

שבוע פרשת כִּיתָצָא

(8 – 14 September 19)

ח' – י"ד אלול תשנ"ט

מפרי' – אוצר החסידים – לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מלויבאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תְבַרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שָׁלוֹם:**

וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבָתָּה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגָד וְתִירָשׁ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבְדְּתֶם מִחֶרֶד מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְּתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכִּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעְדָּה בְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה לחשם, חוֹמֶשׁ - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכר משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שיקבל כפרס ... שבחן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לה"י)) בצדוק ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קִיָּת.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

רוממה ימין יהוה עשה חיל: ז לא־אמות
בי־אחיה וא־ספר מעשי יה: יח יִסֹּר יִפְרֹנִי יְהוָה
וְלִמּוֹת לֹא נִתְּנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שְׁעֵי־צֶדֶק אֲבֹא־
בָּם אֹרֶחַ יְהוָה: כ זֶה־הַשֹּׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ
בּוֹ: כא אֹדְדֶךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה:
כב אֲבֹן מַאֲסוֹ חֲבוּנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ:
כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׁמָחָה בּוֹ:
כה אֲנִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה הַצִּלִּיתָה
נָא: כו בְּרוּךְ הָבָא בְּשֵׁם יְהוָה פִּרְכְּנוֹכֶם מִבֵּית
יְהוָה: כז אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֶה לָּנוּ אִסְרוּ־חַג בְּעֵבְתֵּימֶם
עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלֵי אֲתָהּ וְאוֹדְדֶךָ אֱלֹהֵי
אֲרוֹמְמֶךָ: כט הוֹדוּ לַיהוָה בִּיָּטוֹב כִּי לְעוֹלָם
חֲסִדּוֹ:

א הוֹדוּ לַיהוָה בִּיָּטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:
ב וְאִמְרוּ־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ג וְאִמְרוּ־נָא
בֵּית־אֱהֲרֹן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ד וְאִמְרוּ־נָא יִרְאִי
יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ה מִן־הַמִּצַּר קָרָאתִי יְהוָה
עֲנֵנִי בְּמִרְחַב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אֵירָא מִהִיעָשָׂה
לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזִי וְאֲנִי אֲרָאָה בְּשֵׁנָאִי:
ח טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח בְּאָדָם: ט טוֹב
לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטַח בְּגִידִיכֶם: י פִּלְגֹּזִים
סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יא סִבְבוּנִי גַם־
סִבְבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יב סִבְבוּנִי כִּדְבוּרִים
דַּעְכוּ בְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: יג דַּחַח
דַּחִיתָנִי לִנְפֹל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל רַבָּה וַיִּשְׁוּעָה בְּאַחֲלִי
צְדִיקִים יִמִּין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יִמִּין יְהוָה

קִיָּט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

צִוִּיתָה פְּקֻדֶיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אֲחִלִּי יִכְנֹו דְרָכֵי
לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ: ו אֲזִי לֹא־אֲבֹשׁ בְּהִבְטִי אֶל־כָּל־
מִצְוֹתֶיךָ: ז אֹדְדֶךָ בְּיָשָׁר לֵבב בְּלִמּוּדֵי מִשְׁפָּטִי

א אֲשֶׁרִי תִמְיִמִי־דָרְדָּךְ תְּהִלָּכִים בְּתוֹרַת
יְהוָה: ב אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדָתִיו בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ:
ג אֶף לֹא־פָגְעוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵּיו הִלְכוּ: ד אֲתָהּ

המשך מזמור קיט נדפס בעמוד נח

סוף זמן קידוש לבנה:
יום חמישי בערב, י"ב אלול

אגרות קודש

בי"ה, י"ב אלול, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

... בשאלתו השני אודות העתקה ל... ע"פ בקשתה של זוגי תחי'.

צדק בהטענה שקשה לעקור מקום דירתו ממקום שדר בו כחמשים שנה, ובפרט שענין פרנסתו שם, ובית מסחרו שם, אלא שכיון שהוזהרנו ביחוד על אונאת האשה (ראה בשו"ע רבנו הזקן הלכות אונאה בסופם) כי רכות בטבע וכו', יש לפייס דעתה של זוגתו תחי' של הנ"ל בענינים אחרים, ולא להסתפק בשכנוע ע"י טענות שכליות של המוח בלבד.

בברכה לבשו"ט ולכו"ט

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ג
- (ג) מאמר ד"ה כי תצא למלחמה על אויבך וגוי
שבת פרשת כי-תצא, י"ד אלול, ה'תשכ"ה ה
- (ד) שיחת ש"פ תצא, י"ד אלול ה'תשכ"ה יא
- (ה) משיחות שבת פרשת תצא, ... יא
- (ו) לקוטי-שיחות פרשת תצא כרך יט כו
- (ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ל
- (ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תצא לא
- (ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תצא לב
- (י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תצא סא
- (יא) שיעורים בספר התניא (מוגה) סב
- (יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תצא עג
- (יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם עו
- שיעורי רמב"ם**
- (יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תצא עט
- (טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תצא קנג
- (טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת תצא קעב
- (יז) נביאים וכתובים קעה
- (יח) משינות – מסכת אבות קעה
- (יט) עין יעקב מסכת מגילה קפד
- (כ) מסכת כריתות עם ביאורים
מדף יח עד דף כד קפו
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
אדמו"ר הזקן רטו
- (כב) שולחן ערוך הלכות קריאת שמע
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן ריז
- (כג) לקוטי תורה ד"ה כי תצא
אדמו"ר הזקן ריט
- (כד) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי רכד
- (כה) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך
אדמו"ר ה"צמח צדק" רכה
- (כו) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש רכו
- (כז) קונטרס עץ החיים
אדמו"ר מוהרש"ב רכז
- (כח) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו"ר מוהרי"צ רכח
- (כט) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק
אדמו"ר מוהרי"צ רלא
- (ל) אגרות קודש
אדמו"ר מוהרי"צ רלג
- (לא) חומש לקריאה בציבור רלה
- (לב) קריאה התורה למנחת שבת-קודש רמג
- (לג) ביאורים לפרקי אבות פרק א-ב רמה
- (לד) לוח זמנים לשבוע פרשת תצא רמו
- (לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש רמז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 וּלְאַתְּהֶפְכָּא להופכם, במקום לאהוב ולהתאוות תענוגות של העולם הזה
2 לְאַהֲבַת ה', תהיה - האדם הנלחם מלחמה זו בַּבְּחִינָה "על
3 אִיבִיד", דְּהִינּוּ בַּבְּחִינָה שְׂרָשָׁם לְמַעְלָה השרש העליון (על) של
4 התאוות והתענוגים הגשמיים, כִּי אֵין רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה¹⁰
5 הקדוש-ברוך-הוא בעצמו הוא עצם

6 הטוב והרי הכל בא ממנו, ונמצא
7 שבשרש ומקור הדברים, הכל טוב
8 וְשְׂרָשָׁם של כל הדברים הגשמיים
9 וכללת תאוות העולם הזה הוא טוב
10 שְׂהוּא הכוח המתאווה עצמו

11 מִבְּחִינַת מְרַכְּבָה עֲלִיּוֹנָה
12 שְׂבָקְדוּשָׁה כו' וּמְרַכְּבָה היא
13 ענין הביטול, כשם שמרכבה כפשוטה
14 בטלה לחלוטין כלפי הרוכב המנהיג
15 אותה ואין לה שום רצון משל עצמה.
16 וּמוֹסִיף לְבָאָר¹¹, שְׂעַל
17 אִיבִיד" מתפרש גם בפירוש נוסף
18 הִנּוּ שעם היציאה למלחמה זו של
19 התגברות על כוח המתאווה, האדם
20 נמצא 'לְמַעְלָה מֵאִיבִיד', שְׂאֵין
21 לְאוֹיֵב העניינים של היפך הקדושה
22 שְׂלִמְטָה שְׂלִיטָה וְאַחִיזָה שֵׁם
23 כו' והם לא שולטים על האדם אלא
24 האדם שולט עליהם ומתגבר עליהם
25 ומנצח אותם.

26 (ב) וְצִרִיד לְהִבִּין, אִיד יִתְאִים
27 פְּרוּשׁ רַבְּנוּ הִזְקֵן בִּלְקוּטֵי תוֹרָה
28 הנוצר לעיל, שהכתוב מדבר במלחמה
29 של ניצחון על התאוות שהיא ענין
30 עיקרי בעבודת ה' עִם פְּרוּשׁ
31 רש"י¹² על פסוק זה
32 שְׂבְּמִלְחָמַת הָרָשׁוֹת, הַפְּתוּב
33 מְדַבֵּר, מלחמה שאינה חובה.
34 וּבְהִקְדָּים, שְׂהִהוּכָה שֵׁל
35 רש"י שְׂבְּמִלְחָמַת הָרָשׁוֹת,
36 הַפְּתוּב מְדַבֵּר" היא מִמָּה
37 שְׂפְּתוּב בהמשך הפסוק "וְשִׁבִית
38 שְׂבִיו", כִּי בְּמִלְחָמַת אֶרֶץ

בס"ד. שבת פרשת כי-תצא, י"ד אלול, ה'תשכ"ה (הנחה בלתי מוגה)

1 כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבִיד וְגו'¹, וּמִבָּאָר רַבְּנוּ הִזְקֵן
2 וּבְדִירוּשֵׁי תוֹרָה² ספר המכיל מאמרי חסידות שלו על פרשיות התורה
3 גַּם בְּדִירוּשֵׁי אֲדָמוּר הָאֲמָצְעִי³, וּבְדִירוּשֵׁי ה'צִמְח
4 צֶדֶק' וְהַגְּהוּתִיּוֹ⁴, וּבְדִירוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׂאֵינוּ
5 שְׂלֵאֲחֶרֶי-זֶה⁵, דְּאִיתָא בְּזִהָרָה⁶ שְׂעַת צְלוֹתָא שְׂעַת
6 קְרָבָא, וּמִבָּא⁷ גַּם מָה שְׂפְּתוּב⁸ אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד
7 הָאֲמָרִי בְּחִרְבִי וּבְקִשְׁתִּי, וְתַרְגָּם אוֹנְקְלוֹס:
8 בְּצִלוֹתִי וּבְכַעְוֹתִי, וְהִנּוּ, שְׂמָה שְׂפְּתוּב "כִּי-תֵצֵא
9 לְמִלְחָמָה" גו' קָאִי עַל הַמִּלְחָמָה שְׂבַעְבּוֹדַת
10 הַתְּפִלָּה. וּמוֹסִיף רַבְּנוּ הִזְקֵן לְפָרֵשׁ גַּם אֵת הַמִּשְׁן
11 הַפְּתוּב ("כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה) עַל אִיבִיד"⁹,
12 פִּירוּשׁ: כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה זוֹ לְנִצָּחַ כַּח הַמִּתְאַוָּה
13 שְׂבַנְפָּשׁוּ לְקַרְרָה בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הִנֵּה הַגְּשָׁמִיִּים
14 וּלְאַתְּהֶפְכָּא לְאַהֲבַת ה', תהיה בַּבְּחִינָה "על
15 אִיבִיד", דְּהִינּוּ בַּבְּחִינָה שְׂרָשָׁם לְמַעְלָה, כִּי אֵין
16 רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה¹⁰, וְשְׂרָשָׁם הוּא טוֹב שְׂהוּא
17 מִבְּחִינַת מְרַכְּבָה עֲלִיּוֹנָה שְׂבָקְדוּשָׁה כו'. וּמוֹסִיף
18 לְבָאָר¹¹, שְׂעַל אִיבִיד" הִנּוּ 'לְמַעְלָה מֵאִיבִיד',
19 שְׂאֵין לְאוֹיֵב שְׂלִמְטָה שְׂלִיטָה וְאַחִיזָה שֵׁם כו'.

20 (ב) וְצִרִיד לְהִבִּין, אִיד יִתְאִים פְּרוּשׁ רַבְּנוּ הִזְקֵן
21 עִם פְּרוּשׁ רש"י¹² שְׂבְּמִלְחָמַת
22 הָרָשׁוֹת, הַפְּתוּב מְדַבֵּר". וּבְהִקְדָּים, שְׂהִהוּכָה
23 שֵׁל רש"י שְׂבְּמִלְחָמַת הָרָשׁוֹת, הַפְּתוּב מְדַבֵּר"
24 היא מִמָּה שְׂפְּתוּב "וְשִׁבִית שְׂבִיו", כִּי בְּמִלְחָמַת

5 מאמרי חסידות של אֲדָמוּר
6 הָאֲמָצְעִי³ בנו של אדמו"ר הזקן,
7 וּבְדִירוּשֵׁי ה'צִמְח צֶדֶק' נכדו של
8 אדמו"ר הזקן וחתנו של אדמו"ר
9 האמצעי וְהַגְּהוּתִיּוֹ⁴ הגהות
10 (הערות, ביאורים ותוספות) של
11 אדמו"ר ה'צמח צדק' למאמרי אדמו"ר
12 הזקן, וּבְדִירוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ
13 נְשִׂאֵינוּ שְׂלֵאֲחֶרֶי-זֶה⁵ בדורות
14 הבאים, אחרי אדמו"ר ה'צמח צדק),
15 דְּאִיתָא מוכב בְּזִהָרָה⁶ שְׂעַת
16 צְלוֹתָא שְׂעַת קְרָבָא זמן התפילה,
17 הוא זמן קרב (מלחמה), וּמִבָּא⁷
18 אדמו"ר הזקן במאמר זה גַּם מָה
19 שְׂפְּתוּב⁸ בברכת יעקב אבינו ליוסף
20 לגבי הנחלה שהוא מוריש לו אֲשֶׁר
21 לְקַחְתִּי כבשתי מִיַּד הָאֲמָרִי
22 בְּחִרְבִי וּבְקִשְׁתִּי, וְתַרְגָּם
23 אוֹנְקְלוֹס את המילים 'בחרבי
24 ובקשתי': בְּצִלוֹתִי וּבְכַעְוֹתִי
25 בתפילתי ובבקשתי, וְהִנּוּ, שְׂמָה
26 שְׂפְּתוּב "כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה"
27 גו' קָאִי מכוון עַל הַמִּלְחָמָה
28 שְׂבַעְבּוֹדַת הַתְּפִלָּה.

29 וּמוֹסִיף רַבְּנוּ הִזְקֵן לְפָרֵשׁ עַל-
30 פי חסידות גַּם אֵת הַמִּשְׁן
31 הַפְּתוּב ("כִּי-תֵצֵא לְמִלְחָמָה)
32 עַל אִיבִיד"⁹, פִּירוּשׁ: כִּי-
33 תֵצֵא כאשר תצא לְמִלְחָמָה זוֹ
34 לְנִצָּחַ ולהתגבר על כַּח הַמִּתְאַוָּה
35 שְׂבַנְפָּשׁוּ לְקַרְרָה בְּתַעֲנוּגֵי
36 עוֹלָם הִנֵּה הַגְּשָׁמִיִּים לקרר
37 ולצנן את ההתלהבות של התאוות
38 לתענוגי העולם הזה הגשמי

(1) ריש פרשתנו. (2) רד"ה כי תצא הא' והב' (לד, ג. לה, ג.) (3) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ע' תפא ואילך. (4) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתע ואילך. ע' תתפכ. (5) ראה סה"מ תרכ"ט ע' רפב ואילך. (6) כ"ה בשם הזהר בלקו"ת שם. ובכ"מ. וראה זח"ג רמג, א (ברע"מ). (7) רד"ה כי תצא הא' (לד, ג.) (8) ויחי מח, כב. (9) לקו"ת פרשתנו לה, ריש ע"ב. (10) ראה ב"ר פנ"א, ג. של"ה קו, ב. ועוד. תניא אגה"ק ס"א. (11) שם לו, רע"א. (12) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 84 ואילך (ממאמר זה).

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיֶיבְךָ וְגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְיִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה הַחוּבָה לִכְבוֹשׁ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּה נִצְטוּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
- 2 בְּכַנְסֵתָם לֶאֱרֹץ אֵין לֹמֶר "וְשָׁבִיתָ שְׁבִי", שֶׁהָיָה כְּבָר נֶאֱמַר¹³
- 3 לֹא תַחֲיָה כָּל נֶשְׁמָה מֵהָאוֹמֹת הַנִּמְצָאוֹת בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּעַת הַכְּנִיסָה
- 4 לָאֶרֶץ, וְאִם־כֵּן אֵין לִקְחַת שְׁבוּיִים. אָבֹל מָה שֶׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא
- 5 לַמִּלְחָמָה (אֲזִי תַהֲיֶה) עַל
- 6 אֹיֶיבְךָ", יֵשׁ לִפְרֹשׁ גַּם
- 7 בַּפְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא¹⁴ וְלֹא רַק
- 8 כִּפְרוֹשׁ הַכְּתוּב עַל־פִּי חִסְדוֹת לֹא
- 9 רַק בַּמִּלְחָמָה הָרְשׁוֹת אֲלֵא גַם
- 10 בַּמִּלְחָמָה חוּבָה, וְהִנֵּנוּ,
- 11 שֶׁכָּתוּב זֶה "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל
- 12 אוֹיֶיבְךָ" בָּא לְבָאֵר (לֹא רַק
- 13 הַדִּין ד' וְשָׁבִיתָ שְׁבִי" ד' וְשָׁבִיתָ שְׁבִי" שֶׁבְּסִיּוֹם הַכְּתוּב, אֲלֵא גַם)
- 14 שֶׁהִצִּיאָה לַמִּלְחָמָה צָרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן ד' עַל
- 15 שֶׁהִצִּיאָה לַמִּלְחָמָה צָרִיכָה
- 16 לִהְיוֹת מַלְכַתְחִילָה בְּאוֹפֶן ד' עַל
- 17 אֹיֶיבְךָ", מִתּוֹךְ הַכּוֹרָה שֶׁנִּמְצְאוּ מֵעַל
- 18 הָאוֹיֶיב (וּלְפִי הַפִּירוּשִׁים הַשּׁוֹנִים ב'עַל
- 19 אוֹיֶיבְךָ' הָאִמּוֹרִים לְעִיל) שֶׁעַל־יְדֵי־
- 20 זֶה כֹּאשֶׁר הִצִּיאָה לַמִּלְחָמָה
- 21 מַלְכַתְחִילָה הִיא 'עַל אוֹיֶיבְךָ' יִהְיֶה
- 22 הַנִּצָּחֹן בַּמִּלְחָמָה. וְעַל־דֶּרֶךְ
- 23 מָה שֶׁכָּתוּב בַּפְּרָשָׁה שֶׁלִּפְנֵי־
- 24 זֶה¹⁵ פֶּרֶשׁתָּ שׁוּפְטִים, "כִּי־תֵצֵא
- 25 לַמִּלְחָמָה גּו', וְרֵאִיתָ סוֹס
- 26 וְרֹכֵב עִם רֵב מִמֶּךָ לֹא תִירָא
- 27 מֵהֶם גּו'", הִנֵּנוּ, שֶׁתּוֹכֵן
- 28 הַכְּתוּב הוּא הַצִּיּוּרִי "לֹא
- 29 תִירָא מֵהֶם", בִּינּוֹן שֶׁבְּעִינֵי
- 30 הַקֶּבֶ"ה כּוֹלֵם כָּל הַסּוֹסִים וְכָל
- 31 הַרֹכְבִים הָרִבִּים שֶׁל הָאוֹיֶיב נִחְשָׁבִים רַק
- 32 כְּסוֹס אֶחָד בְּלֹבֵד, כְּפִי שֶׁמִּדִּיק
- 33 וְשׁ"י מָה שֶׁכָּתוּב "סוֹס
- 34 וְרֹכֵב" לְשׁוֹן יָחִיד, וּמִפְּרֹשׁ:
- 35 "סוֹס וְרֹכֵב. בְּעִינֵי כּוֹלֵם כְּסוֹס אֶחָד, וְכֵן
- 36 הוּא אוֹמֵר וְהִכִּיתָ אֶת מִדִּין כְּאִישׁ אֶחָד
- 37 וְכֵן הוּא אוֹמֵר כִּי בֹא סוֹס פֶּרַעַה. עִם
- 38 רֵב מִמֶּךָ. בְּעִינֵיךָ הוּא רֵב, אֲבָל בְּעִינֵי
- 39 אֵינוֹ רֵב".
- 40 וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לִפְרֹשׁ מָה
- 41 שֶׁכָּתוּב בָּאֵן "כִּי־תֵצֵא

אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לֹמֶר "וְשָׁבִיתָ שְׁבִי", שֶׁהָיָה כְּבָר נֶאֱמַר¹³ לֹא תַחֲיָה כָּל נֶשְׁמָה. אָבֹל מָה שֶׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה (אֲזִי תַהֲיֶה) עַל אֹיֶיבְךָ", יֵשׁ לִפְרֹשׁ גַּם בַּפְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא¹⁴ לֹא רַק בַּמִּלְחָמָה הָרְשׁוֹת אֲלֵא גַם בַּמִּלְחָמָה חוּבָה, וְהִנֵּנוּ, שֶׁכָּתוּב זֶה בָּא לְבָאֵר (לֹא רַק הַדִּין ד' וְשָׁבִיתָ שְׁבִי" ד' וְשָׁבִיתָ שְׁבִי" שֶׁבְּסִיּוֹם הַכְּתוּב, אֲלֵא גַם) שֶׁהִצִּיאָה לַמִּלְחָמָה צָרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן ד' עַל אֹיֶיבְךָ", שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה הַנִּצָּחֹן בַּמִּלְחָמָה. וְעַל־דֶּרֶךְ מָה שֶׁכָּתוּב בַּפְּרָשָׁה שֶׁלִּפְנֵי־זֶה¹⁵ כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גּו' וְרֵאִיתָ סוֹס וְרֹכֵב עִם רֵב מִמֶּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם גּו', הִנֵּנוּ, שֶׁתּוֹכֵן הַכְּתוּב הוּא הַצִּיּוּרִי "לֹא תִירָא מֵהֶם", בִּינּוֹן שֶׁבְּעִינֵי הַקֶּבֶ"ה כּוֹלֵם כְּסוֹס אֶחָד, כְּפִי שֶׁמִּדִּיק וְשׁ"י מָה שֶׁכָּתוּב "סוֹס וְרֹכֵב" לְשׁוֹן יָחִיד. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לִפְרֹשׁ מָה שֶׁכָּתוּב בָּאֵן "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיֶיבְךָ", שֶׁהִצִּיאָה הוּא שֶׁהִצִּיאָה לַמִּלְחָמָה תַּהֲיֶה "עַל אֹיֶיבְךָ", הִנֵּנוּ, לְהַתְּבַוֵּן בְּמַהוּתוֹ שֶׁל הָאוֹיֶיב כְּפִי שֶׁהוּא בְּשֶׁרְשׁוֹ וּמִקּוּרֹו כו' (עַל־דֶּרֶךְ פְּרוּשׁ וְשׁ"י בַּפְּסוּק "וְרֵאִיתָ סוֹס וְרֹכֵב" גּו', שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁהֵם בְּעִינֵי הַקֶּבֶ"ה), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִתְּבַטֵּל הִירָאָה מִמֶּנּוּ, וְיִהְיֶה קָל יוֹתֵר לְנִצָּחוֹ. וּמוֹכֵן, שֶׁכָּל זֶה שֶׁיֵּךְ גַּם בַּמִּלְחָמָה חוּבָה, וּבְמִילָא גַם בַּמִּלְחָמָה הַרוּחָנִית שֶׁבְּעִבּוּדַת הַתְּפִלָּה. אֲמָנָם, מִצַּד סִיּוֹם הַכְּתוּב "וְשָׁבִיתָ שְׁבִי" (שֶׁאֵינוֹ שֶׁיֵּךְ בַּמִּלְחָמָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּאִמּוֹר, כִּיּוֹן שֶׁבַּמִּלְחָמָה זֶה חָל הַצִּיּוּרִי 'לֹא תַחֲיָה כָּל נֶשְׁמָה'), מִשְׁתַּנָּה גַּם פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּמָה שֶׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה", שֶׁאֵין פְּרוּשׁוֹ 'כֹּאשֶׁר' תֵּצֵא לַמִּלְחָמָה וּלְפִי זֶה לֹא יִתְכַן שֶׁלֹּא תֵצֵא וְרַק מוֹעֵד הִצִּיאָה לֹא מִפּוֹרֶשׁ, אֲלֵא "כִּי תֵצֵא" פִּירוּשׁוֹ אִם תֵּצֵא לַמִּלְחָמָה וּמִשְׁמַעוֹ, יִתְכַן שֶׁתֵּצֵא וְיִתְכַן שֶׁלֹּא תֵצֵא, בִּינּוֹן שֶׁ"בַּמִּלְחָמָה הָרְשׁוֹת, הַכְּתוּב מְדַבֵּר"¹⁶, כִּפְרוֹשׁ וְשׁ"י. וְעַל־פִּי־זֶה אֵינוֹ מוֹכֵן, אֵיךְ יִתְאַם זֶה הַפִּירוּשׁ שֶׁל וְשׁ"י הָאוֹמֵר שֶׁמְדוּבָר ב'מִלְחָמָה רְשׁוֹת' עִם פְּרוּשׁ רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן שֶׁקָּאֵי הַכְּתוּב "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" עַל הַמִּלְחָמָה שֶׁבְּעִבּוּדַת הַתְּפִלָּה, הֲרִי מִלְחָמָה זֶה אֵינָה רְשׁוֹת מִלְחָמָה זֶה הַמִּלְחָמָה מוֹל 'כּוֹחַ הַמֵּתְאוּוֹה' בַּעַת הַתְּפִלָּה, אֵינָה

(13) שופטים כ, טז. 14) אף שלא נתפרש בפירש"י - כידוע מ"ש הרשב"ם (ר"פ וישב) בשם רש"י, "שאלו הי' לו פנאי הי' צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום". (15) שופטים שם, א. 16) ראה גם לקו"ש שם ע' 80.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

וּמִמָּשִׁיף אֲדַמּוּרִי חֹקֶן לְבָאֵר, שְׁׁבֶכֶל יוֹם יִצְרוּ שֶׁל אָדָם
מִתְגַּבֵּר עָלָיו מחדש, גם אם אתמול האדם הצליח להכניע את יצרו
ולהתגבר עליו, וְצָרִיף כָּכֵל יוֹם לְהִמָּשִׁיף מלמעלה למטה בְּחִינַת
אֵשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה כדי להכניע את אש התאוות ואש היצר הרע. וממשיך
ומבאר מדוע העבודה וה'מלחמה' הוּו
צריכה להיות בכל יום ויום, כִּי הִנֵּה
כְּתִיב¹⁹ "יָמִים יוֹצְרוּ" הקדוש-
ברוך הוא ברא ויצר ימים, שְׁנֵי
מִסְפָּר וְקִצְבָה לְשָׁנִי חַיִּי
הָאָדָם, כלשון הכתוב בתהילים יָמִי
שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׁבָעִים שָׁנָה
גו'²⁰, וְלֹא נִתְּנוּ הַיָּמִים הַקְּצוּבִים
לְכָל אָדָם לְנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית
שְׁבָקָרְבוֹ, כִּי הִנֵּשְׁמָה אֵינָה
צָרִיכָה תְּקוּן לְעִצְמָהּ כו'²¹
וירידת הנשמה למטה לחיות בתוך גוף
גשמי בעולם הזה איננה לצורך הנשמה
עצמה שלפני היירידה אֵין בָּהּ כֵּל פֶּגֶם
ואינה זקוקה לתיקון, אֲלֹא מִסְפָּר
הַיָּמִים וְהַשָּׁנִים שֶׁל חַיִּי הָאָדָם נִתֵּן
לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ בְּנֶפֶשׁוֹ
הַבְּהִמִית, וְשָׁנִי קְצוּבִים לוֹ
בְּמִסְפָּר שֶׁשְׁעָרָה חֻקְמָתוֹ
יִתְבָּרֵךְ שִׁיֻּכַּל לְשֹׂאת בְּנֶפֶשׁוֹ
לְהַעֲלוֹת מִמֶּנָּה מִנְּפִשׁוֹ הַבְּהִמִית
כְּלִי־כַף כְּמוֹת כּוֹז שֶׁל פְּחוֹת
וְנִצּוּצִים נִיצוּצוֹת שֶׁל אֱלֹקוֹת
שֶׁנִּפְּלוּ שָׁמָּה בְּנֶפֶשׁ הַבְּהִמִית, כְּמוֹ
בַּעֲנִיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה בְּכָלל בְּשִׁבְרִית
הַפְּלִים כו' (בְּמִבְּאֵר עֲנִין זֶה
בְּרַבּוֹי מֵאֲמָרֵי חֲסִידוֹת)
כְּמִבּוֹאֵר בְּקִבְלָה וְחִסְדוֹת, הָעוֹלָמוֹת
בְּמַתְכֻנָתָם הַנוֹכְחִית, עִם 'סֹדֵר
הַשְּׁתַּלְשׁוֹת' הַדְּרָגָתִי וּמְסוּדָר וְעֵשֶׂר
סְפִירוֹת שֶׁהָאוֹרוֹת שֶׁלָּהֶם מְלוּבָשִׁים
בְּתוֹךְ כָּלִים רַאיוּיִם לְקִלְטָתָם, נִקְרָאִים

רְשׁוֹת אֲלֵא חוֹכְהָ¹⁷, וְאֲדַרְבָּה, לֹא חוֹכְהָ רִגִּילָה כָּכֵל שָׂאֵר עֲנִינֵי
הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֲלֵא הַחוֹכְהָ הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה (עוֹד יוֹתֵר מִהַחֵיּוֹב
דְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת¹⁸ שֶׁכֵּל אַחַת מֵהֶן הִיא עֲנִין מְסוּיִם וּמִיּוֹחַד בַּעֲבוּדָה ה'
ואילו ההתגברות על כוח המתאוה של הנפש הבהמית היא עניין כללי ויסודי
בַּעֲבוּדַת ה'), וְכִמּוּכָן הַחֲשִׁיבוֹת שֶׁל
עֲבוּדַת הַתְּפִילָה הַנִּקְרָאֵת 'מִלְחָמָה'
מִמָּה שְׁמִבְּאֵר רַבְּנֵי הַזָּקֵן⁷
בְּמֵאֵר זֶה בִּלְקוּטֵי תוֹרָה שְׁעָנָן
הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל הַתְּפִילָה הִיא
בְּדוּמָה לְמַשְׁמַעוֹת הַרוּחָנִית שֶׁל עֲנִין
הַקְּרִבּוֹת שֶׁיִּקְרִיב כָּל אֶחָד אֶת
נִפְשׁוֹ הַבְּהִמִית וְיִקְרַב אוֹתָהּ
לְאֱלֹקוֹת, לְהַעֲלוֹתָהּ אֶל הָאֱלֹקוֹת
וְלִקְשָׁרָהּ בְּשִׁרְשָׁהּ וּמְקוּרָהּ הַעֲלִיין
שֶׁהִיא הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית גַּם־כֵּן, וְלֹא
רַק הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שׁוֹרֶשָׁה וּמְקוּרָהּ
בְּקִדּוּשָׁה, אֲלֵא גַם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית
הַשּׁוֹרֶשׁ שֶׁלָּהּ הִיא מִסּוּד הָאֵשׁ
הַרוּחָנִי הַעֲלִיין, וּמְקוּרָהּ חוֹצְבָה
וְיִסּוּדָתָהּ בְּהִרְיָ קֹדֶשׁ בְּדִרְגוֹת
גְּבוּהוֹת בְּאֱלֹקוֹת, מְרַכְּבָה
הָעֲלִיּוֹנָה, וּבְמִרְכָּבָה יֵשׁ, כְּמִתּוֹאֵר
בְּנִבְאוֹת יִזְחָקָל, מְלֹאכִים עֲלִיּוֹנִים
הַנִּקְרָאִים 'חִיּוֹת הַקּוֹדֶשׁ' עֲלֵיהֶם נֵאֱמָר
שִׁישׁ לָהֶם פָּנֵי אֲרִיָּה פָּנֵי שׁוֹר
כו', וְעֲנִינֵים נְעִלִים אֵלֶּה בְּקִדּוּשָׁה הֵם
הַשּׁוֹרֶשׁ וְהַמְּקוּרָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית
אֲלֵא שְׁלֹאֲחֵר יִרְדַּת
וְהַשְּׁתַּלְשׁוֹת וְהַתְּלַבֵּשׁוֹת
הַעֲנִינִים הַנְּעִלִים בְּאֱלֹקוֹת כְּפִי שֶׁהֵם
בְּמִרְכָּבָה הַעֲלִיּוֹנָה לְהִתְלַבֵּשׁ
בְּשִׁבְעֵים שָׁרִים שֶׁל אוֹמוֹת הָעוֹלָם,
הֵינּוּ בְּחִינּוֹת רוּחָנִיּוֹת שֶׁמֵּהוּוֹת מְקוּרָהּ
הַשְּׁפָעָה לְשִׁבְעִים אוֹמוֹת הָעוֹלָם,
שְׁמָרֵי הָאוֹפְנִים, הַפְּסוּלָה
וְהַחֲצִיּוֹנוּת שֶׁל הַמְּלֹאכִים הַעֲלִיּוֹנִים
הַנִּקְרָאִים 'אוֹפְנִים' נִמְשָׁף לְמַטָּה מִהַדְּרָגוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת הָאֲמוּרוֹת, מִבְּחִינַת יִסּוּד
הָאֵשׁ שֶׁלֹּמֶעֱלָה תַּעֲנּוּגֵי עוֹלָם הִנֵּה וְהִנֵּה הַמִּתְאַוָּה לְתַעֲנוּגִים אֵלֶּה
שֶׁהִיא גַם־כֵּן בְּחִינַת חֲמִימוֹת הָאֵשׁ וְהַתּוֹאוֹת לְתַעֲנוּגִים גִּשְׁמִיִּים הֵן
חֻקּוֹת כֹּאשׁ בּוֹעֵרָת, וְגַם הַיֵּצֵר הָרַע עֲצֻמוֹ הִיא אֵשׁ זֶר דּוֹלֵק,
וְצָרִיף בַּעֲבוּדַת הַתְּפִילָה, הַנִּקְרָאֵת 'מִלְחָמָה' לְהַעֲלוֹת אֶת הַנֶּפֶשׁ
הַבְּהִמִית לְשִׁרְשָׁהּ בְּחִינַת אֵשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה כו'.

(17) כמו שהקשה באוה"ת שופטים (ע' תתסד) על מלחמה (דשופטים כ, א) ומציין לד"ה "כי תצא למלחמה". (18) ראה לקו"ת בלק ע, ד ואילך. (19) תהלים קלט, טז. (20) שם צ, י. (21) תניא פל"ז (מת, ב).

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיֶיבְךָ וְגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

בין ביורו בדרך מלחמה לביורו בדרך שלום הרי זה החלוק²⁵ ההבדל
 בין עבודת התפלה שהיא ביורו בדרך מלחמה, "שעת קרבא"
 שעת קרב ומלחמה, ביורו על ידי התעסקות ישירה עם יצר הרע כדי להתגבר
 עליו - לעבודת התורה, ש"דרכיה דרכי נצח וכל נתיבותיה
 שלום"²⁶, ביורו על ידי עיסוק
 בתורה באופן שהיצר הרע מתברר
 ממילא. והיננו, שעבודת התפלה
 הוא ענין ברור היצר הרע
 מלמטה למעלה, יוריד אל היצר
 הרע והעלאתו מלמטה למעלה על-
 ידי התלבשות המברר (נפש
 האלקית) במתברר (נפש
 הבהמית) והרי ההתלבשות היא על
 ידי שהמברר יורד אל המתברר, ולכן
 זה בא על-ידי מלחמה
 ויגיעה כי ההתלבשות מחייבת מגע
 קרוב עם היצר הרע והנפש הבהמית.
 אבל הברור שעל-ידי תורה
 הוא מלמעלה למטה (פידוע
 שהתורה נקראת "לחם מן
 השמים"²⁷, מזון רוחני שיורד
 ונמשך מלמעלה למטה), והביורו הוא
 בדרך ממילא, שעל-ידי
 לימוד התורה האדם ממשיך
 מלמעלה למטה ומגלה אלקות
 בנפשו, ועל-ידי זה כאשר
 האלקות מאירה בנפש האדם בגלוי,
 מתבטל (ומתברר) היצר הרע
 מאליו מבלי צורך 'להתלבש' בו
 ולהתעסק אתו ישירות.
 ועל-פי זה מוכן הטעם הפנימי
 על מה שברור היצר הרע
 על-ידי מלחמה (שהוא ענין
 עבודת התפלה) נקרא
 "מלחמת הרשות", אף שאכן
 מדובר בענין עיקרי בעבודת ה', כי
 ישנו גם ברור באופן של
 מנוחה ללא קרב ומלחמה, על-
 ידי עבודה של תורה כמבואר
 לעיל.

לבירא עמקתא²² מגג גבוה לבור עמוק. ואין אפשר לומר על
 זה "מלחמת הרשות, הפתוב מדבר", ומעתה מתחזקת השאלה
 איך מתאים פירוש אדמו"ר הזקן שמדובר במלחמה של עבודת התפלה שהיא
 חובה גמורה וענין עיקרי בעבודת ה' עם פירוש רש"י שהכתוב מדבר
 ב'מלחמת רשות'?

ג) אף הענין הוא, שגם לפי
 פירוש רבנו הזקן שמה
 שכתוב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה"
 קאי מכיוון על המלחמה
 שבעבודת התפלה, אפשר
 לפרש "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה"
 כמו לפי פירוש רש"י, מלשון
 'אם', שהו ענין של רשות,
 היינו ייתכן שתצא וייתכן שלא תצא,
 ואם תצא אזי קיימים הציוויים
 שבהמשך הפרשה, ואף שעבודת
 התפלה היא ענין עיקרי בעבודת ה',
 גם בענין זה אפשר לפרש "כי תצא",
 במשמעות של "אם תצא", היינו דבר
 שיתכן שלא יהיה, כי מה
 שעבודת התפלה היא
 מלחמת חובה ולא 'רשות' אצל
 כל אחד ואחד מישראל, הרי
 זה רק בתחלת עבודתו, אבל
 לאחר-זה לאחר שהאדם עבר את
 השלב הראשון בעבודת ה' ועלה
 לדרגה יותר גבוהה, אפשריים שני
 אופני עבודה, תורה או
 תפלה ולא בהכרח שעבודת התפלה
 היא חובה גמורה לגביו, כפי שמשיך
 ומבאר.

והענין בזה, דהנה מבאר
 בכמה מקומות²³ בתורת
 החסידות שיש שני אופנים
 בברור היצר הרע הפרדת הטוב
 שבו מהרע שבו, ותקונו והעלאתו
 לקדושה, בדרך מלחמה מתוך
 מאבק איתו, ובדרך שלום על ידי
 שהופכים גם אותו לטוב.
 ובכללות²⁴ באופן כללי, ההבדל

(22) ע"פ לשון חז"ל - חגיגה ה, ב. (23) תו"א בראשית ה, ד ואילך. לקו"ת במדבר ג, ד ואילך. ועוד. (24) בפרטיות - גם בתורה יש עה"ח ואילנא דטו"ר (ראה תניא אגה"ק סכ"ו), או ש"ס ירושלמי וש"ס בבלי (שערי אורה כד, א). וראה טעמה"צ להאריז"ל ואתחנן ושער המצוות שם, שהאריז"ל ה' מקשה בכח כו' עסק ההלכה כדי לשבר הקליפה כו'; ובתפלה - תפלה דחול ודשבת וקראת לשבת עונג (תו"א בשלח סה, ג). (25) ראה בארוכה ד"ה ת"ר נ"ח תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קס ואילך). ויאמר משה תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 105 ואילך). (26) משלי ג, יז. (27) של"ה במסכת פסחים שלו קסה, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְזֶהוּ גַם מֵה שִׁפְתוֹב בְּסִיּוֹם הַפֶּרֶשָׁה²⁸ פרשת השבוע פרשת כי
2 תֵּצֵא וְהָיָה בְּהִנִּיחַ הַיּוֹי' אֶלְקִיךָ לְךָ מִכָּל אִיבֶיךָ גו', כלומר,
3 התורה מדברת על מצב שבו הקדוש־ברוך־הוא מסייע לבני ישראל שיהיו
4 במנוחה מכל האויבים סביבם שָׁאז אֵין צוֹרֶךְ בְּעֵנֶן שֶׁל מִלְחָמָה,
5 וּכְמוֹ שִׁפְתוֹב²⁹ בדברי דוד המלך
6 לגבי הפסקת המרד וההתנגדות כלפיו
7 מצד אנשי אבשלום פָּדָה בְּשָׁלוֹם
8 נִפְשֵׁי מִקָּרֵב לִי גו' פדות וניצחון
9 בדרכי שלום, ללא צורך במלחמה,
10 וּכְתִיב³⁰ בתורה בברכות שהקדוש־
11 ברוך־הוא מבטיח לבני ישראל על קיום
12 המצוות וְחָרֵב לֹא־תֵעָבֵר
13 בְּאַרְצְכֶם, ואמרו חכמינו ז"ל
14 שהברכה היא אֶפִּילוֹ חָרֵב שֶׁל
15 שְׁלוֹם³¹ גם לא תעבור בארץ, כלומר
16 מצב שאין בו שום מלחמה כלל ואפילו
17 לא כלי מלחמה, וְאִזּוּ הָעֵבֹדָה
18 הִיא בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה, שָׁזָהוּ
19 אוֹפֵן הָעֵבֹדָה שְׁעַל־יָדֵי
20 לְיִמּוֹד הַתּוֹרָה, כמבואר לעיל.
21 וְעוֹד זֹאת, עניין נוסף שבו בא לידי
22 ביטוי עניין זה שעבודת ה' היא ללא
23 מלחמות ומאבקים אלא בדרך של
24 שלום, שְׁגֵם כְּאִשֶּׁר נִמְצָאִים
25 בְּמַעֲמָד וּמִצְבָּ שֵׁישׁ צוֹרֶךְ
26 בְּעֵנֶן הַמִּלְחָמָה שִׁפְעֵבֹדָת
27 הַתִּפְלָה, כאמור לעיל שזה המצב
28 'בתחילת העבודה', בשלבים הראשונים
29 בעבודת ה', הִנֵּה עַל־יָדֵי לְיִמּוֹד
30 הַתּוֹרָה בו עוסקים בנוסף לתפילה,
31 שְׁזָזָהּ הָעֵבֹדָה שִׁפְדֶּרֶךְ
32 מְנוּחָה ללא כל מלחמה, נַעֲשִׂית
33 גַּם עֲבֹדַת הַתִּפְלָה בְּאוֹפֵן
34 אַחֵר לְגַמְרִי וזאת אף על פי
35 שעבודת התפילה מצד עצמה כן
36 קשורה במלחמות, כמבואר לעיל.
37 וְהִינוּ, דְּכָשֶׁם שִׁמְעֵלַת הָעֵסֶק
38 בַּתּוֹרָה שְׁאֵחֵר הַתִּפְלָה הוּא
39 גְבוּהַ יוֹתֵר מִתּוֹרָה שִׁקּוֹדֵם
40 הַתִּפְלָה³², שָׁזָהוּ מֵה
41 שֶׁהַתִּפְלָה פּוֹעֵלַת עַל הַתּוֹרָה,
42 כלומר, התורה והתפילה הם שני עניינים שונים בעבודת ה' אבל עם זאת כל
- אחד מהם פועל מעלה ויתרון בשני, וכשם שללימוד התורה שלאחר התפילה
יש מעלה ויתרון כתוצאה מהתפילה שקדמה לו, ולכן יש בו מעלה לגבי לימוד
התורה שקודם התפילה, הִנֵּה כְּמוֹ־כֵן יִשְׁנָה גַּם הַפְּעוּלָה וההשפעה
דְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה עַל עֲבֹדַת הַתִּפְלָה שִׁנַּעֲשִׂית התפילה, כתוצאה
מלימוד התורה, בְּאוֹפֵן נַעֲלָה
יוֹתֵר מאשר התפילה מצד עצמה.
(ד) וַיֵּשׁ לְקִשֶּׁר הָאָמּוֹר לְעִיל בְּעֵנֶן שְׁנֵי אוֹפְנֵי הָעֲבֹדָה
הַתִּפְלָה וְתוֹרָה, עִם עֵנִינוּ
ועבודת ה' המיוחדת שֶׁל חֵדֶשׁ
אֶלּוּל. ובפֶּרֶט עַל־פִּי הַיְדוּעַ
שִׁבְדִּירוֹשִׁי מאמרי הַחֲסִידוֹת
שִׁבְלִקוּטֵי תּוֹרָה, הִנֵּה כָּבֵר
בְּפֶרֶשׁת "רָאָה" שקביעותה היא
בשבת מברכים או בראש חודש אלול
מְדוּבָר אודות עֵנִינוּ חֵדֶשׁ
אֶלּוּל, וְעַל־אַחַת־פְּמָה־וְכִמְהָ
בְּפֶרֶשׁת "כִּי־תֵצֵא" שקביעותה
היא לאחר שכבר עברו כמה וכמה
ימים מחודש אלול.
וְהֵעֵנֶן בְּזָה, דְּהִנֵּה כְּתִיב³³
ב'שיר השירים' "אֲנִי לְדוֹדִי
וְדוֹדִי לִי" אֵין, בני ישראל, נמשכים
ומתקרבים אל הקדוש־ברוך־הוא,
והקדוש־ברוך־הוא נמשך ומתקרב אל
בני ישראל (רְאִשִׁי־תִיבוֹת
אֶלּוּל³⁴) הַרְוֵעָה בְּשׁוֹשְׁנִים".
וְיִדוּעַ שֵׁישׁ שְׁנֵי פְרוּשִׁים
בְּעֵנֶן "הַרְוֵעָה בְּשׁוֹשְׁנִים"³⁵.
פְּרוּשׁ אֶחָד, שִׁשְׁשֹׁשְׁנָה יֵשׁ בָּהּ תְּלִיסֵר עֲלֵין שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה עֵלִים
כְּגֹדֶר י"ג מְכִילִין דְּרַחֲמִי³⁶
שלוש עשרה מידות הרחמים
(האמורות בתורה, א. אֶל־ב. רחום. ג.
וחנון. ד. ארך. ה. אפים. ו. רוב חסד.
ז. רחמים. ח. נוצר חסד. ט. לאלפים. י.
נושא עון. יא. ופֶשַׁע. יב. וחסדא. יג.
ונקה). וְהִינוּ, שִׁבְחָדֶשׁ אֶלּוּל
מְאִירוֹת ומתגלות י"ג מִדּוֹת
הַרַחֲמִים³⁷, וְעֵנֶן זֶה שֶׁל גִּילּוֹי
מידות הרחמים שִׁנַּךְ בְּכָל־לֵוֹת
לְעֵבֹדַת הַתִּפְלָה.

(28) פרשתנו כה, יט. (29) תהלים נה, יט. (30) בחוקותי כו, ו. (31) תענית כב, ב. וראה סה"מ תרנ"ט ע' קנב ואילך. תש"ד ע' 83. ע' 106 ואילך. (32) לקו"ת ברכה צו, ב. (33) שה"ש ו, ג. (34) פרי עץ חיים שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים שה"ש שם. (35) הובאו בד"ה אני לדודי בלקו"ת פ' ראה (לב, ד ואילך). (36) ראה זח"א א, א. (37) לקו"ת שם, א.

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיֶיבְךָ וְגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וּפְרוֹשׁ שְׁנֵי ב' הַרְעָה בְּשׁוֹשָׁנִים, אֶל תִּקְרִי שְׁשׁוֹשָׁנִים אֵלָּא
2 שְׁשׁוֹשָׁנִים³⁸, בְּאוֹתָם שְׁשׁוֹשָׁנִים וְעוֹסְקִים וְלומְדִים בַּתּוֹרָה³⁹ וְנִמְצָא
3 שֶׁהַן עֲנִין עֲבוּדָה הַתְּפִלָּה, הַבִּירּוּר בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה, וְהַן עֲנִין לִימּוּד הַתּוֹרָה,
4 הַבִּירּוּר בְּדֶרֶךְ שְׁלוֹם, שִׁיךְ בְּמִיּוֹתָד לַחֲדוֹשׁ אֶלּוּל.
5 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁבַעֲנִין הַתְּגָלוֹת
6 י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים (הַפְּרוֹשׁ
7 הָרָאוּשׁ ב"הֲרֹעָה
8 בְּשׁוֹשָׁנִים" הַקְּשׁוּר בִּכְךָ שֶׁלֹּשְׁשָׁנָה
9 יֵשׁ שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה עֲלִים, כֹּאמֹר) יֵשׁ
10 הַפְּרָשׁ גָּדוֹל בֵּין הַתְּגָלוֹת י"ג
11 מִדּוֹת הֶרְחָמִים שֶׁבַחֲדָשׁ אֶלּוּל
12 לְהַתְּגָלוֹת י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים
13 שְׁבִיּוֹם הַכְּפֻרִים⁴⁰, וְאַחַד
14 הַחֲלוּקִים הוּא, שֶׁהַתְּגָלוֹת י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים
15 י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים שְׁבִיּוֹם
16 הַכְּפֻרִים הוּא עֶקֶר עֲנִין
17 "דוּדֵי לִי" הַתְּגָלוֹת וְהַתְּקֻבוֹת שֶׁל
18 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ
19 מִלְמַעֲלָה לַמַּטָּה שֶׁבָּא לְאַחֲרֵי
20 הַעֲבוּדָה ד"אֲנִי לְדוּדִי"
21 הַתְּקֻבוֹת שֶׁל הָאָדָם אֵלּוּקוֹת בְּדֶרֶךְ
22 מִלְמַטָּה לַמַּעֲלָה, וְאַלּוּ הַתְּגָלוֹת
23 י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים שֶׁבַחֲדָשׁ
24 אֶלּוּל הוּא הָאָרֶה מִלְמַעֲלָה לַמַּטָּה
25 עֲנִין "דוּדֵי לִי" שֶׁעֲנִינוּ
26 לְעוֹרֵר אֶת הַעֲבוּדָה ד"אֲנִי
27 לְדוּדִי" מִלְמַטָּה לַמַּעֲלָה, דְּהֵינּוּ,
28 בְּחִינַת אֲתַעֲרוּתָא-דְּלַעֲיֵלָא
29 הַתְּעוּרוֹת מִלְמַעֲלָה, מִצַּד הָאֵלּוּקוֹת,
30 שֶׁמְעוֹרְרָת אֶת הָאֲתַעֲרוּתָא-
31 דְּלַתְמָא הַתְּעוּרוֹת מִלְמַטָּה, מִצַּד
32 הָאָדָם, שֶׁהוּא עַל-דֶּרֶךְ עֲנִין
33 הַתּוֹרָה שֶׁהִיא הָאָרֶה וְהַמְשַׁכָּה
34 מְלַמְעֵלָה לַמַּטָּה, כְּמוֹ לָחֵם
35 מִן הַשָּׁמַיִם (כַּנ"ל).
36 וְנִמְצָא, שֶׁגַּם עֲנִין הַתְּגָלוֹת
37 י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים שֶׁבַחֲדָשׁ
38 אֶלּוּל שֶׁשִּׁיף לַעֲנִין הַתְּפִלָּה,
39 כְּמִבּוֹאָר לַעֲלִי, הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁשִּׁיף
40 גַּם לַעֲנִין הַתּוֹרָה, שֶׁלֹּכֵן הִנֵּה
41 כְּתוּבָא מִלִּמּוּד הַתּוֹרָה גַּם עֲנִין
42 הַתְּפִלָּה הוּא בְּאוֹפֶן נִעְלָה
43 יוֹתֵר (כַּנ"ל סְעִיף ג).
- וְזֶהוּ הִיתְרוֹן דְּחֲדָשׁ אֶלּוּל עַל כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּה, שֶׁמַּעֲלָתוֹ הִיא לֹא רַק בַּעֲנִין הַתְּגָלוֹת י"ג
הָרָאוּשׁ ד"הֲרֹעָה בְּשׁוֹשָׁנִים", עֲנִין י"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים), אֵלָּא
גַּם בַּעֲנִין הַתּוֹרָה (הַפְּרוֹשׁ הַשְּׁנִי ד"הֲרֹעָה בְּשׁוֹשָׁנִים" עֲנִין
הַשֵּׁנִין שֶׁל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה), שֶׁלֹּכֵן
צָרִיךְ לְהוֹסִיף יוֹתֵר בַּחֲדוֹשׁ אֶלּוּל
גַּם בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא
הַעֲבוּדָה שֶׁבַּדֶּרֶךְ מְנוּחָה
וְשְׁלוֹם דּוֹקָא, לֵאל אֶת מִגַּע קְרוֹב עִם
הַיָּצֵר הָרַע וְהַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית כְּמוֹ
בְּעֲבוּרָה הַתְּפִלָּה, וּבְכַפְרָט עֲנִין
הַשְׁלוֹם בְּלִימּוּד הַתּוֹרָה הוּא בְּמִיּוֹתָד
עַל-יְדֵי לִימּוּד פְּנִימִיּוֹת
הַתּוֹרָה, דְּזִין סְדוּת וְדְּזִין דְּרִיזִין
וְסוּדֵי סְדוּת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁעַל חֶלֶק
זֶה בַּתּוֹרָה נִאֲמַר דְּלִית תִּמְנָן שְׁאִין
שֶׁם לֹא קוֹשִׁיָא כּוּ' וְלֹא
מַחְלֻקָת כּוּ'⁴¹, הֵינּוּ שֶׁהַשְׁלוֹם
וְהַעֲדָר הַמִּלְחָמָה מוֹדְגִשִׁים עַד כִּי כֵךְ
שֶׁאֵפִילוֹ בְּדָבָרֵי הַתּוֹרָה עֲצָמִים אִין
קוֹשִׁיּוֹת וְאִין מַחְלֻקוֹת כּוּלָּל גַּם
הַפְּצַת הַמַּעֲנִינוֹת שֶׁל פְּנִימִיּוֹת
הַתּוֹרָה חוּצָה בְּדִרְכֵי שְׁלוֹם,
וְעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹעֲלִים אֲמִתִּית
וְשְׁלָמוֹת הַעֲנִין ד"פְּדָה
בְּשְׁלוֹם" גו', הַפְּדוּת הָאֲמִתִּית
וְהַשְׁלָמָה בְּגִאוּלָּה הָאֲמִתִּית
וְהַשְׁלָמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ
צְדָקָנוּ, שְׁאֵז יְקוּנִים הֵיעוּד⁴²
שֶׁאֲמַר הַנְּבִיא יִשְׁעִיָּהוּ עַל מִצַּב הָעוֹלָם
בִּימֹת הַמְּשִׁיחַ מְלָאָה הָאָרֶץ דְּעָה
אֶת הוֹי' בְּפִימִים לִימִם מְכַסִּים
כֶּשֶׁם שְׁמִי הִים מְכַסִּים אֶת כָּל קֶרֶעַ
הִים, כֵּךְ הִדְעָה אֶת ה' תְּכַסֶּה וְתִמְלֵא
אֶת כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.
- דְּזִין וְדְּזִין דְּרִיזִין שֶׁבַּתּוֹרָה, דְּלִית תִּמְנָן לֹא קוֹשִׁיָא כּוּ' וְלֹא מַחְלֻקָת כּוּ'⁴¹, כּוּלָּל
גַּם הַפְּצַת הַמַּעֲנִינוֹת חוּצָה בְּדִרְכֵי שְׁלוֹם, וְעַל-יְדֵי-זֶה פּוֹעֲלִים אֲמִתִּית וְשְׁלָמוֹת
הַעֲנִין ד"פְּדָה בְּשְׁלוֹם" גו', בְּגִאוּלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלָמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ,
שְׁאֵז יְקוּנִים הֵיעוּד⁴² מְלָאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת הוֹי' בְּפִימִים לִימִם מְכַסִּים.

(38) שִׁבְתָּ ל, ב. זח"ב עדר, א. (39) זֶה שֶׁם כ, ב. (40) רָאָה לְקוּיָת שֶׁם לֹד, ב. אוֹה"ת שֶׁה"ש ח"ג ע' תַּכְנֹז. (41) זח"ג קכד, ב (ברע"מ). וְרָאָה אֲגַה"ק שֶׁבַּהֲעֵרָה 24. וּבְכ"מ. (42) יִשְׁעִי' יא, ט. וְרָאָה רַמְבַּ"ם סוֹף הַל' מַלְכִּים.

בס"ד. שיחת שבת פרשת תצא, י"ד אלול, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "כי תצא למלחמה", "במלחמת הרשות הכתוב מדבר¹, שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבת שבו, שהרי כבר נאמר² בשבעה אומות לא תחיה כל נשמה" (בהשוואה למה שכתוב בפרשה הקודמת ג' פעמים "כי" בנוגע למלחמה) - שבפרשתנו, אין להוכיח ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" ממה שנאמר "כי תצא למלחמה", שפירושו "אם", דאפשר לומר שהספק ד"כ"י קאי על "ושבת שבו וראית בשביה גו", ורק בגלל "שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבת שבו, שהרי כבר נאמר בשבעה אומות לא תחיה כל נשמה", צריך לומר ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" (ועל-פי-זה משתנה הפירוש ד"כ"י תצא": "כי" (אם) - קאי על "תצא למלחמה", ו"תצא" - כפשוטו (לא במובן הרוחני³), יציאה מארץ ישראל⁴ למקום האויב);
- וכן בפסוק⁵ "כי תצא למלחמה גו' וראית גו' עם רב גו' לא תירא גו'", יש לומר שהספק ד"כ"י הוא על "וראית גו'", ואין לרש"י הכרח שמדובר במלחמת הרשות, ולכן סתם רש"י;
- וכן בפסוק⁶ "כי תצור אל עיר גו'", יש לפרש שהספק ד"אם" קאי על המצור. ורק לאחר שמפרש "למד שפותח בשלום כו'", מוכרח לפרש ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר";
- אבל בפסוק⁷ "כי תקרב אל עיר להלחם גו'", בהכרח לומר ש"כ"י קאי על המלחמה עצמה, ומזה מוכח ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר". אלא כיון שיש להוכיח מזה ששלח משה לסיחון דברי שלום שקריאה לשלום שייכת גם במלחמת ארץ ישראל - מוסיף רש"י "כמו שמפורש בענין⁸ כן תעשה לכל הערים הרחוקות גו'".
- ומהענינים המופלאים שבפירוש רש"י, שמתחיל "במלחמת הרשות" ומסיים "שבמלחמת ארץ ישראל כו'" (ולא במלחמת חובה⁹), לרמז, שבמלחמת ארץ ישראל, גם באופן שאינה חובה (כאשר אי אפשר ליישבה), "כבר נאמר לא תחיה כל נשמה", כי זוהי מצוה בפני עצמה, "למען אשר לא ילמדו אתכם¹⁰". ומכל-מקום, מהריבוי ד"ושבת שבו" מרבינן גם "כנענים שבתוכה אף-על-פי שהם מז' אומות", והחיוב ד"לא תחיה כל נשמה" הוא רק על היושבים בארץ ישראל - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי-שיחות' חלק י"ד עמוד 78 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל כי תצא למלחמה גו'.

* * *

ג. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר¹¹) אודות ב' אופני העבודה, בדרך מלחמה או בדרך מנוחה -

(6) שם, יט.

(7) שם, יו"ד.

(8) שם, טו.

(9) שהרי יש מלחמת חובה שאינה מלחמת א"י, וכמו מלחמת עמלק, שאף שבסוף פרשתנו נאמר "והי' בהניח ה' אלקיך לך גו' בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק" (כפי שצוה שמואל לשאול למחות את עמלק), הרי מסופר כבר בס"פ בשלח אודות מלחמת יהושע עם עמלק קודם הכניסה לארץ, ומזה מוכח, שהחיוב דמלחמת עמלק הוא לא רק בארץ ישראל, אלא גם בכל מקום.

(10) שם, יח.

(11) פ"ג (תורת מנחם חמ"ד ע' 281).

(1) אף ש"כ"י תצא) למלחמה" (בפתח) הוא במקום ה' הידיעה, כמו למלחמה הידועה, שזוהי המלחמה לצורך הכניסה לארץ, שאודותה "מדבר משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ" (כלשון אדה"ז בתניא - ספכ"ה).

(2) פ' שופטים כ, טז.

(3) כמו "צא ולמד" (ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' כא), שאין הכוונה ליציאה ממקום למקום, שהרי יכול ללמוד גם במקום שבו נמצא עתה, אלא הכוונה להכנה נפשית - יציאת הנפש ממעמדה ומצבה הקודם - לצורך הלימוד.

(4) וכלשון רש"י (שופטים שם, ב): "סמוך לצאתכם מן הספר מגבול ארצכם".

(5) שופטים שם, א.

1 צריך להבין:

- 2 כיון שהקדוש-ברוך-הוא הוא עצם הטוב, וטבע הטוב להיטיב¹² - למה עשה ה' ככה, שבשביל
3 העבודה בדרך מנוחה יצטרכו להמתין עד לקיום היעוד שנאמר בסיום הפרשה: "והיה בהניח ה' אלקיך
4 לך מכל אויבך מסביב", ואילו עיקר העבודה היא באופן ד"כ תצא למלחמה" דוקא?!...
5 ובפרטיות יותר - שבמשך "שית אלפי שנים דהוי עלמא"¹³, הנה רוב הזמן, העבודה היא בדרך
6 מלחמה, שזהו כללות המעמד ומצב בזמן הגלות,
7 הן כאשר יודעים ומרגישים שנמצאים במעמד ומצב של גלות, והן כאשר אפילו לא מרגישים
8 שנמצאים במעמד ומצב של גלות, ורק יודעים שכך כתוב בספרים... או שפלוני צריך לומר לו שנמצא
9 בגלות תחת אומות העולם, או (אפילו בארץ ישראל) תחת ה"א-ל זר אשר בקרבך"¹⁴. ומובן, שזהו מצב
10 גרוע יותר, כי כאשר יודעים ומרגישים שנמצאים בגלות, אזי משתדלים לצאת מהגלות, מה-שאינ-כן
11 כאשר לא מרגישים כלל שנמצאים בגלות.
12 ואף שבנוגע לכללות זמן הגלות נאמר¹⁵ "ברגע קטן עזבתיך", ומיד לאחר "רגע קטן" זה, תהיה
13 הגאולה ויקיים היעוד¹⁶ "ונגלה כבוד ה' וגו'" - הרי שיעור הזמן ד"רגע קטן" הוא רק מצד למעלה,
14 ואילו למטה הרי זה נמשך ריבוי זמן.
15 וכל זה מודגש יותר בנוגע לאחינו בני ישראל הנתונים במיצר ובשביה¹⁷, שנמצאים בתנועה שמוכנים
16 למסור נפשם, ואף-על-פי-כן, אין זה מועיל להם שיוכלו לקיים תורה ומצוות. ולדוגמא: יהודי מוכן לשלם
17 ריבוי ממון עבור אתרוג, אבל אין לו אפשרות להשיג אתרוג, וכיוצא בזה בשאר עניני תורה ומצוות.
18 וכמשל כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר, שענין מסירות-נפש יכול להועיל רק כדי לקפוץ מלמעלה
19 למטה, אבל כדי לקפוץ מלמטה למעלה - גם מסירות נפש לא תועיל!...
20 מצינו אמנם בדברי הפוסקים¹⁸, שכיון שמצד עצמו רוצה לקיים המצוה, ומוכן למסור נפשו, אלא
21 שאין מניחים לו כו', הרי זה גופא נחשב לו כאילו קיים המצוה; אבל אף-על-פי-כן, למה עשה ה' ככה,
22 שיהיו במעמד ומצב כזה שאפילו מסירות נפש לא תועיל להם שיוכלו לקיים תורה ומצוות?!...
23 אין להם לא יום ולא לילה... ולכן אי אפשר שיהיה מוחם ולבם פנוי לתורה ולתפלה, כך, שגם אופן
24 העבודה שצריכה להיות בדרך מנוחה ושלוש, כמו קביעות עתים לתורה, היא אצלם באופן ד"במחשכים
25 הושיבני"¹⁹ לגבי האופן שצריך להיות לימוד התורה מצד עצמו, ועל-אחת-כמה-וכמה לגבי אופן הלימוד
26 בארץ ישראל, אשר על זה אמרו רז"ל²⁰ "אין תורה כתורת ארץ ישראל".
27 ד. אך הענין הוא - כלשון חז"ל²¹ "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע" - "שכך עלה ברצונו יתברך
28 להיות נחת רוח לפניו יתברך כד אתכפא סטרא-אחרא כו"²², שדוקא על-ידי-זה "אסתלק יקרא
29 דקודשא-בריך-הוא כו"²³, החל מכללות ענין העבודה בדרך מלחמה, ולא כפי שהיה "כשמחך יצירך
30 בגן-עדן (ולא רק בגן-עדן סתם, אלא) מקדם"²⁴, קודם החטא²⁵, ועל-דרך-זה בנוגע לכללות העבודה
31 דזמן הגלות, ובזמן הגלות גופא - במצב של מיצר ושביה כו', וכפי שמבאר אדמו"ר האמצעי
32 בדיבור-המתחיל להבין ענין לקחת אנשי חיל מבני ישראל למלחמה²⁶.
33 זהו אמנם ענין שאינו מובן על-פי טעם ודעת, אבל זאת יודעים אנו, כיון שכך נאמר בתורה.

חת"ס או"ח סקנ"ט. יו"ד ששכ"ב. חו"מ ס"א. וראה גם שו"ת
שבט הקהתי ח"א סל"ב, ובספרים שנשמנו שם.

(19) איכה ג. ו. וראה סנהדרין כד, א.

(20) ב"ר פט"ז, ד.

(21) קידושין כא, ב. הובא בפרש"י פרשתנו כא, יא.

(22) תניא רפ"ו.

(23) ראה זח"ב קכח, ב. תניא פכ"ז.

(24) נוסח ברכת אירוסין ונישואין.

(25) ראה גם תורת מנחם חל"ה ס"ע 189 ואילך. וש"נ.

(26) מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' רסג ואילך. וש"נ.

(12) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה (ד"ה מספרי
הח"ן).

(13) ר"ה לא, א. וש"נ.

(14) ראה שבת קה, ב.

(15) ישעי' נד, ז. - הפטרת שבת זו.

(16) שם מ, ה.

(17) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בענין זה מתוך בכיות, ובין
הדברים אמר, שנמצא כאן א' (שחזר זה עתה מביקור ברוסיה)
שיועד ומרגיש זאת.

(18) ראה שו"ת מהר"י מברונא סע"ז. שבות יעקב ח"ב ס"י.

וכפי שמצינו אפילו אצל משה רבינו, תכלית שלימות החכמה (נוסף על שלימותו בענין האמונה, ¹ כמאמר רז"ל²⁷ "פתי יאמין לכל דבר²⁸", זה משה"), שהתורה נקראת על שמו, כמו שכתוב²⁹ "זכרו תורת משה עבדי", שכאשר ראה מה שאירע לרבי עקיבא [עליו נאמר בנוגע לעשרה הרוגי מלכות (בגלל עשרת השבטים שמכרו את יוסף) ש"בא במקום השכינה"³⁰], וטען "רבונו של עולם, זו תורה וזו שכרה", לא היתה אפשרות להסביר לו על-פי טעם ודעת, אלא "אמר³¹ לו שתוק, כך עלה במחשבה לפני!"...⁵

ה. אמנם, איתא בזהר³² בנוגע לאלו שסבלו מפגימת (מיעוט) הלבנה, שהם יזכו לראות בשמחתה, על-דרך מאמר רז"ל³³ "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה",⁷

ועל-דרך-זה בנדון דידן, שאלו שהיו במיצר ובשביה כו', הם יהיו הראשונים שיזכו לצאת מהגלות, בביאת משיח צדקנו, עליו נאמר³⁴ "עלה הפורץ לפניהם גו' וה' בראשם".⁹

* * *

ו. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "תמחה את זכר עמלק", "מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה³⁵, שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה"¹¹

- שהציווי אינו על מחיית זכרון עמלק ממחשבת האדם (שענין זה יכול לעשות רק הקדוש-ברוך-הוא³⁶), אלא למחות כל הדברים שמזכירים שמו של עמלק (שעל-ידי-זה ישכח סוף-סוף זכרון עמלק גם ממחשבת האדם) - בעלי חיים דוקא (נוסף על "אשה .. יונק", שלולי זאת היה מקום לומר ש"החיו להם"³⁷, כבמלחמת מדין³⁸), שבהם אי אפשר לעשות שינוי גמור שלא ישאר רושם של בעליהם הקודם ("לומר בהמה זו משל עמלק היתה"), מה-שאינ-כן בדומם³⁹, מספיק שינוי באופן שלא יזכיר שם עמלק, ועד שעל-ידי שינוי הרשות - שאז אפשר⁴⁰ לשנותם - לא נקרא עליהם שם בעליהם הקודם.¹⁷

ועל-פי-זה מובן בפשוטו של מקרא איך קיבלה אסתר את בית המן⁴¹, כי לאחר ששנכנס לרשותה, לא נקרא עוד "בית המן". וזהו מה שכתוב במדרש⁴² "מחה אמה .. אפילו מעל העצים ומעל האבנים", ולא העצים והאבנים עצמם (ואדרבה: מנהג לכתוב שמו על עצים ואבנים, בשביל למחות זכרו⁴³).

ובפנימיות הענינים, שפעולת עמלק יכולה להיות רק בענין המדות, אבל לא בבחינת דומם, שזוהי העבודה דקבלת-עול -

הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ד עמוד 86 ואילך.²³

(37) מטות לא, יח.
 (38) ועד"ז בהתחלת פרשתנו בנוגע לאשת יפת תואר, שאין חיוב להרגה.
 (39) להעיר מחילוקי הדעות במדרש (ב"ר פכ"ו, ו) בנוגע לעונש המבול - "אין לך שהוא מתחייב .. אלא אדם", "אפילו זאב וכלב", או "אפילו מקל אפילו רצועה".
 (40) וע"ד שמצינו במשנה (פרה פ"ח מ"ט) שנהרות המכזבים אחת לשבוע פסולים לקידוש מי חטאת, לפי שאינם "מים חיים" - דאף שעתה נובעים הם, מ"מ, כיון שעומדים ליפסק, הנה כבר עתה אינם נחשבים "מים חיים".
 (41) אסתר ח, ד.
 (42) הובא בב"א או"ח סתר"צ (ד"ה כתב הא"ח).
 (43) וע"ד שמצינו בהלכות שבת (שבת קה, ב (במשנה)), שאף שמקלקל פטור, הנה מקלקל על מנת לתקן חייב - לא רק על התיקון, אלא גם על הקלקול, שלהיותו בשביל לתקן, ה"ז חשיב תיקון. ועד"ז בנוגע לכתיבת שם המן בשביל מחייתו.

(27) שמו"ר פ"ג, א.
 (28) משלי יד, טו.
 (29) מלאכי ג, כב. וראה מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל, ד.
 (30) לקוטי הש"ס להאריז"ל סוף ברכות. וראה גם תורת מנחם חל"ג ריש ע' 406. וש"נ.
 (31) מנחות כט, ב.
 (32) ראה זח"א קפא, א.
 (33) תענית ל, ב. וש"נ.
 (34) מיכה ב, יג.
 (35) שמואל-א טו, ג.
 (36) ולכן, לא הוצרך רש"י לפרש מאומה בפסוק "מחה אמה" שבפ' בשלח (שלפני פרשתנו, שלכן אי אפשר לומר ששם סמך על פירושו בפרשתנו), כיון ששם מדובר אודות מחיית זכר עמלק ע"י הקב"ה, כי 'ה' נתן וה' לקח" (איוב א, כא), וכשם שיצרו, כך ביכלתו למחות את זכרו ממחשבת האדם.

בס"ד. משיחות ש"פ תצא, י"א אלול ה'תש"נ.

תרגום מאידית

העולם, ולעשותה כלי לקדושה ואלקות. ובלשון
הידוע⁸ – דירה לו יתברך בתחתונים.

ההבדל בין שני העבודות – מתבטא באופן שבו
עושים את העבודה: העבודה בקדושה – היא
בכלל בדרכי שלום, כי בענין זה לא מתעסקים עם
"אויבך", מנגד. משא"כ העבודה דבירור העולם –
היא באופן של מלחמה, "כי תצא למלחמה על
אויבך": "תחתונים" נבראו באופן שבגלוי ה"ה
"אויבך" המעלים ומנגד לאלקות⁹, ומצד עצמם
ה"ה שלא בערך והיפך מ(להיות) "דירה לו
יתברך"¹⁰, ולכן צריך להלחם עם העולם כדי לכבוש
אותו ולעשותו דירה להקב"ה, שבה נמצא הקב"ה
בגלוי בכל עצמותו (כמו האדם, כביכול, שנמצא
בדירתו הפרטית¹¹).

יתירה מזה: היות שהמציאות ד"אויבך" –
העלם והסתור של התחתונים – נבראה על-ידי
הקב"ה עצמו¹², הוא ברא שבהגשמות (דעולם הזה)
תהי' תכונה של "תחתון" (כשם שברא הרוחניות
עם תכונה של "עליון"), מובן עד כמה גדול התוקף
דמציאות המנגד (לא בכח עצמו ח"ו, אלא בכחו
של הקב"ה שברא את המנגד באופן כזה) – וכיון
שכן, ה"ז מחזק עוד יותר את המלחמה שזקוק לה
כל יהודי בכדי לעשות את העולם דירה להקב"ה.

א. תורה היא מלשון הוראה¹. כל ענין בתורה,
ובודאי התחלתה ושמה של פרשה בתורה, מהווה
הוראה והוראה נצחית² בחיי היום-יום של יהודי,
כל יהודי, אנשים נשים וטף.

וצריך להבין: מהי ההוראה-נצחית לכל יהודי
מפרשת השבוע בתורה – "כי תצא למלחמה על
אויבך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבת שביו"?

ובפרט ש"כי תצא למלחמה" קאי במלחמת
הרשות ("במלחמת הרשות הכתוב מדבר")³,
שאינה שייכת, אינה בזמן הזה⁴ – מהי איפוא
ההוראה-נצחית מזה לעבודת בני" בכל הזמנים (גם
בזמן הזה) ובכל המקומות, עד באופן של "בכל
יום יהיו (דברי התורה) בעיניך חדשים"⁵?

גם צריך להבין כמה דיוקים בפסוק זה⁶: (א)
הלשון "כי תצא למלחמה", ולא "כי תלחם"
וכיו"ב. (ב) "כי תצא למלחמה על אויבך" – ביטוי
בלתי-רגיל – ולא "עם אויבך", "נגד אויבך", או
"באויבך". (ג) מה הם ב' הענינים של "ונתנו ה' א"
בידיך" ו"ושבת שביו". (ד) הדיוק "בידך" דוקא.
(ה) מדוע כתוב "ושבת שביו", ולא "ושבת שבי"?

סתם.

ב. ויובן בהקדים:

בעבודת בני" ישנם בכללות שני חלקים:
עבודתו בקדושה – לימוד התורה וקיום המצוות,
ועבודתו בחלקו בעולם – לברר ולזכך את גשמות

(8) ראה תנחומא נשא טז. שם בחקתי ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא פל"ו.

(9) ראה תניא שם: והוא התחתון שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחשך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד.

(10) כמו שהוא גם במלכותא דארעא (שכעין מלכותא דרקיע – ברכות נח, א): תכונת ה"תחתון" הפכית היא מתכונת המלך, שעליו נאמר (ש"א ט, ב. נח' באוה"ת בראשית ח"ד תשסד, ב. ועוד) "משכמו ומעלה גבוה מכל העם" (אפילו משרי המלוכה, עאכ"כ מאנשי העם), ואנשי העם הם זדים דוקא (שאינם קרובים אל המלך – ראה שעהיוה"א פ"ו). וכן הוא – ובמכ"ש וק"ו – בנוגע למלך מלכי המלכים הקב"ה (הנקרא "אויבערשטער", עליון), ובמיוחד בערך למציאות התחתונים.

(11) ראה אוה"ת בלק ע' תתקצו. המשך תרס"ו ס"ע ג. שם ע' תמה. ובכ"מ (נסמנו בסה"מ מלוקט ח"ב ע' כז).

(12) ודוקא בכח העצמות, שהוא "נמנע הנמנעות" (ראה שו"ת הרשב"א סת"ת. הובא בספר החקירה להצ"צ לר, ב. סה"מ תרע"ח ע' תכ. ועוד) – ראה בארוכה שיחת ש"פ תצא אשתקד (ס' השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 678).

(1) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ס' השרשים שלו ערך ירה. וראה זח"ג נג, ב.

(2) התורה היא נצחית (תניא רפ"ז. ובכ"מ). וראה (בנדר"ד) מאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ע' תפא.

(3) פרש"י עה"פ.

(4) כשאין מלך בישראל וכו' (ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ה – פרטי הדינים והתנאים דמלחמת הרשות). משא"כ מלחמת מצוה (עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם) שייך גם בזמן הזה (ראה טרשו"ע ושו"ע אדה"ז אור"ח סשכ"ט ס"ו).

(5) ראה פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז.

(6) ראה מאמרי אדהאמ"צ פרשתנו ע' תצג. אוה"ת שם ע' תתע. ד"ה כי תצא תשמ"ה. ועוד.

(7) ע"ד מ"ש (חוקת כא, א) "וישב ממנו שבי".

כו", להרחיב את גבול הקדושה גם במקום כזה
בעולם ששייך לגויים.

ועד"ז בעבודת ה'18: המשמעות של מלחמת
מצוה היא המלחמה עם עניני העולם ע"פ ציווי
התורה – ההוראות שבתורה איך להפוך גשמיות
העולם (החל מגופו הגשמי) לקדושה. ובכלל זה –
העבודה כפי המוכרח (ע"פ הוראות התורה) לעסוק
בדברי הרשות שבעולם לשם שמים – "כל מעשיך
יהיו לשם שמים"19 ו"בכל דרכיך דעהו"20. ע"ד
כיבוש ארץ ישראל – שכובשים החלק בעולם של
השבעה עממים (כאשר וכפי שמצווה התורה)
ועושים ממנו ארץ ישראל, ארץ הקודש.

והמשמעות דמלחמת הרשות היא המלחמה
בעניני העולם "להרחיב גבול ישראל ולהרבות
בגדולתו ושמעו" – יותר מן המוכרח ע"פ דיני
התורה, כלומר, איננו מסתפק בבירור עניני הרשות
שנצטוו עליהם בתורה, כי אם מרחיב ומרבה
בעבודה לברר גם החלקים הנוספים (בעניני
הרשות) שבעולם, והופך אותם לקדושה. לדוגמא:
העבודה דנהמא אפום חרבא ליכול21 (המלחמה
בבירור האכילה) – היא לא רק באכילת לחם צר
ושתיית מים לחץ, אלא גם כאשר אוכל בשר שמן
ושותה יין ישן – הוא עושה זאת לשם שמים.
ועד"ז בבירור העולם: איננו מסתפק בבירור חלקו
בעולם בלבד והחלק הכי מועט ע"פ ציווי התורה,
אלא הוא מחפש אחר מקומות חדשים בעולם
שבאפשרותו לבררם, באמצעות יסוד בית-הכנסת,
בית-המדרש, בית מעשה מצות.

ד. עפ"ז מובן החידוש ב"כי תצא למלחמה כו"
שקאי במלחמת הרשות:

ההוספה במלחמת רשות מתבטאת לא רק
בכמות העבודה, שמרחיב את גבול ישראל יותר
מכפי שהוא ע"פ החיוב (במלחמת מצוה) – אלא
גם חידוש בעצם העבודה והמלחמה.

ויובן בהקדים תמי' בענין מלחמת הרשות
(בעבודת ה'):

ועפ"ז מובן הלשון "כי תצא למלחמה", ו"על
אויבך": כיון שמקומו הקבוע של יהודי הוא
בתחום (הד' אמות) דקדושה (עליון), צ"ל אצלו
יציאה ממקומו לצאת למלחמה עם "תחתונים"13.
וכדי שיהי' מודע לכך שניתן לו הכח לנצח
במלחמה, מלחמה כנגד מציאות של תחתון,
ותחתון כזה שנברא ע"י הקב"ה – אומר הפסוק
שזוהי יציאה למלחמה "על אויבך", למעלה
מאויבך14, היהודי (היוצא למלחמה) עומד מעל
10 (על) אויבך, וכדלקמן.

ובפרטיות יותר – העבודה ד"כי תצא למלחמה
על אויבך" ישנה גם באדם עצמו15: הגוף ונפש
הבהמית שלו הם בבחי' תחתון ביחס לנשמתו
(נפש האלקית), ועליו לצאת למלחמה – מלחמת
היצר – להתגבר על הנטיות הטבעיות של גופו
ונה"ב, לכבוש אותם ובאופן שלא יפריעו לעבודת
ה' שלו, ועד יתירה מזו – שיעבוד את ה' גם
בכחות אלו, "בכל לבבך – בשני יצריך"16. וניתן
19 לו הכח ע"ז – להיותו (נשמתו) "על אויבך".

ג. במלחמה זו עצמה (בעבודת ה') ישנם שני
אופנים – מלחמת מצוה ומלחמת הרשות:

ההבדל בין שני אופני מלחמה אלו מובן
מפשטות החילוק ביניהם: מלחמת מצוה היא –
"מלחמת"17 שבעת עממים ומלחמת עמלק ועזרת
ישראל מיד צר שבא עליהם; מלחמת הרשות היא
26 – "המלחמה שנלחם (המלך) עם שאר העמים כדי
להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו".

מלחמת שבעה עממים [ועד"ז – כיבוש עשר
עממים לע"ל] היא מצוה, ציווי ע"פ תורה –
לכבוש את ארץ כנען ולעשות ממנה ארץ-ישראל,
ארץ-הקודש, להיותה הארץ ששייכת לבנ"י;
משא"כ המלחמה "עם שאר העמים" איננה מצוה,
כי אם מלחמת הרשות, "כדי להרחיב גבול ישראל

13 ראה אוה"ת ריש פרשתנו: "ברכות . . ע"פ וצא הלחם
בעמלק . . אין אומרים צא אלא למי שהוא מבפנים, וכך צ"ל כאן
בענין כי תצא, באצ"ל לא יגורך רע, כי אם בבי"ע, והמלחמה לא
שייך רק במקום שיש טו"ר, היינו בבי"ע, וזהו כי תצא".

14 ראה לקו"ת פרשתנו לו, רע"א. ובכ"מ.

15 בהבא לקמן – ראה בארוכה ד"ה כי תצא בסה"מ תרמ"ו
(ע' כו ואל"ך). ובכ"מ.

16 ברכות נד, א – במשנה. וראה מאמרי אדהאמ"צ פרשתנו
ע' תצו.

17 רמב"ם הל' מלכים רפ"ה.

18 ראה גם לקו"ש ח"י וח"כ ע' 2 ואילך. ח"י"ד ע' 34.

19 אבות פ"ב מ"ב. וראה רמב"ם הל' דיעות ספ"ג. טושו"ע

או"ת סרל"א.

20 משלי ג, ו. וראה רמב"ם וטושו"ע שם.

21 זח"ג קפח, ב. וראה לקו"ת נשא כו, ב. ועוד.

לאוה"ע ש"לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה
גוים" – כיון ש"ברצונו נתנה להם", וע"י
המלחמה יכבשו בני"א את ארץ הגויים, ויעשו ממנה
ארץ ישראל, ארץ הקודש.

ועד שכך גם נקבע בבריאה (מלכתחילה) – הכח
שבני"א יוכלו לכבוש את ארץ ישראל (בכדי שיוכן
ויונה אצלם כיצד אפשר לדרוש מהם גם מצד גדרי
העולם), עם ההסברה בשכל (לאוה"ע שטוענים
"לסטים אתם") – ש"כח מעשיו הגיד לעמו לתת
להם נחלת גוים, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא
בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם
וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו":

אין זה הסבר רק מצד קבלת עול, שהקב"ה יכול
לעשות כל שברצונו (מי יאמר לו מה תעשה), אלא
הסבר שמוכן גם בשכל האדם – שהקב"ה, תיכף
כשברא את ארץ-ישראל – "בראה ונתנה" – הוא
נתן אותה (במחשבה) "לאשר ישר בעיניו" (לבני"),
ומה ש"נתנה להם" הוא – כי "ברצונו" של הקב"ה
מלכתחילה הי' שהאופן שבו יקבלו בני"א את א"י
יהי' (לא במתנה מלמעלה, אלא) עי"ז שתהי' קודם
ברשות, נחלת הגויים, ואח"כ בני"א יקחוה במלחמה
עם הגויים – כי נתאווה הקב"ה להיות לו דירה
בתחתונים, שדוקא מארץ גויים, יעשו בני"א (ע"י
עבודתם) ארץ-ישראל, כנ"ל²⁵.

במה דברים אמורים, בנוגע למלחמת מצוה,
שיש לבני"א ציווי התורה ללחום ולכבוש את החלק
בעולם ולעשותו קדושה – שזה גופא מגלה
שהחלק בעולם שייך לבני"א, ומה שמלכתחילה ניתן
לגויים, ה"ז בכדי שבני"א יכבשו זאת מהם;

אבל כשמדובר אודות מלחמת רשות, לכבוש
חלק בעולם שעליו אין שום ציווי בתורה – יש
לכאורה מקום לומר, שאין לכך שום נתינת-מקום
ע"פ תורה, כי חלק זה ניתן לרשות העולם (גויים),
ואסור לבני"א לכבוש את זה, ולכן אין שום ציווי
בתורה לכבוש את זה.

ואדרבה – אם כובשים אותו, ה"ז לכאורה
בגדר של "לסטים אתם", כי החלק הזה לא ניתן
לבני"א, היינו שגוזלים את גשמיות העולם מהענינים
שהקב"ה מסר ברשות העולם.

יציאת בני"א למלחמת מצוה בכיבוש ארץ
ישראל (מלחמת שבעת עממים) – ה"ז בגלל שכך
ציווה הקב"ה בתורתו, ונתן את ארץ ישראל לבני"א,
במילא הם הולכים לכבוש את הארץ ששייכת להם.
וזהו גם המענה על הטענה שיכולים אוה"ע לטעון
לבני"א²² "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה
גוים" – "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת
גוים"²³, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה
ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם
וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

אמנם את שאר הארצות שבעולם – לא נתן
הקב"ה לבני"א, אלא להגויים – היתכן שבני"א יצאו
במלחמת רשות לכבוש ארצות נוספות, על כך
לכאורה שייכת וחלה טענת "לסטים אתם"?

ה. ועד"ז היא התמי' בנוגע למלחמת הרשות
בעבודת האדם:

הכח שניתן ליהודי להלחם ולכבוש את חלקו
בעולם (שבראו הקב"ה באופן של "תחתונים"
שמצ"ע אין להם שום שייכות עם קדושה) – ה"ז
בכח ציווי התורה לעשות כן, והחלק בעולם נברא
מלכתחילה בכדי ובכוונה שיעשו ממנו קדושה.

ואף שלהשגת מטרה זו יש צורך במלחמה –
ה"ז בגלל שכך הוא רצון הקב"ה – נתאווה הקב"ה
להיות לו דירה בתחתונים – שדירתו תהי' דוקא
בתחתונים, שהם מצ"ע בבחי' "אויבך", וצריך
להלחם בהם כדי לעשותם כלים לאלקות, כנ"ל.

וכמו שמצינו בנוגע למלחמת מצוה דכיבוש
ארץ ישראל (מלחמת שבעה עממים): אע"פ
שהקב"ה הבטיח ונתן את ארץ-ישראל לאברהם
אבינו ("לזרעך נתתי – כבר נתתי"²⁴), באופן שמאז
(אפילו לפני שבני"א כבשו את א"י בפועל) שייכת
ארץ ישראל לבני"א לנצח – אעפ"כ רצה הקב"ה
שבני"א יקבלו את ארץ-ישראל בפועל ובגילוי
באמצעות מלחמה (כמו שהי' בפועל ע"י כיבוש
יהושע), שארץ-ישראל תהי' קודם ברשות גויים
[עד שהתורה קוראת לארץ ישראל "נחלת גויים",
והתורה מביאה את הטענה שישנה (יכולה להיות)

(22) פרש"י ר"פ בראשית. וראה גם ב"ר פ"א, ב. תנחומא
ע"פ (ראה לקו"ש חט"ו ע' 104 הע' 41).

(23) תהלים קיא, ו.

(24) לך לך טו, יח. ירושלמי חלה פ"ב ה"א. וראה גם ב"ר
פמ"ד, כב. פרש"י ע"ה פ.

(25) בכל הנ"ל – ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 10 ואילך. ח"י
וח"כ שם. וש"נ.

לכיתו פן ימות במלחמה גוי" (והפסוק חוזר ע"כ 36
פעמיים בנוגע ל"האיש אשר נטע כרם ולא חללו" 37
ו"האיש אשר ארש אשה ולא לקחה"). 38

ועד"ז במלחמה בבירור העולם: עי"ז שיהודי 39
יורד למטה לברר את עניני העולם (דברי רשות), 40
שלשם כך צריך להתלבש בלבושי המתברר, יכול 41
הדבר להזיק לו (ע"ד המתאבק עם כו" 29), גם 42
בנוגע לשאר עניני העבודה שלו (כולל במלחמת 43
מצוה) — 44

בשלמא בנוגע למלחמת מצוה, המלחמה בעניני 45
העולם שעליהם ציוותה התורה — הרי אין ברירה 46
אחרת, ועוד ועיקר — ישנה נתינת כח מהתורה 47
לנצח במלחמה ולא להינזק ר"ל כלל; משא"כ 48
במלחמת רשות — אין ע"ז שום ציווי מפורש 49
בתורה, וא"כ היתכן שיעמיד עצמו בסכנה, היפך 50
הציווי בתורה³⁰ "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", 51
מתוך ספק — אולי יצליח? 52

אמנם יש עילוי וחיידוש בעבודה דמלחמת 53
רשות לגבי מלחמת מצוה (כנ"ל), אבל אם זה 54
מביא לידי סכנה, לכאורה עדיף שינצל את הזמן 55
לפעול עבודתו רק בעניני קדושה, ובבירור העולם 56
ע"י מלחמת מצוה, שעלי" ישנה הנתינת כח 57
וההבטחה כי ודאי יצליח? 58

ויתירה מזו: עי"ז (הסכנה במלחמת רשות) הוא 59
מעמיד בסכנה את המשך עבודתו (בתור נשמה 60
בגוף) בקיום ציווי התורה (כולל — מלחמת מצוה, 61
כמו מלחמת עמלק בסיום פרכתנו וכיו"ב) — וכל 62
זה למה? בשביל מלחמת רשות! יותר טוב שיתעסק 63
בקיום ציווי התורה (שבהם יש לו כח התורה 64
להצליח), מאשר להתעסק בדבר שהצלחתו מוטלת 65
בספק, ויתכן שזה יפריע ח"ו לשאר עניני עבודתו 66
בעתיד. 67

[מובן ופשוט שאין לתרץ, שכיון ש"אדם לעמל 68
יולד" 31 ו"אין לו מה לעשות" — לכן יוצא 69
למלחמת רשות — כי ליהודי יש תמיד מה לעשות 70
בלימוד התורה וקיום המצוות, ולא לצאת במלחמה 71
ולהעמיד א"ע בסכנה על דבר שלא נצטווה 72
בתורה]. 73

1 ו. על כך באה ההוראה והחיידוש מפרשה
2 שלימה בתורה — "כי תצא למלחמה", "במלחמת
3 הרשות הכתוב מדבר": אע"פ שזוהי מלחמת
4 הרשות — הרי זו גם מלחמה ע"פ תורה — "הכתוב
5 מדבר" (ונותן כח) בנוגע למלחמת הרשות,
6 העבודה להלחם ולכבוש עוד חלקים מהעולם (לא
7 רק ארץ ישראל) ולעשות מהם קדושה — כיון
8 שכוונת הבריאה היא, שכל העולם יה' דירה לו
9 יתברך בתחתונים.

10 ומה שרק בנוגע לארץ-ישראל נאמר התנאי
11 ש"נטלה מהם ונתנה לנו", ועד"ז בעבודה, שישנם
12 ענינים מסויימים בעולם אשר עליהם התורה
13 אומרת שיש לעשותם קדושה, משא"כ בשאר חלקי
14 העולם לא כתוב בגלוי התנאי שזהו על-מנת שבנ"י
15 יעשו מהם קדושה (הגם שצריכים לעשות את כל
16 העולם כולו לדירה לו יתברך) — הטעם לכך הוא,
17 שאת העבודה הזו נתנה התורה לרשותו של
18 היהודי; אי"ז ע"פ ציווי התורה, אלא דוקא
19 באמצעות חיידוש דעבודה בכח עצמו של היהודי
20 — מלחמת הרשות.

21 אשר עי"ז (מלחמת הרשות) ניתוסף שלימות
22 (לגבי מלחמת מצוה) בהעבודה דלעשות לו יתברך
23 דירה בתחתונים שנפעל בדרך התחדשות²⁶, שגם
24 בתחתונים שמצ"ע נרגש בהם איך שהם ברשות
25 העולם (ולא כפי ש"נתנה להם" על מנת שיהי'
26 "נטלה מהם ונתנה לנו", שבזה ישנה הנתינת כח
27 מלמעלה לעשות ממנה ארץ-הקודש), יעשו דירה
28 לו יתברך²⁷.

29 ז. אמנם צריך להבין:

30 מכיון שסוף-סוף מלחמת רשות אינה חיוב מן
31 התורה, אלא דבר של רשות — איך יכול יהודי
32 להעמיד א"ע בסכנה ע"י יציאה למלחמה, אשר
33 מלחמה קשורה עם סכנה [וכמ"ש (בפרשה
34 שלפנ"ז)²⁸ — "ודברו השוטרים אל העם לאמר מי
35 האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך, וישב

(26) ראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 22 ואילך. ח"ב ע' 74 ואילך.
וש"נ. שיחת ש"פ תצא אשתקד (סה"ש תשמ"ט ע' 678 ואילך).
ועוד.

(27) ראה עד"ז לקו"ש ח"כ ע' 3 (ושם, ע"ד העילוי שבעבודת
כיבוש ארץ ז' אומות לגבי העבודה דתומ"צ שלמעלה מבירור
העולם). ובכ"מ.

(28) שופטים כ, ה ואילך.

(29) ראה תניא פכ"ח. וראה משלי כו, ד.

(30) ואתחנן ד, טו.

(31) איוב ה, ז.

וביחד עם זה יש להיהודי (להיותו קשור עם 29
הקב"ה) הכח מ("הכתוב מדבר" –) "כי תצא 30
למלחמה", במלחמת הרשות – לפעול חידוש 31
בבריאה, שמבלי הבט על כך שהיא מציאות 32
ברתוקף של עולם (ולכן נראה לעיני בשר כי 33
המלחמה קשורה עם סכנה) – הוא בודאי מצליח 34
וכובש ומנצח את כל חלקי העולם ועושה מהם 35
דירה לו יתברך, כמו שממשיך הפסוק – "ונתנו 36
ה'א בידך ושבת שבי"ו": כאשר יהי' "תצא 37
למלחמה", ה"ז גופא יביא כבר ל"ונתנו ה' אלקיך 38
בידך"³⁴, בידך דוקא – שבנ"י נעשים ע"ז בעה"ב, 39
ויתירה מזו – "ושבת שבי"ו", גם הדברים שנפלו 40
בשבי" ביד "אויבך", נמסרים ונהפכים לקדושה³⁵. 41
והטעם לכך הוא – כיון שיהודי בעצם מציאותו 42
הוא (מלכתחילה) "על אויבך", למעלה מאויבך; 43
יהודי כפי שהוא מציאות אחת כביכול עם הקב"ה 44
ה"ה לכתחילה מעל כל מציאות העולם, ולכן יש 45
לו הכח לצאת למלחמה ולכבוש את כל העולם 46
(ששייך כולו להקב"ה) לעשותו דירה לו יתברך 47
[משא"כ זה שהעולם נחלק לארץ ישראל ושאר 48
הארצות – ה"ז כפי שבנ"י קשורים ובערך לעולם, 49
רק שבעולם עצמו – החלק שלהם הוא ארץ 50
הקודש, המקודשת משאר הארצות]³⁶. 51
זאת אומרת, שבמלחמת בני"י (ע"פ תורה) 52
בבירור העולם ישנם שני אופנים: 53
(א) מלחמת מצוה – מלחמה הקשורה עם חלק 54
מיוחד בעולם (ארץ ישראל, ובעבודה – הדברים 55
גשמיים שאיתם הוא מקיים מצוה ועניני קדושה), 56
שזה שייך בעיקר להדרגה בעבודה ע"פ ציווי 57
התורה, כפי שדיני התורה קשורים עם חילוקי 58
המקומות שבעולם בהתאם להחילוקים שבין בני"י 59
והגויים (ארץ ישראל ושאר הארצות), קדושה 60
וחול, (ב) מלחמת רשות – ששייכת לכל עניני 61
העולם, כפי שבנ"י באים מדרגתם במצב של "על 62
אויבך", עד חד ממש כביכול עם עצמותו ית', 63
שלמעלה מכל חילוקי דרגות שבעולם בין חול 64
וקודש וכו'. 65
ט. וכשם שזה במלחמה בבירור העולם, כך זה, 66
בפרטיות יותר, גם במלחמת היצר של יהודי 67

ח. ויש לומר שגם זה נכלל בחידוש דפרשתנו 1
– "כי תצא למלחמה על אויבך": 2
כיון שישנה פרשה שלימה בתורה בנוגע 3
למלחמת הרשות – מובן שע"פ התורה ("הכתוב 4
מדבר") צ"ל אצל יהודי (גם) עבודה זו, לא 5
להתייחס לכך שהיא כרוכה בסכנה [ונוסף לזה – 6
יש על כך גם נתינת כח למלעלה – "ונתנו ה' 7
אלקיך בידך ושבת שבי"ו"³²]. 8
והגם שאלו הם הפכים: אומרים שיהודי צריך 9
לבחור בעצמו לצאת למלחמה שהיא מלחמת 10
הרשות, אף שהיא כרוכה בסכנה, וביחד עם זה 11
התורה מצווה עליו "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" 12
– הרי ידוע, שהיות ובנ"י קשורים עם הקב"ה 13
שהוא נושא הפכים, לכן הוא תובע הפכים 14
בעבודתו של יהודי, כולל בנדודי ההפכים הנ"ל. 15
ועפ"ז יש לומר בעומק יותר – בביאור ענין 16
מלחמת הרשות: 17
מכיון שיהודי קשור עם הקב"ה, שהוא נושא 18
הפכים – יש לו כח התחדשות אמיתי לפעול את 19
חיבור ההפכים הנ"ל³³ בהעבודה דמלחמת הרשות: 20
מציאות העולם ("אויבך") יש לה תוקף (שבא 21
מהקב"ה שברא את "אויבך"), ועד לתוקף בתור 22
מציאות בפ"ע שאין לו שייכות לרשות הקדושה 23
[בניגוד לארץ ישראל, שכבר בתחלת הבריאה נקבע 24
בה מלכתחילה ששייכת לבנ"י], וע"פ שכל יש 25
מקום לסכנה וספק איך אפשר לנצחו (ולכן יתכן 26
ש"אויבך" יקחו שבי ובאופן שזה נעשה "שבי"ו"), 27
וצריכים למלחמה בכדי לנצח את ה"אויבך"; 28

(32) אבל מ"מ העבודה עצמה היא באה בכח עצמו (מלחמת הרשות), ורק שלאחרי האתעדל"ת "כי תצא למלחמה" נמשך הכח למעלה "ונתנו ה'א בידך גו"; משא"כ במלחמת מצוה – יש כוח ציווי ונתינת כח של התורה עוד קודם העבודה, ואדרבה: הציווי הוא הוא הסיבה להעבודה.

(33) ובפרטיות: ההפכים דעבודה באופן חיובי (עשה טוב) ועבודה באופן שלילי (סור מרע). וראה הדרן על הרמב"ם (תשל"ה) שהעבודה דמצות עשה (בירור מציאות העולם) היא מבחי' "מצוי ראשון" (רמב"ם ריש ה' יסוה"ת), והעבודה דמצות לא תעשה (שלילת מציאות העולם) היא מבחינת "אינו מצוי" (שם ה"ב), עיי"ש.

ולהעיר ממחז"ל (שבת קה, ב) "היום אומר לו (היצה"ר) עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך". וי"ל, שכל ענין הרי "זה לעומת זה עשה אלקים", ואדרבה ההתחלה היא בקדושה – ש"עשה כך" ו"עשה כך" הם הענינים דסור מרע ועשה טוב (מ"ע ומל"ת) – ב' קיום בעבודה, וגם היצה"ר יודע ההפכים בעבודתם של ישראל, ומנגד לשניהם ולכללותם.

(34) ראה גם מאמרי אדהאמ"צ פרשתנו ע' תפב.

(35) ראה ס' השיחות תשמ"ט ע' 679 ואילך.

(36) ראה רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ז הי"ב.

אל חיל"40 בעניני קדושה, במקום לחפש עוד
מלחמה.

על זה אומרים לו, שתכלית השלימות בעבודה
היא – שיהי' "עובד אלקים", וזה נעשה עי"ז
שאיננו מסתפק במלחמה שהיא ע"פ ציווי התורה,
אלא יוצא ל"מלחמת הרשות" ("כי תצא
למלחמה")41 לשנות גם את טבע הקדושה שלו,
שעי"ז נפעל חידוש גדול יותר (מע"י המלחמה עם
היצר הרע [ע"ד האמור לעיל (סוס"ז), ששלימות
ההחדשות בעולם נפעלת ע"י מלחמת הרשות יותר
מאשר ע"י מלחמת מצוה]).

ויתירה מזו: אפילו אם נלחם כבר "מלחמת
הרשות" ושונה את טבע רגילותו בעבר – היתה
לכאורה הו"א לחשוב, שזה כבר די ומספיק, ולשם
מה – טוען היצר – עליו להמשיך להסתכן
ולהלחם (האם במצבו הוא כדאי כל הסיכון
והמלחמה בכדי שיקבל תואר נוסף של "עובד
אלקים"?!) – אומרים לו, ששלימות היא דוקא
כשהוא "עובד אלקים" לשון הוה, אפילו כאשר
שנה פרקו מאה פעמים ואחד וזה נעשה טבע
רגילותו – עליו ללמוד מאה פעמים ושנים, וכן
הלאה.

י. ומזה ישנה גם הוראה בנוגע לזמן זה –
חודש אלול:

היצר יכול לבוא ולטעון ליהודי: מכיון שכל
ישראל בחזקת כשרות42, בודאי קיים כל יהודי את
כל עניני העבודה דחודש אלול, ולא רק במשך יום
אחד, אלא עברו כבר למעלה מעשרה ימים בחודש
זה, עשרה ימים רצופים בעבודה של "אני לדודי
ודודי לי"43, והוספה בלימוד התורה וקיום המצוות
בהידור, עם כל הענינים שבנ"י מוסיפים בחודש
אלול (כמדובר בהתוועדויות שלפנ"44) – במילא,
אפשר עכשיו "לנוח", או עכ"פ – להמשיך לעשות

1 בעבודתו הפרטית בכירור הגוף ונה"ב (כנ"ל
2 סוס"ב), שגם לאחר שיהודי סיים את ה"מלחמת
3 מצוה" (עד כמה שהוא מחוייב ע"פ הציווי), צ"ל
4 אצלו "מלחמת הרשות", כדי להרחיב גבול
5 ישראל כו".

6 ויש לומר שזהו ע"ד המבואר בתניא37 בביאור
7 מאחז"ל38 עה"פ39 "ושבתם וראיתם בין צדיק
8 לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו", "עבדו
9 ולא עבדו וטרוייהו צדיקי גמורי נינהו ואינו דומה
10 שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים
11 ואחד" – ש"ההפרש בין עובד אלקים לצדיק
12 שעובד הוא לשון הוה שהוא באמצע העבודה
13 שהיא המלחמה עם היצה"ר להתגבר עליו כו'
14 שהוא באמת עבודה ועמל גדול להלחם בו תמיד,
15 והיינו הבינוני, אבל הצדיק נקרא עבד ה' בשם
16 התואר כו', כבר עבר וגמר לגמרי עבודת המלחמה
17 עם הרע כו".

18 וממשיך ומבאר, שעד"ז הוא ההבדל (בבינוני
19 עצמו) בין העבודה ע"פ טבע דקדושה ("שהוא
20 מתמיד בלימוד בטבעו", או "הרגיל עצמו ללמוד
21 בהתמדה גדולה ונעשה ההרגל לו טבע שני"),
22 שנקרא "לא עבדו", כיון שבזה אין שום מלחמה,
23 ו"עובד אלקים" הוא מי שלוחם ומשנה טבע
24 רגילותו – כמבואר שם בביאור הענין ד"עובד
25 אלקים מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד" – כי
26 "בימיהם הי' הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים
27 כו', ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתירה על
28 הרגילות שהורגל מנעוריו שקולה כנגד כולן ועולה
29 על גביהן ביתר שאת וביתר עז להיות נקרא עובד
30 אלקים כו".

31 זאת אומרת: גם כאשר קיים עם גופו ונה"ב
32 "מלחמת מצוה" – הוא עבד על עצמו ופעל
33 שההרגל שלו בעניני קדושה נעשה אצלו טבע שני,
34 ועד ליתירה מזה – הוא סיים את ה"מלחמת מצוה"
35 (כפי שזה ע"פ ציווי התורה) עם הגוף ונה"ב, עד
36 שנעשה צדיק גמור (עבודתו בתומ"צ היא בתכלית
37 השלימות) – הווא אמינא, שכעת איננו צריך יותר
38 להלחם, כי טבעו נעשה טבע דקדושה והוא כבר
39 צדיק גמור, במילא יכול להתעסק רק ב"ליכלו מחיל

(37) פרק טו.

(38) חגיגה ט, ב.

(39) מלאכי ג, יח.

(40) ל' הכתוב – תהלים פד, ח.

(41) ראה ל"ת להאריז"ל פרשתנו, שכל היוצאים למלחמה
(ב"כי תצא למלחמה") היו צדיקים גמורים. וראה שיחת כל היוצא
למלחמת בית דוד (סה"ש תש"ב ע' 141 ואילך).

(42) רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ב ה"ב.

(43) ר"ת אלול (אבורהם סדר תפלת ר"ה. סדר היום (בסדר
ר"ת אלול). פע"ח שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים שה"ש עה"פ.
מ"מ סתשע"ח. ב"ח לטווא"ח סתקפ"א (ד"ה והעבירו).

(44) ראה בארוכה קונטרס משיחת ש"פ ראה וש"פ שופטים
שנה זו.

ובמיוחד – ע"י ההוספה בלימוד התורה
(ובפרט – מתוך אהבה), שע"ז מתאחדים במיוחד
עם הקב"ה (אשר "הכניס" את עצמו בתורתו, "אנא
נפשי כתבית יהבית"⁴⁹), ב"יחוד נפלא כו"⁵⁰,
להוסיף בעצמו בלימוד התורה, וכמו"כ
להשפיע על יהודים נוספים – אנשים ונשים,
ובהדגשה מיוחדת – טף, תינוקות של בית רבן⁵¹
– שיוסיפו בלימוד התורה, ובפרט – בשיעורי
תורה ברבים.

וכמו"כ – ע"י נתינת הצדקה, שהיא מאחדת
בנ"י ביחד, שזה נעשה כלי לאהבת ה' ואהבת
ישראל ע"י הקב"ה ("אני לדודי ודודי לי").
וגם בשאר קוי העבודה דחודש אלול – עבודת
התפלה, עבודת התשובה, והשלמות בכל זה –
באופן של גאולה⁵².

יב. ומענין לענין:
חודש אלול הוא גם הכנה לקראת ראש השנה
והמועדים דחודש תשרי בכלל (החל מר"ח אלול,
שלשים יום קודם ראש השנה, ובפרט מט"ו
אלול – שבועיים קודם ר"ה, ושלשים יום קודם חג
הסוכות). ולכן ה"ז זמן המתאים לספק את צרכי
החג לכל אלו שזקוקים לכך, מתחיל מראש השנה
– כשישנו החיוב של "אכלו משמנים ושתו
ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו"⁵³ (כמדובר
כמ"פ בארוכה⁵⁴), ועד"ז צרכי החג דערב יוהכ"פ

בחודש אלול שר"ת שלו הוא "אני לדודי ודודי לי", ודוקא
בחודש זה הקב"ה הוא "מלך בשדה" (לקו"ת ראה לב, ב).
(49) שבת קה, א (כגירסת העין יעקב).
(50) תניא פ"ה. וראה משיחות ש"פ שופטים ס"ט (לעיל ע'
(199).

(51) ראה השיחה בקשר לסיום השלשים של הרה"ח וכו' ר'
יעקב יהודה העכט ע"ה (נדפסה לקמן ע' 232).
(52) כידוע החמשה ראשי תיבות של "אלול" שכוללים כל
הקיום בעבודה: "אנה לידו ושמתו לך" (תורה), "אני לדודי ודודי
לי" (תפלה), "איש לרעהו ומתנות לאביונים" (גמ"ח), "את לבבך
ואת לבב" (תשובה), "אשירה לה' ויאמרו לאמר" (גאולה) – ראה
לקר"ש ח"ט ע' 297 ואילך. חכ"ד ע' 177. שם ע' 313 ואילך. ס'
השיחות תשמ"ח ע' 599 ואילך. ועוד.

(53) נחמ"ח, ח, יו"ד. הובא בב"י ושו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ג
ס"ד.

(54) לקו"ש ח"ד ע' 369 ואילך. ועוד.

בין הקב"ה וכו"כ" (בזמנים מסוימים במשך השנה. ולפי מנהג חב"ד –
שאין אומרים זה (אפילו בלי ברכה) [מלבד יוצא מן הכלל שיש נוהגין
לומר שה"ש בליל הסדר, ובפרט בליל שני – כפי שנהג אאמו"ר ז"ל],
י"ל כי כל השנה זמנו הוא ע"י הלימוד בשיר השירים.

את העבודה, אבל בסדר והדרגה, ובפרט שישנה
כבר הרגילות בזה במשך עשרה ימים רצופים וכו'
וכו'. ואפילו אם רוצים להוסיף בעבודה – אפשר
להוסיף בזה, אבל אין כל הכרח להגיע לכך
באמצעות "מלחמה", עם רעש ו'שטורעם' – שכן
כבר אין לכאורה עם מי להלחם. ואפילו אם יש
במה להלחם – הרי עדיף לפעול בקדושה, מאשר
להתעסק במלחמה שדורשת תצא למלחמה.

ושאלה זו מתחזקת בדורנו זה במיוחד: להיותו
דור האחרון של הגלות (ולאחרי ריבוי הענינים של
עבודת המלחמה שפעלו בנ"י במשך הדורות עד
12 וכולל דור זה), שיהי' גם דור הראשון דהגאולה –
13 הי' לכאורה מתאים יותר שיתכוננו לפעול
14 בהעבודה דלע"ל באופן של עליות (ילכו מחיל אל
15 חיל) בקדושה עצמה, מאשר להתעסק עם עניני
16 מלחמה.

על כך ישנה ההוראה מהפרשה "כי תצא
למלחמה על אויבך" (שקורין אותה תמיד בחודש
אלול⁴⁵), שצריך לעשות העבודה דחודש אלול
באופן של מלחמה, הן בנוגע לעצמו – להילחם
21 ולשנות טבע רגילותו, גם טבע הקדושה, והן בנוגע
22 להעבודה בעולם – ללחום ולכבוש חלקים בעולם
23 שעדיין לא חדורים לגמרי בקדושה, ולעשותם דירה
24 לו יתברך.

ובנוגע לדורנו זה – אדרבה: להיותו הדור
האחרון בגלות ודור הראשון דהגאולה – מוטלת
27 עלינו אחריות יתירה לסיים את המלחמה, ולהכין
28 את הדרך ל"לחם מלחמות ה'" של משיח צדקנו⁴⁶
29 [ועד"ז ע"י הניצוץ משיח שבכל א' מישראל⁴⁷].

יא. ובנוגע לפועל:

כל יהודי צריך להוסיף – באופן של מלחמה
ושיוני הטבע – בכל הענינים דחודש אלול,
ובכללות – העבודה ד"אני לדודי ודודי לי",
34 ההתקרבות דבנ"י עם הקב"ה מתוך אהבה⁴⁸
35 (ושמחה), ע"י קיום התורה ומצוותי'.

(45) ראה ל"ת להאריז"ל שם, ש"ובכחה את אבי' ואת אמה
ירח ימים" (פרשתנו כא, יג) קאי על חודש אלול.

(46) רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ד.

(47) ראה מאור עינים ס"פ פינחס. וראה גם סה"מ תרמ"ג ע'
ע.

(48) דאף שכל השנה זמנו הוא* – יש בזה הדגשה מיוחדת

(*) ולהעיר שיש נוהגין לומר ולקרות שיר השירים (שתוכנו ע"ד האהבה

המקדש, עי"ז שחוזרים למקומם המשכונות דבית 17
ראשון ובית שני⁵⁵, ביחד עם המשכן שעשה משה, 18
ועוד ועיקר – בנין בית המקדש השלישי, מקדש 19
אד' כוננו ידיך⁵⁶, 20
ואזי יקויים בפשטות ("והי⁵⁷ כי) תבוא אל 21
הארץ גו' ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו' 22
ומביאים הביכורים בביהמ"ק השלישי, 23
ואז ישנה גם שלימות ענין המלחמה, "כי תצא 24
למלחמה" – מלחמה מלשון לחם – "לחמי 25
לאשי"⁵⁸, עבודת הקרבנות בביהמ"ק, 26
וכל זה – תיכף ומיד ממש. 27

(55) ראה פרש"י ר"פ פקודי.

(56) בשלח טו, יז ובפרש"י.

(57) תבוא כז, א"ב.

(58) פינחס כח, ב.

1 ומוצאי יוהכ"פ, ולאח"ז – חג הסוכות, שמיני
2 עצרת ושמחת תורה.
3 ובהדגשה מיוחדת בקביעות שנה זו – כששני
4 ימי ראש השנה (גם בארץ ישראל) חלים בימי
5 חמישי וששי, ובמילא נכנסים מהם תיכף ליום
6 השבת, ועד"ז (בחוץ לארץ) גם בנוגע לחג הסוכות
7 ושמיני עצרת ושמחת תורה – צריכים לספק את
8 הצרכים דג' ימים רצופים.
9 ויהי רצון, שזה יוסיף עוד יותר בברכת כתיבה
10 וחתימה טובה לכל יהודי ולכל בני, לשנה טובה
11 ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה, בגשמיות
12 וברוחניות גם יחד,
13 עדי הברכה הכי עיקרית – הגאולה האמיתית
14 והשלימה ע"י משיח צדקנו, אשר ילחם מלחמת ה'
15 וינצח, "ונתנו ה' אלקיך בידך", ו"ושבית שביו" –
16 עיקר השבוי (שאוה"ע רדפו אחרי') – בית

המשך ביאור למס' כריתות ליום שני עמ' א

33 זה פוטר רבי יהושע, שהרי באופנים אלו התכוון לעשות מלאכה, 33
ואם כן יש לחייבו חטאת. 34
מבררת המשנה: אם כן, שחייבים באופן זה, למה נאמר (ויקרא ד כג) 35
'או הודע אליו חטאתו אשר חטא כה', ומה נמעת מתיבת כה' כיון 36
שאף כשהתכוון ללקט תאנים שחורות וליקט לבנות חייב. מבאר 37
המשנה: ממעטים מתיבה זו פָּרָט לְמַתְעֶסֶק בדבר המותר לגמרי, 38
כגון שבא לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, שפטור. אבל 39
המתעסק בדבר האסור, אף שלא התכוון לדבר זה ממש, חייב. 40

גמרא

41 שנינו במשנה: חלב ונותר לפניו ואכל אחד מהן ואינו יודע איזה 42
מקן אכל וכו' רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר. הגמרא 43
מביאה ברייתא המבארת את סברות המחלוקת: תניא בברייתא, 44
אמר רבי אליעזר, האוכל חתיכה אחת מתוך שתי חתיכות, אחת 45
של חלב ואחת של נותר, מה נפשך – מה רצונך לומר כדי לפטור, 46
והרי בין אי חלב אכל, חייב חטאת, ובין אי נותר אכל, חייב חטאת. 47
וכן באופן שאחותו ואשתו נדה עמו בבית, ובא על אחת מהם, בין 48
אי אשתו נדה פֶּעַל, חייב חטאת, ובין אי אחותו פֶּעַל, גם כן חייב. וכן 49
העושה מלאכה בבין השמשות שבין שבת ליום הכיפורים, בין אי 50
בשבת עֲשָׂה מְלָאכָה חייב חטאת, ובין אי כיום הכיפורים עֲשָׂה 51
מְלָאכָה, חייב חטאת. 52
אמר לו רבי יהושע לרבי אליעזר תשובה לדבריו, הרי הוא אומר – 53
הלא נאמר בתורה (ויקרא ד כג) 'או הודע אליו חטאתו אשר חטא 54
כה', ויש לדרוש שאינו מביא חטאת עד שִׁיְיָדַע לוֹ כִּמְהָ חָטָא, ואילו 55
באופנים אלו אף שודאי חטא, הרי אינו יודע במה חטא ופטור 56
מחטאת. 57
שואלת הגמרא: ורבי אליעזר, שלא דרש מהפסוק שצריך שידע 58
במה חטא, הלא – תיבה זו של 'כה' האמורה בפסוק, מאי עבדי ליה 59
– מה ידרוש ממנה. משיבה הגמרא: מִיִּבְעֵי לִיה – רבי אליעזר צריך 60
את הפסוק לומר שאין מביאים חטאת אלא במתכוון למלאכת 61
איסור, פָּרָט לְמַתְעֶסֶק בדבר המותר שאינו מביא חטאת. 62

1 אשתו בנדחתה. וכן אם היו שָׁבֵת יוֹם הַכִּיפּוּרִים סמוכים זה לזה, 1
וְעָשָׂה מְלָאכָה בזמן בין השמשות שביניהם, והיה סבור שהוא יום 2
חול, וְאִינוּ יוֹדְעִים בְּאִיזָה מֶהֱן עֲשָׂה, אם עשה מלאכה בשבת או ביום 3
הכיפורים. בכל האופנים הללו, רבי אליעזר מחייב חטאת על 4
שגגתו, אף שאינו יודע על איזה חטא מביא, ורבי יהושע פוטר, 5
ובגמרא תבאר מחלוקתם. 6
רבי יוסי חולק על תנא קמא לגבי עשיית מלאכה בבין השמשות: 7
אמר רבי יוסי, לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על העושה 8
מלאכה בין השמשות שבין שבת ליום הכיפורים, שְׁלֹדְבֵרֵי הַכֹּל הוא 9
פֶּטוּר, משום שְׁאֵינוּ אֹמְרִים, שמא מְקַצֵּת מלאכה עֲשָׂה הַיּוֹם, בשבת, 10
וּמְקַצֵּת מלאכה עֲשָׂה לְמַחָר, ביום הכפורים, ונמצא שעשה חצי 11
שיעור בשבת וחצי ביום הכיפורים, ופטור. אלא על מה נחלקו, על 12
העושה מלאכה בתוך היום, וְאִינוּ יוֹדְעִים אִם בְּשַׁבָּת עֲשָׂה אִם בְּיוֹם 13
הַכִּיפּוּרִים עֲשָׂה, או – אופן נוסף שנחלקו, על העושה מלאכה, וְאִינוּ 14
יודעים מֶהֱן אִיזוֹ מְלָאכָה עֲשָׂה, אם חרש או זרע, שְׂרָבִי אֵלִיעֶזֶר מְחִיב 15
חֲטָאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ פּוֹטֵר. אֹמֵר רַבִּי יְהוֹדָה, פּוֹטֵרֵי הֵינּוּ רַבִּי יְהוֹשֻעַ, 16
לא רק מחטאת, אלא אף מִאֲשֶׁם תְּלוֹי. 17
המשנה מבארת את מחלוקת רבי יהושע ורבי אליעזר: רבי שמעון 18
וְרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׂוֵדִי אֹמְרִים, לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על 19
העובר בְּדֶבֶר (עבירה) שֶׁהוּא מִשֶּׁם אֶחָד, כגון אדם שלקט תאנה, 20
ואינו יודע מאיזה עץ לקט, שֶׁהוּא חֵיִיב חטאת, שהרי ידע שחטא 21
ודאי בלקיטת תאנים. על מה נחלקו, על דבר שֶׁהוּא מִשֶּׁם שְׁנֵי 22
שְׁמוֹת – כגון אדם שעשה מעשה ומסתפק אם קצר או טחן, או 23
שמסתפק אם לקט תאנים או ענבים, או שהתכוון ללקט תאנים 24
ולקט ענבים, שְׂרָבִי אֵלִיעֶזֶר מְחִיב חֲטָאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ פּוֹטֵר. 25
המשנה מביאה שיטה נוספת בביאור המחלוקת: אֹמֵר רַבִּי יְהוֹדָה, 26
אֵפִילוּ נִתְּבוּן לִלְקוֹט תְּאֵנִים וְלִקְטוּ עֲנָבִים, או שהתכוון ללקט 27
ענבים וְלִקְטוּ תְּאֵנִים, וכן אם חשב ללקט תאנים שְׁחֹרֹת, וְלִקְטוּ 28
לְבָנֹת, או לְבָנֹת, וְלִקְטוּ שְׁחֹרֹת, בכל אלו, רבי אליעזר מְחִיב 29
חֲטָאת וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ פּוֹטֵר, ובגמרא להלן (כ). התבאר במה חולק רבי 30
יהודה עם רבי שמעון ורבי שמעון שוריי. 31
[אמר רבי שמעון], תְּמִיתֵי אִם פֶּטֵר כֶּה – תמה אני אם אכן באופן 32

בס"ד. משיחת ש"פ תצא, י"א אלול ה'תש"נ.

– בקשר עם סיום השלשים לפטירת הרה"ח וכו' ר' יעקב יהודה העכט ע"ה –

תרגום מאידית

35 בנ"י באופן קבוע [כמובן מדברי המשנה]³
36 שבביהמ"ק הי' קופה מיוחדת למחצית השקל של
37 בנ"י שבחוץ לארץ].

38 ומזה מובן, שהתיקון על חורבן בית-המקדש
39 והגלות הוא עי"ז שעוסקים ובריבוי בלימוד עם
40 תינוקות של בית-רבן, בין בארץ ישראל ובין
41 בחו"ל [שבזמן הזה רוב מנין ובנין של בנ"י הוא
42 בחו"ל, ובה גופא – בחצי כדור התחתון], ועם כל
43 הסוגים של תינוקות של בית-רבן, כולל אלה
44 שנמצאים לעת-עתה ב"פאבליק סקולס", שהם
45 במיוחד צריכים לחינוך יהודי תורני.

46 עפ"ז מובן השייכות עם זמן הפטירה והשלשים
47 של היהודי שעסק בחינוך של תשב"ר:

48 הפטירה ארעה בחודש אב, חודש חורבן בית-
49 המקדש ("עלה ארי' במזל ארי' והחריב אריאל"⁴),
50 שאירע (כנ"ל) "בשביל שבטלו בה תינוקות של
51 בית רבן"; אבל זה הי' "על מנת"⁵ שאח"כ יבוא
52 התיקון בזה, ובפרט מחמשה עשר באב (יום
53 פטירתו) ואילך, (כולל – בחודש אלול⁶ שכולו בימי
54 חרות על הלוחות האחרונות (חודש הרחמים)⁷),
55 כשצריכים במיוחד להתחיל להוסיף בלימוד התורה
56 ("מכאן ואילך דמוסיף יוסיף", "מחמשה עשר באב
57 ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה
58 יוסיף חיים על חייו")⁸, כולל ובמיוחד – בלימוד
59 התורה של תשב"ר, שמתקן ומבטל את סיבת

1 א. יום שלישי הבא, י"ד אלול, הוא סיום
2 השלשים לפטירתו של יהודי (הרה"ח וכו' ר' יעקב
3 יהודה ז"ל העכט), אשר נתמנה ע"י כ"ק מו"ח
4 אדמו"ר נשיא דורנו להתעסק בהפצת התורה
5 והיהדות, ובמיוחד – בחינוך בני ובנות ישראל,
6 והוא עסק בזה במשך ריבוי שנים עד מתוך מסירת
7 נפש.

8 כל דבר הוא בהשגחה פרטית, כולל זמן
9 הפטירה והשלשים, ובמילא מובן שלזמן זה
10 שייכות עם העבודה ועסק של הנפטר.

11 בין הענינים המיוחדים שהוא עסק בהם הי' –
12 חינוך של ילדים יהודים, לימוד התורה עם תינוקות
13 של בית רבן, כולל ובמיוחד – ילדים יהודים
14 שנמצאים (לעת-עתה) בבתי-ספר ממלכתיים
15 ("פאבליק סקולס"), עי"ז שקבע להם שיעורים
16 בלימוד התורה, "שיעורי לימוד הדת" (של"ה),
17 כשמו של המוסד אשר עמד בראשו, ועסק בזה
18 בתוקף ומסירות נפש, שמבלי הבט על המניעות
19 ועיכובים שהיו מצד חוקי המדינה, הוא לא התפעל
20 והצליח לקבל רשיון מיוחד לקבוע את שיעורי
21 לימוד הדת, ודרכו התארגנו שיעורי תורה במאות
22 מקומות.

23 גודל ענין הלימוד עם תינוקות של בית רבן
24 מבואר בכמה מאמרי חז"ל, ובמיוחד – בקשר עם
25 גלות וגאולה – כדברי הגמרא (בסוגיא הידועה
26 בקשר לתשב"ר)¹ "אמר רב המנונא לא חרבה
27 ירושלים אלא בשביל שבטלו בה תינוקות של בית
28 רבן",

29 וכידוע המספר הגדול ביותר של מלמדי
30 תינוקות של בית רבן שהיו בזמן בית שני: "ד'
31 מאות בתי כנסיות היו בכרך ביתר, ובכל או"א היו
32 ד' מאות מלמדי תינוקות, וכאו"א היו לפניו ד'
33 מאות תינוקות"². ועד"ז מובן בנוגע לקהילות
34 דבנ"י בחוץ-לארץ (בזמן בית שני), ששם הי' ריבוי

(3) שקלים ספ"ג.

(4) יל"ש ירמ"י רמז רנט.

(5) ראה יל"ש שם.

(6) שאז מתגלית עוד יותר העלי' הבאה ע"י הירידה בחודש
אב (חודש הדינים – זח"ב יב, א) – ראה לקו"ש ח"ט ע' 78. ע'
89. ח"ט ע' 65 ואילך. קונטרס משיחת ט"ו באב תשמ"ז. וש"נ.
לקוטי לוי"צ אג"ק ע' תו, תי. ועוד.

ויומתק בזה ש"ארי" (מזלו של חודש אב) הוא ר"ת אלוז
ראש השנה יוהכ"פ הושענא רבה (של"ה ריש מס' ר"ה (ריג, א).
הובא באוה"ת נ"ך ע' תסז. ס"ע א"נז).

(7) ראה שו"ע או"ח ר"ס תקפא. לקו"ת ראה לב, א ואילך.

(8) תענית בסופה ובפרש"י. וראה רמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ג. הל'

תלמוד תורה לאדה"ז פ"ד ס"ח.

(1) שבת קיט, ב.

(2) גיטין נח, א.

ותורתו של יעקב נמשכת לבני ע"י יהודה — 32
 כמ"ש¹⁹ "ואת יהודה שלח גו' להורות לפניו 33
 גושנה", "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא 34
 הוראה", עד שהתורה תומשך לבני כפי שהם 35
 עומדים במצרים מלשון מיצרים וגבולים. 36

ויש לקשר זה עם זה שענינו של יהודה 37
 (בעבודה) הוא — מעשה [כמבואר בענין "ויגש אליו 38
 יהודה"]²⁰, הוא ממשיך את עניני יעקב במעשה 39
 בפועל. 40

ולהוסיף, שהר"ת של שני השמות (יעקב 41
 יהודה) הוא שני יודי"ן, שקאי על שמו של הקב"ה 42
 (כפי שכותבים בכ"מ שני יודי"ן במקום השם 43
 (הוי')) — החיבור דיו"ד ר"ת דשם הוי' (בכתיבתו) 44
 ויו"ד סוף (התיבה) דשם אד' (שם הוי' בקריאתו) 45
 — החיבור אלקות שמלמעלה מעולם עם אלקות 46
 שמתלבשת בעולם²¹. 47

ענין נוסף שיש ביהודה — שהוא ה' המלך 48
 שבשבטים²², ומיהודה משתלשלת מלכות בית דוד. 49
 שבעבודה ה"ז (מלכות) מורה על עבודה בתוקף של 50
 מלך, אשר, המלך "פורץ לעשות לו דרך"²³, ו"אמר 51
 מלכא עקר טורא"²⁴. ובמיוחד — ע"י התורה, "מאן 52
 מלכי רבנן"²⁵, שלהם ישנו הכח ותוקף (התורה) 53
 לשנות את מציאות העולם. 54

עפ"ז מובן השייכות דשמו של הנפטר עם עיקר 55
 עבודתו: 56

עיקר עסקו ה' בעבודה של "יעקב יהודה": 57
 להמשיך במעשה בפועל תורתו של יעקב לבני, 58
 ובמיוחד — לחינוקות של בית רבן, עד גם לאלה 59
 שנמצאים למטה מטה²⁶ (בבחי' עקב), ב"פאבליק 60
 סקולס", ולעשות זאת בתוקף של יהודה (מלך), 61
 וכמדובר לעיל שהוא לא התפעל מחוק המדינה 62
 ועמד בתוקף ויישם בפועל את "שיעורי לימוד 63
 הדת". 64

1 החורבן, ובהבטל הסיבה ממילא בטל המסובב,
 2 ונבנה כוננו ידיך דבית המקדש השלישי.

3 ב. ויש לקשר זה ברמז גם עם שמו של הנפטר
 4 — "יעקב יהודה" [כמדובר כמ"פ, שיש מקום
 5 לחפש ולומר רמז כאשר זה מוסיף ביראת שמים
 6 ועבודת ה' בפועל]:

7 "יעקב" כולל כל בני ("נשמתו כו' כלולה מכל
 8 הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם")⁹, כמובן
 9 בפשטות מזה שמיעקב באו כל השבטים, שמהם
 10 כל בני. ז.א. שהשבטים (מלשון המשכה)¹⁰ הם
 11 הממוצע הממשיך והמחבר יעקב (והאבות בכלל)
 12 עם כל בני.

13 ובלשון החסידות¹¹: יעקב הוא בבחי' אצילות
 14 (מרכבתא עילאה), והוא קשור עם השבטים כפי
 15 שהם עומדים באצילות — "שבטי י"ה עדות
 16 לישראל"¹², ומזה נמשכו אח"כ השבטים כפי שהם
 17 עומדים בב"ע (מרכבתא תתאה), והם כוללים את
 18 כל בני היכן וכפי שהם נמצאים, עד בעולם
 19 העשי, עולם הזה הגשמי והחומרי [ובכללות ה"ז
 20 גם נכלל בשם "יעקב" — אותיות י' עקב¹³,
 21 שמהיו"ד (דשם הוי'), היו"ד דאלקות ויהדות¹⁴,
 22 נמשך למטה מטה בבחי' עקבים¹⁵. ובפרטיות
 23 ובגלוי נעשית ההמשכה למטה ע"י השבטים].

24 ועיקר וראש השבטים¹⁵ (שמחבר את יעקב עם
 25 בני) הוא "יהודה". נוסף לכך שכל בני נקראים
 26 על שם יהודה¹⁶.

27 והקשר (של "יעקב (ו)יהודה") עם בני הוא
 28 במיוחד ע"י התורה — ענינו של יעקב¹⁷, כמ"ש¹⁸
 29 "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל" [כיון
 30 שתורה היא מקור החיות (חינו ואורך ימינו) של
 31 בני, ולכן יעקב (תורה) כולל כל נשמות ישראל],

(9) תניא, אגה"ק ס"ז (קיא, סע"ב).

(10) ראה לקו"ת במדבר ג, סע"א. ועוד.

(11) ראה ביאורי הזהר (לאדהאמ"צ) ר"פ במדבר. ועוד.

(12) תהלים קכב, ד.

(13) תו"א ואוה"ת ר"פ ויצא. ועוד.

(14) כידוע פירוש אדה"ז בצורת אות א', יו"ד למעלה

(הקב"ה) ויו"ד למטה (א איד), וקו המחברם (ראה "היום יום"

ח' אדר א. לקו"ש ח"ב ע' 616).

(15) פתיחתא לאסת"ר יו"ד.

(16) ראה תו"א ר"פ ויחי.

(17) ראה אגה"ק שם (בהמשך לזה שנשמת יעקב כלולה מכל

נשי): והי' מרכבה לתורה שלמעלה כו'. עיי"ש.

(18) תהלים עח, ה.

(19) ויגש מו, כח ובפרש"י.

(20) אוה"ת ר"פ ויגש. ועוד.

(21) ראה בכ"ז משיחות ש"פ עקב, כ"ף מנחם אב תשמ"ז ס"ה

(התוועדות תשמ"ז ח"ד ע' 221). וש"נ.

(22) ולהעיר שיהודה הוא בגימטריא שלשים, שהמלכות נקנית

בשלשים מעלות (אבות פ"ו, ו).

(23) סנהדרין כ, ב. רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ג.

(24) ראה ב"ב ג, ב.

(25) ראה גיטין סב, א.

(26) ולהעיר, שהנפטר עסק במיוחד גם בגילוי שם היהודי

(שנתנו לו בעת הברית — התחלת כניסת נפש הקדושה (שו"ע

וביחד עם הרי"ש (ר"ת רבי) נעשה הצירוף של
 תיבת³¹ "קדש"³² – "ועשית את הקרשים למשכן
 גו' עומדים"³³ (הם בדוגמת העמודים המחוברים
 אלקות עם העולם³⁴), משכן דאיקרי מקדש³⁵,
 המשכן קשור והוא התוכן וחלק מאותו ציווי:
 "ועשו לי מקדש"³⁶ – הציווי על המשכן, ב'
 הבתי־מקדשות³⁷, עד להשלימות שבזה – ביהמ"ק
 השלישי.

ד. כל דבר שיהודי רואה או שומע צ"ל אצלו
 הוראה בעבודת ה'³⁸:
 בעמדנו בסמיכות לסיום השלשים של הנפטר –
 ה"ז זמן המתאים להתבונן בענינים שעסק בהם,
 וללמוד מזה בנוגע לפועל.

ובמיוחד, כמדובר לעיל – בעבודת החינוך דבני
 ובנות ישראל, ובפרט – תינוקות של בית רבן,
 כולל אלה ששוהים (לעת־עתה) ב"פאבליק
 סקולס",

מבלי הבט על מה שכבר פעל בתחום זה, וכמה
 פעלו בזה אחרים – היות שהגאולה עדיין לא באה,
 ה"ז ראי' שצריך ואפשר להוסיף בזה [נוסף על זה
 שרואים בפשטות את ריבוי הילדים היהודים
 ששייך להוסיף בהם חינוך יהודי תורני], ועי"ז
 גופא ממהרים עוד יותר את הגאולה (שהיא תלוי'
 בהלימוד עם תינוקות של בית רבן, כנ"ל).

(31) גם יש לומר: הרי"ש – ר"ת רבי (יעקב) וי"ב (הי"ב
 שבטים) – היו"ד ק' (י' פעמים י'), והב' (פעמים ק') – ר', ועי'
 חיבור שניהם – שי"ן. והו"ע התפארת שמחבר ק' ור'.* ולהעיר
 מתפוח באמצע המזבח פעמים עליו כשלש מאות כור כו' שהוא
 נ"י למזבח (תמיד פ"ב מ"ב).

(32) ולהעיר שהוא גם אותיות "קשר", המורה על ההתקשרות
 בין יעקב יהודה, התקשרות בין חסיד לרבי, ע"ד קשר של תפילין
 [ולהעיר, שיש בתפילין של ראש שי"ן של ג' ראשין ושל ד'
 ראשין] שמקשר ישראל עם אבינו שבשמים בקשר (יתקע דעתו
 בחוזה) שמבטל כל ענין של היסח הדעת. וגם ועד שמהפך היסח
 הדעת להיסח הדעת למעליותא – ביאת המשיח בהיסח הדעת
 (סנהדרין צז, א), "מצאתי דוד עבדי" (תהלים פט, כא).

(33) תרומה כו, טו.

(34) ראה המשך ההילולא באתי לגני ה'ש"ת פרק י.

(35) עירובין ב, א.

(36) תרומה כה, ח.

(37) ראה רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

(38) ראה כתר שם טוב הוספות סקכ"ז ואילך.

1 ובכלל – הוא עסק עם המשכת הענינים
 2 והרצונות של יעקב [נשיא²⁷ דורנו, כ"ק מו"ח
 3 אדמו"ר] במעשה בפועל ובתוקף (יהודה), עד
 4 שאפילו כששמע רמז מ"יעקב", הוא המשיך וקיים
 5 זאת במעשה בפועל ממש, באופן שאפשר לממש
 6 זאת בחוש המישוש – בזה הוא עסק במיוחד.

7 ג. עוד רמז בשמו:

8 "יעקב יהודה" בגימטריא רי"ב, אותיות "רבי"
 9 – בהתאם לענינו בתור רבי של תינוקות של בית
 10 רבן. ועוד ועיקר: הוא המשיך את הענינים של רבי
 11 נשיא דורנו (כ"ק מו"ח אדמו"ר) במעשה בפועל,
 12 כנ"ל.

13 ויש לקשר זה גם עם הפרק דשבת זה²⁸ –
 14 שהתחלתו היא: "רבי אומר", בלשון "רבי" (סתם)
 15 דוקא, ורק אח"כ כתוב מפורש מי זה, במשנה
 16 שלאחרי זה: "רבי יהודה הנשיא" – שהוא כולל
 17 גם את תיבת "רבי" (הגימטריא של יעקב יהודה),
 18 וגם את שמו השני "יהודה", ובהוספת תיבת
 19 "הנשיא", ר"ת ניצוצו של יעקב אבינו²⁹, שממנו
 20 נמשך יהודה למטה (כנ"ל).

21 אצל הנפטר היתה העבודה של "רבי אומר" –
 22 להמשיך באמירה ולימוד בפועל את הענין של
 23 "רבי" (בגימטריא יעקב יהודה), לימוד התורה,
 24 כידוע שרבי ה' המחבר של ששה סדרי משנה
 25 (שלומדים אותם במיוחד עם תינוקות של בית
 26 רבן). ולהעיר, שלימוד המשניות (גם) ממהר את
 27 הגאולה – כמאחז"ל³⁰ אין הגליות מתכנשות אלא
 28 בזכות המשניות.

29 ולהוסיף, שג' האותיות "רבי" ה"ה קשורים גם
 30 עם בנין בית המקדש (שנעשה ע"י "רבי", ע"י
 31 לימוד עם תינוקות של בית רבן, כנ"ל ס"א):
 32 השלימות של י' הוא מאה – ק', האות ב"ת
 33 מתחלפת עם האות שי"ן (בא"ב דא"ת ב"ש),

אדה"ז אר"ח סוס"ד) אצל כל א' מישראל. שענין זה מודגש
 במיוחד אצל השבטים בני יעקב – "ואלה שמות בני יעקב הבאים
 מצרימה" (ר"פ שמות), שלא שינו את שמם (גם בהיותם
 במצרים), ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין (ויק"ר
 פל"ב, ה. שהש"ר פ"ד, יב (א). ועוד).

(27) ר"ת ניצוצו של יעקב אבינו, כדלקמן בפנים.

(28) פרק ב.

(29) קהלת יעקב מע' רבי. וראה לקר"ש ח"ד ע' 1051 הערה

18.

(30) ראה ויק"ר פ"ז, ג. וראה גם ב"ב ח, א.

(* ראה תורת לוי"צ ע' ריט שש' הוא חיבור ק' ור'. ובהמשך הענינים
 שם שהוא בחי' רוח (ת"ת) שמחבר שני ההפכים דמים ואש (חסד
 וגבורה).

12 שכן כידוע "שכר מצוה מצוה"⁴¹, שכר המצוה היא
13 (גם האפשרות להמשיך לקיים את) המצוה,
14 והקיצו ורננו שוכני עפר, ובראשם – כ"ק מו"ח
15 אדמו"ר נשיא דורנו, ביחד עם כל החסידים,
16 וכל בני"י ילמדו תורה על-ידי רבן של ישראל
17 הטוב ביותר – הקב"ה בעצמו, כולל ולכל לראש
18 – התינוקות של בית רבן, כמ"ש⁴² "ולא ילמדו עוד
19 איש את רעהו כי כולם ידעו אותי (ומקדים בכתוב)
20 למקטנס (ואח"כ) ועד גדולם".
21 ועוד והוא העיקר – תיכף ומיד ממש.

1 ה. וכן יהי' לנו בפועל – שבאה הגאולה
2 האמיתית והשלמה, והקיצו ורננו שוכני עפר³⁹,
3 והנפטר בתוכם (ובפרט שנמצאים אנו בסמיכות
4 לשלשים, שאז נקל יותר לפעול את הקיצו, כידוע
5 שגם לאחר ההסתלקות הרי רוח הנפש עדיין שורה
6 על הגוף, ובזה ישנם חילוקים בין שלשה, שבעה,
7 שלשים וי"ב חודש⁴⁰. שלכן עושים כמה ענינים
8 בתוך השלשים שהם קשורים עדיין עם חיים חיותו
9 בעלמא דינ),
10 והוא יעמוד בראש של התשב"ר וכל בני"י
11 שאותם חינוך (או שהיתה לו השפעה על חינוכם),

(41) אבות פ"ד מ"ב.

(42) ירמ' לא, לג.

(39) ישע' כו, יט.

(40) ראה סה"מ תרנ"ט ע' כ. וש"נ.

המשך ביאור למס' כריתות ליום חמישי עמ' א

28 מעל בממון הקדש, להביא אֶשֶׁם תְּלוּי, וְהַכְּמִים פּוֹמְרִים. ומכל
29 מקום מוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא, שָׁאֵף שִׁמְבִּיא אֶשֶׁם תְּלוּי, אִינוּ מְבִיא עֲמו
30 אֶת מַעֲלָתוֹ – את הממון שהוא משלם להקדש על מעילתו, עַד
31 שִׁתְּוֹדֵעַ לוֹ בְּבִירוֹר שִׁמְעַל, שְׁבִאוֹתוֹ זִמֵּן יָבִיא עֲמוּ אֶשֶׁם וְדֹאֵי, אֲבָל
32 בעודו מסופק אין מוטל עליו חיוב תשלום הממון.
33 אֲמַר רַבִּי טְרִפּוֹן, מִה לִּזְה שִׁמְבִּיא שְׁתֵּי אֲשָׁמוֹת, כְּלוּמַר, אִין סְבֵרָא
34 שִׁבִּיא עֵתָה אֶשֶׁם תְּלוּי, וכשיוודע לו חטאו יביא גם אשם ודאי,
35 בזמן שיכול להביא רק אשם אחד, אֵלָּא מְבִיא עֵתָה דְּמִי מַעֲלָה
36 וְחֻמְשָׁה, וְיָבִיא קֶרֶבֶן אֶשֶׁם הַקְּנוֹי בְּשֵׁנֵי סְלָעִים, כַּדִּין אֶשֶׁם מַעֲלִלוֹת
37 שֶׁנֶּאֱמַר בּו (ויקרא ה טו) 'וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַה' אֵיל תָּמִים מִן הַצֶּאֱן
38 בְּעֶרְכָּךְ בְּסָף שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְאֶשֶׁם, וְיַעֲשֶׂה תִּנְאִי וְיֹאמַר כֹּךְ,
39 אִם וְדֹאֵי מַעֲלָתִי, הֲרִי זֶה – מִמּוֹן זֶה שֶׁהִבֵּאתִי הוּא דְּמִי מַעֲלָתִי,
40 וּבִהְמָה זֶה הִיא אֲשָׁמִי. וְאִם סָפֵק מַעֲלָתִי, וְאִינוּ חַיִּיב לְהִבִּיא אֶת דְּמִי
41 הַמַּעֲלָה, הֲרִי הַמַּעֲלוֹת נִדְּבָה, וְקוֹנִים מֵהֶם קֶרֶבֶנוֹת עוֹלָה בִּזְמַן שֶׁאִין
42 קֶרֶבֶנוֹת אֲחֵרִים עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְהִבְהֵמָה תֵּהָא קֶרֶבֶן אֶשֶׁם תְּלוּי. וְהִטַּעַם
43 שִׁיכּוֹל לְהַתְנוּת כֵּן הוּא כִּיּוֹן שְׁמָמִין – מאותו סוג בהמה שֶׁהוּא מְבִיא
44 עַל הַזֶּדַע – עַל חֹטֵא יְדוּעַ, וְהִינּוּ אֶשֶׁם וְדֹאֵי, הוּא מְבִיא גַם עַל לֹא
45 הַזֶּדַע – עַל חֹטֵא שֶׁאִינוּ יְדוּעַ לוֹ, וְהִינּוּ אֶשֶׁם תְּלוּי, שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם מְבִיא
46 אֵיל בֵּן שְׁתֵּי שָׁנִים הַקְּנוֹי בִּשְׁנֵי סְלָעִים.
47 אֲמַר רַבִּי עֲקִיבָא, נִרְאִין דְּכִרְיוֹ שֶׁל רַבִּי טְרִפּוֹן בְּמַעֲלָה מַעֲוָה, שֶׁבִּכְךָ
48 שְׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַמַּעֲוָה מִיד, הוּא מְרִוּחַ שְׁהוּא יִכּוֹל לְהַתְנוּת שֶׁאִם
49 וְדֹאֵי מַעַל יֵבֵא קֶרֶבֶנוֹ אֶשֶׁם וְדֹאֵי, וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְהִבִּיא קֶרֶבֶן אַחֵר
50 כְּשִׁיוֹדֵעַ לוֹ חֹטֵא, אֲבָל הֲרִי שְׁבִיבָא לִידּוֹ שֶׁל אָדָם סָפֵק מַעֲלָה
51 בְּמִתָּה מִנֶּה, הָאֵם לֹא יִפֶּה לוֹ יוֹתֵר שְׁבִיבָא עֵתָה אֶשֶׁם תְּלוּי בְּשֵׁנֵי
52 סְלָעִים, וְלֹא יָבִיא אֶת הַמִּמּוֹן שֶׁל אוֹתוֹ סָפֵק מַעֲלָה שְׁהוּא בְּמִתָּה
53 מִנֶּה, וְרַק אִם יוֹדֵעַ לוֹ שְׁחֹטָא בּוֹדֵאֵי יִצְטָרֵךְ לְהִבִּיא אֶת מִמּוֹן
54 הַמַּעֲלָה עִם אֶשֶׁם וְדֹאֵי. נִמְצָא שֶׁמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא לְרַבִּי טְרִפּוֹן
55 בְּמַעֲלָה מַעֲוָה, שְׁמוּטָב לוֹ לְהִבִּיא עֵתָה גַם אֶת דְּמִי מַעֲלָתוֹ,
56 וְלִהְיוֹת עַל קֶרֶבֶנוֹ שִׁידָא אֶשֶׁם תְּלוּי אוֹ וְדֹאֵי.

1 שִׁנּוּ בַּמִּשְׁנָה: דִּם הַתְּמִצִּית אִין חַיִּיבִים עָלֶיהוּ, רַבִּי יְהוּדָה מְחַיִּיב בְּדָם
2 הַתְּמִצִּית. הַגְמָרָא מְבַרְרַת אֶת דִּינוֹ שֶׁל דִּם הַתְּמִצִּית לִגְבֵי קֶרֶבֶנוֹת:
3 אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה לַעֲנִין בְּכַפָּרָה, שִׁיש לַחֲזוֹת מִדָּם
4 הַקֶּרֶבֶנוֹת עַל קֶרֶנוֹת הַמִּזְבֵּחַ רַק מֵאוֹתוֹ דִּם שֶׁהִנֵּפֶשׁ יוֹצֵאת בּוֹ, וְלֹא
5 מִדָּם הַתְּמִצִּית, שְׁנֶאֱמַר (ויקרא יז יא) 'כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בְּדָם הוּא וְאִנִּי
6 נִתְּתִיו לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי הַדָּם הוּא בְּנַפְשׁ
7 הַכֹּפֶר, וְיִשׁ לְדִרוֹשׁ מִלִּשׁוֹן הַפֶּסֶק שֶׁרַק בְּדָם שֶׁהִנֵּפֶשׁ יוֹצֵאת בּוֹ,
8 מְכַפֵּר, וְאֵילּוֹ דִּם שְׁאִין הִנֵּפֶשׁ יוֹצֵאת בּוֹ, אִינוּ מְכַפֵּר.
9 הַגְמָרָא מְסַיֶּעֶת מְבַרִּיתָא לְדַבְרֵי רַבִּי אֱלֵעָזָר: אֲמַר רַב נַחֲמָן בֶּר
10 יִצְחָק, אֵף אֲנִי נִמֵּי תִנְיָא – שִׁנּוּ בֵּן בְּבִרְיָתָא, כְּדַבְרֵי רַבִּי אֱלֵעָזָר,
11 דִּתְנִיָא בְּסִיפְרָא (אחרי מות פ"ח), נֶאֱמַר בְּפִסְק (ויקרא יז י) 'וְאִישׁ אִישׁ
12 מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יֵאָכֵל כָּל דָּם וְנִתְּתִי פָנָי
13 בְּנַפְשׁ הָאִכָּלֶת אֶת הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ, וּלְכַאוּרָה יִכְלֶה
14 הַתּוֹרָה לְכַתּוּב רַק דָּם, וְהִהוּ תִּלְמוּד לּוֹמַר – מִדּוּעַ נֶאֱמַר 'כָּל דָּם',
15 הִטַּעַם הוּא לְפִי שְׁנֶאֱמַר לִגְבֵי קֶרֶבֶנוֹת (שם יז יא) 'כִּי הַדָּם הוּא בְּנַפְשׁ
16 יְכַפֵּר', וְהִינּוּ שִׁיש לַחֲזוֹת עַל הַמִּזְבֵּחַ מִדָּם הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הַקֶּרֶבֶנוֹת, וְאִין
17 לִי לְרִבּוֹת כֵּרֶת בְּאִכִּילַת דִּם אֵלָּא בְּדָם קֶדְשִׁים, שֶׁהִנֵּפֶשׁ יוֹצֵאת בּוֹ,
18 שְׁהוּא הַדָּם הַמְכַפֵּר הַמְזוּכָר בְּפִסְק, אֲבָל דָּם חוּלִין וְדָם הַתְּמִצִּית,
19 שֶׁאִינוּ מְכַפֵּר בְּקֶרֶבֶנוֹת, מִנֵּין שֶׁאֵף בּוֹ יֵשׁ כֵּרֶת, תִּלְמוּד לּוֹמַר – לִכְךָ
20 נֶאֱמַר 'כָּל דָּם'. וּמִסִּיִּים רַב נַחֲמָן בֶּר יִצְחָק אֶת רֵאִיתוֹ: הֲרִי סָתָם
21 סִיפְרָא מִנֵּי – כְּדַעַת מִי הִיא, כְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, וּמוּכָח שְׁהוּא סוֹבֵר
22 שֶׁרַק לִגְבֵי אִיסוּר אִכִּילַת דָּם רִיבְתָה הַתּוֹרָה אֶת דִּם הַתְּמִצִּית,
23 וְאֵילּוֹ לִגְבֵי כְּפֶרֶת קִדְשִׁים יֵשׁ צוּרֵךְ דּוֹקָא בְּדָם שֶׁהִנֵּפֶשׁ יוֹצֵאת בּוֹ.

משנה

24 משנתינו עוסקת באדם המסופק אם מעל, האם יש עליו חיוב אשם
25 תְּלוּי, והאם הוא יכול להביא ולהתנות באשם ודאי קודם שנודע
26 לו שחטא: רַבִּי עֲקִיבָא מְחַיֵּיב עַל סָפֵק מַעֲלָה – אָדָם שֶׁמִּסְתַּפֵּק אִם

לקוטי-שיחות פרשת תצא כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

על-ידי חייב". רש"י מביא תשובה זו בפירושו לתורה, 21
אך לכאורה, אין תירוץ זה מתאים לדרך הלימוד על-פי 22
פשוטו של מקרא, שהרי המשמעות של המילה "נופל" 23
איננה "ראוי זה ליפול", אלא לשון הווה ושם-תואר – 24
"נופל" ממש?¹¹ 25

ב.

הנבראים הם בעלי חסרון, וכך גם השכל

בפרקי דרבי אליעזר נאמר¹², שהקדוש-ברוך-הוא 26
ברא את העולם באופן שרוח צפונית איננה מושלמת 27
(כמאמר¹³: עולם לאכסדרא הוא דומה, ורוח צפונית 28
אינה מסובבת), כדי שאם יבוא אדם ויטען "הוא 29
אלקה", יענו לו "יבוא ויגמור את הפינה הזאת 30
שהנחתה..." 31

כלומר, כדי למנוע מן הנבראים את הטעות של 32
אי-תלותם בבורא עולם ומנהיגו, בראם הקב"ה באופן 33
שיש בהם חסרון כל-שהוא, שהם אינם יכולים 34
להשלימו, וכך הם חשים את תלותם בכח עליון. 35

כך גם לגבי מציאות של "שכל": כדי שאדם לא 36
יחשוב שבשכלו הוא מסוגל להבין הכל, בראו הקדוש- 37
ברוך-הוא באופן שהוא מוכרח להזדקק לדברים שמעל 38
לשכל, לדוגמא: כדי להבין דבר חכמה, יש לקבל 39
תחילה את מושכלות היסוד, וכללי החכמה 40

א.

השאלות על מצות מעקה

1 על מצות מעקה נאמר בתורה¹⁴: (א) "כי תבנה בית
2 חדש ועשית מעקה לגגך". וצריך להבין: מדוע כתוב
3 "בית חדש"² הרי ההלכה היא³ שחייבים במעקה לא
4 רק כאשר בונים בית חדש, אלא גם כאשר קונים בית
5 ישן (ללא מעקה) וכדומה?

6 ב"ספרי"⁴ נאמר: "משעת חדשתו⁵ עשה לו מעקה"
7 החובה לעשיית מעקה אינה חלה רק עם הכניסה לבית,
8 כמצות מזוזה, אלא מיד עם בנייתו⁶ – משעת חדשתו".
9 אך עדיין אין לשון הפסוק ברורה⁷: אם, כדברי
10 ה"ספרי", חלה חובת מעקה מיד עם הבעלות על הבית,
11 ולא עם הכניסה אליו, מדוע רומזת לכך התורה
12 באמצעות הביטוי "תבנה בית חדש", שממנו משתמע
13 שהחובה חלה רק על "בית חדש"⁸, ולא באמצעות
14 ביטוי המדגיש שחובת מעקה חלה על כל בית מיד עם
15 הכנסו לרשות היהודי?

16 (ב) בהמשך הפסוק¹ כתוב הטעם⁹ לעשיית מעקה –
17 "כי יפול הנופל ממנו". ואינו מובן: הפסוק רוצה למנוע
18 כאן נפילה, ומדוע הוא מתבטא בלשון "יפול" (נופל)?
19 על כך עונה הגמרא¹⁰: ראוי זה ליפול מששת ימי
20 בראשית... אלא שמגלגלין זכות על-ידי זכאי, וחובה

בספרי דבי רב שם, דלרבנן איצטריך "בית חדש" לומר שכל שהוא
חדש לדידי' אע"ג דלא בנאו. ואף שבספרי נלמד זה מתיבת "בית" –
"בית מ"מ" – "לאו דוקא אלא כלומר בית חדש מ"מ" (ספרי דבי רב
שם לפנ"ו. תולדות אדם שם). אבל לכאורה דוחק לפרש כן בלשון
הספרי.

(8) ויל"ע בצפ"ע הנ"ל דמפרש "בשעת חדשו דהיינו בשעת בנינו".
(9) כפשוטו של כתוב. אבל ראה לקמן בפנים סעיף ו' (ובהערה 49)
ע"ד ההלכה.

(10) שבת לב, א. פרש"י עה"פ בפרשתנו.

(11) בראב"ע (ועד"ז בעוד מפרשים) כאן נקרא על שם סופר. ומלות
רבות לאין מספר נקראו על שם סופם. אבל הא גופא צריך ביאור –
למה יקראו על שם סופם (וכנראה גם להראב"ע אין פירושו וודאי אצלו
וכהמשך ביאורו: ולא נדע אם כן דרך הלשון, או הוא דברי נבואה)?

(12) פ"ג. וראה ג"כ רבותינו בעה"ת (הדר זקנים) וחזקוני ר"פ

בראשית.

(13) ר"א – ב"ב כה, סע"א ואילך.

(1) פרשתנו כב, ח.

(2) זה שהפסוק מתחיל "כי תבנה בית" (אף שגם בקנאו כו' חייב
במעקה) – י"ל בפשטות כי דיבר הכתוב בהווה (כלל פשוט (גם) בפשוטו
של מקרא (ראה רש"י משפטים כא, כח. כב, יז. שם, כא. שם, ל. ובכ"מ.
וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 137 ואילך).

והקושיא שבפנים היא – למה נאמר "חדש" (בית) שתיבה זו היא
יתור לשון וגם נותן מקום לטעות שבה ללמד שחייב מעקה הוא דוקא
בבית חדש.

(3) ספרי עה"פ.

(4) עה"פ.

(5) ביל"ש כאן: חדושו.

(6) ספרי דבי רב לספרי. וראה צפ"ע לרמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ב
והל' תרומות ד, ב (נעתק בצפ"ע עה"ת כאן). ותולדות אדם לספרי
מפרש: כשהוא חדש לו ויכנס לדור בו. ואכ"מ.

(7) נוסף לזה שדרשת הספרי היא דעת יחיד (רבי) ורבנן פליגי עלי'
[ולכן לא הובא ברמב"ם* כו'] – ספרי דבי רב שם (וראה גם מגדל עוז
לרמב"ם הל' רוצה פ"א ה"ג).

מעקה... – זהו "בית חט" – סוג עבודה חדש, שאין
רגילים בו, לפיכך יש צורך בעשיית "מעקה": אין
להסתפק בזהירות שהיתה לפני-כן, בסוגי העבודה
הקודמים, אלא יש הכרח לקבל הגבלות וסייגים
חדשים²⁵ – הגבלות חדשות במחשבה, בדיבור
ובמעשה.

ובהמשך הפסוק מצוינת הסיבה לכך שדוקא
בעבודה חדשה זו דרושה האזהרה של "מעקה" – כי
יפול הנופל ממנו²⁶.

עבודה זאת כרוכה אצל האדם בכיוון של ידידה²⁶
ונפילה²⁷ לעומת מצבו הקודם, כי התעסקות בגשמיות
העולם היא כירידתה הכללית של נשמתו לעולם-הזה,
ולפיכך עלול להיות שגשמיות העולם תדרדר אותו
מדרגתו. לכן אם הוא לא יהיה זהיר ביותר בעת בנייתו
"בית חדש", הוא לא יוכל לרומם את הגשמיות
ולהפכה לרוחניות, ואף להיפך, הגשמיות תגביר את
ירידתו ונפילתו – "יפול הנופל".

ד.

"בית חדש" – הפיכת הגשמיות לרוחניות

ב"בית" הכוונה היא, לפעמים, גם לגוף האדם²⁸,
ובעבודת ה' הוא כולל את העבודה הכללית של
ה"בירורים" – בירור וזיכוכ הגוף וחלקו של האדם
בעולם. עבודה זו נקראת "בית חט", כי א' לפני
ירידת הנשמה למטה אין לה קשר לכך, ב' בעבודה זו
מתבטא ה"חידוש" האמיתי.

ועל-דרך המבואר²⁹ על התהוות העולם הזה
הגשמי, שאמנם יש מספר דרגות ב"סדר ההשתלשלות"
המתהוות בדרך של התחדשות מן השורש והמקור

שבאמצעותם מגיעים למסקנה השכלית, אך כללים אלו
אינם נובעים מן השכל¹⁴, כלומר בשכל עצמו מורגש
חסרון, ויש צורך להזדקק לכוחות שמעל השכל.

כך הוא גם, להבדיל, בתורה: הנגלה שבתורה ירד
ו"התלבש" עד להבנתו על-ידי שכל אנושי, ואף
על-ידי אינו-יהודי¹⁵. אבל כדי שיזכרו את התורה, גם
הנגלה שבה, שהוא שכל אלקי, נכתבו ענינים מסויימים
בנגלה שבתורה באופן שאי אפשר להבנים לאשורם¹⁶,
אלא אם לומדים אותם על-פי פנימיות התורה, שהיא
שכל אלקי בגלוי. על-ידי-זה חשים שהתורה רק
ה"תלבשה" בשכל אנושי, אך במהותה היא שכל אלקי,
שמעל לנבראים¹⁷.

ויש לומר, שאחד מן הענינים הללו הוא הפסוק על
מצות מעקה¹⁸: לפי הפירוש בפנימיות התורה לענין
המעקה, יובן ש"בית חט" הוא ענין עיקרי בתוכנו
הפנימי של מעקה – חובת המעקה הקשורה ל"בית
חט".

וכך יובן גם הביטוי "יפול הנופל", שעור לפני
נפילתו (מ"גגך") הוא כבר נקרא "נופל".

ג.

מצות מעקה – זהירות בתחילת חיי נישואין

חז"ל אומרים¹⁹ "ביתו זו אשתו", וכדברי רבי
יוסי²⁰ "מימי לא קריתי לאשתי אשתי אלא לאשתי
ביתי", וזהו הפירוש הפנימי ל"כי תבנה בית חדש"
תקופת תחילת חיי נישואין²¹, כאשר מוטלים על אדם
ר"חיים בצוארו²² – עיסוק בפרנסה גשמית²³, אדם
חורש, אדם זורע²⁴.

והתורה אומרת "כי תבנה בית חדש ועשית

פ' תצא (כמו קביעות שנה זו (- תשל"ח)) תרנ"ז – פרשת "כי יקח איש
אשה חדשה גוי".

(22) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג סעיף א' ואילך, וש"נ.

(23) ולהעיר מע"ח (שמ"ב פ"ד). שער המצות וס' הליקוטים (כאן)
דמעקה ענינה המסך בין אצילות וביע.

(24) ברכות לה, ב. וממשיך: תורה מה תהא עלי.

(25) ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 89 ואילך. ולהעיר מלקו"ת
נצבים נב, סע"א.

(26) ד"ח חתן חות דרגא (תו"א קו, א. לקו"ת שה"ש בתחילתו. ובכ"ו).
וראה יבמות (סג, א): נחית דרגא נסיב איתתא.

(27) ויומקת יותר על פי הפירוש הפנימי ד"פול הנופל" קאי על
ניצוצות הקדושה (ראה לקמן סעיף ד' – ד"תבנה בית חדש" קאי על
כללות עבודת הבירורים) שנפלו למטה ע"י שבה"כ דתהו (ראה ע"ח כו'
שם), ואם כשבים (בהשגח"פ) ליד האדם ולא יזככם ויעלה אותם
לשרשם – הרי יפלו עוד למטה יותר.

(28) ד"ה יבא עמלק תפר"ח ספ"א.

(29) שרש מצות התפלה פכ"ה ואילך (וראה תו"א צ, ב). ובכ"ו. וראה
לקמן הערה 34.

(14) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 253. ולהעיר ממז"נ ח"א
פנ"א. ועוד.

(15) אלא שבוה י"ל שזהו בכדי שתהי' הבחירה חפשית. ואכ"מ.

(16) להעיר מהכלל (רשב"ם ב"ב נב, ריש ע"ב. ועוד) דבמקום שמוסיק
הש"ס "קשיא" אין זה מבטל הדין. עד"ז (לדעת כמה) בשתק רב (ביצה

ו, א. וראה הנסמן בסה"מ תש"ח ע' 102), וכיו"ב.

(17) ראה אגה"ק סי' כו.

(18) ובכ"ז הביאם רש"י בפי' עה"ת, כמו שמביא כמה פירושים
שאינם (גלאטיק) פשוטים כ"כ, מביא ב' (ויותר) פירושים מפני הקושי
שבכאור"א מהם: ועוד.

(19) משנה ריש יומא. וראה בגמרא שם יג, א. לקו"ש [המתורגם]
חי"ז ע' 184 ואילך.

(20) שבת קיח, ב. נת' בלקו"ש שם (סעיף ג"ד).

(21) להעיר, שפ"ז (כב, יג. רמב"ם ריש הל' אישות. ובסה"מ צ"מ ע'
ריג) מביא הכתוב כד, א. וראה חינוך מצוה תקנב) נאמרה מצות קידושין.
ולקמן בפרשה (כד, ה) "כי יקח איש אשה וחדשה גוי נקי יהי' לביתו שנה
אחת גוי".

ולהעיר, שנישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר היו ביום י"ג אלול, ו' עש"ק

מעלה" – באמצעות העבודה לעשיית "דירה לו יתברך" 25
בתחתונים⁴⁰, נעשית ה"דירה נאה" ש"מרחיב(ין) 26
דעתו של אדם⁴¹ – של אדם העליון, כביכול⁴². 27
מצד "סדר השתלשלות" קיימת כביכול איזושהי 28
"הגבלה" למעלה לגבי הורדת האור האלקי לעולם – 29
יש אור אלקי שיכול לרדת אל תוך העולם, ויש אור 30
הנעלה מן העולמות, ואור נעלה אף יותר – שאיננו 31
כלל בגדר של עולמות⁴³. 32

ובאמצעות עבודה זו של ישראל, נגרם "חידוש" 33
שגם האור שאיננו כלל בגדרם של העולמות, ואף האור 34
שנעלה מן האור שהיה ממלא את מקום החלל לפני 35
הצמצום⁴⁴, יורד ומגיע למטה. 36

ו.

"מעקה" - הכרחי לבניית "בית חדש"

ה"כלי" ל"חידוש" הוא – התבטלות. כידוע⁴⁵ בענין 37
העליות, שכאשר "עליה" נעלית באין-ערוך לעומת 38
הדרגה הקודמת, מוכרחה להיות לפני-כן התבטלות, 39
המכנינה את הכלי לעליה. (בדומה ל"עמוד" ו"נהר 40
דינור", שצריך לעבור כשעולים מגן-עדן התחתון 41
לגן-עדן העליון⁴⁶). 42

זוהי המהות הפנימית של "מעקה": בסייגים 43
שקובע היהודי בעבודתו – ה"מעקה" – מתבטאת 44
התבטלות⁴⁷ וקבלת-עול, ההופכות אותו לכלי ראוי 45
ל"בית חדש"⁴⁸. 46

בכך ניתן להסביר בפנימיות הענינים את הסיבה 47
לכן, שסוף הפסוק "ולא תשים דמים בביתך..." איננו 48

1 כללות האור שלאחר הצמצום הוא ענין של
2 התחדשות³⁰, 'אדם קדמון' נקרא 'אדם דבריאה' – יש
3 מאין³¹, "כלים" דאצילות הם ענין של יש מאין³²,
4 ועל-אחת-כמה-יכמה עולם הבריאה³³

5 אך בכל זאת, החידוש האמיתי³⁴ הוא דוקא
6 בהתהוות העולם הזה הגשמי, כמאמר הידוע³⁵
7 שהתהוות הגשמיות מן הרוחניות – אין לך "יש מאין"
8 גדולה מזה.

9 כך גם לגבי עבודה עם הברים גשמיים: כיוון
10 שלגשמיות אין כלל ערך לעומת רוחניות, יוצא,
11 שהעבודה של בירור גשמיות העולם והפיכתה
12 לרוחניות, היא התחדשות³⁶.

13 לפיכך רמזו אופן זה של עבודה ב"תבנה בית
14 חדש", זוהי עבודה ה"מחדשת" ב"בית" – בגוף, ובכך
15 בונים "בית" ודירה לה' יתברך.

ה.

נגרם חידוש - גם באדם וגם למעלה

16 כשם שהעבודה היא באופן של התחדשות, כך גם
17 האדם העובד:

18 ההתעלות הנגרמת לאדם באמצעות אופני עבודה
19 אחרים היא יחסית, אך באמצעות עבודה זו של בירור
20 גשמיות העולם מתעלה האדם באופן של "חידוש" –
21 ללא ערך ויחס לדרגתו הקודמת³⁷.

22 יתר על כן: עבודה זו מחדשת גם למעלה, כביכול,
23 כמאמר חז"ל³⁸ "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים",
24 ובדומה למאמר חז"ל³⁹ "מוסיפין כח בגבורה של

עליו שידור בו" – תוד"ה שאין שם) אינו אדם". ויש לקשר זה עם הידוע
(ראה המשך תרס"ו ס"ע ז' ואילך. ע' תמו. ועוד) שהכוונה דירה
בתחתונים היא בעצמותו ית' למעלה מכל גילויים.

(42) להעיר מלקמן ע' 415.

(43) ראה לקו"ת ראה ביאור לד"ה אחרי פ"ב.ג. ר"ה ד"ה וה' ביום
ההוא פ"ב וה'. ברכה ד"ה מזמור שיר (הב') פ"א. ובכ"מ.

(44) ראה המשך תרס"ו ע' ד. תקט ואילך. ועוד.

(45) ראה תו"א ז, ג. המשך תרס"ו ע' יב ואילך. יח ואילך. ובכ"מ.

(46) ראה תו"א שם. צו, א. המשך הנ"ל ע' טו. ובכ"מ.

(47) ראה אר"ת להח"מ עה"פ: מחיצה לגגן, רצה לומר לגדלות
שלך.. שלא יגבה לכן. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ד ע' 141 ואילך.

(48) להעיר מהמבואר בהמשך תרס"ו (ד"ה אחרי ה"א תלכו ואיך)
בענין עבר פשוט, שעבודתו היא (לא מצד גילוי אור, כ"א) מתוך קב"ע
ויר"ש וביטול בתכלית, ומשור"ז היא באופן של התחדשות, ועי"ז נעשה
הדירה לו ית' בתחתונים שהיא המשכת אור חדש, עי"ש בארוכה.

ועפ"ז (דמעקה שייכת לעשיית הדירה לו ית') יש לבאר ע"פ פנימיות
הענינים זה שחייב (מ"ע ד) מעקה הוא רק ב"בית דירה" (ספרי כאן.
רמב"ם הל' רוצח רפ"א. שו"ע חו"מ ר"ס תכו. שו"ע אדה"ז חלק חו"מ
הל' שמירת גוף ונפש כו' סעיף א').

(30) ראה ספר הערכים-חב"ד כרך ג' ע' אוא"ס (א) סעיף י', וש"נ.

(31) מאור"א, א. לב. וראה ספר הערכים-חב"ד בערכו סעיף ג' (וראה
שם ס"ו בתחילתו), וש"נ.

(32) ראה השיטות בזה בספר הערכים-חב"ד כרך ד' ע' אורות
דספירות – "פשיטתם" ו"ציורם" סעיף ג', וש"נ.

(33) ד"אין אצלנו בלה"ק בהוצאת היש מאין אלא לשון ברא" (רמב"ן
ר"פ בראשית).

(34) להעיר ד"אין ערוך" הוא דוקא "בעוה"ז" (נח' בהמשך תער"ב
(ח"ב ע' א'קנא. א'קנה. ח"ג ע' א' תמב ואילך. ועוד), סד"ה אין ערוך
לך תרצ"ד (תשי"א). ועוד).

(35) ראה עיקרים מאמר א' פרק כג.

(36) ראה בארוכה בכ"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 21 ואילך (ובהערה
73 שם). ח"י"ב ע' 74 ואילך. וש"נ.

(37) ראה ספר הערכים-חב"ד כרך א' ע' אהבת ה' – ההוספה שבה
ע"י נה"ב סעיף ד', וש"נ. ועוד.

(38) ברכות לג, ב. וש"נ.

(39) איכ"ר פ"א, לג. וראה ספרי ברכה לג, ה.

(40) ראה נתחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו.

(41) ברכות נז, ב.

ולהעיר ממדור"ל (יבמות סג, רע"א) "כל אדם שאין לו קרקע ("לבנות

28 אך מצד שני יש לדעת, שכדי לבנות "בית חדש" 29
 29 יש הכרח בעשיית "מעקה" – קביעת סייגים.
 30 לכאורה, כיוון שחתן מוחלין לו על כל עוונותיו⁵²,
 31 הרי אין הכרח לדאוג לסייגים וכו', כי הענינים 32
 הלא-טובים הקודמים נמחקו.
 33 אומרים לו להיפך: לא די שעליו להזהר להבא, כי 34
 מפני אי-רגילותו בעבודה בעולם-הזה הוא עלול ח"ו 35
 לבוא לידי "יפול הנופל", אלא יותר מכך: צריך להיות 36
 "מעקה" גם בגלל הענינים הלא-טובים בעבר, העלולים 37
 להפריע ל"בית חדש". עליו להתעלות בלי-ערך, ולכן 38
 אין מספקת התשובה הקודמת, אלא יש צורך בתשובה 39
 נעלית יותר⁵³, בהתאם ל"בית חדש".

ט.

תכלית הנישואין - נישואין ברוחניות

40 כך גם לגבי מהות המעקה, כאמור לעיל – 41
 היבדלות מן העולם הזה: האם ניתן לדרוש ממנו 42
 שישאר מובדל מגשמי העולם?
 43 ניתן לטעון: כיון שעתה מתחילה התקופה של 44
 "רחיים בצוארו" על-פי התורה⁵⁴ – כיצד אפשר לדרוש 45
 ממנו שישאר מובדל מגשמי העולם?
 46 יש לדעת אפוא, שאדרבה: התכלית של נישואי 47
 איש ואשה למטה היא שיהיה "זכו שכינה שרויה 48
 ביניהם"⁵⁵ – להביא ל"בית חדש", לנישואי איש ואשה 49
 ברוחניות בין ישראל לה'⁵⁶.
 50 ובכך יש שני ענינים⁵⁷: (א) הקידושין בין ישראל 51
 לה' – כלומר, התאחדות ישראל עם אלקות. (ב) 52
 באמצעות זאת "אסר לה אכולי עלמא כהקדש"⁵⁸ – 53
 הוא נעשה קדוש ומובדל מעניני העולם. שהרי, כאמור 54
 לעיל, התעסקותו בעניני העולם היא רק כדי "לסגל 55
 לבעלה"⁵⁹, להגשים את הכוונה העליונה של עשיית 56
 דירה לו יתברך בתחתונים.
 (משיחת ש"פ תצא, י"ג אלול* תשי"ד)

1 טעם למצות מעקה, אלא הוא, לפי ההלכה, ציווי בפני 2
 עצמו⁴⁹ [כנאמר בספרי⁴: ועשית מעקה לגגך – מצות- 3
 עשה, ולא תשים דמים בביתך – מצות לא-תעשה] – 4
 כי המעקה איננו רק סייג כדי למנוע את נפילת 5
 האדם ("יפול הנופל"), אלא הוא ענין הכרחי בבניית 6
 "בית חדש" – בגרימת חידוש והתעלות בלתי מוגבלת 7
 באדם (ולמעלה, כביכול).

ז.

בניית "בית" לה' מן הגשמיות - באמצעות "מעקה"

8 ההוראה למעשה מן האמור לעיל היא:
 9 יש לדעת שאסור להתנתק מן העולם, צריך לבנות 10
 "בית" – לעשות דירה לה' יתברך בתחתונים. ואדרבה, 11
 באמצעות ה"ירידה" באופן העבודה נגרמת ה"עליה" 12
 האמיתית, ונגרם חידוש למטה, וחידוש למעלה, כדלעיל.
 13 מצד שני יש לדעת, שכדי להפוך גשמיות לכלי 14
 לרוחניות יש צורך ב"מעקה". כלומר, מוכרחים 15
 להישאר מובדלים מגשמי העולם. צריך אמנם 16
 להתעסק בעניני העולם, אך אל להם לתפוס מקום אצל 17
 האדם, כי עליו לדעת ולחוש שהתעסקותו בעניני 18
 העולם היא רק כדי להגשים את הכוונה העליונה של 19
 עשיית דירה לה' יתברך בתחתונים⁵⁰.

ח.

הוראה מיוחדת לקראת נישואין

20 מזה נובעת הוראה מיוחדת למתכוננים ל"תבנה 21
 בית חדש" במשמעות של חיי נישואין:
 22 בכך רואים את חשיבות הענין של חיי נישואין.
 23 נישואין של כל יהודי אינם ענין חשוב רק אצל, בחייו 24
 הפרטיים, אלא ענין כללי גם למעלה, כביכול. אז 25
 מתחילה עבודתו העיקרית בעשיית דירה לה' יתברך 26
 בתחתונים, וכך הוא גורם ל"מרחיבין דעתו של אדם" – 27
 של מעלה, כביכול – הורדת אור חדש לעולם, כדלעיל⁵¹.

(170) – שזה לענין התשובה.

(53) כמבואר בתניא פכ"ט (לו, ב).

(54) ראה הנסמן לעיל הערה 22.

(55) סוטה יז, א.

(56) דכל שה"ש מיוסד ע"ז, כידוע בדור"ל.

(57) ראה צפע"נ כללים ע' קדושין, וש"נ. וראה לקמן ס"ע 234 ואילך.

(58) קידושין ב, ריש ע"ב.

(59) ראה דב"ר פ"א, ו. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ב ע' 52 ואילך. ס'

השיחות תשמ"ח ח"ב ע' 661 ואילך (והערה 115 שם).

(49) ראה לקו"ש (המתורגם) ח"ב ע' 89. ח"ט ע' 144 הערה (28) – שעפ"ז מתורגם פסק הרמב"ם (הל' ברכות פ"א ה"ח. שם הי"ב) דמברכין על עשיית מעקה, אף שלפנ"ז (שם ה"ד) פסק ד"ברכים שהם משום סכנה אין מברכין עליהם", עיי"ש.

(50) להעיר מלקו"ש ח"י ע' 103 ואילך.

(51) ולהעיר, דתכלית של נישואין הוא פור', שענינם – המשכת א"ס למטה (ראה לקו"ש שה"ש מ, א. ובארוכה – שמח תשמח תרנ"ז ע' 5 ואילך).

(52) ירושלמי בכורים פ"ג ה"ג. מדרש שמואל פ"ז. פרש"י וישלח לו, ג. וראה רמ"א אה"ע סי' סא ונ"כ שם (ולקו"ש (המתורגם) ח"ה ע' 103).

(*) יום נישואי כ"ק מו"ח אדמו"ר (בשנת תרנ"ז). ראה לעיל הערה 21.

בראשית מא, מב - ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אתה על יד יוסף וילבש אתו בגדי שש וישם רבד הזהב על צוארו

נה

"רבד" זה ענ"ק, ורמוז בגי'

ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אתה על יד יוסף וילבש אתו בגדי שש וישם רבד הזהב על צוארו. וכן, ענ"ק, ועל שם שהוא רצוף בטבעת קרוי רביד, וכן 'רבדתי ערשי, רצפתי ערשי מרצפות.

רש"י

רבד הזהב² גימטריא³ ענ"ק.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד קכ

נו

ביאור ההענקה שקיבל יוסף כשיצא לחפשי ולחירות, כדן עבד עברי, א) הענקה מפוטיפר - בתו אסנת, ב) הענקה מפרעה - טבעת ורבד הזהב, ובגדי שש, והרכיבו במרכבת המשנה, ג) הענקה מהקב"ה - לימדו ע' לשון (פוטח לו, ב)

יוסף הי'⁴ מתחלה עבד עברי כמ"ש⁵ ושם אתנו נער עברי עבד⁶, הנה כשיצא לחפשי ולחירות צריך לתת לו⁷ הענקה, וההענקה שניתן לו, מלבד זה מה שנתן לו פרעה הטבעת ורבד הזהב (שהוא ענ"ק כפרש"י בחומש⁸), ובגדי שש והרכיבו במרכבת המשנה ועוד,

(1) משלי ז, טז.

(2) רבד (206), + זהב (14) = 220, כמספר ענ"ק.

(3) היינו, הן ה"פירוש" של רבד הזהב הוא ענ"ק (על שם שהוא רצוף בטבעת), והן מרומז בה"גימטריא".

(4) בהבא לקמן ראה לקוטי שיחות חלק כ"ד פ' ראה (ב) עמוד 87.

(5) בראשית מא, יב.

(6) עברי עבד: מדייק, דכל דבר בתורה מדוייק הוא, ומזה שבתורה כתוב על יוסף "עברי עבד", שהי' לו דין עבד עברי, שמגיע לו הענקה כשיצא לחירות.

(7) מבאר דיוסף קיבל הענקה משלשה, א) מפרעה, ב) מפוטיפר, ג) מהקב"ה, ו"עיקר" הענקה בא מהקב"ה (ראה לקמן הביאור סימן נט), והעבד בזמן העבדות אין לו דעת, שהוא משועבד לאדונו (ולכן הוא פטור ממצות, ע"ד קטן וכו'), וכשנעשה בן חורין, בנוסף להמתנות - ההענקה גשמיים, העיקר הוא שבא לו "מוחין גדלות" - שכל ודעת - ויצא לחפשי, ע"ש. ראה לקוטי שיחות חלק יט פרשת ראה עמוד 156.

(8) שם פסוק מב, "ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו ויתן אתה על יד

ככתוב בפ' מקץ⁹.

הנה עיקר ההענקה הוא מה שנתן לו הקב"ה, והוא מה ששלח את גבריאל ולמדו ע' לשון, ולא הוה גמר, הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה שנא¹⁰ עדות ביהוסף שמו כו' כדאיתא בסוטה דל"ו ע"ב ע"ש¹¹.

והיינו עדות הוא מלשון¹² עדי, דהיינו ענ"ק וכו'.

עדות אותיות דעו"ת¹³, והוא הע' לשון שלמדו, כי לשון¹⁴ שייך לדעת כידוע.

ואל תקשי, הרי הענקה צריך להיות מהאדון שהי' עבד לו, וא"כ הי' צריך להיות ההענקה מפוטיפר שהי' אדונו.

י"ל מפוטיפר הי' ג"כ הענקה, והוא מה שניתן¹⁵ לו בתו אסנת כמ"ש¹⁶ ויתן לו את אסנת בת¹⁷ פוטיפרע.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד קכ

יוסף וילבש אתו בגדי שש וישם רבד הזהב על צוארו, ופרש"י רבד: ענ"ק, ועל שהוא רצוף בטבעת קרוי רביד ע"כ. (ענ"ק מלשון הענקה [קידושן טז, ב]).

(9) שם פסוק מג, "וירכב אתו במרכבת המשנה אשר לו ויקראו לפניו אברך ונתנו אתו על כל ארץ מצרים".

(10) תהלים פא, ו. ראה הערה 8.

(11) אמר רבי יוחנן בשעה שאמר לו פרעה ליוסף (שם פסוק מד) ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו' אמרו איצטגניני פרעה, עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילוהו עלינו, אמר להן גנוני מלכות אני רואה בו (ופרש"י, אצטגנינות - חכמים וחוזים בכוכבים ויודעים בחכמת המזלות: גנוני מלכות - גנוני מלכים בחכמה גבורה ויפוי. ע"כ), אמרו לו א"כ יהא יודע שבעים לשון, בא גבריאל ולימדו שבעים לשון, לא הוה קגמר הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה ולמד שנא' (תהלים פא, ו) עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע. ראה הביאור לקמן סימן נט.

(12) מבאר דמ"ש בפ' "עדות ביהוסף" דלמדו ע' לשון, זהו מצד דין ההענקה ד"עדות" לשון "עדי". ראה רש"י דברים טו, יד: הענ"ק תעניק, לשון עדי, בגובה ובמראית עין, ע"ש. וראה פ' מצודות ציון עה"פ בתהלים וז"ל: עדות מלשון עדי וקשוט, וכן את הנזר ואת העדות (מלכים ב, יא). וכעין זה פירש באבן עזרא בתהלים שם.

(13) ראה אדרא זוטא - ספר הזהר חלק ג' פ' האזינו דף רצא. אור התורה פרשת שופטים עמוד תתמו. נ"ך עמוד כו. תהלים יהל אור עמוד תקע. ספר המאמרים תרכ"ט - תורת שמואל עמוד שנא.

(14) לקמן סימן נט הערה 14. קהלת יעקב ערך לשון ב' וז"ל: סוד הדעת הוא בחינת לשון והוא המזווג חכמה ובינה שהם סוד חין וגרון, ע"ש.

(15) הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע בלקו"ש חכ"ד עמוד 88 הערה 23 וז"ל אולי יש לומר דמה שמדייק לכתוב "ניתן" ולא "נתן", הוא משום שנתנית אסנת ליוסף היתה ע"י פרעה ולא ע"י פוטיפר.

(16) בראשית מא, מה. "ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ויתן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן און לאשה וגו'".

(17) ראה גם לקמן סימן נט. ס.

כד, א – כי יקח איש אשה ובעלה וגו'

א. בני ישראל במצרים (לפני הגאולה) היו משועבדים כעבדים למצרים, ב"ערות הארץ", "גוי מקרב גוי", ועד שה' נדמוה שבכמה ענינים הם כהמצריים, "הללו עובדי ע"ז הללו עובדי ע"ז" (כמו שטענו המלאכים אפילו בקריעת ים סוף³, ועל-אחת-כמה וכמה שכן ה' בהיותם עוד במצרים כמו שאפילו משה רבינו אמר⁴).

ובלשון החסידות, שבני ישראל היו אז משוקעים במ"ט שערי טומאה⁵, ועד שאיתא⁶ שבאם היו נשארם עוד רגע במצרים, לא היו יכולים ליגאל ר"ל!

ויציאת מצרים היתה בזה, שגם בהיותם כל כך שקועים ב"ערות הארץ", מקום הזהמא והטומאה, משם הוציאם הקב"ה "בכבודו ובעצמו"⁷, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"⁸, ובחר בהם, "הניח את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו כו"⁹, "ובנו בחרת מכל עם ולשון" (שזה קאי על "הגוף החומרי הנדמה" בחומריותו לגופי אומות העולם¹⁰), "כדי לקרנם אליו בקירוב ויחוד אמתית וכו'" בשעת מתן תורה... וצריך להבין:

היתכן, שמבלי הבט על זה שהיו "מקרב גוי" ו"עובדי עבודה זרה" (כטענת משה כנ"ל) גאלם הקב"ה? ובפרט באופן ד"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו", דלכאורה: אפילו "תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהי' מלאה גלולים", ו"דבר חמור כזה (החודש הזה לכם) לא כל שכן"¹² – וא"כ, איך זה, ש"מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו" ירד ויבוא בתוך ארץ מצרים, בעיר מצרים, בבית פרעה וכו'!? ויובן זה על פי הלכה ברמב"ם:

הרמב"ם כותב¹³, שהמקדש אשה ואחר כך נמצא בה מום, הרי זה תלוי האם ידע אודות המום לפני שקדשה. ובאם ידע מלפני זה, ואף על פי כן קדשה, הדין שהיא מקודשת, כי "שמע (אודות המום) ורצה". ומזה מובן בנוגע לנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל –

"המקדש עמו ישראל בחופה וקידושין" – ביציאת מצרים ומתן תורה" [שהרי "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", מה שהוא עושה מצוה לאחרים לעשות¹⁵]:

מכיון שעוד לפני שהקב"ה קידש את בני ישראל, ועוד לפני שבני ישראל הלכו לגלות מצרים – הרי ידע הקב"ה אודות ה"מומים" שיקבלו בני ישראל במצרים בהיותם "מקרב גוי" ("עובדי עבודה זרה וכו'")¹⁶, כי הקב"ה יודע עתידות ויודע תעלומות וחווה מראש מה שיהי' אחר כך, ואף על פי כן הבטיח הקב"ה (בברית בין הבתרים) ש"אחרי כן יצאו ברכוש גדול"¹⁷ ושהוא יקדש את בני ישראל כו', אזי הדין הוא, שהקידושין חלים, למרות ה"מומים" שבני ישראל מקבלים, גם "מומים" חמורים.

ויתירה מזה: הלשון צחה וברורה ברמב"ם הוא "שמע ורצה" לא "שמע והסכים" או "ויתר" וכו': מכיון שהבעל ידע על המום מלפני זה, אזי הדין שלא רק שהסכים על זה, או ויתר על זה, אלא "רצה".

ועד"ז בנוגע להקב"ה: מכיון שידע מקודם אודות המומים שיהיו, הרי זה ראי' ש"רצה" שיהי' כן. כמבואר בכ"מ¹⁸, שכל ענין המומים בא מצד זה שהקב"ה "נורא עלילה על בני אדם"¹⁹, ורצונו של הקב"ה שיהיו עניינים הפכיים, בכדי שעל ידי זה יתוסף (נוסף לעבודת הצדיקים) גם מעלת עבודת התשובה,

ואדרבה – בזה הוא רצונו האמתית ("רצה"), כמאמר חז"ל²⁰ שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים שם, ועד ש"אין יכולים לעמוד שם"²¹.

ולכן, מבלי הבט על כל המומים והעלמות כו' ב"ערות הארץ", נהי' הנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל, ונישואין בשלימותם – בנין עדי עד, לעד ולעולמי עולמים, באופן ד"והיו לבשר אחד"²², ישראל וקוב"ה כולא חד²³.

כפי שיהי' בשלימות ובגלוי בגאולה האמתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"²⁴.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ח חלק ג' עמוד 58 ואילך

(1) מקץ מב, ט. יב. (וראה קה"פ פ"א, ד בסופו) וראה פרש"י לך יב, יט. אחרי יח, ג.

(2) ואתחנן ד, לד. ראה גם מכתב ער"ח ניסן ה'תשמ"ח.

(3) זוהר חלק ב', קע, ב. מכילתא בשלח יד כח.

(4) שמות רבה פמ"ג, ח.

(5) ראה אור התורה שיר השירים עמוד רס ואילך. ובכמה מקומות.

(6) הובא בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים פסקא מצה זו (עמוד ל). וש"נ.

(7) הגדה של פסח פסקא ויוציאנו.

(8) הגדה של פסח פסקא מצה זו.

(9) תניא פרק מו.

(10) והדמיון לגופי אומות העולם הוא (לא רק לעיני בשר למטה, אלא) גם לגבי למעלה כביכול, שדוקא אז שייך ענין בחירה, בב' דברים דומים ושונים זה לזה.

(11) תניא פרק מט.

(12) פירוש רש"י בא יב, א.

(13) הלכות אישות פרק כב הלכה ב.

(14) יום חתונתו זה מתן תורה – ראה תענית כו, ב במשנה. ועוד.

(15) תהלים קמו, יט. שמות רבה פ"ל, ט.

(16) ראה שמות רבה פמ"ג, ח.

(17) לך טו, יד.

(18) ראה תורת חיים תולדות ד"ה ויתן לך פרק י ואילך. לקוטי שיחות חלק יח עמוד

395. וש"נ.

(19) תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד.

(20) ברכות לד, ב.

(21) רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ד.

(22) בראשית ב, כד.

(23) ראה זוהר חלק ג עג, א.

(24) מיכה ז, טו.

♦ יום ראשון ח' אלול ♦

כא (י) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וְשִׁבִיתָ שְׂבִיו:
יֹאֲרִי תְפוּק לַאֲנָחָא קֶרְבָּא עַל בְּעָלֵי דְבְבְךָ וְיִמְסְרִינוּן יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְיָדְךָ וְתִשְׁבִּי שְׂבִיָּהוּן:

וְשִׁבִיתָ שְׂבִיו • לַרְבוֹת פְּנוּעִים שְׂבִיתוֹכָה, וְאָף־עַל־פִּי שֶׁהָן מְשַׁבֵּעַ אַמּוֹת.

כא - כי-תצא למלחמה • במלחמת הרשות - הכתוב מדבר, שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר: "ושבית שבי", שהרי כבר נאמר: "לא תחיה כל נשמה".

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 159)

מה-שאין-כן אויבך, המנגדים לקדשה. **ושבית שבי** - לוקחים מן האויב דבר שהיה בשביה אצלו, שכן לקלפה אין תקף ומציאות מצד עצמה, רק מה שנפל אצלה בשביה מגבול הקדשה.

כי תצא למלחמה על אויבך • • ושבית שבי (כא, י) מלחמה זו הינו מלחמת היצר, האויב של האדם, ובכללות יותר - המלחמה נגד כל אויב ה'. יש לדעת, תקף בעת היציאה למלחמה זו, שבעצם עומדים **על אויבך**, למעלה ממנו, כי רק לישראל, הדבוקים בה', יש מציאות אמתית,

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 85 ואילך)

מלחמת היצר - מלחמת הרשות!

דעבודת התפלה היא "שעת קרבא" - הכנעת היצר-הרע על-ידי גייעה ובדרך מלחמה. מה-שאין-כן עבודת לימוד התורה, עליה נאמר "דרךך דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום", כי על-ידי לימוד התורה ממשיך ומגלה אלוקות בנפשו, ועל-ידי זה מתבטל היצר-הרע ונכנע בדרך ממילא, ובלי צורך במלחמה.

וזו מה שברור היצר-הרע על-ידי מלחמה נקרא מלחמת הרשות, דכל עיקר מלחמה זו היא רק בגדר "רשות", כי ישנה דרך אחרת להכניע את היצר-הרע, בלי מלחמה, ובאופן של מנוחה - על-ידי עבודה של תורה.

בתחילת פרשתנו כתוב "כי תצא למלחמה על אויבך", ומפרש רש"י "במלחמת הרשות - הכתוב מדבר".

והנה, בדרושי חסידות מובאר בארובה ש"כי תצא למלחמה גו" קאי על מלחמת היצר-טוב עם היצר-הרע בשעת התפלה, ד"שעת צלותא שעת קרבא" (ראה בכל זה בלקוטי-תורה ואור-התורה בפרשתנו).

ויש לבאר דגם במלחמת היצר, מתאים פרושו של רש"י "במלחמת הרשות - הכתוב מדבר".

מובאר בכמה מקומות (תורה-אור ה, ד ואילך. לקוטי-תורה במדבר ג, ד. ד"ה ת"ר נר חנוכה תרנ"ט. ועוד) שיש ב' אופנים בברור והכנעת היצר-הרע: א. בדרך מלחמה. ב. בדרך מנוחה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"פ תצא. י"א אלול ה'תש"ו)

ובפרט ש"כי תצא למלחמה" קאי במלחמת הרשות ("במלחמת הרשות הכתוב מדבר"), שאינה שייכת בזמן הזה - מהי איפוא ההוראה הנצחית מזה לעבודת בני ישראל בכל הזמנים (גם בזמן הזה) ובכל המקומות, עד באופן של "בכל יום יהיו (דברי התורה) בעיניך חֲדָשִׁים?" ויבן בהקדים:

תורה היא מלשון הוראה. כל ענין בתורה, ובדאי התחלתה ושמה של פרשה בתורה, מהנה הוראה והוראה נצחית בחיי היום-יום של יהודי, כל יהודי, אנשים נשים וטף.

וצריך להבין: מהי ההוראה הנצחית לכל יהודי מפרשת השבוע בתורה - "כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבית שבי"?

בעל הטורים

כי תצא צא אליהם ואל תניחם לבא עליך פן ישחיתו הארץ.
על אויבך חסר יו"ד, שבמלחמת יחיד הכתוב מדבר.
שבי בגימטריא: **ואם יהיו פנועים**. תורה יא

לילך שונאים במלחמה יחד, שמא יהרגו זה לזה במלחמה.
כי תעשה הישר וסמיו ליה **כי תצא למלחמה**, שאין יוצאין למלחמה אלא צדיקים.
ה' וסמיו ליה כי תצא למלחמה לומר שהשם יוצא עמך, בענין שנאמר: "ויצא ה' ונלחם בגוים" (זכריה

כא (י) כי תצא למה בתיב פרשת עגלה ערופה בין שתי מלחמות? הקדים לה מלחמה, שאם יאמר השונא: אהרוא כי עת מלחמה, ויאמרו האויבים הרגוהו במלחמה. ובתיב מלחמה אחריה לומר: תבער דם הנקי להרוג הרצח, ואחר כך תלך במלחמה ותנצח. ולא היו מניחים

וקיים המצוות בהידור, עם כל העניינים שבני ישראל מוסיפים בחודש אלול (כמדובר בהתעוררות שלפני-זה) - ואם-כן אפשר עכשו "לנוח", או על-כל-פנים - להמשיך לעשות את העבודה, אבל בסדר והדרגה, ובפרט שישנה כבר הרגילות בזה במשך עשרה ימים רצופים וכו' וכו'. ואפילו אם רוצים להוסיף בעבודה - אפשר להוסיף בזה, אבל אין כל הכרח להגיע לכך באמצעות "מלחמה", עם רעש ושיטורעם' - שכן, כבר אין לכאורה עם מי להלחם. ואפילו אם יש במה להלחם - הרי עדיף לפעול בקדושה, מאשר להתעסק במלחמה שדורשת **יציאה** למלחמה.

ושאלה זו מתחזקת בדורנו זה במיוחד: להיותו דור האחרון של הגלות (ולאחרי ריבוי העניינים של עבודת המלחמה שפעלו בני ישראל במשך הדורות, עד וכולל דור זה), שיהיה גם דור הראשון דהגאולה - הנה לכאורה מתאים יותר שיתכוננו לפעול בעבודה דלעתי-לבא באופן של עליות (ולכן מחיל אל חיל) בקדושה עצמה, מאשר להתעסק עם ענייני מלחמה.

על כן ישנה ההוראה מפרשת "כי תצא למלחמה על אויבך" (שקורין אותה תמיד בחודש אלול), שצריך לעשות העבודה דחודש אלול באופן של מלחמה, הן בנוגע לעצמו - להלחם ולשנות טבע רגילותו, גם טבע דקדושה, והן בנוגע לעבודה בעולם - ללחום ולכבוש חלקים בעולם שעדיין לא חדורים לגמרי בקדושה, ולעשותם **דירה** לו יתברך.

ובנוגע לדורנו זה - אדרבה: להיותו הדור האחרון בגלות ודור הראשון דהגאולה - מוטלת עלינו אחריות יתרה לסיים את המלחמה, ולהכין את הדרך ל"לחם מלחמות ה'" של משיח צדקנו [על-דרך-ה על-ידי ניצוץ-משיח שבכל אחד מישראל].

ובנוגע לפועל: כל יהודי צריך להוסיף - באופן של מלחמה ושינוי הטבע - בכל העניינים דחודש אלול, ובכללות העבודה ד"אני לדודי ודודי לי", ההתקדושות דבני ישראל אל הקב"ה מתוך אהבה (ושמחה), על-ידי קיום התורה ומצוותיה.

ובמיוחד - על-ידי ההוספה בלימוד התורה (ובפרט - מתוך אהבה), שעל-ידי-ה מתאחדים במיוחד עם הקב"ה (אשר "הכנים" את עצמו בתורתו, "אנא נפשי כתבית יְהִיבית"), ב"יחוד נפלא כו",

להוסיף בעצמו בלימוד התורה, וכמו כן להשפיע על יהודים נוספים - אנשים ונשים, ובהדגשה מיוחדת - טף, תינוקות של בית רבן - שיוסיפו בלימוד התורה, ובפרט - בשיעורי תורה ברבים.

וכמו כן - על-ידי נתינת הצדקה, שהיא מאחדת את בני ישראל ביחד, שזה נעשה כלי לאהבת ה' ואהבת ישראל על-ידי הקב"ה ("אני לדודי ודודי לי").

וגם בשאר קווי העבודה דחודש אלול - עבודת התפלה, עבודת התשובה, והשלמות בכל זה - באופן של גאולה.

בעבודת בני ישראל ישנם בכללות שני חלקים: עבודתו בקדושה - ללימוד התורה וקיום המצוות, ועבודתו בחלקו בעולם - לבקר ולזכר את גשמיית העולם, ולעשותה כלי לקדושה ואלקות. ובלשון הידוע - דירה לו יתברך בתחתונים.

ההבדל בין שתי העבודות - מתבטא באופן שבו עושים את העבודה: העבודה בקדושה - היא בכלל בדרכי שלום, כי בענין זה לא מתעסקים עם "אויבך", מנגד. מה-שאין-כן העבודה דברור העולם - היא באופן של מלחמה, "כי תצא למלחמה על אויבך": "תחתונים" נבראו באופן שבגלוי הרי הם "אויבך" המעלים ומנגד לאלקות, ומצד עצמם הרי הם שלא בערך, והיפך מ(להיות) "דירה לו יתברך", ולכן צריך **להלחם** עם העולם כדי לכבוש אותו ולעשותו דירה להקב"ה, שבה נמצא הקב"ה בגלוי בכל עצמותו (כמו האדם, כביכול, שנמצא בדירתו הפרטית).

יתרה מזו: היות שהמציאות ד"אויבך" - העולם והסתר של ה'תחתונים' - נבראה על ידי הקב"ה עצמו, הוא ברא שבגשמיית (דעולם הזה) תהיה תכונה של "תחתון" (כשם שברא את הרוחניות עם תכונה של "עליון"), מובן עד כמה גדול התוקף דמציאות המנגד (לא בכח עצמו חס-ושלום, אלא בכחו של הקב"ה שברא את המנגד באופן כזה) - וכיון שכן, הרי זה מחזק עוד יותר את **המלחמה** שצריך לה על יהודי בכלי לעשות את העולם דירה להקב"ה.

ועל-פי-זה מובן הלשון "כי תצא למלחמה", ו"על אויבך": כיון שמקומו הקבוע של יהודי הוא בתחום (ד' אמות) דקדושה (עליון), צריכה להיות אצלו **יציאה** ממקומו לצאת למלחמה עם 'תחתונים'. וכדי שיהיה מודע לכך שניתן לו הכח לנצח במלחמה, מלחמה כנגד מציאות של תחתון, ותחתון כזה שנברא על-ידי הקב"ה - אומר הפסוק שזוהי יציאה למלחמה **על אויבך**, למעלה מאויבך, היהודי (היציאה למלחמה) עומד מעל ("על") אויבך, וכדלקמן.

ובפרטיות יותר - העבודה ד"כי תצא למלחמה על אויבך" ישנה גם באדם עצמו: הגוף ונפש הבהמית שלו הם בבחינת תחתון ביחס לנשמתו (נפש האלקית), ועליו לצאת למלחמה - מלחמת היצר - להתגבר על הנטיות הטבעיות של גופו ונפשו הבהמית, לכבוש אותן ובאופן שלא יפריעו לעבודת ה' שלו, ועד יתירה מזו - שיעבוד את ה' גם בכחות אלו, "בכל לבבך - בשיני יצריך". וניתן לו הכח על זה - להיותו (נשמתו) **על אויבך**.

ומזה ישנה גם הוראה בנוגע לזמן זה - חודש אלול: היצר-הרע יכול לבוא ולטעון ליהודי: מפנין שכל ישראל בחזקת פשרות, בודאי קים כל יהודי את כל ענייני העבודה דחודש אלול, ולא רק במשך יום אחד, אלא עברו כבר למעלה מעשרה ימים בחודש זה, עשרה ימים רצופים בעבודה של "אני לדודי ודודי לי", והוספה בלימוד התורה

מִשָּׁה, וְעוֹד וְעֵיקָר - בְּנֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, מִקְדָּשׁ אֶדְכָּה
כּוֹנְנֵי יְדִיד, וְאַזִּי יָקוּיִם בְּפִשְׁטוֹת "וְהָיָה כִּי" תָּבוֹא אֶל הָאָרֶץ גּוֹ' וְלִקְחֶתָּ
מִרְאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה גּוֹ' וּמִבְּיָאִים הַבִּיכּוֹרִים בְּבֵית
הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, וְאַזִּי יִשְׁנֶה גַם שְׁלֵמוֹת עֲנָן הַמִּלְחָמָה, "כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה"
- מִלְחָמָה מִלְשׁוֹן לָחֶם - "לִחְמִי לֹא־שִׁי", עֲבוֹדַת הַקֶּרְבָּנוֹת
בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְכָל זֶה - תֵּיכָף וּמִיָּד מִמֶּנּוּ.

יֵא וְתַחֲזִי בְּשִׁבְיָה אֶתְמָא שְׁפִירַת חֲזוֹ וְתַתְרַעֲי
בָּהּ וְתַסְבִּיחַ לָךְ לֹא־נָתַנוּ:

(יא) וְרֵאִיתָ בְּשִׁבְיָה אִשָּׁה יִפְתָּ־תָאֵר וְחִשְׁקָתָ בָּהּ
וְלִקְחֶתָּ לָךְ לְאִשָּׁה:

נִשְׁאָה, סוֹפּוֹ לְהִיּוֹת שׁוֹנָאָה, שְׁנָאֵמַר אֲחֵרִיו: "כִּי
תִהְיֶינָה לְאִישׁ וְגוֹ'", וְסוֹפּוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֶּן סוֹרֵר
וּמִזֶּה, לְכַף נִסְמָכוֹ פְּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ.

יב וְתַעֲלֶנָּה לָגוֹ בֵּיתָךְ וְתַגְלַח יָת רִישָׁהּ וְתַרְבִּי
יָת טוֹפְרָנָהּ:

(יב) וְהִבֵּאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְגִלְחָהּ אֶת־רֹאשָׁהּ
וְעָשִׂתָהּ אֶת־צַפְרָנִיהָ:

כִּי־יֵא וְעָשִׂתָהּ אֶת־צַפְרָנִיהָ • תַּגְלַח לָךְ שְׁתַּתְּנֶלָּהּ.

יג וְתַעֲדִי יָת כִּסּוֹת שְׂבִיָּה מִנֶּה וְתִיטֵב בְּבֵיתְךָ
וְתַכְכִּי יָת אֲבוּיָהּ וְיָת אִמָּהּ יִרְחַ יוֹמִין וְיַחֲמֵר
בֶּן תַּעֲוִל לְוִתָּהּ וְתַבְעֲלָנָהּ וְתִהְיִי לָךְ לֹא־נָתַנוּ:

(יג) וְהִסִּירָהּ אֶת־שְׂמֹלֶת שְׂבִיָּה מֵעֲלֶיהָ וַיִּשְׁכַּח בְּבֵיתְךָ
וּבְכִתְּהָ אֶת־אֲבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יִרְחַ יָמִים וְאַחֲרַיִם
תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעֵלְתָּהּ וְהָיְתָה לָךְ לְאִשָּׁה:

כֵּה, רוֹאָה בְּכִיָּתָהּ, רוֹאָה בְּנוּלָהּ, כְּדִי שְׁתַּתְּנָהּ
עָלֶיהָ. וּבְכִתְּהָ אֶת־אֲבִיהָ • כָּל־כָּף לָמָּה? כְּדִי שְׁתַּתְּנָהּ
בֶּת יִשְׂרָאֵל שְׁמִיחָה וְזוֹ עֲצָבָהּ, בֶּת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשְׁטָה
וְזוֹ מִתְנַלָּה.

יד וְהָיָה אִם לֹא תַתְרַעֲי בָּהּ וְתַסְטְרָנָה לְנַפְשָׁהּ
וְזַבְנָהּ לֹא תַזְבִּנָּהּ בְּכִסְפָּא לֹא תַתְגֵּר בָּהּ
חֲלָף דִּי עֲנִיתָהּ:

(יד) וְהָיָה אִם־לֹא חָפְצָתָ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכַר
לֹא־תִמְכְּרָנָהּ בְּכֶסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אִשֶּׁר
עֲנִיתָהּ: ׀

כֵּה. בְּלִשׁוֹן פְּרָסִי קוֹרִין לְעֲבָדוֹת וְשִׁמּוֹשׁ: עִימָרָהּ.
מִסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשֵׁן לְמַדְתִּי בֶּן.

כִּי־יֵא וְהָיָה אִם־לֹא חָפְצָתָ בָּהּ • הַכְּתוּב מִבְּשָׂרְךָ
שְׁסוּפֶךָ לְשִׁנְאוֹתָהּ. לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ • לֹא תִשְׁתַּמֵּשׁ

בעל הטורים

(יג) יִרְחַ יָמִים. וְלֹא אָמַר 'חֲדָשׁ', לֹמַר
לָךְ: מִה הִזְרַח אִוְרוֹ פָּגוּם כְּגֵד אִוְרֵי
הַשֶּׁמֶשׁ, אִף גִּזְיָה מְאֻסָּה הִיא כְּגֵד בֶּת
יִשְׂרָאֵל. תּוֹרָה יד
(יד-טו) וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ. בְּגִימָטְרִיָּא:
לְנַפְשָׁהּ לֹא בְּבֵית הָעֲבוּדָה זָרָה.

לֹמַר, לְאַחַר שְׁתִּיבָהּ אוֹתָהּ וְתִהְיֶה לָךְ
לְאִשָּׁה, וְלֹא בְּגִיטָהּ.
וְגִלְחָהּ אֶת רֹאשָׁהּ. שְׁהִטְיָהּ רֹאשָׁהּ
לְפָתוֹתָהּ.
וְעָשִׂתָהּ אֶת צַפְרָנִיהָ. לְפִי שְׁרָמָהּ לָךְ
בְּהֶם לְפָתוֹתָהּ. תּוֹרָה יב

(יא) אִשָּׁה. בְּגִימָטְרִיָּא: בֶּשֶׁר נִבְלָה
מְאֻסָּה. כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ חֲכָמִים (קִידוּשִׁין כ"א,
ב): מוֹטָב שִׁיאֲכִלוּ יִשְׂרָאֵל בֶּשֶׁר
תְּמוּתוֹת שְׁחוּטוֹת, וְלֹא יִאֲכִלוּ בֶּשֶׁר
תְּמוּתוֹת נִבְלִיּוֹת.
לָךְ לְאִשָּׁה. וְהִבֵּאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ.

שיעור יומי ליום ראשון ח' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - כא - פרשת כי-תצא לה

טו ארי תהוין לגבר תרמין נשין חדא
רחממא וחדא שניאמא וילדין לה בנין
רחממא ושניאמא ויהי ברא בוכרא
לשניאמא:

טז ויהי ביומא דתחסן לבנוהי ית די יהי לה
לית לה רשו לבכרא ית בר רחממא על אפי
בר שניאמא בוכרא:

יז ארי ית בוכרא בר שניאמא נפרש למתן
לה תרמין חלקין ככל די ישתכח לה ארי
הוא ריש תקפפה לה חזינא בכרומא:

(טו) בִּיְהִינָּה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה
וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה וְיִלְדוּלוּ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׁנוּאָה
וְהָיָה הֵבֶן הַבֶּכֶר לְשִׁנְיָה:

(טז) וְהָיָה בַּיּוֹם הַנִּחְיָלוֹ אֶת־בָּנוֹי אֶת אֲשֶׁר־יְהִיָּה לוֹ
לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־
הַשְּׁנוּאָה הַבֶּכֶר:

(יז) כִּי אֶת־הַבֶּכֶר בֶּן־הַשְּׁנוּאָה יַפִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שָׁנִים
כָּל אֲשֶׁר־יִמְצָא לוֹ כִּי־הוּא רְאשִׁית אָנוּ לוֹ מִשְׁפַּט
הַבְּכֹרָה: ם

כז י"א פִּי שָׁנִים • (ב"ב קכג) כְּנָגֵד שְׁנֵי אָחִים. כָּל אֲשֶׁר־יִמְצָא לוֹ • מִכָּאן שָׁאִין הַבֶּכֶר נוֹטֵל פִּי שָׁנִים כִּי־רָאוּ
לְבֹא לְאַחֵר מִיתַת הָעָב כְּבִמְחֻזָּק.

יח ארי יהי לגבר בר סטי ומרי ליתוהי
מקבל למימר אבוי ולימימר אמה ומלפן
יתא ולא יקבל מנהון:
(יח) בִּיְהִיָּה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנו שְׁמַע
בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע
אֲלֵיהֶם:

כז י"א סוֹרֵר • סר מן הדרה. ומוֹרֵה • מסרב בדברי
אביו, לשון ממרים. וְיִסְרוּ אֹתוֹ • (סנהדרין עא) מתרין
בו בפני שלשה ומלקין אותו. בן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינּוּ
חַיִּב עַד שְׁגָב וְיֵאָכַל תְּרִטִימָר בְּשׂוֹר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לֹג
זֵינ, שְׁנַאֲמַר: "זולל וסוכא", ונאמר (משלי כג): "אל

אֲשֶׁר עֲנִיתָה. כִּי תִהְיֶינָה לומר לה
שלא יענה אותה בהיות של ביאה.
שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת
שְׁנוּאָה. מרבה נשים מרבה כשפים.
לומר לה: כיון שיש לו ב' נשים, האחת
עושה כשפיה כדי שישנא השניה.
וְהָיָה הֵבֶן הַבֶּכֶר לְשִׁנְיָה. והיינו בני
השנואה, שהוא מבני תשע מדות
שְׁמֻנָּה בְּנִדְרִים (ג. א. ו) ולכך קמך לו בן
סוֹרֵר וּמוֹרֵה, שיהיה הבן סוֹרֵר וּמוֹרֵה.
לְשִׁנְיָה. אותיות 'לנשאיה'. לומר
ששנואה בנשואיה, שהם בפסולין.
במדרש דורש: לְאִישׁ - זה הקדוש
ברוך הוא. אֲהוּבָה - אלו האומות,
שמרא להם פנים. שְׁנוּאָה - אלו
ישראל, שמסתיר מהם פנים. בַּיּוֹם

הַנִּחְיָלוֹ - לעתיד לבא. לֹא יִבְכֵּר - כי
אם "בני בכרי ישראל" (שמות ד, כב).
בַּיּוֹם הַנִּחְיָלוֹ אֶת בָּנוֹי. סופי תיבות:
מוֹתוֹ. רמז למאי דאמר ר' יהודה נבא
בתרא ק"ג, א. ג' שנכנסו לבקר את החולה,
ביום - רצו בותבין רצו עושין דין,
בלילה - בותבין ואין עושין דין. וזה
מה שמצוה בשעת מיתה, אם הוא
ביום יש לו תורת דין.
אֶת אֲשֶׁר יְהִיָּה לוֹ. בגימטריא: מלמד
שהבן נוטל בראוי כבמוחזק.
אֶת אֲשֶׁר יְהִיָּה לוֹ. סופי תיבות: תוֹרָה.
שלא ינחיל לעבור על דברי תורה. אם
נתן לאחר בשביל ירושה לא אמר
כלום, מפני שהתנה על מה שכתוב
בתורה, וכל המתנה על מה שכתוב

בתורה אין בדבריו כלום. תורה טו
(יז-יח) לָתֵת לוֹ פִּי שָׁנִים. בשביל
שהוא נוטל פי שנים יש באותיות
'בכור' ענין כפילות. הַבִּי"ת כפולה על
הָאֶל"ף שלפניה. וכן הַפ"ף על הַי"ד
שלפניה, וכן הַר"ש. והיו נכתבת
כפולה, שכותבין אותה ב' ווי"ן.
יְכִיר. בגימטריא: לְאַחֵר, כַּדְרָשִׁין
(בבא בתרא ק"ו, א. ו) יכירנו לאחרים.
כָּל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ. כי. סופי תיבות:
רְאוּי. וְלִמְד' ד'בכל' וְאֶל"ף ד'אשר'
הוא 'לא', והיינו: לא ראי, שאין
הבכור נוטל פי שנים בראוי.
רְאשִׁית אָנוּ. כל 'ראשית' הוא מוכר:
"ראשית דגנה" (לעיל יח, ד), "קדש ישראל
לה" ראשית תבואתה" (ויקרא ב, א).

(יט) וְתַפְּשׁוּ בֹאֲבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מִקְּמוֹ:

(כ) וְאִמּוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּגִנּוֹ זֶה סוֹרֵר וּמָרָה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקִלְגּוֹ זֹלָל וְסָבָא:

(כא) וְרִגְמָהּ כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאֲבָנִים וְמָת וּבַעֲרָתָהָרַע מִקִּרְבָּךְ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ: ׀ ׀ ׀

כ"י • וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ • מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ הַכְרֵזָה בְּבֵית־דִּין: 'פְּלוֹנִי נִסְקַל עַל שֶׁהָיָה בֶּן סוֹרֵר וּמָרָה'.

• יום שני ט' אלול •

(כב) וְכִי־יִהְיֶה בָאִישׁ חֲטָא מִשְׁפַּט־מוֹת וְהוֹמַת וְתִלִּית אֹתוֹ עַל־עֵץ:

כ"י • וְכִי־יִהְיֶה בָאִישׁ חֲטָא מִשְׁפַּט־מוֹת • סְמִיכוֹת הַפְּרָשִׁיּוֹת, מַגִּיד שֶׁאֵם חֲסִים עָלָיו אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, סוֹף שֶׁיֵּצֵא לְמַרְבוֹת רָעָה, וְיַעֲבֹר עֲבֻרוֹת וְיִתְחַיֵּב מִיתָה

(כג) לֹא־תִלֵּין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קָלַלְתָּ אֱלֹהִים תִּלְוִי וְלֹא תִטְמָא אֶת־אֲדָמְתְּךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נִחְלָה: ׀ ׀ ׀

כ"י • כִּי־קָלַלְתָּ אֱלֹהִים תִּלְוִי • וְזוֹלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הוּא, שֶׁאֵדָם עֲשׂוּי בְּדַמוֹת דְּיוֹקְנֹו, וְיִשְׂרָאֵל הֵם בְּנָיו. מִשָּׁל לְשָׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים שֶׁהָיוּ דוֹמִין זֶה לָזֶה, אֶחָד נַעֲשֶׂה

כב (א) לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שׂוֹי נִדְחִים וְהִתְעַלְמָתָ מֵהֶם הֲשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ:

כ"י • וְהִתְעַלְמָתָ • כּוֹבֵשׁ עֵין כָּאלוֹ אֵינֶנּוּ רֹאֶהוּ. לֹא־תִרְאֶה וְהִתְעַלְמָתָ • לֹא תִרְאֶה אוֹתוֹ שֶׁתִּתְעַלֵּם

בעל הטורים

לֹא מִשְׁפַּט הַכְּבֻדָּה. כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ. לומר: מִשְׁפַּט בְּכוּרָה לְאִישׁ, וְאִין מִשְׁפַּט בְּכוּרָה לְאִשָּׁה. תורה יט

(כ) סוֹרֵר. בְּגִימָטְרִיָּא: זֶה אֲבִשְׁלוֹם בֶּן דָּוִיד. בְּגִנּוֹ. חֶסֶר י', כָּאלוֹ עָבַר עַל עֲשֻׁרֵת הַדִּבְרֹת. וּמָרָה. חֶסֶר וי"ו, כִּי מָרָה יִהְיֶה לוֹ בְּאֶחָרֻזָּה. תורה כא

(כא) וּבַעֲרָתָהָרַע מִקִּרְבָּךְ וְכָל יִשְׂרָאֵל. וְסִמְיָךְ לִיה וְכִי יִהְיֶה בָאִישׁ חֲטָא. לומר לָךְ שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל עֲרִיבִים זֶה לָזֶה לְבַעַר וּלְהוֹכִיחַ הַחוּטָאִים. תורה כב

(כב) לְעִיל בְּתִיב "וּרְגָמָהּ", וְסִמְיָךְ לוֹ פָּרָשֶׁת נִתְּלִין. לומר שֶׁכָּל הַנִּסְקָלִין נִתְּלִין. תורה כג

(כג) עַל הָעֵץ. וְסִמְיָךְ לִיה כִּי קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ. לומר שֶׁגַּם הָעֵץ נִקְבֵּר עִמּוֹ,

ועוד לקבור באָרוֹן. נָתַן לָךְ. וְסִמְיָךְ לִיה וְהִתְעַלְמָתָ. לומר, כָּל שֶׁבָּשְׁלוּ מִחוּזֵיר אֵף בִּשְׁל חֲבִירוֹ מִחוּזֵיר. תורה א

כב (א) לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ. סִמְיָךְ הַשְּׁבַת אֲבִידָה לְקַבּוּרָה, שֶׁאֵם הוּא בָּהֶן וְהוּא בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת, עַל זֶה נֶאֱמַר "וְהִתְעַלְמָתָ". תורה ב

(ב) וְאִם־לֹא קָרַב אֲחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יָדַעְתָּ וְאִם־פָּתוּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרַשׁ אֲחִיךָ אֹתוֹ וְהִשְׁבַּתוּ לוֹ:

ב' ואם לא קרב אחיך לך ולא ידעתו ואם פתו אל תוך ביתך והיה עמך עד דרש אחיך אותו והשבטו לו:

כ"י • עַד דְּרַשׁ אֲחִיךָ • (ב"מ כז) וְכִי תַעֲלֶה בְּלִבְּךָ שְׁתַּנְּהוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּדְרֹשְׁהוּ? אֲלֹא דְרֹשְׁהוּ שְׁלֹא יִהְיֶה רַמְאִי. וְהִשְׁבַּתוּ לוֹ • שְׁתַּהֲא בּוֹ הַשְׁכָּה, שְׁלֹא יֵאָכֵל

בביתך כדי דמיו ותתבעם ממנו. מכאן אמרו: כל דבר שעושה ואוכל - יעשה ואכל, ושאינו עושה ואוכל - ימכר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 284)

וְאִם לֹא קָרַב אֲחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יָדַעְתָּ (כב, ב) מִי שְׂרֹאָה שֶׁנֶּאֱבַד לַיהוּדִי אֲבִדָּה רִוְחָנִית, שְׂאִינוּ מִתְנַהֵג כְּדָבָעִי, הֵנָּה אֲפִילוּ אִם יְהוּדִי זֶה רְחוּק מִמֶּנּוּ וְאִינוּ מִכִּידוֹ - אֲסוּר לְהִתְעַלֵּם מֵאֲבִדָּה זוֹ, אֲלֹא יֵשׁ לַעֲזֹר לוֹ עַד שִׁיבֹא ויִדְרֹשׁ אֶת אֲבִדָּתוֹ,

כלומר, שיתקן את הנהגתו. ועל־דרך תורת הבעל־שם־טוב, שיש למסור את הנפש על אהבת ישראל, אפילו ליהודי שלא ראוי מעולם.

(ג) וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמוּרֹי וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵרֶת אֲחִיךָ אֲשֶׁר־תֵּאָבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצָּאָתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: ׀

ג וכן תעבד לחמור וכן תעבד לקסותיה וכן תעבד לכל אברת אחיך אשר־תאבד ממנו ומצאתה לית לך רשו לאתבסא:

כ"י • לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם • לְכַבֵּשׁ עֵינְךָ כְּאִלּוּ אֵינְךָ רוֹאֶה אוֹתוֹ.

(ד) לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוּרֹי אֲחִיךָ אִם שׂוּרוֹ נִפְלִים בְּדֶרֶךְ וְהִתְעַלְמָתָ מֵהֶם הֵקֵם תָּקִים עִמּוֹ: ׀

ד לא תחזי ית חמורא דאחור או תורה דמן בארשא ותתכבש מנהון אקמא תקים עמה:

כ"י • הֵקֵם תָּקִים • (ב"מ לב) זו טְעִינָה, לְהִטְעִין מִשְׁאוֹ שֶׁנֶּפֶל מֵעָלָיו. עִמּוֹ • עִם בְּעָלָיו, אֲבָל אִם הִלֵּךְ וַיֵּשֶׁב

לו ואמר: 'הואיל ועליך מצוה, אם רצית לטעון טענ', פטור.

(ה) לֹא־יִהְיֶה כְּלִי־גִבֹר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גִּבֹר שִׁמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֵבֶת יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּלִעֲשֵׂה אֱלֹהִים: ׀

ה לא יהי חמור זין דגבר על אמתא ולא יתקן גבר בתקוני אמתא ארי מרחק קדם יי אלקה כל עבד אליו:

כ"י • לֹא־יִהְיֶה כְּלִי־גִבֹר עַל־אִשָּׁה • (ספרי. נזיר פ"א) שְׁתַּהֲא דוֹמָה לְאִישׁ, כְּדִי שֶׁתִּלָּךְ בֵּין הָאֲנָשִׁים, שְׂאִין זֶה אֲלֵא לִשְׁם נְאוּף. וְלֹא־יִלְבַּשׁ גִּבֹר שִׁמְלַת אִשָּׁה •

לילך לישוב בין הנשים. דבר אחר: שלא ישיר שער הערוה ושער של בית השחי. כי תועבת. לא אסרה תורה אלא לבוש המביא לידי תועבה.

בעל הטורים

(ב) וְאִם־פָּתוּ. ב' במסורה. 'ואספתו' ו'ואספתו מצרעתו', שצרעת באה עליו.
(ג) וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמוּרֹי. החושד בכשרים לוקה בגופו, ומי שאבדה לו אבידה חושד בכל, אף בכשרים, ולוקה בגופו בצרעת. ונמצא, בשתאסף האבידה לביתך ותחזיקנה לו, אז לא יחשוד עוד באחרים ותאסוף אותו מצרעתו.
(ד) וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ. פירוש, שידרוש האות שלו, שיתן לו סימן בו. וזהו שאמרו ר"ל (קבא מצעא בו, ב) דרשהו אם הוא רמאי אם לא, מאי לאו בסמינים. תורה ג
(ה) וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵרֶת אֲחִיךָ אֲשֶׁר־תֵּאָבֵד מִמֶּנּוּ. לומר, שפעמים שאמה מתעלם, כגון זקן ואינה לפי כבודו. תורה ה
(ו) וּמִצָּאָתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם. בגימטריא:

וְאִי יַעֲרֵעַ קִנְיָא דְצִפְרָא קְדָמָךְ בְּאַרְחָא בְּכָל
אֵילָן אוּ עַל אֲרֻעָא אֶפְרָחִין אוּ בַעֲיִן וְאִמָּא
רַבְעָא עַל אֶפְרָחִין אוּ עַל בַּעֲיִן לֹא תִסַּב
אִמָּא עַל בְּנִיָּא :

(ו) כִּי יִקְרָא קוֹנ־צִפּוֹר | לְפָנֶיךָ בְּדֶרֶךְ בְּכָל־עֵץ | אוּ
עַל־הָאֲרֵץ אֶפְרָחִים אוּ בִיעִים וְהָאֵם רַבְעָתָה עַל־
הָאֶפְרָחִים אוּ עַל־הַבִּיעִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים :

כ"ט • כִּי יִקְרָא • פָּרַט לְמַזְמָן • לֹא־תִקַּח הָאֵם • (חולין קמ) בַּעֲוֹדָה עַל בְּנִיָּה.

וְשִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ
בְּדִיל דְּיִיטֵב לָךְ וְתוֹרִידָךְ יוֹמִין :

(ז) שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ
לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהָאֲרֵכָת יָמִים : ס

כ"ט • לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְגו' • (שם קמב) אִם מִצְוָה קִלְיָה
וְהָאֲרֵכָת יָמִים, קַל־וְחָמֵר לְמַתֵּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת
חֲמוּרוֹת.

כ"ט • לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְגו' • (שם קמב) אִם מִצְוָה קִלְיָה
וְהָאֲרֵכָת יָמִים, אִמָּרָה תוֹרָה : "לְמַעַן יִיטֵב לָךְ

♦ יום שלישי י' אלול ♦

ח אַרִי תִבְנִי בֵּיתָא חֲדָשָׁא וְתַעֲבִיד תִּיקָא
לְאַגְרָךְ וְלֹא תִשְׁוִי חוֹבָת דִּין דְּקָטוּל בְּבֵיתָךְ
אַרִי יִפֹּל דְּנִפְּל מִנָּה :

(ח) כִּי תִבְנֶה בֵּית חֲדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקָה לְגִנְךָ
וְלֹא־תִשִּׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ :

לַגִּי, וְאוֹנֶקְלוֹס תִּרְגֵּם : 'תִּיקָא', כְּגוֹן תִּיק שְׁמִשְׁמֵר
מֵה שְׁבִתוֹכוֹ. כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל • רְאוּי זֶה לִיפֹל,
וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא תִתְגַּלְגַּל מִיתָתוֹ עַל־יָדְךָ,
שְׁמַגְלִגְלִין זְכוֹת עַל־יְדֵי זָכָא, וְחוֹב עַל־יְדֵי חֵיב.

כ"ט • כִּי תִבְנֶה בֵּית חֲדָשׁ • אִם קִימַתְּ מִצְוֹת שְׁלוֹחַ
הַקֶּן, סוֹפֵךְ לִבְנוֹת בֵּית חֲדָשׁ וְתִקְנִים מִצְוֹת מַעֲקָה,
שְׁמִצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְתִגִּיעַ לְכָרֶם וְשָׂדֶה וְלִכְגָּדִים
נְאִים, לְכָךְ נִסְמְכוּ פְרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ. מַעֲקָה • גִּדֵּר סָבִיב

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת יֵשׁ עַמ' 210. כֹּא עַמ' 37)

בְּדַבּוּר וְהוּן בְּמַעֲשֵׂה. לְכֹן נִקְטַת הַכְּתוּב בֵּית חֲדָשׁ, שֶׁכֵּן מַעֲקָה
בַּעֲבוּדָה רוּחָנִית שֶׁיֵּךְ בַּעֲקָר בַּעֲת בְּנִית בֵּית חֲדָשׁ. וְהָיָה לָנוּ
דְּגָמָא לְמַה שְׁמַצִּינוּ בְּכִמְהָ מְקוּמוֹת, שֶׁ"אֵין הָעֵנּוּן בְּנִגְלָה
אוֹמֵר אֵלָא דְרִשְׁנִי בְּפִנְיִיּוֹת הַתּוֹרָה" (נִגְלָה דְתוֹרָה גּוֹפָא
מִכְרִיחַ שֶׁיֵּשׁ פְּרוּשׁ פְּנִימִי).

כִּי תִבְנֶה בֵּית חֲדָשׁ (כב, ח) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרִי חַיִּיב מַעֲקָה
הוּא גַם בְּמִי שֶׁקִּנְיָה בֵּית יִשׁוּן בְּלִי מַעֲקָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה
בֵּיתוֹ – זֶה אֲשֶׁתּוֹ, וּבְנִית בֵּית חֲדָשׁ מִשְׁמַעוּתָהּ, אִפּוּא,
הַתְּחִלָּת חַיִּי נִשְׁוֹאִין, כְּאֲשֶׁר אָדָם לּוֹקַח רְחִים עַל צְנֹאוֹ
וּמִתְחִיל לְהִתְעַסֵּק בְּמִצִּיאַת פְּרֻנְסָה. בְּמַצֵּב זֶה יֵשׁ צִרְךָ
בְּמַעֲקָה, הֵינּוּ בְּהַגְבָּלוֹת וּבִסְגִיגִים חֲדָשִׁים, הֵן בְּמַחֲשָׁבָה הֵן

בעל הטורים

וְהָאֲרֵכָת יָמִים' לְמַעַן יִיטֵב לָךְ, כְּדִי
לְהַסְמִיךְ וְהָאֲרֵכָת יָמִים' לְתִבְנֶה בֵּית
חֲדָשׁ.

לְעִיל כְּתִיב לְמַעַן יִיטֵב לָךְ, וְסִמְךָ כְּאֵן
כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ, קִמְּךָ לְמַה שְׁדָּרְשׁוּ
(חולין קמב, א):

הֲרִי שְׁעָלָה בְּאֵילָן כְּדִי לִשְׁלַח אֶת הָאֵם
וְנִפֹּל וּמָת, הִיכֹן אֲרִיכוּת יָמִים שֶׁל זֶה.
[וְהִיכֹן טוֹבָתוֹ שֶׁל זֶה, אֵלָא לְמַעַן
יִאֲרִיכֵן יָמֶיךָ לְעוֹלָם שְׁכָלוֹ אֲרוּךְ,
וְלְמַעַן יִיטֵב לְעוֹלָם שְׁכָלוֹ טוֹב]. תוֹרָה ח
(ח) כִּי יִפֹּל הַנֶּפֶל. וְסִמְךָ לִיָּה לֹא

תוֹרָה. קִמְּךָ לְדֶרֶךְ יִאֲשִׁיחַ דְּאִמָּר (קידושין
לט, א) עַד שֶׁיִּזְרַע חֲטָה וְשִׁעוּרָה וְחִרְצָן
בְּמַפּוֹלָת יָד. תוֹרָה ט

עַל הַבָּנִים, וְאִידֶךָ: "כִּי כֹה אָמַר ה' עַל
הַבָּנִים וְעַל הַבָּנוֹת הַיְלֻדִים בְּמִקּוֹם
הַזֶּה וְגו' מְמוֹתֵי תַחֲלָאִים יִמָּתוּ" (ירמיה טו,
ג-ד). אִם תִּקְנִים הַמִּצְוָה – יִאֲרִיכוּן יָמֶיךָ;
וְאִם לֹא – "כֹּה אָמַר ה' וְגו' מְמוֹתֵי
תַחֲלָאִים יִמָּתוּ". תוֹרָה ז

(ז) וְהָאֲרֵכָת יָמִים. בְּגִימָטְרִיא: בְּעוֹלָם
שְׁכָלוֹ אֲרוּךְ.

וְהָאֲרֵכָת יָמִים. וְסִמְךָ לִיָּה כִּי תִבְנֶה
בֵּית חֲדָשׁ. לוֹמַר לָךְ, אִם תִּבְנֶה בֵּית
חֲדָשׁ עֲשֵׂה לוֹ מַעֲקָה, כְּדִי שִׁיֹּאֲרִיכוּ בּוֹ
יָמִים וְלֹא יִפֹּלוּ מִמֶּנּוּ. וְעוֹד, עֵינֶיךָ
אֲרִיכוּת יָמִים הוּא בְּשִׁבְלִי בְּנִין בֵּית
חֲדָשׁ, שֶׁהוּא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְעַל כֵּן
בְּכַבּוּד אָב וְאֵם (לְעִיל ה, טו) הַקָּדִים

כִּי תוֹרָה. קִמְּךָ שֶׁלֹּא יִלְמַד אָדָם לְבִתּוֹ
תוֹרָה.

עַל אִשָּׁה. ב' בְּמִסְוָה. "כְּלִי גִבֵּר עַל
אִשָּׁה", "אִם נִפְתָּה לְבִי עַל אִשָּׁה" (איוב
לא, ט). וְהוּא שְׁאֲמָרוֹ (קיד נט, א) שְׁמִיירִי
בְּאִשָּׁה שְׁלוּבֶשֶׁת כְּלִי גִבֵּר כְּדִי לְהִתְנַכֵּר
וְלִזְנוּת, כְּדִכְתִּיב: "אִם נִפְתָּה לְבִי עַל
אִשָּׁה, וְעַל פֶּתַח רְעִי אֲרַבְתִּי".

כִּי תוֹעֲבֶת ה'. כִּי יִקְרָא קוֹנ צִפּוֹר. לוֹמַר
שֶׁלֹּא יִסְתַּכַּל בְּעוֹף וּבַעֲדוּפָפֶת כְּשֶׁנִּזְקָקִין
זֶה לָזֶה.

(ו) יִקְרָא קוֹנ. בְּגִימָטְרִיא: פָּרַט לְמַזְמָן.
אֶפְרָחִים אוּ בִיעִים. בְּגִימָטְרִיא:
בְּצִרְיָכִין לְאִמָּן.

עַל הַבָּנִים. ב' בְּמִסְוָה. "לֹא תִקַּח הָאֵם

ברכת מעקה

בַּשָּׂרָשׁ הַחֲמִשִּׁי בַסֶּפֶר הַמִּצְוֹת, אָבֵל "וְלֹא תֵשִׁים דָּמִים", הַכְּנִיסוּ בְּמִנְיַן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְהִכְרִיחוּ לְהַרְמֹב"ם לומר פנ"ל – הַסִּפְרִי (דברים כב, ח): "וְעִשִּׂיתָ מַעֲקָה כֹּו' מִצְוֹת־עֲשֶׂה. לֹא תֵשִׁים כֹּו' מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה". וּלְפִי הָאֱמֹר, נִפְקָא־מִינָהּ (ש)אִם בְּמִקּוֹם עֲשִׂיתָ מַעֲקָה, עֲשֶׂה כְּבֶשׂ לָגַג וְכִי־צָא בָזָה – קָיָם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה וּבִטֵּל מִצְוֹת־עֲשֶׂה. וְהִתְעִיר מִיּוֹמָא ע"ב, א. נושאי־פלים על ספר המצוות שם.

כִּי תִבְנֶה בֵּית חָדָשׁ וְעִשִּׂיתָ מַעֲקָה לַגָּגָךְ וְלֹא־תֵשִׁים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ: (כב, ח)
...במה שהעיר ב'יד' הלכות ברכות פרק יא הלכה ח: "עשה מעקה מברך כו", שסותר דעת עצמו שם הלכה ד: "דברים שהם משום סכנה אין מברכים עליהם" – והרי חייב מעקה הוא כמו שצאמר ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים גו'. ולדעתי פשוט, אשר להרמב"ם ולא תשים דמים גו' אינו נתינת טעם על חייב עשית מעקה, אלא צווי בפני עצמו. כי הרי טעמי המצוות לא מנאם בהשבון תרי"ג, וכמו שכתב

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי־שיחות חלק כ"ד עמוד 137 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

גדר חייב המעקה בהיכל

(סוכה כח, ב) דַּעֲקָר מִצְוֹת הַיְשִׁיבָה בַּסֶּפֶר הַיָּאֲכִילָה בַּסֶּפֶר (עין שולחן־ערוך אדמו"ר הזקן אורח־חיים סימן תרלט סעיף יב. וראה טור שם. נושאי־כלי השולחן ערוך' בסוף הסימן). וְהִנֵּה אֵיתָא בְּזִבְחִים (סג, א) "מִנְיָן שָׂאֵם הַקִּיפּוֹ עוֹבְדֵי כוֹכָבִים־וּמִזְלוֹת אֵת כָּל הָעֲזָרָה, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנסִין לָשֵׁם וְאוֹכְלִין שָׁם קֹדֶשִׁי קֹדֶשִׁים, תִּלְמוּד־לוֹמַר בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים תִּאֲכָלְנוּ" (וכן פסק הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק י הלכה ג). וְנִמְצָא דִּישׁ זְמָנִים שֶׁמִּצְוֹת אֲכִילַת קֹדֶשִׁים הִיא דוֹקָא בְּהִיכָל. וְעַל־פִּי־זֶה גַם הֵיכֵל בְּגֵדֶר "בֵּית דִּירָה" הוּא, וּמִחֻבֵּב בְּמַעֲקָה.

כִּי תִבְנֶה בֵּית חָדָשׁ וְעִשִּׂיתָ מַעֲקָה לַגָּגָךְ
בֵּית לְרִבּוֹת הֵיכָל (כב, ח. ובספרי)
וְלִקְאוֹרָה צָרִיד־עֵינָן בָּזָה, שֶׁהָרִי כָּתַב הַרְמֹב"ם (הלכות רוצח ושמירת נפש ריש פרק יא. וכן הוא בשולחן־ערוך חושן־משפט ריש סימן תכו) דְּחִיב מַעֲקָה הוּא רַק בְּ"בֵית דִּירָה", וּבִבְתִּים שְׂאֵינָן לְדִירָה "אֵינוֹ זָקוֹק לוֹ", וְלִקְאוֹרָה הֵיכָל אֵינוֹ "בֵּית דִּירָה", וְאִמָּאִי נִתְחַיֵּב בְּמַעֲקָה?
וַיֵּשׁ לוֹמַר בָּזָה, דְּהִנֵּה מִצְוֵנוּ דַּעֲקָר עֵנָן הַדִּירָה הוּא הָאֲכִילָה בְּמִקּוֹם הַהוּא. וְכִמוֹ בְּמִצְוֹת סָפָה שֶׁגִּדְרָה "תִּשְׁבּוּ קַעֲיִן תִּדּוּרוֹ"

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 241 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לפעול על השני בלי גאווה!

גִּאֲוָנוֹ עֲלוּלָה לְגֵרוֹם אֵת הַהִיפּוֹף לְגִמְרִי, לְרַחֵק אֵת הַשּׁוּמֵעַ רַחֲמָנָא לִי־צֵלָן. וּמִדִּיק הַפְּתוּב "כִּי יִפֹּל הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ" - דָּאִין הָאֲדָם יָכוֹל לְטַעוֹן, שִׁירִידַת הַשְּׁנִי אֵינָה בְּאִשְׁמָתוֹ, כִּי אִם הַשְּׁנִי הִיָּה אִישׁ יָשָׁר הוֹלֵךְ, אֲזִי הִיָּה מִבְּחִין בֵּין הָאֲמַת שֶׁבְּדִבְרֵי לְגִאֲוָה שֶׁבָּהֶם, וְ"תוֹכּוֹ אָכֵל, קְלִיפְתּוֹ זָרָק" (הגיגה טו, ב). וִירִידַת הַשְּׁנִי הִיא מִשּׁוּם שֶׁבְּלֹא־רִכִּי הָרִי הוּא "נוֹפֵל" וַיּוֹרֵד בְּעִבּוּדַת ה'. וּמִכֵּינֵן שֶׁהַשְּׁנִי "נוֹפֵל הוּא", לָכֵן פּוֹעֵלֶת עָלָיו הַגִּאֲוָה - יְרִידָה וּנְפִילָה יְתִירָה.
וְזֶהוּ שֶׁמִּזְהִיר הַפְּתוּב "וְעִשִּׂיתָ מַעֲקָה לַגָּגָךְ גו' כִּי יִפֹּל הַנּוֹפֵל" - שֶׁמִּבְּלִי הַבֵּט עַל זֶה שֶׁהַשְּׁנִי הוּא בְּבַחֲנִית "נוֹפֵל", מִכָּל־מִקּוֹם מוּטָל חֵיב עַל הָאֲדָם לִיִּזְהַר שֶׁמִּ"גִּגָּךְ" לֹא יִפֹּל הַנּוֹפֵל, הֵינּוּ שֶׁהַגִּאֲוָה שֶׁלֹּךְ לֹא תִגְרוֹם לְנְפִילָה יְתִירָה אֲצֵל הַנּוֹפֵל, אֲלֹא יַעֲשֶׂה כָּל מַה שֶׁיִּכְלָתוֹ לִיִּזְהַר מִזֶּה, וְלִקְרֹב לְתוֹרָה וְעִבּוּדָה.

בְּפֶרֶשְׁתָּנוּ כְּתוּב "כִּי תִבְנֶה בֵּית חָדָשׁ וְעִשִּׂיתָ מַעֲקָה לַגָּגָךְ גו' כִּי יִפֹּל הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ". וְאֵיתָא בַּשִּׁל"ה הַקְדוּשׁ (סוף פֶּרֶשְׁתָּנוּ) "מִצְוֹתֵי פְתוּב: רָמַז גַּם הוּא גְבוּהָ, וְרוּמָז שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאֲדָם גְּבוּל לְגִאֲוָה".
וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּבָרֵי הַפְּתוּב:
"כִּי תִבְנֶה בֵּית חָדָשׁ" - פֶּאֶשֶׁר יְהוּדִי עוֹסֵק בְּקִרְיֹב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שֶׁבְּשָׂמִים, וּבִנְיָה "בֵּית" לְהַקְבָּה, סְבִיבָה שֶׁתִּהְיֶה חֲדוּרָה בִּיְהוּדוֹת - "וְעִשִּׂיתָ מַעֲקָה לַגָּגָךְ", עָלָיו לִיִּזְהַר מִגִּאֲוָה. כִּי אֵין זֶה רַק חֲסִירוֹן בְּעִבּוּדַת עֲצָמוֹ, אֲלֹא הַגִּאֲוָה יָכוֹלָה לְגֵרוֹם לְנְפִילָה אֲצֵל הַשְּׁנִי, עָלָיו הוּא רוּצָה לְהַשְׁפִּיעַ וּלְקַרֵּב. כִּי פֶאֶשֶׁר מִשְׁפִּיעַ עַל הַשְּׁנִי בְּדָבָרִים הַיּוֹצֵאִים מִן הַלֵּב, וּבְלִי פְנִיּוֹת, אֲזִי הַדָּבָרִים יִכְנסוּ אֶל לֵב הַשְּׁנִי וְיַפְעִלוּ פְּעוּלָתָם. אֶךְ אִם מַעֲוִיבִים בְּדִבְרֵי יִשּׁוּת וְגִאֲוָה, הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁזֶה יָכוֹל לְהַפְרִיעַ בְּהַשְׁפַּעַת וְהַצְלַחַת דְּבָרָיו לְקַרֵּב אֵת הַשְּׁנִי, הִנֵּה

(ט) לֹא־תִזְרַע בְּרִמְךָ בְּלֵאִים פֶּן־תִּקְדָּשׁ הַמִּלְאָה
הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע וּתְבוֹאֶת הַכֶּרֶם: ט
ט לֹא תִזְרַע בְּרִמְךָ עֵרֻבִין דִּילְמָא תִּסְתַּבֵּא דַּמַּעַת זֶרַעָא דִּי תִזְרַע וְעֲלֵלַת בְּרִמָּא:

שיעור יומי ליום שלישי י' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – כב – פרשת כִּי־תֵצֵא

לְגִנְיָ כְּגֹן אֶסּוּר, נֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן קֹדֶשׁ, כְּמוֹ: (ישעיה
ה) "אַל תֵּגַע בִּי כִּי קִדְשְׁתִּיךָ". הַמִּלְאָה • זֶה מְלוֹי
וְתוֹסֶפֶת שֶׁהֵצַרַּע מוֹסִיף.

י לא תִּהְיֶה בְּתוֹרָא וּבִבְחִינָא בְּחִדָּא:

(י) לֹא־תִחְרַשׁ בְּשׁוּר־וּבְחִמּוֹר יַחֲדוֹ: ם

כִּי־י לֹא־תִחְרַשׁ בְּשׁוּר וּבְחִמּוֹר • (ב"ק נד) הוּא־הֵדִין לְכָל שְׁנֵי מִיָּנִים שֶׁבַעֲוֹלָם, וְהוּא־הֵדִין לְהִנְהִיגָם יַחַד
קְשׁוּרִים זֻגִּים בְּהוֹלָכַת שׁוּם מִשָּׂא.

יֵא לֹא תִלְבֹּשׁ שַׁעֲטָנָא עֲמַר וְכֵתֵן מַחְבֵּר
בְּחִדָּא:

(יא) לֹא תִלְבֹּשׁ שַׁעֲטָנָא עֲמַר וּפְשָׁתִּים יַחֲדוֹ:

כִּי־י שַׁעֲטָנָא • לְשׁוֹן עֲרוּב, וְרַבּוּתֵינוּ פָּרְשׁוּ: שׁוּעַ, טוֹוִי וְנוּד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטרשיחות חלק כ"ט עמוד 122 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ג' גִּדְּלִים בְּכִלָּאִים

שְׁנֵי מִיָּנִי זָרְעִים, הָרִי הוּא "מִשְׁנֶה וּמִכְחִישׁ כּו' וּמַעֲרֵב סְדֵרִי
בְּרִאשִׁית", כִּי הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ קִבַּע שִׁיזִיאָו הִבְהִמּוֹת וְהַצִּמְחִים,
לְמִיָּנֵיהֶם דּוֹקָא, וּכְשֶׁמַּעֲרֵבָם יַחַד הָרִי הֵם מוֹצִיאִים מִן אַחֵר.
וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַחֲלוּק בֵּין ג' הַאֲוִפְנִים הַנִּלְ:
בְּכִלָּאִי בְּהִמָּה וְקֹרְקַע, מִכִּיּוֹן שְׁנוּצָר מֵהֶם מִין חֲדָשׁ, הָרִי הֵם
אֲסוּרִים גַּם בְּעִנְיַי קִדְשָׁהּ. וּמֵאִידֵךְ, כְּלָאִי בְּגָדִים מְתָרִים גְּבִי
עִנְיַי קִדְשָׁהּ, שֶׁהָרִי לֹא נוֹצֵר מִצֻּר מִצֻּר שְׁנֵי הַמִּיָּנִים מִין חֲדָשׁ,
וְאֲדָרְבָּה גַּם לְאַחֲרֵי צִרוּפֵן בְּגָד, נִתֵּן לְהִסִּיר אֶת הַתְּפָרִים
וְלְהַפְרִיד אֶת הַמִּיָּנִים.
אֵךְ בְּבִשּׁוֹר בְּחִלְבִּי, קִסְלָקָא־דְּעֵתָא שְׁזֶה דּוֹמָה לְכִלָּאִי בְּגָדִים,
שֶׁהָרִי בְּבִשּׁוֹר בְּחִלְבִּי רַק נִתְעַרְבוּ טַעְמֵי בִּשּׁוֹר וְחִלְבִּי, אֲבָל לֹא
נִולָד וְנִצְמַח מִזֶּה מִין חֲדָשׁ. אֵךְ הַפּוֹסְקָנָא הִיא דְּדָמִי לְכִלָּאִי
בְּהִמָּה, כִּי מִכִּיּוֹן שֶׁנִּתְעַרְבוּ טַעְמֵי הַבִּשּׁוֹר וְהַחֲלֵב עַד שְׁאִי־
אֶפְשָׁר לְהַפְרִידוֹ, נִמְצָא שֶׁמִּצִּירֻפוֹ נוֹצֵר דְּבָר חֲדָשׁ, וְלִכְּנֹ
אֲסוּרִין גַּם בְּמִקְדָּשִׁין.

לֹא תִלְבֹּשׁ שַׁעֲטָנָא . . גִּדְּלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ (כב, יא"ב)
גִּדְּלִים תַּעֲשֶׂה לָּךְ, אֵךְ מִן הַכִּלָּאִים (יבמות ד, ריש עמוד א).
בְּתַעֲרֻבוֹת אֲסוּרוֹת יִשְׁנֵם ג' אֲוִפְנִים: א. כְּלָאִי בְּגָדִים –
תְּפִירַת שְׁנֵי מִיָּנִים בְּגָד אֶחָד. ב. כְּלָאִי בְּהִמָּה וְכִלָּאִי קֹרְקַע
– הִלָּת וְצִמְיַחַת דְּבָר חֲדָשׁ מִתַּעֲרֻכַת שְׁנֵי מִיָּנִים. ג. בִּשּׁוֹל
בִּשּׁוֹר בְּחִלְבִּי – שַׁעֲטָנָם נִתְעַרְבָּה.
וְהִנֵּה מִצִּיּוֹ חֲלוּק בִּינֵיהֶם אִם תַּעֲרַבְתָּן מִתַּרְתָּ לְעִנְיַי מִצֻּרָה,
דְּכִלָּאִי בְּגָדִים מְתָרִים בְּצִיצִית (פנ"ל מִיבִמּוֹת) וּבְגָדִי כְּהֵנָּה
(רמב"ם הַלְכוֹת כִּלָּאִים סוֹף פֶּרֶק י'. הַלְכוֹת כִּלִּי הַמִּקְדָּשׁ פֶּרֶק ח הַלְכוֹת
יא"ב), כְּלָאִי בְּהִמָּה וְקֹרְקַע לֹא מִצִּיּוֹ שִׁתְּרוֹ לְקִדְשׁ אוֹ לְגִבּוּהָ.
וּבְבִשּׁוֹר בְּחִלְבִּי, קִסְלָקָא־דְּעֵתָא בְּמִכִּילָתָא (סוֹף פֶּרֶשׁת מִשְׁפָּטִים)
שִׁיְהִיָּה מְתָר בְּמִקְדָּשִׁין, וְדָרְשׁוּ מִהַכְּתוּבִים שֶׁאֲסוּר גַּם
בְּמִקְדָּשִׁים. וְיֵשׁ לְעִין בְּטַעַם הַחֲלוּק.
וְיֵשׁ לִזְמֹר עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הַרְמָב"ן (קדושים יט, יט) בְּטַעַם
אֲסוּר כְּלָאִי בְּהִמָּה וְקֹרְקַע, שֶׁכְּשֶׁמַּעֲרֵב שְׁנֵי מִיָּנִי בְּהִמָּה אוֹ

(יב) גִּדְּלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע בְּנִפּוֹת בְּסוֹתָךְ יב בְּרִסְפִּדִין תַּעֲבֹד לָךְ עַל אַרְבַּע בְּנִפּוֹת
אֲשֶׁר תִּכְסֶּה־בָּהּ: ם

כִּי־י גִּדְּלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ • (יבמות ד, ספרי) אֵךְ מִן הַכִּלָּאִים, לָכֵךְ סִמְכֵן הַכְּתוּב.

בעל הטורים

לְהַנּוֹת. שֶׁאֲפִילוֹ בְּגָד אֲרוֹךְ וּבִכְלָאִים
מִצֻּד אֶחָד, אֲסוּר לְהַתְּכִסּוֹת בָּהּ מִצֻּד
הַשְּׁנִי. תוֹרָה יב
(יב) גִּדְּלִים. ב' בְּמִסּוּרָה. "גִּדְּלִים
תַּעֲשֶׂה לָּךְ", "גִּדְּלִים מַעֲשֶׂה שְׂרָשְׁרוֹת"
(מִלְכִּים א' ה' יז). וְזֶהוּ שֶׁאֲמָרוּ בֵּית הַלֵּל
גְּדִיל – שְׁנֵים, דְּתִרֵי גִדְּלִים כְּתִיב.
וּפְתִלְהוּ מִתּוֹכוֹ, כְּדִקְתִּיב "מַעֲשֶׂה
שְׂרָשְׁרוֹת", כְּדִרְךְ שְׁעוֹשִׁין שְׂרָשְׁרוֹת:

וּבִחְמוֹר, וְאִידֵךְ: "אַל תִּחְרַשׁ עַל רֵעֶךָ
רָעָה". וְזֶהוּ שֶׁמִּפְּרָשׁ טַעַם שֶׁלֹּא לְחָרוֹשׁ
בְּשׁוּר וּבִחְמוֹר, לְפִי שֶׁהַשּׁוֹר מַעֲלָה גֵרָה
וְהַחְמוֹר אֵינוֹ מַעֲלָה גֵרָה, וּכְשִׁינְרָאָה
הַשּׁוֹר מַעֲלָה גֵרָה יִהְיֶה סְבוּר שֶׁהוּא
אוֹכֵל, וּמִצֻּרָה. וְזֶהוּ "אַל תִּחְרַשׁ עַל
רֵעֶךָ רָעָה", שֶׁגִּוְרָם לְחִמּוֹר שֶׁחָרוֹשׁ עַל
רָעָהוּ רָעָה. תוֹרָה יא
(יא) לֹא תִלְבֹּשׁ. בְּגִימָטְרִיא: אֲסוּרָה

מִיּוֹ שֶׁצִּירִיף לְהַרְהִיק בְּכִלָּאִים כְּמֵלֵא
צִמְד בְּקָר. וּשְׁנִיָּהֶם רְפוּיִים, שֶׁצִּירִיף
לְמִדּוֹד בְּד' אֲמוֹת שׁוֹחֲקוֹת. וְאֶחָד יֵשׁ
דְּגוּשׁ – "כַּעֲצָמִים בְּכֶטֶן הַמִּלְאָה" (קהלת
יא טז). תוֹרָה י
(י) לֹא תִחְרַשׁ בְּשׁוּר וּבִחְמוֹר. טַמָּא
וְטָהוֹר. רְמֹז שֶׁלֹּא יִשְׁתַּתֵּף צִדִּיק עִם
רָשָׁע.
תִּחְרַשׁ. ב' בְּמִסּוּרָה. "לֹא תִחְרַשׁ בְּשׁוּר

(יג) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְבָא אֵלֶיהָ וְשָׁנְאָהּ: יג אַרְי יִסֵּב גָּבֵר אֶתְמָא וְנִעוּל לְתַמָּה וְיִסְנָנָה: כ"ג • וְבָא אֵלֶיהָ וְשָׁנְאָהּ • סופו.

(יד) וְשֵׁם לָהּ עֲלִילָת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לְקַחְתִּי וְאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מִצָּאתִי לָהּ בְּתוּלִים: יד וְיִשְׁוֵי לָהּ תַּסְקוּפִי מְלִין וְיִפְקַע עֲלֶיהָ שׁוּם בִּישׁ וְיִימַר יְתָ אֶתְמָא הָדָא נְסִבִּית וְעֲלִית לְתַמָּה וְלֹא אֶשְׁכַּחִית לָהּ בְּתוּלִין:

כ"ד • וְשֵׁם לָהּ עֲלִילָת דְּבָרִים • עֲבָרָה גוֹרֶרֶת עֲבָרָה: הָרַע. אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת • (ספרי) מִפָּאן שָׁאִין אוֹמַר עֲבָר עַל (ויקרא יט) "לֹא תִשָּׁנָא", סופו לְבֹא לִידֵי לְשׁוֹן דְּכָר אֶלָּא בִּפְנֵי בַעַל־דִּין.

(טו) וְלָקַח אָבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלִי הַנַּעֲרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשְּׂעִרָה: טו וְיִסֵּב אֲבוּהָא (נ"א אֲבוּהִי) דְּעוּלְמָתָא וְאִמָּהּ וְיִפְקוּן יְתָ בְּתוּלִי עוּלְמָתָא לְקָדָם סָבִי קָרְתָּא לְתַרְעָ בֵּית דִּין אֶתְרָא:

כ"ה • אָבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ • (שם) מִי שֶׁגָּדְלוּ גְדוּלִים הָרָעִים, יִתְבַּזּוּ עָלֶיהָ:

(טז) וְאָמַר אָבִי הַנַּעֲרָה אֶל־הַזִּקְנִים אֶת־בְּתִי נְתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וְיִשָּׁנְאָהּ: טז וְיִימַר אֲבוּהָא דְּעוּלְמָתָא לְסָבִיא יְתָ בְּרַתִּי יְהִיבִית לְגַבְרָא הָדִין לְאַנְתּוֹ וְסָנְנָה:

כ"ו • וְאָמַר אָבִי הַנַּעֲרָה • (שם) מִלְמַד שָׁאִין רְשׁוּת לָאִשָּׁה לְדַבֵּר בִּפְנֵי הָאִישׁ.

(יז) וְהִנֵּה־הוּא שֵׁם עֲלִילָת דְּבָרִים לֹא־מִצָּאתִי לְבַתְּךָ בְּתוּלִים וְאֵלָּה בְּתוּלִי בְּתִי וּפְרִשׁוּ הַשְּׂמֵלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר: יז וְהָאֵל הוּא שֵׁם עֲלִילָת דְּבָרִים לֹא־מִצָּאתִי לְבַתְּךָ בְּתוּלִים וְאֵלָּה בְּתוּלִי בְּתִי וּפְרִשׁוּ הַשְּׂמֵלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר:

כ"ז • וּפְרִשׁוּ הַשְּׂמֵלָה • (שם) הָרִי זֶה מִשָּׁל: מְחַוְרִין הַדְּבָרִים בַּשְּׂמֵלָה.

(יח) וְלָקַחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהוּא אֶת־הָאִישׁ וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ: יח וַיִּדְבְּרוּן סָבִי קָרְתָּא הֵהִיא יְתָ גַבְרָא וְיִלְקוּן יְתָהּ:

כ"ח • וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ • מְלָקוֹת (כתובות מו).

(יט) וַעֲנִשׁוּ אוֹתוֹ מֵאָה כֶּסֶף וְנָתְנוּ לְאָבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיֵא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־תְהִי לָאִשָּׁה לְאִיּוֹבֵל לְשִׁלְחָה כְּלִימִיו: ם יט וְיִגְבּוּן מִנָּה מֵאָה סְלַעִין דְּכֶסֶף וְיִתְּנוּן לְאֲבוּהָא דְּעוּלְמָתָא אַרְי אֶפְקָ שׁוּם בִּישׁ עַל בְּתוּלָתָא דְּיִשְׂרָאֵל וְלָהּ תְּהִי לְאַנְתּוֹ לִית לָהּ רְשׁוּ לְמַפְטָרָה כָּל יוֹמָהּ:

בעל הטורים

כָּאֵלּוּ עֲבָר עַל עֲשֵׂרֶת הַדְּבָרוֹת. וְכֵן לֹא נִתְּמָם גְּזֵר דִּין עַל אֲבֻתֵינוּ עַד שֶׁהוֹצִיאוּ עֲשֵׂרֶת מִרְגְּלִים דְּכָבֵד. תוֹרָה טו (טז) אָבִי הַנַּעֲרָה. בְּתִיב חֶסֶד ה"א, שֶׁהִלְכָה כְּנַעֲרָה, לְכָר הוֹצִיֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע. אֶת בְּתִי נְתַתִּי. בְּגִימָטְרִיא: הִפָּה שָׂאֶסֶר הוּא הִפָּה שֶׁהִתִּירָה. תוֹרָה יז

רָמַז: כִּי יִקַּח אִשָּׁה תִּכְסֶּהּ, מִלְמַד שֶׁמִּכְסִּין לוֹ עַל עֲוֹנוֹתָיו. תוֹרָה יג (יג) וְבָא אֵלֶיהָ. ב' בְּמִסְוֶרָה. "וְבָא אֵלֶיהָ וְשָׁנְאָהּ", "וְבָא אֵלֶיהָ מִלֵּךְ גְּדוֹל" (שְׁהֵל ט, יד). וְדָרְשׁוּ אוֹתוֹ (עֲרִים לב, ט) עַל יִצְרָה הָרַע. גַּם בְּכָאן, שֶׁהִלֵּךְ אַחֲרֵי יִצְרָה הָרַע, סוּפּוֹ לְשָׁנְאָתָהּ לְהוֹצִיֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע. תוֹרָה יד (יד) וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע. חֶסֶד יו"ד,

אֲשֶׁר תִּכְסֶּהּ. בְּגִימָטְרִיא: לְהִבִּיא בְּכִסּוֹת סוּמָא שֶׁהוּא חֵיִיב. אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ. כִּי יִקַּח. רָמַז לְהָא דְּאִיתָא בְּגִדְרִים (ג, ט) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר מִגְלָה טַפַּח וּמִכְסָּה טַפַּח בַּעַת בִּיאָה. דְּכָר אַחֲרִי: אֲשֶׁר תִּכְסֶּה בָּהּ. כִּי יִקַּח. רָמַז לְתַלְמִיד חֶסֶד שֶׁמֶאֱפִיל בְּטָלִיתוֹ. דְּכָר אַחֲרִי:

(כ) וְאִם־אֵמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְּתוֹלָיו לַנֶּעֱרָה:

כ"י • וְאִם־אֵמֶת הָיָה הַדָּבָר • (שם) בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה, שֶׁזִּנְתָה לְאַחַר אַרוֹסִין.

(כא) וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנֶּעֱרָה אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּמִקְלוֹתָ אֲנָשֵׁי עִירָהּ בְּאֲבָנִים וּמָתָה בִּיַּעֲשֻׁתָּהּ נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנוּת בֵּית אָבִיהָ וּבַעֲרַת הָרַע מִקֶּרְבָּךְ: ׀

כ"י • אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ • (כתובות מו) ראו גדולים שגדלתם. אֲנָשֵׁי עִירָה • (ספרי) בְּמַעֲמַד כָּל אֲנָשֵׁי עִירָה. לְזִנוּת בֵּית אָבִיהָ • כמו: בְּבֵית אָבִיהָ.

(כב) כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב ׀ עִם־אִשָּׁה בְּעֶלְתָּ־פֶּעַל וּמָתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבַעֲרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל: ׀

כ"י • וּמָתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם • (ספרי) לְהוֹצִיא מַעֲשֵׂה חֲדוּדִים, שֶׁאִין הָאִשָּׁה נִהְיֶית מִקֵּם. "גַּם", לְרִבּוּת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם (ספרים אחרים: מֵאֲחֻרֵּיהֶם) • (שם) דָּבָר אַחֵר: "גַּם שְׁנֵיהֶם", לְרִבּוּת אֵת הוֹלֵד, שֶׁאִם הִיָּתָה מַעֲבֵרַת אִין מִמֵּתִינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד.

(כג) כִּי יִהְיֶה נֶעֱרָה בְּתוֹלָה מֵאַרְשָׁה לְאִישׁ וּמִצָּאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשֹׁכֵב עִמָּה:

כ"י • וּמִצָּאָהּ אִישׁ בָּעִיר • (ערכין ז) לְפִיכָף שֹׁכֵב עִמָּה, פֶּרֶץ קוֹרָאָה לַגָּנֹב, הָא אֵלּוּ יִשָּׁבָה בְּבֵיתָהּ, לֹא אֶרֶץ לָהּ.

(כד) וְהוֹצִאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר הָעִיר הַהוּא וּמִקְלֹתֶם אַתֶּם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ אֶת־הַנֶּעֱרָה עַל־דָּבָר אֲשֶׁר לֹא־צִעֲקָה בָּעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דָּבָר אֲשֶׁר עָנָה אֶת־אִשְׁתּוֹ רָעוּהוּ וּבַעֲרַת הָרַע מִקֶּרְבָּךְ: ׀

(כה) וְאִם־בִּשְׂדֵּה יִמָּצֵא הָאִישׁ אֶת־הַנֶּעֱרָה הַמֵּאַרְשָׁה וְהַחֲזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשֹׁכֵב עִמָּה וּמָתָה הָאִישׁ אֲשֶׁר־שֹׁכֵב עִמָּה לְבָדּוֹ:

בעל הטורים

(כא) אֶל פֶּתַח בֵּית אָבִיהָ וּמִקְלוֹתָּהּ בְּגִמְטְרִיָּא: זֶה רָאוּ אֵלּוּ הַגִּידוּלִין שֶׁגִּדְּלָתָם. כִּי עָשִׂתָּה נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל. וְסִמִּיךְ לִיהָ (כב) אֲשֶׁר לֹא צִעֲקָה. וְאִם יִרְאָה מִמֶּנּוּ, הִיָּתָה יְכוּלָה לומר שְׁמוֹחַמַת צַעַר בְּתוֹלִיָּה צִעֲקָה. תורה כה (כד) אֲשֶׁר לֹא צִעֲקָה. וְאִם יִרְאָה מִמֶּנּוּ, הִיָּתָה יְכוּלָה לומר שְׁמוֹחַמַת צַעַר בְּתוֹלִיָּה צִעֲקָה. תורה כה (כה) אֲשֶׁר לֹא צִעֲקָה. וְאִם יִרְאָה מִמֶּנּוּ, הִיָּתָה יְכוּלָה לומר שְׁמוֹחַמַת צַעַר בְּתוֹלִיָּה צִעֲקָה. תורה כה

(כו) וְלַנַּעֲרָה לֹא-תַעֲשֶׂה דָּבָר אֵין לַנַּעֲרָה חֵטָא מוֹת
כּוּ וְלַעֲלֻמָּתָא לֹא תַעֲבֹד מַדְעָם לִית
לַעֲלֻמָּתָא חֻבַּת דִּין דְּקָטוּל אַרִי כְּמָא
דִּיקוּם גְּבָרָא עַל חֲבֵרָה וְיִקְטֻלָּהּ נָפֶשׁ כּוּ
פִתְגָמָא דְּדִין:
הַדְּבָר הַזֶּה:

כ"י • כִּי פֶּאֶשֶׁר יָקוּם וְגו' • לְפִי פְּשׁוּטוֹ זֶהוּ מִשְׁמַעוֹ:
עַל חֲבֵרָו לְהִרְגּוֹ. (פסחים כה. סנהדרין עג) וְרַבּוּתֵינוּ דְּרָשׁוּ בּוֹ:
כִּי אֲנוּסָה הִיא, וּבְחִזְקָה עֲמֵד עָלֶיהָ, כְּאַדָּם הַעוֹמֵד
הָרִי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לְמַד וְכו'.

(כז) כִּי בַשָּׂדֶה מִצָּאָה צִעָקָה הַנַּעֲרָה הַמֵּאֲרָשָׁה וְאֵין
מוֹשִׁיעַ לָּהּ: ׀
כּוּ אַרִי כְּחֻקָּא אֲשֶׁכְּחָה צֹחַת עוֹלָמָתָא
דְּמֵאֲרָסָא וְלִית דְּפָרִיק לָּהּ:

(כח) כִּי-יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָה בְּתוֹלָה אֲשֶׁר לֹא-אֲרָשָׁה
וּתְפָּשָׁה וְשָׁכַב עִמָּה וְנִמְצָאוּ:
כּוּ אַרִי יִשְׁכַּח גְּבֵר עוֹלָמָתָא כְּתֻלְתָּא דִּי לֹא
מֵאֲרָסָא וְיִחַדְנָה וְיִשְׁכּוּב עִמָּה וְיִשְׁתַּכְּחוּן:

(כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים
כֶּסֶף וְלוֹ-תִּהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא-יֻכַּל
שְׁלַחָה כְּלִימָיו: ׀
כּוּ וַיִּתֵּן גְּבָרָא דִּישְׁכָּב עִמָּה לְאַבּוּהָ
דְּעוֹלָמָתָא חֲמִשִּׁין כֶּסֶף דְּכֶסֶף וְלָהּ תִּהְיֶה
לְאַתְנָה חֲלָף דִּי עָנָה לִית לָּהּ רָשׁוּ לְמַפְטָרָה
כָּל יוֹמוֹהִי:

כג (א) לֹא-יִקַּח אִישׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו וְלֹא יִגְלֶה כְּנָף
אָבִיו: ׀
א לֹא יִשָּׁב גְּבֵר יָת אֶתֶת אָבּוּהִי וְלֹא יִגְלִי
כְּנָפָא דְּאָבּוּהִי:

כ"י • לֹא-יִקַּח • (קידושין טז) אֵין לוֹ בָּהּ לְקוּחִין, וְאֵין
קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ. וְלֹא יִגְלֶה כְּנָף אָבִיו • (יבמות לג)
שׁוֹמֵרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיו, הָרְאוּיָה לְאָבִיו, וְהָרִי כְּבָר
הוֹזָקָה עָלֶיהָ מִשׁוּם: (ויקרא יח) "עֲרוֹת אָחִי אָבִיךָ" ? אֵלֹא

(ב) לֹא-יָבֵא פְּצוּע־דָּפָא וְכִרּוֹת שְׁפָכָה בְּקֹהֶל יְהוָה: ׀
ב לֹא יָדְפִי דְּפָסִיק וְדִמְחַבֵּל לְמַעַל בְּקֹהֶלָא
דִּינִי:

כ"י • פְּצוּע־דָּפָא • (יבמות עז) שְׁנִפְצָעוּ אוֹ שְׁנִדְּפָאוּ בִּיציִם שְׁלוֹ. וְכִרּוֹת שְׁפָכָה • שְׁנִכְרַת הַגִּיד וְשׁוּב אֵינּוּ יוֹרָה
קְלוּת זָרַע, אֵלֹא שׁוֹפֵף וְשׁוֹתֵת וְאֵינּוּ מוֹלִיד.

~ נְקֻדּוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (דְּיוֹס יוֹס' א' 202)

אֲדַמּוּ"ר הִזְקֵן הוֹרָה לְכַתֵּב "פְּצוּעֵ דָּפָא" בְּאַלְף לְבִסּוּף, וְלֹא
בְּה"א.
בְּפֶרָאג יֵשׁ סְפָר־תּוֹרָה שְׁקִבְלָה בִּינָם שְׁהִגִּיהוּ עֲזָרָא הַסּוֹפֵר,
אֵין קוֹרִין בּוֹ אֵלֹא בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה, וְגוֹלְלִין אוֹתוֹ תְּמִיד בְּפֶרֶשֶׁת
שְׁמַע. כְּשֶׁהִיטִי בְּפֶרָאג בְּשִׁנַּת תִּרְס"ח רִאִיתִיו, וְכַתּוּב בּוֹ
אֲבָרְהָם' (סִימָן לב) מְצִין כְּמָה סְפָרִים הַדְּנִים בְּזֶה.

(ג) לֹא-יָבֵא מִמּוֹר בְּקֹהֶל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי
לֹא-יָבֵא לוֹ בְּקֹהֶל יְהוָה: ׀
ג לֹא יָדְפִי מִמּוֹרָא לְמַעַל בְּקֹהֶלָא דִּינִי אָף
דָּרָא עֲשִׂירָאָה לֹא יָדְפִי לָּהּ לְמַעַל בְּקֹהֶלָא
דִּינִי:

כ"י • לֹא-יָבֵא מִמּוֹר בְּקֹהֶל ה' • לֹא יִשָּׂא יִשְׂרָאֵלִית.

בעל הטורים

ד לא ידבון עמוֹנִי ומוֹאָבִי לְמַעַל בְּקַהֲלָא
דִּי אִף דָּרָא עֲשִׂירָאָה לֹא יִדְכִי לְהוֹן לְמַעַל
בְּקַהֲלָא דִּי עַד עַלְמִי:

(ד) לֹא־יִבֹּא עֲמוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקַהֲלֵי יְהוָה גַּם דּוֹר
עֲשִׂירֵי לֹא־יִבֹּא לָהֶם בְּקַהֲלֵי יְהוָה עַד־עוֹלָם:

כ"י • לֹא־יִבֹּא עֲמוֹנִי • לֹא יִשָּׂא יִשְׂרָאֵלִית.

ה על עסק די לא ערעו יתבון בלחמא
ובמיא בארְחָא במפקכוֹן ממַצְרִים ודי אגרי
עלך ית בלעם בר בעור מפתור ארם די על
פֶּתֶר ללשיותך:

(ה) עַל־דָּבָר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלָּחֶם וּבַמִּים
בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ
אֶת־בַּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְתּוֹר אֲרָם נְהַרְיָם לְקַלְלֶךָ:

כ"י • עַל־דָּבָר • (ספרי) על העצה שיעצו אתכם להחטיאכם. בדרך • כשהייתם בטרורף.

ו וְלֹא אָבִי יִי אֱלֹהֶךָ לְקַבְּלָא מִן בַּלְעָם וְהַפֶּךָ
יִי אֱלֹהֶךָ לֵךְ יִתְּ לְוִטִין לְבָרְכֻן אַרְיִי רַחֲמֶךָ יִי
אֱלֹהֶךָ:

(ו) וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַי אֶל־בַּלְעָם וַיַּחֲפֹךְ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לֵךְ אֶת־הַקְּלָלָה לְבִרְכָּה כִּי אָהַבְךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

ז לֹא תתבע שלמהוֹן וטבתהוֹן פל יומיך
לעלם:

(ז) לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם וְטַבְתָּם כָּל־יְמֶיךָ לְעוֹלָם: ם

כ"י • לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלָמָם • (שם) מכלל שנאמר: "עמך ישב בקרבך", וכל אף זה בן? תלמוד לומר: "לא
תדרש שלמם".

♦ יום רביעי י"א אלול ♦

ח לֹא תרחק אֲדוֹמָאָה אַרְיִי אַחוּךָ הוּא לֹא
תרחק מִצְרָאָה אַרְיִי דִּיר הוֹיָתָא בִּארְעָה:

(ח) לֹא־תִתְעַב אָדָמִי כִּי אַחִיךָ הוּא לֹא־תִתְעַב מִצְרִי
כִּי־גֵר הָיִיתָ בְּאֶרְצוֹ:

מכל וכל, אף־על־פי שזרקו זכוריתם לזאור. מה
טעם? שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק. לפיכך.

כ"י • לֹא־תִתְעַב אָדָמִי • לגמרי, ואף־על־פי שראוי
לך לתעבו, שיצא בחרב לקראתך. לֹא־תִתְעַב מִצְרִי.

ט בגין די יתילידו להון דרא תליתאָה ידכי
להון לְמַעַל בְּקַהֲלָא דִּי:

(ט) בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יִבֹּא לָהֶם
בְּקַהֲלֵי יְהוָה: ם

הנה, והמחטיא, מוציא מן העולם הזה ומן העולם
הבא. לפיכך אדום שקדמם בחרב לא נתעב, וכן
מצרים שטבעום. ואלו שהחטיאום, נתעבו.

כ"י • בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי וְגו' •
ושאר האמות מתרין מיד, הא למדת שהמחטיא
לאדם, קשה לו מן ההורגו. שההורגו, הורגו בעולם

בעל הטורים

תִּדְרֹשׁ שְׁלָוָם, כְּדֵאִיתָא בְּהַנְזִקִין (גישן
נ, א). וסמך ליה לֹא תִתְעַב אָדָמִי,
לומר: אף על פי שכתוב (בראשית כו, מא)
"וַיִּשְׁטֹם עִשָׂו אֶת יַעֲקֹב", לֹא תִתְעַב
אָדָמִי, כִּי עֲמוֹנִים לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם
בַּלָּחֶם וּבַמִּים וְהוּא קִדְּמְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (ולעיל
ב, כט) "בְּאֲשֶׁר עָשָׂה לִי בְנֵי עִשָׂו". תורה ח

שהן נתפוננו לדבר מצוה. תורה ד
(ה) אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ. בגימטריא: אֶת
הַזְכָּרִים.
אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם. ראשי תיבות
בגימטריא: בִּלְק. שהוא צוה לעשות
בן. תורה ו
(ו-י) לְשִׁמְעַי אֶל בַּלְעָם. וסמך ליה לֹא

עתידין ממזרים ליתער ויתישבו
בארץ.
לֹא יִבֹּא מִמּוֹר בְּקַהֲלֵי ח'. סמך ממזר
לפצוע דבה, שממזר אינו מוליד
כפצוע דבה. וסמך עֲמוֹנִי וּמוֹאָבִי
לממזר, שבנות לוט נבעלו מאביהן
וילדו ממזרים, והנזקבות מותרות לפי

שיעור יומי ליום רביעי י"א אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – כג – פרשת כי־תצא מה

(י) כִּי־תֵצֵא מִחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דָּבָר
יֹאֲרִי תִפּוֹק מִשְׁרִיתָא עַל פְּעָלִי דְכָבֵד
וְתִסְתַּמֵּר מִכָּל מַדְעָם בִּישׁ:
רע:

כ"י – כִּי־תֵצֵא וְגו' וְנִשְׁמַרְתָּ • שֶׁשְׁטֵן מְקַטְרֵג בְּשַׁעַת הַסַּפְנָה.

(יא) כִּי־יְהִי־כֶךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יְהִי־הֵי טָהוֹר מִקְרָה
לִילָה וַיֵּצֵא אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ
הַמַּחֲנֶה:
יֹאֲרִי יְהִי כֶךָ גִבֹּר דִּי לֹא יְהִי דְכִי מִקְרָה
לִילָיָה וְיִפּוֹק לְמִבְרָא לְמִשְׁרִיתָא לֹא יַעוֹל
לְגוּ מִשְׁרִיתָא:

כ"י – מִקְרָה־לִילָה • דָּבָר הַכְּתוּב בַּהֲוָה • וַיֵּצֵא
אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה • זֶה מִצְוֹת־עֲשֵׂה • לֹא יָבֹא
אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה • וְכָל־שָׂפֵן לְמַחֲנֶה שְׂכִינָה (פסחים טז) •

(יב) וְהָיָה לַפְּנוֹת־עֶרֶב יֶרֶחַ בַּמָּיִם וּכְבֹּא הַשֶּׁמֶשׁ
יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה:
יְבֻיָּה וְיִהְיֶה לְמַפְגֵּי רַמְשָׁא נִסְחִי בְמִיָּא וּכְמַעַל
שְׁמָשׁא יַעוֹל לְגוּ מִשְׁרִיתָא:

כ"י – וְהָיָה לַפְּנוֹת־עֶרֶב • סְמוּךְ לְהַעֲרֵב שְׁמֹשׁ יִטְבֵּל, שְׁאִינוּ טָהוֹר בְּלֹא הָעֶרֶב שְׁמֹשׁ.

(יג) וַיֵּד תַּהְיֶה לָךְ מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיֵּצֵאתָ שָׁמָּה חוּץ:
כ"י – וַיֵּד תַּהְיֶה לָךְ • כְּתוּב וְגו', כְּמוֹ: (במדבר ב) "אִישׁ עַל יָדוֹ". מַחוּץ לַמַּחֲנֶה • חוּץ לַעֲנָן.
יִגְבֹּאֲתֵר מִתַּקֵּן יְהִי לָךְ מִבְרָא לְמִשְׁרִיתָא
וְתִפּוֹק תַּמָּן לְבָרָא:

(יד) וַיִּתֵּד תַּהְיֶה לָךְ עַל־אֲזָנֶךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ
וְחִפְרִיתָה כֹּה וְשִׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־צִאֲתֶךָ:
כ"י – עַל־אֲזָנֶךָ • לְבַד מִשְׁאָר כְּלִי תִשְׁמִישֶׁךָ. אֲזָנֶךָ • כְּמוֹ כְּלִי זֵינֶךָ.
יְדֻסְכֶּתָא תְּהִי לָךְ עַל זֵינֶךָ וְיְהִי בְּמִפְקָךָ
לְבָרָא וְתַחֲפֹר בֵּה וְתַתּוּב וְתַכְסִּי יָת מִפְקָתֶךָ:

(טו) כִּי יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ
וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לִפְנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה
כֶּךָ עֲרוֹת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ: ׀
כ"י – וְלֹא־יִרְאֶה כֶךָ • הַקְדוּשׁ־כְּרוֹף־הוּא, עֲרוֹת דָּבָר.
טו אֲרִי יִי אֱלֹהֶךָ שְׂכִנְתָּה מִהֲלָכָא בְּגוּ
מִשְׁרִיתֶךָ לְשִׁנּוּיָתֶךָ וּלְמַמְסָר פְּעָלִי דְכָבֵד
קְדָמָךָ וְתַהִי מִשְׁרִיתֶךָ קְדִישָׁא וְלֹא יִתְחַזִּי כֶךָ
עֲבֵרַת פְּתָגָם וְיַתּוּב מִימְרָה מְלֹא וְטָבָא לָךְ:

בעל הטורים

(י) וְנִשְׁמַרְתָּ. בְּגִימְטְרִיא: מִן שְׁפִיכוֹת
דְּמִיִּם. וּבְגִימְטְרִיא: מִן קָלֶלֶת הַשֶּׁם.
וּבְגִימְטְרִיא: אֵין לְהַסְתַּכֵּל בְּאִשָּׁה כָּלֵל.
מִכָּל דָּבָר רַע. וְהוּא נִיבּוּל פֹּה. תוֹרָה יֹא
(יד) וַיִּתֵּד תַּהְיֶה לָךְ עַל אֲזָנֶךָ. רָמּוּ,
שְׂאֵם שְׁמַע נִיבּוּל פֹּה, שְׂכִיכּוֹף אֲצַבְעוֹ
לְתוֹךְ אֲזָנוֹ. וְהוּא "וַיֵּצֵאתָ שָׁמָּה חוּץ"
(פסוק יג), שְׁלֹא לְשִׁמּוּעַ נִיבּוּל פֹּה צֵאת חוּץ
מִן הַבַּיִת אוֹ תַכּוּן אֲצַבְעֶךָ לְתוֹךְ אֲזָנֶךָ.
וּבַמִּדְרָשׁ: "וַיִּתֵּד תַּהְיֶה לָךְ" – עַל זְכוּת
אֲבוֹת, שֶׁהוּא בִּיתֵד תְּקוּעַ לִישְׂרָאֵל.
וַיִּתֵּד בְּגִימְטְרִיא: וְהֵאֱבֹת.
וַיִּתֵּד תַּהְיֶה לָךְ עַל אֲזָנֶךָ. בְּגִימְטְרִיא:
מִיּוֹדוֹתֵי תַהְיֶה עַל אֲזָנֶךָ. כְּלוּמַר, י"ג
מִיּוֹדוֹת יְהוּי כְּלִי זֵין שְׁלָךְ.
וְחִפְרִיתָה. ב' בְּמִסּוּרָה. "וְחִפְרִיתָ בֵּה וְשִׁבְתָּ
וְכִסִּיתָ אֶת צִאֲתֶךָ", "וְחִפְרִיתָ לְכַסּוֹת
תִּשְׁכֵּב" (איוב יא, יח). וְהוּא מַה שְׁאִמְרוּ
(פסוק סב, א) לְעוֹלָם יִבְדּוּק אֲדָם עֲצָמוֹ
לְצַרְכּוֹ קוֹדֵם שִׁישׁוֹ; "וְחִפְרִיתָ וְכִסִּיתָ
אֶת צִאֲתֶךָ", אִזּוֹ תוֹרָה טו
(טו-יח) עֲרוֹת דָּבָר. וְסִמִּיךְ לִיהִי לֹא
תַסְגִּיר עֲבֹד. רָמּוּ, עֲרוֹת סְגוּרָה
בְּעֲשָׂשִׁית אֲסוּר לְקָרוֹת קְרִיָּאת שְׁמַע
כְּנִגְדָּה. סִמִּיךְ לֹא תַהְיֶה קְדִישָׁה לֹא
תַסְגִּיר עֲבֹד, דְּאִיִּירִי בְּבֵת יִשְׂרָאֵל
הַנְּשׂוּאָה לְעִבְד. וְעוֹד סִמִּיךְ עֲבֹד
לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל, לוֹמַר: בְּתֶךָ בְּגִרָה –
שְׁחָרַר עֲבָדֶךָ וְתָן לָהּ. תוֹרָה יט

(מז) לֹא-תִסְגֵּיר עֶבֶד אֶל-אֲדֹנָיו אֲשֶׁר-יִנְצֵל אֵלָיו
מֵעַם אֲדֹנָיו:
טז לֹא תִמְסַר עֶבֶד עַמְּמִין לְיָד רִבּוֹנָה
דִּישָׁתוּב לְוִתֶּךָ מִלּוֹת רִבּוֹנָה:

כ"י - לֹא-תִסְגֵּיר עֶבֶד • פְּתַרְגוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר: אִפְלוּ עֶבֶד פְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּרַח מִחוּצָה-לְאֶרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(יז) עִמָּךְ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בְּמִקְוֶם אֲשֶׁר-יִבְחָר בְּאַחֶךָ
שְׁעָרֶיךָ בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנוּ: ם
יז עִמָּךְ יֵהָב בִּינְךָ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרַעֲי בְּחֻדָּא
מִן קְרִינָךְ בְּדִיטָב לֵה לֹא תוֹנְנָה:

(יח) לֹא-תִהְיֶה קִדְשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא-יִהְיֶה קִדֶּשׁ
מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
יח לֹא תִהִי אֲתֵמָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְגִבְרָא עֶבֶד
וְלֹא יִסַּב גִּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתֵמָא אָמַר:

כ"י - לֹא-תִהְיֶה קִדְשָׁה • מִפְּקֻרָתָּ, מִקְדָּשָׁתָּ וּמִזְמֻנָתָּ
לְזִנּוּתָּ. וְלֹא-יִהְיֶה קִדֶּשׁ • (סְנַהֲרִין נד) מִזְמֵן לְמִשְׁכַּב
זָכוּר, וְאוֹנְקָלוֹס תִּרְגָּם: 'לֹא תִהִי אֲתֵמָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְגִבְרָא עֶבֶדָא', שָׂאף זֶה מִפְּקֻרָתָּ לְבַעֲלִיל זִנּוּת הִיא,
מֵאַחֵר שָׂאִין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ, שְׁהִירֵי הַקָּשׁוּ

לְחֻמּוֹר, שְׁנֵאֲמַר: (בְּרֵאשִׁית כב) "שָׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר",
עִם הַדּוֹמָה לְחֻמּוֹר. וְלֹא יִסַּב גִּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲתֵמָא אָמַרָא, שָׂאף הוּא נַעֲשֶׂה קִדֶּשׁ עַל יְדֵהּ, שְׁכַל
בְּעִילוּתֵי בְּעִילוֹת זִנּוּת, שָׂאִין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ
בָּהּ.

(יט) לֹא-תִבְיֹא אֶתְנֵן זִוְנָה וּמַחִיר פֶּלֶב בֵּית יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְכָל-גֵּדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם-
שְׁנֵיהֶם: ם
יט לֹא תֵבֵל אֶתְנֵן זִוְנָה וּמַחִיר פֶּלֶב בֵּית יְהוָה
מִקְדָּשָׁא דִּי אֱלֹהִיךָ לְכָל גֵּדֶרָא אֲרִי מִרְחָק
קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵף תִּרְוִיחוּן:

כ"י - אֶתְנֵן זִוְנָה • נָתַן לָהּ טָלָה בְּאַתְנָנָהּ, פֶּסוּל
לְהַקְרִיבָהּ. וּמַחִיר פֶּלֶב • הַחֲלִיף שֶׁהָ בְּכָלֵב. גַּם-

שְׁנֵיהֶם • (בִּיק סה) לְרִבּוֹת שְׁנֵיהֶם, כְּגוֹן חֲטִים וְעֶשְׂאֵן
סִלְתָּ.

(כ) לֹא-תִשְׁיֹךְ לְאַחֶיךָ גֶּשֶׁף כֶּסֶף גֶּשֶׁף אֹכֵל גֶּשֶׁף
כָּל-דָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁדֶּה:
כ לֹא תִרְבִּי לְאַחֶיךָ רִבִּית כֶּסֶף רִבִּית עֲבוּר
רִבִּית כָּל מִדַּעַם דִּמְתַּרְבִּי:

כ"י - לֹא-תִשְׁיֹךְ • אֲזַהֲרָה לְלוּהָ, שֶׁלֹּא יִתֵּן רִבִּית לְמִלּוּהָ, וְאַחֲרֵי-כֵן אֲזַהֲרָה לְמִלּוּהָ: (ויקרא כה) "אֵת כֶּסֶףךָ לֹא
תִתֵּן לוֹ בְּגֶשֶׁף" (ב"מ ע).

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת ג עמ' 1011)

לֹא תִשְׁיֹךְ (כג, כ) הַמִּלּוּהָ בְּרִבִּית אֵינוֹ קִם לְתַחֲתֵי הַמֵּתִים
(שו"ע אדמו"ר הַזֶּקֶן הַלְכוֹת רִיבִית ס"ב) הַמִּלּוּהָ בְּרִבִּית מְרוּיָח
מִכֶּסֶף שֶׁשֶּׁעֶבֶר הָיָה שָׁלוֹ, וְהוּא נִתֵּן אֶפְשָׁרוּת לְלוּהָ לְסָחוֹר
בוֹ. וּבְמִדָּה זֶה מוֹדֵדִים לוֹ מִלְּמַעְלָה: נִוְתָּנִים לוֹ כֹּחַ לַעֲבֹד

עֲבוּדָתוֹ, "לְסָחוֹר", אֲבָל לֹא מִשְׁתַּתְּפִים, כִּכְיָכֹל, בְּעֲבוּדָה
עֲצָמָה. וְהִנֵּה, בְּקִיּוֹם מִצְוָה יֵשׁ מִשּׁוּם "תַּחֲתֵי הַמֵּתִים", שֶׁכֵּן
דָּבָר גִּשְׁמִי, שֶׁהוּא הוּנָה וְנִפְסָד (מִיָּתָה), נַעֲשֶׂה כְּלִי לְקִדְשָׁה,
שֶׁהִיא חִיּוֹת וְנִצְחִיּוֹת. וְעֲבוּדָה זֶה מְבִיאָה לְתַחֲתֵי הַמֵּתִים

בעל הטורים

(יט) וּמַחִיר. ב' בְּמִסּוּרָה. "וּמַחִיר פֶּלֶב",
"וּמַחִיר שְׂדֵה עֲתוּדִים" (משלי כז, כו). וְהוּ
שְׂאֲמָרוּ (בְּבֵא קָמָא צג, ב) נָתַן לָהּ חֲטִיּוֹן
וְעֶשְׂאֵן סִלְתָּ, וְהִינֵנוּ "וּמַחִיר שְׂדֵה". וְכֵן
עֲתוּדִים נִמְי, דִּהִינֵנוּ הַחֲלִיף טָלָה
בְּכָלֵב.

(כ) יִשְׁדֶּה. ב' בְּמִסּוּרָה. "כָּל דָּבָר אֲשֶׁר
יִשְׁדֶּה", "כְּנָחֵשׁ יִשְׁדֶּה" (משלי כג, לב). שְׁהִירֵי
רִבִּית דּוֹמָה לְמִי שֶׁנִּשְׁכָּחוּ נָחֵשׁ, שְׁעוּלָה
מַעֲטָ מַעֲטָ וְאֵינוֹ מְרַגֵּשׁ בוֹ עַד שֶׁיַּעֲלֶה
לְמִמּוֹן כְּמוֹ נְשִׁיכַת הַנָּחָשׁ. תוֹרָה כֹּא

סִמָּךְ לְכָל גֵּדֶר לֹא תִשְׁיֹךְ, שֶׁלֹּא תִאֲמַר
אֲלוֹהֵי בְּרִבִּית כְּדִי לְשַׁלֵּם גֵּדֶרִי.
כִּי תוֹעֲבַת ה' אֱלֹהֶיךָ גַּם שְׁנֵיהֶם.
וּסְמִיךְ לִיָּה לֹא תִשְׁיֹךְ. לוֹמַר, אַחֲד
הַמִּלּוּהָ וְהַלּוּהָ וְהַעֲרֵב נִתְעַבִּים. תוֹרָה כ

שיעור יומי ליום חמישי י"ב אלול ושנים מקרא ואחד תרגום – כג – פרשת כי־תצא

מז
כפשוטה. אף נצחיות זו אינה באה מעבודת האדם, המוגבלת, | ואלו הפולחן ברבית, שלא משתתפים מלמעלה בעבודתו, אלא מהתחברות ב"אלקים חיים" (מצוה מלשון צותא). כאמור, אינו קם בתחית המתים.

(כא) לִנְכַּרִי תִשְׁיֶה וְלֹא־חֵידָה לֹא תִשְׁיֶה לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַשְׁלַח יָדְךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בֹא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ׀

כא לבר עממין תרבי ולאחור לא תרבי בדיל דיברכנך יי אלהך בכל אושטות ידך על ארעא די את עלל לתמן למירתה:

כ"י • לִנְכַּרִי תִשְׁיֶה • ולא לחידה, (סס) לאו הבא מכלל עשה – עשה, לעבר עליו בשני לאוין ועשה.

(כב) כִּי־תֵדֹר נֶדֶר לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ כִּי־דָרַשׁ יִדְרְשׁוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעַמּוּךָ וְהָיָה בְךָ חֵטָא:

כב ארי תדר נדר קדם יי אלהך לא תאחר לשלמותה ארי מתבע והבענה יי אלהך מנך ויהי בך חובא:

כ"י • לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ • (ספרי) שלשה רגלים, ולמדוהו רבותינו מן המקרא.

(כג) וְכִי תִחְדַּל לְנֶדֶר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטָא: כג וארי תתמנע למנדר לא יהי בך חובא:

(כד) מוֹצֵא שְׁפָתַיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נִדְרָתָ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: ׀

כד מוצא שפתך תשמר ועשית כאשר נדרת ליהוה אלהיך נדבה אשר דברת בפיו: ׀

כ"י • מוֹצֵא שְׁפָתַיךָ תִּשְׁמֹר • (ר"ה ו) ליתן 'עשה' על 'לא תעשה'.

♦ יום חמישי י"ב אלול ♦

(כה) כִּי תִבֹּא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים בְּנִפְשֶׁךָ שִׁבְעָה וְאֶל־כְּלִיךָ לֹא תִתֵּן: ׀

כה כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים בנפשך שבעה ואלכליך לא תתן: ׀

כ"י • כִּי תִבֹּא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ • (כ"מ פז) בפועל - הכתוב מדבר. בנפשך • כמה שתדצה. שבעך • ולא אכילה גסה. ואלכליך לא תתן • מכאן שלא דברה תורה

אלא בשעת הבציר, בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית, אבל אם בא לעדר ולקשקש, אינו אוכל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לד, עמ' 129)

כִּי תִבֹּא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים בְּנִפְשֶׁךָ . . כִּי תִבֹּא בְּקִמְתָּ רֵעֶךָ וְקִטְפָתָ מְלִילוֹת בְּיָדְךָ (כג, כה)

כִּי תִבֹּא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ? שְׁהִי אֲכִילַת הַפֹּעַל בְּכֶרֶם הִיא חִידוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר מִקְטִיפַת מְלִילוֹת בְּקֶמָה.

כִּי תִבֹּא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ . . אף זו בפועל הכתוב מדבר (רש"י) יש לדקדק בזה: לכאורה היה הכתוב צריך להקדים "כי

תבא בקמת רעך" שְׁהִי אֲכִילַת הַפֹּעַל בְּכֶרֶם הִיא חִידוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר מִקְטִיפַת מְלִילוֹת בְּקֶמָה.

אלא הבאור בזה הוא: "רעך" זה הקב"ה (שמות רבה, ריש פרשת יתרו), ו"פועל" רומז ליהודי, שנברא לשמש את קונו.

בעל הטורים

(כב) לֹא תֵאָחֵר. ד' במסורה. "לא תאחר לשלמו", "מלאכתך ודמך לא תאחר" (שמות כב, כח), "כאשר תדר נדר לאלהים אל תאחר לשלמו" (קהלת ה, ג), "ותשועתי לא תאחר" (ישעיהו מז, ג). שאם תשלם נדרך, תשועתי לא תאחר. אבל הנזכר ואינו משלם הוא מרחיק

ישועה. תורה כג (כב-כו) סמך פי תבא בכרם רעך לנדר. רמו, סחור סחור לכרמא לא תקרב, שאם נדר בנזיר לא יסביר עצמו למלאכת הכרם. ולכך הקדים כרם לשדרה, מה שאין נדר להקדימו. לא תתן. וסמך ליה פי תבא בקמת

רעך. רמו שפעמים לא תתן אפילו לתוך פיה, כגון עוסק במין זה שאינו אוכל ממין אחר.

בְּקִמְתָּ רֵעֶךָ. וסמך ליה פי יקח איש אשה. לומר: מה שדה נקנה בכסף ויטור, אף קידושין. תורה א

מלמדנו הפתוח שהעובד מתוך תענוג הוא "פועל" של הקב"ה, והקב"ה מספק לו את כל צרכיו ("ואכלת ענבים כנפשו שבער"); ולאחר מכן משמיענו הכתוב חידוש גדול יותר, שאף העובד מתוך 'מבלת עול' פן הוא ("קטפת מלילות בידך").

כרם - רומז לעבודה מתוך תענוג, לפני משורת הדין (הכרם מצמיח פירות המוסיפים תענוג). קמה - עבודה מתוך קבלת עול, כפי המוכרח על-פי שורת הדין (מתבואת השדה עושים להם, המוכרח לקיים האדם). לפי זה מובן, מדוע קדם "כרם" ל"קמה": בראש ובראשונה

כיוצא בתגור בקמתא דחברך ותקטוף דמלון בידך ומגלא לא תרים על קמתא דחברך:

(כו) כי תבא בקמת רעך וקטפת מלילת בידך וחרמש לא תניף על קמת רעך: ם

כ"י - כי תבא בקמת רעך • (כ"מ פ"ו) אף זו, בפועל - הפתוח מדבר.

אורי יסב גבר אתמא ויבעלנה ויהי אם לא תשפח רחמין בעיניה אורי אשפח בה עבדת פתגם וכתוב לה גט פטורין ויהי בידה ויפטרה מביתה:

כד (א) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבִעְלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָאֶנָּה בְּעֵינָיו כִּי־מֵצָא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתָהּ:

כ"י - כי-מצא בה ערות דבר • מצוה עליו לגרשה, שלא תמצא חן בעיניו (ספרים אחרים: מצוה שלא תמצא חן בעיניו) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות חלק י"ט עמוד 217 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

פרישות כתנאי לרבות בהקב"ה

גם בקדושין אלו שתי פעולות. א. הדבקות דישאל וקדושא-בריה-הוא. ב. הפרישות וההבדלה מתאוות עולם הזה המעלימים ומסתירים על יחוד זה. וכשם שבקדושי איש ואשה, אי-אפשר שתהיה קנויה לבעלה בלי שתאסר על אחרים, כמו-כן בקדושי הקב"ה ונקסת ישראל, אי-אפשר שתהיה כדבעי הדבקות בהקב"ה בלי הפרישות וההבדלה מתאוות עולם הזה, וכמו שכתוב ב'חובת הלבבות' (פתח השער לשער אהבת ה') "מן הנמנע ממונו שיתישב אהבת הבורא בלבנו עם התישב אהבת העולם בנו".

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה (כד, א) איתא ב'קתר שם טוב' להבעל-שם-טוב (בתחלתו סימן י"ד): "הקב"ה נקרא איש... וישאל נקראין אשה, וזהו שכתוב האשה נקנית לבעלה, שיהיו נקראין אשתו כביכול". והנה ידוע מה שכתוב בספרי ה'אחרונים' (צפת פנח על הרמב"ם הלכות אישות פרק ג הלכה טו, ובכמה מקומות) ד"קדושין עושה שתי פעולות. א' מה שקנויה לו, וב' מה שנאסרה על אחרים". ויש לומר שכן הוא גם בקדושי הקב"ה ונקסת ישראל, שיש

ב ותפוק מביתה ויתבה ויתבי לגבר אחר:

(ב) ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש-אחר:

כ"י - לאיש-אחר • (גיסין ז) אין זה פן זוגו של ראשון, הוא הוציא רשעה מתוך ביתו, וזה הכניסה.

גויסנה גברא בתראה וכתוב לה גט פטורין ויתן בידה ויפטרה מביתה או אורי ימות גברא בתראה דנסבה לה לאנתו:

(ג) וישנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו או כי ימות האיש האחרון אשר-לקחה לו לאשה:

כ"י - וישנאה האיש האחרון • הפתוח מבשרו שסופו לשנאותה, ואם לאו - קוברתו, שנאמר: "או כי ימות".

בעל הטורים

כורתה. וכתוב תלתא זימני ספר כריתות, אף על פי שאשה נקנית בג' דרכים, אין דבר אחר כורתה אלא ספר. מביתו ויצאה. לומר, היא יוצאת

וכתב לה ספר. בגימטריא: לשמה. ספר כריתת. ג' במסורה. תרי בהאי עניינא (הבא ובפסוק ג), ואידך: "ספר כריתות אמכם" (ישעיה ג, א). זה שאמר (גיסין כא, ג) ספר כורתה ואין דבר אחר

כד (א) כי יקח איש. בגימטריא: ולא שויקה. בה ערות דבר. ראשי תיבות: בער, שאין דבר שבערנה אלא בעדים. דבר וכתב. שצריך דיבור עם הכתב.

ו לית לה רשו לבעלה קדמא די פטרה למתב למסבה למיהוי לה לאנתו בתר די אסתאבת ארי מרחקא היא קדם יי ולא תחייב ית ארעא די יי אלהיך יהב לך אחסנא:

(ד) לֹא־יִוָּכַל בַּעֲלָהּ הָרֹאשׁוֹן אֲשֶׁר־שָׁלַחָה לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לְהָיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי הַטָּמְאָה בִּיתּוּעָבָהּ הוּא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיֵּא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה: ם

כ"י - אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטָּמְאָה • (יבמות יא) לרבות סוטה שנסתרה.

♦ יום שישי י"ג אלול ♦

ה ארי יסב גבר אתמא חדמא לא יפוק בחילא ולא יעבר עלוהי לכל מדעם פני יהי לביתה שתא חדא ויחדי ית אתמה די נסב:

(ה) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצֵּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכַל־דָּבָר נָקִי יְהִיָּה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשִׁמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקַח:

אם בנה בית ונחנכו ואם נטע כרם וחללו, אינו זו מביתו בשביל צרכי המלחמה. לביתו. זה ביתו. יהיה. לרבות את פרמו. ושמח. ישמח את אשתו, ותרגומו: 'ויחדי ית אתמה', והמתרגם: 'ויחדי עם אתמה', טועה הוא, שאין זה תרגום של 'ושמח', אלא של 'ושמח'.

כ"י - אִשָּׁה חֲדָשָׁה • שהיא חדשה לו, ואפלו אלמנה, פרט למחזיר גרושתו. ולא יעבר עליו. דבר הצבא. לכל־דבר. (ספרי. סוטה מז) שהוא צרך הצבא, לא לספק מים ומזון, ולא לתקן דרכים. אבל החוזרים מעורכי המלחמה על־פי כהן, בגון: בנה בית ולא חנכו, ארס אשה ולא לקחה, מספיקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים. יהיה לביתו. (שם) ואף בשביל ביתו,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 167)

תורה. . כאלו ילדי. נמצינו למדים אפוא, עדיד וחזק מיוחד למי שבוחר להתעסק בהפצת התורה ובחזק היהדות: מבטח לו שמוחלין לו על כל עוונותיו!

לכל דבר נקי יהיה לביתו (כד, ה) שהנושא אשה מוחלין לו על כל עוונותיו (בעל הטורים) תכלית הנשואין היא קיום מצוות פרו ורבו, הולדת בנים. והנה, קרוב בני ישראל לתורה הוא פריה ורביה רוחנית, כמאמר רז"ל כל המלמד בן חברו

ו לא יסב משכונא רחיא ורכבא ארי בהון מתעבד מזון לכל נפש:

(ו) לֹא־יַחֲבִיל רַחִים וְרֶכֶב בִּי־נַפֶּשׁ הוּא חֵבֶל: ם

בעל הטורים

השנה, חוץ מיום הכפורים. הפסוק מתחיל ב'כי יקח' ומסיים בקיחה. לומר: נשא אשה בבחרותו, ישא אשה בזנותו. אשתו אשר לקח. וסמיו ליה לא יחבל. לומר שלא יחבול את אשתו בתשמיש המטה. דבר אחר:

על שם שהאשה היא משכונא של אדם, דבעון נדרים אשתו של אדם מתה. תורה ו (ו) כי נפש הוא חבל. כי ימצא איש נזב. לומר שהנזב נוטל נפש של אותו שגונב ממנו, כענין שנאמר (משלי כב, כג) 'וקבע את קבעיהם נפש' תורה ז

משפלת" (שם). ועוד, לומר שכתובת אשה ממקרקעי. ועוד, לומר שהוקשה לנחלה לקנות בג' דברים. תורה ה (ה) לכל דבר נקי. לומר שיהיה נקי בדיבור, כההיא דאמרין (שבת לג, א) הכל יודעין פלה למה נכנסה לחופה וכו'.

דבר אחר: לכל דבר נקי יהיה לביתו. שהנושא אשה מוחלין לו על כל עוונותיו. נקי יהיה לביתו שנה. סופי תיבות שם של ד' אותיות, לומר שהשם מעיד עליהם ומגיד שיחתן היתירה. ושמח. מנין ימים של 'ושמח' חייב בתשמיש המטה בשנה, שהן כל ימות

משכונתו כשהיא גרושה, ולא הוא. או כי ימות האיש האחרון. ולא אמר 'השני', לומר שהוא אחרון, שאם נשאת לשנים ומתו לא תנשא עוד, דבתרי זימני הוי חזקה. ולמאן דאמר בתלת זימני הוי חזקה, לכך סמך אשה לשדה, לומר: מה שדה בתלת שנין הוי חזקה, אף אשה בתלת זימני הוי חזקה. תורה ב (ד) ולא תחטא. וסמיו ליה פי יקח איש אשה, שהיא מצלת את אדם מן החטא.

נחלה. וסמיו ליה פי יקח. לומר, "בית והון נחלת אבות" וג' (משלי יט, יד), אבל "כי יקח איש אשה" - "מה" אשה

(1) כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ גִּבּוֹ נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְרֻבוּ וּמָכְרוּ וּמֵת הַגִּבּוֹ הַהוּא וּבָעֵרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ: ׀

(ח) הַשֹּׁמֵר בְּנֶגַע־הַצֶּרַעַת לְשֹׁמֵר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כָּכָא
אֲשֶׁר־יִזְרֹו אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּאִשֶּׁר צִוִּיתֶם
תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת:

(ט) זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמַרְיָם בְּדָרֶךְ
בְּצֵאתָכֶם מִמִּצְרַיִם: ׀

(י) פִּי־תִשָּׂה בִּרְעֵךְ מִשָּׂאת מֵאוֹמָה לֹא־תִבָּא אֵלֶּי־יֹאדִי תִרְשִׁי בְּחִבְרֹךְ רִשׁוֹ מִדַּעַם לֹא תַעֲוִיל לְבֵיתָהּ לְמַסֵּב מִשְׁפּוֹנָה:

(יא) פִּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אֶתָּה נִשֶּׂה בּוֹ יוֹצִיא
אֵלַיךְ אֶת־הַעֲבוֹט הַחוּצָה:
יֹאכָבֶרָא תִּקְוִים וְגִבֶּרָא דִּי אֶתְרִשִּׁי בֵּה יִפְקִי
לְדִתְךָ ית מִשְׁכּוֹנָא לְבִרָא:

(יג) הָשִׁיב תְּשִׁיב לֹא אֶת־הַעֲבוֹט כִּבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ וְשָׁכֵב
בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִירְכָב וְלֹךְ תִּהְיֶה צִדְקָה לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ: ׀

(י) **כִּי תֵשֶׁה בְּרַעְדָּה. סִמְךָ לְצִרְעָת,**
 לומר שעל ידי זה בא הצרעת, שאומר
 לו חבירו השאילני כלי שלך והוא
 אומר אין לי, ולמחר באים נגעים על
 ביתו וצוה הכהן ופנו את הבית והכל
 רואים שיש לו. תורה יא

תשיכנו לו, וכבוא השמש תקחנו. ובכרך. ואם אינו מכרך, מכל-מקום: "ולך תהיה צדקה".

כ"י- כבוא השמש • (שם) אם כסות לילה הוא. ואם כסות יום התורהו בפקר, וכבר כתוב ב"ואלה המשפטים": "עד בא השמש תשיכנו לו", כל היום

♦ שבת-קודש י"ד אלול ♦

(יד) לא-תעשק שכיר עני ואביון מאחריך או מגרך אשר בארצך בשעריך:

את רצף. • אביון • (ויקרא רבה) התאב לכל דבר. מגרך. זה גר צדק. בשעריך • זה גר תושב האוכל נבלות. אשר בארצך • לרבות שכר בהמה וכלים.

כ"י- לא-תעשק שכיר • והלא כבר כתוב? אלא לעבר על האביון ב' לארין: "לא תעשק שכר שכיר", שהוא עני ואביון, ועל העשיר כבר הזהר: (ויקרא יט) "לא תעשק

טו ביוםמה תתן אגרה ולא תעול עלוהי שמשא ארי עניא הוא ולה הוא מסר ת נפשה ולא יקרי עלך קדם יי ויהי כך חובא:

(טו) ביומו תתן שכרו ולא-תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נשא את-נפשו ולא-יקרא עליך אליהוה ויהי כך חטא: ם

באילן. • ויהי כך חטא • (ספרי) מכל-מקום, אלא שממחרין ליפרע על-ידי הקורא.

כ"י- ואליו הוא נשא את-נפשו • אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות: עלה בפקש ונתלה

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי משיחות כ"ד כ"ט עמוד 138 - מתוך 'לקראת שבת')

אחור שכם של ישראל - לימות המשיח

עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמו" (שמות רבה פרשה ל, ט)?
ויתבארו הדברים על-פי המבאר בארוכה בספר תניא קדישא (פרק ל"ו) דתכלית בריאת העולם הוא ש"נתאנה הקב"ה להיות לו דינה בתחתונים".
פלומר, העולם הזה מצד-עצמו "אין תחתון למטה הימנו בענין הסתר אורו יתברך", ועל כל אחד מבני ישראל הוטל לברר חלק מיוחד בעולם, על-ידי למוד התורה וקיום המצוות, שבזה מזכך הוא את גופו הגשמי ואת חלקו בעולם.
ותכלית העליה תהיה לעתיד כאשר ישלם זכוך כללות העולם, ויהיה ראוי לדירה לו יתברך, ויפיע עליהם בהדר

ביומו תתן שכרו (כד, טו)
הנה מציינו (ראה אבות פרק ב, יד-טז, תורת כהנים ורש"י בחוקות כו, ט) ששהשו חכמינו ז"ל את עבודתם של ישראל בקיום התורה והמצוות למלאכת הפועל, ואת שכר המצוות לתשלום על העבודה.
וכתב הרמב"ן (שער הגמול בסופו) וכן הכריעו בקבלה ובחסידות, שזמן מתן השכר הוא לעתיד-לבא כאשר "הקב"ה מחיה בתחתית המתים ואינו עולם הנשמות שקרינו גר-עד".
ויש לתמוה, היאך מאחר הקב"ה שכם של ישראל לימות המשיח, והרי הקב"ה מקים את כל התורה, ד"מה שהוא

בעל הטורים

בחטאו יומתו. לא תשה. לומר, כל המטה דין חייב מיתה.
גר יתום. ולא אמר 'גר ויתום', לומר לך: גר שנתגזיר בקטן שגולד דמי.
ולא תחבל בגר אלמנה. וזכרת פי עבר היית במצרים. הופיר זה על "לא תחבל", לומר שזכור שהיית עבר ונתתי לך חן בעיני מצרים והשאלו לך כלי כסף וזהב ושמות, על כן אני מצוץ "לא תחבל". תורה טו

עלינו רצף" (רמב"ם ה, יב). "ולא תבוא עליו השמש", כדי ש"לוא תבוא דמעתך", פירושו: שלא יבכה עליך שאין לו מה לאכול. "ולא תבוא עלינו רעד", שאם לא כן יקרא עליך אל ה' ויבא עליך רעד.
ויהי כך חטא. וסמיה ליה לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות. לומר שפעמים בחטאך ימותו בנך.

(יג-יד) ה' אלחיד. וסמיה ליה לא תעשק. לומר, אם עשק העני באלו עשק לה' דכתיב "מלוח ה' חונן דל" (משלי יט, ז).
לא תעשק שכיר. סמיה לכי תשה (פסוק י, לומר: אפילו אם הוא חייב, אל תאמר 'אעקבנו בחובי', אלא פרע לו שכרו מיד ואחר כך גבה חובך. תורה טו)
(טו) ולא תבוא. ג' במסורה. "ולא תבוא עליו השמש", "ולוא תבוא דמענתך" (יחזקאל כד, טז), "ולא תבוא

גֵּאוֹן עָזוֹ, וַיִּמְלֹא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ".

וְנִמְצָא שְׁעִבּוּדָתָם שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁפַּח הַדּוֹרוֹת הָיָא בְּגִדְר שְׂכִירוֹת אַחַת, וּמֵאַחֵר שֶׁהָיָה הוּא ש"שְׂכִירוֹת אֵינָה

מִשְׁתַּלְמָת אֱלָא לְבִסּוּף" (בבא מציעא קי, ב) וְלִכּוֹן שְׂכָרָה מִשְׁתַּלֵּם רַק לְבִסּוּף מִיַּד בְּגִמּוֹר הַעֲבוּדָה, בְּזִכּוּף הָעוֹלָם כְּלוּ שִׁיחָה דִּירָה לְהַשִּׁים־יִתְבָּרֵךְ, לַעֲת תַּחֲתֵת הַמּוֹתִים.

(טו) לֹא־יִוָּמְתּוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יִוָּמְתּוּ

עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֻטְאוֹ יִוָּמְתּוּ: ם

טו לֹא יִמוּתוּן אֲבֹהֵן עַל פּוּם בְּנֵין וּבְנֵין לֹא יִמוּתוּן עַל פּוּם אֲבֹהֵן אֲנֵשׁ בְּחֻבָּה יִמוּתוּן:

אָכַל מִי שְׂאִינִי אִישׁ, מֵת בְּעוֹן אָבִיו, וְהַקְטָנִים מֵתִים בְּעוֹן אָבוֹתָם בְּיַד שְׁמַיִם.

כט"א לֹא־יִוָּמְתּוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים • בְּעֻדּוֹת בָּנִים, וְאִם תֹּאמַר בְּעוֹן בָּנִים, כְּכֹר נֶאֱמַר: "אִישׁ בְּחֻטְאוֹ יִוָּמְתּוּ",

י' לֹא תִצְלִי דִין גִּיּוֹרָא וַיִּתְמָא וְלֹא תִסַּב מִשְׁפּוּנָא לְבוּשׁ אֶרְמְלָא:

(י) לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תִחַבֵּל בְּגֵר אֶלְמָנָה:

מִשָּׁל עֲשִׂיר, לְכַף הַזֹּהִיר וְשָׁנָה עָלָיו. וְלֹא תִחַבֵּל. שְׁלֹא בִשְׁעַת הַלְוָאָה.

כט"א לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט גֵּר יָתוֹם • וְעַל הָעֲשִׂיר כְּכֹר הַזֹּהִר: (דברים טז) "לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט", וְשָׁנָה בְּעִנִּי לְעֹבֵר עָלָיו בִּשְׁנֵי לְאוּיִן, לְפִי שֶׁנֶּקֶל לְהַטּוֹת מִשְׁפָּט עָנִי יוֹתֵר

יח וְתִדְפֹר אֲרִי עֲבָדָא הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וּפְרָקְךָ יְיָ אֱלֹהֶךָ מִתַּמָּן עַל כֵּן אֲנִי מִפְּקָדֶךָ לְמַעַבְדִּי יָת פִּתְגָמָא הַדִּין:

(יח) וְזִכְרָתָ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשִּׁם עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶה לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ם

כט"א וְזִכְרָתָ • עַל־מִנְתַּן־כֶּן פְּדִיתִיךָ: לְשֹׁמֵר חֻקּוֹתַי, אֶפְלוּ יֵשׁ חֶסֶדְךָן כִּים בְּדָבָר.

יט אֲרִי תִחְצוֹד חֲצָדֶךָ בְּחֻקְךָ וְתִנְשִׁי עֲמָרָא בְּחֻקְךָ לֹא תִתּוּב לְמִסְבָּה לְגִיּוֹרָא לִיתְמָא וְלֹא־אֶרְמְלָא יְהִי בְּדִיל דִּיבְרִכְכֶּךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל עוֹבְדֵי יָדְךָ:

(יט) כִּי תִקְצֹר קִצְיֶיךָ בְּשִׂדְךָ וְשִׁכַּחַת עֹמֵר בִּשְׂדֶּה לֹא תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ לְגֵר לִיתוֹם וְלֹא־לְמָנָה יְהִיָּה לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ם

יכרְכָךָ • (ספרי) וְאֶף־עַל־פִּי שְׂבָאת לִידֹו שְׁלֹא בְּמִתְפָּנִן, קַל־וְחֹמֶר לַעֲוֹשָׁה בְּמִתְפָּנִן. אָמַר מַעֲתָה: נִפְלָה סִלַּע מִיָּדוֹ וּמִצָּאָה עָנִי וְנִתְפָּרָגַס בָּהּ, הָרִי הוּא מִתְבָּרֵךְ עָלֶיהָ.

כט"א וְשִׁכַּחַת עֹמֵר • וְלֹא גְדִישׁ, מִכָּאן אָמְרוּ: עֹמֵר שִׁישׁ בּוֹ סְאֵתִים וּשְׂכָחוּ, אֵינּוּ שִׁכַּחַת. בִּשְׂדֶּה • לְרֵבּוֹת שִׁכַּחַת קָמָה, שֶׁשִּׁכַּחַת מִקְצָתָה מִלְקָצֶר. לֹא תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ • (פאה פ"ו מ"ד) מִכָּאן אָמְרוּ: שְׁלֹא־חֲרִי, שִׁכַּחַת. שְׁלִפְנִי, אֵינּוּ שִׁכַּחַת, שְׂאִינִי ב"בֵּל תִּשׁוּב". לְמַעַן

כ אֲרִי תִחַבֵּט זִיתְךָ לֹא תִפְלִי בְּתֵרְךָ לְגִיּוֹרָא לִיתְמָא וְלֹא־אֶרְמְלָא יְהִי:

(כ) כִּי תִחַבֵּט זִיתְךָ לֹא תִפְאֹר אַחֲרֶיךָ לְגֵר לִיתוֹם וְלֹא־לְמָנָה יְהִיָּה:

כט"א לֹא תִפְאֹר • (חולין קלא) לֹא תִטַּל תִּפְאֲרָתוֹ מִמֶּנּוּ, מִכָּאן שְׁמַנִּיחִין פָּאָה לֹא־לֵן. אַחֲרֶיךָ • (שם) זֹו שִׁכַּחַת.

כא אֲרִי תִקְטוֹף בְּרָמָךָ לֹא תִעֲלֵל בְּתֵרְךָ לְגִיּוֹרָא לִיתְמָא וְלֹא־אֶרְמְלָא יְהִי:

(כא) כִּי תִבְצֹר בְּרָמְךָ לֹא תִעֲזֹלֵל אַחֲרֶיךָ לְגֵר לִיתוֹם וְלֹא־לְמָנָה יְהִיָּה:

בעל הטורים

סימן בְּרָכָה. וְסִמְיָךְ זִית לְשָׁדָה, לוֹמַר לָךְ: כְּשֶׁם שְׁמַנִּיחִין פָּאָה בִּשְׂדֶה, כֶּךָ צְרִיךְ לְהַנִּיחַ פָּאָה בְּאֵילָן. תוֹרַה כ

שְׁתִּים - לְקַט; שְׁלֹשׁ - אֵינּוּ לְקַט. לְמַעַן יִבְרַכְךָ. וְסִמְיָךְ לִיָּה כִּי תִחַבֵּט זִיתְךָ לֹא תִפְאֹר אַחֲרֶיךָ. לוֹמַר לָךְ שְׁהִיאֻהֲרָה

(יט) סִמְךָ כִּי תִקְצֹר קִצְיֶיךָ בִּשְׂדֶה לֹא תִטָּה מִשְׁפָּט. לוֹמַר לָךְ שְׂצָרִיךְ שְׁתַּדַּע מִשְׁפָּט הַקָּצִיר כְּהָיָא דִּתְנִן (פאה פ"ו מ"ה):

שיעור יומי לשבת-קודש י"ד אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - כה - פרשת כי-תצא נג

כ"י- לא תעוֹלִיל. אם מִצַּאתָ בו עוֹלָלָה, לא תִקְחֶנָּה. (פסח ט)
וְאִיזוּ הִיא עוֹלָלוֹת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כֶּתֶף וְלֹא נֶטֶף. יֵשׁ לָהּ אֶחָד מֵהֶם, הִרִי הִיא לִבְעַל הַבַּיִת. וְרֵאִיתִי בְּתַלְמוּד יְרוּשָׁלַיִם: אִיזוּ הִיא כֶּתֶף? פְּסִיגִין זֶה עַל גֶּבֶז. נֶטֶף, אֵלּוּ הַתְּלוּיֹת בַּשְּׁדָּרָה וַיִּוְרְדוּת.

(כב) וּזְכַרְתָּ כִּי-עֲבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל-כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה: ׀

כב וְתִדְבֵּר אֲרִי עֲבָדָה הוֹיָמָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל כֵּן אֲנִי מִפְקֶדֶךָ לַמַּעֲבָד יֵת פִּתְגָמָא הַדִּין:

כח (א) כִּי-יְהִיָּה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְשׁוּ אֶל-הַמִּשְׁפָּט וְשִׁפְטוֹם וְהִצְדִּיקוּ אֶת-הַצְדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת-הָרָשָׁע:

א אֲרִי יְהִי דִין בֵּין גְּבֵרָא הוֹיָמָה לְדִינָא וַיִּדְוִנְנֻן וַיִּפְסֹן יֵת וַכָּאָה וַיִּחִיבֹן יֵת חִיבָא:

כ"י- כִּי-יְהִיָּה רִיב. סוּפֶם לִהְיוֹת נִגְשִׁים אֶל הַמִּשְׁפָּט. אָמַר מַעֲתָה: אֵין שְׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, מִי גֵרָם לְלוּט לְפָרֶשׁ מִן הַצְדִּיק? הִנֵּי אוֹמֵר: זוֹ מְרִיבָה. וְהִרְשִׁיעוּ אֶת-הָרָשָׁע. וְכָל כָּל הַמִּתְחִיבִין בְּדִין לֹקִין? תַּלְמוּד לֹמַר.

(ב) וְהִיָּה אִם-כֵּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהַפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהַכְּהוֹ לִפְנָיו כְּדִי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר:

ב וַיְהִי אִם כִּי חִיבָא לְאַלְקָאָה חִיבָא וַיִּרְמָנָה דִּינָא וַיִּלְקָנָה קְדָמוּהִי כְּמִסַּת חוֹבָתָהּ בְּמִנְיָן:

כ"י- וְהִיָּה אִם כֵּן הַכּוֹת הָרָשָׁע. פְּעָמִים לֹקָה, וּפְעָמִים אֵינּוּ לֹקָה, וּמִי הוּא הַלּוֹקָה? לָמַד מִן הָעִנְיָן, "לֹא תַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ", לֹא שְׁלֹא נִתַּק לַעֲשׂוֹה (מִכּוֹת ג'). וְהַפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט. מְלַמֵּד שֶׁאֵין מִלְקִין אוֹתוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֲלֵא מָטָה. לִפְנֵי כְּדִי רִשְׁעָתוֹ.

וְלֹא-חֲרִיו כְּדִי שְׂתִים, מִכָּאן אָמְרוּ: מִלְקִין אוֹתוֹ שְׂתִי יְדוֹת מִלֹּא-חֲרִיו וְשְׁלִישׁ מִלְפָּנָיו (מִכּוֹת כב). בְּמִסְפָּר • (שם) וְאֵינּוּ נִקְוֵד "בְּמִסְפָּר", לָמַד שֶׁהוּא דְּבֹק, לֹמַר בְּמִסְפָּר אֲרַבְעִים וְלֹא אֲרַבְעִים שְׁלֹמִים, אֲלֵא מִנְיָן שֶׁהוּא סוֹכֵם וּמִשְׁלִים לְאֲרַבְעִים, וְהֵם אֲרַבְעִים חֲסֵר אַחַת.

(ג) אֲרַבְעִים יִכְנּוּ לֹא יִסִּיף פְּנִי-יָסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל-אַלְהָ מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אַחִידָ לַעֲיִנִידָ:

ג אֲרַבְעִין יִלְקָנָה לֹא יוֹסֵף דִּילְמָא יוֹסֵף לְאַלְקוּיָתָה עַל אֵלִין מַחָא רַבָּא וְנִקְלָ אַחִידָ לַעֲיִנִידָ:

כ"י- לֹא יִסִּיף. מִכָּאן אֲזַהֲרָה לַמַּכָּה אֶת חֲבֵרוֹ. וְנִקְלָה אַחִידָ. כָּל הַיּוֹם קוֹרְאוֹ רִשְׁעִי. וּמִשְׁלָקָה, קָרְאוֹ אַחִידָ.

(ד) לֹא-תַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ: ׀ ד' לֹא תַחֲוֹד פּוֹם תּוֹרָא בְּדִישָׁה:

כ"י- לֹא-תַחֲסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ. (ב"ק נד) דְּכָר הַכְּתוּב בַּהֲנֹה, וְהוּא-הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה, חַיָּה וְעוֹף, הָעוֹשִׂים שׁוֹר? לְהוֹצִיא אֶת הָאָדָם. בְּדִישׁוֹ • (שם פט) כָּל בְּמִלְאכָה שֶׁהִיא בְּדָבָר מְאָכֵל, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר 'שׁוֹר' לְהוֹצִיא אֶת הָאָדָם. בְּדִישׁוֹ • (שם פט) כָּל

בעל הטורים

(כב) גָּבִי פָּרִם כְּתִיב וְזָכַרְתָּ, עַל שֵׁם "יִחְיִי דָגָן וַיִּפְרְחוּ כִנְפֹן, וְכָרוּ כִינִין לְכַנּוֹן" (הושע יד, טז). תּוֹרָה א

כח (א) כִּי יְהִיָּה רִיב. סִמָּךְ רִיב לְלָקֵט, שְׁעַל יְדֵי לָקֵט שִׁבְחָה וּפָאָה מְרִיבִים עֲנִיִּים זֶה עִם זֶה. הַמִּשְׁפָּט. וְשִׁפְטוֹם. לֹמַר שְׂמִכּוֹת בְּשִׁלְשָׁה. תּוֹרָה ב

(ב) וְהִיָּה אִם כֵּן הַכּוֹת הָרָשָׁע. 'כֵּן' הוּא לְשׁוֹן 'בִּינָה', לֹמַר לָךְ שְׁצִירָה בִּינָה בְּעִנְיָן הָאֵמֶד שְׂאוּמִדִּין אוֹתוֹ כְּמָה

מִכּוֹת רֵאִיו לְקַבֵּל, וְשִׁיבּוֹ אוֹתוֹ מִכּוֹת הָרֵאִיוֹת לְהַשְׁתַּלֵּשׁ. וְכֵן "דְּכָרִי אֲגוּר בֵּן יָקָה" (מִשְׁלֵי ל, א) שְׁאֲגֵר הַבִּינָה וְהַקִּיָּאָה. וְכֵן "וְהוֹשַׁע בֵּן נוֹן" שֶׁהִיָּה מִלֵּא חֲכָמָה וּבִינָה. וְהַפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט. וְהַפִּילוֹ בְּגִימְטְרִיאָ: כְּפּוֹלָא, שְׁצִירָה שֶׁתְּהִיָּה הִרְצוּעָה כְּפּוֹלָה.

כְּדִי. ב' בְּמִסְטָרָה. "כְּדִי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר", וְאִידָךְ: "וְהִשְׁיָגָה קִדּוֹ וּמִצָּא כְּדִי גְּאֻלָּתוֹ", שְׁנִגְאָל וּנְפִטָר. תּוֹרָה ג

(ג) וְנִקְלָה. ב' בְּמִסְטָרָה. "וְנִקְלָה אַחִידָ לַעֲיִנִידָ", וְאִידָךְ: "וְנִקְלָה כְּבוֹד מוֹאֲב" (ישעיה טז, יד). כִּינִין שְׁנִקְלָה - כְּבוֹד. פִּירוּשׁ, צִרְיָה לְנִהוּג בּוֹ כְּבוֹד, שְׁלֵא לְבוֹתוֹ יוֹתֵר. אַחִידָ. בְּגִימְטְרִיאָ: זָבֵל, שֶׁאִם נִתְקַלְקַל בְּרָעִי פְטוּר.

וְנִקְלָה אַחִידָ לַעֲיִנִידָ. וְסִמָּךְ לִיָּה לֹא תַחֲסֹם. רְמִזָּה שְׁצִירָה לִיתָן לִפְנֵי הַשִּׁמְשׁ מִכָּל מִין וּמִין. תּוֹרָה ד

(ד) סִמָּךְ לֹא תַחֲסֹם שׁוֹר לְמַלְקוֹת,

וְהַמְחִבֵּץ, שְׁאִין גְּדוּלוֹ מִן הָעָרֶץ. יֵצֵא הַלֵּשׁ וְהַמְקַטֵּף, שְׁנִגְמָרָה מְלֹאכְתּוֹ לַחֲלָה. יֵצֵא הַבּוֹדֵל בְּתַמָּרִים וּבְגִרְוֹת, שְׁנִגְמָרָה מְלֹאכְתָּן לְמַעַשׂר.

יְחַסְמוּנוּ מִבְּחוּץ? תִּלְמוּד לומר: "לא תַחֲסֹם שׁוּר", מִכָּל־מָקוֹם. וְלָמָּה נֶאֱמַר דִּישׁ? לומר לך: מִה דִּישׁ מִיָּחֵד, דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמָרָה מְלֹאכְתּוֹ (לְמַעַשׂר וְלַחֲלָה) וְגִדּוּלוֹ מִן הָעָרֶץ, אֵף כָּל פְּיוּצָא בּוֹ. יֵצֵא הַחֹלֵב וְהַמְגִבֵּן

ה' אֲרֵי יִתְבּוֹן אַחִין פְּחָדָא וַיְמִית חַד מִנְהוֹן וְכַר לִית לָהּ לֹא תְהִי אֶתָּה מִתְנַא לְכָרָא לְגַבֵּר חֲלוּנִי יִבְמָה יַעוּל עֲלֶיהָ וַיִּסְבֶּה לָּהּ לְאַנְתּוֹ וַיִּבְמָה:

(ה) כִּי־יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדוֹ וַיִּמָּת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אֵין־לוֹ לֹא־תְהִיָּה אֲשֶׁת־הַמָּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יִבְמָה יִבֹּא עָלֶיהָ וְלָקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה:

הָאֵם. וּבֶן אֵין־לוֹ • (שם כב) עֵין עָלָיו: בֶּן אוֹ בַת, אוֹ בֶּן הַבֵּן, אוֹ בַת הַבֵּן אוֹ בֶּן הַבַּת אוֹ בַת הַבַּת.

כ"י • כִּי־יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדוֹ • (יבמות יז) שֶׁהִזְתָּה לָּהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בַּעוֹלָם, פָּרֹט לְאִשָּׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בַּעוֹלָמוֹ. יַחְדוֹ • הַמְיָחֵדִים בְּנִחְלָה, פָּרֹט לְאָחִיו מִן

וַיְהִי בּוֹכְרָא דִּי תִלִּיד יָקוּם עַל שְׁמָא דְאַחוּהִי מִתְנַא וְלֹא יִתְמַחִי שְׁמָה מִיִּשְׂרָאֵל:

(ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תִּלֵּד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמָּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

בְּנִכְסֵי אָבִיו. וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ • (שם כד) פָּרֹט לְאִשָּׁת סָרִיס, שֶׁשְּׁמוֹ מְחִוִּי.

כ"י • וְהָיָה הַבְּכוֹר • גְּדוֹל הָאֲחִים הוּא מִיבָּס אוֹתָהּ. אֲשֶׁר תִּלֵּד • פָּרֹט לְאִילֻנִּית, שְׁאִינָה יוֹלֶדֶת. יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו • זֶה שְׂיָבֵס אֶת אִשְׁתּוֹ, יִטַּל נִחְלַת הַמָּת

זֶוֹאֵם לֹא יֵצְבִי גְבָרָא לְמַסֵּב יָת יִבְמָתָהּ וְתַסֵּק יִבְמָתָהּ לְתַרַע בֵּית דִּינָא לְקַדֵּם סְבִיָּא וְתִימָר לֹא צָבִי יִבְמִי לְאַקְמָא לְאַחוּהִי שְׁמָא בִּישְׂרָאֵל לֹא אָבִי לְיִבְמוּתִי:

(ז) וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יִבְמָתוֹ וְעָלָתָהּ יִבְמָתוֹ הַשְּׁעָרָה אֶל־הַזִּקְנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יִבְמִי לְהִקִּים לְאָחִיו שֵׁם בִּישְׂרָאֵל לֹא אָבָה יִבְמִי:

כ"י • הַשְּׁעָרָה • כְּתִרְגוּמוֹ: 'לְתַרַע בֵּית דִּינָא'.

ח וַיִּקְרִינן לָהּ סְבִי כְּרִתָּהּ וַיִּמְלְלוּ עִמָּהּ וַיָּקוּם וַיִּימָר לֹא רַעְנָא (רַעְנָא) לְמַסְבָּה:

(ח) וְקִרְאוּ־לוֹ וְקִנְיֵעִירוֹ וְדִבְרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חֲפָצְתִּי לָקַחְתָּהּ:

כ"י • וְעָמַד • בַּעֲמִידָה. וְאָמַר • (סוטה לב) בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאֵף הִיא דְּכָרִיָּה בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

ט וְתִתְקַרְבַּב יִבְמָתָהּ לְוֹתָהּ לְקַדֵּם סְבִיָּא וְתִשְׁרִי סִינָה מַעַל רַגְלָהּ וְתִרוֹק בְּאַנְפוּהִי וְתִתַּב וְתִימָר כְּדִין יִתְעַבֵּד לְגַבֵּר דִּי לֹא יִבְנִי יָת בֵּיתָא דְאַחוּהִי:

(ט) וְנִגְשָׁה יִבְמָתוֹ אֵלָיו לְעִינֵי הַזִּקְנִים וְחִלְצָה נַעֲלוֹ מַעַל רַגְלָו וַיִּרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָהּ וְאָמְרָה כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו:

בעל הטורים

כְּרִתָּהּ. תורה ו
(ז) אֵל הַזִּקְנִים. ה' וְקִנְיָם. לומר לך שְׁמוֹצוֹת? בּוֹס בְּחִמְשָׁה. תורה ח
(ט) וַיִּרְקָה בְּפָנָיו. לְפִי שֶׁהָרוֹק דּוֹמָה לְשִׁכְבַת זָרַע, כְּלוֹמַר שְׁאִינוֹ חָפֵץ לְהִקִּים זָרַע. תורה י

מוֹכָה שְׁחִין אֵין חוֹסְמִין אוֹתָהּ. וּבֶן אֵין לוֹ. סוֹפֵי תִיבוֹת: אוֹנֵן עִם אֶלֶף דִּ"אֵין". כְּלוֹמַר, לֹא יַעֲשֶׂה כְּאוֹנֵן שֶׁהִיָּה דֵשׁ מִבְּפָנִים וְזוֹרָה מִבְּחוּץ, וְלָכֵךְ סְמִיךְ לִיָּה בְּדִישׁוֹ. לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה. בְּגִימָטְרִיא: וַיִּבְמָה בַּעַל

לומר שְׁרָצוּעָה שְׁמִלְקִין בָּהּ הִיא שֶׁל עֶגְלָה, מִשּׁוֹם "יָדַע שׁוּר קוֹנָהוּ" (יִשְׁעִיָּה א, א), וְזֶה לֹא יָדַע קוֹנוֹ, לְפִיכָךְ יִפְרַע בְּרָצוּעָה שֶׁל עֶגְלָה. תורה ח
(ה) כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדוֹ. סְמוּךְ לֹאֵל תַּחֲסֹם. לומר לך, יִבְמָה שְׁנִפְלָה לְפָנֶי

שיעור יומי לשבת-קודש י"ד אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - כה - פרשת כִּי־תֵצֵא נה

כ"י • וַיִּרְקֶה בַּפָּנִי • (יבמות ק) על גבי קרקע. אֲשֶׁר
לֹא־יִבְנֶה • מִכָּאן לְמִי שֶׁחָלַץ, שֶׁלֹּא יִחְזֹר וַיִּבְנֶם, דָּלָא
כְּתִיב: 'אֲשֶׁר לֹא בָנָה, אֶלֶּא: "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה", וּפִינֹן
שֶׁלֹּא בָנָה, שׁוּב לֹא יִבְנֶה.

(י) וַנִּקְרָא שְׁמוּ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנֶּעֱלָ: ם
כ"י • וַנִּקְרָא שְׁמוּ וָגו' • (שם) מִצֹּה עַל כָּל הַעֹמְדִים שֶׁם לֹמֵר: 'חֲלוּץ הַנֶּעֱלָ'.

(יא) כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחֲדוּ אִישׁ וְאָחִיו וְקִרְבָּה אִשְׁתִּי
הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִשְׁתִּי מִיַּד מִכָּהוּ וְשִׁלַּחַה יְדָה
וְהַחֲזִיקָה בְּמַבְשִׁיו:
יֵא אַרְי יִנָּצִין גְּבָרִין כְּחָדָא גְּבָר וְאָחוּהִי
וְתִתְקַרֵּב אֶתָּת חַד לְשׁוּבָא יָת בַּעֲלָה מִיַּד
מִכָּהוּי וְתוֹשֵׁט יְדָה וְתִתְקַף בְּבֵית בְּהִתְתָּה:
יב וְתִקְוִין יָת יְדָה לֹא תַחוּס עֵינֶיהָ:

כ"י • כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים • (ספרי) סוֹפֵן לְבָא לִידֵי מַכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיַּד מִכָּהוּ", אֵין שְׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ יְדֵי מַצּוֹת.

(יב) וְקִצְתָּהּ אֶת־כַּפָּהּ לֹא תַחוּס עֵינֶיהָ: ם
כ"י • וְקִצְתָּהּ אֶת־כַּפָּה • מָמוֹן, דְּמִי בִשְׁתּוֹ, הַכֹּל לְפִי
הַמְכִּיִּשׁ וְהַמְתַּבְּשִׁי. אוֹ אֵינוֹ אֶלֶּא יְדָה מִמָּשׁ? נֶאֱמַר
כָּאן "לֹא תַחוּס", וְנֶאֱמַר לְהֵלֶן בְּעֵדִים זֹמְמִין "לֹא
תַחוּס", מַה לְהֵלֶן מָמוֹן, אִף כָּאן מָמוֹן.

(יג) לֹא־יִהְיֶה לָּךְ בְּכִיסֶּךָ אֶבֶן וְאֶבֶן גְּדוֹלָה וְקִטְנָה:
יג לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּכִיסֶּךָ מִתְקַל וּמִתְקַל וּבִתְמָא
וְזַעֲרָתָא:

כ"י • אֶבֶן וְאֶבֶן • מִשְׁקָלוֹת. גְּדוֹלָה וְקִטְנָה • (ספרי) גְּדוֹלָה כְּשֶׁמְכַחֶשֶׁת אֶת הַקִּטְנָה, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נוֹטֵל בְּגְדוֹלָה
וּמִתְחַזֵּר בְּקִטְנָה.

(יד) לֹא־יִהְיֶה לָּךְ בְּבֵיתֶךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וְקִטְנָה:
יד לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּבֵיתֶךָ מְכִילָא וּמְכִילָא וּבִתְמָא
וְזַעֲרָתָא:

כ"י • לֹא־יִהְיֶה לָּךְ • אִם עֲשִׂיתָ כֵּן, לֹא יִהְיֶה לָּךְ כְּלוּם.

(טו) אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֹדֵק יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֹדֵק
יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן יֹאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יִהְיֶה
יֹאֲלֶהֶיךָ נָתַן לָּךְ:
טו מִתְקַלִּין שְׁלָמִין דְּקָשׁוּט יִהְיוּ לָךְ מְכִילִין
שְׁלָמִין דְּקָשׁוּט יִהְיוּ לָךְ בְּדִיל דִּיּוֹכְכוֹן
יוֹמִיךָ עַל אֲרָעָא דִּי אֶלְהֶךָ יִהְיֶה לָּךְ:

כ"י • אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֹדֵק יִהְיֶה־לָּךְ • אִם עֲשִׂיתָ כֵּן, יִהְיֶה לָּךְ הַרְבֵּה.

(טז) כִּי תֹעֲבֶת יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹה כָּל
עֲשֵׂה עוֹל: פ
טז אַרְי מְרַחֵק קָדָם יִי אֶלְהֶךָ כָּל עֲבֵד אֱלִין
כָּל עֲבֵד שֶׁקָּר:

בעל הטורים

(י) כִּי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים. סְמִיךְ כִּי יִנָּצוּ
לְחֲלוּץ הַנֶּעֱלָ, שֶׁעַל יְדֵי חֲלִיצָה מְרִיבָה
בָּאָה, כְּדֶאֱמַרִּין (כְּחֻבּוֹת ג, א) כִּיִּן שְׁבָנִים
לְבָנִיךָ שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל, דְּאִפְסָרָה
מִחֲלִיצָה וּמִיבּוּם.
וְהַחֲזִיקָה. ב' בְּמִסְוֶרָה. וְהַחֲזִיקָה
בְּמַבְשִׁיו, וְאִידֶךָ: "וְהַחֲזִיקָה בּוֹ וְנִשְׁקָה
לּוֹ הַעֲזָה פְּנִיָּה" (משלי ג, יא). דְּוָקָא אִם
שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל בְּכִיס מְבוֹשִׁיו וּבְעֶרְוָתוֹ.
דְּכָר אַחֲרָ:
עֵינֶיהָ. לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּכִיסֶּךָ. לְמַנּוֹת מַה
שָׁבוּ, כִּי אֵין הִבְרָכָה מִצִּוְיָה אֶלֶּא בְּדָבָר
הַסְמִי מִן הָעֵין.
וְקִצְתָּהּ אֶת כַּפָּה. וְסְמִיךְ לִיָּה לֹא יִהְיֶה
לָךְ בְּכִיסֶּךָ. לֹמֵר ד' "וְקִצְתָּהּ אֶת כַּפָּה"
הוּא מָמוֹן, דְּכָר הַמוּטָל בְּכִיס. תּוֹרָה יג
הַחֲזִיקָה בְּמִזִּיד, בְּדְכָתִיב "הַעֲזָה פְּנִיָּה
וְתֹאמַר לּוֹ", אֶבֶל אִם שְׁגָגָה
פְּטוּרָה. תּוֹרָה יא
(יב) כַּפָּה. ב' בְּמִסְוֶרָה. "וְקִצְתָּהּ אֶת
כַּפָּה לֹא תַחוּס עֵינֶיךָ", וְאִידֶךָ: "כַּפָּה
כְּרָשָׁה לְעֵגֶי" (משלי לא, ט). מַה לְהֵלֶן
מָמוֹן, אִף כָּאן מָמוֹן.
עֵינֶיהָ. לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּכִיסֶּךָ. לֹמֵר לָךְ

(יז) זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה לָךְ עֹמֶלְךָ בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם:

יז"י זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה לָךְ • אִם שָׁקַרְתָּ בְּמִדּוֹת וּבְמִשְׁקָלוֹת, הָיִי דוֹאֵג מִגְרוֹי הָאוֹיֵב, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקוטי שיחות חכ"ז עמ' 551 ואילך - מותך 'לקראת שבת')

לפי איזה "קנה מידה" צריך האדם למדוד את עצמו?

רק שרצה שבנוסף לאבן שלמה, יהיה ליהודי גם עוד אבן שאינה שלמה. והינו, שטענת היצר היא שישנם ל'שראל שתי "מידות". בנוגע לעניני הנשמה - שם נוגע שם"מדה" תהיה בדיק לפי ההגבלות של ה'שלחן ערוך', אף כאשר מדובר אודות עניני הגוף וצרכיו הגשמיים של האדם, שם מותר להתאים את ה"מדה" שתהיה כפי ה"מידות" של דרכי העולם.

וזהו שמפני "עון משקלות" - "בא עמלק", כי תחלת "ביאתו" של עמלק ויצר-הרע אינה במרידה גלויה נגד ה', אלא בהטלת ספקות במוח האדם (עמלק בגימטריא ספק (סה"מ תרע"ט עמ' רצד)), דאולי בנוגע לעניני הגוף אפשר להתאים את ה"מידות".

וכדי להיות בטוח ונשמר מ"ביאת עמלק", צריך האדם להיות זהיר במשקלות, שכל עניני האדם יהיו רק עם "איפה שלמה וצדק" אחת, ועל-פי מדות והגבלות התורה.

בסוף פרשתנו כתוב "לא יהיה לך בסיס אבן ואבן גו" איפה ואיפה גו' זכור את אשר עשה לך עמלק" (כה, יג"ז). וב'תוספות' (ד"ה ואימא - קידושין לג, ב) הובא לשון המדרש "על עון זה (משקלות) בא עמלק", והינו שהטעם לסמיכות פרשת משקלות לזכירת עמלק הוא כי עמלק בא "על עון זה".

ולכאורה אינו מובן, מהו חומר עון משקלות, עד כדי כך שמפני עון זה בא עמלק?

יש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

כאשר בא היצר-הרע להחטיא את האדם, אינו משכנע אותו מתחילה שימרוך בהקב"ה, אלא בתחלה מנסה היצר לעשות "חסרון" ב"מדה". והינו, דאף שמסכים היצר שיש להתנהג לפי "מידות" והגבלות של ה'שלחן ערוך', מכל-מקום טוען היצר שאם המדה תהיה "חסרה", ובפרט אם החסרון הוא רק ב"קלשהו", לא יקרה כלום. ויתרה מזו, היצר מסכים שיהיה "אבן שלמה וצדק",

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים קונטרסים. עמ' 197)

ומנסה להפריע.

העצה לקליפת עמלק היא - "זכור": יש לחקוק דברי תורה בזכרון, ולחשב ולהרהר בהם בכל עת ובכל מקום.

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֹמֶלְךָ בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם (כה, יז)

"בדרך בצאתכם ממצרים" - כאשר מתעוררים לצאת ולהתעלות מהמצר של הגשמיות והחמוריות, בא "עמלק"

(יח) אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ וַיִּזְנֵב בְּךָ כָּל־הַנְּחָשִׁים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עִיף וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים:

יח"ד עִיף וַיִּגַע בְּאֶרְצָךְ בְּאֶרְצָךְ וְקָטַל בְּךָ כָּל דְּהוּוּ מִתַּאֲחֲרִין בְּתֶרֶךְ וְאַתָּה מְשֻׁלָּה וְלֹא יָרָא דְחַל מִן קָדָם יי:

בפני אחרים. ויזנב בך • מפת זנב: חותך מילות וזורק כלפי מעלה. כָּל־הַנְּחָשִׁים אַחֲרֶיךָ • חסרי כח מחמת חטאם, שהיה הענן פולטן. וְאַתָּה עִיף וַיִּגַע • עיף בצמא, דכתיב: (שמות יז) "ויצמא שם העם למים", וכתיב אחריו: "ויבא עמלק". וַיִּגַע • בדרך. וְלֹא יָרָא • עמלק. אֱלֹהִים • מלהרע לך.

יח"י אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ • לשון מקרה. דבר אחר: לשון קרי וטמאה. שהיה מטמאן במשפכ זכור. דבר אחר: לשון קר וחם, צננך והפשיך מרתיחתך, שהיו כל האומות יראים להלחם בכם, ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי רותחת, שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד, קפץ וירד לתוכה, אף-על-פי שנכזה, הקרה אותה

בעל הטורים

(יח) אֲשֶׁר קָרָךְ בְּדֶרֶךְ • קרה בגימטריא: סרס. וַיִּזְנֵב בְּךָ • בגימטריא: זה מילה. כָּל הַנְּחָשִׁים אַחֲרֶיךָ • בגימטריא: זה היה שבטו של דן. תורה יט

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת בשלח תשמ"א)

כְּכַתּוּב (בשלח יז) "וַיֵּצֵא ה' אֶת מִצְרָיִם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בְּעֶמְלֶק" (צא מן הענן, רש"י).
הַיּוֹם אָמַר: חֻבְתּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְצֵאת "חוּץ לַעֲנָן",
לְהַגִּיעַ לַיהוּדִי שְׂמִינָא מִחוּץ לְעוֹלָמָהּ שֶׁל הַיְּהוּדוּת, חֲשׂוֹף
לְעֶמְלֶקִים שׁוֹנִים וּמְשׁוֹנִים, וְלִקְרָבוֹ לַתּוֹרָה.

יִטְוִיחַ בְּדִי אֶת הַיּוֹם וְיִנִּיחַ יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל בְּעָלִי
דְּבִכְךָ מִסְחֹר סְחֹר בְּאַרְעָא דִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ
יִהְיֶה לְךָ אֶחָד מִיְּמֵי הַתְּמִיחִי יֵת דְּיִכְרָנָא
דְּעֶמְלֶק מִתְחַת שְׁמִי לֹא תִתְנָשִׁי: פ פ פ

(יט) וְהָיָה בַּהֲנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל-אִיְבֹיֶיךָ
מִסְבִּיב בְּאַרְצֵךְ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה
לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת-זִכְרֵךְ (זכר) עֲמֶלֶק מִתַּחַת
הַשָּׁמַיִם לֹא תִשָּׁכַח:

עֲמֶלֶק נִזְכָּר אֶפְלוּ עַל הַבְּהֵמָה, לוֹמַר: בְּהֵמָה זֹאת מִשָּׁל
עֲמֶלֶק הִיא:

כִּי- תִמְחָה אֶת-זִכְרֵךְ עֲמֶלֶק. מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה,
מֵעוֹלָל וְעַד יוֹנָק, מִשׁוֹר וְעַד שֶׁה, שְׁלֹא יִהְיֶה שֵׁם

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ שיחות פורים תשס"ז - תורת מנחם חס"ד עמ' 941 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הַדְרָךְ לַהֲיוֹת "יוֹשֵׁב אֱהָלִים" וְלֹא "אִישׁ שָׂדֶה"

וְאֶדְרָבָה - טוֹעֵן הוּא - כִּינֵן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא אֲמִתּוּת, וְאֲמִתּוּת כִּזֹּ
שְׂמִחוּיָתָהּ עַל-פִּי שָׂדֶה, אִם-כֵּן לְמֵאִי נִפְקָא-מִיָּנָה אִם יִקְדִּים
נִשְׁעָה לְנִשְׁמָה אוֹ לְהִיפֹךְ; בְּאִיזָה אוֹפֵן שִׁיחָהּ, גַּם אִם יִקְדִּים
נִשְׁמָה לְנִשְׁעָה, יְבֹא בְּדַאי לְ"נִשְׁעָה", כִּינֵן שֶׁזֶהוּ דְּבַר הַמְּחֻיָּב
עַל-פִּי שָׂדֶה.

עַל כֵּן מִבְּהִירָה הַתּוֹרָה וּמוֹדִיעָה, שֶׁעַל-יְדֵי הַהֲנָהֳגָה דִּ"י יוֹדֵעַ
צִיד, בְּאִישׁ לְ"אִישׁ שָׂדֶה", שִׁיחָאִים וְעוֹזְבִים אֶת הַ"אֱהָלִים",
אֱהָלִי שֵׁם וְעֵבֶר. אֲלֹא חִיבִים לְהַתְּנַהֵג בְּדַרְכּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אִישׁ
תָּם, וְאֵז הוֹלְכִים בְּדַרְכּוֹ הַנְּכוֹנָה, כְּדִבְרֵי הַגִּמְרָא (שבת פח, סע"א
וְאִלֵּךְ) עַל הַפְּסוּק "תּוֹמָת יִשְׂרָאֵל תִּנְחָם", שֶׁאֵלּוּ שְׁלֹא
מִסְכִּימִים עִם הַסֵּדֶר שֶׁל "עֲמָא פְּזִיזָא", וְטוֹעֵנִים שֶׁהַתּוֹרָה
עֲנִינָה שָׂדֶה, וְלֹא צְרִיכִים לְצֵאת מִהַגְּדִירִים ("שְׁפָרִינְגֵּנֶן פּוֹן
דְּעַר הוּיִט"), אֲלֹא צְרִיכִים לְנִשְׁתּוֹת מִתּוֹךְ סֵדֶר, נִשְׁמָע וְאֶחָד-כֵּן
נִשְׁעָה - אִזִּי סוֹף-כָּל-סוֹף "סִלְף בּוֹגְדִים וְשִׂדִּים" רַחֲמָנָא לִי צִלָּן,
וְהַדְרָךְ הַנְּכוֹנָה הִיא רַק עַל-יְדֵי הַלִּיכָה בְּתַמִּימוּת - "תּוֹמָת
יִשְׂרָאֵל - תִּנְחָם".

בְּסוֹף פְּרָשְׁתֵּנוּ נֹאמַר אוֹדוֹת מַלְחָמוֹת עֲמֶלֶק "אֲשֶׁר קָרָךְ
בְּדָרָךְ" (כה, יח). וּמִפְּרֵשׁ הַמְּדַרְשׁ, קָרָךְ מִלְשׁוֹן קְרִירוֹת (נחומא
סוף פרשתנו). וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ מִשְׁמַעוֹת קְרִירוֹת זֹ:

כְּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ לְמִתְּנִיחָהּ, וְרָצוּ לְהַכְרִיז נִשְׁעָה
קוֹדֶם לְנִשְׁמָה, הֵן אִם יְבִינוּ וְהֵן אִם לֹא, יִקְמוּ מֵה שִׁישְׁמָעוּ
- בָּא עֲמֶלֶק וּפָעַל קְרִירוֹת. עֲמֶלֶק לֹא טָעַן שְׁלֹא יָלְכוּ
חֲסִינְשׁוֹלִים לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהֵרִי גַם הוּא הָיָה נִכְדָּ שֶׁל
אֲבִרָה וְיִצְחָק, אֲבָל לֹא הִסְפִּים עַל הַנִּהְגָּת יַעֲקֹב "אִישׁ תָּם
יוֹשֵׁב אֱהָלִים" (תולדות כה, כז). טוֹעֵנָתָה הִיא: "יוֹשֵׁב אֱהָלִים",
לְלִמּוּד תּוֹרָה - הוּא מְסַכֵּם, אֲבָל "אִישׁ תָּם", לֹא לְשִׂאֻל
תַּחֲלָה בְּמֵה הַמְּדוּבָר וּמֵה יִדְרָשׁוּ מִמֶּנּוּ, אֲלֹא "נִשְׁעָה קוֹדֶם
לְנִשְׁמָה" - עַל זֶה אֵינוֹ מְסַכֵּם.

הוּא מִתְּנַהֵג לְפִי הַסֵּדֶר שֶׁל עֲשׂוֹ, "אִישׁ יוֹדֵעַ צִיד" - הוּא
מִבִּין, הוּא מִחְשָׁב בְּמֵה מְסוּגָל הוּא לְצוּד וּלְהַכִּיל, הוּא מִשְׁעַר
אֶת כְּחוּטָיו וְאֶת שְׂכָלוֹ כְּמֵה יִלְמַד וְכְּמֵה יִקְסֵם. הַנִּהְגָּתָה הִיא
בְּסֵדֶר שֶׁל נִשְׁמָה וְנִשְׁעָה, לְכָל-לְרֹאשׁ לְשִׁמּוּעַ וּלְהִבִּין, וְרַק
אִזּוֹ יוֹכֵל לְשַׁעַר אִם יוֹכֵל לְעֲשׂוֹת זֹאת אִם לֹא.

ק"י פסוקים, על"י סימן. חסלת פרשת תצא

ההפמרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמ - רמב

המשך ביאור למס' כריתות ליום שבת קודש עמ' א

4 דְּבִרְיֵי קִימִין וְהַמְתָּנָה מִבּוֹטְלָתָהּ. אֲבָל אִם אָמַר 'מִתְּנָה זֹאת בְּשִׁילָה'
5 [חֵי], אוֹ שֶׁאִמַּר 'מִתְּנָה זֹאת אֵינָה מִתְּנָה', לֹא אָמַר כָּלִים, וְהַמְתָּנָה
6 קִימָתָה בַּעַל כְּרָח.

1 שְׁשֵׁת - וִישׁ אוֹמְרִים שְׂרָבִי אֲבָהוּ אִמַּר זֹאת בְּשֵׁם רַב שֶׁשֶׁת, מְקַבֵּל
2 מִתְּנָה, שֶׁאִמַּר לְאַחֵר שֶׁבָּאת מִתְּנָה לְדִיד וְזָכָה בָּהּ, 'מִתְּנָה זֹאת תִּכְבֹּל',
3 אוֹ שֶׁאִמַּר 'מִתְּנָה זֹאת מְבִישִׁילָת', אוֹ שֶׁאִמַּר 'מִתְּנָה זֹאת אִי אֶפְשִׁי בָּהּ',

צדקך: ה את־חקיך אֶשְׁמֹר אֶל־תְּעוּבתי עַד־מָאד:
ב ט בַּמָּה יִפְתָּה־נַּעַר אֶת־אַרְחוֹ לְשֹׁמֵר בְּדַבְּרֶךָ:
י בְּכָל־לִבִּי דִרְשִׁיתִיךָ אֶל־תִּשְׁנֵנִי מִמְצוֹתֶיךָ:
יא בְּלִבִּי צַפְנִיתִי אִמְרֹתֶךָ לִמְעַן לֹא אֲחַטֵּא־לָךְ:
יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ: יג בִּשְׁפָתִי
סִפְּרִיתִי כָּל מִשְׁפָּטֵי־פִיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי
כָּעַל כְּלִי־הַזֶּן: טו בַּפְּקוּדֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶבִּיטָה
אַרְחִיתִיךָ: טז בַּחֲקֵיתֶיךָ אֲשַׁתַּעֲשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח
דְּבָרֶךָ: יז גָּמַל עַל־עֲבֹדְךָ אַחִיהַ וְאֲשִׁמְרָה דְּבָרֶךָ:
יח גַּל־עֵינִי וְאֶבִּיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ: יט גַּר אֲנֹכִי
בָּאָרֶץ אֶל־תִּסָּתֵר מִפְּנֵי מִצְוֹתֶיךָ: כ גֵּרְסָה נִפְשִׁי
לְתַאבָּה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עַתָּה: כא גְּעַרְתָּ זָדִים
אַרְוִימִם הַשֵּׁנִים מִמְצוֹתֶיךָ: כב גָּל מַעְלֵי חִרְפָּה
וְבוֹז כִּי עֲדִיתֶיךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יָשְׁבוּ שָׂרִים כִּי
נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יֵשִׁיחַ בַּחֲקֵיךָ: כד גַּם־עֲדִיתֶיךָ
שִׁעֲשַׁעֵנִי אֲנִשִּׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי
חֲזִנִי בְּדַבְּרֶךָ: כו דִּרְכֵי סִפְּרִיתִי וְתַעֲנֵנִי לְמַדְנִי
חֻקֶּיךָ: כז דֶּרֶךְ־פְּקוּדֶיךָ הִבִּינִנִי וְאֲשִׁיחָה
בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דָּלַפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹגָה קִיַּמְנִי
בְּדַבְּרֶךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֵר הִסַּר מִפְּנֵי וְתוֹרָתֶךָ חֲנִנִי:
ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרִיתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְשִׁנִּנִי: לב דֶּרֶךְ־מִצְוֹתֶיךָ
אַרְוִיךָ כִּי תִרְחִיב לִבִּי: ה ג הִרְנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֻקֶּיךָ
וְאַצְרִנָּה עֲקֹב: לד הִבִּינִנִי וְאַצְרָה תּוֹרָתֶךָ
וְאֲשִׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנִתִּיב מִצְוֹתֶיךָ
כִּי־בו חֲפָצָתִי: לו הִטַּלְבִּי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאֵל
אֶל־בָּצֵעַ: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׂוֹא בְּדַרְכֶּךָ
חֲזִנִי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אִמְרֹתֶיךָ אֲשֶׁר לִירְאֶתֶךָ:
לט העֲבֵר חֲרָפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאכְתִּי לִפְקוּדֶיךָ בְּצִדְקָתֶךָ חֲזִנִי:
ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתֶּךָ כְּאִמְרֹתֶךָ:
מב וְאֶעֱנֶה חֲרָפִי דָּבָר כִּי־כִטַּחְתִּי בְּדַבְּרֶךָ: מג וְאֶל־
תִּצַּל מִפִּי דְּבַר־אֱמֶת עַד־מָאֵד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ
יִחְלָתִי: מד וְאֲשִׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

מה וְאֶתְהַלַּכְה בְּרַחֲבָה כִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשִׁיתִי:
מו וְאִדְבַּרְהָ בְּעֲדִיתֶיךָ נֶגֶד מַלְאָכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
מז וְאֲשַׁתַּעֲשֶׂע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאֲשִׂא
כִּפִּי אֶל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאֲשִׁיחָה בַּחֲקֵיךָ:
ז מט זָכַר־דְּבָר לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתֵנִי: נ זאת
נִחְמַתִּי כַּעֲנִי כִּי אִמְרֹתֶךָ חִיתֵּנִי: נא זָדִים הִלְצֵנִי
עַד־מָאֵד מִתּוֹרָתֶךָ לֹא נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
מֵעוֹלָם: נג יְהוָה וְאֶתְנַחֵם: נד זִלְעָפָה אַחֲזִיתִנִּי
מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרָתֶךָ: נה זְמֹרוֹת הַיּוֹלֵל חֻקֶּיךָ
בְּבֵית מְגוּרִי: נז זָכַרְתִּי כִּלְיָהָ שְׁמֹךְ יְהוָה
וְאֲשִׁמְרָה תּוֹרָתֶךָ: נו זאת הִיטַח־לִי כִּי פִקּוּדֶיךָ
נִצַּרְתִּי: ח נ חֻלְקִי יְהוָה אִמְרֹתִי לְשֹׁמֵר דְּבָרֶיךָ:
נז חֲלִיתִי פִּנְיֶךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי כְּאִמְרֹתֶךָ:
נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכֶיךָ וְאֲשִׁיבָה רִגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ:
ס חֲשִׁיתִי וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לְשֹׁמֵר מִצְוֹתֶיךָ:
סא חֲבָלִי רִשְׁעִים עוֹדֵנִי תּוֹרָתֶךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֲקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
צדְקָתֶךָ: סג חֲבֵר אָנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמִרִי
פִּקּוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְהוָה מִלֵּאָה הָאָרֶץ חֻקֶּיךָ
לְמַדְנִי: ט טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְהוָה
בְּדַבְּרֶךָ: טז טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצְוֹתֶיךָ
הֵאֱמַנְתִּי: טז טָרַם אֶעֱנֶה אָנִי שֹׁגֵג וְעֵתָה אִמְרֹתֶךָ
שִׁמְרִיתִי: טח טוֹב־אַתָּה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ:
טט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֵר זָדִים אָנִי בְּכָל־לֵב: י אֲצַד
פִּקּוּדֶיךָ: י טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אָנִי תּוֹרָתֶךָ
שִׁעֲשַׁעְתִּי: יא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לִמְעַן אֶלְמַד
חֻקֶּיךָ: יב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלֹפִי וְהֵב וְכֶסֶף:
י ג ידִיד עֲשׂוֹנִי וְיִכְוֹנֵנִי הִבִּינִנִי וְאֶלְמַדְהָ
מִצְוֹתֶיךָ: יד יִרְאִיד יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ כִּי לְדַבְּרֶךָ
יִחְלָתִי: יז יִדְעִיתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
עֲנִיתֵנִי: יז יִהְיֶנָּה חֶסֶדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרֹתֶךָ
לַעֲבֹדְךָ: יז יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה כִּי־תוֹרָתֶךָ
שִׁעֲשַׁעֵנִי: יז יִבְשׂוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֵר עוֹתֵנוּ אָנִי
אֲשִׁיחַ בַּפְּקוּדֶיךָ: יז עַם יָשׁוּבוּ לִי יִרְאִיד

וַיִּדְעֵי עֲדֹתֶיךָ: פ יהי־לִבִּי תָמִיד בַּחֲקִיךָ לִמְעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: ב פֶּלֶתָה לְתַשׁוּעָתְךָ נִפְשִׁי לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: בב פָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרָתְךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: בג בִּי־הֵייתִי כְּנָאֵד בְּקִיטֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: בד כִּמָּה יִמִּי־עֲבָדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרִדְפִי
 מִשְׁפָּט: בה פָּרוּ־לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתְּוֹרְתְךָ: בו פֶּל־מִצִּיתֶיךָ אִמּוּנָה שָׁקֵר רִדְפוּנִי
 עֲזָרְנִי: בז כִּמְעַט פָּלוּנִי בְּאֶרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹבֶדְתִּי
 פִּקְדֶיךָ: בח כַּחֲסִדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יִהְיֶה דְבָרְךָ נֶצֶב בְּשָׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אִמּוּנָתְךָ כּוֹנֶנֶת אֶרֶץ וּתְעַמֵּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי תִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לוֹלִי תוֹרְתְךָ
 שַׁעֲשְׁעִי אֹז אֲבֹדְתִי בְּעֵינָי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֲשַׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִיֵּיתִנִּי: צד לֹךְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רַשְׁעִים לְאַבְדְּנִי
 עֲדֹתֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן: צו לְכָל־תִּכְלָה רְאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
 מִצִּוְתְךָ מְאֹד: מז מִה־אֶתְּהִבְתִּי תוֹרְתְךָ כִּלְיֹתִי
 הִיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִיבִי תִּחַפְּמֵנִי מִצִּוְתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדֹתֶיךָ שִׁיחֹה לִי: ק מוֹצָנִים אֶתְּבוֹנֶן כִּי פְּקוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רַע כָּלֹאתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשָׁמֹר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סָרְתִי בִּי־אַתָּה
 הוֹרֵתִנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲבִי אִמְרָתְךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֶתְּבוֹנֶן עַל־פֶּן שָׁנְאֹתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֵר: נ קה גִּר־לִרְגְלִי דְּבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבְתִּי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מְאֹד יִהְיֶה חִינִי כְּדְבָרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יִהְיֶה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדְּנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרְתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רַשְׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם בִּי־שִׁשׁוֹן לִבִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי לִבִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקֹב: קיג סַעֲפִים שָׁנְאֹתִי
 וְתוֹרְתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ
 יִחַלְתִּי: קטו סוֹרוּ־מִמֵּנִי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצִּוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאִמְרָתְךָ וְאַחִיהָ וְאַל־תִּבְשִׁינִי

מִשְׁבָּרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשְׁעָה וְאוֹשְׁעָה בַּחֲקִיךָ
 תָּמִיד: קיח סָלִית פֶּל־שׁוֹגִים מִחֲקִיךָ בִּי־שָׁקֵר
 תִּרְמִיתָם: קיט סִגִּים הַשִּׁפְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אֶרֶץ לִכֹּן
 אֶהְבֵּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפְּחַדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ע קכא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 פֶּל־תִּנְיָחֵנִי לַעֲשֹׂקִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֶל־
 יַעֲשֻׁקָנִי זָדִים: קכג עֵינֵי פָלוּ לְתַשׁוּעָתְךָ וּלְאַמְרָת
 צִדְקָךָ: קכד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסִדְךָ וּחֲקִיךָ
 לְמַדְּנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה הִפְּרוּ תוֹרְתְךָ: קכז עַל־פֶּן
 אֶהְבֵּתִי מִצִּוְתֶיךָ מוֹדֵב וּמִפֶּן: קכח עַל־פֶּן |
 פֶּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי פֶל־אֶרֶח שָׁקֵר שָׁנְאֹתִי:
 פ קכט פֶּלֹאוֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־פֶּן נִצַּרְתָּם נִפְשִׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פִּתְיִים: קלא פִּי־פָּעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצִּוְתֶיךָ יֶאֱבֹתִי: קלב פִּנְה־אֱלִי וּחֲנִנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאַהֲבִי שְׁמֶךָ: קלג פִּעְמִי הִכֵּן כְּאִמְרָתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כָל־אֹנוֹן: קלד פִּדְנִי מִעֲשָׁק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פִּנְיֶךָ הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלִמְדֵנִי
 אֶת־חֲקִיךָ: קלו פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרְתְךָ: צ קלא צִדִּיק אֶתָּה יִהְיֶה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלכ צוֹיֵת צִדֵּק עֲדֹתֶיךָ וְאַמּוּנָה מְאֹד:
 קלט צִמְתַּתֵּנִי קִנְיָתִי בִּי־שִׁכְחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אִמְרָתְךָ מְאֹד וְעֲבָדְךָ אֶהְבָּה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְוָה פִּקְדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרְתְךָ אֱמֶת: קמג צֹר־
 וּמִצֹּק מִצְאוּנִי מִצִּוְתֶיךָ שַׁעֲשְׁעִי: קמד צִדֵּק
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיהָ: ק מה קִרְאֵתִי
 בְּכָל־לַב עֲנִי יִהְיֶה חֲקִיךָ אֲצִרָה: קמו קִרְאֵתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדֹתֶיךָ: קמז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשְׁעָה לְדַבְּרֶךָ יִחַלְתִּי: קמח קִדְמוֹ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאִמְרָתְךָ: קמט קוֹלִי שָׁמְעָה כַּחֲסִדְךָ יִהְיֶה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קנ קָרְבוּ רִדְפִי וְזִמָּה מִתוֹרְתְךָ
 רַחֲקוּ: קנא קָרוֹב אֶתָּה יִהְיֶה וְכָל־מִצִּוְתֶיךָ אֱמֶת:
 קנב קִדְּם יִדְעָתִי מִעֲדֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתָם: ר קנג רֹאה־עֲנִי וְחַלְצֵנִי בִּי־תוֹרְתְךָ לֹא

שְׁכַחְתִּי: קִנֵּה רִיבָה רִיבִי וּגְאַלְנִי לְאַמְרַתְךָ חֲיִנִּי:
 קִנֵּה רַחֲוֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁוְעָה בִּיחְקֶיךָ לֹא דָרָשׁוּ:
 קִנֵּה רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה בְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִּי: קִנֵּה רַבִּים
 וְדָפִי וְצָרִי מִעֲדוּלֹתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: קִנֵּה רֵאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּטָמָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ:
 קִנֵּה רֵאִה בִּירִפְּקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה בַּחֲסֶדְךָ חֲיִנִּי:
 קִס רֵאשִׁידְכֶרֶךְ אֱמֶת וְלַעֲלֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךְ:
 ש קִסָּא שָׁרִים רִדְפוּנִי חֲנֻם וּמִדְכֶרֶךְ פֶּתַח לְבִי:
 קִסָּב שֵׁשׁ אֲנֹכִי עַל־אִמְרַתְךָ כְּמוֹצֵא שָׁלָל רֹב:
 קִסָּג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאַתְעַבָּה תוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:
 קִסֵּד שִׁבְעַת בְּיֹם הַלֵּלְתִּיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךְ:
 קִסָּה שְׁלוֹם רֹב לְאַהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:

קִסו שְׁכַרְתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וּמִצוֹתֶיךָ עָשִׂיתִי:
 קִסז שְׁמֵרָה נַפְשִׁי עֲדוּלֹתֶיךָ וְאַהֲבָם מְאֹד:
 קִסח שְׁמֵרַתִּי פְקוּדֶיךָ וְעֲדוּלֹתֶיךָ כִּי כָל־דְּרָכֶיךָ נִגְדָּה:
 ת קִסט תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה כְּדֶכְרֶךָ הַכִּינֵנִי:
 קע תָּבוֹא תַחֲנֹנִתִּי לְפָנֶיךָ פֶּאֶמְרַתְךָ הַצִּילֵנִי:
 קעא תַּפְעֲנָה שְׁפָתִי תְהַלֵּלָה כִּי תִלְמַדְנִי חֲקִיד:
 קעב תַּעֲזֵן לְשׁוֹנִי אִמְרַתְךָ כִּי כָל־מִצוֹתֶיךָ צִדְקָה:
 קעג תַּהֲיִי־יֶדְךָ לְעֹזְרִנִּי כִּי פְקוּדֶיךָ בַּחֲרַתִּי:
 קעד תִּאֲבֹתִי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שְׁעִשְׁעִי:
 קעה תַּחֲיִי־נַפְשִׁי וְתַהֲלִלְךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזֹרֵנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי בְּשֵׁה אֶבֶר בִּקֵּשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצוֹתֶיךָ לֹא
 שְׁכַחְתִּי:

המשך ביאור למס' כריתות ליום שבת קודש עמ' ב

1 נודע לו לאחר שנשחט וקודם זריקת הדם הרי זה יקרב, ומצד שני,
 2 אימא סיפא – אמור את הסיפא שבה שנינו לגבי אשם ודאי שנזרק
 3 כבר דמו, ואחר כך נודע שלא חטא, והבשר יצא לבית השריפה.
 4 והא ודאי תברא – זו ודאי סתירה בין שני חלקי המשנה, וצריך
 5 לומר שמי ששנה זו לא שנה זו. כלומר מחלוקת תנאים היא, ומי
 6 ששנה את הדין של קודם זריקה סובר שחולין שנשחטו בעזרה
 7 בקבורה, ומי ששנה את הדין של לאחר זריקה סובר שהם
 8 בשריפה.
 9 תירוצו נוסף על הקושיא מאשם ודאי על אשם ודאי: רב אשי אמר,
 10 (רישא דקתני באשם תלוי והבשר יצא לבית השריפה לא קשיא)
 11 לעולם חולין שנשחטו בעזרה דינם בקבורה, ומה שבסיפא הבשר
 12 יוצא לשריפה, הוא משום בלחור זריקה וריקת מיתתו כזבא פסול –
 13 דומה הדבר לקרבן שאירע בו פסול, וכיון שכן, אילו היו אומרים
 14 לקבורו היה מקום לטעות שכך דינם של קדשים שנפסלו, ועל כן
 15 תיקנו שלאחר זריקה יהיה דינו בשריפה.
 16 שנינו במשנה: גורק הדם של האשם התלוי קודם שנודע לו שלא
 17 חטא, הבשר יאכל.
 18 שואלת הגמרא: ואמאי – מדוע לאחר זריקה נאכל הבשר, הא
 19 הויא ליה ידיעה – הרי מבאי הקרבן יודע עתה שלא חטא, ואילו
 20 לגבי אשם תלוי נאמר בתורה (ויקרא ה' יד) 'וזוה לא ידע', דהיינו,
 21 שדין אשם תלוי הוא רק כשאינו יודע אם חטא. מתרצת הגמרא:
 22 אמר רבא, אמר רבא – נאמר בפסוק העוסק באשם תלוי (שם) 'והוא
 23 לא ידע ונסלח לו', דהיינו שדווקא בשעת הסליחה צריך שלא
 24 תהיה לו ידיעה, ושעת הסליחה היא בשעת זריקת דמו של האשם
 25 שהיא עיקר הכפרה, והא וזהו – לא הויא ליה ידיעה בשעת סליחה
 26 – לא היתה לו ידיעה בשעת זריקה, ולכן אף שנודע לו קודם
 27 אכילה שלא חטא, דינו כאשם תלוי כשר ומותר בשרו באכילה.
 28 שנינו במשנה לגבי אשם תלוי: אם משנשחט נודע לו, ישפר הדם
 29 והבשר יצא לבית השריפה וכו', רבי יוסי אומר, אפילו אם הדם
 30 בפסם כו' יורק הדם עתה על המזבח והבשר יאכל.
 31 הגמרא מבררת את שיטת רבי יוסי. שואלת הגמרא: לרבי יוסי,
 32 אמאי ו- (מדוע) גורק הדם, הא הויא ליה ידיעה בשעת סליחה – הרי

33 יש לו ידיעה שלא חטא בשעת זריקת הדם שהיא שעת הסליחה,
 34 ואילו בסוגיא הקודמת התבאר שקרבן אשם תלוי בא רק כאשר
 35 אין ידיעה בשעת זריקת הדם שהיא שעת הסליחה. מתרצת
 36 הגמרא: אמר רבא, רבי יוסי סבר לה כרבי שמעון, ואמר כל העומד
 37 לזרוק קורק דמי. כלומר, דם המוכן לזריקה על המזבח נחשב כבר
 38 כזרוק. וממילא כיון שבשעה שהוכן הדם לזריקה עדיין לא נודע
 39 למקריב שלא חטא, נחשב הדם כזרוק וכלאחר סליחה, והקרבן
 40 כשר.
 41 מקשה הגמרא: אימר דאמר ו- אמנם אמרו רבי שמעון את דבריו
 42 במידי ו- (בדבר) דעומד לזרוק, כגון דם בשאר הקרבנות, אבל האי –
 43 דם זה, הרי באמת אין עומד לזרוק, שהרי עוד קודם זריקתו עתיד
 44 להיוודע למקריב שלא חטא, ובאופן זה אין לנו לדון את הדם
 45 כזרוק, וממילא אין לדון את האשם תלוי כאילו נודע לו שלא
 46 חטא לאחר סליחה. וחזרת הקושיא מדוע לפי רבי יוסי יורק הדם.
 47 מתרצת הגמרא: אמר רבא, אמר רבא – אמרו בארץ ישראל, קסבר רבי
 48 יוסי, כלי שרת מקדשין (כו) את הפסול בתחלה ליקרב. כלומר כיון
 49 שניתן הדבר בבלי שרת, מועיל הכלי שרת לקדש ולהחשיב את
 50 מה שבתוכו ככשר, ומותר לכתחילה להעלותו על המזבח, אף
 51 שבאמת הוא פסול. ולכן על אף שלפני זריקת הדם התברר
 52 שהקרבן הוא חולין והדם פסול, מכל מקום כיון שכבר הונח בבוס,
 53 מותר לכתחילה לזרוקו על המזבח, וכיון שדין הדם להיזרק,
 54 ממילא הוא מתיר את הבשר באכילה.
 55 שנינו במשנה: אשם ודאי אינו כן כו'. וממשיכה המשנה: עגלה
 56 ערופה אינו כן, עד שלא נערפה תצא ותרעה בעדר, משנערפה
 57 תקבר במקומה, שעל ספק באה מתחלה, כיפרה ספקה והלכה לה.
 58 הגמרא דנה מתי חל איסור ההנאה בעגלה ערופה: אימא – נאמר
 59 בבית המדרש, עגלה ערופה אימתי נאסרת – מאיזה זמן אסורה
 60 בהנאה. רב הונא אמר, מחיים, רבא אמר, לאחר עריפה.
 61 שואלת הגמרא: בשלמא לרבא – דינו של רבא מובן, שאוסרה
 62 מעידנה דאיתעביד בה מעשה – משעה שנעשה בה מעשה העריפה,
 63 וזמן זה הוא זמן מסויים, אלא לרב הונא לא מובן מאימתי כוונתו
 64 שנאסרת, כלומר מאיזה זמן מסויים בחייה היא נאסרת.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום רביעי - י"א אלול מפרק ס עד סוף פרק סה ופרקים לא-לג	יום ראשון - ח' אלול מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים כב-כד
יום חמישי - י"ב אלול מפרק סו עד סוף פרק סח ופרקים לד-לו	יום שני - ט' אלול מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים כה-כז
יום שישי - י"ג אלול מפרק סט עד סוף פרק עא ופרקים לז-לט	יום שלישי - י' אלול מפרק נה עד סוף פרק נט ופרקים כח-ל
שבת קודש - י"ד אלול פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עז ופרקים מ-מב	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ח' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיח, ובירור זה יהי'... עד עמ' קיח, במצרף וכו'.

- 1 וברור זה – שהטוב יתברר מהרע, ויהי' גם כן על ידי גילוי
2 אלקותו למטה – כלומר, כשם שהבירור בכלל נעשה הרי על
3 ידי מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות¹², כך גם יהיה הבירור
4 על ידי ההתגלות האלקית שתהיה אז למטה, בהארה רבה
5 והשפעה עצומה, כמו
6 שכתוב¹³: "כי מלאה
7 הארץ דעה את ה'",
8 "ונגלה כבוד ה' כו"¹⁴,
9 וזהו בכללות העולם
10 לעתיד, – שאז יהיה
11 הטוב שיתברר מהרע –
12 על ידי ההתגלות האלקית
13 שתתגלה אז, אך באדם
14 המתחנך – בכל עת
15 מצא, – בכל שעת
16 הימצאו של הקדוש ברוך
17 הוא¹⁵, זו תפלה, – שזה
18 ענין התפילה¹⁶, או שאר
19 עתים מזמנים להתבודד
20 עם קונו – שאז, בשעת
21 התפלה או בשאר זמנים
22 שיהודי "עובד" עם עצמו
23 – כל אחד לפי מעשיו

אגרת הקדש

- ובירור זה יהיה ג"כ ע"י
גילוי אלקותו למטה בהארה רבה והשפעה עצומה
כמ"ש כי מלאה הארץ דעה את ה' ונגלה כבוד ה'
כו' וזהו בכללות העולם לעתיד אך באדם התחנך
בכל עת מצוא זו תפלה או שאר עתים מזמנים
להתבודד עם קונו כ"א לפי מעשיו וזכה למעין בירור
זה ע"י עסק התורה לשמה וכן ע"י הצדקה כמ"ש
ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי דכתיב אני בצדק
אחזה פניך היא בחי' גילוי הארה והשפעת הדעת
והתבונה להתבונן בגדולת ה' ולהוליד מזה דו"ר
שכליים כנודע ועי"ז נברר הטוב לה' ונפרד הרע
כמ"ש מצרף לכסף וכו' לזהב ואיש לפי מהללו. פי'
לפי הילולו את ה' בעומק הדעת להוליד דו"ר כזה
נברר הטוב ונפרד הרע כבירור ופירוד הסיגים מכסף
וזהב במצרף וכו'.
- 24 זוכה למעין בירור זה, על ידי עסק התורה לשמה, –
25 שעל ידי ההתגלות האלקית שבנפשו שמתגלה מלימוד התורה
26 שלו – נעשה הבירור, שהטוב שלו מתעלה מהרע, וכן על ידי
27 הצדקה, – שהוא נותן, גם כן מתברר הטוב מהרע, כמו
- 28 שאמרו¹⁷: – רבותינו ז"ל: "רבי אלעזר יהיב פרוטה לעני
29 והדר מצלי, – ר' אלעזר נתן פרוטה לעני ואחר כך התפלל,
30 דכתיב: – שהרי כתוב¹⁸: אני בצדק – בצדקה, אחזה פניך",
31 – כדי לראות ההתגלות של פנימיות האלקות בתפלה, הרי זה
32 על ידי הקדמה של "צדק",
33 צדקה, היא – "אחזה
34 פניך" היא בחינת גילוי
35 הארה והשפעת הדעת
36 והתבונה, להתבונן
37 בגדולת ה', ולהוליד מזה
38 דחילו ורחימו – יראה
39 ואהבה, שכליים –
40 שבאות מהשכל וההבנה
41 בגדולת ה', כנודע, –
42 שזוהי ההתגלות האלקית
43 שבתפלה, ועל ידי זה
44 נברר הטוב – ועולה לה'
45 ונפרד הרע, כמו
46 שכתוב¹⁹: "מצרף לכסף
47 וכו' לזהב, ואיש לפי
48 מהללו", פרוש – מה
49 הפירוש שצירפו (מירוק)
50 של אדם הוא לפי מה
51 שהוא מהלל? – לפי הלולו את ה' – בשעת התפלה, כעמק
52 הדעת להוליד דחילו ורחימו²⁰ – יראת ה' ואהבת ה', ככה
53 נברר הטוב ונפרד הרע, – והוא נצרף ונמרק, כבירור ופירוד
54 הסיגים מכסף וזהב במצרף וכו'.

יום שני ט' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיח, והנה מודעת זאת... עד עמ' 236, פעמים וכו'.

- 55 והנה מודעת זאת, – הרי ידוע, שישאל במעמ' הם
56 רחמים וגומלי חסדים²¹, מפני היות נפשותיהם נמשכות
57 ממדותיו יתברך, אשר
58 החסד גובר בהן –
59 במדות העליונות, על
60 מדת הדין והגבורה
61 והצמצום, וכמו
62 שכתוב²²: "גבר חסדו
63 על יראיו", – המרמז על
64 התגברות החסד על מדת
65 היראה והגבורה שבו
- 66 יתברך, שלכן נקראת הנשמה "בת כהן" – שהיא באה
67 מבחינת כהן, שהיא מדת החסד, כמו שכתוב בפרק הקדוש²³.
68 – וכיוון שהנשמה באה
69 מהמדות הקדושות שבהן
70 חסד מתגבר – לכן גם
71 בנשמה מדת החסד
72 והרחמנות היא
73 בהתגברות, שיהודים
74 בטבעם הם בעלי רחמים
75 וגומלי חסדים. והנה,
76 הצדקה הנמשכת

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת שישאל

- בטבעם הם רחמים וגומ'ח מפני היות נפשותיהם
נמשכות ממדותיו ית' אשר החסד גובר בהן על מדת
הדין והגבורה והצמצום וכמ"ש גבר חסדו על יראיו
שלכן נקראת הנשמה בת כהן כמ"ש בזה"ק. והנה
הצדקה הנמשכת מבחי' זו נק' בשם מעשה הצדקה

12. כנ"ל ח"א רפ"ז. 13. ישע"י יא, ט. 14. שם מ, ה. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרשים תהלים לב, ו". 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק סכ"ה בארוכה". 17. ב"ב י, א. 18. תהלים יז, טו. 19. משלי יז, ג. 20. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם כסף וזהב ברוחניות - תו"א ר"פ וישב ובכ"מ". 21. ראה תניא ח"א ספ"א. 22. תהלים קג, יא. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ח"ב צה, א".

- 1 מבחינה זו – מטבע הרחמנות שבנשמה, נקראת בשם "מעשה
2 הצדקה", כי שם "מעשה" נופל על דבר שכבר נעשה, או
3 שנעשה תמיד ממילא והיא דבר ההוה ורגיל תמיד, ואף
4 כאן – בענין הצדקה הבא מהרחמנות הטבעית שבנשמה, הרי
5 מדת החסד והרחמנות
6 המבטח הנפשות כל
7 בית ישראל מכבר – הרי
8 זה דבר שכבר נעשה,
9 מעת
10 והשתלשלותן ממדותיו
11 יתברר, כמו שכתוב:²⁴
12 "ויפח באפיו כו", –
13 בגופו של אדם הראשון
14 נשמה של חיים, ואנו
15 אומרים²⁵ על הכנסת
16 הנשמה ביהודי: "ואתה
17 נפתח ב", "ומאן דנפח
18 כו"²⁶, – מתוכו נפח,
19 מתוכיותו ומפנימיותו,
20 ובנמשל הכוונה שהנשמה
21 באה מפנימיות האלקות,
22 הרי, כיוון שהיא באה מפנימיות מדותיו יתברך – יש בה, בנשמה,
23 ענין הפנימיות של מדותיו יתברך, יחד עם התגברות מדת החסד,
24 מאז ירידתה וכניסתה בגוף. וגם בכל יום יום – הקב"ה כמיוב
25 מחדש מעשה בראשית, – כולל התחדשותן של המדות
- שלמעלה, ובאשר לנשמה למטה, הרי ו"חדשים לבקרים
כו"²⁷. – זה פירוש "מעשה", שנעשה תמיד, שהרי תמיד ישנה
ההתחדשות בנשמה ומדת הרחמים שלה, הרי זה ענין "מעשה
הצדקה", הצדקה נעשית מצד מדת הרחמנות שבטבע בני
ישראל. אך לשון
"עבודה" אינו נופל אלא
על דבר שהאדם עושה
ביגיעה עצומה נגד טבע
נפשו, – שעליו להתייגע
עם עצמו לעשות נגד טבע
נפשו, שכן הטבע של נפשו
אינו רוצה להרשות זאת,
רק שמכחל טבעו
ורצונו מפני רצון
העליון ברוך-הוא, כגון
לנע עצמו בתורה
ובתפלה "עד מצוי
הנפש"²⁸ כו". – דבר
שאין טבע הנפש רוצה
להרשותו, אלא הוא
מתייגע עם עצמו כנגד
טבע נפשו. ואף כאן במצות הצדקה, – העבודה היא לתן –
לתת תרבה יותר מ – אשר טבע רחמנותו ורצונו – לתת,
וכמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה²⁹ על פסוק³⁰: "נתן
תתן" – "אפילו מאה פעמים וכו".

יום שלישי י' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 236, וז"ש והי' מעשה... עד עמ' קיט, כל חמאתם:

- 51 וזהו שכתוב: "והיה מעשה הצדקה – שלום", וגם הצדקה
52 הנקראת בשם "מעשה" ולא בשם "עבודה" – אף-על-פי
53 כן ב"אתערותא דלתתא
54 אתערותא דלעילא", –
55 על ידי עבודת הצדקה
56 שלמטה
57 התעוררות
58 מעורר – על ידי
59 ההתעוררות מלמטה, גלוי
60 אור אינסוף ברוך-הוא
61 בהארה רבה והשפעה
62 עצומה, ונעשה "שלום"
63 במדומיו – בשרים
64 ובמדות
65 שתהיה התכללות מיכאל וגבריאל, שר של חסד ושר של
66 גבורה, ואשר גבורה תומתק בחסד, וגם בפמליא של מטה. –
- בעולמות שלמטה, רק שבעולם הזה השפל – לא יתגלה
השלום והברור – של הטוב מהרע, ופירוד הרע מהטוב עד
"עת קץ" – של הרע,
ולא בזמן הגלות, כנזכר
לעיל. רק ב"עולם קטן"
הוא האדם – בכל "עת
מצא", זו תפלה, –
הנקראת "שלום", שהרי
גם בתפלה נעשה ענין
השלום והבירור של הטוב
מהרע, כמו שכתוב:
"בצדק – בצדקה, אחזה
פניד", כנזכר לעיל. –
ההתגלות הפנימית של
אלקות שמתגלה בשעת התפלה שאז ישנו ענין השלום. אך
אחר התפלה יוכל להיות הרע – שבנפש, חוזר ונעור בקל

אגרת הקדש

וז"ש והיה מעשה

הצדקה שגם הצדקה הנק' בשם מעשה ולא בשם
עבודה אעפ"כ באתעדל"ת אתערותא דלעילא מעורר
גילוי אור א"ס ב"ה בהארה רבה והשפעה עצומה
ונעשה שלום במרומיו וגם בפמליא של מטה רק
שבעוה"ז השפל לא יתגלה השלום והבירור ופירוד
הרע מהטוב עד עת קץ ולא בזמן הגלות כנ"ל רק
בעולם קטן הוא האדם בכל עת מצוי זו תפלה
כמ"ש בצדק אחזה פניד כנ"ל אך אחר התפלה יוכל
אלקות שמתגלה בשעת התפלה שאז ישנו ענין השלום. אך
אחר התפלה יוכל להיות הרע – שבנפש, חוזר ונעור בקל

24. בראשית ב, ז. 25. בברכות השחר (ברכת "אלקי נשמה"), מברכות ס, ב. 26. הובא לעיל ח"א רפ"ב בשם הזהר. 27. איכה ג, כג.
28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק ס"א". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ספרי דברים טו, יו"ד. פרש"י שם". 30. דברים שם.

מאליו, רק אם האדם יעוררנו וימשיכנו על עצמו
 חס־ושלום. – ואילו מעצמו לא יתעורר הרע בליכך בקלות.
 וזהו שכתוב "השקט נכמח עד עולם", – שהשכר עבור
 "עבודת הצדקה" הוא "השקט ובטח עד עולם", "השקט" –
 הוא מלשון "שוקט על
 שמרינו"²⁴,
 שהשמרים נפרדים
 לגמרי מן חינו ונפילין
 למטה לגמרי, וחינו
 למעלה וך וצלול
 בתכלית. ועל־דבריה
 הוא ב"עבודת הצדקה",
 – בצדקה שבבחינת
 עבודה, ה"שמרים" הן
 בחינת תעריכת רע
 שבנפשו, נכרר ונפרד
 מעט מעט עד שנופל
 למטה למקורו וישרשו,
 – מקור ושורש הרע –
 שמתחת לכל העולמות,
 וכמו שכתוב²⁵:
 "ותשליך במצלות ים
 כל חטאתם"²⁶:

אגרת הקדש

להיות הרע חוזר וניעור בקל ולהתערב בטוב כאשר
 יתהלך בחשכת עוה"ז. אך הצדקה בבחי' עבודה
 הנה מאשר יקרה וגדלה מעלתה במאד מאד בחיותו
 מבטל טבעו ורצונו הגופני מפני רצון העליון ב"ה
 ואתכפא ס"א ואזי אסתלק יקרא דקוב"ה כו' וכיתרון
 האור מן החשך דוקא כנודע. אי לואת אין הרע
 יכול להיות עוד חוזר וניעור בקלות כ"כ מאליו רק
 אם האדם יעוררנו וימשיכנו ע"ע ח"ו. וז"ש השקט
 ובטח עד עולם. השקט הוא מלשון שוקט על שמריו
 דהיינו שהשמרים נפרדים לגמרי מן חינו ונפילין למטה
 לגמרי והיין למעלה וך וצלול בתכלית. ועד"ו הוא
 בעבודת הצדקה השמרים הן בחי' תעריכת רע
 שבנפשו נכרר ונפרד מעט מעט עד שנופל למטה
 למקורו וישרשו וכמ"ש ותשליך במצולות ים כל חטאתם:

ולתערב בטוב, כאשר יתהלך ב – ענינים של חשכת עולם
 הנה. אך הצדקה בבחינת "עבודה" – שהוא מתייגע עם
 עצמו לתת צדקה יותר מטבעו, הנה מאשר – כיוון ש"קרה
 וגדלה מעלתה במאד מאד, – מאשר הצדקה שמצד הטבע,
 בחיותו מבטל טבעו
 ורצונו הגופני מפני
 רצון העליון ברוך־הוא,
 ואתכפא סטרא־אתרא,
 – וה"צד האחר", קליפה,
 מתכופפת לקדושה, ואזי
 אסתלק יקרא דקדש־א'
 ברוך־הוא כו', – ואז
 מתרומם כבודו של
 הקדוש־ברוך־הוא בכל
 העולמות, ויגדלון האור
 מן החשך דוקא –
 כשמהפכים את החושך
 ועושים ממנו אור – יש
 לאור זה דוקא יתרון,
 מעלה עליונה, כנודע. אי
 לואת – לכן, אין הרע
 יכול להיות עוד חוזר
 וניעור בקלות בליכך

יום רביעי י"א אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיט, יג. מה רב טובך... עד עמ' קכ, בסוכה וגו':

בעבודתו של יהודי, היא – שפחיתת שמאל היא מדת
 הצמצום והתסתור בעבודת ה', – עבודת הנשמה, הבאה
 מבחינת ה"שמאל" וה"גבורה" למעלה – היא א) בצמצום, וב)
 ובהסתור, בעבודת ה', כמו שכתוב: – בנוגע להסתור: "והצנע
 לכת כו'" – עם ה'
 אלקיך, וכמו שכתוב
 בפסוק שני: "במסתרים
 תבכה כו'", – נפשי,
 וכמו שאומרים רבותינו
 ז"ל: "כל העוסק בתורה
 בפתר כו'". – שבכל זה
 מדובר שהעבודה היא
 בסתר: במצוות – "הצנע
 לכת", בתפלה –

אגרת הקדש

יג מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'.
 הנה בכלל עובדי ה' יש ב' בחי'
 ומדרגות חלוקות מצד שורש נשמתם למעלה מבחי'
 ימין ושמאל דהיינו שבחי' שמאל היא מדת הצמצום
 וההסתור בעבודת ה' כמ"ש והצנע לכת כו' במסתרים
 תבכה כו' כל העוסק בתורה בסתר כו'. והנה ממדה
 זו נמשכה ג"כ בחי' הצמצום והגבול בעבודת ה' כמו

47 יג. "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'". – פסוק
 48 בתהלים, המסתיים: "פעלת לחוסים בך נגד בני אדם". מתחילת
 49 הפסוק יוצא שהשכר צפון ומוסתר, ואילו מסוף הפסוק יוצא,
 50 שהשכר הוא "נגד בני אדם", שכר גלוי, נגד בני אדם הרואים
 51 אותו. יסביר רבנו הזקן,
 52 שבעבודת בני ישראל
 53 (המביאה את השכר).
 54 ישנם אותם שני אופנים:
 55 עבודה סמויה ועבודה
 56 גלויה. ובלשון רבנו הזקן:
 57 הנה, ככלל עובדי ה' –
 58 מקימי תורה ומצוות, יש
 59 שתי בחינות ומדרגות
 60 חלוקות מצד שרש
 61 נשמתם למעלה, מבחינת ימין ושמאל. – חסד וגבורה,
 62 שנשמה אחת באה מבחינת ה"ימין" שלמעלה, ונשמה שניה
 63 באה מבחינת ה"שמאל" שלמעלה, דהיינו, – ההשפעה שבכך

31. ירמיה מח, יא. 32. מיכה ז, יט. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "באוה"ת להצ"צ עה"פ (מיכה ז, יט) מציין לשל"ה וישלח (רצה ב). ויובן משם לכאן". 1. תהלים לא, כ. 2. מיכה ו, ח. 3. ירמ' יג, יז. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה מו"ק טז, ב: מבונים כו' בסתר".

תורה ומצוות, אלא עד בלי די כו': - אלה הם האופנים
והמדרגות בעבודת ה' הבאים מצד השוני של שורש נשמתם
למעלה, מ"מין" או מ"שמאל".
והנה, כל איש ישראל צריך להיות כלול משתי בחינות
אלו, - של "מין" ו"שמאל", זה שנשמתו

באה מבחינת "מין" וחסד, צריך שתהיה בו גם בחינת "שמאל" וגבורה, וכן להיפר, ואין לה דבר שאין לו מקום. - גם חסד וגם גבורה יש להם מקום וחזן אצל האדם, מתי יש להשתמש בהם. ולכן מצינו - מוצאים אנו, במה דברים מקולי בית-שמיא ומחומרי בית-הלל, - שביט שמאי מקילים בהם ובית הלל מחמירים בהם, ללמדנו שאף בית-שמיא ששרש נשמתם מבחינת שמאל העליון, ולכן היו דנין להחמיר תמיד בכל אסורי התורה, - להחמיר, הוא ענין של גבורה ודין, שהדבר יהיה אסור ושלא יוכל להתעלות בקדושה, ובית-הלל שיהיו מבחינת מין העליון, היו מלמדין זכות להקל ולהתיר אסורי בית-שמיא, שיהיו מתירים מאסורים - לסטרא אחרא, איסור הוא הרי מלשון "אסור וקשור", שהדבר קשור לסטרא אחרא" ולחיצונים, כפי שאומר בפרק ז' בחלק ראשון של ספר התניא, ויכלו לעלות למעלה - בקדושה, הרי למרות שכן היה הסדר בכלל שביט-שמיא החמירו ובית-הלל הקילו - אף-על-פי-כן במה דברים היו בית-שמיא מקלן, - וזאת מפני התכלית שרש נשמתם - של בית שמאי, שהוא כלול גם מין - וחסד, וכן שרש נשמת בית-הלל כלול גם משמאל, - וגבורה, כידוע דרך ומדות בית-שמיא והאופנים של קדש העליון, - של בחינת "קדש" שלמעלה, דלית תמן - שאין שם, קצוץ ופרוד חס-ושלום, וכל המדות - הבאות מ"קדש העליון", כלולות זו מזו, - כגון: חסד מגבורה וגבורה מחסד, ולכן הם מתקדשות זו בזו,

ה', כמו בצדקה להיות נדון - ולחשוב את חובתו, בהשג יד, לפי יכולתו, ו"המבזבז" - בצדקה, אל יבזבז יותר מהמש",
- הרי שהצדקה שהוא נותן היא בהגבלה, ובהאי גוונא - וכך גם, בתלמוד תורה ושאר מצות - די לו שיוצא ידי חובתו מחיוב מפרש שחיבתו התורה בפרוש לקבע עתים כו'. - הרי כמה שהתורה מחייבת אותו לקבוע עתים לתורה - באותה מדה הוא קובע. כל ההגבלות האמורות בעבודתו את ה' הן מפני ששורש נשמתו הוא מבחינת ה"שמאל" שלמעלה. אך בחינת מין - נשמה שבאה מבחינת ה"מין" שלמעלה, היא מדת החסד וההתפשטות בעבודת ה', בהתרחבות בלי צמצום ומצות ולא די לו לצאת י"ח בלבד אלא עד בלי די כו':

והנה כל איש ישראל צ"ל כלול מב' בחי' אלו ואין לה דבר שאין לו מקום ולכן מצינו כמה דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ללמדנו שאף ב"ש ששרש נשמתם מבחי' שמאל העליון ולכן היו דנין להחמיר תמיד בכל איסורי התורה. וב"ה שהיו מבחי' מין העליון היו מלמדין זכות להקל ולהתיר איסורי ב"ש שהיו מותרים מאיסורם ויכלו לעלות למעלה אעפ"כ בכמה דברים היו ב"ש מקילין מפני התכליות שרש נשמתם שהוא כלול גם מימין וכן שורש נשמת ב"ה כלול גם משמאל כידוע דרך ומדות קדש העליון דלית תמן קיצוץ ופרוד ח"ו וכל המדות כלולות זו מזו. ולכן הם מיוחדות זו בזו כידוע לי"ח וכדרכיב להיות קדם אך בחינת מין

כו' - צריך עיון אם יש שייכות לענין "זרוק מרה בתלמידים" לבחינת ה"מין". שהרי לכאורה זה להיפר, ענין של גבורה וחומרא, ולא ענין של חסד. וכפי הנראה זה צריך לבוא לפני המלים "אך בחינת מין", שאז המשמעות של "וממנה" היא על בחינת ה"שמאל" והגבורה, שממנה נמשך "זרוק מרה בתלמידים". על כל פנים, הוא אומר כאן, שמבחינת ה"מין" באה אי-ההתחבאות בהצנע, אלא ללכת בהרחבה בעבודת ה', וגם - לא רק אופן העבודה הוא בהרחבה, אלא גם עצם העבודה הוא בלי צמצום וגבול כלל, ואין מעצור לרוח נדבתו, בין בצדקה ובין בתלמוד תורה ושאר מצות, - הכל הוא עושה ברוח נדיבה שלא בהגבלה, נותן צדקה בלי גבול ולומד תורה בשופי - לא רק כפי שהוא מחוייב על-פי דין לקבוע עתים לתורה, והוא מקיים מצוות באופן כזה של רוח נדיבה. ולא די לו לצאת ידי חובתו בלבד, - בענינים של

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: טושו"ע ריש הל' צדקה". 6. כתובות נ, א. 7. תהלים קיט, מה. 8. כתובות קג, ב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עדיית פ"ד-ה". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה זח"ג רמה, א". 11. "הלשון צריך עיון קצת" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים").

46 אֶת־עַל־פִּי־כֵן הוּא רַב וְגִדּוֹל מְאֹד כְּמוֹ מִדַּת הַגִּדּוֹלָה וְהַחֲסֵד
47 מִמֶּשׁ שְׂמִינִיּוֹת יְמִין, — כְּלוּמַר, לַמּוֹת שֶׁאֵצֶל מִדַּת הַחֲסֵד
48 הִיא זֹה הַכְּלוּלָה בַּבְּחִינָה הַגְּבוּרָה (שֶׁכֵּן שׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתָם הוּא הָרִי
49 מַבְחִינָת הַגְּבוּרָה, אֵין זֶה אֵלָּא מֵה שֶׁהוּא כְּלוּל גַּם מִחֲסֵד) — בְּכֹל
50 זֹאת גַּם בַּחֲנִינָה זֹה שֶׁל טוֹב

51 וְחֲסֵד הִיא בַּבְּחִינָה "רַב"
52 וְ"גִדּוֹל" כְּמוֹ בַּחֲנִינָה הַחֲסֵד
53 שֶׁב־יְמִין. וְשִׁתִּיָּהּ —
54 בַּחֲנִינָה הַחֲסֵד שֶׁמַּבְחִינָה
55 ה־יְמִין, וּבַחֲנִינָה הַחֲסֵד
56 הַכְּלוּלָה בַּבְּחִינָה
57 ה־שְׂמָאל" וְהַגְּבוּרָה,
58 שִׁתִּיָּהּ הֵן מִפְּחִינָה גְּלוּיָה
59 בְּלִי גְּבוּל וּמִדָּה וְשִׁיעוּר.
60 — שׁוּה הָרִי מִדַּת הַחֲסֵד
61 וְהַגְּדוּלָה — עֵנִין שֶׁל גִּילּוּי
62 בְּלִי מִדָּה וּבְלִי גְּבוּל, שֶׁכֵּן
63 הַמִּידָה וְהַגְּבוּל בְּגִילּוּי זֶה
64 בָּאִים מִמִּדַּת הַגְּבוּרָה,
65 וְאִילוּ מִצֵּד מִדַּת הַחֲסֵד,
66 הַגִּילּוּי הוּא בְּלִי מִדָּה וּבְלִי
67 גְּבוּל. וְזֶהוּ שְׂפָתוֹב: "מָה
68 רַב מִיָּדָה", כְּלוּמַר —
69 שׁוּה מוֹסֵב עַל שְׁנֵי
70 הָעֵנִינִים, גַּם עַל ה־צִּפְנָת
71 וְגַם עַל ה־חוּסִים בְּךָ, בְּלִי

72 גְּבוּל וּמִדָּה, בֵּין הַטוֹב "אֲשֶׁר צִפְנָת לִירָאִיד", — הַטוֹב
73 שֶׁבַּהֶעֱלָם וְהַסֵּתֵר, וּבֵין — הַטוֹב, "אֲשֶׁר פָּעֲלָתָ לְחוּסִים בְּךָ",
74 שֶׁהֵם בְּעֲלֵי הַבְּחִינָה שְׂמִינִיּוֹת יְמִין, — שֶׁכֵּן עֵנִין הַבְּחִינָה קְשׁוּר
75 לַעֲנִין הָאֵהָבָה. כְּלוּמַר, כְּמוֹ מִי שִׁישׁ לוֹ אוֹהֵב שֶׁהוּא אוֹהֵב אוֹתוֹ,
76 הָרִי הוּא בּוֹטֵחַ שֶׁהָלוּ יַעֲשֶׂה לוֹ רַק טוֹב, כִּךְ גַּם עֵנִין הַבְּחִינָה בָּא
77 מִצֵּד הָאֵהָבָה; הָרִי אֵלָּה שֶׁהֵם מַבְחִינָה ה־יְמִין וְעִבּוּדָתָם הִיא
78 בַּבְּחִינָה חֲסֵד וְאֵהָבָה — הֵם בְּעֲלֵי בְּחִינָה, וְחֲסֵדָם וְטוֹבָם הוּא
79 נִסְכָּן בְּבְחִינָה גְּלוּיָה וְהַתְּפַשְׁטוּת "נִגְד" — בְּפָנֵי בְּנֵי אָדָם, וְלֹא
80 בְּבְחִינָה צִמְצוּם וְחֲסֵדָה כְּלָל. — בְּכֹךְ מִתּוֹרֵץ מֵה שֶׁהַפְּסוֹק
81 מִתְחִיל ב־"אֲשֶׁר צִפְנָת לִירָאִיד", שֶׁהַחֲסֵד צִפּוֹן וּמוֹסֵתֵר, וּמוֹסִים
82 ב־פְּעֻלָּת לְחוּסִים כִּךְ נִגְד בְּנֵי אָדָם, שֶׁהַחֲסֵד הוּא בְּגִילּוּי, בְּפָנֵי בְּנֵי
83 אָדָם — שֶׁכֵּן, מְדוּבָר כֵּאֵן אִדּוּת שְׁנֵי סוּגֵי חֲסֵד: הַחֲסֵד שֶׁהוּא אֵצֶל
84 "לִירָאִיד", שֶׁהוּא בַּהֲסֵתֵר וְהָעֵלָם, וְהַחֲסֵד שֶׁהוּא אֵצֶל ה־חוּסִים
85 בְּךָ, אֵצֶל בְּעֲלֵי הַבְּחִינָה שֶׁהֵם מַבְחִינָה ה־יְמִין — וְהַחֲסֵד אֵצֶל
86 הוּא גְּלוּיָה. (וְזֶה שְׂפָתוֹב — "אֲשֶׁר צִפְנָת") "לִירָאִיד" וְלֹא
87 "בִּירָאִיד", — שֶׁהָרִי, אִם מְדוּבָר אִדּוּת בַּחֲנִינָה הַחֲסֵד שִׁישְׁנָה
88 אֵצֶל יְרֵאֵי הַשֵּׁם, הִיא צִרִיךְ לֹמַר "בִּירָאִיד", אֵךְ כִּשְׁכּוֹתוֹב
89 "לִירָאִיד" נִרְאָה הָרִי שֶׁמְדוּבָר אִדּוּת הַחֲסֵד שֶׁלְמַעֲלָה הַנִּתֵּן
90 כִּשְׁכֵר לִירָאִים: הֵינּוּ מִשּׁוּם שֶׁכָּל מָה שֶׁהוּא בְּבְחִינָה הָעֵלָם

1 כִּידּוּעַ לִידְעֵי חֵן; — לְלוּמִדֵּי תוֹרַת הַקְּבֵלָה, שֶׁלְמִמּוֹת שֶׁחֲסֵד
2 וְגִבּוּרָה הֵן הָרִי הַפְּכִיּוֹת, מִדּוֹת מְנוּגְדוֹת אַחַת לַשְּׁנִיָּה, בְּכֹל זֹאת,
3 מִצֵּד זֶה שֶׁחֲסֵד יֵשׁ בָּהּ גַּם מִן הַגְּבוּרָה, וְגִבּוּרָה יֵשׁ בָּהּ גַּם מִן
4 הַחֲסֵד — הֵן מִתְאַחֲדוֹת וּמִיּוֹחֲדוֹת, וְכִדְבָרֵיכֶם — וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב¹²

5 בְּאֶבְרָהִם, שֶׁהוּא מִדַּת
6 הַחֲסֵד וְהָאֵהָבָה: "עֵתָה
7 יִדְעֵתִי כִי יֵרָא אֱלֹהִים
8 אִתָּךְ", — אַתָּה עוֹבֵד אֵת
9 הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּמִדַּת
10 הִירָאָה וְהַגְּבוּרָה, עַל־יְדֵי
11 שְׂלִבְשׁ מִדַּת הַגְּבוּרָה, —
12 שֶׁלֹּא הִיתָה ה־עֵצָם שֶׁלּוֹ,
13 אֵלָּא כְּמוֹ לְבוּשׁ וְהוֹסֵפָה
14 לַעֲצֻמּוֹתָ, וְיִצְחָק אֵת
15 יִצְחָק בְּנִי, "וְיִקַּח אֵת
16 הַמֶּאֱכָלֶת כֹּחַ"¹³, —
17 לְשִׁחוּט אֵת בְּנֵי יִחִיד, וְ
18 שׁוּה הָרִי עֵנִין שֶׁל תְּכֵלִית
19 הַגְּבוּרָה. הָרִי, שֶׁבְּאֶבְרָהִם,¹²
20 שְׁהִידָה בְּעֵצָם אִישׁ הַחֲסֵד,¹³
21 הִיוּ אֵצֶל זְמַנִּים שֶׁבָּהֶם
22 נִתְגַּלְתָּה בּוֹ מִדַּת הַגְּבוּרָה,¹⁴
23 עַד לִידֵי נִכְנוּת לְשִׁחוּט
24 אֵת בְּנֵי יִצְחָק. וְזֶה
25 שְׂאֵמֶר הַכְּתוּב: וְזֶה
26 "אֶבְרָהִם אֶהְיֶה"¹⁴ וְ —

27 בַּפְּסוֹק אַחֲרָי¹⁵ נֹאמַר: "פָּחַד יִצְחָק", — שֶׁעֲבוּדָת אֶבְרָהִם הִיא
28 בְּמִדַּת הַחֲסֵד וְהָאֵהָבָה, וְעִבּוּדָת יִצְחָק — בְּמִדַּת הַפָּחַד וְהַגְּבוּרָה.
29 כִּי־צֵד, אִיפּוּא, זֶה תּוֹאֵם לְמָה שֶׁנֹּאמַר קוּדֵם, שֶׁבְּאֶבְרָהִם עוֹבֵד אֵת
30 הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ גַּם בְּמִדַּת הַגְּבוּרָה, וְיִצְחָק עוֹבֵד אֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ
31 גַּם בְּמִדַּת הַחֲסֵד וְהָאֵהָבָה? הֵנָּה הַתְּפַשְׁטוּת וְהַתְּכֵלֶת הִנֵּה הוּא
32 בְּבְחִינָה גְּלוּיָה וְהָעֵלָם, שְׂפָתָהּ יִצְחָק הַפָּחַד — וְהַגְּבוּרָה, הוּא
33 בְּבְחִינָה גְּלוּיָה, וְהָאֵהָבָה — וְהַחֲסֵד, מִסְּתֵרֶת בְּבְחִינָה הָעֵלָם
34 וְהַסֵּתֵר, וְהַתְּפַשְׁטוּת בְּמִדַּת אֶבְרָהִם אֶבְרָהִם אֶבְרָהִם אֶבְרָהִם אֶבְרָהִם.
35 שֶׁהַפָּחַד וְהַגְּבוּרָה הֵם אֵצֶל בַּבְּחִינָה הָעֵלָם וְהַסֵּתֵר, וְהָאֵהָבָה
36 וְהַחֲסֵד בַּבְּחִינָה גְּלוּיָה. וְזֶהוּ שְׂאֵמֶר דּוֹד הַמֶּלֶךְ עַל־יְדֵי־הַשְּׁלֹם:
37 — שֶׁהוּא בַּחֲנִינָה גְּבוּרָה¹⁶: "מָה רַב מִיָּדָה וְגו'". — וּמוֹסִים "אֲשֶׁר
38 צִפְנָת לִירָאִיד", כְּלוּמַר, שְׂפָתָהּ הַטוֹב וְהַחֲסֵד אֲשֶׁר הִיא
39 בְּבְחִינָה הָעֵלָם וְהַסֵּתֵר אֵצֶל כָּל מִי שֶׁשּׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ מִפְּחִינָה
40 שְׂמָאל, — בַּחֲנִינָה הַגְּבוּרָה, הַתְּקַרָּא — בַּחֲנִינָה הַגְּבוּרָה, בְּשֵׁם
41 "לִירָאִיד", — שֶׁעֲבוּדָת מִי שֶׁשּׁוֹרֵשׁ נִשְׁמָתוֹ מַבְחִינָה ה־שְׂמָאל —
42 הִיא בַּבְּחִינָה יְרָאָה, גְּבוּרָה וְצִמְצוּם, בְּמִדַּת בֵּית־שְׂמָאל, —
43 שֶׁכֹּאמֹר שׁוֹרֵשׁ הוּא מַבְחִינָה ה־שְׂמָאל וְהַגְּבוּרָה, אֵלָּא שֶׁהִיא
44 כְּלוּלָה גַּם מַבְחִינָה הַטוֹב וְהַחֲסֵד, הֵנָּה אֵף שֶׁהוּא טוֹב הַנִּתֵּן
45 וְצִפּוֹן — שֶׁכֵּן, מִדַּת הִירָאָה וְהַגְּבוּרָה הִיא אֵצֶל הָרִי בְּגִילּוּי,

מבחינת "סוכב כל ע'מין" - שלמעלה מ"עולם" והגבלה, 39
ו"ממירא דכל ממירין", - בחינה שהיא טמירה ונעלמה גם 40
לגבי העולמות שהם טמירין ונעלמים, הנקרא "כתר עליון". 41
- בחינה של "כתר" ו"מקיף", וזהו שכתוב: - בפסוקים 42
של אחר מכן: 43

בסתר פניך וגו' תצפנם 44
בסכה וגו': - בבחינה 45
של סוכה ומקיף, חסד 46
שלמעלה מהשתלשלות 47
- חסד שמבחינת "כתר" 48
ו"מקיף". 49

הוספת כ"ק אדמו"ר 50
שליט"א 51

המורם מאגרת הקודש 52
הנ"ל שהיתה על ידי ציר 53
כו' לגביית צדקה דאפילו 54
אלו שהם עובדי ה' בזה 55
ששרשם מהשמאל, 56
ואפילו הם כב"ש - צד"ג 57
(שאין מוכרחים לצדקה 58
(עדמשנת" באגה"ק ס"י) 59
"כי לא תמנו") - "רב 60
וגדול מאד" החסד שבהם 61

ו"לעתים הצריכים" "בא לידי מעשה בפועל ממש". וכמפורש 62
בסיום האגה"ק שלא נדפס "ע"י הרבנים שי' בני הגאון המחבר 63
ז"ל נ"ע" וז"ל: ואחר הדברים האלה - שבאגרת קודש זו, 64
נפשי בשאלתי לעורר רב טוב - מדת החסד באופן בלתי 65
מוגבל, חגנוז והצפון בלב כל אנשי שלומינו, שיתגלה מן 66
העולם אל הגילוי, לבא לידי מעשה - בפועל, 67
למלאות ידם לה' - על ידי נתינת צדקה, ביד מלאה ורחבה, על 68
ידי ציר - שליח, נאמן, מוסר כתב זה כו' - שהיה ה"שלוחא 69
דרחמנא" ששלח רבנו הזקן, ודי למכין, כמו שכתוב באגרת, 70
ואין אני כותבו מחמת שלא נצרך ודי למכין. 71
הכ"ד אוהב נפשם דורש שלומם מלב ונפש חפיצה. 72
שניאור זלמן בן לאדוני אבי מורנו ורבנו הרב ר' ברוך 73
הרבי שליט"א מוסיף: "ע"פ הנ"ל יומתק שייכות ח"א לבאן 74
ולכאורה צ"ל ההתחלה "הנה כל איש...". (אלא הקשר הוא 75
- מפני שמדובר כאן אודות צדקה). 76

בכל נשמה, הנה בחינה זו אינה מלבשת תוך חגנוז במחו 1
ולבו, - שכן המוח והלב אינם כלים לקלוט בחינה זו, אלא 2
הוא בבחינת מקיף מלמעלה, - מעל לנשמה, ומשם היא 3
מאירה למחו ולבו לעתים הצריכים להתעוררות בחינה 4

זו, שתתעורר ותאיר 5
למחו ולבו, כדי לבא 6
לידי מעשה בפעל 7
ממש). - למשל מי 8
שעבודתו בצדקה היא 9
תמיד בשיעור וגבול, 10
תהיה אצלו אי-פעם 11
התגלות המדה מהחסד 12
הנסתר שלו שהוא בלתי 13
מוגבל, לתת צדקה בלי 14
מדה ובלתי גבול, וכו'. 15
ואמר על כן, - ולכן 16
הוא אומר, אשר "רב 17
טוב לבית ישראל", 18
הצפון - באלה שהטוב 19
והחסד מוסתרים אצלם, 20
ותגלו, - באלה שהחסד 21
אצלם הוא בבחינת גילוי, 22
הוא בבחינת בלי גבול 23

ומדה לפי ערך נפשותם המלבשת כגוף, - שהרי אינו 24
בלי-גבול אמיתי, שכן זה הרי חסד של גברא שבכלל הוא 25
מוגבל, אך לפי ערך נפשותיהם זה הרי בלי גבול, לכן גם 26
אתה ה' תתנהג עמם כמדת חסדך הגדול - חסד 27
שבבחינת גדולה, חסד שלמעלה מהשתלשלות, בלי גבול 28
ותכלית, הנקרא "רב חסד". - לא חסד סתם של 29
השתלשלות שבבחינת "זעיר אנפין", אלא חסד שבבחינת "רב 30
חסד" - חסד של "אריך אנפין". דאית חסד ואית חסד: 31
יש חסד ויש חסד, ישנן שתי בחינות בחסד, אית - יש, חסד 32
עולם, - חסד של עולם, כלומר חסד מוגבל, שכן עולם הוא 33
הרי מוגבל, שיש כגודו ולעמדתו מדת הדין חסד ושלום, 34
למעט ולצמצם חסדו וטובו. אבל חסד עליון הנקרא "רב 35
חסד" - אין כגודו מדת הדין למעט ולצמצם רב חסדו 36
מלהתפשט בלי גבול ותכלית, - הרי במילא כשנמשך 37
מחסד זה, זה חסד וטוב בתכלית, בלי גבול, כי הוא נמשך 38

יום חמישי י"ב אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכ, יד. לעורר... עד עמ' 240, למעלה מעלה.

אגרת הקדש

יד לעורר את האהבה הישנה וחבת אה"ק

להיות בוערת כרשפי אש מקרב

איש ולב עמוק כאלו היום ממש נתן ה' רוחו עלינו

רוח נדיבה בהתנדב עם למלאות ידם לה' ביד מלאה

ורחבה בריבוי אחר ריבוי מדי שנה בשנה הולך ועולה

למעלה ראש כמדת קדש העליון המאיר לאה"ק

המתחדש ומתרבה תמיד כדכתיב תמיד עיני ה'

אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה דהאי

ועד אחרית כו' אינו מוכן לכאורה שהרי באחרית

שנה זו מתחלת שנה שניה וא"כ הל"ל לעולם ועד:

אך הענין יובן ע"פ מ"ש ה' בחכמה יסד ארץ

שיסוד הארץ העליונה היא בחי' ממלא כ"ע

והתחתונה היא ארץ חפץ המכוונת כנגדה ממש ונק'

על שמה ארץ החיים הנה הוא נמשך מהמשכת

והארת חכמה עילאה מקור החיים העליונים כדכתיב

החכמה תחיה בעליה וכו' והארה והמשכה זו היא

מתחדשת באור חדש ממש בכל שנה ושנה כי הוא

יתברך וחכמתו אחד בתכלית היחוד ונק' בשם אוא"ס

ב"ה שאין סוף ואין קץ למעלת וגדולת האור והחיות

והיא מתלבשת בעולמות ובנבראים להחיותם, שזו "הארץ

העליונה", וְ אַרְץ תַּתְּחִינָה - היא "אַרְץ חַפִּץ" - ארץ

ישראל הנקראת "ארץ חפץ", הַמְּכֻנֶּה כְּנִגְדָּה - כנגד הארץ

העליונה, מְּמֹשֶׁ, וְ אַרְץ יִשְׂרָאֵל נִקְרָאת עַל שְׁמָהּ - על שם

הארץ העליונה, "אַרְץ חַיִּים", הֵנָּה - יסוד זה, הוּא נִמְשָׁךְ

מִהַמְּשֻׁכֶּת וְהָאֵרֶת חֲכָמָה עֵלְיָהּ, - חכמה עליונה, מְּקוֹר

חַיִּים עֵלְיוֹנִים, - מבחינת "חיים" שלמעלה, בְּדִכְתִּיב: -

כמו שכתוב: "הַחֲכָמָה תַּחֲיָה בְּעָלֶיהָ וְכוּ'". - הרי שמי"חכמה"

נמשך היסוד לארץ זו, שזה "בחכמה יסד ארץ", ומי"חכמה"

מאיר בבחינת "ארץ", בארץ שלמעלה - מלכות דאצילות,

ובארץ שלמטה - ארץ ישראל. וְהָאֵרֶת וְהַמְּשֻׁכָּה זו - המאירה

ב"ארץ" מהחכמה העליונה, היא מִתְחַדֶּשֶׁת בְּאֹר חֲדָשׁ מְּמֹשֶׁ

בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, - שכל שנה מאיר אור חדש שלא היה כמוהו

אף פעם אור כזה, כִּי הוּא יִתְבַּרְךְ וְחֲכָמָתוֹ אֶחָד בְּתַכְלִית

הַיְחוד, וְנִקְרָא בְּשֵׁם "אֱוֵא-אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא", שְׁאֵין סוֹף

וְאֵין קֵץ לְמַעְלַת וְגִדְלַת הָאֹר וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ

וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ

וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ

וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ

וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ

וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ

וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ

וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ

וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ

וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ

1 יד. רבות מאגרות קודש (הנדפסות בחלק זה "אגרת הקדש") כתב רבנו

2 הזקן בקשר לעורר על ענין הצדקה בכלל, ובמיוחד בקשר לצדקת ארץ

3 ישראל, להחזקת החבריא קדישא של רבי מענדעלע מהורודוק ורבי

4 אברהם מקאליסק ותלמידיהם (שעלו לארץ ישראל, על ידי "כולל

5 חב"ד" שיסד רבנו הזקן.

6 באגרת הקודש זו (סימן י"ד),

7 מדגיש רבנו הזקן במיוחד,

8 שהצדקה לארץ ישראל

9 צריכה להינתן כל שנה ביתר

10 חיות באיכות, ובהוספה

11 בנתינות בכמות - כפי שהדבר

12 בהמשכה הרוחנית של החיות

13 האלקית בארץ ישראל, שהיא

14 באופן כזה, כפי שסיביר להלן,

15 רבנו הזקן מתחיל, שהכוונה

16 באגרת זו היא, לעורר את

17 האהבה הישנה והחיבה

18 לארץ הקודש (ארץ ישראל),

19 שהאהבה תהיה בוערת

20 כרשפי אש, כאילו היום ממש

21 נתן ה' רוחו עלינו - הרוח

22 הנדיבה לתת ביד רחבה ובכל

23 שנה יותר ויותר.

24 "האהבה הישנה" משמעותה

25 לכאורה, האהבה והחיבה

26 ששררה בענין צדקה זו מיד

27 בתחילה, כשרבנו הזקן יסד

28 את ה"כולל", שכפי טבעו של דבר חדש, היה זה מתוך אהבה וחיבה

29 מיוחדות, מצד הזכות שזיכה אותם רבנו הזקן במצות הצדקה לארץ

30 ישראל, אך משעבר הזמן נחלשה אהבה זו, לכן כותב רבנו הזקן אגרת

31 זו, כדי לעורר מחדש את האהבה כפי שהיתה בתחילה.

32 לעורר את האהבה הישנה וחבת ארץ הקדש, - ארץ

33 ישראל, להיות בוערת כרשפי אש מקרב איש ולב עמוק,

34 כאלו היום ממש נתן ה' רוחו עלינו, רוח נדיבה, בהתנדב

35 עם למלאות ידם לה', ביד מלאה ורחבה, בריבוי אחר ריבוי,

36 מדי שנה בשנה, - שמבלי הבט שבשנה שעברה נתנו בהוספה,

37 נתנו בשנה השניה בהוספה נוספת - הוספה על הוספה, הולך

38 ועולה למעלה ראש, כמדת "קדש העליון" המאיר לארץ

39 הקדש, - בה מאירה בחינת וספירת ה"חכמה" הנקראת "קודש

40 העליון", המתחדש ומתרבה תמיד, - בחינת "קדש העליון"

41 המאירה בארץ ישראל, מתחזקת ומתרבה תמיד, היא מאירה

42 ביתר כמות, ומתחדשת באור חדש באיכות, בדרגתיב: - כמו

43 שכתוב: "תמיד עיני ה' אליה בך, - בארץ ישראל, מרשית

- 1 ומחכמתו, בעלוי אחר עלוי, עד אין קץ ותכלית, לרום
2 המעלות למעלה מעלה.
3 - הרי כיוון שאין סוף
4 ותכלית לעליונות¹ הנמשך ממנו יתברך ומחכמתו בעליו אחר עליו
5 ההמשכות הנמשכות² עד אין קץ ותכלית לרום המעלות למעלה מעלה
יותר בשנה החדשה.³

אגרת הקדש

יום שישי י"ג אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 240, ובכל שנה ושנה... עד עמ' קכא, בעשי"ת וד"ל:

- 11 ובכל שנה ושנה יורד ומאיר מחכמה עלאה⁴ - מהחכמה
12 העליונה, אור חדש ומחדש, שלא היה מאיר עדיו מעולם
13 לארץ העליונה, - האור הנמשך מ"חכמה" הוא חדש ומחדש,
14 שב"חכמה" עצמה נמשך אור חדש מ"אין-סוף" שלמעלה
15 מ"חכמה", ואור זה נמשך
16 ב"ארץ העליונה", כי אור

אגרת הקדש

- 17 כל שנה ושנה מסתלק
18 לשרשו בכל ערב ראש
19 השנה - בכל ערב ראש
20 השנה מסתלק האור של
21 השנה החולפת לשרשו
22 בעצמות "אור אין-סוף",
23 בששת-החדש - הלבנה,
24 מתבססה בו, - ראש
25 השנה נקרא "חג שהחודש
26 מתבססה בו",⁵ הלבנה
27 איננה מאירה אז,
28 ומשמעות הדבר ברוחניות
29 היא, שבחינת "מלכות",
30 האור המחיה את
31 העולמות והנבראים -
32 הנקרא "סיהרא" (לבנה) -
33 מתעלם ומסתלק לשרשו,
34 ואחר-כך על-ידי תקיעת
35 שופר והתפלות נמשך
36 אור חדש עליון מבחינת עליונה יותר שבמדרגת חכמה
37 עלאה, - חכמה עליונה, להאיר לארץ עליונה ולדרים עליה,
38 - כפי הביטוי "המאיר לארץ ולדרים עליה", הם כל העולמות
39 העליונים והתחתונים המקבלים חיותם ממנה, דהיינו - מה
40 שהם מקבלים חיות מהבחינה העליונה יותר, אין זה ממנה מצד
41 עצמה, אלא מן האור אין-סוף ברוך-הוא וחכמתו המלבש
42 בה, - ב"ארץ העליונה", בדרגתי: - כמו שכתוב: "כי עמך
43 מקור חיים, - חכמה עליונה שהיא המקור של חיים, היא
44 עמך", בטלה ומאוחדת עם "אין-סוף", באורך - המאיר
45 מ"חכמה" ל"ארץ העליונה", נראה אור, - האור המאיר
46 מה"ארץ העליונה" לכל הנבראים המקבלים חיותם ממנה,
47 דהיינו אור המאיר מחכמה עלאה - מהחכמה העליונה,
48 מקור החיים (וכנודע ליודעי חן, - ליודעי חכמת הקבלה,
49 שבכל ראש-השנה היא הנסירה, ומקבלת מחין חדשים
50 עליונים יותר בו). - זה ענין בתורת הקבלה בהקשר לענין
51 בנין המלכות בראש
52 השנה, וכפי שכתוב ביום
53 בריאת האדם (הוא יום
54 ראש השנה): "ויפל ה'
55 אלקים תרדמה על
56 האדם", וכו', הפרדת
57 הצלע שממנו נבנתה חוה.
58 כתוב בתורת הקבלה
59 שאדם הכוונה ל"אדם
60 העליון", בחינת ז"א
61 דאצילות (בחינת המדות
62 של עולם האצילות),
63 ו"ויפל ה' אלקים תרדמה"
64 - הסתלקות המוחין מז"א
65 (מהמדות), כפי שהדבר
66 בשעת השינה שהשכל
67 מסתלק, ואז נמשכים
68 מוחין חדשים ל"מלכות"
69 שלא על ידי ז"א (שלא
70 על ידי המדות), שכן,
71 המוחין החדשים האלה
72 הם למעלה מאשר כפי שהיה כש"מלכות" קיבלה על ידי ז"א.
73 ובפרטי פרטיות, בן הוא בכל יום ויום, נמשכין מחין
74 עליונים יותר בכל תפלת השחר, ואינן מחין הראשונים
75 שנסתלקו אחר התפלה, - של אתמול, רק נבוחין יותר.
76 ודרך כלל בכללות העולם - לא רק באדם (כמו בשעת
77 התפלה) אלא בכל העולם, ב"שית אלפי שנים", - בששת
78 אלפי שנה של קיום העולם,⁶ בן הוא בכל ראש-השנה
79 וראש-השנה. - שבכל ראש-השנה נמשכים מוחין חדשים -
80 חיות עליונה וחדשה. וזהו שכתוב: "תמיד עיני ה' אלהיך
81 בה", ש"ענינים" הם פנינים להמשכת והארת אור החכמה,
82 שלבן נקראו חכמים "עיני העדה", - שכן בהם מאיר אור

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (שה"ש נ, ב): ודאי גם בח"ע נמשך אור"ח זה מלמע' כו". 5. ר"ה ח, א. 6. תהלים לו, י. 7. בראשית ב, כא. 8. ר"ה לא, א. 9. ראה שלח טו, כד. תענית כד, א.

עולם אור עליון בזה, והוא מתלבש ומסתתר ב'ארץ'
 החיים" שלמעלה – ב"מלכות" של עולם ה"אצילות", מקור כל
 העולמות והנבראים, ושלמטה, – בארץ ישראל, ההשפעה
 בעולם זה עוברת דרך ארץ ישראל, בתחילה באה החיות בארץ
 ישראל, ומארץ ישראל

היא נמשכת בכל העולם,
 להחיות את כל
 העולמות כל משך שנה
 זו. אך גלוי מהסתתר
 הנה, – אור זה נהיה
 מוסתר בארץ החיים
 שלמעלה ושלמטה, וכדי
 שאור זה יתגלה וישפיע
 שפע חיות בעולמות
 ובנבראים, הרי זה תלוי
 במעשה התחתונים
 וזכותם ותשובתם
 כפי מדת הזכות שזכו,
 והתשובה שעשו במשך
 עשרת ימי התשובה,

באותה מדה מתגלה האור החדש והנעלה יותר שנמשך בראש
 השנה, ונר' למבין:
 לסיכום: הוסבר באגרת זו, שהאור האלקי של "חכמה" ד"אצילות" המאיר
 בארץ ישראל, הוא בכל שנה בהוספה בכמות ובאיכות, יותר אור, ואור
 נעלה יותר. על-דרך-זה הצדקה של ארץ ישראל צריכה להיות באופן כזה,
 שבכל שנה תינתן בהוספה בכמות ובאיכות. מסיום האגרת יוצא, שהדבר
 נוגע גם להתגלות האור, שהאור שירד באופן של הסתר – הרי כדי
 שיתגלה יותר ויותר – תלוי הדבר בריבוי מתן הצדקה לארץ ישראל יותר
 ויותר.

1 החכמה המצויין בכינוי "עינים", ו"אורא דארץ ישראל"
 2 מקבים¹⁰. – האור של ארץ ישראל מחכים, מפני ששם
 3 מאירה בחינת ה"חכמה", הרי "תמיד עיני ה' אלקיך" – שתמיד
 4 מאירה שם בחינת ה"חכמה". והארה והמשכה זו, אף שהיא

5 תמידית, אף-על-פי-כן
 6 אינה בבחינה ומדרגה
 7 אחת – ושווה, לבה
 8 מימי עולם, אלא שבכל
 9 שנה ושנה הוא אור
 10 חדש עליון, כי האור
 11 שנתחדש והאיר בראש
 12 השנה זה, הוא מסתלק
 13 בערב ראש-השנה
 14 הבאה לשרשו. – כך
 15 שהאור הנמשך שוב, הוא
 16 אור חדש ונעלה יותר.
 17 וזהו שכתוב: – ש"עני ה'
 18 אלקיך" בה "מרשית
 19 השנה ועד אחרית שנה"
 20 לבה. – ולא כתוב
 21 "לעולם ועד", כי

22 ההמשכה הנמשכת בראש-השנה היא רק לאותה שנה, ובערב
 23 ראש-השנה היא מסתלקת כדי שיימשך אור חדש ונעלה יותר.
 24 ולכן פתב – כתוב, "מרשית" חסר א' – שהיה צריך להיות
 25 כתוב "ראשית" (באלף אחרי הרי"ש) וכאן כתוב בלי אלף –
 26 וטעמו של דבר על פי פנימיות, הוא: רומז על הסתלקות האור
 27 שמסתלק בליל ראש-השנה – שאז פנימיות החיות של העולם
 28 היא בהסתלקות, שכן אז "עליית המלכות", פנימיות ה"מלכות"
 29 עומדת בעליה והסתלקות, עד אחר התקיעות, שייך – אחרי
 30 התקיעות, אור חדש עליון יותר שלא היה מאיר עדן מימי

יום שבת קודש י"ד אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכא, טו. להבין משל... עד עמ' קכא, הכלולה מהן.

74 כלומר – "אור אינסוף" יש לו כוח ב"בלי גבול", ויש לו גם כוח ב"גבול".
 75 שכן, אם תאמר שיש לו כוח רק ב"בלי גבול" ואין לו כוח ב"גבול", הרי
 76 אתה מחסר בשלימותו, ו"אור אינסוף" הוא הרי השלימות של הכל.
 77 הרי, כיוון שענין ה"גבול" הוא שלימות, מן ההכרח שתהיה ל"אור
 78 אינסוף" את השלימות של כוח ה"גבול".
 79 שני כוחות אלה, כוח ה"בלי גבול" וכוח ה"גבול", באים ב"ספירות"
 80 באופן של בריאת והנהגת העולמות: ה"אורות" של הספירות, שהם
 81 פשוטים בלי ציור והגבלה של "חכמה" או "חסד", והם בבחינת
 82 "אינסוף" – הם ההתגלות של הכוח ה"בלי גבול" כפי שהוא "עומד"
 83 בענין ה"ספירות", וה"כלים" שיש להם ציור פרטי והגבלה של "חכמה"
 84 ו"חסד" – הם ההתגלות של כוח ה"גבול", ועל ידי ה"ספירות" נמשך
 85 מ"אור אינסוף" שהוא ענין של אינסוף וכלי גבול – לברוא ולהנהיג
 86 את העולמות שהם דרי מוגבלים.

61 טו. ענין "עשר ספירות", עשר הספירות של עולם ה"אצילות" ושל
 62 שאר העולמות (בהן מדובר באגרת זו), היא ענין יסודי בתורת הקבלה
 63 ובתורת החסידות. כל ענין בריאת העולמות והנהגת העולמות – הוא
 64 על ידי ה"ספירות", כפי שנאמר במאמר "פתח אליהו"¹: "אנת הוא
 65 דאפיקת עשר תיקונין וקרינין להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין
 66 סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין" – אתה – "אור אינסוף" –
 67 האצלת (הבאת מהעלם להתגלות) עשרה לבושים הנקראים "עשר
 68 ספירות", להנהיג בהם העולמות שלא התגלו והעולמות הגלויים.
 69 בעשר הספירות מתבטא גם הכוח הבלתי-גבול של "אינסוף" וגם כוח
 70 הגבול של "אינסוף", כפי שהוא אומר ב"עבודת הקודש"²: "אור
 71 אינסוף הוא שלימותא דכולא, כשם שיש לו כח בבלתי בעל גבול, כך
 72 יש לו כח בגבול, שאם תאמר יש לו כח בבלתי בעל גבול ואין לו כח
 73 בגבול, הרי אתה מחסר שלימותו ואינסוף הוא שלימותא דכולא."

עֲלִיּוֹן נִשְׁמָתָם־עָדוֹ, לְקַרֵּב קֶצֶת אֶל הַשִּׁבְלִי מֵאֵי דְבָתִּיבִּי: – 45
מה שכתוב¹⁰: "וּמִכְשָׁרֵי אַחֲזָה אֱלֹהִי", שֶׁהַכֹּנֶה – של הפסוק, 46
הֵיא לְהִבִּין קֶצֶת אֱלֹהוּתוֹ וְתִבְרָךְ מִנְפֶּשׁ הַמְלַבֶּשֶׁת בְּבֶשֶׁר 47
הָאָדָם, – כלומר, הנפש המזיה את הגוף, הוספת כ"ק ארמו"ר 48
שליט"א: שכן, במהות 49

הנפש כלשעצמה – כמו, 50
ברוחניות בכלל בפני 51
עצמה – אין כל הבנה 52
כלל, וְעַל־פִּי מֵאֲמַר 53
רְבוּתִינוּ וְלֵאמֹר¹¹ עַל 54
פְּסוּקִים¹²: "כִּרְכִּי נִפְשִׁי 55
וְגו'" – "מִהָּ הַתְּקַדּוּשׁ־ 56
כִּרְכִּי־הוּא כו', – מלא 57
כל העולם, אִפֹּה הַנִּשְׁמָה 58
כו', – מלאה את כל 59
הגוף, ורבותינו ז"ל מונים 60
שם דברים נוספים אשר 61

כשם שהם אצל הקב"ה כך הם בנשמה. הרי, כיוון שרבותינו 62
ז"ל משווים את הנשמה, שיש בה ענינים שישנם אצל הקדוש 63
ברוך הוא, יכולים הרי להבין מהנשמה ענינים כפי שהם אצל 64
הקדוש ברוך הוא, להבין ענינים באלקות. אלא, מהו באמת 65
הדמיון ואיך אכן אפשר להשוות ענינים של הנשמה אל 66
הקדוש ברוך הוא? – יביא רבנו הזקן מהוזהר, שהנשמה באה 67
מפנימיות האלקות ויש בה ענינים מהספירות העליונות 68
ומאלקות, לכן יכולים להבין מהנשמה ענינים באלקות, ובלשון 69
רבנו הזקן: וְעַל־פִּי מֵאֲמַר הַזִּקְנָן¹³ עַל פְּסוּקִים¹⁴: "וַיִּפְחַח 70
בְּאִפּוֹ נִשְׁמַת חַיִּים" – "מֵאֵן דְּנִפְחַח, מְתוּכִיָּה נִפְחַח", – 71
הנופח – נופח מפנימיותו, שלא כמו בדיבור, כשאחד מדבר, 72
הרי הוא מוציא את ההבל החיצוני, אך הנופח – מוציא את 73
פנימיות ההבל, וכשאומרים הלשון "נפידה" על הכנסת 74
הנשמה בגוף, משמעה, שהנשמה באה מפנימיות האלקות, 75
וכפי שרבנו הזקן מסביר זאת ב"אגרת התשובה"¹⁵, וְאֵפֶלֶוּ 76
נִפְשֵׁי דְעֵשִׂיָּה – "עשיה" הוא העולם התחתון ביותר, ונפש" 77
היא התחתונה בחמש המדרגות נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה, 78
הֵיא בָּאָה מִזִּוּוּג – יחוד, וְעִיר־אֲנִפִּין (מידות) וְנוֹקְבָא 79
(מלכות). דְעֵשִׂיָּה, – של עולם העשיה, מיחוד וזיווג ז"א (מדות) 80
ונוקבא (מלכות) של עולם ה"עשיה" באות הנפשות של עולם 81
העשיה, וְהַמְחִין שְׁלָהֶם – של ז"א ונוקבא ד"עשיה", שֶׁהֵם 82
בְּחִינַת חֵיה וְנִשְׁמָה דְעִיר־אֲנִפִּין וְנוֹקְבָא, – "חיה" היא 83
בחינת "חכמה", "החכמה תחיה"¹⁶, ו"נשמה" היא בחינת "בינה", 84
נשמת שדי תבינם"¹⁷, כך, בנשמה שהיא רק במדרגה של נפש 85
ד"עשיה" – ישנן כל הספירות, מ"ז"א – שש מדות, מְנוֹקְבָא 86
– מלכות, מ"חכמה" ומ"בינה", שֶׁהֵן הֵן אֲחוּרִים – החיצוניות, 87
דְכָלִים דְעִיר־אֲנִפִּין וְנוֹקְבָא דְאֲצִילוּת, – שכן, הכלים של 88

1 כשם שהספירות, גם האורות וגם הכלים, מאוחדות בתכלית עם "אור
2 איך־סוף", ש"איהו וחיהו חד איהו וגרמוהי חד"³, אור איך־סוף והאורות
3 הם דבר אחד, אור איך־סוף והכלים הם דבר אחד, הרי שהתהוות והנהגת
4 העולמות – היא מ"אור איך־סוף", ובכל זאת העולמות הם ענין של גבול
5 ולא "איך־סוף" ובלי גבול (כמו
6 שזה ב"אור איך־סוף" המהות
7 ומחיה אותם). שכן, זה הרי 1
8 בא על ידי ענין ה"ספירות" 2
9 שבהן ישנה ירידת כוח 3
10 ה"גבול" להיות ולהיות 4
11 עולמות בעלי גבול. 5
12 ההתלבשות של "אור איך" 6
13 סוף" בענין ה"ספירות", 7
14 נקראת "אדם", "על דמות" 8
15 הכסא דמות כמראה אדם"⁴, 9
16 שכן "אדם" משמעו פרצוף 10
17 של עשר ספירות.

18 בתורת הקבלה מדובר בעיקר אודות ענין ה"ספירות" של העולמות
19 הרוחניים, ה"ספירות" של עולם ה"אצילות" ושל שאר העולמות, ואילו
20 בתורת החסידות מדובר יותר אודות ענין עשר הספירות והכוחות
21 שישנם בנשמתו של כל יודי, שהיא – הנשמה – באה ומשתלשלת
22 מעשר הספירות⁵ – ישנן גם בה עשר הספירות, ועבודתו של יודי
23 בעשרת כוחות נשמתו, "פועלות" גם למעלה ב"ספירות" של העולמות
24 העליונים שמהן באות הספירות והכוחות של הנשמה. הידיעה וההשגה
25 במציאות ענין ה"ספירות" למעלה, הידיעה בסדר ההשתלשלות – היא
26 עצמה "מצוה רבה ונשאה" (או "רמה ונשאה"), כפי שרבנו הזקן אומר
27 להלן ב"קונטרס אחרון"⁶, וזה מביא לאהבת ה' וליראת ה' שהן יסוד
28 ושורש לכל המצוות (כפי שמובא גם ב"לקוטי תורה"⁷), והידיעה
29 וההשגה בספירות ובכוחות הנשמה מעניקה חיות והתעלות אחרות
30 לגמרי בעבודתו של יודי.

31 "לְהִבִּין מִשְׁלֵי וּמְלִיצָה דְבָרֵי חֲכָמִים וְחִידוּתָם" בְּעֵינֵי
32 הַסְפִּירוֹת. – הלשון "להבין משל ומליצה דברי חכמים
33 וחידותם" הוא מפסוק⁸, וכפי שמפרשים אומרים שם, הרי
34 הכוונה ב"משל ומליצה" היא לתורה שבכתב, שישנם ענינים
35 בתורה שבגלוי הם ענין של משל לענין נעלה יותר, למרות שגם
36 המליצה בה הוא מתבטא, הוא גם כן תורה, הוראה ולימוד (כמו
37 למשל "ראה חיים עם האשה אשר אהבת"⁹, שזה משל על
38 חכמת התורה, אך גם פשט הדברים הוא תורה והוראה). ודברי
39 חכמים וחידותם" הכוונה לתורה שבעל־פה: "דברי חכמים" הם
40 גלויים, ו"חידות" הם דברים שמן ההכרח להודק לכך שיגלו
41 ויפתרו את החידה. מציין רבנו הזקן, שבענין ה"ספירות" ישנם
42 גם כל הענינים של משל ומליצה, ודברי חכמים וחידותם. שכן,
43 ענין ה"ספירות" הוא גם למעלה בעולמות העליונים וגם למטה
44 בנפש של יודי. מוֹדַעַת זֹאת – ידוע הדבר בְּאָרְצָן מִפִּי קְדוּשִׁי

3. תקו"ז בהקדמה (ג, ב). ע"ח שמ"ז פ"ב ובכ"מ. וראה להלן ס"כ. 4. יחזקאל א, כו. 5. ראה תניא ח"א פ"ג. 6. קנו, ב. 7. ד"ה ולא תשכית. 8. משלי א, ו. 9. קהלת ט, ט. 10. איוב יט, כו. 11. ברכות י, א. 12. תהלים קג, א. 13. הובא לעיל ח"א רפ"ב; ח"ג (אגרת התשובה) פ"ד - בשם הוזהר. 14. בראשית ב, ט. 15. שם. 16. קהלת ז, יב. וראה לעיל סי"ד. 17. איוב לב, ח.

מִלְבָּשׁ וְגִנוּז בְּאוֹר הַחֲכֵמָה שְׁבָה, – שִׁבְנֶשׁ, לְהַחֲיוֹת אֶת
הָאָדָם. וּמִמֶּנָּה – מִהֲנִשְׁמָה, יוֹכֵל הָאָדָם לְהִבְיֵן קֶצֶת
בְּסִפְרוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת, שֶׁכֵּלָן – כֹּל הַסִּפְרוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת, מֵאִירוֹת
בְּנִשְׁמָתוֹ הַכְּלוּלָה מִהֵן. – שֶׁכֵּן, הִנֵּשְׁמָה הִרִי בָאָה מִהַסִּפְרוֹת

וְיֵשׁ בָּהּ עֶשְׂרֵה כּוֹחוֹת כִּנְגַד

עֶשְׂרֵה הַסִּפְרוֹת, לִכְן יִכּוֹל

הָאָדָם לְהִבְיֵן בְּאִמְצָעוֹתָם

בְּסִפְרוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת. אֲלֵא, כִּשְׁאוּמֵרִים

שִׁבְנֶשְׁמָה יֵשׁנָם גַּם כֵּן עֶשְׂרֵה כּוֹחוֹת

וּסִפְרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָאָה מֵעֶשֶׂר

שִׁלְמַעֲלָה, וְבָהּ מֵאִירוֹת כֹּל הַסִּפְרוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת,

וּשְׁבִיכָן סִיבָה שִׁמְהַנֶּשֶׁף יוֹכֵל הָאָדָם לְהִבְיֵן בְּסִפְרוֹת שִׁלְמַעֲלָה –

נִדְרָשׁ לְצִיָּין, שֶׁלֹּא יִחְשְׁבוּ שִׁישְׁנוּ אִיזָה עֶרֶךְ וּדְמִיּוֹן בִּינֵיהֶם,

שֶׁלְסִפְרוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת יֵשׁ אִיזָה דְמִיּוֹן לְכוֹחוֹת שִׁבְנֶשְׁמָה,

וּשְׁלִכּוֹחוֹת הִנֵּשְׁמָה יֵשׁ אִיזָה עֶרֶךְ שֶׁהוּא לְסִפְרוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת;

לִכְן, בֹּא רַבְּנוּ הֹזֵק לְהִלָּן לְשִׁלּוֹל וּלְצִיָּין, שִׁישׁ לְהַפְשִׁיט פִּשְׁטוֹת

הַפִּירוֹשׁ, שֶׁכֵּן אֵין שׁוֹם דְמִיּוֹן וְשׁוֹם עֶרֶךְ בִּינֵיהֶם, שֶׁהִרִי גַם עַל

מִדַּת הַחֲסֵד שֶׁל אֲבֵרָהָם אֲבִינוּ, שֶׁהִיא "מִרְכָּבָה" לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ

הוּא²⁰, אֶף-עַל-פִּי־כֵן אֹמְרִים עֲלֶיהָ שֶׁאֵין לָהּ שׁוֹם עֶרֶךְ וּדְמִיּוֹן

לְמִדַּת הַחֲסֵד שִׁלְמַעֲלָה. וּבִלְשׁוֹן רַבְּנוּ הֹזֵק:

וְהִיא בָאָה מִהַסִּפְרוֹת, מֵאִיר אֲוִיר אֶיִן-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא,

דְּכָלִים הוּא¹ דְּאֶצִּילוֹת שֶׁהֵם אֱלֹהוֹת מִמֶּשׁ שִׁבְתוֹכֶם

מֵאִיר אֲוִיר א"ס ב"ה הַמְּלוּבֶשׁ וְגִנוּז בְּחֲכֵמָה דְּאֶצִּי

דְּאִיהוּ וְגִרְמוּהִי חֵד בְּאֶצִּילוֹת וְע"כ גַּם בְּנִשְׁמַת הָאָדָם

מֵאִיר אֲוִיר א"ס ב"ה מְלוּבֶשׁ וְגִנוּז בְּאוֹר הַחֲכֵמָה שְׁבָה

לְהַחֲיוֹת אֶת הָאָדָם וּמִמֶּנָּה יוֹכֵל הָאָדָם לְהִבְיֵן קֶצֶת

בְּסִפְרוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת שְׁכוּלָן מֵאִירוֹת בְּנִשְׁמָתוֹ הַכְּלוּלָה

מִהֵן.

שֶׁב"חֲכֵמָה", מֵאִיר בְּכָל

הַסִּפְרוֹת שִׁבְעוֹלָם ה"אֶצִּילוֹת", אֲבֵא עֵילָא מִקְנָא

בְּאֶצִּילוֹת¹⁹, חֲכֵמָה עֲלִיּוֹנָה מִקְנָתָא בְּאֶצִּילוֹת, וְהִרִי שִׁבְכֵלִים שֶׁל

הַסִּפְרוֹת שִׁבְעוֹלָם ה"אֶצִּילוֹת" מֵאִיר "אֲוִיר אֶיִן-סוֹף" בְּרוּךְ-הוּא,

דְּ"אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חֵד" בְּאֶצִּילוֹת, – שֶׁהוּא, "אֲוִיר אֶיִן-סוֹף"

בְּרוּךְ-הוּא, וְהַכֵּלִים שֶׁל ה"סִפְרוֹת" – הֵם דְּבַר אֶחָד בְּעוֹלָם

ה"אֶצִּילוֹת", וְכִיּוֹן שֶׁהַסִּפְרוֹת ד"אֶצִּילוֹת" הֵן פְּנִימִיּוֹת הַסִּפְרוֹת

שֶׁל עוֹלָם ה"עֲשִׂיָּה", הִרִי שִׁבְסִפְרוֹת שֶׁל עוֹלָם ה"עֲשִׂיָּה"

מִתְלַבֵּשׁ "אֲוִיר אֶיִן-סוֹף" בְּרוּךְ-הוּא, וְעַל כֵּן – וְלִכְן, גַּם בְּנִשְׁמַת

הָאָדָם – הַבָּאָה מִהַסִּפְרוֹת, מֵאִיר אֲוִיר אֶיִן-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא,

מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אֲמַר לִיה רַבָּא לְרַב נַחֲמָן, וְהָא 'תִּינוּקוֹת' – וְהִרִי

הַמִּשְׁנָה שֶׁשְׁנִינוּ בְּעֵנִין מִילַת תִּינוּקוֹת בִּשְׁבַת, דְּכִי מִתְעַסֵּק דְּכִי –

שֶׁהוּא נִחְשָׁב בַּה כ'מִתְעַסֵּק; וְהֵן בְּמִשְׁנָה (שִׁבְתָּ קִלְבָּא), מִי שֶׁהָיָה לוֹ שְׁנֵי

תִּינוּקוֹת, אֶחָד מֵהֶם הִגִּיעַ וּזְמַן לְמִלּוֹל בְּשַׁבָּת, וּמִיִּלְהָ בּוֹמִנָה דּוּחָה אֶת

הַשְּׁבַת (שִׁבְתָּ קִלְבָּא), וְתִינוּק אֶחָד וּזְמַן הִיא לְמִלּוֹל אַחֵר הַשְּׁבַת – בְּיוֹם

רֵאשִׁון, וְאִסּוּר לְמִלּוֹל בִּשְׁבַת, וְשִׁכַּח הַמּוֹחֵל אִיזָה תִינוּק וּזְמַן בִּשְׁבַת

וְאִיזָה אַחֵר הַשְּׁבַת, וְכֵן אֶת תִּינוּק שֶׁל אַחֵר הַשְּׁבַת, בְּשַׁבָּת,

וּנִמְצָא שֶׁחִלּוֹל אֶת הַשְּׁבַת בְּמִילָה זֹאת, דְּכִי אֶלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חֲטָאָתָא, כִּדִּין

כֹּל שׁוּגַג בִּשְׁבַת, וְדְכִי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹשֵׁר, מִסִּיִּים רַבָּא אֶת קוֹשִׁייתוֹ; וְעַד

כֵּן לֹא פָּשַׁר דְּכִי יְהוֹשֻׁעַ – כֹּל מִזֶּה שֶׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פִּטְרוּ מַחְטָאָתָא, אִינוּ

אֶלָּא מִשּׁוֹם דְּקָסְכֵּר שְׁאֵדָם שְׁמַעָה בְּדִרְבַּי מִצְוָה – שִׁחֲשָׁה לְעִשׂוֹת

מִצְוָה, וְלֹא עָשָׂה מִצְוָה, פִּטְרוּ מַחְטָאָתָא, אֶבֶל הַמִּתְעַסֵּק בְּדִרְבַּי דְּלֹא

מִצְוָה, כִּגוֹן שֶׁהַתְּכוּחַ לְלֶקֶט תֹּאנָה מַעַץ זֶה וְלִיקֵט מַעַץ אַחֵר, אֶפְּסִילוֹ

דְּכִי יְהוֹשֻׁעַ מְחַיֵּיב, וְקִשָּׁה עַל רַב נַחֲמָן שֶׁאִמַּר בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל

שִׁמְתַּעֲסַק בִּשְׁבַת פִּטְרוּ.

תֹּאנִים שְׁחֹרוֹת וְלִיקֵט לְכָנוֹת, אוֹ לְכָנוֹת וְלִיקֵט שְׁחֹרוֹת, דְּכִי אֶלִיעֶזֶר
מְחַיֵּיב חֲטָאָתָא וְדְכִי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹשֵׁר, וְהָא הָכָא – וְהִרִי בְּכָל הָאוֹפְנִים
הַלּוֹל, מִתְעַסֵּק הוּא, וְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב קֶרְבֵּן, וְדְכִי יְהוֹשֻׁעַ נִמְי לֹא
קָא פִּטְרָא אֶלָּא מִן מִינָא לְמִינָא – וְאֶפְּסִילוֹ דְּכִי יְהוֹשֻׁעַ לֹא פִטְרוּ אֲלֵא
מִשּׁוֹם שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ הִיתָה עַל מִין אֶחָד וְעַל מִין אַחֵר, אֶבֶל מִלָּד
מִינָא – אֲבֵל הַמִּתְעַסֵּק בְּמִין אֶחָד, כִּגוֹן שֶׁהַתְּכוּחַ לְלֶקֶט תֹּאנָה זֶה
וְעַלְתָּה בִידּוֹ תֹאנָה אַחֲרָתָא, אֶפְּסִילוֹ דְּכִי יְהוֹשֻׁעַ מְחַיֵּיב, הִרִי שִׁמְתַּעֲסַק
בִּשְׁבַת חַיִּיב, וְשִׁלָּא כְּדִבְרֵי שְׁמוּאֵל הַפּוֹטֵר.

מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֲמַר לִיה שְׁמוּאֵל, שִׁינָא – מְחֻדָּד, שֶׁכּוֹךְ מִתְּנִיתִין
וְהָא בְּתֵרָא – עֲזוּב אֶת הַבְּתֵרָא בְּפִירוֹשׁ הַמִּשְׁנָה, וְתַפְרֶשָׁה כְּמוֹנִי,
הָכָא מִבְּמֵאִי עֲסָקִינוּ, כִּגוֹן שֶׁאֲבֵר לְלֶקֶט מִלְּבֹ – שֶׁהִיתָה לוֹ מַחֲשָׁבָה
שֶׁהִיא לְמַה שֶׁעָשָׂה לְבִסּוֹף אֲלֵא שֶׁשׁוּב אֲבֵרָה מַחֲשָׁבָה זֶה מִלְּבֹ
וּשְׁכַחָה, וּבִאֻפֵּן זֶה יֵשׁ לְחַיִּיב כִּיּוֹן שֶׁמִּכָּל מְקוֹם הִיתָה לוֹ מַחֲשָׁבָה
מִתְחִילָה לְדַבֵּר זֶה, וְהִינוּ שֶׁנִּתְּכַוֵּן לְלֶקֶט עֲנָבִים, וְשִׁכַּח שֶׁהַתְּכוּחַ
לְלֶקֶט עֲנָבִים, וְסָבִיר תֹּאנִים פְּעִינָא – וְסָבִיר עֵתָה שֶׁבְּרַצּוֹנוֹ הוּא
לְלֶקֶט תֹּאנִים, וְהִלָּכָה יָדוֹ עַל הָעֲנָבִים וְלִיקֵטָם בְּלִי לְהַתְּכוּחַ, הִרִי
שֶׁנַּעֲשִׂיתָ כּוֹנוֹתָ הָרִאשׁוֹנָה, כִּי רָצָה בְּתַחֲלִילָה אֶת הָעֲנָבִים, אֲבֵל לֹא
נַעֲשִׂיתָ מַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁבִשְׁעַת מַעֲשֵׂה שֶׁחָשַׁב עַל הָתֹאנִים, וּבִזָּה נִחְלָק,
דְּכִי אֶלִיעֶזֶר סָבֵר שֶׁהוּא חַיִּיב, שֶׁהִרִי נִשְׁתַּחֲוֶה כִּגוֹנוֹתָ הָרִאשׁוֹנָה
שֶׁחָשַׁב עַל הָעֲנָבִים, וְאִינוּ נִחְשָׁב כְּמִתְעַסֵּק, וְדְכִי יְהוֹשֻׁעַ סָבֵר
שֶׁפִּטְרוּ, שֶׁהִרִי לֹא נִשְׁתַּחֲוֶה כִּגוֹנוֹתָ וּמִשְׁתַּחֲוֶה, וְאִינוּ חַיִּיב בְּקֶרֶב עַד
שֶׁתִּתְקִיִּים כּוֹנוֹתָ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ. אֲבֵל בְּשֵׁאֵר מִתְעַסֵּק, שִׁלִּיקָא אֶת מַה
שֶׁלֹּא חָשַׁב עָלָיו כֹּלָל, פִּטְרוּ לְדִבְרֵי הַכֵּל, וְכֹל שֶׁכֵּן בְּשֵׁנֵי מִינִים
שֶׁפִּטְרוּ מִטַּעַם מִתְעַסֵּק, וְכְּדִבְרֵי שְׁמוּאֵל.

זו"נ של "אצילות" מאירים ב"עשיה", ומתלבשים בספירות עולם
ה"עשיה"¹⁸; הרי שהספירות של עולם ה"עשיה", הן החיצוניות
והאחוריים של הכלים של זו"נ ד"אצילות", שֶׁהֵם – הכלים
ד"אצילות", הֵם אֱלֹהוֹת מִמֶּשׁ, שְׁבְתוֹכֶם – בכלים ד"אצילות"

מֵאִיר אֲוִיר אֶיִן-סוֹף

בְּרוּךְ-הוּא הַמְּלַבֵּשׁ וְגִנוּז

בְּחֲכֵמָה דְּאֶצִּילוֹת, – כִּפִּי

שְׁאוּמֵר בְּהִגָּה"ה שֶׁבִּפְרָק

ל"ה בְּחֵלֶק הָרֵאשׁוֹן שֶׁל

סֵפֶר ה"תניא", טַעֲמוֹ שֶׁל

דְּבַר, מִדּוּעַ "אֲוִיר אֶיִן-סוֹף"

שׁוּרָה ב"חכמה" דּוֹקָא;

הִרִי, "אֲוִיר אֶיִן-סוֹף" מִהֵן.

שֶׁב"חֲכֵמָה", מֵאִיר בְּכָל

הַסִּפְרוֹת שִׁבְעוֹלָם ה"אֶצִּילוֹת", "אֲבֵא עֵילָא מִקְנָא

בְּאֶצִּילוֹת¹⁹, חֲכֵמָה עֲלִיּוֹנָה מִקְנָתָא בְּאֶצִּילוֹת, וְהִרִי שִׁבְכֵלִים שֶׁל

הַסִּפְרוֹת שִׁבְעוֹלָם ה"אֶצִּילוֹת" מֵאִיר "אֲוִיר אֶיִן-סוֹף" בְּרוּךְ-הוּא,

דְּ"אִיהוּ וְגִרְמוּהִי חֵד" בְּאֶצִּילוֹת, – שֶׁהוּא, "אֲוִיר אֶיִן-סוֹף"

בְּרוּךְ-הוּא, וְהַכֵּלִים שֶׁל ה"סִפְרוֹת" – הֵם דְּבַר אֶחָד בְּעוֹלָם

ה"אֶצִּילוֹת", וְכִיּוֹן שֶׁהַסִּפְרוֹת ד"אֶצִּילוֹת" הֵן פְּנִימִיּוֹת הַסִּפְרוֹת

שֶׁל עוֹלָם ה"עֲשִׂיָּה", הִרִי שִׁבְסִפְרוֹת שֶׁל עוֹלָם ה"עֲשִׂיָּה"

מִתְלַבֵּשׁ "אֲוִיר אֶיִן-סוֹף" בְּרוּךְ-הוּא, וְעַל כֵּן – וְלִכְן, גַּם בְּנִשְׁמַת

הָאָדָם – הַבָּאָה מִהַסִּפְרוֹת, מֵאִיר אֲוִיר אֶיִן-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא,

מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אֲמַר לִיה רַבָּא לְרַב נַחֲמָן, וְהָא 'תִּינוּקוֹת' – וְהִרִי

הַמִּשְׁנָה שֶׁשְׁנִינוּ בְּעֵנִין מִילַת תִּינוּקוֹת בִּשְׁבַת, דְּכִי מִתְעַסֵּק דְּכִי –

שֶׁהוּא נִחְשָׁב בַּה כ'מִתְעַסֵּק; וְהֵן בְּמִשְׁנָה (שִׁבְתָּ קִלְבָּא), מִי שֶׁהָיָה לוֹ שְׁנֵי

תִּינוּקוֹת, אֶחָד מֵהֶם הִגִּיעַ וּזְמַן לְמִלּוֹל בְּשַׁבָּת, וּמִיִּלְהָ בּוֹמִנָה דּוּחָה אֶת

הַשְּׁבַת (שִׁבְתָּ קִלְבָּא), וְתִינוּק אֶחָד וּזְמַן הִיא לְמִלּוֹל אַחֵר הַשְּׁבַת – בְּיוֹם

רֵאשִׁון, וְאִסּוּר לְמִלּוֹל בִּשְׁבַת, וְשִׁכַּח הַמּוֹחֵל אִיזָה תִינוּק וּזְמַן בִּשְׁבַת

וְאִיזָה אַחֵר הַשְּׁבַת, וְכֵן אֶת תִּינוּק שֶׁל אַחֵר הַשְּׁבַת, בְּשַׁבָּת,

וּנִמְצָא שֶׁחִלּוֹל אֶת הַשְּׁבַת בְּמִילָה זֹאת, דְּכִי אֶלִיעֶזֶר מְחַיֵּיב חֲטָאָתָא, כִּדִּין

כֹּל שׁוּגַג בִּשְׁבַת, וְדְכִי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹשֵׁר, מִסִּיִּים רַבָּא אֶת קוֹשִׁייתוֹ; וְעַד

כֵּן לֹא פָּשַׁר דְּכִי יְהוֹשֻׁעַ – כֹּל מִזֶּה שֶׁרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פִּטְרוּ מַחְטָאָתָא, אִינוּ

אֶלָּא מִשּׁוֹם דְּקָסְכֵּר שְׁאֵדָם שְׁמַעָה בְּדִרְבַּי מִצְוָה – שִׁחֲשָׁה לְעִשׂוֹת

מִצְוָה, וְלֹא עָשָׂה מִצְוָה, פִּטְרוּ מַחְטָאָתָא, אֶבֶל הַמִּתְעַסֵּק בְּדִרְבַּי דְּלֹא

מִצְוָה, כִּגוֹן שֶׁהַתְּכוּחַ לְלֶקֶט תֹּאנָה מַעַץ זֶה וְלִיקֵט מַעַץ אַחֵר, אֶפְּסִילוֹ

דְּכִי יְהוֹשֻׁעַ מְחַיֵּיב, וְקִשָּׁה עַל רַב נַחֲמָן שֶׁאִמַּר בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל

שִׁמְתַּעֲסַק בִּשְׁבַת פִּטְרוּ.

מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: אֲמַר לוֹ רַב נַחֲמָן, תִּנַּח לְמִשְׁנָה זֹאת שֶׁל 'תִּינוּקוֹת'

וְאֵל תּוֹכִיחַ מִמֶּנָּה, מִשּׁוֹם שִׁישׁ בַּה טַעַם מִיּוֹחַד לְחַיִּיבוֹ אֵף שֶׁהוּא

מִתְעַסֵּק, הוּאֵל וּנִמְצָאנוּ שֶׁמִּתְקַלָּל בְּהַבְּרָה – הַעוֹשֶׂה חֲבו

יום ראשון

יום רביעי

ח אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, רביעי עם פירש"י.

תהלים: מדר"מ. כב"כד.

תניא: ובירור . . . קיח במצרף וכו'.

ה"צמח צדק" מנה שלשה דברים שבזכותם הצליח בשנת תר"ג בפטרבורג באסיפת הרבנים. ואחד מהם הוא זכות שלשים ושתים אלף השעות, אשר טרח ויגע בדרושי רבנו הזקן במשך שלשים השנים תקס"ד-תקצ"ד (בשנת תקס"ד קבע לו שעור מיוחד ללמד דרושי רבנו הזקן, בשנת תקצ"ד התחילו להתעסק בהדפסתם).

יום שני

יום חמישי

ט אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, חמישי עם פירש"י.

תהלים: מט"נד. כה"כו.

תניא: הנה מודעת . . . 236 פעמים וכו'.

אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] אמר - ביחס להתבוננות בהעמקת הדעת בענין קשה ההשגה: אם הענין נוגע, אזי מבינים ומשיגים ב'כי טוב', וראיה מן התורה בדיני נשים וכו' וטענותיהן שיכולות לטען, ומדברים בזה תנאים ואמוראים והגאונים שכלם הם בעלי השכלה מפלגה, והתורה היא תורת אמת, והלא האשה אינה בערך לטען טענות אלו. אבל האמת הוא, וכאשר הענין נוגע, הנה גם חלושי הדעת ממציאים שכלים עמוקים.

יום שלישי

יום שישי

י אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, ששי עם פירש"י.

תהלים: נה"נט. כח"ל.

תניא: וז"ש והי' . . . כל חטאתם.

גדולי זקני חסידי רבינו הזקן היו אומרים, אשר "יחידות" פירושו: קלאר, אפגעשטעלט, פאראינציגט. - מקור ג' פירושים אלו הוא בדרו"ל: שקלים פ"ו מ"ב, יבמות ס"ב. א, בראשית רבה פ"ך -

זאת אומרת כי ענין היחידות הוא לברר את מצבו, ולקבוע אופן עבודתו בסור מרע ולקרב את המדות הטובות, ולהתקשר בהתאחדות גמורה ולמסור עצמו, איבערגעבען זיך מיט אלע רצונות.

גדולי זקני חסידי רבנו הזקן היו אומרים, אשר "יחידות" פירושו: ברור, קביעה, אחד. - מקור ג' פירושים אלו הוא בדברי רבותינו זכרונם לברכה: שקלים פרק ו' משנה ב', יבמות ס"ב. א, בראשית רבה פרשה כ' -

זאת אומרת, כי ענין היחידות הוא לברר את מצבו, ולקבוע אופן עבודתו ב"סור מרע" ולקרב את המדות הטובות, ולהתקשר בהתאחדות גמורה ולמסר עצמו, להתמסר עם כל הרצונות.

יום
רביעי

שבת

יא אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, שביעי עם פירש"י.

תהלים: ס"סה. לא-לג.

תניא: יג. מה רב . . . בסוכה וגו'.

ש"פ תצא תר"ג בשולחן קדוש היום הואיל הצ"צ לאמר: עוה"ז הוא עלמא דשיקרא, לכן הנה גם בהטוב מעורב פסולת, וצריך בירור בדרך מלמטה למעלה ובדרך מלמעלה למטה. העוה"ב הוא עלמא דקשוט – הנה גם הדברים בדברי תורה המדברים בענינים הנראים לחסרון, הרי כמו שלומדים אותם בגן-עדן הם מעלה. – והתחיל לנגן, והראה בידו הקדושה לאות כי ינגנו אתו. בני הצ"צ התחילו לנגן ואחריהם ענו כל החסידים בקול שיר שהלהיב הלבבות. – כשגמר לנגן אמר הצ"צ: בעלמא דין איז דער טייטש פון דעם מאמר (סנהדרין צט. ב) הלומד תורה לפרקים אז ער לערענט תורה צייטענווייז. אין גן-עדן טייטשט מען דעם מאמר אז ער לערענט תורה און די תורה נעהמט איהם פאנאדער, די דברי תורה דערנעמען איהם.

שבת פרשת תצא תר"ג, בשלחן קדוש היום הואיל הצ"צ לאמר: עולם הזה הוא עלמא דשיקרא [=עולם השקר], לכן הנה גם בהטוב מערב פסולת, וצריך בירור בדרך מלמעלה למעלה ובדרך מלמעלה למטה. העולם הבא הוא עלמא דקשוט [=עולם האמת] – הנה גם הדברים בדברי תורה המדברים בענינים הנראים לחסרון, הרי כמו שלומדים אותם בגן-עדן הם מעלה. – והתחיל לנגן, והראה בידו הקדושה לאות כי ינגנו אתו. בני הצ"צ לאמר הצ"צ לאמר: בעלמא דין [=עולם הזה] פרושו של המאמר (סנהדרין צט, ב) "הלומד תורה לפרקים" – שהוא לומד תורה לעתים; בגן-עדן מפרשים את המאמר – שהוא לומד תורה, והתורה "מפרקת" אותו לפרקים, דברי התורה "תופסים" אותו.

יום
חמישי

יום ראשון

יב אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: ס"סח. לד-לו.

תניא: יד. לעורר . . . 240 מעלה.

המשך הגדול, הידוע בשם "בשעה שהקדימו, תער"ב" התחיל אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] לאמרו יום א' דחג השבועות תער"ב בליובאוויטש, וסימו שבת פרשת ויבא תרע"ו ברוסטוב, במאמר המתחיל "וה' אמר המכסה אני מאברהם". ובו קמ"ד מאמרים. ויש בכתובים חלק שני שלא אמרו, ולא נחלק למאמרים.

יום
שישי

יום שני

יג אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תבוא, שני עם פירש"י.

תהלים: סט-עא. לז-לט.

תניא: ובכל שנה . . . וד"ל.

החסיד ר' הענדיל סיפר: ידוע הי' לכל החסידים, אשר ביחידות הראשונה היתה העברת הערלה, וואס ניט וואס, פון ערלת הלב איז מען גלייך פטור געווארען.

החסיד ר' הענדיל ספר: ידוע היה לכל החסידים, אשר ביחידות הראשונה היתה העברת הערלה. מה שלא יהיה – מערלת הלב נפטר מיד.

ה'תש"ג

יד אלול

יום שלישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: תבוא, שלישי עם פירש"י.

תהלים: עב"עו. מזמב.

תנאי: טו. להבין . . . קא הכלולה מהן.

מהוראות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: להנזר ממלחמת תנופה עד קצה האחרון, לא מפני שאין לנו במה לנצח או מפני מרח לב, אלא מפני שאם כל כחותינו עלינו להקדיש אך ורק לחזק בגיינו, בגין התורה והמצות בקדשה ובטהרה. ועל זה עלינו למסר את נפשותינו במסירות נפש בפעל ולא רק בכח.

המשך ביאור למס' כריתות ליום רביעי עמ' א

לאכילה לגוים, ואין צריך הקשר של ביאת מים, כיון שסופם לטמא
טומאה חמורה של נבילה. (נבלת בהמה טהורה בכל מקום ונבלת
עוף טהור וחלל בשוקים אין צריכין לא מחשבה ולא הקשר), ועל
משנה זו אמר ליה רב לרבי חייא, מחשבה למה לי – לשם מה יש
צורך במחשבה, הרי זהו לטומאה קלה של אוכל, ומדוע כאן יש
צורך בטומאה קלה, והרי היא נופת טומאה היא – בה עצמה יש
טומאה חמורה של נבילה. ואמר ליה רבי חייא, הצורך במחשבה
הוא באופן שאין טומאה חמורה, והיינו בגין דאיכא – שיש פחות
מפני נבילה, ואין בה טומאת נבילה, וצדפה לפחות מפני
אוכלין, דהא והא הוי כביצה – שהשיעור של הנבילה יחד עם
האוכלים הוא כביצה, ואין בכך טומאת נבילה, אך אם חשב על
הנבילה לאכילה הרי היא טמאה טומאה קלה של אוכלים,
ומצטרפת עם האוכלים האחרים לשיעור כביצה.
המשיך רב והקשה לרבי חייא: אי קיי – אם כן, שמדובר באופן
שאינן בבשר שיעור הראוי לטומאה חמורה, ויש בו רק טומאה
קלה מדין אוכל, ליכעני נמי הקשר – נצריך גם שיוכשר הבשר
לקבל טומאה על ידי שיבואו עליו מים. ומוכיח רב את דבריו, דהא
תנא דבי רבי ישמעאל – שהרי שנו ברייתא זו בבית מדרשו של רבי
ישמעאל, נאמר בפסוק (ויקרא יא לו) 'וכי יפל מנבלתם על כל דרע
(וריע) אשר ירע טהור הוא', והיינו שכל זמן שלא באו מים על
הזרעים לא הוכשרו לקבל טומאה, ויש לדרוש את הפסוק כך, מה
הזרעים מיוחדין בכך שאין סופן לטמא טומאה חמורה, ואמרה תורה
שצריך הקשר כדי שיקבלו טומאה, אף כל הדברים שאין סופן
לטמא טומאה חמורה צריך הקשר כדי שיהיו ראויים לקבל טומאה,
ואם כן בבשר נבילה פחות מכזית, שאינו מטמא טומאה חמורה,
ומצטרף לכביצה עם מאכל אחר לטמא טומאה קלה, יש צורך
שיבואו עליו מים כדי שיהיה ראוי לקבל טומאה, ואילו במשנה
מבואר שאין צורך בהכשר אלא במחשבה בלבד.
אמר ליה רבי חייא, הני מילי – דין זה, שאוכל שאין בו טומאה
חמורה צריך הכשר, היינו באוכלין דעלמא – בסתם מאכלים, דלית
בו פחות מפני נבלה – שלא צירפו אליהם פחות מכזית נבילה,
ולעולם לא יבואו לידי טומאה חמורה, אבל הקא, באופן המבואר
במשנה, דאיכא בגויה – שצריך לאוכל פחות מפני נבילה, כיון
דאילו מצד ליה פחות לא כפי הקשר – כיון שאם היה מצד
למאכל כזית שלם של נבילה, לא היה המאכל המצורף צריך
הכשר כדי לקבל טומאה, שהרי היתה בו טומאת נבילה ממש, על
כן אף שעבשיו צריך רק פחות מכזית, מכל מקום הרי זה נחשב
כדבר העתיד לבוא לידי טומאה חמורה, שאינו צריך הכשר אף
כדי לטמא טומאה קלה.

בשעה שקיבל טומאה, היה מאכל זה ראוי לאכילת אדם, לאסוקי
טומאה – אינו עולה מטומאתו עד שיפסל מאכילת כלב. אבל
הקא, לגבי החותך בשר מהאדם, לאחזית ליה טומאה – אנו רוצים
להורידו ולהכשירו לקבלת טומאה, ובזה הכלל הוא שרק אי חוי
לאדם – אם הדבר ראוי לאכילת אדם, (חוי לכלב) [אין] – הרי הוא
נחשב כאוכל ומקבל טומאה, אבל אי לא חוי לאדם, לא – אין
הדבר נחשב כאוכל, ואינו מקבל טומאה (חוי לכלב).
הגמרא חוזרת ומסיימת את קושיית ממשנה זו על הברייתא
שהובאה לעיל: מפל מקום קתני במשנה שבשר אדם צריך
מחשבה, והרי מחשבה, רק לטומאה קלה היא נצרכת, ומוכח שיש
בבשר אדם טומאה קלה של 'אוכל', ואם כן מדוע מיעטה
הברייתא את דם מהלכי שתיים מחמת שאין בהם טומאה קלה.
מתרצת הגמרא: הני מילי – דבר זה, שיש בבשר אדם טומאה קלה,
זהו מחיים – כשהאדם חי וחתך מבשרו כדי לאוכל, ולגבי זה
אמרה המשנה בעוקצין שיש בו טומאת אוכלין, אבל לאחר מיתה,
טמא הוא טומאה חמורה, ומחמת כן אין בו טומאה קלה של
אוכלים, ובזה עוסקת הברייתא שדנה באיסורי דם, שאמרה שאין
באדם טומאה קלה ולכן הוא ממועט מאיסור דם.
מקשה הגמרא: אם מעמידים את הברייתא בבשר אדם מת,
שולגיו אמרה הברייתא שאין טומאה קלה, אם כן דפוקתה – הרי
דומה לזה צריך לומר שגם לגבי בהמה, שאמרה הברייתא שיש
טומאה קלה, מדובר לאחר מיתה, ואם כן קשה ממה נפשך, אי
מדובר על הקשר, הרי הוא טמא טומאה חמורה של נבילה, ואם
המדובר בכך, הרי גם הוא טמא טומאה חמורה של נבילה.
ומוכיחה זאת הגמרא, דתנן במשנה (ערוך פ"ה מ"א) דם נבילות, פית
שפאי מטהרין מטומאת נבילה, ובית הלל טמאין, והלכה כבית
הלל, ועל כרחך שכונת הברייתא באומרה שבהמה מטמאת
טומאה קלה היינו לבהמה בחייה, שיש בה טומאה קלה, ובאופן
דומה הרי גם בשר אדם יש מטמא טומאת אוכלים, כמו שהתבאר
במשנה בעוקצין, ומדוע אמרה הברייתא שיש חילוק בין אדם
לבהמה לענין זה.
מתרצת הגמרא: באמת עוסקת הברייתא באדם לאחר מיתה,
שאינן בו טומאה קלה, ואף בבהמה מדובר לאחר מיתה, ומה
שהקשית שלאחר מיתה יש טומאה חמורה, ומחמת כן אין בו
טומאה קלה, לא נצרכא – לא הוצרכה הברייתא לומר דין זה אלא
לדברנו – לאופן זה ששנינו במשנה (עוקצין פ"ג מ"ג) נבלת בהמה
טמאה, בכל מקום שהיא נמצאת, ואפילו בכרכים שיש שם הרבה
בני אדם, אינה חשובה כמאכל כיון שאין דרך לאוכלה, וכן נבלת
עוף טהור כשהיא נמצאת בקפריס, שיש שם בני אדם מועטים,
אינה נחשבת כמאכל, אלא צריך מחשבה – לחשוב עליהם

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ט

ברכה על שמירה מסכנה

הסכנה (ולא תשים דמים בביתך) איננה טעם למצות 'ועשית מעקה' אלא מצוה בפני עצמה.

וכעין זה כתב ה'מנחת חינוך' (מצוה תקמו):

מצות 'ועשית מעקה' שמברך על עשייתה, היא חובה המוטלת על בעל הבית ויכול לקיימה גם על ידי שלוחו ש'שלוחו של אדם כמותו', אבל אם יעשה אותה על ידי גוי או חרש שוטה וקטן שאינם בני שליחות, לא קיים את המצוה ואינו יכול לברך עליה. ואמנם, אינו עובר על הלאו 'ולא תשים דמים בביתך' שהרי מנע את סכנת הנפילה, אך לא קיים את מצות המעקה שהיא מצוה נוספת.

וה'לבושי מרדכי' (שם) תירץ:

אין מברכים על מצוה הנעשית לשמירה מסכנה רק כאשר השמירה היא לאדם עצמו המצווה עליה מהתורה שנאמר "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם", אבל מניעת סכנה מאנשים אחרים אינה בכלל ציווי זה, כי הם עצמם חייבים לשמור על עצמם, אלא שציוותה תורה לבעל הבית לעשות מעקה לשמירה כללית ולמנוע סכנה מכל אדם, וענין זה אינו דומה לשמירה הנעשית לצורך עצמו, עליה אכן אין לברך.

הלכות ברכות פרק יא, הלכה ח: אם עשה מעקה - מברך בשעת עשייה: 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות מעקה'.

לעיל (ה"ד) כתב הרמב"ם שאין לברך על נטילת הידים במים אחרונים "מפני שלא חייבו בדבר זה אלא מפני הסכנה, ודברים שהן משום סכנה אין מברכין על עשייתן". ויש להקשות:

אם כן, מדוע מברכים על עשיית מעקה והרי נעשה מפני הסכנה, ככתוב "ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו" (לקוטי שיחות ב, עמ' 385, לבושי מרדכי א"ח סי' ג, ועוד)? והביאור הוא (לקו"ש שם):

מניעת הסכנה של נפילה מגג הבית יכולה להתבצע גם ללא מעקה (ולדוגמא, עשיית גג משופע), והציווי 'ועשית מעקה לגגך' הוא מצוה מיוחדת שאינה בגלל מניעת הסכנה עליה נצטוונו ב'לא תעשה' - "ולא תשים דמים בביתך".

וראיה לדבר: הרמב"ם קבע כלל (סהמ"צ שורש ה) שטעם המצוה אינו נמנה כמצוה בפני עצמה, ובעשיית מעקה מנה ב'מצוות עשה' את המצוה 'ועשית מעקה', וב'מצוות לא תעשה' את הלאו 'ולא תשים דמים בביתך', ומכאן שמניעת

יום שני ט' אלול ה'תשע"ט

ברכת 'יראו עינינו' בתפילת ערבית

התקנה לומר פסוקים אלו במקום תפילת שמונה-עשרה, ובימינו "שחזרו להתפלל ערבית בכתי כנסיות לא נתבטל המנהג הראשון".

אך לדעת כמה ראשונים (הובאו ב'בית יוסף' שם) אין לומר ברכה זו: תלמיד רבינו יונה (ברכות ב, ב בדפי ה"ר"ף) כתב ש"מקצת החכמים היו נמנעים מלאמרם, וכך היה מנהגו של מורי הרמב"ן". וכן כתב הרשב"א (ברכות שם ד"ה מסייע) בשם הרשב"ם, שלא היה אומרם כל עיקר [גם אדמו"ר הזקן לא הביא בסידורו, וכן הביא בספר 'ארץ החיים' (ס' רלו) מה'חסד לאברהם' שכתב "בכל ארץ ישראל נהגו שלא לאמרם"].

ושיטת הרמב"ם היא שיטה שלישית, שהרי כתב "ברכה אחרונה... זה הוא נוסחה: השכיבנו ה' אלקינו... ברוך שומר עמו ישראל לעד", והשמיט את שם ה' בסיום ברכת 'השכיבנו', כי במשנה (שם יא, א) נאמר "בערב מברך... שמים לאחריה" ואם נוסף את ברכת 'יראו עינינו' יהיו שלוש ברכות לאחריה! ולכן כתב בסיום ברכת 'השכיבנו' הוא בלא שם, וסידרו אחריה את י"ח הפסוקים וברכת 'יראו עינינו' היא המסתיימת בשם ומלכות ואם כן יש רק שתי ברכות לאחריה. וכדברים האלה כתב גם רבי אברהם בן הרמב"ם בשם אביו (הובא בתחילת ספר מעשה רוקח על הרמב"ם וב'קובץ תשובות הרמב"ם ואגרותיו' נב, ב).

(סוד צלחת דאברהם ב עני' תשפ"ו ואילך)

סדר התפלות: ברכה אחרונה שלאחר קריאת שמע של ערבית... ברכה ה' לעולם, אמן ואמן... יראו עינינו וישמח לבנו... ונהנו מקצת העם להוסיף פסוקין באמצע ברכה זו.

הוספת ברכה זו ובה הפסוקים "ברוך ה' לעולם..." ו'יראו עינינו...' לאחר ברכת 'השכיבנו', היא תקנת הגאונים. ובטעם התקנה כתבו התוספות (ברכות ד, ב ד"ה דאמר) ש"לא ילך מבית הכנסת עד שיגמור כל אחד תפילתו". וכן כתב ה'מרדכי' (ברכות פ"א סי' ה) "בשביל שבתי כנסיות שלהם היו בשדה, תיקנו חכמים שמונה עשרה פסוקין כנגד שמונה עשרה ברכות... כדי שימתינו זה את זה ולא ישאר אחד יחידי ויסתכן". וברכה זו אינה הפסק בין גאולה לתפילה (והרי צריך לסמוך גאולה לתפילה - לעיל הל' תפילה פ"ו ה"ח) כי ברכה זו הנאמרת לצורך התפילה מצטרפת לגאל ישראל ו'כגאולה אריכתא דמלא' (וכמו שברכת 'השכיבנו' אחר גאל ישראל אינה הפסק בין גאולה לתפילה, כי 'שתיהן כברכה אחת ארוכה' - שם).

והרא"ה (אורות חיים, תפילת ערבית סי' ג) כתב על תקנה זו: "מוציאין עצמן מתפילת ערבית באותם הפסוקים שבברוך ה' לעולם שיש בהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפילה... וכל זה תקנו להקל מעליהם, כדי שלא יתאחרו בלילה בבית הכנסת מפני המזיקין, מפני שבתי כנסיותיהם רחוקים מן היישוב". והיינו שאמירת פסוקים אלו היא במקום תפילת שמונה עשרה. וכן כתב ה'טור' (א"ח סי' רלו) שבתחילה היתה

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ט

קדושה - חלק מהתפילה או תוספת?

ונשלש לך קדשה...

מלשון הרמב"ם יש ללמוד על מהות השייכות בין

סדר התפלות, נוסח ברכות התפלה וסידורן: שלית צבור מברך לעולם ברכה שלישית בנסח זה: נקדישך ונעריצך,

הש"ץ טעה ודילג על הקדושה, אין די שיחזור לתחילת הקדושה אלא עליו לחזור לראש התפילה, שכן טעות בקדושה נחשבת כטעות בעצם ברכת אתה קדוש המחייבת לחזור לראש (הליכות שלמה – תפילה ט, ז).

ועל פי זה צריך השליח-ציבור להקפיד לומר את כל נוסח הקדושה בקול רם, ולא להסתפק באמירת סיום כל קטע ('לעומתם משבחים ואומרים', 'ובדברי קדשך כתוב לאמור'), שאם לא כן הרי הוא מחסיר לומר בקול רם חלק מהברכה השלישית של שמונה-עשרה (זה השולחן ג, ע' ה).

וכשם שהקדושה מהווה את תחילת ברכת 'אתה קדוש', כך לאידך גיסא ברכת 'אתה קדוש' נחשבת כהמשך הקדושה. ולכן כתבו הפוסקים שאסור לדבר מתחילת הקדושה עד סיום 'הא-ל הקדוש' (אליה רבה קכה, ה, שו"ע אדה"צ ש"ב), וכן יש לעמוד ברגליים צמודות עד לאחר 'הא-ל הקדוש', כי כל המשך הברכה מצטרף לקדושה (אליה רבה צה, ז, ספר המנהגים עמ' 12).

ה'קדושה' לתפילת שמונה-עשרה: בפשטות נראה כי מדובר בתוספת שאיננה מעצם התפילה אלא שזמן אמירתה במהלך חזרת הש"ץ, אך הרמב"ם כותב כי "שליח ציבור מברך ברכה שלישית בנוסח זה", ומבואר מלשונו כי הקדושה מהווה את תחילת הברכה השלישית בתפילת הש"ץ והיא חלק ממנה.

ו'נפקא מינה' למעשה: ב'שלחן ערוך' (או"ח קיד, ו) נפסק כי השוכח להזכיר 'מוריד הגשם' בברכת מחיה המתים יכול לומר זאת בסיום הברכה, לפני ברכת 'אתה קדוש', אך אם כבר התחיל בברכת 'אתה קדוש', צריך לחזור לראש התפילה. ועל פי האמור, אם השליח-ציבור שכח לומר מוריד הגשם – משהתחיל ב'נקדישך' הרי זה כמו שהתחיל את ברכת 'אתה קדוש' וצריך לחזור לראש התפילה (גינת ורדים א – גן המלך קנב).

ועוד 'נפקא מינה': הטועה באחת משלוש הברכות הראשונות של שמונה-עשרה צריך לחזור לראש התפילה. ולפי האמור, אם

ברכת המזון על האכילה או על השביעה? יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ט

והוסיף בשם חתנו, שכעין זה מסתפק ה'חכמת אדם' (כלל קנב, ס"א) לגבי אונן (הפטור מכל המצוות) שסעד ולאחר שנקבר המת ואין בו דין 'אונן' הוא עדיין שבע, האם אינו צריך לברך כי אכילתו היתה בשעה שהיה פטור או שחיוב הברכה הוא על השביעה וצריך לברך.

וכתב הגרע"א שיש לחלק בין המקרים:

חיוב ברכת המזון (אף אם הוא על האכילה) הוא מתחילת האכילה, ונמשך כל זמן שהוא שבע מאכילתו (או"ח סי' קפד ס"ה) אלא שהאונן העוסק בקבורת המת הרי הוא 'עוסק במצוה' ופטור ממצוות ברכת המזון, ובגמר ההתעסקות אין סיבה לאי קיום המצוה וחייב לברך ברכת המזון. אך הקטן שאינו חייב במצוות אינו 'בר חיוב' כלל בעת האכילה, וממילא (אם חיוב ברכת המזון הוא על האכילה) נפקע חיובו מן התורה לברך ברכת המזון.

סדר התפילות. נוסח ברכת המזון: וּמְבָרְכִים אֶת שְׁמֶךָ - בְּאִמּוּר: "וְאֵכֹלָהּ, וְשָׂבַעְתָּ; וּבְרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ.

הסתפק הגר"ע איגר (בהגהותיו לש"ע שם) האם חיוב ברכת המזון הוא על האכילה או על השביעה.

ו'נפקא מינה': קטן חייב לברך ברכת המזון מדרבנן כדי לחנכו במצוות (ראה או"ח סי' קפו ס"ב), ואם אכל סעודתו ביום האחרון לפני שקיעת החמה של שנתו השלש עשרה, הרי אם החיוב הוא על האכילה, כיון שאכילתו היתה בעודו קטן, חיובו בברכת המזון הוא מדרבנן, אך אם החיוב הוא על השביעה - כיון שבערב נהיה 'גדול' ועדיין הוא שבע (שעדיין לא נתעלל המזון) חל עליו חיוב מן התורה לברך.

ועוד: אם החיוב הוא על השביעה ומעתה חל עליו חיוב מדאורייתא, הרי אם בירך קודם הלילה כשהיה קטן (שמדאורייתא הוא פטור וחיובו רק מדרבנן) - יש מקום לומר שיצטרך לברך שנית, כי לא נפטר מחיוב דאורייתא שחל עליו בגדלותו.

כשהבעל הדליק נרות שבת יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ט

ויתירה מכך כתב אדמו"ר הזקן (קונטרס אחרון סי' רסג, ב, וראה גם ב"ח שם) כי בעצם המצווה שייכת לאיש, שכן כל המצוות השייכות לבית מוטלות עליו כבעל הבית והאשה משמשת כשליחה שלו להדלקה, ומלכתחילה נקבע שהיא תדליק בשליחותו ולא יקיים זאת בעצמו משום שהיא מצויה יותר בבית.

ולדבריו נראה שאם הבעל קדם והדליק במקום אשתו, אין לחייבו בפיצוי כספי מאחר וסוף סוף המצוה היא שלו ולא לקח ממנה אלא את הזכות לשמש כשליחה שלו, ועל כך לא מצאנו חיוב פיצוי (מגדנות אליהו או"ח א, צא).

ולמעשה יש לדייק כך גם מדברי הרמב"ם, שכן בתחילת הפרק (ה"א), בהגדרת מצוות נר שבת, כתב: "ואזיז אנשים ואזיז נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת" ולא הזכיר

הלכות שבת פרק ה, הלכה ג: הַמְדִּלִיק צִרִיף לְהַדְלִיק מִבְּעוֹד יוֹם, קִדְּם שְׁקִיעַת הַחֶמֶה. וְנִשְׁיִם מִצְוֹת עַל דָּבָר זֶה יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים, לְפִי שֶׁהֵן מִצְוִיּוֹת בְּבָתִּים, וְהֵן הַעֲסוּקוֹת בְּמַלְאָכָת הַבֵּית.

לכאורה נראה מדברי הרמב"ם שמצוות הדלקת הנר שייכת לאשה, וכן הובא ב'שלחן ערוך' (או"ח סי' רסג ס"א). ויש שפסקו לפי זה כי מי שהדליק בעצמו את הנרות ללא רשות אשתו, עליו לפצות אותה בסכום כספי בשיעור עשרה זהובים כדין החוטף מצוה מחברו (משנה לחם להיעב"ץ, הובא במחזיק ברכה סי' רסג, א).

אך יש שחלקו על כך, משום שהשייכות של האשה למצווה זו היא רק מטעם צדדי, כי היא מצויה יותר בבית, אך במהותה היא שייכת גם לאיש (ראה מחזיק ברכה שם).

השקיעה, מציין שהנשים מצוות בכך יותר מפני שהן מצוות בבתים. הווי אומר: למרות שעצם המצווה שייכת לאיש, קיומה בפועל נמסר לאשה מאחר והיא מצווה בבית ובידה להזהר יותר לעשותה בזמנה.

(מחנה יוסף)

כלל שעיקר המצווה היא על האשה, ואדרבה, ממשיך וכותב ש"אפילו אין לו מה יאכל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר" (בלשון זכר). ומשמעות הדברים היא שעיקר המצווה שייכת לאיש ורק בהלכה זו, לגבי זמן ההדלקה לפני

מתי יש 'אחריות שבת' על שומר שכר? יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ט

עליו אחריות? ויתירה מזו: בהלכות שכירות (ס) הרמב"ם כן כתב ש"העבדים השטרות והקרקעות וההקדשות" אין השומר חייב באחריותו, ורק אם "קנו מידו חייב באחריותו"! ומבאר ה'תומים' (ס' סו"ק סז):

לדעת כמה ראשונים (הובאו ב'שיטה מקובצת', ב"מ שם) הגמרא לא מדברת בהקדש (כפרש"י), אלא בקרקעות ששומר שכר פטור עליהם ועל כך הקשתה מהשומר את הזרעים "דזרעים שהשרישו משמע, דהיינו קרקעות", ותירצה שמדובר ב"קנו מידו".

ויש לבאר שאף לדעת הרמב"ם קושיית הגמרא היא מזרעים, ולפי זה מדויקים דבריו: בדברי הרמב"ם כאן יש שינוי נוסף מהגמרא, שהזכיר רק את הדוגמא 'לשמור את הפרה ואת התינוק' והשמיט 'זרעים', וזאת כי כאן (בהל' שבת) כוונתו להשמיט רק את הדין שיותר ליטול שכר שבת בהבלעה, מבלי להזכיר את הקנין שלא נוגע להלכות שבת, ולכן השמיט את הדוגמה של שומר 'זרעים' והביא רק את הדוגמה של השומר את הפרה והתינוק, ואילו את הדין ששומר קרקע חייב באחריותו אם קנו מידו, הזכיר במקומו, בהלכות שכירות.

הלכות שבת פרק ו, הלכה כה: **השוכר את הפועל לשמר לו את הפרה ואת התינוק, לא יתן לו שכרו של שבת...** אם היה השכיר שכיר שבת או שכיר שנה, נותן לו שכרו משלם - לפיכך אחריות שבת עליו.

מקור הדברים הוא בגמרא (בבא מציעא נח, א) הדנה בדין המשנה (שם נו, א) ששומר שכר על קרקעות אינו משלם אם נגנב מהן, וכן שומר שכר של הקדש אינו משלם על בהמה של הקדש שנמסרה לו לשמירה ואבדה או נגנבה ממנו, ומקשה מהאמור בבביתא (לפי פירוש רש"י): גזבר של הקדש ששכר פועלים בכספי הקדש לשמור את הפרה האדומה שלא תיפסל בעליית עול או כמזל או לשמור את התינוק שלא יטמא ויוכל להתעסק במי חטאת או לשמור את הזרעים של מנחת העומר ושתי הלחם - אם היה שכיר שבוע או שכיר חודש נותנים לו שכר שבת (בהבלעה), "לפיכך אחריות שבת עליו" (אם נגנב או נאבד בשבת). ואם כן מוכח ששומר שכר של ההקדש חייב לשלם, ומתרצת, שהבביתא מדברת "שקנו מידו" והתחייב בקנין "שאם יקלקל שמירתו ישלם..." שהרי הוריד עצמו לכך ושיעבר נכסיו" (רש"י).

והקשה ה'לחם משנה' (הל' שכירות פ"ב ה"א): מדוע השמיט הרמב"ם כאן שמדובר דווקא 'שקנו מידו', והרי לולא זה אין

שימוש במגבון לח בשבת שבת קודש י"ד אלול ה'תשע"ט

אך הגר"י כהן ('הררי' בשדה, מילואים שבסוף הספר) הביא ראייה מהגמרא (שבת קמא, א) שכאשר הנוזל הנסחט אינו נשמר, הרי אף שמועיל בעת הסחיטה, נחשב כמשקה שהולך לאיבוד. וכן הובא בשם הגרש"ז אוירבך (שמירת שבת כהלכתה, מילואים לפרק יד הע' צד) שיש להתיר ניגוב תינוק במטפחת נייר הספוגה בנוזל "כיון שהנייר והנסחט הכל הולך לאיבוד ולא נשאר כי אם ריח בלבד שאין בו ממש". ויש להוסיף:

לדעת התוספות (כתובות שם, וכן הביא המג"א ס' שכ סק"ג בשם מ"מ ורשב"א), כאשר הנוזל הנסחט הולך לאיבוד "אין איסור אפילו מדברי סופרים, אלא כשמתכוין לסחוט, אבל כל שאינו מכוין לכך אף על פי שהוא פסיק רישיה מותר" (שו"ע אדה"ז ס' שכ סכ"ד) אבל לדעת הר"ן (שבת סוף פ"ד) אם על ידי פעולתו ייסחט הנוזל בוודאות ('פסיק רישיה'), אסור מדרבנן. וכתב אדמו"ר הזקן (שם) שהעיקר להלכה כדעת הר"ן. ולפי זה, מותר להשתמש במגבון לח רק אם אין וודאות שהנוזל ייסחט.

הלכות שבת פרק ט, הלכה יא: **הסוחט את הפגיון עד שיוציא המים שבו - הרי זה מביב, וחיוב; שהסחיטה מצריכה כבוס היא.**

לדעת התוספות (שבת קיא, ב ד"ה האי. כתובות ו, א ד"ה מסוכריא), בגדים שנבלעו בהם משקים יש בהם שני סוגי סחיטה: א. אם נבלעו בהם מים, איסור הסחיטה הוא משום 'מלבין' (ולא משום 'מפרק' כי המים הולכים לאיבוד). ב. אם הם בלועים ביין או שמן וכד' - האיסור הוא משום 'מפרק' שהוא תולדת 'דש', וזאת בתנאי שהוא צריך למשקה הנסחט.

אבל לדעת הרמב"ם הסחיטה היא "מצרכי כיבוס" והכיבוס הוא תולדת 'מלבין', ואין בו איסור 'מפרק' (מגיד משנה, סוף משנה. וראה מנחת חנוך מה"ש סק"א).

ונשאל הגרצ"פ פרנק (הר צבי א"ח סי' קצ) האם מותר להשתמש במגבון לח בשבת, והשיב שיש מקום להתיר כי משום 'מלבין' מסתבר שאינו אסור, כי אדרבה בעת הניגוב המגבון מתלכלך ולא מתכבס, ומשום 'מפרק' יש להסתפק כי אף שכשהנוזל הנסחט הולך לאיבוד אין דין 'מפרק', אבל כאן מעוניינים בנוזל כי באמצעותו הניקוי יעיל יותר.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ח' י"ד אלול תשע"ט

המתחדש משנה לשנה - בתחלת ראיתו¹² מברך¹¹
”שהחינו”¹³.

(10) החביב עליו ושמח בראיתו (טור סימן רכה).
(11) (ברכות דף נח עמוד ב) מפני שנשכח מהלב, כמו שהמת
משתכח מן הלב לאחר שנים עשר חודש (רבינו יונה).
(12) אף על פי שלא אכלו. (13) (עירובין דף מ עמוד ב)
ואנו נוהגים שלא לברך אלא בשעת האכילה (שולחן ערוך
אורח חיים סימן רכ"ה סעיף ג).

ג. שמע שמועה טובה¹⁴, מברך: ברוך אתה ה'
אלהינו מלך העולם, הטוב והמטיב¹⁵. שמע שמועה
רעה, מברך: ברוך דין האמת¹⁶. וחיב אדם לברך על
הרעה בטוב נפש, בדרך שמברך על הטובה
בשמחה, שנאמר: ואהבת את ה' אלהיך וגו' ובכל
מאדך¹⁷; ובכלל אהבה היתרה שנצטוונו בה,
שאפלו בעת שיצר לו יודה וישבח בשמחה¹⁸.

(14) שהיא טובה לו ולאחרים, כמבואר בסמוך הלכה ז.
(15) הטוב - לי והמטיב - לאחרים. (16) הואיל ומצטער בה
יש לו להצדיק את הדין על שם הכתוב: צדיק אתה ה' וישר
משפטיך (תהילים פרק קט, פסוק קל"ז). (17) “בכל מידה
ומידה שהוא מודד לך” (ברכות פרק ט, משנה ה) בין מידה
טובה בין מידת פורענות. (18) ורבינו בפירושו למשנה שם
יאמר: “לפי שיש דברים רבים נראים בתחילתם טובים
ויהיה אחריתם רעה רבה, ועל כן אין ראוי למשכיל
להשתומם כשתבוא עליו צרה גדולה, מפני שאינו יודע
סופה”.

ד. הגיעה אליו טובה או ששמע שמועה טובה -
אף-על-פי שהדברים מראין שטובה זו תגרום לו
רעה¹⁹, מברך “הטוב והמטיב”. וכן אם נגעה אליו
רעה או שמע שמועה רעה - אף-על-פי שהדברים
מראים שרעה זו גורמת לו טובה²⁰, מברך “דין
האמת”; שאין מברכין על העתיד להיות, אלא על
מה שארע עתה.

(19) כגון שמצא מציאה [שאין בה סימנים] וראה איש
בשעת מציאה ואף על פי שאפשר שהאיש הרואה ילשין
עליו לשלטון ויענהו ויבקש ממנו יותר ממה שמצא (ברכות
דף ס עמוד א וכפירוש רבינו במשנה שם). (20) כגון
ססחף גשם שוטף את שדהו אף על פי שעלול הגשם
להועיל לשדהו שהוא מרווה את הארץ ומשקה (שם).

ה. ירדו גשמים רבים - אם יש לו שדה, מברך
”שהחינו”; ואם היתה שלו ושל אחרים²¹ - מברך
”הטוב והמטיב”. ואם אין לו שדה, מברך: “מודים
אנחנו לך ה' אלהינו על כל טפה וטפה שהורדת
לנו. ואלו פינו מלא וכו'²²”, עד “הן הם יורדו

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ט

הלכות ברכות

פרק עשירי

(1) ברכות אחרות, ודברים שאין בהן פתיחה ולא חתימה;
כל ברכות הראייה; ארבעה הצריכים להודות; ברכת הרואה
את הלבנה בחידושה והחמה בתקופתה; הנכנס לבית
המדרש והיוצא ממנו מה מברך.

א. ברכות אחרות² ודברים אחרים הרבה, שאין בהן
פתיחה³ ולא חתימה⁴, תקנו חכמים דרך שבח
והודיה להקדוש-ברוך-הוא, כמו ברכות התפלה⁵,
שקבר פתבנום⁶. ואלו הן: הבונה בית חדש והקונה
כלים חדשים - בין יש לו⁷ פיוצא בהן, בין אין לו
- מברך⁸: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם,
שהחינו⁹ וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

(2) מלבד ברכות ההנאה. (3) שאינם פותחים בברוך.
(4) שאינם חותמים בברוך (ראה לקמן פרק י"א, הלכה א)
ולפיכך נקראים “דברים” ולא “ברכות”. (5) שאף על פי
שאינו נהנה באותה שעה, הוא מתפלל דרך שבח והודיה,
אף הברכות והדברים האלה אף על פי שאינו נהנה בשעת
ברכתם תיקנום חכמים דרך שבח והודיה (כסף משנה).
(6) לעיל הלכות תפילה. (7) שבאו לו בירושה. (8) הואיל
והם חדשים אצלו דרך קנייה, אבל אם קנה כיוצא בהם
ועכשיו חזר וקנה אינו מברך (ברכות דף נט עמוד ב). וכתבו
התוספות שם, שאינו מברך אלא על כלים חשובים ויקרי
ערך, אבל הראש שם חשוב: “ראה לי שהכול לפי מה
שהוא אדם, יש עני שמח בחלקו (ראה נדרים דף מט עמוד
ב) יותר מעשיר בכלים חשובים”. (9) מתחיל בלשון נוכח
[ברוך אתה] ומסיים בלשון נסתר [שהחינו] וכן נוסח רוב
הברכות? לפי שכבר ידעת ששני יסודות עצומים הם
באמונתנו, האחד, לדעת שהקדוש-ברוך-הוא הוא מצוי
ראשון ומחוייב המציאות ואין ספק בזה כלל, השני שאין
מציאותו מושגת לנו ורק “הוא בעצמו יודע אותה כמו
שהיא” (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א, הלכות ט"ו)
וכדי לקבוע שני היסודות האלה בליבנו קבעו חכמינו נוסח
הברכות לומר “ברוך אתה” כמדבר עם מי שהוא מפורסם
אצלו עד שהוא מדבר עימו פנים בפנים, וכדי שלא נשתבש
לחשוב שמהות מציאותו היא כמציאות שאר הנמצאים
קבעו לומר מיד “אשר קדשנו במצוותיו וכו' להורות
שמהות מציאותו נסתר מאיתנו ואי אפשר לדבר בו רק דרך
נסתר (הרשב"א הובא ב”עין יעקב” לברכות דף מ עמוד ב).

ב. וכן הרואה את חברו¹⁰ לאחר שלשים יום, מברך
”שהחינו”. ואם ראהו לאחר שנים-עשר חדש,
מברך: ברוך אתה ה', מחיה המתים¹¹. הרואה פרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהמהלל אינו בישיבה אלא בעמידה (ב"ח אורח חיים סימן ריט). וה"ח"ת סופר" (אורח חיים סימן ע"א) מראה לזה מקור מדברי רבינו עצמו שכתב בהלכות מגילה פרק ב, הלכה ז: "אבל לא יקרא [את מגילת אסתר] בציבור - יושב, מפני כבוד הציבור" ומקורו בירושלמי פרק ד, הלכה א, אם כן גם כאן כשהוא מברך בציבור עשרה, עליו לעמוד מפני כבוד הציבור. (37) כגירסת הרי"ף לברכות פרק ט. כלומר: אף על פי שאיני הגון ואני כאחד הרשעים, גמלני טוב, חייבים - רשעים "כי לא אצדיק רשע" (שמות פרק כג, פסוק ז) מתרגם אונקלוס: לא אזכי חייבא. (38) ואנו נוהגים לברך בבית הכנסת אחרי קריאת התורה לפי שיש שם עשרה (תוספות לברכות דף נד עמוד ב; וכן בשולחן ערוך אורח חיים סימן ריט).

ט. הַרְוָא מְקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ נְסִים לְיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן יַם־סוּף³⁹ וּמַעֲבֹרֹת הַיַּרְדֵּן⁴⁰, אָמַר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נְסִים לְאַבְרָהָם בְּמָקוֹם הַזֶּה⁴¹. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בוֹ נְסִים לְרַבִּים. אֲכַל מְקוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בוֹ גֵס לְיַחֲדִיד - אוֹתוֹ הַיַּחֲדִיד, וּבְנוֹ, וּבֶן־בְּנוֹ מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה לִי גֵס בְּמָקוֹם הַזֶּה, אוֹ: שֶׁעָשָׂה גֵס לְאַבְרָהָם בְּמָקוֹם הַזֶּה⁴². הַרְוָא גַּב אֲרִיזוֹת⁴³, וְכַבֶּשֶׂן הָאֵשׁ, שֶׁהִשְׁלַף בוֹ חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וְעֲזַרְיָה⁴⁴ - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה גֵס לְצַדִּיקִים⁴⁵ בְּמָקוֹם הַזֶּה. הַרְוָא מְקוֹם שֶׁעוֹבְדִין בוֹ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנָּתַן אֶרֶץ אֲפִים⁴⁶ לְעוֹבְדֵי רְצוֹנוֹ. מְקוֹם שֶׁנַּעֲקָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת - אִם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא, מְבָרֵךְ: שֶׁעָקַר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת מֵאֶרֶצֵּנוּ; וְאִם בְּחוּץ לְאֶרֶץ הוּא, מְבָרֵךְ: שֶׁעָקַר עֲבוֹדַת פּוֹכְבִּים וּמַזְלוֹת מִמְּקוֹם הַזֶּה. וְאָמַר בְּשִׁתְיָהּ: כִּשֶׁם שֶׁעָקַרְתָּ מִמְּקוֹם זֶה, כֵּן תַּעֲקֹר מִכָּל מְקוֹמוֹת, וְתָשִׁיב לָב עוֹבְדֵיהֶם לְעִבְדֶּךָ⁴⁷.

(39) שעברו בו ישראל בציאתם ממצרים. (40) שעברו בו ישראל בחריבה בימי יהושע (יהושע פרק ג, פסוק יז). (41) (ברכות דף נד עמוד א), שנאמר (שמות פרק יח, פסוק י): ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' - הרי שמברכים על הנס. (42) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף). וב"הגהות מיימוניות" הוסיפו שכל יוצאי יריכו מברכים שעשה נס לאבותינו, שכולם שייכים באותו הנס. (43) שהושלך בו דניאל וניצול ממנו (דניאל פרק ו). (44) (שם, פרק ג). בכתב יד התימנים כל הפסיקא איננה. (45) ואף על פי שזה נס של יחידים מברכים עליו הואיל ונתקדש בו שם שמים ברבים (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). (46) שמאריך אפו וממתין להיפרע מהם. ואין אנו רגילים לברך ברכה זו, לפי שאנו שרויים בניניהם ורואים בכל יום וכו' ואין החיוב אלא כשרואה משלושים יום לשלושים יום, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו (הגהות מיימוניות, וראה הגהות הרמ"א לאורח חיים סימן רכד סעיף א). (47) (ברכות שם), ככתוב (צפניה פרק ג, פסוק

1 וַיִּשְׁפְּחוּ וַיִּבְרְכוּ אֶת שְׁמֶךָ מְלֻכְנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֵל
2 רַב הַהוֹדָאוֹת וְהַתְשַׁבְּחוֹת."

(21) שהם שותפים בה. (22) נוסח זה נמצא במלואו בתפילת "נשמת כל חי" של שחרית לשבת ולקמן ב"סדר תפילות השנה" לרבינו.

3 ו. מַאי־מַתִּי מְבָרְכִין עַל הַגָּשְׁמִים? מַשְׁיִרְבָּה הַמִּים
4 עַל הָאֶרֶץ, וַיַּעֲלוּ אֲבַעְבוּעוֹת מִן הַמָּטָר עַל־פְּנֵי
5 הַמִּים, וַיִּלְכּוּ הָאֲבַעְבוּעוֹת זֶה לְקִרְאָת זֶה²³.

(23) (תענית דף ו עמוד ב) ולשון התלמוד שם: "משיצא חתן לקראת כלה", שירדו כל כך שכשהטיפה נופלת יוצאת אחרת וכולטת כנגדה (רש"י). ואין אנו נוהגים היום לברך על הגשמים אלא אם יש צער במדינה מחמת עצירת הגשמים ואז כשירדו מברכים עליהם (אורח חיים סימן רכא סעיף א).

6 ז. אָמַרְנוּ לוֹ מַת אָבִיו וַיִּרְשֶׁהוּ²⁴ - אִם יֵשׁ עִמּוֹ אַחִין,
7 מְבָרֵךְ בְּתַחֲלָה "יְיָ הָאֱמֶת"²⁵, וְאַחֲרֵי־כֵן "הַטּוֹב
8 וְהַמְּטִיב"²⁶; וְאִם אֵין עִמּוֹ אַחִים²⁷, מְבָרֵךְ
9 "שֶׁהַחַיִּינוּ"²⁸. קָצְרוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר טוֹבָה שֶׁהִיא
10 לוֹ וְלֹא־אֲחֵרִים, מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמְּטִיב", וְטוֹבָה שֶׁהִיא
11 לוֹ לְבִדּוֹ, מְבָרֵךְ "שֶׁהַחַיִּינוּ"²⁹.

(24) שהניח נכסים. (25) על שמיעת המיתה. (26) על בשורת הירושה. ובמגן אברהם אורח חיים סימן רכב מביא שם בשם "ספר חסידים" סימן שפב "מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא כחצו, מברך "הטוב והמטיב" ו"דיין האמת". וראה (קידושין דף ע עמוד א). (27) שאין הטובה אלא לו לבדו. (28) (ברכות דף נט עמוד ב). (29) (שם).

12 ח. אַרְבָּעָה צְרִיכִין לַהוֹדוֹת: חוֹלָה שֶׁנִּתְרַפָּא, וְחַבּוּשׁ
13 שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וַיּוֹרְדֵי הַיָּם, כִּשְׁעָלוֹ, וְהוֹלְכֵי
14 דְרָכִים³⁰, כִּשְׁגִיעֵיו לְיִשׁוּבָם³¹. וְצְרִיכִין לַהוֹדוֹת בְּפָנֵי
15 עֲשָׂרָה, וּשְׁנַיִם מֵהֶם חֻכְמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּרְוּמָמוּהוּ
16 בְּקֶהֱלִים³² עִם וּבְמוֹשֶׁב זִקְנִים³³ יִהְלָלוּהוּ. וְכִיצַד
17 מוֹדָה³⁴ וְכִיצַד מְבָרֵךְ³⁵? עוֹמֵד בִּינְיָהֵן³⁶ וּמְבָרֵךְ:
18 בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַיִּיכִים
19 טוֹבוֹת³⁷, שֶׁגְּמָלְנִי כָּל טוֹב. וְכָל הַשּׁוֹמְעִין אוֹמְרִים:
20 שֶׁגְּמָלְךָ טוֹב, הוּא יְגַמְלֶךָ סֵלָה³⁸.

(30) (שם, דף נד עמוד ב) ושם הגירסה: הולכי מדברות. (31) שכל אלה היו בסכנה ונמלטו ממנה (שם) וכולם מנויים בתהילים פרק קז, ועל כל אחד מהם נאמר שם: "יודו לה" חסדו ונפלאותיו לבני אדם". וב"הגהות מיימוניות" נתנו סימן לזה: וכל החיים יודוך סלה - ח"י"ם ראשי תיבות: חולה, יסורין, ים, מדבר. (32) ואין קהל פחות מעשרה (ראה כתובות דף ז עמוד ב). (33) אין זקן אלא מי שקנה חכמה, ומיעוט זקנים שניים (ברכות דף נד עמוד ב). (34) מה מצב הודאתו, בישיבה או בעמידה. (35) מה נוסח ברכתו. (36) שנאמר: ובמושב זקנים יהללוהו - מכלל

יב. הַרְוָאָה אֶת הַפּוֹשִׁיטִי⁵⁹, וְאֶת הַמְשָׁנִין בְּצוּרַת פְּנִיָּהּ
אוּ בְּאִיבְרֵיהֶם, מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם, מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת. הַרְוָאָה סוּמָא אוּ קִשְׁעָ⁶⁰,
וּמִפֶּה שְׁחִין וּבִהְקִנְיִן⁶¹ וְכִיּוֹצֵא כֵהֶן⁶² - מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ
אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דִּין הָאֱמֶת⁶³. וְאִם
נִזְלָדוּ בֶן מִמְּעֵי אִמָּן - מִבְּרֶךְ: מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת.
הַרְוָאָה אֶת הַפִּיל וְאֶת הַקּוֹף וְאֶת הַקְּפוּף⁶⁴, אוֹמֵר:
בְּרוּךְ מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת.

(59) שהוא שחור הרבה. (60) בידיו או ברגליו.
(61) מנומר בנקודות דקות, ומפורש יותר לעיל הלכות
תפילה פרק טו, הלכה ב בביאורנו. (62) כגון הננס
והגיחור (אדום ביותר). (63) (ברכות דף נח עמוד ב) ויש
אומרים: דווקא כשמצטער עליהם (הראב"ד). (64) עוף
הנקרא וולטי"ר [גייער] ויש לו לסת ולחיים כאדם (ברכות
שם וברש"י) "ואת הינשוף" (ויקרא פרק יא, פסוק יז)
מתרגם אונקלוס: קפופא. ויש מפרשים: מין חיה והוא דומה
לקוף ויש לו זנב ארוך (הערוך השלם ערך קיפוף, וראה
בתוספות נדה דף כג עמוד א).

יג. הַרְוָאָה בְּרִיּוֹת נְאוֹת וּמִתְקַנּוֹת בִּיתוֹר⁶⁵ וְאֵילָנוֹת
טוֹבוֹת - מִבְּרֶךְ: שֶׁפֶכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ⁶⁶. הַיּוֹצֵא לְשָׁדוֹת
אוּ לְגִנּוֹת בְּיוֹמֵי נִסָּן⁶⁷, וְרָאָה אֵילָנוֹת פּוֹרְחוֹת וְנִצְנִים⁶⁸
עוֹלִים - מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
שֶׁלֹּא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ בָּלוֹם, וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת
וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת וְנְאוֹת פְּדִי לְהִנּוֹת בֶּהֶן בְּנֵי אָדָם⁶⁹.

(65) אפילו ראה גמל נאה, סוס נאה וכו' (ירושלמי ברכות
פרק ט, הלכה א). (66) (ברכות דף נח עמוד ב).
(67) שהוא חודש האביב. (68) ענף צעיר עם עלים רכים
שיצאו רק עכשיו מהפקע. (69) (ברכות דף מג עמוד ב).

יד. עַל הַרוֹחוֹת שֶׁשָּׁשְׁבוּ בְּזַעֲפָה⁷⁰, וְעַל הַבְּרָקִים וְעַל
הָרַעְמִים⁷¹, וְעַל קוֹל הַהִבְרָה⁷² שֶׁתִּשְׁמַע בְּאָרֶץ כְּמוֹ
רִחִים גְּדוֹלִים, וְעַל הָאוֹר שֶׁבָּאוֹר, שִׁירָאוּ בָּאֵלוֹ הֵם
כּוֹכְבִים נּוֹפְלִים וְרָצִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, אוּ כְּמוֹ
כּוֹכְבִים שֵׁשׁ לָהֶם זֶנֶב - עַל כָּל אֶחָד מֵאֵלֵי מִבְּרֶךְ:
בְּרוּךְ שֶׁפָּחוּ וּגְבוּרָתוֹ מֵלֹא עוֹלָם⁷³. וְאִם רָצָה, מִבְּרֶךְ
”עוֹשֶׂה בְּרָאשִׁית”⁷⁴.

(70) בסערה. (71) קול העננים הנשמע כששופכים מים מזה
לזה, ככתוב (ירמיה פרק נא פסוק טז): לקול תיתן המון מים
בשמים. (72) שאון. (73) לפי שכל אלה נראים, או
נשמעים למרחוק. (74) שכל אלה מעשה ששת ימי
בראשית הם (ברכות דף נח עמוד ב; דף נט עמוד א).

טו. עַל הַהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת⁷⁵, עַל הַיָּמִים וְעַל
הַמִּדְבָּרוֹת וְעַל הַנְּהָרוֹת⁷⁶ - אִם רָאָה אֶחָת מֵהֶן
מְשַׁלְשִׁים יוֹם לְשָׁלֹשִׁים יוֹם⁷⁷, מִבְּרֶךְ ”עוֹשֶׂה
בְּרָאשִׁית”. הַרְוָאָה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל⁷⁸ מְשַׁלְשִׁים יוֹם
לְשָׁלֹשִׁים יוֹם אוּ יוֹתֵר - מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל.

(ט): כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם
ה' לעבדו שכם אחד. ובירושלמי (ברכות פרק ט, הלכה א)
אמרו על זה: כל זמן שאדם חי יש לו תקווה.

1. י. הַרְוָאָה בְּתֵי יִשְׂרָאֵל בִּישׁוּבָן⁴⁸ - מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה
2. ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מַצִּיב גְּבוּל אֶלְמָנָה⁴⁹;
3. בְּחִרְבָּנָן - אוֹמֵר: בְּרוּךְ דִּין הָאֱמֶת⁵⁰. הַרְוָאָה קְבֵרֵי
4. יִשְׂרָאֵל - מִבְּרֶךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
5. אֲשֶׁר יַצַּר אֶתְכֶם בְּדִין⁵¹, וְדָן אֶתְכֶם בְּדִין⁵², וְכָלְכַל
6. אֶתְכֶם בְּדִין⁵³, וְהִמִּית אֶתְכֶם בְּדִין⁵⁴, וְהוּא עֲתִיד
7. לְהָקִים אֶתְכֶם בְּדִין לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא⁵⁵. בְּרוּךְ אַתָּה
8. ה', מַחְיֶה הַמֵּתִים.

(48) כשמיושבים בתקפם ובכבודם, ואפשר שאין מברכים כן
אלא בארץ ישראל (ב"י רכד) וביר"ף הגירסה: הרוואה בתי
כנסיות של ישראל ביישובם וכו'. (49) על שם הכתוב
(משלי פרק טו, פסוק כה) "שכנסת ישראל היא היום
כאלמנה שהלך בעלה למדינת הים ועתיד לחזור ונוהגת
אלמנות חיות" ("אבודרהם"). (50) (ברכות דף נח עמוד ב).
(51) במעי אמכם דן עליכם שתהיו נוצרים כמאמרם (אבות
פרק ד, משנה כב): "שעל כורחך אתה נוצר". (52) לאחר
שנולדתם. (53) דן אתכם על צרכיכם אם יהיו בקושי או
בריווח. (54) שגזר עליכם מיתה, כמאמרם (שם): "ועל
כורחך אתה מת". (55) אם תזכו לתחיית המתים
("אבודרהם"). נוסח ברכה זו מקורו בברכות דף נח עמוד ב
וביר"ף שם בשינויים קלים, ושם כתוב: "וידן" אתכם,
במקום "וידן" וכן הנוסח ברמב"ם כתב יד התימנים.

9. יא. הַרְוָאָה שֵׁשׁ מְאוֹת אֶלֶף אָדָם בְּאֶחָד - אִם
10. עֲפוּ"ם⁵⁶ הֵם, אוֹמֵר: בּוֹשָׁה אִמָּכֶם מֵאֵד חֲפָרָה
11. יוֹלְדֶתְכֶם, הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם מִדְּבַר צִיָּה וְעִרְבָה; וְאִם
12. יִשְׂרָאֵל הֵם וּבְאָרֶץ יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה'
13. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, חָכֵם הָרָזִים⁵⁷. הַרְוָאָה מַחְכְּמֵי
14. אֲמוֹת הָעוֹלָם - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
15. הָעוֹלָם, שֶׁנֶּתַן מַחְכְּמָתוֹ לְבִשְׂרֵי וָדָם. חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל -
16. מִבְּרֶךְ: שֶׁנֶּתַן מַחְכְּמָתוֹ לִירָאִי. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל -
17. אוֹמֵר: שֶׁנֶּתַן מַכְבֻּדּוֹ וּמַגְבוּרָתוֹ לִירָאִי. מַלְכֵי אֲמוֹת
18. הָעוֹלָם - מִבְּרֶךְ: שֶׁנֶּתַן מַכְבֻּדּוֹ לְבִשְׂרֵי וָדָם⁵⁸.

(56) "וכל מקום שנאמר גוי סתם הרי זה עובד עבודה זרה"
(לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ח).
(57) (ברכות דף נח עמוד א) הוא הקדוש-ברוך-הוא היודע
מה שבלב כל אלו "שאין דעתם דומה זה לזה ואין
פרצופיהם דומים זה לזה" (שם). (58) (ברכות שם) אלא
ששם נאמר על חכמי ישראל ברוך שֶׁחֵלַק מחכמתו וכו' וכן
במלכי ישראל "שֶׁחֵלַק מכבודו וכו' וכן ביר"ף שם, וכן אנו
נוהגים. והטעם שאומרים בישראל - חֵלַק, ובאומות העולם
- לשון מתנה, שישראל הם דבקים בה', וכל שאתה אומר
"חֵלַק" צריך אתה לדעת ממי נחלק באופן שיש יחס לחלק
עם מי שנתחלק ממנו, והאומות אין להם יחס עם הנותן,
כמו כל מתנה שאין בה אחריות על הנותן אלא מה שזכה
זכה (ט"ז אורח חיים סימן רכד).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעולם הזה, כן יהיו ישראל מתחדשים לעתיד לבוא. נוסח הברכה מקורו בסנהדרין (דף מב עמוד א).

יז. וְצִרְיָה לְבָרְךָ בְּרָכָה זוּ מַעֲמֵד; שְׁכָל הַמְּבָרֵךְ עַל
הַחֹדֶשׁ בְּזִמְנוֹ, בְּאֵלוֹ הַקָּבִיל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה⁹¹. אִם לֹא
בָרַךְ עָלֶיהָ בְּלֵיל הָרִאשׁוֹן, מְבָרֵךְ עָלֶיהָ עַד שְׁשֶׁה-
עָשָׂר⁹² יוֹם בַּחֹדֶשׁ, עַד שֶׁתִּמְלֹא פְּגִימָתָהּ⁹³.

(91) (שם) וכתב רבינו יונה לברכות פרק ד מפני שהקדוש-
ברוך הוא אף על פי שאינו נראה לעין נראה הוא על ידי
גבורותיו ונפלאותיו וכו' וגם בחידוש הלבנה הוא מתגלה
לבני אדם והרי זה כאילו קיבלנו פניו. (92) ולא יום שיש
עשר בכלל שאחרי שעברו חמישה עשר יום מתמלאת
פגימתה והולכת הלך וחסור וישנה היא (סנהדרין דף מא
עמוד ב). (93) שיתמלא עיגולה. ואנו נוהגים לא לברך
עליה עד שיעברו שלושה [=שבעה] ימים מעת לעת מיום
מולדה (ט"ז לאורח חיים סימן תכו) ובמסכת סופרים (פרק
כ) שנינו: "אין מברכים על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא
מבושם, ובכלים נאים".

יח. הָרֹאָה אֶת הַחֲמָה בְּיוֹם תְּקוּפַת נִסָּן⁹⁴ שֶׁל
תַּחֲלַת הַמַּחְזוֹר שֶׁל שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁהַתְּקוּפָה
בְּתַחֲלַת לַיִל רְבִיעִי⁹⁵ - בְּשָׂרֹאָה אוֹתָהּ בְּיוֹם רְבִיעִי
בַּבֶּקֶר, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית. וְכֵן בְּשֶׁתַּחֲזוֹר
הַלְבָּנָה לְתַחֲלַת מְזֹל טֵלָה⁹⁶ בְּתַחֲלַת הַחֹדֶשׁ, וְלֹא
תִהְיֶה נוֹטָה, לֹא לְצָפוֹן⁹⁷ וְלֹא לְדָרוֹם; וְכֵן בְּשֶׁתַּחֲזוֹר
כָּל פּוֹכֵב וְכוֹכֵב מִחֲמַשֶּׁת הַפּוֹכְבִּים הַנִּשְׁאָרִים⁹⁸
לְתַחֲלַת מְזֹל טֵלָה, וְלֹא יִהְיֶה נוֹטָה, לֹא לְצָפוֹן וְלֹא
לְדָרוֹם; וְכֵן בְּכָל עֵת שִׁירָאָה מְזֹל טֵלָה עוֹלָה מִקְצֶה
הַמִּזְרָח - עַל כָּל אֶחָד מֵאֵלוֹ מְבָרֵךְ "עוֹשֶׂה
בְּרֵאשִׁית"⁹⁹.

(94) היא השעה והחלק (אלף ושמונים חלקים לשעה)
שתיכנס בו השמש בראש מזל טלה" (לשון רבינו הלכות
קידוש החודש פרק ט, הלכה ג). (95) שנת החמה שהיא
סס"ה ימים ושש שעות בקירוב (שבמשך הזמן הזה היא
מספיקה להקיף את גלגלה), מתחלקת לד' תקופות: ניסן,
תמוז, תשרי, טבת. והן ארבע נקודות חלקי גלגל השמש
בהקפתה אותו. ואין בין תקופה לתקופה שאחריה אלא
תשעים ואחד יום ושבע שעות וחצי, והואיל ותקופת ניסן
הראשונה לבריאת העולם חלה בהתחלת ליל רביעי (שבו
נתלו המאורות ככתוב בתורה (בראשית פרק א פסוק יד).
ותשעים ואחד יום הם שלושה עשר שבועות מיום ליום,
הוסף עליהם שבע שעות וחצי - נמצא שתקופת תמוז
שאחריה חלה בסוף ד' שעות וחצי לליל יום רביעי, ותקופת
תשרי שאחריה בסוף שלוש שעות של יום הרביעי בבוקר,
ותקופת טבת בסוף עשר שעות וחצי ביום הרביעי, ובשנה
השנייה תחול תקופת ניסן בסוף שש שעות לליל יום חמישי
וחזור חלילה עד שבסוף עשרים ושמונה שנים תחזור
תקופת ניסן לחול בתחילת ליל רביעי ואז תגיע השמש
לאותה הנקודה ממש בגלגלה כאותה שעה שהייתה בשעת
הבריאה ותקופה של עשרים ושמונה שנה נקראת המחזור

(75) המשוניים וניכרת גבורת הבורא בהם (אורח חיים סימן
רכח). גבעה - קטנה מִהָר. (76) על ארבע נהרות הכתובים
בתורה (בראשית פרק ב פסוק י) כגון חידקל ופרת (שולחן
ערוך אורח חיים סימן רכ"ח, סעיף ב). (77) (ברכות דף
נט עמוד ב) ובירושלמי (שם, פרק ט הלכה ב) אמרו: שמעון
שאל את רבי חייא: כגון אני שהנני חמר ועולה לירושלים
בכל שנה מה דיני בקריעה (כדין הרואה את ירושלים
בחורבנה שחייב לקרוע בגדיו), אמר לו: אם בתוך שלושים
יום - אי אתה צריך לקרוע, לאחר שלושים יום צריך אתה
לקרוע, וכי תעלה על דעתך שהרואה המלך בכל יום יברך?
(הובא בראש"ש לברכות פרק ט) ומכאן מוכיח הראש"ש שכל
ברכות הראייה שנשנו [בפרק זה] אינן אלא משלושים יום
לשלושים יום. (78) ים אוקיינוס שמקיף את העולם (רע"ב
לברכות פרק ט, משנה ב) ומתוך חשיבותו קבעו לו ברכה
לעצמו ואין זה הים הגדול הנזכר בתנ"ך (במדבר פרק לד,
פסוק ו; יהושע פרק א, פסוק ד), שהוא הים התיכון הנמצא
במערכה של ארץ ישראל ונקרא גדול ביחס לשאר הימים
הנמצאים בארץ, כגון: ים כינרת וים המלח (דברי חמודות
לברכות פרק ט, אות ל"ז).

טז. הָרֹאָה קִשְׁת בַּעֲנָן - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, זֹכֵר הַבְּרִית⁷⁹ וְנֶאֱמַן בְּבְרִיתוֹ⁸⁰
וְקִים בְּמֵאֲמָרוֹ⁸¹. הָרֹאָה לְבָנָה בַּחֲדוּשָׁה⁸² - מְבָרֵךְ:
בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּמֵאֲמָרוֹ
בְּרָא שְׁחָקִים⁸³ וּבְרוּחַ פִּיּוֹ כָּל צָבָאָם⁸⁴. חֵק וְזִמְן נֶתַן
לָהֶם, שֶׁלֹּא יִשְׁנוּ אֶת תַּפְקִידָם⁸⁵. שְׁשִׁים וּשְׁמִינִים
לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֵיהֶם. פּוֹעֵלִי אֲמַת⁸⁶ וּפְעֻלָּתָם צִדֵּק.
וְלִלְבָנָה אָמַר, שֶׁתַּחֲדוּשׁ⁸⁷ עֲטָרַת תַּפְאֶרֶת⁸⁸ לַעֲמוּסִי
בְּטָן, שֶׁהֵם⁸⁹ עֲתִידִין לְהַתְחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ⁹⁰ וּלְפָאֵר
לְיוֹצְרָם עַל כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְעַל כָּל מַה שֶּׁבְּרָא. בְּרוּךְ
אַתָּה ה', מַחֲדִּשׁ הַחֲדָשִׁים.

(79) אשר כרת בינו ובין נח ובניו אחרי המבול שלא יביא
עוד מבול לשחת כל בשר, כמפורש בתורה (בראשית פרק
ט, פסוק טו). (80) שלא יפירנה אף על פי שרבו הרשעים
בדור. (81) אפילו לא היה כורת ברית כיוון שאמר בדיבור
בעלמא "ולא יהיה עוד המים למבול" וגו' ברור הוא שיקיים
מאמרו (ברכות דף נט עמוד א וכפירוש ה"אבודרהם").
(82) כשהיא מתחדשת בהתחלת החודש. (83) הם השמים,
ומצינו שהוזכרה לשון "שחקים" אצל הירח (תהילים פרק
פט, פסוק לח). (84) הם הכוכבים והשמש והלבנה.
(85) בהילוך תקופותיהם. (86) שאינם משנים את סדרם,
וגירסת הר"ף (ברכות פרק ד): "פועל אמת שפעולתו אמת"
וזה חוזר לבורא שהוא פועל אמת וגם פעולתו היא קיימת,
וכן אנו אומרים כיום. ובכתב יד התימנים הנוסח: "פועלי
אמת שפעולתם אמת". (87) בכל חודש. (88) חידושה
משמש סמל תפארה לישראל הנישאים על זרועות הקדוש-
ברוך הוא מיני צאתם מבטן כלשן הכתוב (ישעיה פרק מו,
פסוק ג). (89) ישראל המונים לחדשי הלבנה.
(90) מגלותם, ויקבלו מלכותם חזרה, וכמו שאמרו ב"פרקי
רבי אליעזר" (פרק נא): כמו שראשי חדשים מתחדשים

גגזים, רש"י. (108) על מה שכבר היה, כגון שהיה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר, ואמר: יהי רצון שלא יהא קול זה בתוך ביתי, או שהייתה אשתו מעוברת ואמר (אחרי ארבעים יום לעיבורה, שכבר נצטיירה צורת הוולד): יהי רצון שתלד אשתי זכר (ברכות פרק ט, משנה ג). (109) שאין מבקשים רחמים אלא על העתיד לבוא ולא על מה שנגזר כבר.

19 כג. הנכנס לבית המדרש - אומר: יהי רצון מלפניך
20 ה' אלהי, שלא אפשל בדבר הלכה. שלא אומר על
21 טהור טמא ועל טמא טהור, ולא על מתר אסור ולא
22 על אסור מתר, ולא אפשל בדבר הלכה, וישמחו בי
23 חברי¹¹⁰, ואל יפשלו חברי, ואשמח בהם.

(110) בכשלוני, ואגרום להם רעה שייענשו על ידי.

24 כד. וביציאתו מבית המדרש אומר: מודה אני
25 לפניך ה' אלהי, ששמת חלקי מיושבי בית המדרש
26 ולא שמת חלקי מיושבי קרנות¹¹¹. שאני משלים
27 והם משפמים: אני משלים לדברי תורה והם
28 משפמים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלין:
29 אני עמל לדברי תורה ומקבל שכר, והם עמלין ואין
30 מקבלין שכר. אני רץ והם רצים: אני רץ לחיי
31 העולם הבא, והם רצים לבאר שחת.

(111) חנויות, או סתם עמי הארץ העוסקים בשיחה בטלה (ברכות דף כח עמוד ב וברש"י, וראה לעיל הלכות תפילה פרק יב, הלכה א ובביאורנו).

32 כה. הנכנס לכרך¹¹² - אומר: יהי רצון מלפניך ה'
33 אלהי, שתכניסני לכרך זה לשלום. ואם נכנס
34 בשלום - אומר: מודה אני לפניך ה' אלהי,
35 שהכניסתי לשלום. וכשיבקש לצאת - אומר: יהי
36 רצון מלפניך ה' אלהי, שתוציאני מכרך זה לשלום.
37 ואם יצא בשלום - אומר: מודה אני לפניך ה'
38 אלהי, שהוצאתני מכרך זה לשלום. וכשם
39 שהוצאתני לשלום, כך תוליכני לשלום ותציעני
40 לשלום ותסמכני לשלום ותצילני מכף אויב ואורב
41 בדרך¹¹³.

(112) עיר גדולה ובה מצויים מושלים רעים ומחפשים עלילות (ברכות דף נד עמוד א וברש"י). (113) (שם, דף ס עמוד א). ונוסח מעין זה אנו אומרים גם ב"תפילת הדרך", כשיוצאים מן הבית לדרך ללכת למקום הנמצא מחוץ לעיר, בריחוק פרסה ומעלה (אורח חיים סימן קי).

42 כו. פללו של דבר: לעולם יצחק אדם על העתיד
43 לבוא ויבקש רחמים, ויתן הודיה על מה שעבר,
44 ויודה וישבח כפי כחו. וכל המרבה להודות את ה'
45 ולשבחו תמיד, הרי זה משבח¹¹⁴.

(114) ככתוב (תהילים פרק לד, פסוק ב): אברכה את ה' בכל עת תמיד תהילתו בפי.

הגדול של השמש (ברכות דף נט עמוד ב). (96) שהוא הראשון למזלות, שנים עשר מזלות הם: טלה, שור, תאומים וכו', וכולם קבועים בגלגל השמיני הנקרא גלגל המזלות ומכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכול, וכנגדם חילקו החכמים את הגלגל התשיעי לשנים עשר חלק כמו שמפורש בהלכות "יסודי התורה" (פרק ג, הלכות רז). (97) מהקו המשווה, הוא הקו המדומה הסובב את כדור הארץ רחוק משני הקטבים הצפוני והדרומי מרחק שווה. (98) והם: כוכב, נוגה, מאדים, צדק, שבתאי (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). (99) (ברכות דף נט עמוד ב) ואין אנו נוהגים לברך על כל אלה חוץ מברכת החמה ביום תקופתה בתחילת מחזור (משנה ברורה לאורח חיים סימן רכט).

1 יט. הוֹאֵה בְּתֵי עֶפְרָיִם פִּישׁוּבָן¹⁰⁰ - אומר: בית
2 גֵּאִים יִסֵּחַ ה'. בְּחֶרְפָּן - אומר: אֵל נִקְמָת ה', אֵל
3 נִקְמָת הַפִּיעַ. רָאָה קָרִי עֶפְרָיִם - אומר¹⁰¹: בּוֹשָׁה
4 אִמְכֶם מֵאֵד וְגו'.

(100) שיושבים בשלווה ובעושר, או הכוונה לבתי תפילתם ואין שם אליילים (כסף משנה). (101) (ברכות דף נח עמוד ב).

5 כ. הַנִּכְנֵס לַמֶּרְחֵץ - אומר¹⁰²: יהי רצון מלפניך ה'
6 אלהי, שתכניסני לשלום ותוציאני לשלום ותצילני
7 מִזֶּה וּמִכָּל צָרָה לְעֵתִיד לְבֹא. וְכִשְׁיָצֵא מִן
8 הַמֶּרְחֵץ, אומר: מודה אני לפניך ה' אלהי,
9 שֶׁהִצַּלְתָּנִי מִן הָאֵוֶר¹⁰³ וכו'.

(102) בימיהם, שהיו מסיקים האש מלמטה בחפירה ורוחצים באמבטיה מלמעלה על גבי תקרה שעל האש ויש חשש פן תפחת התקרה ויפלו לתוך האש, אבל בזמננו שהתנור עומד בפניו ואין סכנה אינו צריך להתפלל (מגן אברהם לאורח חיים סימן רל סעיף קטן ה). (103) (ברכות דף ס עמוד א).

10 כא. הַנִּכְנֵס לְהִקְיֹז דָם¹⁰⁴ - אומר: יהי רצון מלפניך
11 ה' אלהי, שִׁיְהֶא עֶסֶק זֶה לִי לְרִפּוּאָה, כִּי רֹפֵא חָנֵּם
12 אֶתָּה. וְכִשְׁיָצֵא - אומר: בָּרוּךְ אַתָּה ה', רֹפֵא
13 חֲוִלִּים¹⁰⁵.

(104) שיש בה סכנה שמא יחתוך ווריד הדם וימות ("אבודרהם"), וראה הלכות דעות פרק ד, הלכה י"ח מעניין הקזה ותנאיה. (105) (ברכות דף ס עמוד א וכגירסת בעל "הלכות גדולות").

14 כב. הַהוֹלֵךְ לְמֹד גֶּרֶנוּ - אומר: יהי רצון מלפניך
15 ה' אלהי, שֶׁתִּשְׁלַח בְּרָכָה בְּמַעֲשֵׂה יָדַי. הַתְּחִיל לְמֹד
16 - אומר: בָּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרָכָה בְּכָרִי¹⁰⁶ זֶה. מִדֵּד
17 וְאַחֲרֵיכָּךְ בִּקֵּשׁ רַחֲמִים - הֲרִי זֹו תַּפְּלַת שְׁוֹא¹⁰⁷. וְכָל
18 הַצּוֹעֵק לְשַׁעֲבָר¹⁰⁸ - הֲרִי זֹו תַּפְּלַת שְׁוֹא¹⁰⁹.

(106) ערימת תבואה. (107) (בבא מציעא דף מב עמוד א) "לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד... אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים פרק כח, פסוק ח): יצו ה' אתך את הברכה באסמך" (לשון

פרק אחד-עשר

בבית החיב מזוזה פדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה
לשכן כל ימיו באהל¹² או בספינה¹³, ישב; וכן אינו
חיב לבנות בית פדי לעשות מעקה. וכל מצות עשה
שפין אדם למקום¹⁴ - בין מצוה שאינה חובה, בין
מצוה שהיא חובה - מברך עליה¹⁵ קדם לעשייתה¹⁶.

(11) לגנו, ככתוב בתורה (דברים כב, ח): כי תבנה בית חדש,
ועשית מעקה לגגך. (12) מעון עראי עשוי מיריעות, ואין
בו עשרת התנאים הדרושים לבית כדי שיתחייב במזוזה,
ראה לעיל הל' מזוזה פ"ו, ה"א. (13) שאף היא פטורה
ממזוזה, כמבואר שם, ה"ט. (14) לקדוש-ברוך-הוא, פרט
למצוות שבין אדם לחבירו, כגון: צדקה, או גמילות חסד,
השבת אבדה, שאין מברכין עליהן מפני שאלה המצוות
נוהגות גם בשאר האומות, ואין יאמר בברכתן: "אשר
קדשנו במצוותיו וציונו" שמשמעה שאנו מקודשים
ומובדלים בזה משאר האומות שאינן נוהגות כן (תורה
תמימה' שמות, פרק כד, אות ל). ויש מפרשים: מפני שכל
מצוה שיש בה קלקול לאחרים (כגון ביקור חולים, או צדקה
לעניים, או ניהום אכלים), אין מברכים עליה, מפני שנראה
כמודה על אותו הקלקול, וכמו שאמרו (מגילה לא:): "אין
אומרים ברכה על הפורענות" ('אבודרהם' ב'שער
השלישי'). והרשב"א בתשובותיו סימן יח, כותב: כל מצוה
שאינה נגמרת מבלי סיועו של אדם אחר, אין מברכים עליה,
ולפיכך אין מברכים על הצדקה וכדומה. שהרי אם לא
יסכים המקבל לקבל, אין כאן מצוה כלל, וכמו שאמרו
(כתובות מ). לענין מצות-עשה של "ולו תהיה לאשה".
וראה 'חתם סופר' או"ח סי' נד. (15) 'ומניין שכל המצוות
טעונות ברכה, שנאמר: ואתנה לך את לוחות האבן התורה
והמצוה (שמות כד, יב) - הקיש מצוה לתורה, מה תורה
טעונה ברכה (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה), אף מצוות
טעונות ברכה" ('ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). (16) פסחים
ז, ע"ב.

ג. וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים - בין מצוה
שהיא חובה מדבריהם, כגון מקרא מגילה, והדלקת
נר בשבת, והדלקת נר חנוכה. בין מצוות שאינן
חובה, כגון צריב¹⁷ ונטילת ידים¹⁸ - מברך על הפל
קדם לעשייתן: אשר קדשנו במצוותיו וציונו לעשות.
והיכן ציונו? בתורה, שכתוב בה: אשר יאמרו לך
תעשה. נמצא ענין הדברים והציון כך הוא: אשר
קדשנו במצוותיו, שצוה בהן¹⁹ לשמע מאלו²⁰, שצונו
להדליק נר של חנוכה או לקרות את המגילה, וכן
שאר כל המצוות שמדברי סופרים²¹.

(17) שגובים חלה שלמה מכל בית שבחצר, ומניחים באחד
מבתיה כדי שכולם יהיו מותרים להוציא ולהכניס בשבת
מבית לחצר ומבית אחד לבית חבירו, כמבואר בהל' עירובין
פ"א, וראה בספרנו חלק ראשון ב"מנין המצוות" ע' כו
ביאור מפורט על העירובין למיניהם. (18) שתי מצוות אלו
אינן חובה, שהרי אם ירצה לא יוציא בשבת שום חפץ
מביתו לחצר ולא יצטרך לעירוב, וכן אם ירצה יאכל דברים
שאינם צריכים נטילת ידים, כגון פירות וכדומה.

(1) איזה מהברכות פותחות ואינן חותמות בברוך ואיזו מהן
חותמות ואינן פותחות בברוך; מצוות שהן חובות ומצוות
הדומות לרשות; דברים שמברכים עליהם בלמ"ד כגון
"להניח תפילין" וכדומה, ודברים שמברכים עליהם ב"על"
כגון "על נטילת לולב"; אם מברכים על דבר שהוא מנהג.

א. כל הברכות כפול, פותח בהם ב"ברוך" וחותם
בהם ב"ברוך", חוץ מברכה אחרונה של קריאת
שמע², וברכה הסמוכה לחברתה³, וברכת הפרות
והדומה לה⁴, וברכת עשית המצוות⁵. ומאלו הברכות
שאמרנו⁶, שהן דרך שבח והודיה, יש מהן פותח
ב"ברוך" ואינו חותם ב"ברוך"⁷, ויש מהן שהוא
חותם ב"ברוך" ואינו פותח ב"ברוך"⁸, אלא מעט
מברכת המצוות⁹, כגון ברכת ספר-תורה⁹ ורואה קברי
ישאל, מאלו שהן דרך שבח והודיה¹⁰; אבל שאר
ברכות המצוות, כפול פותח בהן ב"ברוך" ואינו
חותם.

(2) היא ברכת: אמת ויציב, שאינה פותח בה בברוך, כמו
שמתבאר בסמוך. (3) כגון הברכות שבתפילת 'שמונה
עשרה' שאינן פותחות ב"ברוך" שכבר פטרן הברכה
הראשונה שנפתחה ב"ברוך" (פסחים קד:). ומטעם זה גם
הברכה האחרונה של קריאת שמע אינה נפתחת ב"ברוך",
שאף-על-פי שקריאת שמע מפסיקה ביניהן, הרי היא
חשובה כסמוכה לברכה הראשונה שלפניה (שם, וברש"י).
(4) שאר ברכות ההנאה, כגון ברכת "שהכל" וכן ברכת
הריח, שגם היא נכללת בסוג "ברכות ההנאה", כמבואר
לעיל פ"ט, ה"א. (5) כגון סוכה ולולב שפותחות בברוך
ואינן חותמות בברוך, מפני שברכות קצרות הן ופתיחתן
זוהי חתימתן (שם, וב'תוספות'). (6) לעיל פ"י.
(7) כמבואר לעיל אות ג'. (8) כלומר: יש ברכות מועטות
מברכת המצוות שהן יוצאות מהכלל הזה. (9) שמברכים
לפני קריאת התורה ולאחריה, שפותחות וחותמות ב"ברוך"
(לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה). (10) כלומר: גם מסוג
'ברכות ההודאה' יש יוצאות מהכלל שפותחות וחותמות
בברכה, כגון: הוראה קברי ישראל שפותח וחותם בה,
כמבואר לעיל פ"י, ה"י. והמדובר כאן בברכות שהן דרך
רשות (ראה בסמוך ה"ב), אולם יש ברכות אחרות שהן
מסוג השבח וההודאה, כגון ברכות קידוש והבדלה וברכת
'קידוש לבנה' הפותחות וחותמות ב"ברוך" ולא נמנו כאן
מפני שהן דרך חובה ('מרכב המשנה'). וב'ירושלמי'
(ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "טופס ברכות כך הוא: מטבע
קצר - פותח בהן בברוך ואינו חותם בהן בברוך, מטבע
ארוך - פותח בהן בברוך וחותם בברוך".

ב. יש מצוות עשה, שאדם חיב להשתדל ולרדף עד
שיעשה אותה, כגון תפילין וספה ולולב ושופר;
ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חיב על כל
פנים לעשות. ויש מצוה שאינה חובה, אלא דומין
לרשות, כגון מזוזה ומעקה¹¹, שאין אדם חיב לשכן

"לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". (36) מתחילתו לפני הטבילה. (37) פרט לשאר המצוות (שאחרי גירותו) שראוי הוא לברך לפניו, ועברה המצוה ולא בירך - אינו מברך אחר עשייתה, שכל שנראה ונדחה - אינו חוזר ונראה (ברכות נא).

ח. כל מצוה שעשייתה היא גמר חיוב, מברך 27 בשעת עשייה; וכל מצוה שיש אחר עשייתה צווי 28 אחר, אינו מברך אלא בשעה שעושה הצווי 29 האחרון. כיצד? העושה סכה או לולב או שופר או 30 ציצת או תפלין או מזוזה, אינו מברך בשעת עשייה 31 "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות סכה" או 32 "לולב" או "לכתב תפלין", מפני שיש אחר עשייתו 33 צווי אחר. ואימתי מברך? בשעה שישב 38 בסכה, או 34 כשיצנענע הלולב, או כשישמע קול השופר, או 35 כשיצטטף בציצת, ובשעת לכיית תפלין ובשעת 36 קביעת מזוזה. אבל אם עשה מעקה, מברך בשעת 37 עשייה 39 "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה", 38 וכן כל פיוצא בזה. 39

(38) כלומר: קודם שישב, סמוך לשיבתה, שכבר אמרנו שמברכים על המצוות קודם לעשייתן. והשווה הל' סוכה פ"ו, הלכה יב. (39) מנחות מב, ע"ב. (40) כגון מילה או שחיטה.

ט. כל מצוה שהיא מזמן לזמן 41, כגון שופר וסכה 40 ולולב ומקרא מגלה וגר חגכה; וכן כל מצוה ומצוה 41 שהיא קנין לו 42, כגון ציצית ותפלין ומזוזה 42 ומעקה; וכן מצוה שאינה תדירה ואינה מצויה בכל 43 עת 43, שהרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן, 44 כגון מילת בנו ופדיון הבן - מברך עליה בשעת 45 עשייתה "שהחיינו" 44. ואם לא בירך על סכה ולולב 46 וכיוצא בהם "שהחיינו" בשעת עשייה, מברך עליהן 47 "שהחיינו" בשעה שצא ידי חובתו בהן 45, וכן כל 48 פיוצא בהן 46.

(41) משנה לשנה. (42) שהיא שלו, ואינה גרועה מקנה כלים חדשים שמברך עליהם ברכת "שהחיינו", כמבואר לעיל פ"י, ה"א. (43) אע"פ שאינה בזמן קבוע בשנה, כמו שופר וסוכה. (44) המקור לסוכה ולולב. ציצית ותפלין - בתוספתא ברכות פ"ו. מקרא מגילה - במגילה כא; נר חנוכה - בשבת כג; פדיון הבן - בפסחים קכא; וממנו אתה למד למילה, וכן ממה שאמרו ב'תוספתא' לברכות פ"ד (הוצ' צוקרמנדל) "היה מקריב מנחות בירושלים (שלא הקריב כהן זה מנחה מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, רש"י למנחות עה:); אומר: ברוך שהחיינו" וכו' אתה למד שכל מצוה שאינה מצויה בכל עת - מברכים עליה שהחיינו (ראה במוספנו "תשובות רבינו"). (45) סוכה מו, ע"א. (46) כגון ציצית ותפלין, כמבואר בשולחן ערוך או"ח סי' כב, ובט"ז שם.

י. אחד העושה מצוה לעצמו ואחד העושה אותה 50

(19) במצוות התורה. (20) החכמים. (21) שהכל נכלל בכלל דברי הכתוב: אשר יאמרו לך תעשה (שבת כג.).

ד. ולמה אין מברכין על נטילת ידיים באחרונה 22? מפני שלא חיבו בדרך זה אלא מפני הספקה 23, ודברים שהם משום ספקה אין מברכין עליהם 24. הא למה זה דומה? למי שסגן את המים, ואחר כך 24 שתה בלילה 25, מפני ספקת עלוקה 26, שאינו מברך: וצונו לסגן את המים; וכן כל פיוצא בזה. 6

(22) שאחרי הסעודה, והלא אף היא תקנת חכמים היא. (23) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (24) שאינם אלא להצלה בעלמא. ואין בהם מצוה 'תוספות' שבת כה:). (25) שאינו רואה מה שבתוך המים. (26) תולעת המים המוצצת את הליחה שבמעי אדם הבולעה (ע"ז יב: ו'תוספות' שם בשם 'הערוך' ערך עקרא).

ה. העושה מצוה ולא בירך - אם מצוה שעדיין 7 עשייתה קיימת, מברך אחר עשייה; ואם דבר שעבר 8 הוא, אינו מברך. כיצד? הרי שנתעטף בציצת, או 9 שלבש תפלין, או שישב בסכה, ולא בירך תחלה - 10 חוזר ומברך אחר שנתעטף: אשר קדשנו במצותיו 11 וצונו להתעטף בציצת 27, וכן מברך אחר שלבש: 12 "להניח תפלין", ואחר שישב - "לישב בסכה", וכן 13 כל פיוצא באלו. 14

(27) שכל זמן שעשייתה נמשכת, לא נגמרה מצוותה, ויש מקום לברכתו.

ו. אבל אם שחט בלא ברכה - אינו חוזר אחר 15 שחיטה ומברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו על 16 השחיטה. וכן אם פסה הדם 28 בלא ברכה, או 17 הפריש תרומה ומעשרות, או שטבל 29 ולא בירך - 18 אינו חוזר ומברך אחר עשייה 30, וכן כל פיוצא 19 בזה 31.

(28) של חיה ועוף אחרי שחיתם. (29) להטהר מטומאתו. (30) ברכות נא, ע"א: גמר סעודתו (ולא בירך לפניו), אינו חוזר ומברך, וכביאור הרי"ף שם, שכל שנראה (לברך) ונדחה, אינו חוזר ונראה (כסף-משנה: ש"ך ליו"ד סי' יט, ס"ק ג'). (31) כגון "שקידש (אשה) ולא בירך (ברכת אירוסין), לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה" (לשון רבינו הל' אישות פ"ג, ה"כג).

ז. אין לך מצוה שמברכין אחר עשייתה, אלא 21 טבילת הגר 32 בלבד, שאינו יכול לומר "אשר קדשנו 22 במצותיו וצונו", שעדיין לא נתקדש 33 ולא נצטפה 34 עד שישטבל 35; לפיכך, אחר שישטבל מברך על 24 הטבילה, מפני שהיה דחוי מעקר 36 ולא היה ראוי 25 לברך 37.

(32) שמטבילים אותו כשבא להתגייר. (33) להכנס תחת כנפי השכינה. (34) על המצוות. (35) (יבמות מו:)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

59) שהוא אינו אלא שלוחו של האב להוציאו ידי חובתו, ועיקר המצוה על האב היא מוטלת, כאמור לעיל (פסחים, שם).

25 יד. עשה המצוה לו ולאחרים באחד - אם היתה
26 מצוה שאינה חובה, מברך על העשייה. לפיכך הוא
27 מברך "על מצות ערוב⁶⁰". היתה חובה, ונתפון
28 להוציא עצמו מידי חובה ולהוציא אחרים - מברך
29 "לעשות". לפיכך הוא מברך "לשמע⁶¹" קול שופר.

60) שאינה חובה, כאמור לעיל ה"ג. וגם אין לומר בה עשאו לעצמו בלבד, כי כל עירוב תיקון הוא לו ולכל אנשי חצרו. 61) שאין המצוה לתקוע אלא לשמוע, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

30 טו. נטל את הלולב - מברך "על נטילת לולב",
31 שפינו שהגביה, יצא ידי חובתו⁶²; אבל אם ברח
32 קדם שנטל, מברך "לטל לולב", כמו "לישב
33 בספה". מקאן אתה למד, שהמברך אחר שעשה⁶³,
34 מברך על העשייה. אבל נטילת ידים ושחיטה,
35 הואיל ובדברי הרשות הן⁶⁴, אפילו שחט לעצמו
36 מברך "על השחיטה" ו"על פסוי הדם" ו"על
37 נטילת ידים". וכך הוא מברך "על בעור חמץ⁶⁵",
38 בין שפדק⁶⁶ לעצמו, בין שפדק לאחרים; שמשעה
39 שגמר בלבו⁶⁷ לבטל, נעשית מצות הבעור⁶⁸ קדם
40 שפדק, כמו שיתבאר במקומו⁶⁹.

62) ובכל זאת מברך עליו, הואיל ועדיין עוסק במצוותו, שהרי צריך לנענעו בקריאת ההלל (פסחים ז: וב'תוספות'). 63) ועדיין עשייתה קיימת, כגון שנתעטף בציצית ולא בירך תחילה, וכמבואר לעיל ה"ה. 64) שלא יאכל בשר ולא ישחט, והיא גרועה ממזוזה ומעקה שגם הן אינן חובה, אבל חשובות הן יותר מדברי רשות אלה, ולפיכך מברך עליהן "לעשות" כמבואר לעיל ה' י"א (כסף-משנה). 65) בערב פסח, ואפילו טרם ביערו. 66) שמחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים להוציאו מכל גבולו (לשון רבינו בהל' חמץ ומצה פ"ב, ה"ג). 67) את החמץ בלבו ולחשוב אותו כעפר, וכדבר שאין בו צורך כלל. 68) שאמרה תורה (שמות יב, טו): ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. 69) הל' חמץ ומצה פ"ב, ה"א.

טז. כל דבר שהוא מנהג, אף-על-פי שמנהג נביאים⁷⁰ הוא, כגון נטילת ערבה בשביעי של חג⁷¹, ואין צריך לומר מנהג חכמים, כגון קריאת הלל בראשי חודשים ובחלו של מועד של פסח⁷² - אין מברכין עליו⁷³. וכן כל דבר שישתפק לו אם טעון ברכה אם לא⁷⁴ - עושין אותו בלא ברכה⁷⁵. ולעולם יזהר אדם בברכה שאינה צריכה וירבה בברכות הצריכות⁷⁶. וכן דוד אמר: בכל יום אברכה⁷⁷.

70) שלא יסדרוהו ותיקנוהו לעם, אלא נהגו כן בעצמם. ונהגו העם כמותם מאליהם (הרשב"א לוסכה מד:).

1 לאחרים⁴⁷, מברך קדם עשייתה: אשר קדשנו
2 במצותיו וצונו לעשות⁴⁸. אבל אינו מברך
3 "שהחיינו" אלא על מצוה שעושה אותה לעצמו⁴⁹.
4 הרי לפנינו מצות הרבה⁵⁰ - אינו מברך "אשר קדשנו
5 במצותיו וצונו על המצות", אלא מברך על כל אחת
6 ואחת בפני עצמה⁵¹.

47) כגון שקבע מזוזה לבית חברו או עשה מעקה לגג חברו. 48) 'ירושלמי' ברכות פ"ט, ה"ג. 49) סוכה מו, ע"א. ובכל זאת המקדש (כליל יום-טוב) בבית אחר להוציא הנשים ידי קידוש - מברך גם ברכת שהחיינו, הואיל וחובה על האשה לברך אותה ברכה, ושומע כעונה, הרי זה כאילו היא בעצמה בירכה לעצמה (כסף-משנה). 50) כגון ליטול לולב ולישב בסוכה, להניח תפילין ולהתעטף בציצית. 51) שם.

7 יא. כל העושה מצוה - בין שהיתה חובה עליו, בין
8 שאינה חובה עליו⁵² - אם עשה אותה לעצמו,
9 מברך לעשות⁵³; עשה אותה לאחרים, מברך על
10 העשייה⁵⁴.

52) כגון מזוזה ומעקה, כמבואר לעיל ה"ב. 53) ובתנאי שיברך קודם עשייתה, כמבואר בסמוך ה"טו. 54) "לעשות" משמע שבעצמו מחייב לעשותה, "על העשייה" משמע לאחרים בלבד.

11 יב. כיצד? לבש תפילין - מברך "להניח תפילין";
12 נתעטף בציצית - מברך "להתעטף"; ישב בספה -
13 מברך "לישב בספה". וכן הוא מברך "להדליק נר
14 של שבת" ו"לגמור את הלל⁵⁵". וכן אם קבע מזוזה
15 לביתו - מברך "לקבץ מזוזה". עשה מעקה לגגו -
16 מברך "אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה".
17 הפריש תרומה לעצמו - מברך "להפריש⁵⁶". מל
18 את בנו - מברך "למול את הבן⁵⁷". שחט פסחו
19 וחיגגתו⁵⁸ - מברך "לשחט".

55) בימים שקוראים בהם 'הלל שלם', ורבינו נאמן לשיטתו שבימים שאין גומרים בהם את ההלל, כמו בראשי חודשים ובחול-המועד פסח - אין מברכים עליו כלל, ראה בסמוך ה"טז. 56) מקור ברכת הפרשת תרומות ומעשרות הוא בתוספתא ברכות פ"ו. 57) שעיקר חיוב מילת הבן, על האב הוא מוטל (קידושין כט. וראה בסמוך הלכות מילה פ"א, ה"ב). 58) שלמי חגיגה שמקריבים אותם בשלש רגלים, ככתוב (שמות יב, יד): וחגותם אותו חג לה' - כלומר: הביאו שלמים במקדש, ומצוה על הבעלים לשחוט את קרבנות קדשיהם (פסחים ז:).

20 יג. אבל אם קבע מזוזה לאחרים, מברך "על קביעת מזוזה". עשה להם מעקה - מברך "על עשיית מעקה". הפריש להם תרומה - מברך "על הפרשת תרומה". מל את בן חברו - מברך "על המילה⁵⁹",
24 וכן כל פיוצא באלו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כח".

פרק ראשון

(1) שחובה על האב למול את בנו והאדון את עבדו; דין מילת גר שנכנס לקהל ישראל; איזו מילה דוחה שבת ואיזו אינה דוחה; דין תינוק החולה וכן מי שמתו אחיו מחמת מילה.

- א. מילה - מצות עשה שחייבין עליה כרת².
- שנאמר: וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו³.
- ונכרתה⁴ הנפש ההוא מעמיה. ומצוה על האב למול את בנו⁵, ועל הרב⁶ למול את עבדיו, ולידה⁷ בית ומקנת פסח⁸.
- עבר האב או האדון ולא מל אותן - בטל מצות עשה, ואינו חייב כרת, שאין הכרת תלוי אלא בערל עצמו⁹. ובית-דין מצוים למול אותו הבן או העבד בזמנו¹⁰, ולא יניחו ערל בישראל ולא בעבדיהן.

~ נקודות משיחות קודש ~

מילה - מצות עשה שחייבין עליה כרת, שנאמר וערל זכר אשר לא ימול כו' ונכרתה הנפש ההיא מעמיה".

בסיבת הטעם מדוע התחיל הרמב"ם את הלכות מילה בחיוב כרת שבה ולא בציווי החיובי על המילה (מצות עשה שלה). ויש לומר שבזה רוצה להדגיש גדולתה של מצוה זו שגדולה היא מכל מצוות התורה, לא רק בזה שנכרתו עליה שלוש עשרה בריתות אלא שגם עניין הכרת שבה מבטא את גדולתה משאר המצוות. והוא על-דרך לשון ה'טור' "וגדולה היא משאר מצוות עשה שיש בה צד כרת וגם נכרתו עליה י"ג בריתות".

(על-פי "לקו"ש חלק כ"ה עמוד 60 הערה 53)

- (2) אם לא קיימה. (3) שימות לפני זמנו, וכן אין הנפש זוכה לחיי העולם הבא, כמבואר בהל' תשובה (פ"ח, ה"א).
- (4) קידושין כט, ע"א. שנאמר (בראשית כא, ד): וימל אברהם את יצחק בנו. (5) האדון לעבדיו הכנענים. (6) זה שנולד לאמו - שפחה כנענית - שנתעברה וילדה ברשות ישראל. (7) שקנהו האדון מן הגויים, כמבואר בסמוך ה"ג.
- (8) ככתוב: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה הנפש וגו'.
- (9) קידושין כט, ע"א. שנאמר: המול לכם כל זכר, הרי זה ציווי מיוחד לבית הדין.
- ב. אין מלין בנו של אדם שלא מדעתו¹⁰, אלא אם-כן עבר ונמנע למולו, שבית-דין מלין אותו בעל כרחו. נחלם¹¹ מבית-דין ולא מלו אותו - כשיגדל, הוא חייב למול את עצמו¹². וכל יום ויום שיעבר עליו משיגדל ולא ימול את עצמו - הרי הוא מבטל מצות עשה. אבל אינו חייב כרת¹³, עד שימות¹⁴ והוא ערל במזיד.

(10) מאחר שהמצוה מוטלת על האב, אסור לנו לחטפה מידו

(71) הסוכות, ואינה (בגבולין שמחוץ למקדש) אלא מנהג נביאים, (כמבואר במס' סוכה מד.). (72) ושביעי של פסח בכלל, השווה הלכות מגילה פ"ג, ה"ו. (73) תענית כח, ע"ב; סוכה מד, ע"ב. והראב"ד חולק: שאין לדמות קריאת ההלל בראשי חדשים לנטילת ערבה, שאינה אלא טלטול בעלמא, ("שחובט בה על הקרקע או על הכלי" - לשון רבינו הל' לולב פ"ז, ה"כב), ואין בה לא שבח ולא הודאה בנטילתה, ולפיכך אין מברכים עליה, אבל קריאת הלל בראשי חדשים בברכה תיקנוה, כדי לפרסם שהיום ראש-חודש. ואנו נוהגים לברך על קריאת הלל גם בראש-חודש וגם בחול-המועד פסח (ראה שו"ע או"ח סי' תכב; תצ.). (74) כגון הישיבה בסוכה ביום השמיני של חג הסוכות בגולה, שהוא ספק שביעי ספק שמיני (השווה הל' סוכה פ"ו, ה"יג), וכן כיסוי דמו של כוי שהוא ספק חיה - וטעון כיסוי, ספק בהמה - ואינו טעון כיסוי. סוכה מז, ע"א. וראה במוספנו "תשובות רבינו". (75) ברכות לג, ע"א. שלא יעבור על "לא תשא את שם ה' אלהיך לשווא". (76) וב'ירושלמי' (קידושין פ"ד, ה"יב) אמרו: "עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראתה עינו ולא אכל", משום שאינו נותן לבו לברך ולהודות את ה' שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם ('פני משה', שם).

הלכות מילה

מצות עשה אחת, והיא למול הזכרים¹ ביום שמיני².

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

(1) ככתוב (בראשית יז, י): המול לכם כל זכר - ומצוה זו כוללת גם מילת הבנים וגם מילת העבדים, כמבואר בסמוך (הלכה א), וכן מביא רבינו פסוק זה ב'ספר המצוות' שלו, מצוה רטו. ולקמן פ"ב, ה"ב יפרש רבינו כיצד מלים. (2) שנאמר (שם, יב): ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם, וטעם מצוה זו יבאר רבינו (ב'מורה נבוכים' ח"ג, מ"ט): כי המילה מחסרת התאוה היתירה על הצורך, כי האבר כשישפך דמו ויוסר מכסו מתחילת בריאתו יחלש בלי ספק... זהו החזק בטעמי המילה אצלי... ויש במילה עוד ענין שיהיה לאנשי אמונה הזאת - מאמיני יחוד השם - אות אחד גשמי שיקבצם, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא נכרי, כי פעמים יעשה האדם כן כדי להגיע אל תועלת, או כדי להתנכל על אנשי דת זו. אך פעולה זו, כלומר: מעשה המילה, לא יעשהו אדם בו או בבניו רק מתוך אמונה אמיתית, כי אין זה שרט בשוק או כויה בזרוע, אבל הוא ענין קשה מאד... וכן זאת המילה היא הברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד ה', וכל מי שימול יכנס בברית אברהם להאמין היחוד, ככתוב (בראשית יז, ז): להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. והטעם שקבעה תורתנו לזמן מילה בשמיני, אומר רבינו (שם): "מפני שכל בעל-חי כשיוולד הוא חלש מאד בתכלית לחותו, וכאילו עדיין הוא בבטן, עד סוף שבעת ימים, ואז ימנה מרואי אויר העולם, הלא תראה כי גם בבהמות שמר זה הענין "שבעת ימים יהיה עם אמו", כאילו קודם זה הוא נפל". וכדבריו מפורש ב'מדרש רבה' פרשת "כי תצא": "ולמה התינוק נימול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַזֶּה, כְּאֵלּוּ הוּא מְקַנֵּת כֶּסֶף לְבָדוֹ וְכֵאלּוּ הַיּוֹם
קִנְיָהּ²⁵, שְׁאִין אִמּוֹ בְּכָלֵל שְׁפָחוֹת²⁶ יִשְׂרָאֵל, כְּדִי
שֶׁיִּהְיֶה הַבֶּן יֵלִיד בֵּית²⁷, וְאִם טָבֵלָה אִמּוֹ²⁸ אַחֵר
שִׁילְדָה - הִרִי זֶה נִמּוֹל לְשִׁמּוֹנָה²⁹.

22) שאין לו חלק בגוף האם אלא בוולדותיה, ואין זה דומה
ל"לכם". 23) שתהיה חייבת במצוות כאשר ישראלית,
אלא תשאר גויה כמו שהיתה ואין עליה עול מצוות.
24) והיה ראוי לידון כדן "יליד בית" הנימול לשמונה.
25) אחרי לידתו. 26) שפחות - שם מופשט, שירות
השפחה ועבודתה, והפכה - אישות, "כשם שאין אדם מוכר
את בתו לשפחות אחר אישות" (קידושין יח.). 27) כי אינו
נקרא "יליד בית" אלא עבד שנולד ברשות ישראל לאמו
השפחה הקנויה לישראל לפני לידתו (שבת, שם).
28) לשם עבדות, והרי היא בכלל שפחות ישראל. 29) זה
מוסב רק על הדין האחרון על מי שלקח שפחה על-מנת
שלא להטבילה, כי אז מועילה הטבילה לאחר לידתו לעשות
כדן "יליד בית" להמול לשמונה, כי הואיל והטבילה
נתבטל התנאי שהתנה מתחילה, והרי זה כאילו קנה האם
בלא תנאי (ט"ז ליו"ד סי' רסז, ס"ק ג). אבל ב"לקח שפחה
לעובריה" אפילו הטבילה לשם עבדות אחרי שילדה - אין
זה מועיל, הואיל ובשעה שנולד לא היתה אמו קנויה לרבו,
הרי הוא כ"מקנת כסף" בעלמא ונימול ביום לידתו (כסף-
משנה).

ו. לְקַח עֶבֶד גְּדוֹל מִן הָעֶפְרוֹם, וְלֹא רָצָה הָעֶבֶד
לְמוֹל - מְגִלְגָּלִין³⁰ עֲמֹו כֹּל שְׁנֵים-עָשָׂר חֹדֶשׁ; יִתֵּר
עַל-בֶּן, אֲסוּר לְקִיְּמוֹ כִּשְׁהוּא עֶרְלִי³¹, אֲלֵא חוֹזֵר
וּמוֹכְרוֹ לְעֶפְרוֹם. וְאִם הִתְנָה עָלָיו מִתְחִלָּה וְהוּא אֲצֵל
רְבוֹ הָעֶפְרוֹם, שְׁלֹא יְמוֹל אוֹתוֹ - מִתֵּר לְקִיְּמוֹ וְהוּא
עֶרְלִי, וּבְלִבֵּד שִׁיקָבֵל עָלָיו שְׁבַע מִצְוֹת שְׁנִצְטוּוּ בְּנֵי
נֶחֱ³² וְיִהְיֶה כְּגֵר תוֹשֵׁב³³. אֲבָל אִם לֹא קָבֵל עָלָיו
שְׁבַע מִצְוֹת - יִהְרַג מִיָּד³⁴. וְאִין מְקַבְּלִים גֵּר תוֹשֵׁב³⁵
אֲלֵא בְּזִמְן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג³⁶.

30) משתדלים להשפיע עליו שיתרצה להמול (יבמות מח:).
31) לפי שציוה הקב"ה לאברהם למול את עבדיו (בראשית
יז, יג) אסור לנו לקיימם ערלים ('תוספות' שם). 32) והן:
עבודה זרה, ברכת השם, שפיכות דמים, גילוי עריות, גזל,
דינים ואבר מן החי. 33) זה גוי שקיבל עליו שבע מצוות
בני נח, ולא מל ולא טבל. "ולמה נקרא שמו תושב? לפי
שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (מלשון רבינו
הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ז. וראה הל' ע"ז פ"י, ה"ו).
34) שאסור לנו להניחם בינינו, משום שנאמר (שמות כג,
לג): לא ישבו בארצך פן יחטאו אותך לי. "וכן נצטוו משה
רבינו מפי הגבורה, לכופ את כל באי העולם לקבל מצוות
שנצטוו בני נח, וכל מי שלא קיבל יהרג" (הל' מלכים פ"ח,
ה"ו). וכשאין ידינו תקיפה, הרי הוא חוזר ומוכרו לגויים
מיד. 35) שנהיה מצווים עליו להחיותו ולהחזיק בו.
36) ערכין כט, ע"א. והיובל בטל משגלו שבת ראובן וגד
וחצי שבת המנשה (שם, לב): ולפיכך אין מקיימים עבד
כזה (שקיבל עליו שבע מצוות בני נח ואינו רוצה למול)

(ב"ק צא:): "מעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה, וחייבו
רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים". 11) דקדק רבינו
לומר, "נתעלם מבית-הדין שלא הרגישו ולא ידעו בפלוני
שהוא ערל, אבל אין לומר "עבר בית-דין", כי לא יתכן
שבית-דין יעבור במזיד על מצוה המוטלת עליהם לעשות.
12) השווה דברי רבינו ב"פירוש המשנה" (שבת פרק י"ט,
משנה ו). 13) למות לפני זמנו. 14) ואז תכרת נפשו
מחיי עולם הבא, אבל כל עוד שהוא חי - אין הוא בחיוב
כרת, שהרי בידו לתקן ולמול עצמו ולקיים את המצוה. הוא
שכתבה תורה: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה - אשר
לא "מל" לא נאמר, אלא לא "ימול" בלשון עתיד, לומר
שכל ימיו המצוה מוטלת עליו ואין עונש כרת חל עליו אלא
לאחר מותו שאין עוד בידו לתקן ('קריית ספר'). והראב"ד
חולק, ולדעתו הוא עומד כל יום בחיוב כרת, שהרי בכל
יום שלא מל הוא מבטל מצות בוראו, אלא שאם מל נפטר
מהחיוב.

ג. אֶחָד עֶבֶד שְׁנוֹלֵד בְּרִשּׁוֹת יִשְׂרָאֵל¹⁵, וְאֶחָד עֶבֶד
הַנִּלְקָח מִן הַכּוֹתִימִים¹⁶, חַיֵּב הָרֵב לְמוֹל אוֹתוֹ; אֲלֵא
שִׁילְדָה בֵּית נִמּוֹל לְשִׁמּוֹנָה, וּמְקַנֵּת כֶּסֶף נִמּוֹל בַּיּוֹם
שֶׁנִּלְקָח. אֲפִלּוּ לְקַח בַּיּוֹם שְׁנוֹלֵד, נִמּוֹל בַּיּוֹמוֹ¹⁷.

15) הוא הנקרא בסמוך "יליד בית". 16) הוא הנקרא
"מקנת כסף", כלשון הכתוב (בראשית יז, יב). 17) שבת
קלה, ע"ב. וכחשכרו של רש"י שם: כתוב אחד אומר: "ובן
שמונת ימים ימול לכם כל זכר יליד בית ומקנת כסף" וגו'
וכתוב אחד אומר: "המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך",
ולא מפורש בו לשמונה ימים? ומסתבר שכל הדומה
לישראל, שנולד בבית ישראל נימול לשמונה, שהרי הוא
דומה "לכם". וכל עבד שקנהו רבו אחרי שנולד, אינו דומה
לישראל ואין אתה קורא בו "ובן שמונת ימים ימול לכם"
אלא "המול ימול" וגו' ביום קנייתו הוא נימול.

ד. יֵשׁ מְקַנֵּת כֶּסֶף שְׁנִמּוֹל לְשִׁמּוֹנָה, וְיֵשׁ יֵלִיד בֵּית
שְׁנִמּוֹל בַּיּוֹם שְׁנוֹלֵד. כִּיצַד? לְקַח שְׁפָחָה, וְלִקַּח
עֶבְרָה עִמָּה¹⁸ וְיִלְדָה¹⁹ - הִרִי זֶה נִמּוֹל לְשִׁמּוֹנָה²⁰;
וְאִף-עַל-פִּי שִׁלְקָח הָעֶבֶר כְּפָנָי עֲצָמוֹ, וְהִרִי הָעֶבֶר
עֲצָמוֹ מְקַנֵּת כֶּסֶף²¹ - הוֹאִיל וְקִנְיָה אִמּוֹ קִדָּם שְׁנוֹלֵד,
נִמּוֹל לְשִׁמּוֹנָה.

18) שהיתה מעוברת בשעת מקנתה. 19) ברשות ישראל.
20) הואיל ונולד ברשות ישראל בשעה שגם אמו קנויה
לישראל, הרי זה דומה ל"לכם", ואתה קורא בו "ובן שמונת
ימים ימול לכם כל זכר". 21) כאן נתכוין רבינו לומר
חידוש יותר גדול, שאפילו מתחילה לא קנה אלא את העובר
בלבד ולא חשב לקנות את אמו, אלא שבנתיים נמלך וקנה
גם את אמו טרם שילדתו, אין העובר נידון כ"מקנת כסף"
אלא כ"יליד בית" ונימול לשמונה, הואיל ואמו נקנתה לפני
לידתו. וכל זה למד רבינו מתוך ברייתא השנויה במס' שבת
קלה, ע"ב. וראה במוספנו "תשובות רבינו" הל' מילה.

ה. לְקַח שְׁפָחָה לְעֶבְרִיָּה²², או שִׁלְקָח שְׁפָחָה עַל-
מִנָּת שְׁלֹא לְהַטְבִּילָהּ לְשֵׁם עֲבָדוֹת²³ - אִף-עַל-פִּי
שְׁנוֹלֵד בְּרִשּׁוֹת²⁴, נִמּוֹל בַּיּוֹם שְׁנוֹלֵד, שֶׁהִרִי הַנּוֹלֵד

אלא בזמן היובל. השווה דברי רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ט.
49) מגילה כ, ע"א. שמצד ההלכה, מעלות השחר נחשב יום, אלא לפי שאין הכל בקיאים בו צריכים לכתחילה להמתין עד הנץ החמה (רש"י שם). 50) פסחים ד, ע"א. שנאמר (בראשית כב, ג): וישכם אברהם בבוקר.

ט. מילה בזמנה דוחה את השבת⁵¹; ושלל בזמנה, אינה דוחה, לא את השבת⁵² ולא את יום-טוב. ובין בזמנה ובין שלל בזמנה, דוחה את הצרעת. כיצד? שאם היתה בהרת⁵³ פעור הערלה, חותכה עם הערלה; אף-על-פי שקציצת נגע הצרעת בלא תעשה⁵⁴ - יבוא עשה⁵⁵ וידחה את לא-תעשה⁵⁶.

51) שנאמר: וביום השמיני וגו' - "ביום אפילו בשבת" (שבת קלז.), כי די היה לכתוב: "ובשמיני ימול". 52) שם, קלג, ע"א. כי לא נתרבה מילה בשבת אלא כשנימול בשמיני, ככתוב: "וביום השמיני". 53) נגע צרעת, המפורש בתורה (ויקרא יג, ב). 54) שנאמר (דברים כד, ח): השמר בנגע הצרעת לשמור... ולעשות וגו'. וכל מקום שנאמר "השמר" אינו אלא לא תעשה, כלומר: הזהר שלא תקוץ הבהרת. 55) של מצות מילה. 56) שבת קלב, ע"ב. ושם הוכיחו שקציצת בהרת יש בה לא תעשה ויעשה, שכן "ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים" היא מצות-עשה, ובכל זאת מצות מילה דוחה שתיהן, מפני שכתוב במילה: "ימול בשר ערלתו" - "בשר ואפילו שיש שם בהרת", שגם תיבת "בשר" מיותרת היא, ונדרשת לרבות במקום בהרת.

י. כשם שמילת הפנים דוחה את השבת, כך מילת העבדים, שהן נמולים לשמונה, דוחה את השבת, אם חל שמיני שלהן בשבת⁵⁷; חוץ מיליד פית, שלא טבלה אמו⁵⁸ עד שילדה, שאף-על-פי שנמול לשמונה, אינו דוחה את השבת⁵⁹.

57) שהרי אמרו: "מילה בזמנה דוחה את השבת", וגם מילת עבדים בשמיני בכלל זה. 58) לשם גירות. 59) כי מחלוקת היא בגמרא (שבת קלה:) אם נימול לשמונה או לאחד, והואיל ולא הוכרעה הלכה כדברי מי, אנו הולכים בו לחומרא מספק: אין מלים אותו לפני יום שמיני - שמא הלכה כדעת האומר נימול לשמונה, ואין מחללים עליו השבת מספק - שמא הלכה כדעת האומר נימול לאחד, והרי זו מילה שלא בזמנה. לפיכך אין מלים אותו אלא ביום ראשון שהוא יום תשיעי ללידתו (ש"ך ליו"ד סי' רסז, ס"ק ז). והוא-הדין ל"מקנת כסף" שלא טבלה אמו קודם שילדה, שאע"פ שנימול לשמונה כמבואר לעיל ה"ד, אינה דוחה את השבת מטעם האמור כאן. וכן מבואר בשו"ע יו"ד סי' רסז סעיף ב. וכדאי להעיר שדעת רבינו ירוחם הובאה ב'דרכי משה' יו"ד סי' רסז, שאין מילת עבדים דוחה שבת בשום פנים אפילו טבלה אמו לפני לידתו, כי לא הותרה מילה בשבת אלא בישראל.

יא. קטן שנולד כשהוא מהול, ומי שנולד בחודש השמיני לעבורו, קדם שתגמר בריתו, שהוא כנפול⁶⁰, מפני שאינו חי⁶¹, ויוצא דפן⁶², ואנדרוגינוס, ומי

ז. גר שנכנס לקהל ישראל, חיב מילה תחלה³⁷. ואם מל כשהיה עכו"ם³⁸ - צריך להטיף ממנו דם ברית³⁹ ביום שנתגיר. וכן קטן שנולד כשהוא מהול⁴⁰, צריך להטיף ממנו דם ברית⁴¹ ביום השמיני. אנדרוגינוס, והוא הילוד שיש לו זכרות כזכר ונקבות כנקבה - צריך למול אותו בשמיני⁴². וכן יוצא דפן⁴³, ומי שיש לו שתי ערלות⁴⁴, מלין את שתיהן⁴⁵ בשמיני⁴⁶.

37) יבמות מו, ע"ב: "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". 38) שלא לשם גירות, כגון הערבים. 39) כי איך יכנס תחת כנפי השכינה בלי דם ברית (שבת קלה). 40) שאין לו העור המחפה את העטרה (ראה לקמן פ"ב, ה"ב). 41) שחוששים אנו שמא ערלה כבושה היא - שהעור נדבק בבשר - ואינו ניכר. מן הכסף-משנה מתלבט למצוא מקור לפסק רבינו, שגר שנתגיר כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית, כי במס' שבת דף קלה, ע"א, יש בזה מחלוקת תנאים ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי, אולם במדרש ב"ר פ' מו אמרו: "רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: לא נחלקו ב"ש וב"ה על זה (שנולד מהול) ועל זה (גר) שנתגיר כשהוא מהול) שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית. על מה נחלקו, על מי שנולד מהול וחל יום שמיני שלו בשבת, שב"ש אומרים מחללים עליו את השבת, וב"ה אומרים אין מחללים. אמר רבי יצחק: הלכה כדברי התלמיד" (הוא רבי אלעזר). הרי שהכל מודים שצריך להטיף מגר מהול דם ברית (ביאורי הגר"א ליו"ד סי' רסג, ס"ק ו). 42) אע"פ שאין מחללים עליו את השבת, כמבואר בסמוך ה"א. 43) שאמו קשתה בלדתו וקרעו את הדופן והוציאו דרך שם, ואע"פ שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, אין אנו אומרים שלא יהא נימול לשמונה, כדעת חכם אחד האומר (שבת קלה:). מי שאין אתה קורא בו: "וטמאה שבעת ימים" וגו' אין אתה קורא בו את הפסוק הסמוך: וביום השמיני ימול (ויקרא יב, ב"ג) אלא הלכה כחכמים החולקים עליו שם. 44) שני עורות זה על זה. ויש אומרים: שני גידים (רש"י, שבת קלה:). 45) הערלות. 46) אע"פ שאין מילתן דוחה את השבת. כמבואר בסמוך ה"א, בחול זמנן בשמיני כי אין זה תלוי בזה (שבת קלה:).

ח. אין מלין לעולם אלא ביום, אחר עלות השמש⁴⁷ - בין ביום השמיני, שהוא זמנה, בין שלא בזמנה, שהוא מתשיעי והלאה, שנאמר: ביום השמיני - ביום ולא בלילה⁴⁸. מל משעלה עמוד השחר - כשר⁴⁹. וכל היום כשר למילה, ואף-על-פי-כן מצוה להקדים בתחלת היום, שזריזין מקדימין למצות⁵⁰.

47) הוא זמן הנץ החמה. 48) יבמות עב, ע"ב: "אין לי אלא נימול לשמיני שאין נימול אלא ביום, מניין לרבות נימול לתשעה לעשרה וכו'? תלמוד לומר: "וביום" וי"ו מיותרת לרבות כל הנימולים שאין נימולים אלא ביום.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנשתהה (שם). (71) שמפקחים עליו את הגל בשבת, וההורגו חייב משום רוצח (ראה הל' רוצח פ"ב, ה"ו). וכן הוא פוסט את נשי אביו מן החליצה ומן הייבום (ראה הל' יבום פ"א, ה"ה ועוד).

יד. מי שנוולד בחדש השביעי לעבורו - אם נולד 19
שלם⁷², הרי זה ולד של קימא, ומלין אותו בשבת⁷³.
20 ספק בן שבעה, ספק בן שמונה - מלין אותו בשבת
21 על כל פנים: אם בן שבעה הוא, ושלם⁷⁴ הוא -
22 בדין הוא שידחה שבת; ואם בן שמונה הוא - הרי
23 זה שפול כמחתך פשר הוא⁷⁵, לפי שזה נפל, אם
24 הוא בן שמונה⁷⁶.
25

(72) באבריו, אע"פ שלא שלמו צפרניו ושערו. (73) שכן שבעה ראוי לחיות כבן תשעה, ואין לך נפל אלא בן שמונה שלא שלמו צפרניו ושערו, וכמבואר לעיל, וכן בן שבעה שלא שלמו אבריו שאנו אומרים שלא היה ראוי להוולד אלא בשמונה וקדם ויצא. (74) באבריו, אבל אינו שלם בשערו וצפרניו, כי אילו היה שלם בכל אלה, הרי הדין נותן שיהיו מלים אותו אפילו כשהוא ודאי בן שמונה, כמו שמבואר בהלכה הקודמת. (75) שאין חייב עליו משום עושה חבורה בשבת. (76) והרי הוא כמת, שאין חייב עליו משום חובל בשבת (שבת קלו). ואע"פ שאסור לטלטלו, שהרי הוא כאבן, איסור לטלטל אינו מן התורה אלא מדרבנן, ובמקום ספק מצוה התיירו, לא כן בוודאי בן שמונה שאז אין בו אפילו ספק מצוה, אין מלים אותו בשבת משום איסור לטלטל שלא לצורך. ביאור הלכה זו, על-פי דעת הרב המגיד משנה⁷⁷ (הובאה בהל' יבום פ"א, ה"ה) בדברי רבינו, וכפירושו של הכסף משנה⁷⁸ בהבנת דברי המגיד משנה⁷⁹.

טו. הוציא העבר ראשו חוץ למעי אמו בין 26
השמשות⁷⁷, אף-על-פי שלא יצא כלו אלא בליילי
27 שבת - אין מלין אותו בשבת⁷⁸. וכל מי שאינו דוחה
28 את השבת אינו דוחה את יום-טוב ראשון⁷⁹, ודוחה
29 את יום-טוב שני⁸⁰. ובשני ימים טובים של
30 ראש-השנה, אינו דוחה, לא את הראשון ולא את
31 השני⁸¹. וכן⁸² מילה שלא בזמנה אינה דוחה את שני
32 ימים טובים של ראש-השנה.
33

(77) של ערב שבת. (78) נדה מב, ע"ב. כי אנו מונים לו שמונה ימים משעת הוצאת ראשו ע"פ הכלל: "יצא ראשו, הרי הוא כילוד" והרי הוא כנולד בין השמשות בערב שבת שאינו דוחה את השבת, כאמור לעיל ה"ב. (79) כי יום-טוב יש בו מצות-עשה: ביום הראשון שבתון (ויקרא כג, לט) ומצות לא-תעשה: כל מלאכת עבודה לא תעשו, ואין מצות-עשה של מילה דוחה לא-תעשה ו'עשה' (שבת קלג.). (80) שאינו אלא משום ספק, כי בני חרץ לארץ לא ידעו את קביעות המדייקת של החודש (בזמן שקדשו את החודש ע"פ הראיה), ובארץ ישראל שידעו בקביעות החודש לא עשו אלא יום אחד בלבד יום-טוב. וכן כיום אין יום-טוב שני בארץ ישראל, כי בקיאים אנו בקביעות

1 שיש לו שתי ערלות - אין דוחין את השבת⁶³, אלא
2 נמולין באחד בשבת, שהוא יום תשיעי שלהן.

(60) הנופל מבטן אמו קודם זמן לידתו, ונזכר (קהלת ו, ג): טוב ממנו הנפל. (61) והרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו בשבת שאין מילתו מצוה. (62) שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, וראה לעיל ה"ז בביאורנו. (63) כי כל אלה ספקות הם, נולד כשהוא מהול, ספק שמא ערלתו כבושה וצריך מילה, שמא אין לו ערלה כלל ואינו צריך מילה. אנדרוניסוס, ספק זכר ספק נקבה, והתורה אמרה "ערלתו" - ערלתו ודאי, דוחה את השבת ולא ספק, כי "ערלתו" משמע, ערלתו של זה ולא של אחר. מי שיש לו שתי ערלות - הרי ספק הוא איזו מהן ערלה ומצותה בשמיני, ואיזו מהן אינה ערלה ואינה בכלל "ערלתו" ואין דוחים שבת מספק. בן שמונה אין מילתו מצוה, שהרי כמת הוא ואסור לטלטלו בשבת. יוצא דופן, יש ספק בכלל אם נימול לשמונה ע"פ הכלל: "כל שאין אמו טמאה לידה, אין נימול לשמונה" ולפיכך הולכים בו לחומרא שנימול בשמיני, אבל אין מילתו דוחה את השבת. וראוי להעיר שרבינו לא הוכיר דינו של טומטום (אין לו סימני זכרות ונקבות) שנקרע לפני שמונה ימים ונמצא זכר, אם נימול בשבת. ולדעת ה"בית יוסף" בדברי רבינו - נימול בשבת, על פי סוגיית הש"ס (בבא-בטרא קכז). כי אין אנו מקפידים על זה שיהא "זכר משעת לידה", וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' רסו, ס"ו.

3 יב. מי שנוולד בין השמשות⁶⁴ - ספק ביום, ספק
4 בליילה - מונין מן הליילה, ונמול לתשיעי, שהוא
5 ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות,
6 אינו דוחה את השבת, אלא נמול באחד⁶⁵ בשבת,
7 שאין דוחין את השבת מספק⁶⁶.

(64) משתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינונים, הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום" (לשון רבינו הל' שבת פ"ה, ה"ד). בין הערבים (שמות יב, ו) מתרגם אונקלוס: "בין שמיא". (65) שהוא ספק תשיעי, ספק עשירי. (66) שבת קלה, ע"א. וראה בסמוך הלכה ט"ו ובביאורנו.

8 יג. מי שנוולד בחדש השמיני⁶⁷ - אם היה שלם
9 בשערו ובצפרניו, הרי זה ולד שלם, ובן שבעה
10 הוא, אלא שנשתהה⁶⁸, ומתיר לטלטלו בשבת, ואינו
11 כאבן, ומלין אותו בשבת. אבל אם נולד ושערו
12 לקוי, ואין צפרניו שלמין כבדינתן - הרי זה בן
13 שמונה ודאי, שלא היה ראוי להולד אלא בתשעה,
14 ויצא קדם שיגמר; ולפיכך הוא חשוב כאבן, ואסור
15 לטלטלו בשבת⁶⁹. ואף-על-פי-כן, אם שקה שלשים
16 יום, הרי הוא ולד של קימא⁷⁰, והרי הוא פשאר
17 הנוולד לל דבר⁷¹, שפול שקה שלשים יום
18 באדם, אינו נפל.

(67) לעיבורו. (68) יבמות ס, ע"ב. (69) ולפיכך אין מלים אותו בשבת. (70) שראוי לחיות, שכן שבעה הוא אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וברש"י שם). ומסופר שם: "אמר רבי נתן, פעם אחת הלכתי לכרכי הים, ובאת אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראיתי שהוא אדום. אמרתי לה, המתניני לו עד שיבלע בו דמו, המתנינה לו עד שבלע בו דמו ומלה אותו וחי, והיו קוראים לו נתן הבבלי על שמי". (90) מדברי רבינו משמע, שאפילו לא נמצא ירוק או אדום אלא ביום השמיני, ובו ביום חזרו מראיו כשאר הקטנים הבריאים, מלים אותו מיד, ואין ממתינים לו שבעה ימים (ב"ח יו"ד סי' רסג) וזה שדייק רבינו ואמר: "שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר" וכו' להורות שאם ראו זה ביום השביעי, וביום השמיני לא מצאוהו ירוק, מלים אותו בשמיני ('בנין שלמה' לר"ש קלוגר).

13 יח. אִשָּׁה שְׁמִילָה⁹¹ בְּנֵה רֵאשׁוֹן, וּמֵת מִחֶמֶת מִלָּה, 14 שֶׁהִכְשִׁילָה אֶת כָּחוֹ; וְכֵן מָלָה אֶת הַשָּׁנִי, וּמֵת מִחֶמֶת 15 מִלָּה - בֵּין מִבְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן, בֵּין מִבְּעֵלָה הַשָּׁנִי - 16 הָרִי זֶה לֹא יָמוּל אֶת הַשְּׁלִישִׁי⁹² בְּזִמְנוֹ, אֲלָא מִמְתִּינִין 17 לוֹ עַד שֶׁיִּגְדִּיל וְיִתְחַזֵּק כָּחוֹ. אֵין מְלִין, אֲלָא וְלָד 18 שָׁאִין בּוֹ שׁוֹם חֲלִי, שֶׁסָּפְנָת נִפְשׁוֹת דּוּחָה אֶת הַכֹּל⁹³; 19 וְאִפְשָׁר לְמוֹל לְאַחֵר זָמָן, וְאִי אִפְשָׁר לְהַחֲזִיר נִפְשׁ 20 אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם.

(91) שנתנה בנה למול, ולא שהיא עצמה מלה אותו. (92) יבמות סד, ע"ב. כי הוחזקה אשה זו שבניה מתים מחמת מילה. מדברי רבינו משמע שאין קפידא אלא באשה שמתו בניה, כי חוששים אנו למשפחתה שדמה רופף, והדם הנוצר בוולד הוא מחלק האשה, כמאמר חז"ל (נדה לא.) שלשה שותפים באדם, הקב"ה, ואביו ואמו... אמו מזרעת אדם שממנו בשר ודם וכו', אבל איש שמתו לו שני בנים מחמת מילה, אם נולדו משתי נשים אין חוששים לו, ומלים את בנו השלישי, אבל דעת רבינו מנוח (הובא ב'בית יוסף' יו"ד סי' רסג) שגם באיש חוששים, ואין להקל בספק סכנת נפשות. וכך נפסקה ההלכה בשו"ע (יו"ד סי' רסג, סעיף ב). (93) ראה ה' שבת פ"ב ה"ג. כתב רב נחשון גאון (הובא ברא"ש למועד קטן פ"ג): תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה ימים, מלים אותו על קברו, להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו, ואין מברכין על מילתו, וקוראים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים ותהיה בו דיעה להכיר את אביו (וראה יו"ד סי' רסג, סעיף ה בהגהה שם) וסמך לזה דברי התלמוד (סנהדרין קי'): "קטן מאימתי בא לעולם הבא? משעה שנימול" (הגר"א).

יום שני ט' אלול ה'תשע"ט

פֶּרֶק שֵׁנִי

(1) מי הם הכשרים למול; כיצד מוהלים; מכשירי מילה אם דוחים שבת ויום טוב.

21 א. הַכֹּל כְּשֵׁרִין לְמוֹל. וְאִפְלוּ עֶרְלָה² וְעֶבֶד³ וְאִשָּׁה⁴ 22 וְקָטָן⁵ מְלִין בְּמָקוֹם שָׁאִין שֵׁם אִישׁ⁶. אֲבָל עֲבוּ"ם 23 לֹא⁷ יָמוּל כָּלָל⁸. וְאִם מָל - אֵינוֹ צָרִיף לְחַזֵּר וְלְמוֹל 24 שְׁנִיָּה⁹. וּבִפְלַ מְלִין, וְאִפְלוּ בְּצוּר¹⁰ וּבְזִכּוּכִית וּבְכָל

החודש, ובני חוץ לארץ אף-על-פי שבקיאם הם כיום בקביעות החודש כבני ארץ ישראל, אין עושים שני ימים טובים אלא משום מנהג אבותיהם בידיהם. (81) כי שני ימים של ראש-השנה קדושה אחת להם, וכיום אחד ארוך הם חשובים, ואפילו בארץ ישראל אנו עושים אותו שני ימים, והטעם מבואר יפה בה'ל' קידוש החדש פ"ה, ה"ז-ח. נמצא שקטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחר עשר ולשנים עשר, כיצד? כדרכו, לשמונה. נולד בין השמשות, נימול לתשעה. בין השמשות של ערב שבת, נימול לעשרה (שא-אפשר למולו בשבת הבאה, שמה יום תשיעי הוא, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת). חל יום-טוב לאחר שבת, נימול לאחר-עשר (כי אין מילה שלא בזמנה דוחה את יום-טוב). חל יום-טוב של ראש-השנה אחר שבת, נימול לשנים-עשר (שבת פ"ט, מ"ה). (82) תיבת "וכן" דחוקה מאד, שהרי כל הדינים המנויים בהלכה זו, טעמם מפני שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויו"ט. והגאון רק אליהו דוד רבינוביץ' מגיה "וכל" במקום "וכן". וכוונת רבינו לומר, שכל מקרה שמילת התינוק מתקיימת שלא בזמנה, כגון שחלה ביום השמיני, או שאירע אונס אחר שלא מלו אותו בזמנו וכיוצא בו, אין הוא נימול בשבת.

1 טז. חוֹלָה, אֵין מְלִין אוֹתוֹ עַד שְׁיִבְרִיא⁸³; וּמוֹנִין לוֹ 2 מַעַת שְׁיִבְרִיא מְחִלּוֹ שְׁבַע יָמִים מַעַת לַעַת⁸⁴, 3 וְאַחֲרֵיכֵן מְלִין אוֹתוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? 4 בְּשִׁחְלָצְתוֹ חֲמָה⁸⁵, וְכִיּוֹצֵא בְּחִלִּי זֶה⁸⁶; אֲבָל אִם 5 כָּאֵבּוּ לוֹ עֵינָיו - מַעַת שְׁיִפְתָּחוּ עֵינָיו⁸⁷ וְיִרְפָּאוּ, מְלִין 6 אוֹתוֹ מִיָּד, וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

(83) שמה יבוא לידי סכנה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ה): ושמרתם את חוקותי... אשר יעשה אותם האדם וחי בהם - ודרשו חז"ל: "וחי בהם, ולא שימות בהם" (סנהדרין עד.). (84) לא כן בתינוק שאינו חולה, שנימול ליום השמיני, אע"פ שלפעמים עדיין לא עברו עליו שבעה ימים מעת לעת, כגון שנולד ביום ראשון בחצות היום, ונימול בשמיני בשעות הבוקר (יבמות עא:). (85) שנשלף ממנו החום ויצא מגופו. חמה - חולי הקדחת (רש"י לברכות לד:). והר"ן לנדרים (מא). מפרש: חלצתו חמה, לבשתו חמה, כאדם המזדיין שע"י כלי זין שעליו - נקרא חלוצין. (86) שהוא חולי כל הגוף. (87) שאינו אלא חולי של אבר אחד, וכתב הנמוקי יוסף' (יבמות פ"ח) שאם יש לו כאב גדול בעינים ממתינים אחר שנתרפא שבעה ימים שלמים, שחולי זה חמור יותר מחולי הקדחת, שהרי אמרו (ע"ז כח:): גידי העינים ומאורם, בטרפס הלב תלויים.

7 יז. קָטָן שֶׁנִּמְצָא בְּשִׁמְיָנוּ שְׁלוֹ יָרֵק בְּיוֹתֵר, אֵין מְלִין 8 אוֹתוֹ עַד שְׁיִפְלַ בּוֹ דָם⁸⁸, וְיִחַזְרוּ מִרְאֵיו כְּמִרְאֵה 9 הַקְּטָנִים הַבְּרִיאִים. וְכֵן אִם הָיָה אָדָם בְּיוֹתֵר, כְּמִי 10 שֶׁצָּבְעוּ אוֹתוֹ, אֵין מְלִין אוֹתוֹ⁸⁹ עַד שְׁיִבְלַע בּוֹ דָּמוֹ 11 וְיִחַזְרוּ מִרְאֵיו כְּשֶׁאָר הַקְּטָנִים⁹⁰, מִפְּנֵי שֶׁזֶה חֲלִי 12 הוּא. וְצָרִיף לְהַזְהִיר בְּדְבָרִים אֵלּוּ הַרְבֵּה.

(88) שיתאסף בו דם כל צרכו. (89) שעכשיו כל דמו מצוי בין עור לבשר, וכשימולוהו יצא כל דמו (שבת קלד).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 דָּבָר שְׁפוּרָת. וְלֹא יִמּוֹל בְּקְרוּמִית¹¹ שֶׁל קְנָה, מִפְּנֵי
2 הַסִּכָּנָה¹². וּמִצָּוָה מִן הַמִּבְחָר לְמוֹל בְּבִרְזֵל¹³ - בֵּין
3 בְּסִפִּין, בֵּין בְּמִסְפָּרִים. וְנִהְיָ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּסִפִּין.

21) נימי הערלה שנשארו מדובקים בעטרה. (22) וקל
וחומר לרוב היקפה. (23) וצריך לחתכו שנית. (24) ואין
מלים אותו שנית (שבת דף קלז עמוד א).

- 18 ד. הַמֶּל - כָּל זֶמֶן שֶׁעוֹסֵק בְּמִילָה²⁵, חוּזֵר בֵּין עַל
19 הַצִּיצִין שֶׁמְעַכְבִּין בֵּין עַל צִיצִין שֶׁאֵין מְעַכְבִּין;
20 פֶּרֶשׁ²⁶, עַל צִיצִין הַמְעַכְבִּין חוּזֵר, עַל צִיצִין שֶׁאֵין
21 מְעַכְבִּין אֵינוֹ חוּזֵר²⁷. מָל וְלֹא פָּרַע אֶת הַמִּילָה²⁸ -
22 כְּאִלּוּ לֹא מָל²⁹.

25) שלא סילק ידי ממה. (26) סילק ידיו. (27) אינו
מחוייב לחזור ולמול. ויש מפרשים: שאסור לו לחזור ולמול
משום צער התינוק (מרכבת המשנה). ומקור הלכה זו
בברייתא (שבת דף קלז עמוד ב). אולם רוב המפרשים
ורש"י בראשם מפרשים ברייתא זו במילה בשבת, אבל
בחול וודאי שצריך לחזור על ציצים אפילו שאינם מעכבים,
ורבים תמהים על רבינו מניין לו שאפילו בחול אינו חוזר
(ראה בשאלות ותשובות שגת אריה סימן ג) והגאון רבי
אליהו דוד רבינוביץ' הביא מקור נאמן לשיטת רבינו
מתלמוד ערוך במסכת יבמות דף מז עמוד ב שבמילת הגר
אמרו שם: "נשתירו בו ציצים המעכבים את המילה חוזרים
ומלים אותו שנית" - משמע שעל ציצים שאינם מעכבים
אינם חוזרים, והרי מילת הגר אינה אלא בחול, שהרי אינה
דוחה שבת, שמילה שלא בזמנה היא. (28) שלא קרע את
הקרומ הדק וגילה את בשר העטרה. (29) (שבת דף קלז
עמוד ב) שאף על פי שלא נתפרשה הפריעה בתורה - ולא
ניתנה פריעה לאברהם אבינו (יבמות דף עא עמוד ב) - אבל
נצטוונו בה על פי הלכה למשה מסיני, ולפיכך מי שלא
נפרע, עדיין הוא בעונש כרת כאילו לא נימול כלל.
ובירושלמי (יבמות פרק ח, הלכה א) דרשו: "המול ימול,
מכאן לשתי מילות, אחת למילה, ואחת לפריעה".

- 23 ה. קָטַן שֶׁבִּשְׂרוֹ רַף וּמִדְּלָדֵל³⁰ בְּיוֹתֵר, או שְׁהָיָה בְּעַל
24 בִּשְׂרָא³¹, עַד שֶׁנִּרְאָה כְּאִלּוּ אֵינוֹ מְהוּל - רוֹאִין אוֹתוֹ
25 בְּעַת שִׁתְּקֻשָּׁה³²: אִם נִרְאָה שֶׁהוּא מְהוּל - אֵינוֹ צָרִיף
26 כָּלוּם, וְצָרִיף לְתַנֵּן אֶת הַבֶּשֶׂר מִכָּפָן וּמִכָּאֵן³³, מִפְּנֵי
27 מִרְאִית הָעֵינַן³⁴; וְאִם בְּעַת שִׁתְּקֻשָּׁה לֹא נִרְאָה מְהוּל
28 - חוּזְרִין וְקוֹצְצִין אֶת הַבֶּשֶׂר הַמְדֻלָּדֵל מִכָּפָן וּמִכָּאֵן,
29 עַד שֶׁנִּרְאָה הָעֵטְרָה גְּלוּיָה בְּעַת קְשׁוּיָה³⁵. וְדָבָר זֶה
30 מְדַבְּרֵי סוּפְרִים³⁶; וְאֵבֶל מִן הַתּוֹרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
31 נִרְאָה כְּעֶרֶל, הוֹאִיל וּמָל, אֵינוֹ צָרִיף לְמוֹל פֶּעַם
32 שְׁנִיָּה³⁷.

30) רפוי ותלוי. (31) שהוא שמן ונראה הבשר שלמעלה
מערתלו - לאחר שניטלה ערלתו - כאילו הוא חוזר וחופה
את העטרה. (32) ובשרו מתפשט ונמתח. (33) יש
להשתדל לדחוק העור לאחוריו, ולקשרו סביב הגיד למעלה
מן העטרה, אם אפשר שיעמוד שם ולא יחזור למטה, ואם
אי אפשר בדרך זו אין צריך לחתוך ממנו כלום (תרומת

2) ישראל שלא נימול מפני שמתו אחיו מחמת מילה, ועדיין
לא נתחזק כוחו, כמבואר לעיל (פרק א, הלכה י"ח). אבל
מתכוון להפיר ברית בזדון, לא (רבי מנחם, הובא "בבית
יוסף" יורה דעה סימן רסד). (3) אף על פי שאינו מחוייב
בכל המצוות, אלא כאשר המחוייבת במצוות עשה שאין
הזמן גרמן, אבל מתוך שהאשה כשרה למול גם העבד כשר.
(4) אף על פי שאינה בת מילה (עבודה זרה דף כז עמוד א).
(5) אף על פי שאינו בר דעת ואינו יודע לכוון לשם מצוה,
אבל מילה אינה צריכה לשמה (שם). (6) כי במקום שיש
שם איש הוא קודם לכולם (רי"ף לשבת סוף פרק יט).
(7) (עבודה זרה שם) שנאמר: "הימול ימול", קרא בו המל
- ימול: מי שהוא מהול ימול אחרים, אבל אשה מתוך
שאינה בת מילה הרי היא כמהולה וכשרה. (8) אפילו
במקום שאין שם מי שימול. (9) וב"ספר המצוות גדול"
כתב שעל כל פנים צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית
שאינו עדיף מנולד כשהוא מהול, וייתכן שגם רבינו סובר
כך ("בית יוסף יורה דעה סימן רס"ד). (10) אבן חדה,
ככתוב (שמות פרק ד, פסוק כה): ותיקח ציפורה צור
ותכרות את ערלת בנה. (11) הצד החד של קנה עץ.
(12) שקסמים ניתנים ממנה כשדוחקים אותה, ויש לחוש
שמה ינקבו את הגיד (תולין דף טז עמוד ב וברש"י שם).
(13) (שבת פרק י"ט, משנה א) "כורתים עצים לעשות
פחמים לעשות ברזל" (למול בו). וראה ב"פרישה" ליוורה
דעה (סימן רס"ד סעיף קטן ז) טעם לזה.

- 4 ב. בִּיצֵד מוֹהֲלִין? חוֹתְכִין אֶת כָּל הָעוֹר הַמְחֻפָּה¹⁴
5 אֶת הָעֵטְרָה¹⁵, עַד שֶׁתִּגְלֶה כָּל הָעֵטְרָה. וְאַחֲרֵי־כֵן
6 פּוֹרְעִין¹⁶ אֶת הַקְּרוֹם הַרָּף שֶׁלִּמְטָה מִן הָעוֹר¹⁷
7 בַּצִּפָּרִן, וּמְחִזְרִיו לְכָאן וּלְכָאן עַד שֶׁנִּרְאָה בִּשְׂרָא
8 הָעֵטְרָה. וְאַחֲרֵי־כֵן מוֹצִין אֶת הַמִּילָה עַד שֶׁיֵּצֵא הָדָם
9 מִמְּקוֹמוֹת רְחוּקִים, כְּדִי שֶׁלֹּא יָבוֹא לִיְדֵי סִכָּנָה¹⁸. וְכָל
10 מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹצִין, מְעַבְרִין אוֹתוֹ¹⁹. וְאַחֲרֵי שֶׁמוֹצִין,
11 נוֹתֵן עָלֶיהָ אֶסְפָּלָנִית אוֹ רִטְיָה²⁰ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

14) המכסה. (15) הוא הבשר שבראש הגיד (האבר) עד
לחוט הגבוה המקיף את הגיד, שממנו הגיד משפע ויורד
לצד הקרקע. (16) קורעים. (17) כי עור הערלה כפול
הוא, העלין עבה, והפנימי דק מאוד, והוא מכסה את ראש
הגיד. (18) שעל ידי החבורה, הדם שבבשר הגיד מתחמם
ונקפה. ואפשר שיצבה הגיד. כל הלכה זו מקורה (שבת דף
קלג עמוד ב). (19) מפטרים אותו מלהיות מהול.
(20) תחבושת מרוחה במשחה העוצרת הדם, ומרפאה את
הפצע.

- 12 ג. יֵשׁ צִיצִין²¹ מְעַכְבִּין אֶת הַמִּילָה, וְיֵשׁ צִיצִין שֶׁאֵין
13 מְעַכְבִּין אֶת הַמִּילָה. בִּיצֵד? אִם נִשְׁאָר מְעוֹר הָעֵרְלָה
14 עוֹר הַחוּפָּה רַב גְּבִהָה²² שֶׁל עֵטְרָה - הֲרִי זֶה עֶרֶל
15 כְּמוֹת שְׁהָיָה; וְזֶה הָעוֹר הוּא צִיצִין הַמְעַכְבִּב²³. וְאִם לֹא

לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שְׁאֵפֶשֶׁר לַעֲשׂוֹתוֹ
מֵעֶרֶב שַׁבָּת, אֵינוֹ דּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת. אֲבָל אִם שָׁכַח
וְלֹא הִכִּינוּ הַמְכַשִּׁירִין - תִּדְחָה הַמִּילָה לְתַשְׁיַעֲיָהּ.⁵³

47) למילה, לרפאותה שהרי מלאכת הטחינה היא אחת משלושים ותשע מלאכות שנאסרו בשבת (שבת דף עג עמוד א). 48) לרחוץ את התינוק לפני המילה. 49) שעשיית האספולנית אפשר להכין מערב שבת. 50) מערבין. רגילים היו לערב שמן ויין בקערה - כדרך שטורפים ביצה בקערה - ולטפס ממנה על המילה לרפואה, ובשבת אסור לטרוף גזירה משום שחיקת סממנים. 51) מין זרע ריחני, ומשתמשים בו למאפה תנור (קיממעל בלע"ז) ונמצא במקרא (ישעיה פרק כח, פסוק כז). 52) שכל מה שאפשר לשנות במלאכת שבת משנים. ומקור כל הלכה זו (שבת פרק י"ט, משנה ב). 53) שלא הודחה שבת מפני מילה, אלא במילה עצמה, שבשעת דחוי שבת הוא מקיים מצוות עשה של מילה, אבל במכשיריה לא, שעדיין אין לו מצוה בהכנתם ("קריית ספר").

ח. קָלוּ אֶת הַקֶּטֶן בַּשַּׁבָּת, וְאַחֲרָיָהּ נִשְׁפְּכוּ הַחֲמִין⁵⁴
אוּ נִתְפָּזְרוּ הַסַּמָּמִין - עוֹשִׂין לוֹ הַכֹּל בַּשַּׁבָּת, מִפְּנֵי
שִׁשְׁפָּנָה הִיא⁵⁵ לוֹ. מְקוֹם שֶׁדִּרְכָּן לְהַרְחִיץ אֶת
הַקֶּטֶן⁵⁶, מְרַחֲצִין אוֹתוֹ בַּשַּׁבָּת בְּיוֹם הַמִּילָה - בֵּין
לִפְנֵי הַמִּילָה, בֵּין לְאַחֵר הַמִּילָה⁵⁷, אוּ בְּשִׁלְשִׁי שָׁל
מִילָה⁵⁸ שֶׁחָל לְהִיט בַּשַּׁבָּת בֵּין רְחִיצַת כָּל גּוֹפּוֹ⁵⁹,
בֵּין רְחִיצַת מִילָה; בֵּין בְּחִמִּין שֶׁהוֹחֲמוּ מֵעֶרֶב שַׁבָּת,
בֵּין בְּחִמִּין שֶׁהוֹחֲמוּ בַּשַּׁבָּת⁶⁰, מִפְּנֵי שִׁשְׁפָּנָה הִיא
לִפְנֵי⁶¹.

54) שרוחצים בהם את המילה. 55) שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות, אבל אם נשפכו לפני המילה תידחה המילה, כי אין להתיר להחם מים מפני הסכנה, כי אדרבה אל ימול ואל יסתכן, וכן דעת הר"ז והרשב"א. 56) כדי לחזקו. 57) לרפאותו. 58) שאז המחלה מתגברת והילד בסכנה, וזכר לדבר, שנאמר (בראשית פרק לד, פסוק כה): ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. 59) אף על פי שגזרו חכמים על רחיצת כל הגוף בחמים ואפילו בחמים שהוחמו מערב שבת, כמבואר (בשבת דף מ עמוד א) משום גזירה מפני הבלנים שהיו מחמים המים בשבת, ואומרים מערב שבת הוחמו - במקום מצוות מילה התירו - שאין הגזירה שייכת בה כל כך (ר"ן לשבת פרק יט). 60) זה מוסב רק על רחיצת מילה ביום השלישי, אבל על הרחיצה לפני המילה אין נימוק זה מועיל, כי אדרבה לא ימול ולא יסתכן. ואין היתר לרחיצה בחמין לפני המילה אלא בחמים שהוחמו מערב שבת או שחיימם גוי בשבת לצורך עצמו, ולומר לגוי שיחמם בשבת לצורך התינוק - אסור. וראה במוספנו "תשובות רבינו" להלכות מילה פרק ב מה שהשיב בעניין זה לחכמי לונלי. 61) וזה לשון רבינו (הלכות שבת פרק ב, הלכה ג): "ואסור להתהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", - הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוה בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת

הדשן, הובא בב"ח ליוורה דעה סימן רסד). 34) שלא יחדשו בו שהוא ערל. 35) (שבת דף קלז עמוד ב). 36) שכך לשון המשנה (שם פרק י"ט משנה ה): "ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין" - משמע שמן התורה אינו צריך מילה שנית. 37) והרי הוא כשאר הנימולים ומותר לאכול בתרומה ובפסח (ראה הלכות תרומות פרק ז, הלכה י).

ו. עוֹשִׂין כָּל צְרִיכֵי מִילָה בַּשַּׁבָּת: מְלִין, וּפּוֹרְעִין,
וּמוֹצְצִין, וְחוֹזֵר עַל צִיצִין הַמְעַכְבִּין, אֶף-עַל-פִּי
שִׁפְרָשׁ³⁸, וְעַל צִיצִין שְׁאִין מְעַכְבִּין, כָּל זֶמֶן שֶׁלֹּא
פָּרַשׁ³⁹; וְנוֹתֵן עָלֶיהָ אֶסְפָּלָנִית⁴⁰. אֲבָל מְכַשִּׁירֵי
מִילָה⁴¹ אֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת. בִּיעֵד? הֲרֵי שֶׁלֹּא
מָצְאוּ סָפִין - אֵין עוֹשִׂין סָפִין בַּשַּׁבָּת, וְלֹא מְבִיאִין
אוֹתוֹ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם⁴². וְאֶפְלוּ מְבִי⁴³ שְׁאִינוּ מְעֶרֶב,
אֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ מִחָצֵר לְחָצֵר⁴⁴. וְאֵין עָרוֹב
מִדְּבָרֵיהֶם נִדְחָה מִפְּנֵי הַבָּאָה הַסָּפִין⁴⁵, הוֹאֵל וְאֶפְשֶׁר
לְהַבִּיאוֹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת⁴⁶.

38) שסילק ידיו. 39) שכל חיתוך הערלה ניתנה שבת להידחות אצלה. אבל משפירש, אינו חוזר שהרי זו התחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתנה שבת להידחות. 40) תחבושת, אף על פי שרפואה אסורה בשבת משום שחיקת סממנים רפואת המילה מותרת, שזה חולי שיש בו סכנה. 41) דברים שהם מכינים ומאפשרים את המילה, ואפשר היה לעשותם בערב שבת. 42) שאסור להעביר חפץ בשבת מרשות לרשות אם לא עירבו ביניהן. 43) רחוב שסתום משלושת צדדיו, והרוח הרביעית פתוחה לרשות הרבים, וקורה נתונה עליו מכותל לכותל, ומן התורה מותר לטלטל בכולו, וכן מותר להוציא מהחצרות למבוי, שכל המבוי הרי הוא כרשות היחיד, אלא שמדברי סופרים אסור להוציא מהחצרות למבוי, אם לא עירבו ביניהן. עירוב - מבואר לעיל הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ג בבאורנו, וראה הלכות עירובין (פרק א, הלכות יז), וזה שכתב רבינו: "ואפילו מבוי שאינו מעורב" לומר שלא רק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים שאסור מן התורה להוציא מזה לזה, אלא דרך מבוי שאין אסור בהעברתו אלא מדברי סופרים - אסור להביא סכין למילה בשבת. 44) דרך המבוי. וראוי להעיר שאין האיסור להביא דרך מבוי אלא כלים ששבתו בתוך הבית אבל כלים שהיו מונחים כל יום השבת בחצר, מותר להעבירם מחצר לחצר אפילו דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר בדברי רבינו הלכות עירובין (פרק ג, הלכה יט). 45) המיועדת למצוות מילה. 46) וכלל הוא: "כל שאפשר לעשותו מערב שבת אינו דוחה שבת" (שבת דף קל עמוד א) ושם עמוד ב מקור כל הלכה זו. וראה פסחים דף צב עמוד א "איזמל (סכין) העמידו דבריהם במקום כרת".

ז. וְכֵן אֵין שׁוֹחֲקִין לָהּ⁴⁷ סַמָּמִין, וְאֵין מְחַמִּין לָהּ
חֲמִין⁴⁸, וְאֵין עוֹשִׂין לָהּ אֶסְפָּלָנִית⁴⁹, וְאֵין טּוֹרְפִין⁵⁰
זֵין וְשִׁמֵּן. וְאִם לֹא שָׁחַק בְּמִין⁵¹ מֵעֶרֶב שַׁבָּת - לֹוֹעַס
בְּשִׁנּוֹי⁵² וְנוֹתֵן. וְאִם לֹא טָרַף זֵין וְשִׁמֵּן - נוֹתֵן זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 בְּרָכָה אַחֲרָת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, 18
19 אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ בְּבְרִיתוֹ שֶׁל 19
20 אֲבִרָהּ אֲבִינוּ. מִצְוָה עַל הָאָב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, יֵתֵר 20
21 עַל מִצְוָה שֶׁמִּצְוִין יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּמְוֹלוּ כָּל עַרְל שְׂבִינֵיהֶן. 21
22 לְפִיכָךְ אִם אֵין שָׁם אֲבִיו, אֵין מְבָרְכִין אַחֲרֶיהָ בְּרָכָה 22
23 זוֹ. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה⁷, שֶׁיִּבְרַכּוּ אוֹתָהּ בֵּית-דִּין אוֹ 23
24 אֶחָד מִן הָעַם, וְאֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן. 24

(2) כבר נתבאר לעיל (הל' ברכות פ"א, ה"ב) "שכל מצות-עשה שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה קודם לעשייתה". (3) פסחים ז, ע"ב. ע"פ הכלל שקבע רבינו בהל' ברכות (פ"א, ה"א) שכל העושה מצוה לעצמו, מברך: "לעשות". עשאה לאחרים מברך: "על העשייה". והיות ומצוה על האב למול את בנו, לפיכך הוא מברך "למול" כדין העושה מצוה לעצמו, אבל המל את בן חבירו שאינו מצווה על מילה זו אלא הוא מוציא בה את האב ידי חובתו, לפיכך הוא מברך "על המילה". (4) נוסף על הברכה הראשונה שבירך כשמל, או כשאחר בירך על מילת בנו. (5) אף-על-פי ש"להכניסו" משמע להבא (לעתיד) וזה כבר הכניס את הבן בברית? אבל עיקר ברכתו אינה מכוונת על המילה הזאת שנתקיימה רק עכשיו, אלא נותן שבח לה' שציונו על מצוה זו בכללה. ותיקנו לברכה כעת, לגלות ולהודיע שמילה זו נעשית לשם הקב"ה ולא לשם עבודה-זרה ('תוספות' לפסחים ז). ומטעם זה, אין לתמוה למה מברכה אחר העשייה, בניגוד ל"ברכת המצוות" שמברכים אותה לפני העשייה? כי אין זו "ברכת המצוות" אלא ברכת שבח והודאה בעלמא (כסף-משנה). וכן כתב רבינו בתשובתו, ראה במוספנו "תשובות רבינו". אולם רבינו אברהם בנו של הרמב"ם מעיד על אביו שדעתו לברך ברכה זו לפני המילה, וכזה הורה ונעשה מעשה לפניו (חידושי הרמב"ם שחיבר בנו, הובאו בספר "מעשה רוקח" דף א' עמ' ב', וב"קובץ" דפ' ליפסא דף נב:). (6) כי ברכה זו ניתקנה לאב, משום תוספת מצוה המוטלת עליו יותר מעל כל ישראל. נוסחנו כנוסח כת"י התימנים, ובדפוסים אחרים כתוב: אחריה. (7) רב האי גאון, הובא ברא"ש לקידושין פ"א. ורב יהודאי גאון, הובא ב"האשכול" ח"ב פרק ב.

25 ב. וְאִם הָיוּ שָׁם עוֹמְדִין⁸, אוֹמְרִים: פֶּשֶׁם שֶׁהַכְּנָסָתוֹ 25
26 לְבְרִית, כֵּן תַּכְנִיסָהוּ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים 26
27 טוֹבִים⁹. 27

(8) כלומר, אם יש עוד אנשים הנוכחים בשעת המילה. ונקט רבינו "עומדים" כי מצוה לעמוד בשעת המילה, וסמך לדבר: ויעמוד כל העם בברית (מלכים-ב כג, ג) וכן הודגש בתלמוד (שבת קלז:): "העומדים אומרים", וכן כשמביאים התינוק לחדר הברית הכל עומדים מפני נושאי התינוק לחלוק כבוד לעושי המצוה ('ברטנורא' לביכורים פ"ג, מ"ג). וגם צריך שיהיו עשרה אנשים בשעת הברית מילה, שאנו מדמים תינוק הנימול שיצא ממעי אמו, ליוצא מבית האסורים המחוייב להודות בפני עשרה, כמבואר לעיל (הלכות ברכות פ"י, ה"ח). אלא שאין לעכב מצות מילה

ואסור, עליהם הכתוב אומר (יחזקאל פרק ח, פסוק כה): וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

1 ט. שִׁכְחוּ וְלֹא הִבִּיאוּ סִפִּין מַעֲרֵב שֶׁבֶת - אוֹמֵר 1
2 לַעֲבֹדָם לְהִבִּיא סִפִּין⁶² בְּשֶׁבֶת; וּבְלִבְד שֶׁלֹּא יִבִּיא 2
3 אוֹתוֹ דֶּרֶךְ רִשּׁוֹת הָרִבִּים⁶³. כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר 3
4 שֶׁעָשִׂיתוּ בְּשֶׁבֶת אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם שְׁבוּת⁶⁴, מִתֵּר 4
5 לָנוּ לֵאמֹר לַעֲבֹדָם לַעֲשׂוֹת אוֹתָן, כִּדִּי לַעֲשׂוֹת מִצְוָה 5
6 בְּזִמְנָה; וְדָבָר שֶׁעָשִׂיתוּ אֲסוּרָה עָלֵינוּ מִשּׁוּם 6
7 מְלָאכָה⁶⁵, אֲסוּר לָנוּ לֵאמֹר לַעֲבֹדָם לַעֲשׂוֹתוֹ 7
8 בְּשֶׁבֶת⁶⁶. 8

(62) דרך מבוי שאינו מעורב שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים ולצורך מצוות מילה התירו. (63) שאיסור ההעברה ברשות הרבים הוא מן התורה. (64) שבות ממלאכת שבת, וכל מלאכה שאינה אסורה מן התורה, אלא שחז"ל גזרו עליה שלא לעשותה נקראת "שבות" מלשון "וביום השביעי תשבית". (65) וגם העברת חפץ דרך רשות הרבים מלאכה היא ש"הוצאה" מרשות לרשות היא משלושים ותשע מלאכות האסורות בשבת. (66) אפילו לצורך מצוה (עירובין דף סח עמוד א) והשווה דברי רבינו הלכות שבת (פרק ו הלכה ט), והטעם שאסור לנו לומר לגוי לעשות בשבילנו מלאכה בשבת, "כדי שלא תהיה שבת קלה בעינינו ונבוא לעשות בעצמנו" (מלשון רבינו הלכות שבת פרק ו, הלכה א). ודבר זה מדברי סופרים הוא, וכן אמרו (שבת דף קנ עמוד א): "אמירה לגוי - שבות".

9 י. מְכַשְׁרֵי מִילָה, אֶפְלוּ בְּזִמְנָה⁶⁷, אֵינָן דוֹחִין אֶת 9
10 יוֹם-טוֹב, הוֹאִיל וְאֶפְשֶׁר לַעֲשׂוֹתָן מַעֲרֵב יוֹם-טוֹב. 10
11 וְקָל וְחֹמֶר הַדְּבָרִים: אִם לֹא דָחוּ מְכַשְׁרֵי מִילָה 11
12 שְׁבוּת, שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם⁶⁸, הֵיאָךְ יִדְחוּ לֹא-תַעֲשֶׂה 12
13 שְׁפִתוֹרָה⁶⁹? אָבֵל שׁוֹחֲקִין לָהּ סִמְנִין בְּיוֹם-טוֹב, 13
14 הוֹאִיל וְרְאוּי לְקַדְּרָהּ⁷⁰, וְטוֹרְפִין לָהּ יֵין וְשִׁמְן⁷¹. 14

(67) ביום השמיני. (68) כגון, הבאת סכין על ידי ישראל דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר לעיל הלכה ו. (69) שהרי יום טוב אסור במלאכה מן התורה, שנאמר (ויקרא פרק כג, פסוק ח): כל מלאכת עבודה לא תעשו וכבר אמרנו לעיל הלכה ז, שאין להתיר מכשירי מילה מטעם עשה דוחה לא תעשה. (70) לתבל בהם את התבשיל שהרי מותר לבשל ביום טוב, וכל דבר שהוא מאכל בריאים אין בו משום איסור רפואה בשבת. (71) (שבת דף קלד עמוד א) כי אפילו בשבת אין איסור טריפת יין בשמן אלא מדבריהם, גזירה משום שחיקת סממנים, וביום טוב התירו משום צרכי מילה ("מעשה רוקח").

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נוסח ברכת המוהל ואבי הבן; ברכת מילת גרים ועבדים; ערך מצות מילה וחשיבותה.

15 א. הֶמֶל מְבָרֵךְ קֹדֶם שְׁיִמּוּל²: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו 15
16 וְצִוָּנוּ עַל הַמִּילָה - אִם מֶל בֶּן חֲבֵרוֹ. וְאִם מֶל אֶת 16
17 בְּנוֹ - מְבָרֵךְ: וְצִוָּנוּ לְמוֹל אֶת הַבֶּן, וְאָבִי הַבֶּן מְבָרֵךְ³ 17

אומר: כי הברכה היא על שמחת המצוה לא על שמחת הגוף, וגדולה מזו כתב הרשב"י (ח"א סימן תלד): שבני האנוסים הבאים להכנס תחת כנפי השכינה, מברכים בעצמם בשעת מילתם ברכת שהחינו, ואע"פ שמצטערים מחמת הכאב, אין שמחה אלא שמחת הלב, כי אע"פ שהגוף מצטער הלב שמח, ועל שמחת הלב הוא מברך והכתוב אומר (תהלים קיט, קסב): שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, ודרשונו חז"ל (שבת קל). על המילה. ונהגו בכל מלכות ארץ ישראל וסוריא וסביבותיה ובמלכות מצרים לברך שהחינו כרבינו" (לשון השו"ע סי' רסה, סעיף ז).

ד. המל את הגרים, מברך: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו למול²² את הגרים ולהטיף²³ ממנו דם ברית, שאלמלא דם הברית לא נתקיימו שמם וארץ, שנאמר: אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמם וארץ לא שמתי²⁴.

שאין זה כעושה מצוה להוציא אחרים, כי מילת גר מוטלת על כל ישראל, וכולם שוים בדבר, אלא שהקודם בו זכה, ולפיכך מברך "למול" כדין "אב המל את בנו" המבואר לעיל ה"א. (23) לפי שיש כמה גרים המתגיירים כשהם נימולים, ועיקר מילתם הטפת דם ברית, לפיכך תיקנו לומר לכולם כן (רי"ף לשבת פ"ט, ובר"ן שם). (24) שבת קלז, ע"א. כי אע"פ שידוע הוא שהתורה מקיימת את העולם, אבל אין עסק התורה אלא בזמן שבני אדם ערים, ובשעה שהם ישינים על מיטותיהם מי מקיים אז העולם? אבל המילה דבוקה בגופו של אדם בשכבו ובקומו וראויה היא לקיים את העולם גם ביום וגם בלילה, שאפילו כשהם ישינים הם מוכתרים במצוה זו (רי"ף ל"עין יעקב" נדרים לא:), וזה שאמרו במדרש (הובא בילקוט שמעוני ירמיה לג:): "צא וראה, אי זה ברית שהיא נוהגת ביום ובלילה? אי אתה מוצא אלא מילה". ותיקנו לומר נוסח זה בגרים ובעבדים, כמבואר בסמוך, לרמוז בזה, כי אף שאמר אלהים לאברהם: "זאת בריתי אשר תשמרו... ובין זרעך אחריו" והיה נראה מזה שאין הברית כוללת אלא את בני ישראל שהם זרע המיוחד של אברהם, לפיכך הוא מדגיש במילתם שדם הברית מקיים את כל הבריה בכללה, וגם אלה כשנימולו נכנסו בכלל מקיימי העולם ('הבונה' ל"עין יעקב" שבת קלז:). ויש מפרשים: מפני שהם בני דעת - כי על כן מבוגרים הם - ומעוררים אותם, כדי שיקבלו עליהם עול תורה ומצוות בשמחה, ולא ידאגו לדם הנוסף מהם ('המאור' שבת פ"ט).

ה. המל את עבדו, מברך: אשר קדשנו במצותיו וצונו למול²⁵ את העבדים ולהטיף ממנו דם ברית, שאלמלא דם ברית לא נתקיימו שמם וארץ. ואם מל עבד של אחרים, מברך "על מילת²⁶ העבדים". והמל אדם גדול²⁷, צריך לכסות ערותו עד שיקבר²⁸, ואחר-כך מגלהו ומל אותו.

שהמצוה מוטלת ביחוד על האדון למולו, והרי זה כאב המל את בנו המברך "למול". (26) כדין העושה מצוה לאחרים, וכמבואר לעיל ה"א. (27) כגון גר ועבד, או

כשאין עשרה (דרכי משה' ליו"ד סי' רסה). (9) שבת קלז, ע"ב. אמירה זו מכוונת ע"פ ההלכה שהאב חייב למול את בנו, לפדותו ללמדו תורה ולהשיאו אשה (קידושין כט). והיא מרמזת לאב שמהיום והלאה מוטלות עליו מצוות אלו. והזכירו "מעשים טובים" באחרונה, אע"פ שהבן חייב במצוות מבן י"ג שנה, וזמן חופה הוא רק כשהוא בן שמונה-עשרה שנה, לפי שאין בית-דין של מעלה מעניש עד שיהיה בן עשרים, והוא נכנס לחופה לפני כן בהיותו בן שמונה-עשרה (אבודרהם).

ג. ואחר-כך מברך אבי הבן או המל¹⁰ או אחד מן העומדין שם: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדש ידיו¹¹ מבטן וחק בשאר¹² שם, וצאצאיו¹³ חתם באות ברית קדש¹⁴. על פן בשכר זאת, אל חי חלקנו¹⁵ צורנו¹⁶, צוה להציל ידידות¹⁷ שארנו¹⁸ משחת¹⁹ למען בריתו אשר שם בבשרנו²⁰. ברוך אתה ה', פורת הברית. ואבי הבן מברך "שהחינו"²¹.

(10) ונוטל ידיו ורוחץ פיו שנתלכלכו מחמת המילה, ואחר כך מברך (שם). (11) יצחק אבינו נקרא ידיד, על שם: אשר אהבת (בראשית כב, א) שטרם שנולד נתקדש למצוה זו, ככתוב (שם, יז, יט): אבל שרה אשתך יולדת לך בן... והקימותי את בריתי אתו וגו' בריתי - זו ברית מילה. (12) בבשרו, לא כשאר החוקים שאינם חקוקים בבשרו של אדם, כמו תפילין וציצית וכדומה. (13) ובניו, הצאצאים והצפיעות (ישעיה כב, כד) מתרגם יונתן: בנאי ובני בנאי. (14) שגם בניו אחריו לדורותם חתמם הקב"ה באות מילה, שהיא ברית קדושה בין ה' ובניו. (15) בשכר מצות מילה נעשה הקב"ה לנחלתנו וחלקנו, ככתוב (בראשית יז, ז): והקימותי את בריתי... להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו. (16) כאן הוא פונה לה' בבקשה, כאומר: "אתה צורנו" וכו'. וראה במוספנו "תשובות רבינו". (17) הנפש, שהיא חביבה מהכל, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ז): נתתי את ידידות נפשי. (18) הנפש שבגופנו, או הנפש הנשארת לנו אחרי מותנו. (19) מגיהנום, וכן אמר הנביא (זכריה ט, יא): גם את בדם בריתך שלחתי אסירך מבזר אין מים בו. וכן אמרו חז"ל (עירובין יט:). "אברהם אבינו יושב על יד פתחו של גיהנום ומעלה את כל מי שנימול". (20) נוסח ברכה זו נמצא בשבת קלז: וכדאי להעיר, שרבינו בתשובותיו מביא ברכה זו בנוסח אחר. ראה במוספנו "תשובות רבינו". (21) "שהרי מצוה זו אינה תמידית ואינה מצויה בכל עת, והרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן" (מלשון רבינו לעיל הל' ברכות פ"א, ה"ט). ורבים חולקים על רבינו, וסוברים שאין לברך "שהחינו" בברית מילה, משום שאין מברכים ברכה זו אלא בשעת שמחה וחדוה, וכאן התינוק מצטער (ראה כתובות ח.; 'תוספות' לעירובין מ:). אולם ב'הגהות מיימוניות' דוחים סברא זו שאין "ברכת שהחינו" מתבטלת מחמת צער, שהרי תלמוד ערוך הוא: "מת אביו והוא יורשו - בתחילה אומר ברוך דיין אמת, ולבסוף הוא מברך שהחינו" [אם אין עמו אחים] (ברכות נט:); וראה לעיל הל' ברכות פ"י, ה"ז). והגרא' ביו"ד סי' רסה ס"ק לו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה, וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. (35) אע"פ שמרפאו בכך.

ח. מאוסה היא הערלה, שנתגנו בה הגוים, 12
שנאמר: כי כל הגוים ערלים³⁶, וגדולה היא 13
המילה, שלא נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל³⁷, 14
שנאמר: התהלך לפני והיה תמים ואנתה בריתי ביני 15
ובינך וגו'. וכל המפר בריתו של אברהם אבינו, 16
והניח ערלתו³⁸ או משכה³⁹ - אף-על-פי שיש בו 17
תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא⁴⁰. 18

(36) נדרים לא, ע"ב. ונאמר (שמואל-א יז, כו): כי מי הפלשתי הערל הזה. (37) נדרים, שם. זה שאנו חומדים ומתארים לאחוזו התינוק - בשעה שנימול - על הברכים, יש לזה סמך במדרש 'שוחר טוב' (הובא ב'ילקוט שמעוני' תהלים לה) על הפסוק: כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך! אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות, בשערות ראשי - אני מקיים "לא תקיפו פאת ראשכם", ותפילין - אני מניח בראשי, בצוארי - עטיפת ציצית וכו' וכו', הגיד - מצות מילה ופריעה, ברכיים - בהן אני עושה סנדיקוס לילדים בשעת מילה ופריעה". וכן נוהגים לעשות כסא לכבוד אליהו הנביא, על-פי דברי 'פרקי דרבי אליעזר' (פ"ט): "בשעה שברח אליהו מארץ-ישראל נגלה עליו הקב"ה ואמר לו: מה לך פה אליהו? אמר לו: קנא קנאתי לה' (ראה מלכים-א יט, י), אמר לו הקב"ה: לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים... וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהיו עושים מושב כבוד למלאך הברית, שנאמר (מלאכי ג, א): ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא. (ראה 'טורי יו"ד סי' רסה). (38) שלא מל את עצמו. (39) שהיה מהול, ומשך בעור אברו עד שנשתרבר וכיסה את העטרה כדי שלא יראה מהול. (40) ירושלמי פאה פ"א, ה"א.

ט. בוא וראה כמה חמורה מילה - שלא נתלה 19
למשה רבנו עליה אפלו שעה אחת⁴¹, אף-על-פי 20
שהיה בדרך. וכל מצות התורה נכרתה עליהן שלש 21
בריתות, שנאמר: אלה דברי הברית אשר צוה ה', 22
מלבד הברית אשר פרת אתם בחורב; ושם הוא 23
אומר: אתם נצבים היום כלכם, לעברך בברית ה' 24
אלהיך - הרי שלש בריתות. ועל המילה נכרתו 25
שלש-עשרה בריתות⁴² עם אברהם אבינו; ואנתה 26
בריתי ביני ובינך, אני הנה בריתי אתך, והקמתי את 27
בריתי ביני ובינך, לברית עולם, ואתה את בריתי 28
תשמר, זאת בריתי אשר תשמרו, והיה לאות ברית, 29
והייתה בריתי בכם, לברית עולם, את בריתי 30
הפר, והקמתי את בריתי אתו, לברית עולם, ואת 31
בריתי אקים את יצחק. 32

(41) שכל זכויותיו של משה רבינו לא עמדו לו להצילו, בשעה שנתרשל מן המילה, אלא מיד שנתרשל ביקש

ישראל ערל שנימול כשהוא גדול. (28) ר"ף, שבת פ"ט. אבל במילת קטן אין צורך לכסות ערותו בשעת הברכה. ואע"פ שכתב רבינו לעיל (הל' קריאת שמע פ"ג, ה"טז) שאסור לקרוא קריאת שמע נגד ערות הקטן, אפשר לומר שלקטן כל כך - בן שמונה ימים - לא נתכוין רבינו. גם יש לחלק, שכאן הרי מתכוין לשם מצות מילה, ומשום תיקון מילה ערותו מתגלית, אני קורא בו: "והיה מחניך קדוש", ואין בזה משום: "ולא יראה בך ערות דבר" (הרא"ש לברכות פ"ג). וראה במוספנו 'תשובות רבינו' ובהערותנו שם.

ו. גר שפול קדם שנתגיר, וקטן שנולד פשהוא מהול 1
- פשמיטפין ממוני דם ברית, אינן צריכין ברכה²⁹. 2
וכן אנדרוגינוס³⁰, אין מברכין על מילתו, מפני 3
שהוא אינו זכר ודאי³¹. 4

(29) מפני שהטפת דם של אלו אינה אלא מספק, כי בקטן יש להניח שמא אין ערלתו כבושה והרי הוא נימול מלידה, ובגר יש פוסקים (רבינו חננאל' הובא ב'תוספות' שבת קלה; יבמות מו:) שאינו צריך הטפה, כדעת רבי שמעון בן אלעזר (שבת קלה). ולפיכך מספק יש להחמיר ולהטיף, אבל אין מברכים על הספק, משום חשש ברכה שאינה צריכה, וכמבואר לעיל הל' ברכות פ"א, ה"טז (ע"פ הש"ך יו"ד סי' רסה, סק"א). (30) שיש לו זכרות כזכר, ונקבות כנקבה. (31) וכבר אמרנו שאין מברכים על הספק. וראה במוספנו 'תשובות רבינו' תשובה ארוכה לרבינו בנידון זה. וכדאי להביא כאן דברי התפארת ישראל' למסכת שבת (פרק יט, מ"ג) הכותב: "וחדשים מקרוב כתבו שאין אנדרוגינוס בנמצא כלל, ואני אומר אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר, ועיני ראו ולא זר, זה כשתים-עשרה מלתי בעצמי ילד כזה, שהיתה לו זכרות כהוגן, ולא היה לו נקב בראש הגיד, רק שממקום הראוי לנקב היתה נמשכת בליטה בעור כמו חוט לאורך הגיד עד למטה באמצע הכיס, ושם היתה לו נקבות כראוי, ומשם השתיך... וזה לפני חמש-עשרה שנה הביא לי קצב אחד כבש לשאול עליו אם כשר הוא, והראני בו זכרות למטה ככל האילים, ונקבות סמוך לאחרים ככל הרחלות".

ז. עפ"ם שצריך לחתך ערלתו מפני מכה או מפני 5
שחין שנולד בו - היה אסור לישראל לחתך לו 6
אותה; שהעפ"ם אין מעלים אותם³² מידי מיתה 7
ולא מורדין אותן אליה; אף-על-פי שגעשית מצוה 8
ברפואה זו, שהרי לא נתפון למצוה³³. לפיכך אם 9
נתפון העפ"ם למילה³⁴, מתר לישראל למול 10
אותו³⁵. 11

(32) שאסור לרפאות גויים עובדי עבודה-זרה, שנאמר (דברים ז, ג): ולא תחנם (ע"ז כו:). "וכל מקום שנאמר גוי סתם, הרי זה עובד ע"ז" (לשון רבינו הל' מאכלות אסורות פ"א, ה"ח). אבל במקום שיש לחוש לאיבה אם לא ירפאו, מותר לרפא אותו בשכר (ראה הל' ע"ז פ"י, ה"ב). (33) אלא לשם רפואה בלבד. (34) לשם מצות מילה, לא לשם גירות. ורבינו בהל' מלכים (פ"י, ה"י) כותב: "בן נח

29 אֲבָרְהָם אוֹהֲבָךְ שֶׁנִּשְׁפָּעַת לּוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה. זָרַע
30 יִצְחָק יִחִידְךָ שֶׁנֶּעֱקַד עַל-גִּבִּי מִזִּבְחֶךָ. עֲדַת יַעֲקֹב
31 בְּנֶךְ כְּכוֹרְךָ שֶׁמֵּאֲהַבְתָּךְ שֶׁאֲהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשְׁמַחְתָּךְ
32 שֶׁשִּׁמְחָתְבוּ קִרְאָתָּ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל¹⁹ וַיִּשְׁרוּן²⁰. לְפִיכֶךָ
33 אָנוּ חֲיִבִּין לְהוֹדוֹת לָךְ וּלְשִׁבְחָךְ וּלְפָאֲרָךְ וּלְתַן שִׁבְחָ
34 וְהוֹדָאָה לְשִׁמְךָ. וְחֲיִבִּין אָנוּ לִזְמֹר לְפָנֶיךָ בְּכָל-יוֹם
35 עֶרֶב וּבֹקֶר שְׁמֵעַ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד.
36 אֲשֶׁרֵינוּ מֵה-טוֹב חֲלָקְנוּ מֵה-נְעִים גּוֹרְלָנוּ מֵה-יָפָה
37 יִרְשָׁתָנוּ. אֲשֶׁרֵינוּ שְׂאֵנוּ מִשְׁפִּימִין וּמַעֲרִיבִין בְּכָל-
38 יוֹם תָּמִיד עֶרֶב וּבֹקֶר וְאוֹמְרִים שְׁמֵעַ יִשְׂרָאֵל ה'
39 אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אֵתָּה הוּא קֹדֶם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם
40 אֵתָּה הוּא אַחֵר שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם אֵתָּה הוּא בְּעוֹלָם
41 הַזֶּה וְאֵתָּה הוּא לְעוֹלָם הַבָּא. אֵתָּה הוּא רִאשׁוֹן
42 וְאֵתָּה הוּא אַחֲרוֹן קֹדֶשׁ שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ
43 בְּעוֹלָמְךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תְּרוּם וּתְגִבְיָה²¹ קִרְנָנוּ. בְּרוּךְ
44 הַמְּקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּרַבִּים²². אֵתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ
45 בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת וּבְשָׁמַיִם הַשְּׁמַיִם
46 הָעֲלִיּוֹנִים. אֵתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאֵתָּה הוּא אַחֲרוֹן
47 וּמִבְּלָעֲדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קִבֵּץ קִרְיָה מֵאַרְבַּע בְּנִפּוֹת
48 הָאָרֶץ וַיִּכְרֹו וַיַּדְעוּ כָּל-בָּאֵי עוֹלָם כִּי אֵתָּה-הוּא
49 הָאֱלֹהִים לְבִדְךָ²³ לְכָל-מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ. אֵתָּה עֲשִׂיתָ
50 אֶת-הַשְּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ. וּמִי בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ
51 בְּעֲלִיּוֹנִים אוֹ בְּתַחְתּוֹנִים מִי שִׁיאֲמַר לָךְ מֵה-תַּעֲשֶׂה.
52 אֲבִינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּמוֹ שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל-
53 יְדֵי חוּזְךָ בַּעַת הַיּוֹם²⁴ אָבִיא אֲתָכֶם וּבַעַת קִבְּצִי
54 אֲתָכֶם כִּי-אֲתֹן אֲתָכֶם לְשֵׁם וּלְתַהֲלָה בְּכָל עַמִּי הָאָרֶץ
55 בְּשׁוּבִי אֶת-שְׁבוּתֵיכֶם לְעִיּוֹנֵיכֶם אָמַר ה'. וְנִגְאֲמַר²⁵
56 אֵתָּה-הוּא ה' לְבִדְךָ אֵתָּה עֲשִׂיתָ אֶת-הַשְּׁמַיִם שְׁמִי
57 הַשְּׁמַיִם וְכָל-צָבָאָם הָאָרֶץ וְכָל-אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיָּמִים
58 וְכָל-אֲשֶׁר בָּהֶם וְאֵתָּה מְחִיָּה אֶת-כָּלם וּצְבָא הַשְּׁמַיִם
59 לָךְ מִשְׁתַּחֲוִים. אֵתָּה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בְּחִרְתָּ
60 בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּרִכְּ כַּשְׁדִּים וְשִׁמְתָּ שְׁמוֹ אֲבָרְהָם.
61 אֵתָּה הוּא וּשְׁנוּתֶיךָ לֹא יִתְמוּ²⁶. ה' מֶלֶךְ ה' מֶלֶךְ ה'
62 יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. ה' מֶלֶךְ כּוֹ' עַד בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם
63 אָמֵן וְאָמֵן:

(2) אחרי ברכות התורה הנזכרות לעיל (הל' תפלה פ"ז, ה"י).
(3) את בני ישראל (במדבר כח), והיא "פרשת התמיד".
(4) שם, ו, כג. ושתי פרשיות אלו כבר הזכיר רבינו (לעיל
הל' תפלה פ"ז, ה"יא) לקרותן אחרי ברכת התורה.
(5) מסכת פאה פ"א, מ"א. (6) שאדם חייב להניח בסוף
שדהו לעניים, ככתוב (ויקרא יט, ט). (7) שחייב אדם
להיראות בחצר בית המקדש בשלש רגלים, ככתוב (שמות
כג, יז): שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את וגו'.
(8) עיקר הדבר ועצמותו, "בעבור שהכוח בקרנים, יקראו גוף
הדבר קרנו" (רמב"ן לויקרא כג, כח). (9) שבגופו, כגון
ביקור חולים וקבורת המת וכו' אבל גמילות חסדים
שבממון, כגון פדיון שבוים וכיוצא בה, יש לה שיעור,

המלאך להרגו, שנאמר (שמות ד, כד): ויהי בדרך במלון
ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו, ותקח צפורה צור ותכרות את
ערלת בנה. ובנדרים (לא): שנינו בברייתא: "אמר רבי יוסי,
חס-ושלום שנתרשל משה רבינו מן המילה, אלא כך אמר:
אמול ואצא (לדרך) - סכנה היא... אמול ואשעה שלשה
ימים, הקב"ה אמר לי: "לך שוב מצרים!" אלא מפני מה
נענש? "מפני שנתעסק במלון תחילה" והיה לו להתעסק
במילה תחילה, ואותו מלון סמוך למצרים היה, שלא היתה
עוד סכנה בדרך קצרה כזו, הרי שמלוא שעה של התעסקות
במלון לא נחלתה לו. (42) מקור כל הלכה זו בנדרים (פ"ג,
מ"א). וחו"ל (שבת קל). אמרו: "כל מצוה שמסרו ישראל
עצמם עליה למיתה בשעת גזירת המלכות, כגון ע"ז ומילה,
עדיין היא מוחזקת בידם, וכל מצוה שלא מסרו ישראל
עצמם עליה בשעת גזירת המלכות, כגון תפילין עדיין היא
מרופה בידם". וכן אמרו (שם): "כל מצוה שקיבלו עליהם
בשמחה, כגון מילה... עדיין עושים אותה בשמחה"
(שעושים משתה, רש"י שם).

ברוך רחמנא דסייען

סדר תפלות כל השנה

1 נְהַגוּ הָעָם לְקִרּוֹת בְּכָל יוֹם בַּשָּׁחַר²⁷. אַחֵר שְׁקוֹרִין
2 פְּרִשְׁת, "צו" וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים²⁸ קוֹרִין מִשְׁנֵה זו. אֱלוֹ
3 דְּבָרִים²⁹ שְׂאִין לָהֶם שְׁעוֹר הַפָּאָה³⁰ וְהַבְּכוֹרִים
4 וְהָרִאיוֹן וְגִמְלּוֹת חֲסִדִּים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֱלוֹ
5 דְּבָרִים שְׂאֵדָם אוֹכַל פְּרוֹתֵיהֶן בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן³¹
6 קִיָּמָת לּוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. כְּבוֹד אָב וְאָם וְגִמְלּוֹת
7 חֲסִדִּים³² וְעִיּוֹן תַּפְלָה³³ וּבִקּוֹר חוֹלִים וְהַשְׁכַּמַּת
8 בֵּית-הַמִּדְרָשׁ וְהַכְּנָסָת אוֹרְחִים וְהַבָּאָת שְׁלוֹם בֵּין
9 אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּלם. אָמַר רַבִּי
10 יִזְרָאֵל³⁴ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן הַחֲמִירוּ עַל עַצְמָן שֶׁאִפְלוּ
11 רוֹאוֹת טַפַּת דָּם כְּחִרְדֵּל יוֹשְׁבוֹת עָלֶיהָ שֶׁבָּעָה נְקִיִּים.
12 תָּנָא דְּבִי אֱלִיהֵנוּ³⁵ כָּל הַשָּׁנָה הֵלְכוֹת בְּכָל יוֹם מִבְּטָח
13 לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא. שְׁנֹאֲמַר, 'הֵלִיכוֹת עוֹלָם'³⁶
14 לוֹ. אֵל תִּקְרִי 'הֵלִיכוֹת' אֵלָּא 'הֵלְכוֹת'. אָמַר רַבִּי
15 אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא³⁷ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְרַבִּים
16 שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. שְׁנֹאֲמַר, 'וְכָל- בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי ה''³⁸
17 וְכו'. מִזְמוֹר לְדוֹד³⁹ ה' מִי-יִגּוֹר בְּאַהֲלֶךָ מִי-יִשְׁכֵּן
18 בְּהַר קֹדֶשׁ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפּוֹעֵל צֶדֶק. לְעוֹלָם⁴⁰ יִהְיֶה
19 אָדָם יִרָא שְׁמִים בְּסֶתֶר וּמוֹדָה עַל הָאֱמֶת וְדוֹכֵר
20 אֱמֶת בְּלִבּוֹ וַיִּשְׁפֹּם וַיֹּאמַר רַבּוֹן הָעוֹלָמִים לֹא עַל
21 צַדִּיקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מִפְּלִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל
22 רַחֲמֶיךָ הִרְבִּים. מָה אָנוּ מָה חַיֵּינוּ מָה חֲסִדָּנוּ
23 מֵה-צִדְקָתָנוּ מֵה-פְּחָנוּ וּמֵה-גְבוּרָתָנוּ מֵה-נְאֻמָּה
24 לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ הֲלֹא כָּל-הַגְּבוּרִים כָּאֵין לְפָנֶיךָ
25 וְאֲנָשֵׁי הַשֵּׁם כֹּלָא הֵיוּ וְחֲכָמִים כְּבָלִי מַדָּע וּנְבוֹנִים
26 כְּבָלִי הַשֶּׁפֶל כִּי כָל מַעֲשֵׂינוּ תָהוּ וְבָהוּ וַיְמִי חַיֵּינוּ
27 הֶבֶל לְפָנֶיךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדַבְרֵי קֹדֶשׁ⁴¹ וְיִזְמַת⁴²
28 הָאָדָם וְגו'. אָבִל אֲנַחְנוּ עִמָּךְ בְּנֵי בְרִיתְךָ. בְּנֵי

20 בְּרָכָה אַחֲרֹנָה שֶׁל אַחֵר פְּסוּקֵי הַזְמִירוֹת זֶהוּ נִסְחָה.
21 יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לְעַד מִלְפָּנֶיךָ הָאֵל הַמְּלֶכֶת הַגָּדוֹל
22 וְהַקְדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לָךְ נִאֲחָה אֱלֹהֵינוּ
23 וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ'. וְקוֹרֵא הַשִּׁירָה עַד סוּפָה
24 כְּמִנְהַג הַמָּקוֹם.³²

27 ראה לעיל הל' תפלה פ"ז ה"ב, ובביאורנו.
28 תהלים קד, לא. וראה במסכת סופרים סוף פרק יז.
29 תהלים פט, נג. (30) אין פסוק כזה בתנ"ך, ואולי יש
כאן טעות סופר, וצריך לומר: "וברוך שם כבודו לעולם..."
אמן ואמן" (תהלים עב, יט). (31) דברי הימים-א כט, ייד.
32 שירת הים, או שירת "האזינו", וכמבואר בדברי רבינו
לעיל הל' תפלה פ"ז, ה"ג.

25 בְּשִׁשְׁבַת נִהְגוּ כָּל הַעַם לְהוֹסִיף לִפְנֵי בְּרָכָה זוֹ נִסַּח
26 זֶה. נִשְׁמַת כָּל-חַיִּים³³ תִּבְרַךְ אֶת-שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ.
27 וְרוּחַ כָּל-בָּשָׂר תִּפָּאֵר וְתִרְוַמֶּם וְזָכְרְךָ מִלְפָּנֶיךָ תִּמְד
28 לְדוֹר וָדוֹר. וּמַעֲוֹלָם וְעַד עוֹלָם אֲתָה אֵל. וּמִבְּלַעְדֶּיךָ
29 אֵין אֱלֹהִים וְאֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֶה
30 וּמַצִּיל בְּכָל-עֵת צָרָה וְצוּקָה אֲלֵא אֲתָה. מִפְּרִס
31 וּמִרְחִם. אֱלֹהֵי כָל-בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן הַתּוֹלָדוֹת. הַמְהַלֵּל
32 בַּתְּשַׁבְּחוֹת. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בַּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים
33 רַבִּים. אֱלֹהִים אֲמֵת לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמַּעֲוֹרֵר
34 יִשְׁנִים וְהַמְקִיץ נִרְדָּמִים. סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא
35 חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים. וְלֶךְ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. וְאֵלֵינוּ
36 פִּינוּ מִלֹּא שִׁירָה כִּים וּלְשׁוֹנָנוּ רִנָּה בְּהַמּוֹן גָּלִיו
37 וּשְׁפֹתֵינוּ שִׁבַּח בְּמִרְחָבֵי רִקְיעַ וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת
38 בְּשִׁמְשׁ וּבִכְיָרַח וְיָדֵינוּ פְּרוּשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם וְרַגְלֵינוּ
39 קְלוֹת כְּאֲזִלוֹת אֵין אָנוּ מְסַפִּיקִין לַהֲדוֹת לָךְ ה'
40 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְלִבְרַךְ אֶת-שִׁמְךָ עַל-אַחַת
41 מֵאֲלֵף אֲלָפִים וְרַב³⁴ רַבִּי³⁵ [רַבִּין] רַבּוֹת
42 פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת נְסִים וּגְבוּרוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִמָּנוּ וְעַם
43 אֲבוֹתֵינוּ. מִלְפָּנֶיךָ מִמַּצְרִים גָּאֲלָתָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ
44 מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרַעַב זָנַתָּנוּ וּבִשְׂבַע
45 כָּלִפְלָתָנוּ. מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ וּמִדָּבָר מִלְטָתָנוּ וּמִחַלְאִים
46 רָעִים רַבִּים דָּלִיתָנוּ³⁶. וְעַד הֵנָּה עֲזָרְנוּ רַחֲמֶיךָ ה'
47 אֱלֹהֵינוּ וְלֹא עֲזָבוֹנוּ חֲסִדֶּיךָ. עַל כֵּן אֲבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ
48 בָּנוּ וְרוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁנִּפְתַּח בְּאַפֵּינוּ וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁמַּתָּ
49 בְּפִינוּ הֵן³⁷ הֵם יוֹדוּ וְיִבְרְכוּ אֶת-שִׁמְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ
50 וְכוּ'. יִשְׁתַּבַּח וְכוּ'. וְכֵן נִהְגוּ לְקָרוֹת כָּל מְזֻמָּר שִׁיר
51 לְיוֹם הַשִּׁבְעָה³⁸ קֹדֶם שִׁתְּחִילוּ פְסוּקֵי הַזְמִירוֹת בְּיוֹם
52 הַשִּׁבְעָה וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגוּ לְקָרוֹת
53 הַלֵּל הַגָּדוֹל³⁹ בְּשִׁבְתוֹת קֹדֶם פְּסוּקֵי הַזְמִירוֹת. וְיֵשׁ
54 מְקוֹמוֹת שֶׁנִּהְגוּ לְקָרוֹת שִׁיר הַמַּעֲלוֹת⁴⁰ - הַפֵּל
55 כְּמִנְהַגָּם:

(33) מקורו בתקופת המשנה (פסחים פ"ז, מ"ז). ונקרא שם
'ברכת השיר', ופירושו בתלמוד (שם, קיח). שהוא: "נשמת
כל חי". וקטעים מנוסח זה נזכרים במסכת תענית (ו:).
(34) בדפוס מנוסחה, תיבה זו איננה. (35) רבבי, ודגשות

שיתן בכל פעם שתבוא מצוה כזו לידו עד כדי חמישית
מהריוח שבנכסיו, ויותר אינו מחוייב, כמאמרם (כתובות
ג:). "המבזבז, אל יבזבו יותר מחומש" (רע"ב שם).
(10) לכיין בתפילתו, מכאן ואילך נמצא בברייתא במסכת
שבת קכז. כעדות ה'תוספות' (ברכות יא:). ובכת"י
התימנים, אין כל הפסקא הזו, נמצא שאין לפנינו אלא מה
ששנוי במשנה פאה פ"א. וקוראים משנה וברייתא זו - מפני
שאלה הלכות פסוקות הן, מבלי מחלוקת תנאים, "ואין
עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה" שאינה צריכה
עיון, ולא יהא מהרהר בה בתפילתו (ברכות לא. וברשי"י
שם), נמצא שתיכף אחרי ברכות התורה למד במקרא,
במשנה ובברייתא (ראה ב'תוספות' לברכות יא:).
(11) ברכות לא, ע"א. ומפורש בדברי רבינו הלכות "איסורי
ביאה" פרק יא, הלכה ג. (12) מגילה כח, ע"ב.
(13) חבוקק ג, ו. (14) ברכות סד, ע"א. וכל אלה הלכות
ואגדות פסוקות הן. (15) ישעיה נד, יג. (16) תהלים טו,
א. ובכת"י התימנים, אין כל הפסקא הזו. ובי'מעשה רוקח'
היא מוקפת בסוגריים. (17) תנא דבי אליהו, פרק כא.
(18) קהלת ג, יט. (19) לשון שררה (בראשית לב, כט).
(20) לשון יושר, בתוספת נוסח התואר (ישעיה מד, ב).
(21) בסידור "עבודת ישראל" הגיה לומר: ותגבה, והכל
מוסב אל "קרננו" שתרגום ותגבה בישועתך. וכן הנוסח
ב'טור' או"ח סי' מו. (22) עיקר ברכת הודאה זו תוקנה
כנגד דורות השמד שגזרו עליהם לא לקרוא קריאת שמע,
והוכרחו לקרוא בסתר, ולפיכך מסיים: מקדש שמו ברבים,
להודות בזה לה' שנתבטלה הגזירה ויכולים לקדש את שמו
בגלוי ובמנין של עשרה (ש'שלי הלקט'). (23) כנוסח
'מעשה רוקח', ובנוסח אחר: "לכל". (24) צפניה ג, כ.
(25) נחמיה ט, ו. (26) תהלים קב, כח. ובכת"י התימנים,
כל הפסקא הזאת אינה.

1 בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁמְבָרְכִין לִפְנֵי פְסוּקֵי הַזְמִירוֹת²⁷
2 זֶהוּ נִסְחָה. בְּרוּךְ שֶׁאֲמַר וְהִזָּה הָעוֹלָם. בְּרוּךְ הוּא.
3 בְּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמַקְשִׁים. בְּרוּךְ מְרַחֵם
4 עַל-הָאָרֶץ. בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל-הַבְּרִיּוֹת. בְּרוּךְ מַעֲבִיר
5 אֶפְלָה וּמַבִּיא אוֹרָה. בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירְאֵיוֹ.
6 בְּרוּךְ שֶׁאֵין לִפְנֵיךְ לֹא עוֹלָה לֹא שְׂכָחָה וְלֹא כֶּזֶב
7 וְלֹא מְרָמָה לֹא מְשׁוּא פָּנִים וְלֹא מִקֵּחַ שָׂחַד. בְּרוּךְ
8 אֵל חַי לְעַד וְקֵיִם לְנֶעֱמַח. בְּרוּךְ אֲתָה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
9 הָעוֹלָם. הָאֵל הַמְהַלֵּל בְּפִי עַמּוֹ מְשַׁבַּח וּמִפָּאֵר
10 בְּלִשׁוֹן כָּל-חֲסִידָיו וְעַבְדָּיו. וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדְּךָ
11 מְשִׁיחְךָ נְהַלֵּלְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשִׁבְחוֹת וּבְזִמְרוֹת נוֹדֶךָ
12 וּנְשַׁבְּחֶךָ וּנְפָאֲרֶךָ וְנַזְכִּיר שִׁמְךָ מִלְפָּנֶיךָ אֱלֹהֵינוּ יְחִיד
13 חַי הָעוֹלָמִים. מְשַׁבַּח וּמִפָּאֵר עַדִּי עַד שְׁמוֹ. בְּרוּךְ
14 אֲתָה ה' מֶלֶךְ מְהַלֵּל בַּתְּשַׁבְּחוֹת. וְקוֹרִין פְּסוּקִין
15 אֵלֵינוּ. יְהִי כְבוֹד²⁸ ה' לְעוֹלָם יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׁיו כו'
16 אֲשֶׁרֵי כו' עַד סוּף תִּלִּים. וְאַחֵר כֶּן קוֹרֵא פְסוּקִים
17 אֵלֵינוּ. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן²⁹. יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם
18 אָמֵן וְאָמֵן³⁰. וְיִבְרַךְ דְּוִיד³¹ אֶת-ה' לְעֵינֵי כָל-הַקְּהָל
19 וַיֹּאמֶר דְּוִיד בְּרוּךְ אֲתָה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ'.

עֲמָנוּ⁵⁵ בְּאֶשֶׁר הָיָה עִם־אֲבוֹתֵינוּ. אֶל־יַעֲזֹבֵנוּ וְאֶל־
יִטְשֵׁנוּ לְהִטּוֹת לְבַבְנוּ אֵלָיו לִלְכֹּת בְּכַל־דְּרָכָיו לְשֹׁמֵר
מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ. כָּל
הַנְּשָׁמָה⁵⁶ תִּהְיֶה לָּהּ הַלְלוּיָהּ. בְּרוּךְ ה' בְּיוֹם. בְּרוּךְ
ה' בְּיָלְדָהּ. בְּרוּךְ ה' בְּשִׁכְבָּנוּ. בְּרוּךְ ה' בְּקוֹמָנוּ.
תְּמִיד נִהְלָלָךְ סֵלָה וְנִשְׁחֵם בְּחֻקֶּיךָ וּבְאֲמוּנָתְךָ. בְּרוּךְ
אַתָּה ה' הַמוֹלֵךְ בְּכַבְדּוֹ חַי וְקַיִם תְּמִיד יִמְלֹךְ עָלֵינוּ
וְכֹו⁵⁷:

(41) ובדפוסים הקדומים, כתוב: עמו ישראל לעד.
(42) ובכת"י התימנים: אמת אמונה וכו'. (43) תהלים פט,
נג. (44) אין זה פסוק מיוחד בתנ"ך, אלא מורכב הוא
מהתחלות שלשה פסוקים שונים: ה' מלך - תהלים י, טז;
ה' מלך - שם, צג, א; ה' ימלוך - שמות טו, יח. ופירושו:
הוא מלך משנברא העולם, הוא מלך קודם שנברא העולם,
הוא ימלוך לעולם, והרכב פסוק זה נזכר במסכת סופרים
פ"ד, ה"ח. (45) מלכים-א יח, לט. (46) דברי הימים-א
טז, לה. (47) שמואל-א יב, כב. (48) עובדיה א, כא.
(49) זכריה יד, ט. (50) איוב יב, י. (51) תהלים לא, ו.
(52) שם, עט, יג. (53) שם, קכ, ב. (54) ישעיה מה, יז.
(55) מלכים-א ח, נז. (56) תהלים קג, ו. (57) ובכת"י
התימנים: ימלוך לעולם ועד, אמן. בהתאם לשיטת רבינו
לעיל ה' ברכות פ"א, ה"טז. פסוקים נוספים אלו מ"ברוך
ה' לעולם" עד לחתימת הברכה: "המולך בכבודו" וכו' נהגו
לאמרם בתחילה כשהיתה תפילת ערבית רשות, הואיל ויש
בהם שמונה-עשרה אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפילת
'שמונה עשרה', והיו חותמים עליהם בברכה ואומרים קדיש
ויוציאים, ואח"כ למרות שקבעו עליהם לחובה נשאר הדבר
כמנהג הראשון, ומקצת החכמים נמנעים מלאמרם, וכן היה
הרמב"ן נוהג ('רבינו יונה' ברכות פא). וכן אנו נוהגים
בארץ ישראל שלא לאמרם, על-פי פסק הגר"א באו"ח סי'
רלו.

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ט

נסח ברכות התפלה וסידורן

א בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹּהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי
אֲבֹרָהִם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאַלֹּהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל
הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא וְכוּ': ב אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי
מִחִיָּה מְתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ (מִזְרִיד הַטָּל).
(מְשִׁיב הָרוּחַ וּמִזְרִיד הַגֶּשֶׁם). מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד
מִחִיָּה מְתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נֹפְלִים וְכוּ': ג
אַתָּה קְדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ וְקְדוּשִׁים בְּכָל־יוֹם יִהְיֶה לְךָ
סֵלָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַקְּדוֹשׁ: ד אַתָּה חוֹנֵן
לְאָדָם דַּעַת וּמַלְמֵד לְאָנוּשׁ בִּינָה וְחֲנּוּן מֵאַתָּה דַּעַת
חֻקָּהּ וּבִינָה וְהַשְׁפֵּל. בְּרוּךְ אַתָּה ה' חוֹנֵן הַדַּעַת: ה
הַשִּׁיבֵנוּ אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקִרְבֵנוּ
מִלִּפְנֵי לַעֲבֹדָתְךָ וְהַחֲזִירֵנוּ בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה לִפְנֶיךָ.
בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַרוֹצֶה בְּתַשׁוּבָה: ו סֵלַח לָנוּ אֲבִינוּ
כִּי חָטָאנוּ מְחַל לָנוּ מִלִּפְנֵי כִּי פָשַׁעְנוּ לָךְ כִּי אֵל טוֹב

הבי"ת לחסרון הכפל, והמון עם קורא רובי בשורק, וטעות
היא ('אבודרהם'). (36) רוממנו, כמו: ארוממך ה' כי
דליתני (תהלים ל, ב). (37) לשון הנה, ודוגמתו: הן הנה
היו לבני ישראל (במדבר לא, טז). ויש מנקדים: הנהם,
כמו: הן-עם לבדד ישכון (שם, כג, ט) סדר 'עבודת ישראל'.
(38) תהלים צב. (39) הוא פרק קלו שבתהלים. ולמה נקרא
שמו הלל גדול, מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם
ומחלק מזונות לכל בריה", שכתוב בפרק זה: נתן לחם לכל
בשר וגו' (פסחים קיח, וברש"י). (40) תהלים ככא-קכד.

1 בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שְׁלִפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע זֶה הִיא גִּסְתָּה.
2 בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא
3 חֹשֶׁךְ כּו', עַד יוֹצֵר הַמְּאֹרוֹת. בְּרָכָה שְׁנִיָּה - אַהֲבַת
4 עוֹלָם אַהֲבָתְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ חֲמֵלָה גְּדוֹלָה וְיִתְרָה
5 חֲמֵלָה עָלֵינוּ אֲבִינוּ מִלִּפְנֵי כּו' עַד בַּעֲמוּ יִשְׂרָאֵל
6 בְּאַהֲבָה:
7 בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה שְׁלֹאֲחֵר קְרִיאַת שְׁמַע זֶה הִיא גִּסְתָּה.
8 אֲמֵת וְיִצִּיב וְכו' עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאֵל יִשְׂרָאֵל.
9 וּבַעֲרִבִית - בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
10 מִלֶּךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בִּדְבָרוֹ מַעֲרִיב עֲרִיבִים עַד בְּרוּךְ
11 אַתָּה ה' הַמַּעֲרִיב עֲרִיבִים. בְּרָכָה שְׁנִיָּה - אַהֲבַת
12 עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ אַהֲבָתְךָ וְכו' עַד בְּרוּךְ אַתָּה
13 ה' אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל⁴¹. בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שְׁלֹאֲחֵר
14 קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֲרִבִית זֶה הִיא גִּסְתָּה. אֲמֵת
15 וְאַמּוּנָה⁴² כָּל־זֹאת קִיָּם עָלֵינוּ כּו' עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה'
16 גָּאֵל יִשְׂרָאֵל. בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה זֶה הִיא גִּסְתָּה.
17 הַשִּׁפְיָבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם וְכו' עַד בְּרוּךְ שׁוֹמֵר
18 עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַד. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם⁴³ אֲמֵן וְאַמֵּן כּו'
19 עַד פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אֲמֵת. יִרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׁמַח
20 לִבֵּנוּ כּו' עַד ה' מִלֶּךְ ה' מִלֶּךְ ה' יִמְלֹךְ⁴⁴ לְעוֹלָם
21 וָעֶד. וְנַחֲנוּ מִקְצַת הָעַם לְבָרוּךְ פְּסוּקִים בְּאַמְצַע
22 בְּרָכָה וְקוֹרְאִין בְּנֶסֶח זֶה. וְיִרְא כָּל־הָעָם⁴⁵ וְיִפְּלוּ
23 עַל־פְּנֵיהֶם וְיֹאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא
24 הָאֱלֹהִים. הוֹשִׁיעֵנו⁴⁶ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ
25 מִן־הַגּוֹיִם הַלּוֹדוֹת לָשֵׁם קְדֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבֵּחַ בְּתֵהֱלִיתְךָ.
26 כִּי לֹא יִטַּשׁ⁴⁷ ה' אֶת־עַמּוֹ בַּעֲבוּר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי
27 הוֹאִיל ה' לַעֲשׂוֹת אֲתָכֶם לוֹ לָעַם. וְעַל מוֹשִׁיעִים⁴⁸
28 בְּהֵר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת־הָרַע עֲשׂוֹ וְהִיָּתָה לָהּ הַמְּלוּכָה
29 וְהִיָּה ה' לְמֶלֶךְ⁴⁹ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בְּיוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה'
30 אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ שֹׁפְשֻׁמִּים יַחַד שְׁמֶךָ
31 הַקְּרִי עָלֵינוּ קִיָּם אֶת־שְׁמֶךָ וּמַלְכוּתְךָ עָלֵינוּ תְּמִיד.
32 בִּידֶךָ נַפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמְּתִים אֲשֶׁר בִּידֶךָ⁵⁰ נַפְשׁ
33 כָּל־חַי וְרוּחַ כָּל־בָּשָׂר אִישׁ. בִּידֶךָ אִפְקִיד רוּחִי⁵¹
34 פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אֲמֵת. וְאַנְחֵנוּ עִמָּךְ וְצֹאן
35 מִרְעִיתֶךָ⁵² נוֹדָה לָךְ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר נִסְפָּר
36 תִּהְלֶתְךָ. ה' הַצִּילָה נַפְשִׁי⁵³ מִשְׁפַּת־שֹׁקֶר מִלְּשׁוֹן
37 רִמְיָה. יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע⁵⁴ בֵּי תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא
38 תִּבְשׁוּ וְלֹא תִּכְלְמוּ עַד עוֹלָמִי עַד. יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ

1 וְסָלַח אֹתָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' חַנוּן הַמִּרְפָּה לְסֻלַּח: ז
 2 רָאֵה-נָא בְעֵינֵינוּ וּרְיִכָּה רִיבֵנוּ וְדוֹן דִּינֵנוּ וּמַהֲרָה
 3 לְגַאֲלָנוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ גּוֹאֵל חִזָּק אֹתָהּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
 4 גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל: ה' רִפְּאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִרְפָּא הוֹשִׁיעֵנוּ
 5 וְנִשְׁעָה כִּי תִהְלֹתֵנוּ אִתָּה. וְהַעֲלֵה רַפּוּאָה שְׁלָמָה
 6 לְכָל-תַּחֲלוּאֵינוּ כִּי אֵל רּוֹפֵא וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה
 7 ה' רּוֹפֵא חוֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: ט בְּרַכְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ
 8 בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ וּבְרַךְ אֶת-שְׁנוֹתֵינוּ וְתָן (טל וּמְטָר:
 9 לְבִרְכָּה) בְּרָכָה עַל-כָּל-פְּנֵי הָאָדָמָה וְשִׁבַּע אֶת-הַעוֹלָם
 10 מִבְּרֻכְתִּיךָ וְרוּחַ פְּנֵי תִבֵּל. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְבָרֵךְ
 11 הַשָּׁנִים: י תִּקַּע בְּשׁוּפָר גָּדוֹל לְחֵירוֹתֵנוּ וְשֵׂא גֹס לְקַבֵּץ
 12 אֶת-כָּל גְּלִיתֵינוּ מֵאֲרַבַּע בְּנִפּוֹת כָּל-הָאָרֶץ לְאֶרְצֵנוּ.
 13 בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַבֵּץ נְדָחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: יא הַשִּׁיבָה
 14 שׁוֹפְטֵינוּ כְּבִרְאשׁוֹנָה וְיוֹעֲצֵינוּ כְּבַתְחִלָּה וְהַסֵּר מִמֶּנּוּ
 15 יָגוֹן וְאַנְחָה וּמֶלֶךְ עֲלֵינוּ אַתָּה לְבָדֶךָ בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים
 16 בְּצִדִּיק וּבְמִשְׁפָּט. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה
 17 וּמִשְׁפָּט: יב לְמַלְשִׁינֵינוּ, אֵל תְּהִי תִקְוָה וְכָל-
 18 הָאֲפִיקוּרוֹסִין כָּלם כִּרְגַע יֵאָבְדוּ וּמַלְכוּת זְדוֹן תִּעְקַר
 19 וְתִשָּׁבַר בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹבֵר רְשָׁעִים
 20 וּמְקַנֵּיעַ זֵדִים: יג עַל-הַחֲסִידִים וְעַל-הַצְּדִיקִים וְעַל-
 21 גְּרֵי הַצֶּדֶק וְעַל-שְׂאֵרֵית עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל יְיָהּמו
 22 רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְתֵן שֹׁכֵר טוֹב לְכָל הַבּוֹטָחִים
 23 בְּשִׁמְךָ בְּאַמַּת וְכו': יד תִּשְׁפֹּן בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם עֵירְךָ
 24 בְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וּבִנְיָה אוֹתָהּ בְּנֵן עוֹלָם בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
 25 בְּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם: טו אֶת-צִמְחַת דָּוִד
 26 בְּמַהֲרָה תַצְמִיחַ וְקִרְנוֹ תִרּוֹם בִּישׁוּעָתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה
 27 ה' מַצְמִיחַ קֶרֶן יְשׁוּעָה: טז שְׁמַע קוֹלֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ
 28 וְחוּס וְרַחֵם עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרַצוֹן אֶת-תַּפְּלֹתֵנוּ
 29 מִלִּבֵּנוּ⁵ רִיקָם אֵל תִּשְׁיבֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ וְכו': יז
 30 רָצָה ה' אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלַתַּפְּלֹתָם שְׁעָה וְהִשָּׁב
 31 הַעֲבֹדָה לְדַבְּרִי בֵיתְךָ וְאֲשִׁי יִשְׂרָאֵל וְתַפְּלֹתָם וְכו':
 32 בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמַּחְזִיר שְׂכִינָתוֹ לְצִיּוֹן: יח מוֹדִים
 33 אֲנַחְנוּ לָךְ שְׂאֵתָהּ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
 34 צוּר חַיֵּינוּ וּמִגֵּן יִשְׁעֵנוּ אַתָּה לְדוֹר וָדוֹר נִזְדָּה לָךְ
 35 וְנִסְפָּר תִּהְלֹתְךָ עַל-חַיֵּינוּ וְכו': יט שִׁים שְׁלוֹם⁶ טוֹבָה
 36 וּבְרָכָה חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל-יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ
 37 וּבְרַכְנוּ כָּלנוּ מִמְּאֹר פְּנִיךָ נִתַּת לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ תוֹרָה
 38 וְחַיִּים אֶהְבָּה וְכו'. בִּימֹת הַחַמָּה אוֹמֵר בְּבִרְכָּה
 39 (שְׁנִיָּה) 'יֵב לְהוֹשִׁיעַ מוֹרִיד הַטֵּל מִכָּלכָּל חַיִּים
 40 בְּחֶסֶד' וְכו'. וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה תְּשִׁיעִית בְּנִסַּח זֶה 'בְּרַכְנוּ
 41 ה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ וּבְרַךְ אֶת-שְׁנֹתֵנוּ בְּטָלְלִי
 42 רָצוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה בְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
 43 מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים'. כָּלִיל מוֹצָאֵי שְׁבֹת וּבְמוֹצָאֵי יוֹם
 44 הַכַּפּוּרִים וּבְמוֹצָאֵי יָמִים טוֹבִים מְבָרֵךְ בְּרָכָה רְבִיעִית
 45 בְּנִסַּח זֶה, 'אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת וּמִלְמַד לְאָנוּשׁ
 46 בִּינְיָה. אַתָּה הַבְּדִלְתָּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ

ל: וראש לו חפוי. (12) מחנות מלחמה, כלשון חז"ל (חולין דף קכג עמוד א). (13) (זכריה פרק ב, פסוק ט). (14) בכתב יד החתימים "ווערציק" במקום "ונמליכך". (15) (ישעיה פרק ו, פסוק ג). (16) (יחזקאל פרק ג, פסוק יב). (17) (תהילים פרק קמ, פסוק י). (18) ובמדרש תנחומא פרשת צו אמרו: "ובשתיים יעופף (ישעיה פרק ו, פסוק ב) מכאן תיקנו חז"ל לעוף אדם על רגליו בשעה שש"ץ אומר קדוש קדוש וכו', כלומר: מרים עקביו כלפי מעלה כאילו רוצה להשיג את מהות הבורא וחוזר מיד, וראה "שולחן ערוך" אורח חיים סימן קכה. (19) (ישעיה פרק ה, פסוק טז). (20) הוא סדר קדושת "ובא לציון גואל" הנזכר בהלכות תפילה פרק ט, הלכה ו. (21) פרט לשבתות וימים טובים שאינו אומר בהם "סדר היום" בבוקר, אלא במנחה בלבד. (22) וסדר התחנונים מביאו רבינו בפרק הבא אחרי "נוסח הקדיש". (23) מפורטים בפרק הבא. (24) וכן אנו אומרים קדיש אחרי הסליחות. ובכל יום שאנו אומרים תחנונים אחרי תפילת שמונה עשרה, אנו מאחרים לומר קדיש שאחריה, עד גמר התחנונים.

נסח הקדיש

(1) תיקנו חז"ל תפילה זו לשבח בה את השם ולקדשו ברבים, וכדי שיבינו אותה גם עמי הארץ שלא היו מכירים בלשון הקודש אלא ארמית בלבד, תיקנוה בלשון ארמית (תוספות ברכות דף ג עמוד א). ובתלמוד נזכרת תפילה זו, בשם: "יהא שמייה הגדול מבורך", ראה ברכות דף ג עמוד א; דף נז עמוד א; שבת דף קיט עמוד ב ועוד. ובשם "קדיש" נזכרת במסכת סופרים פרק ט"ז, הלכה י"ב; ובפרק י"ט, הלכה א ובעוד מקומות באותה המסכת.

33 יתגדל ויתקדש שמה רבא² בעלמא דברא³ כרעותה⁴
34 וימליך מלכותה וינצח פרגנה⁵ ויקרב משיחה
35 ויפרק עמה⁶ בייכוון ובייכוון ובחיייהון דכל-בית
36 ישראל בעגלא⁷ ובזמן קריב ואמרו אמן. יהא שמה
37 רבא מברך לעלם ולעלמי עלמא⁸. יתברך וכו'.
38 בעת שיאמר שליח צבור 'יתגדל ויתקדש שמה
39 רבא' כל העם עונין אמן. ובעת שהוא אומר תחלה
40 'ואמרו אמן' כל העם עונין 'אמן יהא שמה רבא
41 מברך לעלם ולעלמי עלמא'. ומצות חכמים
42 הראשונים⁹ לענות 'אמן יהא שמה רבא מברך'
43 בכל פחו¹⁰ של אדם. וכשהוא אומר 'יתברך' כל
44 העם עונין אמן. וכשהוא אומר 'ברוך הוא' כל
45 העם עונין אמן. וכשהוא אומר בסוף 'ואמרו אמן'
46 כל העם עונין אמן. ובסדר הזה עונין בכל קדיש
47 וקדיש. קדיש בתרא¹¹ - כל קדיש שאומר שליח
48 צבור אחר שאומר התפלה שאינו אומר אחריו
49 כלום אלא כל העם שומעין אותו ונפטרינ - נהגו
50 העם להוסיף בסופו נסחא זו 'תתקבל צלותהון'¹²
51 (ותתעבד בעותהון וצלותהון) ובעותהון¹³ דכל-בית
52 ישראל קדם אבוהון דבשמא¹⁴. יהא שלמא רבא¹⁵
53 וסיעתא ופרקנא משמא עליכון ועלנא ועל

1 שלישית בנסח זה 'נקדישך ונמליכך'¹⁴ ונשלש לך
2 קדשה משלשת בדבר האמור על-יד נביא¹⁵ וקרא
3 זה אל-זה ואמר קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא
4 כל-הארץ כבודו. כבודו וגדלו מלא עולם ומשרתיו
5 שואלים איה מקום כבודו להעריצו לעמיתם
6 משבחים ואומרים ברוך¹⁶ כבוד ה' ממקומו.
7 ממקומך מלכנו תופיע ותמלך עלינו פי מחכים
8 אנחנו לך. מתי תמלך בצינן בתינו ובימינו תשפן
9 תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך לדור ודור
10 לנצח נצחים ועינינו תראינה במלכות עזך בדבר
11 האמור בדברי קדשך על-ידי דוד משיח צדקך
12 ימלך¹⁷ ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה.
13 לדור ודור נגיד גדלך ולנצח נצחים קדשתך נקדיש
14 ושבחך אלהינו מפנינו לא ימוש כי אל מלך גדול
15 וקדוש אתה. ברוך אתה ה' האל הקדוש. בעת
16 ששליח צבור אומר בברכה זו, 'וקרא זה אל-זה'
17 כל העם עונין 'קדוש קדוש קדוש'¹⁸ וכו'. וכשהוא
18 אומר 'איה מקום כבודו' כל העם עונין 'משבחים
19 ואומרים ברוך' כו'. וכשהוא אומר 'בתינו ובימינו'
20 כל העם עונין אמן. וכשהוא אומר 'על-ידי דוד
21 משיח צדקך' כל העם אומרים 'ימלך ה' לעולם'.
22 וכל אלו הדברים שעונין הצבור הוא קורא עמהן.
23 ולא יגביה קולו בעת שהן עונין עמו. ואחד היחיד
24 ואחד השליח צבור - בעשרה ימים שמראש השנה
25 עד יום הכפורים אומר בסוף ברכה זו 'פאמור'¹⁹
26 ויגביה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש
27 בצדקה. ברוך אתה ה' המלך הקדוש. שליח צבור
28 אומר 'קדיש' לעולם קדם כל תפלה ואחר כל תפלה
29 ואחר שאומר סדר היום²⁰. בכל עת שיאמר סדר
30 היום²¹ יתחנן מעט²² ויאמר 'קדיש'. וכשישלים
31 לקרות בתורה ובכל עת שיתחנן בדברי תחנונים²³
32 בשמיגמר תחנוניו יאמר 'קדיש'²⁴:

(2) בימות הגשמים, וכמבואר לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טו. (3) ראה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טז. (4) בדפוס וונציא ש"י כתוב: ולמשומדים, וכן הנוסח בטור אורח חיים סימן קיח, וכן נראה מדברי הכסף-משנה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה א. משומד - ישראל היודע את בוראו ומתכוון למרוד בו. כל בן נכר לא יאכל בו (שמות פרק יב, פסוק מג) מתרגם אונקלוס: כל בר ישראל דישתמד. (5) בדפוס מנטובה (שכו) כתוב: ומלפניך מלכנו וכו'. (6) "וכשאין שם כהן, כשיגיע הש"ץ ל"שים שלום" אומר: אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וכו' (לשון רבינו לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה י). (7) מסתערת פתאום. ונזכר במסכת ברכות דף יז עמוד א. ועוד. (8) ביום ראש החודש הזה. (9) ובדפוס מנטובה הנוסח: ענו ה' אלוקינו וכו'. (10) (ישעיה פרק סה, פסוק כד). (11) עטוי ומכוסה, כלשון הכתוב (שמואל-ב פרק טו, פסוק

בתורה שבמקום הזה ושכל מקום ומקום יהיה להם ולכם חן וחסד רחמים וסיוע וריוח מלפני אביהם שבשמים. (27) שמתפללים בו לחיי החכמים ושלומם. רבנו לא הזכיר "קדיש-יתום", ובהגהות הרמ"א ליו"ד שעו כותב: "נמצא במדרשות לומר קדיש על אב (שמת)... על כן נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא שנים עשר חודש, וכן נהגו להפטיר בנביא ולהתפלל ערבית (לפני התיבה) במוצאי השבת... וכשהבן מתפלל ומקדש ברבים פודה את אביו ואמו מן הגיהנום". (וראה באליהו זוטא סוף פ"ז מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שמצא אדם אחד... אמר לו מת אני... והנחתי את אשתי מעוברת ויודע אני שזכר היא מעוברת, לכן בבקשה ממך הוה זהיר בו משעה שילד עד שיהיה בן חמש שנים, הולך אותו לבית רבו למקרא, כי בשעה שיאמר ברכו את ה' המבורך אז יעלו אותי מדינה של גיהנום." וב"אור זרוע" הל' שבת אות נ' כתוב: "מנהגנו בארץ כנען (ארצות הסלבים) וכן מנהג בני ריינוס לאחר שאמר הצבור "אין כאלהינו" עומד היתום ואומר קדיש... וכן מצינו מעשה ברבי עקיבא שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם והיה טוען על ראשו עשרה טעונים והיה רץ במרוצת הסוס, גזר עליו ר' עקיבא והעמידו... א"ל למה אתה עושה עבודה קשה כזאת... אמר לו בבקשה ממך אל תעכבני שמא ירגזו עלי אותם הממונים עלי, א"ל מה מעשיך? אמר לו: אותו האיש מת הוא, ובכל יום שולחים אותי לחטוב עצים ושורפים אותי בהם, א"ל בני מה היתה מלאכתך בעולם שבאת ממנו, א"ל גבאי המס הייתי, והייתי מראשי העם ונושא פנים לעשירים והורג את העניים, א"ל כלום שמעת מהממונים עליך אם יש לך תקנה? א"ל שמעתי מהם. שאלמלא היה לו לזה העני בן שהוא עומד בקהל ואומר ברכו... ועונים אחריו ברוך ה' וכו' או יאמר יתגדל ועונים אחריו יהא שמיא רבא - מיד מתירים אותו האיש מן הפורענות... וכן מצא ה"ר אלעזר מורמש"א דתנא דבי אליהו, קטן האומר יתגדל מציל את אביו מן הפורענות". וראה כלה רבתי פ"ב.

מנהגנו להתחנן בנפילת פנים בדברים ופסוקים 19
אלו - פנמים בכלל ופנמים במקצת. לפיכך 26 אני 20
כורע ומשתחוה ומתחנן לפניך אדון העולם אלהי 21
האלהים ואדוני האדונים. כי לא על-צדקותינו 22
אנחנו מפילים תחנונינו לפניך פי על-רחמיך 23
הרבים. ה' שמע ה' סלחה ה' הקשיבה ועשה אל 24
תאחר. מה-נאמר לפניך השם מה-נדבר ומה- 25
נצטדק. חטאנו 30 עוינו והרשענו ומרדנו וסרנו 26
ממצותיך וממשפטיך. לך ה' הצדקה 31 ולנו בשת 27
הפנים. השחרו פנינו מפני חטאתינו ונכפפה 28
קומתנו מפני אשמותינו. אין לנו פה להשיב ולא 29
מצח להרים ראש. אלהי בשתי 32 ונכלמתי להרים 30
אלהי פני אליך פי עונותינו רבו עד למעלה ראש 31
ואשמתנו גדלה עד לשמים. אין בנו מעשים עשה 32
עמנו צדקה למען שמך והושיענו כמו שהבטחתנו 33
על-ידי נביאך 33 למען שמי אאריך אפי ותהלתי 34
אחטם - לך לבלתי הכריתך. לא למענכם 34 אני 35

1 קהלהון דישראל ואמרו אמן. עושה שלום
2 במרומי הוא ברחמי יעשה שלום עלינו ועל-כל-
3 ישראל אמן.

(2) שמו הגדול. (3) שברא. (4) כרצונו. ולדעת הגאון ר"א מוילנה ז"ל תיבת "כרעותיה" חוזרת אל "יתגדל ויתקדש" כלומר: שמו הגדול יתקדש כרצונו בעולם אשר ברא. וראה לכך, הנוסח של על הכל יתגדל ויתקדש וכו' שאנו אומרים בשבת לפני קריאת התורה שאומרים בו: "בעולמות שברא... כרצונו וכרצון יראיו" שתיבת "כרצונו" חוזרת בהכרח אל "יתגדל ויתקדש". (5) גאולתו. (6) יגאל עמו. (7) בקרוב, נגנת רשעים מקרוב (איוב כ, ה) תרגומו: שצית בעגל. (8) לעולם ולעולמי עולמים. (9) (שבת קיט.). (10) בכל כוונתו ובקול רם. (11) אחרון. (12) תפילתם. (13) תיעשה תחנונתם, ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנונתם (מלכים-א ח, מה) תרגומו: ית צלותהון וית בעותהון. (14) לפני אביהם שבשמים. (15) שלום רב ועזרה וגאולה עליכם ועלינו על כל קהלות ישראל.

4 קדיש דרבנן 16 - כל עשה מישראל או יתר
5 שעוסקין בתלמוד תורה שעל-פה 17 ואפלו
6 במדרשות 18 או בהגדות 19 פשהן מסימין אומר אחד
7 מהן קדיש בנסח זה יתגדל ויתקדש שמה רבא
8 דעתיד להדתא עלמא ולאחייא מתא 20 ולמפרק
9 חייא 21 ולמבני קרמא דירושלם 22 ולשכללא היכלא
10 קדישא 23 ולמעקר פלחנא נכראה מן-ארעא
11 ולאחבא פלחנא דשמיא לאתרה בזיוה ויחודה
12 וימליה מלכותה וכו' עד ונחמתא 24 דאמין
13 בעלמא 25 ואמרו אמן. על-רבנן 26 ועל-תלמידיהון
14 ועל-תלמידי תלמידיהון דעסקין באורייתא די
15 באתרא הון ודי בכל-אתר ואתר יהא להון ולכון
16 חנא וחסדא ורחמי וסיעתא ורחא מקדם אבוהון
17 דבשמיא ואמרו אמן. יהא שלמא וכו'. וזהו
18 הנקרא קדיש דרבנן 27.

(16) שמתפללים בו על חיי החכמים (רבנן) ושלומם, כמבואר בסמוך. (17) כגון משנה. (18) "ספרא וספרי" שהם מדרשי פסוקים. (19) דברי חכמה והגיון שהסמיכום חכמינו על המקרא ואין בהם ענין לדינים (ראה רא"ש גדרים לו:). (20) לחדש העולם ולהחיות המתים (ראה מס' סופרים פ"ט בסופר). (21) לגאול החיים. (22) לבנות עיר ירושלים. (23) ולבנות היכל הקדש (בית המקדש) ולעקור עבודה זרה מן הארץ ולהשיב פולחן השמים למקומו בזיו וביקרו, ואין אנו אומרים נוסח זה אלא בבית הקברות אחרי קבורת המת, ובסיום מסכת בתלמוד. (24) תיבה זו קשה להולמה כי מה ענין נחמה לדברי שיר ושבח הנוכרים לפניה, "והכתב והקבלה" בסידורו "תפלה יפה" מפרש לשון הלול ותפארת שכן בערבית קוראים להתפארות נחמה, וכן: הנה עשיו אחיך מתנחם לך להרגך (בראשית כז, מב) פירושו: מתפאר ומתגאה בפני אנשים - שיהרגך. וראה בטור או"ח סימן נו. (25) האמורים בעולם לבני אדם לשבחם בהם. (26) על רבנינו ועל תלמידיהם. העוסקים

42 אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אוֹדְךָ. יִהְיֶה לְרִצּוֹן⁶⁰ אֲמַרְי פִּי וְהִגִּיוֹן
43 לְפִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי: נִהְגוּ מִקְצֵת הָעַם לְקָרָא
44 בְּכָל יוֹם אַחֵר תַּחֲנוּנִים אֵלָיו שִׁיר מְזֻמּוֹר שֶׁהָיוּ
45 הַלּוּיִם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְקוֹרִין
46 'לְדוֹד אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֲשָׁא'⁶¹ כָּל הַמְּזֻמּוֹר. וְקוֹרִין
47 'אֲמַר רַבִּי אֲלַעְזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינָא תַלְמִידֵי חֻכְמִים
48 מְרַבִּים שְׁלוֹם וְכוּ'. אֵין בְּאַלְהֵינוּ אֵין בְּאַדוֹנֵנוּ אֵין
49 כְּמַלְכֵנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. מִי בְּאַלְהֵינוּ מִי בְּאַדוֹנֵנוּ מִי
50 כְּמַלְכֵנוּ מִי כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. נִוְדָה לְאַלְהֵינוּ נִוְדָה
51 לְאַדוֹנֵנוּ נִוְדָה לְמַלְכֵנוּ נִוְדָה לְמוֹשִׁיעֵנוּ. אֵתָּה הוּא
52 אֱלֹהֵינוּ אֵתָּה הוּא אֲדוֹנֵנוּ אֵתָּה הוּא מַלְכֵנוּ אֵתָּה
53 הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. אֵתָּה תְּקוּם⁶² תִּרְחַם צִיּוֹן כִּי־עַתָּה
54 לְחַנּוּנָה כִּי־בָא מוֹעֵד. אַף צְדִיקִים⁶³ יוֹדוּ לְשִׁמְךָ
55 יִשְׁבּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ וְיִבְטְחוּ בְךָ⁶⁴ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי
56 לֹא־עֲזַבְתָּ דוֹרְשֶׁיךָ ה'. כִּי כָּל־הָעַמִּים⁶⁵ יִלְכוּ אִישׁ
57 בְּשֵׁם אֱלֹהֵיו וְאַנְחֵנוּ נִלְךָ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם
58 וָעֶד.

(40) (דברי הימים ב, כ, יב). (41) (תהלים כה, ו).
(42) (שם עט, ח). (43) (שם מד, כז). (44) (שם לג, כב).
(45) (שם קל, ג-ד). (46) (שם כ, י). (47) (שם קג, יד).
(48) (תהלים עט, ט). (49) (דברי הימים א כט, יח).
(50) (תהלים עח, לח). (51) (שם פו, ה). (52) (שם קיט, קמב).
(53) (מזכר ז, יח-ט). (54) (תהלים סח, כ).
(55) (שם מו, ח). (56) (שם פד, יג). (57) (בדפון א: נטעה, חזור אל התורה (ונציא ר"מ עשה רוקח"). (58) (מלשון הכתוב ישעיה סה, כג). (59) (תהלים ל, יג). (60) (שם יט, טו). (61) (שם, פרק כה). (62) (תהלים קב, יד). (63) (שם קמ, יד). (64) (שם ט, יא). (65) (מזכר ד, ה).
59 כָּבֹד אֲמַרְנוּ בְּסִפְרֵי הַזֶּה⁶⁶ שְׂבִימִי הַשְׁבָּתוֹת וְיָמִים
60 טוֹבִים מִתַּפְּלִל אָדָם בְּכָל תַּפְּלָה שֶׁבַע בְּרָכוֹת -
61 שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשֹׁלֵשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּבִרְכָּה אַחַת
62 אֲמֻצָּעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבְרֵאשׁ הַשָּׁנָה וּבִיּוֹם הַכַּפּוּרִים
63 שֶׁל יוֹבֵל מִתַּפְּלִל בְּאֻמָּצָע שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת וּבִתְפִּלַּת
64 מוֹסֵף בְּלֵבָד. וְנִמְצָא מִתַּפְּלִל בְּמוֹסֵף בִּשְׁנֵי יָמִים
65 אֵלּוּ תִשַּׁע בְּרָכוֹת. וּבְמוֹסֵף רֵאשׁ חֹדֶשׁ וּבְמוֹסֵף חֹלוֹ
66 שֶׁל מוֹעֵד מִתַּפְּלִל שֶׁבַע - שְׁלֹשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשֹׁלֵשׁ
67 אַחֲרוֹנוֹת וּבִרְכָּה אַחַת בְּאֻמָּצָע:

(66) הלכות תפלה פ"ב, ה"ח.
וְזֶהוּ נֹסַח כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֻמָּצָעִיּוֹת
68 בְּרָכָה אֲמֻצָּעִית שֶׁל לִילִי שֶׁבַת - 'אֵתָּה קִדְשָׁתָּ
69 אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁמְךָ תַּכְלִית מַעֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְץ
70 וּבִרְכָּתוֹ מִכָּל־הַיָּמִים וְקִדְשָׁתוֹ מִכָּל־הַיָּמִים כְּאַמּוּר²
71 וּבִרְכָּה אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וְיִקְדָּשׁ אוֹתוֹ וְגו'.
72 אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ רַצָּה־נָא כְּמוֹנְחָתֵנוּ וְכוּ'.
73 בְּרָכָה אֲמֻצָּעִית שֶׁל יוֹצֵר - 'יִשְׁמַח מִשֶּׁה בְּמִתְנַת
74 חֲלָקוֹ כִּי עָבַד נַאֲמָן קִרְאָתָּ לּוֹ. כִּלִּיל תַּפְּאֶרֶת בְּרֵאשׁוֹ
75 נִתְמַ³ בְּעַמְּדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינִי הוֹרִיד בְּיָדוֹ שְׁנֵי

1 עוֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם לְשֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתָּם
2 בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בָּאתָם שָׁם. לֹא לָנוּ³⁵ ה' לֹא־לָנוּ
3 כִּי־לְשִׁמְךָ תָּזַן כְּבוֹד עַל־חֲסִדְךָ עַל־אַמְתְּךָ. לְמָה
4 יֵאמְרוּ הַגּוֹיִם אִיָּה נָא אֱלֹהֵיהֶם. אָנָּה ה' אֶל־תִּפְּזֶנּוּ³⁶
5 אֶל־קוֹשֵׁי הָעַם הַזֶּה וְאַל־רִשְׁעוֹ וְאַל־חַטָּאתוֹ. סִלַּח־
6 נָא³⁷ לַעֲזוֹן הָעַם הַזֶּה כְּגִדְל חֲסִדְךָ וּכְאֲשֶׁר נִשְׁאַתָּ
7 לָעַם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנֶּה וְסִלַּחְתָּ לַעֲזוֹנָנוּ³⁸ כִּי רַב
8 הוּא. ה' שְׁמַעְנָה³⁹ ה' סִלַּחְהָ ה' הַקְשִׁיבָה וַעֲשֵׂה
9 וְאַל־תֵּאָחֵז לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵי כִּי שְׁמֶךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ
10 וְעַל־עַמְּךָ:

(28) בכתב יד התימנים הנוסח: "לפניך". (29) (דניאל ט, יח). (30) (דניאל ט, ה). (31) (שם ט, ז). (32) (עזרא ט, ו). (33) (ישעיה מח, ט). (34) (יחזקאל לו, כב). (35) (תהלים קטו, א-ב). (36) (דברים ט, כז). (37) (במדבר יד, יט). (38) כלשון הכתוב (תהלים כה, יא). (39) (דניאל ט, יט).

11 נִהְגוּ הָעַם לְהַתְחַנֵּן אַחֵר נִפְּלַת פָּנִים כְּשִׁמְגִבְיָהּ
12 פָּנָיו מִן הַקִּרְקַע בְּסוּקִים אֵלָיו. וְאַנְחֵנוּ⁴⁰ לֹא נִדַּע
13 מַה־נַּעֲשֶׂה כִּי עֲלֶיךָ עֵינֵינוּ. זָכֹר רַחֲמֶיךָ⁴¹ ה'
14 וְחֲסִדְךָ כִּי מַעֲוֹלָם הֵמָּה. אֵל תִּזְכֹּר־לָנוּ⁴² עֲוֹנוֹת
15 רֵאשׁוֹנִים מִהֵרָה וְקִדְמוֹנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דָלוֹנוּ מְאֹד.
16 קוֹמָה⁴³ עֲזֹרָתָה לָנוּ וּפִדְנוּ לְמַעַן חֲסִדְךָ. יְהִי חֲסִדְךָ⁴⁴
17 ה' עֲלֵינוּ כְּאֲשֶׁר יַחֲלֵנוּ לָךְ. אִם עֲוֹנוֹת⁴⁵ תִּשְׁמְרֵיָהּ
18 ה' מִי יַעֲמֵד. כִּי עַמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוְרָא. ה'
19 הוֹשִׁיעָה⁴⁶ הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בִּיּוֹם קִרְאָנוּ. כִּי הוּא⁴⁷ יִדַּע
20 יִצְרָנוּ זָכוֹר כִּי עֶפֶר אָנַחְנוּ. עֲזָרְנוּ⁴⁸ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ
21 עַל־דְּבַר כְּבוֹד־שְׁמֶךָ וְהִצִּילָנוּ וְכִפֹּר עַל־חַטָּאתֵינוּ
22 לְמַעַן שְׁמֶךָ. וְכֵן נִהְגוּ הָעַם לְהַתְחַנֵּן אַחֵר סֵדֶר־הַיּוֹם
23 בְּתַחֲנוּנִים אֵלָיו. ה' אֱלֹהֵי אֲבֹהֵינוּ⁴⁹ יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל
24 אֲבוֹתֵינוּ שְׁמָרָה־זֹאת לְעוֹלָם לְיָצֵר מַחֲשָׁבוֹת לְבָב
25 עַמְּךָ וְהִכֵּן לְבָבָם אֵלֶיךָ. וְהוּא רַחוּם⁵⁰ יִכְפֹּר עוֹן
26 וְגו'. כִּי אֵתָּה ה'⁵¹ טוֹב וְסִלַּח וְרַב־חֶסֶד לְכָל־
27 קוֹרְאֶיךָ. צִדְקָתְךָ⁵² צֶדֶק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת. מִי־
28 אֶל־כְּמוֹךָ⁵³ נוֹשֵׂא עוֹן וְעוֹבֵר עַל פֶּשַׁע. יֵשׁוּב
29 וְיִרְחַמְנוּ יִכְפֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְגו'. בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם⁵⁴
30 יַעֲמֵס־לָנוּ הָאֵל יִשׁוּעָתֵנוּ סִלָּה. ה' צָבָאוֹת עֲמָנוּ⁵⁵
31 מִשְׁגֵּב־לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סִלָּה. ה' צָבָאוֹת אֲשֶׁר־יִמְ⁵⁶
32 אָדָם בּוֹטָח בָּךְ. בְּרוּךְ אֲדוֹנֵנוּ בְּרוּךְ בּוֹרְאָנוּ בְּרוּךְ
33 שֹׁבְרָאֵנוּ לְכַבֹּדוֹ וְהַבְדִּילָנוּ מִן־הַתּוֹעִים וְנָתַן לָנוּ
34 תּוֹרַת אֱמֶת עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְחַיֵּי עוֹלָם נִטְעָ⁵⁷
35 (נִטְעָה) בְּתוֹכֵנוּ. הִרְחַמְנָן יִפְתָּח לִפְנֵי לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ
36 וְיִתֵּן בְּלִפְנֵי אֲהָבָתוֹ וְיִרְאָתוֹ וְתוֹרָתוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ
37 וְלַעֲבֹדוֹ בְּלִבָּב שְׁלָם וּבְנִפְשׁ חֲפָצָה לְמַעַן לֹא נִיגַע
38 לְרִיק⁵⁸ וְלֹא גִלְד לְפִהָלָה. כֵּן יְהִי רְצוֹן וְרַחֲמִים
39 מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׂמַחֲיָה לְשִׁמּוֹר חֻקֶּיךָ בְּעוֹלָם
40 הַזֶּה וְלִימּוֹת הַמָּשִׁית כִּדִּי שְׁנֹזְפָה וְנִירַשׁ טוֹב לְחַיֵּי
41 הָעוֹלָם הַבָּא. לְמַעַן יִזְמְרָךְ⁵⁹ כְּבוֹד וְלֹא יָדָם ה'

- 1 לוחות אבנים וכתוב בהן שמירת שבת וכן כתוב
2 בתורתך⁴ ושמו בני ישראל כו'. ישמחו במלכותך
3 שומרי שבת קוראי ענג עם מקדשי שביעי. אלהינו
4 ואלהי אבותינו רצה-נא במנוחתנו⁵ כו' עד 'ברוך
5 אתה ה' מקדש השבת'. ברכה אמצעית של מוסף
6 שבת - 'למשה צוית על הר סיני מצות שבת שמור
7 וזכור ובו⁶ צויתנו ה' אלהינו להקריב לך קרבן
8 מוסף בראוי⁶. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו
9 שתעלנו לארצנו וכו' ואת מוסף יום המנוח⁷ הזה
10 נעשה ונקריב' כו' עד 'על-ידי משה עבדך. ולא
11 נתתו מלפנו לגויי הארצות⁸ ולא הנחתו מלפנו
12 לעובדי אלילים גם במנוחתו לא ישכנו ערלים⁹.
13 לבית ישראל נתת זרע ישרון אשר בם בחרת
14 חמדת¹⁰ ימים אותו קראת. אלהינו ואלהי אבותינו
15 רצה-נא במנוחתנו¹¹ כו' עד 'ברוך אתה ה' מקדש
16 השבת'. ברכה אמצעית של מנחת שבת - 'אתה
17 אחד ושמו אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ.
18 עטרת תהלה ועטרת ישועה לעמך נתת. אברהם
19 יגל יצחק ירנן יעקב ויבנו וינחו¹¹ מנוחה שלמה
20 שאמרת רוצה בה. יכירו בניך וידעו כי מאתך היא
21 מנוחתם. תנחילנו אבינו ואל-תהי צרה ויגון ביום
22 מנוחתנו. אלהינו ואלהי אבותינו¹² וכו'.
- (2) בראשית ב, ג. (3) הוא קירון עור פניו (שמות לז, כט).
(4) שם, לא, טז. (5) חזור אל הר סיני ('אבודרהם').
(6) לפי שבכל מוספי החגים לא תמצא מוסף מועט
(בקרבת) כשבת, וע"ז קראה השבת תיגר לפני הקב"ה,
אמר לה: זהו קרבנך הראוי לך, לפי שכל מעשיך כפולים,
שיר כפול, שנאמר (תהלים צב): מזמור שיש ליום השבת,
עונג כפול, שנאמר (ישעיה נח, יג): וקראת לשבת עונג
לקדוש ה' מכבוד... לחם כפול, שנאמר (שמות טז, כב):
לחם משנה - לפיכך ראוי קרבנך להיות כפול: שני כבשים,
וזוהו "כראוי" (בעלי התוספות) בפירושם על התורה,
במדבר כח, ט. (7) המנוחה. (8) שאינם עובדים ע"ז.
(9) שאינם אלו ואלו אלא גרים שקיבלו עליהם שבע מצוות
בני נח ('אבן ירחי'). (10) שנאמר (בראשית ב, ב): ויכל
אלהים ביום השביעי, ותרגומו ב'ירושלמי': וחמיד ה', וכן
(שמואל-ב יג, לט): ותכל (נפש) דוד המלך ('אבודרהם').
(11) כלומר: אברהם יצחק ישמחו כשיעקב ובניו ינחו
בשבת, וייחס גילה לאברהם ורינה ליצחק, מפני שיצחק
קרוב לבני יעקב שניתנה להם השבת יותר מאברהם, ויש לו
שמחה יותר ממנו, ורינה היא יותר מגילה, שנאמר (ישעיה
לה, ב): אף גילת ורנן. ועוד, שגילה היא בלב, ורינה בפה
(אבודרהם).
- 23 ברכה אמצעית של מוסף ראש-החדש - 'ראשי
24 חודשים לעמך נתת זמן פפחה¹² לכל-תולדותם
25 להיותם מקריבים לפניך זבחי רצון ושיערי חטאת
26 לכפר בעדם ופרון לכלם יהיו¹³ תשועת נפשם מיד
27 שוגא. מזבח חדש בציון תכין ועולת ראש חדש
- נעלה עליו. שירי דוד נשמע בעירך האמורים לפני
מזבחך. אהבת עולם¹⁴ תביא להם¹⁵ וברית אבות
לבנים תזכר. אלהינו ואלהי אבותינו מפני חטאינו
גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו שתעלנו לארצנו ואת-מוסף יום
ראש החדש הזה¹⁶ כו' עד 'על-ידי משה עבדך. יהי
רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש
עלינו את-ראש החדש הזה לטובה ולברכה לחן
וילחסד וירחמים לחיים ולשלום ויהי ראש החדש
הזה קץ וסוף לכל-חטאתינו וצרותינו. תחלה
וראש לפדות נפשנו כי בעמך ישראל מפל-האמות
בחרת וראשי חודשים להם נתת. ברוך אתה ה'
מקדש ישראל וראשי חודשים. ברכה אמצעית
ממוסף ראש חדש שחל להיות בשבת - 'אתה
יצרת עולמך מקדם פלית מלאכתך ביום השביעי
בחרת בנו מפל-העמים ורצית בנו מפל-הלשונות
וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלפנו לעבודתך
ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן-לנו ה'
אלהינו שבתות למנוחה ויום ראש חדש הזה לכפר
בעדנו שחטאנו לפניך. ומפני חטאינו וכו' עד
'ומוספים כהלכתן ואת-מוסף¹⁶ יום המנוח הזה
ויום ראש החדש הזה נעשה ונקריב את-קרבנות
חובותינו תמידין בסדרן כמצות רצונך כמו שכתבת
עלינו בתורתך על-ידי משה עבדך. יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש¹⁷ וכו'
עד 'לפדות נפשנו. רצה-נא במנוחתנו וקדשנו
במצותיך כו' עד 'וינחו בם כל-ישראל אוהבי
שמוך. ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל וראשי
חודשים.
- (12) ששעיר ראש-חודש היה מכפר על טומאת מקדש
וקדשיו (שבועות ב,): וכן הכתוב אומר (ויקרא י, י):
ואתה נתן לכם לשאת את עון העדה. (13) הקרבנות
מעלים זכרון ישראל לפני ה' לטובה. (14) שלא יהיה עוד
שעבוד אחרי גאולתם. (15) לכל תולדותם. (16) שהם
שנים: של שבת, ושל ר"ח.
- ברכה אמצעית של יום טוב של פסח - ערבית
שחרית ומנחה - 'אתה בחרתנו מפל-העמים אהבת
אותנו ורצית בנו מפל-הלשונות¹⁷ וקדשתנו
במצותיך וקרבתנו מלפנו לעבודתך ושמוך הגדול
והקדוש עלינו קראת. ותתן-לנו ה' אלהינו מועדים
לשמחתם¹⁸ חגים וזמנים¹⁹ לששון את-יום טוב מקרא
קדש הזה את-יום חג המצות הזה זמן חרותנו
באהבה זכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו
נעלה ויבא כו' והשיאנו²⁰ ה' אלהינו את-ברכת
מועדיך לחיים ולשלום באשר אמרת²¹ ורצית
לברכנו פן תברכנו סלה. ותן חלקנו בתורתך ושמח

1 יום טוב להיות בשבת אומר 'אתה בחרתנו' כו' עד
2 'ותתן לנו ה' אלהינו שבתות למנוחה מועדים
3 לשמחה חגים וזמנים לששון את-יום המנוח הזה
4 ואת-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום פלוני כו'.
5 וכן במוסף אומר 'ואת-מוספי יום המנוח הזה'
6 כו'. ועל דרך זו הוא מזכיר השבת בראש השנה
7 וביום הכפורים אם חלו להיות בשבת - בין בשאר
8 תפלות בין במוסף - וחותם בכל התפלות של שלש
9 רגלים 'מקדש השבת וישראל והזמנים'. ובראש
10 השנה חותם 'מלך על-פל-הארץ מקדש השבת
11 וישראל ויום הזכרון'.²⁷ וביום הכפורים - 'מלך
12 על-פל-הארץ מקדש השבת וישראל ויום
13 הכפורים'.

27 מלשון הכתוב (ויקרא כג, כד): זכרון תרועה, כי ביום
הזה עולה זכרונו לפניו לטובה על ידי השופר (ראש השנה
טז). ואינו מזכיר של ראש-חודש (אף-על-פי שראש השנה
חל בראש חודש תשרי) ש'זכרון אחד עולה לכאן ולכאן'
(עירובין מ:). כלומר: גם ראש-חודש בכלל הזכרון, שנאמר
(במדבר י', י): וביום שמחתכם.... ובראשי חדשיכם.... והיו
לכם לזכרון לפני אלהים.

28 נהגו רב העם מראש השנה ועד יום
הכפורים להוסיף בכל תפלה בעשרת הימים.
בברכה ראשונה מוסיפים 'זכרנו לחיים כו' ברוך
אתה ה' מגן אברהם'. ומוסיפין בברכה שניה, 'מי
כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו ברחמים. ברוך אתה
ה' מתייה המתיים'. ומוסיפין בברכה שמונה-
עשרה²⁹ 'זכר רחמך' וכו'. ובברכה אחרונה³⁰
מוסיפין 'ובספר חיים' וכו'. ובתפלת נעילה של
יום היום אומר בברכה (במקום) 'זכרנו לחיים' -
'חתמנו'. וכל אלו התוספות מנהג מקומות³¹. ויש
מקומות שנהגו שלא יוסיפו דבר.

28 כתוב ב'הגהות מיימוניות' שאם חל ראש השנה ביום
שני או ביום שלישי, מקדימים שבוע אחד להשכים ולומר
'סליחות', וממשיכים באמירת הסליחות עד ערב יום
הכפורים. (29) היא ברכת ה'הודאה'. (30) היא ברכת
'שים שלום'. (31) ומנהגנו לומר "אבינו מלכנו" אחרי
תפילת שחרית בראש השנה, כשחל בחול (הגהות
מיימוניות').

מנהג פשוט שמברכין ברכה שלישית בנסח זה
בשני ימים של ראש השנה בכל תפלה ותפלה
מארבע התפלות וכן נהגו מקצת לברך אותה
באותו הנסח בכל תפלה ותפלה מחמש תפלות של
יום הכפורים. וזהו נסח: 'אתה קדוש ושמוך
קדוש וקדושים בכל-יום יהללוך סלה. ובכן תן
פחדך ה' אלהינו על פל-מעשיך ואימתך על
פל-מה-שבראת וייראוך כל-המעשים וישתחוו
לפניך כל-הברואים ויעשו כלם אגדה אחת לעשות

1 נפשונו בישועתך וכו' ברוך אתה ה' מקדש ישראל
2 והזמנים'.²²

17) מכל האומות ללשונותיהן, מלשון הכתוב (ישעיה סו,
יח). (18) שנאמר (דברים טו, יד): ושמחת בחגך.
19) הוא תרגום של מועדים (ויקרא כג, ד). (20) מלשון
הכתוב: 'ישא ברכה מאת ה' (תהלים כד, ה) אלא שבאה כאן
בבנין "הפעיל", כמו: והשיאו אותם (ויקרא כב, טז).
21) דברים טז, טו. (22) לפי שכל מועדי התורה תלויים
בזמנים, חג הפסח - בזמן האביב, חג השבועות - בזמן
הקציר, חג הסוכות - בזמן האסיף, תיקנו חז"ל לומר:
"והזמנים", במקום: "מועדים" (רבינו בחיי) לפרשת בא).

3 ברכה אמצעית ממוסף הפסח - 'אתה בחרתנו
4 מכל-העמים' כו' עד 'זכר ליציאת מצרים'. ומופני
5 חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין
6 אנו יכולין לעלות להראות ולהשתחוות לפניך
7 בבית בחרתך²³ בנה הדרך בבית הגדול והקדוש
8 שנקרא שמוך עליו מפני היד שנסתלקה²⁴ במקדשך.
9 יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשוב ותרחם עליו
10 ועלינו ברחמך הרבים ותקבץ פוריינו מבין הגוים
11 ונפוצותינו פנס מירכתי ארץ. והביאנו לציון עירך
12 בנה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם ושם
13 נעשה לפניך את-קרבנות חובותינו תמידין כסדרן²⁵
14 ומוספין כהלכתן²⁶ ואת-מוסף יום טוב מקרא קדש
15 הזה יום חג המצות הזה נעשה ונקריב לפניך
16 כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על-ידי
17 משה עבדך. מלך רחמן רחם עלינו וכו' והשיאנו
18 וכו' ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים'.

23) ככתוב (דה"ב ז, טז): בחרתי והקדשתי את הבית הזה.
24) ככתוב (תהלים עד, ז): שלחו באש מקדשיך.
25) הכתוב בתורה, כבש אחד בבוקר וכבש אחד בין
הערבים. (26) לא כסדרם הכתוב בתורה, קרבן עולה לפני
קרבן חטאת, אלא כפי ההלכה שנאמרה מסיני, חטאת
קודמת לעולה, כמבואר בזבחים צ. (הגהות ר"ש הכהן
מולנה בשם אחיו, ר"ה ח:).

19 ובנסח הזה הוא מתפלל בחרג שבועות ובהג הספות
20 בלא חסרון ובלא יתר. אלא שבחרג השבועות הוא
21 אומר 'את-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום חג
22 השבועות הזה זמן מתן תורתנו באתה זכר
23 ליציאת מצרים'. ובמוסף הוא אומר 'ואת-מוסף
24 יום טוב מקרא קדש הזה יום חג השבועות הזה'.
25 וכן בספות הוא אומר 'את-יום טוב מקרא קדש
26 הזה יום חג הספות הזה זמן שמחתנו באתה'
27 וכו'. ובשמיני עצרת אומר 'את-יום טוב מקרא
28 קדש הזה את-יום חג שמיני עצרת הזה זמן
29 שמחתנו' כו'. וכן במוסף אומר 'ואת-מוסף יום
30 טוב מקרא קדש הזה יום חג שמיני' כו'. ואם חל

40 בְּרַחֵם אֶב עַל בְּנִים כו'. בְּרַכָּה שְׁלִישִׁית - אֲתָהּ
41 נִגְלִית בַּעֲנַן כְּבוֹדָךְ עַל עַם קָדְשְׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם מִן
42 הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמַעְתָּם קוֹלְךָ כו'. כִּי אֲתָה שׁוֹמֵעַ כו'
43 בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה. הַיּוֹם הֵרַת עוֹלָם כו'
44 בְּכַתּוּב לְמַעְלָה.

34) לכלול גם מוסף ראש-חודש תשרי. 35) ואין אנו
אומרים זה בתפילה בלחש כִּי־אֵם הַשֵּׁץ בשעה שחזור
בקול, לפי שהיא "רשות" לשֵׁץ כמשמעות הלשון "אשר
בקהל עם אשירה עוזו" (אבוררהם). 36) תהלים קט, יב.
37) מלשון הכתוב (ירמיה כ, יז), כי בראש השנה נגמר
הרינו של עולם ולידתו, כמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה
פ' ט): "תני בשם רבי אליעזר, בכ"ה באלול נברא העולם",
נמצא שביום ששי לבריאתו, הוא ראש השנה, נברא אדם
הראשון ולכן העולם נידון ביום זה (אבוררהם).

45 בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל צוֹם יוֹם הַכַּפּוּרִים³⁸ - בְּעֶרְבִית
46 וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה וְנִעְלָה - אֲתָהּ בְּחִרְתָּנוּ כו'.
47 וְתַתֵּן־לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם הַכַּפּוּרִים הַזֶּה וְאֶת־יוֹם
48 מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה לְמַחֲלָה וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
49 אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיִבְרָא יִגְיַע יִרְאֶה וְיִרְצֶה יִשְׁמַע וְיִפְקֹד
50 וְיִזְכֹּר לְפָנֶיךָ זְכָרוֹנוֹ וְזָכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ זְכָרוֹן יְרוּשָׁלַּיִם
51 עִירָךְ וְזָכְרוֹן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
52 אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
53 אֲבוֹתֵינוּ מְלֹךְ כו'. קֹדְשֵׁנוּ כו'. וּדְבָרְךָ אֲמַת וְקִים כו'
54 בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלֹךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְלֹךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ
55 וְכו'. בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף - אֲתָהּ בְּחִרְתָּנוּ,
56 וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ, וְאֶת־מוֹסֵף³⁹ יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה
57 נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כַּמִּצְוָה רְצוֹנָךְ כו'. אֱלֹהֵינוּ
58 וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ כְּיוֹם צוֹם הַכַּפּוּרִים
59 הַזֶּה מִחָה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ כו'. עַד יִמְבַּלְעֲדֶיךָ אֵין
60 לָנוּ מְלֹךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
61 מְלֹךְ עַל כָּל־הָעוֹלָם כָּלוּ בְּכַבּוֹדְךָ וְהַנִּשָּׂא עַל כָּל־
62 הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בְּהִדְר גָּאוֹן עֲזָךְ וְכו'. עַד
63 יִמְלֹכוֹתָ בְּכָל מְשָׁלָה. קֹדְשֵׁנוּ כַּמִּצְוָה וְתֵן חֶלְקֵנוּ
64 בְּתוֹרָתְךָ וּשְׂבָעֵנוּ מִטוֹבְךָ וּשְׁמַחְתֵּנוּ בִּישׁוּעָתְךָ וְטָהַר
65 לְבָנוּ לְעִבְדְּךָ בְּאֲמַת וּדְבָרְךָ כו'. עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה'
66 מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַכַּפּוּרִים.

38) כתוב ב'הגהות מיימוניות': "ערב יום הכיפורים באים
לבית הכנסת ומתפללים מנחה ומתוודים, והחזן אינו אומר
וידוי (בחזרת הש"ץ), ואומר קדיש ולוקים, ואוכלים סעודה
המפסקת. בליל יום הכיפורים קודם שיעמוד החזן
(להתפלל), מתירים חרם לעבריינים להתפלל עמהם
ומתעטף החזן ואומר: "כל נדרי" שלש פעמים, והקהל
בלחש עמו... ואחר-כך אומר: שהחיינו, ואומר: ברכו" וכו'.
39) כלומר: קרבנות המוסף שהם עלולות וחסטות, ואנו
אומרים ואת מוסף יום הכיפורים הזה, שאין בו אלא מוסף
אחד בלבד. והכל כמנהג המקום, כמו שאמרו ב'ירושלמי'
(עירובין פ"ג, ה"ט): "רבי יוסי שלח מכתב להם (לבני
הגולה) אף-על-פי שכתבו לכם סדרי מועדות (סדר

1 רְצוֹנָךְ בְּלִבְךָ שְׁלָם כו'. וּבִכְנֵן תֵּן כְּבוֹד לַעֲמֹךְ תְּהִלָּה
2 לִירֵאָיִךְ וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרְשֶׁיךָ וּפְתָחוֹן פֶּה
3 לְמַיְחֲלִים לָךְ שְׂמֵחָה לְאָרְצְךָ שְׁשׁוֹן לְעִירָךְ וְצִמְיַחַת
4 קֶרֶן לְדוֹד עֲבָדְךָ וְעִרְיַכַת נֹר לְבִן־יִשְׁי מְשִׁיחֶךָ
5 בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. וְאַזְ צִדִּיקִים יִרְאוּ וְיִשְׁמְחוּ וְיִשְׁרִים
6 יַעֲלוּ וְיַחֲסִידִים כו'. בְּכַתּוּב בְּדַבְּרֵי קָדְשְׁךָ יִמְלֹךְ ה'
7 לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וְדוֹר תִּלְלוּנָהּ. וְכַתּוּב
8 וַיִּגְבֹּה ה' וְגו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלֹךְ הַקָּדוֹשׁ³².

32) השווה לעיל הלכות תפילה (פרק ב, הלכה יח).
9 בְּרַכָּה אֲמַצְעִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עֶרְבִית שַׁחֲרִית
10 וּמִנְחָה - אֲתָהּ בְּחִרְתָּנוּ מִכָּל־הַעֲמִים כו'. וְתַתֵּן־לָנוּ
11 ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה³³ זְכָרוֹן
12 תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה זָכֹר לְיִצְיָאָת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
13 אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיִבְרָא כו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
14 מְלֹךְ עַל כָּל־הָעוֹלָם כָּלוּ בְּכַבּוֹדְךָ וְהַנִּשָּׂא עַל
15 כָּל־הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בְּהִדְר גָּאוֹן עֲזָךְ עַל
16 כָּל־יִשְׁשָׁבִי חֵבֶל אֲרָצְךָ. וַיַּדַּע כָּל־פְּעוּל כִּי אַתָּה
17 פָּעַלְתָּ וְיָבִין כָּל־יִצְוֹר כִּי אַתָּה יַצְרְתָּ וַיֹּאמֶר כָּל
18 אִשָּׁר רוּחַ וְנִשְׁמָה בְּאִפּוֹ ה' וְכו' קֹדְשֵׁנוּ כו'. בְּרוּךְ
19 אַתָּה ה' מְלֹךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם
20 הַזְּכָרוֹן.

33) ואין אומרים מועדים לשמחה חגים וכו' כמו בשלש
רגלים - לפי שאין קרוי חג אלא יום שמביאים בו שלמי
חגיגה, ובהם כתוב שמחה: "ושמחת בחגך", אבל ראש
השנה ויום הכיפורים אין בהם שמחה ואינם קרויים חגים
(לשון רש"י בפירושו לתפילות, במחזור ויטרי כ"י פריז).
ומטעם זה אין אומרים בהם "והשיאנו... את ברכת
מועדיך... לשמחה ולששון".

21 בְּרַכָּה רֹאשׁוֹנָה מְשַׁלֵּשׁ בְּרִכּוֹת אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף
22 רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֲתָהּ בְּחִרְתָּנוּ וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ כו'
23 וְאֶת־מוֹסֵף³⁴ כו' כְּמוֹ שְׂכַתּוּב. 'עֲלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן
24 הַכֹּל לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר בְּרֹאשִׁית שְׁלֵא עֲשֵׂנוּ כְּגוֹיֵי
25 הָאֲרָצוֹת וְכו'. אוֹחִילָה לֹאֵל אֲחִילָה פָּנֵינוּ אֲשַׁאֲלָה
26 מִמֶּנּוּ מַעֲנֶה לְשׁוֹן אֲשֶׁר בְּקֹהֶל עִם אֲשִׁירָה עֲזָרָה³⁵
27 אֲבִיעָה רְנָנוֹת בְּעַד מִפְּעֻלֵּינוּ כו'. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
28 לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ³⁶. עַל־כֵּן נִקְוָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ לְרִאּוּת
29 מְהֵרָה בְּתַפְאֲרַת עֲזָךְ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
30 מְלֹךְ כו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלֹךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְקַדֵּשׁ
31 יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְּכָרוֹן. הַיּוֹם הֵרַת³⁷ עוֹלָם הַיּוֹם
32 יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל־יִצְוֵרֵי עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם
33 כְּעַבְדִּים אִם כְּבָנִים רַחֲמָנוּ בְּרַחֵם אֶב עַל בְּנִים אִם
34 כְּעַבְדִּים עֲיִנֵּנוּ לָךְ תְּלִיּוֹת וְכו'. בְּרַכָּה שְׁנִיָּה -
35 'אַתָּה זֹכֵר מַעֲשֶׂה עוֹלָם וּפּוֹקֵד כָּל־יִצְוֵרֵי קֶדֶם כו'
36 כִּי זֹכֵר הַנִּשְׁכָּחוֹת אַתָּה הוּא מַעֲוֹלָם וְאֵין שְׂכָחָה
37 לְפָנֶי כֹסֵא כְּבוֹדְךָ וְעַקְדַת יִצְחָק לְזִרְעוֹ תִּזְכֹּר וְכו'.
38 הַיּוֹם הֵרַת עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל־יִצְוֵרֵי
39 עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם כְּעַבְדִּים אִם כְּבָנִים רַחֲמָנוּ

התפילות, 'קרבן העדה' שם, וכן ב'הגהות מיימוניות' אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש."

1 נהגו העם בכל תפלות המוספין פשהוא אומר פמו
2 שפתכת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך מזכיר
3 קרבנות אותו היום כמו שהם כתובים בתורה וקורא
4 אותם הפסוקים. ואם לא הזכיר - פיון שאמר פמו
5 שפתכת עלינו בתורתך - שוב אינו צריך⁴⁰ :
(40) ראש השנה לה, ע"א.

נסח הודו

6 אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך תפלתנו ואל
7 תתעלם מתחנו שאלנו פנים וקשי ערף
8 שנאמר לפניך צדיקים אנחנו ולא חטאנו אבל²
9 אנחנו ואבותינו אשמו בגדנו³ גזלנו⁴ דברנו דפי⁵
10 העונו והרשענו וזנו חסנו כו'. עד פי אמת
11 עשית ואנחנו הרשענו⁶. מה נאמר לפניך ה'
12 אלהינו יושב מרום ומה נספר לפניך שוכן שחקים
13 הלא הנסתרות והנגלות אתה יודע. אתה יודע רני
14 עולם ותעלומות סתרי כל-חי. אתה חופש כל-
15 חדרי בטן ובוחן כליות ולב. אין כל-דבר נעלם
16 ממך ואין נסתר מנגד עיניך. ובכן יהי רצון
17 מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתמחל לנו על
18 כל-חטאתינו ותכפר לנו על כל-עונותינו ותסלח
19 לנו על כל-פשענו.

20 ביום הכיפורים, "שהוא זמן תשובה לכל... והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכיפורים" (מלשון רבינו ה' תשובה פ"ב, ה"ז). וידוי - עזיבת החטא והרחקתו, מלשון וידו אבן בי (איכה ג, נג), וכבר פירשנוהו ב"ספר המדע" (הל' תשובה פ"א, ה"א בביאורנו אות ג'). (2) באמת, כמו: אבל אשמים אנחנו (בראשית מב, כא). (3) כבוראנו. (4) איש את רעהו. (5) דבר גנאי וזלזול, והחכם ר' יוסף קמחי פירש: דופי - דו פי, שתי פיות. כלומר: אחד בפה ואחד בלב. (6) נחמיה ט, לג. ובפסיקתא רבתי פ' ר"ני ושמיח" אמרו: "אמר הקב"ה למלאכי השרת, בואו ואודיע לכם צדקתם של בני, שאני טענתיכם בעולם כמה צרות ויסורים הבאתי עליהם בכל דור ובכל שעה ולא בעטו בי אלא קוראים אותי צדיק בפני רשעים, שהם אומרים: ואתה צדיק על כל הבא עלינו ואנחנו הרשענו".

21 על חטא שחטאנו לפניך באנס⁷ ועל חטא שחטאנו
22 לפניך בכלי דעת⁸. על חטא שחטאנו לפניך בגלוי
23 ועל חטא שחטאנו לפניך בדעת ובמרמה⁹. על
24 חטא שחטאנו לפניך בהרהור הלב¹⁰ ועל חטא
25 שחטאנו לפניך בודוי פה¹¹. על חטא שחטאנו
26 לפניך בידון ועל חטא שחטאנו לפניך בחזק יד¹².
27 על חטא שחטאנו לפניך בטמאת שפתים¹³ ועל
28 חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע¹⁴. על חטא
29 שחטאנו לפניך בידועים¹⁵ ועל חטא שחטאנו
30 לפניך בלא יודעים. על חטא שחטאנו לפניך

31 בכחש ובכזב ועל חטא שחטאנו לפניך בלשון
32 הרע. על חטא שחטאנו לפניך במראית העין¹⁶ ועל
33 חטא שחטאנו לפניך בנשף ובמרמית¹⁷. על חטא
34 שחטאנו לפניך בשיח שפתותינו¹⁸ ועל חטא
35 שחטאנו לפניך בעינים רמות¹⁹. על חטא שחטאנו
36 לפניך בפתחון פה²⁰ ועל חטא שחטאנו לפניך
37 בצעדי רגלים²¹. על חטא שחטאנו לפניך בקפיצת
38 יד²² ועל חטא שחטאנו לפניך ברצון ובדעת. על
39 חטא שחטאנו לפניך בשגגה ועל חטא שחטאנו
40 לפניך בתמהון לכב²³. על חטאים שאנו חייבין
41 עליהם חטאת²⁴. על חטאים שאנו חייבים עליהם
42 עולה²⁵. על חטאים שאנו חייבים עליהם קרבן. על
43 חטאים שאנו חייבים עליהם אשם ודאי²⁶. על
44 חטאים שאנו חייבים עליהם אשם תלו²⁷. על
45 חטאים שאנו חייבים עליהם קרבן עולה ויורד²⁸.
46 על חטאים שאנו חייבים עליהם עשה²⁹. על חטאים
47 שאנו חייבים עליהם לא תעשה שנתנו (שנתקו)
48 לעשה³⁰. על חטאים שאנו חייבים עליהם מיתה
49 בידי שמים³¹. על חטאים שאנו חייבים עליהם
50 כרת³². על חטאים שאנו חייבים עליהם מלקות. על
51 חטאים שאנו חייבים עליהם ארבע מיתות בית-דין
52 סקילה שרפה הרג³³ וחנק. על הגלויים לנו ועל
53 שאינן גלויים לנו. הגלויים לנו כבר אמרנום לפניך
54 ה' אלהינו ושאין גלויים לנו כל-חטאתינו אתה
55 יודע כל-הנסתרות כפתוב³⁴ הנסתרות לה' אלהינו
56 והנגלות לנו ולבנינו עד עולם וכו'. כי אתה
57 סולחן לישראל מן העולם ומוחלן³⁵ לשבטי ישראל
58 ומפלעדיך אין לנו מלך מוחל וסולח. אלהי, עד
59 שלא נוצרת³⁶ איני כדאי ועכשו שנוצרת³⁷ כאלו לא
60 נוצרתי. עפר אני בחיי קל וחמר במיתתי. הרי אני
61 לפניך ה' אלהי בכלי מלא בושח וכלמה יהי רצון
62 מלפניך שלא אחטא עוד ומה-שחטאתי מכה
63 ברחמיך הרבים אבל לא על-ידי יסורי. יהיו לרצון
64 אמרי פיי³⁸ והגיון לפניך ה' צורי וגואלי.

(7) שאנסוהו לעבור, ויש חטאים שחייב עליהם אפילו כשעבר באונס. כגון: ע"ז ושפיכות דמים, וכן בשעת גזירת המלכות יורג ואל יעבור אפילו מצוה קלה, כמבואר בסנהדרין (עד.). (8) שלא השתמש כראוי בכח הדעת שניתן בנו לעסק התורה ולדעת אותו, ככתוב (משלי יג, טז): כל ערום יעשה בדעת. (9) במרמה של דעת, שרימה את רעהו ככוונה. (10) במחשבות הלב, וחז"ל אמרו (יומא כט.): "הרהורי עבירה קשים מעבירה". (11) שהתוודת רק בפה, ולבו בל עמו. (12) שנתחזק על חבירו להרע לו. (13) בדברי נבלה, וחז"ל אמרו (שבת לג.): "כל המנבל את פיו מעמיקים לו גיהנם". (14) שמגרה בעצמו את יצר-הרע עליו. (15) שעשה עבירה בפני רבים, ויודעים ממנה. (16) שראה בעיניו דבר ערוה וחמד לו, ככתוב: ולא תתורו..

לפניו ואנשי השם פלא היו וחכמים כבלי מדע
ונבונים כבלי השכל כי כל מעשינו תהו וימי חיינו
הכל לפניו פתוב³⁸ ומותר האדם מן הבהמה אין
פי הכל הכל. אבל אתה הבדלת אנוש מראש
ותפירהו לעמד לפניו כי מי יאמר לך מה תעשה
ואם יצדק מה יתן לך. ותתן לנו ה' אלהינו את
יום הפפורים הזה קץ מחילה לכל חטאתינו למען
נחדל מעשק ידינו ונשוב לעשות חקי רצונך בלב
שלם כדבר שנאמר³⁹ דרשו ה' בהמצאו קראו
בהיותו קרוב יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתי
וישב אלה' וירחמנו ואל אלהינו כי ירחם
לסלוח. ואתה אלוה סליחות טוב ומטיב חנון
ורחום ארך אפים ורחם מרבה להטיב רוצה
בתשובתן של רשעים ואין אתה חפץ במיתתן
כפתיב⁴⁰ חי אני נאם ה' אם אחפץ במות הרשע כי
אם בשוב רשע מדרכו ורחם. שובו שובו מדרכיכם
הרעים ולמה תמותו בית ישראל. השיבנו וקבלנו
ומחל לנו וסלח כגדל חסדך. יהיו לרצון אמרי פי
והגיון לפי לפניו ה' כו'. עושה שלום וכו':
(38 קהלת ג, יט. (39 ישעיה נה, ו. (40 יחזקאל לג, יא.

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ט

נסח ברפת המזון
ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הן את העולם
כלו בטובו בחן ובחסד וברחמים ומפרנס לכל
כאמור² פותח את ידך ומשפיע לכל חיי רצון ומכין
מזון לכל ברייתיו אשר ברא. ברוך אתה ה' הן
את הכל. נודה לך ה' אלהינו ונברך מלכנו כי
הנחלת את אבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה בריית³
ותורה על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדתנו מבית
עבדים על תורתך שלמדנו על חקי רצונך
שהודעתנו על כלם ה' אלהינו אנו מודים לך
ומברכים את שמך כאמור⁴ ואכלת ושבעת וברכת
את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך. ברוך
אתה ה' על הארץ ועל המזון. רחם ה' אלהינו
על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן
כבודך ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו
ומלכות דוד משיחך תחזיר למקומה ביימינו ובנה
ירושלים בקרוב כאשר דברת ברוך אתה ה' בונה
ברחמי את ירושלים. ברוך אתה ה' אלהינו מלך
העולם האל אבינו מלכנו אדינו בוראנו גואלנו
קדושנו קדוש יעקב המלך הטוב והמטיב שבכל
יום ויום גמלנו חן וחסד ורחמים וכל טוב.
הרחמן שתפח לדור דורים. הרחמן ותפאר לנצח
נצחים. הרחמן יזכנו לימות המשיח ולבנין בית

ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. (17 ככתוב
(ויקרא כה, לו): את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא
תתן אכלך. (18) דברי בטלה (הריעב"ץ בסידורו). ויש
מפרשים: שדיבר רעה בחבירו, מלשון: ישיחו בו יושבי
שער (תהלים סט, יג). (19) שמביט על הבריות מלמעלה
למטה, מלשון הכתוב (משלי ו, יז). (20) ברוב דברים,
ככתוב (שם, י ט): ברכ דברים לא יחדל פשע. (21) למחר
לעשות רע. כלשון הכתוב (משלי ו, יח). (22) מלתת
צדקה. (23) דברים כח, כז. כלומר: שהיה מטורף בדעתו
וחטא. ויש מפרשים: שנלכד ברשת המתפלספים להטיל
ספק בעיקרי תורתנו, במציאות ה', בהשגחה פרטית, בתורה
מן השמים, כי הלב החלול מלא תמהון וספיקות על כל דבר
וחזיון, הואיל והאמונה וקבלת אבות רופפו בעיניו (בעל
'הכתב והקבלה'). (24) קרבן חטאת, כגון אם נכשל בשוגג
בדברים שזדונם כרת, והם מנויים במס' כריתות פ"א, מ"א.
(25) כגון שביטל מצות עשה, שלא ישב בסוכה בסוכות
וכדומה, וכן עולה באה לכפר על ההורוי עבירה, רמז לזה:
והעולה על רוחם (יחזקאל כ, לב). (26) כגון שגזל את
חבירו וכיחש ונשבע עליו לשקר, כשיודה ישלם את הגזילה
ויביא קרבן אשם (ויקרא ה, כג-כה). ודאי - שהעבירה
ידועה לו בבירור. (27) שספק לו אם עבר עבירה שזדונה
כרת או לא, מביא אשם להגן עליו מהפורענות עד שיוודע
לו שבוודאי שגג, ואז יביא קרבן חטאת על שגגתו.
(28) שמביאו אדם כפי אשר תשיג ידו, עולה לעשיר ויורד
לעני. והוא בא על שבועת העדות, שאם השביעוהו בית דין
שאם יודע עדות לחבירו שיעידנו, והוא כבש עדותו ונשבע
לשקר (ויקרא ה, א). (29) עונש 'עשה', כגון ביטל מצות
ציצית או תפילין וכדומה. (30) כגון לאו של גזילה הניתק
ל'עשה' שבידו להשיב את הגזילה ולקיים: "והשיב את
הגזילה" ואין לוקין על לאו הניתק ל'עשה' (מכות טז).
(31) שמת לפני זמנו. (32) שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא,
ובהלכות סנהדרין פ"ט מונה רבינו כל חייבי מיתה בידי
שמים, וחייבי כריתות, וכל מצוות לא-תעשה שאין בהן
אלא מלקות בלבד. (33) שמתזים את ראשו בסייף, וכל
מיתות בית דין מפורשות בדברי רבינו שם, פ"ט.
(34) דברים כט, כח. (35) שהסליחה והמחילה נמצאות בו
בקביעות, והוא הקב"ה שסולח לנו תמיד. (36) מה אני
ומה חשיבותי. (37) תהלים יט, טו.

1 בפסד הזה מתודה בערבית שחרית ומוסף ומנחה
2 בין יחיד בין שליח צבור. אלא שהיחיד אומר ודוי
3 זה אחר תפלתו אחר שגומר 'שים שלום' קדם
4 ש'פסיע' שלש פסיעות ושלח צבור אומר בתוך
5 ברכה אמצעית קדם שיאמר 'אלהינו ואלהי אבותינו
6 מחל לעונותינו' מתודה ודוי בפסד הזה ואחר כך
7 אומר 'מחל לעונותינו ביום צום הפפורים':
8 בנעילה מתודה בפסד הזה - 'מה נאמר לפניך
9 יושב מרום כו' כי עונותינו רבו מלמנות כו' מה
10 אנו מה חיינו מה חסדנו מה צדקנו מה מעשינו
11 מה נאמר לפניך ה' אלהינו הלא כל-הגבורים כאין

שְׁבַת יוֹם טוֹב - כּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם וְחוֹתָם מְקַדֵּשׁ
הַשְּׁבַת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְמָנִים. כְּנֹסֶס שֶׁהוּא חוֹתָם
בְּתַפְּלָה בְּכִרְכָּה אֲמֻצָּעִית בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם כֶּף הוּא חוֹתָם
בְּכִרְכָּה אֲחֵרוֹנָה²⁰.

לפני קריאת ההפטרה. (12) פרט לנביאי השקר (אבודרהם) ויש מפרשים: הנביאים הם טובים לישראל שמדריכים אותם בדרך הטובה (עבודת ישראל). (13) ששקולים דבריהם כדברי תורה, שנאמר (דניאל ט, י): ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים. (14) מפני שהזכיר את הנביאים, חוזר למשה רבם של נביאים לחלוק לו כבוד, וכן הוא חוזר לתורה מפני הכבוד, וכדי שלא יראה שמזכירים אחר הנביאים פותח בהם ב"כרוך" אבל אין זו ברכה בפני עצמה אלא המשכה של התחלת הברכה (כס"מ, לעיל הל' תפלה פ"ב, ה"ט). (15) "ומיד עומדים העם ואומרים נאמן אתה וכו' ודבר זה הוא ממחלוקת בני מזרח ובני מערב, שבני מזרח עונים אותו בישיבה, ובני מערב בעמידה ואח"כ חוזר המפטיר לענינו ואומר: נאמן אתה הוא" וכו' (מס' סופרים ג', ה"י). ומטעם זה יש הפסק במחזוריים (בין אמת וצדק ל"נאמן אתה) לפי שהצבור היה רגיל להפסיק כאן בדברי שבח (תוספות) לפסחים קד:). אולם הכל ברכה אחת היא. (16) כנוי לכנסת ישראל הדואבת בגולה, מלשון: עגמה נפשי לאביון (איוב ל, כה). (17) כנוסח ונציא מנטובה ועוד. ובדפוא אין זה. (18) זו עבודת המקדש, וכיום התפלה ממלאת את מקומה. (19) נמצא שכל ברכות הפטרה הן חמש ויחד עם שתי הברכות שהמפטיר מברך על התורה הן שבע – כנגד שבעה קרואים שבתורה (מסכת סופרים פ' יד, ה"א) – מפני שפעם גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים כנגד שבעה קרואים שבתורה, ומטעם זה נקראת "הפטרה" לפי שנפטרו בה מקריאת התורה בשעת גזירה (לבוש רפ"ו). (20) כגון בראש השנה הוא חותם. מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון, כמפורש לעיל.

הַעֲנִינֹת שְׁנֵיהֶם רַב הָעַם לִקְרוֹת מִן הַנְּבִיאִים כָּל
שְׁבַת וְשְׁבַת וּמִפְטִירֵין בְּהֵן וְאֵלוֹ הֵן: בְּרֵאשִׁית -
הֵן עֲבָדֵי אֲתָמָּה-בּוֹ עַד אֲעֵלָה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִים
וְלֹא עֲזַבְתִּים בִּישְׁעִיהָ²¹. תּוֹלְדֵת נֹחַ - רְגֵי עֲקָרָה
לֹא יִלְדָּה עַד הֵטוּ אֲזָנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי בִּישְׁעִיהָ²².
לֶךְ-לֶךְ - וְאַל-מִי תִדְמִינִי וְאַשֹּׁה עַד כִּי אָנִי ה'
אֶעֱנֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בִּישְׁעִיהָ²³. וַיֵּרָא אֵלָיו -
וְאַשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי כְנֵי הַנְּבִיאִים עַד וְתִשָּׂא
אֶת-בְּנָהּ וְתַצֵּא בְּמַלְכִים²⁴. וַיְהִי חַיִּי שָׁרָה - תַּחֲלֵת
הַסֶּפֶר עַד יְחִי אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם בְּמַלְכִים²⁵.
תּוֹלְדֵת יִצְחָק - מִשָּׂא דָבָר ה' אֵל-יִשְׂרָאֵל בְּיַד
מִלְאָכִי עַד וְעִרְכָּה לָהּ מִנְּחָת' וְגו' בְּתִרְיֵי-עֲשָׂרָה²⁶.
וַיֵּצֵא יַעֲקֹב - יְעֵמִי תְלוּאִים לְמִשְׁוֹבְתִי עַד וַיְבַנְיָא
הָעֵלָה בְּתִרְיֵי-עֲשָׂרָה²⁷. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - חֲזוֹן עֲבָדֶיהָ
עַד סוֹף סִפְרוֹ בְּתִרְיֵי-עֲשָׂרָה. וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב - עַל שְׁלֹשָׁה
פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲרִיָּה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא
בְּתִרְיֵי-עֲשָׂרָה²⁸. וַיְהִי מִקֵּץ - יַיִקְנָן שְׁלֹמֹה וַיְהִי

הַמְקַדֵּשׁ וְלַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא⁷. מְגִדוֹל⁸ יִשְׁוֹעוֹת מִלְּפֹ
וְגו' כְּפִירִים⁹ רָשָׁו וְרָעִבוּ וְגו' הוֹדוּ¹⁰ לָהּ כִּי טוֹב כִּי
לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

(1) בעין יפה, ובפנים יפות. (2) (תהילים פרק קמה, פסוק טז). (3) זו ברית מילה, השווה לעיל הלכות ברכות פרק ב, הלכה ג. (4) (דברים פרק ח, פסוק י). (5) ולפי מה שכתב רבינו לעיל הלכת ברכות פרק א, הלכה ט"ז עונה כאן אמן על ברכת עצמו. (6) כאן סוף הברכה הרביעית שתיקנוה חכמי יבנה כנגד הרוגי ביתר (ברכות דף מח עמוד ב) מכאן ואילך הוספה מאוחרת שנתוספה בימי הגאונים (כל בו סימן צט). (7) בכתב יד אברבנאל: הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד. (8) (שמואל-ב פרק כב, פסוק נא). ואנו נוהגים לומר בימי החול מגדיל וגו' כנגד הפסוק שבתהילים פרק יח, פסוק נא שכתוב בו מגדיל. ובמדרש "שחר טוב" פרק יח (הובא בילקוט שמעוני שמואל רמז קסד) אמרו: כתוב אחד אומר מגדיל וכתוב אחד אומר מגדול? רב יודין אמר, לפי שאין ישועתה של אומה זו באה בבת אחת, אלא מתגדלת והולכת, ומהו מגדול שנעשה לה מלך המשיח כמגדל גדול, שנאמר (משלי פרק יח, פסוק י); מגדל שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, ולפיכך בימי החול שהם דמיון ימי הגלות אומרים "מגדיל" לרמז על בניין שהקדוש-ברוך-הוא עוסק בבניינה והולך ומגדילה, ובשבת שהיא מכוונת נגד ימי המשיח אומרים מגדול לרמזו על גמר הישועה שנתגדלה כל צרכה ונעשית כמגדל עוז (עיון תפילה, לסידור "אוצר התפילות"). וראש חודש דינו כשבת, וסימנך: חודש ושבת קרוא מקרא (ישעיה פרק א, פסוק יא), כלומר, כמו שכתוב בנביאים (לבוש). (9) (תהילים פרק לה, פסוק יא). (10) (שם, פרק קלו, פסוק א).

הַמִּפְטִיר בְּנְבִיא מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ¹¹ בְּרוּךְ אַתָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים¹²
וְרָצָה בְּדְבָרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאַמֶּת¹³. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ¹⁴ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנְבִיאֵי הָאֱמֶת וְהַצֶּדֶק. וּמְבָרֵךְ לְאַחֲרֶיהָ בְּרוּךְ
אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל-הָעוֹלָמִים
צָדִיק כָּל-הַדּוֹרוֹת הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה
מִדְּבַר וּמַקְשֵׁם אֲשֶׁר כָּל-דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק. נְאֻמָּן¹⁵
אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד
מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם כִּי אֵל נְאֻמָּן אַתָּה.
בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַנְּאֻמָּן כָּל-דְּבָרָיו. רַחֵם
עַל-צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ וְלַעֲגוּמַת נַפְשֵׁנוּ¹⁶
תוֹשִׁיעֵנוּ¹⁷ מִהֵרָה בְּיָמֵינוּ וְתִבְנֶה מִהֵרָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
בּוֹנֵה וְרוֹשְׁלִים. אֶת-עֲצָמָה דָּוִד עַבְדְּךָ מִהֵרָה תַצְמִיחַ
וְקִרְנוֹ תָרוּם בִּישׁוּעָתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מֶגֶן דָּוִד. עַל
הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה¹⁸ וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם
הַמְּנוּחַ הַזֶּה שְׁנַתָּ לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה לְכָבוֹד
וְלִתְפָאֲרָתָה. עַל הַכָּל אֲנוּ מְבָרְכִין שְׁמֶךָ. בְּרוּךְ אַתָּה
ה' מְקַדֵּשׁ הַשְּׁבַת¹⁹. וְכִּיּוֹם טוֹב הוּא אוֹמֵר וְעַל יוֹם
טוֹב מְקַרָּא קֹדֶשׁ הַזֶּה שְׁנַתָּ לָנוּ לְשֹׁשׁוֹן וְלִשְׂמִיחָה.
בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמָנִים. וְאֵם הִיא

- 1 חלום' עד 'ויהי המלך שלמה מלך' במלכים²⁹.
 2 ויגש אליו - 'ואתה בן-אדם קח לך עץ אחד' עד
 3 'ויקדעו הגוים כי אני ה' ביחזקאל³⁰. ויהי יעקב -
 4 'ויקדעו ימי דוד למות' עד 'ושלמה ישב על-כסא
 5 דוד אביו' במלכים³¹.
 21 (מב, א-טז). 22 (נד, א-נה, ג). 23 (מ, כה-מא, יז).
 24 (ד, א-לז). 25 (שם, א-לה). 26 (מלאכי, פרקים:
 א, ג, ד). 27 (הושע יא, ז - יב, יד). 28 (עמוס ב, ו
 - ג, ח). 29 (ג, טו - ד, א). 30 (לז, טו-כח).
 31 (ב, א-יב).
 6 ואלה שמות - 'בן אדם הודע את-ירושלים' עד
 7 'ויצא לך שם' ביחזקאל³². וארא - 'ולא-יהיה עוד
 8 לבית ישראל' עד 'פיום ההוא אצמיח קרן לבית
 9 ישראל' ביחזקאל³³. בא אל-פרעה - 'משא מצרים'
 10 עד 'אשר ברכו ה' צבאות' בישעיה³⁴. ויהי בשלח
 11 - שירת דבורה מן 'ויכנע אלהים' עד 'ותשקט
 12 הארץ ארבעים שנה' בשפטים³⁵. וישמע יתרו -
 13 'בשנת-מות המלך עזיהו' עד 'למרה המשרה'
 14 בישעיה³⁶. ואלה המשפטים - 'הדבר אשר היה
 15 אל-ירמיהו' עד 'לא יפרת איש ליונדב בן-רכב'
 16 בירמיה³⁷. ויקחו לי - 'וה' נתן חכמה לשלמה' עד
 17 'ושכנתי בתוך בני ישראל' במלכים³⁸. ואתה תצוה
 18 - 'הגד' את- (בני) [בית] - 'ישראל את-הבית' עד
 19 'ורציתי אתכם' ביחזקאל³⁹. כי תשא - 'ודבר ה'
 20 היה אל-אליהו' עד 'וירכב אחאב וילך' במלכים⁴⁰.
 21 ויקהל - 'וישלח המלך שלמה ויקח את- חירם
 22 מצר' עד 'ותתם מלאכת' במלכים⁴¹. (ו) אלה פקודי
 23 - 'ויעש חירם' עד 'והפתות לדלתות הבית'
 24 (במלכים⁴²).
 32 (טז, א-יד). 33 (כח, כה - כט, כא). 34 כל פרק
 יט. 35 (ד, כג - ה, א-לא). 36 (ו, א-ז - ט, ו, ואנו
 קוראים מתחלת פרק ו עד פ"ז פסוק ו ומדלגים לפרק ט
 פסוק י, ואולי גם רבנו נתנון לכך). 37 כל פרק לה.
 38 (ה, כו - ו, א-יג). 39 (מג, י-כז). 40 (יח, א-מה).
 41 (ז, יג-כב). 42 (שם, מ-נ).
 25 ויקרא - 'עם-זו יצאתי לי' עד 'בה אמר ה' מלך
 26 'ישראל' בישעיה⁴³. צו את-אחרן - 'עלותיכם ספו
 27 על-זבחיכם' עד 'באלה חפצתי נאם ה'
 28 בירמיה⁴⁴. ויהי פיום השמיני - 'ויסוף עוד דוד
 29 את-כל-בחור בישראל' עד 'כל אשר בלבבך
 30 (במלכים) בשמואל⁴⁵. אשה כי תזריע - 'ואיש בא
 31 מפעל שלישה' עד 'וילך מאתו ככרת ארץ'
 32 במלכים⁴⁶. זאת תהיה - 'וארבעה אנשים'⁴⁷ ומדלג
 33 עד 'ולא השליכם מעל פניו' במלכים⁴⁸. אחרי מות
 34 - 'התשפט התשפט' עד 'ונחלת בך לעיני (ה) גוים'
 35 ביחזקאל⁴⁹. קדשים תהיו - 'באו אנשים מזקני
- 36 ישראל' עד 'צבי היא לכל-הארצות' ביחזקאל⁵⁰.
 37 אמר אל-הכהנים - 'והכהנים הלויים בני צדוק' עד
 38 'כל-נבלה וטרפה' ביחזקאל⁵¹. בהר סיני - 'ה' עזי
 39 ומעזי' עד 'רפאני ה' וארפא' בירמיה⁵². אם-בחקתי
 40 - 'הנבא על- רועי ישראל' עד 'והצלתים מיד
 41 העובדים בהם' ביחזקאל⁵³.
 43 (מג, כא - מד, ו). 44 (ז, כא - ט, כג). ואנו נוהגים
 לקרוא עד ח, ג ומדלגים עד פרק ט, כב. 45 (שמואל-ב
 ו, א - ז, ג). 46 (מלכים-ב ד, מב - ה, יט). 47 (שם,
 ז, ג-כ). 48 (שם, יג, כג). 49 (כב, א-טז). 50 (כ, א-טו).
 51 (מד, טו עד סוף הפרק). 52 (טז, יט - יז, יז).
 53 (לד, א-כז).
 42 במדבר סיני - 'והיה מספר בני ישראל' עד
 43 'וארשתיך לי באמונה' בתרי-עשר⁵⁴. נשא - 'ויהי
 44 איש אחד מצרעה' עד 'ויגדל הנער ויברכהו ה'
 45 בשפטים⁵⁵. בהעלתך - 'רני ושמיח בת-ציון' עד 'ידי
 46 זרבלל' סדו הבית' בתרי-עשר⁵⁶. שלח-לך - 'וישלח
 47 יהושע בן-נון' עד 'וגם נמגו כל-יושבי' וגו'
 48 ביהושע⁵⁷. ויקח קרח - 'ויאמר שמואל אל-העם'
 49 עד 'כי לא יטוש ה' את-עמו' בשמואל⁵⁸. זאת חקת
 50 התורה - 'ויפתח הגלעדי' עד 'ממים ימימה'
 51 בשפטים⁵⁹. וירא בלק - 'והיה שארית יעקב' עד
 52 'והצנע לכת עם-אלהיך' בתרי-עשר⁶⁰. פינחס - 'וינד
 53 ה' היתה אל-אליהו' עד 'ויקם וילך אחרי אליהו'
 54 במלכים⁶¹. ראשי המטות - 'ויתן משה למטה בני-
 55 ראובן' עד 'ויחלקו (מחלק) את-הארץ' ביהושע⁶².
 56 אלה מסעי - 'אלה-הנחלות' עד 'ויתנו בני-ישראל
 57 ללויים' ביהושע⁶³.
 54 (הושע ב, א-כב). 55 (יג, ב-כד). 56 (זכריה ב, יד
 - ד, ט-ט). 57 (ב, א עד סוף הפרק). 58 (שמואל-א יא, יד
 - יב, כב). 59 (יא, א עד סוף הפרק). 60 (מכה ה ו
 - ז, ח). 61 (מלכים-א יח, מז - יט, כא). 62 (יג, טו
 - יד, ה). 63 (יט, נא - כא ג).
 58 אלה הדברים - 'אשר דבר ה' אל ישראל' עד
 59 'והייתם לי לעם' בירמיה⁶⁴. ואתחנן - 'ואתפלל
 60 אל-ה' אחרי תתי את-ספר המקנה' עד 'שדות בפספ
 61 יקנו' בירמיה⁶⁵. והיה עקב - 'הלך וקראת באזני
 62 ירושלים' עד 'והתברכו בו (כל) גוים ובו יתהללו'
 63 בירמיה⁶⁶. ראה אנכי - 'הנה ימים באים נאם ה'
 64 והקמתי' עד 'אם-יסתר איש במסתרים' בירמיה⁶⁷.
 65 שפטים - 'ויהי כאשר זקן שמואל' עד 'ויאמר
 66 שמואל אל-אנשי ישראל לכו' בשמואל⁶⁸. כי-תצא
 67 - 'ויאספו פלשתים את-מחניהם' עד 'וה' יהיה
 68 עמך' בשמואל⁶⁹. והיה כי-תבוא - 'אז יבנה יהושע
 69 מזבח' עד 'ולא היה פיום ההוא' ביהושע⁷⁰. אתם
 70 נצבים - 'ויאסף יהושע את-כל-שבטי ישראל' עד

- 32 (ב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. (ג) שְׁלֹא לַעֲנֹשׁ בַּשֶּׁבֶת.
33 (ד) שְׁלֹא לַצָּאת חוּץ לַגָּבֹל בַּשֶּׁבֶת. (ה) לְקַדֵּשׁ אֶת
34 יוֹם הַשֶּׁבֶת בְּזִכְרֶיהָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

סדר המועדים בתורה הוא לפי סדר החדשים מניסן והלאה. ולאחר הקדמת מצוות שבת, מזכירה התורה את מצוות הפסח, מצוות הקרבת העומר, ספירת העומר, הקרבת שתי הלחם שבחג השבועות ומקרא קודש שבו, ר"ה, יוהכ"פ וסוכות. וכתב הרמב"ם ש"הלך רבינו הקדוש אחר פרשת המועדות דאמור", ולכן התחיל במסכת שבת, ואחרי מסכת עירובין (שהוא מעניין השבת) סידר מסכת פסחים וכו'.

אבל בספר ה"יד החזקה" שינה הרמב"ם וסידרם באופן אחר. בתחילת ספר זמנים, סידר שבת ועירובין (כבמשנה), ולאח"כ שביתת העשור (יוה"כ), שביתת יו"ט, חמץ ומצה, שופר, סוכה, לולב וכו'. וגם על פי הסברו של ה'מגיד משנה' שסדרן הרמב"ם על-פי סדר חומרתן של המועדים, הרי אינו מובן במה נחשב סדר זה יותר מהסדר שסידרה התורה (והמשנה), ובנוסף מדוע סידר ה'ל' קידוש החודש קרוב לסוף הספר, והלא קביעות כל המועדים תלויה בקידוש החודש. ומבאר זה על-פי הפסוק שהביא הרמב"ם ככותרת לספר זמנים "נחלתי עדותיך לעולם כי ששון לבי המה", שלכאורה אינו מתאים לספר זמנים, המדבר ב"כל המצוות שהן בזמנים ידועים", היינו מצוות שחיובן אינו תמידי אלא בזמנים מסויימים - שבת, יוה"כ, יו"ט, סוכה, לולב וכו' - ואילו הפסוק "נחלתי עדותיך לעולם כו'" מדגיש את התמידיות שבמצוות, היפך מצוות אלו שהן בזמנים ידועים. ועוד, שהרמב"ם עצמו מדגיש חילוק זה בין ספר אהבה ש"אכלול בו כל המצוות שהן תדירות שנצטוונו בהן כדי לאהוב את המקום ולזכרו תמיד, כגון ק"ש ותפילין כו'", משא"כ בספר זמנים "אכלול בו כל המצוות שהן בזמנים ידועים" כנ"ל.

והביאור: במצוות שחיובן הוא לפי הזמן, יש שני פרטים: חלות המצווה על הזמן - שנהיה זמן של מצוה, וחלות החיוב על האדם. כשציוותה התורה על המועדות - קידשה את הזמן, ולכן הקדימה לפרשת המועדות ואמרה: "אלה מועדי ה' מקראי קודש... אלה הם מועדי" כלומר, שיש ימים מיוחדים הנבדלים משאר הימים, בהם על האדם לקיים מצוות.

אבל דיני המועדות כפי שנסדרו ברמב"ם בספר ה'יד' שהוא ספר "הלכות הלכות" הם בסדר של חיובי הגברא, ולכן סידר את החיובים החמורים תחילה. מתחיל באזהרות ואיסורים, שבת ואח"כ שביתת העשור, כי "כל מלאכה שחיובין על זדונה בשבת סקילה, חייבין על זדונה בעשור

1 פְּרָמִים וְזִיתִים אֲשֶׁר לֹא נִטְעַתֶּם בִּיהוֹשֻׁעַ⁷¹. הָאֲזִינוּ
2 - וְלִקְחָתִי אֲנִי מִצִּמְרַת הָאָרֶץ עַד וְהָשִׁיבוּ וְחִיו
3 בִּיהוֹשֻׁעַ⁷². וְזֹאת הַבְּרָכָה - וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה
4 עֲבָד ה' וַיִּמְדַּלֵּג עַד וַיְהִי ה' אֶת-יְהוֹשֻׁעַ בִּיהוֹשֻׁעַ⁷³.
(64) (ל, ד-כב). (65) (לב, טז עד סוף הפרק). (66) (ב, א - ד, ב). (67) (כג, ה-כד). (68) (ח, א, עד סוף הפרק). (69) (יז, א-לז). (70) (ח, ל - י, יד). (71) (כד, א-ג). (72) (יז, כב - יח, לב). (73) (א, א עד סוף הפרק ומדלק לפרק ו, כז).

5 כָּל שֶׁבֶת שֶׁקֻּרִין בָּהּ שְׁתֵּי פְרָשִׁיּוֹת⁷⁴ מִפְּטִירֵין בָּהּ
6 מַעֲנִין פְּרָשָׁה אַחְרֹנָה. וְזוֹ הַמְּנִיגָה בְּרַב הַמְּקוֹמוֹת.
7 וְכֵן נִהְיָ רַב הָעַם לִהְיוֹת מִפְּטִירֵין בְּנִחְמוֹת יִשְׁעֵיהֶו
8 מֵאַחַר תְּשֻׁעָה בָּאָב עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. בַּשֶּׁבֶת שֶׁאַחַר
9 תְּשֻׁעָה בָּאָב - נִחְמוֹ נִחְמוּ עִמִּי⁷⁵. בַּשָּׁנָה - וַתֵּאמֶר
10 צִיּוֹן⁷⁶. בַּשְּׁלִישִׁית - עֲנִיָּה סַעְרָה⁷⁷. בְּרַב־עֵצִית -
11 אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִנְחָמָם⁷⁸. בַּחֲמִישִׁית - קוֹמִי
12 אוֹרִי⁷⁹. בַּשְּׁשִׁית - רְנִי עֲקָרָה⁸⁰. בַּשְּׁבִיעִית - שׁוּשׁ
13 אֲשִׁישׁ בָּהּ⁸¹.

(74) כגון אחרי מות קדושים. (75) (מ, א-יא. וכל מה שמוקף כאן, הוא מכת התימנים. ובדפדפ"א מסומנות רק התחלות ההפטרה. (76) (מט, יד, עד סוף הפרק). (77) (נד, יא - נה, ה). (78) (נא, יב - נב, ב). (79) (נד, א-ח). (80) (ס, א עד סוף הפרק). נוסחנו כנוסח כת"י התימנים וכן אנו נוהגים כיום. ובנו"א כתוב: בחמישית: קומי אורי, בששית: רני עקרה, ואין אנו נוהגין כן. (81) סא, י - סג, ט).

14 נִגְמַר סֵפֶר שְׁנֵי יָמִין וּמִנִּין פְּרָקִיו שֶׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים
15 הֶלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע - אַרְבָּעָה פְּרָקִים. הֶלְכוֹת תְּפִלָּה
16 וּבִרְכַּת כְּהֻנִּים - חֲמִשָּׁה-עָשָׂר פְּרָקִים. הֶלְכוֹת תְּפִלִּין
17 וּמִזוּזָה וּסְפַר תּוֹרָה - עֶשְׂרֵה פְּרָקִים. הֶלְכוֹת צִיצִית -
18 שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הֶלְכוֹת בְּרָכוֹת - אַחַד-עָשָׂר פְּרָקִים.
19 הֶלְכוֹת מִילָה - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים.
20 נִחְלָתִי עֲדוּתִיךָ לְעוֹלָם, כִּי שְׁשׁוֹן לִפִּי הִמָּה

ספר שלישי והוא ספר

זמנים

23 הֶלְכוֹתָיו עֶשְׂרִי. וְזֶה סִדּוּרָן: א. הֶלְכוֹת שֶׁבֶת. ב.
24 הֶלְכוֹת עֲרֻבִין. ג. הֶלְכוֹת שְׁבִיתַת עֶשְׂרִי. ד. הֶלְכוֹת
25 שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב. ה. הֶלְכוֹת חֲמֵץ וּמָצָה. ו. הֶלְכוֹת
26 שׁוּפָר וּסְפָה וְלֹלֶב. ז. הֶלְכוֹת שְׁקָלִים. ח. הֶלְכוֹת
27 קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. ט. הֶלְכוֹת תַּעֲנִית. י. הֶלְכוֹת מְגִלָּה
28 וְחִנּוּכָה.

הלכות שבת

30 יֵשׁ בְּכָלֶלן חֲמֵשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁלֹשׁ
31 מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וְזֶה פְּרָטָן: א) לְשֶׁבֶת בַּשְּׁבִיעִי.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשולחנים על שלחנם והזהובים לפנייהם ויהיו הפועלים משכימים למלאכתם ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהם שבכל זה אין משום מלאכה, לכך אמרה התורה - שבתון, שיהיה יום שבתה ומנוחה, לא יום טורח מלאכה. וראה להלן פכ"א ה"א. (4) פרט לדברים האסורים בשבת, ואין הוא עושה מלאכה, כגון: דיבור (פרק כד) או שביית עבדים והבהמות (פרק כ). (5) פרט לאנוס. (6) פרט לשוגג. (7) מבואר בהל' תשובה פרק ה, א. (8) ששני עדים התרו בו: "אומרין לו פרוש או אל תעשה, שזו עבירה היא, וחייב אתה עליה מיתת בית-דין, והעובר השיב: על מנת כן אני עושה" (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (9) ראה שם פט"ו. (10) שלא ידע שהיום שבת, או שלא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת, או שלא ידע שבשבת חייבים על עבירת מלאכה זו כרת (הל' שגגות פ"ז). (11) בניגוד לקרבן עולה ויורד, שחלוק קרבן עשיר משל עני, אבל כאן קרבנו קבוע, ומבואר בהל' שגגות פ"א, ה"ד.

- ב. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּהִלְכוֹת שֶׁבֶת שְׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה חֵיִב - הָרִי זֶה חֵיִב פָּרַת. וְאִם הָיָה שָׁם עֲדִים וְהִתְרָאָה - חֵיִב סְקִילָה. וְאִם הָיָה שׁוֹגֵג - חֵיִב חֲטָאת.¹²

(12) כריתות ב. סנהדרין ג. (ובשבת ו: אמר רב, מצאתי מגילת סתרים בי רבי חייא וכתוב בה: איסי בן יהודה אומר, אבות מלאכות - ארבעים חסר. אך אינו חייב על אחת מהן (לפי ה'תוספות' הכוונה לסקילה) ואין אנו יודעים על איזה מהם אינו חייב, רק הוצאה והכנסה ברור לנו שאינה בגדר הספק, לפי זה לא יתכן דינו של רבינו שיהא חייב אלא אם עשה שתי מלאכות, ואז חייב על אחת מהן בודאי - הגהות הגאון רבי ישעיהו פיק.

- ג. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שְׁהָעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פְּטוּר - הָרִי זֶה פְּטוּר מִן הַפָּרַת וּמִן הַסְקִילָה וּמִן הַקָּרֶבֶן; אֲבָל אֲסוּר לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ דָּבָר בְּשֶׁבֶת.¹³ וְאֲסוּרוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹⁴, וְהוּא הַרְחָקָה מִן הַמְּלָאכָה. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּזָדוֹן, מְכִין אוֹתוֹ מִמַּת מִרְדּוּת.¹⁵ וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין עוֹשִׂין כֶּךָ וְכָךְ" אוֹ "אֲסוּר לַעֲשׂוֹת כֶּךָ וְכָךְ בְּשֶׁבֶת" - הָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ דָּבָר בְּזָדוֹן, מְכִין אוֹתוֹ מִמַּת מִרְדּוּת.¹⁶

(13) שבת ג, ע"א. ודף קז, ע"א. (14) מדברי חכמים. החכמים הראשונים נקראו סופרים, כמו: עזרא הכהן הסופר, סופר דברי מצות ה' וחוקיו על ישראל (עזרא ז), ומשפחות סופרים יושבי יעבץ (דברי הימים"א, ב) וב'ירושלמי' (שקלים פ"ה ה"א) מפרש: "למה נקראו סופרים? - אלא שעשו את התורה ספורות ספורות". וב'בבלי' (קידושין ל:): "לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה". (15) מלקות מדרבנן. בית-דין מכין אותו מכת מרדות כפי מה שיראו (ראה הל' עדות פ"ח, ה"ו) והגאונים פירשו מכת מרדות - מכת מוסר, להחזירו למוטב (תשובות הגאונים, סלונקי סי' טו); לדעת רש"י (יבמות פג) היא י"ג מכות, שליש של תורה. והרשב"א בתשובה כתב שהיא ל"ט, שכל שתיקנו רבנן, כעין דאורייתא תיקנו.

כרת כו", והלכות שביתת יו"ט כי א' וז' של פסח, וא' וח' של סוכות, חג השבועות ור"ה כולם שווים שאסורין בכל מלאכה חוץ ממלאכת אוכל נפש, ואח"כ חיובי וקיומי המצוות שבמועדים. לכן גם קורא את הל' יוה"כ שביתת העשור, שמורה על חיוב ה'גברא' בשביתה, ואת הל' פסח קרא "חמץ ומצה" על שם חיוב ה'גברא' להישמר מחמץ ולאכול מצה.

וזהו שמקדים הרמב"ם להדגיש בפסוק "נחלתי עדותיך לעולם... כו" כי אף שחיובים אלו הם בזמנים קבועים וידועים, הרי שגם הם חיובים תמידיים: "נחלתי עדותיך לעולם", והאזהרה של שביתת שבת ויו"ט "משעבדת" את ה'גברא' לא רק באותם זמנים אלא לעולם. וכפי' הרד"ק על פסוק זה: "שכמו נחלה הם לי... שאני מוחזק בהם כאדם המוחזק בנחלתו לעולם, שלא אצא מהם שעה אחת שלא אחזיק בהם".

ולכן לא הקדים הרמב"ם את הל' קידוש החודש בתחילת ספר זמנים, להשמיענו שעיקר החידוש בספר זמנים הוא לא שביתת-דין מקדשים חדשים ומעברים שנים, והגם שהחיוב הוא על האדם - מ"מ בקיום המצוות דספר זמנים פועל האדם על ה'חפצא' של כל הזמן.

ובבואר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) כלל בו רבינו דברים כוללים כל המלאכות, כדבר שאין מתכוון ומלאכה שאינה צריכה לגופה, ודיני התחלפות הכוונות או שלא נשלמו, ואם נשתתפו שניים בעשיית מלאכה, ודיני המקלקלין והעושיין מקצת מלאכה בזדון ומקצתה בשוגג.

- א. שְׁבִיתָהּ בַּשְּׁבִיעִי מִמְּלָאכָה - מִצְוֹת עֲשֵׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת². וְכָל הָעוֹשֶׂה בּוֹ מְלָאכָה - בִּטּוֹל מִצְוֹת עֲשֵׂה³, וְעֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה. וּמִהוּ חֵיִב עַל עֲשִׂיתָ מְלָאכָה? אִם עֲשֵׂה בְּרִצּוֹנוֹ⁵ בְּזָדוֹן⁶ - חֵיִב פָּרַת⁷. וְאִם הָיָה שָׁם עֲדִים וְהִתְרָאָה⁸ - נִסְקָל⁹. וְאִם עֲשֵׂה בְּשִׁגְגָה¹⁰ - חֵיִב קָרֶבֶן חֲטָאת קְבוּעָה¹¹.

(2) בחר רבינו במקרא זה, אף שנכפל הציווי כמה פעמים בתורה, כי דרכו לבחור את הדרשה הפשוטה והמתקבלת לענין (ראה לחם-משנה הל' שביתת עשור פ"א ה"ו). (3) כתב הרשב"א (יבמות ו' א') בשם רבו, כי מצות-עשה של "תשובות" היא דוקא במלאכה גמורה שעליה עובר על ל"ת של "לא תעשה כל מלאכה", אבל באיסורי שבת שאינם נכללים בל"ת, אין 'עשה' זו. אבל לא כן דעת הרמב"ן בפיורשו על התורה (ויקרא כג, כד): "שנצטוונו מן התורה להיות לנו מנוחה אפילו מן הדברים שאינן מלאכה, לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות והמתנות, ולמלא החבית יין ולפנות הכלים והאבנים מבית לבית וממקום למקום... ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר

צריך לגופה של מלאכה - חייב עליה²⁹. כיצד? הרי
שכבה את הנר מפני שהוא צריך לשמן או לפתילה,
כדי שלא יאבד או כדי שלא ישרף, או כדי שלא
יבקע חרש של נר - מפני שהפכוי מלאכה, והרי
נתפון לכבות, ואף-על-פי שאינו צריך לגוף הפכוי,
ולא כבה אלא מפני השמן או מפני החרש³⁰ או
מפני הפתילה, הרי זה חייב. וכן המעביר את הקוץ
ארבע אמות ברשות הרבים, או המכבה את הנחלת,
כדי שלא יזקו בהן רבים - חייב³¹. ואף-על-פי
שאינו צריך לגוף הפכוי או לגוף ההעברה, אלא
להרחיק ההזק, הרי זה חייב. וכן כל פיוצא בזה.

(29 מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון (שבת עג): ופסק רבינו
כרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. אבל
חולקים (רוב הראשונים) על זה, רבינו חננאל, הראב"ד, -
בר"ף אין הכרע - הרשב"א וה'שולחן ערוך' או"ח סי' רעח,
וסוברים כרבי שמעון שפטור - אבל אסור מדרבנן.
(30 מגורה של חרס, שהנר דולק בתוכה (שבת כט).
(31 אולם לפי ההלכה שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור
- ראה אות כח - בזה מותר לכתחילה, כדי שלא יזקו בהם
רבים (או"ח סי' שלר).

ח. כל המתפון לעשות מלאכה, ונעשה לו מלאכה
אחרת שלא נתפון לה - פטור עליה³², לפי שלא
נעשית מחשבתו. כיצד? זרק אבן או חץ פתכו או
בכהמה כדי להרגו³³, והלך ועקר אילן פתליכתו³⁴
ולא הרג - הרי זה פטור. הרי זה קל וחומר, אם
נתפון לאסור קל ונעשה אסור חמור, כגון שנתפון
לזרק בכרמלית³⁵ ועברה האבן לרשות הרבים -
שהוא פטור. וכן כל פיוצא בזה. נתפון לעשות דבר
המתיר ועשה דבר אחר³⁶, כגון שנתפון לחתוך את
התלוש וחתך את המחבר - אינו חייב כלום. וכן כל
פיוצא בזה.

(32 במסכת בבא-קמא כז. גבי מלאכת מחשבת אסרה תורה,
שיעשה מעשיו כמו שחשב בתחילה לעשות; כתוב במלאכת
המשכן (שמות לח) "לעשות בכל מלאכת מחשבת",
ולומדים למלאכת שבת הסמוכה, כמו שבמשכן עשו
מלאכות מכוונות לפי המחשבה והציור מקודם, כך אין
חייבים בשבת אם נשתנה המעשה מכפי המחשבה
שבתחילה. (33 עיין להלן פ"א, א. (34 הוא תולדה
דקוצר, להלן פ"ח. (35 איסור הוצאה לתוכה הוא רק
מדרבנן, להלן פ"ד (ראה שבת עג). (36 בנוסח אחר:
"ונעשית מלאכה (האסורה) כגון" (כת"י תימנים: מער"ק).

ט. נתפון ללקט תאנים שחרות ולקט לבנות, או
שנתפון ללקט תאנים ואחר כך ענבים, ונהפך הדבר
ולקט הענבים פתחלה ואחר כך תאנים - פטור.
אף-על-פי שלקט כל מה שחשב³⁷, הואיל ולא לקט
פסדר שחשב - פטור, שפלא כונה עשה. שלא
אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת³⁸.

ד. וכל מקום שנאמר "מתיר לעשות כן וכך" - הרי
זה מתיר לכתחילה. וכן כל מקום שנאמר "אינו חייב
כלום" או "פטור מכלום" - אין מכין אותו כלל¹⁶.

(16 יש צד איסור בעשייתו, אבל אין מכין אותו (כסף-
משנה). ראה מועד קטן יב.

ה. דברים המתירים לעשותן בשבת, ובשעת עשייתן
אפשר שתעשה בגללן מלאכה ואפשר שלא תעשה
- אם לא נתפון לאותה מלאכה¹⁷, הרי זה מתיר¹⁸.
כיצד? גורר אדם מטה וכסא וספסל¹⁹ וכיוצא בהן²⁰
בשבת, ובלבד שלא יתפון לחפור²¹ חריץ בקרקע
בשעת גרירתו. ולפיכך אם חפרו הקרקע - אינו
חושש בכך, לפי שלא נתפון. וכן מהלך אדם על
גבי עשבים²² בשבת, ובלבד שלא יתפון לעקור²³
אותן. לפיכך אם נעקרו - אינו חושש. ורוחץ ידיו
בפעפ הפרות וכיוצא בזה²⁴, ובלבד שלא יתפון
להשיר השער²⁵. לפיכך אם נשר - אינו חושש. וכן
פרצה דחוקה, מתיר להכנס בה בשבת אף-על-פי
שממשיך צרות. וכן כל דבר שאין מתפון, כגון זה,
הרי זה מתיר.

(17 בלשון התלמוד: דבר שאינו מתכוין. (18 מחלוקת בין
רבי יהודה ורבי שמעון (שבת מא: כתובות ח: ועוד) והלכה
כרבי שמעון שמותר. (19 בין גדולים בין קטנים, אפילו
במקום בלתי מרוצף, שדרך אגב נעשה חריץ בקרקע; בנוסח
כת"י התימנים, כתוב "כסא ומגדל" (מין תיבה גבוהה
שישימו בה דברים לשמירה). (20 ומותר גם לרבוץ הבית,
דהיינו להזות מים על קרקע הבית שלא יעלה אבק (או"ח
סי' שלר). (21 שהוא אב מלאכה, ראה להלן פרק ז.
(22 בין לחים ובין לבשים, ואפילו הולך יחף. (23 התולש
הוא תולדה של מלאכת קוצר. (24 ראה להלן פרק ח.
(25 תולדה דגוזה, ראה פ"ט.

ו. אבל עשה מעשה, ונעשית בגללו מלאכה שווא
תעשה בשביל אותו מעשה - אף-על-פי שלא נתפון
לה²⁶, חייב²⁷; שהדבר ידוע, שאי אפשר שלא תעשה
אותה מלאכה. כיצד? הרי שצריך לראש עוף לצחק
בו הקטן, וחתך ראשו בשבת - אף-על-פי שאין סוף
מגמתו להריגת העוף בלבד, חייב; שהדבר ידוע,
שאי אפשר שיתחף ראש החי ויחיה, אלא המות בא
בשבילו²⁸. וכן כל פיוצא בזה.

(26 אע"פ שלא נתכוין לה, אך היא תוצאה מוכרחת
מעבודתו. (27 "אב"י ורבא דאמרו תרווייהו, מודה רבי
שמעון בפסיק רישיה ולא ימות - דחייב" (כתובות ו:).
(28 דעת רבינו נתן מרומי, בעל 'הערוך' שאם לא היה נהנה
מאותו מלאכה שנעשית בשביל אותו המעשה, והוא נקרא
בלשון הפוסקים "פסיק רישיה דלא ניחא ליה" מותר,
ובאו"ח סי' שב לא הוכרע הדבר להלכה.

ז. כל העושה מלאכה בשבת, אף-על-פי שאינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(43) וידע מתחילה שיתהפך סביב, ונתקיימה מחשבתו הראשונה.

יד. כל המתפנן לעשות מלאכה בשבת, והתחיל בה
ועשה בשעור⁴⁴ - חייב, אף-על-פי שלא השלים כל
המלאכה שנתפנן להשלימה. פיצד? הרי שנתפנן
לכתב אגרת או שטר בשבת - אין אומרים: לא
יתחייב זה עד שישלים חפצו ויכתב כל השטר או
כל האגרת, אלא משיתכתב שתי אותיות⁴⁵ חייב. וכן
אם נתפנן לארג פגד שלם - משניארג שני חוטין⁴⁵
חייב. ואף-על-פי שפננתו להשלים הפגד, הואיל
ועשה בשעור בכונה - חייב. וכן כל פיוצא בזה.

(44) רבינו הביא להלן מפרק ח ואילך, שיעור כל מלאכה
שחייבים עליה, ואם עשה פחות מכשיעור, לדעת רש"י
בשבת עד. אסור מן התורה כרבי יוחנן שאמר (יומא עד)
חצי שיעור אסור מן התורה ואין בו עונש. וראה ב'חכם צבי'
סי' פו. (45) שיעור שחייבים עליו במלאכה זו, ראה להלן
פ"ו ופ"א (שבת קג).

טו. כל מלאכה שהיחיד יכול לעשות אותה לבדו,
ועשו אותה שנים בשתפנות - בין שעשה זה מקצתה
וזה מקצתה⁴⁶, כגון שעקר זה החפץ מרשות זו,
והניחו השני ברשות אחרת⁴⁷, בין שעשו אותה
שניהם כאחד מתחלה ועד סוף, כגון שאחזו שניהם
בקלמוס וכתבו או אחזו כפר והוציאוהו מרשות
לרשות⁴⁸ - הרי אלו פטורין.

(46) שבת ב. וג. נלמד בכרייתא ממקרא (ויקרא ד, כז): "ואם
נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצוות
ה' אשר לא תעשינה ואשם", העושה את כולה ולא העושה
את מקצתה - יחיד ועשה אותה - חייב, שנים ועשו אותה
- פטורין. (47) להלן פ"ג מבואר כי אין חייב על הוצאה
אלא אם עוקר חפץ מרשות זו ומניח ברשות השניה.
(48) ראה להלן פ"ג על אלו רשויות חייב בשבת.

טז. ואם אין אחד מהן יכול לעשותה לבדו עד
שיצטרפו, כגון שנים שאחזו קורה והוציאוהו
לרשות הרבים - הואיל ואין כח באחד מהן
לעשותה לבדו, ועשו אותה בשתפנות מתחלה ועד
סוף, שניהן חייבין, ושעור אחד לשניהן⁴⁹. הנה כח
באחד להוציא קורה זו לבדו, והשני אינו יכול
להוציאה לבדו, ונשתתפו שניהם והוציאוה - זה
הראשון שיכול חייב, והשני מסייע הוא, ומסייע אינו
חייב כלום. וכן כל פיוצא בזה.

(49) דין זה שנוי במחלוקת (שבת צג:). בין רבי יהודה, רבי
מאיר ורבי שמעון, ופסק רבינו כיחיד נגד רבים.

יז. כל המקלקלין פטורין⁵⁰. פיצד? הרי שחבל
בפחירו או בבהמה דרך השחתה, וכן אם קרע בגדים
או שרפן או שבר כלים דרך השחתה - הרי זה

(37) כריתות יט, ע"א. כרבי יהושע, דאפילו נתכוין לגוף
ולמעשה אסור, ועשה מלאכה אחרת האסורה - נקרא
מתעסק ופטור (ראה אות לא). (38) בנוסח אחר, נוסף כאן:
"והרי הוא כמתעסק, שהרי לא ידע בעת שלקט שעבר על
מחשבתו".

י. היו לפניו שתי גרות דולקות או פבויות, נתפנן
לכבות זו וכבה את זו, להדליק זו והדליק את זו -
חייב; שהרי עשה מן המלאכה שחשב לעשותה³⁹.
הא למה הוא דומה? למי שנתפנן ללקט תאנה זו
ולקט תאנה אחרת, או למי שנתפנן להרג את זה
והרג את זה; שהרי נעשית מלאכה שחשב
לעשותה.

(39) כריתות כ, ע"א. דעת רבינו היא דאם נתכוין לגוף
ולמעשה אחד באופן האסור, ועשה אותו המעשה באופן
האסור בגוף אחר - חייב, אבל הראב"ד השיג עליו, וכן דעת
ה'תוספות' בשם רבינו-תם (שבת עב. סנהדרין סב.) שגם
באופן זה פטור מקרבן; בכת"י התימנים, הנוסח: "מין
המלאכה" במקום "מין".

יא. אבל⁴⁰ אם נתפנן להדליק ראשונה ולכבות שניה
אחריה, ונהפך הדבר וכבה ראשונה ואחר כך
הדליק שניה אחריה - פטור. כבה זו והדליק זו
בנשימה אחת - חייב; שאף-על-פי שלא הקדים
להדליקה, הרי זה לא אחר אותה, אלא שתיקה
באחת, ולפיכך חייב. וכן כל פיוצא בזה. וכל
העושה מלאכה במתעסק ולא נתפנן לה⁴¹ - פטור.

(40) בנוסח אחר: "אבל אם היה נר אחד דולק ונר אחד כבה,
ונתכוון להדליק ראשונה" (מעשה רוקח). (41) כריתות כ,
ע"א. מהמקרא (ויקרא ד, כג): "או הודע אליו חטאתו אשר
חטא בה", נדרש בכריתות יט. פרט למתעסק, דהיינו בין
שהתכוון לאותה פעולת האיסור בגוף אחר, או שהתכוון
לפעולת איסור אחר אפילו באותו הגוף, או שלא התכוון
לפעולת איסור כלל, בכלום נקרא מתעסק, וכשעשאה פטור
מקרבן.

יב. כל המתפנן לעשות מלאכה, ונעשית ביותר על
פננתו - חייב; בפחות מפננתו - פטור. פיצד? הרי
שנתפנן להוציא משא לאחרי⁴², ובא לו לפניו -
חייב; שהרי נתפנן לשמירה פחותה, ונעשית שמירה
מעלה. אבל אם נתפנן להוציא לפניו, ובא לו לאחרי⁴³
- פטור; שהרי נתפנן להוציא בשמירה מעלה,
והוציא בשמירה פחותה. וכן כל פיוצא בזה.

(42) מבואר בשבת צב: (כמשנה וגמרא שם).

יג. היה חגור בסנר והשליך המשא בין בשרו
והלוקו - בין שבא זה המשא, שדרכו להוציאו
בדרך הזאת, לפניו, בין שבא לאחרי - חייב, שפן
דרכו להיות חוזר⁴³.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם" - (הובא ברמב"ם כאן ה"ג).

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב ש'פיקוח נפש' דוחה שבת מ'וחי בהם, ולא שימות בהם', הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא יומא שם) ש'פיקוח נפש' דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחות מפני 'פיקוח נפש'.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד) אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית 'פיקוח נפש' את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית 'פיקוח נפש' את השבת. בכל המצוות, חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום 'פיקוח נפש' הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחיה מפני 'פיקוח נפש' אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום 'פיקוח נפש' לא ציוותה התורה על השבת כלל.

עניין זה מודייק ברמב"ם הל' שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהל' יסודי התורה, המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם, ולא שימות בהם" כיון שזוהו הלימוד המיוחד על כך ש'פיקוח נפש' דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחיה מפני 'פיקוח נפש' אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום 'פיקוח נפש'. בסיבת ההבדל בין 'פיקוח נפש' בשבת ובכל המצוות, יש לומר שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום 'פיקוח נפש' של איש מישאל.

זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן חילול שבת, והשבת היא דחיה אצל 'פיקוח נפש' כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ'וחי בהם' משמע שאין כאן כל חילול שבת, כי זו לא נצטווה כלל במקום 'פיקוח נפש'.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138)

(2 יומא פה, ע"ב. מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת?)

1 פטור. חפר גמא ואינו צריך אלא לעפרה⁵¹ - הרי
2 זה מקלקל ופטור. אף-על-פי שעשה מלאכה,
3 הואיל וכוונתו לקלקל - פטור.

(50) רבינו פסק כרבי יהודה (שבת קה:). ודע דלפי מה שאמרנו בתחילת הפרק דכל מקום שכתוב פטור, היינו פטור מעונש ואסור לעשות כן מדרבנן, הוא-הדין במקלקל אסור מדרבנן (הר"ן ורוב הראשונים). (51) אע"פ שנפסקה למעלה ההלכה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, בכל זאת כאן פטור משום שמקלקל הוא.

4 יח. כל המקלקל על מנת לתקן - חייב. פיצד? הרי
5 שפסח פדי לבנות במקומו, או שפסח פדי לקחת
6 במקום שפסח, או שחפר גמא פדי לבנות בתוכה
7 יסודות, וכל פיצא בזה - חייב⁵². ופעורן פשעור
8 התמתן.

(52) משנה (שבת קה:), והטעם הוא כי בשבת "מלאכת מחשבת" אסרה תורה - ראה אות לר - וכיון שכוונתו ומחשבתו על מנת לתקן, חייב אף על הקלקול.

9 יט. כל העושה מלאכה בשבת מקצתה בשוגג
10 ומקצתה בזדון - בין שהזיד ולבסוף שגג, בין
11 ששגג ולבסוף הזיד - פטור⁵³, עד שיעשה שיעור
12 המלאכה כלה מתחלה ועד סוף בזדון, ואחר כך
13 יהיה חייב פרת; ואם יהיה בעדים והתראה - חייב
14 סקילה. או⁵⁴ שיעשה שיעור מלאכה כלה בשוגג
15 מתחלה ועד סוף, ואחר כך יהיה חייב חטאת
16 קבועה.

(53) מקרבן (ראה בשבת קב.). (54) ביאור הלכה זו בתחילת הפרק. וראה מה שכתב רבינו בהל' שגגות פ"ב.

פרק שני

(1) כלל בו מה שנדחת שבת מפניו, כפיקוח נפש והחולים, ודיני החיה, והמלחמות וכיוצא באלו הדברים, ומי שאינו יודע מתי הוא שבת, שגם זה הכרח הוא שידחה, כמבואר שם.

17 א. דחוייה היא שבת אצל ספנת נפשות² כשאזר כל
18 המצות³. לפיכך חוליה שיש בו ספנה, עושין לו כל
19 צרכיו בשבת⁴ על פי רופא אמן⁵ של אותו מקום.
20 ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו
21 צריך, וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת
22 ורופא אחר אומר אינו צריך - מחללין עליו את
23 השבת; שספק נפשות דוחה את השבת.

~ נקודות משיחות קודש ~

דחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות.

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(10) כל זה נאמר אם יש שם אנשים, אבל אם אין שם רק נשים, בוודאי אין להן להמתין לאנשים אלא יעשו הן בזריזות. (רי"א ז'). (11) כך ביאר רבינו מה שאמרו (יומא פד'): "ואין עושין דברים הללו אלא על ידי גדולי ישראל", היינו חכמי ישראל, אבל התשב"ץ (ח"א סי' נד) מביא ראיה מלשון ה'ירושלמי' (יומא פ"ח ה) שהכוונה על ישראל גדול בשנים, שלא תאמר שאין פיקוח נפש דוחה שבת על ידי מחוייב במצוות, ולפי דבריו אין לחזור דוקא אחרי חכמי ישראל אלא כל הזריו הרי זה משובת, ולשון ה'ירושלמי': "הנשאל, הרי זה מגונה, השואל הרי זה שופך דמים", שהיה לו לחכם העיר ללמד לבני עדתו ולפרסם בריבים שסכנת נפשות דוחה שבת, וזריזים מקדימים למצוה (בנוסח כ"י התימנים, נוסף כאן: "גדולי ישראל וחכמיהם - ואין מורין לנשים לעשות דברים האלו"). (12) מכל-מקום לא יהא אדם מבעית את נפשו מכל פחד שוא ולא יהא בהול מכל עלה נדף, ומקום שברי לו שאין סכנה קרובה - לא יחלל שבת בעבירה (או"ח סי' שכח). (13) "כי לא אחרון במות המת נאום ה' אלקים והשיבו וחיו" (יחזקאל יח, לב). (14) הצדוקים והקראים, שלא האמינו בדרשת חכמינו, ולדעתם אין פיקוח נפש דוחה שבת. (15) על ידי שמאסו חוקות, חשבו שלא יוכלו לחיות במשפטים שנתתי להם (מלבי"ם שם).

ד. החושש בענינו - והוא, שיהיה בשתייהם או באחת מהם צירי¹⁶, או שהיו דמעות שותתות¹⁷ מהן מרב הפאב, או שהיה דם שותת מהן, או שהיה בהן קדחת¹⁸ וכיוצא בחלאים אלו - הרי זה בכלל חולים שיש בהן סכנה¹⁹, ומחללין עליו את השבת, ועושים לו כל צרכי רפואה.

(16) ריר הנוסף מהעין. (17) נחלות. (18) חום. (19) ע"ז כח, ע"ב.

ה. וכן אם יש מפה בחלל גופו מן השפה ולפנים - בין בפיו²⁰, בין במעי, בין בכבדו וטחולו, או בפשאר מקומות - כל שיש בחללו, הרי זה חולה שיש בו סכנה²¹, ואינו צריך אמד שחליו כבד הוא. לפיכך מחללין עליו את השבת מיד בלא אמידה²². ומפה שהיא בגב היד וגב הרגל - הרי היא כמפה של חלל, ואינה צריכה אמד, ומחללין עליה את השבת. והחם שמסמר²³ את הבשר - כמפה של חלל דמי, ומחללין עליו את השבת²⁴. וכן כל חלי שהרופאים אומרים שזה יש בו סכנה, אף-על-פי שהוא בעור הבשר מבחוץ - מחללין עליו את השבת על פיהם.

(20) עבודה זרה כח, ע"ב. מי שחושש בשינו ומצטער מאד עד שחלה כל גופו, מותר להוציאה על ידי נכרי (או"ח סי' שכח ב'משנה ברורה'). (21) היינו שנתקלקל אחד מן האברים הפנימיים מחמת מכה או בועה, אבל מיחושים בלבד אין נקראים מכה (הרשב"א והר"ן בשם רבינו יונה). (22) ואם יודעים ומכירים באותו חולי שיכול להמתין

שנאמר (ויקרא יח, ה) ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם: רבי שמעון בן מנסיא דורש מהכתוב (שמות לא, טז) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, אמרה תורה "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה". אולם פיקוח נפש דוחה שבת, גם אפילו אם ברור לנו שלא יקום מחליו זה, ולא יזכה לשמור עוד שבתות, והצלתו היא רק לחיי שעה, "שמא יעשה תשובה באותה שעה ויתקן מה שחטא בחייו" (המאירי). (3) כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ה, ה"א. (4) מלשון רבינו שכתב "דחיה", ולא כתב הותרה, נראה לכאורה כי אם אפשר לעשות בלא חילול שבת, מחוייבים לעשות בהיתר, כי זה הוא ההבדל בין דחיה והותרה (ראה יומא ו'); אבל במקום שיש לחשוש שעי"ז יהיה איחור בריפוי - מחללין את השבת. (5) בנוסח אחר: "רופא נאמן" (מעשה רוקח): ולא דוקא מומחה או רופא, אלא אפילו סתם בני אדם חשובים מומחים במקצת, ומחללין על ידיהם (או"ח סי' שכח).

ב. אַמְדוּהוּ⁶ פְּיוֹם הַשֶּׁבֶת שֶׁהוּא צָרִיף לְקֹף וְכֵן לְשִׁמְנָה יָמִים - אֵין אֹמְרִים: נִמְתֵּין עַד הָעֶרֶב פְּדִי שְׁלֹא לְחַלֵּל עָלָיו שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת, אֶלָּא מִתְחִילִין מֵהַיּוֹם שֶׁהוּא שַׁבָּת. וּמְחַלְלִין עָלָיו אֶפְלוּ מֵאָה שַׁבָּתוֹת. כָּל זְמַן שֶׁהוּא צָרִיף וְיֵשׁ בּוֹ סַכָּנָה אוּ סִפֵּק סַכָּנָה - מִתְחִילִין. וּמְדַלִּיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר, וּמַכְבִּין מְלַפְנֵי אֶת הַנֵּר⁸, וְשׁוֹחֲטִין לוֹ, וְאוֹפִין וּמַבְשְׁלִין, וּמְחַמִּין לוֹ חֲמִין, בֵּין לְהַשְׁקוֹתוֹ בֵּין לְרַחֲצָת גּוּפוֹ. כָּלֵלוּ שֶׁל דָּבָר: שַׁבָּת לְגַבִּי חוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה הֲרִי הוּא כָּחַל לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא צָרִיף לָהֶן.

(6) התכוונו במחלתו ושיערו. (7) כלומר: שגם בשבת זו ובשבת הבאה צריך לחלל עליו (יומא פד: שבת כט: קבח:). (8) היינו כשאי-אפשר להוציא את החולה למקום אחר או להסתיר ממנו את האור על ידי כפיית כלי עליו, או על ידי הוצאת הנר החוצה, כי מוטב לטלטל מוקצה מלעבור על איסור כיבוי. ראה 'המאירי' שבת כט.

ג. בְּשִׁעוּשִׁים דְּבָרִים הָאֵלּוּ, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עַל יְדֵי נִכְרִים⁹ וְלֹא עַל יְדֵי קִטְנִים וְלֹא עַל יְדֵי נְשִׁים¹⁰, פְּדִי שְׁלֹא תִּהְיֶה שַׁבָּת קִלְהָ בְּעֵינֵיהֶם; אֶלָּא עַל יְדֵי גְדוּלֵי יִשְׂרָאֵל וְחֲכָמֵיהֶם¹¹. וְאִסּוּר לְהַתְמַהֲמַה¹² בְּחִלּוּל שַׁבָּת לְחוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה, שְׁנֹאמַר: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם - וְלֹא שִׁימוֹת בָּהֶם. הָא לְמַדָּה, שְׁאִין מִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה נִקְמָה בְּעוֹלָם¹³, אֶלָּא רַחֲמִים וְחֶסֶד וְשְׁלוֹם בְּעוֹלָם. וְאֵלּוּ הָאִפְיָקוּרִיסִים¹⁴ שְׁאוּמְרִים שֶׁזֶה חִלּוּל שַׁבָּת וְאִסּוּר, עָלֵיהֶן הַתּוֹכַח אוֹמֵר: גַּם אֲנִי נִתְתִּי לָכֶם חֲקִים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יִחִיו בָּהֶם¹⁵.

(9) שמא יצא מזה קלקול, אם יראו עכשיו שאין עושין רק על ידי נכרי, יחשבו שיש איסור על ידי ישראל, ולפעמים לא יהיה שם ישראל ויסתכן החולה (ט"ז סי' שכח).

לְאָכַל מִמֶּנּוּ בֶּשֶׂר חַיִּים³⁵, שְׂאִין בְּדֶבֶר תּוֹסֶפֶת בְּדִי
שֶׁנֶּגְזֹר שְׂמָא יִרְבֶּה בְּשִׁבְלֹו. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.³⁶

(32) בבא קמא עא, ע"א. או תלש לו פירות מן האילן (או"ח סי' שיח). (33) עד מוצאי שבת (חולין טו:). (34) בשביל הבריאה. (35) כי לבשלו אסור בשבת, ואין צריך למלחו רק אם רוצה לאכלו על ידי בישול. אבל לאכלו חי, די בהדיחו את הדם שעל פני הבשר מבחוץ (יו"ד סי' טז).

י. חול'ה³⁶ שְׂאִין בּוֹ סִכְנָה, עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי עַל יְדֵי נִכְרִי³⁷. בִּיצָד? אוֹמְרִין לְנִכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ, וְהוּא עוֹשֶׂה. לְבַשֵּׁל לוֹ וְלֶאֱפֹת וְלֶהֱבִיא רְפוּאָה מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת וְכִיּוּצָא בָּאֵלֹו. וְכֵן פּוֹחֵל עֵינָיו³⁸ מִן הַנִּכְרִי בְּשִׁבְתָּ, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין שֶׁם סִכְנָה. וְאֵם הָיוּ צָרִיכִים לְדָבָרִים שְׂאִין בָּהֶן מְלָאכָה, עוֹשִׂין אוֹתָן אֶפְלֹו יִשְׂרָאֵל. לְפִיכָךְ מַעֲלִין אֲזַנִּים³⁹ בְּשִׁבְתָּ, וּמַעֲלִין אֲנָקְלִי⁴⁰, וּמַחֲזִירִין אֶת הַשֹּׁפָר⁴¹. וְכָל פִּיּוּצָא בְּזָה מִתֵּר.

(36) שנפל למשכב שהוא חולי לכל גופו. (37) וכן מותר לחלל עליו את השבת על ידי ישראל באיסור דרבנן (ראה שבת קטט). (38) ביצה כב, ע"א. שם אבקת רפואה על ריסי העינים. (39) עבודה זרה כח, ע"ב. גידי אזנים פעמים שיורדים למטה ומתפרקים הלחיים (רש"י). (40) שם, כט, ע"א: "תנוך שכנגד הלב המעכב את הנשימה ומעלים אותו על-ידי רפואה" (רש"י). (41) שבת קכח, ע"א. עצם שנשברה.

יא. הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁנּוֹרֶצֶת לִילָד - הֵרִי הִיא בְּסִכְנָת נִפְשׁוֹת וּמַחֲלִילִין עָלֶיהָ אֶת הַשִּׁבְתָּ⁴². קוֹרְאִין לָהּ חֲכָמָה⁴³ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְחוֹתְכִים אֶת הַטְּבוֹר, וְקוֹשְׁרִין אוֹתָהּ⁴⁴. וְאֵם הֵיחָה צָרִיכָה לָגֵר בְּשַׁעָה שֶׁהִיא צוֹעֶקֶת בְּחִבְלֶיהָ - מְדַלִּיקִין לָהּ אֶת הַנֵּר; וְאֶפְלֹו הֵיחָה סוּמָא, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתָּה מְתִישָׁבֶת עָלֶיהָ בְּנֵר וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָהּ רוּאָה. וְאֵם הֵיחָה צָרִיכָה לְשָׂמֵן וְכִיּוּצָא בּוֹ - מְבִיאִין לָהּ. וְכָל שְׂאֵפֶשֶׁר לְשִׁנּוֹת - מְשַׁנִּין בְּשַׁעַת הַבָּאָה⁴⁵. כְּגוֹן שֶׁתְּבִיא לָהּ חֲבֵרְתָּה כְּלִי תְּלִוי בְּשַׁעָרָה. וְאֵם אִי אֶפְשָׁר - מְבִיאָה כְּדֶרֶכָּה.

(42) שבת קכח, ע"ב. (43) מיילדת. (44) כל האמור בתוכחת יחזקאל, עושים לחיה בשבת: "ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך, ובמים לא רוחצת למשעי" (יחזקאל טז). (45) ואף שבפיקוח נפש מותר לעשות בלא שום שינוי, "כאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה, ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר" (מגיד-משנה).

יב. אֵין מְיַלְדִּין אֶת הַעוֹבֶדֶת פּוֹכְבִּים⁴⁶ וּמַזְלוֹת בְּשִׁבְתָּ, וְאֶפְלֹו בְּשִׁכָּר⁴⁷; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְאִיבָה⁴⁸; וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין שֶׁם חִלּוּל. אֲבָל מְיַלְדִּין אֶת בֵּת גֵּר תוֹשֵׁב⁴⁹, מִפְּנֵי שְׂאֵנוּ מְצוּיִן לְהַחְיֹותוֹ⁵⁰; וְאֵין מַחֲלִילִין עָלֶיהָ אֶת הַשִּׁבְתָּ.

ברפואתו ואין בו סכנה, אסור לחלל עליו שבת, אף שהוא מכה של חלל (רשב"א). (23) מלשון "סמר מפחדך בשרי" (תהלים קיט, קכ) שהבשר מתכווץ ומתקשה מפחד או מחוסר (בכתי"ת התימנים: מצמר). וכן כל מכה הבאה מכה ברזל, אפילו אינה בחלל הגוף, מחללין עליה את השבת. (24) יומא פב. פג.

ו. הַבּוֹלֵעַ נִימָא²⁵ שֶׁל מִים - מְחַמֵּין לוֹ חֲמִין בְּשִׁבְתָּ, וְעוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִכְנָת נִפְשׁוֹת. וְכֵן מִי שֶׁנִּשְׁכָּה בְּלֶב שׁוֹטֵה²⁶ או אֶחָד מִזוֹחֲלֵי הָעֶפֶר שֶׁמְמִיתִין²⁷, אֶפְלֹו הָיוּ סִפֵּק מְמִיתִין סִפֵּק אֵין מְמִיתִין - עוֹשִׂין לוֹ כָּל צָרְכֵי רְפוּאָה לְהַצִּילוֹ.

(25) עלוקה דקה שבמים (עבודה זרה יב:). (26) במשנה (יומא פ"ח) כתוב לענין יום כיפור: "מי שנשכו כלב שוטה (מחלת כלבת) - אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו", וביאר רש"י: אע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו, כיון שאינה רפואה בדוקה וגמורה, אין מתירין לו איסור אכילת בשר טמא. ורבינו בפירוש המשניות, נימק את הדבר באופן אחר: "כי זה אינו מועיל אלא דרך סגולה. ואין עוברין על המצוות אלא בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת, אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור כי כוחם חלש, אינו מצד הדעת ונסיונו רחוק", אבל רפואות בדוקות לכו"ע מותר לו שמוסכין הוא. (27) יומא פד. שבת קכא:

ז. חוֹלָה שְׂאֵמְדוּהוּ רופָאִים לְהִבִּיא לוֹ גְרוּגְרוֹת אַחַת, וְרָצוּ עֲשֶׂרָה כְּגִי אָדָם וְהִבִּיאוּ לוֹ עֶשֶׂר גְרוּגְרוֹת בְּבֵת אַחַת - כְּלָן פְּטוּרִין מִכָּל²⁹. וְאֶפְלֹו הִבִּיאוּ בְּזָה אַחֵר זֶה, וְאֶפְלֹו הִבִּיאוּ בְּרִאשׁוֹנָה; שֶׁהֵרִי כָּלָם בְּרְשׁוֹת הִבִּיאוּ.

(28) תאנה יבשה. (29) מנחות סד, ע"א. ויש להם שכר טוב מאת ה' (או"ח סי' שכח).

ח. חוֹלָה³⁰ שֶׁהִיא צָרִיף לְשִׁתִּי גְרוּגְרוֹת, וְלֹא מְצָאוּ אֶלָּא שְׁתֵּי גְרוּגְרוֹת בְּשִׁנֵּי עֶקְצִין וְשִׁלַּשׁ גְרוּגְרוֹת בְּעֶקֶץ אֶחָד - פּוֹרְתִין הָעֶקֶץ שֵׁישׁ בּוֹ שִׁלַּשׁ, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין צָרִיכִין אֶלָּא לְשִׁתִּים, כְּדִי שֶׁלֹּא יִרְבוּ בְּבִצְרָה, אֶלָּא יִכְרְתוּ עֶקֶץ אֶחָד, וְלֹא יִכְרְתוּ שְׁנַיִם. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה³¹.

(30) שם. (31) שאלו את הראב"ד: חולה בשבת שצריך לבשר, ומוכן לפניו בשר נבילה, האם עדיף לשחוט בשבילו בשבת ויאכל בשר כשר? והשיב: ישחטו לו ולא יאכילהו נבילות, כי בשחיטה בשבת עובר רק פעם אחת, ובאכילת נבילה עובר על כל כזית וכזית (הרא"ש ביומא). אולם אם צריך בשר לאלתר, יתנו לו מהבא ליד תחלה (או"ח סי' שכח).

ט. הַמְּבַשֵּׁל לְחוֹלָה בְּשִׁבְתָּ³², וְאֲבָל הַחוֹלָה וְהוֹתֵיר - אֶסוּר לְבָרִיא לְאָכַל מִן הַמוֹתֵר³³, גְּזֵרָה שְׂמָא יִרְבֶּה בְּשִׁבְלֹו³⁴. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט לְחוֹלָה בְּשִׁבְתָּ - מִתֵּר לְבָרִיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

23 פְּרָסָה וּמוֹצִיאֵין אֶת הַיּוֹלָד, שְׁמָא יִמָּצֵא חֵי. שְׁפִסְפֵּק
24 נִפְשׁוֹת⁶³ דּוֹחָה אֶת הַשִּׁבְתָּ, וְאִפְלוּ לָזֶה שְׁאִין חֲזָקָתוֹ
25 חֵי.

(62) ערכין ז, ע"א. כסא שהיולדת ישבה עליו בשעת הלידה.
(63) ואין נוהגין כן בזמן הזה אפילו בחול, משום דאין בקיאיין במיתת האם בזמן קרוב כל כך שאפשר לולד לחיות, ושמא רק נתעלפה, ואם יחתכוה ימיתוה, ובין כך ובין כך ימות הולד ('איסור והיתר' לרבינו יונה מגירונדי).

26 טז. מִפְּקָחִין פְּקוּחַ נִפְשׁוֹ⁶⁴ בַּשִּׁבְתָּ, וְאִין צָרִיף לְטַל
27 רְשׁוּת מִבֵּית-דִּין. וְהַמְקָדִים לְהַצִּיל הַנֶּפֶשׁ - הֵרִי זֶה
28 מִשְׁבָּח. כִּי־עַד⁶⁵ רָאָה תִינוּק שְׁנֶפֶל לֵים - פּוֹרֵשׁ
29 מִצּוּדָה וּמַעֲלָהוּ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא צַד הַדְּגִים עִמּוֹ.
30 שְׁמַע שְׁטָבַע תִּינוּק בָּיִם, וּפָרֵשׁ מִצּוּדָה לְהַעֲלוֹתוֹ,
31 וְהַעֲלָה דָגִים בְּלִבָּד - פֶּטוּר מִכָּלּוּם. נִתְּכּוֹן לְהַעֲלוֹת
32 דָּגִים, וְהַעֲלָה דָּגִים וְתִינוּק⁶⁶ - פֶּטוּר. אִפְלוּ לֹא שְׁמַע
33 שְׁטָבַע - הוֹאִיל וְהַעֲלָה תִינוּק עִם הַדְּגִים, פֶּטוּר.

(64) עושים פעולה להצלת נפש (יומא פד:). (65) מנחות
סד. (66) אבל העלה דגים לבד חייב, כיון שנתכוין לצידה, ראה להלן פרק י.

34 יז. נֶפֶל תִּינוּק לְבוֹר - עוֹקֵר חֲלִיא⁶⁷ וּמַעֲלָהוּ,
35 וְאֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא מִתְּנֵן בָּהּ מִדְּרָגָה בְּשַׁעַת עֲקֻרְתּוֹ.
36 נִנְעַל דֶּלֶת בְּפִנֵּי תִינוּק - שׁוֹבֵר הַדֶּלֶת וּמוֹצִיא,וֹ
37 וְאֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא מִפְּצֹל אוֹתָהּ כְּמִין עֲצִים שְׂרָאוּיִין
38 לְמִלְאכָה; שְׁמָא יִבְעֶת⁶⁸ הַתִּינוּק וְיָמוּת. נִפְלָה דְלָקָה,
39 וְיֵשׁ שֵׁם אָדָם שְׁחוּשְׁשֵׁין שְׁמָא יִשְׂרָף - מִכְּבִין אוֹתָהּ
40 לְהַצִּילוֹ מִן הָאֵשׁ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא פּוֹכֵשׁ דֶּרֶךְ
41 וּמִתְקַנָּה בְּשַׁעַת כְּבוֹי⁶⁹, וְכָל הַקּוֹדֵם לְהַצִּיל - הֵרִי זֶה
42 מִשְׁבָּח. וְאִינוּ צָרִיף לְטַל רְשׁוֹת⁷⁰ מִבֵּית-דִּין בְּכָל דְּבָר
43 שִׁישׁ בּוֹ סִכְנָה.

(67) עפר שמסביב לשפת הבור. (68) יבהל פתאום.
(69) יומא פד: (70) לשאל הוראה.

44 יח. מִי שְׁנִפְּלָה עָלָיו מִפְּלֵת⁷¹, סִפֵּק הוּא שֵׁם סִפֵּק
45 אִינוּ שֵׁם⁷² - מִפְּקָחִין⁷³ עָלָיו. מִצְּאוּהוּ חֵי, אֶף-עַל-
46 פִּי שְׁנִתְרוּצֵץ וְאִי אִפְשָׁר שִׁיבְרִיא - מִפְּקָחִין עָלָיו
47 וּמוֹצִיאֵין אוֹתוֹ לְחַיֵּי אוֹתָהּ שְׁעָה⁷⁴.

(71) קיר הרוס או גל אבנים. (72) אפילו יש כאן כמה
ספיקות - ספק הוא כאן ספק אינו כאן, ואם תמצא לומר
שהוא כאן, ספק הוא חי ספק מת (יומא פג:). ב'מעשה
רוקח' הנוסח כאן: "ספק הוא חי ספק מת - מפקחין".
(73) מסירים את המפולת ומפנים את האבנים. (74) ראה
למעלה בהלכה א, ו'משנה ברורה' סי' שכט.

48 יט. בְּדָקוּ עַד חֲטָמּוֹ וְלֹא מִצְּאוּ בּוֹ נִשְׁמָה⁷⁵ - מְנִיחִין
49 אוֹתוֹ שֵׁם, שְׁכָּר מֵת. בְּדָקוּ וּמִצְּאוּ עֲלִיוֹנִים מֵתִים -
50 לֹא יֵאמְרוּ: כִּכָּר מֵתוֹ תַּחְתּוֹנִים, אֲלֵא מִפְּקָחִין עַל

(46) עבודה זרה כו, ע"ב. בגלל מעשיהם המכוערים הם
מחוץ לכל נימוס ותרבות אנושית, שלא קיבלו עליהם את
שבע מצוות בני נח, שהם: (א) דינים ומשפטים, (ב) ברכת
השם, (ג) עבודה זרה, (ד) שפיכות דמים, (ה) גילוי עריות, (ו)
גזל, (ז) אבר מן החי (הל' מלכים פ"א, ה"א). (47) ובימות
החול, מותר בשכר משום איבה. (48) לשנאה, שיכולה
להשתמט ולומר, שאין מיילדים בשבת רק לשומרת שבת
(ע"ז שם). (49) גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה
ולקיים גם שאר המצוות שנצטוו בהן בני נח, אף שלא מל
ולא טבל (פי"ד מאיסור"ב ה"ז). (50) אמרה תורה: "גר
ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה).

1 יג. חִיָּה⁵¹, מְשִׁיתָחִיל הַדָּם לְהִיּוֹת שׁוֹתֵת עַד שֶׁתֵּלֵד,
2 וְאַחֵר שֶׁתֵּלֵד עַד שֶׁלֶּשֶׁה יָמִים⁵² - מְחַלְלִין עָלֶיהָ אֶת
3 הַשִּׁבְתָּ, וְעוֹשִׂין לָהּ כָּל צָרִיקָה, בֵּין שְׁאִמְרָה צָרִיקָה
4 אֲנִי בֵּין שְׁאִמְרָה אֲנִי צָרִיקָה⁵³. וּמְשַׁלְּשָׁה עַד שְׁבָעָה:
5 אִם אִמְרָה אֲנִי צָרִיקָה - אֵין מְחַלְלִין עָלֶיהָ אֶת
6 הַשִּׁבְתָּ; וְאִם שִׁתְקָה, וְאֵין צָרִיף לִזְמַר אִם אִמְרָה
7 צָרִיקָה אֲנִי, שְׁמַחְלְלִין עָלֶיהָ אֶת הַשִּׁבְתָּ. וּמְשַׁבְּעָה
8 וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֵרִי הִיא כְּחוֹלָה שְׁאִין בּוֹ
9 סִכְנָה⁵⁴; וְאִפְלוּ אִמְרָה צָרִיקָה אֲנִי, אֵין עוֹשִׂין לָהּ
10 מִלְּאכָה אֲלֵא עַל יְדֵי נְכָרִים⁵⁵.

(51) האשה היולדת. (52) שבת קט, ע"א. (53) לדברים
שחברותיה אומרות שדבר זה כל היולדות צריכות לכך, ואין
כאן רופא או מיילדת לשאלם, אין שומעים ליולדת, שמא
אינה מרגישה לשעתה מה שהיא צריכה (הרמב"ן).
(54) מצד הלידה, אולם אם יש לה מחלה אחרת מלבד
הלידה, אין להשגיח על שיעור ימים אלו, אלא עושים לה
עד שתצא מהסכנה. (55) ראה בהלכה י.

11 יד. עוֹשִׂין מְדוּרָה לְחִיָּה⁵⁶ וְאִפְלוּ בִימֹת הַחֲמָה,
12 מִפְּנֵי שֶׁהַצָּנָה קָשָׁה לְחִיָּה הַרְבֵּה בְּמִקּוֹמוֹת הַקָּרִים.
13 אֲבָל אֵין עוֹשִׂין מְדוּרָה לְחוֹלָה לְהַתְחַמֵּם בָּהּ. הַקִּיז
14 דָּם⁵⁷ וְנִצְטָנָן - עוֹשִׂין לוֹ מְדוּרָה, אִפְלוּ בַּתְּקוּפָה
15 תַּמּוּז⁵⁸. וּמִרְחִיצִין אֶת הַיּוֹלָד בַּשִּׁבְתָּ בַּיּוֹם שְׁנוֹלֵד אַחֵר
16 שְׁחוּתְכִין אֶת טְבוּרוֹ, אִפְלוּ בְּחִמִּין שְׁהוּחְמוּ בַּשִּׁבְתָּ,
17 וּמוֹלְחִין אוֹתוֹ⁵⁹, וּמִלְפִּפִּין אוֹתוֹ⁶⁰; מִפְּנֵי שֶׁסִּכְנָה הִיא
18 לוֹ אִם לֹא יַעֲשֵׂוּ לוֹ כָּל אֵלוֹ. וְכֵן מִרְחִיצִים אוֹתוֹ
19 לְפָנֵי הַמַּיְלָה וְלֵאחֵר הַמַּיְלָה וּבִיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי⁶¹ לְמַיְלָה
20 בְּחִמִּין שְׁהוּחְמוּ בַּשִּׁבְתָּ, מִפְּנֵי הַסִּכְנָה.

(56) שבת קט, ע"א. אם אחזתה צינה, מבעירים לפניה
מערכת עצים להתחמם. (57) הוציא דם מהעורק לרפואה
ע"י שריטה באיזמל. (58) שהצינה סכנה היא לו (שם).
(59) נותנין עליו אבק ההדס וכיוצא מסמים אלו לעדן בשרו
(פי' המשניות לרבינו, שבת פי"ח). (60) כורכים את הילד
בחיטולים כדי ליישר איבריו. (61) שבת קלד, ע"ב.
וכל-שכן יום שני (רמב"ן ורשב"א).

21 טו. הָאִשָּׁה שִׁישְׁבָה עַל הַמַּשְׁפָּר⁶² וְנִמְתָּה - מְבִיאִין
22 סִכִּין בַּשִּׁבְתָּ אִפְלוּ דֶּרֶךְ רְשׁוֹת הָרָבִים, וְקוֹרְעִין אֶת

ההיכר של יום השבת שלו מתוך ששת הימים האחרים. (83) אפילו יכול להתענות יום אחד בלי סכנה, אסור לסגף עצמו, כדי שיוכל למהר לצאת מן המדבר ('בגדי ישע' או"ח סי' שמד).

29 כג. עובדי כוכבים ומזלות שצרו על עירות ישראל, 30 אם באו על עסקי ממוץ - אין מחללין עליהן את 31 השבת, ואין עושין עמהן מלחמה⁸⁴. ובגדי הסמוכה 32 לספר⁸⁵ - אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש, 33 יוצאין עליהן בכלי זין⁸⁶, ומחללין עליהן את 34 השבת. ובכל מקום, אם באו על עסקי נפשות או 35 שערכו מלחמה או שצרו סתם - יוצאין עליהן בכלי 36 זין, ומחללין עליהן את השבת. ומצוה על כל 37 ישראל שיכולין, לבוא ולצאת ולעזר לאחיהם 38 שבמצור ולהצילם מיד העובדי כוכבים ומזלות 39 בשבת⁸⁷; ואסור להן להתמהמה למוצאי שבת. 40 וכשיצילו את אחיהן, מתיר להן לחזור בכלי זין 41 שלחן למקומם בשבת; כדי שלא⁸⁸ להכשילן לעתיד 42 לבוא.

(84) עירובין מה, ע"א. בזמן הזה אפילו באו על עסקי ממוץ מחללים את השבת ויוצאים עליהם, שכל התנפלות של אויבים סכנה היא, מתחילים בממון וגומרים בנפשות (פסקי מהרי"א סי' קג). (85) עיר העומדת על הגבול, שאם ילכודה, תהא הארץ נוחה ליכבש בפניהם (רש"י). (86) אפילו לא באו עדיין אלא שמענו שרוצים לבוא ('אור זרוע' ורמ"א סי' שכט) אין אומרים נמתין עד למחר, אלא מיד דוחין את השבת ומתקנים כלי זין כדי לעמוד הכן ולצאת לקראת האויב, שכן כל שהיה ודחיו בדבר של מלחמה - סכנה היא ועלול להביא כשלון. (87) וחייב כל אדם להתגייס ולהצטרף למגנים על העיר. (88) שמא יחוסו להוציא במדה מספיקה כלי זין למלחמה נגד האויב, ועוד שמא יתגבר האויב וישובר ויתגרה.

43 כד. וכן ספינה המטפסת⁸⁹ בים, או עיר שהקיפה 44 פרקום⁹⁰ או נהר⁹¹ - מצוה לצאת בשבת להצילן בכל 45 דבר שיכול להצילן. ואפילו יחיד הנרדף מפני 46 העובדי כוכבים ומזלות, או מפני נחש או דב שהוא 47 רודף אחריו להרגו - מצוה להצילו. ואפילו בעשית 48 במה מלאכות בשבת, ואפילו לתקן כלי זין להצילו⁹² 49 - מתיר. וזוועקים עליהן ומתחננים בשבת, 50 ומתריעין⁹³ עליהן לעזר אותם. ואין מתחננים ולא 51 זוועקין על הדבר בשבת⁹⁴.

(89) תענית יט, ע"א. שהגלים זורקים אותה הנה והנה. (90) מצור מסביב לעיר. (91) העולה על גדותיו. (92) אולם אם יש סכנה גם למציל, על זה נאמר: "וחי אחיך עמך" חייך קודמים לחיי חברך (בבא מציעא סב.). (93) [בתקיעה. ראה פ"א מתעניות הערה כג בהוספה]. (94) שעל ידי חרדת ההתערע, אפשר שיתרבה הדבר ('תפארת ישראל' תענית פרק ג).

1 הפל; שאפשר במפלת שמימות העליון ויהיה 2 התחתון חי.

(75) שכתוב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז), כלומר עיקר בחינת החיות היא בבדיקה אם יש רוח חיים בחטמו (יומא פח:), אפילו בדקו עד לבו ולא מצאו חיות, אין אומרים שמת ודאי, אלא צריך לבדוק עד חטמו (או"ח סי' שכט).

3 כ. היתה חצר שיש בה עובדי כוכבים ומזלות 4 וישראלים, אפילו ישראל אחד ואף עובדי כוכבים 5 ומזלות, ונפלה עליהם מפלת - מפקחין על הפל 6 מפני ישראל⁷⁶. פרש אחד מהם לחצר אחרת, ונפלה 7 עליו⁷⁷ אותה חצר - מפקחים עליו⁷⁸; שמה זה 8 שפרש היה ישראל, והנשארים עובדי כוכבים 9 ומזלות.

(76) יומא פד, ע"ב. שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי - ראה מה שכתב רבינו בפ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א - והוא ספק נפשות, וכל ספק דוחה שבת. (77) נפלה עליו (מפולת) אותה חצר" (נוסח 'מעשה רוקח'). (78) כיון שרובם נשארו במקומם, לא נעקרה הקביעות שלהם, ועדיין שם ספק עליהם, וכשמואל (יומא פד:) שאומר שבאופן זה אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

10 כא. נעקרו בלן מחצר זו לילף לחצר אחרת, ובקעת 11 עקירתם פרש אחד מהן ונכנס לחצר אחרת, ונפלה 12 עליו מפלת, ואין ידוע מי הוא - אין מפקחין עליו. 13 שפיון שנעקרו בלם, אין כאן ישראל; וכל הפורש 14 מהן פשהו מהלכין - הרי הוא בחזקת שפרש מן 15 הרב. לפיכך, אם היה הרב ישראל, אף-על-פי 16 שנעקרו בלם ופרש אחד מהם לחצר אחרת ונפלה 17 עליו מפלת - מפקחין.

18 כב. המהלך במדבר⁷⁹ ולא ידע מתי הוא יום שבת 19 - מונה מיום שטעה ששה, ומקדש שביעי⁸⁰. ומברך 20 בו ברכות היום⁸¹, ומבדיל במוצאי שבת⁸². ובכל יום 21 ויום, ואפילו ביום זה שהוא מקדש ומבדיל בו, מתיר 22 לו לעשות כדי פרנסתו בלבד, כדי שלא ימות⁸³. 23 ואסור לו לעשות יותר על פרנסתו, שכל יום ויום 24 ספק שבת הוא. ואם ידע שהוא שמני ליציאתו או 25 חמשה עשר ליציאתו וכיוצא בזה המגזן - הרי זה 26 מתיר לעשות מלאכה באתו היום, שהרי הדבר ודאי 27 שלא יצא בשירא בשבת; ושאר הימים חוץ מיום 28 זה, עושה כדי פרנסה בלבד.

(79) והוא הדין אם נשבה לבין הגויים ונשכח יום השבת ממנו (ירושלמי). (80) כבריאתו של עולם: ימי חול תחילה, ואחרי כן יום השבת (שבת טט.). (81) = קידוש. (82) בכ"י התימנים: "ומבדיל במוצאי שבת". וזה - שמברך ברכת הקידוש בכניסתו וברכת ההבדלה במוצאו - הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלוקין לא תעשה כל מלאכה", "אמר ר' יוסי, לא תעשה כתוב, אבל אם היא נעשית מאליה מותר" (ירושלמי שבת פרק ב הלכה א), וכן בתלמוד בבלי (מסכת שבת דף יח עמוד ב) בית שמאי סוברים אדם מצווה על שביתת כליו, שלא יעשה בהם מלאכה בשבת, ובית הלל סוברים אין אדם מצווה על שביתת כליו כשהוא עצמו שובת, וכן הלכה.

ב. פיצד? פותקין³ מים לגנה ערב שבת עם חשקה⁴, והיא מתמלאת והולכת כל היום פלו. ומניחין מגמר⁵ תחת הפלים, והן מתגמרין והולכין כל השבת פלה. ומניחים קילור⁶ על גב העין ואספולגית⁷ על גבי המפה, ומתרפאין והולכין כל השבת פלה. ושורין דיו וסמנין⁸ עם חשקה⁹, והן שורין והולכין כל השבת פלה. ונותנין צמר¹⁰ ליונה¹¹ ואונין¹² של פשתן לתנור, והם משתנין¹³ והולכין כל השבת פלה. ופורשים מצודות לחיה ולעופות ולדגים עם חשקה, והן נצודין והולכין כל השבת פלה. וטוענין בקורות בית הבד¹⁴ ובעגולי הגת¹⁵ עם חשקה, והמשקין זבין והולכין כל השבת פלה. ומדליקין את הגר או את המדורה מבפערב¹⁶, והיא דולקת והולכת כל השבת פלה¹⁷.

(3) (מסכת שבת דף יח עמוד א) פותחים תעלה או צינור מהמעיין לגינה להשקותה. (4) לפני חשכת הערב. (5) מיני בשמים ששורפים על גחלים במחתה, לעשן בהם את הבגדים שיהא ריחם נודף. (6) משחה לרפואה. (7) תחבושת. (8) אבקות צבע. (9) בנוסחה אחרת: "וסמנין ומורסין עם חשיכה" (מער"ק). (10) לקלוט את הצבע. (11) (מסכת שבת דף יז עמוד ב). דוד גדול שמרתיחים מים וצבע על האש. (12) אגודות של פשתן מנופץ ונותנים אותן לתנור כדי שיתלבנו. (13) בנוסחה אחרת: "משתהים" (דפוס ויניציאה). (14) בבית הבד היו קורות ששימשו לסחיטת הזיתים, שנכתשו לפני כן, על מנת להוציא את שמנם; בראש הקורה היו טוענים (מעמיסים) מערב שבת משאות למען יכבירו וילחצו על הזיתים והשמן היה זב כל השבת. (15) אבל עגולה לשימוש בגת הלוחצת על הענבים להוציא מהם את היין. (16) לפני כניסת הערב. (17) שאין אדם מצווה על שביתת כליו בשבת, אם הוא אינו עובד, כמבואר בהלכה א'.

ג. מניחין קדרה על גפי האש, או פשר בתנור או על גפי גחלים, והן מתבשלים והולכין כל השבת; ואוכלין אותה בשבת. ויש פדבר זה דברים שהן אסורין¹⁸, גזרה שמה יחתה בגחלים¹⁹ בשבת.

(18) כמבואר בהלכה ד'. (19) (מסכת שבת דף לו עמוד ב) ישכח שהיום שבת ויגרוף את הגחלים להבעירם לשם בישול התבשילים ויתחייב משום "לא תבערו אש ביום השבת", ומשום מבשל בשבת. ראה להלן פרק ט'.

ד. פיצד? תבשיל שלא בשל כל צרכו²⁰ וחמין שלא הוחממו כל צרכן, או תבשיל שבשל כל צרכו וכל

כה. צרין על עירות העובדי פוככים ומזלות שלשה ימים קדם לשבת. ועושין עמהן מלחמה בכל יום יום ואפלו בשבת, עד שבוכשין אותה. ואף-על-פי שהיא מלחמת הרשות⁹⁵. מפי השמועה למדו⁹⁶: עד רדתה - ואפלו בשבת⁹⁷. ואין צריך לומר במלחמת מצוה⁹⁸. ולא כבש יהושע ויחאו אלא בשבת⁹⁹.

(95) מלחמת ישראל להרחיב גבולות הארץ (מלכים פ"ח ה"א). (96) מעשה שהיה בימי החשמונאים שלא רצו להלחם בשבת, ונכנסו והרגו כמה אלפים מישראל, לפי שלא ידעו באותה שעה הלכה זו: "ובנית מצור על העיר אשר היא עושה עמך מלחמה - עד רדתה", מה תלמוד-לומר עד רדתה? - אפילו בשבת. (97) שבת יט. (98) שבמלחמת מצוה, אפילו בשבת. לקחו אויבים אדם מישראל בשבי, או פיתו נכרים בן או בת ישראל לברוח אתם על-מנת להמיר דת - מצוה לחלל שבת, לנסוע ולרוץ אחריהם למרחקים להציל נפש אחת מישראל (שו"ע או"ח סי' שז). (99) "ירושלמי" שבת פ"א ה"ח.

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ט

פרק שלישי

(1) כלל בו רבינו הדברים הנעשים מערב שבת והמלאכה נגמרת בשבת.

א. מתר להתחיל מלאכה בערב שבת אף-על-פי שהיא נגמרת מאליה בשבת. שלא נאסר עלינו לעשות מלאכה אלא בעצמו של יום, אבל בשעתעשה המלאכה מעצמה בשבת - מתר לנו להנות בהם שנועשה בשבת מאלינו².

~ נקודות משיחות קודש ~

"מותר להתחיל מלאכה בערב שבת אע"פ שהיא נגמרת מאליה בשבת כו".

וכבר למדנו בתחילת הלכות שבת (פ"א ה"ד) שכל מקום שנאמר "מותר לעשות", הרי זה מותר לכתחילה.

ויש לבאר הלכה זו בעבודה הרוחנית, שעניין המלאכה בכלל, היינו מעשינו ועבודתנו במשך זמן הגלות, שתוכנה לעשות מענייני החולין (ימי החול) קדושה (שבת), ותכלית השלמות בעבודה זו יהיה ביום השבת "יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", שאז יתקיים "מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת".

וזוהי תוכנה של הלכה זו, שאף אם יש עבודה שלא תיגמר בזמן הגלות אלא שהיא תהיה נגמרת מאליה בשבת, בכל זאת יש להתחיל אותה, ובהכרח שגמר המלאכה יהיה על-ידי הקב"ה כאשר יוציא את כל בני ישראל מהגלות באופן של "אתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל".

(עלפי י"ן מלכות' ספר זמנים סימן ד)

(2) כתוב בתורה (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה'

ז. הפסח³¹ הָבֵלוּ רַב מִהֶבֶל הַפִּירָה, וּמֵעֵט מִהֶבֶל
הַתְּנֹנִי. לְפִיכָּה, אִם הִסִּיקוּהוּ בְּגִפְתָּ³² אוּ בְּעֵצִים -
הָרִי הוּא בַּתְּנֹנִי, וְאֵין מִשְׁהִין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גְּבִיו
וְלֹא סוּמְכִין לוֹ תַּבְשִׁיל שְׁלֹא בָשָׁל כָּל צָרְפוֹ אוּ
מֵצֵטְמֶק וְיִפָּה לוֹ, אֶף-עַל-פִּי שְׁגָרָה אוּ כֶסֶה בְּאַפֶּר;
וְאִם הִסִּיקוּהוּ בְּקֶשׁ אוּ בְּגִבְבָּא - הָרִי הוּא כְּפִירָה
שֶׁהִסִּיקָהּ בְּקֶשׁ אוּ בְּגִבְבָּא²⁶ אוּ בְּגִלְלֵי בְּהֵמָה דְּקָה,
לְפִירָה מִבְּעֶרֶב וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינָה גְרוּפָה וְקִטּוּמָה.
וְאִיזוֹ הִיא פִּירָה, וְאִי זֶה כְּפָח? פִּירָה - מְקוֹם שְׁפִיתָת
שְׁתֵּי קְדֵרוֹת, כּוּפָח - מְקוֹם שְׁפִיתָת קְדֵרָה אַחֶת.³³

(מסכת שבת דף לח עמוד ב) כירה קטנה לבשל או
לאפות שיש בו רק מקום שפיתה לקדירה אחת ובגלל זה
חזמו רב משל כירה. (32) פסולת זיתים אחרי שנשחט מהם
השמן. (33) להשעין קדירה בצד הכירה שתתחמם.

ח. תַּבְשִׁיל חֵי שְׁלֹא בָשָׁל כָּלָּל, אוּ שְׁבָשָׁל כָּל צָרְפוֹ
וּמֵצֵטְמֶק וְרַע לוֹ - מִתֵּר לְשִׁהוּתוֹ עַל גְּבִי הָאֵשׁ בֵּין
כְּפִירָה וְכַפָּח בֵּין בַּתְּנֹנִי. וְכֵן כָּל תַּבְשִׁיל שְׁבָשָׁל וְלֹא
בָשָׁל כָּל צָרְפוֹ, אוּ בָשָׁל כָּל צָרְפוֹ וּמֵצֵטְמֶק וְיִפָּה
לוֹ³⁴, אִם הִשְׁלִיף לְתוֹכוֹ אֶכָּר חֵי סְמוּךְ לְבִין
הַשְּׁמָשׁוֹת - נִעְשָׂה הַכֹּל כְּתַבְשִׁיל חֵי, וּמִתֵּר
לְשִׁהוּתוֹ³⁵ עַל הָאֵשׁ אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא גְרָף וְלֹא כֶסֶה;
מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵר הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ, וְאִינוּ בָּא לְחִתּוֹת
בְּגִחְלִים.³²

(34) שאסר רבינו להשהות למעלה על גבי כירה שאינה
גרופה וקטומה, ותנור אפילו בגרופה וקטומה. (35) (מסכת
שבת דף יח עמוד ב) אפילו נתן בו דבר שאפשר לו
להתבשל מבעוד יום, כירק וכיוצא בו, מותר, כיוון שעשה
מעשה המוכיח שמסיח דעתו ממנו, יזכור ולא יבוא לחתות
בגחלים ולהבעירן ("כסף משנה" מדברי רבינו בפירוש
המשניות).

ט. כָּל תַּבְשִׁיל שֶׁאֲסוּר לְשִׁהוּתוֹ³⁶, אִם עָבַר וְשִׁהָה
אוֹתוֹ - אֲסוּר לְאָכְלוֹ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת³⁷, וְיִמְתִּין בְּכָדִי
שְׁיַעֲשׂוּ³⁸. וְאִם שָׁכַח: אִם תַּבְשִׁיל שְׁלֹא בָשָׁל כָּל
צָרְפוֹ הוּא - אֲסוּר עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וְאִם תַּבְשִׁיל
שְׁבָשָׁל כָּל צָרְפוֹ הוּא וּמֵצֵטְמֶק וְיִפָּה לוֹ - מִתֵּר
לְאָכְלוֹ מִיַּד בְּשַׁבָּת³⁹.³⁸

(36) כמבואר למעלה בהלכות ד, ה, ז. (37) כך היא שיטת
רבינו בדברי התלמוד (מסכת שבת דף לח עמוד א) ששאלו:
שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת מהו? ושאלה
שנייה: עבר ושהה מאי? מי קנסוהו רבנן? והראב"ד השיג
עליו, ומבאר עבר ושהה בשוגג. וכך אמרו שם: "בתחילה
היו אומרים, המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל,
וכן הדין בשוכח. משרבו משהין במזיד ואומרים שכחים אנו
- חזרו וקנסו על השוכח". (38) במוצאי שבת ימתין במשך
זמן שיוכל לעשות אותה המלאכה, וטעמו של רבינו כדי
שלא ישתכר כלום ממלאכתו בשבת ולא יבוא להקל לעשות

זֶמֶן שֶׁמֵצֵטְמֶק²¹ הוּא יִפָּה לוֹ - אֵין מִשְׁהִין אוֹתוֹ עַל
גְּבִי הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵנַח מִבְּעוֹד יוֹם,
גְּזָרָה שְׁמָא יִחְתָּה בְּגִחְלִים כְּדִי לְהַשְׁלִים בִּשְׁוֹלוֹ אוּ
כְּדִי לְצַמְקוֹ. לְפִיכָּה, אִם גְּרָף הָאֵשׁ²², אוּ שֶׁפֶסֶה²³
אֵשׁ הַפִּירָה בְּאַפֶּר אוּ בְּנִעְרָת פִּשְׁתֵּן הַדְּקָה²⁴; אוּ
שֶׁעָמְמוּ²⁵ הַגִּחְלִים, שְׁהָרִי הֵן כְּמִכְסוֹת בְּאַפֶּר; אוּ
שֶׁהִסִּיקָהּ בְּקֶשׁ אוּ בְּגִבְבָּא²⁶ אוּ בְּגִלְלֵי בְּהֵמָה דְּקָה,
שְׁהָרִי אֵין שָׁם גִּחְלִים בּוֹעֲרוֹת - הָרִי זֶה מִתֵּר לְשִׁהוּת
עָלֶיהָ; שְׁהָרִי הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִזֶּה הַתַּבְשִׁיל, וְאֵין גּוֹזְרִין
שְׁמָא יִחְתָּה בְּאֵשׁ.¹⁰

(20) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) רבינו פוסק כדעת חכמים
(מסכת שבת דף לו עמוד ב) שאסור לשהות על גבי כירה
שאינה גרופה וקטומה, תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, או
אפילו נתבשל כל צורכו, אלא שהוא תבשיל שמצטמק ויפה
לו (שבישול יתר יפה לו) משום שמה ישכח שהוא שבת
ויחתה בגחלים. וכן היא שיטת הרי"ף, והשאלות, ורבינו
יונה; אבל רש"י ותוספות, ורב האי גאון, והרשב"א ועוד
פסקו כחנניה, שכל תבשיל שנתבשל כמאכין בן דרוסאי -
מנהיגם של נורדים-שורדים, שלא בשלו מאכלם כדי צורכו,
מותר לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה; שיעור
בישול "כמאכל בן דרוסאי" לדעת רש"י: שליש בישולו,
ולדעת רבינו (פרק ט') חצי בישולו. (21) מתייבש ומתכווץ
לטובת התבשיל. (22) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק
א' הלכה א.) (23) והוא הנקרא בלשון התלמוד "גרופה
וקטומה" ("קטם" - כיסוי באפר). (24) הדק הנושר
מהפשתן כשחובטים אותו. (25) כהו והשחירו והרי הן
כמכוסות באפר. (26) ענפים דקים ויבשים.

ה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים²⁷? בְּכִירָה²⁸, שֶׁהִבְלָה
מוֹעֵט; אֲבָל הַתְּנֹנִי²⁹, אֶף-עַל-פִּי שְׁגָרָה הָאֵשׁ אוּ
כֶסֶה³⁰ בְּאַפֶּר, אוּ שֶׁהִסִּיקוּהוּ בְּקֶשׁ אוּ בְּגִבְבָּא - אֵין
מִשְׁהִין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גְּבִיו וְלֹא סוּמְכִין לוֹ תַּבְשִׁיל
שְׁלֹא בָשָׁל כָּל צָרְפוֹ אוּ שְׁבָשָׁל כָּל צָרְפוֹ וּמֵצֵטְמֶק
וְיִפָּה לוֹ; הוּאִיל וְהִבְלוּ חֵם בְּיוֹתֵר - אִינוּ מְסִיחַ
דַּעְתּוֹ, וְחוֹשְׁשִׁים שְׁמָא יִחְתָּה בְּזוֹ הָאֵשׁ הַמְּעוּטָה,
אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא אֵשׁ קֶשׁ וְגִבְבָּא אוּ מְכֶסֶה.¹⁸

(27) שמותר להשהות קדירה שבשלה כל צורכה על גבי
גרופה וקטומה. (28) (מסכת שבת דף לו עמוד ב ודף לח
עמוד ב) כלי בישול עשוי מחומר, מצד אחד יש בו פתח
לגריפת האפר ומלמעלה מקום לשפיתת שתי הקדרות.
(29) כלי בישול ככירה אלא מתוך שקצר למעלה ורחב
מלמטה נקלט חומו לתוכו יותר (רש"י). (30) בנוסחה
אחרת: חיפה (כתב-יד התימנים).

ו. וְלֵמָּה אֲסוּר לְשִׁהוּת בַּתְּנֹנִי אֶף-עַל-פִּי שְׁגָרָה?
מִפְּנֵי שֶׁהַגְּרָף אִינוּ גוֹרָף אֲלָא רַב הָאֵשׁ וְעֵצָמָה, וְאִי
אֲפָשֵׁר לְגָרֵף כָּל הָאֵשׁ עַד שְׁלֹא תִשָּׂאֵר נִיצוֹץ אַחֶת;
מִפְּנֵי שֶׁהִבְלוּ חֵם, שְׁמָא יִחְתָּה כְּדִי לְבַעַר הַנִּיצוֹצוֹת
הַנִּשְׁאָרוֹת בַּתְּנֹנִי.²³

19 חֲשֵׁכָה וְיִשְׁקָה אוֹתָן. שְׁאֵלוּ וְכָל פְּיוּצָא בָהֶן, אֶף-עַל-
20 פִּי שְׁלֹא בְשָׁלוּ כָּל עָקָר, כְּתִבְשִׁיל שְׁלֹא בְשָׁל כָּל
21 צָרְפוֹ הֵן; מִפְּנֵי שְׁאֵינָן צָרִיכִים בְּשׁוֹל הַרְבֵּה, וְדַעְתּוֹ
22 עֲלֵיהֶן לֹא-קָלָן לְאַלְתֵּר⁵⁵, וּלְפִיכָךְ אֲסוּר לְשִׁהוּתָן
23 בְּתֵנּוֹר. וְאִם עֶבֶר וְשָׂדֶה - אֲסוּרִין עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת,
24 וְיִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁנַעֲשׂוּ⁵⁶.

(52) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) גרגרי תבואה כתושים מעט, למאכל. (53) צמח בתרמיל, שגרעיניו דומים לפולים והם מרים, ראה מסכת ביצה דף כח עמוד א "כתורמוס הזה ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה". (54) בזה אין חילוק בין תנור, כירה וכופח. (55) כך פירש רבינו טעם הברייתא (מסכת שבת דף יח עמוד ב) שמשם מקור דין זה, אבל רש"י ורוב הראשונים, וגם הטור בכללם, סוברים אחרת, "מפני שאלו צריכים בישול רב ולא יספיק להם הלילה - הראייה מתורמוס, שצריכים לבשלו שבע פעמים - וחוששים שמא יחתה למהר בישולם (טור סימן רנד), ורבינו נימק ביאורו, משום שבברייתא השווה דין זה שלא ימלא חבית של מים לחממם בתוך התנור, משמע שדומים למים שאין צריכין בישול רב, ולדבריו התורמוס נתבשל כבר שש פעמים ועכשיו מבשלים אותו בפעם השביעית (ב"ח). (56) ראה למעלה בהלכה ט.

25 יג. תֵּנּוֹר שֶׁנֶּתַן לְתוֹכוֹ בֶּשֶׂר מִבְּעוֹד יוֹם וְשָׂדֶה אוֹתוֹ
26 בְּשַׁבָּת: אִם בֶּשֶׂר גְּדִי⁵⁷ הוּא וְכִיּוּצָא בּוֹ - מֵתָר; שְׁאִם
27 יִחְתָּה בְּגָחִלִים - יִתְחַרֵּף הַבֶּשֶׂר, שְׁאֵינּוּ צָרִיף אֲלָא
28 חֲמִימוֹת הָאֵשׁ בְּלִבְדֵּי⁵⁸. וְאִם בֶּשֶׂר עֶז אוֹ בֶּשֶׂר שׁוֹר
29 הוּא⁵⁹ - אֲסוּר; שְׁמָא יִחְתָּה בְּגָחִלִים לְבִשְׁלוֹ. וְאִם
30 טֹחַ פִּי הַתֵּנּוֹר בְּטִיט - מֵתָר; שְׁאִם בָּא לְפָתַח הַתֵּנּוֹר
31 וְלַחֲתוֹת - תִּפְסֹס הָרוֹת, וְיִתְקַשֶּׁה הַבֶּשֶׂר וְיִפְסֹד,
32 וְיִצְטָגַן הַתֵּנּוֹר וְיִפְסִיד הַבֶּשֶׂר⁶⁰.

(57) בשר גדי ועוף מנותח, רך וממהר להתבשל. (58) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו (מסכת שבת דף יח עמוד ב) וראה בטור סימן רנג. (59) שצריך בישול הרבה. (60) בנוסח התימנים חסרות המלים: "ויפסיד הבשר".

33 יד. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁהָרוֹת מִפְּסֻדָּת אוֹתוֹ, אֵין גּוֹזְרִין
34 עָלָיו שְׁמָא יִגְלָהוּ וְיִחְתָּה. וּמִפְּנֵי זֶה נִוְתְּנִין אוֹיָנִין⁶¹
35 שֶׁל פִּשְׁתָּן לְתוֹף הַתֵּנּוֹר עִם חֲשֵׁכָה, שְׁאִם גְּלָהוּ -
36 יִפְסְדוּ.

(61) הלכה זו כדעת בית הלל (מסכת שבת דף יז עמוד ב), שאין אדם מצווה על שביתת כליו בשבת, וכבר נזכרה בפרק זה הלכה ב' וכאן בא ללמדנו שגם משום שמא יחתה לא גזרו מכיוון שהרוח מפסידתם (מסכת שבת דף יח עמוד ב).

37 טו. נֶתַן גְּדִי שְׁלָם לְתוֹף הַתֵּנּוֹר - הֲרִי הוּא כְּבֶשֶׂר עֶז
38 אוֹ כְּבֶשֶׂר שׁוֹר, וְאֲסוּר לְשִׁהוּתוֹ, שְׁמָא יִחְתָּה
39 בְּגָחִלִים, אֲלָא אִם-כֵּן טֹחַ הַתֵּנּוֹר. וּמֵתָר לְשִׁלְשֵׁל⁶²
40 כְּבֶשֶׂת הַפֶּסַח לְתֵנּוֹר עִם חֲשֵׁכָה⁶³, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאֵינּוּ
41 טֹחַ, מִפְּנֵי שְׁבִגֵּי חֲבוּרָה⁶⁴ זְרִיזִים הֵן.

כן בפעם אחרת. ורש"י נתן טעם לדבר: "שלא ייהנה ממלאכת השבת" (מסכת שבת דף יח עמוד ב). (39) כבר ביארנו בהלכה ד דעת כמה פוסקים שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר אף לכתחילה להשהותו.

1 י. כָּל שֶׁמֶתָר לְשִׁהוּתוֹ עַל גְּפִי הָאֵשׁ⁴⁰, כְּשֶׁנִּשְׁטְלִים
2 אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת - אֲסוּר לְהַחֲזִירוֹ לְמָקוֹמוֹ. וְאֵין מַחֲזִירִין
3 לְעוֹלָם אֲלָא עַל גְּפִי⁴¹ כִּירָה גְּרוּפָה אוֹ מְכֻסָּה, אוֹ
4 כְּכִירָה וְכִפְח שֶׁהִסְקוּ בְּקֶשׁ וּגְבָבָא⁴². וְהוּא, שְׁלֹא
5 הַנִּיחַ הַקִּדְרָה עַל גְּפִי הַקֶּרְקַע⁴³; אֲבָל מְשִׁהֲנִיחָה עַל
6 גְּפִי קֶרְקַע - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתָהּ⁴⁴, וְאִפְלוּ עַל גְּפִי
7 כִּירָה גְּרוּפָה אוֹ מְכֻסָּה. וְאֵין מַחֲזִירִין לְתֵנּוֹר וְלֹא
8 לְכִפְח שֶׁהִסְקוּ בְּגִפְתָּ אוֹ בְּעֵצִים, אֶף-עַל-פִּי שְׁגָרָף אוֹ
9 כֶּסֶה; מִפְּנֵי שֶׁהִבְלָן חֵם בִּיתוֹר. וְכָל שְׁאֵין מַחֲזִירִין
10 עָלָיו, אֵין סוֹמְכִין לוֹ בְּשַׁבָּת⁴⁵.

(40) כמבואר בהלכה ח. (41) אבל לתוכה בכל עניין אסור (מסכת שבת דף לו עמוד א) שכיוון שהיא שם בתוכה כדרך שמבשלים בה תדיר, נראה כמבשל (רשב"א ור"ן) וכירות שלנו שאין להם תוך וחלל, אלא הן פשוטות, ותוכן וגבן אחד הוא, מותר להחזיר להן (שלטי הגיבורים). (42) ראה למעלה הלכה ד. (43) במסכת שבת דף לח עמוד ב בשם אב"י: "לא אמרו שיותר אלא שדעתו להחזיר, אבל אין דעתו להחזיר אסור אפילו עודן בידו". ויש אומרים: "לא אמרו שאם הניחו על הקרקע אסור אלא שאין דעתו להחזיר, אבל דעתו להחזיר אפילו הניחו על הקרקע מותר" ורבינו לא הביא כלל חילוק זה, והטור (סימן רנג) פסק כלשון הראשון. (44) שאז בטלה שהייה ראשונה וכשמחזירה הרי הוא כמושיב בתחילה על הכירה בשבת שאסור. (45) אין משענינים את התבשיל על יד האש. והראשונים חולקים על הגדרה זו, כי סמיכה קלה מחזרה.

11 יא. אֲסוּר לְהִכְנִיס מִגְרֵפָה⁴⁶ לְקִדְרָה⁴⁷ בְּשַׁבָּת וְהִיא
12 עַל הָאֵשׁ⁴⁸ לְהוֹצִיא מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת; מִפְּנֵי שְׁמָגִיס⁴⁹
13 בָּהּ, וְזֶה מִצְרָכֵי הַבְּשׁוֹל הוּא, וְנִמְצָא פְּמִבְשָׁל בְּשַׁבָּת.
14 וּמֵתָר לְהַחֲזִיר מִכִּירָה לְכִירָה⁵⁰, אֲפְלוּ מִכִּירָה
15 שֶׁהִבְלָה מוּעָט לְכִירָה שֶׁהִבְלָה מְרֻבָּה; אֲבָל לֹא
16 מִכִּירָה לְטִמְנִינָה⁵¹, וְלֹא מִטְּמִינָה לְכִירָה.

(46) (מסכת ביצה דף לד עמוד א ומסכת שבת דף יח עמוד ב) כף ששואבים ומעריבים בה המאכל. (47) שיש בה תבשיל שלא נתבשל כל צורכו. (48) לדעת בעל ה"כסף משנה" אין הכוונה דווקא כשעומדת על האש, אלא העיקר הוא אם היא רותחת, אפילו העבירוה מן האש. (49) בוחש ומערב את התבשיל. (50) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ד' הלכה ג'): אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא משרת הייתי את רבי חייא הגדול, והייתי מעלה לו חמין מדייטי התחתונה לדייטי העליונה, ומחזירים לכירה. (51) (תלמוד ירושלמי שם) טמינת מאכלים בתנור או בדבר אחר לשמור על חומם, וראה להלן פרק ד דין הטמנה.

17 יב. לֹא יִמְלֵא אָדָם קִדְרָה עֲסָסִית⁵² וְתִרְמוֹסִין⁵³, או
18 חֲבִית שֶׁל מִים, וְיִתֵּן לְתוֹף⁵⁴ הַתֵּנּוֹר עֶרֶב שַׁבָּת עִם

20 מוֹצָאֵי שַׁבָּת, וַיִּמְתִּין בְּכִדְיָ⁷⁹ שְׁיַעֲשׂוּ; וְאִם בְּשׁוּגָג -
21 מִתֵּר לוֹ לְדוֹת⁸⁰ מִמֶּנָּה מִזֶּן שְׁלֹשׁ סַעֲדוֹת שֶׁל
22 שַׁבָּת⁸¹. וְכִשְׁהוּא רוֹדֶה - לֹא יוֹדֶה בְּמִדָּה⁸² בְּדֶרֶךְ
23 שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל⁸³, אֲלֹא בִסְפִין וְכִיּוֹצֵא בָּהּ.

(74) (מסכת שבת דף יט עמוד ב ודף כ עמוד א) עוגה דקיקה אפוייה על גבי גחלים. (75) שיספיקו לקרום לפני השבת. (76) קרימה - התהוות קרום קשה מסביב ללחם ולעוגה, וכשפורסים אותם ואין חוטמים נמשכים מהם הגיעו לשיעור של "נקרמו פניהם" (תוספות מסכת מנחות דף עח עמוד ב). (77) בנוסח דפוס ויניציא: "שאנין מודבקין בתנור". אולם במסכת שבת דף יט עמוד ב במשנה כתוב: "כדי שיקרמו פניה מבעוד יום" רבי אליעזר אומר, כדי שיקרום התחתון שלה, ושואלים בגמרא "תחתון שלצד התנור, או תחתון שלצד האור"? ומשיבים מדברי רבי אליעזר "כדי שיקרמו פניה המודבקין בתנור". ורבינו בפירוש המשניות כתב ואין הלכה כרבי אליעזר, ולדבריו מתאים נוסח דפוס ויניציא "שאנין מודבקין בתנור", אבל ממה שהגמרא סוברת שרבי אליעזר מפרש דברי התנא הראשון נראה כנוסח שלנו "שהם מודבקין בתנור". (78) המלים "או באש" מוסבות "לחררה" ולא "לתנור", (ראה למעלה) - בית יוסף סימן רנד. (79) מבואר למעלה בהלכה ט. (80) הוצאת הלחם מהתנור נקראת רדייה. (81) (מסכת שבת דף קיז עמוד ב) וראה להלן בפרק כג, הלכה כא. (82) כלי שהאופה מוציא בו את הכיכרות מהתנור. (83) בתנורים שלנו שאין בהם רדייה שהפת מונחת בשולי התנור, מותר להוציא אף יותר משלוש סעודות בסכין או בדבר אחר (אורח חיים בשם רבינו ירוחם).

24 יט. עוֹשֶׂה אֶדָם מְדוּרָה⁸⁴ מִכָּל דָּבָר שֶׁיִּרְצֶה⁸⁵ - בֵּין
25 עַל גְּבִי קֶרֶקַע בֵּין עַל גְּבִי מְנוּרָה⁸⁶ - וּמְדִלִיקָה
26 מִבְּעוֹד יוֹם, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרָה אוֹ מִתְחַמֵּם בְּנִגְדָּה⁸⁷
27 בְּשַׁבָּת. וְצִרִיף שִׁידִלִיק רַב הַמְדוּרָה קֹדֶם חֲשֻׁכָה, עַד
28 שֶׁתֵּהָא שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם הַשַּׁבָּת. וְאִם לֹא
29 הִדְלִיק רַבָּה - אֲסוּר לְהַנּוֹת בָּהּ בְּשַׁבָּת; גִּזְרָה שְׁמָא
30 יִתְהָה בָּהּ וַיִּנְדֵּי הָעֵצִים, כְּדִי שֶׁתַּעֲלֶה הַשְּׁלֵהֶבֶת. וְאִם
31 הִדְלִיק עֵץ יְחִידִי - צִרִיף לְהִדְלִיק רַב עֲכָיו וְרַב הַקָּפוֹ
32 מִבְּעוֹד יוֹם.

(84) (מסכת שבת דף כא עמוד א) שורפים עצים להאיר או להתחמם כנגדם. (85) אפילו מחמרים שאין מדליקין בהם נרות שבת לפי שאינם דולקים יפה, וכשיהא אור הנר אפל, ישכח שהיום שבת ויבעיר או יטה אותם (ראה להלן פרק ה הלכות זח), מותר לעשות בהם מדורה, כיוון שההיסק רב, אין חשש שיבעיר או שיטה (רש"י). (86) רה להלן פרק ה הלכה ז (87) מסכת שבת דף כ עמוד א.

33 כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁸? בְּבִבּוּלִין⁸⁹; אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ
34 - מֵאֲחִיזִין⁹⁰ אֵת הָאוֹר בְּעֵצִים בְּמִדְרֵת בֵּית הַמִּזְבֵּחַ⁹¹
35 עִם חֲשֻׁכָה, וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׁמָא יִתְהָה בְּגִחְלִים;
36 שֶׁהַכֹּהֲנִים וְרִיזִין⁹² הֵן.

(88) שצריך להדליק רוב המדורה לפני שבת. (89) כל

(62) (מסכת שבת דף כ עמוד א) תנורים שלהם היו כקדירה בלי שוליים, המחוברת בטיט לארץ ומשלשלים (מורידין) את הצלי בשלשלת או בשפוד לתוכו. (63) כשחל ערב פסח בערב שבת, ואף שהקרבן קרבן פסח דוחה שבת, כמבואר במסכת פסחים דף סו עמוד א מהכתוב (חומש במדבר פרק ט, פסוק ב): "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" - במועדו, ואפילו בשבת, בכל זאת כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, לכן הוצרכו להוריד את הכבש לתוך התנור לפני שיעריב. (64) הנמנים לאכול יחד את קרבן הפסח זריזים הם ונזהרים מלעשות איסור.

1 טז. אִין צוּלִין⁶⁵ בְּשָׂרָה⁶⁶ וּבְצֵל וּבִיצָה עַל גְּבִי הָאֵשׁ,
2 אֲלֹא כְּדִי שְׁיַעֲלֶה⁶⁷ מִבְּעוֹד יוֹם וַיְהִי רְאוּיִין
3 לְאִכְלָה⁶⁸. וְאִם נִשְׁאָרוֹ אַחֵר כֵּן עַל הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת עַד
4 שְׁיַעֲלֶה הַרְבֵּה - מִתֵּר⁶⁹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ;
5 שְׁאִם יִתְהָה - יִחַרֵּף אוֹתוֹן, שֶׁעַל גּוֹף הָאֵשׁ הֵם. וּמִפְּנֵי
6 זֶה מְנִיחִין מְגִמָּר תַּחַת הַכְּלִים עִם חֲשֻׁכָה⁷⁰; שְׁאִם
7 יִתְהָה בְּגִחְלִים - יִשְׂרָף הַמְּגִמָּר וַיַּעֲשֶׂן הַכְּלִים.

(65) (מסכת שבת דף יט עמוד ב) צלי הוא על האש ממש, שלא באמצעות כלי, ולפיכך נשתנה דינו מבישול המבואר למעלה. (66) כאן אין הבדל בין בשר שור ועז לגדי הרך. (67) משני הצדדים, אבל אם נצלו רק מצד אחד לא מועיל (מסכת מנחות דף נו עמוד א, ראה להלן פרק ט הלכה ה). (68) במסכת שבת דף כ עמוד א מבואר שהכוונה היא כמאכל "בן דרוסאי" שהוא לדעת רבינו להלן בפרק ט כחצי בישול, ולדעת רש"י כשליש בישול. (69) משנה במסכת שבת שם. (70) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) מבואר למעלה בהלכה ב, וכאן בא לומר שאין בו גם הגזירה של שמא יחתה.

8 יז. הֵא לְמִדָּת, שֶׁכָּל דָּבָר שְׁאֵנוֹ אוֹסְרִין בְּעֵנֶן זֶה -
9 אֵינוֹ אֲסוּר מִשּׁוּם שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת⁷¹, אֲלֹא גִזְרָה
10 שְׁמָא יִתְהָה בְּגִחְלִים. לְפִיכֵךְ אִין נוֹתְנִין צִמְר
11 לְיִוְרָה⁷², אֲלֹא אִם-כֵּן הֵיתָה עֲקוּרָה מֵעַל הָאֵשׁ; שְׁמָא
12 יִתְהָה בְּגִחְלִים. וְהוּא, שִׁיחָה פִּיה טוֹחַ בְּטִיט; שְׁמָא
13 יָגִיס בָּהּ מִשְׁחָשְׁכָה⁷³.

(71) שכבר נתבאר למעלה בהלכה א, שאין אדם מצוה על שביתת כליו בשבת. (72) ראה למעלה בהלכה ב. (73) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) ויש הבדל בין קדירה ליורה, בקדירה אם נתבשל המאכל עד שראוי לאכילה דהיינו חצי בישול, לא גזרו בו שמא יחתה, אבל גבי יורה אף אם יש שהות ביום שייקלט הצבע, גזרו בה שמא יחתה כדי שייקלט היטב (אורח חיים סימן רנב).

14 יח. אִין נוֹתְנִין אֵת הַפֶּת בְּתַנּוּר עִם חֲשֻׁכָה, וְלֹא
15 חֲרָרָה⁷⁴ עַל גְּבִי הַגִּחְלִים, אֲלֹא כְּדִי⁷⁵ שְׁיִקְרַמוּ⁷⁶ פְּנֵיהָ
16 שֶׁהֵם⁷⁷ מְדַבְּקִים בְּתַנּוּר אוֹ בְּאֵשׁ⁷⁸. וְאִם נִשְׁאָרוֹ
17 אַחֲרֵי-כֵן עַד שִׁיגְמֹר אַפִּיתָן - מִתֵּר; שְׁאִם יִתְהָה -
18 לְפִסֵּיד אוֹתוֹן. וְאִם נָתַן סְמוּךְ לְחֲשֻׁכָה, וְחֲשֻׁכָה וְעִדִּין
19 לֹא קָרְמוֹ פְּנֵיהָ: אִם בְּמִזֵּיד - אֲסוּר לְאַכֵּל מִהֵן עַד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(מעשה רוקח). בתלמוד נשאלת השאלה, אם אותו הדין רק בפסולת של זיתים, או גם בשל שומשמי, ורבינו סתם, ופסק לחומרא לכלול שניהם (כסף-משנה). (4) שמדשנים בו את השדה להגדיל כחו. (5) קליפת הענבים. ובמשנה (שבת מז:): תנן "ולא בתבן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשבין" וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשניות. וכאן השמיטו רבינו. ואין לתלות בטעות סופר, שהרי כתב "בזמן ששלשתן" ומדברי המגיד-משנה נראה שבקצת ספרי רבינו היה כתוב גם "תבן", ואעפ"כ כתב "ששלשתם". וצריך לומר שתבן בכלל עשבים (ראה בספר 'מעשה רוקח'). (6) כל דבר רך כצמר או פקיעי בגדים. (7) זגין מוכין ועשבין. וראה למעלה בדין תבן. (8) בתלמוד (שבת מט.) מסופקים אם לחים מחמת עצמם או מחמת דבר אחר, וכתב הרי"ף שמסקנת הגמרא: לחים מחמת עצמן. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. אלא שלדעת מפרשים אחרים זו היא קולא שלא אסרו אלא לחים מחמת עצמם שמחממים יותר (רש"י והרא"ש) ואילו לדעת רבינו היא חומרא שלחים מחמת דבר אחר מחממים יותר, ולפיכך כתב "לחים ואפילו מחמת עצמם" (ב"י סי' רנז). (9) האד העולה מגוף חם. וכאן מובנו: חום. (10) שבת מט. (11) והוא-הדין שאר נוצות, אלא שכנפי יונה היו מצויות יותר משל עופות אחרים (הרמ"א באו"ח סי' רנז). (12) הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (13) הדק הנופל מתחת המסור של הנגר בשעת הנסירה. (14) עור בהמה שנפשט ממנה בעוד השערות עליה.

- ב. מן הדין הנה, שטומנין בדבר המוסיף הכל
מבעוד יום וישאר התבשיל טמון בשבת, שהרי
משחין על גבי האש בשבת; אבל אסרו חכמים
להטמין בדבר המוסיף הכל מבעוד יום, גזירה שמה
תרתיה הקדירה בשבת, ויצטרף לגלותה עד שתנוח
התיתיה, ויחזור ויכסה בשבת, ונמצא טמון בדבר
המוסיף הכל בשבת, שהוא אסור¹⁵. לפיכך מתר
להטמין בדבר המוסיף הכל בין השמשות¹⁶; ששתם
קדרות בין השמשות כבר רתחו ונחו מבעבורן,
וכיין שנחו - שוב אינן רותחין¹⁷.

(15) הלכה זו - האוסרת להטמין בערב שבת בדבר המוסיף הכל, ומתירה בבין השמשות - נובעת מנוסח הרמב"ם בתלמוד (שבת לד:): "אמר רבא: מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הכל, ואפילו מבעוד יום? - גזירה שמא ירתיח (ופירש רבינו בפירוש המשניות: אם נתיר מבעוד יום, שמא תרתיח הקדירה בשבת, ויצטרף לגלותה עד שתנוח, ושוב יכסוה, ונמצא עושה עכשיו בשבת הטמנה חדשה באיסור). אמר לו אביי: אי הכי (אם כך) בין השמשות נמי (גם) נגזור? אמר לו: סתם קדירות בין השמשות רותחות הן (כבר רתחו ונחו ולא מרתחים עוד)" וכן נוסח הרי"ף והגאונים. אולם גדולי הראשונים השיגו עליהם: תמה על עצמן, בערב שבת אסור ובין השמשות מותר? ונוסח שלנו בתלמוד הוא: "מפני מה אמרו, אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הכל, משחשיכה (בשבת)? - גזירה שמא ירתיח (ופירש רש"י: שמא ימצא קדירות צוננת

המקומות חוץ למקדש. (90) מדליקים (מסכת שבת דף כ עמוד א). (91) בית גדול בצד העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל בנוי כיפה, ונקרא בית המוקד (בית הבחירה פרק ה הלכה ה), ושם הייתה מדורה גדולה מעצים שמרבים להבה כדי שיתחממו בה הכוהנים, ההולכים בשעת עבודה יחפים על רצפה של שיש. (92) ולא יבואו לחתות הגחלים.

- כא. היתה מדורה של קנים או של גרעינין - אינו
צריך להדליק הרב; אלא פיון שהתחיל בהן האש
קדם השבת, מתר להשתמש בה; מפני שהאש
נתלית בהן במהרה, ואינו צריך לחתות. לפיכך, אם
אגד הקנים או הניח הגרעינין בחותלות⁹³ - הרי הן
פעצים, וצריך שתעלה בהן שלהבת מאליה קדם
השבת⁹⁴.

(93) סלים עשויים מלולים והאור נאחז בהם בקושי.
(94) (מסכת שבת דף כ עמוד א).

- כב. מדורה של זפת⁹⁵ או של גפרית⁹⁶, או של רבב⁹⁷
או של קירה⁹⁸, או של קש⁹⁹ או של גבבא¹⁰⁰ - אינו
צריך להדליק רבה¹⁰¹ קדם השבת, מפני שהאש
מזלקת אותם במהרה.

(95) שרף שחור, קל להישרף שעושים מעצים. (96) חומר שריפה הנמצא באדמה וגורנו כתום. (97) משקע שמונח. (98) שעורה. (99) גבעול השיכולת שממנו עושים תבן (הנדרש לחתיכות דקות). (100) ענפים דקים יבשים. (101) מסכת שבת דף כ עמוד ב בברייתא, ושם נזכר עוד מיני עצים הבויעים מיד כשנאחז בהם האור, ואין צריך להדליק בהם רובם.

פרק רביעי

(1) כלל בו דיני ההטמנה, ואף הם מערב שבת, שלא הותר להטמין את החמין בשבת כמבואר שם. ומה שהותר בדומה לזה בשבת מבואר שם.

- א. יש דברים, שאם טמן בהן התבשיל² - הוא
מתחמם, ומוסיפין בבשולו פנין האש. כגון: הגפן³
וזבל⁴ ומלח וסיד וחול, או זגין⁵ ומוכין⁶ ועשבים -
בזמן ששלשתן⁷ לחים, ואפלו⁸ מחמת עצמן.
ודברים אלו נקראין דבר המוסיף הכל⁹. ויש דברים,
שאם טמן בהן התבשיל - ישאר בתמימותו בלבד;
ואינן מוסיפין לו בשול, אלא מונעין אותו
מלהצטנן¹⁰. כגון: זגין ומוכין ועשבים יבשין,
ובסות ופרות וכנפי יונה¹¹ ונערות הפשתן¹² ונסרת
חרשים¹³ ושלחין¹⁴ וגזי צמר. ודברים אלו נקראין
דבר שאינו מוסיף הכל.

(2) לאחר שנתבשל התבשיל, אם רוצה להטמינו כדי לשמור חמו, מכסה את הקדרה כולה בדבר המחממה, וזה נקרא: הטמנה (שבת מח.). (3) הפסולת הנשארת אחר סחיטת השמן מן הזיתים, מחממת כמו האש: בנוסח אחר: זפת

17 בְּשַׁבָּת אֵלָא דְּבַר חָם שֶׁהוּא בְּכָלִי רֵאשׁוֹן²⁷ שֶׁנִּתְבָּשֵׁל
18 בּוֹ, אֲבָל אִם פָּנְהוּ - מֵתָר.

25 שבת נא, ע"א. יתיב (ישב) רבי ואמר: אסור להטמין את הצונן. אמר לפניו ר"י ב"ר יוסי: אבא התיר להטמין את הצונן. אמר (רבי): כבר הורה זקן (שמותר להטמין). וכן אמרו שם: רב נחמן אמר לדרו עבדו: הטמן לי את הצונן! והקפיד רבי אמי עליו. והקשו שם, מה הטעם שהקפיד, הרי אמרו מותר להטמין את הצונן? והשיבו: הוא סבר, אדם חשוב שאני (שלאדם חשוב אסור להטמין). אולם הפוסקים לא חלקו בכך, והתירו גם לאדם חשוב להטמין את הצונן, וכל שפינהו לקדרה אחרת, אף החמין חשובים כצונן לענין זה, כלשון רבינו "כמו דבר הצונן".²⁶ אבל בדבר המוסיף הבל - אסור בכל ענין.²⁷ אם הוא רותח עד שהיד סולדת בו (משנה ברורה' סי' רנז); ושיעור יד סולדת בו: שכריסו של התינוק נכזית בו (אור"ח סי' שיח) ויש להחמיר בחום של 40% צלזיוס ולמעלה.

19 ו. מְנִיחִין מִחֵם²⁸ עַל גִּבִּי מִחֵם בְּשַׁבָּת, וְקִדְרָה²⁹ עַל
20 גִּבִּי קִדְרָה, וְקִדְרָה עַל גִּבִּי מִחֵם, וּמִחֵם עַל גִּבִּי
21 קִדְרָה³⁰, וְטַח פִּיָּהֶם בְּכֶאֱק; לֹא בְּשִׁבִּיל שְׂיוּחָמוֹ,
22 אֲלֵא בְּשִׁבִּיל שְׂעִיעָמָדוֹ עַל חֲמֹם. שְׁלֹא אֶסְרוּ אֲלֵא
23 לְהִטְמִין בְּשַׁבָּת, אֲבָל לְהִנִּיחַ כְּלִי חָם עַל גִּבִּי כְּלִי חָם
24 כְּדֵי שְׂיָחִיו עֹמְדִין בְּחִמְיָמוֹתָן - מֵתָר. אֲבָל אִין
25 מְנִיחִין כְּלִי שֵׁישׁ בּוֹ דְּבַר צוּנָן עַל גִּבִּי כְּלִי חָם
26 בְּשַׁבָּת, שֶׁהֵרִי מוֹלִיד בּוֹ חָם בְּשַׁבָּת³¹. וְאִם הִנִּיחוֹ
27 מְבַעֲרָב - מֵתָר, וְאִינוֹ כְּטוֹמֵן בְּדְּבַר הַמוֹסִיף.

28 כלי נחשת לחם בו מים. (29 של חרס. 30 שבת נא, ע"ב. כנוסח רש"י בשם התוספתא, וכן נוסח הר"י) והרא"ש. אבל לפנינו בגמרא: "אבל לא קדירה ע"ג מיחם ולא מיחם ע"ג קדירה", ובאמת ברמב"ם כ"י וב'מעשה רוקח' לא נמצאת פסקא אחרונה זו. (31 שבת מח, ע"א. ושם: "אולודי קא מוליד", וכן צריך להיות גם בדברי רבינו "שהרי מוליד בו חום בשבת" וכן הוא בדפוס רומי.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1 כלל בו דיני הדלקת הנר, ואף הוא מערב שבת, ושם נתבארו דיני השמנים והפתילות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יסתפק מן השמן בשבת, או שהוא מקרב כיבוי הניצוצות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יטא או יכבה או יבעיר. ונסתיים הפרק בסיום משפט ערב שבת בתקיעות שהיו תוקעין להבדיל העם ממלאכה בכל ערב שבת.

28 א. הַדְּלָקָתָ² נֵר בְּשַׁבָּת אֵינָה רְשׁוּת - אִם רָצָה מְדַלֵּק
29 וְאִם רָצָה אֵינוֹ מְדַלֵּק; וְלֹא מַצְוָה שְׂאִינוֹ חֵיב לְרַדֵּף
30 אַחֲרֶיהָ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה, כְּגוֹן עֲרוּבֵי חֲצֹרוֹת³ או גְּטִילַת
31 יָדִים לְאֲכִילָה⁴; אֲלֵא זֶה חֻבָּה⁵. וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד
32 נָשִׁים חֵיבִין לְהִיטֵם⁶ בְּבִתְיָהֶן נֵר דְּלוּקָ⁷ בְּשַׁבָּת. אֲפֹלוּ
33 אִין לוֹ מֵה יֹאכֵל - שׂוֹאֵל עַל הַפְּתָחִים⁸, וְלֹקֵחַ שָׁמֶן
34 וּמְדַלֵּק אֶת הַנֵּר; שֶׁזֶה בְּכָלֵל עֲגָג שַׁבָּת. וְחֵיב לְכַרֵּךְ⁹

קודם הטמנה, וירתיחנה, ונמצא מבשל בשבת). אי הכי, בין השמשות נמי נגזור (ויהא אסור להטמין גם מבעוד יום מטעם זה)? אמר לו: - סתם קדירות רותחות הן בין השמשות (שעכשיו נגמר בישולן, ואין מקום לגזור) וזוהי שיטת ההלכה. (16) זמנו המדויק: ראה להלן פרק ה, הלכה ד. (17) ואם עבר וטמן בדבר המוסיף הבל בערב שבת, שהיתה קדירתו צוננת ונתחממה על ידי זה, אסורה אף בדיעבד (אור"ח סי' רנז). ובמשנה (שבת לח:) מסופר: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו (מבעוד יום) סילון (צינור) לתוך אמה (תעלה) של חמין (מחמי טבריה כדי לחמם את הצונן). אמרו להם חכמים: אם (הוחם) בשבת, הרי הוא כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה".

1 ג. וְכֵן מִן הַדִּין הָיָה לְטַמֵּן הַתְּבָשִׁיל בְּדְּבַר שְׂאִינוֹ
2 מוֹסִיף הֶבֶל בְּשַׁבָּת עֲצָמָה; אֲבָל אֶסְרוּ חֲכָמִים בְּדְּבַר
3 זֶה, גִּזְרָה שְׂמָא יִטְמִין בְּרַמְזָן¹⁸, וְיִהְיֶה בּוֹ נִיצוּצוֹת
4 שֶׁל אֵשׁ, וְנִמְצָא חוֹתָהּ בְּגִחְלִים¹⁹. לְפִיכָךְ אֶסְרוּ
5 לְהִטְמִין בְּדְּבַר חָם בְּשַׁבָּת וְאֲפֹלוּ בְּדְּבַר שְׂאִינוֹ²⁰ מוֹסִיף
6 הֶבֶל.

18 אפר חם. 19 כך הדין לפי נוסח רבינו והגאונים בשבת לו: שהבאנו בהלכה הקודמת. אבל לפי הנוסח שלנו, באה הגמרא לתת טעם, למה אסור להטמין בדבר המוסיף הבל, מערב שבת. "מפני מה אמרו: אין טומגין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום?" - גזירה שמא יטמין ברמז ויבוא לחתות הגחלים שבתוכו בשבת. (20) אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו, אסור להטמין בשבת, ואם טמן בדבר שאינו מוסיף הבל, לא נאסר התבשיל על ידי כך.

7 ד. סִפֵּק חֲשֵׁכָה סִפֵּק אֵינָה חֲשֵׁכָה²¹ - מֵתָר לְטַמֵּן אֶת
8 דְּבַר חָם. וּמֵתָר לְטַמֵּן אֶת דְּבַר הַצּוּנָן בְּשַׁבָּת בְּדְּבַר
9 שְׂאִינוֹ מוֹסִיף²², כְּדֵי שְׁלֹא יִצְטָנָן בְּיוֹתֵר או כְּדֵי
10 שֶׁתְּפּוּג²³ צִנְתָּן. חֲמִין שֶׁטְמָנָן מְעַרְבֵי שַׁבָּת וְנִתְגַּלּוּ
11 בְּשַׁבָּת - מֵתָר לְכַסּוֹתָן, שֶׁהֵרִי אֵינוֹ מוֹסִיף. וּמֵתָר
12 לְהַחֲלִיף הַכְּסוּי בְּשַׁבָּת²⁴. מֵיָצֵד? נוֹטֵל כְּסוֹת וּמִנִּיחַ
13 כְּנָפֵי יוֹנָה, או נוֹטֵל כְּנָפֵי יוֹנָה וּמִנִּיחַ הַכְּסוֹת.

21 שבת לד, ע"א. הוא זמן בין השמשות. 22 שבת נא, ע"א. 23 שתחלש. 24 שם. לדעת בעל 'מגיד משנה' לא התיר רבינו אלא להחליף את הכיסוי הגרוע בטוב ממנו, אבל לא להוסיף על הכיסוי, ונראה שמפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף על הכיסוי. והכסף-משנה כתב שאין הכרע בדברי רבינו, שאפשר שיותר ראוי לאסור להחליף הכיסוי בטוב ממנו ממה שראוי לאסור להוסיף כיסוי על כיסוי, ומכיון שמותר להחליף כל-שכן שמותר להוסיף. ולפי דבריו, צריך לפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף הבל, שבזה אם נתגלה אסור לכסות מעיקר הדין (למעלה ה"ב).

14 ה. פָּנְהוּ הַתְּבָשִׁיל או הַמִּים הַחֲמִין מְכָלִי לְכָלִי אַחֵר
15 - מֵתָר²⁵ לְהִטְמִין הֶבֶל הָאֶחָד בְּשַׁבָּת בְּדְּבַר שְׂאִינוֹ
16 מוֹסִיף²⁶, כְּמוֹ הַדְּבַר הַצּוּנָן. שְׁלֹא אֶסְרוּ לְהִטְמִין

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 קָדָם¹⁰ הַדִּלְקָה: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם
2 אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ¹¹ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל־שַׁבָּת.
3 בְּדֶרֶךְ שְׂמִיכָה עַל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא חַיֵּב בָּהֶם
4 מְדַבְּרֵי סוּפְרִים¹².

(2) שבת כה, ע"א: "הדלקת נר בשבת חובה", וברש"י: "כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור". ובמדרש תנחומא (מצורע) תנו רבנן: "מניין שחייב אדם להיות זריז ומזורז בהדלקת הנר? שנאמר: וקראת לשבת עונג (ישעיה נח, יג) זו הדלקת הנר". ובתלמוד מובא על הפסוק: "המאכילך מן במדבר... למען ענותך" (דברים ה, טז): אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו רואה ואוכל, וברש"י: "באכילת מן טועם כל המינים ואינו רואה אלא מן" (יומא עד:). ה"עניו" שבאכילת המן היה שטעמו טעם מאכל שלא ראוהו, וכ"ה במדרש אבכיר (זרע אברהם לב"ר פי"א אות א') "ויענך וירעיבך וגו' מכאן להדלקת נרות בליל שבת, שהאוכל ואין רואה מה שאוכל, אינו שבע ואינו עונג". אולם גם אם אינו רוצה לאכול חייב בהדלקת הנר, שהרי דרשו (שם) על הכתוב: "ותנחם משלום נפשי (איכה ג, יז) אמר רבי אבהו: זו הדלקת הנר בשבת", וביאר רש"י: הנר - הוא שלום בית, "כי במקום שאין נר, אין שלום, מפני שהולך באפילה ונכשל". (3) חצר שיש בה שונים הרבה, אסור מדברי סופרים לטלטל בה, עד שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת (הל' עירובין פ"א ה"ו), וזוהי מצות עירוב; אך אם אינו רוצה לטלטל בחצר בשבת, אינו צריך לעשות עירוב. (4) שאם אינו רוצה לאכול פת, אינו צריך ליטול ידיו. (5) אף אם אינו אוכל, כדברי רבינו: "אפילו אין לו מה יאכל", ובסוף פ"ג מהל' שביתת עשור, מובא: "אם חל יום הכיפורים בשבת, חייבין הכל להדליק בכל מקום, שהדלקת נר בשבת חובה", אף שאסור לאכול, ראה למעלה באות א. (6) בנוסח אחר: "חייבין להניח נר בבתיהן בשבת. אין לו" (כת"י אברבנאל). (7) לפי זה, עיקר המצוה שיהא דלוק ולא שמעשה ההדלקה היא המצוה. ואם כן אם היתה דלוקה לפני זמן ההדלקה אינו חייב לכבותה ולחזור ולהדליקה, וכמו כן אם הדליקה וכבתה מבעוד יום, זקוק הוא לחזור ולהדליקה (ועיין 'תוספות' שבת כה: ד"ה חובה, ובפסקי רבינו אליהו מלונדריש לסדר זרעים עמ' לא הערה 13). (8) שהרי אפילו בנר חנוכה - אם אין לו, שואל על הפתחים (רמב"ם פ"ד מחנוכה הי"ב) כל"שכן להדלקת נר שבת שהיא קודמת לנר חנוכה (שם הי"ד) - "לקראת שבת" עמוד יט הערה 2. (9) בתלמוד בבלי, לא נמצאת ברכה זו. ויש מביאים כן מהירושלמי (או"ח ח"ב סי' י"א). ויש סוברים שאין מברכין ('תוספות' שם). (10) כי כל המצוות מברך עליהן קודם עשייתן (הל' ברכות פ"א). אבל ה'מרדכי' כתב (בפרק במה מדליקין) שאם תברך קודם ההדלקה, הרי היא כאילו קיבלה שבת בפירוש ואסורה להדליק, לכן תברך אחר ההדלקה, וכן המנהג. וכתב רבינו ירוחם "כדי שתהא (הברכה) עובר (קודם) לעשייתה, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה. ומשימים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכים, ואחר כך מסלקים היד, וזה נקרא עובר לעשייה" (רמ"א סי' רסג). ואשת הגאון רבי פאלק הכהן בעל "דרישה ופרישה"

חידשה הלכה חדשה: ביום טוב שמותר להדליק נר, תברך ואחר כך תדליק כדין כל מצוות שמברכים לפני עשייתה. וכתב על זה בעל 'מגן אברהם' (סי' רסג) שלא חילקו חכמים בברכות, לברך פעם קודם עשייתה ופעם אחריה, אלא כיון שבשבת מוכרחים לאחר את הברכה עד לאחר ההדלקה, הוא הדין גם ביום טוב, והביא ראיה מברכת נטילת ידים (או"ח סי' קנח): "נהגו שלא לברך עד אחר הנטילה, משום שלפעמים אין ידיו נקיות (ואסור להוציא שם שמים מפיו), תיקנו כן בכל פעם של נטילת ידים (גם כשידיו נקיות)" (וכן ב'תוספות' פסחים ז:), אבל הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל 'נודע ביהודה' הצדיק את חידושה של האשה הנזכרת, ואמר כי היא אשה אשר "נשאה לבה אותה בחכמה", כי רק כשנוסח הברכה הוא אחיד, כמו גבי נטילת ידים לא חילקו חכמים לברך פעם לפני עשייתה ופעם אחריה, אבל גבי הדלקה יש נוסח שונה ביום טוב מבשבת, לכן בשבת - אחר ההדלקה, וביו"ט לפני. (11) "והיכן ציונו (כיון שהוא מדברי סופרים) - ? בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא). נמצא ענין הדברים ופירושה כך הוא: אשר קדשנו במצותיו, שציוה בהן (במצוות התורה) לשמוע לאלו (החכמים) שציונו להדליק נר, וכן שאר המצוות שהן מדברי סופרים (הל' ברכות פ"א ה"ג). וזה לשון רבינו בפ"א מהל' ממרים: "כל מי שאינו עושה כהוראתם (של חכמים) עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך", אחד (בין) דברים שלמדו אותם מפי השמועה, והם תורה שבכל"פה, ואחד דברים שלמדו מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא, ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה להם, והן הגזירות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלושה דברים מצוה לשמוע להם (לחכמים), הרי הוא אומר: "על פי התורה אשר יורוך", אלו התקנות והגזירות והמנהגות, שיוורו בהן לרבים, כדי לחזק הדת ולתקן העולם" (12). ראה למעלה פ"א ה"ג.

5 ב. מִתְּרִי¹³ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּנֵר שֶׁל שַׁבָּת. וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה
6 הַדְּבָר צְרִיף עִיּוֹן הַרְבֵּה; אֲבָל דְּבַר שְׁצִירִיף לְרִקְדָּק
7 בְּרִאיוֹתוֹ - אֲסוּר לְהַבְחִינוּ לְאוֹר הַנֵּר, גְּזֵרָה שְׁמָא
8 יִטָּה¹⁴.

(13) מפני שנהר חנוכה אסור להשתמש לאורו (פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ו') הוצרך לכתוב שנהר שבת מותר להשתמש בו. וגם הגאונים כתבו כן בתשובותיהם (אוצר הגאונים חלק התשובות סימן כא) "כשאמרו חכמים שלא לקרוא בנר של שבת לא משום קדושה אלא שמא יטא". (14) יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת ועובר על "לא תבערו אש ביום השבת".

9 ג. הַמְדַּלִּיק צְרִיף לְהַדְלִיק מִבְּעוֹד יוֹם, קָדָם שְׁקִיעַת
10 הַחֲמָה. וְנִשְׁמֵי מִצְוֹת¹⁵ עַל דְּבַר זֶה יוֹתֵר מִן
11 הָאֲנָשִׁים¹⁶, לְפִי שֶׁהֵן מִצְוִיּוֹת בְּבִתִּים, וְהֵן הָעֲסוּקוֹת
12 בְּמִלְאָכָת הַבֵּית¹⁷. וְאַף־עַל־פִּיכֵן צְרִיף הָאִישׁ
13 לְהַזְהִירָן¹⁸, וְלִבְדֵּק אוֹתָן עַל כָּה, וְלֹאמַר לָהֶן וּלְאֲנָשֵׁי
14 בֵּיתוֹ עֲרֵב שַׁבָּת קָדָם שְׁתַּחֲשֹׁף: הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר.

1 סֶפֶק חֲשֵׁכָה וְנִכְנָס הַשַּׁבָּת, סֶפֶק לֹא נִכְנָס - אֵין
2 מְדַלֵּיקִין.

15) כן הוא במשנה (שבת לא:): "על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה בחלה ובהדלקת הנר [לכבוד שבת]". (16) ולפיכך, אם ירצה הבעל להדליק בעצמו - האשה קודמת (ב"ח סי' רסג). ובמדרש תנחומא (פ' מצורע) אמרו: "ולמה נמסרה מצות הדלקת הנר לאשה? אמר הקדוש-ברוך-הוא: היא כבתה נרו של עולם (=גרמה מיתה לאדם הראשון) שכתוב נר אלקים נשמת אדם (משלי כ), לפיכך תשמור מצות נר". (18) בגמרא (שבת לד.) אמרו: "אף-על-גב דאמרו רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה כו' הדליקו את הנר - צריך למימרינהו בנחותא (צריך לאמרם בנחת)". [ורבינו השמיט זאת מספרו כאן, מפני שיעקרו של דבר הוא מחמת הכלל שאמרו חכמים בסדר הנהגת האדם בביתו: "אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו" (וכן מפורש בשאלות פרשת תצוה סימן סג, וכן נראה בגיטין ו:)] והביאו רבינו בפס"ו מהל' אישות ה"ט: "ולא יטיל עליה (=על אשתו) אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת"].

3 ד. מִשְׁתַּשְׁקַע¹⁹ הַחֲמָה²⁰ עַד שִׁירָאוּ שְׁלֹשָׁה²¹ כּוֹכָבִים
4 בִּינוּנִים, הוּא הַזְּמַן הַנֶּקְרָא "בֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת" בְּכָל
5 מְקוֹם. וְהוּא סֶפֶק מִן הַיּוֹם סֶפֶק מִן הַלַּיְלָה. וְדִנְיָ
6 בּוֹ לְהַחֲמִיר בְּכָל מְקוֹם. וּלְפִיכָךְ אֵין²² מְדַלֵּיקִין²³ בּוֹ.
7 וְהַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי
8 שַׁבָּת בְּשׁוּגֵג - חֵיב חֲטָאת מִכָּל מְקוֹם. וְכוֹכָבִים אֵלוֹ
9 - לֹא גְדוֹלִים הַנֶּרְאִים בַּיּוֹם, וְלֹא קְטָנִים שְׁאֵין נִרְאִין
10 אֶלָּא בַּלַּיְלָה, אֶלָּא בִּינוּנִים. וּמִשִּׁירָאוּ שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים
11 אֵלוֹ הַבִּינוּנִים - הֵרִי זֶה לַיְלָה וְדָאֵי.

19) שבת לד: (20) בפסחים צד. אמרו: "משקיעת החמה עד צאת הכוכבים (מהלך) ארבעה מילין" ובשבת לה. מובא שמששתשקע החמה עד הלילה מהלך שלשת רבעי מיל, ולא ארבעה מילין? - בסתירה זו עסקו גדולי הראשונים, רבינוהם סובר (ב'תוספות' פסחים שם) שיש שני מיני שקיעות: א) "התחלת" שקיעה - משגוף השמש מתכסה מעינינו. ומאז עד יציאת שלשה כוכבים, מהלך ארבעה מילין, וזמן שלשת מילין ורבע (מתוך ארבעת מילין אלו) הוא ודאי יום, ב) "סוף" שקיעת החמה, שאז מתחיל בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, ונמשך בזמן מהלך שלשת רבעי מיל עד יציאת ג' כוכבים. וכן פסקו בשו"ע. אבל פוסקים אחרים, וביניהם הגאון רבי אליהו מוילנא, סוברים שעם התחלת השקיעה, מיד בין השמשות. ואת הסתירות שבין השיעורים מיישבים באופן אחר (שיעור מיל הוא לדעת השו"ע (או"ח סי' תנט) - 18 דקות, לדעת הרמב"ם בפירוש המשניות פסחים פ"ג מ"ב - 24 דקות, ולדעת אחרונים (22 דקות). (21) שבת לה, ע"ב. (22) שמה הוא לילה וקדש עליו השבת ואסור להדליק נר. (23) בהל' שבייתת עשור פ"א ה"ו, מובא: "צריך להוסיף מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו" ביום הכיפורים

כמבואר ביומא פא: ודעת הראשונים ובכללם הרי"ף והרא"ש, שכמו כן מצות-עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה, בכניסת שבת וביציאתה, וזמן תוספת זה קודם בין השמשות כשעדיין יום ודאי, אבל בין השמשות אינו נחשב לתוספת, שהרי אסור במלאכה מספק, שמה הוא כבר לילה.

ה. פְּתִילָה²⁴ שֶׁמְדַלֵּיקִין בָּהּ לְשַׁבָּת²⁵, אֵין עוֹשִׂין
12 אוֹתָהּ מְדַבֵּר שֶׁהָאוֹר מְסַכֶּסֶת²⁶ בּוֹ, כְּגוֹן²⁷: צִמְרָ
13 וְשִׁעָר²⁸ וּמִשְׁי²⁹ וְצִמְרָ הָאֶרֶץ³⁰ וּפְשֶׁתָן שְׁלֹא נִפְצָ³¹
14 וְסִיב³² שֶׁל דֶּקֶל וּמִינֵי הָעֵץ הָרַכִּים³³ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן³⁴;
15 אֶלָּא מְדַבֵּר שֶׁהָאוֹר נִתְּלִית בּוֹ, כְּגוֹן: פְּשֶׁתָה נְפוּצָה
16 וּבְגָדֵי שֵׁשׁ וְצִמְרָ גֶפֶן³⁵ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן. וְהַמְדַּלֵּיק צָרִיךְ
17 שֶׁיִּדְלִיק בְּרֹב³⁶ הַיּוֹצֵא מִן הַפְּתִילָה.
18

24) שבת כא, ע"א. חוט כפול שנותנין בשמן להדליק נר. 25) אבל ליום טוב - מותר, שישנו בביריתא (שבת כד:): "כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהם ביום-טוב", כי אין מקום לגזור "שמה יטה" כיון שהבערה מותרת ביום-טוב, כמבואר להלן בהל' שבייתת יו"ט פ"א ה"ד. (26) האש נאחזת בנר בקפיצות, ואינה בוערת בבת אחת, ומפני שאינה דולקת יפה, חוששים שמה יטה השמן אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר בשבת. (27) משנה (שבת כ:): "במה מדליקין, ובמה אין מדליקין". (28) שבת כ, ע"ב: "הוסיפו על אלו (שבמשנה) של צמר ושל שער". (29) בלשון המשנה "כלך": בנוסח 'מעשה רוקח' חסרה המלה "ומשי". (30) בלשון המשנה "לכש". (31) שלא נזקה מפסולת. ובלשון המשנה "חוסין". (32) חוטי הקרם הפנמי של עץ התמר. (33) בנ"א: הדקים (מעשה רוקח). (34) ששנו במשנה ואינם מצויים בזמננו. (35) במשנה שבת (כז: תנן: "כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן". ופירש"י: "אין מדליקין בו לעשות פתילה - מצמר גפן, אבל ה'תוספות' שם ד"ה כל היוצא, כתבו שמעשים בכל יום שמדליקין בצמר גפן משום שצמר גפן מין זרעים הוא ואינו עץ (ובדבר פשתן, עיין שם ב'תוספות' מה שכתבו בזה). (36) שבת כ, ע"ב. והטעם הוא שמה תכבה ויביא להטות בשבת (תוס' ר"ד כ"י). וה'לבוש' כתב כדי שתהא שלהבת עולה יפה מיד עם סילוק ידו, כמו בהדלקת המנורה שכתוב בה "להעלות נר תמיד" ואף-על-פי שכן הוא שבכמה דברים שוה הדלקת נר לשבת כהדלקת המנורה במקדש ('לקראת שבת' עמוד יב) - בגמרא שם נראה כהטעם הראשון (שהקשו שם לרבי יוחנן דעצים של בבל אין צריכין רוב: השתא פתילה אמר עולא המדליק צריך שידליק ברוב, היוצא עצים - מיבעיא).

ו. הַפּוֹרֶךְ דְּבָר שֶׁמְדַלֵּיקִין בּוֹ עַל גְּבִי דְּבָר שְׁאֵין
19 מְדַלֵּיקִין בּוֹ: אִם לְהַעֲבוֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי לְהוֹסִיף
20 אוֹרָה - אֲסוּר³⁷; וְאִם לְהַקְשׁוֹת הַפְּתִילָה, כְּדִי שֶׁתֵּהָא
21 עוֹמֶדֶת וְלֹא תִשְׁתַּלְשַׁל³⁸ לְמַטָּה - מִתֵּר³⁹.

37) שבת כא, ע"א. אף שעל-ידי הכריכה, האור נאחז יפה בפתילה ומאיר, ולא יבוא להטות - גם כן אסור, שמה ידליק בפתילה הגרועה לבדה. (38) תיפול. (39) שבת כא, ע"א:

שלא ידליק בחלב שאינו מהותך וקרבי דגים שלא נימוחו, אבל אם עירב בהם שמנים שמדליקים בהם - לא גזרו. (57) למעלה בהלכה ח. (58) בגמרא שם (כ"י אוקספורד) בענין עירב שמן כשר בפסול: "אין מדליקין - לפי שאינו נדלקין".

- 18 י. אין⁵⁹ מדליקין בעטין⁶⁰, מפני שריחו רע⁶¹; שְׁמָא וְיִיחָנוּ וְיִצָא, וְחֹבֶה עָלָיו לֵישֵׁב לְאוֹר הַגֶּהֱרִי. וְלֹא בְּצִירִי⁶³, מפני שריחו טוב; שְׁמָא יִקַּח מִמֶּנּוּ מִן הַגֶּהֱרִי. וְעוֹד, מפני שהוא צָפָה⁶⁵. וְלֹא בְּנֶפֶט לָבָן, וְאֶפְלוּ בַּחֵל; מפני שהוא צָפָה, וְיִבֹא לִידֵי סִפְנָה.

(59) שבת כד: (60) פסולת הזפת המשמשת למאור. (61) ביותר, אבל "נפט" שלנו ו"גז" שדרך העולם להדליק בהם, אף שריחם רע במקצת, אבל מכיון שלא יניחם ויצא מותר להדליק בהם ('משנה ברורה' ס' רסד). (62) "שאלו את פי מהר"מ (מרוטנבורג) אם כן, איך רגילים להניח הנר בבית ולאכול בחצר? והשיב: שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער, ואם הוא נהנה בחצר יותר, מפני האור או מפני הזבובים, מותר לאכול בחצר" ('הגהות מיימוניות'). (63) שבת כה, ע"ב. שרף הנוטף מעצי הקטף. (64) "והמסתפק מן השמן שבנר, חייב משום מכבה", כמבואר להלן בפ"ב ה"ב. (65) ו'נדבק בכתלי הבית ומדליק את הבית" (רש"י שבת כו.) ועיין שם ב'תוספות'.

- 23 יא. מִתֵּר לְהַדְלִיק לְכַתְחָלָה בְּשָׂאָר שְׁמָנִים, כְּגוֹן: שְׁמֵן צֶנוֹן וְשְׁמֵשְׁמִין וְלֶפֶת⁶⁶ וְכָל פִּיּוּצָא בִּהְיוֹן. אֵין אֲסוּר אֲלֵא אֵלּוּ שְׁמָנֵי חֲכָמִים⁶⁷ בְּלִבְדֵּי⁶⁸.

(66) פרי האדמה ממין הצנונות, וממינים אלה עושים שמן. (67) שבת כו, ע"א: "רבי טרפון אומר: אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד, עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר: מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמן, ומה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות, ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא זה ולא זה אלא נפט? - אלא אין לך לאסור אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין". (68) בגמרא (שבת כג.) אמרו: "כל השמנים כולן יפין לנר, ושמן זית מצוה מן המוכרח". אבל יש מפרשים שהמדובר בנר חנוכה ולא בנר שבת ('הגהות מיימוניות' פ"ד דחנוכה אות ה', ועיין ב'תוספות' שם ד"ה מריש, וצ"ע).

- 26 יב. לֹא יִתֵּן אָדָם כְּלִי מְקַבֵּל מֵלֵא שְׁמֵן עַל פִּי הַנֵּר, בְּשִׁבִּיל שְׂחִיבָה מְנֻטָּף. וְלֹא מֵלֵא קֶעֱרָה שְׁמֵן וְיִתְנֶנָּה בְּצֵד הַנֵּר, וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפֶּתִילָה לְתוֹכָהּ בְּשִׁבִּיל שְׂחִיבָה שׁוֹאֵבָתָה. גִּזְרָה שְׁמָא יִקַּח מִן הַשְּׁמֵן שֶׁבְּכִלִּי⁷⁰, שֶׁהִרִי לֹא נִמְאָס בְּגֵרָה⁷¹, וְאֲסוּר לְהַנִּיחַ בְּשִׁבִּית מִן הַשְּׁמֵן שֶׁהִדְלַק בּוֹ, וְאֶפְלוּ בְּכַתָּה הַנֵּר, וְאֶפְלוּ נֹטָף מִן הַנֵּר⁷²; מפני שהוא מְקַצָּה מִחֲמַת אֲסוּר⁷³. וְאִם חָפֵר הַכְּלִי שֵׁשׁ בּוֹ הַשְּׁמֵן אֵל הַנֵּר בְּסִיד וּבְחֶרְסִית וְכִיּוּצָא בִּהְיוֹן - מִתֵּר⁷⁴.

(69) שבת כט, ע"ב. (70) ויתחייב משום מכבה (להלן פי"ב

"רבן שמעון בן גמליאל אומר: של בית אבא היו כורכין פתילה על גבי אגר (שהוא פסול לפתילה) ומדליקין". ומדברי רבינו משמע, שכורכם ביחד ומותר להדליקם, כיון שכוונתו להעמיד הפתילה ולא להוסיף אורה. אבל רש"י פירש: "שלא היו מדליקין האגוז, אלא סומך עליו הפתילה שלא תטבע בשמן". ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שכוונתו רק להעמיד הפתילה.

- 1 ז. נוֹתֵנִין גִּרְגִּיר⁴⁰ שֶׁל מֵלַח⁴¹ וְגִרְסִי⁴² שֶׁל פּוֹל⁴³ עַל פִּי הַנֵּר בְּעֶרֶב שַׁבָּת, שְׂחִיבָה דוֹלֶק בְּלִיל שַׁבָּת. וְכָל הַפֶּתִילוֹת⁴⁴ שֶׁאֵין מְדַלִּיקִין בִּהְיוֹן בְּשַׁבָּת - עוֹשִׂין מִהֵן מְדוּרָה. בֵּין לְהַתְחַמֵּם כְּנִגְדָּה, בֵּין לְהַשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָה, בֵּין עַל גְּבִי מְדוּרָה⁴⁵, בֵּין עַל גְּבִי קֶרֶקֶע⁴⁶. וְלֹא אֲסוּר אֲלֵא לַעֲשׂוֹתָן פֶּתִילָה לְנֵר בְּלִבְדֵּי.

(40) תוספתא, שבת פ"ב. חתיכה זעירה עגולה. (41) "שהמלח צולל את השמן שימשך אחר הפתילה", ולפיכך אין כאן איסור של "לא תנחשו" (רש"י שבת סז:). (42) גרגר של פולים גרוסים טחונים טחינה גסה. (43) שיהא הנר שוהה ולא ידלק מחר. (44) שבת כא, ע"א. והובא למעלה פ"ג ה"ט. (45) בגמרא שם "על גבי כירה". וכוונת רבינו כן הוא בר"ף ועוד. ולפי נוסח זה השמיענו שגם במדורה שהדרך להדליק בה פתילות ושמנים, והיה מקום לאסור בה גם מדורה משום "לא פלוג רבנן" (=לא חילקו חכמים) - לא גזרו רבנן. (46) כי במדורה מתוך שההיסק רב, כל חלק מבעיר את חבירו (רש"י).

- 7 ח. שְׁמֵן⁴⁷ שֶׁמְדַלִּיקִין בּוֹ לְשַׁבָּת, צָרִיף שְׂחִיבָה נִמְשָׁף אַחֲרֵי הַפֶּתִילָה. אֲבָל שְׁמָנִין שֶׁאֵין נִמְשָׁכִין אַחֲרֵי הַפֶּתִילָה, כְּגוֹן: זֶפֶת⁴⁸ וְשִׁעָה⁴⁹ וְשְׁמֵן קִיק⁵⁰ וְאֵלֶּה⁵¹ וְחֵלְבִי⁵² - אֵין מְדַלִּיקִין בִּהְיוֹן. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְדַלִּיקִין בְּפֶתִילוֹת שֶׁאֵין הָאוֹר נִתְּלִית בִּהְיוֹן וְלֹא בְּשְׁמָנִים שֶׁאֵין נִמְשָׁכִים אַחֲרֵי הַפֶּתִילָה? גִּזְרָה שְׁמָא יִהְיֶה אוֹר הַנֵּר אֶפְלִי, וְיִטָּה⁵³ אוֹתָהּ בְּשִׁעָה שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָה.

(47) משנה (שבת כ:): במה מדליקין, ובמה אין מדליקין. (48) שרף שחור, קל להשרף שעושים מעצים ידועים. (49) דונג, חומר כתום הנוצר על ידי הדבורים. (50) שמן עשוי מפרי עץ הקיקיון. (51) זנב כבשים שמנים. (52) חלב משומן החי, המתהווה על הקרומים. (53) ויתחייב משום מבעיר. ובפירוש המשניות, כתב רבינו (שבת פרק ב) שאם ידליק בשמנים אלה "יהיה אור הנר חלוש וחשוך ויניחנו ויצא, וזה אסור, לפי שהעיקר אצלנו: הדלקת נר בשבת חובה", וכן פירש ריב"ן ב'תוספות ישנים' (שבת כא.) וראה למעלה הערה ו'.

- 14 ט. חֵלְבִי⁵⁴ שֶׁהֵיכֹחוֹ⁵⁵ וְקֶרֶבֶי דְּגִים שְׁנִמּוּחוֹ - נוֹתֵן לְתוֹכָן שְׁמֵן כָּל שֶׁהוּא וּמְדַלִּיק⁵⁶. אֲבָל שְׁמָנִין שֶׁאֵין מְדַלִּיקִין בִּהְיוֹן, אֶפְלוּ עֲרָבָן בְּשְׁמָנִים שֶׁמְדַלִּיקִין בִּהְיוֹן⁵⁷ - לֹא יִדְלִיק, מִפְּנֵי שֶׁאֵין נִמְשָׁכִין⁵⁸.

(54) שבת כא. (55) באור. (56) שלפי הדין, מדליקים באלו שנמשכים אחר הפתילה. ורק חכמים אסרו, גזירה

(ה"ב). (71) ולפי זה, אפילו הכלי או הקערה הם חרס, גם כן אסור (גמרא שם). (72) שבת מר, ע"א. (73) מיוחד ומזומן לדבר איסור, כמבואר להלן פכ"ו ה"ד: "מותר השמן שבנר ובשקערה, שהדליקו בהן באותה שבת, אסור להסתפק ממנו באותה שבת, מפני שהוא מוקצה מחמת איסור". (74) כיון שנעשה כלי אחד "בדיל מיניה" - מרחק עצמו ממנו - משום איסור שבת.

יג. אין⁷⁵ נותנין כלי תחת הנר לקבל בו שמן בשבת, שהרי מבטל הכלי מהכנו⁷⁶. ואם נתנו מבעוד יום - מותר. ונותנין כלי תחת הנר בשבת לקבל בו ניצוצות⁷⁷, מפני שאין בהן ממש⁷⁸, והרי לא בטלו מלטלטלו. ואסור לתן לתוכו מים⁷⁹, ואפלו מערב שבת, מפני שהוא מקרב בבוי הניצוצות.

(75) שבת מב, ע"ב. (76) מהכנתו, כלומר ממה שהכלי מוכן לו לעשות "ואסור מפני שהוא כסותר" (להלן פכ"ה הלכה כ"ג) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אסור בטלטול מחמת השמן שבתוכו, ודומה כאילו סותר הכלי ומשברו. ורש"י פירש (שבת מב): כיון שלא יוכל עוד לטלטלו בשבת זו משום איסור מוקצה, הרי הוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה. (77) שבת מז, ע"ב. (78) שמיד הם כבים, ומותר לטלטל הכלי אף אחר שנפלו לתוכו הניצוצות. (79) "אבל מותר לתת מים ערב שבת בעשית שמדליק בה, כדי להגביה השמן, אם אינו מתכוון לכיבוי" (תשובת הגאונים בשם רב נטרנאי גאון).

יד. אין פולין⁸⁰ לאור הנר, ולא קורין⁸¹ לאור הנר, ואפלו גבוה שתי קומות. ואפלו עשרה בתים זה על גב זה והנר בעליונה - לא יקרא ולא יפלה לאורה בתחתונה, שמא ישבח ויטה⁸². ואם היו שנים קורין בענין אחד - מתרין⁸³ לקרות לפני הנר, שכל אחד מהן מזכיר חברו אם שבה; אבל לא בשני ענינים, שכל אחד מהן טרוד בענינו.

שבת יא. יב: .. אין בודקים בגד לבער כנים ממנו. (81) דברים שצריכים עיון רב. (82) הנר להביא השמן לפי הפתילה, כדי שידלק יפה. וזה רק בשמן ופתילה, שכל פעם צריך להטות את השמן לפתילה, אבל במאור אחר, הדולק מהתחלה עד הסוף ואין האור מתמעט עד שיכלה, אין חשש שמא יטה ('מסגרת השולחן'). (83) בספר אחד. אבל בשני ספרים אסור, שכל אחד מעיין בספרו ואינו משגיח על חברו. ומטעם זה אין אומרים פיוטים בבית הכנסת בליל יום-טוב שחל בשבת, אבל ביום הכיפורים מותר, שאימת יום הכיפורים עליו, כמו גבי תינוקות בהלכה טו, אבל שאר התפילה מותר להתפלל, שהיא שגורה בפי הכל, ודומה ל"ראש הפרשה" שבהלכה טו.

טו. התינוקות⁸⁴ קורין לפני רבן לאור הנר, מפני שהרב משמרין⁸⁵; אבל הוא לא יקרא, מפני שאין אימתן עליו. ויש לו לראות בספר לאור הנר עד שיראה ראש הפרשה שהוא צריך להקרות, ואחר כך נותן הספר בידין והם קוראין לפניו.

טז. התינוקות⁸⁶ קורין לפני רבן לאור הנר, מפני שהרב משמרין⁸⁷; אבל הוא לא יקרא, מפני שאין אימתן עליו. ויש לו לראות בספר לאור הנר עד שיראה ראש הפרשה שהוא צריך להקרות, ואחר כך נותן הספר בידין והם קוראין לפניו.

טז. בליים⁸⁶ הדומים זה לזה, ואין נקדין אלא בעיון הרבה - אסור להקדין לאור הנר ולהבחין ביניהן, שמא ישבח ויטה. לפיכך, שמא שאינו קבוע, אסור לו לבדק פוסות וקערות לאור הנר, מפני שאינו מפיין - בין בנר של שמן זית⁸⁷, בין בנר של נפט שאורו רב. אבל שמא קבוע, מותר לו לבדק לאור הנר פוסות וקערות, מפני שאינו צריך עיון הרבה. ואם היה נר של שמן זית - אין מורין לו לבדק ואף-על-פי שהוא מותר, גזירה שמא יסתפק ממנו⁸⁸.

(86) שבת יב, ע"א. (87) בגמרא (שם): נזכר סתם שמן ולא שמן זית, וכן הוא בכ"י התימנים "נר של שמן". (88) שיטת רבינו ופירושו הם לפי נוסחתו בגמרא שבת שם, וכמו שכתב המגיד-משנה, וכן אמנם מפורש בפירושו של רבינו למסכת שבת ("סיני כרך ו' עמוד קטו) ועיין ראב"ד.

יז. נר⁸⁹ שאחורי הדלת - אסור לפתח הדלת ולנעל בדרבו, מפני שהוא מכבה⁹⁰; אלא יזהר בשעה שפותח ובשעה שנועל. ואסור לפתח את הדלת בנגד המדורה⁹¹ בשבת כדי שתהא הרוח מנשבת בה, ואף-על-פי שאין שם אלא רוח מצויה⁹². ומגזיין⁹³ הנר של שבת על גבי אילן המחבר לקרקע, ואינו חושש⁹⁴.

(89) שבת קכ: (90) אף שאינו מתכוין לכבותו, ודבר שאינו מתכוין מותר - ראה למעלה פרק א - כאן אסור, שוודאי יכבה, והרי הוא "פסיק רישא", תוצאה מוכרחת מפעולתו - ראה למעלה בפ"א הלכה ו. (91) מפני שהרוח המנשבת מבעירה את המדורה. ואף שאינו מתכוין לזה, חייב משום "פסיק רישא". (92) גזר בזה שמא יבוא לעשות כן כשישנה רוח שאינה מצויה. (93) שבת מה. (94) שיטלנו מן האילן אחרי שיכבה, ונמצא משתמש באילן בשבת (ראה להלן פכ"א ה"ה), מכיון שאסור לטלטל נר שדלק בשבת אף לאחר שכבה.

יח. כל מדינות ועירות של ישראל תוקעין בהן שש תקיעות⁹⁵ בערב שבת. ובמקום גבוה היו תוקעין, כדי להשמיע כל אנשי המדינה וכל אנשי המגרש שלה.

(95) שבת לה, ע"ב.

יט. תקיעה ראשונה - נמנעו העומדים בשדות מלחרש ומלעדר⁹⁶ ומלעשות מלאכה שבשדה. ואין הקרובין ושאין לבגס לעיר עד שייבואו רחוקים ויבגסו כלם⁹⁷ בבת אחת. ועדין התניות פתוחות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

112) שקדושת היום הנכנס, חמורה מקדושת היום היוצא.
113) שקדושת היום היוצא חמורה מקדושת היום הנכנס.

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ט

פרק ששי

1) כלל בו דיני אמירה לגוי לעשות מלאכה, ואם עשה גוי מעצמו מה דינה. וכלל לזה שותפות הגוי ושכירותו והשאלתו בין בשבת בין בערב שבת והמלאכה נעשית בשבת. ונמשך לזה ישראל שעשה מלאכה בשבת מה הוא או אחרים בהנאתה, לפי שדומה לזה. ונמשך לזה שכירות ישראל בשבת לדברים המותרים מה דינו, וכיוצא בהם.

א. אסור² לומר לנכרי לעשות לנו מלאכה בשבת, 16
אף-על-פי שאינו מצוה על השבת. ואף-על-פי 17
שאמר לו מקדש³ השבת, ואף-על-פי שאינו צריך 18
לאותה מלאכה אלא לאחר השבת. ודבר זה אסור 19
מדברי סופרים, כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן 20
ויבואו לעשות בעצמן. 21

2) במכילתא (בא פרשה ט) על הפסוק: "כל מלאכה לא יעשה בהם" (שמות פרק יב, פסוק טז) "לא תעשה אתה ולא יעשה חבריך, ולא יעשה הנכרי מלאכתך? תלמוד לומר כל מלאכה לא יעשה בהם, דברי רבי יאשיה". וכתב הסמ"ג (במצוות לא תעשה עה) משמע מכאן שאסור לישראל לתת לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת מדאורייתא, כי המקרא "לא יעשה בהם" מוכיח כן; אבל הרמב"ן בפירושו לפסוק זה מבאר, כי אין אנו מוזהרים מן התורה על מלאכת נכרי בשבת, אלא שיש בה שבות מדרבנן, כמו שאמרו בתלמוד: "אמירה לנכרי שבות" (מסכת גיטין דף ח עמוד ב), והמדרש במכילתא הוא אסמכתא (דרשה שאינה עיקרית), מפני שאין כוח ביד חכמים לגזור על דבר שמפורש היתרו בתורה, השתדלו חכמינו ז"ל בגזרם על השבותים לסמוך אותם למקרא, וכאן הכתוב: "לא יעשה בנפול מורה על איסור העשייה על ידי אחרים (המלבי"ם). רש"י (עבודה זרה דף טו עמוד ב) הראה את מקור האיסור בדברי קבלה (ישעיה פרק נח, עמוד יג) "אם תשיב משבת רגליך . . . ממצוא חפצין ודבר דבר" שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה בשבת מכיוון שהוא בכלל דיבור של חול שאסור בשבת. 3) "אין משלחין איגרת ביד נוכרי [=גוי] ערב שבת" (מסכת שבת דף יט עמוד א) וכן כתב הרא"ש בבבא מציעא פרק שביעי סימן ו' בשם רבינו סעדיה גאון.

ב. נכרי שעשה מלאכה מעצמו בשבת: אם בשביל 22
ישראל עשה אותה - אסור⁴ להנות באותה מלאכה 23
עד מוצאי שבת, וימתין⁵ בכדי שתעשה. והוא, 24
שלא⁶ יהא הדבר בפרהסיא, עד שידעו בו רבים 25
שדבר זה בשביל פלוני הוא נעשה בשבת. ואם 26
בשביל עצמו בלבד עשה - מותר⁷ להנות בה בשבת. 27

4) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) אף לישראל אחר שלא נעשה בשבילו שלא ייהנה ממלאכה בשבת. 5) היינו בכדי שיעשה אותה המלאכה או בכדי שישהה המביא (מסכת

1) והתריסין⁹⁸ מנחין. התחיל לתקע שניה - נסתלקו 1
התריסין ונגעלו החניות. ועדין החמין⁹⁹ והקדרות¹⁰⁰ 2
מנחין על גבי כירה. התחיל לתקע תקיעה שלישית 3
- סלק המסלק¹⁰¹ והטמין המטמין¹⁰² והדליקו את 4
הגרות. ושוהה כדי לצלות דג קטן או כדי להדביק 5
פת בתנור, ותוקע ומריע ותוקע, ושוהה¹⁰³. 6

96) לחפור הקרקע לשם הכשרתה לזריעה. 97) ולא יחדו בנכנסים באחרונה שעסקו במלאכה אחר התקיעות (רש"י). 98) דלת מתקפלת לחנות, משתמשים בה ביום להניח עליה סחורות לפני החנות, ובערב מחזירין את הסחורות לחנות, והיא משמשת כדלת לסגור בה את פתח החנות. 99) מים חמים מוכנים לשבת. 100) שבתוכם תבשילים לסעודת הלילה. 101) את הקדירות. 102) את התבשילים שיחזיקו חומם עד לסעודת מחר, ראה פרק ד. 103) כדי להוסיף מחול על הקודש.

כ. תקיעה ראשונה תוקע אותה במנחה¹⁰⁴. 7
והשלשית - קרוב לשקיעת החמה¹⁰⁵. וכן תוקעין 8
במוצאי שבת אחר צאת הכוכבים, להתיר העם 9
למעשיהן¹⁰⁶. 10

104) כי העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה - אינו רואה סימן ברכה (פסחים נ:), ותוקעין כדי להודיע לעם לפרוש מן המלאכה. 105) ראה למעלה הלכה ד. 106) כך היא דעת רבינו, לפי מה שאמרו (שבת קיד:) שאין תוקעין ביום-טוב שחל במוצאי שבת להודיע לעם שמותר בשחיטה, אפיה ובישול, מכיון שבתקיעת שופר יש איסור שבות, יוצא מזה שבמוצאי-שבת לחול תוקעים, כי אין חיוב או מצוה להתחיל במלאכה מיד במוצאי שבת, ורק ביום-טוב ראו צורך לתקוע - לולא היה בו איסור שבות - כדי להודיע לעם לעסוק בהכנת סעודת יום-טוב.

כא. יום הכפורים¹⁰⁷ שחל להיות בערב שבת - לא 11
היו תוקעין¹⁰⁸; חל להיות במוצאי שבת - לא 12
תוקעין¹⁰⁹ ולא מבדילין¹¹⁰. יום טוב שחל להיות 13
בערב שבת - תוקעין¹¹¹ ולא מבדילין¹¹²; חל להיות 14
לאחר השבת - מבדילין¹¹³ ולא תוקעין. 15

107) לפי מה שכתב רבינו (הל' קידוש החודש פ"ז ה"א) "אין קובעים לעולם ראש-חודש תשרי, לא באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת" אם כן לא יחול אצלנו יום הכיפורים לא בערב ולא במוצאי שבת. אבל בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראיה, היתה אפשרות שיחול יום הכיפורים בערב שבת ובמוצאי שבת (פ"ח מהלכות עירובין הלכה י). 108) גמרא בשבת קיד: ומשנה בחולין כו: 109) משום שיום הכיפורים קדוש כשבת ואסור במלאכה. אין צורך לתקוע להבטיל העם ממלאכה. 110) אין אומרים "הבדלה", כי קדושת יום הכיפורים חמורה כקדושת השבת, ואין מבדילים אלא כשיצאים מקדושה לחול או מקדושה חמורה לקדושה קלה. 111) להבטיל ממלאכת אוכל נפש המתרת ביום-טוב ואסורה בשבת.

בשבת, או הביאו לו חלילין¹⁵ לספד בהן: אם
בצנעה - ימתין בכדי שיעשו למוצאי שבת ויקבר
בו; ואם היה הקבר בסרטא¹⁶ גדולה והארון על
גביו, וכל העוברין והשכין אומרים שזה שהנכרים
עושין עכשו בשבת לפלוני הוא - הרי זה לא יקבר
בו אותו ישראל עולמית, מפני שהוא בפרהסיא.
ומתר לקבר בו ישראל אחר. והוא, שימתין בכדי
שיעשה¹⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(משנה מסכת שבת דף קנא עמוד א) שגנאי הוא
לישראל להיקבר בקבר שנחלל שבת בפרסום בשבילו
(הר"ן ותוספות במסכת בבא קמא דף פא עמוד א).
(15) כלי נגינה עשוי מקנה נבוב ונקבים בצידו, והיו מחללים
בו אחר מיטת המת לאבל ונהי. (16) רחוב, דרך הרבים.
(17) והראב"ד השיג כאן, כיוון שרבינו מנמק בהלכה ח' את
הדין שצריך להמתין בכדי שיעשה, משום שמה יאמר לנכרי
לעשות לו, וימצא הדבר מוכן מייד, אם כן כאן מכיוון
שהדבר נאסר לאותו ישראל שנעשה בשבילו לעולם, אין
לאסור על אחר בכדי שיעשה, מכיוון שלא נעשה בשבילו.

ו. נכרי¹⁸ שהביא חלילין בשבת למת, אף-על-פי
שהביאן מצד החומה - ימתין למוצאי שבת בכדי
שיבוא ממקום קרוב, ואחר כך יספדו בהן; שמה
בלילה הביאום ממקום אחר עד החומה, ובבקר
נכנסו בהן¹⁹. ואם ידע בודאי שממקום פלוני
הביאום בשבת - ימתין בכדי שיבואו מאותו מקום
אחר השבת. והוא, שלא יהא הדבר בסרטא²⁰
גדולה, כמו שאמרנו.

(18) (משנה וגמרא מסכת שבת דף קנא עמוד א). (19) ואף
ספק דרבנן לקולא, ותחום שבת אלפיים אמה הוא רק
מדרבנן, בכל זאת אסור להשתמש בחלילין שהרי אפשר
להמתין עד הערב ויהיו בהיתר גמור ואין צורך להיכנס
בספק איסור (טורי זהב אורח חיים סימן שכה).
(20) בנוסחה אחרת: "בפרהסיא גדולה" (כתב יד התימנים).
נמצא שדין חלילים שווה לארון וקבר. ומה ששינונו (שם)
חלילים לחוד וארון וקבר לחוד הוא מפני שהדרך היא
שארון וקבר בפרהסיא וחלילים בצניעה.

ז. עיר²¹ שישאל ונכרים דרין בתוכה, והיתה בה
מרחץ המרחצות²² בשבת: אם רב²³ נכרים - מותר
לרחץ בה למוצאי שבת מיד; ואם רב ישראל -
ימתין בכדי שיחמו חמין, ששבביל הרב הוחמו;
מחצה למחצה²⁴ - ימתין בכדי שיחמו חמין²⁵. וכן
כל פיוצא בזה.

(21) מכשירין פרק ב משנה ה. (22) שרוחצים בה בשבת.
(23) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) רוב האנשים המתרחצים
במרחץ בעונה זו שבעבורם מחמם הנכרי את המרחץ.
(24) בשביל שניהם נעשה. (25) מים לרחיצה.

ח. ישראל שאמר לנכרי לעשות לו מלאכה זו

ביצה דף כד עמוד ב). (6) נלמד מדין קבר להלן הלכה ה',
ובכתב יד (מער"ק) הנוסח: "והוא שיהיה הדבר", שאין
צורך להמתין בכדי שתעשה אלא במלאכת פרהסיא, אבל
מכל הפוסקים משמע כנוסח שלנו. (7) מסכת שבת דף
קכב עמוד א "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים
בספינה ועשה נכרי כבש (קיש משופע לעלות ולרדת בו
מהספינה ליבשה) לירד בו, וירדו רבן גמליאל וזקנים".

ג. פיצד? נכרי שהדליק את הנר - משתמש לאורו
ישראל; ואם בשביל ישראל - אסור⁸. עשה נכרי
כבש לירד בו מן הספינה - ירד אחריו ישראל; ואם
בשביל ישראל - אסור. מלא מים להשקות בהמתו
משקה אחריו ישראל; ואם בשביל ישראל -
אסור. לקט עשבים להאכיל להמתו - מניח ישראל
בהמתו לאכל מהן. והוא, שלא יהא אותו הנכרי
מכיר לאותו ישראל; שמה ירבה במלאכתו בשבילו,
ונמצא עושה בשביל ישראל. וכן כל דבר שאפשר
להרבות בו, לא יהנה בו בשבת אלא אם-כן אינו
מכירו.

(8) מסכת שבת דף קכב עמוד א. (9) בברייתא (שם) "נכרי
שליקט עשבים מאכיל אחריו ישראל" ומקשה הגמרא
מדברי רבי חנינא שאסור להעמיד בהמתו על גבי מוקצה
שמה יקח בידו ויאכילנה ונמצא מטלטל מוקצה בשבת והרי
עשבים אלו שנלקטו בשבת מוקצים הם? ומתוך שם שאינו
מעמידה על העשבים אלא הוא עומד מרחוק ומכוון אותה
למקום העשבים על ידי זה שסותם דרכים אחרות לפניו.
והרמב"ם שכתב "מניח ישראל בהמתו" בוודאי גם כן
כוונתו היא שמניח אותה על ידי מעשה כעין זה. שאילו
לראותה אוכלת עשבים אלו אין זה חידוש כלל וייתכן כי
אף אם ליקט הגוי את העשבים לצורך הישראל - גם כן
אינו מחוייב למנוע את בהמתו מלאכול מהם. וראה באורח
חיים סימן שכה סעיף יג.

ד. אכל דבר שאין בו להרבות ולמעט, כגון גר¹⁰
וכבש - הואיל ועשה בשביל עצמו, נהנה אחריו
ישראל בשבת ואף-על-פי שהוא מכירו. גר הדלוק
במסבה בשבת: אם רב ישראל¹¹ - אסור להשתמש
לאורה, שהמדליק - על דעת הרב מדליק; ואם רב
נכרים - מותר להשתמש לאורה; מחצה למחצה -
אסור. נפלה דלקה בשבת, ובא נכרי לכבות - אין
אומרים לו 'פכה' ואל תכבה¹², מפני שאין
שבתתו¹³ עלינו. וכן כל פיוצא בזה.

(10) "נר לאחד נר למאה" (מסכת שבת דף קכב עמוד א).
וכמו כן "כבש לאחד כבש למאה". (11) שאיננו יודעים
אם הדליק בשביל ישראל או בשביל נכרי, או בשביל
שניהם, ואם יש לנו הוכחה שעשה בשביל עצמו מותר אף
ברוב ישראל (מגיד-משנה). (12) אין צריך למחות בידו.
(13) שאין אנו מצווים שישבות הנכרי בשבת (מסכת שבת
דף קכא עמוד א).

ה. מת¹⁴ שעשו לו נכרים ארון וקפרו לו קבר

אלא אומר לנכרי ועושה (שמשום מצוות יישוב ארץ ישראל התירו שבות), וברושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב הלכה ד): רבי יהושע בן לוי שאל לרשב"ל מהו ליקח בתים מן הנכרי? אמר לו: אימת שאל רבי, בשבתא (אם מותר לקנות בשבת)? תנא: בשבת מותר (לקנות). כיצד הוא עושה (כיוון שאין היהודי מוסר לו כסף)? מראה לו כיסין של דינרין (כדי שהנכרי יקח לעצמו את הכסף) והגוי חותם ומעלה לארכיים (לארכיון, לשלטון), שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, וכתוב "עד רדתה" - אפילו בשבת; ראה למעלה בסוף פרק ב. (35) ואף כי משום מצוה לא התירו לומר לנכרי אלא איסור שבות לישראל (למעלה הלכה י'), אבל משום מצוות יישוב ארץ ישראל, שהיא גדולה משאר מצוות, עד שאמרו עליה בספרי (פרשת ראה פסוקא פ') על המקרא "וירשת אותם וישבת בארצם" וסמוך לו "שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך" - "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה" - התירו אף מלאכה דאורייתא - כתיבה על ידי נכרי. (36) היא מהאצות שכבש דוד, חוץ לארץ כנען, קודם שכבש כל ארץ ישראל (הלכות תרומות פרק א הלכה ג). (37) (מסכת גיטין דף ח עמוד ב).

יב. פוסק³⁸ אדם עם הנכרי על המלאכה³⁹ וקוצץ⁴⁰ דמים, והנכרי עושה לעצמו⁴¹. ואף-על-פי שהוא עושה בשבת⁴² - מותר⁴³. וכן השוכר את הנכרי לזמנים הרבה⁴⁴ - מותר, אף-על-פי שהוא עושה בשבת. פיצץ? כגון ששכר הנכרי לשנה או לשנים שיתכתב לו או שיארג לו - הרי זה פותח ואורג בשבת, ומותר; פאלו קצץ עמו שיתכתב לו ספר או שיארג לו בגד, שהוא עושה בכל עת שירצה. והוא, שלא יחשב עמו יום יום.

(38) מתנה. (39) במשנה (מסכת שבת דף יז עמוד ב): בית הלל מתירים למסור עורות לעבדם וכלים לכובס נכרי ערב שבת קודם חשיכה, אף שהנכרי עושה מלאכתו בשבת (ראה למעלה בפרק ג בהלכות שביתת כלים). (40) וקוצב. (41) הנכרי עושה לתועלת עצמו, למהר להשלים מלאכתו, ואין היהודי מקפיד שיעבוד הנכרי בשבת. (42) בביתו של נכרי. ירושלמי (מסכת שבת פרק א הלכה ח): "אומנין עכו"ם שהיו עושין עם ישראל, בתוך ביתו של ישראל - אסור, - ובתוך בתיהן (של נכרים) מותר". (43) כשהגוי עובד ב"קבלנות" - שמקבל עליו לגמור את העבודה כולה במחיר קבוע ולא בשכר יומי (הגהות מיימוניות). (44) שאין היהודי אומר לנכרי לעבוד בשבת וגם אינו מרוויח מעבודתו בשבת, אבל הראב"ד השיג, וסובר שהיהודי מרוויח במלאכת הנכרי בשבת, כי שמה יצטרך למלאכתו גם אחרי שבת ולא יוכל לעשות שתיהן כאחד, אבל אם שכרו לכתוב לו תמיד בשנה זו, או לארוג לו תמיד, או אם שכרו לכל המלאכות שיצטרך לו במשך זמן השכירות, גם לדעת רבינו - אסור (מגן אברהם סימן רמד).

יג. במה⁴⁵ דברים אמורים⁴⁶? פצנעה⁴⁷, שאין מקירים הפל שזו המלאכה הנעשית בשבת של

בשבת, אף-על-פי שעבר ומכין אותו מכת מרדות²⁶ - מותר לו להנות באותה מלאכה לערב אחר שימתין בכדי שתעשה. ולא אסרו בכל מקום שימתין בכדי שיעשו אלא מפני²⁷ דבר זה: שאם תאמר יהא מותר מיד, שמה יאמר לנכרי לעשות לו וימצא הדבר מוכן מיד. וכיון שאסרו עד שימתין בכדי שיעשו, לא יאמר לנכרי לעשות לו; שהרי אינו משתפר פלוג, מפני שהוא מתעכב לערב בכדי שיעשה דבר זה שנעשה בשבת.

(26) ראה למעלה פרק א הלכה ג. (27) לפי טעם זה לא אמרו להמתין בכדי שיעשו רק לאותו ישראל שבשבילו נעשתה המלאכה, אבל לישראל אחר לא; אבל רש"י ביאר הטעם (מסכת ביצה דף כה עמוד ב): "כדי שלא ייהנה ישראל ממלאכת שבת או יום טוב" ולפי זה אין הבדל בין ישראל זה או אחר, ראה הלכה ה'.

ט. דבר שאינו מלאכה²⁸, ואין אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות²⁹ - מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו בשבת. והוא, שהיה שם מקצת³⁰ חלי, או יהיה צריך לדבר צרך הרבה, או מפני מצוה³¹.

(28) (מסכת עירובין דף סז עמוד ב דף סח עמוד א) שאין בו אלא איסור דרבנן, אומר לנכרי ועושהו, ואם הוא דבר שאסור מן התורה לא יאמר לנכרי לעשותו. (29) חומרא בקצת מלאכות בשבת ויום טוב לשם מנוחה גמורה. (30) כי חולה ממש, אפילו אין בו סכנה עושים לו כל צרכיו על ידי נכרי, ודברים שאין בהם מלאכה דאורייתא מותר אף על ידי ישראל (למעלה פרק ב); אבל "אין מדמין דבר לדבר בענייני השבותים, ואין לך בהן להתיר אלא מה שהתירו חכמים" (מגיד משנה). (31) להביא מים חמים מחצר לחצר שלא עירבו ביניהן, לרחוץ את הקטן לצורך מצוות מילה. ראה הלכה י'.

י. פיצץ? אומר ישראל לנכרי בשבת לעלות באילן או לשוט על פני המים כדי להביא לו שופר או ספין למילה, או מביא לו מחצר לחצר שאין ערוב ביניהן מים חמין להרחיץ בהם קטן ומצטער³². וכן כל³³ פיוצא בזה.

(32) בנוסחה אחרת: "או מצטער" (כתב יד התימנים). (33) דעת התוספות (מסכת גיטין דף ח עמוד ב) שרק במילה התירו כיוון שמילה גופה דוחה שבת.

יא. הלוקח בית³⁴ בארץ ישראל מן הנכרי - מותר לו לומר לנכרי לכתב לו שטר בשבת; שאמירה לנכרי בשבת אסורה מדבריהם, ומשום יישוב ארץ ישראל לא גזרו בדבר זה³⁵. וכן הלוקח בית מהם בסוריא³⁶, שסוריא בארץ ישראל לדבר זה³⁷.

(34) (מסכת בבא קמא דף פ עמוד ב) "הקונה בית בארץ ישראל כותבין עליו אונו (שטר מכירה) אפילו בשבת. בשבת סלקא דעתך? (וכי יעלה על הדעת שכותבין בשבת?)

22 אָנוּ מַצִּיִּים עַל שְׁבִיתַת הַפְּלִים⁵⁹. אָבֵל בְּהִמָּתוֹ וְעִבְדּוֹ
23 - אֲסוּר, מִפְּנֵי⁶⁰ שָׁאֲנוּ מַצִּיִּין עַל שְׁבִיתַת בְּהִמָּה
24 וְעִבְדּוֹ.

(58) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). (59) מבואר למעלה פרק ג' הלכה א'. ומה שאמרו (מסכת שבת דף יט עמוד א): "לא ישיכר אדם כליו לנכרי בערב שבת, בד' וה' מותר", דעת רבינו שברייתא זו נאמרה לפי דעת בית שמאי שאדם מצווה על שביתת כליו, אולם לפי שהלכה כבית הלל מותר; אבל התוספות והראב"ד חולקים עליו וסוברים כי בשכירות גם לנו אסור, שנראה כנוטל שכר מלאכת השבת, אבל להשאל מותר (אורח חיים סימן רמו). (60) שכתוב (שמות פרק כג, עמוד יב): "למען ינוח שורך וחמורך, ויניפש בן אמתך והגור" מכאן ש"מצווה אדם על שביתת בהמתו כמוהו" (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ה הלכה ג); אבל מה שנוגע לנוחיות הבהמה ולגופה מותר, כמובא במכילתא: "למען ינוח שורך" - "שיחא (השור) תולש מן הקרקע ואוכל", שאם יחבשנו בתוך ביתו, אין זה נוח לשור.

25 יִז. הַמְשַׁתְּתֵּף⁶¹ עִם הַנִּכְרִי בַּמְּלָאכָה אוּ בַּסְּחוּרָה אוּ
26 בַּחֲנוּת: אִם הִתְּנוּ בַּתְּחִלָּה⁶² שְׂחִיָּה שְׂכָר הַשֹּׁפֶת
27 לַנִּכְרִי לְבָדוֹ, אִם מָעֻט אִם הִרְבֵּה⁶³, וְשֹׁכֵר יוֹם אַחֵר
28 כְּנֶגֶד יוֹם הַשִּׁבְתָּ לְיִשְׂרָאֵל לְבָדוֹ - מִתֵּר. וְאִם לֹא
29 הִתְּנוּ בַּתְּחִלָּה - פְּשִׁיבָאוֹ לְחֹלֶק, נוֹטֵל הַנִּכְרִי שְׂכָר
30 הַשִּׁבְתּוֹת פֶּלֶן לְבָדוֹ, וְהַשָּׂאָר חוֹלְקִין אוֹתוֹ. וְאִינוּ
31 מוֹסִיף לוֹ כְּלוֹם⁶⁴ כְּנֶגֶד יוֹם הַשִּׁבְתָּ, אֲלֵא אִם-כֵּן
32 הִתְּנוּ בַּתְּחִלָּה. וְכֵן אִם קָבְלוּ שְׂדֵה בְּשִׁתּוֹת - דִּין
33 אֶחָד הוּא.

(61) (מסכת עבודה זרה דף כב עמוד א). (62) אין הנכרי נחשב כעושה בשליחתו של ישראל. (63) בברייתא שם: "ואם התנו מתחילה - מותר, ואם באו לחשבון - אסור", וסובר רבינו שהכוונה היא, אפילו אם התנו מלכתחילה: "טול חלקך בשבת ואני בחול", אם בא אחר כך בעת החשבון לומר: אתה נטלת בעד שבת כך וכך, ואני בעד יום חול כך וכך - אסור, אלא יטול הנכרי שכר שבת והיהודי שכר יום אחר, בין מעט בין הרבה. (64) בגמרא נסתפקו: סתמא (אם לא התנו בתחילה) מה? ולא נפסקה ההלכה, ופסק רבינו לחומרא, שלא יטול ישראל חלקו רק משכר החול; אבל הרא"ש פסק כיוון ש"אמירה לנכרי שבות" וספק דרבנן לקולא, יכול ליטול חצי השכר עם הנכרי.

34 יח. וְאִם לֹא הִתְּנוּ, וּבָאוּ לְחֹלֶק הַשָּׂכָר, וְלֹא הָיָה
35 שְׂכָר שִׁבְתָּ יָדוּעַ - יִרְאֶה לִי, שֶׁהַנִּכְרִי נוֹטֵל לְבָדוֹ
36 שְׁבִיעִית⁶⁵ הַשָּׂכָר, וְהַשָּׂאָר חוֹלְקִין. הַנּוֹתֵן מְעוֹת
37 לַנִּכְרִי לְהַתְּעִסֵּק בָּהֶן - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַנִּכְרִי נוֹשֵׂא
38 וְנוֹתֵן בְּשִׁבְתָּ, חוֹלֵק⁶⁶ עִמּוֹ בְּשָׂכָר בְּשִׁוּהוֹ⁶⁷. וְכֵן הוֹרִי
39 כָּל הַגְּאוּנִים.

(65) זהו לדעת רבינו שהחמיר בסתמא כמבואר למעלה. אבל לדעת הרא"ש מחלקים את השכר בשווה מבלי להזכיר את

1 יִשְׂרָאֵל הָיָה; אָבֵל אִם הָיְתָה יָדוּעָה וְגִלְיָה
2 וּמִפְּרִסְמָת - אֲסוּרָה. שֶׁהוֹאָה אֶת הַנִּכְרִי עוֹסֵק, אִינוּ
3 יָדוּעַ שְׂקָצִין, וְאוֹמֵר שְׂפִלוֹנִי שְׂכָר הַנִּכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ
4 מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּ.

(45) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. (46) שמותר לצוות לנכרי לעשות מלאכת ישראל בקבלנות. (47) שאין מכירים שהמלאכה היא בשביל ישראל אף אם נעשית בפרהסיא (רבינו ירוחם).

5 יד. לְפִיכָף⁴⁸, הַפּוֹסֵק עִם הַנִּכְרִי לְבָנוֹת לוֹ חֲצָרוֹ אוּ
6 בְּתָלוֹ אוּ לְקַצֵּר אֶת שְׂדֵהוּ, אוּ שֶׁשְׂכָרוֹ שָׁנָה אוּ שְׁתֵּים
7 לְבָנוֹת לוֹ חֲצָר אוּ לְטַע לוֹ פֶּרֶם: אִם הָיְתָה הַמְּלָאכָה
8 בְּמִדְיָנָה אוּ בְּתוֹךְ הַתְּחוּמִּים - אֲסוּר לוֹ לְהַנִּיחֵן לַעֲשׂוֹת
9 בְּשִׁבְתָּ, מִפְּנֵי הַרְוָאִים⁴⁹ שְׁאֵינָם יוֹדְעִים שְׂפִסְקָם⁵⁰; וְאִם
10 הָיְתָה הַמְּלָאכָה חוּץ לַתְּחוּמִּים - מִתֵּר, שְׁאֵין שָׁם יִשְׂרָאֵל
11 שִׁירְאָה אֶת הַפּוֹעֲלִין בְּשִׁיחָן עוֹשִׂין בְּשִׁבְתָּ.

(48) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. (49) במסכת ראש השנה דף כד עמוד ב מבואר שדבר האסור משום חשד מותר בשל רבים. "דברבים ליכא (אין) חשדא" ולפי זה היה מותר להעסיק גוי בשבת לטובת עניין ציבורי (מגן אברהם סימן רמד) מכל מקום לא התירו לבנות בית הכנסת בשבת על ידי נכרי בקבלנות משום חילול השם (מגן אברהם). (50) אם בנו נכרים לישראל בית בשבת באיסור, נכון להחמיר שלא ייכנסו לדור בו (טור); אבל אם התנה ישראל שלא לעשותו בשבת, והנכרי לא קיים את התנאי מותר לדור בו (מרדכי, רבינו תם).

12 טו. וְכֵן⁵¹ מִתֵּר לְאָדָם לְהַשְׁפִּיר פְּרָמוֹ אוּ שְׂדֵהוּ
13 לַנִּכְרִי אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא זוֹרֵץ וְנוֹטֵעַן בְּשִׁבְתָּ,
14 שֶׁהוֹאָה יוֹדֵעַ שֶׁשְׂכָרוֹיִן⁵² הֵן אוּ בְּאַרְסוֹת⁵³ נִתֵּן
15 לָהֶן⁵⁴. וְדָבָר שֶׁשָּׁם יִשְׂרָאֵל בְּעָלְיוֹ קְרוִי עָלָיו, וְאֵין
16 דֶּרֶךְ רֵב אֲנָשֵׁי אוֹתוֹ הַמְּקוֹם לְהַשְׁפִּירוֹ אוּ לְתַנּוֹ
17 בְּאַרְסוֹת⁵⁵ - אֲסוּר לְהַשְׁפִּירוֹ לַנִּכְרִי⁵⁶; מִפְּנֵי שֶׁהַנִּכְרִי
18 עוֹשֶׂה בְּאוֹתוֹ הַמְּקוֹם מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּ, וְהוּא נִקְרָא עַל
19 שָׁם הַיִּשְׂרָאֵל בְּעָלְיוֹ⁵⁷.

(51) (מסכת עבודה זרה דף כא עמוד ב). (52) שהנכרי משלם לישראל דבר קצוב לשנה, ונוטל לעצמו כל הפירות והרווחים ואין לישראל הנאה במה שהנכרי עובד בשבת. (53) שהנכרי עובד בשדה של ישראל ומקבל מתבואת האדמה למחצה, לשליש ולרביע, ואת עבודתו בשבת, "אדעתא דנפשיה קעבד" - עושה לתועלת עצמו, להרבות חלקו. (54) כי שדה וכרם היו משכירים לרוב בתנאים אלה. (55) אלא שמשלם דבר קצוב לנכרי בשכר עבודתו, וכל הפרי לישראל. (56) גם על ידי שכירות ואריסות, מכיוון שרוב בני המקום משכירים באופן זה. (57) וזהו איסור גמור שהנכרי יעבוד מלאכתו בשבת כמבואר בתחילת הפרק.

20 טז. מִתֵּר⁵⁸ לְהַשְׁאִיל פְּלִים וְלְהַשְׁפִּיר לַנִּכְרִי וְאֶף-
21 עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּ, מִפְּנֵי שְׁאֵין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום השבת כלל. (66) תשובת הגאונים בשם רב שרירא גאון (בית יוסף). (67) שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשותה, ואין הנכרי עושה בשבת שליחותו של ישראל, וגם אין ניכר של מי העסק.

יט. לא⁶⁸ יתן אדם בערב שבת פלים לאמן נכרי לעשותו, אף-על-פי שפסק⁶⁹ עמו, אלא בכדי שיצא בהן מביתו קדם שחשכה⁷⁰. וכן לא ימכר אדם חפציו לנכרי, ולא ישאלנו ולא ילוננו⁷¹ ולא ימשיכנו, ולא יתן לו במתנה, אלא בכדי שיצא באתו חפץ מפתח ביתו קדם השבת. שכל זמן שהוא בביתו, אין אדם יודע אימתי נתן לו; וכשיצא הנכרי מביתו בשבת וחפץ ישראל בידו, יראה כמי שהלוהו לנכרי או משיכנו או פסק עמו או מכר לו בשבת.

(מסכת שבת דף יז עמוד ב דף יח עמוד ב). (69) כמבואר למעלה בהלכה יב שמותר אף אם הנכרי עושה המלאכה בשבת. (70) מבעור יום. (71) טעם הדבר, שהרואה יחשוב שהיהודי ציווהו להוליך את החפץ מחוץ לבית לעשות בו מלאכה, ולא שידע שהנכרי נושא לזורץ עצמו (סמ"ג).

כ. הנותן⁷² אגרת לנכרי להוליכה לעיר אחרת: אם קצין⁷³ עמו שכן הולכה - מתר, ואפילו נתנה לו ערב שבת עם חשכה⁷⁴. והוא, שיצא בה מפתח ביתו קדם השבת. ואם לא קצין: אם יש במדינה⁷⁵ אדם קבוע⁷⁶ שהוא מקבץ האגרות ושלוח אותם לכל מדינה ומדינה עם שליחיו - מתר לתן לנכרי האגרת. והוא, שיהיה שהות ביום כדי שיגיע לפית הסמוך לחומה⁷⁷ קדם השבת; שמא זה שמקבל האגרות ושלוחן, ביתו סמוך לחומה הוא. ואם אין שם אדם קבוע לכה, אלא הנכרי שנותנין לו האגרת הוא שמוליכה לעיר אחרת - אסור⁷⁸ לשלח ביד נכרי האגרת לעולם, אלא אם כן קצין לו דמים.

(מסכת שבת דף יט עמוד א). (73) קצב, קבע שכרו. (74) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). (75) בנוסחה אחרת: "עימו במדינה" (מער"ק). (76) "דקביע בי דואר במתא" (קבוע דואר בעיר) ואדם ממונה לקבל מכתבים ולשלחם למטרתם. (77) לחומת העיר שנשלח לשם המכתב. (78) "אמרו עליו על רבי יוסי הכהן, שלא נמצא כתב ידו ביד נכרי מעולם, שלא יוליכנו בשבת (מסכת שבת דף יט עמוד א).

כא. נכרי⁷⁹ שהביא חפציו בשבת והכניסן לבית ישראל⁸⁰ - מתר. ואפילו אמר לו: הניחן בזוית זו - הרי זה מתר. ומזמנין⁸¹ את הנכרי בשבת ונותנין לפניו מזונות לאכלו; ואם נטלן⁸² ויצא - אין נזקקין לו, מפני שאין שבייתו עלינו. וכן נותנין⁸³ מזונות לפני הכלב בחצר; ואם נטלן ויצא - אין נזקקין לו.

(מכילתא פרשה ט): "ששת ימים תעשה מלאכה, הא לא תעשה אתה ולא יעשה חברך אבל יעשה נכרי מלאכתו".

כב. מי⁸⁴ שהיה בא בדרך וקדש עליו היום, והיו עמו מעות - נותן כיסו לנכרי להוליכו לו, ולמוצאי שבת לוקחו ממנו. ואף-על-פי שלא נתן לו שכן על זה, ואף-על-פי שנתנו לו משחשכה⁸⁵ - מתר. מפני שאדם בהול על ממנו, ואי אפשר שישליכנו; ואם לא תתיר לו דבר זה, שאין אסורו אלא מדברי סופרים⁸⁶ - יבוא⁸⁷ להביאו בידו, ועובר על מלאכה של תורה. במה דברים אמורים? בכיסו; אבל מציאה⁸⁸ - לא יתן לנכרי, אלא מוליכה בפחות פחות⁸⁹ מארבע אמות.

(מסכת שבת דף קג עמוד א). (85) רבינו חולק על רש"י שפירש "נותן כיסו לנכרי" מבעור יום. (86) ראה פרק א הלכה ג. (87) בתוספות כתבו: "מכאן יש ללמוד, למי שמתירא מן הלסטים או מן השלטון של נכרים, מותר לו לטלטל המעות כדי להחביאן כי משום הפסד התירו לו לטלטלן", ונחלקו בדבר הרמב"ן והרשב"א ("מגיד משנה"). (88) מבואר להלן פרק כ, הלכה ז. (89) (מסכת שבת דף קג עמוד ב): "אמר רבי יצחק, עוד אחרת הייתה שם ולא רצו חכמים לגלותה, משום "כבוד אלוקים הסתר דבר" (מותר להסתיר דברי תורה מפני כבוד שמים), לא התירו (להעביר מעות) פחות פחות מד' אמות, שלא יבוא להעבירן ד' אמות שלימות", אבל רבינו סמך על מה שאמרו (מסכת עבודה זרה דף ע עמוד א): "אמר רבא אמר לי איסור גיורא (הגר), כי הווינן בארמיותן, אמרינן, יהודאי לא מנטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא? (שאם שומרים שבת כמה ארנקים נמצאים בשוק?) ולא ידענא דסבירא לן, כרבי יצחק (ולא ידעתי שסוברים כרבי יצחק), מוליכו (לארנק-כסף) פחות פחות מד' אמות.

כג. ישראל⁹⁰ שעשה מלאכה בשבת: אם עבר ועשה בזדון - אסור לו להנות באותה מלאכה לעולם⁹¹, וישאר ישראל מתר להם להנות בה למוצאי שבת מיד⁹². ושמרתם את השבת פי קדש היא - היא קדש ואין מעשיה קדש. כיצד? ישראל שבשל בשבת במזיד - למוצאי שבת יאכל לאחרים, אכל לו לא יאכל עולמית. ואם בשל בשגגה - למוצאי שבת יאכל, בין הוא בין אחרים, מיד⁹⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(מסכת תרומות פרק ב משנה ג ומסכת חולין דף טו עמוד א). (91) קנסוהו רבנן משום שחילל שבת במזיד ואף הקדירה אסורה לו לעולם (הרשב"א). (92) ואינו צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשה, ראה למעלה הלכה ב.

22. ⁴⁰. והפֿשֿטֿה³⁸. וְהַעֲבֹדָה³⁹. וּמִחִקֵּת הָעוֹר⁴⁰.
23. וְחִתּוֹכֵי⁴¹. וְהַפְּתִיבָה⁴². וְהַמְחִיקָה⁴³. וְהַשְׂרִיטֵי⁴⁴.
24. וְהַבְּעֵרָה⁴⁵. וְהַפְּוִצָה⁴⁶. וְהַוָּצָה⁴⁷. מְרֻשּׁוֹת לְרִשּׁוֹת⁴⁸.

(2) שבת עג, א. (3) העוסק בדבר שיש בו אומנות, או המְשָׁנָה חומר גלמי, מחדשו או מתקנו - עושה מלאכה. הוצאה אינה מלאכה חשובה. וב'תוספות' נזכרה בשם "מלאכה גרועה", אבל חז"ל דרשו איסור הוצאה מהמקרא: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא" (שמות לו, ו), שלא יוציאו נדבות מבתיהם להביאם למשכן בשבת (שבת צו:). ועוד דרשו (עירובין יז: ובתוס' שם): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט) אל יצא בשבת עם הכלי ללקוט את המן כדרך שהוא עושה בחול, וירמיה (יז, כב) הזהיר: "ולא תוציאו משם מבתיכם ביום השבת". ובנחמיה (יג, יט) "ומנערי העמדת על השערים, לא יבא משא ביום השבת". (4) מבורר למעלה פ"א ה"א. (5) מהכתוב בתורה (שמות לה, ב): "ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קודש, שבת שבתון לה", כל העושה בו מלאכה יומת", דרשו חז"ל (שבת מט:). מסמיכות מלאכות השבת למשכן, שכל המלאכות שהיו במשכן, אסורות בשבת; והמלאכה שהיתה חשובה במשכן - נקראת "אב", ושלא היתה חשובה במשכן - נקראת "תולדה" (בבא-קמא ב.). "אב מלאכה" - הוא המקור למלאכות אחרות הנלמדות ממנו, וה"תולדות" הן המלאכות האחרות שיש להן דמיון בתכונתן לאבות. (6) ראה בהלכה ז. (7) בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב): רבי יוחנן וריש לקיש היו עוסקין שלש שנים ומחצה בפרק זה, ומצאו ל"ט תולדות לכל אב מאבות המלאכות. (8) לשון המשנה: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", ולא אמרו בפשטות שלשים ותשע, "שדרך המקרא כשמגיע המניין לסכום עשרות פחות אחת, מונה אותו בחשבון עשרות מבלי לדייק על חסרון האחד, כיצא בו: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" (בראשית מו, כז) ובפרטן אי אתה מוצא אלא שבעים חסר אחת (בבא-בבא קמא, וכן "ארבעים יכנו" (דברים כה, ג) ואין מכים אותו אלא שלשים ותשע, וכן "תספרו חמשים יום" (ויקרא כג, טז) ואין מונים רק שבעה שבועות שהם מ"ט יום" (הרא"ש בסוף פסחים). (9) הכשרת הקרקע לזריעה והסרת המניעות לצמיחת הזרעים; תולדות החרישה; זיכול השדה, פירוד גושיה, סיקול ועוד. (10) הבאת הזרע לידי צמיחה וסיוע בגידול הצמח; תולדות הזריעה; השקייה ועוד. (11) עקירת דבר מגידולו והפדתו ממקום חיותו. תולדותיו: תולש ממחומר - ביד ולא בכלי. (12) קיבוץ גידולי קרקע לעשות מהם צבורים. התולדה: המדבק פירות או שחרזם בחבל אחד. (13) פירוק גידולי קרקע מקליפתם, להפרידם מהפסולת המחוברת בהם בטבע. תולדתה: המפרק חטים ביד, החולב את הבהמה, הסוחט זיתים וענבים לצורך המשקה. (14) הנפת הדגן הנדוש באויר, כדי שישא הרוח את המוץ וישאר הדגן הנקי. (15) הבדלה בין האוכל לפסולת. תולדתה: המסנן משקה, המעמיד חלב בעור הקיבה. (16) חלוקת דבר לחלקים דקים. תולדתה: המחמתך ירק

(93) ואף שדרשו מהפסוק (דברים פרק יד פסוק ג) "לא תאכל כל תועבה" כל שתיעבתי לך, הרי הוא בבל תאכל (מסכת חולין דף קיד עמוד ב), כאן למדו: "היא קודש ואין מעשיה קודש" - שמעשה שבת לא נאסר. (94) דעת הראשונים שצריך להמתין בכדי שיעשה שלא יהנה ממלאכת שבת, אבל רבינו סובר בהלכה ח' שלכן צריך להמתין בכדי שיעשה שלא יבוא לעשות כן בפעם אחרת, וזה רק במלאכה על ידי נכרי, אבל לא כשעשה ישראל בשוגג.

1 כד. פְּרוֹת⁹⁵ שִׁיָּצְאוּ חוּץ לְתַחוּם וְחִזְרוּ: ⁹⁶ בְּשׁוּגָג -
2 יֵאָכְלוּ בַשֶּׁבֶת⁹⁷, שֶׁהָרִי לֹא נַעֲשֶׂה בְּגוֹפֶן מַעֲשֶׂה וְלֹא
3 נִשְׁתַּנּוּ; בְּמִזִּיד - לֹא יֵאָכְלוּ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת.

(95) (מסכת עירובין דף מא עמוד ב). (96) אפילו למקומם. והראב"ד השיג שזה דווקא אם חזרו לתוך התחום שלא למקומם, אבל אם חזרו למקומם, אפילו יצאו במזיד - מותר לאכלם, אבל דעת רבינו כרבי אליעזר בן יעקב: "לעולם אסורים עד שיחזרו למקומם שוגגים" והלכה כמותו, שהרי "משנתו של רבי אליעזר בן יעקב קב (הלכות מעטות) ונקי (הלכה כמותו)" (מסכת יבמות דף מט עמוד ב והקדמת הרמב"ם למשנה). (97) ראה הלכות יום טוב פרק ה הלכה י.

4 כה. הַשׁוֹכֵר⁹⁸ אֶת הַפּוֹעֵל לְשִׁמְרוֹ⁹⁹ לוֹ אֶת הַפֶּהָרָה וְאֶת
5 הַתֵּינוֹק - לֹא יִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ¹⁰⁰ שֶׁל שַׁבָּת. לְפִיכָךְ אֵין
6 אַחֲרֵיּוֹת שַׁבָּת עָלָיו. וְאִם הָיָה הַשְּׂכִיר שְׂכִיר שַׁבָּת¹⁰¹
7 או שְׂכִיר שָׁנָה - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מִשְׁלָם. לְפִיכָךְ
8 אַחֲרֵיּוֹת שַׁבָּת עָלָיו. וְלֹא יֹאמְרוּ לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי שֶׁל
9 שַׁבָּת; אֶלָּא אוֹמְרוּ לוֹ: תֵּן לִי שְׂכָרִי שֶׁל שָׁנָה אוֹ שֶׁל
10 עֲשָׂרָה יָמִים.

(98) (מסכת בבא מציעא דף נח). (99) אף שהשמירה עצמה אינה אסורה בשבת. (100) ליטול שכר שבת במפורש אסור שדומה למקח וממכר. (101) של כל השבוע ביחד או של כל השנה ביחד מותר, ששכר שבת בהבלעה מותר ליטול.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) כלל בו מניין אבות המלאכות והן ל"ט, וכתבן על סדר המשנה. ושם ביאר מהו אב ומהו תולדה, וההפרש שיש בין האבות והתולדות. ולא נתבאר שם תולדות כל המלאכות, אלא מקצתן, לדמיון מה הן תולדות.

- 11 א. מְלֹאכּוֹת² שֶׁחֵיבִין עָלֵיהֶן סְקִילָה⁴ וְכָרֶת⁴ בְּמִזִּיד,
12 או קָרֶפֶן⁴ חֲטָאת בְּשָׁגָגָה - מֵהֵן אֲבוֹת⁵ וּמֵהֵן⁶
13 תּוֹלְדוֹת. וּמִנֵּינן כָּל אֲבוֹת⁷ מְלֹאכּוֹת - אֲרָבָעִים חֲסֵר
14 אַחַת⁸. וְאֵלוֹ הֵן: הַחֲרִישָׁה⁹. וְהַזְרִיעָה¹⁰. וְהַקְצִירָה¹¹.
15 וְהַעֲמוֹרָה¹². וְהַדִּישָׁה¹³. וְהַזְרִיעָה¹⁴. וְהַבְּרִירָה¹⁵.
16 וְהַחֲתִינָה¹⁶. וְהַהֲרָקָה¹⁷. וְהַלִּישָׁה¹⁸. וְהַאֲפִינָה¹⁹.
17 וְהַגְזִיזָה²⁰. וְהַלְבֹּן²¹. וְהַנְּפוּץ²². וְהַבְּרִיעָה²³.
18 וְהַטְוִיָּה²⁴. וְעֲשִׂית הַנִּירִין²⁵. וְהַנְּסַכֵּת הַמִּסְכָּה²⁶.
19 וְהַאֲרִיגָה²⁷. וְהַבְּצִיעָה²⁸. וְהַקְשִׁירָה²⁹. וְהַהֲתַרָה³⁰.
20 וְהַתְּפִירָה³¹. וְהַקְרִיעָה³². וְהַבְּנִין³³. וְהַסְתִּירָה³⁴.
21 וְהַפְּכָה בַּפִּטְשִׁי³⁵. וְהַצִּידָה³⁶. וְהַשְׁחִיטָה³⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַנִּקְרָאִין אֲבוֹת מְלָאכֹת. פִּיּוּצָהּ הוּא עֲנִינָן? אֶחָד
הַחוּרָשׁ אוֹ הַחוּפֵּר אוֹ הַעוֹשֶׂה חֲרִיץ - הֲרִי זֶה אֵב
מְלָאכָה; שָׁפֵל אַחַת וְאַחַת מֵהֶן חֲפִירָה בְּקֶרְקַע,
וְעֲנִין אֶחָד הוּא.

(48) שבת עג, ב. (49) במנין ל"ט המלאכות, לא חשבו אלא
אותן שהיו במשכן (שבת מט:). אולם גם כל מלאכה
שהיתה דומה למלאכת המשכן בפעולה, ובמטרה - כמבירך
או מרכיב הדומות לפעולת זורע ונוטע, וגם המטרה דומה,
כי כוונתו לגידול וצמיחה, או אפילו עושה מלאכה דומה
למשכן במטרה ולא בפעולה. כוזמר (חותן ענפי אילן) -
ראה בהלכה ג - המתכוון לגידול האילן, כל אלו נקראים
אבות מלאכות, ולא נחשבו במנין הל"ט. כיון שלא היו
במשכן ('כלכלת שבת').

ג. וְכֵן⁵⁰ הַזֹּרֵעַ זְרָעִים, או הַנוֹטֵעַ אֵילָנוֹת, או
הַמְּבַרֵּיץ⁵¹ אֵילָנוֹת, או הַמְּרַכִּיב⁵², או הַזּוֹמֵר⁵³ - פֶּל
אֵלוֹ אֵב אֶחָד הֵן מְלָאכֹת, וְעֲנִין אֶחָד⁵⁴ הוּא,
שָׁפֵל אַחַת מֵהֶן לְצַמֵּחַ דָּבָר הוּא מִתְּפֹנֶן.

(50) שבת עג, א. (51) הכופף ענף עץ בקרקע, ומכסהו
בעפר, למען ייקלט ויהיה לעץ מיוחד. (52) שם יחור (ענף
רך) בעץ אחר. (53) חותך הענפים המזיקים מהעצים.
(54) ראה למעלה באות מח.

ד. וְכֵן⁵⁵ הַקּוֹצֵר תְּבוּאָה או קְטִינִית⁵⁶, או הַבּוֹצֵר⁵⁷
עֲנָבִים, או הַגּוֹדֵר⁵⁸ תְּמָרִים, או הַמוֹסֵק⁵⁹ זִיתִים, או
הַאֹרֶה⁶⁰ תְּאֵנִים - פֶּל אֵלוֹ אֵב⁶¹ מְלָאכָה אַחַת הֵן,
שָׁפֵל אַחַת מֵהֶן לְעַקֵּר דָּבָר מִגְדוּלָיו מִתְּפֹנֶן. וְעַל דֶּרֶךְ
זוֹ שָׂאָר הָאֲבוֹת.

(55) שבת עג, ב. (56) ירקות הגדלים בתרמילים.
(57) קוטף את הענבים מעל הגפנים. (58) לוקט תמרים
מדקל. (59) תולש זיתים מן העץ. (60) קוטף פרי
התאנים. (61) ראה למעלה באות מח.

ה. הַתּוֹלְדָה⁶² הִיא הַמְּלָאכָה⁶³ הַדּוּמָה לְאֵב מֵאֵלוֹ
הָאֲבוֹת. פִּיּוּצָהּ? הַמְּחַתֵּךְ אֶת הַיֵּרֶק מֵעֵט⁶⁴ לְבָשָׁלוֹ -
הֲרִי זֶה חֵיב, שֶׁזוֹ הַמְּלָאכָה תּוֹלְדַת טְחִינָה; שֶׁהַטּוֹחַן
לֹאֲקֹחַ גּוֹף אֶחָד וּמַחְלִקוֹ לְגוֹפִים הַרְבֵּה, וְכָל הַעוֹשֶׂה
דָּבָר הַדּוּמָה לָזֶה הֲרִי זֶה תּוֹלְדַת טוֹחַן. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ
לְשׁוֹן שֶׁל מִתְּכָת וּשְׁפָה אוֹתוֹ פְּדִי לִקְחַ מֵעֶפְרוֹ, פְּדִירָף
שְׁעוֹשִׂים צוּרְפֵי הָזֶהב - הֲרִי זֶה תּוֹלְדַת טְחִינָה.

(62) שבת עד, ב. (63) כל מלאכה הדומה למלאכת המשכן
בפעולה ולא במטרה, כגון: השף ברזל או מתכת, הדומה
לטוחן בפעולה, אבל אינו דומה לטחינת גרעינים שמטרתה
לאכילה. והשף - שלא לאכילה: וכן אם דומה למלאכת
המשכן במטרה, אבל הפעולה היא בגוף אחר, כגון:
המשקה צמחים ואילנות, אף שהשקיה דומה למלאכה
שבמשכן במטרה, שיגדלו הצמחים, אבל אין הפעולה
נעשית בגוף הצמחים כִּי־אם במים. כל אלו נקראים תולדות
(תפארת ישראל 'כלכלת שבת'). (64) בנוסח אחר:

לחתיכות דקות כדי לבשלו, שפשוף מתכות ועוד.
(17) פעולת המניף בנפה, כהעברת קמח בנפה וכדומה.
(18) לדבק חלקים קטנים באמצעות נוזל לעשותם גוש אחד.
תולדתה: המגביל את העפר. (19) הפעולה באמצעות האש
להרתיח, ולשנות איזה דבר ממה שהיה. כגון להקשות דבר
רך או לרכך דבר קשה. תולדתה: המתין את המתכת,
הממיס את הדונג או את החלב. (20) עקירת דבר ממקורו
בטבע, כצמר או שער מעור בהמה. תולדתה: התולש כנף
מן העוף, הנוטל צפרניו. (21) ניקוי הלכלוך וצחצוח
החפץ. תולדתה: המכבס בגד והסוחטו. (22) הפרדת חוטי
הצמר או הפשתים והכשרתם לטויה. תולדתה: החובט על
סיב (החוטים הפנימיים שמתחת קליפת עץ התמר) או גמי,
עד שנעשים כעין חוטים. (23) שינוי כל דבר למראה אחר.
(24) עשיית חוטים מצמר או מפשתן על ידי פיתול ושיזירה.
(25) מתיחת חוטי השתי, העלאתם והורדתם מכובד עליון
לכובד תחתון, במכונת האריגה. (26) הרמת המסכת בארג
(מסכת - מסרק האורגים המהדק את חוטי הערב בשתי).
תולדתה: העושה נפה וכברה, המסרג מיטה. (27) הכנסת
חוטי ערב בין חוטי שתי. תולדתה: הקולע שלש נימין
ביחד. (28) הסרת חוטי השתי מחוטי הערב האורגים יחד,
לשם תיקון האריג. תולדתה: הסותר קליעת החוטים
ומתכוון לתקנה; בנוסח אחר: והפציעה ('מעשה רוקח').
(29) חיבור שני חוטים על ידי פתיל, בקשר של קיימא
ומעשה אומן. (30) התרת קשר של קיימא (קשר קיים,
חזק). תולדתה: המפריד פיתולי חבלים. (31) איחוד שני
דברים נפרדים. תולדתה: המדבק ניירות או עורות על ידי
דבק. (32) ההפרדה בין הדבקים. תולדתה: המפריד ניירות
או עורות דבוקים. (33) בנין או נטיית אוהל, או הוספה
על בנין. (34) סתירת בנין או אוהל, כדי לתקן. תולדתה:
המפרק עץ תקוע לשם תיקונו. (35) עשיית פעולה שעל־
ידי ניכר גמר המלאכה. אפילו פעולה קטנה כמכה בפטיש.
(36) צידת כל דבר שבמינו ניצוד, לתפסו או לנעול בפניו.
תולדתה: המשסה כלב לצוד חיה, ועמד בפניה עד שהגיע
הכלב ותפסה. (37) המתה או הרצאת הדם, היא הנפש.
תולדתה: החונק את החי עד שימות, השולה דג מן הים
והניחו עד שיבש בין סנפיריו כסלע. (38) הפרדת עור בעל
חי מבשרו לאחר מיתתו. תולדתה: המפשיט דלדול (חתיכת
בשר בולטת) שעל העור לצד הבשר. (39) תיקון העור
וריקונו, שיתקיים זמן רב. (40) הסרת השער והצמר
מהעור להחליקו. תולדתה: המורט נוצות, הממרח זפת על
חפץ להחליקו. (41) התקנת חפץ לצרכו לפי מדת ארכו
ורחבו. תולדתה: הקוטם (קוצץ) את הכנף. (42) רשימת
שתי אותיות בדיו או בצבע על דבר המתקיים.
(43) הכשרת מקום ראוי לכתוב עליו לפחות שתי אותיות.
(44) חקיקה ורשימת כל דבר המתקיים. תולדתה: המשרטט
על העץ לשם נסירה במידה שוה. (45) הבערת אש או
ריבוייה, בין להתחמם בין להאיר. תולדתה: הנותן שמן בנר
הדולק. (46) כיבוי אש ומיעוט זמן ההבערה. תולדתה:
הנוטל שמן מנר הדולק. (47) הוצאה מרשות היחיד לרשות
הרבים. ועיין להלן פרק יב הלכה ח.

ותולדותיהן, והמחוייב בהן והפטור אבל אסור, מפני שלא נעשה כדרכו או שחסר השיעור. ונמשך לזה קצת ממה שמותר לעשותו (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון לאלו המלאכות). ונתבאר בפרק זה עשר מלאכות הנמנות ראשונות פרק ז: [החורש, הזורע, הקוצר, המעמר, הדש, הזורה, הבורר, הטוחן, המרקד והלש].

- א. החורש² כל שהוא³ - חייב⁴. המנפש⁵ בעקרי³¹ האילנות, והמקרסם⁶ עשבים, או המזרד⁷ את השריגים⁸, כדי ליפוט את הקרקע⁹ - הרי זה תולדת חורש; ומשיעשה כל שהוא - חייב. וכן המשוה פגיו השדה¹⁰, כגון שהשפיל התל ורדדו¹¹, או מלא הגיא¹² - חייב¹³ משום חורש, ושעורו כל שהוא. וכן כל המשוה גמות¹⁴ - שעורו כל שהוא.

(2) משנה, שבת קג, א. (3) "וכמה כל שהוא? כדי ליטע כרישא (קלח של כריש, - מין ירק נאכל דומה לבצל) או כדי ליטע זכרותא (הקצה המחודד של השיכולת) של חיסה" (ירושלמי פ"ז ה"ב). (4) רבינו הקדים חרישה לזריעה כנהוג בעבודת האדמה, אבל במשנה (שבת עג.) הקדימו "הזורע" לפני "החורש", ומפרש בגמרא (שבת עג:), שהתנא התכוון לקרקע ארץ ישראל הקשה וזקוקה לחרישה נוספת אחרי הזריעה, והשמיענו שגם על חרישה זו חייב. (5) עוקר את העשבים הרעים בגן או בשדה. (6) כורת ענפים ועשבים יבשים. (7) החותך ענפים רכים מהאילן. (8) ענפי עץ הגפן. (9) "כל דבר שהוא להניית הקרקע (להשבחתה) חייב משום חורש, וכל דבר שהוא להבחיל (שיגיע לידי בישול) את הפרי חייב משום זורע" (ירושלמי שם). (10) שבת עג, ב. (11) השפילו והשווהו לשאר האדמה, תרגום "וירקעו את פחי הזהב" (שמות לט, ג: ורדדו. (12) רווח צר בין הרים. (13) בשדה משום חורש, אבל בבית חייב משום בונה (להלן פ"י ה"ב). (14) בשדה ולא בבית כנ"ל.

- ב. הזורע¹⁵ כל שהוא¹⁶ - חייב. הזומר¹⁷ את האילן כדי שיעצמה - הרי זה מעין זורע. אבל המשקה¹⁸ צמחין ואילנות בשבת - הרי זה תולדת זורע, וחייב בכל שהוא. וכן השורה¹⁹ חטין ושעורין וכיוצא בהן במים - הרי זה תולדת זורע, וחייב בכל שהוא.

(15) שבת עג, א. (16) שבת צ, ב: "המצניע לזרע וכו' והוציאו וכו' ככל שהוא" מכאן ששיעור זריעה ככל שהוא (מגיד-משנה). (17) חותך ענפים מזיקים מהגפן (שבת עג:). (18) מועד קטן ב, ב. (19) זבחים צד: זרע פשתן למים חייב - אי משום דמקדח (=מצמציח) אפילו חטי ושערי נמי, אלא משום לישא (כ"ה בתשובת רבינו לר' יוסף המעריבי (סה"ל לר' לוי' עמ' מא) וכה"ג בדו"ק). הרי ששורה חטים ושעורים במים - חייב משום זורע. ועיין בסוף הספר, תשובת רבינו באריכות.

- ג. הקוצר²⁰ כגורגרת²¹ - חייב²². ותולש²³ - תולדת קוצר הוא. וכל העוקר²⁴ דבר מגדול - חייב משום קוצר. לפיכך, צרור שעלו בו עשבים, וכשות²⁵

"מעט מעט" (דפוס ויניצ'א), וזה בהתאם לדברי רבינו להלן פרק כא הל' יח, שאינו חייב אלא אם חותכו דק דק.

- ו. וכן⁶⁵ הלוך חלב ונתן בו קבה כדי להבצו⁶⁶ - הרי זה חייב משום תולדת בורר, שהרי הפריש הקום⁶⁷ מן החלב. ואם גבנו ועשהו גבינה - חייב משום בונה; שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הפל עד שיעשו גוף אחד, הרי זה דומה לבנין. וכן לכל⁶⁸ מלאכה ומלאכה מאלו האבות, יש להן תולדות על דרך זו שאמרנו. ומגוף המלאכה הנעשית בשבת תדע מעין אי זה אב היא ותולדת אי זה אב היא.

(65) שבת צח, א. (66) עשיית חמאה, על ידי טריפת החלב. (67) החלב החמוץ המכיל את יסוד הגבינה. (68) ראה למעלה באות ו.

- ז. אחד⁶⁹ העושה אב מאבות מלאכות או תולדה מן התולדות במזיד - חייב⁷⁰ פרת. ואם פאו עדים - נסקל⁷¹. בשוגג - חייב חטאת קבועה. אם כן מה הפרש יש בין האבות והתולדות? אין ביניהן הפרש אלא לענין הקרפן בלבד. שהעושה בשוגג: אם עשה אבות הרבה בהעלם אחד⁷² - חייב חטאת אחת על כל אב ואב, ואם עשה אב ותולדותיו בהעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת.

(69) בבא-קמא ב, א: "מה יש בין תולדה לאב? - שאם עשה שני אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד ואחד. ואם עשה אב ותולדה שלו - אינו חייב אלא אחת". (70) כמבואר למעלה בתחילת פרק א. (71) בנוסח אחר: ואם עדים התרו בו - נסקל (כ"י אברבנאל). (72) שנעלם ממנו האיסור ולא נודע לו בין מלאכה למלאכה.

- ח. פיצד? הרי⁷³ שחורש זורע וקצר בשבת בהעלם אחד - חייב שלש חטאות. ואפלו עשה הארבעים חסר אחת בשגגה, כגון ששכח שאלו המלאכות אסורות לעשות בשבת - חייב על כל מלאכה ומלאכה חטאת אחת. אבל אם טחן וחתך הירק ושף לשון של מתכת בהעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת; שהרי לא עשה אלא אב אחד ותולדותיו. וכן כל פיוצא בזה.

(73) שבת עג, ב.

- ט. העושה⁷⁴ מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת. פיצד? הרי שזרע ונטע והבריק והרפיב וזמר בהעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת, שכלן אב אחד הן. וכן כל פיוצא בזה.

(74) משנה, שבת סח, א.

פרק שמיני

(1) התחיל בו לבאר שיעור אבות המלאכות ואיכותיהן

ענפים רטובים רכים שאפשר לאכלם. (37) מבואר למעלה ה"ג. (38) בנוסח אחר: "ביצה קלה" (דפוס ויניציא) וכן בתלמוד. כי הכוונה לביצת תרנגולת הקלה להתבשל. (39) נלמד ממה שלמעלה (מגיד-משנה). (40) שבת פ, ב. (41) ראה הל' עירובין פ"א ה"ט ב' מגיד משנה. (42) שבת עג, ב. והמדובר בשדה שאינו שלו שאין כוונתו ורצונו לייפות את הקרקע, שאם לא כן חייב הוא בכל שהוא (למעלה הלכה א - גמרא שם).

ו. המקבץ דבלה⁴³ ועשה ממנה עגלה, או שנקב תאנים והכניס החבל בהן עד שנתקבצו גוף אחד - הרי זה תולדת מעמר, וחייב⁴⁴. וכן פל⁴⁵ פיוצא בזה.

(43) תאנים. אבל פירות המפוזרים בחצר, מלקט אחד אחד ואוכל (להלן פכ"א ה"א). (45) המקבץ מלח ממשרפות המלח, לרבינו פטור, שאינו גידולי קרקע.

ז. הדש⁴⁶ בגרוגרת⁴⁷ - חייב. ואין דישה אלא בגדולי קרקע. והמפרק⁴⁸ - הרי היא תולדת הדש, וחייב. וכן פל פיוצא בזה. החולב⁴⁹ את הבהמה⁵⁰ - חייב משום מפרק. וכן החובל בחי שיש לו עור - חייב⁵¹ משום מפרק. והוא, שיהיה צריך לדם שיצא מן הבהמה; אבל אם נתפנו להזיק בלבד - פטור, מפני שהוא מקלקל. ואינו חייב עד שיהיה בדם או בחלב שהוציא⁵² בגרוגרת.

(46) שבת עה, א. (47) ראה למעלה ה"ה בשם הירושלמי. (48) שבת צה, א ברש"י. דגן משבלים, או קטניות מתוך תרמילים יבשים. (49) שבת צה, א. ראה להלן הלכה י. (50) בעלי חיים, חוץ מדגים - נחשבים כגידולי קרקע (עירובין כז:), מכיון שניזונים מן הצמחים (מגיד-משנה). (51) שבת קז, א. לדעת רש"י החובל חייב משום צובע, ויש אומרים משום נטילת נשמה (מגיד-משנה). (52) ממקום גידולו, אבל משום הוצאה לרשות הרבים, השיעורים אחרים (כסף-משנה ולהלן פ"ח).

ח. במה דברים אמורים⁵³? בחובל בבהמה וזחיה ועוף וכיוצא בהם; אבל החובל בבהמה, אף-על-פי שנתפנו להזיק - חייב⁵⁴, מפני נחת רוחו; שהרי נתקברה דעתו ושככה חמתו, והרי הוא פמתקן. ואף-על-פי שאינו צריך לדם שהוציא ממנו - חייב.

(53) שפטור אם נתכוון להזיק. (54) שבת קה, ב: "הקורע בחמתו - חייב". והקשו בגמרא: "הא הוי (הרי הוא) מקלקל, וכל המקלקלין פטורין? אמר רבי אבין: מתקן הוא - שעושה נחת ליצרו (משכך חמתו). והקשו: וכי האי גוונא מי שרי? (וכי מותר באופן כזה), הרי שנינו: המקרע בגדיו בחמתו, או שובר כלי בחמתו - יהא בעיניך כאילו עובד עבודה-זרה, שכך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה-זרה והוא עובד? ותירצו: שהוא קורע רק כדי להטיל אימה על בני ביתו, ואינו כועס באמת". ושיטת רבינו ששיכון חמתו נחשב לתיקון, אבל רש"י פירש, מכיון

שעלה בסנה²⁶, ועשבים שצמחו על גב החבית, התולש מהן - חייב, שזה הוא מקום גדולין. אבל התולש מעצין²⁷ שאינו נקוב - פטור, מפני שאין זה מקום גדול. ועצין נקוב בכדי שיש קטן - הרי הוא פארץ, והתולש ממנו - חייב.

(20) שבת קג, א. (21) שבת צא, א. לדעת רבינו להלן הלכה ה' שהיא שליש ביצה. (22) "כל שאתה מבדילו מחיתו, יש בו משום קוצר" (ירושלמי שם). (23) "קצירה - בכלי תלישה - ביד" (לחם-משנה). (24) שבת קז, ב. (25) צמח בצורת פתילים הצומח על קוצים וסנה. (26) שבת קז, ב. בנוסח אחר: "בספינה" (מעשה רוקח). (27) כלי חרס העשוי לנטיעה.

ד. כל זרע²⁸ שקצירתו מצמחת אותו ומגדלתו, כגון אספסתא²⁹ וסלקא³⁰, הקוצרו בשגגה - חייב שתי חטאות: אחת - מפני שהוא קוצר, ואחת - מפני שהוא נוטע. וכן הזמר והוא צריך לעצים - חייב משום קוצר ומשום נוטע. גכשושית³¹ של עפר שעלו בה עשבים, הגביהה מעל הארץ והניחה על גבי יתדות - חייב משום תולש. היתה על גבי יתדות והניחה על הארץ - חייב משום זרע. תאנים שיכשו³² באיזהו, וכן אילן שיכשו פרותיו בו, התולש מהן בשבת - חייב, אף-על-פי שהן פצקורין לענין טמאה³³.

(28) שבת עג, ב. (29) אספסת - חציר לבהמה. (30) סלק - ירק שמשתמשים בעליו הפרומים לחמיצה. (31) שם פא, ב. תל עפר קטן. (32) חולין קכו, ב: "תאנים שצמקו (שיכשו באילן - רש"י) באיבהן (כשהן מחוברות לקרקע), טמאות טומאת אוכלין, והתולש מהן בשבת חייב חטאת". אבל ב'תוספות' (שבת קג:), מובא שדווקא צמק, אבל יכשו לא, מכיון שאין יונקות מן הארץ כלל, אין בהן איסור תלישה. (33) "כל האוכלין הגדלים מן הקרקע, אינם מקבלים טומאה עד שיעקרו, אבל כל זמן שהם מחוברים אפילו בשורש קטן, שיכולים לחיות ממנו - אינם מקבלים טומאה" (הל' טומאת אוכלין פ"ב).

ה. התולש³⁴ עלשין³⁵, המזרז זרדין³⁶; אם לאכילה - שיעורו בגרוגרת³⁷; ואם לבהמה - שיעורו פמלא פי גדי; ואם להסקה - שיעורו פדי לבשל ביצה³⁸. המעמר³⁹ אכלין: אם לאכילה - שיעורו בגרוגרת; ואם עמר לבהמה - שיעורו פמלא פי גדי; ואם להסקה - שיעורו פדי לבשל ביצה. וביצה⁴⁰ האמורה בכל מקום, היא ביצה בינונית של תרנגולין. וכל מקום שנאמר פדי לבשל ביצה, הוא פדי לבשל בגרוגרת מביצה. וגרוגרת - אחד משלשה בביצה⁴¹. ואין עמור אלא בגדולי קרקע⁴².

(34) שבת קג, א. (35) צמח שמשרשיו הקלויים באש וטחונים, עושים חומר לשתייה (Cichorie). (36) קיצוץ

והמחבין⁶⁶ - הרי הוא תולדת בורר. וכן הבורר⁶⁹
שמים מתוך המשקין - הרי זה תולדת בורר או
תולדת מרקד, וחיב. שהזורה והבורר והמרקד⁷⁰,
דומין עניניהם זה לזה. ומפני מה מנו אותן
בשלושה? מפני שכל מלאכה⁷¹ שהיה במשכן מונין
אותה בפני עצמה.

(65 שבת צה, א. 66) מסיר המון מהגרענים.
(67) המפריד אוכל מפסולת המעורבים יחד. (68) ראה פ"ז
ה"ה. (69) שבת קלח, א. בנוסח אחר: "הממחה שמרים",
שמסיר השמרים מתוך המשקין. (70) ראה פ"ז ה"א.
(71) שבת עג, ב.

יב. הבורר⁷² אכל מתוך פסלת, או שהיו לפניו שני
מיני אכלין וברר מין ממין אחר: בפנה⁷³ ובכברה⁷⁴
- חיב; בקנון⁷⁵ או בתמחוי⁷⁶ - פטור; ואם ברר בידו
לאכל לאלתר⁷⁷ - מתר.

(72) שבת עד, א. (73) כלי מעשה רשת, שבו נקבים קטנים
לנפות בה קמח וכדומה. (74) היא כעין נפה, אלא שנקבי
הרשת שלה גדולים משל הנפה. (75) דומה לצינור
ומבררים בו זרעונים. (76) קערה גדולה, שהיו בורר
כלאחר יד, כי עיקר ברירה בנפה וכברה. (77) וכל מה
שבורר לאותה סעודה שמיסב בה מיד, נקרא לאלתר
(מגיד-משנה).

יג. והבורר⁷⁸ פסלת מתוך האכל, ואפלו בידו אחת
- חיב. והבורר תרמוסין⁷⁹ מתוך פסלת שלהן - חיב;
מפני שהפסלת שלהן ממתקת אותן פשישלקו אותן
עמהם, ונמצא פבורר פסלת מתוך אכל, וחיב.
הבורר אכל מתוך פסלת בידו להניחו, אפלו לבו
פיו - נעשה פבורר לאוצר, וחיב. היו לפניו שני
מיני⁸⁰ אכלין מערבין - בורר אחד מאחר ומניח
לאכל מיד. ואם ברר והניח לאחר זמן, אפלו לבו
פיו, כגון שברר בשחרית לאכל בין הערפים -
חיב.

(78) שבת עד, א. (79) צמח הגדל בתרמיל שגרעניו מרים
ודומים לפולים, וכיון שהוא עולה במרירותו על פסלתו,
דומה לבורר פסולת מתוך אוכל. (80) המאכל שברצונו
לאכול עתה נחשב אוכל, והשני פסולת. ולכן צריך לברור
את זה שרוצה לאכול מיד, ולהניח את השני בקערה.

יד. המשמרי⁸¹ יין או שמן או מים וכן שאר המשקין
במשמרת⁸² שלהן - חיב. והוא, שישמר כגרוגרת.
אכל מסננין יין שאין בו שמרים או מים צלולין
בסודרין ובכפיפה מצרית⁸³, כדי⁸⁴ שהיה צלול
ביותר. ונותנין מים על גבי שמרים⁸⁵ בשביל שיעלו.
ונותנין ביצה טרופה⁸⁶ למסננת של חרדל כדי
שיצלל. חרדל⁸⁷ שלשו מערב שבת - למחר ממחה⁸⁸
ושותה, בין ביד בין בכלי. וכן יין מגתו, כל זמן
שהוא תוסס - טורף חבית בשמריה ונותנין⁸⁹ לתוך

שאסור לקרוע בחמתו אינו מתקן, אלא עוד מלמד ומרגיל
את יצרו להתגבר עליו, וזוהי דעת הראב"ד ב'השגות', שרק
להטיל אימא נקרא תיקון, ולא בחובל את חבריו.

ט. שמנה⁵⁵ שרצים האמורים⁵⁶ בתורה, הן שיש להן
עורות לענן שבת כמו חיה ובהמה ועוף; אכל שאר
שרצים ורמשים, אין להן עור. לפיכך, החובל בהן
- פטור⁵⁷. ואחד החובל בבהמה חיה ועוף או
בשמנה שרצים, ועשה בהן חבורה, ויצא מהם דם,
או שנוצר הדם אף-על-פי שלא יצא - חיב⁵⁸.

(55) משנה, שבת קז, א. (56) ויקרא יא, כט: החולד,
העכבר, הצב, האנקה, הכח, הלטאה, החומט והתנשמת.
(57) כי חבורה חוזרת לא שמה חבורה, וחבלה בשאר שרצים
שעורן רך, הדם נצור בהם מהר אבל מיד שב לקדמותו.
(58) לדעת רבינו, משום מפרק שהוא תולדה דדש, אבל רוב
הפוסקים סוברים, שהחיוב משום נטילת נשמה של האבר
הנחבל.

י. הסוחט⁵⁹ את הפרות להוציא מימיהן - חיב
משום מפרק⁶⁰. ואינו חיב עד שהיה במשקין
שסחט כגרוגרת. ואין חיבים מן התורה אלא על
דריכת זיתים וענבים בלבד⁶¹. ומתר לסחט אשכול
של ענבים לתוך האכל; שמשקה הבא לאכל - אכל
הוא, ונמצא כמפרק אכל מאכל⁶². אכל אם סחט
לכלי שאין בו אכל - הרי זה דורף, וחיב. והחולב⁶³
לתוך האכל, או היונק בפיו - פטור⁶⁴. ואינו חיב
עד שיחלב לתוך הכלי.

(59) שבת קמג, ב. (60) שמפרק את המשקה מהפרי.
(61) מי פירות אין עליהם תורת משקה אלא תורת אוכל,
כמפריד אוכל מאוכל. אבל מדברי סופרים, אסור לסחוט גם
תוחים ורימונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם
(להלן פרק כא הלכה יב). (62) שבת קמד, ב. אבל פירות
שאינם ראויים לאכילה, אסור לסחטם אפילו לתוך האוכלין,
שהרי הוא סוחט אוכל מתוך פסולת, ואסור משום מפרק.
(63) שבת קמד, ב: "אמר רב חסדא, מדברי רבינו נלמד,
חולב אדם עז לתוך הקדירה, אבל לא לתוך הקערה".
והטעם כי משקה הבא לאוכל - דומה כאוכל, ואין שם
משקה על החלב הזה, אלא שם אוכל, והרי הוא כמפריד
אוכל מאוכל, ורק אם מפרק תבואה שהוא אוכל משבולת
שהיא פסולת - חייב משום מפרק, וכן החולב לתוך כלי ריק
שהחלב הוא משקה ומפרקו מהבהמה שהיא אוכל, מה-
שאי-כן כשחולב לתוך אוכל, הרי זה כנוטל אוכל ממאכל,
שאין בוה משום מפרק (שו"ע הרב). הראשונים נחלקו בזה,
יש דעות שבשבת אסור מדברי סופרים, ורב חסדא התיר רק
ביום-טוב, שאז מותרת הבהמה לשחיטה ואכילה, ונחשבת
החליבה כאוכל מתוך אוכל. אבל בשבת, מסיבת איסור
שחיטה, אין שם אוכל עליה. וכן היא שיטת רבינו. ויש
אומרים שמכיון שהוא כבורר אוכל מתוך הפסולת - חייב
הוא מן התורה (רשב"א שם). (64) כתובות ס, ב.

יא. הזורה⁶⁵ או הבורר⁶⁷ כגרוגרת - חיב.

יום ש"ק י"ד אלול ה'תשע"ט

פרק תשיעי

(1) כלל בו עשר מלאכות הנמנות שניות פרק שביעי [האופה, הגוזז, המלבן, המנפץ, הצובע, הטווה, העושה שני בתי גירין, המיסך, האורג והבוצע]. ודרך רבינו בהן כדרכו בראשונות.

- א. האופה² בגרוגרת³ - חיב. אחד האופה את הפת, או המבשל את המאכל או את הסממנין, או המחמם את המים - הפל ענין אחד הוא. שיעור המחמם את המים - פדי לרחץ⁵ בהן אבר קטן⁶. ושיעור מבשל סממנין⁷ - פדי שיהיו ראויין לדבר שמבשלין אותן לו.

(2) מלאכת אפייה לא הייתה במשכן, כי אם מלאכת בישול סממנים (לצבע תכלת וארגמן ותולעת שני), ולפי זה בישול הוא אב מלאכה ואפייה היא תולדה (ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב), מכיוון שרק מלאכה שהייתה במשכן נקראת אב (למעלה פרק ז הלכה א). אולם רבינו כתב כלשון המשנה (מסכת שבת דף עג עמוד א) שמנחה "אופה" בין אבות מלאכות ובגמרא מפורש: "תנא סידורא דפת נקט", התנא מנה את המלאכות החורש, הזורע, הטוחן וכו' עד אפיית הפת, המצוייה יותר מבישול סממנים (הר"ן). (3) (תוספתא שבת פרק י) ושיעור גרוגרת, ראה למעלה פרק ח הלכה ג. (4) פעולה באמצעות כוח האש להרתיע או לשנות דבר מכמות שהיה, כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. (5) סתם מחמם מים לרחיצה (פרי חדש). (6) אצבע קטנה של רגל קטן בן יומו כשיעור סיכה (להלן פרק י"ח הלכה ב - פרי חדש). (7) זהו השיעור באיכות, שיהיה ראוי לעשות מהם הצבע הדרוש (לחם משנה), אבל בכמות המים יש שיעור אחר: "כדי לצבוע בהם בגד קטן של פי סבכה" שמניחות הבנות על ראשיהן (רבינו בפרק י"ח הלכה ח והמקור בתוספתא שבת פרק י).

- ב. הנותן⁸ ביצה בצד המחם⁹ בשביל שתתגלגל¹⁰, ונתגלגלה - חיב; שהמבשל בתולדת האור - במבשל באור עצמה. וכן¹¹ המדיח בחמין דג מליח הישן¹² או קוליס האספנין¹³, והוא דג דק ורך ביותר - הרי זה חיב; שהדחתו בחמין זה הוא גמר¹⁴ בשולן. וכן כל פיוצא בהן.

(8) משנה (מסכת שבת דף לח עמוד ב). (9) "שם הכלי שייחמו בו המים" (פירוש המשניות מסכת שבת פרק ג). (10) "תתערב, שתבשל קצת" (שם). (11) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). (12) במשנה כתוב "מליח הישן" ופירושו רבינו ורש"י: "דג מליח שעברה עליו שנה משמלחו" ובספר הפרדס לרש"י כתוב: בשר מלוח הרבה, וגם ברמב"ם כתב יד התימנים חסרה המלה "דג". (13) דג מאריך ספרד שקליפתו רכה ומולחים אותו לאכילה. (14) מכיוון שאי אפשר לאכלם אם לא הודחו בחמין, נחשבת הדחתם

- 1 הסודרין; שעדיין לא נפרשו השמרים מן היין יפה
2 יפה, וכל היין בגוף אחד הוא. וכן התרדל וכל
3 פיוצא בו.

(81) שבת קלט, ב. (82) כלי שמסננים בו את השמרים, והיין יורד זך וצלול. (83) סל עשוי מנצרי תמרים. (84) כיון שגם בלי הסיון הם צלולים וראויים לשתייה, לכן אין בזה משום בורר (ר"ן). (85) שנתן בתוך המשמרת מערב שבת, שאין בנתינת מים בורר, מכיון שהם צלולים. (86) מעורבת. "טבע הביצים שטרופין אותן ונותנים אותן כדברים העכורים, ויזככו אותם ויבדילו העב מן הדק" (לשון רבינו בפירוש המשניות). (87) שבת מ, א. צמח שגרעיניו חריפים ומלפתים בו את האוכל. (88) מערבו שיהיה כמשקה. (89) בשעת התסיסה כל היינות עכורים, ושותים אותם בשמריהם ואין הנתינה בסודרים גורמת לתקן אותם.

- 4 טו. הטוחן⁹⁰ בגרוגרת - חיב. וכל השוחק תבלין⁹¹
5 וסמנין במכתשת - הרי זה טוחן, וחיב. המחית ירק
6 תלוש⁹² - הרי זה תולדת טוחן⁹³. וכן הנוסר עצים
7 להנות בנסרת שלהן⁹⁴, או השף לשון של מתכת -
8 חיב משישוף פל שהוא. אבל המחית עצים, אינו
9 חיב עד שידקדק מהן פדי לבשל בגרוגרת מביצה.

(90) שבת ע, ב. (91) "השוחק מלח ופלפלין, חייב משום טוחן" (ירושלמי פ"ז ה"ב). וה"ה לכל תבלין. (92) שבת עד, ב. לחתיכות קטנות. (93) כל זה נאמר בחותך ומניח. אבל לאכלו מיד סמוך לסעדו - מותר, שהרי לא ציוו על האדם לאכול מאכלו בחתיכות גדולות. (94) גם אם אינו נהנה מהעצים שהוא מקלקל, חייב אם נהנה מהנסורת.

- 10 טז. המרקד⁹⁵ בגרוגרת - חיב. הלש⁹⁶ בגרוגרת⁹⁷ -
11 חיב. המגבל את העפר - הרי זה תולדת לש. וכמה
12 שיעורו? פדי לעשות פי כור של צורפי זהב⁹⁸. ואין
13 גבול⁹⁹ באפר, ולא בחול הגס, ולא במרסן, ולא
14 בפיוצא בהן. והנותן זרע¹⁰⁰ שמשמן או זרע פשתן
15 וכיוצא בהן במים - חיב משום לש, מפני שהן
16 מתערבין ונתלין זה בזה.

(95) שבת יח, א. (96) לדעת רבינו, בדבר ששייך בו גיבול כגון קמח, מורסן (סובין גסים) טיט או עפר, אינו חייב רק כשגבל - עירב את הקמח או העפר במים. ובדבר שאין בו גיבול, כגון אפר - פטור אף בגיבול. אבל דעת הראב"ד, כי בדבר שיש בו גיבול אינו חייב רק כשגיבל, ודבר שאין בו גיבול - חייב בנתינת מים לבד בלא גיבול. (97) שבת פ, ב. (98) בכור מתכינים זהב ושאר מתכת; בפי הכור ממלאים את המתכות, ושיעור הגיבול - כדי לעשות פי כור. (99) שבת קנה, ב. (100) זבחים צד, ב. וחייב מיד כשנתן למים (רבינו בתשובתו לתלמידו רבי יוסף המעריב, בספר היובל לד"ר לוי עמוד מא).

האש והלאה חייבים משום מבשל (כלשון רבינו) אבל המביא את האור חייב משום מבעיר ובכתב יד משנת קס"ב מובא במעשה רוקח, הנוסח: "שלושה האחרונים" ולפי זה המביא את האור חייב משום מבשל, ומורנו הרב יעקב בירב ביאר כי בחלוקה ראשונה עשו כולם בבית אחת ולכן כולם צורך בישול עשו, ובחלוקה השנייה עשו בזה אחר זה "ובא אחר ונתן" "ובא אחר והגיס" ולא נתחייבו בבישול רק האחרונים (כסף משנה).

ה. הניח³⁰ פֶּשֶׁר עַל גְּפִי גָחָלִים: אִם נִצְלָה³¹ בּוֹ בְּגִרוּגְרָתָהּ, אֶפְלוּ³² בְּשָׁנִים וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת - חֵיב³³; לֹא נִצְלָה בּוֹ בְּגִרוּגְרָתָהּ, אֲבָל נִתְבַּשֵּׁל בְּלוּ³⁴ חֲצִי בִשּׁוּל - חֵיב³⁵; נִתְבַּשֵּׁל חֲצִי בִשּׁוּל מִצַּד אֶחָד - פְּטוּר, עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ וְיִתְבַּשֵּׁל חֲצִי בִשּׁוּל מִשְׁנֵי צַדִּינִי. שְׂכַח³⁷ וְהִדְבִּיק פֶּת בְּתֵנּוֹר בִּשְׁפֶתָהּ, וְנִזְכַּר³⁸ - מִתְרַ³⁹ לֹא⁴⁰ לְרִדּוֹתָהּ קֹדֶם שֶׁתֹּאכְלָה וְיָבֹא לְיָדֵי מְזַלְאָהּ.

(30) (מסכת מנחות דף נז עמוד א.) (31) צלייה גמורה. (32) לא נצלה במקום כשיעור גרוגרת, אלא בצירוף שניים או שלושה מקומות. (33) שדרך צלייה בכך. (34) כל החתיכה. (35) הנקרא בתלמוד: "כמאכל בן דרוסאי", ראש לשודדים נודדים שהיו רגילים לאכול מאכליהם בחצי בישולם. (36) שדרך בישול הוא למי שאין לו פנאי להמתין עד שיתבשל לגמרי. (37) (מסכת שבת דף ד עמוד א.) (38) שהיום שבת, ואם יניחנו כך יאפה הפת ויתחייב אם בשוגג - חטאת, ואם במזיד - סקילה. (39) להוציא את הפת מן התנור, ואף שרדיית הפת איסור שבות הוא מדרבנן (רבינו להלן פרק כ"ב הלכה א), התירו לו חכמים לעבור על איסור דרבנן שלא יבוא לידי מלאכה האסורה מן התורה. (40) אבל לאדם אחר לא התירו לרדות את הפת מן התנור כדי שלא יבוא המדביק לידי איסור חטאת או סקילה, מטעם שאמרו (מסכת שבת דף ד עמוד א): "וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חברך".

ו. הַמִּתִּיךְ⁴¹ אֶחָד מִמִּינֵי מִתְכּוֹת כֹּל שֶׁהוּא, אִוּ הַמִּחְמָם⁴² אֶת הַמִּתְכּוֹת עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה גִחְלָת - הָרִי זֶה תוֹלֶדֶת מִבְּשָׁל. וְכֵן⁴³ הַמִּמְסָס אֶת הַדּוֹנְגָא⁴⁴ אוֹ אֶת הַחֲלָב אוֹ אֶת הַזֶּזֶת וְהַפֶּפֶר⁴⁵ וְהַגִּפְרִית⁴⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם - הָרִי זֶה תוֹלֶדֶת מִבְּשָׁל⁴⁷, וְחֵיב. וְכֵן הַמִּבְּשָׁל כָּלִי אֲדָמָה⁴⁸ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה חֶרֶס - חֵיב מִשּׁוּם מִבְּשָׁל. כָּלִלוּ שֶׁל דָּבָר: בֵּין שֶׁרָפָה גּוֹף קָשָׁה בָּאֵשׁ אוֹ שֶׁהִקְשָׁה גּוֹף רַךְ - הָרִי זֶה חֵיב מִשּׁוּם מִבְּשָׁל.

(41) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב); "המתוך אבר (עופרת) חייב משום מבשל" (מסכת יבמות דף ו עמוד ב). (42) כדי להתכווץ הוא תולדת מבשל, אבל "המחמם את הברזל כדי לצרפו (לחטמו) במים, הרי זה תולדת מבעיר" (רבינו להלן בפרק י"ב הלכה א). (43) (מסכת שבת דף עד עמוד ב). (44) שעווה. (45) כעין זפת. (46) חומר שריפה הנמצא באדמה. (47) אף על פי שהוא חוזר ומתקשה ואין הבישול ניכר בו (ר"ן). (48) (מסכת

כבישול, אבל דברים שאפשר לאכלם על ידי הדחה במים צוננים, יש אומרים שמותר להדיחם אף במים חמים.

ג. הַמִּפְקִיעַ¹⁵ אֶת הַבִּיצָה בְּבִגְד חָם אוֹ בְּחוֹל וּבְאֵבָק דְּרָכִים שֶׁהֵן חֲמִים מִפְּנֵי הַשֶּׁמֶשׁ¹⁶, אֶף-עַל-פִּי שְׁנִצְלִית - פְּטוּר¹⁷; שֶׁתּוֹלְדוֹת חֲמָה אֵינָם כְּתוּלְדוֹת הָאֵשׁ¹⁸, אֲבָל גִּזְרוּ עָלֶיהֶן מִפְּנֵי תוֹלְדוֹת הָאֵשׁ. וְכֵן הַמִּבְּשֵׁל בְּחֲמִי טְבִירָה¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם - פְּטוּר²⁰. הַמִּבְּשֵׁל²¹ עַל הָאֵשׁ דָּבָר שֶׁהֵיךְ מִבְּשֵׁל כֹּל צֶרֶפּוֹ²² אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ בִּשּׁוּל כָּלִל - פְּטוּר²³.

(15) (מסכת שבת דף לה עמוד ב במשנה) המבקיע, שובר את הביצה. (16) שנתחממו בשמש. (17) מעונש, אבל אסור מדרבנן. (18) האסורות מן התורה. (19) (מסכת שבת דף מ עמוד ב) המעיינות החמים שעל חוף ים כינרת על-יד טבריה. (20) "שאינן דרך בישול בכך לבשל בחמה או בתולדות חמה" (רש"י מסכת שבת דף לט עמוד א). (21) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). (22) דעת הרשב"א וכמה מהראשונים שאפילו לא נתבשל כל צרכו אין בו משום בישול, אם נתבשל "כמאכל בן דרוסאי" שהוא חצי בישול לדעת רבינו ושליש בישול לדעת רש"י (ראה למעלה בפרק ג). (23) משום שאין בישול אחר בישול; אבל בבישול דבר שנאפה או נצלה פעם, יש מחלוקת בין הראשונים, הסמ"ג סובר שיש בישול אחר אפייה וצלייה, וראיתו מהדין שאין אדם יוצא ידי חובת מצה בלילה הראשון של פסח במצה שנאפתה ואחר כך נתבשלה (רבינו בהלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה ו), אבל המדרכי בשם ראב"ה כתב שלענין שבת אין בישול אחר אפייה וצלייה (אורח חיים סימן שיח). ומותר לכתחילה, כמו שכתב רבינו (להלן פרק כ"ב הלכה ח): "דבר שנתבשל קודם השבת, אף על פי שהוא עכשיו צונן, מותר לשירותו בחמץ בשבת".

ד. אֶחָד²⁴ נִתֵּן אֶת הָאוּר²⁵, וְאֶחָד נִתֵּן אֶת הָעֵצִים, וְאֶחָד נִתֵּן אֶת הַקְּדֵרָה²⁶, וְאֶחָד נִתֵּן אֶת הַמִּים, וְאֶחָד נִתֵּן אֶת הַבֶּשֶׂר, וְאֶחָד נִתֵּן אֶת הַתְּבָלִין, וְכֵן אֶחָד וְהִגִּיס²⁷ - כָּלֵם חֵיבִים מִשּׁוּם מִבְּשָׁל; שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה דָּבָר מִצְּרִיכֵי הַבִּשּׁוּל, הָרִי זֶה מִבְּשָׁל. אֲבָל²⁸ אִם שִׁפֹּת אֶחָד אֶת הַקְּדֵרָה תְּחִלָּה, וְכֵן אֶחָד וְנָתַן אֶת הַמִּים, וְכֵן אֶחָד וְנָתַן אֶת הַבֶּשֶׂר, וְכֵן אֶחָד וְנָתַן אֶת הַתְּבָלִין, וְכֵן אֶחָד וְנָתַן אֶת הָאוּר, וְכֵן אֶחָד וְנָתַן עֵצִים עַל הָאוּר, וְכֵן אֶחָד וְהִגִּיס - שְׁנֵי²⁹ הָאֲחֵרוֹנִים בְּלִבְד חֵיבִין מִשּׁוּם מִבְּשָׁל.

(24) (תוספתא מסכת שבת פרק יב; מסכת ביצה דף לד). (25) כיוון שהביא את האש בתחילה, כל מה שנעשה אחר כך מלאכת בישול היא וכולם חייבים (רש"י). (26) הראב"ד השיג כאן מדברי הגמרא (שם) שחייב השופת את הקדירה הוא רק בקדירה חדשה של חרס, המתחזקת על ידי ליבון, אבל בעל מגדל עוז ביאר כי הברייתא שלאחריה לא חילקה בין חדשה לישנה וכן פסק הר"ף שם. (27) בחש בכף הקדירה וסייע לבשל. (28) כשהבאת האש הייתה האחרונה, הקודמים לה פטורים. (29) אלה שעסקו מהבאת

שבת דף עד עמוד ב) "האי מאן דשדא סיכתא לאתונא, חייב משום מבשל" ופירש בספר העיתים בשם הגאונים: "מבשל כלי אדמה דקין", אולם רש"י פירש: "השליך יתר של עץ רך לתנור החם לייבשו שיתקשה".

- 1 ז. הגוזז⁴⁹ צמר או שעיר - בין מן הבהמה, בין מן
- 2 החיה⁵⁰, בין מן החי, בין מן המת, אפלו מן
- 3 השלח⁵¹ שלחן - חיב. כמה שעור? כדי לטוות
- 4 ממנו חוט שארכו כרחב הסיט⁵² כפול. וכמה רחב
- 5 הסיט? כדי למתח מן בהן⁵³ של יד עד האצבע
- 6 הראשונה פשיפתח ביניהן בכל כחו, והוא קרוב
- 7 לשני שלישי זרת⁵⁴. התולש כנף מן העוף - הרי זה
- 8 תולדת גוזז⁵⁵. הטוה את הצמר מן החי - פטור;
- 9 שאין דרך גזיזה בכך⁵⁶, ואין דרך נפיון בכך, ואין
- 10 דרך טויה בכך.

- 18 ט. הנוטל שעור⁶⁵ בכלי, כמה יטל ויהיה חיב? שתי
- 19 שעורות. ואם לקט לכנות מתוך שחורות, אפלו
- 20 אחת⁶⁶ - חיב⁶⁷. צפון שפרשה רבה וציצין⁶⁸ של עור
- 21 שפרשו רבן⁶⁹: אם פרשו כלפי מעלה ומצערות
- 22 אותו - מתר לטל אותן פידור⁷⁰, אבל לא בכלי; ואם
- 23 נטלן בכלי - פטור; ואם אינן מצערות אותו - אפלו
- 24 פיד אסור. ואם לא פרשו רבן, אפלו מצערות אותו
- 25 - אסור לנטלן פידור; ואם נטלן בכלי - חיב.

- 65 (מסכת שבת דף צד עמוד ב). (66) שהוא עושה כן כדי
- שלא יהא נראה כזקן ומקפיד אפילו על אחת (רש"י).
- 67 ואף בחול אסור משום "ולא ילבש גבר שמלת אשה"
- (דברים פרק כב פסוק ה), שדרך הנשים להקפיד על זה
- (רבינו בהלכות עבודת כוכבים פרק י"ב הלכה י').
- 68 כעין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב
- הציפורן (רש"י מסכת שבת דף צד עמוד ב). (69) שאז הן
- קרובות להינתק וכאילו נתלשו כבר. (70) משום צערו לא
- אסרו חכמים ליטול ביד. ולא גזרו שמה יעשה כן בכלי
- שמכיוון שפירשו רובן - גם בכלי אינו אסור אלא מדרבנן.

- 26 י. המלבין⁷¹ את הצמר או את הפשתן או את השני⁷²
- 27 וכן כל פיצא בהן ממה שדרכן להתלבן - חיב.
- 28 וכמה שעור? כדי לטוות ממנו חוט אחד ארכו
- 29 כמלא רחב הסיט⁷³ כפול, שהוא ארץ ארבעה
- 30 טפחים.

- 71 משנה (מסכת שבת דף קו עמוד א) המכבס את הצמר
- אחרי הגזיזה שיהיה לבן. (72) שמלבנים אותו תחילה לפני
- צביעתו לאדום. (73) מבואר למעלה בהלכה ז.

- 31 יא. המכבס בגדים - הרי הוא תולדת מלבין⁷⁴, וחיב.
- 32 והסוחט⁷⁵ את הבגד עד שיוציא המים⁷⁶ שבו - הרי
- 33 זה מכבס, וחיב; שהסחיטה מצרכי⁷⁷ כפוס היא,
- 34 כמו שההגסה מצרכי הבשול. ואין סחיטה בשער⁷⁸.
- 35 והוא הדין לעור⁷⁹, שאין חיבין על סחיטתו.

- 74 תוספתא (שבת פרק י') המכבס והסוחט מלאכה אחת.
- 75 דיני סחיטה ראה להלן בפרק כב הלכה טו. (76) אמר
- רבא זרק בגד למים - חיב" (מסכת זבחים דף צד עמוד ב).
- 77 מקרבת את הליבון, כמו שההגסה מקרבת את הבישול

- (49) (תוספתא מסכת שבת פרק ט). (50) בתוספתא כתוב:
- "ומן העופות". (51) העור הנפשט אחר השחיטה.
- והשמיענו שגם כך דרך גזיזה (חסדי דוד). (52) שם מידת
- האורך. (53) אגודל (מסכת שבת דף קה עמוד ב).
- (54) זרת האמורה בתורה (שמות פרק כח, עמוד טז), הוא
- חצי אמה של שישה טפחים (תוספתא כלים בבא מציעא
- פרק ו) שהוא שלושה טפח, והטפח הוא ארבע אצבעות
- (להלן פרק י"ז הלכה ו) נמצא שהזרת היא י"ב אצבעות
- (עיין רש"י מסכת שבת דף קו עמוד א). וזה לשון רבינו
- (בפירוש המשניות ערלה פרק ג משנה ב) על שיעור הסיט:
- "ונחזק אצלי זה הפירוש, מפני שהוא פירוש הקדמונים,
- והקדמון הוא יותר חכם בלשון מן האחרון". (55) (מסכת
- שבת דף עד עמוד ב). (56) (שם) ולמעלה אמר: "הגוזז
- צמר מן החי חיב" הרי שדרך גזיזה בכך? אולם כוונת
- רבינו שאין דרך גזיזה - לגזוז אחר הטויה.

- 11 ח. הנוטל⁵⁷ צפרניו או שערו או שפמו או זקנו -
- 12 הרי זה תולדת גוזז, וחיב⁵⁸. והוא, שישל בכלי;
- 13 אבל אם נטלן פידור, בין לו בין לאחר - פטור. וכן
- 14 החותך⁵⁹ יבולת מגופו, בין פיד בין בכלי⁶⁰ - פטור,
- 15 בין לו בין לאחר. ומתר לחתך יבולת⁶¹ במקדש
- 16 פיד⁶², אבל לא בכלי⁶³. ואם היתה יבשה - חותכה
- 17 אף בכלי ועובד⁶⁴ עבודה.

- (57) משנה (מסכת שבת דף צד עמוד ב) ורבינו פסק כחכמים
- שאינו חייב רק אם נטלן בכלי. (58) וזהו לדעת רבינו
- שפסק (בפרק א) כרבי יהודה: מלאכה שאינה צריכה לגופה
- חייב עליה, אבל לדעת הראשונים הסוברים מלאכה שאינה
- צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חייב רק אם צריך לשער
- או לציפורניים (תוספות מסכת שבת דף צד עמוד ב).
- (59) (משנה מסכת עירובין דף קג עמוד א). (60) שם
- במשנה כתוב: "ואם בכלי כאן וכאן (אף במקדש) אסור",
- "שאב מלאכה הוא הואיל ואינו משנה מהאופן שעושים
- בחול" (רש"י). והקשו ב"מגיד משנה" וב"מעשה רוקח" על
- הרמב"ם הפוטר בכלי, וב"צפת פנח" להגאון מדווינסק
- כתב שבאמת פטור מגוזז כמו שכתב רבינו, ובעירובין

שאינו חייב משום צובע רק אם נגמרה מלאכת צביעה בכך ולא בעושה מי צבע. וב"צפנת פענח" ביאר דברי רבינו, שבאמת במי צבע לא נעשית צביעה, והם רק תערוכת צבע, וכוונת רבינו כאן שעל ידי תערוכת שני המינים נוצר צבע חדש, וזהו תולדת צובע שעל ידי פעולתו נולד דבר חדש. (89) חומצת הנחושת ששמים בדיו כדי להשחירה. (90) פרי האלון, כעין אגוז קטן, שנותנים אותו בדיו ומעבדים בו עורות. (91) צמח שממנו עושים צבע כחול לצביעת בגדים. (92) זעפרן, צמח בצלי מצבע כתום שלפרחיו ריח נודף.

- 19 טו. הטווה⁹³ ארף ארבעה טפחים מפל דבר הנטוה
- 20 - חיב. אחד הטווה את הצמר או את הפשתן או
- 21 את הנוצה או את השער או את הגידין וכן כל
- 22 פיוצא בהן. העושה את הלדד⁹⁴ - הרי זה תולדת
- 23 טווה, וחב. והוא, שילבד דבר שאפשר לטוות
- 24 ממנו חוט ארף ארבעה טפחים בעלי בינוני.

(93) (משנה מסכת שבת דף קה עמוד ב). (94) צמר טרוף וכבוש בלתי ארוג; הראב"ד משיג כאן: "כי מלאכת עשיית הלבד אינה דומה לטווייה לפי שהוא לוקח צמר מלובן ומנופץ, ושוטחו על גבי בגד, ונותן מוך על מוך עד שנעשה עבה, ומטפחו במים, וכורכו עם הבגד ומהדקו עד שמתחבר ומתקשה ונעשה הלבד ונראה יותר שהוא כמגבן תולדת בונה"; אבל ב"מעשה רוקח" העלה שמלאכת עשיית הלבד דומה למלאכת הטווייה, שהוא מקבץ את החלקים הנפרדים מן הצמר או הפשתים ומחברם יחד - תולדת הטווה.

- 25 טז. העושה⁹⁵ שני בתי נירין⁹⁶ - חיב. העושה נפה⁹⁷
- 26 או כברה⁹⁸, או סל או סבכה⁹⁹, או שפרג מטה
- 27 ברחלים¹⁰⁰ - הרי זה תולדת עושה נירין¹⁰¹;
- 28 ומשיעשה שני בתים באחד מפל אלו - חיב. וכן כל
- 29 העושה שני בתי נירין בדבר שעושין אותו בתים
- 30 בתים כגון אלו - חיב.

(95) (מסכת שבת דף קה עמוד ב). (96) המכניס חוטי השתי בנירין (המכון של הקנים להעלאת חוטי השתי והורדתם נקרא בשם נירים), שיעלה אחד וירד השני, כדי להכניס חוטי הערב בשתי. (97) רשת עשויה נקבים קטנים, לנפות הקמח ולנקותו מן הסובין והפסולת. (98) נקביה גדולים משל הנפה. (99) מכסה על הראש, עשוי מעשה רשת. (100) או בתבן ובכל דבר. (101) שבכל הנזכרים נפה וכברה וכו' הוא מותח בראשונה את חוטי האורך - "השתי" ואחר כך הוא קולע בהם את חוטי "הערב" (הרוחב) וחייב, שכל המתקן שני החוטים במסכת נקרא עושה שני בתי ניר, וכן העושה קליעה של שני בתים בארג חייב, וכן מובא בספרא אחרי פרשה ז: "מניין שלא יכתוב שתי אותיות ולא יארוג שני חוטין ולא יעשה שני בתים בנפה ובכברה תלמוד לומר: מלאכה".

- 31 יז. דרף¹⁰² האורגין: שמוותחין החוטין תחלה בארף
- 32 היריעה וברחבה, ושנים אותין זה מפאן וזה מפאן,

(מרכבת המשנה). (78) (מסכת שבת דף קכח עמוד ב) "שהוא קשה ואינו בולע" (רש"י). (79) (מסכת זבחים דף צד עמוד א).

- 1 יב. המנפץ⁸⁰ את הצמר או את הפשתן או את השני
- 2 וכיוצא בהן - חיב. וכמה שעורו? פדי⁸¹ לטוות
- 3 ממנו חוט אחד ארכו ארבעה טפחים. והמנפץ את
- 4 הגידים⁸² עד שיעשו כצמר פדי לטוות אותן - הרי
- 5 זה תולדת מנפץ, וחב.

(80) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב) מפריד ומנער את הצמר ביד לנקותו מפסולת. (81) כמו למעלה בהלכה ז. (82) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב) ועיין מעשה רוקח.

- 6 יג. הצובע⁸³ חוט שארכו ארבעה טפחים, או דבר
- 7 שאפשר לטוות ממנו חוט בזה - חיב. ואין הצובע
- 8 חיב עד שיהא צבע המתקנים⁸⁴. אבל צבע שאינו
- 9 מתקנים כלל, כגון שהעביר סרק⁸⁵ או ששר⁸⁶ על גבי
- 10 פרזל או נחשת וצבעו - פטור⁸⁷; שהרי אתה מעבירו
- 11 לשעתו, ואינו צובע כלום; וכל שאין מלאכתו
- 12 מתקנת בשבת - פטור.

(83) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב). (84) וכדברי רבינו (להלן פרק יא הלכה ט"ו) לענין כותב: "אינו חייב עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד... ויכתוב על דבר שמתקיים הכתב עליו" ומקורו בתוספתא (מסכת שבת פרק י"ב): "אינו חייב עד שיכתוב בדבר של קיימא על דבר של קיימא". והביא ב"מגיד משנה" ראייה שכן הדין גם בשאר מלאכות, ממשנה (מסכת שבת דף קב עמוד ב) "זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת - חייב", אבל הר"ן פירש משנה זו (וכן הרע"ב), שכל העושה מלאכה בשבת, שמקיימים אותה כמות שהיא ואין צורך להוסיף עליה, שמלאכתה נגמרה - חייב, ולדבריהם אין משם ראייה לדעת רבינו, ובעל "מגדל עוז" כתב שמקור הרמב"ם הוא מהגמרא (מסכת שבת דף צד עמוד ב): "וחכמים אוסרים (כוחלת) משום שבות" ואינה חייבת משום צובעת כיוון שצבע הכחל אינו מתקיים. (85) צבע צהוב. (86) צבע אדום-בהיר "ומשוח בששר" (ירמי' פרק כב פסוק יד). (87) ודעת הסמ"ג והיראים שכל צבע הרצוי לאדם, אף אם הוא רק לשעה, חייב עליו מן התורה, והביאו ראייה מדברי רב (מסכת שבת דף עה עמוד א): "שוחט משום מה חייב" - משום צובע" (בדם השחיטה), ואף שצבע הדם אינו מתקיים.

- 13 יד. העושה עין הצבע - הרי זה תולדת צובע⁸⁸,
- 14 וחב. כיצד? כגון שנתן מנתות⁸⁹ לתוף מי
- 15 עפצא⁹⁰, שנעשה הכל שחר; או שנתן אסטים⁹¹
- 16 לתוף מי פרבם⁹², שנעשה הכל ירק. וכן כל פיוצא
- 17 בזה. וכמה שעורו? פדי לצבע בו חוט שארכו
- 18 ארבעה טפחים.

(88) (מסכת שבת דף יח עמוד א) הראב"ד השיג על דבריו,

- 1 ואֶחָד שׁוֹבֵט בְּשֶׁבֶט¹⁰³ עַל הַחוּטִין וּמִתְקֵן אוֹתָן זֶה
2 בְּצַד זֶה עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה כָּלָה שְׁתִּי¹⁰⁴ בְּלֹא עֶרְבּ¹⁰⁵.
3 וּמִתִּיחַת הַחוּטִין כְּדֶרֶךְ הָאוֹרְגִין, הִיא הַנִּסְכַּת
4 הַמִּסְכָּת¹⁰⁶. וְזֶה הַמּוֹתֵחַ נִקְרָא מִסָּף. וְכִשְׁכּוֹפְלִין
5 אוֹתָהּ וּמִתְחִיל לְהַכְנִיס הַשְּׁתִי בָּעֶרֶב - נִקְרָא אוֹרֵג.

(מסכת שבת דף עג עמוד א ודף עה עמוד ב).

(103) חובט ומותח את חוטי השתי של האריג שלא יסתככו בתנועותיהם למעלה ולמטה. (104) חוטי האורך שבאריג הם חוטי היסוד שבהם מכניסים את הערב. (105) חוטי הרוחב שבאריג. (106) מתיחת חוטי השתי כדי להכניס את חוטי הערב.

- 6 יח. הַמִּסָּף¹⁰⁷ - חֵיב. וְהוּא מְלַאכָה מְאֻבָּח מְלָאכֹת.
7 וְהַשׁוֹבֵט עַל הַחוּטִין עַד שִׁפְרָקוֹ וַיִּתְקַנֵּם - הֲרִי זֶה
8 תּוֹלְדֵת מִסָּף. וְכִמָּה שְׁעוֹרוֹ? מִשִּׁיתָקֵן רַחֵב שְׁתִי
9 אֲצַבְעוֹת. וְכֵן הָאוֹרֵג¹⁰⁸ שְׁנֵי חוּטִין בְּרַחֵב שְׁתִי
10 אֲצַבְעוֹת - חֵיב. בֵּין שְׁאֲרָגָן בְּתַחֲלָה, בֵּין שְׁהִיָּה
11 מִקְצַת הַבְּגָד אֲרוּג וְאֲרֵג עַל הָאֲרוּג - שְׁעוֹרוֹ שְׁנֵי
12 חוּטִין. וְאִם אֲרֵג חוּט אֶחָד¹⁰⁹ וְהַשְּׁלִים בּוֹ הַבְּגָד -
13 חֵיב. אֲרֵג בְּשִׁפְת¹¹⁰ הַיְרִיעָה שְׁנֵי חוּטִין בְּרַחֵב שְׁלֹשָׁה
14 בְּתֵי נִירִין - חֵיב. הֲאֵל לָמָּה זֶה דּוּמָה? לְאוֹרֵג
15 צִלְצוּל¹¹¹ קָטָן בְּרַחֵב שְׁלֹשָׁה בְּתֵי נִירִין.

(107) (מסכת שבת דף עה עמוד ב). (108) במשנה (מסכת שבת דף קה עמוד א): "רבי אליעזר אומר, האורג שלושה חוטין בתחילה, ואחת על האריג - חייב (כלומר: בארג שנארגו בו הרבה חוטים מקודם, ויש לו כבר שם אריג, גם בחוט אחד חייב). וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף שיעורו שני חוטין." ו"בסוף" אין הכוונה "בסוף" ממש אלא בהמשך האריג, כמבואר להלן. (109) (מסכת שבת דף קד עמוד ב). (110) (מסכת שבת דף קה עמוד א). (111) חגורה.

- 16 יט. הַמִּדְקָדֵק¹¹² אֵת הַחוּטִין וּמִפְרִידָן בְּעַת הָאֲרִיגָה
17 - הֲרִי זֶה תּוֹלְדֵת אוֹרֵג. וְכֵן הַקּוֹלֵעַ¹¹³ אֵת הַנִּימִין -
18 הֲרִי זֶה תּוֹלְדֵת אוֹרֵג. וְשְׁעוֹרוֹ - מִשִּׁיעָשָׂה קְלִיעָה
19 בְּאֲרֵף שְׁתִי אֲצַבְעוֹת.

(112) (מסכת שבת דף צז עמוד ב) "משווה האריגה, כשיש שני חוטים כרוכים זה עם זה משווה אותם במחט" (רש"י). (113) תלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ז) בשם רבי יוחנן: "הקולע שלוש נימין באדם - חייב משום אריג" וזהו בבגד, אבל בשער אין דרך אריגה (תוספות במסכת שבת דף צד עמוד ב).

- 20 כ. הַבּוֹצֵעַ¹¹⁴ שְׁנֵי חוּטִין - חֵיב. וּבּוֹצֵעַ הוּא הַמִּפְרִישׁ
21 אֵת הָאֲרוּג. בֵּין שְׁהוֹצִיא הָעֶרֶב מִן הַשְּׁתִי אוֹ
22 שְׁהַעֲבִיר הַשְּׁתִי מֵעַל הָעֶרֶב - הֲרִי זֶה בּוֹצֵעַ וְחֵיב.
23 וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה מְקַלְקֵל¹¹⁵, אֶלֹא יִתְפּוֹן לְמִתְקֵן. כְּדֶרֶךְ
24 שְׁעוֹשִׂין אֵלּוּ שְׁמֹאחִין¹¹⁶ אֵת הַבְּגָדִים הַקְּלִים בְּיֹתֵר,
25 שְׁבוֹצְעִין וְאַחֵר כֶּף מֵאֲחִין, וְחֹזְרִין וְאוֹרְגִין חוּטִין

- 26 שְׁבָצָעוּ, עַד שִׁיעָשׂוּ שְׁנֵי הַבְּגָדִים אוֹ שְׁנֵי הַקְּרָעִים
27 אֶחָד. וְהַסּוֹתֵר¹¹⁷ אֵת הַקְּלִיעָה לְמִתְקֵן - הֲרִי זֶה תּוֹלְדֵת
28 בּוֹצֵעַ. וְשְׁעוֹרוֹ - בְּשְׁעוֹר הַבּוֹצֵעַ.

(114) (מסכת שבת דף עג עמוד א), הראב"ד כתב: "זה הפירוש נוטה לקורע על מנת לתפור, וכבר הוא שנוי במשנה ואנו מקובלים, בוצע כמו פוצע, והוא לשון חתוך, שחותך ב' חוטים שאחר שהשלים אריגתו, חותך את הארוג מן המשוויר שבמסכת, ואם חתך ממנו שני חוטים, חייב בחתיכה זו". (115) ראה למעלה פרק א הלכה יז. (116) תופרים ומחברים. (117) (מסכת שבת דף קה עמוד א).

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) כלל בו ביאור ה' מלאכות הנמנות שלישיות פרק ז [הקושר, המתיר, התופר, הקורע, הבונה, הסותר, המכה בפטיש והצד].

- א. הַקּוֹשֵׁר² קָשֶׁר שֶׁל קִימָא³ וְהוּא מַעֲשֶׂה אֶמְנָן⁴ -
חֵיב. כְּגוֹן: קָשֶׁר הַגְּמָלִין⁵ וְקָשֶׁר הַסַּפְּנִין⁶, וְקָשֶׁרִי
רְצוּעוֹת מְנַעַל וְסַנְדָּל שְׁקוֹשְׁרִין הַרְצָעִין בְּשַׁעַת
עֲשִׂיתָן, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה. אֲבָל הַקּוֹשֵׁר קָשֶׁר שֶׁל
קִימָא וְאִינוּ מַעֲשֶׂה אֶמְנָן - פְּטוּר⁷. וְקָשֶׁר שְׁאִינוּ⁸ שֶׁל
קִימָא וְאִינוּ מַעֲשֶׂה אֶמְנָן - מִתֵּר לְקָשְׁרוֹ לְכַתְּחִלָּה.⁹

(2) משנה, שבת קיא, ב. (3) העומד להתקיים כל זמן קיום החפץ. (4) שהוא קשר חזק ואמין כקשרי האומנים. (5) נוקבים לגמל בחטמו, וקושרים בחבל בטבעת שבנקב קשר של קיימא. (6) קשר חזק של חברי הספינה אל התורן. (7) זוהי דעת רבינו. אבל שיטת רש"י, הרא"ש וה'טור' היא, שכל קשר של קיימא אפילו הוא מעשה הדיוט - חייב. (8) בגמרא מובא: "כגון של בני מחוזא", ופירש רש"י: "שהם רחבי לבב, ומקפידים על לבושיהם ונעליהם להיות מכוונים, וקושרים אותו בדוחק, וצריך להתירו ערבית", אבל ב'מרדכי' הביא בשם רבינו פורת, שכל קשר העשוי להתירו בתוך שבעה ימים, הוא קשר שאינו של קיימא ומותר לכתחילה.

- ב. בִּיצָד⁹? נִפְסָקָה לוֹ רְצוּעָה וְקָשְׁרָה, נִפְסָק הַחֶבֶל
וְקָשְׁרוֹ, אוֹ שְׁקָשֶׁר חֶבֶל בְּדָלִי, אוֹ שְׁקָשֶׁר רֶסֶן
בְּהֶמָה¹⁰ - הֲרִי זֶה פְּטוּר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּאֵלּוּ
הַקְּשָׁרִים, שֶׁהֵן מַעֲשֶׂה הַדְּיוּט וְכָל אֶדָם קוֹשֵׁר אוֹתָן
לְקִימָא. וְכָל קָשֶׁר שְׁאִינוּ שֶׁל קִימָא, אִם קָשְׁרוֹ קָשֶׁר
אֶמְנָן - הֲרִי זֶה אָסוּר.

(9) מה נקרא קשר של קיימא שאינו מעשה אומן? (10) שכל אלו אין דרכו להתירם, ורוצה שיתקיימו כך לעולם, אבל הקשרים אינם מעשה אומן.

- ג. קוֹשֶׁרֶת¹¹ אִשָּׁה מִפְתָּחִי הַחֲלוּק, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ
לוֹ שְׁנֵי פִתְחִים¹²; וְחוּטִי סִבְכָּה¹³, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
רְפוּי¹⁴ בְּרָאשָׁה; וְרְצוּעוֹת מְנַעַל וְסַנְדָּל, שְׁקוֹשְׁרִין
אוֹתָן עַל הַרְגֵל בְּשַׁעַת מְלָבוּשׁ¹⁵; וְנֹדוֹת זֵין וְשִׁמְן,

- 1 אף-על-פי שיש לו שתי אֲזָנִים¹⁶; וְהָדָרָה שֶׁל פֶּשֶׁר¹⁷,
2 אף-על-פי שיוכלה להוציא הפֶּשֶׁר וְלֹא תתיר הַקָּשֶׁר.
3 וְקוֹשְׁרֵין דְּלִי בְּמִשְׁחָה¹⁸ אוּ בְּאֶבְנֵט וְכִיּוּצָא בּוֹ¹⁹,
4 אָבֵל לֹא בַחֲבֵל. וְקוֹשְׁרֵין לִפְנֵי הַבְּהֵמָה אוּ בְּרִגְלָהּ
5 בְּשִׁבִיל שְׁלֹא תֵצֵא, אף-על-פי שיש לה שְׁנֵי
6 אֶפְרוֹת²⁰. וְחֵבֶל²¹ שֶׁהִיא קָשׁוּר בַּפֶּרֶה²², קוֹשֶׁר
7 בְּאֵבוֹס²³; הִיא קָשׁוּר בְּאֵבוֹס, קוֹשֶׁר בַּפֶּרֶה. אָבֵל לֹא
8 יָבִיא חֵבֶל מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְיִקְשֹׁר בַּפֶּרֶה וּבְאֵבוֹס²⁴. וְאִם
9 הִיא חֵבֶל גְּרָדִי²⁵ שֶׁמֶתֶר לִטְלֹטְלוֹ²⁶ - הֵרִי זֶה מִבֵּיא
10 וְקוֹשֶׁר בַּפֶּרֶה וּבְאֵבוֹס. מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֱלוֹ הַקָּשָׁרִים
11 מַעֲשֵׂה הַדְּיוּט הֵן וְאֵינָן שֶׁל הַקָּמָא, אֲלֵא פַעַם קוֹשֶׁר
12 וּפַעַם מִתִּיר, וְלִפְיָךְ מִתֵּר לְקָשֶׁר אוֹתָן לְכַתְחֻלָּה.
13 חוֹתְלוֹת²⁷ שֶׁל תְּמָרִים וְשֶׁל גְּרוּגָרוֹת - מִתִּיר²⁸
14 וּמִקְצִיעַ²⁹ וְחוֹתֵךְ³⁰, וְנוֹטֵל וְאוֹכֵל.
- 11 משנה, שבת קיא, ב. 12 שקושרת שפת חלוקה
שבימין לכתף שמאל, ושמשמאל בכתף ימין, ואף שיכולה
לפשוט בדוחק בלי התרת הקשר, מותר - משום שדרכה
להתיר הקשר בכל יום (רש"י). 13 מכסה על הראש,
עשוי מעשי רשת. 14 ויכולה להסירה משם בלא התרת
הקשר, בכל זאת מותר לה לקשרה, שאשה חסה על
שערותיה ותתיר הקשר לפני ההסרה (גמרא, שם).
15 שאלו בוודאי אינם קשר של קיימא, ולא קשר אומן
(שם). 16 ויכול להוציא היין בדוחק בהתרת קשר אחד,
אין אומרים שהקשר השני ישאר לעולם קשר של קיימא
(שם). 17 "דרכם היה לעשות בצד הקדרות נקב כמין דד
להוציא ממנו המרק והבשר, וקושרים על פי הקדירה בגד
כדי שלא יכנסו בה נמלים, ועל ידי הדחק יכול להוציא כל
מה שבקדירה מהדד, ואף-על-פי-כן אין הקשר שעל פי
הקדירה קשר של קיימא" (מעשה רוקח). 18 חבל דק
של פשתים וכדומה. 19 בכל דבר שאינו מבטלו אלא
מתירו לאחר שימוש. 20 קשרים. יש שקושרים שני
חבלים ברובח הפתח זה למעלה מזה, ובעת שמוציאים את
הבהמה - מתירים את החבל התחתון והיא יכולה לצאת
בדוחק, ואין חוששים שמא ישאיר את הקשר השני לתמיד
(מעשה רוקח). 21 שבת קיג, א. 22 שבוודאי יתיר
אותו הקשר. 23 בלי שנותנים בו מספוא לבהמה.
24 שאנו חוששים שקשר אחד ישאר קיים. 25 אורג.
26 עיקר ההיתר הוא מפני שאינו מבטל החבל ואינו קשר
של קיימא, אלא שאם היה אסור בטלטול, לא היה אפשר
להביא ולקשור מצד איסור טלטול. 27 שבת קמו, א.
סלים עשויים מכפות תמרים, ומניחים בתוכם תמרים רעים
שיתבשלו (רש"י). 28 ביר, אם הכיסוי קשור בחבל.
29 סותר שרשרות החבל בכלי (רש"י). 30 בכלי.
- 15 ד. כל שראוי למאכל בהמה - מתר לקשר אותו
16 בשבת. לפיכך, אם נפסקה רצועת סנדלו בברמלית³²
17 - נוטל³³ גמלי³⁴ לח הראוי למאכל בהמה, וכוּרֶךְ
18 עָלָיו, וְקוֹשֶׁר הַגָּמִי. נִשְׁמָטָה³⁵ לוֹ רְצוּעַת מְנַעַל
19 וְסַנְדָּל, אוּ שֶׁנֶּשְׁמַט רֹב הָרֶגֶל - מִתֵּר³⁶ לְהַחֲזִיר
20 הָרְצוּעוֹת לְמִקְוָמָן, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִקְשֹׁר.
- 31 שבת קיב, א. 32 מקום שאסור להוציא אליו בשבת
מדרבנן, שאינו לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים (להלן
פ"ד ה"ד). 33 בגמרא נאמר כי ההיתר הוא רק
בכרמלית, שאם יניחנו שם עד אחר השבת יאבד סנדלו,
אבל בחצר הנשמרת אסור לקשור את הסנדל, אולם בנוסח
כת"י (מעשה רוקח) חסרה תיבת "ככרמלית", ונראה
שדעת רבינו להתיר גם בחצר "כי גנאי הוא לאדם לילך בלא
מנעל, והתירו לקשרו משום כבוד הבריות" (מגן אברהם
סי' שח). 34 סוף, צמח שעושים ממנו חבלים לקשירה.
35 תוספתא שבת פ"ג. 36 מנעלים שלהם היו עשויים
פרקים. ומחוברים על ידי רצועות שמהדק אותן ומרחיבן
לפי הצורך, וכשנשמט חלק המנעל שעל רוב הרגל ממקומו,
מחזיר ומהדק את המנעל על ידי הרצועות (אליה רבה סי'
שיז).
- ה. העניבה³⁷ - מתרת³⁸, לפי שאינה מתחלפת
בקשירה. לפיכך, החבל שנפסק - מקבץ שני
קצותיו, וכוּרֶךְ עָלָיו מְשִׁיחָה, וְעוֹנֵב עֲנִיבָה.
37 שבת קיג, א. קשר רופף בלי הדק, שקל להתירו.
38 אפילו מהדקה יפה ודעתו שתתקיים כך תמיד (משנה
ברורה סי' שיז).
- ו. מתר³⁹ לקשר קשר שאינו של קיימא לדבר
מצוה⁴⁰, כגון שיקשר למדד שעור משעורי התורה.
נימא כנור שנפסק⁴¹ - קושרין⁴² אותה⁴³ במקדש,
אבל לא במדינה⁴⁴. ולא יקשר נימא לכתחלה⁴⁵
אפלו במקדש.
- 39 משנה, שבת פכ"ד מ"ה: "מעשה בימי אביו של רבי
צדוק, ובימי אבא שאול בן בטנית, שפקקו את המאור
(החלון) בטפיח (כלי חרס) וקשרו את המקידה (כלי שתיה)
בגמי, לידע אם יש בגיגית (כד גדול) פותח טפח (ומביאה
את הטומאה אל הבית), ומדבריהם למדנו: שפוקקין
ומודדין וקושרין בשבת (מדירה וקשירה של מצוה).
40 אם הקשר הוא מעשה אומן שאסור מדרבנן - התירו
לצורך מצוה, שאם הוא מעשה הדיוט ואינו של קיימא מותר
לכתחילה, ובנוסח אחר: "מותר לקשור קשר של קיימא",
והכוונה אם אינו מעשה אומן (רמ"ע מפאנו). 41 מיתר
הכינור שנפסק בשבת, ולא יוכלו הלויים להמשיך בשיר
שלהם. 42 משנה, עירובין קב, ב. 43 כי מכשירי קרבן
דוחים את השבת. 44 מחוץ למקדש. 45 אם נפסק
מערב שבת, כי מכשירי מצוה שאפשר לעשותם מערב שבת
אין דוחים את השבת (רע"ב).
- ז. כל קשר⁴⁶ שחביבין⁴⁷ על קשורו, כן חביבין על
התירו. וכל קשר שהקושר אותו פטור, כן המתיר
אותו פטור. וכל קשר⁴⁸ שמתר לקשרו, כן מתר
להתירו.
- 46 משנה, שבת קיא, ב: "כשם שהוא חייב על קישורו, כך
הוא חייב על היתרו". 47 ב'תוספות' (שבת עג). כתבו
בשם רבינו כננאל, שאינו חייב במתיר אלא על מנת לקשור
במקומו קשר של קיימא, כמו שאינו חייב בפותר אלא על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על מנת לתפור? - פירש רבינו אברהם בן הרמב"ם בשם אביו, ש"דרך החייט כשגומר הבגד ומתקן בית הצואר שלו, עד שיהיה ראוי ללבישה, היה משיב המטלית שחתכה ממקום בית הצואר, על בית הצואר, ותופרה תפירת ארעי, כדי שיהא היכר שזה בגד חדש, ובעת שירצה בעל הבגד ללבוש אותו, מסיר אותם החוטים, והשמיענו הרמב"ם שאותה תפירה אף שהיתה רק ארעית, בכל זאת חייב על פתיחתה" (מעשה רוקח').

יא. המדבק נירות או עורות בקולן⁶⁴ של סופרים וכו' צא בו - הרי זה תולדת תופר, וחיב⁶⁵. וכן המפרק⁶⁶ נירות דבוקין או עורות דבוקין, ולא נתפון⁶⁷ לקלקל בלבד⁶⁸ - הרי זה תולדת קורע, וחיב⁶⁹.

(64) דבק העשוי מקמח. (65) הפותח אגרת חתומה, אינו חייב, שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואף לרבינו המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, כאן פטור, כי אינו מתקן מאומה בגוף הנייר, אלא מקלקל. והתיקון בא מצד אחר - קריאת האגרת (שו"ת 'חכם צבי' סי' לט). (66) דעת רבינו שאם קורע על מנת לתקן, אף אם לא נתכוין על מנת לתפור - חייב, ומה שנאמר במשנה: "הקורע על מנת לתפור", הכוונה שיהיה בקריעה תיקון ולא קלקול, אבל אין צורך שתהיה דוקא על מנת לתפור ('חיי אדם' ר' משנה ברורה'). (67) בנוסח אחר: "ולא נתכוין לקלקל, הרי זה קורע על מנת לתקן" (כ"י אברבנאל). (68) משנה, שבת קב, ב.

יב. הבונה⁶⁹ כל שהוא - חיב. המשוה⁷⁰ פני הקרקע בפית⁷¹, כגון שהשפיל תל או מלא גמא או גיא⁷² - הרי זה בונה, וחיב. אחד⁷³ גמן את האבן, ואחד גמן את הטיט⁷⁴ - הנותן הטיט חיב. ובגד⁷⁵ העליון, אפלו העלה את האבן והניחה על גבי הטיט⁷⁶ - חיב, שהרי אין מניחין עליה טיט אחר. והבונה על גבי כלים⁷⁷ - פטור.

(69) שבת עג, ב. (70) אבל בשדה - חייב על אלו משום חורש, ראה למעלה פרק ח' ה"א. (71) חפירה עמוקה. (72) תוספתא שבת פ"ב. (73) באמצע הבנין, שאין האבן מתקיימת בלא טיט, לכן נותן הטיט הוא העיקר. (74) טור אבנים או לבנים בבנין. (75) בנוסח אחר: "הדימוס" (מעשה רוקח' ותוספתא) טור אבנים בבנין. (76) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? - שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. הדא אמרה (זאת אומרת) בנין על גבי כלים, בנין? אדנים כקרקע הם (ואינו בונה על הכלים)". (77) שבת קלח, א.

יג. העושה⁷⁸ אהל קבוע⁷⁹ - הרי זה תולדת בונה, וחיב. וכן⁸⁰ העושה כלי אדמה, כגון תנור וחיבת⁸¹ קדם שיש⁸² - הרי זה תולדת בונה⁸³, וחיב. וכן המגבן⁸⁴ את הגבינה - הרי זה תולדת בונה. ואינו חיב עד שיש⁸⁵ בגרונות⁸⁶. המכניס⁸⁷ יד הקרדס בתוך העץ שלו - הרי זה תולדת בונה. וכן כל

מנת לבנות (להלן הל' טו) וכן דעת הרא"ש; ומדברי רבינו יוצא שלא כדעת ר"ח, שהרי אומר: "כך חייבין על התירו", כלומר: כמו שקושר חייב בפעולה אחת, כן המתיר (מעשה רוקח'). (48) כמבואר בהלכה א.

ח. הפותל⁴⁹ חבלים מן ההוציץ⁵⁰ ומן החלף⁵¹, או מחוטי צמר או מחוטי פשתן או חוטי שער וכו' צא בהן - הרי זה תולדת קושר, וחיב. ושעורו - פדי שיעמד החבל בפיתולו בלא קשירה, שנקמצת מלאכתו מתקיימת. וכן המפריד את הפתיל - הרי זה תולדת מתיר, וחיב. והוא, שלא יתפון לקלקל⁵² בלבד. ושעורו - פשעור הפותל.

(49) 'ירושלמי' שבת פט"ו ה"א. שוור. (50) עלה ענף התמר. (51) צמח עשב ארוך כעין פתיל שעושים ממנו מחצלות. (52) שהוא פטור (למעלה פ"א ה"ז).

ט. התופר⁵³ שתי תפירות - חיב. והוא⁵⁴, שקשר⁵⁵ ראשי החוט מכאן ומכאן, פדי שתעמד התפירה ולא תשקט. אבל אם תפר יתר על שתי תפירות, אף-על-פי שלא קשר - חיב, שהרי מתקיימת התפירה. והמותח⁵⁶ חוט של תפירה בשבת - חיב, מפני שהוא מצרכי התפירה.

(53) משנה, שבת עג, א. (54) בגמרא (שם עד). הקשו: "והא לא קיימא (והרי התפירה אינה מתקיימת, וכל מלאכה שאינה מתקיימת פטור)? אמר רבי יוחנן: והוא שקשרן (כגון שקשר שני ראשי החוטים). (55) ב'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ב) מובא שחייב שתיים, משום תופר ומשום קושר; אבל לדעת רבינו (בהלכה א) שאינו חייב רק על קשר אומן, יש לומר שכאן הכוונה לקשר של הדיוט, ולכן אינו חייב רק משום תופר (קובץ). (56) שבת עה, א.

י. הקורע⁵⁷ פדי⁵⁸ לתפור שתי תפירות על מנת לתפור שתי תפירות - חיב. אבל הקורע להפסידה - פטור⁵⁹, מפני שהוא מקלקל. הקורע בחמתו⁶⁰ או על מת⁶¹ שהוא חיב לקרע עליו - חיב, מפני⁶² שמישב את דעתו בדבר זה וינח יצרו; והואיל וחתמו שוככת בדבר זה - הרי הוא כמתקן, וחיב. והפותח⁶³ בית הצואר בשבת - חיב.

(57) משנה, שבת עג, א. (58) שיעור הקריעה כדי שיוכל לתפור שם שתי תפירות. (59) משנה, שבת קה, ב. (60) כבעסו. (61) בברייתא מובא: "על מתו". וכן בנוסח אחר ב'מעשה רוקח', ולפי הנוסח שלנו חייב לקרוע על מת שאינו קרובו, כדעת רבינו (הל' אבל פ"ט ה"א): "כל מי שעמד עם המת בשעת יציאת נשמתו, אף-על-פי שאינו קרובו - חייב לקרוע, וכן אדם כשר שמת - הכל חייבין לקרוע עליו". (62) מבואר למעלה פ"ח ה"ח. (63) שבת מח, א: "הפותח בית הצואר (של חלוק) חייב חטאת", שעכשיו גומר את המלאכה ועושה את הבגד ראוי לשימוש וחייב משום מכה בפטיש (רש"י שם, ולהלן ה"ט); ודעת רבינו היא שחיובו משום קורע, ואף שאינו חייב רק בקורע

18 בפטיש, וחיב. וכל פתח¹⁰⁴ שאינו עשוי להכניס
19 ולהוציא - אין תכבין¹⁰⁵ על עשייתו.

99 לדעת רש"י, חייב משום גמר מלאכה, שכן האומן מכה על הסדן בשעת גמר מלאכה, ורבינו חננאל פירש שהאומן מכה בפטיש על הכלי, להשוות עקמיותו, וכן על אבן הבנין להשוותה לחברותיה, ולכן חייב משום גמר מלאכה. 100 שבת עה, ב: "רבה ורבי זירא דאמרי תרוייהו (אמרו שניהם) כל מה שיש בו גמר מלאכה - חייב משום מכה בפטיש". 101 שבת עה, ב. 102 גירסת ה'מגיד משנה' (להלן פי"א ה"י) "והמגרר" ברי"ש, והוא העושה מעשה בגוף האבן. ואילו "המגרר" בדלי"ת, חותך הוא קרנות היוצאות מהאבן. ועיין שם. 103 שבת קמו, א. 104 משום מכה בפטיש, אבל משום בונה - חייב אף בפחות מזה (ראה למעלה הלכה יד). 105 שבת קז, א.

20 יז. המפסיד¹⁰⁶ שחין¹⁰⁷ בשבת פדי להרחיב פי המפה,
21 כדרך שהרופאין עושין, שהן מתפננין ברפואה
22 להרחיב פי המפה - הרי זה חיב¹⁰⁸ משום מכה
23 בפטיש, שזו היא מלאכת הרפוא. ואם הפיסה
24 להוציא ממנה הלחה שפה - הרי זה מתר¹⁰⁹.

106 מבקע אותו ככלי (משנה ברורה' סי' שכה).
107 לדעת רש"י (שבת קז). חייב משום בונה או מתקן כלי, שריפוי המכה כמתקן כלי. 108 שבמקום צער וחולי, לא גזרו חכמים על מלאכה שאינה צריכה לגופה: ואפילו לשיטת רבינו בפ"א ה"ז שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, כשמיים להוציא ליחה אין זה גמר מלאכה, ואין בה משום מכה בפטיש ('מגן אברהם' סי' שכה). 109 שבת קב, ב. "מסתת הוא החרש המיישר המלאכה, ומחליק אותה בכלי הידוע אצלנו" (רבינו בפירוש המשניות).

25 יח. המסתת¹¹⁰ את האבן פל שהוא - חיב משום
26 מכה בפטיש. המציד¹¹¹ את האבן ביסוד הבנין,
27 ותקנה בידו, והושיבה במקום הראוי לה - חיב
28 משום מכה בפטיש. הלוט¹¹² יבלת שעל גבי
29 בגדים בידו, כגון אלו הכולות¹¹³ שבכלי צמר -
30 חיב משום מכה בפטיש. והוא, שיקפיד עליהן¹¹⁴;
31 אבל אם יסירן דרך עסק¹¹⁵ - הרי זה פטור.
32 המנער¹¹⁶ טלית חדשה¹¹⁷ שחרה פדי לנאותה
33 ולהסיר הצמר הלבן¹¹⁸ הנתלה בה, כדרך שהאמנין
34 עושין - חיב חטאת. ואם אינו מקפיד - מתר¹¹⁹.

110 "מושיבה ומצדה עד שמתיישבת בקרקעית יסוד הבנין יפה" (רש"י). 111 שבת עה, ב. 112 קש וקסמים דקים, שנארגו בבגד. 113 שאינו לובש את הבגד עד שמסירן. 114 בלי כוונה. 115 שבת קמו, א. חייב משום מלבן (רש"י) או מכה בפטיש (ר"ח וכסף-משנה). 116 כל זמן שלא נשתמש בה הרבה והיא כחדשה, ואפילו אם נכבסה ('מגן אברהם', 'פרי מגדים' אור"ח סי' שב). 117 בנוסח אחר: "ולהסיר הצהוב הלבן" (דפוס רומי וויניציאה). 118 שלא איכפת לו אם בגדו נקי, ואין לחייבו על ליבון. 119 (שבת עג, א. קו, א.

1 פיוצא בו. וכן התוקע⁸⁷ עין בעין - בין שתקע
2 במסמר, בין שתקע בעין עצמו עד שנתאחד - הרי
3 זה תולדת בונה, וחיב.

78 "ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? - שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. ולא לשעה היתה (בנין ארעי)? - אמר רבי יוסי כיון שהיו חונים ונוסעים ע"פ הדיבור, כמי שהוא לעולם" (בנין קבוע). 79 שבת עד, ב. 80 בנוסח אחר: "תנור כיריים וחבית" (דפוס ויניציא). 81 שאם שרפו בכבשן, יש בו גם משום מבשל ומכה בפטיש. 82 ומה שאמרו אין בנין בכלים, הכוונה אם החזיר כלי מפורק לחיקונו, אבל כשעושה את הכלי מחדש - יש בו משום בנין (מגיד-משנה בשם הגאונים). 83 שבת צה, א. 84 שבת, שם. 85 שם, קב, ב. 86 שם, מז, א. 87 שם, קב, ב.

4 יד. העושה⁸⁸ נקב פל שהוא כלול של תרנגולים,
5 פדי שיקנס להן הארצה⁸⁹ - חיב משום בונה.
6 המחזיר⁹⁰ דלת של בור ושל דות⁹¹ ושל יציע⁹² -
7 חיב משום בונה⁹³.

88 כשהנקב קטן ומשמש רק להכניס אור - חייב משום בונה, כעושה חלון, אבל אם עושה נקב שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל, חייב משום מכה בפטיש שזהו גמר מלאכתו (להלן פכ"א ה"א - פר"ח). 89 עירובין קב, ב. 90 בור שדפנותיו בנויות אבנים. 91 בנין בולט מכותל הבית בפנים או בחוץ. 92 מכיון שהם בנינים בתוך הקרקע - נחשבת גם החזקת דלת כבנין (רש"י). 93 משנה, שבת עג, א.

8 טו. הסותר⁹⁴ פל שהוא - חיב. והוא, שיקטור על
9 מנת לבנות⁹⁵; אבל אם סתר דרך השחתה⁹⁶ - פטור.
10 הסותר אהל⁹⁷ קבוע, או שפירק עץ תקוע - הרי זה
11 תולדת סותר, וחיב⁹⁸. והוא, שיתפון לתקן.

94 שבת לא, ב: "סותר על מנת לבנות במקומו - חייב משום סתירה. אמר לו רבה לעולא: מכדי (הרי) כל מלאכות ילפינן להו (לומדים אותם) ממשכן, והתם (שם) סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא (שהיו סותרים אותו בחניה אחת, ונוסעים למקום אחר וחוזרים ומקימים אותו)? אמר לו עולא: כיון שכתוב (במדבר ט, יח): "על פי ה' יחנו", כסותר על מנת לבנות במקומו הוא". 95 כמבואר למעלה פ"א ה"ז. 96 שחייב על עשייתו משום בונה, חייב על סתירתו משום סותר, אם כוונתו לתקן - לבנות במקומו. 97 "שכל מה שיש בו בנין (כמבואר בהלכה יג) יש בו סתירה" (מגיד-משנה). 98 משנה, שבת עג, א.

12 טז. המכה⁹⁹ בפטיש¹⁰⁰ הפאה אחת - חיב. וכל
13 העושה דבר שהוא גמר מלאכה - הרי זה תולדת¹⁰¹
14 מכה בפטיש, וחיב. פיצד? המנפח בכלי זכוכית,
15 ונער בכלי צורה¹⁰², אפלו מקצת הצורה, והמגרר¹⁰³
16 פל שהוא, והעושה נקב פל שהוא - בין בעין, בין
17 במתכת, בין בבנין, בין בכלים - הרי זה תולדת מכה

- 1 יט. הַצֵּד 120 דָּבָר שֶׁדֶרֶךְ מֵינֹו לְצוּד אוֹתוֹ - חֵיב.
 2 כְּגוֹן: חֵיה וְעוֹפוֹת וְדָגִים. וְהוּא, שֶׁיִּצְוֶה אוֹתָן
 3 לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ מְחַסֵּר צִידָה. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁדֶרֶךְ
 4 אַחֲרֵי צָבִי עַד שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבֵית אוֹ לְגִינָה אוֹ לְחָצֵר,
 5 וְנָעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁהִפְרִיחַ אֶת הָעוֹף עַד שֶׁהִכְנִיסוֹ
 6 לְמַגְדָּל, וְנָעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁשָּׁלַח 121 דָּגִים מִן הַיָּם
 7 בְּתוֹךְ סֶפֶל שֶׁל מַיִם - הֵרִי זֶה חֵיב. אֲכָל אִם הִפְרִיחַ
 8 צִפּוֹר 122 לְבֵית, וְנָעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁהִכְרִיחַ דָּג וְעָקְרוּ
 9 מִן הַיָּם לְבִרְכָּה שֶׁל מַיִם; אוֹ שֶׁדֶרֶךְ אַחֵר צָבִי עַד
 10 שֶׁנִּכְנַס לְטָרְקָלִין רַחֵב, וְנָעַל בְּפָנָיו - הֵרִי זֶה פְטוּר,
 11 שְׂאִין זֶה צִידָה גְמוּרָה; שְׂאֵם יָבֹא לְקַחְתּוֹ - צָרִיךְ
 12 לְדֶרֶךְ אַחֲרָיו וְלִצְוֹד אוֹתוֹ מִשָּׁם. לְפִיכָּךְ, הַצֵּד אֲרִי 123
 13 - אֵינוֹ חֵיב עַד שֶׁיִּכְנִסְנוּ לַכֶּפֶה 124 שָׁלוֹ שֶׁהוּא נֶאֱסָר
 14 בָּהּ.
- 15 כ. כָּל 125 מָקוֹם שֶׁאֵם יָרוּץ בּוֹ יִגִּיעַ לְחִיָּה בְּשָׂחָהּ
 16 אַחֲתָּה, אוֹ שֶׁהָיוּ הַכְּתָלִים קְרוּבִין זֶה לָזֶה עַד שֶׁיִּפֹּל
 17 צֵל שְׁנֵיהֶם לְאֶמְצַע פְּאֶחַד - הֵרִי זֶה מָקוֹם קָטָן; וְאִם
 18 הַבְּרִית הַצָּבִי וְכִיּוֹצֵא בּוֹ לְתוֹכּוֹ - חֵיב. וּמָקוֹם שֶׁהוּא
 19 גָּדוֹל מִזֶּה, הַמְּכַרִּית חֵיה וְעוֹף לְתוֹכּוֹ - פְטוּר.
- 125 משנה, שבת קז, א.
- 20 כא. אֶחָד 126 שֶׁמָּנָה שְׂרָצִים הָאֲמוּרִין בְּתוֹרָה 127 וְאֶחָד
 21 שְׂאֵר 128 שְׂרָצִים וְרִמָּשִׁים שֶׁיֵּשׁ לְמִינֵן צִידָה, הַצֵּד
 22 אֶחָד מִפֶּלֶן - בֵּין לְצֶרֶף בֵּין שְׁלֹא לְצֶרֶף 129 אוֹ לְשִׁחַק
 23 בָּהֶן - חֵיב, הוֹאִיל וְנִתְּכָפּוֹן לְצוּד וְצָד. שֶׁמִּלֵּאכָה
 24 שְׂאִינָה צָרִיכָה לְגוֹפָה - חֵיב עָלֶיהָ. הַצֵּד אֶת הַיֵּשָׁן 130
 25 וְאֶת הַסּוּמָא - חֵיב 131.
- 126 ויקרא יא, כט"ל: "החולד, והעכבר, והצב, והאנקה, והכוח, והלטאה, והחומט והתנשמת". 127 כמבואר בפ"ח ה"ט. 128 שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה (מבואר למעלה פ"א ה"ד). 129 בבלי (שבת קז, ב). ובירושלמי (שבת פ"ד ה"א) מובא שזה רק בצבי הישן כש"ענינו אחת פקוחה ועינו אחת סתומה", ואי אפשר לצודו מחמת שינה. אבל רבינו נמשך אחר תלמוד בבלי, שלא חלק בין צבי לשאר חיות. 130 שהוא נשמט ממקומו כשבן אדם מתקרב אליו (רש"י). 131 שבת קז, ב. עיין ב"מגיד משנה".
- 26 כב. הַמְשַׁלַּח 132 כָּלִבִּים פְּדִי שֶׁיִּצְוֶה צְבָאִים וְאַרְנָבִים
 27 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, וּבִרְחַ הַצָּבִי מִפְּנֵי הַכֶּלֶב, וְהֵיחָה הוּא
- 28 רודף אחר הצבי או שְׁעָמַד בְּפָנָיו וְהִכְהִילוֹ עַד
 29 שֶׁהִגִּיעַ הַכֶּלֶב וְתִפְשׂוּ - הֵרִי זֶה תוֹלָדַת הַצֵּד, וְחֵיב 133.
 30 וְכֵן הָעוֹשֶׂה בְּדֶרֶךְ הַזֶּה בְּעוֹפוֹת.
- 132 ואם לא עשה בעצמו כלל, רק שיסה את הכלב והכלב תפסו, הרי זו רק צידה מדרבנן ('כלבו'). 133 משנה, שבת קז, ב.
- 31 כג. צָבִי 134 שֶׁנִּכְנַס לְבֵית, וְנָעַל אֶחָד בְּפָנָיו - חֵיב 135.
 32 נִעְלוֹהוּ שְׁנַיִם - פְטוּרִין 136. אִם אֵין אֶחָד יָכוֹל לְנָעַל,
 33 וְנִעְלוֹהוּ שְׁנַיִם - חֵיבִין 137. יֵשֵׁב אֶחָד עַל הַפֶּתַח וְלֹא
 34 מִלְּאָהוּ, וְיֵשֵׁב הַשֵּׁנִי וּמִלְּאָהוּ - הַשֵּׁנִי חֵיב. יֵשֵׁב
 35 הָרִאשׁוֹן וּמִלְּאָהוּ, וְכֹא הַשֵּׁנִי וְיֵשֵׁב בְּצִדּוֹ, אֶף-עַל-פִּי
 36 שֶׁעָמַד הָרִאשׁוֹן וְהִלָּךְ לוֹ - הָרִאשׁוֹן חֵיב, וְהַשֵּׁנִי לֹא
 37 עָשָׂה כְּלוּם. וּמִתֵּר לוֹ לִישֹׁב בְּמָקוֹמוֹ עַד הָעֶרֶב,
 38 וְלִזְקֹחַ הַצָּבִי. לָמָּה זֶה דּוּמָה? לְנוֹעַל בֵּיתוֹ לְשִׁמְרוֹ 138
 39 וְנִמְצָא צָבִי שְׁמוֹר בְּתוֹכּוֹ, שְׁלֹא עָשָׂה כְּלוּם. נִכְנַסָּה
 40 לוֹ צִפּוֹר תַּחַת כְּנָפָיו 139 - יֵשֵׁב וּמִשְׁמְרָה עַד
 41 שֶׁתַּחֲשֹׁף, וּמִתֵּר.
- 134 אף שלא צדהו בידים, סגירת הדלת נחשבת לצידה. 135 כי שנים שעשו מלאכה אחת שכל אחד יכול לעשותה לבדו, פטורים (למעלה פ"א ה"ט). 136 כי "אם אין אחד יכול לבדו לעשות המלאכה עד שיצטרפו שנים, שניהם חייבים" (רבינו שם ה"טז). 137 ולא ידע שיש שם צבי. 138 תחת כנפי כסותו ואינה יכולה לצאת שננעל בפניה, אינו צריך לפתוח לה חלון שתצא אלא מותר לו לשמרה עד שתחשך (רש"י). 139 שבת קז, ב.
- 42 כד. הַצֵּד 140 צָבִי זָקֵן אוֹ חֲגוּר 141 אוֹ חוֹלָה 142 אוֹ
 43 קָטָן 143 - פְטוּר. הַמְפָּרֵק בְּהֵמָה חֵיה וְעוֹף מִן
 44 הַמְּצוּדָה - פְטוּר 144. הַצֵּד חֵיה וְעוֹף שֶׁבְּרִשּׁוֹתוֹ,
 45 כְּגוֹן: אֲזִיזִין וְתִרְגָּמְגוּלִין וְיוֹנֵי עֲלִיָּה - פְטוּר 145. הַצֵּד
 46 דָּבָר שֶׁאֵין מֵינֹו צִידָה, כְּגוֹן: חֲגָבִים הַגִּזְיִין 146 צָרְעִין
 47 וְיִתוּשִׁין וּפְרַעְעוּשִׁין וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלֵּו - הֵרִי זֶה פְטוּר.
- 140 פיסח. 141 לדעת רש"י (שם) אינו פטור אלא בחולה מחמת עייפות, שאינו יכול לברוח ונחשב לנצוד, ורבינו סתם ולא חילק. 142 'ירושלמי' שבת פ"ד ה"א, ותוספתא שבת פ"ג. וקטן, היינו, שאינו יכול עדיין לרוץ ('המאיר'). 143 תוספתא, שם. שהם נחשבים כניצודים ולא עשה עכשיו מלאכת צידה, אבל אסור מדרבנן. 144 ומותר לכתחילה משום צידה, אבל אסור לעשות כן משום שבעלי חיים מוקצים הן (להלן פכ"ה הכ"ו; 'מעשה רוקח'). 145 מין דבורה. 146 שבת קז, ב.
- 48 כה. רִמָּשִׁים 147 הַמְזִיקִין, כְּגוֹן: נְחָשִׁים 148 וְעֶקְרָבִים
 49 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינֵן מִמֵּיתִין, הוֹאִיל
 50 וְנוֹשְׁכִין - מִתֵּר לְצוּד אוֹתָם בְּשִׁפְתָּה. וְהוּא, שֶׁיִּתְּכָפּוֹן
 51 לְהַנְעִיל מִנְּשִׁיכָתָן. בִּיצֵד הוּא עוֹשֶׂה? פּוֹפָה כָּלִי
 52 עָלֶיהָ, אוֹ מִקִּיף עָלֶיהָ, אוֹ קוֹשֶׁרֶן, כְּדִי שְׁלֹא יִזְיָקוּ.
- 147 בגמרא מובא שאם נודמנו לו נחש ועקרב בשבת,

מצוה להרגם מיד, וכאן כוונת רבינו כשאנו רואין בבירור שאין רודפים אחר האדם לנשכו ('משנה ברורה' סי' שטז).

פרק אחד עשר

(1) כלל בו ביאור ח' מלאכות הנמנות רביעיות פרק ז [השוחט, המפשיט, המעבד, הממחק, המחחק, הכותב, המוחק והמשרטט].

1 א. השוחט² - חיב. ולא שוחט בלבד, אלא כל
2 הנוטל נשמה³ לאחד מפל מיני חיה ובהמה ועוף
3 ודג ושרץ, בין בשחיטה או בנחירה⁴ או בהפאה -
4 חיב. החונק את החי עד שנימות - הרי זה תולדת
5 שוחט. לפיכך⁵, אם העלה דג מספל של מים⁶
6 והניחו עד שמת - חיב משום חונק. ולא עד
7 שנימות, אלא פיון שיכש בו פסלע⁷ בין סנפיריו -
8 חיב, שעוד אינו יכול לחיות. הושיט⁸ ידו למעי
9 הבהמה ודלדל⁹ עבר שבמעייה - חיב¹⁰.

(2) משנה, שבת עג, א. (3) גמרא, שבת עה, א. שוחט משום מה חיב? (במה מצאנו שחיטה במלאכת המשכן), רב אמר משום צובע (שצובע בדם את צואר בית השחיטה, וצביעה היתה מלאכה חשובה במשכן). ושמואל אמר: משום נטילת נשמה (שהוצרכו להרוג או לשחוט אילים מאדמים, תחש וחילזון); מפרשי הרמב"ם הקשו כאן, שהרי מפורש בתלמוד, כי רב סובר שחיב "אף משום צובע", ולפי הכלל שיש לנו (בכורות מט:): "הלכה כרב באיסורין, וכשמואל בדינין", למה לא כתב רבינו שחיב גם משום צובע? - אולם לפי דברי רבינו (פ"ט הי"ג): "אין הצובע חייב עד שיהא צבע המתקיים, אבל צבע שאינו מתקיים - פטור", אין בשחיטה דין צובע כלל שהרי צבע הדם אינו מתקיים (אחרונים). (4) המתת החי על ידי דקירה בצואר. (5) שבת קז, ב. (6) שאין בו צידה, שאם הוציא את הדג מן המים - חייב משום צידה ('תוספות' שם, ב. ראה למעלה פ"י הי"ט). (7) כרוחב סלע (רש"י). (8) שבת קז, ב. (9) ניתק את העובר ממקום חיבורו בגוף. (10) משום נטילת נשמה. וכ"ה ברמב"ם בשם רבינו.

10 ב. רמשים¹¹ שהן פריין¹² ורביין¹³ מזכר ונקבה, או
11 גהוין¹⁴ מן העפר, כמו הפרעושיין¹⁴, ההורג אותן -
12 חיב¹⁵ בהורג בהמה וחיה. אבל רמשים שהותן מן
13 הגללים ומן הפרות שהבאישו וכיוצא בהן, כגון
14 תולעים של פשר ותולעים שבתוף הקטניות, ההורגן
15 - פטור¹⁶.

(11) שבת קז, ב. (12) שאינו חייב אלא על הריגת בעלי חיים הדומים לאילים מאדמים, שהשתמשו בעורותיהם במלאכת המשכן שהם פרים ורבים (שם). (13) נבראים, ובפירוש המשניות (שבת פ"ד) כתב רבינו: "ואינו חייב אלא על הנולד מזכר ונקבה". (14) רמש העוקץ ומנתר. (15) זהו לדעת רבינו (פ"א הי"ז) הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל לדעת שאר הראשונים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חייב אלא אם הורגם לצורך. (16) כל מקום שנכתב פטור - הרי

16 ג. המפלה¹⁷ פליו¹⁸ בשבת - מולל את הפנים
17 וזורקן. ומתיר¹⁹ להורג את הפנים בשבת, מפני שהן
18 מן הנזעה.

(17) שבת יב, א. (18) מבער כינים מבגדיו. (19) "אסור להרוג את המאכלות בשבת, דברי בית שמאי, ובית הלל מתירין". והלכה כבית הלל בכל מקום.

19 ד. חיפה²⁰ ורמש שהן נושכין וממיתין ודאי, כגון:
20 זכוב שבמצרים, וצרעה שבנינוה, ועקרב שבחדיב²¹,
21 ונחש שבארץ ישראל, וכלב שוטה בכל מקום -
22 מתיר להורגן בשבת פשיטא²². ושאר²³ כל המזיקין:
23 אם היו רצין אחריו - מתיר²⁴ להורגן, ואם היו יושבין
24 במקומן או בורחין מלפניו - אסור²⁵ להורגן. ואם
25 דורסן לפי תמו²⁶ בשעת הלוחו והורגן - מתיר.

(20) שבת קכא, ב. (21) בהגהות הרי"ף, הנוסח: "שכיריחו". (22) שסתם מזיקים (ר"ן). (23) "אמר רבי יהושע בן לוי: כל המזיקין (ההורגין) נהרגין בשבת" (שבת קכא:). (24) "תני (שנה) תנא קמי (לפני) רבא בר הונא: ההורג נחשים ועקרים בשבת, אין רוח חסידים נוחה הימנו (דעתם של חסידים אינה מעורבת עמו, שאין הגון בעיניהם מה שעשה), אמר לו (רבא לתנא) - ואותם חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם (אין רוח חכמים נוחה מאותם החסידים החוששים להרוג נחשים בשבת)". (25) כי אלה אין היוקם מצוי כל כך כמו הראשונים (הר"ן). (26) רש"י פירש: "לא שיעמוד עליו ויהרגנו, אלא שאם היה הולך נחש או עקרב לפניו, אינו צריך להשטט ממנו, אלא דורסו והולך, כי דבר שאינו מתכוין מותר. ואפילו למי שאסר, במקום נזק מותר". אבל הר"ן השיג עליו, כי הלשון "דורסו" משמע אפילו בכוונה, וכאן מותר משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור. ובמקום נזק - מותר לכתחילה. ואמר "לפי תומו", כי אם אפשר לשנות - משנים.

26 ה. המפשיט²⁷ מן העור פדי לעשות²⁸ קמיע²⁹ -
27 חיב. ובין³⁰ המעבד מן העור פדי לעשות קמיע -
28 חיב. ואחד המולח ואחד המעבד³¹, שהמליחה מין
29 עבוד הוא. ואין עבוד פאכלין³². וכן המוחק מן
30 העור פדי לעשות קמיע - חיב. ואי זהו מוחק? זה
31 המעביר שער או הצמר מעל העור אחר מיתה עד
32 שיחליק פני העור.

(27) משנה, שבת עה, א. (28) לכסות בו את הקמיע (רע"ב). (29) קלף שכתובים בו שמות ופסוקים לסגולה ולרפואה. (30) השיעור הזה הוא בכל המלאכות הנעשות בעור (מגיד-משנה). (31) שבת עה, ב: "היינו מולח, היינו מעבד" - שמליחה צורך עיבוד היא (רש"י). (32) "רבה בר רב הונא אמר: המולח בשר - חייב משום מעבד. רבא אמר: אין עיבוד באוכלין", והלכה כרבא. וכתבו ה'תוספות' שמכל-מקום אסור למלוח אוכלין מדרבנן, כשמולחם לפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חייב משום מחתך, אבל אם אינו מכויץ למידה - אין זו מלאכה. (43) "לאחר שתולש את הנוצה, קוטם ראשו שיהא דק, וראוי להניחו בכר וכסת" (רש"י שבת עד:). (44) הוא החותך ראשי הכלונסאות להרחיקם מהם, ולא עשה מעשה בגוף הכלונסאות. אבל מסתת או מגרר (לעיל פ"י הט"ז-יח) שעושה מעשה בגוף האבן, אינו חייב אלא משום מכה בפטיש (הקדמת 'מעשה רוקח' שם מפירוש רבינו פרחיה בשם רבינו בפירושו לתלמוד מ' שבת). (45) ביצה לג, א. (46) שאינו ראוי למאכל בהמה. (47) בכלי (ענין מגיד-משנה) כמו בהלכה הקודמת על חרש עץ וחרש מתכת העובדים בכלי. (48) להוציא שירי האוכל מבין השיניים.

ח. כל⁴⁹ דבר שהוא ראוי למאכל בהמה, כגון: תבן²² ועשבים לחים והוציין⁵⁰ וכיוצא בהן - מתיר לקטם⁵¹ אותן בשבת, מפני שאין בהן תקון בליים⁵². ומתיר⁵³ לקטם⁵⁴ צאי בשמים להריח⁵⁵ בהן, אף-על-פי שהן קשים⁵⁶ ויבשין. ומפשח⁵⁷ מהן כל מה שירצה, בין שפשח עץ גדול⁵⁸ בין שפשח עץ קטן.²⁷

(49) ביצה לג, ב. (50) עלי ענף התמר. (51) אפילו בסכין. וגם אם מקפיד על המדה, אין בזה משום מחתך, כיון שהוא ראוי לאוכל (או"ח סי' שכב). (52) ובנוסח אחר: "תיקון כלום" ('מעשה רוקח'). (53) תוספתא שבת פ"ו. (54) לחתוך ביד ולא בכלי. ומוללו בין אצבעותיו כדי להוציא ריחו. (55) אבל לחצוץ בו שיניו - אסור, כמבואר בהלכה שלפנינו. (56) אף שהוא מחתך ומתקן כלי, מכיוון שאינו מתכוון לזה מותר. (57) שובר ענפים תלושים (ביצה לג: ברש"י). (58) ביצה לג, ב: "ורבא בר רב אדא ורבין בר רב אדא דאמרי תרווייהו (שניהם אמרו) כד הוינן בי רב יהודה הוי מפשח לן אלוותא אלוותא" (כשהיינו אצל רב יהודה, היה מסעף בשבילנו מקלות מקלות).

ט. הפותב⁵⁹ שתי אותיות - חיב. המוחק כתב על מנת לכתב במקום המחק שתי אותיות - חיב. הפותב אות אחת גדולה בשתיים⁶⁰ - פטור. מחק אות אחת גדולה ויש במקומה פדי לכתב שתיים - חיב⁶¹. כתב אות אחת⁶² והשלים⁶³ בה את הספר - חיב⁶⁴. הפותב⁶⁵ על מנת לקלקל העור - חיב; שאין חיובו על מקום הפתב, אלא על הפתב. אבל המוחק על מנת לקלקל - פטור⁶⁶. נפלה דיו על גבי ספר ומחק אותה, נפלה שעה על גבי הפנקס ומחק אותה, אם יש במקומה פדי לכתב שתי אותיות - חיב.³⁷

(59) שבת עג, א. (60) שבת עה, ב. שבקרשי המשכן, שטים היו כותבין אחת בזה ואחת בזה כדי לזווגם, לכן אם כותב פחות משתיים, אינו דומה למלאכת המשכן ופטור (רש"י). (61) "שאינ מלאכת מחיקה חשובה אלא על מנת לכתוב, והרי יש בה כדי לכתוב שתי אותיות" (רש"י). (62) בנוסח אחר: כתב אות אחת גדולה והשלים ('מעשה רוקח'). (63) שבת קד, ב. (64) משום כותב. ויש אומרים משום מכה בפטיש ('פרי מגדים'). (65) תוספתא שבת פ"ב:

צאתו לדרך ורוצה שיתקיימו לזמן מרובה. אבל לאכלם ביומם - מותר (או"ח סי' שכא).

ו. המפרק דוכסוסטוס³³ מעל הקלף - הרי זה תולדת מפשטי, וחיב. (המפרק³⁴ מן העור פדי לעשות קמיע - חיב.) הדורס³⁵ על העור ברגלו עד שיחלשה, או המרפכו פידו ומושכו ומשנה אותו, פדרף שהרצענין עושין - הרי זה תולדת מעבד, וחיב. המורט נוצה מן האברה³⁶ - הרי זה תולדת³⁷ מוחק, וחיב. וכן³⁸ הממרר³⁹ רטיה כל שהוא, או שעה או זפת, וכיוצא בהן מדברים המתמרחין, עד שיחלילק פניהם - חיב משום מוחק. וכן השף⁴⁰ פידו על העור המתוח בין העמודים - חיב משום מוחק.

(33) "העור אחר שהעבירו שערו, וחילקו אותו בעביו לשנים כמו שהעבדנים עושים עד שיהיו שני עורות, אחד דק הוא שממול השיער נקרא קלף, ואחד שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס" (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ז). (34) כל הפיסקא חסרה בנוסחאות ישנות. (35) ביצה יא, א. (36) כנף העור. (37) שבת עד, ב: "התולש כנף העור, קוטמו (חותך ראש הנוצה) ומורטו, חייב שלש חטאות: תולש חייב משום גזוז, קוטם חייב משום מחתך, מורט (קצה הנוצה שלצד הגוף) חייב משום ממחק". (38) שבת עה, ב. (39) כתב רבינו נתן בעל 'הערוך': "סיכה, משיחה, טיחה, מריחה, שיעה, ענין אחד הוא". (40) 'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ג): "מה מחיקה היתה במשכן? שהיו שפין את העור על גבי העמוד (כדי להחליק את העור בין העמודים)". ורבבלי' (שבת עה:): "השף בין העמודים בשבת, חייב משום ממחק". ופירש רש"י: "כגון עמודי אכסדראות העשויות חלונות חלונות, והשף קרקעית הבנין שביניהם כדי שתהא חלקה - חייב משום ממחק", והשיגו עליו ב'תוספות' והר"ן שבענין זה חייב בבית משום בונה (למעלה בפ"י הי"ב), ובשדה משום חורש: ודעת רב'נו כדעת רב האי גאון, שבין העמודים היו מוחקים ושפים את העור לעשותו קלף נקי ומצוחצח ('מעשה רוקח').

ז. המתחף⁴¹ מן העור פדי לעשות קמיע - חיב. והוא, שיחפון למדת ארכו ומדת רחבו ויחתך בכונה, שהיא מלאכה; אבל אם חתך דרך הפסד או בלא כונה למדתו, אלא פתעסק או פמשחק - הרי זה פטור⁴². הקוטם⁴³ את הפנה - הרי זה תולדת מחתך, וחיב. וכן המגרד⁴⁴ ראשי פלונסות של ארז - חיב משום מחתך. וכן כל חתיכה שיחתך חרש-עץ מן העצים או חרש-מתכת מן המתכות - חיב משום מחתך. הנוטל⁴⁵ קיסם⁴⁶ של עץ מלפניו וקטמו⁴⁷ לחצץ⁴⁸ בו שניו או לפתח בו את הדלת - חיב.

(41) שבת עד, ב: "אמר רב אשי: אי קפיד אמשחתי (אם מקפיד לחתוך במידה) חייב משום מחתך". (42) כמו שכתוב למעלה "אי קפיד אמשחתי (אם מתכוין למידה)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ד אלול - ספר זמנים - הלכות שבת קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

6 **גַּבִּי**⁷⁴ **כְּתִיב**⁷⁵; **וְהַמְתַּפֵּן לְכַתֵּב חֵי"ת וְכַתֵּב שְׁנֵי**
7 **זַיְנֵי**⁷⁶; **וְכֵן פִּיּוּצָא בְּזֶה בְּשֵׁאֵר אוֹתִיּוֹת; וְהַכּוֹתֵב**
8 **אוֹת אַחַת בְּאַרְבָּע**⁷⁷ **וְאוֹת אַחַת בְּקוֹרָה, שְׁהָרִי אֵין**
9 **נְהָגִין**⁷⁸ **זֶה עִם זֶה; אוֹ שֶׁכַּתֵּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּשְׁנֵי**⁷⁹
10 **דְּפִי פִּנְקָס, וְאֵינָן נְהָגִין זֶה עִם זֶה - פֶּטוּר. כְּתִיב**
11 **בְּשְׁנֵי כְּתָלִי זֵוִית**⁸⁰ **אוֹ בְּשְׁנֵי דְּפִי**⁸¹ **פִּנְקָס, וְהֵן נְהָגִין**
12 **זֶה עִם זֶה - חֵיב.**

(72) משנה, שבת קד, ב. (73) שהיתה כתובה אות אחת מאתמול, וכתב אות אחת בצידה ונשלמה התיבה. (74) שהעביר הקולמוס על אותיות הכתובות כבר וחדשן, אף שהכתב נעשה יפה מבתחילה. (75) ודוקא דיו על גבי דיו, אבל אם העביר דיו על גבי סיקרא, חייב שתים - אחת משום כותב ואחת משום מוחק (להלן בהלכה טז). (76) שלא עשה גג המחברן יחד. (77) אות אחת על גבי רצפה ואות אחת על התקרה. (78) אין נקראות יחד. (79) בשני עבריו של הלוח. (80) בזוית שהכתלים נוגעים זה בזה. (81) שכתבן על שני גליונות סמוכים שבספר.

13 **יב. לְקַח**⁸² **גְּוִיל**⁸³ **וּכְיּוּצָא בוּ, וְכַתֵּב עָלָיו אוֹת אַחַת**
14 **בְּמִדְיָהּ זוֹ, וְהָלַךְ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְכַתֵּב אוֹת שְׁנִיָּה**
15 **בְּמִדְיָהּ אַחֶרֶת בְּמַגְלָה אַחֶרֶת - חֵיב; שְׁבִימָן**
16 **שְׁמִקְרָבָן נְהָגִין זֶה עִם זֶה, וְאֵינָן מְחַסְרִין מַעֲשֵׂה**⁸⁴
17 **לְקָרִיבָתָן.**

(82) שבת קד, ב: "אמר ר' אמי, כתב אות אחת בטבריה ואות אחת בציפורי חייב, כתיבה היא אלא שמחוסרת קריבה". (83) עור בהמה לאחר שהעבירו שערו, מלחוהו ועיבדוהו נקרא גויל (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ו). (84) רבינו מנמק דין זה שלא תהיה סתירה מהלכה שלמעלה, בכותב אות אחת בארץ ואות אחת בקורה שהוא פטור, ששם מחוסר מעשה לקרבן, וכאן אם יקרבן יחד, מיד יהיו נקראות (בגמרא, שם).

18 **יג. הַכּוֹתֵב**⁸⁵ **אוֹת אַחַת, אֶף-עַל-פִּי שְׁקוּרִים מְמַנָּה**
19 **תְּבֵה שְׁלֵמָה**⁸⁶ **- פֶּטוּר. בִּיצֵד? כְּגוֹן שֶׁכַּתֵּב מ, וְהַכּוֹל**
20 **קוֹרֵין אוֹתָהּ מַעֲשֵׂר; אוֹ שֶׁכַּתֵּבָה בְּמָקוֹם מְנִין, שְׁהָרִי**
21 **הֵיא כְּמוֹ שֶׁכַּתֵּב אַרְבָּעִים - הָרִי זֶה פֶּטוּר. הַמְגִיד**⁸⁷
22 **אוֹת אַחַת וְעָשָׂה אוֹתָהּ שְׁתֵּים, כְּגוֹן שֶׁחָלַק גַּג הַחֵי"ת**
23 **וְנַעֲשָׂה שְׁנֵי זַיְנֵי"ן - חֵיב. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.**

(85) משנה, שבת קד, ב. (86) "כתב אות אחת נוטריקון - חכמים פוטרם"; "עשה סימן נקודה על האות, ועל ידי זה נקראת כתיבה שלימה" (רש"י); וביאור נוטריקון - כתב התישיבי - כי בלשון יון ורומי קורים לסופר: נוטארי, ודרכם לכתוב בקצרה, לכן קוראים לסימנים נוטריקון, כלומר דרך סופרים (מעשה רוקח). (87) שבת קד, ב. ושם אמרו עוד: "כגון שנטל תגו של דל"ת ועשאו רי"ש", והגיה בזה את הספר, ובדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר, ודומה לכותב אות אחת והשלים את הספר שחייב (רש"י שבת קד:).

24 **יד. הַכּוֹתֵב בְּשִׁמְאָלוֹ**⁸⁸ **אוֹ לְאַחַר יָדוֹ**⁸⁹, **בְּרָגְלוֹ, בְּפִיו**
25 **וּבְמִפְקָו**⁹⁰ **- פֶּטוּר**⁹¹. **אֲטוּר**⁹² **שֶׁכַּתֵּב בִּימִינוֹ, שְׁהֵיא**

"אמר רבי מנחם ברבי יוסי, חומר במוחק מבכותב (בענין אות אחת גדולה), וחומר בכותב מבמוחק (לענין מקלקל). שהכותב לקלקל חייב, והמוחק לקלקל פטור". ובירושלמי פ"ז דשבת ה"ב הובאה להיפך. (66) תוספתא שם. ונראה מזה שאם במחיקה עצמה היה תיקון, כגון היה כתוב שהוא חייב לחבירו או להיפך, וצריך עכשיו למחקו, חייב במחיקה אף שלא היה כדי לכתוב עליו שתי אותיות ('פרי מגדים').

1 **י. הַכּוֹתֵב**⁶⁷ **אוֹת כְּפוּלָה פְּעָמִים, וְהוּא שֵׁם אֶחָד**⁶⁸,
2 **כְּמוֹ: דִּד**⁶⁹, **תַּת, גַּג, רַר, שֵׁשׁ, סָס, חַח - חֵיב.**
3 **וְהַכּוֹתֵב בְּכָל כְּתֵב**⁷⁰ **וּבְכָל לְשׁוֹן - חֵיב, וְאֶפְלוּ מַעֲשֵׂי**
4 **סִימְנוֹת**⁷¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...והוא שם אחד כמו דד תת גג רר שש סס חח..."
חייב זה הוא גם כשהתכוון לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצתה, ואותו מקצת מותקיימת כתיבה במקום אחר, ואפילו לא כתב אלא שתי אותיות כפולות והן שם אחד חייב.

וצריך להבין עניין תמוה, מדוע הפליג הרמב"ם בכלל-כך הרבה דוגמאות לאות כפולה שהיא "שם אחד", הרי הדבר ברור לכל, ומה רצה הרמב"ם בהבאת הדוגמאות הרבות. הן אמת שבגמרא גם-כן הובאו חלק מהדוגמאות הנ"ל, אבל ברמב"ם שהוא ספר "הלכות הלכות" אין צריך לזה, וביותר תמוה מה שהוסיף עוד על הדוגמאות שבגמרא - "דד" ו"סס".

עוד צריך להבין, דברי ה'צפנת פענח' ש"כותב אינו חייב רק או שתי אותיות שאינם דומים זה לזה, או אם דומים אם יש בהם איזה משמעות". ועפ"ז ביאר דברי רש"י (שבת ק"ד ע"ב) "נטלו לגג של ח"ית ועשאו שני זיינין" - יהיה חייב רק אם הסופר היה צריך לכך, כי משום כותב אין כאן, דהוה שתי אותיות דומות ואין בו תיבה בפני עצמה. שלכאורה תמוה, והרי שתי זיינין יש בהן משמעות של תיבה בפני עצמה - "לא זז משם" וכד'.

(עלפי "זין מלכות" ספר זמנים סי' ג)

(67) שבת קג, ב. (68) שיש לו מובן מיוחד. (69) בנוסח אחר: "רר תת גג"; "רר" מלשון "ריר"; חח - טבעת לרסן הבהמה ולמשכה; סס - תולע קטן הנמצא בצמר. (70) של כל אומה ואומה (רבינו בפירוש המשניות שבת פ"ב, ועי' ב'מגן אברהם' סי' שמ). (71) רש"י פירש (שבת קג): "אחת בדיו ואחת בסיקרא (צבע אדום בהיר)". כנראה שהיה לפניו הנוסח "בשני סממניות", וכן הגיה הב"ח; ורבינו האי גאון פירש שהן אותיות שאינן ידועות בכתב, כגון גונין הפוכות (או ציוני מספרים). ורבינו כתב בפירוש המשניות (שם): "סימניות הם לשון רבים של סימן, והם סימנים שרגילים בני אדם לכתוב: א' שוירה על אחד, וב' שוירה על שנים, בכל לשון ובכל כתיבה".

5 **יא. הַכּוֹתֵב**⁷² **אוֹת אַחַת סְמוּךְ**⁷³ **לְכַתֵּב, אוֹ כְּתֵב עַל**

104) משנה, שבת קד, ב. 105) שחתך בבשרו צורת
אותיות. 106) תוספתא שבת פ"ב. 107) הקורע הוא
דבר המתקיים, והרושם דבר שאינו מתקיים. ואינו חייב
אלא בדבר המתקיים כמבואר בהלכה הקודמת.
108) גיטין יט, א: "איתמר, המעביר דיו על גבי סיקרא
בשבת, רבי יוחנן וריש לקיש אמרו תרוייהו (שניהם) חייב
שנים, אחת משום מוחק ואחת משום כותב", וזוהי דעת
רבינו: אולם שם מובא עוד: שאל ריש לקיש מרבי יוחנן:
עדים שאין יודעים לחתום (על הגט), מה (הדין) שיכתבו
להם בסיקרא ויחתמו עליו בדיו, כתב עליון (נחשב) כתב
לענין גיטין או לא? אמר לו: אינו כתב. אמר לו: הלא
לימדתני רבינו, כתב עליון (נחשב) כתב לענין שבת? אמר
לו, וכי מפני שאנו מדמין - נעשה מעשה? ופירש רש"י:
"וכי מפני שאנו מחמירים לענין שבת מאומד לבנו, נעשה
מעשה להקל? אפילו לענין שבת, בזמן בית המקדש לא
הייתי סומך על עצמי להביא חולין לעזרה". מוכח מדברי
הגמרא, שרק לחומרא אמרו שהוא כתב, ואיך פסק רבינו
בפשטות שהוא חייב? בקרבן העדה ('ירושלמי' גיטין פ"ג)
מבאר את דברי הגמרא שלא כרש"י, אלא לענין שבת ודאי
שחייב, וכוונת הגמרא שאין לדמות גיטין לשבת. וב'כנין
שלמה' מבאר, שבאמת כתב על גבי כתב באופן זה - סיקרא
על גבי דיו או להיפך - נחשב כתב ולענין שבת חייב, וגבי
גיטין פסול משום שהכתב התחתון חוצץ ופסול משום
חציצה. 109) גיטין יט, א.

110) ר"ש - תולדות 111) פותב הוא. כיצד? הרושם
רשמים וצורות כפותל ובששר 112) וכיוצא בהן. בדרך
שהצירין 113) רשמים - הרי זה חייב משום פותב. וכן
המוחק את הרשום למקן - הרי זה תולדת מוחק,
וחייב. המשטרטט 114) כדי לכתב שתי אותיות תחת
אותו שרטוט - חייב. הרשי העצים שמעבירין חוט
של סקרא על גבי הקורה כדי שינסר בשוה - הרי
זה תולדת משטרטט. וכן הגבליים 115) שעושים כן
באבנים כדי שיפצל האבן בשוה. ואחד המשטרטט
בצבע 116) או בלא צבע - הרי זה חייב.

110) שבת קג, א. 111) אפילו רושם סימן שברו מעצמו.
112) צבע אדום בהיר. 113) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ג:
"הצר צורה, הראשון (שעושה הציר באבר או בדיו) חייב
משום כותב, והשני (המעביר הצבע עליו) חייב משום
צובע". 114) שבת עה, ב. 115) מסתא אבנים; על
הפסוק: "ויפסלו בוני שלמה... והגבלים ויכינו העצים
והאבנים לבנות הבית" (מלכים א' ה, לב) פירש הרד"ק:
"הם פוסלי האבן בקו ובמידה... או משרטטים בשרטוט
ומשם יפסלו האבן". 116) בנוסח אחר: "באצבע או בלא
אצבע" (מעשה רוקח).

1 לו בשמאל כל אדם - פטור. ואם פתב בשמאלו -
2 חייב. 93. והשולט בשתי ידיו בשוה, וכתב בין בימינו
3 בין בשמאלו - חייב. קטן אחזז בקלמוס וגדול אחזז
4 בידו וכותב - חייב; גדול אחזז בקלמוס וקטן אחזז
5 בידו וכותב - פטור. 94.

88) משנה, שבת קג, א. 89) "בגב ידו, שאחז הקולמוס
באצבעותיו והפך ידו וכתב" (רש"י שבת קד:). 90) פרק
החיבור החיצון בין החלק התחתון והחלק העליון של
הזרוע, ואחז שם קולמוס וכתב. 91) שאין דרך כתיבה
בכך. 92) שאינו שולט ביד ימינו כשאר כל אדם אלא
בשמאלו. 93) שבת שם, לפי אוקימתא של אב"י בפירוש
המשנה שם ששינוי שהכותב בשמאלו חייב. 94) תוספתא
שבת פ"ב, כי אנו הולכים אחרי הגורם לכתיבה לחיוב
ולפטור.

טו. אין הפותב 95) חייב עד שיקתב בדבר הרושם 96)
ועומד, כגון: דיו ושחור 97) וסקרא 98) וקומוס 99)
וקנקנתום 100) וכיוצא בהם; ויכתב על דבר שמתקיים
9 הכתב עליו, כגון: עור וקלף ויגר ועץ וכיוצא בהם.
10 אבל הפותב בדבר שאין רשמו עומד, כגון
11 משקין 101) ומי פרות; או שכתב בדיו וכיוצא בו על
12 עלי ירקות ועל כל דבר שאינו עומד - פטור.
13 אינו 102) חייב עד שיקתב בדבר העומד על דבר
14 העומד. וכן אין המוחק חייב עד שיקמחק פתב
15 העומד מעל דבר העומד. 103.

95) משנה, שבת קד, ב. 96) שרישמו מתקיים.
97) עשן או פיה כבשן המתקיימים. 98) מין עפר אדום
שצובעים בו. 99) כופר, שרף היוצא מעץ שמשתמשים בו
לדיו. 100) חומצת הנחושת ששמים בדיו להשחירה.
101) שנסחטו מפירות ומשחירים, כמיץ תותים.
102) תוספתא שבת פ"ב, ו'ירושלמי' שבת פ"ב ה"ד: "זה
הכלל, אינו חייב אלא אם כתב בדבר של קיימא על דבר
של קיימא". 103) כי אינו חייב במוחק אלא על-מנת
לכתוב כתיבה מתקיימת.

טז. הפותב 104) על בשרו - חייב, מפני שהוא עור.
17 אף-על-פי שחממות בשרו מעבדת הפתב לאחר
18 זמן - הרי זה דומה לכתב שנמחק. אבל המשטרטט 105)
19 על בשרו צורת פתב - פטור. הקורע 106) על העור
20 כתבנית פתב - חייב משום פותב. הרושם 107) על העור
21 כתבנית פתב - פטור. המעביר 108) דיו על גבי סקרא
22 - חייב שתיים: אחת משום פותב, ואחת משום
23 מוחק. העביר 109) דיו על גבי דיו, וסקרא על גבי
24 סקרא, או סקרא על גבי דיו - פטור.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ח' י"ד אלול תשע"ט

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ט

הלכות כלים

פרק שבעה ועשרים

(1) יבאר ששלוש דרכים הן בשלוש תיבות ובשלוש עריבות. וג' עגלות וג' תריסים וג' תרבוסיים וג' בסיסים וג' מיטות וג' מטפחות וג' סככות וג' סנדלים וג' קופות וג' פנקסות.

1 א. שלש תבות הן: ³ תבה שנופתתה מצדה - טמאה
2 מדרס; ⁴ מלמעלה - טמאה טמא מת; ⁵ והבאה
3 במדה - ⁷ טהורה מכלום.

(2) כלים פרק כ"ד משנה ד. (3) רובי ההלכות שבפרק זה הם סיכום דינים שנכתבו בפרקים הקודמים. (4) וכן בשאר טומאות. (5) נפחתה מלמעלה. (6) אבל לא טומאת מידרס. [כלל הוא בדינו: כל מקום שאמרו טמא מידרס - מיטמא גם בשאר טומאות (ראה למעלה פרק כ"ג הלכה א) ובמקום שאמרו "טמא מת" הכוונה לכל הטומאות חוץ למידרס]. (7) שהיא מחזיקה ארבעים סאה. (8) המדובר בתיבה שאינה מיוחדת למידרס, אלא שלפעמים יושבים עליה, ולפיכך, כל זמן שהיא ראוייה לעיקר מלאכתה - לקבלת חפצים - היא מיטמאה גם במידרס, וכשבטלה מתורת כלי קיבול אינה מיטמאה מידרס מפני שבטל העיקר בטלה הטפילה, כמו שנתבאר בפרק כ"א הלכה ו. אבל דבר המיוחד לשכיבה או ישיבה מיטמא מידרס מן התורה אפילו אם הוא בא במידה, ומתוך כך מיטמא גם בשאר טומאות מדברי סופרים, בהתאם להכלל האמור בנדה מט, א: "כל המטמא מידרס מטמא מת".

4 ב. שלש ערכות הן: ערבה משני לגין ועד תשעה
5 קבין שנסדקה - טמאה מדרס; שלמה - טמאה
6 טמא מת; ⁹ והבאה במדה - טהורה מכלום.

(9) וכן שאר טומאות חוץ לטומאת מידרס.

7 ג. שלש עגלות הן: העשויה כקתדרה ¹⁰ - טמאה
8 מדרס; ¹¹ כמטה ¹² - טמאה טמא מת; ¹³ ושל אבנים
9 - טהורה מכלום.

(10) בתבנית כיסא שארכו כרחבו ומוקף משלושה צדדים. (11) עשויה לשבת עליה. (12) ארוכה וצרה. עגלה שכוו תשמישה להוביל בה משאות ואם יושב עליה אדם אומרים לו: עמוד ונעשה מלאכתנו. (13) העשויה להוליך בה אבנים גדולות. (14) שוליה הם עצים מונחים לאורך העגלה ולרחבה וביניהם ריווח גדול ואי אפשר לשבת עליה.

10 ד. שלשה תריסין ¹⁵ הן: תריס הפפוף ¹⁶ - טמא
11 מדרס; ¹⁷ ושמשהקין בו בקמפון ¹⁸ - טמא טמא מת;
12 ודיצת הערביים ¹⁹ - טהורה מכלום; לפי שהיא

עשויה לצורה ²⁰ בלבד ואינה ממשמשי אדם, וכל
14 כלי שאינו ממשמשי אדם - אינו מקבל טמאה כל
15 עקר.

(15) מגינים של לוחמים. (16) בתבנית מרזב והוא מקיף את הגוף משלושה צדדים ומגן מפני חיצו האוייב. (17) מפני שהחייילים שוכבים בו בשדה הקרב. (18) בשדה משחקי הקרב והוא ישר וקטן מתריס של לוחמים ואין משתמשים בו לשכיבה וישיבה. (19) תריס קטן שמשמש רק לשחוק ילדים. (20) להתגדר בה.

ה. שלשה תרבוסיין של עור ²¹ הן: של ספרים ²² -
16 טמא מדרס; ושאוכלין עליו - טמא טמא מת ²³; ¹⁷
18 ושושטחים עליו את הזיתים - טהור מכלום, לפי
19 שאינו ממשמשי אדם.

(21) כלי עור פשוט שלא ניטלו שערותיו. (22) שמושיבים עליו את המסתפרים. (23) אבל לא מידרס מפני שאומרים ליושב עליו: עמוד ונעשה מלאכתנו, היינו לאכול עליו. (24) והוא משמש משמשי אדם בלבד.

ו. שלשה בסיסאות ²⁵ הן: שלפני המטה ²⁶ ושלפני ²⁷
20 הסופרים ²⁸ - טמא מדרס; של שלחן ²⁹ - טמא טמא
21 מת; ושל מגדל ³⁰ - טהור מכלום, לפי שהוא מקצת
22 מגדל ³¹ וצורתו מוכחת עליו.

(25) כלים המשמשים להעמיד עליהם מה שהוא. (26) שהיורד מן המיטה מעמיד רגליו עליו, כדי שלא לעמוד על הקרקע או הריצפה הקרה. (27) המשמש לו הדום לרגליו. (28) לא נתברר לי למה קרא לשני אלה "בסיס". (29) במשנתנו כתוב "של דולפקי" ובמשנה כלים פרק כ"ב, א מפרש רבינו שדולפקי "הוא שולחן מוכן לשתייה והוא ארוך ובו מקומות לכלי היין ולכלי הפירות". ונראה שגם כאן התכוון לשולחן כזה. [בירושלמי שבת פרק י"ז הלכה ב אמר רבי לעזר: "דולפקי למה היא טמאה? מפני שהשמש אוכל עליה, בסיס ידיה (שלו) למה טמאה? מפני שהשמש עומד עליה". משמע, שהמסובים אינם יושבים ליד הדולפקי והוא משמש להעמיד עליו הכלים והאוכלין ומשקין שהשמש מגישם למסובים, ולפיכך שאל רבי לעזר למה הוא מקבל טומאה הלא הוא משמש כלים בלבד? והשיב מפני שהשמש אוכל עליו. ולמה אין הבסיס מקבל טומאת מידרס, הלא השמש עומד עליו? מפני שהבסיס לא נעשה לשם דריסת האדם עליו, ואף על פי כן הוא מקבל שאר טומאות כחלק מן הדולפקי. (30) שמעמידים עליו ארון גדול עשוי כמגדל, והוא מקבל ארבעים סאה. (31) הוא חלק מן המגדל שאינו מקבל טומאה.

ז. שלש מטות הן: העשויה לשכיבה - טמאה ²⁴
24 מדרס; ושל זגגים שנותנין בה כלי זכויות - טמאה ²⁵

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 טמאת מת; ושל סרגין שמסרגין עליה את הסבכות
2 - טהורה מכלום, לפי שאינה ממשמשי אדם.
- 3 ח. שלש משפלות³² הן: של זבל - טמאה מדרס³³;
4 של תבן³⁴ - טמאה טמא מת; והפחלץ של גמלים³⁵
5 - טהור מכלום; לפי שהתבן של קשים ביותר³⁶
6 ועבים ואינו ראוי לקבל תבן וכיוצא בו³⁷, ונמצא
7 שאין עליו תורת כלי אלא חבלי בלבד.
- 8 (32) סלים גדולים שמולכים בהם זבל או תבן. (33) מפני
שיש לה כסוי חלקי מלמעלה והנהג יושב עליו.
9 (34) פתוחה מלמעלה והנהג יושב על התבן. (35) רשת
עשויה מחבליים עבים וניקבי הסריגה רחבים יותר מכווצי
רימון. (36) ואי אפשר לשבת עליו. (37) והדומה לו, ולכן
אינו מקבל שאר טומאות שהרי אינו ראוי לקבלה.
- 8 ט. שלשה מפצין³⁸ הן: העשוי לשיבה - טמא
9 מדרס³⁹; ושל צבעים שמניחין בו את הפלים⁴⁰ -
10 טמא טמא מת⁴¹; ושל גתות שנותנין עליו ענבים
11 ומחפין בו - טהור מכלום, לפי שאינו ממשמשי
12 אדם⁴².
- 13 (38) מחצלאות. (39) בשבת פד, ב למדו מן הכתוב (ויקרא
טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא", שמפץ
מיטמא מידרס אף על פי שהוא מפשרי כלי עץ. ומתוך
שמיטמא מידרס - מיטמא גם בשאר טומאות, מן הכלל:
שכל המטמא מידרס מיטמא טמא מת. (40) וכורכים אותם
בו. (41) מפני שהוא עשוי לקבלה אינו נידון כפשרי כלי
עץ, ומפני שלא נעשה לשיבה אינו מיטמא מידרס.
14 (42) וכבר נתבאר, שפשרי כלי עץ, שאינם משמשים את
האדם עצמו אלא כליו או חפציו ורק בשעת מלאכה בלבד
- אינם מקבלים טומאה.
- 13 י. שלש חמתות⁴³ הן ושלשה תורמלין⁴⁴ הן:
14 המקבלין פשעור - טמאין מדרס. וכמה שעורין?
15 החמת - ארבעה קבין, והתורמיל - חמשה. ושאין
16 מקבלין פשעור - טמאים טמא מת; ושל עורות הדג
17 - טהור מכלום⁴⁵.
- 18 (43) נודות. (44) ילקוט הרועים. (45) נתבאר למעלה
בפרק א הלכה ג, שעור בעלי חיים שבים אינו מיטמא כלל.
- 18 יא. שלשה עורות הן: העשוי לשיטה⁴⁶ - טמא
19 מדרס; והעשוי לתכריך פלים⁴⁷ - טמא טמא מת;
20 ושל רצועות⁴⁸ ושל סנדלין - טהור מכלום, לפי
21 שאין עליו צורת כלי.
- 18 (46) שפורסים אותו על הקרקע ויושבים עליו. (47) לכרוך
בו כלים. (48) פירוש, עור שייחדו לרצועות ולא חתכו
עדיין, ואם כן לא נגמרה מלאכתו ונתבאר כבר כמה פעמים,
שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו מקבל טומאה, אבל
רצועות חתוכות מקבלות טומאה (רבינו בהלכות טומאת
צרעת פרק י"ג הלכה ו).
- 22 יב. שלשה סדינין הן: העשוי לשיבה - טמא
23 מדרס; והעשוי לפרכת - טמא טמא מת⁴⁹; ושל
24 צורות, שעושין אותו כדי שיתלמד ממנו הרוקם⁵⁰
25 - טהור מכלום, לפי שאינו ממשמשי אדם.
- 26 (49) מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו יש עליו
תורת בגד (ביצה יד, ב). (50) עשו צורות שונות על הסדין
כדי שהרוקם ירוקם כמותן.
- 26 יג. שלש מטפחות הן: של ידיים⁵¹ - טמאה מדרס⁵²;
27 ושל ספרים - טמאה טמא מת⁵³; ושל תכריכי המט
28 ושל נבלי בני לוי⁵⁴ - טהורה מכלום, לפי שאין
29 ממשמשי אדם.
- 30 (51) שמנגבים בה את הידיים. (52) בירושלמי כלאיים פרק
ט הלכה ב מפרש: מפני שנותנה על הכסת וישן עליה.
31 (53) בירושלמי שם אמרו: "מפני שעושה אותה כמין תוך
ונותנה בחיקו ומתחמם בה". (54) שהלוויים המנגנים
בבית המקדש מכסים בהן נבליהם וכלי ניגון אחרים.
- 30 יד. עור העשוי כמו יד, שמכניסין בו היד
31 והאצבעות מפני הצנה וכיוצא בהן, הוא הנקרא
32 פרקלין. ושלשה פרקלינין הן: של צדי חיה
33 ועוף⁵⁵ - טמא מדרס, שהרי נשען עליו⁵⁶; ושל
34 חגבים⁵⁷ - טמא טמא מת, שנותנין בו החגבים;
35 ושל קנצים⁵⁸, שבו מקנצין פרות - טהור מכלום,
36 לפי שאינו ממשמשי אדם⁵⁹.
- 37 (55) הציידים משתמשים בעופות גדולים וחזקים מלומדים
לצוד עופות וחיות קטנות, וכשהם יוצאים לצייד לובשים
פרקלין על היד ומעמידים עליו את העוף הנשמע לפקודתו
ורודף אחר בעלי חיים כשבעלי נותן לו את האות. הפרקלין
הוא חזק ורחב ומגן על ידו של הצייד מפני שריטות ציפורני
העוף. (56) כשהצייד רוצה לנוח הוא מוריד את העוף מעל
ידו, פושט את הפרקלין ומשעין גבו על עץ, וכדי שלא
ילכלך את בגדיו הוא משים את הפרקלין ביניהם ובין העץ.
38 (57) שתופסים בהם חגבים. (58) מלקטי פירות לחים.
39 (59) תשמישם הוא להגן מפני הלכלוך בלבד ואין זה צורך
גוף האדם עצמו (ראה למעלה פרק ז הלכה ב).
- 37 טו. שלש סבכות הן: של ילדה⁶⁰ - טמאה מדרס⁶¹;
38 ושל זקנה⁶² - טמאה טמא מת⁶³; ושל שחוק
39 בה לשותי שכר⁶⁴ - טהורה מכלום, לפי שאינה
40 ממשמשי אדם.
- 41 (60) סבכה שאשה צעירה מכסה בה את ראשה.
42 (61) לפעמים היא מסירתה ויושבת עליה. (62) אין דרכן
להוריד הסבכות. (63) ככל תכשיטי אדם ובגדיו. (64) נשים
בלתי צנועות באות למסבאות ומשחקות לפני האורחים.
נשים אלו לובשות סבכות מיוחדות שנקביהן רחבות מאוד
והשערות בולטות דרכן, ולפיכך אין עליהן תורת כלי.
- 41 טז. שלשה סנדלין הן: של אדם - טמא מדרס; של
42 מתכות של בהמה⁶⁵ - טמא טמא מת⁶⁶; של שנים⁶⁷

81) ככל כלי קיבול. (82) כלומר, הלוח הוא שטוח ואין בו בית קיבול. (83) והוא קרש פשוט. (84) המדובר בקטן שאין בו כדי ישיבה.

יום שני ט' אלול ה'תשע"ט

פרק שמונה ועשרים:

(1) יבאר הכלים שיש להם אחוריים ותוך, ושאין להם וכו'.
ודין כיס שבתוך כיס, שנטמא אחד מהן במשקין.

א. כל הכלים² שיש להן בית קבול שנטמאו²¹
אחוריהן במשקין³ - לא נטמא תוכן לתרומה⁴, ולא
אגניהן⁵ ולא אגניהן ולא מקום אצבע השוקע בשפת
הכלי⁶. נטמא תוך הכלי - נטמאו כלן⁷. נפלו משקין
טמאין על פני הכלים⁸ או על אגניהן או על אגניהן
או על ידות הכלים⁹ המקבלין - הרי זה מנגבין¹⁰ והן
טהורין¹¹. ונאפלו אחורי הכלי פלו לא נטמאו.

(2) כלים פכ"ה מ"ו. (3) משקין טמאים נגעו באחורי הכלי.
(4) אבל לקודש גם תוכן טמא (שם מ"ט). [בפסחים יז, ב
אמר ר' יהודה: "במה דברים אמורים? שנטמאו מחמת
משקין (ששטמאים כלים מגזירת חכמים), אבל נטמאו
מחמת שרץ (ששטמא מן התורה) נטמא תוכו - נטמא גבו,
נטמא גבו - נטמא תוכו".] (5) שפתות הכלים. (6) רגילים
היו לעשות שקיעה בשפת הכלי, מקום להניח בו אצבע
אגודל כשהאדם נושא את הקדירה. (7) כל אלו שנימנו
למעלה. (8) בסיסי הכלים המחוברים להם. (9) כגון יד
של מחבת. (10) כדי שלא יגעו המשקין שעליהם במקום
המקבל טומאה. (11) לא גזרו טומאת משקין אלא בנוגעים
בגוף הכלי, אבל לא בנגעו בחלקים הטפלים להם, והם
נידונים כמובדלים מן הכלי, ואפילו אם יש להם בית קיבול
אינם מיטמאים (רבינו בפירושו).

ב. אחר¹² כלי השקין¹³, כגון השקין והמצרופין¹⁴, או
כלי העזר, כגון הכרים והקסות, ואחד כלי עץ,
אפלו קפות ומשפלות, אם נטמאו אחוריהן במשקין
- לא נטמא תוכן¹⁵.

(12) בין. (13) שם. (14) שקים גדולים לאריות סחורות.
(15) כלים אלה אפשר להפוך, ונמצא התוך נעשה גב, והגב
תוך. ומלמדנו רבינו, שלא תטעה לומר שבהם אין לחלק
בין גב ותוך, ולכן אם נטמא גבם נטמא תוכם.

ג. פשוטי¹⁶ כלי שטף¹⁷ שאין ראויין למדרס¹⁸, כגון
השלחן וטבלא¹⁹ שאין לה דפון²⁰, הואיל ואין
מקבלין טמאה מן התורה²¹, אם נטמאו אחוריהן
במשקין - לא נטמא תוכן²². אבל פשוטי כלי שטף
הראויים למדרס, כגון המטה והעזר שישנים עליו
והכסא וכיוצא בהן - אין להם אחורים ותוך²³, אלא
בין שנגעו משקין בהן מתוך או מאחוריהן - נטמא
הכלי פלו²⁴. וכן מדות²⁵ זין ושמין²⁶, וזומא
ליסטרות²⁷, ומסננת של חרדל, ומשמרת של זין -

1 ושל צפירה⁶⁸ - טהור מכלום⁶⁹. פללו של דבר: כל
2 כלי שאינו ראוי למשקב או למרכב, או שהוא ראוי
3 ולא נעשה [לכך] אלא למלאכה אחרת - הרי הוא
4 טהור מן המדרס; נעשה למלאכה אחרת ומשמש
5 עמה את הישיבה, כגון השלית והרדיר - מתטמא
6 במדרס. וכל המתטמא במדרס - מתטמא במה; ויש
7 מתטמא במה ואינו מתטמא במדרס, כמו שפארנו.
8 וכל המתטמא במה - מתטמא בשאר אבות
9 הטמאות, בין אבות של תורה בין של דבריהם,
10 ומתטמאין במשקין⁷⁰.

(65) היוצאים למלחמה מנעילים סנדלי ברזל על פרסות
סוסיהם. (66) בשבת נט, א נאמרו שלושה טעמים בדבר:
א. במלחמה, כשאין כלים מצויים, שותים החיילים בהם
מים; ב. כשהאדם בורח הוא שם את הסנדלים על רגליו ורץ
על הקוצים והברקנים; ג. החיילים נותנים בו שמן לסוך את
גופם. (67) מין עץ רך. (68) מין גמי. ויש מפרשים לולבי
דקל. (69) המדובר בסנדלים של בהמה, וכלי בהמה -
אינם מקבילים טומאה. וסנדלים אלה אינם ראויים
לתשישים האמורים למעלה. (70) אף על פי שהם ראשון
לטומאה (ראה פרק ז מהלכות אבות הטומאות הלכה ב).

11 יז. שלש קפות הן: מהוהה⁷¹ שטלאה על הבריאה⁷²
12 - הולכין אחר הבריאה⁷³; קטנה על הגדולה⁷⁴ -
13 הולכין אחר הגדולה; היו שוות⁷⁵ - הולכין אחר
14 הפנימית. כיצד הולכין אחריה? שאם נקבה⁷⁶
15 במוציא רמון - שתייהן טהורות⁷⁷.

(71) בלוייה. (72) בבריאיה היה נקב קטן וחיבר לה את
המהוהה וסגר את הנקב, ואחר כך ניקבה הגדולה כמוציא
רימון ונקב זה לא תוקן. (73) ואם נגעה טומאה במהוהה
לא נטמאה, אף על פי שהיא שלימה (כסף משנה).
(74) ושתייהן בריאות או מהוהות. (75) ושתייהן בריאות או
מהוהות. (76) אחר שטלא את הנקב הקטן הראשון.
(77) אינן מקבלות טומאה. מפני שהמהוהה היא טפילה
לבריאיה וכן הקטנה לגדולה והחיצונה לפנימית.

16 יח. שלשה פנקסות הן: האפיפירין⁷⁸. שמיניחין
17 עליו הספרים - טמא מדרס⁷⁹; ושיש בו בית קבול
18 שעורה⁸⁰ - טמא טמא מת⁸¹; חלקה⁸² - טהורה
19 מכלום, לפי שאין עליו צורת כלי⁸³ ואינו ראוי
20 למדרס⁸⁴.

(78) שני לוחות עץ מחוברים בצירים וביניהם מונחים
הניירות או הקלף. על גבי הלוחות מניחים ספרים
וכשהסופר רוצה לכתוב הוא פותח את הקיפול ויושב על
שני הלוחות וכותב על הקלף המונח ביניהם. (79) משום
שהוא עשוי גם לישיבה. (80) המדובר כאן בלוחות קטנים
שאינם ראויים לישיבה. ואם יש בהם בית קיבול להניח בו
שעורה למרוח על הלוח ולכתוב עליו בחרט (בתקופה
העתיקה רגילים היו לכתוב בחרט על גבי שעורה ואפשר
היה להחליק את החרוט על השעורה ולכתוב עליה שנית).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חרתור (ראה למעלה פ"א הכ"ב), ולראשו השני מחובר ברזל יותר קטן, ונקרא "דרבן". (34) שיערו חכמים שהחרתור זקוק לשיעור כזה לצורך מלאכתו. (35) חלקי העץ משני צידי מקום נגיעת הטומאה המרוחקים יותר משבעה טפחים מן החרתור וארבעה מן הדרבן.

- ה. פ"ס³⁶ שבתוף פ"ס שנטמא אחד מהן במשקין - לא נטמא חבירו³⁷. במה דברים אמורים? פ"ס³⁸ ששתי שפתותיהן שוין; אבל אם היה החיצון עורף³⁹ ונטמא הפנימי - נטמא החיצון⁴⁰, נטמא החיצון - לא נטמא הפנימי⁴¹. ובשרץ, בין כף ובין כף, אם נטמא אחד מהם - לא⁴² נטמא חבירו.

(36) שם פרק כו מ"ב. (37) אפילו הם מחוברים. והטעם, מפני שתוכו של כ"ס זה נידון כגבו של השני. (38) תוספתא כלים, בבא בתרא פ"ד ה"א. (39) בולט למעלה משפת הפנימי. במקרה זה נידון הפנימי כתוך, והחיצון כאחוריים. (40) כדין נטמא תוכו - נטמא גבו. (41) שבטומאת משקין, נטמא גבו - לא נטמא תוכו. (42) למחוק את התיבה: "לא" (משנה-למלך). בתוספתא כתוב: "אבל בשרץ שניהם שווים", פירוש, אם נטמא אחד מהם - נטמא גם השני. והטעם, מפני שטומאת שרץ היא מן התורה לא חילקו בין תוך ואחוריים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א.

- ו. החוקק⁴³ רבע⁴⁴ וחצי רבע בעץ אחד⁴⁵ ונטמא אחד מהן במשקין - לא נטמא השני⁴⁶, אף על פי שהן עץ אחד. פיצץ? נגעו משקין טמאין בתוף הרבע - הרבע ואחוריו טמאין, וחצי הרבע ואחוריו טהורין; נגעו בחצי הרבע מתוכו - חצי הרבע ואחוריו טמאים, הרבע ואחוריו טהורין. וכשהוא מטביל - מטביל את הפל⁴⁷. נטמא אחורי הרבע או אחורי חצי הרבע במשקין - הרי אחורי הפל⁴⁸ טמא, שאין חולקין את האחוריים⁴⁹.

(43) שם פרק כה מ"ד. (44) רביעית הקב = לוג. (45) רובע בראשו האחד, וחצי רובע בשני. (46) מפני שהם כשני כלים, ולכל אחד מהם תשמיש מיוחד לו, ואין השני משמש עמו. (47) אפילו אותו החלק שלא נטמא, לפי שהוא "עצם גוף אחד" (רבינו בפירושו. ראה השלמות להלכה ג). (48) פירוש, אחורי כל הכלי. (49) לענין טומאה הבאה להם מחמת עצמם, אבל כשנטמאו על ידי התוך - אין טומאתם מתפשטת יותר מטומאת התוך עצמו.

- ז. קמקומוס⁵⁰ שהיו אחוריו טמאין והיה מרתית - אין חוששין שמא יצאו משקין מתוכו ונגעו באחוריו וחזרו לתוכו, אלא הרי המשקין שבתוכו טהורין לתרוקמה⁵¹.

(50) שם מ"ח. (51) אבל לא לקודש, שאין אחוריים ותוך לקודש, כמו שביארנו למעלה בהלכה א.

ברוך רחמנא דסייען

- 1 אין להן אחוריים ותוף²⁸, אלא אם נפל משקין על מקצתן²⁹ - נטמאו פלן³⁰, כמו הפגדים.

(16) שם מ"א. (17) כלים שיש להם טהרה במקווה נקראים "כלי שטף", מלשון הכתוב (ויקרא ו, כא): "ושטף במים" (פשוטי כלי שטף = כלי שטף שאין להם בית קיבול). המדובר בכלי עץ, אבל בכלי מתכת אין הבדל בין ראוי למדרס לבין לא ראוי. [סתם כלי שטף בלשון רבינו אינו כולל כלי מתכות]. (18) לשבת או לשכב עליהם. (19) מעץ או עור ששוטחים אותה על הקרקע ואוכלים עליה. [במשנה אמרו "והדלפקי" (ראה למעלה פכ"ז ה"ו)]. (20) מסגרת. כשיש לה מסגרת אינה כלי פשוט, שהרי ראוייה לקבלה. (21) ראה למעלה פ"א ה"י. (22) הצד העליון שהוחלק במעצד כדי שיהיה נוח לאכול עליו - נקרא "תוף", ו"אחוריו" היינו מהצד השני. (23) אין הבדל בין אחוריים לתוכם. (24) בכורות לח, א. (25) שם מ"ג. (26) כלים שמודדים בהם יין ושמן, ושואבים בהן את המשקין מן החבית, והמשקה הסמיך נדבק בהם משני הצדדים אגב שאיבה. (27) במשנה: וזומא ליסטרא. בכלים פ"ג מ"ב, מפרש רבינו: כלי שראשו האחד עשוי כעין כף גדולה מנוקבת, ומניחים עליו בשר לצלותו על האש, וראשו השני עשוי כמזלג בעל שלוש שיניים, ותוחבים אותו בבשר הנצלה. (28) המידות מתלכלכים שני צידיהם בשוה אגב מלאכתם, ולפיכך אין לחלק ביניהם לענין טומאה (הרא"ש בפירושו למשנתנו). וזומא ליסטרא, אפשר להשתמש בה משני ראשיה ומשני צידיה, ומסנת וכן משמרת יש להן בית קיבול קטן מאחוריהן, ולפעמים משתמש בו (ר"ש שם). [בתפארת ישראל, מבאר, ששוליהן כפופים קצת כלפי מעלה, כדי שלא יסתתמו נקביהם כשמניחים את המסנת בכלי שאינו מנוקב]. (29) בכל מקום שהוא. (30) מפני ששני הצדדים תשמישם שוה, אין אנו אומרים זה עיקר וזה טפל, והטפל יהיה דינו כאחוריים, אלא דנים הכל כגוף אחד. [במשנה-למלך הקשה מתוספתא כלים, בבא בתרא פ"ג, האומרת שאם נטמא המזלג לא נטמא הכף, אולם מלשון התוספתא משמע, שנאמרה לפי דעת ר' מאיר במשנתנו, שזומא ליסטרא יש לה אחוריים ותוף. ראה שם].

- ד. המרדע³¹ והמלמד³² - יש להן אחוריים ותוף. פיצץ? נפלו משקין על החרתור³³ - לא נטמא מן העץ הסמוך לחרתור אלא שבעה טפחים³⁴ בלבד, ושאר העץ טהור. וכן אם נפלו משקין על הדרבן - לא נטמא אלא ארבעה טפחים הסמוכים לדרבן. נפלו חוץ לשבעה וחזו לארבעה - הרי זה ככלי קבול שנגעו משקין באחוריו, ולא נטמאו אלא מקומם מגעו ולחוצין³⁵.

(31) שם מ"ב. (32) שנותנים על צואר הבהמה לכוון הילוכה [למעלה בפרק יג הלכה כב, כתב רבינו שמרדע הוא מלמד, וצ"ע]. (33) המרדע הוא עץ ארוך, שלראשו האחד מחובר ברזל רחב לנער בו את העפר שנדבק במחרישה, ולחתוך בו שרשים המעכבים את החרישה. ברזל זה נקרא

הלכות מקואות

- 1 מְצוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהָיָא. שְׂטֵבֶל כָּל טָמֵא בְּמֵי
- 2 מְקוֹה וְאַחַר כֵּף יִטְהַר.
- 3 וּבְאוּר מְצוֹה זֶה בְּפָרְקִים אֵלָיו:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) יבאר שכל הטמאים, בין אדם בין כלים, אין להם טהרה אלא במקוה. הכלים שאין להם טהרה במקוה. זמן חיובי טבילות אימתי, ואם טבלו בבגדיהם. אם צריך כוונה לטבילה ואם צריכים ראוי לביאת מים. דבר החוצץ באדם וכלים.

- 4 א. כָּל הַטָּמְאִין, בֵּין אָדָם בֵּין בְּלִים², בֵּין שְׁנוּטְמָאוּ
- 5 טָמְאָה חֲמוּרָה שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שְׁנוּטְמָאוּ בְּטָמְאָה שֶׁל
- 6 דְּבָרֵיהֶן³ - אֵין לָהֶן טְהָרָה אֲלָא בְּטַבִּילָה בְּמֵים
- 7 הַנִּקְוִין בְּפָרְקָע⁴.

(2) להוציא אוכלין שאין להם טהרה כלל. (3) דברי חכמים. (4) 'תורת כהנים' פרשת שמני, פרשת ט, ה"א. ויתבאר בהלכות הבאות.

- 8 ב. כָּל מְקוֹם שְׁנֹאֲמַר בְּתוֹרָה רְחִיצַת בִּשְׁוֹר וּכְבוֹס
- 9 בְּגָדִים מִן הַטָּמְאָה - אֵינוֹ אֲלָא טַבִּילַת כָּל הַגּוֹף
- 10 בְּמְקוֹה. וְזֶה שְׁנֹאֲמַר בְּזָב: וְיָדָיו לֹא שִׁטַּף בְּמֵים⁵ -
- 11 כְּלוּמַר, שְׂטֵבֶל כָּל גּוֹפּוֹ⁶. וְהוּא הָדִין לְשֹׁאֵר
- 12 הַטָּמְאִין, שְׁאֵם טָבֵל כָּל חוּץ מִרֹאשׁ אֲצַפְעֵי הַקְּטָנָה
- 13 - עֲדִין הוּא בְּטָמְאָתוֹ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֵף עַל
- 14 פִּי שֶׁהֵן מִפִּי הַשְּׂמוּעָה⁷, הָרִי נֹאֲמַר: בְּמֵים יוֹבֵא
- 15 וְטָמֵא עַד הָעֶרֶב וְטָהַר - בְּנֵזֶן אֵב⁸ לְכָל הַטָּמְאִים
- 16 שְׂיִבּוּאוֹ⁹ בְּמֵים¹⁰.

(5) ומשמע לכאורה ששטיפת ידיים מטהרת. (6) חלקי הגוף הנראים לעיניים (ראה לקמן ה"י). (7) ששמע תלמיד מפי רבו, ורבו מרבו עד משה רבינו. (8) אחת משלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן, ופירושה: אם נאמרו בתורה פרטי דינים בענין אחד, יש ללמוד מזה לכל הענינים הדומים שיהיה דיניהם כך. (9) כל גופם. (10) הסמיכו חכמים דין זה על הכתוב.

- 17 ג. כָּל הַבְּלִים שְׁנוּטְמָאוּ - יֵשׁ לָהֶן טְהָרָה בְּמְקוֹה,
- 18 חוּץ מִכָּל חֶרֶס¹¹ וְכָל זְכוּכִית¹² וְכֵן הַמִּפְּץ¹³. כָּל
- 19 חֶרֶס - נֹאֲמַר בּוֹ: וְאִתּוֹ תִּשְׁבְּרוּ, וְאֵין לוֹ טְהָרָה אֲלָא
- 20 שְׂבִירָה. אֲפֹלוּ חֲבָרוּ בְּפָרְקָע¹⁴, וְאֲפֹלוּ קָבְעוּ בְּמִסְמָר,
- 21 וְאֲפֹלוּ מְלֻאָהוּ סִיד אוֹ גִּפְסִים - הָרִי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה
- 22 עַד שִׁשְׁבָּר. וְכָל זְכוּכִית - כָּל כָּל חֶרֶס עֲשֹׂאוֹם¹⁵
- 23 בְּדָבָר זֶה¹⁶.

(11) שבת פד, א. (12) שם יד, ב: יוסי בן יעזר איש צרידה יוסי בן יוחנן איש ירושלים גזרו טומאה . . . ועל כלי זכוכית. ובדף טו, ב שם אמרו שאין להם טהרה במקוה –

כמו כלי חרס. (13) מחצלת. שם פד, ב. (14) תוספתא, כלים בבא-קמא פ"ו ה"ט. (15) שבת טו, ב: "הואיל ותחילת ברייתם (של כלי זכוכית) מן החול, שוויהו רבנן (עשו אותם חכמינו) ככלי חרס". (16) וכן לענין טהרה במקוה, ומה שאמר "בדבר זה" התכוון להוציא קבלת טומאה מגביהם, שכלי חרס אינו מטמא אלא כשנגעה טומאה באווירו, וכלי זכוכית מיטמא רק מגבו (צידו החיצון). ראה הל' כלים פט"ו ה"ה. ובגמרא שם (טז, א) נימקו: מפני שכשנשתברו יש להם תקנה על ידי היתוך כמו כלי מתכת, השוו חכמים דינם לכלי מתכת בענין זה.

- 24 ד. הַמִּפְּץ¹⁷ אֵינוֹ בְּכָל הַבְּלִים הַמְּקַבְּלִים שֹׁאֵר כָּל
- 25 הַטָּמְאוֹת¹⁸. לְפִי שֶׁאֵינוֹ כָּלִי קַבּוּל, אֵינוֹ מְקַבֵּל כָּלִי
- 26 עֵץ הָאֲמוּרִין בְּתוֹרָה¹⁹. וְהוּאִיל וְהוּא רִאשׁוֹ לְמִשְׁכָּב,
- 27 נִתְרַבָּה לְטָמְאָת מִדֶּרֶס בְּלִבְד²⁰ דִּין תּוֹרָה²¹. וְכֵין
- 28 שֶׁאֵין לוֹ טָמְאָה וְטָהָרָה בְּפִרּוֹשׁ וְנִתְרַבָּה²² לְטָמְאָה,
- 29 לֹא יִתְרַבָּה לְטָהַר בְּמְקוֹה; שֶׁאֵין מִתְטָהַר בְּמְקוֹה
- 30 אֲלָא הַבְּלִים הָאֲמוּרִין בְּתוֹרָה. וְאֵין לְמִפְּץ טְהָרָה
- 31 אֲלָא קְרִיעָתוֹ, עַד שִׁשְׁבָּר פְּחוֹת מִשְׁשָׁה עַל שִׁשָּׁה
- 32 טָפְחִים²³.

(17) שם פד, ב. (18) חוץ מטומאת מידרס, כמבואר לקמן. (19) ויקרא יא, לב. ובמדבר לא, כ. מפני שהוקשו (השוו) כלי עץ לשק האמורים שם שיש לו בית קיבול. (20) שנאמר (ויקרא טו, כד): "וכל המשכב אשר ישכב עליו יטמא" לרבות פשוטי כלי עץ המיוחדים למשכב ומושב. (21) אבל מקבל טומאה מגזירת חכמים, כפי הכלל המקובל בדינינו: כל המטמא מידרס מטמא טמא מת (ראה הל' כלים פכ"ג ה"א). (22) מהדרשה שהבאנו למעלה. בשבת פד, א - למדו מן הכתוב, שכל דבר שאין לו טהרה במקוה אינו מקבל טומאת מידרס, וביארו שם שלא מיעט הכתוב אלא דבר שאין במינו דבר שיש לו טהרה, כגון כלי חרס, שכל דבר העשוי מחרס אינו נטוה במקוה, אבל מפץ שיש במינו דבר המתטוה במקוה, כגון סלים, נתרבה לטומאת מידרס מ"וכל המשכב". [מלשוננו של רבינו כאן יוצא ברור, שכל פשוטי כלי עץ אין להם טהרה במקוה, מפני שלא נכללו בכתוב "וכל כלי עץ", ונתרבו לטומאת מידרס מן הכתוב "וכל המשכב" מפני שיש במינם כלים המיטהרים במקוה. והראב"ד חולק, ומחלק בין פשוטי כלי עץ ובין מפץ העשוי מגמי ועשבים אחרים, שאינם כלי כלל, ודעתו שפשוטי כלי עץ כלולים באמור "וכל כלי עץ", ומכיוון שנתרבו לטומאה נתרבו גם לטהרה הכתובה באותו ענין, אבל מפץ של גמי שאינו כלי כלל לא נכלל באמור לענין טומאה, ולפיכך אין לו טהרה במקוה (ראה 'תוספות' שבת שם ד"ה מפץ, שכתבו כהראב"ד)]. (23) כשיעורו לטומאה. משנה, כלים פ"ו מ"ז.

- 33 ה. הַזָּב²⁴ אֵין לוֹ טְהָרָה אֲלָא בְּמַעֲיָן²⁵, שֶׁהָרִי נֹאֲמַר
- 34 בּוֹ: בְּמֵים חַיִּים. אֲבָל הַזָּבָה וְשֹׁאֵר הַטָּמְאִין, בֵּין
- 35 אָדָם בֵּין בְּלִים - טוֹבְלִין אֵף בְּמְקוֹה.

(24) מקוואות פ"א מ"ח. (25) של מים מתוקים ראויים לשתיה, אבל מלוחים או מרים וכן מעיינות חמים –

את נתינת הצדקה. ואין מקום לטעון שהרי מדובר בסכום זעום כל כך ומה היא החשיבות הגדולה לכאורה, כי נתינת צדקה היא מצות ה' וכשמדובר על ציווי ה' אין חילוק בין גדול לקטן ובכל מקרה מקיימים ציווי ה'. ובנוסף, כשיקיים מצוה זו הרי "מצוה גוררת מצוה" יעורר הדבר אצלו את ה'תיאבון' לקיים עוד ועוד מצוות, עד שיהיה שלם בכל ענייני התורה ומצוותיה.

(על פי יין מלכות ספר טהרה סימן לב)

(33) עירובין ד, ב. (34) ביצה יח, א. (35) הבגדים סופגים ומעבירים את המים לגוף. (36) שם.

ח. **כָּל הַטּוֹבֵל צָרִיף לְהִתְפֹּן לְטָבִילָה, וְאִם לֹא נִתְּפֵן - עָלָתָה לוֹ טָבִילָה לְחִלּוֹן.**³⁷ **אִפְלוּ נָדָה שֶׁטָבַל בְּלֹא פְּנֵה, כְּגוֹן שֶׁנִּפְלָה לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ יָרְדָה לְהִקְרֶי - הָרִי זֶה מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ;**³⁸ **אֲבָל לְתַרומָה וּלְקַדְשִׁים אֵינָה טְהוּרָה עַד שֶׁתָּטַבַּל בְּכֹנֶה.**⁴¹

(37) חולין לא, א. (38) שם. (39) ולא התכוונה להיטהר מטומאתה. (40) כרב שם, נגד דעת רבי יוחנן. ואף-על-פי שכלל בידינו: רב ורבי יוחנן, הלכה כרבי יוחנן, פסק כאן כרב, מכיוון שמסקנת הגמרא שם גבי גל שנתלש היא לפי דעת רב (כסף-משנה). (41) שם. ובמשנה חגיגה יח, ב אמרו: לתרומה – צריכה כוונה לטהרת תרומה, ולקודש – צריכה כוונה לטהרת קודש.

ט. **הַכּוֹפֵת יָדָיו וְרַגְלָיו וְיָשָׁב לוֹ בְּאַמַּת הַמַּיִם,**⁴² **אִם נִכְנסוּ מַיִם דְּרָךְ כָּלוּ - טְהוּרִים.**⁴⁴ **הַקּוֹפֵץ**⁴⁵ **לְתוֹךְ הַמִּקְוָה - הָרִי זֶה מְגַנָּה. וְהַטּוֹבֵל פְּעָמִים**⁴⁶ **בַּמִּקְוָה - הָרִי זֶה מְגַנָּה. וְהַאֲמֹר**⁴⁷ **לְחִבְרוֹ: כִּבְשׁ יָדָךְ**⁴⁸ **עָלֶי בַּמִּקְוָה - הָרִי זֶה מְגַנָּה.**

(42) הקושר (תוספתא, מקוואות פ"ח ה"א). (43) בחפירה שמכונסים בה ארבעים סאה מים. (44) כשאדם נכנס למים כדרכו בעמידה על רגליו מתקבל על הדעת שנכנס המים דרך כולו, אבל אדם כפות שישב במים צריך לבדוק אם נכנסו או לא. (45) שם פ"ה ה"י. (46) שם. (47) שם. (48) ללחוץ על ראשו, כדי שייכנס כולו למים. בתשובות הריב"ש סי' רצג (מובאה בכסף-משנה כאן) מפרש טעם הגיוני, מפני שבכל שלושת המקרים הללו נראה כאילו כוונתו להקר או – באומר כבוש ידך – לשם שחוק, וטבילה צריכה כוונה לתרומה ולקודש (למעלה ה"ח), ואם יגע הטובל הזה בתרומה וקדשים, יאמרו הרואים שטבילה אינה צריכה כוונה ויבואו לידי מכשול. [במסכת כלה רבתי פ"י, אמרו: "והטובל שני פעמים הרי זה מגונה, דילמא דייב על אינשי ולא חזי ליה" פירוש שמא יתני מים על אנשים העומדים שם בין טבילה לטבילה והוא לא יראה אותם (לפני טבילה ראשונה הוא מסתכל ורואה). ושם אמרו שקופץ לתוך האמבטי "הוא דרך המיתה" (סכנה יש בדבר) ומובן שהוא הדבר בקופץ לתוך המקוה. וגדולה הפליאה שהריב"ש לא הביא ברייתא זו].

פסולים כמבואר בהל' פרה אדומה פ"ו הי"ב גבי מי חטאת, שהתורה אמרה בהם גם כן "מים חיים".

ו. **כָּל חִיבֵי טָבִילוֹת**²⁶ **טָבִילְתָּן בַּיּוֹם**²⁷, **חוּץ מִנְדָּה וְיוֹלָדָת שֶׁטָבִילְתָּן בַּלַּיְלָה**²⁸, **כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹנָה**²⁹ **בְּעֵינֵן נָדָה. וּבַעַל קָרִי טּוֹבֵל וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כָּלוּ, מִתְחַלֵּת הַלַּיְלָה**³⁰; **שְׁנֵאמַר: וְהָיָה לַפְּנוֹת עֶרְבִי**³¹ **יִרְחֵץ בְּמַיִם - מְלֻמָּד, שֶׁטּוֹבֵל וְהוֹלֵךְ מִתְחַלֵּת הַלַּיְלָה עַד הָעֶרֶב שְׁמֻשׁ.**³²

(26) שבת קכא, ב. (27) ביום האחרון לטומאתם, ואינם רשאים בלילה שלפניו אע"פ שהלילה שייך ליום שלאחריו. ומלמדנו עוד, שאינם צריכים לחכות עד גמר יום הטומאה, היינו עד שקיעת החמה. במגילה כ, א למדו מהכתוב (במדבר יט, ט): "והזה הטהור על הטמא . . . ביום השביעי", שהזאה פסולה בלילה, וטבילה לומדים בהיקש מהזאה. [ואע"פ שלמדו טבילה מהזאה, נראה שיש הבדל גדול בין שתייהן: טבילה בלילה שאחרי ימי הטומאה, כשירה והזאה פסולה, שהרי במשנה (פרה פ"ב מ"א) אמרו סתם "פסול", וכן גם לשונו של רבינו בהל' פרה אדומה פ"א ה"א. ונשאר לברר למה לא אמרו בזה: אין היקש למחצה. ראה 'תוספות' נדה סז, ב ד"ה משום סרך]. (28) בליל שמיני לתחילת ראייתה. בנדה כתבה תורה (ויקרא טו, יט): "שבעת ימים תהיה בנדתה" – תהא בנדתה כל שבעת הימים, ויולדת איתקש (השוותה) לנדה (פסחים צ, ב). (29) בספר קדושה, בהל' איסורי ביאה פ"ד ה"ו. (30) אם ראה קרי בלילה, רשאי לטבול לפני הנץ החמה (ראה השלמות). (31) רבינו מפרש כשהגיע הערב, ולא כפירוש רש"י (ראה רש"י ו'תוספות' נזיר סו, א בענין קושיית שמואל). (32) למחרת היום.

ז. **כָּל הַטּוֹבֵל צָרִיף שִׁיטְבֹּל כָּל גּוֹפּוֹ כְּשֶׁהוּא עֹרֵם בְּבֵת אַחַת. וְאִם הָיָה בַּעַל שְׁעָר - יִטְבִּיל כָּל שְׁעָר רִאשׁוֹ, וְהָרִי הוּא כְּגוֹפּוֹ דִּין תּוֹרָה. וְכָל הַטְּמֵאִין שֶׁנִּטְבְּלוּ בְּכַנְדִּיָּין - עָלָתָה לָהֶן טָבִילָה**³⁴, **מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן**³⁵ **וְאֵינֶן חוֹצְצִין. וְכֵן הַנֶּדָּה**³⁶ **שֶׁטָבַל בְּכַנְדִּיָּה - מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

חוץ מראש אצבע קטנה...

בפ"א ה"ב כתב "אם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו" ומוסיף כאן אודות הצורך להטביל כל ראשו שהוא כגופו דין תורה.

מכאן יש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע גם דבר פעוט ופעולה קטנה של יהודי, שהרי השיער הוא טפל לגוף וזה שנמצא באדם בשעת הטבילה הוא באקראי, שכן יכול היה לגלח ראשו ולטבול, ובכל זאת גם עניין פעוט זה יש לו ערך גדול עד שחייב להטביל כולו.

כך גם פעולות הנראות קטנות כמו נתינת פרוטה לעני חשובות הן וצריכות להיעשות בפרסום כי לעולם לא ידע מי רואהו ועד כמה השפיעה פעולתו על אדם אחר שראה

1 החוצצין, כגון בצק וזפת וכיוצא בהן, אפילו טפה
2 בחרדל, והוא מקפיד עליו - לא עלתה לו טבילה;
3 ואם אינו מקפיד עליו - עלתה לו טבילה, אלא אם
4 כן היה חופה רב הפלי או רב האדם, כמו שבארנו.
5 ~ נקודות משיחות קודש ~

אינו חוצץ...

עיקוב החציצה הוא תנאי צדדי בטבילה ולא פגם במהותה
ולכן אם דבר חופה רק את מיעוטו או אפילו את רובו ואינו
מקפיד עליו, עלתה לו טבילה מן התורה. אבל העיקוב
ב"טובל ושרץ בידו" הוא פגם במהות הטבילה כי עניינו
של שרץ הוא היפך הטהרה.

וראיה לדבר, שמהתורה אם טבל כולו חוץ מראש אצבע
קטנה הרי הוא בטומאתו, אבל אם טבל בחציצה שאינו
מקפיד עליה בכל זאת נקרא טובל כולו, ומכאן שהוא תנאי
צדדי.

(על פי לקו"ש ח"ח ע' 19 הע' 19)

~ נקודות משיחות קודש ~

דבר החוצץ...

שני דינים בטבילה וכל אחד בעל גדר שונה; הדין שצריך
לטבול כל גופו במקוה הוא דין במעשה הטבילה של
האדם שאפילו אם השאיר ראש אבר קטן בחוץ אין כאן
מעשה טבילה (מן התורה), והדין שלא תהיה חציצה בינו
ובין המים אינו חיסרון במעשה הטבילה אלא עניין צדדי
- דבר החוצץ שבתנאים מסוימים אינו מעכב כי אין כאן
פגם במעשה הטבילה.

בכך יובן מדוע בחר האדמו"ר הזקן ב'אגרת התשובה'
(פרק ה') לתאר את הקשר שבין ישראל לקב"ה (על פי
הפסוק כי חלק ה' עמו כו') במילים: "אין שום דבר גשמי
ורוחני חוצץ לפניו יתברך", כי הוא חידוש לגבי מה שביאר
(בחלק א' פרק מ"ח) ש"הארץ הלזו הגשמית... מלא כל
הארץ כבודו" היינו אור-אין-סוף ברוך-הוא כמו שנאמר
"את השמים ואת הארץ אני מלא נאום ה'" כי שני הדינים
בטבילה הם בדוגמת שני האופנים המתוארים בפרק מ"ח
וב'אגרת התשובה'.

בפרק מ"ח מדבר על כך שהקב"ה נמצא בכל מקום בשווה
אצל כל הנבראים כי הוא מצד גדולתו של הקב"ה שאין
לו סוף, והוא בדוגמת הטבילה המקיפה את כל האדם
בשווה. אבל ב'אגרת התשובה' מדבר על דבר מעלתם של
ישראל מצד עצמם שהם "חלק הוי' עמו" ו"חלק משם הוי'
ב"ה" והיה מקום לחשוב שאי אפשר שהיו עצמו "יגיע"
אל נשמת ישראל כפי שירדה "ממדרגה למדרגה על ידי
השתלשלות העולמות" והתלבשה בגוף הגשמי עד שיש
לה שייכות לגשמיות. לכך בחר אדמו"ר הזקן במילים "אין

1 י. בית הסתרים⁴⁹ ובית הקמטים אין צריכין שיבואו
2 בהן המים; שנאמר: וידיו לא שטף במים - איברים
3 הנראים בלבד⁵⁰. ואף על פי כן צריכין להיות
4 ראויין⁵¹ שיבואו בהן המים ולא יהיה דבר חוצץ⁵².
5 לפיכך אמרו חכמים⁵³: לעולם ילמד אדם בתוך
6 ביתו, שתהיה אשה מדיחה בין קמטיה במים ואחר
7 כך תטבל. והאשה טובלת בדרך גדילתה⁵⁴, באורגת
8 וכמניקה את בנה.

(49) המקומות בגוף שאינם מגולים כשהאדם נמצא במצב
טבעי. (50) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע, פ"ד ה"ה דרשו:
"מה ידיו בנראה אף כל בנראה, פרט לבית הסתרים".
(51) קידושין כה, א. (52) בין אותם המקומות לבין המים
אם יגיעו לשם. בפרק הבא יבואר מה הם הדברים החוצצים
(ראה הלכה יב). (53) מימרא של רבא, נדה סו, ב.
(54) כדרך עמידתה הטבעית בשעה שהיא אורגת או מיניקה
את בנה, שהיא מתכופפת קצת (שם פז, א).

9 יא. אשה⁵⁵ אינה טובלת בנמליה⁵⁶, מפני שמתבישת
10 מבגי העיר⁵⁷ ואינה טובלת בהגן⁵⁸. ואם הקיף לה
11 מפץ וכיוצא בו כדי להצניעה⁵⁹ - טובלת בנמל. ולא
12 תטבל על גבי כלי חרס⁶⁰ או סל וכיוצא בהן, מפני
13 שמפחדת ולא תעלה לה טבילה.

(55) שם. (56) מקום שהספינות עוגנות. (57) הבאים שמה
לרגל עסקיהם. (58) כך פירש רבינו חננאל (ראה 'תוספות'
שם טו, ב ד"ה אשה), אולם רש"י מפרש מפני הטיט המצוי
שם, והוא נדבק על רגליה - וחוצץ. והוא יפרש שאביו של
שמואל הניח מפצים על קרקע הנהר לעמוד עליהם.
(59) שלא יראוה המסתובבים בנמל. רבינו מפרש כך מה
שאמרו שם: אבוא דשמואל עביד לבנתיה (עשה לבנותיו)
... ומפצי ביומי תשרי. וכן פירש ב'ערוך'. (60) שם.

14 יב. אחד האדם או הכלים⁶¹ לא יהיה דבר חוצץ
15 בינם ובין המים. ואם היה דבר חוצץ בינם ובין
16 המים, כגון שהיה בצק או טיט מדבק על בשר
17 האדם או על גוף הכלי - הרי זה טמא כשהיה, ולא
18 עלתה להן טבילה. דבר תורה⁶²: אם היה דבר
19 החוצץ חופה את רב האדם או רב הכלי - לא עלתה
20 להן טבילה. והוא⁶³ שיקפיד עליו ורוצה להעבירו;
21 אבל אם אינו מקפיד עליו ולא שם אותו על לב בין
22 עבר בין לא עבר - אינו חוצץ ואף על פי שחופה
23 את רבו. וכן אם היה חופה מעוטו - אינו חוצץ, אף
24 על פי שהוא מקפיד עליו. מדברי סופרים⁶⁴: שכל
25 דבר החוצץ, אם היה מקפיד עליו - לא עלתה לו
26 טבילה, אף על פי שהוא על מעוטו, גזרה משום
27 רבו; וכל דבר החוצץ, אם היה חופה את רבו - לא
28 עלתה לו טבילה, אף על פי שאינו מקפיד עליו,
29 גזרה משום רבו המקפיד עליו. נמצאת אומר: שאם
30 היה על בשר האדם או על גוף הכלי דבר מדברים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16) שנדבק יפה וקשה להעבירו. (17) מנחות כא, א. [רש"י שם פירש, שהתחיל להתייבש וכשנוגעים בו נמשכים ממנו חוטי דם. ואולי שני השיעורים דומים]. (18) שנתלשו מן הגוף ולא נפרדו ממנו לגמרי. (19) אם יש עליהם דבר החוצץ ואינם נידונים כתלושים לגמרי (כסף משנה).

ג. בית הסתרים באשה - חוצץ עד שתדיח תחלה²⁰,
שהזעה שם תמיד והאבק מתקבץ וחוצץ. במה
דברים אחרים? בנשואה²¹; אבל בפנויה, הואיל
ואינה מקפדת - אינו חוצץ²².

(20) אינה רשאית לטבול בלי הדחה תחילה. (21) שמקפידה כדי שלא תתגנה על בעלה. (22) אפילו אם יש שם לכלוך (תוספתא שם הלכה ד).

ד. האגד²³ שעל גבי המכה, והקשקשין שעל גבי
השבר²⁴, והשיירים²⁵ והנזמים²⁶ והקטליות²⁷
והטפעות: בזמן שהן חזקים²⁸ ודבוקים בפשר -
חוצצים; רפים²⁹ - אינם חוצצין.

(23) תחבושת. (24) החובש קושר קשקשי מתכת על השבר אחרי שקירב שני חלקיו זה לזה. קשקשים אלה שומרים שלא יתרחקו חלקי השבר זה מזה. (25) שרשראות לקישוט. (26) נזמי האף. (27) מחרוזות של גרגירי זהב שהנשים עונדות סביב צוואריהן. (28) מהודקים בחזקה. (29) אינם לחוצים לבשר והמים ייכנסו ביניהם ובין הגוף.

ה. חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות שקושרות
הנשים בראשיהן לנוי - חוצצין, מפני שמבדילין
בין הגוף ובין המים. אבל חוטי שער - אין חוצצין,
מפני שהמים באין בהן אף על פי שאינן רפין.

ו. חוטי שפצצואר³⁰ - אין חוצצין, אפלו של
פשתן³¹, לפי שאין אשה חונקת עצמה בהן³². אבל
חבקים³³ שפצצואר, כגון קטליות ונזמים - חוצצין,
לפי שהאשה חונקת עצמה בהן כדי שתראה בעלת
פשר.

(30) שהאשה קושרת בצווארה. (31) שאפילו רבי יהודה מודה שחוצצים כשהם קשורים בראש. (32) אין הנשים מהדקות אותם יותר מדאי. (33) תכשיטים של מתכת שחובקים את הצוואר.

ז. שער שעל הלב שנתקשר ונעשה קלקלי³⁴, וכן
קלקלי הזקן - חוצצין.

(34) סבך כעין שרשרת. נסתככו השערות ונידבקו על ידי זיעה ואבק. במשנה: קילקי. מלשונו כאן משמע שהמדובר בין באיש ובין באשה, שבמקום זה גם האיש מקפיד, ותתפרש המלה "והזקן" כפשוטה - זקן האיש.

ח. חץ התחוב באדם: בזמן שהוא נראה³⁵ - חוצץ³⁶,
ובזמן שאינו נראה³⁷ - טובל³⁸ ואוכל בתרומתו
לערב³⁹, אף על פי שהוא חץ טמא. וכן מי שבלע

שום דבר גשמי ורוחני חוצץ כו" כי נשמות ישראל בטלים לקב"ה משום שהם חלק אלוה ממעל מצד מעלת עצמם, ולכן אין בין ישראל לקב"ה גם לא דבר החוצץ כי גם הציור הגשמי שבו התלבשה הנשמה אינו חוצץ בין ישראל לקב"ה.

(על פי לקו"ש חז"ט ע' 75)

(61) לקמן בפ"ב נימנו הדברים החוצצים באדם, ובפ"ג - החוצצים בכלים. (62) מכאן ועד סוף הפרק, היא מימרא של רבי יצחק, עירובין ד, ב. (63) וזה נאמר (בתנאי). (64) מגזירת חכמים.

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ט

פרק שני

(1) יבאר דברים החוצצים באדם ושאיין חוצצים. ותקנת עזרא שתהיה אשה חופפת את שעה. אשה שנתנה תבשיל לבנה וטבלה או שרטה בבשרה והוציאה דם וטבלה. ודין מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ.

א. אלו חוצצין² באדם: לפלוף³ שחוץ לעין,
וגלד⁴ שחוץ למכה, והדם יבש שעל גבי המכה,
והרטיה שעליה, וגלדי צואה⁵ שעל בשרו, ובצק
או טיט שתחת הצפרן, והמלמולין⁶ שעל הגוף,
וטיט הנוץ⁷, וטיט היוצרים⁸, וטיט של דרכים
הנמצא שם תמיד אפלו בימות החמה⁹ - כל אלו
חוצצין. ושאר כל הטיט: פשהוא לח - אינו
חוצץ, שהרי נמחה במים¹⁰; וכשהוא יבש -
חוצץ.

(2) מקוואות פרק ט. (3) ליחה שהעין פולטת והיא נדבקה בעור שמחוץ לעין. [רבינו אינו מחלק כאן בין לח לבין יבש, ומזה משמע שגם לח חוצץ]. (4) ליחה שנפלטה מן המכה והגלידה על שפתה. (5) צואה שנדבקה בגופו ונתייבשה. (6) כשהאדם לש בצק או טיט ורוצה להעביר את שייריהם שנדבקו בידיו, הוא מחכך זו בזו ומתוך כך מתקבצים על הידיים גרגירי בצק או טיט. גרגירים אלו נקראים "מילמולים". (7) במשנה מפורש: זה טיט הבורות. (8) עושי כלי חרס. (9) טיט זה נתייבש יפה יפה ואינו נמחה במים. (10) במי המקווה והם מגיעים לעור.

ב. הדבש והדיו והחלב והדם, ושרף התות¹¹
והתאנה והשקמה¹² והחרוב - רבשין חוצצין¹³, לחין
אין חוצצין¹⁴. ושאר כל השרפין - בין לחין בין
רבשין חוצצין¹⁵. ודם שנסרף¹⁶ בפשר, אפלו לח -
חוצץ¹⁷. האיבר והבשר המדלדלים¹⁸ - חוצצין¹⁹.

(11) שרף הנוסף מעץ התות. (12) דקל. (13) מפני שאינם נימוחים במים. (14) אינם מעכבים על המים מלהגיע לגוף. (15) בתוספתא שם מבואר הטעם: "מפני שהם לכלוכי הפירות", פירוש ודרכם של בני אדם להקפיד עליהם ומיעוט שאדם מקפיד עליו חוצץ (ראה פרק י"א הלכה י"ב).

שְׁקָרָצָה⁵⁰ בְּשִׁפְתוֹתֶיהָ אוֹ שְׁנִמְצָא עֲצָם בֵּין שְׁנֵיהֶם⁵¹ -
כָּאלוֹ לֹא טָבְלָה. וְכֵן שְׁאֵר כָּל הַטְּמֵאִים. נִתְּנָה מַעוֹת
בְּפִיהָ וַיִּרְדָּה וְטָבְלָה - טָהְרָה מִטְּמֵאֵת הַנֶּהֱדָה⁵², וְהָרִי
הִיא טְמֵאָה עַל גִּבּוֹ רַקְחָה⁵³, וְנִמְצְאָתָּה רִאשׁוֹן לְטְמֵאָה⁵⁴
כְּמִי שֶׁנִּגְעָה בְּרֶק הַנֶּהֱדָה. וְכֵן הָיִין בְּזָב.⁵⁵

(49) סגרה והידקה. (50) הדביקה השפתיים זו לזו בחזק.
(51) נידה טו, ב: מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה
ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת.
(52) שהיא אב הטומאה וטהורה לבעלה וגם אינה מטמאה
אדם וכלים כנידה. (53) על ידי נגיעתה ברוק שלה. הרוק
הנמצא בפיה באופן טבעי אינו מטמא אותה, אבל כשנתלש
ונדבק למעות הוא מטמא. פירוש אחר: המעות שבפיה
מגרות את בלוטי הפה והם מוציאים רוק. ותוספת רוק זה
תורת משקה עליו, אף על פי שלא יצא חוץ לפה (שני
הפירושים כתבם הר"ש שם). (54) ומטמאה אוכלין ומשקין
ולא אדם וכלים.

יֵד. וְאֵלּוֹ שְׁאִין חוּצָצִין בְּאֶדָם: קִלְקִלִי הָרֹאשׁ וּבֵית
הַשְּׁחִי וּבֵית הַסְּתֵרִים שְׂבָאִישׁ, וְלִפְלוֹף שְׂבָעִין, וְגִלְד
שֶׁהֶעֱלָתָה הַמִּבְּרָה, וְלִכְלוּכֵי צוּאָה שְׂעֵל בְּשָׂרוֹ, וְצוּאָה
שֶׁתַּחַת הַצַּפְרָן⁵⁵, וְצַפְרָן הַמְּדַלְדֵּלֶת, וּכְשׁוֹת הַקֶּטֶן,
וְהוּא הַשְּׂעִיר הַדֵּק שְׂעֵל בְּשָׂרוֹ - כָּל אֵלּוֹ אֵינָן חוּצָצִין.

(55) שלא כנגד בשר האצבע. אבל שכנגד הבשר חוצצת.

טו. שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת אוֹ יֵתֶר שְׁהִיוּ קְשׁוּרִין כְּאַחַת קֶשֶׁר
אַחַד - אֵינָן חוּצָצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּים בְּאִין בֵּהֶן.
וְשֶׁעֶרָה אַחַת שֶׁנִּקְשְׂרָה - חוּצָצֶת. וְהוּא שֶׁהִיָּה
מִקְפִּיד עָלֶיהָ; אֲבָל אִם אֵינוֹ מִקְפִּיד עָלֶיהָ - עָלְתָה
לוֹ טְבִילָה, עַד שֶׁהִיָּה רֹב שְׁעֵרָה⁵⁶ קְשׁוּר נִימָא נִימָא
בְּפִגִּי עֲצָמָה. בְּזָה הוֹרֵי הַגְּאוּנִים. וַיִּרְאָה לִי, שֶׁשְּׂעִירוֹ
שָׁל אֶדָם כְּגוֹפוֹ הוּא חָשׁוּב לְעִנְיָן טְבִילָה, וְאֵינוֹ
כְּגוֹף בְּפִגִּי עֲצָמוֹ כְּדִי שְׁנֵאמַר רַב הַשְּׂעִיר⁵⁷, אֲלֹא אִף
עַל פִּי שֶׁפָּל שְׂעִיר רִאשׁוֹ קְשׁוּר נִימָא נִימָא, אִם אֵינוֹ
מִקְפִּיד עָלָיו - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אֲלֹא אִם כֵּן נִצְטָרֵף
לְחוּצָץ אַחֵר עַל גּוֹפוֹ⁵⁸ וְנִמְצָא הַכֹּל רֹב גּוֹפוֹ, כְּמוֹ
שְׂבָאֲרָנוֹ. וְאַחַד הַנֶּהֱדָה וְאַחַד שְׁאֵר הַטְּמֵאִין שֵׁשׁ
בְּרִאשׁוֹן שְׂעִיר.

(56) נתבאר למעלה בפרק א הלכה י"ב, שבאינו מקפיד אין
חציצה בפחות מרוב. (57) אין אנו אומרים שרוב השיער
מספיק כדי לדונו כרובו שאינו מקפיד. (58) כאן משמיענו
רבינו ששני מיני חציצות מצטרפים לרוב.

טז. תִּקְנַת עֲזוּרָה הִיא, שֶׁתְּהִיָּה אִשָּׁה חוֹפֶפֶת⁵⁹ אֶת
שְׂעֶרְהָ וְאַחֵר כֶּף תִּטְבֹּל. וְאִם אִפְשָׁר לָהּ לַחֹף בְּלִילָה
וְלִטְבֹּל מִיָּד תִּכְף לַחֲפִיפָה - הָרִי זֶה מִשְׁבָּח. וּבִשְׁעַת
הַדִּחָק⁶⁰ אוֹ מִפְּנֵי הַחֲלִי חוֹפֶפֶת אֶפְלוֹ בְּעֶרֶב שָׁבַת
וְטוֹבֵלֶת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת⁶¹.

(59) סורקת, כדי להפריד את השערות. (60) כגון שלא

טַבַּעַת טְמֵאָה וְטָבַל - הָרִי זֶה טָהוֹר; וְאִם הִקְיָאָה
אַחֵר שֶׁטָּבַל - נִטְמָא בְּמַגְעָה⁴⁰. שֶׁכָּבֵר בְּאֲרָנוֹ, שֶׁפָּל
הַבְּלוּעִים בְּגוֹף הָחַי לֹא מִטְּמֵאִין וְלֹא מִתְטַמְּאִין.
נִכְנָסוּ צְרוּרוֹת וְקִיסְמִין בְּסִדְקֵי רִגְלָיו מִלְמַטָּה -
חוּצָצִין⁴¹.

(35) לא נכנס כולו לתוך הבשר. (36) מפני שנדבק קצת
בעור הגלוי, ואם החץ מכוסה בקרום דק ושקוף והוא נראה
לעין - אינו חוצץ (תוספתא שם הלכה ה). (37) שאינו
מגולה. (38) והחץ אינו חוצץ. (39) ככל חייבי טבילות
שטבלו שאסורים בתרומה עד אחר הערב שמש.
(40) בשעת ההקאה. (41) בתוספתא שם פרק ח הלכה ד
אמר רבי עקיבא: "אין חוצצים מפני שהוא כבית הסתרים".
ואף על פי שבתוספתא אין חולק עליו, לא פסק רבינו כמותו
מפני שכבר נפסקה הלכה, שבית הסתרים אינו צריך ביאת
מים, אבל צריך להיות ראוי לביאת מים.

ט. אִסְפָּלָנִית, מְלוּגְמָא וּרְטִיָּה⁴² שְׂעֵל בֵּית הַסְּתֵרִים
- חוּצָצִין; אִף עַל פִּי שְׁאֵינוֹ צָרִיף שִׁיפְנָסוּ בֵּהֶן
הַמִּים, צָרִיכִין שִׁיְהִיו רְאוּיִין וְלֹא יִהְיֶה בֵּהֶן דְּבָר
חוּצָץ, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ. הִיתָה בּוֹ שְׂעֶרָה אַחַת אוֹ
שְׁתֵּים⁴³ חוּץ לַמִּבְּרָה וְרִאשָׁה מְדֻבֶּקֶת לַמִּבְּרָה, אוֹ שְׁהִיו
שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת רִאשָׁם מְדֻבֶּקֶת בְּטִיט אוֹ בְּצוּאָה, אוֹ
שְׁהִיו שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְמַטָּה וְיִקְבֹּן
וְהוּצִיאָן בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְמַעְלָה - הָרִי אֵלּוֹ חוּצָצִין.

(42) מיני רטיות שונים שמשמים על גבי מכה. (43) מפני
ששתי שערות קשורות אינן חוצצות ואחת קשורה חוצצת
(ראה הלכה טו), משמיענו רבינו שבנדבוק למכה - גם
שתיים חוצצות.

י. לֹא יִטְבֹּל אֶדָם בְּעֶפֶר שְׂעֵל רִגְלָיו⁴⁴. וְאִם טָבַל -
אֵינוֹ חוּצָץ.

(44) האבק העולה על רגליו של ההולך יחף.

יא. הָאוֹחֹז בְּאֶדָם וּבִכְלִים וְהַטְּבִילָן - הָרִי הֵן
בְּטְמֵאֲתָן, וְאִף עַל פִּי שֶׁרָפָה יָדָיו⁴⁵ עַד שְׂבָאוּ בֵּהֶן
הַמִּים, גִּזְרָה שְׂמָא לֹא יִרְפָּה. וְאִם הָדִיחַ יָדָיו בַּמִּים
- עָלְתָה לָּהֶן טְבִילָה⁴⁶.

(45) רבינו למד זה מדברי רבי שמעון שם שאמר: "ירפה"
משמע שלדעת תנא קמא זה לא מועיל. (46) שהמים שעל
ידיו מתחברים עם מי המקווה וכאילו נכנסו שם מי המקווה.

יב. הַמִּפְשִׁלֶת בְּנָה לְאַחֲרֶיהָ⁴⁷ וְטָבְלָה - לֹא עָלְתָה
לָהּ טְבִילָה; שְׂמָא הִיָּה טִיט בְּרִגְלֵי הַתִּינוּק אוֹ בִּידָיו
וְנִדְבַק בָּאִמּוֹ בְּשַׁעַת טְבִילָה וְחָצָץ, וְאַחֵר שֶׁעָלְתָה
נָפַל⁴⁸.

(47) הרכיבה את תינוקה על גבה כשהיא ערומה.
(48) ולפיכך הטבילה פסולה אפילו אם בדקה סמוך
לטיבילתה ולא נמצא עליה דבר החוצץ.

יג. נִדָּה שֶׁנִּתְּנָה שְׂעֶרָה בְּפִיהָ אוֹ שֶׁקְפָצָה⁴⁹ יָדָהּ אוֹ

18 חוּצָץ. וְאִם הָיָה עֵינֵיהָ פּוֹרְחוֹת⁷⁴ - אָף עַל גְּבִי הָעֵין
19 אֵינוֹ חוּצָץ⁷⁵.

(73) צבע כחול שהנשים נותנות בעיניהן (נדה שם).
(74) עוצמת ופוחתת תדיר. (75) מפני שתנועת העפעפיים מורידה את הכוחל ונשארה רק שיכבה דקה מאוד שאין בה ממש (רש"י שם).

20 כב. פִּתְחָה עֵינֵיהָ בְּיֹתֵר אוֹ עֲצָמָתָן בְּיֹתֵר - לֹא
21 עָלְתָה לָּהּ טְבִילָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? לְעֵנִין
22 טְהוֹרוֹת⁷⁶; אֲבָל לְהַתִּירָה לְבַעֲלָהּ - הָרִי זֹ מִתַּרְת. אָף
23 עַל פִּי שְׁנִתְּנָה תְּכַשִּׁיל לְבָנָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה בָּהּ שָׂרֵט יָשָׁן,
24 אוֹ שֶׁהָיָה עַל גֵּב עֵינָהּ פָּחַל, וּבֵין פִּתְחָה עֵינֵיהָ אוֹ
25 עֲצָמָתָן - הָרִי זֹ מִתַּרְת לְבַעֲלָהּ⁷⁷. שְׂפָל הַדְּבָרִים
26 הָאֵלּוּ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינָן חוּצָצִין אֲלָא מִדְּבָרֵיהֶן,
27 וְלִעֲנִין טְהוֹרוֹת גְּזוּרִי, לְעֵנִין בִּיָּאָה לֹא גְזוּרִי⁷⁸. וְכָל
28 הַחוּצָץ בְּנִדָּה לְטְהוֹרוֹת - חוּצָץ בְּשָׂאֵר הַטְּמֵאִין לְעֵנִין
29 טְהוֹרוֹת, וְחוּצָץ בְּגֵר בְּשַׁעַת טְבִילָה⁷⁹.

(76) שאם נגעה בטהרות נטמאו. (77) רבינו חזון ומונה בקיצור נמרץ את כל ההלכות ודילג על ליפלוף שבעין, מפני שהשווהו במקומו לשרטה בבשרה ושניהם מדין יבוש נגעו בהם, לפיכך לא ראה צורך בכך למנות שניהם. (78) הרי"ף גורס בניהה שם: "ולית הילכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי איתמר הכי לעניין טהרות איתמר, אבל לבעלה שפיר דמי". פירוש, אין הלכה ככל השמועות האלה, ומה שנאמר שחוצצים - לעניין טהרות נאמר, אבל לבעלה מותרת. (79) כשהוא טובל לגירותו. גוי המתגייר צריך מילה וטבילה.

30 כג. מִי שֶׁטָּבַל וְעָלָה וְנִמְצָא עָלָיו דְּבַר חוּצָץ, אָף עַל
31 פִּי שְׁנִתְּעַסַּק בְּאוֹתוֹ הַמֵּין⁸⁰ כָּל הַיּוֹם כָּלֹ - הָרִי הוּא
32 בְּטִמְאָתוֹ, עַד שִׂיאֵמֶר: יוֹדַע אֲנִי בּוֹדָאי שְׁלֹא הָיָה זֶה
33 עָלַי קֹדֶם הַטְּבִילָה. הוּאִיל וְהַחֲזֹק טְמֵא⁸¹ - הַעֲמֵד
34 טְמֵא עַל טְמֵאָתוֹ עַד שֶׁתִּדַּע בּוֹדָאי שֶׁטְהַר⁸².

(80) שנמצא על גופו אחר שנתעסק בו. (81) לפני הטבילה. (82) וכאן ספק, שמא היה הדבר החוצץ על בשרו בשעת טבילה ונשאר בטומאתו.

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ט

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) יבאר דברים החוצצים בכלים. ואם כל הכלים שווים בדבר זה. וכל סדר טבילת כלים. ואם מטבילים כלים בתוך כלים טהורים.

35 א. וְאֵלּוּ חוּצָצִין² בְּכָלִים: הַזֵּפֶת וְהַחֲמֵר וְכִיּוֹצֵא
36 בָּהֶן. הַזֵּפֶת שֶׁכּוֹס וְשֶׁבְּצִלּוּחֵיהֶן³ - מִתּוֹכָן חוּצָצִין⁴,
37 מֵאֲחֻרְיָהֶן⁵ אֵינָן חוּצָצִין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
38 מִבֵּית הָאֶמֶן⁶; אֲבָל מִבְּעַל הַבֵּית - בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין
39 מֵאֲחֻרְיָהֶן חוּצָצִין⁷. הַזֵּפֶת שֶׁבִּתְמַחֲוִי⁸ וְשֶׁבְּקַעְרָה,

תמצא מים חמים סמוך לטבילתה. (61) שהרי אי אפשר לה לחוף בשבת וזהו הדין לחוף ביום ראשון בערב ולטבול בליל שלישי בשעת הדחק. ורבינו נקט ערב שבת ומוצאי שבת לדוגמא. ונראה מלשונו, שאין להרחיק יותר מיום אחד בין חפיפה לטבילה (כסף משה).

1 יז. טְבִילָה וְעָלְתָה וְנִמְצָא עָלֶיהָ דְּבַר חוּצָץ: אִם
2 בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁחִפְּפָה טְבִילָה - אֵינָה צְרִיכָה לַחֹף פַּעַם
3 שְׁנִיָּה, אֲלָא חוּזְרִת וְטוֹבֵלָת מִיַּד בְּלִבָּד; וְאִם לֹא -
4 צְרִיכָה לַחֹף פַּעַם שְׁנִיָּה⁶² וְלִטְבֹּל.

(62) אם עבר יום שלם וגם נמצאה חציצה, חוששין שמא ישנן עוד חציצות ולא הרגישה בהן.

5 יח. לֹא תַחֹף אִשָּׁה בְּנִתְרָ⁶³, מִפְּנֵי שֶׁמִּקְטָף⁶⁴ אֶת
6 הַשָּׂעִר; וְלֹא בְּאֶהָל⁶⁵, מִפְּנֵי שֶׁמִּסְרִיף⁶⁶ אֶת הַשָּׂעִר;
7 אֲלָא בְּחִמִּין, וְאֶפְלוּ בְּחִמִּי חִמָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַחֲמִין
8 מְשִׁירִין⁶⁷ אֶת הַשָּׂעִר וּמְסַלְּסִין אוֹתוֹ; אֲבָל הַצּוֹנְגִין
9 מְקַלְקִלִין וּמְקַבְּצִין אֶת הַשָּׂעִר וּמְתַקְּשֵׁר.

(63) רבינו בכלים פרק ב משנה א מפרש אבן רכה מאוד שמשתמשים בה לרחיצת השיער והבגדים. בערבית נקראת טפל. (64) מנתק, והשערות המנותקות חוצצות. (65) בערוך פירש: אלון. (בגמרא שלפנינו כתוב "בחול"). (66) מסבך. (67) בגמרות שבידינו כתוב: "דקירי ומשרו מזיא" פירוש מים קרים "משרו" את השער, ופירש רש"י מקשה את השיער ואין להכלוך עובר. ונראה שרבינו גורס "חמימי משרו". ומפרש גם כן שמקשים את השיער אולם לדעתו זה עוזר להעברת הכלוך.

10 יט. נִדָּה שְׁנִתְּנָה תְּכַשִּׁיל לְבָנָהּ וְטְבִילָה⁶⁸ - לֹא עָלְתָה
11 לָּהּ טְבִילָה, מִפְּנֵי הַשְּׁמֻנְגִית שֶׁעַל יָדֶיהָ.

(68) בלי רחיצת ידיים.

12 כ. שְׂרִיטָה בְּבִשְׂרָה וְהוֹצִיא דָם וְטְבִילָה: בְּתוֹךְ שְׁלִשָּׁה
13 יָמִים - אֵין מְקוֹם הַשְּׂרִיטוֹת חוּצָץ⁶⁹; לְאַחַר שְׁלִשָּׁה
14 יָמִים - חוּצָץ, מִפְּנֵי שֶׁהָדָם נִקְפָּה שָׁם בְּגִלְד שֶׁעַל
15 גְּבִי הַמִּכָּה⁷⁰. וְכֵן לְפָלוֹף שֶׁבְּעֵין⁷¹, אִם הָיָה יָבֵשׁ,
16 וְהוּא שֶׁהִתְחִיל לְהוֹרִיק⁷² - חוּצָץ בְּנִדָּה.

(69) השלושה ימים הראשונים הדם שעל מקום זה עודנו רך והוא כחלק מן הבשר (רש"י). (70) פירוש, שחוף למכה, אבל גלד שעל המכה עצמה אינו חוצץ, כמו ששנינו במקוואות פרק ט משנה ד (ראה ראב"ד וכסף משה). (71) למעלה בהלכה א למדנו שליפלוף מחוץ לעין חוצץ בין לח ובין יבש, וכאן המדובר בליפלוף שבתוך העין. בתוספות שם דיבור המתחיל לפלוף פירשו, מפני שהדמעה שבתוך העין מרטיבה את הפלוף ומעכבת את ההתייבשות, אבל הפלוף שמבחוץ הוא סמיך וממהר להתייבש. (72) לפלוף יבש צבעו ירוק ומה שכתב רבינו "וכן" מפרש הכסף משה: כמו שבשריטה חוצץ הדם כשנתייבש כך גם הפלוף שנתייבש חוצץ. ראה שם פירושי הרא"ש והטורן.

17 כא. פָּחַל⁷³ שְׁבַעֵין - אֵינוֹ חוּצָץ; שֶׁעַל גֵּב הָעֵין -

- 1 **בין מתוך בין מאחוריהן, בין מבצל הבית בין מבית**
- 2 **האמן - חוצצין⁹.**
- 3 (2) מקואות פ"ט מ"ה. (3) תוספתא שם פ"ז ה"ב.
- 4 (4) זפת הדבוק בתוך הכוס, והצלוחית חוצץ, מפני שהאדם
- 5 מקפיד עליו. (5) אינו מקפיד. למדנו בפרק א הלכה יב,
- 6 שבחציצה קובעת ההקפדה. (6) המשתמש בזפת ואינו
- 7 מקפיד על קצת זפת בצד החיצון של הכלי. (7) בעל הבית
- 8 מקפיד שכליו יהיו נקיים גם מבחוץ. (8) קערה גדולה.
- 9 (9) בכלים אלה משתמשים בחמים, והזפת שעל גביהם בחוץ
- 10 נמס ומלכלך, לפיכך גם האומן מקפיד.
- 11 **ב. המר והקומוס¹⁰, בין בכוס בין בצלוחית בין**
- 12 **בתמחוי וקערה, בין מבצל הבית בין מבית האמן,**
- 13 **בין מתוך בין מאחוריהן - חוצצין¹¹. הנה זפת או**
- 14 **חמר¹² וכיצא בהן על הטבלא¹³ ועל השלחן ועל**
- 15 **הדרגש¹⁴: אם היו נקיים - חוצצין, מפני שמקפיד**
- 16 **עליהן; ועל הפלוסין¹⁵ - אינן חוצצין, מפני שאינו**
- 17 **מקפיד עליהן.**
- 18 (10) תוספתא מקואות פ"ז ה"ב [במשנה מקואות פ"ט ה,
- 19 כתוב: "המור בכלי זכוכית", אולם רבינו מוחק כנראה את
- 20 המלים "בכלי זכוכית" (וגם בתוספתא אינו) בהתאם
- 21 לשיטתו (בהלכות כלים פרק א הלכה ה), שכלי זכוכית אין
- 22 להם טהרה במקוה. בספר עבודה, הלכות כלי המקדש
- 23 פרק א הלכה ג, כותב רבינו: "המור הוא הדם הצרור בחיה
- 24 שבהודו הידוע לכל, שמתבשמים בה בני אדם" (ראה
- 25 אבן-עזרא ורמב"ן בפירושיהם לתורה (שמות ל, כג) שדחו
- 26 פירושו של רבינו). והקומוס הוא מין עפר שצבעו שחור,
- 27 ונותנים אותו לתוך הדיו (רבינו בפירושו למשנה שבת קד,
- 28 ב). (11) על מור וקומוס מקפידים גם האומנים.
- 29 (12) משנה שם. (13) לוח שאוכלים עליו. (14) רבינו
- 30 במשנתנו מפרש: כסא קטן שעולים ממנו על כסא גדול.
- 31 אולם בגמרא סנהדרין כ, א פירשו שדרגש הוא מין מיטה,
- 32 וכן פירש רבינו שם. (15) מלולכלכים (ראה שבת עו, ב
- 33 "עיסה בלוסה" פירוש לא נקיים).
- 34 **ג. היו על מטות¹⁶ בצל הבית - חוצצין; על מטות**
- 35 **של עני - אינן חוצצין¹⁷. על אפך בצל הבית -**
- 36 **חוצץ; ועל זקקין¹⁸ - אינו חוצץ. על המרדעת¹⁹**
- 37 **משני צדדין²⁰ - חוצצין²¹.**
- 38 (16) שם. (17) אין דרכם להקפיד כל-כך על הניקיון.
- 39 (18) נודות של עור, שמניחים על החמור. (19) כר שנותנים
- 40 על גב החמור ורוכבים עליו. [במשניות שנספחו לגמרא
- 41 נדה, לא נזכר כלל "מרדעת". אולם במשניות ישנה, וכן
- 42 בגמרא שבת קיד, א]. (20) אם הרבב הוא מעבר לעבר.
- 43 (21) שבת שם.
- 44 **ד. היו זפת או חמר²² וכיצא בהן על בגדי תלמידי**
- 45 **חכמים²³, אפלו מצד אחד - חוצצין²⁴, מפני**
- 46 **שמקפידין על מלבושן להיות נקי. על בגדי עמי**
- 47 **הארץ: משני צדדין - חוצץ, מצד אחד - אינו**
- 48 **חוצץ.**
- 49 (22) שם משנה ו. (23) של בנאים", ובגמרא שבת
- 50 שם פירשו שהכוונה לתלמידי חכמים, שעוסקים בבנינו של
- 51 עולם. (24) מפני שתלמידי חכמים מחוייבים להקפיד
- 52 שמלבושיהם יהיו נקיים.
- 53 **ה. היו על המטפחות²⁵ של זפתים²⁶ ושל יוצרים²⁷**
- 54 **ושל מפסלי אילנות²⁸ - אינן חוצצין²⁹.**
- 55 (25) שם משנה ז. (26) מוכרי זפת. (27) עושי כלי חרס.
- 56 (28) כורתים את הענפים הדקים, כדי שיתעבה האילן.
- 57 (29) מטפחותיהם תמיד מלולכלכים ואינם מקפידים.
- 58 **ו. טבח³⁰ שהיה דם על בגדיו - אינו חוצץ, מפני**
- 59 **שאינו מקפיד.**
- 60 (30) זבחים צח, ב.
- 61 **ז. מוכר³¹ רבב³² שהיה רבב על בגדו - אינו חוצץ.**
- 62 **וכן כל פיוצא בזה. היה הטבח מוכר רבב והיה על**
- 63 **בגדו דם ורבב - הרי זה ספק אם חוצץ, מפני שהן**
- 64 **שנים ומקפיד, או אינו חוצץ, שהרי מלאכתו היא**
- 65 **ואינו מקפיד³³.**
- 66 (31) שם. (32) כל דבר הניתך ונבלע בבגד, נקרא רבב
- 67 (רש"י שם). (33) שם בעיא שלא נפשטה [לא נתבאר לי
- 68 למה כתב רבינו כאן שהוא ספק, הרי דרכו לפסוק לקולא
- 69 כל בעיא בענין דרבנן שלא נפשטה? ואולי מפני שיש כאן
- 70 חזקת טומאה].
- 71 **ח. היה הזפת³⁴ או החמר וכיצא בהן על הסנדל**
- 72 **מתוכו - מלמעלה חוצץ³⁵, מלמטה אינו חוצץ³⁶.**
- 73 **על הספסל - מלמעלה או מן הצדדין חוצץ³⁷,**
- 74 **מלמטה אינו חוצץ.**
- 75 (34) תוספתא מקואות פרק ז הלכה ב. (35) האדם מקפיד
- 76 שלא יתלכלך השטח העליון של רגלו. (36) אינו מקפיד
- 77 על לכלוך השטח התחתון של רגלו, שאינו נראה.
- 78 (37) מקפיד, כדי שלא יתלכלכו בגדי היושב עליו.
- 79 (38) השטח שכלפי האדמה.
- 80 **ט. לכלוכי³⁹ צואה שפכסא ושפכתדרה המקפצין⁴⁰,**
- 81 **בין מתוך בין מאחוריהן, בין מלמטה בין מן**
- 82 **הצדדין - אינן חוצצין, מפני שהמים מעבירין**
- 83 **אותן. אבל לכלוכי שמרים שפכוס ושפצלוחית,**
- 84 **והמור שפשירי⁴¹ ושפזוג⁴², והטיט והפצק שעל יד**
- 85 **הקרדום ושעל יד המגרפה [אינן חוצצין; הגלדיד⁴³]**
- 86 **- חוצצין⁴⁴.**
- 87 (39) שם. (40) בתוספתא הגירסא "והמכובשין", ומפרש
- 88 ב'מנחת ביכורים': לחלוח שחור שנתייבש (הגר"א גורס
- 89 "המכובסין", ואיני יודע לפרש). (41) שיר הוא תכשיט
- 90 חלול, ורגילים למלאותו מוך. (42) פעמון. נותנים בתוכו
- 91 מוך, כדי שלא יקשקש. (43) נתייבשו. נראה שזה נמשך
- 92 לטיט ובצק בלבד, אבל לא ללכלוכי שמרים, שהרי הפסיק
- 93 באמצע וכתב דין מוך שבשיר ושבוזוג שלא שייך בהם

54 שם. 55) לא מצאתי פירוש לזה במפרשי המשנה.
 17 יד. צלוחית⁵⁶ שפיה שוקע⁵⁷ - אינה טהורה עד
 18 ששטנה על צדה⁵⁸.

56 שם. 57) בדומה לדיונות שמשמשים בהן תלמידי
 בתי ספר, ודיונה כזו שומרת על הדיו שלא יישפך.
 58) במשניות שלפנינו: "עד שינקבה". ולפי אותה גירסא,
 אין הבדל בין צלוחית לקלמרין שבבבא הבאה. ונראה
 בדעת רבינו, שצלוחית פיה שוקע קצת וגם אינו צר כל-כך
 כמו פי דיונה, ולפיכך מספיקה הטייה על צידה.
 טו. קלמריין⁵⁹ אינה טהורה עד שיקבנה מצדה⁶⁰,
 20 כדי שיקנסו המים לעקמומיות שפה.

59) דיונה שפיה שוקע הרבה, והמים אינם נכנסים לשטח
 שבין הכפפה ובין דפנות הקלמרין, מפני שאין מוצא
 לאוויר הנמצא באותו שטח. 60) ויטבילנה כשהנקב
 למעלה.

21 טז. בהמה⁶¹ שהיה השיר⁶² שעליה רפוי⁶³ ונטמא -
 22 מטבילין אותו במקומו⁶⁴.

61) משנת שבת נא, ב. וגמרא נב, ב. 62) שתולים על
 צווארי בהמות קטנות לנוי. 63) בלתי מהודק לצוואר,
 והמים יכולים להיכנס. 64) בצוואר הבהמה.

23 יז. לא יטביל⁶⁵ אדם את הקמקום בפחמין שבו⁶⁶,
 24 אלא אם פן שפשוף⁶⁷.

65) שם פרק ט משנה ב. 66) כשיש בו פחמים.
 67) הכניס ידו לתוך הקומקום, ולקח את הפחמים ואחז
 אותם בידו. נכך פירש רבינו במשנה. ומפרשים אחרים
 פירשו, שהכוונה לפיה שעלה על הקומקום, וצריך לשפשוף
 ולהסיר.

25 יח. פלי⁶⁸ שהוא מלא משקין⁶⁹ והטבילו - פאלו לא
 26 טביל⁷⁰. היה מלא מים והטבילו - הרי המים⁷¹ והפלי
 27 טהורין פאחת⁷², מפני שהמים יש להן טהרה
 28 במקוה, כמו שבארנו בטמאת אכלין ומשקין⁷³. היה
 29 הפלי מלא מי רגלים - רואין אותו פאלו הוא מים⁷⁴.
 30 היה בו מי חטאת⁷⁵: אם היה רב הפלי פנוי⁷⁶ כדי
 31 שירבו מי מקוה על מי חטאת שבתוכו - הרי זה
 32 טהור; ואם לאו - עדן הוא בטמאתו⁷⁷, ופאלו הן
 33 שאר משקין שחוצצין⁷⁸ בין גוף הפלי ובין מי
 34 המקוה.

68) שם משנה ו. 69) חוץ למים. 70) שהמשקין חוצצים
 בין מי המקוה והכלי. 71) שנטמאו בנגיעתם בכלי.
 72) הטבילה מטהרת שניהם. 73) בהלכות טומאת אוכלין
 פרק ב הלכה כא. שם כתב רבינו: "שם הטביל מים טמאים
 במקוה, כיון שצפו מי מקוה עליהן - טהרו". 74) שם
 פ"ה ה"ב למדנו, שמי רגליים דינם כמים לענין הכשר, וה"ה
 להשקה. 75) מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה כדי
 להוות על טמאי מת. 76) ונתמלא במי מקוה. 77) מפני

הגלדה ונבכלל קשה להבין, מה ענין מוך בשיר וזוג לכאן,
 הרי בדיני לכוכים אנו עוסקים? ואולי הכוונה למוך
 שנתלכלך. וזה דוחק. 44) מלשון "אבל" שבתחילת בבא
 זו, יש ללמוד שלכוכי צואה בכסא וקתדרה, אפילו הגלדו
 אינם חוצצים, מפני שהמים מעבירים גם את היבשים.
 [למעלה בפ"ב ה"א מחלק רבינו בין מיני טיט שונים, וכאן
 לא חילק. ונראה שיש לחלק בין טיט שעל עור ושעל כלים].

1 י. דבר ברור הוא, שפל מקום שאמרנו בזה ובהמר
 2 וכיצא בהן שאין חוצצין בכלים - מפני שאינו
 3 מקפיד הוא. לפיכך, אם היה רב הפלי חפוי בזה
 4 או בחמר וכיצא בהן - לא עלתה לו טבילה, כמו
 5 שבארנו⁴⁵, אף על פי שאינו מקפיד. אין⁴⁶ בדבר זה
 6 הפרש בכלי מן הפלים, אלא כל הפלים שוין בדבר
 7 זה.

45) למעלה בפרק א הלכה יב, שרובו חוצץ אפילו אינו
 מקפיד. 46) נראה שצ"ל "ואין".

8 יא. כל ידות הפלים⁴⁷ שהן חלולין שהכניסן שלא
 9 בדרכן⁴⁸, או שהכניסן בדרכן ולא מירקן⁴⁹, או שהיו
 10 של מתכת ונשברו⁵⁰ - לא עלתה להן טבילה.

47) מקוואות פרק י משנה א. 48) באופן שאין המים
 נכנסים לתוך חלל הידות. 49) לא הכניסם באופן שהמים
 ישטפו אותן לכל אורכן ורוחבן (מלשון הכתוב ויקרא ו
 "ומורק ושוטף במים"). 50) לא נשברו לגמרי אלא
 נקמטו, ומתוך כך נסתם החלול ואין המים נכנסים לכולו.
 [פירוש זה מסתמך על פירוש רבינו למשנתנו. אולם
 הכסף-משנה, הברטנורא, ה'תוספות יום טוב' ו'תפארת
 ישראל', מפרשים שהמדובר במשנה ביד שאינו מחובר לכלי
 אלא מכניסים אותה לכלי ולפעמים מסירים אותה, ומלמדת
 המשנה, שאם הכניס את יד הכלי בצורה בלתי נכונה - אינה
 חיבור לכלי, ולפיכך היד חוצצת בטבילת הכלי, שהרי המים
 אינם נכנסים למקום שהיא יושבת, "ולא מירקן" מתפרש:
 שלא גמר את הכנסתו, כמו: "ומירק אחר שחיטה על ידו"
 (יומא לב, ב) ואם נשברו אינן ראויות למלאכתן ולכן
 חוצצות. ולשון המשנה: "הרי אלו חוצצין", סיוע לפירושה.
 ורבינו כאן שינה לשון המשנה, וכתב: לא עלתה להן
 טבילה.

11 יב. פלי⁵¹ שהפך פיו למטה והטבילו - פאלו לא
 12 טביל, מפני שאין המים נכנסין בכלו⁵². היה בו
 13 מקום שאין המים נכנסין בו⁵³ עד שישטנו על צדו -
 14 לא עלתה לו טבילה עד שישטנו על צדו.

51) שם. 52) האוויר שבכלי שאין לו מקום לצאת, מעכב
 על המים מלהכנס, אבל כשמכניסים את הכלי ושוליו
 למטה, או כשהוא מוטה על צידו - דוחפים המים את
 האוויר לחוץ ותופסים את מקומו. 53) במשנה: "זבורית",
 ופירש שם רבינו: זוויות ותוספות שהמים אינם נכנסים
 לתוכם, כשהוא מטביל את הכלי דרך שוליו.

15 יג. פלי⁵⁴ שהוא צר מפאן ומפאן ורחב פאמצע⁵⁵ -
 16 אינו טהור עד שישטנו על צדו.

המחבר באופן קבוע, אינו חוצץ. (95) גילה דעתו באיזו צורה שהיא, שאינו רוצה להשאיר את הקשר. (96) אם לא גילו דעתם כלל. (97) דרכם להקפיד ולתפור. (98) החוטאים שבשפת הבגד שאינם ארוגים, שמשאירים אותם לנוי. (99) במשנתנו כתוב סתם "והנימין", אולם בתוספתא שם פרק ח הלכה א מחלק בין קשרן ובין נקשרו מאליהן (ראה ההלכה הבאה). וטעמו של דבר נראה, מפני שנימין שנתקשרו מאליהן קשה מאוד להתירן ויש להניח שישאירן כך, אבל אם קשרן אדם הוא קושר בסדר מתאים לפי תכנית שקבע לעצמו, ואפשר שלפעמים יתירן לשם שינוי תבנית הבגד. [ב'מנחת ביכורים' מפרש, כשנקשרו מאליהן אין הקשר מהודק כל-כך והמים נכנסים, ולכן אינן חוצצין. מה-שאין-כן כשקשרן האדם. וקשה מאוד לקבל פירושו, שהרי כל ההלכה עוסקת בדין קשרים שאין דרכו להתירם, ואינם צריכים ביאת מים]. (100) הלולאה הקשורה בסנדל שמכניסים בה הרצועה. (101) תפילין מקבלות טומאה, מפני שיש להן בית קיבול (ראה הלכות כלים פרק ז הלכה יב). (102) כל התפילה בלי רצועותיה נקראת קציצה. (103) מהודקת מאוד ואינה זזה ממקומה. (104) כשהאדם קושר את התפילה ומזיזה, אין הרצועה זזה ממקומה שבתוך התפילה. (105) נוד. (106) ילקוט הרועים.

- כב. ואלו¹⁰⁷ שצריכין שיבואו בהן המים: הקשרים²¹
שבפתחי החלוק¹⁰⁸ שהן עשויות לולאות. וכן קשרי²²
לולאות שבפתח¹⁰⁹. וישפה של סדין צריך למתח¹¹⁰.
ותפלה של ראש בזמן שאינה קבועה ברצועה. ושל²⁴
זרוע בזמן שהיא עולה ויורדת. וישנעים¹¹¹ של²⁵
סנדל. וקשרי גימ' הבגדים שקשרן¹¹². וכן כל²⁶
פיוצא באלו המקומות שהוא עתיד לגלות²⁷
ולמתחן¹¹³. הסלין¹¹⁴ של גת¹¹⁵ ושל פד¹¹⁶: אם היו²⁸
חזקים¹¹⁷ - צריך לחטט, ואם היו רפים - צריך²⁹
לנער¹¹⁸. הפר¹¹⁹ והפסת¹²⁰ של עור - צריכים שיבואו³⁰
בהן¹²¹ המים¹²².³¹

(107) שם משנה ד. (108) בצד החזה. (109) חלוקים שלובשים אותם על-ידי הכנסת ראש במקום הפתוח למעלה. בחלוקים אלה תופרים לולאות במקום שכנגד הכתף, וקושרים אותם אחר לבישת החלוק. (110) הסדין רחב, ולפיכך שפתיו נקמטות כשמשבילים אותו במקוה וצריך למתוח אותן. (111) הרצועות. (112) האדם. ראה הלכה כא. (113) כשישתמש בהם, ומשום זה צריך לגלותם ולמתוחם לפני הטבילה. (114) תוספתא מקוואות פרק ח הלכה א. (115) שדורכים בו ענבים. (116) שסוחטים בו זיתים להוציא שמנם. (117) הסלים עשויים מענפים דקים ארוגים. ואומר רבינו, שאם הענפים מהודקים בחזק, צריך לחטט את הפסולת הדבוקה בהם. (118) מנענע אותם והפסולת נופלת. (119) משנה שם. (120) סוף פרק ד מפרש רבינו ששניהם משימים תחת הראש, אלא שכר הוא קטן וכסת יותר גדולה, ושניהם ממולאים צמר וכדומה (ראה ברטנורא ו'תוספות יום טוב' כאן). (121) בפנים. (122) מפני שלפעמים מוציאים מה שבתוכם.

קדושתם הם חשובים, ואינם בטלים לגבי מי המקוה עד שירבו על מי החטאת (ר"ש במשנתנו). (78) כמבואר בהלכות טומאת אוכלין שם.

- יט. פלי⁷⁹ שתוכו טהור וגבו טמא⁸⁰, והיה מלא יין¹
לכן או חלב⁸¹, והטבילו - הולכין אחר הרב: אם²
היה רב הפלי פנוי פדי שירפו המים בתוכו - טהור,³
מפני שטמאתו מדבריה⁸². אבל אם היה בו יין אדם⁴
או שאר משקין⁸³ - לא עלתה לו טבילה⁸⁴.⁵

(79) זבחים עח, ב רעט, א. (80) כגון שנגעו משקין טמאים בגב הכלי, ולמדנו בהלכות טומאת אוכלין פרק ז הלכה ב, שגזרו חכמים על משקין טמאים שיטמאו כלים, ואם נגעו בגב הכלי - נטמא הגב בלבד ולא התוך. (81) יין לבן וחלב, אין צבעם מתבלט כל-כך במים. (82) בהלכה הקודמת, המדובר בכלי שיש עליו טומאה מן התורה, ולא חילקנו שם בין רוב למיעוט, ואפילו מיעוט משקין חוצצים, אבל בטומאה דרבנן מועיל רוב מי מקוה לבטל את המשקין שבכלי. [ומה שכתב שם "מלא משקין", הכוונה שהכלי אינו ריק]. (83) שצבעם אדום. (84) אם לא דיהה מראה היין. ואם דיהה, הכל מודים שהטבילה כשירה. כר' יהודה בזבחים שם.

- כ. לגין⁸⁵ שהוא מלא מים טמאין, והיה על פיו טיט⁶
טופח⁸⁶, והיה הטיט שוקע במים⁸⁷, והטבילו -⁷
טהור⁸⁸. ואם היה טיט היין⁸⁹ וכיוצא בו - פאלו לא⁸
טביל⁹⁰. וכן טפעת⁹¹ שנתנה בלכנה של טיט טופח⁹
והטבילה - טהור⁹². ואם היה טיט יין - פאלו לא¹⁰
טבילה.¹¹

(85) כד, בקבוק (תוספתא מקוואות, פרק ז הלכה א). (86) לח ורך. (87) בתוספתא הגירסא: המים שוקעין בטיט. פירוש, הטיט היה סופג את המים. ונראה שגם רבינו התכוון לכך. (88) טיט זה אינו חוצץ, מפני שמי המקוה חודרים לתוכו ומגיעים ללגין. (89) טיט עבה חפור מבורות. (90) דין טיט היוון, נאמר כבר למעלה בפרק ב הלכה א. ומסרנו מקורו במשנה, ונכפל כאן אגב שאר הדינים שנאמרו בתוספתא זו. (91) שם. (92) משמיענו, שאפילו כל הכלי שקוע בטיט רך כזה - מועילה הטבילה.

- כא. אלו⁹³ שאין צריכין שיבואו המים בהן: סתם¹²
קשרי בגדי עניים⁹⁴; ואם הקפיד עליהן⁹⁵ - חוצצין.¹³
וקשרי בגדי בעלי בתים - סתמן⁹⁶ חוצצין⁹⁷; ואם¹⁴
אינו מקפיד עליהן - אינן חוצצין. וקשרי גימ' הבגדים¹⁵
שנקשרו מאליהן⁹⁹. ויחטט הסנדל¹⁰⁰.¹⁶
ותפלה של ראש¹⁰¹ בזמן שהקציצה¹⁰² דבוקה¹⁰³ עם¹⁷
הרצועה שבה ויחזקה. ותפלה של זרוע בזמן שאינה¹⁸
עולה ויורדת⁹⁸. ואזני החמת¹⁰⁵ והתורמיל¹⁰⁶. וכל¹⁹
פיוצא באלו מקשרים ותפרים שאינו עתיד להתירם.²⁰

(93) משנה מקוואות פרק י, ב"ג. (94) שנקרעו וקשר מקום הקרע. אין דרכם של עניים להקפיד על זה, ואנו מניחים שאין דעתם להתיר את הקשר ולתפור את הקרעים. כל דבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 כג. כִּסְתָּהּ¹²³ עֲגֵלָהּ¹²⁴ וְהַפְדֹּר¹²⁵ וְהָאָמוֹם¹²⁶
 2 וְהַקְמִיעַ¹²⁷ וְהַתְפִּלָּה - אֵינֶן צְרִיכִין שְׂבִיבֹאוּ הַמִּים
 3 לְחַלְלֵן. זֶה הַכֵּל: כָּל שֶׁאֵין דְּרָכּוֹ לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִים
 4 - טוֹבֵל סָתוּם.

137) שם פרק ו' משנה ב', כפי שנתפרשה בחגיגה כב, א.
 138) ואף-על-פי שכלים אלו אינם מונחים במקווה עצמו,
 אלא במים המחוברים לו, כמו ששינוי (שם פרק ו' משנה
 א): "כל המעורב למקווה - כמקווה". (139) ונתבאר שם,
 שעירוב מקוואות כשר לטבילה רק אם אמת המים המחוברת
 אותם רחבה כשפופרת הנוד (כרוחב חלול השפופרת
 שנותנים בפי הנוד, היינו מקום שאפשר לגלגל בתוכו שתי
 אצבעות סביב). (140) לכל הכלי הגדול ומטהרים אותו.
 141) אע"פ שלא נטבלו במי המקווה, ולא במים המחוברים
 להם ברוחב שפופרת הנוד. (142) ולא מילאו המים את
 הכלי הגדול ונשאר בטומאתו. אם מניחים במים כלי שפיו
 צר ובטנו רחב, כשהוא מוטה על צידו, הם נכנסים וממלאים
 את הכלי עד כנגד פיו, וכשמגיעים למקום זה הם סותמים
 את פיו וסוגרים על האוויר שלמעלה ממנו, ומתוך כך הוא
 מעכב על המים מלהיכנס, כמו כלי שהפכו בהלכה יב. [ראה
 'בית יוסף' יורה-דעה סימן רטו, ובש"ך שם סעיף-קטן כח.
 ביאורינו זה נותן הסבר מלא לשיטת רבינו]. (143) אפילו
 אם המים שבתוך הכלי הגדול, כיסו אותם מכל צד.
 144) בפחות מזה אין עירוב מקוואות מועיל, כמו שביארנו.
 145) שהרי המים לא עשו שום פעולת טהרה שתגורר
 אחריה טהרת הכלים הקטנים. (146) משנה חגיגה כב, ב.
 שם נימנו אחת-עשרה מעלות שעשו חכמים בקודש על
 התרומה. ראה הלכות אבות הטומאות פ"ב. (147) שפיהם
 רחב יותר משפופרת הנוד. (148) בהלכות שאר אבות
 הטומאות פרק יב הלכה א.

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ט

פרק רביעי

- 1) יבאר שמים שאובין פוסלים את המקווה. ואם צריך
 שיהיה כולו בידי שמים. המניח כלי תחת הצינור בכל עת
 ובכל זמן. כיצד פוסלין שלושה לוגים מים שאובים את
 המקווה. שאובה שהמשיכה ואמבטיה ומרחצאות שלנו. מי
 גשמים ומים שאובים שהיו מתערבים בחצר ויורדים
 למערה.
 25 א. דִּין תוֹרָה², שֶׁפֶל מִים מְכַסִּין³ טוֹבְלִין בָּהֶן;
 26 שְׁנֵאֵמַר: מְקוֹה מִים⁴ - מִכָּל מְקוֹם. וְהוּא שְׂיִהִיָּה בָּהֶן
 27 כְּדֵי לְהַעֲלוֹת בָּהֶן כְּדֵי טְבִילָה לְכָל גּוֹף הָאָדָם כֶּבֶת
 28 אַחַת. שְׁעָרוֹ חֲכָמִים: אָמְהָ עַל אָמְהָ⁵ בְּרוּם שְׁלֹשׁ
 29 אַמּוֹת⁶. וְשֶׁעוֹר זֶה הוּא מְחֻזָּק אַרְבָּעִים סָאָה⁷ מִים.
 30 בֵּין שְׁאוֹבִין⁸ בֵּין שֶׁאֵינֶן שְׁאוֹבִין.

2) עירובין ד', ב - ובכמה מקומות. (3) אפילו שאובים
 בכלי. (4) כל מים נקווים שהם. [בכל המקומות שבגמרא,
 למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ה) "ורחץ במים". דרכו של
 רבינו, כשהוא מוצא לימוד יותר פשוט מזה שאמרו בגמרא,
 הוא מסתמך עליו ('יד מלאכי' כללי הרמב"ם אות ד)].
 5) נחלקו האחרונים בקביעת שיעור האמה שבתקופת
 התלמוד. יש מקטינים עד חצי מטר אירופאי, ויש מגדילים

(123) שם משנה ב. (124) שמניחים על גבי הבהמה לרכב
 עליה, כסת זו עשויה מעור וממלאים אותה מוכין ותופרים
 אותה, ואין דרכם לפרוס את התפר ולהוציא את המוכין.
 125) שמשחקים בו. (126) דפוס של מנעל עשוי מעור
 ממולא מוכין. (127) לשמירה. את הקמיע נותנים בתוך
 קטן של עור או בד, ותופרים אותו.

- 5 כד. הַמְטְבִּיל¹²⁸ בְּגָדִים הַמְכַסִּין¹²⁹ - צְרִיכִין שְׂיִכְנוֹסוּ
 6 בָּהֶן הַמִּים עַד שְׂיִכְעָבוּ¹³⁰. הַטְבִּילֵן נְגוּבִין - עַד
 7 שְׂיִכְעָבוּ¹³¹ וַיִּנְחוּ מִבְּעוֹצֵן¹³¹.

128) שם משנה ד. (129) בעודם לחים. (130) כשנותנים
 בגד במים עולים כעין אבעבועות. ומובן, שמי המקווה לא
 הגיעו למקומות אלה הגבוהים קימצא, ואף-על-פי-כן
 מועילה הטבילה, מפני שהמים הנמצאים בבגד מתחברים עם
 המקווה ומתטהרים בהשקה ונעשו כמי המקווה. הבעבוע
 מוכיח, שמי המקווה כבר נספגו לתוך הבגד. (131) ויתפשט
 כל הבגד על פני מי המקווה, כי לפני כן לא הגיעו מי המקווה
 לראש הברועה שהוא גבוה משטח מי המקווה.

- 8 כה. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים¹³² שֶׁהֵן אֲרָפִים יוֹתֵר מִכְּדֵי צִרְפָּן
 9 וְעֵתִיד לְקַצֵּץ - מְטְבִילֵן עַד מְקוֹם הַמִּדֶּה¹³³. כִּיצַד?
 10 שֶׁלְשֵׁלֶת דָּלִי גְדוֹל - אַרְבָּעָה טַפְחִים¹³⁴, וְקָטָן -
 11 עֶשְׂרֵה. מְטְבִיל מִן הַשְּׁלִשְׁלֶת עַד מִדֶּה זֹה בְּלִבְדוּ¹³⁵,
 12 וְהַשְּׂאָר טָהוֹר¹³⁶.

132) שם משנה ה. (133) מידת היד שהכלי צריך לה,
 להיות ראוי לתשמישו. (134) ראה הלכות כלים פרק ט
 הלכה טו. (135) ואפילו אם נגמרה המידה באמצע טבעת,
 אינו צריך לטבול את כל הטבעת, ורואים אותה כאילו
 נחתכה. [ולמה אין מקום חיבור שני חלקי הטבעת חוצץ?
 מפני שבית הסתרים בכלים אינו צריך להיות ראוי לכביאת
 מים (ר"ש וברטנורא)]. (136) המדובר כשנגעה טומאה
 בדלי, ונטמא חלק השלשלת שהכלי צריך לו, והשאר -
 למעלה מארבעה טפחים בדלי גדול ומעשרה בקטן לא
 נטמא כלל, כמו שנתבאר בהלכות כלים שם.

- 13 כו. כָּלִי טָמֵא¹³⁷ שֶׁנֶּמֶן בְּתוֹכוֹ כֵּלִים אֲחֵרִים וְהַטְבִּיל
 14 הַכֵּל - עֲלָתָה לָּהֶן טְבִילָה¹³⁸, אֵף עַל פִּי שְׂפֵי הַכֵּלִי
 15 צֵר בְּיוֹתֵר¹³⁹; שְׁהָרִי הַמִּים נִכְנָסִין לִּו¹⁴⁰, וּמִתּוֹךְ
 16 שְׁעֲלָתָה טְבִילָה לְכָלִי הַגְּדוֹל - עֲלָתָה טְבִילָה לְכָלִים
 17 שֶׁבְּתוֹכָו¹⁴¹. וְאִם הָטְהוּ עַל צִדּוֹ וְהַטְבִּיל¹⁴² - לֹא
 18 עֲלָתָה לָּהֶן טְבִילָה¹⁴³ עַד שְׂיִהִיָּה פִּיו רָחֵב כְּשִׁפּוֹפֶרֶת
 19 הַנּוֹד¹⁴⁴. וְכֵן אִם הָיָה הַכֵּלִי טָהוֹר וְנֶמֶן לְתוֹכוֹ כֵּלִים
 20 טָמֵאִים וְהַטְבִּילֵן - לֹא עֲלָתָה לָּהֶן טְבִילָה¹⁴⁵ עַד
 21 שְׂיִהִיָּה פִּיו רָחֵב כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד. בְּמָה דְּבָרִים
 22 אֲמֹרִים¹⁴⁶? לְתַרּוּמָה; אֲבָל לְקֹדֶשׁ - אֵין מְטְבִילֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

את השיעור, אבל מקוה שיש בו 40 סאה מים שאינם שאובים אינו נפסל על ידי הוספת מים שאובים (ראה לקמן ה"ו). (11) הסמיכוהו על ההיקש. (12) ידו של אדם אינה משתתפת בעשייתו. (13) אפילו אם יש בו. (14) הבור עשוי בידי אדם. בהלכות הבאות יתבאר. (15) היקש זה מקורו ב'תורת כהנים' פרשת שמיני, פ"ט ה"א. כללו של דבר: כולו בידי אדם, כגון ששואב מים ונתן לתוך הבור – פסול; מקצתו מפעל שמים ומקצתו מפעל אדם – כשר.

עד למעלה מששים סנטימטר, ויש קובעים שיעורים ממוצעים בין שני אלה. וקביעת הלכה למעשה בשיעור מקוה, מסורה בידי גדולי התורה. (6) אמנם לדעת מקטיני האמה – קומתו של האדם הבינוני היא יותר משלוש אמות, אבל חכמים שיערו שאפשר לו לטבול על ידי הרכנת הראש (ראה תוספתא, חגיגה יא, א - ד"ה ברום). (7) שהם 960 לוגים. (8) בכלים. ואפילו כל המים הם שאובים טובלים בהם (וכן ב'תוספות' פסחים יז, ב ד"ה אלא).

ג. פיצד? המניח¹⁶ קנקנים בראש הגג לנגבם וירדו להם גשמים ונתמלאו, אף על פי שהיא עונת הגשמים¹⁷ - הרי זה ישובר את הקנקנים או יכפם¹⁸ והמים הנקנים מהם¹⁹ פשרים לטבול, ואף על פי שכל המים האלו היו בכלים, שהרי לא מלאן בידיו²⁰. לפיכך, אם הגביה את הקנקנים והערים²¹ - הרי כל המים שבהם שאובין.¹⁷

(16) משנה, מקואות פ"ב, מ"ז. (17) והיה לו לחשוב על האפשרות שיפלו מים לתוכם. (18) יהפכם על פיהם במקום שהם עומדים. (19) בקרקע. (20) וגם לא העמידם לשם קבלת מי גשמים, ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם, העמידם לשם קבלת מי גשמים ומידי שמים באו. שבירת הקנקנים או הפיכתם אינו מילוי בידי אדם. כרבי יהושע שם. (21) הרי עשה האדם בידים כל פעולת מילוי המקוה.

ד. המניח²² פלים תחת הצנור²³ תמיד בכל עת ובכל זמן²⁴, אחד פלים קטנים ואחד פלים גדולים, אפילו פלי אבנים וכיוצא בהן מפלים שאינן מקבלין טמא, ונתמלאו מי גשמים - הרי אלו פסולין²⁵. ואם כפאן על פיהן או שברן - המים הנקנים מהן פשאובין לכל דבר, שהרי לדעתו נתמלאו; שחזקת הצנור לקלח מים. ואפילו שכת הפלים תחת הצנור²⁶ - פסולין, גזרו על השוכח מפני המניח. וכן המניח²⁷ את הפלים בחדר²⁸ בעת קשור העבים²⁹ ונתמלאו - המים שבהן פסולין, שהרי לדעתו נתמלאו. וכן גזרו³⁰ על השוכח בחדר בשעת קשור עבים משום מניח. הניחן בחדר בעת קשור עבים³¹ וקאו עבים ונתמלאו - הרי אלו פשרין, כמו שמניחן בראש הגג לנגבם³². וכן אם הניחן בעת קשור העבים ונתפזרו ונתקשרו ונתמלאו - הרי אלו פשרין³³. ואם שברן³⁴ או כפאן - המים הנקנים מהן פשרין.

(22) משנה, מקואות פ"ד מ"א, כפי שנתבאר בגמרא שבת טז, ב. (23) מדובר בצניור שאינו פוסל המים העוברים בו (ראה לקמן פ"ו ה"ו בהשלמות). (24) פירוש בכל זמן שהוא, בין כשהשמים מעוננים ובין כשאינם מעוננים. (25) אם הניחם תחת הצניור, אפילו בשעה שאין עננים, גילה דעתו שהוא רוצה שיפלו לתוכם מי גשמים. (26) הניחם שם מתוך כוונה לסלקם מיד, ושכח ולא סילקם.

ב. מדברי סופרים⁹, שהמים השאובין פסולין לטבילה. ולא עוד, אלא מקוה מים שאינן שאובין שנפסל לתוכן שלשה לגין מים שאובין - פסלו הכל¹⁰. אף על פי שפסול מים שאובין מדברי סופרים, למדוהו בהקש¹¹. שהרי הוא אומר: אף מעין ובור מקוה מים יהיה טהור. המעין אין בו תפיסת יד אדם כלל¹², והבור פלו בידי אדם, שהרי פלו מים שאובין. אמרו חכמים: המקוה לא יהיה פלו שאוב כבור, ואין צריך להיות פלו בידי שמים כמעין, אלא אם יש בו¹³ תפיסת יד אדם¹⁴ - כשר¹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר

"דין תורה שכל מים מכוונסין טובלין בהם, שנאמר מקוה מים.. כו" אבל "מד"ס שהמים השאובין פסולין לטבילה". ובעבודת האדם עניין הטבילה הוא להביא נפשו במי הדעת, ובזה יש חילוק בין מעיין "בידי שמים" שהם העניינים המפורשים בתורה, ובור ש"בידי אדם" הם העניינים שלא התפרשו בתורה, ופונה לגדול ממנו שיורה לו דרך תשובה ומורה לו ע"פ מה שמתקבל על דעתו איך שצריך לנהוג.

מדין תורה "כל מים מכוונסין טובלין בהם" וגם בבור שכולו בידי אדם, ובענייני האדם הוא כשפונה לגדול ממנו לקבל דרך תשובה ומשיב לו כפי שמתקבל על דעתו ואפשר לסמוך על דבריו שהם בבחינת "מי הדעת". אבל מד"ס גזרו שהמים השאובין (בידי אדם) פסולין לטבילה כי אחרי ירידת הדורות הוצרכו לגזירות וסייגים שלא כולם מתקבלים על דעתו של אדם - ידי אדם - ואמרו חכמים שאין לסמוך כלל על דעתו של אדם כדי שיחשב כמי הדעת.

ולאידך גם מד"ס אין צריך להיות כולו בידי שמים "אלא אם יש בו תפיסת יד אדם כשר" כי ההוראות בענייני תורה ומצוות, צריכות להיות באופן של התלבשות ובמידה והגבלה, ובזה יכול וצריך להיות "תפיסת יד אדם" מצד המעלה שבעבודת המטה.

(על פי יין מלכות ספר טהרה סימן ג)

(9) גזירת חכמים. (10) מדובר כשהיו במקוה 40 סאה פחות שלושה לוגים, ונתן לתוכו שלושה לוגים שאובים והשלים

סָאָה מִיָּם שְׁאִינָן שְׁאוּבִין, וְשָׂאֵב בְּכַד וְשִׁפְף לְתוֹכוֹ
כָּל הַיּוֹם כָּלוּ - כְּשֶׁר. וְלֹא עוֹד⁴⁶, אֲלֵא מְקוֹה עֲלִיוֹן
שֵׁישׁ בּוֹ אֲרֻבַּעִים סָאָה מִיָּם כְּשֶׁרִין, וְהִיָּה מְמַלֵּא
בְּכָלִי וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ עַד שְׁיָרְבוּ הַמַּיִם וְיִרְדּוּ לַמְּקוֹה
הַתַּחְתּוֹן אֲרֻבַּעִים סָאָה - הָרִי הַתַּחְתּוֹן כְּשֶׁר⁴⁷.

(43) ראה למעלה ה"ב. (44) מים כשרים. (45) שם פ"ג
מ"א. (46) שם פ"ו מ"ח. (47) אפילו לא היו בו כלל מים
כשרים אחרים. והטעם, מפני שהמים שאובים שנפלו
לעליון שיש בו 40 סאה הפכו לכשרים.

ז. מְקוֹה⁴⁸ שֵׁישׁ בּוֹ אֲרֻבַּעִים סָאָה מְכֻנָּה וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ
סָאָה מִיָּם שְׁאוּבִין וְנוֹטֵל אַחֵר כֶּךָ מִמֶּנּוּ סָאָה - הָרִי
זֶה כְּשֶׁר. וְכֵן נוֹתֵן סָאָה וְנוֹטֵל סָאָה וְהוּא כְּשֶׁר, עַד
רְבֹ⁴⁹.

(48) שם פ"ז מ"ב. (49) כרב יהודה בר שילא ביבמות פב,
ב, שפירש: עד רובו, היינו שלא יוציא מן המקוה יותר
מעשרים סאה מים כשרים. [רבים תמחו שמכשיר כאן רק
עד רובו, ובהלכה הקודמת הכשיר אפילו ביותר מרובו,
ומשנה מפורשת היא, ולכן נטו מדעתו ופירשו, שבנתן סאה
ונטל סאה - מדובר במי פירות ולא במים שאובים. וב'כסף
משנה' מיישב את הסתירה ומבאר שבנתן סאה ונטל סאה
פסלו משום מראית העין שלא יאמרו שאובים כשרים, אבל
בשפך לעליון ונפלו לתחתון אין הדבר ניכר כל-כך שניטלו
ביד].

ח. אֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין⁵⁰ פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוֹה
בְּשִׁלְשָׁה לִגִּין עַד שְׁיִפְּלוּ לְתוֹךְ הַמְּקוֹה מִן הַכְּלִי⁵¹.
אֲבָל אִם נִגְרְרוּ⁵² הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין חוּץ לַמְּקוֹה
וְנִמְשְׁכוּ וְיִרְדּוּ לַמְּקוֹה - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוֹה עַד
שֶׁיְהִי מְחֻצָּה לְמַחְצָה; אֲבָל אִם הָיָה רֹב מִן הַכְּשָׁרִים
- הָרִי הַמְּקוֹה כְּשֶׁר⁵³. פִּיֻּצָּד? מְקוֹה שֵׁישׁ בּוֹ עֲשָׂרִים
סָאָה וּמִשְׁהוּ מִיָּם כְּשֶׁרִין, וְהִיָּה מְמַלֵּא וְשׂוֹאֵב חוּץ
לַמְּקוֹה וְהַמַּיִם נִמְשְׁקִין וְיִירְדּוּ לַמְּקוֹה, בֵּין שֶׁהִי
נִמְשְׁקִין עַל הַקֶּרֶקַע אוֹ בְּתוֹךְ הַסִּילוֹן⁵⁴ וְכִיּוּצָּא בּוֹ
מִדְּבָרִים שְׁאִינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמְּקוֹה - הָרִי הוּא כְּשֶׁר
וְאִפְּלוּ הַשְּׁלִימוֹ לְאֶלֶף סָאָה; שֶׁהַשְּׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ
- כְּשֶׁרָה, אִם הָיָה שָׁם רֹב אֲרֻבַּעִים סָאָה מִן הַכְּשָׁרִים⁵⁵.
וְכֵן גַּם⁵⁶ שֶׁהִיָּה בְּרֵאשׁוֹ עֲשָׂרִים סָאָה וּמִשְׁהוּ מִי
גִּשְׁמִים וּמַלֵּא בְּכַתְּפוֹ וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ⁵⁷ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרִים,
שְׁנוּמָצָא הַכֹּל פְּסוּל, וּפְתַח הַצְּנוּר וְנִמְשְׁכוּ הַכֹּל
לְמָקוֹם אֶחָד - הָרִי זֶה מְקוֹה כְּשֶׁר; שֶׁהַשְּׁאוּבָה
שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כָּלָה - כְּשֶׁרָה, הוֹאִיל וְהִיָּה שָׁם רֹב מִן
הַכְּשָׁרִים⁵⁸.

(50) תמורה יב, א ר"ב. (51) ישר מן הכלי אל המקוה.
(52) על הקרקע או על דבר שאינו פוסל את המים.
(53) בגמרא שם מסיימים: "שהשאיבה מטהרת בריביה".
(54) לקמן בפרק שישי יבואר איזה סילון אינו עושה שאיבה.
(55) פירוש, רוב משיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו, כמו

(27) במשנתנו נחלקו בית-שמאי ובית-הלל בדין שוכה.
ופסק כבית-שמאי, כדברי רבי מאיר, שנמנו ורבו בית-שמאי
על בית-הלל, ונקבעה הלכה כמרובים. (28) לא תחת
הצינור. (29) מניחים אנו שהתכוון שיפלו גשמים לתוך
הכלים. (30) דעת רבינו, שבכל מקום גזור שוכה משום
מניח, בין תחת צינור בין בחצר. (31) לא התכוון למי
גשמים, כרב משרשיא שם. (32) שבהלכה הקודמת.
(33) כשנתפזרו העבים, בטלה מחשבתו הראשונה לקבל
לתוכן מי גשמים, וכשחזרו ונתקשרו באו גשמים שלא חשב
עליהם (ראה השלמות). (34) ראה למעלה ה"ג ובהשלמות
שם.

ה. הַסִּיד³⁵ שֶׁשִׁכַּח עֲצִין³⁶ בַּמְּקוֹה וְנִתְמַלֵּא³⁷ מִיָּם,
אֵף עַל פִּי שְׁלֹא נִשְׁאַר בַּמְּקוֹה אֲלֵא מַעַט וְהָרִי
הָעֲצִין יֵשׁ בּוֹ רֹב הַמְּקוֹה - הָרִי זֶה יִשְׁבֵּר אֶת הָעֲצִין
בְּמִקְוֵמוֹ³⁸ וְנִמְצָא הַמְּקוֹה כָּלוּ כְּשֶׁר. וְכֵן³⁹ הַמְּסַדֵּר
אֶת הַקְּנָקְנִים בְּתוֹךְ הַמְּקוֹה כְּדִי לְחַסְמָן⁴⁰ וְנִתְמַלֵּא
מִיָּם⁴¹, אֵף עַל פִּי שֶׁבִּלְע הַמְּקוֹה אֶת מִיָּמֹו וְלֹא
נִשְׁאַר שָׁם מִיָּם כָּלֵל אֲלֵא מִיָּם שֶׁבְּתוֹךְ הַקְּנָקְנִים -
הָרִי זֶה יִשְׁבֵּר אֶת הַקְּנָקְנִים⁴² וְהַמַּיִם הַנִּקְלָוִין מֵהֵן
מְקוֹה כְּשֶׁר.

(35) מקוואות פ"ב מ"ח. (36) חסד את הבור בסיד, והשאיר
את העצין בבור ושקע, ובו היו מים כשרים. (37) צ"ל
ונתמלא. (38) אבל לא יהפוך אותו על פיו. במניח קנקנים
על הגג ככוונה ברורה לנגבם, אמרנו בה"ג שיותר גם
להפכם, מה-שאין-כן בנידון כאן ('בית יוסף' יו"ד ס' ר'א
בשם הרא"ש). (39) שם מ"ט. (40) שיבלעו מים ולא
יבלעו אחר-כך את המשקין שיתנו לתוכם. (41) נכנסו מי
המקוה גם לתוכם. (42) אבל לא יכפם. [ב'בית יוסף' שם
קובע הבדלי הדינים שבין שלושת המקרים שנאמרו
במשניות ז"ט, ומבאר נימוקיהם. והרי תוכן דבריו הנוגעים
לדעת רבינו כאן: א. המניח כלים בראש הגג כדי לנגבם
(הלכה ג) ולא התכוון כלל שישאבו לחלוחית, יכול
לשוברם ואפילו לכפותם והמים כשרים לטבילה אפילו
כשאין במקוה מים אחרים כלל; ב. עצין של סייד (הלכה
ה): כאן התכוון לקצת שאובה, שהרי יש טיט בעצין ויש
להניח שהוא רוצה שייבלעו קצת מים, ולפיכך מטילים כאן
שתי חומרות: אחת, שצריך שיישארו בבור מעט מים,
ושנייה שאסור לכפות אלא לשבור; ג. המסדר קנקנים בתוך
המקוה: כאן יש צד אחד להקל יותר מבעצין, היינו שלא
התכוון להכניס מים לתוך הקנקנים אלא לדפנותיהם, אולם
אינו דומה למניח כלים בראש הגג, שאינו רוצה כלל
בשאיבת מים, וכאן רוצה שאיבה בדפנות, ולפיכך הקילו
מצד אחד, שאפילו לא נשארו מים במקוה - ישבור,
והשאירו חומרא שאסור לכפות אלא ישבור. ביאור זה מניח
ביותר את הדעת].

ו. פִּיֻּצָּד פּוֹסְלִין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין אֶת הַמְּקוֹה בְּשִׁלְשָׁה
לִגִּין⁴³? שָׂאֵם הָיָה בַּמְּקוֹה פָּחוֹת מֵאֲרֻבַּעִים סָאָה⁴⁴,
וְנִפְּלוּ לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה לִגִּין וְהַשְּׁלִימוֹם לְאֲרֻבַּעִים
סָאָה] - הַכֹּל פְּסוּל⁴⁵. אֲבָל מְקוֹה שֵׁישׁ בּוֹ אֲרֻבַּעִים

הפסולים באו בהמשכה. הדין השני ("וכן גג") מוסיף, שאפילו נפלו השאובים שלא בהמשכה לעשרים ומשהו כשרים, ונפסלו כולם, אפשר להכשיר את המים הללו על ידי המשכה במקום אחר. בדין זה יש צד לפסול מפני שהשאובה באה שלא בהמשכה, ואעפ"כ מועילה ההמשכה השניה כשהיו רוב כשרים. הדין השלישי (הלכה י'): כשרים ושאובים מעורבים שהמשיכו אותם למקוה. כאן לא קדמו רוב המים הכשרים לפסולים ואף-על-פי-כן מועילה ההמשכה מפני שגם הפסולים לא קדמו. ולבסוף מלמדנו, שני תנאים הכרחיים להכשרת שאובה: רוב כשרים, והמשכת פסולים שלא קדמו לכשרים.

יום ש"ק י"ד אלול ה'תשע"ט

פרק חמישי

(1) יבאר מקווה שנפלו אליו שלושה לוגים מים מכלי אחד או משנים ושלושה כלים אם מצטרפים. ודין שניים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה. ודין המטביל כר או כסת במקווה שיש בו ארבעים סאה מכוונות. ודין שני מקוואות ואין בכל אחד ארבעים סאה ונפל לכל אחד לוג ומחצה ונתערבו. ודין בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאת ממנו. וכל דיני פיסול למקווה במים שאובים.

- א. מקוה² שנפלו אליו שלשה לגין מים שאובין³
- מפלי אחד או משנים ושלשה פלים - מצטרפין;
- והוא שיתחיל השני עד שלא פסק הראשון.
- מארבעה פלים - אין מצטרפין⁴. במה דברים
- אמורים⁵? בזמן שלא נתפנו לרבות⁶; אבל אם נתפנו
- לרבות את מי המקוה⁷, אפלו נפל משקל דינר בכל
- שנה - מצטרף לשלשה לגין. בין שקדמו השאובים
- את הכשרים בין שקדמו הכשרים את השאובים או
- שנפלו שתיהן כאחת, בין שנפלו שלשה לגין
- שאובין לתוך ארבעים סאה [קדם שנפלו בו
- ארבעים סאה או לפחות מארבעים] נפסל הכל
- ונעשה שאוב.

(2) מקוואות פרק ג משנה ד. (3) המדובר במקווה שאין בו ארבעים סאה מים כשרים, שאם יש בו שיעור זה אין השאובים הנופלים לתוכו פוסלים אותו. (4) בברייתא תמורה יב, ב נחלקו תנא קמא ורבי יוסף בן חוני בזה, תנא קמא אומר - מצטרפים, ורבי יוסף בן חוני אומר - אין מצטרפים. ובפירושו שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי יוסף בן חוני, וכאן חזר בו ופסק כמותו, מפני ששיטתו נשנית בסתם משנה, וכל מחלוקת ברייתא וסתם משנה הלכה כסתם. ורבינו גרשום בתמורה שם מפרש נימוקו של רבי יוסף בן חוני, מפני שלוג היא כמות חשובה ומצטרפת לפסול את המקווה, ומה שאמר בשלושה כלים מצטרפים המדובר כשכל כלי מכיל לכל הפחות לוג, ומשום כך ארבעה אין מצטרפים, שהרי אין לוג שלם בכל כלי וכלי, וכן פירש גם רש"י שם (ראה בית יוסף יורה דעה סימן רא). [ויוצא מזה, שאם אין לוג שלם בכל כלי וכלי - גם שלושה או אפילו שניים אינם מצטרפים. ורבינו לא גילה דעתו

שיתבאר לקמן. (56) תוספתא, מקוואות פ"ד ה"ב. (57) ישר מן הדלי. (58) ואף-על-פי שנפסלו תחילה ע"י השאיבה שנפלה לתוכם - מועילה ההמשכה, אבל מקוה שאובה שלא היו בה מעולם 20 סאה ומשהו כשרים - אין המשכה מועלת.

- ט. הורו⁵⁹ מקצת חכמי מערב ואמרו: הואיל ואמרו
- חכמים: שאובה שהמשיכה פלה - טהורה, אין אנו
- צריכין שיהיו שם רב מים פשרין. וזה שהצריך רב
- והמשכה - דברי יחיד הן, וכבר נדחו, שהרי אמרו
- בסוף: שאובה שהמשיכה פלה - טהורה. לפי דברי
- זה, אם היה ממלא בכלי ושופך, והמים נזחלין
- והולכין למקום אחד - הרי זה מקוה פשר. וכן פל
- אמבטי שבמרחצאות שלנו מקוואות פשרין, שהרי
- כל המים שבהן שאוב ושנמשך הוא. ומעולם לא
- ראינו מי שעשה מעשה בענין זה.

(59) שיטת רבינו בזה מבוארת יפה בהלכה הקודמת.

- י. מי גשמים⁶⁰ ומים שאובין שהיו מתערבין בחדר
- ונמשכין⁶¹ ויורדין לעוקה⁶² שבחדר, או שמתערבין
- על מעלות המערה ויורדין למערה: אם רב מן
- הפשר⁶³ - פשר⁶⁴; ואם רב מן הפסול - פסול;
- מחצה למחצה - פסול. אימתי? בזמן שמתערבין
- עד שלא גיעו למקוה ונמשכין ויורדין⁶⁵; אבל אם
- היו הכשרים והפסולים מקלחין⁶⁶ לתוך המקוה: אם
- ידוע שנפלו לתוכו ארבעים סאה מים פשרין עד
- שלא ירדו לתוכו שלשה לגין מים שאובין - פשר,
- ואם לאו - פסול.⁶⁷

(60) מקוואות פ"ד מ"ד. (61) כשהם מעורבים. (62) לגומא, לבור. (63) פירוש, אם יש רוב שיעור מקוה, היינו 20 סאה ומשהו. (64) המים המעורבים שבעוקה או שבמערה, הם מקוה כשר. (65) כשהם מעורבים. מפני שהפסולים לא נפלו בפני עצמם אלא כשהם מעורבים עם הכשרים, מועילה ההמשכה כשיש רוב כשרים, ואף-על-פי שגם הכשרים אינם בפני עצמם. ואם אינם מעורבים אלא יורדים למקוה, אלה בפני עצמם ואלה בפני עצמם - המקוה פסול, משום שפסולים עומדים בפני עצמם - פוסלים כשרים עומדים בפני עצמם. (66) ישר לתוך המקוה שלא בהמשכה. (67) המקוה הזה פסול. יש בזה שני דינים: אם נפלו למקוה יותר מעשרים סאה מי גשמים לפני שנפלו שלושה לוגין שאובים, אפשר להכשיר את המים המעורבים על ידי המשכה במקום אחר, ואם קדמו שלושה לוגין שאובים - נפסלו המים ואין להם תקנה לדעת רבינו החולק על חכמי מערב למעלה בה"ט (על-פי ה'כסף משנה'). [רבינו מונה כאן כמה חילוקי דינים בהמשכה בסדר של "זה ואף זה", הדין הראשון (תחילת הלכה ח): המים הכשרים שיש בהם רוב מקוה, עומדים בפני עצמם לפני שהמשיכו להם את השאובים שהשלימו את המקוה. בזה מועילה ההמשכה ללא כל פקפוקים, מפני שיש כאן שני נימוקים להכשיר: א. הכשרים באו תחילה ועומדים בפני עצמם; ב.

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפרש שספיקו כשר, ומה ששנינו "ואם לאו פסול" הכוונה
אם ידוע שלא היו ארבעים סאה לפני שהגיעו לגומא
השלישית].

ה. שְׁנֵי מִקְוֹאוֹת, אֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן אַרְבַּעִים סָאָה²⁰,
וְנִפְּל לָזֶה לֵּג וּמִחֲצָה וְלָזֶה לֵּג וּמִחֲצָה, וְנִתְעַרְבוּ שְׁנֵי
הַמִּקְוֹאוֹת - הָרִי אֵלֹו כְּשֶׁרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹא נִקְרָא עַל
אֶחָד מֵהֶן שֵׁם פְּסוּל²¹. אָבֵל מִקְוֵה שְׁאֵין בּוֹ אַרְבַּעִים
סָאָה שֶׁנִּפְּל לְתוֹכּוֹ שְׁלֹשָׁה לִגִין מֵיִם שְׁאוּבִין וְאַחֲרֵי
כֵן נִחְלַק לְשְׁנַיִם, וְרִבֵּה מֵיִם כְּשֶׁרִים עַל כָּל אֶחָד
מֵהֶן²² - הָרִי אֵלֹו פְּסוּלִין; שֶׁכָּל הַמִּקְוֵה כָּלוּ שֶׁנִּפְּסַל
כְּמִיִם שְׁאוּבִין הוּא חֲשׁוּב²³, וְכֵאלּוּ כָּל מִימּוֹ נִשְׁאָבוּ
בְּכָלִי.

(20) ובשניהם יחד יש ארבעים סאה. (21) פחות משלושה
לוגים שאובים אינם פוסלים כלל אפילו מים מועטים,
וכשנתערבו ויש בהם שלושה לוגים הרי יש כאן ארבעים
סאה כשרים ואמרנו כבר שארבעים סאה אינם נפסלים על
ידי שאובים. [מקוה, שאין בו 40 סאה אינו פסול אלא
חסר]. (22) עד ארבעים סאה. (23) ואינם חוזרים להיות
כשרים כשנשארו בהם פחות משלושת הלוגים שפסלו
אותם, כי הם פסולים מצד עצמם, מובן, שאפשר להכשירם
על ידי המשכה למקום אחר, מפני שיש בהם רוב כשרים.

ו. בּוֹר שֶׁהוּא מְלֵא מֵיִם שְׁאוּבִים וְהֶאֱמָה²⁴ נִכְנַסְתָּ
לוֹ וְיֹוצֵאת מִמֶּנּוּ - לְעוֹלָם הוּא בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁתִּתְחַשֵּׁב
שֶׁלֹא נִשְׁאָרוּ מִן הַשְׁאוּבִין שֶׁהָיוּ בְּבוֹר שְׁלֹשָׁה
לִגִין²⁵. מִקְוֵה שֶׁנִּפְּל לְתוֹכּוֹ²⁶ מֵיִם שְׁאוּבִין וְנִפְּסַל,
וְאַחֲרֵי כֵן רִבֵּה עָלָיו מֵיִם כְּשֶׁרִים עַד שֶׁנִּשְׁמָצָאוּ
הַכְּשֶׁרִים אַרְבַּעִים סָאָה - הָרִי הוּא בְּפִסּוּלוֹ עַד
שֶׁיִּצְאֻ כָּל הַמֵּיִם שֶׁהָיוּ בְּתוֹכּוֹ²⁷ וְיִפְחָתוּ הַשְׁאוּבִין
מִשְׁלֹשָׁה לִגִין. כִּיצַד? מִקְוֵה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סָאָה
מִי גִשְׁמִים וְנִפְּל לְתוֹכּוֹ סָאָה מֵיִם שְׁאוּבִים וְאַחֲרֵי
כֵן הִרְבֵּה עָלָיו מֵיִם כְּשֶׁרִים - הָרִי זֶה בְּפִסּוּלוֹ עַד
שֶׁיִּדְעַ שֶׁיִּצְאֻ מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִים סָאָה שֶׁהָיוּ בּוֹ וְחִמְשָׁה
קִבִין וְיֹוֹתֵר מִרְבִּיעַ הֶקֶבֶט²⁸, וְלֹא נִשְׁאָר מִן הַכָּל
שֶׁנִּפְּסַל²⁹ חוּץ מִפְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה לִגִין. וְכֵן אִם עָשָׂה
מִקְוֵה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבַּעִים סָאָה מֵיִם כְּשֶׁרִים וְעָרְבוּ
עִם הַמִּקְוֵה הַזֶּה הַפְּסוּל - טָהֲרוּ אֵלֹו אֶת אֵלּוּ³⁰.

(24) שטף של מי גשמים. ואם הם מי מעיין מספיק כל שהוא
לטהר את כל השאובים (בית יוסף יורה דעה סימן רא).
(25) החשבון הוא כזה: קובעים כמה מים שאובים היו בבור
וכמה נכנסו לו מן האמה של מי גשמים ותולים שהמים
שיצאו מכילים תערובת של הכשרים והפסולים לפי יחס
כמותם שנכנסו לבור (בית יוסף בשם הראב"ד. וראה ש"ך
שם סעיף קטן נו). לדוגמא: בבור 40 סאה ואמת המים
הכניסה 120 סאה (היינו פי שלושה) ויצאו 80 אנו אומרים:
3 חלקים היינו 60 יצאו ממי האמה ושליש מזה היינו
עשרים - ממי הבור. [הראב"ד כתב פירוש שני לחשבון
האמור במשנה, היינו מחצה על מחצה, כלומר אנו מניחים

בזה]. (5) שארבעה אין מצטרפים. (6) כשהוסיף את
השאובים לא התכוון להרבות את מי המקוה, כדי שיוכלו
לטבול בו הרבה אנשים (כסף משנה). (7) במשנתנו כתוב
סתם: "נתכוון לרבות" ופירשה רבינו כמו שכתבנו, אולם
הטור ביורה דעה סימן רא מפרש שבשעה ששפך מן הכלי
הראשון הייתה כוונתו לשפוך גם את המים שבכלים
האחרים. [וגם מרן בשולחן ערוך יורה דעה סימן רא סעיף
טו קיבל להלכה דעת הטור].

ב. שְׁנֵים שֶׁהִטִּילוּ זֶה לֵּג וּמִחֲצָה וְזֶה לֵּג וּמִחֲצָה,
וְהַסּוּחַט כְּסוּתוֹ⁸ וְהַגְבִּיהָ⁹ וְהַמֵּיִם שֶׁבָּה נּוֹפְלִין
מִמְּקוֹמוֹת הִרְבֵּה, וְכֵן הַמַּעֲרָה מִן הַצְּרָצְרוֹ¹⁰ שֶׁמִּטִּיל
מִמְּקוֹמוֹת הִרְבֵּה - הָרִי אֵלֹו פּוֹסְלִין¹¹.

(8) שטבל אותה במקוה שהיו בו מ' סאה מצומצמות.
(9) ואינה נוגעת במי המקוה [שאם היא נוגעת, שנינו בפרק
ז ממקואות משנה ז שהמים הבלועים בתוכה כמחבורים
למקוה]. (10) כלי ששפתו עשויה כעין מסרק.
(11) כחכמים במשנה. ונימוקם, מפני שכל הקילוחים באים
מכלי אחד.

ג. הַמִּטְבִּיל כִּר או כֶּסֶת שֶׁל עוֹר בְּמִקְוֵה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ
אַרְבַּעִים סָאָה מְכוּנוֹת, כִּיֵּן שֶׁהִגְבִּיהָ שֶׁפְּתוּחִיהֶן מִן
הַמֵּיִם נִמְצְאוּ הַמֵּיִם שֶׁבְּתוֹכָן שְׁאוּבִין¹². כִּיצַד יַעֲשֶׂה?
מִטְבִּילֵן וּמַעֲלֵן דֶּרֶךְ שׁוּלְיָהֶן¹³. אָבֵל הַקֶּפֶה¹⁴ וְהַשֶּׁק
- מִטְבִּילֵן וּמַעֲלֵן כְּדֶרֶךְ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ¹⁵.

(12) שהרי מים אלה נותקו ממי המקוה אף על פי שהכר
והכסת עודם בו. ואין זה דומה לכסות שבהלכה ב שסופגת
מים ולפיכך כל זמן שהיא נוגעת במי המקוה - כל המים
סספגה מחבורים למקוה, ולאו דוקא מכוונות כי גם
במקוה גדול נעשו שאובים, אלא שבמקוה גדול לא
איכפת לנו אם ייעשו שאובים, אבל במקוה קטן אפשר
שיפלו לתוכו בחזרה המים שנפסלו ויפסלוהו. ואפילו ייזהר
ולא יפלו, גם כן יפסל המקוה מפני שאין בו ארבעים סאה.
(13) יהפוך אותם על פיהם ויעלם מן המקוה ויישארו המים
שבהם מחבורים למקוה. (14) סל קלוע מענפים דקים.
(15) מפני שנקביהם גסים והמים נשפכים דרכם מהר - אינם
נעשים שאובים.

ד. מִקְוֵה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ גְּמוֹת¹⁶ מֵמֵיִם שְׁאוּבִין, לֵּג
בְּכָל גְּמָא, וְנִפְּלוּ לְתוֹכּוֹ¹⁷ מֵיִם כְּשֶׁרִים: אִם יָדוּעַ
שֶׁנִּפְּל לְתוֹכּוֹ אַרְבַּעִים סָאָה מֵיִם כְּשֶׁרִים עַד שֶׁלֹא
יִגִּיעוּ לְגִמָּא הַשְּׁלִישִׁית¹⁸ - כְּשֶׁר, וְאִם לֹא - פְּסוּל¹⁹.

(16) המדובר בבור שכתליו משופעים ובהם שלוש גומות זו
למעלה מזו, ועיקר המקוה נמצא למטה מכולן. (17) לתוך
המקוה עצמו מבלי לנגוע בגומות. (18) ואם כן היו
במקוה ארבעים סאה מים כשרים לפני שנתערבו בהם
שלושה לוגים שאובים. (19) משמע שאם אינו יודע -
פסול. [בתוספות יום טוב מבאר, שלדעת רבינו שאפילו
כולו שאוב כשר מן התורה אין טעם לפסול מפני הספק
אפילו כשיש אפשרות שמי המקוה נגעו בגומא העליונה
לפני שהיו בו שלושה לוגים מים כשרים. ולפיכך הוא

ט. מקנה שאין בו ארבעים סאה ונפל לתוכו³⁸ פחות
משלשה לגין מים טמאין³⁹ שאובין - הרי זה פשוט
לחלה ולתרומה ולטל מהן לידים⁴⁰, ופסולין להקות
עליהן⁴¹. ירדו עליהן גשמים ורבו עליהן⁴² - הרי אלו
פשוטים להקות עליהם⁴³. נפל לתוכו שלשה לגין מים
שאובין טמאים - הרי זה פסול לחלה ולתרומה ולטל
ממנו לידים⁴⁴, ופסולין להקות עליו. ירדו גשמים
ורבו עליהן - הרי זה פשוט לחלה ולתרומה ולטל
מהן לידים⁴⁵, ופסולין להקות עליהן עד שיצאו כל
המים הראשונים שנעשו כלן פשוטין ולא ישאר מהן
אלא פחות משלשה לגין. וכן מקנה שיש בו ארבעים
סאה חסר דינר⁴⁶ ונפלו לתוכו שלשה לגין מים
שאובין טמאין - הרי זה פסול לחלה ולתרומה ולטל
ממנו לידים, ופסולין להקות עליהן. נפל לתוכו
פחות משלשה לגין מים, אפלו כלן טמאין, ואחר כך
נפלו לתוכו משקל דינר מי גשמים שהשלימו -
פשוט⁴⁷; פשוט שטהור לטבילה, כך טהור לכל דבר⁴⁸.

(38) נפלו שלא לרצון בעלים. (39) טמאין ממש.
(40) מפני שהשאובים בטלו בכשרים הטהורים וגם לא
נטמאו בנגיעת הטמאים. כי משקין הנקווים בקרקע (לא
בכלים) אינם מיטמאים אלא לרצון. (41) אפילו אם יוסיפו
על תערובת זו מים כשרים עד ארבעים סאה יישאר המקווה
בפסולו. ומה שאמרנו שפחות משלושה לוגים שאובים
אינם פוסלים היינו במים טהורים, אבל טמאים פוסלים
(כסף משנה). (42) על מי התערובת. (43) כשאין במקווה
40 סאה ביחד עם מי הגשמים שרבו, אבל אם מי הגשמים
השלימו לארבעים סאה אינו צריך להקות. (44) לא נתבאר
טעמו של הבדל זה בין שלושה לוגים לבין פחות מזה.
[ואולי נימוקו, מפני ששלושת הלוגים הועילו לעשות את
המים שבמקווה כשאובין, הועילו גם לטמאם]. (45) מפני
שמי הגשמים המרובים שבאו באחרונה טיהרו אותם כבית
הילל במקואות פרק א משנה ה (ראה פרק ב מהלכות
טומאת אוכלין הלכה כו). (46) כמות מועטת שמשקלה
כמשקל דינר. (47) קשה להבין מה בין דין זה לדין
הראשון שבהלכה זו שפסק רבינו, שפסולים להקות עליהם
וצריך ריבוי מי גשמים. בכסף משנה מיישב בדוחק, שמכאן
שהמקווה הגיע קרוב לארבעים סאה ונקרא עליו כבר שם
ארבעים סאה, אין פחות משלושה לוגים פוסלים אותו
ואפילו הם טמאים. (48) גם סיום זה בלתי מובן כלל,
שהרי אפילו לפני השלמת המקווה היו המים כשרים לכל
דבר. סוף דבר: כל הלכה זו צריכה עיון רב ולא עלתה
בידינו לרדת לתוך עומק דעת רבינו (ראה ראב"ד).

שחצי המים היוצאים הם מהשאובים וחציים השני מן
האמה. (ראה בית יוסף שם). (26) כאן המדובר במקווה
שיש בו מים כשרים אלא שאין בהם 40 סאה ולא כמו בדין
הקודם שקדמו שאובים לכשרים, ולפיכך הקילו יותר בדין
זה. (27) פירוש עד שיצאו מים כשיעור המים שהיו
במקווה לפני נפילת השאובים. (28) הסאה היא שישה
קבים והקב ארבעה לוגים ולכן אם יצאו מהסאה חמישה
קבים ורובע הקב נשאר שלושה לוגים וכשיצא עוד משהו
נשאר פחות משלושה לוגים. בנידון זה, שבמקווה נמצאו
מים כשרים עומדים בפני עצמם, הקילו חכמים ואמרו: אנו
תולים שהמים האחרונים דחפו את הראשונים ותפסו
מקומם. (29) הכשרים הראשונים והשאובים שנפלו
לתוכם. [ההבדל בין דין זה לבין הדין הקודם בולט. שם
אין אנו תולים שהראשונים הם גם ראשונים ליציאה אלא
משערים לפי חשבון, כמו שנתבאר למעלה, אבל בנידון אנו
מקבלים הנחה זו. והנימוק: שם קדמו השאובים והם
פוסלים את הכשרים הנופלים לתוכם ובנידון המדובר
כשקדמו הכשרים]. (30) המקווה הכשר מכשיר את
הפסול. זה נקרא "השקה".

ז. המסלק את הטיט³¹ לצדדים³² ונמשכו ממנו
שלשה לגים למקנה - הרי זה פשוט³³. הנה תולש
הטיט ומגביהו בידו והבדילו מן המקנה לצדה
ונמשכו ממנו שלשה לגין - הרי אלו פוסלין³⁴.

(31) שברקיעת המקווה. (32) וחלק ממנו מתבלט מעל פני
המים. (33) מפני שהמים שבתוך הטיט היו מחוברים למי
המקווה לא נעשו שאובים. (34) כשלא נשאר במקווה 40
סאה בלי המים שבטיט, ברגע שנבדל הטיט מן המקווה
נעשו המים שבו שאובים.

ח. גיס³⁵ העובר ממקום למקום, וכן בהמה³⁶
העוברת ממקום למקום, וזלפו בידיהם וברגליהם
שלשה לגין למקנה - הרי זה פשוט. ולא עוד, אלא
אפלו עשו מקנה בתחלה³⁷ - הרי זה פשוט.

(35) צבא. מובן שלא דוקא צבא אלא גם בשכונות מרובות
אוכלוסים הדין כך. (36) בתוספתא כתוב: "לגיון וכן
בהמה וכו'", ופירש הרא"ש (מובא בטור יורה דעה סימן
רא), שלגיון היינו פרשים והסוסים העבירו ברגליהם את
המים והוא מחלק בין רגלי אדם לרגלי בהמה, רגלי אדם
או ידיו פוסלים, ורגלי בהמה אינם פוסלים. (37) פירוש,
שלא היו שם מים ניקווים כלל והלגיון הביא ברגליו כל
ארבעים הסאה. [בתוספתא שם הלכה ב מחלק רבי יוסי בין
זילף בידי וברגליו ובין הולכים על הקרקע. ומפרש רבינו
כוונת רבי יוסי שנטל בידי ורגליו ממש את המים ונתנם
למקווה, ורבינו מתכוון כשהולכים עם הקרקע (כסף משנה).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח'י"ד אלול תשע"ט

מצות עשה קנד.

המצוה הקנ"ד — הצווי שצצטוינו לשבות בשבת, 23
 והוא אמרו: "וביום השביעי תשבת" (שמות כג, יב). וכבר 24
 נכפל הצווי במצוה זו כמה פעמים. ובאר לנו יתעלה 25
 (שמות כ, י), שהשביטה הזאת מן-המלאכה היא חובה לנו 26
 ולבהמתנו ולעבדינו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת 27
 שבת וגם במסכת יום טוב (ביצה). 28

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ט

מצות עשה קנד.

המצוה הקנ"ד — הצווי שצצטוינו לשבות בשבת, 29
 והוא אמרו: "וביום השביעי תשבת" (שמות כג, יב). וכבר 30
 נכפל הצווי במצוה זו כמה פעמים. ובאר לנו יתעלה 31
 (שמות כ, י), שהשביטה הזאת מן-המלאכה היא חובה לנו 32
 ולבהמתנו ולעבדינו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת 33
 שבת וגם במסכת יום טוב (ביצה). 34

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שכ.

המצוה המשלימה שלש מאות ועשרים — 35
 האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה בשבת, והוא אמרו: 36
 "לא-תעשה כל-מלאכה" (שמות כ, י). והעובר על לאו זה, 37
 פירש בו הכתוב (שם לא, יד) שהוא בכרת, אם לא ידע בו 38
 הדין, ואם נתקיימה עליו העדות — חייב סקילה. כל-זה 39
 אם הוא מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה. 40
 וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת. 41

יום ש"ק י"ד אלול ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שכ.

המצוה המשלימה שלש מאות ועשרים — 42
 האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה בשבת, והוא אמרו: 43
 "לא-תעשה כל-מלאכה" (שמות כ, י). והעובר על לאו זה, 44
 פירש בו הכתוב (שם לא, יד) שהוא בכרת, אם לא ידע בו 45
 הדין, ואם נתקיימה עליו העדות — חייב סקילה. כל-זה 46
 אם הוא מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה. 47
 וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת. 48

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ט

מצות עשה יט. רטו.

המצוה הי"ט — הצווי שצצטוינו להודות לו יתעלה 1
 אחר כל-אכילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלת ושבעת 2
 וברכת את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ח, י). ולשון התוספתא 3
 (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שצאמר: 4
 ואכלת ושבעת וברכת את-ה'". וכבר נתבאר דיני מצוה 5
 זו בכמה מקומות במסכת ברכות. 6

המצוה הרט"ו — הצווי שצצטוינו להמול, והוא 7
 אמרו יתעלה לאברהם: "המול לכם כל-זכר" (בראשית 8
 יז, י). ובפרוש הודיעה התורה על הכרת למבטל מצות 9
 עשה זו, והוא אמרו יתעלה: "וערל זכר אשר לא-ימול 10
 את-בשר ערלתו ונקרתה וגו'" (שם שם, יד). וכבר נתבאר 11
 דיני מצוה זו בפרק י"ט משבת (קל). ופרק ד' מיבמות 12
 (מז). ואין האשה מצוה על מילת בנה כמו שהאב מצוה 13
 על כך, כמו שנתבאר בקדושין (כט). 14

יום שני ט' אלול ה'תשע"ט

מצות עשה רטו. סדר תפלות כל השנה,
נהגו העם .. ימלוך עלינו וכו'

המצוה הרט"ו — הצווי שצצטוינו להמול, והוא 15
 אמרו יתעלה לאברהם: "המול לכם כל-זכר" (בראשית 16
 יז, י). ובפרוש הודיעה התורה על הכרת למבטל מצות 17
 עשה זו, והוא אמרו יתעלה: "וערל זכר אשר לא-ימול 18
 את-בשר ערלתו ונקרתה וגו'" (שם שם, יד). וכבר נתבאר 19
 דיני מצוה זו בפרק י"ט משבת (קל). ופרק ד' מיבמות 20
 (מז). ואין האשה מצוה על מילת בנה כמו שהאב מצוה 21
 על כך, כמו שנתבאר בקדושין (כט). 22

סדר תפלות כל-השנה נדפס לעיל
מעמוד צז עד עמוד צט

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ט
 נסח ברכות התפלה וסדורן נדפס לעיל
 מעמוד צט עד עמוד קז
 נסח הוידוי נדפס לעיל מעמוד קז עד
 עמוד קח

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ט

נסח ברכת המזון נדפס לעיל מעמוד קח
 עד עמוד קיא

ירמיה פרק כא אייב

א הדבר אשר יהיה אל־ירמיהו מאת יהוה בשלח אליו המלך צדקיהו את־פֿשחור בן־מלכיה ואת־צפניה בן־מעשיה הפהן לאמר: ב דרשנא בערננו את־יהוה פי נבוכדראצר מלך־בבל נלחם עלינו אולי נעשה יהוה אותנו ככל־נפלאותיו ונעלה מעלינו: ג ואמר ירמיהו אליהם כה תאמרן אל־צדקיהו: ד כה־אמר יהוה אלהי ישראל הנני מסב את־כלי המלחמה אשר בידכם אשר אתם נלחמים פֿם את־מלך בבל ואת־הפֿשדים הצרים עליכם מחוץ לחומה ואספתי אותם אל־תֹדֶה העיר הזאת: ה ונלחמתי אני אתכם ביד נטויה ובזרוע חזקה ובכף ובחמה ובקצף גדול: ו והפיתי את־יֹשְׁבֵי העיר הזאת ואת־הָאָדָם ואת־הבהמה בדבר גדול ימותו: ז ואחרי־כן נאם־יהוה אתן את־צדקיהו מלך־יהודה ואת־עבדיו ואת־הָעָם ואת־הנשארים בעיר הזאת מן־הדבר מן־החרב ומן־הרעב ביד נבוכדראצר מלך־בבל וביר איביהם וביר מבקשי נפֿשם והפם לפר־חרב לא־יחיוס עליהם ולא יחמל ולא ירחם: ח ואל־הָעָם הזה תאמר כה אמר יהוה הנני נתן לפניכם את־דרך החיים ואת־דרך המוות: ט הישלב בעיר הזאת ימות בחרב וברעב ובדבר והיוצא ונפל על־הפֿשדים הצרים עליכם (יחיה) וחיה והיתה־לו נפֿשו לשלל: י כי שמתי פֿני בעיר הזאת לרעה ולא לטובה נאם־יהוה ביד־מלך בבל תנתן ושרפה באש: יא ולבית מלך יהודה שמעו דבר־יהוה: יב בית דוד כה אמר יהוה דינו לבקר משפֿט והצילו גזול מיד עוֹשֶׁק פֿן־תֵּצֵא כאש חמתי ובערה ואין מכֶּפֶה מפֿני רע (מעלליהם) מעלליכם:

רש"י

בדבר גדול ימותו: (ט) והיתה לו נפשו לשלל. כאדם השולל שלל וחוטפו והולך לו כן תהיה לי נפשו שלולה מן המיתה מן ההורגים: (י) פני. כתרגומו רוגזי: (יב) מיד עושק. טעמו למטה שאינו שם דבר אלא שם הגזלן העושק את אחרים: ואין מכבה. שלא ימלט לכם שריד:

(ד) הנני מסב את כלי המלחמה. יש בכם היודעים להשביע את השרים של מעלה הממונים על הפורעניות להציל איש איש מן הרעה שהוא ממונה עליה ובכך אתם בוטחי הנני מיסב את השררה של זה לזה ולא תדעו על מי תשביעו: ואספתי אותם. כלי מלחמה אל תוך העיר הזאת שאשחית אתכם בדבר ע"י מלאך המות שהוא מן השרים העליונים וכן מפורש בענין

מצודת ציון

(ב) ויעלה. ענין סילוק כמו העלות הענין (במדבר ט: ד) מסב. מל' סיבוב: את מלך. אל מלך: הצרים. מל' מצור: ואספתי. ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים יט: ז) יחוס. ענין חמלה כמו וחוסה עלי (נחמיה יג) וכפל הדבר במ"ש: (ח) נותן. ענין אמירה כמו ולא נתן תפלה (איוב א: א) את דרך. את ענין: (ט) ונפל. ענין השכנה ונטיה כמו אל הכשדים אתה נופל (לקמן לו): לשלל. ענין ביזה: (יב) דינו. מלשון דין: מעלליכם. מעשיכם:

מצודת דוד

(ב) דרש נא. עתה דרש כתפלה בעבורינו אל ה': ככל נפלאותיו. כמו כל הנפלאות הרגיל לעשות מאז: ויעלה. ויסתלק מעלינו: (ד) הנני מסב. אסבב מכם את כלי המלחמה לתתם אל מלך בבל וכו' ר"ל לא תצליחו עם כלי המלחמה כאילו הם לקוחים ממכם ונתונים בידם להלחם עמהם: ואספתי. אני אכניס את הכשדים אל העיר ולא תוכלו למנעם: (ה) ונלחמתי. ר"ל אגביר הכשדים עליכם כאילו אני נלחם עמכם: ביד נטויה. אחז במשל מגבור הנלחם ונוטה ידו מול האויב: (ו) את יושבי העיר. וחזר ומפרש ואת האדם ואת

הבהמה: בדבר. ר"ל ההכאה תהיה שימותו בדבר גדול: (ח) נותן לפניכם. ר"ל מפרש אני לפניכם באיזה ענין תמצאו חיים ובאיזה ענין תשיג אתכם המיתה: (ט) בחרב וכו'. ר"ל באחד מאלה: ונפל. ישכון אל הכשדים להיות סר למשמעתם: והיה. ישאר חי ויורויה נפשו כאילו שללה לעצמו מיד ההורגים: (י) שמתי פני. שמתי מחשבותי בעיר הזאת להרע לה וכו': (יא) ולבית מלך יהודה. מוסב על מלת תאמר האמור בתחילת הענין וכאומר ולבית וכו' תאמר שמעו וכו': (יב) דינו לבוקר. הוא ענין דרך זירוז: גזול. הנגזל: עושק. הגזלן העושק את הזולת: כאש חמתי. ר"ל כמו האש כשיוצאת הולכת ושרפת מעצמה כן תבער בהם חמתי ולא ימצא מי יכבה ר"ל אין מי ימחה בידי: מפני רוע מעלליכם. מוסב על ובערה:

קהלת פרק ח א-ז

א מי כהחכם ומי יודע פֶּשֶׁר דְּבַר חֲכָמָה אֲדָם תֵּאִיר פָּנָיו וְעַז פָּנָיו יִשְׁנָא: ב אֲנִי פִּימָלֶךְ שְׁמֹר וְעַל דְּבַרְתָּ שְׁבוּעַת אֱלֹהִים: ג אֶל־תִּבְהַל מִפָּנָיו תִּלְךָ אֶל־תַּעֲמֹד בְּדָבָר רַע פִּי כָל־אִשֶּׁר יִחְפֹּץ יַעֲשֶׂה: ד בְּאִשֶּׁר דְּבַר־מֶלֶךְ שְׁלֹטֹן וּמִי יֹאמַר־לוֹ מִה־תַּעֲשֶׂה: ה שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יִדַּע דְּבַר רַע וְעַתּ וּמִשְׁפָּט יִדַּע לֵב חָכָם: ו פִּי לְכָל־חֹפֶץ יֵשׁ עֵת וּמִשְׁפָּט פִּירְעַת הָאָדָם רַבָּה עָלָיו: ז פִּי־אֵינְנוּ יֹדַע מִה־שִּׁיחִיָּהּ בִּי בְּאִשֶּׁר יִהְיֶה מִי יִגִּיד לוֹ:

רש"י

תבהל מפניו תלך. אל תהי נבהל לומר שתלך ותברח מפניו למקום שאינו שליט שם שבכל מקום הוא שליט: ואל תעמוד בדבר רע. אל תעמיד עצמך עוסק בדברים רעים: כי כל אשר יחפוץ. להפרע ממך רשות ויכולת בידו לעשות: (ד) באשר דבר מלך שלטון. בשביל אשר דבר הקב"ה מושל הוא ומי יאמר לו מה תעשה, ואם שומר מצוה אתה לא תדע דבר רע ולא תבואך: (ה) ועת ומשפט ידע לב חכם. החכם יודע שיש עת קבוע לפקודת רשעים ומשפט"י יש לפני הקב"ה שסופו להפרע מהם, משפט יוסטי"צא בלעז והיא הפורענות: (ו) כי לכל חפץ. שהאדם עושה חפצו ועובר על דת יש עת להפרע ומשפט ופורענות מוכנת: כי רעת האדם רבה עליו. כאשר רבה רעת האדם וסאתו גדושה אז באה פקודתו, וכי משמש בלשון כאשר כמו (שמות יח) כי יהיה להם דבר בא אלי: (ז) כי איננו יודע מה שיהיה. כשהרשע עובר עבירה איננו נותן לבו למה שעתיד הקב"ה להביאו במשפט ואוי לו בכך: כי כאשר יהיה. הפורענות מי יגיד לו להמלך בו וליטול בו עצה וליטול רשות כי פתע פתאום יבואנו:

מצודת ציון

(א) פשר. ענין פתרון ופירוש. כמו מפשר חלמיין (דניאל ה יב): ועוז. חוזק: ישנא. מלשון השתנות: (ב) ועל. ואצל. כמו והחונים עליו (במדבר ב יב): דברת. מלשון דבור: (ג) בדבר רע. בענין רע: (ד) ומשפט. ענין מנהג. כמו ומשפט הכהנים (ש"א ב יג): (ו) כי. כאשר: רעת. ענינו מחשבה. כמו בנתה לרעי (תהלים קלט ב): רבה. גדולה:

מלך שמור. וכאילו אמר אני מזהירך ומלמדך פי מלך שמור לבל תמרה אמרי פיו: ועל דברת. אבל כשמצות היה אצל דבר השבועה שהשבועה האלהים, רוצה לומר שלא יהיה היפך מצות המקום אשר עליהם נשבענו לו בחורב לעשותם ולקיימם: (ג) אל תבהל. אל תהיה נבהל לומר שתלך ותברח מפניו לבל ישיגך לעשות עמך רעה, אני מזהירך אל תעמוד בענין רע להמרות פי מלך בבטחון זה, כי כל מה שיחפוץ המלך יעשה, ואם יחפוץ ברעתך ישיגך במקום שברחת: (ד) באשר. בעבור אשר דבר מצות מלך הוא מושל בכל מקום ולא נמצא מי שימחה בידו לומר לו למה תעשה כזאת, וקשה אם כן להנצל מידו: (ה) ועת ומשפט. רוצה לומר, אם אמנם אין לשמוע לעבור על אחת ממצות ה' אין כל העתים שוות, כי יש עת שהשעה צריכה לכך לעבור על המצוה למען שמוע דבר המלך לעשות גדר ומשמרת, וכן יש דבר מנהג המלכות הגדור על כל אנשי המדינה, שמהראוי לשמוע לה ואם היא לעבור על המצות, כי דינא דמלכותא דינא: (ז) כי איננו יודע. רוצה לומר, כי בתחלת המחשבה אין האדם יודע להשכיל מה שיהיה לאחרונה למען דעת ממנו העת והמשפט: כי כאשר יהיה. רוצה לומר, ואף אם ישכיל מה בתחלת המחשבה מדבר שיהיה לאחרונה זהו דרך כלל אבל מי יגיד לו פרטי הדברים כאשר יהיו באמת בעת היותן כי מחשבת הלב לא תגיד כל זה לאדם בתחלת המחשבה כִּי־אם אחר העמקת המחשבה בעיון רב, אז ישכיל ויבין את כל אלה, ולפיהן יוכל לדעת העת והמשפט:

מצודת דוד

(א) מי כהחכם. מי בעולם חשוב כאדם חכם: ומי יודע. הכ"ף של כהחכם משתמש בשתים, כאילו אמר ומי כידוע, רוצה לומר מי בעולם מאושר כאדם יודע פתרון כל דבר. והוא כפל ענין במלות שונות: תאיר פניו. כי בעבור החכמה כולם מחבבים אמריו ונשמעין לו, והוא דבר המרחיב לב האדם ומצהיל הפנים: ועוז פניו. חוזק מראית פניות נשתנה לשבח משאר בני האדם. והוא כפל ענין במלות שונות: (ב) אני פי

י הוא הָיָה אוֹמֵר: כָּל שְׂרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימָנוּ – רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימָנוּ; וְכָל שְׂאֵין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימָנוּ – אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימָנוּ. רַבִּי דֹסָא בֶן הֶרְפִּיָּס אוֹמֵר: שָׁנָה שֶׁל שְׁחִירָת, וַיֵּין שֶׁל צִהָרִים, וְשִׁיחַת הַיָּלָדִים, וְיִשְׁבִּית בְּתֵי כְּנִסְיֹת שֶׁל עַמִּי הָאֶרֶץ – מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם.

יא רַבִּי אֱלֵעָזָר הַמּוֹדְעִי אוֹמֵר: הַמַּחְלֵל אֶת הַקִּדְשִׁים, וְהַמְבַּזֵּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת, וְהַמְלַבֵּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרִבּוֹ, וְהַמְפַּר בְּרִיתוֹ שֶׁל אֲבֵרָהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, וְהַמְגַלָּה פָּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא בַּחֲלָכָה, אָף עַל פִּי שֵׁישׁ בִּידוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים – אֵין לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

פירוש ברטנורא

י כל שרחה הבריות נוחה הימנו. כל מי שאהוב למטה בידוע שהוא אהוב למעלה: שניה של שחירות. שהולך וישן עד שעונת קריאת שמע עוברת: ויין של צהרים. מושך לבו של אדם, דכתיב (קהל ב') למשוך בין את בשרי, ומביא אותו לידי שכרות: ושיחת ילדים. מבטלת את אבותיהם מלעוסק בתורה: וישיבת כנסיות של עמי הארץ. שמתכנסים ומדברים בדברים בטלים:

יא המחלל את הקדשים. המביא קדשי המזבח לידי פגול ונותר ופסא, או המועל ונהנה בין בקדשי מזבח בין בקדשי בדיק הבית: והמבזה את המועדות. ימים של חול המועד, עושה בהן מלאכה או נוהג בהן מנהג חול באכילה ושתיה: והמלביין פני חבריו ברבים. המתבייש פניו מאדימות תחלה ואח"כ מתלבנות, שהנפש יש לה שתי תנועות אחת לחוץ ואחת לפנים, וכשמביישים את האדם, בתחלה הרוח מתנועע לצד חוץ כמי שמתמלא חמה ופניו מאדימות, וכשאינו מוצא טענה כיצד יסיר הבושת שהוא מעל פניו, הוא דואג בקברו ונכנס הרוח לצד פניו מפני הצער. ופניו מתכרכמים ומתלבנים. והוא שאמרו (בבא מציעא נ"ח ע"ב) בענין ההלבנה, דאילו סומקא ואחי חיורא: והמפר בריתו. שלא מל, או שמו' ומושך ערלתו לכסות המילה כדי שלא יראה שהוא מהול: והמגלה פנים בתורה. שמראה פנים ופירושים בתורה שלא כהלכה. כגון המתרגם ומורעך לא תתן לתעביר למולך, ומורעך לא תתן לאעביר לארמויות. ואין זה פשוטו של מקרא. ובכלל זה הדורש דרשות של דופי. פירוש אחר, מגלה פנים, שמעזיז פניו לעבור על דברי תורה בפרהסיא ביד רמה ואין לו בושת פנים: אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים. ולא חזר בתשובה מאחד מעבירות הללו שבדור, אע"פ שבאו עליו יסורים ומת ביסורים, אין לו חלק לעולם הבא. אבל אם חזר בתשובה קודם מותו, אין קץ דבר שעומד בפני התשובה:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה יא

רבי אלעזר המודעי, מוצא – כפי שמעיד כינויו – ממודיעין, עירם של החשמונאים. מלבד מאמרו כאן, במסכתו, לא נזכר שמו במשנה. בעיקר היה ידוע כבעל אגדה, ובייחוד בפירוש המקראות. רבן גמליאל מיכנה היה מחשיב אותו מבחינה זו, והיה רגיל לומר: "עדיין צריכים אנו למודיע" (שבת נה, ב; מגילה טו, ב; ועוד). רבי אלעזר המודעי היה דרור של בר כוכבא ועמד לימינו. אולם לבסוף, בימי המצור על ביתר, נחשד על ידי בר כוכבא שהוא אומר להשלים עם האויב, והרגו ("עין אינה רבה פרק ב'). במאמרו שבמשנתנו מונה רבי אלעזר המודעי חמישה חטאים, שהעושה אותם אין לו חלק לעולם הבא.

רבי אֱלֵעָזָר הַמּוֹדְעִי אוֹמֵר: הַמַּחְלֵל אֶת הַקִּדְשִׁים – שאינו נהנה בהם כהלכה, והוא בטמא אותם, או שהוא נהנה ומועל בהם, או שהוא מטיל בהם מום, או שהוא מוציאם מחוץ למחיצתם: קדשי קדשים חוץ לעזרה, וקדשים קלים חוץ לירושלים – כל זה נכנס בכלל "המחלל את הקדשים", בין קדשי מזבח ובין קדשי בדיק הבית; וכיון שהוא מחלל אותם במזיד, מוכח הדבר שהוא כופר בקדושתם, ואינו מאמין שבאה עליהם מצוות ה' (ספר המאור להרמב"ם): וְהַמְבַּזֵּה אֶת הַמּוֹעֲדוֹת – ימי חול המועד, שעושה בהם מלאכה בדבר שאינו אבד; או שנוהג בהם מנהגי חול באכילה ושתיה; וְהַמְלַבֵּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בְּרִבּוֹ – המעליב את חברו בפני הרבים, שגורם לו שפניו יחוריו אחרי שהאדימו בראשונה, כאומרם (בבא מציעא נח, ב): "אזיל סומקא ואחי חיורא" (מי שנכלם הולכת האדימיות מעל פניו ובהא הלבנונית), ואמרו חכמים (ברכות נח, ב): "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש, ואל ילבין פני חברו ברבים", שכאילו שופך דמים הוא; וְהַמְפַּר בְּרִיתוֹ שֶׁל אֲבֵרָהָם אֲבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם – שלא מל את בנו, או שלא מל את עצמו כשלא נימול בילדותו; או שמשך ערלתו לכסות המילה כדי שלא יחא ניכר שהוא מהול; וְהַמְגַלָּה פָּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא בַּחֲלָכָה – מלשון "שבעים פנים לתורה", כלומר שמפרש את התורה שלא כהלכה, כגון שמראה את עצמו כאילו הוא יודע בסתרי תורה, והוא אומר על הגנלה שאינו אלא משל, ולא היתה כוונת ה' אליו כלל; כגון שעל איסור אכילת חזיר, אכל מה שאסרה תורה בשר חזיר הוא משל, שלא יהיו מידותיו של אדם מגנות ומולכות; – וזהו שורש מרשי הכפירה, מפני שהמצוות אף על פי שיש בהן צד נסתר, אין ספק שעצם המצוה הוא הגנלה ממנו; ואי אפשר לכוון כוונתה מצד הנסתר מבלי לקיימה מצד הגנלה (המאירי). ויש מפרשים: והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה – שמעזיז פניו לעבור על מצוות התורה

יוס ראשון

באור משנה י

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת מאמרי של רבי חנינא בן דוסא בענין חכמות של אדם, מביאה משנתנו מאמר נוסף של רבי חנינא, בענין מידותיו של אדם, שכל שהוא אהוב על הבריות אהוב גם למקום.

הוא – רבי חנינא בן דוסא – הָיָה אוֹמֵר: כָּל שְׂרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימָנוּ – שיש לבריות נחת רוח ממעשיו, רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימָנוּ – לפי ששם שמים מתקדש ומתאהב על ידו. וְכָל שְׂאֵין רוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימָנוּ – ששנאויו הוא על הבריות בגלל מידותיו הרעות, אֵין רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימָנוּ – לפי ששם שמים מתחלל על ידו; וכן אמרו (יומא פא, א): כל שקורא ושונה, ומשמש תלמידי חכמים, ודיבורו בנחת עם הבריות, ומשאו ומתנו באמונה – מה הבריות אומרים עליו? אשרי פלוני שלמד תורה אשרי אביו שלימדו תורה, אשרי רבו שלימדו תורה... ראו כמה נאים דרכיו וכמה מתוקנים מעשיו! עליו הכתוב אומר (ישעיה סא, א): "ויאמר לי עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר". אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים, ואין משאו ומתנו באמונה ואין דיבורו בנחת עם הבריות – מה הבריות אומרים עליו? אי לו לפלוני שלמד תורה, אי לו לאביו שלימדו תורה, אי לו לרבו שלימדו תורה; ראו, כמה מקולקלים מעשיו, וכמה מכוערים דרכיו! ועליו הכתוב אומר (יוחזקאל לו, כ): "ויחללו את שם קדשי באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו". רַבִּי דֹסָא בֶן הֶרְפִּיָּס – שהיה בן דורו של רבן יוחנן בן זכאי – אוֹמֵר: שָׁנָה שֶׁל שְׁחִירָת – שאדם מוסיף לישון בבוקר מתוך עצלות, בשעה שהוא צריך לקום לעבודת הבורא, לקרוא שמע ולהתפלל, וַיֵּין שֶׁל צִהָרִים – המושך לבו של אדם ומרגילו בשכרות, וְשִׁיחַת הַיָּלָדִים – המשעשעת ומושכת, ומבטלים בה הרבה זמן, וְיִשְׁבִּית בְּתֵי כְּנִסְיֹת שֶׁל עַמִּי הָאֶרֶץ – שמתכנסים ועוסקים בשיחה בטלה; כל הדברים הללו מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם – בפרק הקודם שנינו (משנה יא): "עין הרע יצר הרע ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם" – שלשת הדברים הללו, שמנה שם רבי יוחנן, הם דברים רעים כשלעצמם, שמאבדים את הגוף, ומוציאים את האדם מן העולם בלא עת; ברם, רבי דוסא בן הרכינס מונה כאן ארבעה דברים, שהם כשלעצמם טובים לגוף וערכים עליו, אבל הם קשים לנשמה, וכשאדם משתקע בהם במותרות ובחיים ההמוניים האלה, הוא מאבד עולמו בידי (הרשב"א).

יב רבי ישמעאל אומר: הוי קל לראש, ונוח לתשחרת, והוי מקבל את כל האדם בשמחה.
יג רבי עקיבא אומר: שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה. מסרת סוג לתורה; מעשרות סוג לעשר; נדרים סוג לפרישות; סוג לחכמה שתיקה.

פירוש ברטנורא

יב הוי קל לראש. לפני אדם גדול זקן ויושב בראש בשיבה, הוי קל לעבוד עבודתו ולשמש לפניו: ונוח לתשחרת. לאדם בחור ששערותיו שחורות אינך צריך להקל עצמך כל כך, אלא תעמוד לפניו בנחת וכישוב: והוי מקבל וכו'. נגד כל אדם בין ראש בין תשחרת תעמוד בשמחה. מקבל, כמו מקביל. מתורגם נגד, קבל. פירוש אחר, הוי קל לראש, בראשיתך כשאתה בחור הוי קל לעשות רצון בוראך, ובקונתך כשהושרו פיך מפני הזקנה תהא נוח לו: **יג** מפורת סייג לתורה. המסורת שמסרו לנו חכמים בחסרות ויתרות שבתורה, הם גדר וחזיון לתורה שבכתב, שעל ידיהם אנו מכינים כמה מצות אדם יעשו אותם. כמו בסכת בסכת בסכות, שנים חסרים ואחד מלא, שממנו אנו לומדים להכשיר סוכה בשלש דפנות. וכונן מועד ה' אשר תקראו אתם, שנכתב חסר בשלשה מקומות, ללמד, אתם אפילו שוננים, אתם אפילו מוידים, אתם אפילו מוטעים: מעשרות סייג לעושר. דכתיב עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר [תענית טז]: נדרים סייג לפרישות. בזמן שאדם מתחיל בפרישות ומתירא שלא יעבור, מקבל עליו בלשון נדר שלא יעשה כך וכך, ועל ידי כן הוא כובש את יצרו: סייג להכמה שתיקה. כמה אנן קיימין, אי בשתיקה מדברי תורה, הרי כבר כתיב והגית בו וגו', אי בשתיקה מרכילות ולשון הרע וקללה, דאורייתא ניהו. הא אינו מדבר אלא בשתיקה מדברי הרשות שבין אדם לחברו, שיש לו לאדם למעט הדבור בהם כל מה שאפשר. ועליהם אמר שלמה (משל י"ג) גם אויל מחריש חכם יחשב:

משניות מבוארות – קהתי

אליך עניים לבקשך, שתמליץ עליהם אצל ראשי העיר, תהיה קל לעשות מבוקשם, וזה "ונוח לתשחרת" – היינו לשחר פני השרים. ואף אם יטריחו אותך כמה פעמים, אל תראה להם פנים וזעפות אלא הווי מקבל את כל האדם בשמחה ("כנסת ישראל").

באור משנה יג

רבי עקיבא היה איש האשכולות (איש שהכל בו, כל מעלות המדות ומעלות החכמות). וכן אמרו (ירושלמי סוטה ט, י): "משמת יוסי בן יעזר בטלו האשכולות ולא עמד אשכול עד שבא רבי עקיבא". אמנם לא היתה לו זכות אבות (בכרות כז, ב), אבל גדולה מאד היתה זכות עצמו, שכן היה עץ צצמח מתחתיו, ובכוחות עצמו היה לאור אדיר: היה נערך בתורתו וחכמתו בחייו, ושמו היה הולך מסוף העולם ועד סופו (יבמות טז, א), ונקדש כמותו על קידוש שם שמים ותורתו. וכוותיו המובהקים היו רבי אליעזר ורבי יהושע. כן שימש גם את רבי נחום איש גז, והושפע משיטתו במדרש התורה, שהיה דורש ב"ריבוי ומיעוט". רבי יהודה הנשיא שהיה מונה שבחם של חכמים קורא לרבי עקיבא: "אוצר בלום", שכן דומה הוא לפועל שנטל קופתו ויצא לחוץ, מצא חסין, מניח בה, מצא שעורים, מניח בה, כוסמין – מניח בה... כיון שנכנס לביתו – מברך הוא חסידים בפני עצמם, שעורים בפני עצמם, כוסמים בפני עצמם. כך עשה רבי עקיבא, ועשה כל התורה טבעות טבעות" (אבות דרבי נתן יח) – שהבדיל את כל עניני ההלכה לסוגיה ומכל התורה עשה שלשלת אחת שטבעותיה וחוליותיה אחורות ודבוקות זו בזו (ספר המאור להרמב"ם). במאמרו שבמשנתנו מונה רבי עקיבא חמישה סייגים, כדי להרחיק את האדם מן החטא.

רבי עקיבא אומר: שחוק וקלות ראש – שחוק וליצנות והתנהגות של קלות ראש, תוך שיחות בטלות ופטפוטי הבלים, מרגילין לערוה – מרגילים את האדם לידי פריצות; "אבל כובד ראש ויראה – סייג לעריות, שכל המשנה בסייגים מדברת" (דבנו יזונה). ומדוע לא נקט רבי עקיבא בלשון זו, כדרך שנקט בשאר הדברים? שלא תאמר: "כובד ראש ויראה" אינם אלא סייג, דהיינו ממידות החסידות, ואילו שחוק וקלות ראש הן מידות כל אדם בינוני, ובא רבי עקיבא להשמיענו, ששחוק וקלות ראש מידות פחותות הן, המביאות את האדם להתפרקות מוסרית, ועליו להתרחק מהן ("ימנן אבות"). **מסרת סייג לתורה** – התורה שבעל פה שנמסרה מדור לדור, הרי היא סייג, דהיינו גדר, לתורה שבכתב, שכן בלעדי המסורת לא היינו מבינים את פירוש התורה והלכותיה, והיתה התורה דומה לכרם בלי גדר וסייג, שכל אחד היה נוהג בה כבהפקר, לבארה ולפרשה כטוב בעיניו. ויש מפרשים: מסורת – שמסרו לנו חכמים בחסרות ויתרות שבתורה, סייג לתורה – שבלי המסורת של מלא וחסר ומניין התיבות והאותיות שבתורה שקבעו בעלי המסורת, היתה התורה עשויה הרבה תורות, לפי שינוי נוסחאותיהן וגירסאותיהן המתחלפות, וכל "מבין" היה מגיה ומתקן לפי ראות עיניו וכפי דעתו ורוחו. **מעשרות סייג לעשר** – בזכות המעשרות מתבך האדם בעושר, והוא שמור לו לטובתו, שנאמר (דברים יד, כב): "עשר תעשר", ודרשו (תענית ט, א): עשר

בפרהסיא, והיא תכלית הכפירה, כמו שכתוב (במדבר טו, ל): "הנפש אשר תעשה ביד רמה... את ה' הוא מגדף" (רמב"ם); – כל העושה אחד מהחטאים הללו, **אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים** – אם אינו חוזר בתשובה (ברטנורא), **אין לו חלק לעולם הבא** – לפי שחטאים אלו חמורים הם מעבירות אחרות, שכן בעבירות אחרות אפשר להצדיק את האדם ולומר, שיצרו תקפו, אבל כל אלה אין עבירתם באה אלא מצד הכפירה וביזוי דבר ה'. וכן אמרו בברייתא בגמרא (סנהדרין צט, א): "כי דבר ה' בזה" (במדבר טו, לא) – זה המגלה פנים בתורה, "ואת מצוותו הפר" (סם) – זה המפר ברית בשך; "הכרת תכרת" (סם) – "הכרת" בעולם הזה, "תכרת" לעולם הבא. מכאן אמר רבי אלעזר המרדכי: המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות, והמפר בריתו של אברהם אבינו, והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה, והמבלין פני חברו ברבים, אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא.

יום שני

באור משנה יב

רבי ישמעאל היה חברו ובר מחלוקתו של רבי עקיבא. מרביות הראשונים היה, כנראה, רבי יהושע בן חנניה, שכפי המסופר בגמרא (גיטין נח, א) פדה אותו בהיותו עוד תינוק שבוי בבית האסורים ברומא. כמו כן קיבל תורה מפי רבי אליעזר, וכן היה תלמידו של רבי נחמיה בן הקנה, שממנו קיבל את שיטתו במדרש התורה "ככלל ופרט". במאמרו שבמשנתנו מוזכר רבי ישמעאל, שיש להתנהג כלפי כל אדם ככבוד הראוי, ולקבלו בשמחה. ואמנם רבי ישמעאל התנהג כך אף כלפי הגויים, שכן מסופר בירושלמי (בכרות ח): גוי אחד פגע את רבי ישמעאל ובירכו; החזיר לו: עליך נאמר: "ומברכך ברוך".

רבי ישמעאל אומר: הוי קל לראש – שתעשה את עצמך קל ורווי כלפי אדם חשוב ונכבד, לשרתו ולעשות רצונו. ונוח לתשחרת – כלפי צעיר, ששערותיו עדיין שחורות, אינך מחוייב אמנם להקל בכבודך, אבל עליך להתנהג כלפיו בנחת ובמתינות. **והוי מקבל את כל האדם בשמחה** – כל אדם שבא אליך, בין זקן, בין צעיר, בין חכם ובין הדיוט, תקבל אותו בשמחה. ומפרש הרמב"ם, שזה יותר ממה שאמר שמאי (למעלה א, טו): "בסבר פנים יפות". ויש מפרשים: הווי קל לראש – הווי קל לעשות רצון בוראך בראשיתך, בהיותך צעיר לימים (ויש מוצאים רמז: "לראש" – ראשי תיבות: לעשות רצון אביך שבשמים) – הרב אלשאקר, ונוח לתשחרת – וגם בימי זקנותך, כשהושרו כבר פניך מחמת הזיקנה, תהא נוח לו, כלומר שתהא רוח המקום נוחה ממך (רש"י: ברטנורא). והוי מקבל את כל אדם בשמחה – שגם בינך לבין חברך תהא מידתך לקבל את כל אדם בשמחה ובטוב לב. ובמדרש שמואל מבואר: ונוח לתשחרת – תהא נוח למי שמשחר פניך ומבקש ממך איזו טובה, לתת לו משאלות לבו. ויש מפרשים בדרך זו את כל המאמר: "הווי קל לראש" כלומר ששכיבואו

יֵד הוּא הָיָה אוֹמֵר: חֲבִיב אָדָם שְׁנִבְרָא בְּצִלָם; חֶבֶה יִתְּרָה נֹדַעַת לוֹ שְׁנִבְרָא בְּצִלָם, שְׁנֵאֲמֵר (בראשית ט, ו): "בְּצִלָם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם". חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל, שְׁנִקְרָאוּ בְּנִים לְמֻקֹּם; חֶבֶה יִתְּרָה נֹדַעַת לָהֶם שְׁנִקְרָאוּ בְּנִים לְמֻקֹּם, שְׁנֵאֲמֵר (דברים יד, א): "בְּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם". חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵתִן לָהֶם פְּלִי חֲמֻדָּה; חֶבֶה יִתְּרָה נֹדַעַת לָהֶם, שְׁנֵתִן לָהֶם פְּלִי חֲמֻדָּה שְׁבוּ בְּנִרָא הָעוֹלָם, שְׁנֵאֲמֵר (משלי ד, ב): "כִּי לִקַּח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרֹתַי אֶל־תַּעֲזֹבוּ".

מִזֶּה הַכֹּל צָפוּי, וְהָרְשׁוֹת נִתְּנוּנָה; וּבְטוֹב הָעוֹלָם נִדּוּן; וְהַכֹּל לְפִי רֵב הַמַּעֲשֶׂה.

פירוש ברטנורא

יד **חבה יתירה נודעת לו.** רמב"ם פירש, חבה יתירה הראה הקב"ה לאדם שהודיעו ואמר לו ראה שבראתיך בצלם, שהמטיב לחברו ומודיעו הטובה שעשה עמו, מראה חבה יתירה יותר משאלו הטיב עמו ואינו חשוב בעיניו להודיעו הטובה שעשה עמו. ויש לפרש, חבה יתירה נודעת לו, חבה גלויה ומפורסמת, שלא בלבד אהבה מסותרת היה לו למקום ברוך הוא עם האדם אלא אף חבה גלויה וידועה לכל: **שנאמר כי לקח טוב.** כל מעשה בראשית שנאמר בו וירא אלהים כי טוב, לא נברא אלא בשביל התורה שנקראת לקח, כמה דאת אמר (דברים ל"ב) יערוף כמטיר לקחי:

טז הכל צפוי. כל מה שאדם עושה בחדרי חדרים גלוי לפניו: והרשות נתונה. בידו של אדם לעשות טוב ורע, כדכתיב (שם ל') ראה נתתי לפניך היום

משניות מבוארות – קהתי

הולך? אמר להם: לעשות מצוה. אמרו לו: וכי מה מצוה זו? אמר להם: לרחוץ בבית המרחץ. אמרו לו: וכי זו מצוה היא? אמר להם: מה אם איקונין של מלכים שמעמידים אותו בבתי תיאטראות ובתי קרקסאות, מי שנתמנה עליהם הוא מורקן ושוטפן ובשכר זה מעלים לו מזונות; ולא עוד אלא שהוא מתגדל עם גדולי מלכות – אני שנבראתי בצלם, שנאמר "כי בצלם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם", על אחת כמה וכמה." **חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל, שְׁנִקְרָאוּ בָּנִים לְמָקוֹם** – ואפילו בשעה שהם חוטאים (קידוּשִׁין לו, א), שנאמר (ירמיה ד, כב): "בָּנִים סָכְלִים הֵמָּה"; וכן כתוב (זכריות לב, ב): "בָּנִים לֹא אִמּוֹן בָּם".

חֲפָה יִתְּרָה נֹדַעַת לָהֶם שְׁנֵקְרָאוּ בָּנִים לְמָקוֹם – חִיבָה יִתְּרָה
הִרָאָה הִקְבָּה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוֹדִיעַם שֶׁהֵם בָּנִים, שְׁנֵאָמַר: "בָּנִים אֲתֵם
לָהּ אֱלֹהֵיכֶם" – וְזוּ מַעֲלָתָם הַמִּיּוּחֶדֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל. בְּרֵם, מַעֲלָה זֹאת
תְּלוּיָה בְּמַעֲלָה אַחֶרֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאָמַר לָהֶם
כְּפִי חֲמֻדָּה – הִיא הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת "חֻמְדָּה", שֶׁנֶּאֱמַר (תַּחֲלִים יט,
חֵי"א) "תּוֹרַת ה' תִּמְיָמָה... מִשְׁפָּטֵי ה' אֱמֶת... הַנְּחֻמִּים מִזֶּהָ וּמִפֵּז
רֹב"; וְכֵן אִמְרוּ (תְּבוּחִים קסז, א): כִּשְׁנֹתֵן הִקְבָּה תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, הִיא
קִילוֹ הוֹלֵךְ מִסּוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ... וְכֹל מַלְכֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם נִתְקַבְּצוּ
אֶצֶל בַּלֵּעַם הָרֹשַׁע וְאִמְרוּ לוֹ: "מָה קוֹל הַהֶמוֹן אֲשֶׁר שִׁמְעָנוּ? ... אִמַּר
לָהֶם: חֻמְדָּה טוֹבָה יֵשׁ לוֹ לַהֲקִבָּה בְּבֵית גִּנְיֹוּ... וּמִבְקֵשׁ לִיתְנֶה לְבָנָיו;
חֲפָה יִתְּרָה נֹדַעַת לָהֶם, שְׁנֵאָמַר לָהֶם כְּפִי חֲמֻדָּה שְׁבוּ נִבְרָא
הָעוֹלָם – כְּמוֹ שֶׁאִמְרוּ (בְּרָאשִׁית רַבָּה א'): "וְאֵהִיָּה אֶצֶל אֱמוּן" (חֲשֻׁלִּי
ח, ל"א) – הַתּוֹרָה אוֹמֶרֶת: אֲנִי יִיְהִי כָּל אוֹמְנֹתָי שֶׁל הִקְבָּה" בְּנוֹהֵג
שֶׁבְּעוֹלָם מֶלֶךְ בֶּשֶׁר וְדָם בּוֹנֶה פִּלְטִין, אֵינּוּ בּוֹנֶה אוֹתָהּ מִדַּעַת עֲצָמוֹ
אֶלָּא מִדַּעַת אוֹמֵן; וְהָאוֹמֵן אֵינּוּ בּוֹנֶה אוֹתָהּ מִדַּעַת עֲצָמוֹ, אֶלָּא דִּיפְתָּרֹת
וּפְנִקְסָאוֹת יֵשׁ לוֹ לְדַעַת הַיֶּאֱכָר הוּא עוֹשֶׂה חֲדָרִים, הַיֶּאֱכָר הוּא עוֹשֶׂה
פִּשְׁפֻּשִׁים – כֵּךְ הִיא הִקְבָּה מְבִיט בַּתּוֹרָה וּבוֹרָא אֶת הָעוֹלָם; וְחִיבָה
יִתְּרָה הִיא, שֶׁהוֹדִיעַ הִקְבָּה לְיִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּתַן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר
: "כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרָתִי אֶל־תַּעֲזוּבוּ" – וּמִבּוֹרָא
בְּכַרְטוֹנוֹרָא: "כֹּל מַעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וְיִרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב",
לֵב נִבְרָא אֶלָּא בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת "לִקַּח", שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים ל"ב,
א): "עֲרוּף כִּמְטָר לִקַּח". – "וּלְפִי ש"טוֹב" שִׁינֵּךְ דְּבָרִים גְּשָׁמִים,
וְ"חֻמְדָּה" יוֹתֵר דְּבָרִים שְׁכֻלִּים, שֶׁהַחֻמְדָּה הִיא בְּנִפְשׁ, לִכְן לֹא קִרָּא
לְתוֹרָה "כֹּלִי טוֹב" כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּבִירָאָה "כִּי טוֹב", אֶלָּא קִרָּא "כֹּלִי
חֻמְדָּה"; וּמִקְרָא מֵלֹא הוּא (בְּרָאשִׁית ג, ו'): "כִּי טוֹב הָעֵץ לַמֶּאֱכָל...
וְנִחְמַד הָעֵץ לַהֲשָׁכִיל" – הִרִי ש"טוֹב" נֶאֱמַר אֶצֶל אֲכִילָה נִשְׁמִית,
וְ"חֻמְדָּה" נֶאֱמַר אֶצֶל הַשְׁכֵּלָה" ("חֻטּוֹפוֹת יוֹם טוֹב").

בשביל שתתעשר. וכן אמרו (מדרש משלי יא): אם ראית אדם מפזר מעותיו לצדקה, הווי יודע שהוא מוסיף, שנאמר (משלי יא, כד): "יש מפזר ונוסף עוד"; (וכן כתוב (מלאכי ג, י): "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר... ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות, אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די". נְדָרִים סִיג לַפְּרִישוֹת – בזמן שאדם מתחיל בפרישות, שמחמיר על עצמו לנהוג איסור גם בדברים המותרים, כדי שלא יישל בדברים האסורים, אם הוא מתירא שמא יצרו יתגבר עליו, יקבל עליו בלשון נדר שלא יעשה כך וכך, ועל ידי כך הוא יכבוש את יצרו ויחזק בו את מידת הפרישות. ואמנם בסתם אדם, טוב שלא ידור כלל, שכן כאשר ידור לקיים איזון מצוה אז יפתנו יצרו לעבור גם על הנדר. אבל אם האדם הוא כבר בגדר פרישות ועושה הכל לפנים משורת הדין, הרי הנדר מועיל לו במלחמתו עם היצר, והוא מתחזק בפרישותו. סִיג לַחֲכָמָה שְׁתִּיקָה – היינו שתיקה מדברי הרשות שבין אדם לחברו, שיש לו לאדם למעט הדיבור בהם כל מה שאפשר (ברסנווא). וכבר בארנו מעלת השתיקה בפרק א' משנה י"ו. במדרש שמואל מבואר, שלא אמר: "שתיקה סייג לחכמה" כמו בשאר הסייגים, לפי שאין להשמיענו שאין שום סייג לחכמה כי אם השתיקה בלבד, מה שאין כן בשאר הדברים, שיש לכל דבר עוד סייגים מלבד הסייג האמור כאן, כגון בעושר יש גם דרכים אחרות להשגת העושר מלבד המעשרות. אבל ביחס לחכמה – סייג לחכמה אינה אלא שתיקה, וכן כתוב (משלי יז, כ-כח): "חושך אמרוי יודע דעת... אוטם שפתיו נבון".

י ו ם ש ל י ש י

באור משנה יד

משנתנו מביאה מאמר שני של רבי עקיבא, בו הוא מחנך אותנו לאהבת אדם בכלל ולאהבת ישראל בפרט, והרי מפורסמת אימרתו (ירושלמי נדרים ט, ד): "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח) – זה כלל גדול בתורה."

הוא הִזָּה אוֹמֵר – רבי עקיבא היה אומר: **חֲבִיב אֲדָם שֶׁנִּבְרָא בְצֶלֶם** – אֱלֹהִים, והיא "ההשגה השכלית אשר בו יתייחד האדם, שתכליתה היא ידיעת אֱלֹהִים כפי האפשר בכוח האדם והשגתו" (רמב"ם), ולכן מוטל עליו לעשות צדן קונו (רש"י): **חֲבִיב יִתְּרָה נֹדֶעַת לוֹ שֶׁנִּבְרָא בְצֶלֶם** – חיבה יתירה לראה הקב"ה לאדם, שהודיע לו שנברא בצלם; שהמיטיב לחברו ומודיע לו הטובה שעשה עמו, מראה לו חיבה מרובה יותר, מאשר העושה טובה לאדם, ואינו חשוב בעיניו להודיעו הטובה שעשה עמו (רמב"ם); וכיון שהודיע הקב"ה לאדם שבראו בצלם, הרי סימן הוא שחשוב הוא בעיניו וחיבה יתירה היא, **שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם"** – והכוונה היא לכל אדם, שכן פסוק זה לבני נח נאמר (ש"י) "וּתְּסוּפֹת יוֹם טוֹב" במדרש מובא (ויקרא רבה דל): "הלל הזקן בשעה שהיה נפטר מתלמידיו היה הולך עמהם. אמרו לו תלמידיו: רבי, להיכן אתה

באור משנה טו

משנתנו היא המשך דברי רבי עקיבא. וכותב הרמב"ם בפירושו למשנה זו: "זה המאמר כולל דברים גדולים מאד".

הפל' צפוי – הכל גלוי וידוע מראש לפני ה', **והרשות נתונה** –

מזו הוא ה"ה אומר: הפל נתון בערבון, ומצודה פרוסה על כל החיים. החנות פתוחה, והחננוני מקיף, והפנקס פתוח, והיד פותחת, וכל הרוצה ללזות, יבא וילזה, והנפאיים מחזירים תדיר בכל יום, ונפרעין מן האדם מדעתו ושללא מדעתו, ויש להם על מה שיסמכו, והדין דין אמת, והכל מתקן לפעודה. יז רבי אלעזר בן עזריה אומר: אם אין תורה, אין דרך ארץ; אם אין דרך ארץ, אין תורה. אם אין חכמה,

פירוש ברטנורא

את החיים וגו': ובטוב העולם נדון. במדת רחמים. ואעפ"כ אין הכל שוין במדה זו, לפי שהכל לפי רוב המעשה. המרבה במעשים טובים נותנים לו רחמים מרובים, והממעט במעשים טובים ממעטים לו ברחמים. פירוש אחר, והכל לפי רוב המעשה, לפי רוב מעשיו של אדם הוא נדון, אם רוב זכויות וזכאי, אם רוב עונות חייב. ורמב"ם פירש, הכל צפוי, כל מעשה בני אדם מה שעשה ומה שעתידי לעשות הכל גלוי לפניו, ולא תאמר כיון שהקב"ה יודע מה שיעשה האדם א"כ הוא מוכרח במעשיו שיהיה צדיק או רשע, כי הרשות נתונה בידו לעשות טוב ורע ואין שם דבר שיכריחוהו כלל, וכיון שכן הוא, בטוב העולם נדון, להפריע מן הרשעים וליתן שכר טוב לצדיקים. שהחוטא חטא ברצונו, ראוי שיענש. והצדיק היה צדיק ברצונו, וראוי שיקבל שכר: והכל לפי רוב המעשה. לפי מה שאדם כופל ומתמיד בעשיית הטוב כך שכרו מרובה. שאינו דומה המחלף מאה והוכים לצדקה כמאה פעמים, לנותן אותם כפעם אחת. וגרסת רמב"ם היא, והכל לפי רוב המעשה, אבל לא על פי המעשה:

טז **הכל נתון בערבון.** רגלויה דבר נש אינון ערבין ביה [סופה ג' ע"א]. לאחר דמתבעי תמן מובילין יתיה: ומצודה פרוסה. יסורין ומיתה: החנות פתוחה. ובני אדם נכנסים שם ולוקחים בהקפה: והחננוני מקיף. ומאמין לכל הבא ליטול. כך בני אדם חוטאים בכל יום והקב"ה ממתין להם עד כא עתה: **הפנקס פתוח.** לכתוב בה ההקפות כדי שלא ישכח: **והיד פותחת.** שלא תאמר אף על פי שהפנקס פתוחה פעמים שהחננוני טורד ואינו כותב הכל, לכך אמר והיד פותחת: **וכל הרוצה ללזות וכו'.** היינו והרשות נתונה דלעיל, שאין שום אדם מוכרח ללזות שלא ברצונו: **והנפאיים.** יסורים ופגעים רעים: **לדעתו.** פעמים שזוכר את חובו ואומר יפה דנתני: **ושלא לדעתו.** פעמים ששכח וקורא תגר כנגד דינו של מקום ברוך הוא: **ויש להם על מה שיסמכו.** על הפנקס, ועל החננוני שהוא נאמן על פנקסו. כך היסורים הללו הן נסמכים על מעשיו של אדם הנזכרים לפני המקום ברוך הוא, אף על פי שהם נשכחים מן האדם: **והדין דין אמת.** שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו [ע"ג ג' ע"א]: **והכל מתקן לפעודה.** אחד צדיקים ואחד רשעים יש להם חלק לעולם הבא לאחר שנבו מהן את חובן:

יז **אם אין תורה וכו'.** אין משאו ומתנו יפה עם הבריות: **אם אין דרך ארץ וכו'.** סוף שתורתו משתכחת ממנו: **אם אין דעת וכו'.** דעת, הוא שמוצא

משניות מבוארות – קהתי

כלומר שיכול אדם ליהנות מהעולם ותענוגיו כרצונו; **והחננוני מקיף** – הוא נותן לכל אחד בהקפה, ואינו דורש תשלום לאלתר, וזהו ששינוי במשנה הקודמת: "ובטוב העולם נדון", שהקב"ה הוא "ארץ אפים" אף לרשעים, והוא דן את העולם במידת הרחמים; **והנפאיים** – כלומר שאמנם הוא מקיף ומאריך אפו, אבל הכל נרשם בספר הזכרונות לגבות את החוב לעת מצוא, ואינו מוותר על שום דבר; **וכל הרוצה ללזות יבא וילזה** – זה מה ששינוי במשנה הקודמת: "והרשות נתונה", שניתנה לאדם בחירה חפשית לעשות הכל כרצונו, **והנפאיים מחזירים תדיר בכל יום** – הגוברים שליחי החננוני, באים מדי פעם בפעם לגבות את החובות; דבר זה הוא משל על היסורים והחללים הבאים על האדם, **ונפרעין מן האדם מדעתו** – שיש ואדם זוכר את חובו, והוא מצדיק עליו את הדין, כמו שאמר דוד (תהלים קיט, עח): "דעתי ה' כי צדק משפטך, ואמונה עניתני", **ושלא מדעתו** – שפעמים הוא שוכח את "חובו", וקורא תגר כנגד דינו של הקב"ה, כאילו היסורים באו עליו שלא בצדק, לפי שחושב על עצמו שהוא צדיק ונקי מכל חטא ועוון, **ויש להם על מה שיסמכו** – אבל יש ל"גוברים" הללו על מה לסמוך, שהרי הכל רשום בספר הזכרונות, **והדין דין אמת** – שאין הקב"ה גובה יותר ממה שמגיע לו, וכן אמרו (עבודה זרה, ג, א): "אין הקב"ה בא בטרוניא (בתלונה ובעליזה) עם בריותיו". **והכל מתקן לפעודה** – בין צדיקים ובין רשעים יש להם חלק לעולם הבא לאחר שנבו מהם את חובם (ברטנורא). וכן שנינו (סנהדרין י, א): "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ט, כא): "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ"...; ויש מפרשים: "כמו שהאדם דרך משל ימצא סעודתו ממה שטרח בו לקנותו ולהביאו אל ביתו... כן ימצאו הנפשות סעודה מוכנת לעולם הבא ממה שקנו בעולם הזה..." (חמאיר).

באור משנה יז

רבי אלעזר בן עזריה היה מגדולי חכמי יבנה. בזכות חכמתו, יחוסו (שוה"ה דוד עשירי לעזרא הסופר) ועשרו עלה לסכ הנשיאות בזמן שהעבירו את רב גמליאל מנשיאותו על שלא נהג כבוד ברבי יהושע. ואף לאחר שנפסיס רבי יהושע, ורבן גמליאל הוחזר לנשיאותו, לא הורידו את רבי אלעזר לגמרי, אלא נתנו לרבן גמליאל שתי שבתות, ולרבי אלעזר בן עזריה שבת אחת (עין ברכות כז, ב). אותו היום

ואף על פי כן הרשות בידי האדם לבחור בטוב או ברע, כלומר שיש לאדם בחירה חפשית; ואין ידיעת הבורא, שיוודע הכל מראש, מכריחה את האדם בכלום. ואף על פי שזה מן הנמנע לפי השגתנו וידיעתנו, אבל ידיעת הבורא אינה כידיעתנו, ואין שום דמיון ביניהן, כי הוא וידיעתו – אחד; וכשם שאין אנו משיגים בשכלנו המוגבל את מציאותו של הבורא, כך אין אנו משיגים את ידיעתו (דמב"ם); וכן כתוב (ישעיה נה, ח): "כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי". **ובטוב העולם נדון** – הקב"ה דן את בני האדם בחדס ובטוב, דהיינו במידת הרחמים ולא במידת הדין, שנאמר (סמות לז, ו): "ארץ אפים ורב חסד ואמת", ואמרו חז"ל (סנהדרין ק"א, א; ועוד): "ארץ אפים" – לצדיקים ולרשעים, וכן כתוב (תהלים קמה, ט): "טוב ה' לכול". **והכל לפי רב המעשה** – הרמב"ם מבאר: לפי רוב מספר המעשים, ולא לפי גודל המעשה; שאם אדם מתמיד במעשים טובים, וחוזר לעשותם הרבה פעמים, מתחזקות בלבו ובנפשו המעלות הטובות; מה שאין כן בעשותו פעם אחת בלבד מעשה גדול; למשל: הנותן לאיש אחד נדבה של אלף זהובים בבת אחת, אינו מסגל לעצמו את מידת הנדיבות, כמי שנותן אלף זהובים באלף פעמים, מפני שזה כופל מעשה הנדיבות אלף פעמים, ועל ידי התעוררות נפשית תדירה, הוא מחזק בנפשו את מידת הנדיבות; ואילו זה שנתן בבת אחת, פעם אחת בלבד היתה התעוררות גדולה בנפשו למעשה טוב, ואחר כך פסקה ממנו. ומכאן גם במתן שכר המצוות נידון האדם לפי רוב התמדתו בעשיית הטוב.

יוסרביעי

באור משנה טז

משנתנו מביאה מאמר נוסף של רבי עקיבא, שהוא ביאור למשנה הקודמת, על פי משל מחיי יום יום.

הוא – רבי עקיבא – **היה אומר: הפל נתון בערבון** – כל מה שיש לו לאדם בעולמו, האדם ערב בו, ועתידיים לגבות ממנו חובו, כלומר להענישו על חטאיו. **ומצודה פרוסה על כל החיים** – ואין מנוס ממנה, שנאמר (קהלת ט, יב): "כי גם לא ידע האדם את עתו כדגים שנאחזים במצודה רעה... כהם יוקשים בני האדם לעת רעה". **החנות פתוחה** – ויכול האדם לקבל בה כל מה שלבו חפץ,

אין יראה; אם אין יראה, אין חכמה. אם אין בינה, אין דעת; אם אין דעת, אין בינה. אם אין קמח, אין תורה; אם אין תורה, אין קמח. הוא היה אומר: כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה? לאילן שענפיו מרביין ושרשיו מועטין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו, שנאמר (ירמיה י, 1): "והיה כערער בערבה ולא יראה פריבוא טוב, ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב". אבל כל שמעשיו מרביין מחכמתו, למה הוא דומה? לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרביין, שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו, שנאמר (ירמיה י, 1): "והיה כעץ שתול על-מים ועליונבל ישלח שרשיו, ולא יראה פריבוא חם, והיה עלהו רענן, ובשנת בצרת לא ידאג, ולא ימיש מעשות פרי".

יח רבי אלעזר חסמא אומר: קנין ופתחי נדה – הן הן גופי הלכות; תקופות וגמטריאות – פפראות לחכמה.

פירוש ברטנורא

מעם לדבר. ובינה, הוא שמכין דבר מתוך דבר אבל אינו מראה לו מעם. ואם אין דעת לתת מעם לדבר אין בינה, אחר שלא ידע מעמו של דבר כאילו לא ידעו. ומכל מקום הבינה היא קודמת, לפיכך אם אין בינה אין דעת: אם אין קמח אין תורה. מי שאין לו מה יאכל היאך יעסוק בתורה: אם אין תורה אין קמח. מה יועיל לו הקמח שבדיו, הואיל ואין בו תורה, נוח לו שלא היה לו קמח והיה מת ברעב:

יח קניני. קרבנות העוף קריין קנין, לשון קן צפור. ויש בהן הלכות חמורות, כגון אם נתערבו חובה בנדרה, או עולה שמעשה למעלה בחטאת שמעשה

משניות מבוארות – קהתי

(במקום שמם וחרב מחוס השמש הלוהט במדבר) ארץ מלחה (אדמה שאינה מוציאה כל צמח, כאילו ודעו בה מלח) ולא תשב (ואין בה ישוב). אבל כל שמעשיו מרביין מחכמתו – שיעקר מגמתו היא לעשות מעשים טובים, למה הוא דומה? לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרביין, שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו, אין מזיזות אותו ממקומו – כך האדם שהוא בעל מעשים טובים, והוא מושרש ביראת שמים – שום דעות והשפעות זרות אינן יכולות להזיזו מדעתו, שנאמר: "ברוך הגבר אשר יבטח בה..." והיה כעץ שתול על-מים ועל-יונבל (נחל מים) ישלח שרשיו, ולא יראה פריבוא חם, והיה עלהו רענן, ובשנת בצרת לא ידאג (שמספיקים לו המים אשר בנחל), ולא ימיש מעשות פרי" (לא יחדל מלתת פירות).

י ו ס ח מ י ש י

באור משנה יח

רבי אלעזר חסמא היה תלמידו של רבן גמליאל וגם של רבי יהושע. כרבו רבי יהושע עסק אף הוא בתורות הטבע והיה חכם גדול בחכמת התכונה ובתורות החשבון. בגמרא (הוריות י, א) מובא: "רבן גמליאל ורבי יהושע היו מהלכים בספינה. לרבן גמליאל היתה פת ולרבי יהושע פת וסולת... אמר לו (רבן גמליאל לרבי יהושע): וכי היית יודע שתתעכב כל כך שהבאת גם סולת? אמר לו: כוכב אחד יש שעולה לשבעים שנה ומתנה את הספינים, אמרתי: שמה יעלה ויתעה אותנו. אמר לו: כל כך (חכמה) בידך, ואתה יודע בספינה (לחור אחרי פורנס)? אמר לו: עד שאתה תמה עלי – תמה על שני תלמידים שיש לך ביבישה: רבי יוחנן בן גורגורא ורבי אלעזר חסמא, שיודעים לשער כמה טפות יש בים – ואין להם פת לאכול ולא בגד ללבוש. נתן (רבן גמליאל) דעתו להושיכם בראש. כשעלה (ליבישה) שלח להם ולא באו. חזר ושלח, ובאו. אמר להם: כמדומים אתם ששרה אני נותן לכם (שאתם בורחים מן הגדולות?) – עבדות אני נותן לכם" (שחוררה עבדות היא לאדם. לפי שמוטל עליו עול רב – רש"י). בענין קניניו "חסמא" מסופר במדרש (ויקרא רבה ג): רבי אלעזר בא פעם למקום אחד, אמרו לו לפרוס על שמע ולעבור לפני התיבה. אמר להם שאינו בקי בזה. אמרו: זה הוא רבי אלעזר שהכל משבחים בו, לחנים קוראים לו "רבי". נתברכמו פניו מחמת בושו והלך לו אל רבי עקיבא. אמר לו רבי עקיבא: למה פניך חולניות? סיפר לו את כל המעשה. לימדו רבי עקיבא. לאחר זמן נודמן שוב לאותו מקום. אמרו לו: פרוס על שמע – פרס, עבור לפני התיבה: עבר. אמרו: נתחסם (נתחזק) רבי אלעזר, וקראו לו: רבי אלעזר וחסמא. כאן – רבי אלעזר חסמא קנין, ולא כן חסמא (ענין "תוספות יום טוב").

רבי אלעזר חסמא אומר: קרבנות העוף – קנין – קרבנות העוף של תורים ובני יונה נקראים "קניין" על שם קן צפור, ויש בהם הלכות חמורות כשהם מתערבים זה בזה, כגון חובה בנדרה או עולה בחטאת; ומסכת שלמה היא בסוף סדר קדשים, מסכת "קניין", העוסקת בדינים אלו. ופתחי נדה – דיני אשה נידה שאבדה וסתה וצריכה לשמור עד שתחזור לפתח נידתה (ענין משנה ערכיב, א), ויש כאן עניינים חמורים וחשבונו

שעלה רבי אלעזר בן עזריה לנשיאות יום גדול הוא בתולדות המשנה, והרבה פעמים מדובר בתלמוד על "בר ביום", שכן "בו ביום נשתנה מסכת עדיות ולא היתה הלכה שהיתה תלויה בבית המדרש שלא פירשוה" (ברכות כח, א). רבי יהודה הנשיא שהיה מונה שבחם של חכמים דימה אותו לקופה של רוכלים – "בזמן שתלמיד חכם נכנס אצלו; שאלו במקרא – אומר לו, שאלו במשנה – אומר לו, במדרש – אומר לו, בהלכות – אומר לו, באגדות – אומר לו. כיון שיצא מלפניו הוא מלא טוב וברכה" (אבות דרבי נתן ח).

רבי אלעזר בן עזריה אומר: אם אין תורה – אם אין תורה – מי שלא קרא ולא שנה ולא שימש תלמידי חכמים, אין דרך ארץ – אינו בעל מוסר ומידות, ואין משאו ומתנו יפה עם הבריות. אם אין דרך ארץ – אינו בעל מידות טובות ואינו נוהג יפה עם הבריות, אין תורה – אינו עורך לתורתו, שכן התורה מתחללת ומנאסת על ידו; וכן מבואר במחזור ויטרי: אם אין דרך ארץ אין תורה – שאם אין תרבות לאדם לנהוג כשורה, אין תורתו מועילה לו כלום ואינה מתקיימת בידו. אם אין חכמה – מי שאין בו חכמה להשכיל גדולת הבורא, אין יראה – אינו יכול להגיע לידי יראת חטא. ואף על פי שבמחשבתו וברצונו להיות ירא חטא אין יראתו יראה שלמה, מאחר שהוא ריק מחכמה ולא ידע להיזהר, כמו ששינו (למעלה ב, ח): "אין בור ירא חטא". אם אין יראה אין חכמה – מי שאינו רואה ביראת חטא את חכלית החכמה, אין חכמתו מתקיימת, כמו ששינו (בפרקנו משנה ט): כל שחכמתו קודמת ליראת חטא, אין חכמתו מתקיימת (ענין שם בבאור). אם אין בינה אין דעת – מי שאינו תופס את הדבר שהוא לומד כדי להבין דבר מתוך דבר, אינו יודע לתת טעם לדבר. אם אין דעת אין בינה – שאם אינו יודע טעמו של דבר, סימן הוא שלא הבין כראוי את הדבר. – "דעת". שמראה טעם לדבר; ו"בינה". שמכין דבר מתוך דבר אבל אינו מראה לו טעם (ברטנורא); ועל ידי "בינה" אדם משיג "דעת". אם אין קמח אין תורה – מי שאין לו לחם לאכול, אין דעתו מיושבת עליו לעסוק בתורה. אם אין תורה אין קמח – מי שאינו עוסק בתורה אינו ראוי שיהא לו קמח, שחיים בלא תורה חסרי ערך הם. הוא – רבי אלעזר בן עזריה – היה אומר: כל שחכמתו מרבה ממעשיו – שלומד תורה ואינו מקיימה, למה הוא דומה? לאילן שענפיו מרביין ושרשיו מועטין – שכן מעשי המצוות הם השרשים, והחכמות הם הענפים, והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו – לפי שאינו מושרש בקרקע כראוי; כך מי שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת, כפי שבארנו לעיל במשנה ט, שנאמר: "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר וזרועו, ומן ה' יסור לבו. והיה כערער בערבה (כעץ בודד וחשוף עלים הצומח במדבר) ולא יראה פריבוא טוב (גם בעונת הגשמים אינו מרגיש שינוי לטובה), ושכן חררים במדבר"

פרק רביעי

א בן זומא אומר: איזהו חכם? הלומד מפל אדם, שנאמר (תהלים קיט, צט): "מפל מלמדי השפלותי". איזהו גבור? הפובש את יצרו, שנאמר (משלי טו, לב): "טוב ארך אפים מגבור, ומושל ברוחו מלכד עיר". איזהו עשיר? השמח בחלקו, שנאמר (תהלים קכח, ב): "יגיע פפיד פי תאכל, אשריך וטוב לך"; "אשריך" – בעולם הזה, וטוב לך – לעולם הבא. איזהו מכבד? המכבד את הבריות, שנאמר (שמואל א ב, ל): "פי מכבדי אכבד ובני יקלו".

פירוש ברטנורא

למטה: ופתחי נדה. הלכות נדה שאברה וסתה צריכה לשמור עד שתחזור לפתחה. ופעמים שהיא צריכה למבול צ"ה מבילות לדברי האומר מבילה בוגמה מצוה: הן הן גופי הלכות. עיקר תורה שבעל פה, שמקבלים עליה שכן: תקופות. ענין הלך המולות: וגמטריאות. חשבון האותיות: פרפראות להכמה. כמו הפרפראות שרגלין לאכול בסוף הסעודה לקנות דרך תענוג, כך החכמות הללו מכבדות את בעליהם בעיני הבריות:

ד א בן זומא. לפי שלא האריך ימים ולא נסמך שיקרא רבי, היו קורין אותו על שם אביו. וכן בן עזאי. ושניהם שמם שמעון: איזהו חכם. הכי קאמר, איזהו חכם שראוי שיתהלל בחכמתו: הלומד מפל אדם. ואע"פ שהוא קטן ממנו. שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים, נכרים הדברים שחכמתו הוא לשם שמים ולא להתייר ולהתפאר בה: שנאמר מכל מלמדי השפלותי. וסיפא דקרא כי עדותך שיחה לי, כלומר הייתי לומד תורה מכל מלמדי ואפילו מן הקטנים ממני ולא הייתי חושש לכבודי, כי עדותך שיחה לי, שכל כוונתי היתה לשמים בלבד. וכן איזהו גבור, שראוי שיתהלל בגבורתו, הכובש את יצרו: שנאמר טוב ארך אפים מגבור. הכי הוי פירושא דקרא, טוב ארך אפים הבא מצד הגבורה של כבוש היצר, לא מצד רכות הטבע. וכן מושל ברוחו כשכבא מלוכד עיר, מן המלך שלאחר שכבש את העיר ובא לידו האנשים המורדים בו, מושל ברוחו ואינו הורגם: איזהו עשיר. הראוי לו להתהלל בעשרו. השמח בחלקו: איזהו מכבד. לפי ששלשה דברים מוכיחים הללו שנוכח לעיל, שהם החכמה והגבורה והעושר, הווכח בהם הוא נכבד מעצמו בעיני אלהים ואדם, ואף אם הבריות לא יכבדוהו בעבורם, לכך חבר התנא לזה ואמר מי שיש בו המדות הללו והוא נכבד בעצמו, מה יעשה ויחיה מכובד מאחרים, יכבד את הבריות: כי מכבדי אכבד. והדברים ק"ו, ומה הקב"ה שהוא מלך הכבוד וכל מה שברא בעולמו לא ברא אלא לכבודו, מכבד את מכבדיו, ק"ו לכשר דמו: ובזוי יקלו. למדנו ענותנותו של הקב"ה. לא אמר ובזוי אקלו, אלא יקלו מעצמם. ובכבוד הצדיקים הקפיד יותר, שנאמר (בראשית י"ב) ומקלך אאור:

משניות מבוארות – קהתי

(וש"י). ובברטנורא מבואר, שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים, נכרים הדברים שחכמתו היא לשם שמים, ולא להתייר ולהתפאר בה: אדם כזה ראוי להיקרא "חכם" ויכול להתהלל בחכמתו, שהיא מתקיימת בו, שנאמר: – בדוד המלך: "מפל מלמדי השפלותי" – כלומר: הייתי לומד תורה "מכל מלמדי", ואפילו מן הקטנים ממני ולא הייתי חושש לכבודי; וסופו של הפסוק: "כי עדותך שיחה לי" – שכל כוונתי היתה לשם שמים, כיון שכל שיחתי היתה בתורה (ברטנורא: "חטופות יום טוב"). איזהו גבור? – שראוי שיתהלל בגבורתו: הפובש את יצרו – שאינו נכנע לתאוותיו ושורירות לבו והוא שולט ברוחו, שנאמר: "טוב ארך אפים מגבור – המאריך אפו ואינו ממנהר לנקום נקמתו, טוב הוא וחשוב מגבור מלחמה; ומושל ברוחו מלכד עיר" – מי שיודע לשלוט ברוחו ולעצור כעסו, ערכו גדול מגבור הכובש עיר. ובברטנורא מבואר: טוב ארך אפים הבא מצד גבורת הנפש של כיבוש היצר, וכן מושל ברוחו טוב כשהוא בא מצד לוכד עיר, כגון מלך שכבש עיר ובאו לידו האנשים שמרדו בו, והוא מושל ברוחו ואינו הורגם. איזהו עשיר? – הראוי לו להתהלל בעשרו? השמח בחלקו – שהוא מסתפק במה שיש לו, ואינו רודף אחר העושר, שנאמר: "יגיע פפיד פי תאכל – ולא תהא להוט לאסוף הון בדרכים שונות כדי להתעשר, אשריך וטוב לך"; "אשריך" – בעולם הזה – שלא תצטרך לבריות, וטוב לך – לעולם הבא – שלא תבוא לירי גול וחמס. איזהו מכבד? – לאחר שמנה בן זומא את שלש המידות, חכמה גבורה ועושר, שהווכח בהם הריהו נכבד מעצמו בעיני אלהים ואדם, ואף אם הבריות לא יכבדוהו לפעמים בעבורם, הוסיף ללמד, מה יעשה אדם כדי שהבריות יכבדוהו בלב שלם ויהא ראוי לכבודו? המכבד את הבריות – כי המכבד את חברו, את עצמו הוא מכבד, שנאמר: "פי מכבדי אכבד – המדובר הוא בהקב"ה, וקל וחומר לבני אדם, שכן מה הקב"ה, שכל בריותיו לא נבראו אלא לכבודו, הריהו מכבד את מכבדיו, קל וחומר לכשר דמו. ובזוי יקלו" – מאלהם, שהיו בוויים מתוך שפלותם וקלות ערכם.

י ו ש ש י

באור משנה ב

שמעון בן עזאי, אף הוא כתבו שמעון בן זומא, נשאר כל ימיו תלמיד ולא הגיע

מסובכים, הן הן גופי הלכות – הלכות עיקריות ויסודיות בתורה שבעל פה. תקופות – חשבון ארבע תקופות השנה, היינו חכמת התכונה (אסטרונומיה), וגמטריאות – חכמת החשבונות וההנדסה, פרפראות לחכמה – כמו הפרפראות שבאות לפני הסעודה כדי לגרות את התיאבון, או לאחריה – לקינוח סעודה, ואינו עיקר הסעודה, כך החכמות הללו אינן עיקר החכמה אלא טפלות לה, ומסייעות הן אמנם להבנת חכמת התורה. – לפי המאירי: "נתכוון רבי אלעזר להדריך את האדם בלימודו... ורמז לו בקצרה, שאין ראוי לו להיכנס בתכמות הטבעיות והאלהיות עד שילמד כרסו בשר וריון, רוצה לומר: חכמת התורה והתלמוד (תורה שבכתב ושבעל פה). והוא תפס "קנין ופתחי נידה" שהם בסדרים האחרונים: קנין – בסוף סדר קדשים, ונידה – בסוף סדר טהרות, לומר: שראוי לו שילמד תחילה כל התלמוד מתחילה ועד סוף... ואחר שישלים עצמו בחכמת התלמוד, יתחיל בחכמות האחרות. והמבוא לחכמות האחרות הן החכמות הלימודיות: חכמת התכונה והמספר והתשבורת והשיעור, ומהן יבוא לחכמות הטבעיות והאלהיות, כמו שנודע למבינים".

באור משנה א

בן זומא הוא שמעון בן זומא. ואף על פי שהיה גדול בתורה וראוי להוראה, לא הגיע לסמיכה להיקרא בשם "רבי" ונשאר כל ימיו תלמיד לחכמי יבנה (הוריות ב. ב. קידושין מט. א. ב. מכאן – היו קוראים אותו על שם אביו. כוחו היה גדול ביחוד במדרש המקראות, להוכיח את מקור ההלכות בכתוב. והרי מפורסמת המשנה (ברכות א. ה.): "אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתיאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא, שנאמר (דברים טז, ג): "למען תזכור את יום צאתך כל ימי חייך; ימי חייך – הימים, כל ימי חייך – הלילות" הוא נמנה עם הארבעה שנכנסו לפירס (שנעטקו בחכמת הנסתר), והוא "הציץ ונפגע" (שנודעה דעתו עליו מרוב האורה שבלבדו אותו). במאמרו שבמשנתנו הוא בא להגדיר מבחינה חיובית את המושגים: חכם, גבור, עשיר ומכובד; שכן ירמיה הנביא אמר: "אל יתהלל חכם בחכמתו, אל יתהלל הגיבור בגבורתו, ואל יתהלל העשיר בעשרו; כי אם בואת יתהלל המתהלל, השכל וידוע אותי... כי באלה חפצתי נאום ה'" (ירמיה ט, כב); ובא בן זומא ללמד, שיש חכמה, גבורה ועושר שראוי לו לאדם להתהלל בהם, לפי שהם בכלל "השכל וידוע אותי" (חטופות יום טוב; רבנו יונה) ועוד הוסיף את ענין הכבוד, כפי שיבואר.

בן זומא אומר: איזהו חכם? – הראוי להתהלל בחכמתו? **הלומד מפל אדם** – ואפילו כשאינו גדול ממנו בחכמה, והוא הולך ולומד, ודוחק ונכנס בכל מקום שהם בני תורה, ואינו מתבייש

ב בן עזאי אומר: הוֹי רֵץ לְמִצְוָה קֹלָה בְּבִתְמוּנָהּ, וּבֹרַח מִן הָעֵבֶרָה; שְׂמִינְיָה גֹרֶרֶת מִצְוָה וְעֵבֶרָה גֹרֶרֶת עֵבֶרָה, שֶׁשֹּׁכֵר מִצְוָה מִצְוָה וְשֹׁכֵר עֵבֶרָה עֵבֶרָה.

ג הוּא הִיָּה אוֹמֵר: אֵל תְּהִי בּוֹ לְכָל אָדָם, וְאֵל תְּהִי מִפְּלִיג לְכָל דָּבָר; שְׂאִין לָךְ אָדָם שְׂאִין לוֹ שְׁעָה, וְאִין לָךְ דָּבָר שְׂאִין לוֹ מָקוֹם.

פירוש ברטנורא

ב שמינייה גוררת מצוה. כך מנהגו של עולם, העושה מצוה אחת נוה לו לעשות אחרת, והמתחיל בעבירות קשה לפרוש מהם. ועוד, ששכר מצוה. שכן השמים מסייעין ומזמנים ביד מי שעשה מצוה אחת שיעשה אחרת כדי לתת לו שכר על שתיהן. וכן שכר עבירה וכו'. פירוש אחר, ששכר מצוה מצוה, שכל מה שאדם משתכר ומתענג בעשיית המצוה נחשב לו למצוה בפני עצמה, ונוטל שכר על המצוה שעשה ועל העונג וההנאה שנהנה בעשייתה; ושכר עבירה עבירה. והשכר וההנאה שמגיעת לו לאדם בעשיית העבירה נחשב לו כעבירה בפני עצמה, ולוקח על העבירה שעשה ועל השכר וההנאה שמקבל בעשייתה:

ג אל תהי בו לכל אדם. לומר מה יוכל פלוגי להזיק לי: ואל תהי מפליג. מרחיק לכל דבר שיש לחוש עליו, אל תאמר רחוק הוא שיהיה ואין לדאוג ממנו:

משניות מבוארות – קהתי

לא יסייעוהו מן השמים לכך, כמו שאמרו (יומא לח, ב): "בא ליטמא – פותחין לו; בא ליטהר – מסייעין אותו... משל לאדם שהיה מוכר נפט ואפרסמון (מין בושם) בא (הלוקח) למדוד נפט – אומר לו (המוכר): מדוד אתה לעצמך (מפני שריחו רע); בא למדוד אפרסמון – אומר לו (המוכר): המתן לי עד שאמדוד עמך, כדי שנתבסס אני ואתה". פירוש אחר: ששכר מצוה מצוה – שכל מה שאדם משתכר ומתענג בעשיית המצוה, נחשב לו למצוה בפני עצמה, והוא נוטל שכר על המצוה שעשה ועל העונג וההנאה שנהנה בעשייתה; ושכר עבירה עבירה – השכר וההנאה שמגיעת לו לאדם בעשיית העבירה, נחשב לו כעבירה בפני עצמה והוא לוקח על העבירה שעשה ועל השכר וההנאה שמקבל בעשייתה (ברטנורא).

באור משנה ג

משנתנו מביאה מאמר נוסף של בן עזאי, בו הוא מלמדנו, שכל אדם בעולם ראוי ליחס של כבוד, וכל דבר בעולם הוא בעל ערך. היסוד הרעיוני של בן עזאי על חשיבותו של כל אדם אנו מוצאים בירושלמי (נדרים ט, ד): "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח) – רבי עקיבא אומר: זה כלל גדול בתורה. בן עזאי אומר: "זה ספר תולדות אדם" (בראשית ח, א) – זה כלל גדול מזה". כוונתו של בן עזאי לסופו של אותו פסוק: "בדמות אֱלֹהִים עָשָׂה אוֹתוֹ", כלומר: הרעיון שהאדם נברא בדמות אֱלֹהִים וצולמו הוא יסוד מוסרי-חברתי יותר גדול מן המצוה "ואהבת לרעך כמוך", שיכול אדם להשפיל את עצמו ולמחול על כבודו, אבל על כבוד חברו אין בידי למחול; וכן מבואר במדרש (בראשית רבה א, כד): "שלא תאמר: הואיל ונתבית יתבזה חברי עמי: הואיל ונתקללתי, יתקלל חברי עמי – אם עשית כן, דע למי אתה מבזה, בדמות אֱלֹהִים עָשָׂה אוֹתוֹ".

הוא – בן עזאי – הִיָּה אוֹמֵר: אֵל תְּהִי בּוֹ לְכָל אָדָם – לשום אדם; וכן אמר שלמה (משלי יא, יב): "בוֹ לרעהו חסר לב"; ואמרו חכמינו (דוד ארז רבה ה): "לעולם יהיו כל בני אדם לפניך כליסטים, והווי מנבדס כרבן גמליאל" (כאילו הם רבן גמליאל); וְאֵל תְּהִי מִפְּלִיג – אל תהא מרחיק, לְכָל דָּבָר – כלומר שלא תחשוב על שום דבר שהוא מיותר ואין לעולם צורך בו, כמו שאמרו (קהלת רבה ה, ח): "אפילו דברים שאתה רואה אותם מיותרים בעולם, כגון זבובים, פרעושים ויתושים, אף הם בכלל ברייתו של עולם", כלומר אף בהם יש תועלת לעולם, שכתוב (בראשית א, לא): "וירא אֱלֹהִים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", וכן כתוב (קהלת ג, יא): "את הכל עשה יפה בעתו" – כל מה שעשה הקב"ה בעולמו יפה עשה (מדרש תהלים, לד): שְׂאִין לָךְ אָדָם שְׂאִין לוֹ שְׁעָה – שעת הצלחה, שבה תרום קרנו בעולם, יגבר כוחו ויעלה לגדולה. צא ולמד מפתח הגלעני. הוא גורש מן העיר ומנחלת אבותיו והיה לראש לאנשים ריקים ופוחזים שהתלקטו אליו; ואנשי גלעד בצר להם פנו אליו לעזרה, ויהי להם למושיע ושופט; ואמרו חכמים (דאש השנה כה, ב): "יפתח בדורו – כשמואל בדורו". וכן מסופר (בראשית רבה פ' תולדות) על דיקלטינינוס, שהיה רועה חזירים אצל טבריא, וכיון שהיה מגיע לבית מדרשו של

לסמיכה, אף על פי שהיה גדול בתורה וראוי להוראה. היה תלמידו של רבי יהושע בן חנניה, ותלמיד חבר לרבי עקיבא. שידיתו הגדולה בתורה גרמה לו שלא נשא אשה ונשאר פנוי כל ימי חייו. בגמרא (יבמות סג, ב) מובא: "כל מי שאינו עוסק בפריה ורביה, בן עזאי אומר: כאילו שופך דמים וממטע הדמות. אמרו לו לכן עזאי: יש נאה דורש ונאה מקיים; נאה מקיים ואין נאה דורש; ואתה נאה דורש ואין נאה מקיים! אמר להם בן עזאי: ומה אעשה ונפשי חשקה בתורה; אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים". לפי האגדה (כתובות סג, א) אירס לו בן עזאי את בתו של רבי עקיבא, שגם היא – כאמה רחל עם רבי עקיבא אביה – התנתה עמו, שיקדיש עצמו לתורה. אבל לבסוף לא נשאה. ויש אומרים: נשאה ופירש ממנה (סוטה ד, ב). בן עזאי, כחברו בן זומא, עסק אף הוא בחכמת הנסתר, והיה אחד מן הארבעה שנכנסו ל"פרדס" (גן החכמה והמחקר בענייני הטבע והאלהות). ומסופר עליו שהוא "הציץ ומת". מקום מושבו הקבוע היה בטבריה, שם היה מרבץ תורה ברכים. בגמרא (ערובין כט, א) מובא: "אמר רבא: הריני כבן עזאי בשוקי טבריא" (דעתי צלולה והריני מוזמן להשיב בחריפות לכל מי שישאלני. כבן עזאי שוהה דודש בשוקי טבריה, ולא ויה בימי עוקר הרים ממותו – רש"י). במאמר שבמשנתנו מזהיר בן עזאי, שיהא אדם רץ למצוה ובורח מן העבירה.

בן עזאי אומר: הוֹי רֵץ לְמִצְוָה קֹלָה – אפילו מצוה שהיא נראית קלה בעיניך, הווי רץ לקיימה בזריזות ובשמחה, בְּבִתְמוּנָהּ – יש נוסחאות שאין גורסים תיבה זו (עין "יתוספות יום טוב"). וּבֹרַח מִן הָעֵבֶרָה – אפילו עבירה שהיא נראית קלה בעיניך, הווי בורח ומתרחק ממנה (מחזור ויטרי). ויש מפרשים, שלא נקט התנא "קלה" אלא ביחס למצוה בלבד, אבל לא ביחס לעבירה, לפי שזה ששנינו "קלה", היינו שהיא קלה על האדם לעשותה, והעבירות הן כולן קלות על האדם לעשותן, שרובן הנאה הן לאדם; הלכך לא שייך לומר: "מן העבירה קלה" ("יתוספות יום טוב" בשם "זרד חיים"); שְׂמִינְיָה גֹרֶרֶת מִצְוָה – העושה מצוה אחת הריהו מתעורר על ידה לעשות עוד מצוות, וְעֵבֶרָה גֹרֶרֶת עֵבֶרָה – והעושה עבירה אחת, הריהו נמשך אחרי עבירות אחרות, שכן דרכו של יצר הרע, היום אומר לו: עשה כך, ולמחר – עשה כך, עד שעובד עבודה זרה (שבת קה, ב); וכן דרשו על הפסוק (תהלים א, א): "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב" – וכי מאחר שלא הלך, היכן עמד? ומאחר שלא עמד, היכן ישב? ומאחר שלא ישב, היכן לץ? – אלא לומר לך: שאם הלך, סופו לעמוד; ואם עמד, סופו לישב; ואם ישב, סופו ללוצ' (עבודה זרה יח, ב). ובמדרש אמרו (תנחומא ויקרא): "לא יצר אדם על עבירה שעשה בשוגג, אלא על שנפתח לו פתח שיחטא אפילו במוד; ולא ישמח אדם על מצוה שבאה לידו, אלא על שמצוות הרבה עתידות לבוא לידו, שכן מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה". ועוד: שְׂשֹׁכֵר מִצְוָה מִצְוָה – שכרה של מצוה הוא עשיית מצוה אחרת, כלומר שמן השמים מסייעים ביד מי שעשה מצוה אחת, שיוסיף לעשות עוד מצוה, כדי לתת לו שכר על שתיהן (ברטנורא); וְשֹׁכֵר עֵבֶרָה עֵבֶרָה – כלומר עונשה של עבירה הוא, שהוא מוסיף לעבור עוד עבירה; ומבואר ב"יתוספות יום טוב" (בשם רבנו יונה), שהשם יתברך מניחו ביד טבעו הרע, אבל

ד רבי לויטס איש יבנה אומר: מאד מאד הוי שפל רוח, שתקנות אנוש רמה. רבי יוחנן בן ברוקא אומר: כל המחלל שם שמים בסתר – נפרעין ממנו בגלוי. אחד שויג ואחד מזיד בחלול השם. ה רבי ישמעאל בנו אומר: הלומד על מנת ללמד – מספיקין בידו ללמוד וללמד; והלומד על מנת לעשות

פירוש ברטנורא

ד מאד מאד הוי שפל רוח. אע"פ שבשאר מדות הדרך האמצעית היא המשובחת, במדת הגאווה אינו כן, אלא יטה לקצה האחרון של שפלות הרוח. לפי שהגאווה היא מאוסה ביותר, ועוד שרוב בני אדם נכשלים בה ולא בדלי אינשי מינה, לכך צריך לעשות לה הרחקה יתירה:

ה הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד. גרסין. והכי פירושו, הלומד על מנת להיות תמיד עוסק בתורה ואין ברעתו להיות נוטל חסדים

משניות מבוארות – קהתי

שתקנות אנוש רמה – שסופו של כל אדם להיות רמה ותולעה בקבר, ומה ערכו כי יתגאה? – מחשבה זו תועיל, איפוא, להרחיק מלבו רגש של גאווה ולחנך עצמו בענוותנות יתירה. **רבי יוחנן בן ברוקא אומר: כל המחלל שם שמים בסתר** – שעבר עבירה בסתר, שאילו היה עושה אותה בגלוי, היה בה חילול השם, כגון שהוא תלמיד חכם, שהבריות למדים ממנו (מחזור ויטרי), **נפרעין ממנו בגלוי** – הקב"ה מעניש אותו בגלוי ומגלה חרפתו. וכל כך למה? שלא יתחלל שם שמים על ידו, שלא יאמרו: ראינו פלוני עושה חכם ועשה מעשים טובים ופגעו בו צרות כך וכך – ולפיכך משניש בגלוי (רש"י). **אחד שויג ואחד מזיד בחלול השם** – בין שעשה את העבירה בשוגג, ובין שעשה במזיד, אם יש בה משום חילול השם, נפרעים ממנו בגלוי, כמו שאמר ה' לדוד על ידי נתן הנביא (שמואל ב יב, יב): **"כי אתה עשית בסתר, ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש"**. וכן כותב הרמב"ם בפירושו למשנתנו: **"כוונתו כאן, שחילול השם אם יהיה במזיד או בשוגג, נפרעין ממנו בגלוי; אם היה מזיד – עונש מזיד, ואם היה שוגג – עונשו שוגג, אבל שני העונשים בגלוי"**. וכן אמרו (יומא 9, ב): **מפרסמים את החנפים מפני חילול השם** (שבני אדם למדים ממעשיו וסבורים עליו שהוא צדיק ועוד, כשפרענות באה עליו, בני אדם אומרים: מה הועילה לו זכותו? – רש"י). ועוד אמרו (קידושין מ, א): **"אין מקיפין בחילול השם"**, כלומר שאין הקב"ה נוהג בו כחוננו המקיף וממתין לתשלום החוב – אלא נפרע ממנו מיד, כדי לגלות חרפתו בציבור. בעל "תפארת ישראל" מבאר: שני מיני מחללי השם הם: (א) העובר עבירה בפרהסיא אפילו לתיאבון, שעל כל פנים מחלל השם הוא, שאף על פי שיצרו תקפו, מכל מקום היה לו לעשות בסתר, כמו שאמרו (**חגיגה טז, א**): **"אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, ילך למקום שאין מכירין אותו... ואל יחלל שם שמים בפרהסיא"**. חילול השם מסוג זה אפשר אפילו בצדיק גמור, שהרי הוא משמש מופת לרבים, ולכן אמרו: **"הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו"** (ענין חולין מד, ב). וכן אמרו (**יומא 9, א**): **כיצד הוא חילול השם? אמר רב: כגון אם אני לוקח בשר באיטליז ואינני משלם לו לאלתר** (וכשאני מאחז לפורע אומר בעל האיטליז שאני גזלן – רש"י); **רבי יוחנן אמר: כגון אם אני הולך ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין** (ואין הכל יודעים שנחלשתי בגירסתי. ולמדים הימני להיבטל מתלמוד תורה...) (ב) העובר עבירה מפני שאין פחד אלהים לנגד עיניו, ולא משום שיצרו תקפו, אלא מתוך כפייה ופריקת עול, ובכגון זה מדובר במשנתנו, שאף על פי שהוא חוטא בסתר, משום שחושש לכבוד עצמו, הואיל ואינו חוטא אלא משום שכבוד ה' ותורתו קלים בעיניו, לפיכך נפרעים ממנו בגלוי, למען ידעו הכל שהוא רשע גמור; וכיון שהמדובר הוא באפיקורס, לפיכך מסיים התנא: **"אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם"**.

באור משנה ה

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא למד תורתו מאביו, וכן מפי חכמים אחרים בכרם ביבנה. היה חברו של הנשיא רבן שמעון בן גמליאל ושל רבי יהושע בן קרחה. במאמרו שבמשנתנו הוא בא להעריך את שתי המגמות שישנן בלימוד התורה: (א) לדעת את התורה ולהשכיל בענייניה, כדי להיות מורה בישראל, (ב)

רבי יהודה נשיאה, היו התינוקות יוצאים ומכים אותו. לאחר ימים נעשה מלך והוציא גזירות על חכמי ישראל. נעשו להם נסים ועמדו בגזירותיו. כשבאו לפניו, אמר דיקליטיינוס לחכמי ישראל: בשביל שאלהים עושה לכם נסים – אתם מזלזלים במלך! אמרו לו: בדיקליטיינוס רועה חזירים אנו מזלזלים, אבל לדיקליטיינוס המלך – אנו משתעבדים. אמר להם: אף על פי כן אל תזלזלו לא ברומי קטן ולא בגולייר קטן ("גולייר" – עבד מלך מן הפחותים). מכאן – שלא תהא בו לכל אדם. **ואין לך דבר שאין לו מקום** – שלא ברא הקב"ה דבר לבטלה, ואם אין צורך בדבר במקום זה, יש בו צורך במקום אחר ("תפארת ישראל"). וכן מובא במדרש (ילקוט שמעוני שמואל, קלא): אמר דוד לפני הקב"ה: **"רבונו של עולם! כל מה שעשית, יפה עשית – כולם בחכמה עשית"**; אבל השטות (השגעון) שבראת, מה הנאה יש בה לפניך? אדם מהלך בשוק וקורע את בגדיו ותינוקות משחקין בו ורצין אחריו – כלום זה נאה לפניך? אמר לו הקב"ה: על שטות אתה קורא תגר? חייך שתצטרך לו... וכך היה: בשעה שברך דוד אל אכיש מלך גת, אמרו לו שריו לאכיש: נהרגו למי שהרג את אחינו. באותה שעה נתיירא דוד וביקש רחמים מלפני הקב"ה: רבונו של עולם! תן לי מעט מאותו הדבר (שטות), ונתן לו. מה כתוב בו? **"ויאמר אכיש אל עבדיו, הנה תראו איש משתגע... חסר משוגעים אני, כי הבאתם את זה להשתגע עלי"** (שמואל א, כא, טו-טז), וגרשו מעם פניו. באותה שעה שמח דוד שמחה גדולה והודה לה' על ה"שטות" שנתן לו. זהו שכתוב (**תהלים לד, א-ב**): **"לדוד בשנתו את טעמו לפני אבימלך, ויגרשוהו וילך. אברכה את ה' בכל עת"**... מכאן, שלא תהא מפליג לכל דבר. ויש מפרשים: אל תהי מפליג לכל דבר – אל יהא שום חפץ ושום דבר ושום כלי תשמיש קל בעיניך להניחו במקום הפקר, והוא הולך לאיבוד, לפי שאין לך חפץ בו עכשיו, שאין לך דבר שאין לו מקום – ויהא לך צורך בו פעם אחרת, ויחסר לך (מחזור ויטרי), וזהו שאמר שלמה (**משלי יג, יג**): **"בו לדבר יחבל לך"** – המתניח לדבר כבוד, הריהו חובל בעצמו. ובברטנורא מבואר: אל תהי בו לכל אדם – לומר, מה יוכל פלוני להזיק לי? ואל תהי מפליג כל דבר – מרחיק לכל דבר שיש לחוש עליו; אל תאמר: רחוק מפליג, ואל דאוג ממנו (בדרך זו מתפרשת משנתנו גם לפי הרמב"ם. המאירי ועוד).

שבת קודש

באור משנה ד

רבי לויטס איש יבנה בא כאן להזהיר, שמידת הגאווה היא מידה מגונה מאד, וצריך אדם להתרחק ממנה עד שיגיע לידי שפלות הרוח. מאמר זה הוא מאמרו היחיד של רבי לויטס במשנה. – רבי יוחנן בן ברוקא היה תלמידו של רבי יהושע בן חנניא, וחברו של רבי אלעזר חיסמא. במאמרו שבמשנתנו הוא מזהיר על חומרת החטא של חילול השם.

רבי לויטס איש יבנה אומר: מאד מאד הוי שפל רוח – אף על גב שבשאר המידות, הדרך האמצעית היא המשובחת (ענין פרק ב' משנה א'). במידת הגאווה אין הדבר כן, שההואיל וזוהי מידה מגונה מאד, ורוב בני אדם נכשלים בה, לפיכך צריך להתרחק ממנה עד לקצה האחרון ולהגיע לשפלות הרוח; וישים האדם אל לבו תמיד,

פירוש ברטנורא

משניות מבוארות – קהתי

ממאמר שבת פרשת תצא, ה'תשמ"ה

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יח ע"א: רב יוסף מוכיח כרב ביבי: **אָמַר רב יוסף, נְקוּט דְרַב כִּיבִי בִּידָה, שְׁהָרִי** מצינו **דְּשִׁמוּאֵל הוּא דְחִינִישׁ לִיחִידָאָה** המחמיר, גם במקום שרבים חולקים עליו להקל. **דְּתַנֵּן שׁוּמְרֵת –** המצפה לִיבם, שייבמה, **שְׁקִידֵשׁ אֲחִיו** של המת **אֶת אַחוּתָה** אחרי שנפלה לפניו לייבום, **מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָה אָמְרוּ, אוֹמְרִים לוֹ** בית דין למקדש, **הַמֵּתָן** ואל תישא את אחותה, **עַד שִׁיעֲשֶׂהָ** בה אַחִידָה הַגְּדוּל מַעֲשֶׂה יבום או חליצה, כיון שיש לה זיקת נישואין לאחים, ואחותה אסורה עליהם כאחות אשה עד יבום או חליצת אחד האחים, שאז נפקה זיקתה משאר האחים ומוותרים בקרובותיה. וחכמים חלקו וסברו, שמאחר ששני אחים הם, אין זיקתה חשובה לאסור את אחותה עליהם. **וְאָמַר שְׁמוּאֵל, הִלָּכָה בְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתִירָה.** ומבואר ששמואל חושש לדעת יחיד המחמיר כנגד דעת חכמים המקילים. ולכן מסתבר כדעת רב ביבי, שאף בסוגייתנו פסק שמואל לחומרא כדעת רבי מונא, שאם שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש.

ברייטא בענין קריאת מגילה שחסרות בה תיבות: **תַּנּוּ רַבֵּנָן, מגילה שֶׁהִשְׁמִיט בָּהּ הַסּוֹפֵר אוֹתִיּוֹת אוֹ פְּסוּקִין, וְקָרָאן הַקּוֹרֵא** בעל פה, **בְּמַתוּרְגְּמָן הַמְּתַרְגֵּם –** על פה, והיינו שהמתורגמן רגיל להוסיף דברים שאינם כתובים כדי לברר טעם הפסוק, יֵצֵא. מקשה הגמרא: **מִי־תִיבֵי,** שנינו בברייטא, מגילה שֶׁהָיָה בָּהּ אוֹתִיּוֹת מְטוּשְׁטוֹת אוֹ מְקוֹרְעוֹת, אִם רְשׁוּמָן נִיכָר, בְּשֶׁרָה, וְאִם לֹא פְּסוּלָה, משום שנחשבות כמחוקות והמגילה חסרה. ומבואר שמגילה שחסרות בה אותיות פסולה, ושלא כמבואר בברייטא הקודמת. מתרצת הגמרא: **לֹא קִשְׁיָא, הָא –** הברייטא השניה שפסלה את המגילה, **דִּיבְרָה בְּבּוּלָה –** שכל אותיות המגילה מטושטשות וקרועות, וְהָא – הברייטא הראשונה דיברה כשהשמיט הסופר אותיות או פסוקים רק בְּמַקְצָתָהּ, ולכן כשרה. דינים נוספים בענין השמטת תיבות: **תַּנּוּ רַבֵּנָן בְּבִרְיָא, הִשְׁמִיט בָּהּ הַקּוֹרֵא פְּסוּק אַחֵד, לֹא יֵאמָר בְּלוֹ 'אֶקְרָא אֶת הַמְּגִלָּה בּוּלָה' עד סופה, וְאַחֵר בָּהּ אֶקְרָא אוֹתוֹ פְּסוּק להשלימו', שזה קורא למפרע, אֲלָא חוּזר וקוֹרֵא מֵאוֹתוֹ פְּסוּק ששכח וְאֵילָף עד סוף המגילה. וכן הַנִּכְנָס לְבֵית הַכְּנָסֶת בְּפוּרִים, וּמֵצֵא צְבוּר שֶׁכָּבַר קָרָאוּ חֲצִיָּה של המגילה, לֹא יֵאמָר 'אֶקְרָא תְּחִילָה חֲצִיָּה שְׁנִי עִם הַצְּבוּר, וְאַחֵר בָּהּ אֶקְרָא לעצמי את חֲצִיָּה הראשון', אֲלָא קוֹרֵא אוֹתָהּ מִתְּחִילָתָה וְעַד סוֹפָה לפי הסדר.**

שנינו במשנה: קראה וכו' ומתנמנם יצא וכו'.

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דְמִי מִתְּנַמְנֵם.** משיבה הגמרא: **אָמַר רַב אֲשִׁי, נִים וְלֹא נִים –** ישן ואינו ישן לגמרי, תִּיר וְלֹא תִיר – ער ואינו ער לגמרי, דְּקָרָו לִיָּה וְעָנִי – שכשמדברים אליו שומע ומשיב, וְאוֹלָם לֹא יָדַע לְאַהֲדוּרֵי סְבָרָא אם נשאל דבר הטעון מחשבה והבנת הלב, וְאוֹלָם כִּי מְדַבְּרוּ לִיָּה את הסברא מִיִּדְבָּר ששמעה.

שנינו במשנה: הָיָה בּוֹתְבָהּ, דּוֹרְשָׁה וּמִגִּיחָהּ, אִם בָּזוּן לָבֹא יֵצֵא וכו'.

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דְמִי שֶׁהִכּוֹתְבָהּ יֵצֵא, אִי דְקָא מְסַדֵּר** בפיו בעל פה **פְּסוּקָא פְּסוּקָא וְכַתֵּב לָהּ, קִשָּׁה, כִּי בָזוּן לָבֹא מֵאִי הָיָה, הִרִי קוֹרֵא עַל פֶּה הוּא וְלֹא יֵצֵא. אֲלָא יֵשׁ לַהֲעַמִּיד דְּכַתֵּב פְּסוּקָא פְּסוּקָא** ולאחר שכתבו קָרָו לִיָּה לאותו פסוק מתוך הכתב, ועדיין קשה, שהרי באופן זה אין כל המגילה כתובה לפניו, וּמִי יֵצֵא, וְהָאֵמַר רַבִּי חֲלָלוּ אָמַר רַב חֲמָא בִּר גּוֹרֵיָא אָמַר רַב, הִלָּכָה בְּדַבְּרֵי הָאוּמָר (לקמן יט.) שצריך לקרוא את המגילה בּוּלָה ולא רק מ'איש יהודי' (אסתר ב ה), וְאֵפִילוּ לְמֵאֵן דְּאָמַר שדי לקרוא מ'איש יהודי' ואילך, מודה שצריכה שְׁתֵּהָא בְּתוּכָה בּוּלָה. ואם קרא מתוך מגילה שאין כתובה כולה לא יצא. ואם כן עדיין יש לבאר באיזה אופן מדובר הדין ששנינו במשנה שהכותבה יצא.

משיבה הגמרא: **אֲלָא מְדוּבָר דְּמִנְחָה מְגִילָה אַחֶרֶת כְּשֶׁרָה קָמִיָּה, וְקָרָו לָהּ מִינָהּ פְּסוּקָא פְּסוּקָא, וְכַתֵּב לָהּ –** ומעתיקה במגילה שכותב עתה, וכיון שקורא ממגילה כשרה יצא.

דְּחִינִישׁ לִיחִידָאָה – במקום שהיחיד מחמיר ורבים מקילים. **שׁוּמְרֵת יבם –** מצפה ליבמה. ומצוה בגדול ליבם. בא אחד מן האחין וקידש את אחותה של יבמה אחר שנפלה היבמה לפניו. **אוֹמְרִים לוֹ הַמֵּתָן –** מלכונסה: **עַד שִׁיעֲשֶׂה אַחִידָה הַגְּדוּל מַעֲשֶׂה –** ביבמתו, או לחלוץ או ליבם. אבל בעוד היבמה לפני כולן לחלוץ או ליבם – הרי היא לכל אחד כאשתו על ידי זיקת יבום, ואסור באחותה משום אחות אשה. דקסבר: יש זיקה אפילו בתרי, וכל-שכן בחד. ופליגי רבנן עליה, ואמרי: הואיל ושני אחים הן – אין זיקתו מיוחדת להיות מוטלת על אחד מהן להיות כאשתו, ומותר באחותה. **הַשְׁמִיט –** דילג בה הסופר פסוק אחד, וקראן הקורא. **בְּמַתוּרְגְּמָן הַמְּתַרְגֵּם –** על פה. **תִּיר = ער. אַהֲדוּרִי סְבָרָא –** דבר הבא מבינת הלב. **דְּקָא מְסַדֵּר פְּסוּקָא –** על פה וכתב ליה. וקתני יצא על ידי קריאת אותו סידור. **הִלָּכָה בְּדַבְּרֵי הָאוּמָר כּוּלָה –** צריך לקרות. ופליגי בה תנאי במתניתין מזהיבן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו, רבי מאיר אומר: כולה, רבי יהודה אומר: מאיש יהודי. **דְּמִנְחָה מְגִילָה קָמִיָּה –** ומעתיק ממנה.

כספק ידיעה, ולדעת אביי ספק ידיעה מחלקת לחטאות, אם כן אין
לצרף את שני חצאי המעילה באופן שהיה ביניהם יום הכפורים,
המחלק ביניהם, ומדוע חיבה אותו הברייתא בקרבן מעילה.
מתרצת הגמרא: אמרי, הטעם שאין יום הכפורים מחלק ביניהם
הוא כיון דכי מכפר יום הכפורים, רק על איסורא הוא מכפר, ואילו
על ממונא לא מכפר, וכשאל ממון הקדש הוא מתחייב גם קרן
והומש, ואין יום הכפורים מכפר על חטא שיש בו חיוב ממוני, ולכן
מצטרפים שני חצאי הפרוטה לחייבו קרבן.
תירוץ נוסף: ואיכעית אימא – ואם תרצה תתירך באופן אחר,
שהטעם שאין יום הכפורים מכפר עליו הוא משום דכי מכפר יום
הכפורים, רק על בוליה שיעורא – על שיעור עבירה שלם, על פלגא
דשיעורא – אך על חצי שיעור לא מכפר, וכיון שמעל לפני יום
הכפורים רק בחצי פרוטה, אין יום הכפורים מכפר על חטא כזה,
וממילא אין זה נחשב שיש כאן ידיעת ספק, ולכן מצטרפים שני
החצאים לחייבו קרבן אחד.
הגמרא מביאה אמוראים נוספים שנחלקו במחלוקת של רבי זירא
ורבא, האם ידיעת ספק מחלקת לחטאות: וכן אמר ריש לקיש, כאן
– בברייתא זו שנה רבי, ידיעות ספק מחלקות לחטאות, וכדעת רבי
זירא. ורבי יוחנן אמר אין ידיעות ספק מחלקות לחטאות, וברבא,
אלא הכי קתני – אלא כך יש לשנות בברייתא. כשם שאם היתה לו
ידיעה ודאי – שנודע לו בין אכילה לאכילה שודאי אבל חלב,
מביא חטאת על כל אחת ואחת, משום שלא אכלם בהעלם אחד,
כך אם היתה לו ידיעת ספק – שנודע לו בין אכילה לאכילה שיש
ספק על ההתיכה שאכל, מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת, אבל
ידיעת ספק בין אכילה לאכילה אינה מחלקת לחטאות.
מקשה הגמרא על שיטת ריש לקיש: בשלמא – הברייתא מובנת
לדעת רבי יוחנן, הסובר שידיעת ספק אינה מחלקת לחטאות, היינו
דקא תלי לאשם בחטאת – זהו הטעם שהתנא בברייתא תלה את
הדין של אשם בחטאת, שכשם שידיעה ודאית מחלקת לחטאות,
כך ידיעת ספק מחלקת לאשמות. אלא לריש לקיש, הסובר שכוונת
הברייתא לומר שידיעת ספק מחלקת לחטאות, חטאת באשם
מיפגי ליה – היה לתנא של הברייתא תלות את דין החטאת
באשם, שכשם שידיעת ספק מחלקת לאשם, כך היא מחלקת
לחטאת. מסיימת הגמרא, קשיא – אכן קשה הדבר.
הגמרא מקשה סתירה בדעת רבי יוחנן ובדעת ריש לקיש: ורמי
דריב יוחנן אדרבי יוחנן – וקשה מדבריו רבי יוחנן כאן על דבריו
במקום אחר, ורמי דריש לקיש אדריש לקיש – וכן קשה מדבריו ריש
לקיש כאן על דבריו במקום אחר, דתניא בברייתא, שני שבילין
(דרכים) ברשות הרבים, שביל אחד טמא, מחמת מת הקבור בו,
וההולך שם מאהיל בהכרח על קברו. ושביל אחד טהור, ולא ידוע
איזה טהור ואיזה טמא, והלך אדם בראשון, ולא נגנב לבית
המקדש, ואחר כך הלך אותו אדם גם בשביל השני, ונמצא שודאי
נטמא באחד השבילים, ונעלמה ממנו טומאתו, ונגנב לבית
המקדש, חייב קרבן עולה ויורד, כיון שקודם שנכנס היתה לו
ידיעה ודאית על טומאתו, אף שאינו יודע מאיזה שביל נטמא.
אופן שני: וכן אם הלך בראשון ונעשה ספק טמא, ונגנב לבית
המקדש, (פסור בשני ונגנב חייב הלך בראשון ונגנב) ולאחר מכן
הזה ושנה – היו עליו מי חטאת בשלישי וחזרו והיו עליו בשביעי,
וכפל, ולאחר שנטהר הלך בשביל השני, ונגנב לבית המקדש, חייב
חטאת, כיון שאחת מהכניסות למקדש ודאי היתה בטומאה,

אידי בר אבין לאביי, שנינו במשנה (זמא פא), אדם שאכל ושתה
ביום הכפורים בהעלם אהת, שלא נודע לו חטאו בין האכילה
לשתיה, אינו חייב אלא חטאת אחת על האכילה והשתיה יחד.
וקשה, הא בין אכילה לשתיה אי אפשר ולא הנה שהות פיו
דמתיידע ליה – לא יתכן שלא היה שהות של זמן בין האכילה
לשתיה, שהיה יכול להוודע לו חטאו, וכפר ליה יום הכפורים על
האכילה, היום הכפורים במקום אשם תלוי קא, ושיעור זמן זה
שכיפר לו בו יום כפור נחשב כמו ספק ידיעה, ומכל מקום קתני
במשנה, שאם נודע לו לאחר מכן שחטא באיסור אכילה ושתיה
ביום כפורים, אינו חייב אלא חטאת אחת. ואי סלקא דעתך – ואם
יעלה על דעתך לומר כאביי שידיעות ספק מחלקות לחטאות,
ליחייב שתי חטאות – היה לנו לומר שיתחייב שתי חטאות. מתרצת
הגמרא: אמרי – אמרו בני השיבה, כי אמר רבי זירא – כל מה
שאמר רבי זירא שידיעות ספק מחלקות לחטאות, והסכים אביי
לדבריו, היינו רק לדעת רבי בברייתא לעיל, ואילו הא – משנה זו,
כרפנן היא, והיינו כרבי יוסי ורבי אליעזר ורבי שמעון החולקים על
רבי בברייתא שם, וסוברים שאין ידיעות ספק מחלקות לחטאות.
מקשה הגמרא: איך אפשר לומר שמשנה זו היא כחכמים, והא
מדיסא של משנה זו כדעת רבי היא, דקתני בספא, שתה אדם
ביום הכפורים ציר – זיעת דגים שיוצאת מהם כשמוחים אותם,
או מוירי – שומן היוצא מהדגים, פסור, משום שמשקים אלו אינם
ראויים לשתיה, ויש לדייק, הא – אבל אם שתה חומץ, חייב, ומי
– וכדעת מי נשנית משנה זו, כרבי היא, דתניא בברייתא, חומץ אין
משיב את הנפש, ואין חייבים על שתיתו ביום הכפורים. רבי אמר,
אמר אני, חומץ משיב את הנפש, וחייבים על שתיתו. מסיימת
הגמרא את קושיתו: ומדיסא של המשנה כרבי, רישא נמי רבי,
ולא כחכמים, ואם כן חוזרת הקושיא, כיון שלדעת רבי ידיעות
ספק מחלקות לחטאות, מדוע מי שאכל ושתה ביום הכפורים אינם
מביא אלא חטאת אחת. מתרצת הגמרא: אמרי, אין הכרח לומר
שהסיפא והרישא נשנו כדעת אותו תנא, אלא אביי יעמיד את
הסיפא כרבי, שחומץ משיב את הנפש, ואילו את הרישא כרפנן,
הסוברים שאין ידיעת ספק מחלקת לחטאות.
מקשה הגמרא על אביי מברייתא: מתיב רבא לאביי, שנינו
בברייתא לגבי חיוב קרבן מעילה, שאינו בא אלא על מעילה של
שור פרוטה, ואם אכל האדם היום מאכל של הקדש בשווי חצי
פרוטה, ואכל למחר עוד מאכל בשווי חצי פרוטה, וכן אם נהנה
מההקדש בדבר שאינו נאכל, בשיעור של חצי פרוטה היום, ונהנה
בשווי עוד חצי פרוטה למחר, וכן אם אכל היום מהקדש בשווי חצי
פרוטה ונהנה למחר בחצי פרוטה, או שנהנה היום מההקדש ואכל
למחר, ואפילו היו האכילה או ההנאה של שני החצאים רחוקים
זה מזה מכאן ועד שלש שנים, והיו שניהם בהעלם אחד, מנן שהן
מצטרפין זה עם זה, לחייבו קרבן מעילה, תלמוד לומר בפרשת
אשם (ויקרא ה טו) נפש כי תמעל מעל וחסא בשגגה מקדשי ה',
והביא את אשמו לה' איל תמים מן הצאן בערפך כסף שקלים
בשקל הקדש לאשם, ובמה שכפל הפסוק את לשונו וכתב 'תמעל'
מל', ריבה הכתוב צירוף פרוטה אפילו בכמה שנים. מסיימת
הגמרא את קושייתה: ואמאי – מדוע מצטרפים לחייבו קרבן
מעילה, הא – הרי בתוך אותם שלש שנים כיפר עליה יום הכפורים,
על המעילה הראשונה, אם היה לו ספק מעילה, שהרי יום
הכפורים במקום אשם תלוי הוא, וכיון שכפרת יום הכפורים היא

כיוון שנכנסנו לחודש אלול, אביע למר ולכל אשר לו ברכתי לכתיבה וחתומה טובה לשנה טובה ומתוקה.

ממכתב ג' אלול, ה'תשל"א

רבא מקשה על שיטת רב נחמן הסובר שצריך שיהיה איסור קבוע: 60
אִיתִיבִּיהּ רַבָּא לְרַבּ נַחְמָן, שנינו בברייתא לגבי איסור אכילת חלב, 61
הנוהג רק בבחמה ולא בחיה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר**, 'בזו' – בעל חיים 62
שהוא ספק חיה ספק בהמה, **חֲזִיבִין עָלָיו עַל חֲלָב אֲשֶׁם תְּלִי**, כיון 63
שלא ידוע אם הוא בהמה או חיה, ומוכח שאף בספק של חתיכה 64
אחת חייבים אשם תלוי, אף שאין כאן איסור ברור וקבוע, תירץ 65
לו רב נחמן: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שִׁנְהָה דִּין זֶה**, לא **בְּעֵי קִבְעוּתָא לְאִסּוּרָא** 66
– סובר שאין צורך שהאיסור יהיה ברור וקבוע כדי להתחייב 67
באשם תלוי. 68
המשך רבא להקשות על רב נחמן: **אִיתִיבִּיהּ**, שנינו ביבמות (לה), 69
יבמה שהתיבמה בתוך שלשה חדשים למיתת בעלה, וילדה ולד 70
שהוא **סָפֵק בְּן תִּשְׁעָה לְבַעְלָהּ הֶרְאָשׁוֹן**, או **בְּן שְׁבַע לְאֶחָרֹן**, ויצא 71
אותה מספק, **וְהָיָה כִּשְׁרֵי הֵיבֵם וְהִיבְמָה בְּאֲשֶׁם תְּלִי**, שמה 72
בא על אשת אח שלא במקום מצוה, ומוכח שאף במקום שאין 73
איסור ברור וקבוע חייב אשם תלוי, וקשה על רב נחמן. תירץ לו 74
רב נחמן: **הָא מַנֵּי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֵיא**, הסובר שמביאים אשם תלוי אף 75
באיסור שאינו קבוע. 76
רבא מקשה קושיא נוספת על רב נחמן: **אִיתִיבִּיהּ**, שנינו במשנה 77
בנדה (ד), לגבי בדיקות שלאחר תשמיש, **נִמְצָא דָם עַל הַעַד שָׁלוֹ**, 78
מִמָּאִין, ו**חֲזִיבִין בְּקֶרְכָּן**, וכן אם **נִמְצָא עַל שְׁלָה אֲתִיּוֹם** – מיד לאחר 79
תשמיש, **מִמָּאִין וְחֲזִיבִין בְּקֶרְכָּן**. אך אם **נִמְצָא עַל שְׁלָה כִּשְׁבָדָה** 80
לְאַחַר זִמָּן, **מִמָּאִין מִסָּפֵק**, ו**פְּטוּרִין מִן הַקֶּרְכָּן**, ו**הָנִי עֲלָה בְּרִיתָא**, 81
וְחֲזִיבִין בְּאֲשֶׁם תְּלִי, לכפר על ספק ביאת נדה. הרי אף שאין 82
האיסור קבוע וידוע, מביאים אשם תלוי. 83
אומרת הגמרא: **אִישְׁתִּיק – שֶׁתָּק רַב נַחְמָן לְאַחַר שִׁמְעָה קוּשִׁיא זֹו**. 84
לְבַתֵּר דְּנִפֵּס – לְאַחַר שִׁיעָא רַבָּא, אָמַר רַב נַחְמָן, **מָאִי מַעְמָא לֹא** 85
אָמַרִי לִיה – מדוע לא אמרתי לרבא לתרץ קושייתו, **דָּהָא מַנֵּי –** 86
כדעת מי נשנתה משנה זו, כרבי מאיר **הֵיא**, **דְּלֹא בְּעֵי קִבְעוּתָא** 87
לְאִסּוּרָא – שְׁלִישִׁיתָא אִין צִרְיָ אִיסוּר קְבוע וידוע כדי להתחייב 88
בְּאֲשֶׁם תְּלִי, **דְּתַנִּין בְּרִיתָא**, אדם השוחט קרבן מחוץ לבית 89
המקדש במוזד חייב כרת, ובשוגג חייב קרבן, **וְהַשּׁוֹחֵט אֲשֶׁם תְּלִי** 90
בְּחוּץ, רַבִּי מֵאִיר מְחִיב אוֹתוֹ בְּקֶרְכָן עַל חֵטָא זֶה שֶׁל שְׁחִיטָה קֶרְכָן 91
בְּחוּץ, ואף שאותו 'אשם תלוי' שנשחט בחוץ אינו חטא בהכרח, 92
שהרי אשם תלוי זה בא על ספק חטא, ואם באמת לא חטא אותו 93
אדם שהפריש את האשם התלוי, הרי זהו בהמת חולין, שאין חטא 94
בשחיטתה בחוץ, אף על פי כן חייב מספק, כיון שאין צריך איסור 95
קבוע, ו**הַתְּקִימִים פּוֹטְרִין**, משום שאין מביאים אשם תלוי אלא 96
באיסור קבוע, וממילא אפשר לומר שהמשנה נגדה סוברת כרבי 97
מאיר. 98
שואלת הגמרא: **וְאֵמַאי – מדוע אמר רב נחמן רק שניתן להעמיד** 99
את המשנה כרבי מאיר, ולימָא לִיה דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֵיא – והרי היה 100
לו לומר שמשנה זו היא כרבי אליעזר, שהתבאר לעיל שהוא סובר 101
שאין צריך איסור קבוע. מתרצת הגמרא: הָא קָא מְשַׁמַּע לָן – דבר 102
זה רצה רב נחמן ללמדנו, דְּרַבִּי מֵאִיר בְּשִׁמְתָּה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָא – 103
שהטעם שרבי מאיר סובר שהשוחט אשם תלוי בחוץ חייב קרבן, 104
הוא משום שסובר כרבי אליעזר שאין צריך שיקבע האיסור. 105
הגמרא מביאה דין נוסף בענין זה: **אָמַר (רבה בר אבונה) [רב נחמן]** 106
אָמַר רַב, אדם שהיתה לפניו חתיכה שהיא סָפֵק שֶׁל חֲלָב סָפֵק שֶׁל 107
שׁוֹפָן, וְאֶבְלָה, אף שאני סובר שאין מביאים אשם תלוי על ספק 108
חתיכה אחת, אין זה לדבריה הכל, אלא בָּאֵנוּ לְמַחְלֹקֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר 109
וְהַתְּקִימִים, האם חייב אשם תלוי, ששנינו להלן (כה) שלשיטת רבי 110
אליעזר אדם יכול להתנדב אשם תלוי כן יום, ואף שלא עבר 111
אפילו בספק איסור, ואין בזה משום חולין בעורה, וממילא בספק 112
חתיכה אחת בודאי יש לחייבו באשם תלוי. ואילו לדעת חכמים 113
שאי אפשר להתנדב אשם תלוי, אף כאן, שאין זה ספק של חתיכה 114
אחת משתי חתיכות, אינו מביא אשם תלוי. 115
תמחה הגמרא: לשיטת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מָאִי אִירֵאִי בִּי אֶבְלָה – מדוע** 116
הוצרך רב נחמן לומר דין זה באופן שאכל את החתיכה שלפניו, 117
והרי אִפְּלוּ אִם לֹא אֶבְלָה נִמֵּי – גם כן יכול הוא להביא אשם תלוי, 118

מקשה הגמרא: **אִיתִיבִּיהּ – הקשה רַבִּי יְהוֹנָתָן לְרַבִּי יוֹרְאָה מִהֲבֵרִיתָא** 1
שהובאה לעיל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, כיון, שהוא ספק חיה ספק בהמה, 2
חֲזִיבִין עַל חֲלָב אֲשֶׁם תְּלִי, הרי שאף שאי אפשר לברר איסורו, 3
חייב אשם תלוי. מתרצת הגמרא: **אָמַר לִיה רַבִּי יוֹרְאָה**, אכן, **רַבִּי** 4
אֱלִיעֶזֶר קָבַר דְּלֹא בְּעֵינִי – אין צורך שתהיה אפשרות לְבַרר אִיסוּרוֹ, 5
ואף בלא זה יש חיוב אשם תלוי. 6
רבי ירמיה ממשך להקשות על רבי יוֹרְאָה, הסובר שאין לחייב 7
אשם תלוי כשאי אפשר לברר איסורו: **אִיתִיבִּיהּ**, שנינו במשנה 8
(יבמות לה), יבמה שהתיבמה בתוך שלשה חדשים למיתת בעלה, 9
וילדה לאחר שבעה חדשים מהיבום, **סָפֵק נולד בְּן תִּשְׁעָה חֲדָשִׁים** 10
לְבַעְלָהּ הֶרְאָשׁוֹן שְׁמֵת, או שנוול בְּן שְׁבַע חֲדָשִׁים לְבַעְלָהּ הֶרְאָשׁוֹן, 11
שייבמה, והרי אם הוא בן הראשון היתה האשה פטורה מיבום, 12
ונישאה לאחי בעלה באיסור, דינו שיוציא – יגרשנה היבם מספק, 13
וְהָיָה כִּשְׁרֵי מִמָּה נִפְשָׁר, בין אם הוא בן הראשון ובין אם הוא בן 14
השני, וְחֲזִיבִין הֵיבֵם וְהִיבְמָה בְּאֲשֶׁם תְּלִי, שמה הולד הוא בנו של 15
ראשון, ובא על אשת אח שלא במקום מצוה, ומוכח שאף באופן 16
שאי אפשר לברר איסורו אחר כך חייב אשם תלוי, וקשה על רבי 17
יוֹרְאָה. מתרצת הגמרא: הָא מַנֵּי – כדעת מי שנויה משנה זו, כרבי 18
אֱלִיעֶזֶר הֵיא, הסובר שחיוב אשם תלוי הוא אף כשאי אפשר לברר 19
איסורו. 20
הגמרא מביאה קושיא נוספת: **אִיתִיבִּיהּ רַבִּי ירמיה לרבי יוֹרְאָה,** 21
שנינו בנדה (ד), לגבי בדיקה שלאחר תשמיש, אם נִמְצָא דָם עַל עַד 22
הַבְּדִיקָה שְׁלָה אֲתִיּוֹם – מיד לאחר תשמיש, מִמָּאִין וְדָא, וְחֲזִיבִין 23
בְּקֶרְכָּן חֵטָאֵת, אבל אם נִמְצָא דָם עַל הַעַד שְׁלָה כִּשְׁבָדָה לְאַחַר 24
זִמָּן, מִמָּאִין רַק מִסָּפֵק, שמה בא דָם לאחר התשמיש, וְלִכְן פְּטוּרִין 25
מִן הַקֶּרְכָּן, וְהָנִי עֲלָה – ושנינו על כך בברייתא, 'וְחֲזִיבִין בְּאֲשֶׁם תְּלִי', 26
לכפר על ספק ביאת נדה. הרי שאף שאי אפשר לברר ספק זה, 27
מביא אשם תלוי, וקשה על רבי יוֹרְאָה. מתרצת הגמרא: הָא מַנֵּי, רַבִּי 28
אֱלִיעֶזֶר הֵיא, שמביאים אשם תלוי אף בספק שאי אפשר לברר 29
איסורו. 30
הגמרא מביאה טעם נוסף לפטור מאשם תלוי בספק על חתיכה 31
אחת: **אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַר אֲבוּהִי, אָמַר רַב, הִיוּ לִפְנֵי שְׁתֵּי** 32
חֲתִיכוֹת, אחת שֶׁל חֲלָב ואחת שֶׁל שׁוֹפָן, וְאֶבְלָה אחת מֵהֶן, וְהָנִי יוֹדֵעַ 33
אִיזו מֵהֶן אֶבְלָה, חֲזִיבִי בְּאֲשֶׁם תְּלִי. אך אם היתה לפניו חתיכה אחת, 34
סָפֵק שֶׁל חֲלָב סָפֵק שֶׁל שׁוֹפָן, וְאֶבְלָה, פְּטוּר. ועל זה אָמַר רַב נַחְמָן, 35
מָאִי מַעְמָא דְּרַב, שבספק חתיכה אחת אינו מביא אשם תלוי, משום 36
דְּקִסְפֵּר רַב, שְׁבַשְׁתִּי חֲתִיכוֹת, אחת של שומן ואחת של חלב, אִיקְבַּע 37
אִיסּוּרָא – נקבע כאן איסור ודאי קודם אכילתו ולכן חייב אשם 38
תלוי, אבל בספק על חתיכה אחת, לֹא קִבְעָה אִיסּוּרָא – לא נקבע 39
איסור לפניו, ולכן אינו מביא אשם תלוי. 40
מבררת הגמרא: **מָאִי אִיקָא – איזה חילוק יש לגבי דין זה שאין** 41
מביאים אשם תלוי בחתיכה אחת, בִּין הַטַּעַם שֶׁל 'אִיקְבַּע אִיסּוּרָא' 42
– שבחתיכה אחת אין איסור קבוע וודאי, לְבִין הַטַּעַם שֶׁל 'אִיקְבַּע 43
לְבַרר אִיסּוּרָה' – שאי אפשר לברר אם עבר איסור. 44
הגמרא מביאה אופן שיש בו חילוק בין סברותיהם של רבא, רב 45
נחמן ורבי יוֹרְאָה: **אִיקָא בְּיִנְיָהוּ – יש חילוק דין בין הסברות, בְּיִנְיָהוּ** 46
במקרה שְׁתֵּי לִפְנֵי שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אחת שֶׁל חֲלָב ואחת שֶׁל שׁוֹפָן, 47
וְכָא עוֹבֵד בּוֹכְבִּים וְאֶבְלָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה, וְכָא אַחַר כִּךְ יִשְׁרָאֵל וְאֶבְלָה 48
אֶת הַשֵּׁנִיָּה, שבאופן זה ידיה חילוק בין הטעמים שהובאו לעיל, 49
לְדַעַת רַבָּא, שהטעם שפטור בחתיכה אחת הוא משום שיש אם 50
למקרא, וכיון שנקרא 'מצוות' צריך שיהיו שתי חתיכות, הרי כאן 51
לִיבָא 'מִצְוֹת' בְּעִדָּנָא דְּאֶבְלָה יִשְׁרָאֵל – בזמן שבא הישראל לאכול 52
לא היו לפניו שתי חתיכות, ופטור. וכן לְרַבִּי יוֹרְאָה, שהטעם שפטור 53
בחתיכה אחת הוא כיון שאי אפשר לברר לאחר אכילתו אם אבל 54
איסור, הרי גם כאן אִי אִפְשָׁר לְבַרר אִיסּוּרָה, שהרי בזמן שהישראל 55
אכל כבר לא נותרה חתיכה אחת לברר אם עבר איסור. אך לְרַב 56
נַחְמָן, שהטעם הוא משום שצריך שיהיה איסור ברור וקבוע, הרי 57
כאן אִיקְבַּע אִיסּוּרָא, שהרי בתחילה, קודם שאכל הגוי, היתה כאן 58
ודאי חתיכה אחת של חלב. 59

כריתות. פרק רביעי - ספק אבל חלב דף יח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קפז

אִיתִיבִּיהָ אבי - כל הנך פירכי מצי למיפריך לעיל לחיא בר רב. **השוהט** אשם תלוי בחוץ רבי מאיר מחייב - ואף על גב דרבי מאיר קאמר לקמן פרק "המביא" (בגב.) אם נודע לו ספקו יצא וירעה בעדר, דהוא יוצא לחולין - הכא מיירי קודם שנודע לו, דעדיין שם אשם עליו.

וחכמים פטורין - לאו היינו חכמים דלקמן דפליגי עליה דרבי מאיר, פרק "המביא" (ברכות בגב.) דאמרו: יריעה עד שיסתאב ויזכר ויפלו דמיו לנדה, דאם כן הקדש גמור הוא וחיובין עליו בחוץ, אלא חכמים היינו כרבי מאיר ועדיפי מרבי מאיר, ופטרי אפילו קודם שנודע לו.

באנו למחלוקת רבי אליעזר וחכמים בו מאי איירא כי אכלה אפילו כי לא אכלה נמי דהא תנן רבי אליעזר אומר מתנבד בו - ואם תאמר: מאי פריך? אין הכי נמי מתנבד. אבל הכא הוא מחייב אשם עבור חטאו, וקא משמע לן צריך שיביאנו ולא בעינן חתיכה משתי חתיכות! ועוד קשה: אמאי לא פריך ליה לעיל על ההיא דרבי אליעזר אמר: בו חיובין על חלבו אשם תלוי? ויש לומר, דהכי פריך: מאי איירא כי אכלה בו, פירוש: על ברחק האי רבי אליעזר דהכא לאו היינו רבי אליעזר דבוי, דאם כן מאי קא משמע לן רב נחמן? אלא לעיל גרס "רבי אליעזר" והכא גרס "רבי אליעזר", דהוא בר פלוגתיה דרבי ירושע. וכן מוכח הסוגיא מטעמים אשר פירשתי. ולכן פריך: הא דאמר דבחיבה אחת מחייב רבי אליעזר אשם תלוי, מנא לך? הא לא משכחת דרבי אליעזר לא מצריך שתי חתיכות, אלא מטעמא דאמר: מתנבד אדם אשם [ותלוי] בכל יום, ומשום הכי מייחי אפילו בחתיכה אחת, ואם כן חובה לא הוי, ואם כן, אפילו כי לא אכל נמי! ומשני: רבי אליעזר [ואליבא] דבבא בן בוטא [וקאמר], ובמוצאי יום הכיפורים כדפירש הקונטרס. ואתא לאשמועינן דרבי אליעזר סבר יש אם למסורת, "רמזות" כתיב, (ואף על גב) דאשכחנא דרבי אליעזר אית ליה פרק קמא דקדושין (יחג.) יש אם למסורת גבי "בבגדו בה", ואם כן לינתי: אכלה - חובה, "רמזות" כתיב בה, לא אכלה - נדה, מכל מקום על ברחק לא אייתי הכא מחאי טעמא דסבר דיש אם למסורת, דאם כן מצי מייתי כמו כן אחרוני טובא דסבר דיש אם למסורת, ועוד, אפילו סבר בעלמא דיש אם למסורת סבירא ליה הכא יש אם למקרא מטעם שפירשתי לעיל.

והתניא

רבי אליעזר וחכמים - לרבי אליעזר מאי איירא כי אכלה? אפילו לא אכלה נמי, דהתנן, רבי אליעזר אומר: מתנבד אדם אשם תלוי בכל יום? אמר רב אשי: רבי אליעזר אליבא דבבא בן בוטא, דתנן: אלא אומרים לו תמתן עד שתפנס לבית ספק. תנו רבנן: היו לפניו שתי חתיכות, אחת של שומן ואחת של חלב, בא ישראל ואכל את הראשונה, בא גוי ואכל את השניה - חייב, וכן קלב, וכן עזרב. בא גוי ואכל את הראשונה, בא ישראל ואכל את השניה - פטור, ורבי מחייב. אכל את הראשונה בשוגג והשניה במוזד - חייב, הראשונה במוזד והשניה בשוגג - פטור, ורבי מחייב. אכל שתיהן במוזד - פטור, ורבי מחייב. אכל שתיהן בשוגג - שניהן חייבין, השני לא מן הדיו, אלא שאם אפה אומר פטור, קבעת את הראשונה בחטאת. ומנו? אי רבי, מן הדיו וכן הדיו הוא! אי רבנן, משום דלא נקבע ראשון בחטאת, גימא ליה לשני: אייתי חולין לעזרה? אמר רב אשי: רבי

לרבי יורא אי אפשר לברר איסוריה - דהא שתייהן נאכלות. לרב נחמן איקבע איסורא - מעיקרא, וחיובי. רבי מאיר מחייב - משום שחטי חוץ, אף על גב דאיכא למימר שמה לא אבל חלב, ואשם זה חולין הוא. דלא בעי קביעות לאיסור. וחכמים פוטרי - דלא איקבע איסורא, דשמה חולין הוא. ואמאי - אצטער דלא אמר לו רבי מאיר היא? הוה ליה למימר אשמעיה רבי אליעזר היא!

אִיתִיבִּיהָ: סָפֵק בִּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן אוּ בִּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן - יוֹצִיא וְהוֹלֵךְ בֶּשֶׂר, וְחֵיב בְּאִשָּׁם תְּלוּי! - הָא מִנֵּי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא. אִיתִיבִּיהָ: נִמְצָא עַל שְׁלָה אֲתוּם - טָמְאִין וְחֵיבִין בְּקֶרְפָּה, נִמְצָא עַל שְׁלָה לְאַחֲרִי זֶמֶן - טָמְאִין מִסָּפֵק וּפְטוּרִין מִן הַקֶּרְפָּה; וְתִנִּי עֲלֶיהָ: וְחֵיבִין בְּאִשָּׁם תְּלוּי! - הָא מִנֵּי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא. אֲמַר רַב נַחֲמָן אֲמַר רַבָּה בַּר אַבּוּה אֲמַר רַב: הוּי לְפָנֵינוּ שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אַחַת שֶׁל חֶלֶב וְאַחַת שֶׁל שׁוֹמֵן, וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִיזוֹ מֵהֶן אָכַל - חֵיב. חֲתִיכָה, סָפֵק שֶׁל חֶלֶב סָפֵק שֶׁל שׁוֹמֵן וְאָכַלָּה - פְּטוּר. אֲמַר רַב נַחֲמָן: מֵאִי טַעֲמָא דְרַב? קִסְבֵּר: שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת - אֵיקְבַּע אִיסוּרָא, חֲתִיכָה אַחַת - לֹא קִבְּעָה אִיסוּרָא. מֵאִי אֵיפָא בֵּין אֵיקְבַּע אִיסוּרָא לְשְׂאִי אֶפְשָׁר לְבַרֵּר אִיסוּרֵיהָ? - אֵיפָא בִּינְיֵיהוּ בְּגוֹן שְׁהוּי לְפָנֵינוּ שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אַחַת שֶׁל חֶלֶב וְאַחַת שֶׁל שׁוֹמֵן, וְבָא גוֹי וְאָכַל אֶת הָרֵאשׁוֹנָה וְבָא יִשְׂרָאֵל וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה; לְרֵבָא - לִיבָא "מִצּוֹת" בְּעִדָּנָה דְאָכַל יִשְׂרָאֵל, לְרַבִּי יוֹרָא - אִי אֶפְשָׁר לְבַרֵּר אִיסוּרֵיהָ, לְרַב נַחֲמָן - אֵיקְבַּע אִיסוּרָא. אִיתִיבִּיהָ רַבָּא לְרַב נַחֲמָן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כּוּי, חֵיבִין עַל חֶלְבוֹ אִשָּׁם תְּלוּי! - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֹא בְּעִי קְבִיעוּתָא לְאִיסוּרָא. אִיתִיבִּיהָ: סָפֵק בִּן תִּשְׁעָה לְרֵאשׁוֹן אוּ בִּן שִׁבְעָה לְאַחֲרוֹן - יוֹצִיא וְהוֹלֵךְ בֶּשֶׂר, וְחֵיבִין בְּאִשָּׁם תְּלוּי! - הָא מִנֵּי? רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא. אִיתִיבִּיהָ: נִמְצָא עַל שְׁלָה אֲתוּם - טָמְאִין וְחֵיבִין בְּקֶרְפָּה, נִמְצָא עַל שְׁלָה לְאַחֲרִי זֶמֶן - טָמְאִים מִסָּפֵק וּפְטוּרִין מִן הַקֶּרְפָּה; וְתִנִּי עֲלֶיהָ: וְחֵיבִין בְּאִשָּׁם תְּלוּי! אִישְׁתִּיק. לְבַתֵּר דִּנְפֵק, אֲמַר: מֵאִי טַעֲמָא לֹא אֲמַרִי לִיה דְּהָא מִנֵּי - רַבִּי מֵאִיר רַבִּי

היא, דלא בעי קביעותא לאיסורא, דתניא: השוהט אשם תלוי בחוץ - רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרי! - ואמאי? לימא ליה דרבי אליעזר היא! - הא קא משמע לן, דרבי מאיר בשית רבי אליעזר קאי. אמר רבא בר אבוה אמר רב: חתיכה, ספק של חלב ספק של שומן ואכלה - באנו למחלוקת רבי אליעזר וחכמים. - לרבי אליעזר מאי איירא כי אכלה? אפילו לא אכלה נמי, דהתנן, רבי אליעזר אומר: מתנבד אדם אשם תלוי בכל יום? אמר רב אשי: רבי אליעזר אליבא דבבא בן בוטא, דתנן: אלא אומרים לו תמתן עד שתפנס לבית ספק. תנו רבנן: היו לפניו שתי חתיכות, אחת של שומן ואחת של חלב, בא ישראל ואכל את הראשונה, בא גוי ואכל את השניה - חייב, וכן קלב, וכן עזרב. בא גוי ואכל את הראשונה, בא ישראל ואכל את השניה - פטור, ורבי מחייב. אכל את הראשונה בשוגג והשניה במוזד - חייב, הראשונה במוזד והשניה בשוגג - פטור, ורבי מחייב. אכל שתיהן במוזד - פטור, ורבי מחייב. אכל שתיהן בשוגג - שניהן חייבין, השני לא מן הדיו, אלא שאם אפה אומר פטור, קבעת את הראשונה בחטאת. ומנו? אי רבי, מן הדיו וכן הדיו הוא! אי רבנן, משום דלא נקבע ראשון בחטאת, גימא ליה לשני: אייתי חולין לעזרה? אמר רב אשי: רבי

במעלת מין האנושי, ישנם ארבעה תארים: אדם - מעלת המוחין והשכל, איש - מעלת הלב והמידות, אנוש - החלישות באחד מהם בשכל או במידות, או בשניהם, גבר - מתגבר על עצמו להסיר המניעות ועיכובים להשיג אחת המעלות או בשכל או במידות. היום יום ד אלול

והתניא כל שחלוקת בו - ואף על גב דרבי יהודה קאמר לה לעיל (טו.ב), מכל מקום לא משמע דפלגי עליה רבי בהא. ולרבי יוסי ברבי יהודה הכי פירושו: כל שחלוקת לחטאות, כגון חלב ודם פיגול ונותר - חלוקין לאשמות, דרצין להביא אשם תלוי על כל אחת ואחת. אבל בדיעה לא קמיירי. וגם לרבא הכי פירושו: כל שחלוקת לחטאות בדיעת ודאי - חלוקת לאשמות

בדיעת ספק. **אלא** מעתה אבל כוית חלב לפני יום הכיפורים וכוית לאחר יום הכיפורים - 1
דהשתא איכא שתי אשמות, אבלת חלב דלפני 2
יום הכיפורים כיפר יום הכיפורים במקום אשם, 3
ואבילת חלב דלאחר יום הכיפורים הביא עליו 4
אשם, והשתא איכא שני אשמות - הכי נמי דאם 5
נודע לו אחר כך על שניהן שיביא שתי חטאות? 6
והא אבלם בהעלם אחת! אלא לא מייתי. ואם כן 7
שמוע מינה דהאי כולא "כל שחלוקין" בו ליתא, 8
שהרי הבא איכא שני אשמות ולכא בי אם 9
חטאת אחת. **אמר** ליה דילמא יום הכיפורים 10
אינו מכפר אלא אם כן הודע - ועתה 11
יש שתי חטאות כמו שתי אשמות. אמר ליה רבא 12
בר רב חנן תרדא, רבא בר רב חנן היה חבר אביי, 13
כדאיתא פרק "כיצד מברכין" (ברכות מז). 14
הא דנקט חלב שחרית ביום הכיפורים, ולא נקט 15
מילתא דהיתר, וחייב קרבן עבור יום 16
הכיפורים עצמו דאסורה באכילה - דאם כן 17
צריך למינקט ככותבת שהווא שיעור אבלת יום 18
הכיפורים, ונקט שיעור זוטא. ולכן נקט כוית חלב 19
שהוא פחות. 20
אדמוקמת 21

רבי אליעזר היא, **דאמר**: **מתנדב אדם אשם תלוי** 1
בכל יום. **הילכך אמרין ליה**, **אייתי אשם תלוי** 2
ואתני: אי אכל ראשון שומן, **הוא אכל חלב** - **ליהוי** 3
כפרה, **ואי לא** - **ליהוי נדבה**. **תנו רבנן: אכל ספק** 4
חלב ונודע לו, **ספק חלב ונודע לו** - **רבי אומר, אומר** 5
אני: כשם שמביא חטאת על כל אחת ואחת, כך 6
מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת. **רבי יוסי ברבי** 7
יהודה ורבי אלעזר ורבי שמעון ואמרי: אין מביא 8
אלא אשם תלוי אחד, שנאמר: "על שגגתו אשר 9
שגג" - אפילו על שגגות הרבה אינו חייב אלא אחת. 10
אמר רבי יוירא, פאן שנה רבי: ידיעות ספק מחלוקת 11
לחטאות. רבא אמר: אין ידיעות ספק מחלוקת 12
לחטאות, אלא הכי קתני: כשם שאם היתה לו 13
ידיעה ודאי - מביא חטאת על כל אחת ואחת, כך 14
אם היתה לו ידיעת ספק - מביא אשם תלוי על כל 15
אחת ואחת. **אמר ליה אבין: ואת לא תסבירא** 16
ידיעות ספק מחלוקת לחטאות? דאי סלקא דעתך 17
ידיעות אין מחלוקת לחטאות, וחטאת אחת מביא, 18
אמאי מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת? והתניא, פללו של דבר: כל שחלוקין בחטאות 19
- חלוקין באשמות! אמר ליה רבא בר חנן לאבין, ולדידך דאמרת: ידיעות ספק מחלוקת 20
לחטאות, אלא מעתה, אכל פזית חלב לפני יום הכיפורים וכוית חלב אחר יום הכיפורים, 21
יום הכפורים במקום אשם תלוי קאי, הכי נמי דמביא שתי חטאות? הא בהעלם אחת 22
אכלינו! אמר ליה אבין: ומאן לימא לן דיום הכיפורים מכפר על דלא מתידע ליה? דילמא 23
והוא דמתידע ליה! אמר ליה רבא: "הודע ולא הודע" תנו. איפא דאמר, אמר ליה רבא 24
בר חנן לאבין: מה אילו אכל פזית חלב שחרית ביום הכיפורים וכוית חלב במנחה ביום 25
הכפורים, הכי נמי דמיתייב שתי חטאות? אמר ליה אבין: ומאן לימא לן דיום הכפורים 26
כל שעתא מכפר? דילמא פוליה יומא מאורתא! אמר ליה רבא בר בר חנה: תרדא, תנאי: 27
הרי שבא לידו ספק עבירה ביום הכפורים אפילו עם חשיכה - פטור, שכל היום 28
מכפר. מתיב רב אידי בר אבין: אכל ושתה בהעלם אחת - אינו חייב אלא חטאת 29
אחת. והא בין אכילה לשתייה אי אפשר דלא הוה שהות ביום דמתידע ליה וזכר 30
ליה, דיום הכפורים במקום אשם תלוי קאי, וקתני: אינו חייב אלא חטאת אחת; ואי 31
סלקא דעתך ידיעות ספק מחלוקת לחטאות - ליחייב שתי חטאות! אמרי: פי אמר 32
רבי יוירא - לרבי, הא - רבנן היא. - והא מודסיפא רבי היא, דקתני: שתה ציר או 33
מזרים - פטור, הא חומין חייב, ומני? רבי היא, דתניא: חומין אין משיב את 34
הנפש, רבי אומר, אומר אני: חומין משיב את הנפש. ומודסיפא רבי, רישא נמי רבי! 35
אמרי: סיפא - רבי, רישא - רבנן. איתיביה רבא: אכל היום אכל למחר, נהנה היום נהנה 36
למחר, נהנה היום אכל למחר, ואפילו מכאן ועד שלש שנים, מנין שהן מצטרפין זה עם זה? תלמוד לומר: "תמעל 37
מעל" - ריבה; ואמאי? הא כיפר עליה יום הכפורים! אמרי: כי מכפר יום הכפורים - על איסורא, על ממונא לא מכפר. 38
ואיבעית אימא: כי מכפר יום הכפורים - על פוליה שיעורא, על פלגא דשיעורא לא מכפר. וכן אמר ריש לקיש, פאן 39
שנה רבי: ידיעות ספק מחלוקת לחטאות. רבי יוחנן אמר: אין ידיעות ספק מחלוקת לחטאות, אלא הכי קתני: כשם שאם היתה 40
לו ידיעה ודאי - מביא על כל אחת ואחת, כך אם היתה לו ידיעת ספק - מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת. בשלמא 41
לרבי יוחנן - היינו דקא תלי לאשם בחטאת, אלא לריש לקיש - חטאת באשם מביעא ליה! קשיא. ורמי דרבי יוחנן אדרבי 42
יוחנן, ורמי דריש לקיש אדריש לקיש. דתניא: שני שביילין, אחד טמא ואחד טהור, והלך בראשון ולא נכנס, בשני ונכנס - 43
חייב. הלך בראשון ונכנס - חייב. הלך בראשון ונכנס, והיה ושתה וטבל, והלך בשני ונכנס - חייב. 44

רבי אליעזר היא - הילכך ליכא למימר חולין לעזרה ניהו. **ואתני** - אי ראשון שומן 1
אכל ודאי - השני חלב, ואי אכל ודאי חלב מספקא - ליהוי ליה כפרה להנך עליו עד 2
שיודע לו, וביא חטאת, ואי לא - ליהוי נדבה, ונודע לו - שספק הוא. **כשם** - שאם 3
יודע לו באחרונה שכולן ודאי חלב היו - ודאי ליהוי מביא חטאת על כל אחת ואחת, 4
ידיעות ספק שביתנים מחלוקת לחטאות, דלא 5
הוי העלם אחת. **כך מביא אשם תלוי על כל** 6
אחת - כל זמן שנודע לו ידיעה ודאית. **כאן** 7
שנה רבי - בדרפושית. **אלא מעתה אבל כוית** 8
חלב קודם יום הכיפורים וכוית חלב לאחר יום 9
הכיפורים - ושניהם בהעלם אחת. **במקום אשם** 10
תלוי - כדקתני בפרק בהרא (כריתות כה.א); 11
חייבי אשמות תלויים שעבר עליהן יום 12
הכיפורים (א') (פטורים), וזהו ליה בדיעת ספק. 13
דילמא - הא דאמרין: יום הכיפורים מכפר - 14
והוא דמתידע ליה שספק חלב אבל. **הודע ולא** 15
הודע תנו - בפרק קמא דשבועות (יב.ב) מפרש 16
בגמרא: בין שנודע לו ספק בין שלא נודע לו 17
ספקו קודם יום הכיפורים - יום הכיפורים 18
מכפר. **אלמא**, אף על גב דלא מתידע ליה 19
לגמרי - מכפר. **תרדא** = שוטה, לשון אהר 20
עצל. **אבל ושתה בהעלם אחת** - ביום 21
הכיפורים. **אינו חייב אלא אחת** - דשתיה 22
בכלל אכילה. **דמתידע ליה** - כלומר, אי 23
שיעור דהוי אפשר לאודועי. וכוון דאיכא שהות 24
דיום הכיפורים בנתיים כדי ידיעה - קם ליה 25
ההוא שיעור במקום ספק ידיעה באשם תלוי. 26
רבנן היא - רבי יוסי ורבי אליעזר. **אבל היום** - 27
משל הקדש שזה חצי פרוטה. **נהנה** - במידי 28
דלאו בר אכילה. **ומכאן עד שלש שנים** - 29
ובהעלם אחת. **הא כפר עליו יום הכיפורים** - 30
שביתנים על חצי שיעור קמא. ואי ידיעת ספק 31
מחלוקת - הא דהוה יום הכיפורים בדיעת ספק, 32
ואמאי מצטרפין? היינו תהלי **לאשם בחטאת** - 33
דכשם שאם היתה ידיעה ודאית בנתיים היתה 34
מחלקת לחטאות, דכתיב (ויקרא ה) "או הודע 35
אליו חטאתו" - כך ידיעת ספק מחלקת 36
לאשמות, ומביא אשם תלוי על כל אחת ואחת. 37
אלא לריש לקיש חטאת באשם איבעי ליה 38
למיחיל, כשם שידעת ספק מחלקת לאשמות 39
- כך מחלקת לחטאות, ולכשידע לו באחרונה 40
יביא חטאת על כל אחת ואחת, דהא עדיך 41
ידיעת ספק באשם כתיבא. **אחד טמא ואחד** 42
טהור - ואין ידוע איזה טמא ואיזה טהור. **ולא** 43
נכנס - למקדש. **בשני ונכנס** - למקדש. **חייב** 44
- על ביאת מקדש. **דממה נפשך איכא ידיעה**
ודאית, וטמא הוא, שהרי הלך בשתיקה. בשני
ונכנס - ונכנסו בשני נעלמה ממנו טמאה
דכניסה ראשונה - חייב.

רבי

בריייתא זו כדעת רבי אלעזר היא, דאמר, מתנדב אדם אשם תלוי
בכל יום, וכיון שיכול אדם להביא קרבן זה אפילו בנדבה, הילכך
אמרין ליה – לכן אומרים לשני, אייתני אשם תלוי ואיתני – תביא
אשם תלוי ותעשה תנאי, אי אכל ראשון שופם, והוא ו-השני אכל
חלב, ליתני בפרה – יהא קרבן זה כפרה על החלב שאכל, ואי לא
– ואם השני לא אכל את החלב, אלא הראשון, ליתני נדרה – יהא
קרבן זה נדבה.
הגמרא מביאה ברייתא שדנה באדם שאכל כמה פעמים ספק חלב
בשוגג, ונודע לו בין אכילה לאכילה שיש ספק על החתיכה שאכל
אם היתה חלב או שומן: תנו רבנן, אדם שאכל בשוגג חתיכה שהיא
ספק חלב, ונודע לו לאחר מכן שחתיכה זו היתה ספק חלב, וחייב
אשם תלוי, וקודם שהביא קרבן אירע לו שוב שאכל בשוגג
חתיכה שהיא ספק חלב, ונודע לו לאחר מכן שגם חתיכה זו היתה
ספק חלב, רבי אומר, אומר אני, בשם שאם נודע לו לאחר אכילה
כל החתיכות, שהיו אלו אכילות של חלב ודאי, מביא חטאת על
כל אחת ואחת מהאכילות, אף שבין אכילה לאכילה נודע לו רק
שיש ספק בדבר, מכל מקום ידיעות אלו מחלקות בין האכילות
ומחשיבות אותן כשתי העלמות, וכשנודע לו שאכן היו אלו
אכילות חלב, חייב חטאת על כל אכילה, כך בשלא הוברר לו
הספק, ונשארו לו כמה ספיקות של אכילות חלב, מביא אשם תלוי
על כל אחת ואחת. רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר רבי שמעון
דלוקים ואומרים, אין מביא אלא אשם תלוי אחד, משום שנקמץ
בפרשת אשם תלוי (ויקרא ה יח) 'וכפר עליו חבהון על שגגתו אשר
שגג', ומריבוי לשונות השגה שבפסוק דרשו חכמים שאפילו על
שגגות הרבה אינו חייב אלא אחת, ולכן אף כשנודע לו בין אכילה
לאכילה שהיה זה ספק חלב, אינו מביא אלא אשם תלוי אחד.
הגמרא מביאה מחלוקת בביאור דעתו של רבי: אמר רבי וירא, כאן
שנה רבי – בברייתא זו לימד אותנו רבי, שידיעות ספק מחלקות
לחטאות, שהרי אמר שמיביא חטאת על כל אחת ואחת, והיינו
שאם נודע לו בין אכילה לאכילה שהיה אכילות ספק איסור,
ובסוף התברר לו שבכל אותם אכילות היה איסור ודאי, מביא
חטאת על כל אכילה בפני עצמה, ואף שלא היתה לו ידיעה
גמורה של חטאו בין אכילה לאכילה, מכל מקום אף ידיעת ספק
מועילה לענין זה, וכמו שהתבאר בברייתא.
רבא אמר, אין ידיעות ספק מחלקות לחטאות – מה שנודע לו בין
אכילה לאכילה שהחתיכה שאכל היא ספק חלב, אינה נחשבת
ידיעה לענין חטאת, ולכן אף אם התברר לו בסוף שהיו אלו
חתיכות חלב, אינו חייב חטאת על כל אכילה ואכילה, אלא הכי
קתני – אלא כך יש לשנות בברייתא, בשם שאם היתה לו בין
אכילה לאכילה ידיעה ודאי שאכל חלב, מביא חטאת על כל אחת
ואחת, כיון שהידיעה מחלקת בין האכילות, כך גם אם היתה לו
ידיעת ספק בין אכילה לאכילה, מביא אשם תלוי על כל אחת
ואחת. אבל ידיעת ספק בין אכילה לאכילה אינה מחלקת
לחטאות, ולכן אף אם נודע לו בסוף שהיו אלו אכילות של חלב
ודאי, אינו מביא אלא חטאת אחת.
שואלת הגמרא: אמר ליה אביי לרבא, ואת לא תסבא – וכי אינך
סבור לומר ידיעות ספק מחלקות לחטאות, והרי על כרחך יש
לומר שהן מחלקות, דאי סלקא דעתך – שאם יעלה על דעתך
לומר שידיעות [ספק] אין מחלקות לחטאות, וכשנודע לו בין
אכילה לאכילה שהיו ספק חלב, ובסוף נודע לו שהיו אלו ודאי
חלבנים, רק חטאת אחת מביא על שתי האכילות, הלא יקשה,
באופן שנשאר הדבר ספק בידו, אמאי מביא אשם תלוי על כל אחת
ואחת, והתנאי בברייתא, כלל של דבר, בל שחלוקין בחטאות – כל
דבר שמחלק בין העבירות לחיוב חטאת על כל אחת ואחת,
חלוקין באשמות – מחלק גם לענין חיוב אשם, ואם תאמר שידיעות
ספק אינן מחלקות לחטאות, הוא הדין שאינן מחלקות לאשמות,
ומדוע אמר רבי ברייתא שידיעות אלו מחלקות לענין אשם תלוי.
מקשה הגמרא על שיטת אביי, שידיעות ספק מחלקות לחטאות:
אמר ליה רבא בר חנן לאביי, וליריד – ולשיטתך, דאמרת שידיעות

ספק מחלקות לחטאות, אלא מעתה, באופן שאכל פזת חלב לפני
יום הכיפורים, ובפזת חלב אחר יום הכיפורים, והיו האכילות
בהעלם אחד, שלא נודע לו חטאו בין אכילה לאכילה, ויום
הכיפורים במקום אשם תלוי קאי – הרי יום הכיפורים מכפר על ספק
עבירות כמו אשם תלוי, ולכן נחשב יום הכיפורים כמו שהיתה לו
ידיעת ספק שהיה צריך להביא אשם, ולדברך שידיעת ספק
מחלקת גם לחטאות, הכי נמי דמביא שתי חטאות – האם נאמר
שאף כאן אם יודע לו לאחר יום הכיפורים שאכל חלב, יצטרך
להביא שתי חטאות, כיון שנחשב שהיתה לו ידיעת ספק באמצע,
וזה ודאי קשה, דהא בהעלם אחת אכליון – שהרי אכל את שתי
החתיכות בהעלם אחד, ואינו צריך להביא אלא חטאת אחת, הרי
מבואר שאין ידיעת ספק מחלקת לחטאות.
מתרץ אביי את הקושיא: אמר ליה אביי, ומאן לימא לן – ומי יאמר
לנו, דיום הכיפורים מכפר על דלא דלל מתידע ליה – שיום הכיפורים
מכפר על מי שלא נודע לו אפילו שספק חטא, דילמא והוא דמתידע
ליה – שמא אינו מכפר אלא אם כן נודע לו שעבר על ספק איסור,
וממילא באופן שלא נודע לו ספיקו לא כיפר לו יום הכיפורים, ואין
כאן חילוק אשמות ולא חילוק חטאות. דוחה רבא את תירוצו של
אביי: אמר ליה רבא, [תרדא – שוטה], 'מודע ולא מודע' תנן – הרי
שנינו במשנה (שבועות ב) שיום הכיפורים מכפר בין על מי שנודע לו
לפני יום הכיפורים שאכל ספק חלב, ובין על מי שלא נודע לו,
ותחזור קושייתנו שהרי אדם שאכל חלב ביום הכיפורים
וכזית לאחר יום הכיפורים נחשב שחזרה לו ידיעת ספק באמצע,
ואף על פי כן אינו מביא אלא חטאת אחת.
הגמרא מביאה לשון אחרת בקושיא על דברי אביי: איבא דאמר,
אמר ליה רבא בר חנן לאביי, לדברך שידיעות ספק מחלקות
לחטאות, מה אילו שגג ואכל פזת חלב בשחרית ביום הכיפורים,
ובפזת חלב נוספת בזמן מנחה ביום הכיפורים בהעלם אחד, ונודע לו
לאחר יום כפור שאכל חלב ודאי, והתחייב חטאת, הכי נמי – האם
גם כאן נאמר דמיתביא שתי חטאות, שהרי אילו הייתה זו אכילה
של ספק איסור היה יום הכיפורים מכפר לו בין אכילה ראשונה
לאכילה שנייה, שהרי יום הכיפורים מכפר כאשם תלוי, וכיון
שכפרת יום הכיפורים נחשבת כידיעת ספק, וידיעת ספק מחלקת
אף לענין חיוב חטאות, ויתחייב שתיים. והרי אי אפשר לומר כן,
דכיון שאכלם בהעלם אחד, יש לחייבו חטאת אחת, ומוכח
שידיעת ספק אינה מחלקת לחטאות.
מתרץ לו אביי: אמר ליה אביי, ומאן לימא לן – ומי יאמר לנו דיום
הכיפורים כל שעתא מכפר – שיום הכיפורים מכפר כל שעה ושעה,
שאתה אומר שיום הכיפורים כיפר לו בין אכילה ראשונה לשנייה,
וממילא הרי זה כאילו היתה לו ידיעת ספק בין האכילות, ומכח זה
אתה רוצה לחייבו בשתי חטאות, דילמא בוליה יומא מאוירא –
שלא כפרת יום הכיפורים היא רק על חטאים שנעשו לפני יום
הכיפורים, שעבר עליהם כל יום הכיפורים, מהערב, וממילא על
עבירות אלו שנעשו ביום הכיפורים עצמו לא כיפר לו יום
הכיפורים, ואין כאן חילוק אשמות ולא חילוק חטאות, וכיון שעשה
הכל בהעלם אחד מביא רק חטאת אחת.
רבא בר חנן דוחה את תירוצו של אביי: אמר ליה (רבה בר בר חנה)
[רבא בר חנן] לאביי, תרדא – שוטה, הרי (תנאי) [תנן] – שנינו
במשנה, לגבי זה שיום הכיפורים מכפר על ספק עבירה שחייבים
עליו אשם תלוי, הרי שקא לידו ספק עבירה ביום הכיפורים, אפילו
אם היה זה עם חשיכה של סוף יום הכיפורים, פטור מאשם תלוי,
מפני שקלל היום מכפר, ואפילו הרגע האחרון שבסוף היום, ומוכח
שאין צורך שיעבור עליו כל יום הכיפורים, וכיון שכן, אם אכל
חלב בשחרית ושוב אכל חלב במנחה, נחכר לו לאחר כל אכילה
כאילו הביא אשם תלוי, וכפרה זו נחשבת כידיעת ספק, ואם כן
חוזרת הקושיא, לדעת אביי הסובר שידיעות ספק מחלקות
לחטאות, אם כן כשיחברר לו שאכל ודאי חלב, יצטרך להביא
שתי חטאות, והרי אכלם בהעלם אחד.
ממשיכה הגמרא להקשות על אביי ממשנה: מתיב – הקשה רב

לחעמיד את הברייאא כאן כרבי ישמעאל, ולא העמיד כרבי.
הגמרא מתרצת את הקושיא על רבי יוחנן. מבארת הגמרא:
בשילמא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן לא קשיא – הקושיא בדברי רבי
יוחנן אינה קשה, כיון שכוונתו היא כך, כאן – לענין טומאת מקדש
וקדשיו, עשו ספק ידיעה כידיעה, אבל בכל התורה בולא לא עשו
ספק ידיעה כידיעה, ולכן בידיעה המחלוקת לחיובי חטאת, ידיעת
ספק אינה נחשבת ידיעה. ומבארת הגמרא: מאי משמע – מדוע רק
לענין טומאה עשו ספק ידיעה כידיעה. כיון דהכא, גבי טומאה,
בתיב (ויקרא ה) 'או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו' ונעלם ממנו
והוא טמא ואשם, וממה שנאמר 'ונעלם והוא טמא' משמע, שגם
באופן שהיתה לו ידיעה דאית בה נמי ספק – ידיעה שאינה ודאית
אלא ספק טומאה, גם חייב קרא – חייבו הפסוק בקרבן, אבל בכל
התורה בולא בתיב (ויקרא ד) 'או הודע אליו הפאתו', ומשמע שרק
אי אית ליה ידיעה – אם שיל ידיעה גמורה שחטא, הוא דמחייב,
אבל על ידיעת ספק אינו מביא קרבן, ואין סתירה בדברי רבי יוחנן,
מסיימת הגמרא: אלא לרש לקיש קשיא – אך הקושיא בדברי ריש
לקיש עדיין קשה, אדמוקים לה – עד שהוא נדחק להעמיד את
דברי תנא קמא בברייאא דרבי ישמעאל, הסובר שאין צריך כלל
ידיעה בתחילה, לוקמה כרבי, שהרי ריש לקיש סובר שלרבי ספק
ידיעה כידיעה.

מתרצת הגמרא את הקושיא על ריש לקיש: אכן ריש לקיש היה
יכול להעמיד את הברייאא כרבי, אלא דהא קא משמע לן – דבר
זה בא ריש לקיש להשמיענו, במה שהעמיד את הברייאא כרבי
ישמעאל, דרבי ישמעאל נמי לא בעי ידיעה בתחלה – שאף רבי
ישמעאל סובר שאין צריך ידיעה בתחילה.

תמזה הגמרא: מדוע הוצרך ריש לקיש לחדש זאת בדעת רבי
ישמעאל, הא מתניתין היא – הרי דבר זה מבואר במשנה, דתנן
(שבועות יד): רבי ישמעאל אומר, נאמר בפסוק (ויקרא ה ב) 'או נפש
אשר תגע בכל דבר טמא או בנגלת חיה טמא או בנגלת בהמה
טמא או בנגלת שרץ טמא ונעלם ממנו והוא טמא ואשם, או כי
יגע בטמאת אדם לכל טמאתו אשר יטמא בה ונעלם ממנו והוא
ידע ואשם', וממה שנאמר בפסוקים אלו 'ונעלם' ['ונעלם'] (ממנו)
שתי פעמים דרש רבי ישמעאל שיש לחייב חטאת על הנכנס
למקדש בהעלם טומאה – ששבו שהוא טמא, ועל העלם מקדש –
או שנעלם ממנו שזה המקדש, וכיון שהסוברים שצריך ידיעה
בתחילה ובסוף דרשו כן ממה שנאמר 'ונעלם', ורבי ישמעאל
שדרש את הפסוקים להעלם טומאה והעלם מקדש אינו יכול
לדרוש גם שצריך ידיעה בתחילה ובסוף, מוכח שרבי ישמעאל
סובר שלא צריך ידיעה בתחילה, ואם כן מדוע הוצרך ריש לקיש
להשמיענו שרבי ישמעאל לא מצריך ידיעה בתחילה.

מתרצת הגמרא: איצטריך – הוצרך ריש לקיש להשמיענו שרבי
ישמעאל סובר שאין צריך ידיעה בתחילה, משום דסלקא דעתך
אמינא – היה עולה על דעתך לומר, שאמנם מקרא לית ליה – אין
לרבי ישמעאל מקור מפסוק בתורה שצריך ידיעה בתחילה, אך
מקרא אית ליה – שמוא קיבל כן הלכה למשה מסיני שצריך ידיעה
בתחילה, קא משמע לן ריש לקיש, שרבי ישמעאל סובר שאין
צריך כלל ידיעה בתחילה.

משנה

במשניות הקודמות התבאר דין אשם תלוי באדם שסופק אם
עבר עבירה. משנתנו דנה באדם שודאי עבר עבירה, אלא שאינו
יודע איזו עבירה עבר, האם הוא חייב קרבן: אדם שהיו חתיכת
חלב וחתיכת בשר נותר ללפניו, והוא היה סבור ששניהם מותרים
לו באכילה, ואכל אחד מהן בשוגג, ואינו יודע איזה מהן אכל, אם
את הנותר או את החלב, וכן אדם שאשטו נדה ואחותו נמצאות
עמו בבית, ושתייהן אסורות עליו בברית, ושגג באחת מהן – ובא על
אחת מהם בשוגג, שהיה סבור שהוא בא על אשתו וסבר שאשתו
טהורה, ואינו יודע באיזה מהן שגג, אם בא על אחותו או שבא על

רבי שמעון פוטר כזו – בנכנס למקדש לאחר שעבר בשני
השבילים, וטעמו, משום שכל שביל נחשב כספק טומאה בפני
עצמו, ואפשר לומר על כל אחד מהם שהוא השביל הטהור,
ונמצא שבכניסתו למקדש לא היתה לו ידיעה ודאית. רבי שמעון
כן יהודה פוטר כבולין – בכל האופנים המובאים בברייאא, ואמר
כן משום – בשם רבי שמעון.

תמזה הגמרא: ואפילו בקמייתא – האם לשון 'פוטר כבולין' שאמר
רבי שמעון בן יהודה בשם רבי שמעון היינו אפילו באופן הראשון
בברייאא, שעבר בשני השבילים, ואם כן קשה, שהרי בפעם
השניה נכנס למקדש כשהוא טמא ודאי, ומדוע לא יתחייב בקרבן.
מתרצת הגמרא: אמר רבא, הךא במאי עסקינן – כאן, באופן
הראשון שהוזכר בברייאא, במה מדובר, כגון שהלך בשביל
הראשון תחילה, וידע שהוא ספק טמא, ובשעת חילוכו בשביל
השני שכתב שהלך בראשון, ונמצא שכשנכנס למקדש אף שהיה
ודאי טמא, מכל מקום לא היתה לו ידיעה שלמה שהוא טמא,
אלא רק מקצת ידיעה, כלומר, אם היה זוכר משתי הליכותיו הרי
שהיתה כאן ידיעה ודאית שנטמא, אך עתה שבידיעת ספק השניה
שכח מהראשונה, הרי ששתי הידיעות (ושבהצטרפותם הם גורמים
ידיעה ודאית) נחשבות כמקצת ידיעה ודאית, כלומר קצת מן
הידיעה שנטמא בודאי. ובהא פליגי – ובדבר זה נחלקו התנאים
בברייאא, תנא קמא כבדעת רבי שמעון, שמקצת ידיעה ודאית
בידיעה דמיא – נחשבת כאילו ידע בודאי שהוא טמא, ונחשב
שהיתה לו ידיעה בתחילה, וחייב קרבן. ורבי שמעון בן יהודה סבר
בדעת רבי שמעון, שמקצת ידיעה לאו בידיעה דמיא – אינה נחשבת
כידיעה שלמה, וכיון שלא זכר שנכנס לשביל הראשון, אין כאן
ידיעה בתחילה, ופטור מקרבן.

הגמרא מבארת את הברייאא עצמה: אמר ר' ברייתא, הלך
בשביל הראשון, והרי הוא ספק טמא, ושכח שנטמא ונכנס
למקדש, והיה ביום השלישי, ואכל ונטהר, הלך בשביל השני,
ונכנס למקדש, חייב. מקשה הגמרא: אמאי – מדוע הוא חייב קרבן,
הא לא הוי ליה ידיעה – הרי מעולם לא ידע בודאי שנטמא, שהרי
בכל פעם קודם שנכנס היה לו רק ספק שמא נטמא, וכל שלא
היתה לו ידיעה בתחילה אינו מביא קרבן.

מתרצת הגמרא: אמר ריש לקיש, הא מני – ברייתא זו כדעת מי
היא שנויה, כרבי ישמעאל היא, דלא בעי ידיעה בתחלה – שאינו
מצריך ידיעה בתחילה כדי לחייב קרבן, אלא הוא סובר שכל
הנכנס למקדש בשגגה חייב קרבן, אף אם מתחילה לא ידע כלל
שנטמא, ולכן חייב אף באופן שהיתה לו ידיעת ספק.
תירוץ נוסף: רבי יוחנן אמר, אפילו תימא – אפילו אם תאמר
שברייאא זו היא כרבנן, הסוברים שצריך ידיעה ודאית קודם
שחטא, מכל מקום כאן, בברייאא זו, חייבוהו אף בספק ידיעה,
משום שקשו – החשיבו חכמים ספק ידיעה של טומאה כידיעה
ודאית שנטמא, ולכן חייב. ולהלן יבואר מדוע אמרו כן חכמים.

הגמרא דנה בתירוץ של רבי יוחנן, ומקשה סתירה בדברי רבי
יוחנן וריש לקיש. ואמרת הגמרא: סלקא דעתך – עולה בדעתך
לומר, שכוונת רבי יוחנן לומר, שפאן – בענין הנכנס בטומאה
למקדש עשו ספק ידיעה כידיעה, והוא תדין לכל התורה בולא,
שבכל עבירה שצריך שידע שחטא, אין צורך בידיעה גמורה, אלא
אף ספק ידיעה נחשב כידיעה, ואם כן קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן
– דברי רבי יוחנן כאן נסתרים מדבריו לעיל, שכאן אמר שספק
ידיעה כידיעה, ואילו לעיל (ה) אמר שידיעת ספק אינה מחלוקת
לחטאות, שאם נודע לו בין החתיכות שאכל שיש ספק על
החתיכה שאכל, ואחר האכילה השניה נודע לו שבודאי אכל
שתי חתיכות איסור, אינו מביא שתי חטאות, אלא חטאת אחת,
שידיעת ספק שבאמצע אינה נקראת ידיעה המחלוקת. ואם נאמר
שספק ידיעה נחשב כידיעה, היה עליו להביא שתי חטאות, כאילו
נודע לו בין האכילות שמה שאכל הוא ודאי חלב, וכן קשיא דרש
לקיש אדרש לקיש, שלעיל סבר ששיטת רבי שידיעת ספק מחלוקת
לחטאות, הרי שספק ידיעה נחשב כידיעה, ומדוע היה צריך

כריתות. פרק רביעי - ספק אבל חלב דף יט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קצא רש"י

רבי שמעון פוטר ביו - דשני טומאות נידה, אבל חזא חזא כניסה איכא למימר שביל זה הוא הטחור. והילכך ליכא ידיעה ודאית בתחלה. ובטומאת מקדש בעינן ידיעה בתחלה ובסוף והעלם בנתיב. ותנא קמא דמחייב, מפרש טעמיה לקמן. ואפילו בקמייתא - בתרתי קמייתא: בתמיה, והא איכא ידיעה ודאית בכניסה אחריית! שבת שהלך בראשון - ואף על גב דטומאה ודאית היא, מיהא ליכא אלא מקצת הידיעה, דשכח את הראשון. ובהא פליגי דני תרי תנאי אליבא דרבי שמעון: תנא קמא אליבא דרבי שמעון לא פטור אלא בבתייתא, דאילו בקמייתא כיון דממה נפשך איכא טומאה ידיעה ודאית, שהלך בשניהם, אף על פי ששכח שהלך בראשון - אפילו הכי מקצת ידיעה כידעיה, והוה ליה ידיעה בתחלה. אבל בבתייתא ליכא ידיעה ודאית. ורבי שמעון כן יורה סבר - אף על גב דטומאת ידיעה ודאית היא, כיון דליכא אלא מקצת ידיעה - כמאן דליתיה דמאי. רבי ישמעאל בוי - בפרק שני דשבועות (יד, ב), וקשיא דריש לקיש אדריש לקיש - דאמאי לא אוקמה דרבי, ולימא ידיעת ספק כדא? ונעלם והוא טמא - משמע: אף על גב דאיכא קצת העלמה בטומאה - חייב. ונעלם בוי - מדאפיק הני תרי "ונעלם" להך דרשא. אלמא לית ליה ידיעה בתחלה. ידיעת טומאה דבעי בתחלה ובסוף לא מפקא אלא מהך תרי "ונעלם", בדאמון בפרק קמא דשבועות (ד, א). **משנה** חלב ונותר לפניו - ובסבור שניקן שומן דהיתרא. אשתו נדה ואחותו עמו בבית - בא על האחת, כסבור זו אשתו ובסבור שטורה היא. ונמצא שאשתו היתה נדה, ועוד ספק על איזו מהן בא. ורבי יהושע פוטר - מפרש בגמרא: "אשר חטא בה" - עד שיודע לו במה חטא. או שעשה - מלאכה בשבת. ואינו יודע איזו מלאכה עשה, אם חרש אם זרע. אף מאשם תלוי - מפרש בגמרא. לא נחלקו - רבי אליעזר דאמר: לא בעינן שידע במה חטא, וורבי יהושע דאמר: בעינן שידע במאי חטא. על דבר שהוא משם אחד - כגון שתי אילנות של מין אחד לפניו, ולא ידע אם מזה לקט אם מזה. שהוא חייב - שהרי ידע במה חטא איזו מלאכה עשה, שבלקטת תאנים חטא. על מה נחלקו על דבר שהוא משם שני - ששמות - כגון ספק קצר ספק טוח, אי נמי ספק תאנים ספק ענבים וכן בנחבין לזו ועשה את זו, ד"בה" דכתיב בקרא בין אידיעה בין אחטאת היא. לרבי יהושע - עד שיתבון לחטוא בה, ולעת הידיעה ידע במה חטא. ולרבי אליעזר, כיון שנתבון לדבר שיש בו חטא, ולעת ידיעה נודע לו שחטא סני. אמר רבי יהודה בוי - בגמרא מפרש מאי פלוגתיה דרבי יהודה עלייהו. ותמיה אני אם פטר בה - כלומר: על מה פטר בה רבי יהושע, הלא נתבון על דבר האסור! אם כן - דמתעסק בי האי גזונא חייב, למה נאמר "בה" פרט למתעסק - בהיתרא, כגון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר. אבל זה המתעסק באיסור - חייב.

אדמוקמת רבי ישמעאל לוקמה כרבי - וצריך לומר על כרוך דלא כרבי ממש, דאם כן בלא קשיא דריש לקיש אדריש לקיש מצי למפרך: לוקמה כרבי ומטעם ידיעת בית רבו. ומשום הכי חייב, דהוה ליה ידיעת בית רבו, ורבי סבר שמה ידיעה. אלא הכי פריך: אדמוקמת ליה כרבי ישמעאל, ומוקמת ליה בלא ידיעה כלל - לוקמה כרבי ובדיעת מקצת כמו ידיעת ספק, דסבר רבי שמה ידיעה. **הא** מתניתין היא דתנן בוי - והקשה הרב רבי שמואל מזוהרין: והכי מוכח מהאי מתניתין דמייח, דרבי ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה: לעולם אימא לך דבעי, אי משום דמפיק "ונעלם" "ונעלם" לדרשא אחריית - הא חזינן רבי דסבר ידיעת בית רבו שמה ידיעה, ובעי ידיעת בית רבו, אף על גב דמפיק "ונעלם" "ונעלם" להעלם טומאה ולהעלם מקדש כמו הבא, ומכל מקום בעי ידיעת בית רבו ממשמעות "ונעלם" - מכלל שידע כבדו ויש לומר: בשלמא רבי אשכחא בעלמא דבעי ידיעת בית רבו, אם כן גבי מקדש וטומאה נמי בעי לה. אבל רבי ישמעאל, לא אשכחא בשום דוכתא דבעי ידיעת בית רבו. ועוד יש לומר: אם כן הוה ליה למימר בהדיא: "ונעלם" - מכלל שידע כבד. **לשון** לקיש אדריש לקיש! בשלמא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן לא קשיא: פאן עשו, אבל בכל התורה פולה - לא, מאי טעמא? הכא גבי טומאה פתיב: "ונעלם ממנו והוא טמא", ידיעה דאית בה נמי ספק חייב קרא, אבל בכל התורה פולה פתיב: "או הודע אליו חטאתו", אי אית ליה ידיעה הוא דמחייב. אלא לריש לקיש קשיא, אדמוקים לה פריי ישמעאל לוקמה פריי! - הא קא משמע לך, דרבי ישמעאל נמי לא בעי ידיעה בתחלה. - הא מתניתין היא! דתנן, רבי ישמעאל אומר: "ונעלם ממנו" שתי פעמים - לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש! - איצטרך, סלקא דעתך אמינא: מקרא לית ליה, מנפרא אית ליה, קא משמע לך. **משנה** חלב ונותר לפניו, ואכל אחד מהן ואינו יודע איזה מהן אכל; אשתו נדה ואחותו עמו בבית, שנג באחת מהן ואינו יודע באיזה מהן שנג; שבת ויום הכיפורים, ועשה מלאכה בין השמשות ואינו יודע באיזה מהן עשה - רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר. אמר רבי יוסי: לא נחלקו על העושה מלאכה בין השמשות שהוא פטור, שאני אומר: מקצת עשה היום ומקצת עשה למחר; על מה נחלקו? על העושה מלאכה בתוך היום ואינו יודע אם בשבת עשה אם ביום הכיפורים עשה, או על העושה ואינו יודע מעין איזו מלאכה עשה, שרבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר. אמר רבי יהודה: פוטר הוה רבי יהושע אף מאשם תלוי. רבי שמעון ורבי שמעון שזורי אומרים: לא נחלקו על דבר שהוא משם אחד שהוא חייב, על מה נחלקו? על דבר שהוא משום שני שמות, שרבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר. אמר רבי יהודה: אפילו נתבון ללקוט תאנים ולקט ענבים, ענבים ולקט תאנים, שחורות ולקט לבנות, לבנות ולקט שחורות - רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר. תמיהני אם פטר בה רבי יהושע. - אם כן, למה נאמר "אשר חטא בה"? - פרט למתעסק. **גמרא** תנאי, אמר רבי אליעזר: מה נפשך? אי חלב אבל - חייב, אי נותר אבל - חייב! אי אשתו נדה בעל - חייב, אי אחותו בעל - חייב! אי בשבת עשה מלאכה - חייב, אי ביום הכיפורים עשה מלאכה - חייב! אמר לז רבי יהושע: הרי הוא אומר "אשר חטא בה" - עד שידע לז במה חטא. ורבי אליעזר, האי "בה" מאי עביד ליה? - מיבעי ליה: פרט למתעסק. מתעסק

גמרא מבעי ליה פרט למתעסק - כגון נתבון לזו ועשה אחרת. ואי קשיא אם כן דרבי אלעזר אית ליה דרב נחמן, האי "בה" דדריש רבי אליעזר פרט למתעסק - לא צריך, דממלאכת מחשבת דמייח רב נחמן מצי למילף נראה לי דרבי אליעזר לית ליה דרב נחמן דדריש מלאכת מחשבת אסרה תורה, דלא משמע ליה הדיא דרשא, ולא מייח דרב נחמן אלא משום דאמר בהדיא דמתעסק בשבת פטור. אבל לרבי יהושע דדריש "אשר חטא בה" עד שיודע לו במה חטא - איזו דריש כרב נחמן מלאכת מחשבת אסרה תורה. מתעסק

אדמו"ר ה"ה צמח צדק" באר מה שמייחסים אש לפנימיות התורה, לפי שהיא הנותנת חיות בגליא שבתורה.

היום יום יז מנחם אב

לשון התוספות דאיתמר נתבין להגביה התלוש וחתך המחזור – לפי מה שפירשנו צריך לומר: ועלה בידו מחובר אותו עצמו שנתכוון לו. דאי חתך מחובר אחר – אמאי נקט נתכוון לתלוש? אפילו נתכוין למחובר פטור, כמו הדיא דשתי נרות ונתכוון לכבות את זו. ורבינו שלמה יצחקי לא פירש כן. **דהא** לא איכוון לחתיכה דאיסורא – ואם תאמר:

שווג נמי בכל התורה כולה לא נתכוון לאיסורו ויש לומר: בכל התורה כולה כשאמר מותר, הוא בשווג בדבר שהוא ידוע לנו שהוא איסור. אבל הכא נתכוון לדבר שהוא דותר לכלול עלמא, אם היה כפי מה שהוא סבור, ולכך פטור משום דהו מתעסק. **אבל** בחד מינא אפילו רבי יהושע מחייב – לכך פריך לשמואל ולא פריך לאביי ורבא דלעיל. משום דלשמואל איירי בהכי במתכוין לאיסור, ומיפטר מטעם מלאכת מחשבת. אבל לאביי ורבא לא פריך, משום דאיניו לא מיירי בהכי, אלא מיירי שנתכוון לדותר, דפטור מטעם "בה" – פרט למתעסק. דהכי סוגיא דלעיל.

הבא במאי עסקין שאבד מלקט מלבו כגון שנתכוון בו – ובהא פליגי רבי אלעזר ורבי יהושע, כדמפרש תלמודא. וניחא עתה דלא פריך: הא בחד מינא חייב. ודרכותיה בחד מינא קמיידי, כגון שנתכוון ללקט תאנים הללו ושכח וכסבר תאנים אחרים בעינא שהם מצד אחר, והלכה ידו על התאנים הראשונים, ומשום הכי חייב כיון דמעיקרא לתאנים הללו נתכוון. דהא דפטור מטעם מלאכת מחשבת בנתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר, מיירי שלא אבד מלקט מלבו, שלא נתכוון מעולם (אלא) לאותו מחובר הראשון.

היינו

מתעסק דמאי? אי דחלבים ועריות – חייב, דאמר רב נחמן אמר שמואל: המתעסק בחלבים ועריות – חייב, שכן נהנה! ואי מתעסק בשבת – פטור, מאי טעמא? מלאכת מחשבת אסרה תורה! – לרבא משפחת לה, כגון שנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר; לאביי משפחת לה, כגון דנתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר. דאיתמר: נתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר – פטור, מאי טעמא? דהא לא איכוון לשום חתיכה; לחתוך את התלוש וחתך את המחובר – אביי אמר: חייב, דהא איכוון לשום חתיכה, רבא אמר: פטור, דהא לא איכוון לחתיכה דאיסורא. "רבי יוסי אומר: לא נחלקו" כו'. תנאי, אמר להן רבי יוסי: דקדקתם אחרי. מאי אמרי ליה, דאמר להו: "דקדקתם אחרי"? – הכי אמרו ליה: הגביה בין השמשות, מהו? אמר להו: דקדקתם אחרי. וגימא להו: מקצת הגביה היתה מהיום ומקצתה למחר! – הכי נמי קאמר להו: דקדקתם אחרי ולא העליתם בידכם כלום. ולרבי יוסי, גמר מלאכה לרבי אלעזר פטור? הא שמענא ליה דמחייבו דתנן, רבי אלעזר ואחד על האריג – חייבו אמר רב יוסף: רבי יוסי אליבא דרבי אלעזר הכי מתני, רבי אלעזר אומר: האריג שלשה חוטין בתחלה, ושנים על האריג – חייב. "אמר רבי יהודה: פוטרו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי". תנאי, אמר רבי יהודה: פוטרו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי, תחטא... ולא ידע" – פרט לזה שידע שחטא. אמר לו רבי שמעון: זהו שמביא אשם תלוי, ששנאמר: "ועשה... ולא ידע", וזה לא ידע במה עשה. אבל ספק אכל חלב ספק לא אכל – צא ושאל עליו אם מביא אשם תלוי אם לאו. מאי הו עילה? תא שמע: חטא ולא ידע במה חטא, או ספק חטא ספק לא חטא – מביא אשם תלוי. מאן שמענא ליה דאמר: חטא ואין ידוע במאי חטא מביא אשם תלוי – רבי שמעון, וקא תני: ספק חטא ספק לא חטא – מביא אשם תלוי; שמע מינא סבירא ליה לרבי שמעון: ספק חטא ספק לא חטא – מביא אשם תלוי. "רבי שמעון שזורי ורבי שמעון אומר: לא נחלקו בו, אם כן, מה תלמוד לומר "אשר חטא בה"? פרט למתעסק". אמר רב נחמן אמר שמואל: מתעסק בחלבים ועריות – חייב, שכן נהנה; מתעסק בשבת – פטור, מלאכת מחשבת אסרה תורה. אמר ליה רבא לרב נחמן: והא תינוקות, דכי מתעסק דמי, ותנן: מי שהיו לו שני תינוקות, אחד למול בשבת ואחד למול אחר השבת, ושכח וקול את של אחד השבת בשבת – רבי אלעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פטור; עד כאן לא פטר רבי יהושע אלא משום דקסבר: טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה – פטור, אבל מתעסק בדבר דלאו מצוה, אפילו רבי יהושע מחייב! אמר לו: הגה לתינוקות, הואיל ומקלקל בחבורה חייב – מתעסק בחבורה חייב. איתביה רב יהודה לשמואל, רבי יהודה אומר: אפילו מתכוון ללקט תאנים וליקט ענבים, ענבים וליקט תאנים, שחורות וליקט לבנות, לבנות וליקט שחורות – רבי אלעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פטור; והא הכא מתעסק הוא, ורבי יהושע נמי לא קא פטר אלא מן מינא למינא, אבל בחד מינא – אפילו רבי יהושע מחייב! אמר ליה: שינא, שבוק מותיתין ותא פתרא, הכא במאי עסקין – כגון שאבד מלקט מלבו; נתכוון ללקט ענבים, ושכח וסבור: תאנים בעינא, והלכה ידו על הענבים, דרבי אלעזר סבר: הרי נעשתה פוניתא, ורבי יהושע סבר: הרי לא נעשתה פוניתא ומחשבתו.

מתעסק בחלבים – כגון חלב ושומן לפניו, נודע שזה חלב וזה שומן, ונתכוון לאכול שומן, והביט למקום אחר, והלכה ידו אל החלב ואכלו. אי נמי: חלב וחלב לפניו, וסבור שהוא שומן ונתכוון לאכול חתיכה זו ואכל את זו. ולא דמי לשווג, דשווג היינו שנתכוין לחתיכה זו עצמה, אבל סבור שהוא שומן, מתעסק בעריות – כגון נתכוון לבוא על אשתו נדה וסבור טהורה היא, אחרתו ואשתו לפניו ונשמטה אשתו ולא ידע, ובאה אחרתו במקומה. ולא דמי לשווג, דשווג כגון שנתכוון לזו עצמה, וסבור שהיא אשתו. **אלא מתעסק בשבת** – להכי אתא קרא למיפטריה. מתעסק בשבת מפרש לקמיה. **מלאכת מחשבת** – שחשב ונתכוון למלאכה זו עצמה. משכחת לה – מתעסק בשבת, כגון שנתכוון בו. להגביה – פטור לרביי הבל, דהאי מתעסק הוי, ולא נתכוון לשום חתיכה. דקדקתם אחרי – כלומר, נצחתיו וקפחתיו. הגביה חפץ בין השמשות – שבין שבת ליום הכיפורים כדי להציאו. דאחגבה חייב מיד, שיש הגבחה שהיא הוצאה, כגון שהיא מנוך לרשות הרבים והוא עומד ברשות הרבים, מהו? היכי מצית למימר היתם מקצתה היום ומקצתה למחר? דקדקתם אחרי – וחשבתם לצמצו ולא הועלתם כלום, דאיכא למימר נמי מקצת הגבחה היום ומקצת הגבחה למחר. ולרבי יוסי – נהי נמי דמקצתה היום ומקצתה למחר (הוא) – גמר מלאכה הוא, אמאי קאמר דלרביי הכל פטור? והא שמעין ליה לרבי אלעזר דמחייבו ושנים על האריג – כל הישעור הוא זה. ובתחלה היינו טעמא דכעי שלשה – משום דסרי, דשנים אינן מתקיימין. אבל הבא, איכא למימר חציו היום וחציו למחר. כי תחטא ולא ידע ואשם – גבי אשם תלוי כתיב. **מאי הו עיל** – דספק אכל ספק לא אכל אליבא דרבי שמעון? חטא ואינו יודע במאי חטא – כגון חלב ונותר לפניו, ולא ידע איזו מזון אכל, או ספק חטא או ספק לא חטא, כגון שומן וחלב לפניו. תינוקות ותינוקות היינו מתעסק – שנתכוון למול את זה ומל את זה. ושווג – כגון שהיה מתכוין לזה עצמה, אבל סבור שנוהל בשבת בדבר דלאו מצוה – כגון נתכוין לתאנה זו ולקט את זו. מקלקל בחבורה חייב – דהכי אמרין בבבא קמא בפרק "דמאי את הבה" (דלר). כל המקלקלין פטורין, חוץ מחובל ומבעיר. אבל בחד מינא אפילו רבי יהושע מחייב – ואת אמרת מתעסק בשבת פטור, דמשמע בסתם, ואפילו בחד מינא אפילו רבי יהושע מחייב – דלאו מתעסק הוא, שהרי ללקטת תאנים נתכוין וליקט תאנים אף על גב דאבי ורבא לא פטרי במתעסק אלא במתכוין לדותר, כגון לחתוך את התלוש. אבל שמואל – אפילו במתעסק באיסור פטור, מדנקט תלמודא למיתיה מלאכת מחשבת אסרה תורה – משמע שיתכוין בו. **והא בתרא** – תריץ כותי, דמתעסק פטור, והבא לאו מתעסק הוא, דאותה שנתכוין אותה ליקט, ומלא מלקט מחבר רבי יהושע – כגון שאבד מלקט מלבו, פטור ראשונה של לקיטה אבדה מלבו ושכחה. כגון שנתכוין ללקט ענבים ושכח, וכסבור תאנים בעינא, והלכה ידו על הענבים וליקט בלא מתכוון – הרי נעשית בקשתו, שלענבים היה צריך, ואבל לא נעשית מחשבתו, שבשעת לקיטה חשב על התאנים, ועכשיו נמצא שלא נעשית מחשבתו, ואנן תרייהו בעינן בקשתו ומחשבתו.

מבררת הגמרא: מְתַעֲסָק דְמַאי – באיזו עבירה הוצרכה התורה
לפטור אדם שעבר עבירה מפני שהוא מתעסק במעשה היתר, אי
דְחִלְכִּים וְעִרְיֹת – אם בעבירות של אכילת חלב או ביאה אסורה,
שהתכוון להיתר ונכשל באיסור, שבאה התורה לפטור את
המתעסק, אי אפשר לומר כן, שהרי הדין הוא שבאופנים אלו חייב
בקרבו, וְדָמַי רַב נֶחֱמֵן, אִמֵּר שְמוּאֵל, הַמֵּתַעֲסָק בְּחִלְכִּים וְעִרְיֹת
חַיִּיב, אף שלא היתה כוונתו כלל למעשה זה, שֶׁכֵּן נֶחֱמֵן – כיון
שיש לו הנאה בעבירות אלו, וחייב אף ללא כוונה. ממשיכה
הגמרא: וְאִי בא הפסוק לפטור מְתַעֲסָק בְּשִׁבְתָּ, שהתכוון לעשות
מעשה היתר בשבת ובא לידי איסור, הרי אף ללא לימוד מיוחד
אנו יודעים שהוא שְׁפָטוֹר, וְמַאי מְעַמָּא, כיון שבמלאכות שבת רק
מְלָאכַת מְחֻשָּׁבִת אִסְּרָה תוֹרָה, ואילו מלאכה שנעשתה ללא
מחשבה וכוונה למלאכה זו, אינה מחייבת, ואין צורך בפסוק כדי
לפטור את המתעסק בשבת.

מתרצת הגמרא: לְרַבָּא, שיובאו דבריו להלן, מְשַׁבְּחָת לָהּ – מוצא
אתה שהוצרכה התורה לפטור את המתעסק בשבת, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּבָּוִן
לְחֻתּוֹךְ אֶת הַתְּלוּשׁ וְחֻתּוֹךְ אֶת הַמְּחוּבָּר, שבשעה שהתעסק במעשה
היתר, עבר על איסור קוצר, ומכיון שלא התכוון למלאכת קוצר,
פטור, וְלִרְאֵי, מְשַׁבְּחָת לָהּ אופן שפטור משום מתעסק, כְּגוֹן
דְּנִתְּבָּוִן לְהַנִּיחַ אֶת הַתְּלוּשׁ, שנפל לו סכין בערוגת ירק והתכוון
להגביהו, ולא התכוון כלל למעשה חיתוך, וְחֻתּוֹךְ אֶת הַמְּחוּבָּר,
שתוך כדי הגביהו חתך ירק מחובר, ובאופן זה הוא פטור משום
מתעסק.

הגמרא מביאה את עיקר המחלוקת של אביי ורבא: דְּאִתְּמַר,
נִתְּבָּוִן לְהַנִּיחַ אֶת הַתְּלוּשׁ – להגביה סכין שנפלה לו בתוך ערוגת
ירק וְחֻתּוֹךְ אֶת הַמְּחוּבָּר, פְּטוּר, מַאי מְעַמָּא, דְּהָא לֹא אִיבָּוִן לְשׁוֹם
הַחִיבָה – שהרי לא התכוון כלל למעשה של חיתוך. אבל אם רצה
לְחֻתּוֹךְ אֶת הַיֶּרֶק הַתְּלוּשׁ וְחֻתּוֹךְ אֶת הַמְּחוּבָּר, אִמֵּי אִמֵּר, חַיִּיב חֲטָאָת,
דְּהָא אִיבָּוִן לְשׁוֹם הַחִיבָה – שהרי התכוון למעשה חיתוך, ואף
שהתכוון לחתוך בהיתר, כיון שחתך באיסור, חייב, וְרַבָּא אִמֵּר
פְּטוּר, דְּהָא לֹא אִיבָּוִן לְחֻתּוֹכָה דְּאִיפְסוּדָא – שהרי לא התכוון
למעשה חיתוך של איסור.

שנינו במשנה: רַבִּי יוֹסִי אָמַר, לֹא נִחְלְקוּ בּוֹ, על העושה מלאכה
בין השמשות שהוא פטור, שאני אומר מקצת עשה היום ומקצת
עשה למחר. ולא התבאר במשנה מה השיבו לו חכמים על כך,
אמנם שנינו בברייתא, תַּנְיָא, אִמֵּר לְהֵן רַבִּי יוֹסִי, דְּקִדְּקִתְּם אֶתְרִי –
נצחתם וקיפחתם אותי בדברייכם.

שואלת הגמרא: מַאי אִמֵּרִי לִיה – מה אמרו לו חכמים, דְּמַחֲמַת כֵּן
אִמֵּר לְהוֹ רַבִּי יוֹסִי דְּקִדְּקִתְּם אֶתְרִי, משיבה הגמרא: חֲכִי אִמֵּרִי לִיה
– כך אמרו לו חכמים, אם תִּנְיָבִית בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת מָהוּ, כלומר, גם
לדברך שאתה פטור משום שאומרים שמקצת מלאכה נעשית
היום ומקצתה למחר, מה תאמר על אדם שעסק במלאכת הוצאה,
והגביה את החפץ כדי לעוקרו מהרשות שבו הוא נמצא בבין
השמשות שבין שבת ליום הכיפורים האם גם בזה יהיה פטור, והרי
בזה אי אפשר לחלק ולומר שחצי עשה היום וחצי למחר, שהרי
המלאכה נעשית כהרף עין ואי אפשר לחלקה לשני חצאים, ואם
כן יש לחייבו. ועל טענה זו אִמֵּר לְהוֹ רַבִּי יוֹסִי, דְּקִדְּקִתְּם אֶתְרִי,
כלומר, נצחתם אותי בטענתכם.

תמזה הגמרא: מדוע הודה רבי יוסי לטענתם, וְנִימָא לְהוֹ – והרי
היה יכול להשיב להם שאף בהגבהה ניתן לומר כן, שֶׁמִּקְצַת
הַנִּיבָה הָיְתָה מְהִיּוֹם, וּמִקְצַתָּהּ לְמָחָר. מתרצת הגמרא: חֲכִי נִמְי
קְאָמַר לְהוֹ – באמת כן אמר להם רבי יוסי, דְּקִדְּקִתְּם אֶתְרִי,
וחשבתם לצנחני, וְלֹא הָעִלְיִתֶם בְּיָדְכֶם כְּלוּם, משום שגם בזה
אפשר לומר שמקצת הגבהה היתה היום ומקצתה למחר, ופטור.
הגמרא דנה בדברי רבי יוסי. מקשה הגמרא: וְלְרַבִּי יוֹסִי, אף
שהוא אומר שמקצת מלאכה נעשתה היום ומקצתה למחר, מכל
מקום הרי אותו מקצת שנעשה בסוף הוא גְּמֵר מְלָאכָה, וכי בזה
ניתן לומר שאף לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פְּטוּר וכפי שאמר רבי יוסי, שלדברי
הכל פטור, הָא שְׂמַעְנָא לִיה דְּמַחֲמַי – הרי שנינו בדעת רבי אליעזר

שמחייב על עשיית גמר מלאכה, ואף שעשה בשבת רק את
מקצתה, דְּתַנֵּן במסכת שבת (קסז) לגבי מלאכת 'אורג', רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אָמַר, הָאוֹרֵג שְׁלֹשָׁה חוּטִין בְּתַחֲלָה – בתחילת אריגת הבגד, וכן אם
ארג חוט אֶחָד עַל הָאֵרֵג – על בגד שכבר התחיל באריגתו, חַיִּיב,
כי אף שאותו חוט אינו אלא מקצת מלאכה, מכל מקום כיון שהוא
מצטרף לבגד הקיים, חייב עליו. ואם כן אף במלאכת הוצאה
נאמר שיתחייב בגמר המלאכה אף כשלא עשה את כל המלאכה,
כיון שגמר המלאכה היה ביום אחד, ושלא כדברי רבי יוסי, שגם
רבי אליעזר פטור בזה.

מתרצת הגמרא: אִמֵּר רַב יוֹסֵף, רַבִּי יוֹסִי אֱלִיפָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר חֲכִי
מְתֵנִי – רבי יוסי היה שונה כך את המשנה בשבת בדברי רבי
אליעזר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, הָאוֹרֵג שְׁלֹשָׁה חוּטִין בְּתַחֲלָה – בתחילת
אריגת הבגד, וכן האורג שְׁנַיִם עַל הָאֵרֵג – על בגד שכבר התחילו
באריגתו, חַיִּיב, משום שאף בגמר המלאכה אינו מתחייב אלא
באריגת שני חוטין, שהוא שיעור כל המלאכה, ואילו האורג חוט
אחד אינו חייב אף בגמר מלאכה, והוא הדין כאן שלא יחייב רבי
אליעזר בגמר ההוצאה כשאין בה שיעור שלם.

שנינו במשנה: העושה מלאכה בתוך היום ואינו יודע אם בשבת
עשה אם ביום הכפורים עשה, או העושה ואינו יודע מעין איזו
מלאכה עשה וכו' רבי יהושע פטר, אִמֵּר רַבִּי יְהוֹדָה, פְּטוּרֵי הָיָה
רַבִּי יְהוֹשֻעַ אֵף מֵאִשֶּׁשׁ תְּלוֹי.

הגמרא מביאה ברייתא בניידן זה: תַּנְיָא בְּבֵרִיתָא, אִמֵּר רַבִּי יְהוֹדָה,
פְּטוּרֵי הָיָה רַבִּי יְהוֹשֻעַ אֵף מֵאִשֶּׁשׁ תְּלוֹי, משום שְׁנִנְאִמֵּר בְּפִרְשַׁת אִשֶּׁשׁ
תְּלוֹי (ויקרא ה' יז) 'וְאִם נֶפֶשׁ בִּי תִּקְחָם וְעָשְׂתָה אֶחָת מִכָּל מִצְוַת ה'
אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְלֹא יָדַע וְאִשֶּׁשׁ וְנִשְׂא עוֹנוֹ, ומלשון 'ולא ידע'
משמע שרק מי שלא ידע אם חטא או לא, וכגון שיש לו ספק אם
אכל חלב או שומן, מביא אשם תלוי, פָּרָט לֹה שְׂדֵדֵעַ שֶׁחָטָא, אף
שאינו יודע באיזה חטא חטא. אִמֵּר לוֹ רַבִּי שְׁמַעוֹן לְרַבִּי יְהוֹדָה,
אדרבה, אותו שחטא ואינו יודע במה חטא, וְהוּ שְׁבוּדָאִי מְבִיא
אִשֶּׁשׁ תְּלוֹי, שְׁנִנְאִמֵּר (שם) 'וְעָשְׂתָה גֹו' וְלֹא יָדַע', ויש ללמוד מלשון זו
שרק מי שידע שעשה מעשה עבירה אלא שאינו יודע מה עשה,
הוא שמביא אשם תלוי, וְאֵף זֶה לֹא יָדַע בְּמָה עָשָׂה, ולכן חייב
באשם תלוי, אֲכָל אִדָּם שֶׁאֵכָל חֲתִיכָה, סָפֵק אֲכָל חֲלֵב סָפֵק לֹא אֲכָל
חֲלֵב אלא שומן, שפשוט לך שמביא אשם תלוי, אין הדבר פשוט,
אלא צֵא וְשֹׂאֵל עָלָיו אִם מְבִיא אִשֶּׁשׁ תְּלוֹי אִם לֹא, שהרי אינו בכלל
לשון עשייה שבפסוק, שהרי יתכן שלא חטא כלל.

כיון שאמר רבי שמעון שבספק אכל חלב או שומן יש לשאול אם
מביא אשם תלוי או לא, מבררת הגמרא מה באמת דעתו של רבי
שמעון בזה. מבררת הגמרא: מַאי הָוִי עָלָה – מהי שיטת רבי שמעון
בספק אכל ספק לא אכל. מוכיחה הגמרא: תָּא שְׁמַע, שנינו
בברייתא, אדם שחָטָא בדבר המחייב קרבן, וְלֹא יָדַע בְּמָה חָטָא –
באיזו מלאכה חטא, אִי שֶׁסָּפֵק חָטָא סָפֵק לֹא חָטָא כלל, מְבִיא אִשֶּׁשׁ
תְּלוֹי. ויש לברר, מַאֵן שְׂמַעְנָא לִיה דְּאִמֵּר – מיהו התנא ששמענו
שהוא סובר שאם ידע שחָטָא וְאִין יָדַע מְבִיא חָטָא מְבִיא אִשֶּׁשׁ
תְּלוֹי, הרי זהו רַבִּי שְׁמַעוֹן, וכמבואר במשנתינו, ואם כן הברייתא
הולכת בשיטתו, וְקָא תַנִּי – ושנינו באותה ברייתא שגם אם סָפֵק
חָטָא סָפֵק לֹא חָטָא, מְבִיא אִשֶּׁשׁ תְּלוֹי. שְׁמַע מִינָהּ, דְּסָבִירָא לִיה לְרַבִּי
שְׁמַעוֹן שלא רק כשבודאי חטא ואינו יודע באיזה חטא חייב קרבן,
אלא גם אם סָפֵק חָטָא סָפֵק לֹא חָטָא, מְבִיא אִשֶּׁשׁ תְּלוֹי.

שנינו במשנה: רַבִּי שְׁמַעוֹן שׂוֹרֵר וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמְרִים לֹא נִחְלְקוּ בּוֹ,
על דבר שהוא משם אחד שהוא חייב, אִם כֵּן מַה תִּלְמוּד לומר אֲשֶׁר
חָטָא מָה, פָּרָט לְמַתְעַסָּק.

הגמרא מבררת את דיני מתעסק בשבת ובשאר עבירות: אִמֵּר רַב
נֶחֱמֵן, אִמֵּר שְמוּאֵל, אדם המתעסק באכילת חִלְכִּים וְנִבְיָאֵת עִרְיֹת,
שהתכוין למעשה היתר ונכשל במעשה איסור, חַיִּיב, שֶׁכֵּן נֶחֱמֵן –
כיון שיש לו הנאה בעבירה. אבל המתעסק בְּשִׁבְתָּ, שחשב לעשות
דבר היתר ועלה בידו דבר איסור, פְּטוּר, משום שלגבי מלאכת
שבת רק מְלָאכַת מְחֻשָּׁבִת – מלאכה עם מחשבה וכוונה אִסְּרָה
תוֹרָה, ועשייה מתוך התעסקות אינה מלאכת מחשבת.

בברייתא, אדם שהיו לפניו בשבת שתי נרות דולקות (אדובות) 64
 ונתפזרו לכפות את זו וכיפה את זו, או שהיו שתייהן כבירות והתכוין 65
 להדליק את זו והדליק את זו, והיה שוגג בדבר, פטור מחטאת, 66
 משום שהוא מתעסק, שחשב לעשות מלאכה בנר זה ועשה 67
 מלאכה בנר אחר. אבל אם התכוין קודם להדליק נר זה, ולכפות 68
 אחריו את הנר האחר, ולבסוף לא עשה כן אלא תחילה כיפה נר 69
 זה ואחר כך הדליק את הנר האחר, אם עשאו בנשימה אחת, 70
 שבנפיתו כיבה קודם נר זה והדליק את הנר האחר, חייב, והטעם, 71
 שכיון שעשאו בבת אחת אי אפשר לומר שהכיביו בנר האחד קדם 72
 להדלקה בנר השני, [אבל אם עשאו בשתי נשימות, פטור, משום 73
 שכיבה קודם שהדליק, והוא התכוין קודם להדליק ורק אחר כך 74
 לכבות], ומוכח מברייתא זו, שאף המתכוין לעשות שתי מלאכות 75
 אלא שרצה להקדים מלאכה אחת לשנייה, וטעה והקדים את 76
 הדבר השני, נחשב מתעסק, וכדברי רבא. 77
 הגמרא מבררת את החידוש שבברייתא. שואלת הגמרא: באופן 78
 זה שכיבה והדליק בנשימה אחת, פשיטא – הרי פשוט שהוא חייב, 79
 ומדוע הוצרכה הברייתא להשמיע זאת. משיבה הגמרא: מהו 80
 דתימא – היית סבור לומר שאף באופן זה לא יתעבד ממשכתייה – 81
 לא נעשתה מחשבתו, דהא להדליק מעיקרא פני ולכפוף לכפות – 82
 שהרי רצה להדליק תחילה ואחר כך לכבות, וכי עבד מעשה – 83
 וכשעשה את ממשו הנפיקה, כיפה ובסוף הדליק הוא – הרי קודם 84
 כיבה ואחר כך הדליק, ואימא – ונאמר שידיה פטור, קא משמע לן 85
 הברייתא שחייב. והטעם לכך, נהי דאקדומי (נמי) לא מקדים – אף 86
 שאמנם לא הקדים את ההדלקה, כרצונו, מכל מקום אחרוני נמי 87
 לא מאחר – גם לא אחר את ההדלקה לעשותה לאחר הכיבוי, 88
 ואין זה נחשב שלא נעשה כלל רצונו. 89
 הגמרא דנה באדם החותה גזלים בשבת: תנו רבנן, החותה גזלים 90
 – ממלא כלים בגזלים מתוך ערימת גזלים בשבת, חייב חטאת 91
 אחת, וכטעם שיבואר להלן. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי 92
 אלעזר ברבי צדוק, חייב שתיים – שתי חטאות, אחת מפני שהוא 93
 מכבה את הגזלים העליונות, שהרי הוא מניחם עתה בכלי אחר 94
 ומניח עליהם גזלים, והם כבים מחמת הכובד שעליהם, וחטאת 95
 נוספת מפני שמכביר את הגזלים התחתונות, שעד עתה היו 96
 כביות מכובד המשא שעליהם, ועתה נעשות עליונות, והן 97
 בוערות. 98
 מקשה הגמרא: במאי עסקינן – באיזה אופן עוסקת הברייתא, אי 99
 דקא מיפזין – אם הוא מתכוין לכפות את העליונות ולהבעיר את 100
 התחתונות, מאי טעמא דמאן דפטור – מה טעמו של תנא קמא 101
 שחייב רק חטאת אחת, ואילא אם מדובר בלא קא מפזין להבעיר את 102
 התחתונות, אלא רק ליטול את העליונות ולכבותם, אם כן קשה 103
 מאי טעמא דמאן דמחייב תרתי – מה טעמו של רבי אלעזר ברבי 104
 צדוק שמחייב שתי חטאות, והלא כיון שהתכוין רק לכבות ולא 105
 להבעיר, הרי הוא מתעסק על ההבערה ופטור. 106
 מתרצת הגמרא: רבי אלעזר ורבי תנאי דאמרי תרין ויהו – אמרו 107
 שניהם תירוצו אחד, מדובר בגזן שנתפזר לכפות את הגזלים 108
 העליונות לצורכו, שיהיה נפח והוצרך לפחמים, והיו העליונות 109
 גזלים גסות, ובאמת לא היה צריך להבעיר את התחתונות, ועשה 110
 כן כדי להבעיר – אף על פי שעל ידי זה יבעיר את התחתונות, 111
 ולגבי זהו קלקול, לא היה איכפת לו בכך, כיון שעיקר רצונו היה 112
 לכבות את העליונות. ונחלקו בהבערת התחתונות ומתקלקלים 113
 על ידי ההבערה, דתנא קמא קבר, כשם שכל מקלקל בשבת פטור, 114
 משום שאין זו מלאכת מחשבת, אף מקלקל בהבערה, כגון זה 115
 שבבעיר את הגזלים התחתונות ומקלקלם לגבי עצמו, פטור, 116
 ואינו חייב אלא על כיבוי העליונות. ורבי אלעזר ברבי צדוק אמר 117
 שמקלקל בהבערה חייב, ולכן חייב שתיים. וכן אמר רבי יוחנן 118
 בבאור ברייתא זו, שפנש שני – הברייתא עוסקת בנפח, שכונותיו 119
 רק לכבות את העליונות ולא להבעיר את התחתונות, ונחלקו 120
 במקלקל בהבערה. 121
 אמר רבי יוחנן, עד כאן – עד עתה, שהעמדנו את הברייתא בנפח, 122
 לא נתנו לה טעמא של חלוקה זו, שאין ידוע מדוע חייבו רבי אלעזר 123
 ברבי צדוק שתיים. 124
 הגמרא מביאה תירוצו נוסף בבאור המחלוקת בברייתא: אמי בר 125
 אבין ורב תנאי בר אבי, דאמרי תרין ויהו – אמרו שניהם תירוצו זה, 126

הגמרא מקשה על תירוצו של שמואל: מתיב רב אשימא, שנינו 1
 במשנה (ט) לגבי אופן שחטא האדם ואינו יודע באיזה חטא, שרבי 2
 אליעזר מדיבבו בקרבן ורבי יהושע פטור, רבי שמעון שזורי ורבי 3
 שמעון אומרים, לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על אדם העובר 4
 על דבר שהוא משם אחד, כגון שלא ידע אם לקט תאנים מאילן זה 5
 או מאילן זה, שהוא חייב חטאת, שהרי ידע שחטא בלקיטת תאנים. 6
 אלא [על מה נחלקו], על דבר שהוא משום שני שמות, כגון אדם 7
 שמתספק עם קצר או טחן, או שמתספק עם לקט תאנים או ענבים, 8
 שרבי אלעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פטור. ממשיך רב אושעיא 9
 את קושייתו: הרי רבי יהודה בא להוסיף על דברי רבי שמעון 10
 שזורי ורבי שמעון בבאור מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע, ורבי 11
 יהודה עצמו מאי קאמר – מה אמר בבאור מחלוקת זו, הרי אמר 12
 דפליגי באופן שנתפזר ללקט ענבים ולקט תאנים, או בנתכוין ללקט 13
 תאנים שחורות ולקט לבנות, שרבי אלעזר מחייב ורבי יהושע 14
 פטור. והרי אופנים אלו של ענבים ותאנים או של שחורות ולבנות, 15
 מאי ניהו – מה הם נחשבים, הרי הם כשני שמות – שני מינים, ואם 16
 כן קשה, שהרי דברי רבי יהודה תנינו – הם הם דברי רבי שמעון 17
 ורבי שמעון שזורי בבאור מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע, שהרי 18
 גם הם אמרו שנחלקו בשני שמות, ואם כן רבי יהודה שבמשנתו, 19
 מאי קאמר לאשמעינן – מה בא להשמיע ולהוסיף על דברי רבי 20
 שמעון ורבי שמעון שזורי. מסיים רב אושעיא את קושייתו: אלא 21
 לא מתעסק איבא בינייהו – ודאי ההבדל בין השיטות הוא בדין 22
 מתעסק, דרבי יהודה קבר שמתעסק חייב, [ורבי שמעון] ורבי שמעון 23
 שזורי קבר שמתעסק פטור, כלומר, רבי יהודה שמע שרבי שמעון 24
 ורבי שמעון שזורי העמידו את מחלוקתם של רבי אליעזר ורבי 25
 יהושע באופן שיאבד מלקט מלבו, והיינו שהמחשבה הראשונה 26
 שחשב ללקט, אבדה מלבו ושכחה, אבל במתעסק שלא חשב כלל 27
 על מה שלקט, סבור כי שמעון ורבי שמעון שזורי שלדבר הכל 28
 פטור, ורבי יהודה חולק ואומר שאפילו אם התכוין ללקט תאנים 29
 וליקט ענבים, מחייב רבי אליעזר, ואף רבי יהושע לא פטר אלא 30
 בשני מינים אבל במין אחד, חייב, וממילא תחזור קושיית הגמרא 31
 (טז) על שמואל שהרי באן מוכח שמתעסק חייב, ואילו שמואל 32
 פטר את המתעסק. 33
 הגמרא מתרצת את הקושיא על שמואל, ומבארת באופן אחר את 34
 המחלוקת של רבי יהודה ורבי שמעון. מתרצת הגמרא: לא – אין 35
 ביאור המשנה כדבריה, אלא במתעסק דברי רבא פטור, וכשמואל, 36
 וקאמר, במשנתו, קאמר מיפליגי – בדבר זה נחלקו רבי יהודה 37
 ורבי שמעון, דרבי שמעון שזורי קבר, שחב מלקט מלבו משם אחד 38
 – שאם התכוין לתאנה זו ושכח, והוא סבור שהוא רוצה תאנה 39
 אחרת שסמוכה לה, והלכה ידו על התאנה הראשונה, בזה לדברי 40
 רבא חייב, משום שהתכוין לזה מתחילה, ועוד שגם כששכח 41
 מחשבתו, לא טעה אלא באותו מין עצמו. כי פליגי – ובמה נחלקו, 42
 רק בשני שמות, שהתכוין לתאנים ושכח, והוא חושב שרצה ענבים 43
 והלכה ידו על התאנים, שרבי אליעזר מחייב ורבי יהושע פטור. 44
 ואילו רבי יהודה קבר, לא שגא – אין הדין שונה בין שוכח מחשבתו 45
 הראשונה משם אחד – שהתכוין לתאנה זו וחשב אחר כך אחרת, 46
 ולא שגא בשני שמות, שהתכוין לתאנים וחשב שהוא רוצה ענבים, 47
 אלא בשני האופנים פליגי – נחלקו רבי יהושע ורבי אליעזר, אבל 48
 במתעסק לדברי רבא פטור. 49
 הגמרא מביאה אופן נוסף בבאור מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון: 50
 רבא אמר, ליגרם איבא בינייהו – יש הבדל בין השיטות באופן שהיה 51
 בדעתו ללקט שני פירות, והיה סבור ללקט תחילה אחד מהם וטעה 52
 והקדים ללקט את האחר, שלרבי שמעון נחלקו בזה רבי אליעזר 53
 ורבי יהושע, אך דווקא באופן שהם משני שמות, אבל באופן שהיה 54
 בדעתו ללקט שני פירות משם אחד, הרי הוא חייב לדברי הכל ואף 55
 על פי טעמה במעשה והקדים את האחר, הואיל ושם אחד הם 56
 ולבסוף גם ליקט את שניהם, אך לדעת רבי יהודה נחלקו רבי 57
 אליעזר ורבי יהושע אף בשני פירות משם אחד. וממחלוקתם יש 58
 ללמוד שדווקא נחלקו ב'ליקדים' בשם אחד שהיתה מחשבתו על 59
 שניהם, אך אם טעה והיה סבור ללקט את זה וליקט אחר פטור מדין 60
 מתעסק, ואף על פי שהם משם אחד, והיינו כשמואל. 61
 מסייעת הגמרא מברייתא לסברא זו, ששייך 'מתעסק' בסדר 62
 הקדימה, אף שרצה לעשות את שני הדברים: ויתנאי – וכן שנינו

כריתות. פרק רביעי – ספק אכל חלב דף כ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קצה רש"י

מאי ניהו שני שמות — קא סלקא דעתך השתא שחורות ולבנות נמי בשני מינין דמו. ואי רבי שמעון ורבי שמעון שזורי נמי כרבי יהודה מוקמי פלוגתייהו, בנתבין ללקט את זה ולקט את זה, רבי יהודה מאי אתא לאשמועינן? אלא לאו מתעסק איכא בנייהו — דשמעיה רבי יהודה לרבי שמעון שזורי דאוקי פלוגתא באבד מלקט מלבו, אבל במתעסק — דברי הכל פטור. ואתא אידו למימר: אפילו נתבין ללקט בו' הוי מתעסק, הואיל ובאיסור נתעסק פליגי, ומחייב רבי אליעזר. ואפילו רבי יהושע לא פטר אלא בשני שמות, אבל בשם אחד חייב ותמה אני כו'. אם כן למה נאמר "בד" — פט' למתעסק בדיחיה, או במתעסק באב מלאכה ועשה אב מלאכה אחרת. אבד מלקט מלבו בשם אחד — שנתבין לתאנה זו, ושבת כסבור תאנה אחרת הסמוכה לה בעינא, והלכה ידו על הראשונה — דברי הכל חייב, הואיל ולכן נתבין תחלה. ועוד, בשכח מחשבתו לא חשב אלא באותו מין עצמו. בשני שמות — שנתבין לתאנים ושבת, וכסבור ענבים בעינא, והלכה ידו על התאנים. ורבי יהודה סבר אפילו בשם אחד פליגי — וסבירא ליה דשחורות ולבנות שם אחד הן, הואיל והן מין אחד. (ותוספות) מה שאמר במתניתין "תמיא אני" אם פטר בה רבי יהושע — במין אחד שחרי נתיקמה מחשבתו. עד כאן ותוספות. ליקדם איכא בנייהו — שנתבין ללקט זו תחלה ואחר כך זו, והלכה ידו על האחרונה. רבי שמעון ורבי שמעון שזורי סברי: אם משם אחד — דברי הכל חייב, הואיל ושם אחד הן, וסוף סוף תרווייהו עבד, ולא איכפת לן במקרים המאותר. כי פליגי בשני שמות, רבי אליעזר מחייב חטאת, הואיל ולשניהן נתבין ושניהם עשה, ולא איכפת לן במקרים המאותר. רבי יהושע: פטור, הואיל ובשעת לקיטת כל אחת ואחת לא לזה הוא מכוין — הוה ליה כמתעסק, ופטור. ורבי יהודה סבר: אפילו בשם אחד פליגי, אבל תמהני למה פטר, הואיל וסוף סוף לשניהן נתבין. אבל במתעסק בעלמא, שלא נתבין אלא לאחת ולא עשאה, ועשה את חברתה — דכולי עלמא פטור. והא תניא — סייעתא, דחיישין למוקדם ומאותר. להדליק זו — בשגגת שבת או בשגגת מלאכות. והדליק זו פטור — דהיינו מתעסק, לא נתבין אלא לאחת ולא עשאה, ועשה את חברתה. להדליק ולכבות — כשהיה נר דולק ונר כבוי, ונתבין להדליק זה תחלה ואחר כך לכבות זה, וכבה זה ואחר כך הדליק זה. אם בנשימה אחת — שנפח, ומחמת הנפירה כבה זה והדליקה — חייב, דליכא למימר די מוקדם ודי מאותר. בשתי נשימות פטור — דלא נעשית כסדר. לא איתעביד מחשבתיה — דאיכא למימר: כבה ואחר כך הדליק, החותה — הממלא כלים מצבור הגחלים. סכבה העליונות — שעכשיו נעשות תחתונות, וכבו מחמת המשא של עליונות. ומבעיר התחתונות — שהיו כבויות מחמת המשא שהיה עליהן, ובשכן עכשיו עליונות נתבערות. מאי טעמא דמאן דתני — הא לא איכין לזדא, ולגביה מתעסק הוא כבי להבעיר את התחתונות — כלומר, להבערת התחתונות לא הוה צריך, אלא לכבוי עליונות דיהה עיקר כוונתו, שהיה נפח, וצריך לפחמן. נתבין לכבות עליונות שהיו גסות, ואף על פי שידע שיבערו התחתונות — נתבין לכבוי של אלו על מנת שהיבערו אלו, אף על פי שהוא מקלקלם אצלו. מקלקל בהבערה — כגון דנפח הוא. כדאמר רבי יוחנן: בנפח שנו, דלא נחא ליה לנפח להבעיר גחלים. מקלקל בהבערה חייב — דקיימא לן: אף על גב דשאר מקלקלים פטורין — חובל ומבעיר חייבין. אמי בר אבין בו' — כגון שנתבין לכבוי ולהבערה, ואפילו הכי אהבערה פטור. תנא קמא סבר כל כרבי יוסי, דאמר: הבערה ללאו. יצאת וליכא קרבן.

כגון

מכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות. במאי עסקינן? אי דקא מיפין לכבות ולהבעיר — מאי טעמא דמאן דפטור? אלא דלא קא מכוין להבעיר — מאי טעמא דמאן דמחייב תרתין? רבי אליעזר ורבי חנינא דאמרי תרווייהו: כגון שנתבין לכבות העליונות כדי להבעיר את התחתונות, דתנא קמא קסבר: מקלקל בהבערה פטור, ורבי אליעזר ברבי צדוק אמר: חייב. וכן אמר רבי יוחנן: בנפח שנו. אמר רבי יוחנן: עד פאן לא נתגלגלה טעמא של הלכה זו. אמי בר אבין ורב חנינא בר אבין דאמרי תרווייהו: כגון

לחקרים

לחקרים

מאי ניהו שני שמות — קא סלקא דעתך השתא שחורות ולבנות נמי בשני מינין דמו. ואי רבי שמעון ורבי שמעון שזורי נמי כרבי יהודה מוקמי פלוגתייהו, בנתבין ללקט את זה ולקט את זה, רבי יהודה מאי אתא לאשמועינן? אלא לאו מתעסק איכא בנייהו — דשמעיה רבי יהודה לרבי שמעון שזורי דאוקי פלוגתא באבד מלקט מלבו, אבל במתעסק — דברי הכל פטור. ואתא אידו למימר: אפילו נתבין ללקט בו' הוי מתעסק, הואיל ובאיסור נתעסק פליגי, ומחייב רבי אליעזר. ואפילו רבי יהושע לא פטר אלא בשני שמות, אבל בשם אחד חייב ותמה אני כו'. אם כן למה נאמר "בד" — פט' למתעסק בדיחיה, או במתעסק באב מלאכה ועשה אב מלאכה אחרת. אבד מלקט מלבו בשם אחד — שנתבין לתאנה זו, ושבת כסבור תאנה אחרת הסמוכה לה בעינא, והלכה ידו על הראשונה — דברי הכל חייב, הואיל ולכן נתבין תחלה. ועוד, בשכח מחשבתו לא חשב אלא באותו מין עצמו. בשני שמות — שנתבין לתאנים ושבת, וכסבור ענבים בעינא, והלכה ידו על התאנים. ורבי יהודה סבר אפילו בשם אחד פליגי — וסבירא ליה דשחורות ולבנות שם אחד הן, הואיל והן מין אחד. (ותוספות) מה שאמר במתניתין "תמיא אני" אם פטר בה רבי יהושע — במין אחד שחרי נתיקמה מחשבתו. עד כאן ותוספות. ליקדם איכא בנייהו — שנתבין ללקט זו תחלה ואחר כך זו, והלכה ידו על האחרונה. רבי שמעון ורבי שמעון שזורי סברי: אם משם אחד — דברי הכל חייב, הואיל ושם אחד הן, וסוף סוף תרווייהו עבד, ולא איכפת לן במקרים המאותר. כי פליגי בשני שמות, רבי אליעזר מחייב חטאת, הואיל ולשניהן נתבין ושניהם עשה, ולא איכפת לן במקרים המאותר. רבי יהושע: פטור, הואיל ובשעת לקיטת כל אחת ואחת לא לזה הוא מכוין — הוה ליה כמתעסק, ופטור. ורבי יהודה סבר: אפילו בשם אחד פליגי, אבל תמהני למה פטר, הואיל וסוף סוף לשניהן נתבין. אבל במתעסק בעלמא, שלא נתבין אלא לאחת ולא עשאה, ועשה את חברתה — דכולי עלמא פטור. והא תניא — סייעתא, דחיישין למוקדם ומאותר. להדליק זו — בשגגת שבת או בשגגת מלאכות. והדליק זו פטור — דהיינו מתעסק, לא נתבין אלא לאחת ולא עשאה, ועשה את חברתה. להדליק ולכבות — כשהיה נר דולק ונר כבוי, ונתבין להדליק זה תחלה ואחר כך לכבות זה, וכבה זה ואחר כך הדליק זה. אם בנשימה אחת — שנפח, ומחמת הנפירה כבה זה והדליקה — חייב, דליכא למימר די מוקדם ודי מאותר. בשתי נשימות פטור — דלא נעשית כסדר. לא איתעביד מחשבתיה — דאיכא למימר: כבה ואחר כך הדליק, החותה — הממלא כלים מצבור הגחלים. סכבה העליונות — שעכשיו נעשות תחתונות, וכבו מחמת המשא של עליונות. ומבעיר התחתונות — שהיו כבויות מחמת המשא שהיה עליהן, ובשכן עכשיו עליונות נתבערות. מאי טעמא דמאן דתני — הא לא איכין לזדא, ולגביה מתעסק הוא כבי להבעיר את התחתונות — כלומר, להבערת התחתונות לא הוה צריך, אלא לכבוי עליונות דיהה עיקר כוונתו, שהיה נפח, וצריך לפחמן. נתבין לכבות עליונות שהיו גסות, ואף על פי שידע שיבערו התחתונות — נתבין לכבוי של אלו על מנת שהיבערו אלו, אף על פי שהוא מקלקלם אצלו. מקלקל בהבערה — כגון דנפח הוא. כדאמר רבי יוחנן: בנפח שנו, דלא נחא ליה לנפח להבעיר גחלים. מקלקל בהבערה חייב — דקיימא לן: אף על גב דשאר מקלקלים פטורין — חובל ומבעיר חייבין. אמי בר אבין בו' — כגון שנתבין לכבוי ולהבערה, ואפילו הכי אהבערה פטור. תנא קמא סבר כל כרבי יוסי, דאמר: הבערה ללאו. יצאת וליכא קרבן.

מניחים תפילין של יד ותפילין של ראש דרש"י קודם אמירת פרק "איזהו" ומתפללים בהם עד אחרי "אך צדיקים" גו'.

היום יום יט מנחם אב

בגון שנתכוון לכבות העלינות כדי להבעיר התחתונות — בדמפרש רבי יוחנן: בנפח שנו. ולא נופח, אלא רוצה לומר אותו שעושה הפחמן בעיר קרבוניר בלע"ז, שנבערו העצים ונעשו פחמן, ומסיר הפחמן גבוה מן האש, ורוצה שיכבו לעשות מהם מלאכתם לעשות מהם ברזל. ומשחק הפחמן דקין, כי אינו חפץ בהן להתחמם רק שיעשו אפר, והוא קלקול. ואינו ראויים לשום דבר והיה רוצה

שיתאכל לגמרי וידיו אפר. והוא 'נתכוין לכבות העלינות כדי להבעיר התחתונות', ואותה הבערה של התחתונות אינו חפץ בהם כי אם שיעשו אפר, והוא קלקול. לרבי אליעזר רבי (יצחק) [צדוק] מיהדיב שטים, משום כיבו ומשום הבערה. ואף על גב דמקלקל הוא, ואף על גב דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, בהא סבירא ליה כרבי יהודה דמחייב, אף על גב דסבר כרבי שמעון במקלקל דהבערה. ולרבנן אינו חייב משום הבערה, דמקלקל דהבערה פטור.

סבירא ליה כרבי יהודה דאמר דבר שאינו מתכוין חייב — ואם תאמר: לפי מה שפירש הרב רבינו יצחק פרק קמא דכתובות (הב), הא דאמר רבי יהודה דבר שאינו מתכוין אסור — מדרבנן דוקא ולא מן התורה, כשהא דבא משמע דמורארייתא קאמר דמחייב חטאת, ויש לומר: דהבא היינו טעמא דמחייב רבי יהודה — משום דהוי פסיק רישיה ולא ימות, ואם תאמר: אם כן, אפילו רבי שמעון מודה, ומאי קאמר: תנא קמא סבירא ליה כרבי שמעון כו' ויש לומר:

דהבא הוי טעמא דמלאכה שאינו צריך לגופה, ורבי יהודה רבי שמעון לטעמיהו. והאי דנקט טעמא דדבר שאינו מתכוין — לא נצרכה, דהא מלאכה שאינו צריך לגופה הוא. ועוד דסבר שאינו מתכוין הוא, דאינו חפץ דהבערתו של הגחלים, שאינו נהנה מהם. אבל בהדיא דקתני: הוחתה גחלים להתחמם בהם — לא נקט מתכוין ושאינו מתכוין, שהרי להתחמם הוא עושה, אבל מלאכה שאינו צריך לגופה היא. ולכן פטר רבי שמעון, דאף על גב דפסיק רישיה היא, כיון דמלאכה שאינו צריך לגופה היא ופטור. ואם תאמר: הדיא דפרק 'דבונה' (שבת קא.) דקאמר: אפילו תימא בארעא שאינו אגם דלא מתכוין,

פירוש: ופטור כרבי שמעון. ופריך: והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות, פירוש: אי אפשר שלא יפה הקרקע. ומאי פריך? מכל מקום מלאכה שאין צריך לגופה היא! ויש לומר: דהתם סלקא דעתך דהוה פסיק רישיה ולא ימות דניחא ליה, ולכן משני: דעביד בארעא דחבריה, דהוה פסיק רישיה דלא ניחא ליה. וכן מביא השרף, דפסיק רישיה דלא ניחא ליה שרי מהדיא (סוכה לג.) דמעטין בלולב ביום טוב. ופריך: והא מתקין לא צריכא דאית ליה להשענא אחרייה. אי נמי, דאין צריך לגופה, אף על גב שמתקנה שרי.

לחקרים איכא בינייהו — שנתכוין להדליק תחלה ואחר כך לכבות, והדליק וכבה בחתייה אחת. תנא קמא חייש למוקדם ומאוחר, הילכך לתרתי ליכא לחיוביה — דשמא כבה תחילה, ולמפטריה בולא כלום נמי לא, דנהי דאקדמו לא אקדמיה — אחרי נמי לא אחר, הילכך מחייב חזא. ורבי אליעזר לא חייש למוקדם ולמאוחר, הילכך מחייב תרתי.

רבי אשי אמר שנתכוין לכבות — ולא להבעיר, שלא היה יודע שסוף תחתונות להבעיר. שאינה צריכה לגופה — בגון זה, שאינו צריך להבעיר אלא להתחמם בחתייתו. ומכל מקום, יודע היה שיתבערו ועל מנת כן עשה, והוה ליה מתכוון. מיהו, מלאכה שאינה צריכה לגופה היא דף

הדרן עלך ספק אבל חלב

אבל דם שחיטה בבהמה בתיא ובעוף, בין טמאין בין טהורין, דם נחירה, דם עיקור, דם הקזה ששהנשמה יוצאה בו — חייבין עליו. דם הפחול, דם הלב, דם ביצים, דם חגבים, דם התמצית —

אין חייבין עליו, רפי יהודה מחייב בדם התמצית. גמרא תנו רבנן: "כל דם לא תאכלו" — שומע אני אפילו דם מהלכי שמים, דם ביצים, דם חגבים, דם דגים, הפל בקלל? תלמוד לומר: "לעוף ולבהמה", מה עוף ובהמה מיוחדין, שיש בהן טומאה קלה וטומאה חמורה, ויש בהן איסור והיתר, והן מין בשר — אף כל שיש בהן טומאה קלה; אוציא דם מהלכי שמים — שיש בהן טומאה חמורה ואין בהם טומאה קלה, אוציא

הדרן עלך ספק אבל חלב

אבל מדם שחיטה (גורא) כו' — והקשה הרב רבינו יצחק, דבגמרא דריש: מה בהמה חיה ועוף שמשמאין טומאה חמורה וטומאה קלה. ועוף טמא אינו מטמא בגדים אבית הבליעה. ואם כן אינו מטמא טומאה חמורה, ומנלן דרמו אסור? ויש לומר: דלמסקנא ניחא, דמפיק ליה בכלל ובפרט, דהכי קאמר: 'לעוף ולבהמה', מה עוף ובהמה מיוחדין דאיתנהו במניניהו טומאה חמורה וטומאה קלה — בגון בטהורין, דגים וחגבים דאין במינם שום טומאה חמורה כו'. וכן צריך לומר, דקאמר: מה בהמה ועוף כו' ויש בהן איסור והיתר, ומפרש לקמן (באב.) איסור קמי שחיטה, והיתר לאחר שחיטה, אם כן עוף טמא ובהמה טמאה שאין להן היתר לאחר שחיטה, מנא ליה? אלא שמע מינה, דהכי קאמר: במין בהמה ועוף איכא איסור והיתר. ואפילו למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה, נחירה מיהא בעי, ואיכא איסור והיתר. ומכל מקום נובל לפרש איסור והיתר קודם מיתה, איסור מן החי — משום בשר מן החי, ולאחר מיתה איכא היתר משום חי. אבל גבי טומאה חמורה צריך לומר כדפירשנו. ובגמרא דקאמר: אי מה בהמה שאינה באה על בני אדם אף עוף שאינו כו', דהכי נמי מצי למימר: אי מה בהמה שמשמא טומאה חמורה. אף עוף כו' לאפוקי דם עוף טמא שאינו מטמא טומאה חמורה. והכי נמי הוה מצי לפרש: אף עוף שאינו באה על הבנים, כגון מזומן, אבל שאינו מזומן — לא.

דם עיקור — איכא דמפרש: דם עיקור — שנעקרו סימניו ממקום חיבורו, אבל קשה: כיון שאינה מתה על ידי כך, והלכה למשה מסיני שיהא אפילו אכל טרפה אינה, אם כן דמה אינו בשר? שאין הנשמה יוצאה בהו לכן צריך לומר: דם שחיטה שדיתה לאחר עיקור. **דם הקזה** שהנשמה יוצאה בו — והוא הדין דברם שחיטה נחירה ועיקור בעינן שהנשמה יוצאה בו. אלא לא איצטריך למימר רק גבי דם הקזה, שאין רגילות שיקח דם לבהמתו עד שיבא להם דם הנפש. **דם ביצים** — פירש בקונטרס: ביצת תרנגולת. לשון אחי. ביצי זכר. וקשיא דבגמרא קאמר: אוציא דם ביצים שאין מין בשר. **דם דגים** אין חייבין עליו — משמע: הא איסורא איכא. וקשיא: דבגמרא קאמר, אמר רב: דם דגים שכינסו אסור, ומותבין ליה מברייא. ואמאי? לשיעיה ממתניתין ויש לומר: אין הכי נמי, הוה מצי למימר: וליתעמיך תיקשי ליה ממתניתין. **שיש** בהן טומאה חמורה וטומאה קלה ויש בהן איסור והיתר והן מין בשר — וקשיא לרבינו ברוך. למה צריך לכל הני צדדין? דבחד מינייהו טגי, דאציא דם מהלכי שמים שאין בהן טומאה קלה? וכן בצד של היתר ואיסור טגי

אוציא

לחקרים איכא בינייהו — שנתכוין להדליק תחלה ואחר כך לכבות, והדליק וכבה בחתייה אחת. תנא קמא חייש למוקדם ומאוחר, הילכך לתרתי ליכא לחיוביה — דשמא כבה תחילה, ולמפטריה בולא כלום נמי לא, דנהי דאקדמו לא אקדמיה — אחרי נמי לא אחר, הילכך מחייב חזא. ורבי אליעזר לא חייש למוקדם ולמאוחר, הילכך מחייב תרתי. רב אשי אמר שנתכוין לכבות — ולא להבעיר, שלא היה יודע שסוף תחתונות להבעיר. שאינה צריכה לגופה — בגון זה, שאינו צריך להבעיר אלא להתחמם בחתייתו. ומכל מקום, יודע היה שיתבערו ועל מנת כן עשה, והוה ליה מתכוון. מיהו, מלאכה שאינה צריכה לגופה היא דף

הדרן עלך ספק אבל חלב

משנה אבל דם שחיטה בבהמה — בין בבהמה בין בחיה בין בעופות. בין דם נחירה ובין דם עיקור — שנקר סימניהם. ובין דם החקזה שהנשמה יוצאה בו חייבין עליו — כרת, דדם הנפש הן. ובגמרא מפרש איהו דם הדיק דהנפש יוצאה בו. דם ביצים — ביצי איל ושר. לשון אחי. דם ביצים המזוהות, שנתאדמו מחמת חמימות שישבה עליהן התרנגולת. אין חייבין עליהן — כרת. שאין כרת אלא בדם הנפש, דכתיב (ויקרא יז): "כי נפש כל בשר דמו היא כל אוכליו יכרת". **גמרא** טומאת קלה — טומאת אוכלין בכביצה. טומאת חמורה — כשהיא נבלה מטמאה במשא. ויש בהן איסור קודם שחיטה, והיתר לאחר שחיטה.

אוציא

אין חייבין עליו, רפי יהודה מחייב בדם התמצית. גמרא תנו רבנן: "כל דם לא תאכלו" — שומע אני אפילו דם מהלכי שמים, דם ביצים, דם חגבים, דם דגים, הפל בקלל? תלמוד לומר: "לעוף ולבהמה", מה עוף ובהמה מיוחדין, שיש בהן טומאה קלה וטומאה חמורה, ויש בהן איסור והיתר, והן מין בשר — אף כל שיש בהן טומאה קלה; אוציא דם מהלכי שמים — שיש בהן טומאה חמורה ואין בהם טומאה קלה, אוציא

הדרן עלך ספק אבל חלב

אבל מדם שחיטה (גורא) כו' — והקשה הרב רבינו יצחק, דבגמרא דריש: מה בהמה חיה ועוף שמשמאין טומאה חמורה וטומאה קלה. ועוף טמא אינו מטמא בגדים אבית הבליעה. ואם כן אינו מטמא טומאה חמורה, ומנלן דרמו אסור? ויש לומר: דלמסקנא ניחא, דמפיק ליה בכלל ובפרט, דהכי קאמר: 'לעוף ולבהמה', מה עוף ובהמה מיוחדין דאיתנהו במניניהו טומאה חמורה וטומאה קלה — בגון בטהורין, דגים וחגבים דאין במינם שום טומאה חמורה כו'. וכן צריך לומר, דקאמר: מה בהמה ועוף כו' ויש בהן איסור והיתר, ומפרש לקמן (באב.) איסור קמי שחיטה, והיתר לאחר שחיטה, אם כן עוף טמא ובהמה טמאה שאין להן היתר לאחר שחיטה, מנא ליה? אלא שמע מינה, דהכי קאמר: במין בהמה ועוף איכא איסור והיתר. ואפילו למאן דאמר אין שחיטה לעוף מן התורה, נחירה מיהא בעי, ואיכא איסור והיתר. ומכל מקום נובל לפרש איסור והיתר קודם מיתה, איסור מן החי — משום בשר מן החי, ולאחר מיתה איכא היתר משום חי. אבל גבי טומאה חמורה צריך לומר כדפירשנו. ובגמרא דקאמר: אי מה בהמה שאינה באה על בני אדם אף עוף שאינו כו', דהכי נמי מצי למימר: אי מה בהמה שמשמא טומאה חמורה. אף עוף כו' לאפוקי דם עוף טמא שאינו מטמא טומאה חמורה. והכי נמי הוה מצי לפרש: אף עוף שאינו באה על הבנים, כגון מזומן, אבל שאינו מזומן — לא.

דם עיקור — איכא דמפרש: דם עיקור — שנעקרו סימניו ממקום חיבורו, אבל קשה: כיון שאינה מתה על ידי כך, והלכה למשה מסיני שיהא אפילו אכל טרפה אינה, אם כן דמה אינו בשר? שאין הנשמה יוצאה בהו לכן צריך לומר: דם שחיטה שדיתה לאחר עיקור. **דם הקזה** שהנשמה יוצאה בו — והוא הדין דברם שחיטה נחירה ועיקור בעינן שהנשמה יוצאה בו. אלא לא איצטריך למימר רק גבי דם הקזה, שאין רגילות שיקח דם לבהמתו עד שיבא להם דם הנפש. **דם ביצים** — פירש בקונטרס: ביצת תרנגולת. לשון אחי. ביצי זכר. וקשיא דבגמרא קאמר: אוציא דם ביצים שאין מין בשר. **דם דגים** אין חייבין עליו — משמע: הא איסורא איכא. וקשיא: דבגמרא קאמר, אמר רב: דם דגים שכינסו אסור, ומותבין ליה מברייא. ואמאי? לשיעיה ממתניתין ויש לומר: אין הכי נמי, הוה מצי למימר: וליתעמיך תיקשי ליה ממתניתין. **שיש** בהן טומאה חמורה וטומאה קלה ויש בהן איסור והיתר והן מין בשר — וקשיא לרבינו ברוך. למה צריך לכל הני צדדין? דבחד מינייהו טגי, דאציא דם מהלכי שמים שאין בהן טומאה קלה? וכן בצד של היתר ואיסור טגי

אוציא

יתחנכו כל אחד ואחת מבני ישראל, שאפילו נפש אחת עולם מלא היא, על טהרת הקודש, להעמיד תלמידים אשר כל רואיהם יכירום כי זרע ברכ' ה' המה.

ממכתב ב' אלול, תש"כ

פרק חמישי - דם שחיטה

פרק זה עוסק ברובו בחיובי אשם תלוי, מלבד המשנה הראשונה העוסקת באיסור אכילת דם, ובה יבואר אלו מיני דמים אסרה תורה באכילה.

משנה

נאמר בתורה (ויקרא יז יד) 'כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשָׂר דָּמוֹ הִיא כָּל אֲכָלֶיָּה וְדִרְשׁוּ חֻמִּים מִלְשׁוֹן הַפֶּסֶק שְׁאִיסוּר אֲכִילַת דָּם שְׁחִיבִים עָלָיו כֵּרֶת הוּא בְּאוֹתוֹ דָּם שֶׁהִנֵּפֶשׁ יוֹצֵאת בּוֹ, וּמִשְׁנַתּוֹ מִפְּרִטָּה אֵת יֹצִיאוֹת הָדָם מִגּוֹף בְּעֵלֵי הַחַיִּים בְּאוֹפֶן שֶׁהִנֵּפֶשׁ יוֹצֵאת בָּהֶם, שְׁחִיבִים עַל אֲכִילָתָם כֵּרֶת. (אֲכָל) דָּם שְׁחִיטָה – דָּם הַיּוֹצֵא מִבֶּעַל חַיִּים בַּעַת שְׁשׁוּחִטִּים אוֹתוֹ, בֵּין בְּפִתְּהָ בֵּין בְּחִתָּהּ וּבֵין בְּעוֹזָהּ, בֵּין בְּעֵלֵי חַיִּים כְּמֵאֵן – הַאֲסוּרִים בְּאֲכִילָהּ, וּבֵין בְּעֵלֵי חַיִּים מְהוּרִין, הַמּוֹתְרִים בְּאֲכִילָהּ. וְכֵן דָּם נְחִירָה – הַיּוֹצֵא מִן הַבְּהֵמָה בְּשֶׁעָה שְׁקוּרָעָה לְאוֹרְכָהּ, מִנְחוּרִיָּה וְעַד הַחוּזָה, וְדָם עֵינָיו – שֶׁעָקַר אֶת הַסִּמְנִים, וְכֵן דָּם הֶקְנָה – שֶׁהִקִּיז דָּם לְבִהְמָתוֹ, שֶׁהִנֵּפֶשׁהּ יוֹצֵאת בּוֹ, בְּכָל אֶחָד מִמִּינֵי הַדָּמִים הַלָּלוּ, תְּיִיבֵין עָלָיו כֵּרֶת. הַמִּשְׁנָה מוֹנֶה עֵתָה אֵת מִינֵי הַדָּמִים שְׁאִין בָּהֶם כֵּרֶת: דָּם הַמְּשׁוּחָל – דָּם הַבְּלוּעַ בְּתוֹךְ הָאֵבֶר שֶׁשְׁמוֹ 'טְחוּל', וְהוּא מֵלֵא דָם, וְכֵן דָּם הַלֵּב – הַבְּלוּעַ בְּתוֹךְ בֶּשֶׂר הַלֵּב, דָּם בִּיצִים – בִּיצֵי תִרְנוּלוֹת שְׁאִין בְּאוֹת מִבֵּיאת זָכֵר, וְהַתִּאֲדָמוֹ מִחֲמַת שִׁישְׁבָה עֲלֵיהֶן תִּרְנוּלוֹת, דָּם הֶקְנִים, דָּם הַתְּמַצִּית – דָּם הַמִּתְמַצֶּה וְנִשְׁפָּךְ מִגּוֹף הַבְּהֵמָה לֵאחֹר שֶׁכָּבֵר יוֹצֵאת נִפְשָׁהּ, אֵין תְּיִיבֵין עָלָיו, שְׁאִין כֵּרֶת אֵלֶּא בְּדָם שֶׁהִנֵּפֶשׁ יוֹצֵאת בּוֹ, שְׁנֵאֲמַר (ויקרא יז יד) 'כִּי נֶפֶשׁ כָּל בֶּשָׂר דָּמוֹ הִיא כָּל אֲכָלֶיָּה וְיִבְרַת'. רַבִּי יְהוּדָה חוֹלֵק עַל הַדִּין הָאֲחֵרוֹן, וְמַחֲבִיב גַּם בְּדָם הַתְּמַצִּית כִּמוֹ בְּדָם הַנִּפְשָׁה.

גמרא

הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְּבָאֶרֶת מִנֵּין לּוֹמְדִים אֵת הַחִילּוּקִים בֵּין מִינֵי הַדָּמִים: תִּנּוּ רַבֵּנָן בְּבִרְייתָא, נֵאמַר בְּפִסּוֹק (ויקרא יז כו) 'כָּל דָּם לֹא תֹאכְלוּ', שׁוֹמֵעַ אֲנִי – יִכּוֹל הִייתִי לִלְמוֹד מִפִּסּוֹק זֶה שִׁישׁ אִיסוּר לֹאכּוֹל אֲפִילוּ דָם שֶׁל מְחֻלָּבִי שְׁתִּים – בְּנֵי אָדָם, וְכֵן דָּם בִּיצִים, דָּם הֶקְנִים וְדָם דִּמָּה, שְׁהִי תֵּכֵל כְּכָל מִשְׁמַעוֹת הַלֶּשֶׁן 'דָּם', תִּלְמִיד לִזְמֹר – לֵכֵן סִיִּים הַפֶּסֶק וְאִמַּר 'עוֹזֶה וְלִבְהֻלָּה', לִלְמוֹד, מַה עוֹזֶה וּבְהֻלָּה מִיּוֹחֲדִין בְּכָךְ שִׁישׁ בָּהֶן לֵאחֹר מִיתַתן מוֹמָאָה קִלְה – יֵשׁ לְבִשְׂרֵם דִּין 'אוֹכֵל' וּמִקְבִּלִים טוֹמָאָה מְבַבִּיצָה, וְשׁוֹמָאָה חֲמוּרָה – אִם נִתְּנָבְלוּ נַעֲשִׂים אֲב הַטּוֹמָאָה, וּמִטְמָאִים אֵת הַנוֹשָׂא אוֹתָם אִף שְׁאִינוּ נּוֹגַע בָּהֶם, וְיֵשׁ בָּהֶן אִיסוּר וְהִיתָר – שְׁאִסוּרִים בְּאֲכִילָה קוֹדֵם שְׁחִיטָתָם, וּמוֹתְרִים לֵאחֹר שֶׁנִּשְׁחַטוּ, וְהֵן מִין בֶּשָׂר, אִף כֹּל בְּעֵלֵי חַיִּים שִׁישׁ בָּהֶן מוֹמָאָה קִלְה דָּמָם אִסוּר, וּמִמִּילָא אוֹצִיא מִכָּלל הָאִיסוּר דָּם מְחֻלָּבִי שְׁתִּים, שִׁישׁ בָּהֶן מוֹמָאָה חֲמוּרָה, שְׁאֲחִרֵי מִיתַת הָאָדָם הוּא מִטְמָא אֵת הַנוֹגַע בּוֹ לְהִיתּוֹ אֲב הַטּוֹמָאָה, וְכֵן הוּא מִטְמָא בְּמִשְׁא, וְאֵין בָּהֶם מוֹמָאָה קִלְה – אִךְ אֵין עַל הָאָדָם שֵׁם 'אוֹכֵל' לְקַבֵּל טוֹמָאָת אוֹכֵלִים.

כִּנּוּן שְׁנֵתִּבּוּיָן לְכַבּוֹת אֵת הַגַּחְלִים הַעֲלִינּוֹת וְלִהְבֵּיעַ אֵת הַתַּחְתּוֹנוֹת, וְנַחֲלֶקוּ בְּמַחְלֻקַּת הַתְּנָאִים (שֶׁבַת ע.) לְגַבֵּי עֵיקַר חִיּוֹב הַבְּעֵרָה בְּשֶׁבֶת. נֵאמַר בְּפִסּוֹק (שְׁמוֹת לז א) 'לֹא תִבְעְרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּחֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת', וּלְכֹאדָרָה קִשָּׁה, שְׁהִי כֹבֵר נֵאמַר (שֶׁם כ ז) 'לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה', וְגַם הַבְּעֵרָה בְּכָלל, וְנַחֲלֶקוּ הַתְּנָאִים מִדּוּעַ חוֹרָה הַתּוֹרָה וּכְתַבָּהּ לֹא זֶה שֶׁל הַבְּעֵרָה. רַבִּי יוֹסִי סוֹבֵר שֶׁהַבְּעֵרָה לֹא יוֹצֵאת, לִלְמוֹד שְׁבִאִיסוּר הַבְּעֵרָה יֵשׁ רַק אִיסוּר לֹא, וְאֵין חִיּוֹב כֵּרֶת וּמִיתָה, וְרַבִּי נִתָּן סֹבֵר, שֶׁהַבְּעֵרָה לְחַלֵּק יוֹצֵאת, כְּלוּמֹה, לִלְמוֹד שֶׁכֵּשֶׁם שְׁחִיב קָרְבֵּן עַל הַבְּעֵרָה בְּפָנֵי עֲצָמָה, אִף אִם עֲשָׂא יָחִיד עִם מִלְּאכּוֹת אַחֲרוֹת, כִּךְ גַּם הַעוֹשָׂה מִלְּאכּוֹת אַחֲרוֹת בְּהֶעֱלֵם אַחֵר, חִיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וּמִבְּאֶרֶת הַגְּמָרָא: דִּתְנָא קָמָא, הָאֹמֵר שְׁאִינוּ חִיבִים אֵלֶּא אַחַת, כִּכֵּר לֶה פְּרָבִי יוֹסִי, דְּאָמַר שֶׁ'הַבְּעֵרָה' לֹא יוֹצֵאת, וְאֵין בָּהּ חִיּוֹב כֵּרֶת וּמִיתָה, וְלִכֵּן אִמַּר תָּנָא קָמָא שְׁחִיב רַק קָרְבֵּן אֶחָד, רַק עַל הַכִּיבּוֹי, וְאִילוּ עַל הַהַבְּעֵרָה אִינוּ חִיבִים קָרְבֵּן. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פְּרָבִי צִדּוֹק הַמַּחֲבִיב שְׁתִּים, כִּכֵּר לֶה פְּרָבִי נִתָּן, דְּאָמַר, שֶׁ'הַבְּעֵרָה' לְחַלֵּק יוֹצֵאת, וְיֵשׁ בָּהּ חִיּוֹב כֵּרֶת וּמִיתָה, וּמִמִּילָא אֵין הַמְּבַעֵר מְמוּעָט מִקָּרְבֵּן, וְחִיבִים שְׁתִּים.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה תִּירוּץ נּוֹסֵף לְבֹאֵר אֵת מַחְלֻקַּת תָּנָא קָמָא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צִדּוֹק: רַבָּא אָמַר, 'לְתַקְּדִים' אִיבָא בִּינִיָּה – הַהִבְדֵּל בֵּין הַשִּׁיטוֹת הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁהַתְּכוּיִן לְהַדְלִיק תַּחֲלִילָה וְאַחֵר כִּךְ לְכַבּוֹת, וְהַדְלִיק וְכִיבָה בְּפַעַם אַחַת, תָּנָא קָמָא סוֹבֵר שְׁאִי אִפְשָׁר לְחִיבּוֹ שְׁתִּים כִּיוֵּן שִׁיתָבֵן שְׁכִיבָה תַּחֲלִילָה וְהוּא רָצָה לְהַדְלִיק תַּחֲלִילָה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סֹבֵר שְׁכִיבֵן שִׁסּוֹף עוֹשָׂה אֵת שְׁתֵּי הַמִּלְּאכּוֹת, חִיבִים שְׁתִּים, וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ לְמַה שֶׁהִקְדִּים מִלְּאכָה שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹתָהּ הַשְּׁנִיָּה.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה תִּירוּץ נּוֹסֵף לְבֹאֵר אֵת מַחְלֻקַּת תָּנָא קָמָא וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צִדּוֹק: רַב אֲשִׁי אָמַר, שֶׁמְדוּבֵר בְּבִרְייתָא כִּנּוּן שְׁנֵתִּבּוּיָן רַק לְכַבּוֹת וְלֹא לְהַבְּעֵר, שְׁלֹא הִיָּה יוֹדֵעַ שִׁסּוֹף הַגַּחְלִים הַתַּחְתּוֹנוֹת לְהַבְּעֵר, וְהוֹבְעֵרֵי הַתַּחְתּוֹנוֹת מְאִילִיָּהּ, וְתָנָא קָמָא הָאֹמֵר שְׁאִינוּ חִיבִים אֵלֶּא אַחַת, טַעְמּוֹ מִשּׁוּם דְּכִכֵּר לֶה פְּרָבִי שְׁמַעוּן, דְּאָמַר (שֶׁבַת מא:), שֶׁהַעוֹשָׂה בְּשֶׁבֶת דְּכִכֵּר שְׁאִין מְתִבּוּיִן אֵלָיו, פְּטוּר, וְאִף כֹּאֵן כִּיוֵּן שְׁלֹא תִתְּכוּיִן לְהַבְּעֵר אֵת הַתַּחְתּוֹנוֹת, פְּטוּר. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פְּרָבִי צִדּוֹק הָאֹמֵר שְׁחִיבִים שְׁתִּים, טַעְמּוֹ מִשּׁוּם דְּכִכֵּר לֶה פְּרָבִי יְהוּדָה, דְּאָמַר (שֶׁם), דְּכִכֵּר שְׁאִין מְתִבּוּיִן תְּיִיב, וְלִכֵּן חִיבִים גַּם עַל הַהַבְּעֵרָה. הַגְּמָרָא דִּנָּה בְּאָדָם הַחוּזָה גַּחְלִים בְּשֶׁבֶת וְהוֹבְעֵרוּ מֵאִילֵיהֶם: תִּנּוּ רַבֵּנָן, תַּחֲוֹתָהּ גַּחְלִים בְּשֶׁבֶת – הַמִּמְלָא גַּחְלִים בְּכָלִי בְּשֶׁבֶת כְּדִי לְהִתְחַמֵּם בָּהֶם, וְהוֹבְעֵרֵי מְאִילִיָּהּ, נֵאמְרוּ בּוֹה שְׁתֵּי בְּרִייתוֹת, תִּנּוּ חֲדָא – בְּבִרְייתָא אַחַת שְׁחִיבִים שְׁתִּים, וְתִנּוּ אֲחֵדָּה – וּבְבִרְייתָא אַחֲרָת שְׁחִיבֵי שְׁמַטוּר. וּמִבְּאֶרֶת הַגְּמָרָא: אֵין מַחְלֻקַּת בֵּין הַבְּרִייתוֹת, אֵלֶּא דִּתְנָא תְּיִיב, קָכִיבֵר שֶׁהַעוֹשָׂה בְּשֶׁבֶת מְלָאכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה לְנוֹפָה – שְׁאִינוּ צְרִיךְ לְגוֹפָה שֶׁל מִלְּאכָה, כְּגוֹן מְבַעֵר זֶה שֶׁרָצָה רַק לְהִתְחַמֵּם בְּחִתִּית הַגַּחְלִים, וְלֹא הִיָּה צְרִיךְ לְהַבְּעִירָם, תְּיִיב עָלֶיהָ, וְלִכֵּן גַּם כֹּאֵן חִיב עַל הַהַבְּעֵרָה. וְהָא דִּתְנָא – וּבְבִרְייתָא שְׁחִיבֵי שְׁמַטוּר, הוּא מִשּׁוּם דְּכִכֵּר שְׁמִלְּאכָה שְׁאִינָה צְרִיכָה לְנוֹפָה, פְּטוּר עָלֶיהָ, וְלִכֵּן פְּטוּר עַל הַהַבְּעֵרָה שְׁאִינוּ צְרִיךְ לָהּ.

הדרן עלך ספס אבל חלב

עניין "כִּי־יִצְאָה לְמַלְחָמָה" בַּעֲבוּדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הֵנָּה תּוֹכֵן מִלְחָמָה זֶה בַּעֲבוּדַת הָאָדָם הוּא מֵהָאָדָם צְרִיךְ לְכַבּוֹשׁ אֵת עַנְיֵינֵי הָעוֹלָם וְלַעֲשׂוֹתָם כְּלִים לְאֻלוֹקוֹת.

ממאמר שבת פרשת תצא, ה'תשמ"ה

אמר רב אמי, לימוד זה בא לאתני – לרבות את דמו של
בעל חיים ששמו בו, שהוא בא מתיש וצבייה, שאף הוא אסור.
מבררת הגמרא את התיורין: מאי קפכר תנא זה, אי קפכר בוי
ספקא הוא – אם הוא סובר שכיו הוא ספק חיה ספק בהמה, אם
כן קשה, וכי איצטרך קרא למיטר ספיקא – האם צריך הפסוק
לאסור בפירוש ספק זה, והרי בין אם נדמה אותו לחיה ובין אם
נדמה אותו לבהמה, דמו אסור. מבארת הגמרא: אלא, התנא של
הברייתא קפכר שבו, בריה בפני עצמו הוא, ואינו מין חיה ולא מין
בהמה אלא מין שלישי, ולולא ריבוי התורה היינו סוברים שדמו
מותר.
הגמרא מבררת מניין לומדים ששאר האיסורים נוהגים בכוי, למאן
דאמר שהוא בריה בפני עצמה. מבררת הגמרא: אשכחן דמו –
מצאנו בברייתא זו מקור לכך שדמו של הכוי אסור, כמבואר לעיל
שהוא נדרש בדרך של 'כלל ופרט וכלל', אך חלף של הכוי, מנלן
שהוא אסור באכילה, והרי בתורה לא נאמר אלא מין חיה שור ושה.
מבארת הגמרא: איסור חלב בכוי נדרש מלשון 'כל חלב וכל דם
לא תאכלו' (ויקרא יב יד), שכונת התורה בלשון 'כל' לרבות אף חלבו
של הכוי.
ממשיכה הגמרא ומבררת: נכלתו מנלן שהיא אסורה באכילה, ורק
אם נשחט הכוי מותר הוא באכילה. מבארת הגמרא: למדים זאת
מהפסוק (דברים יד כא) 'לא תאכלו כל נבלח', ובלשון 'כל' באה
התורה לרבות אף את נבלת הכוי, שבאורה באכילה. גיד הנשה
של הכוי, מנלן שזה אסור באכילה. מבארת הגמרא: בקף הנהך
תליה רחמנא – תלתה התורה את איסור גיד הנשה בכך שיש
לבעל חי כף ירך, שנאמר (בראשית לב לא) 'על כן לא יאכלו בני
ישראל את גיד הנשה אשר על כף הנהך', והיינו שהבשר שסביב
עצם הקולית שברגל גבוה ועגול, והוא – והרי לכוי אית ליה – יש
לו כף הנהך, וממילא אנו יודעים שגיד הנשה שלו אסור באכילה.
טומאה – שבשר נבלתו של הכוי מטמא, ודיני שחיטה – שיהנהגו
בו כל פרטי דיני שחיטה, מנלן. מבארת הגמרא: דבר זה קפרא הוא,
מכך דלכל מיל – שלענין כל הדינים קפריה רחמנא – ריבנה אותו
התורה שיהא דינו כבהמה, יש להבין שטומאתו ושחיטתו נמי ו-גם
כן כבהמה.
הגמרא מקשה סתירה ממשנה על ברייתא זו: אמר ר' ברייתא,
אוציא מכלל האיסור את דם מחלבי שתיים, שיש בהן טומאה
המורה, שהרי לאחר מיתתו מטמא האדם את הנוגע בו ואף את
הנושא להיעשות אב הטומאה, ואין בהן טומאה קלה, ומשמע
לכאורה שהיינו מפני שאין בשר האדם נחשב כאוכל המקבל
טומאה.
מקשה הגמרא: ורמינהי – קשה על ברייתא זו ממה ששינוי במשנה
(עוקצין פ"ג מ"ב), החותך חתיכת בשר מן האדם כשהוא חי, הדין הוא
שכדי שיהיה לחתיכת בשר זו שם 'אוכל' המקבל טומאה, צריך
מהשכה – שיחשוב עליה לאכילה, והבשר – שתוכשר לקבלת
טומאה על ידי שיבואו עליה מים. וקשה לן – והוקשה לנו על
משנה זו, מהשכה למה לי – מדוע יש צורך במחשבה כדי לתת
לבשר האדם שם אוכל, תעשה חתיכה שלו מהשכה – הרי מעשה
החיתוך עצמו מוכיח שהחותך מחשיב את הבשר לאכילה, ואמר
ר' לוי ביישוב קושיא זו, שמדובר במשנה בחותכו לצורך
אכילת פלג, ומהשכה לצורך פלג לא מהשכה היא – אינה
מחשבה הנותנת לבשר שם אוכל, ואינו מקבל טומאה אוכלין.
לפני שתסיים הגמרא את קושייתה מהמשנה על הברייתא, היא
מבררת את דברי ר' לוי לקיש. תמזהה הגמרא: ולא – וכי מחשבה
לצורך אכילת פלג אינה מחשיבה את הדבר למאכל, והתנן
במשנה (סדרות פ"ח מ"ו), כלל אמרו בטומאה, כל המיוחד לאוכל אדם
– לאכילת אדם, טמא, עד שישפסל מאכילת פלג, ומוכח שדבר
הראוי לאכילת כל נחשב כאוכל ומקבל טומאה.
מתרצת הגמרא: והוא – שיעור זה, של ראוי לאכילת כל, נאמר
כדי לאסוקי טומאה מינה – להעלות ולהוציא מהמאכל את
טומאתו, דכיון דמעיקרא הנה חיו לאדם – שכיון שמתחילתו,

וכן אוציא דם שרצים, שלא יהא איסור באכילתו, כיון שאין בהם
טומאה המורה, שהרי אינם מטמאים את האדם לטמא בגדים. וכן
אוציא דם ביצים, שאין הם מין פשר, ואינם דומים לעוף ובהמה
המוזכרים בפסוק. ואוציא דם דגים ודם חגבים, שכולו היתר,
ובגמרא להלן (ע"ה) תבואר כוונת הברייתא בזה. ממשיכה
הברייתא ומבררת: מדוע נאמר לעוף ולבהמה, הרי היה די לכתוב
אחר מהם כדי למעט את כל מיני האדם המוזכרים למעלה,
ומדוע כתבה התורה את שניהם. מבארת הברייתא: אי – אם היה
כתוב רק עוף, היינו סבורים למעט חלק ממיני הבהמה, וכך היינו
דורשים, מה עוף האמור בפסוק, שאין בו – בנוצותיו משום איסור
כלאים, וכמו שיבואר להלן (ע"ה), אף לגבי בהמה אין איסור אכילת
דם אלא במין זה שאין בה כלאים, כגון שור ועז, אבל בכבשים שיש
בצמרם משום איסור כלאים, לא יהיה בהם איסור אכילת דם,
תלמוד לומר 'ולבהמה'. ממשיכה הברייתא: ואי – ואם היתה
התורה כותבת רק בהמה, היינו ממעטים חלק ממיני העופות, וכך
היינו אומרים, מה בהמה שאסרה התורה את דמה, שאינה באיסור
לקחת אדם על חגבים, כלומר, שאין בה מצות שילוח הקן, אף עוף
אין חייבים על דמו אלא במין כזה שאינו באיסור אדם על חגבים,
כגון עוף טמא, אבל עוף טהור שיש בו מצות שילוח הקן, לא יהא
איסור באכילת דמו, תלמוד לומר 'לעוף ולבהמה', ללמד שכל מיני
העופות והבהמות ישנם בכלל איסור אכילת דם, והאוכלם חייב
כרת.
הגמרא מבררת מדוע אין דורשים את הפסוקים באופן אחר.
שואלת הגמרא: ואימא – שמא נאמר שהפסוק נדרש בדרך של
כלל ופרט, שנאמר (ויקרא יב כו) 'וכל דם לא תאכלו בכל מושבתכם
לעוף ולבהמה', ויש לדרוש כך, 'כל דם' זהו כלל הכולל את הדם
של כל בעלי החיים, 'לעוף ובהמה' זה פרט, שפירטה התורה רק שני
מינים, ואחת המדות שהתורה נדרשת בהם היא, 'כלל ופרט', אין
בכלל אלא מה שפירט, ונאמר שעוף ובהמה, אין – אכן יש בהם
איסור אכילת דם, אבל מדי אחריות – דם של בעלי חיים אחרים,
לא – אינם אסורים. משיבה הגמרא: נאמר בפסוק שאחריו (שם יב כ)
'כל נפש אשר תאכל כל דם ונכרתה הנפש ההוא מעמיה', ובפסוק
זה חזר הכתוב וכלל את כל מיני הדם של בעלי החיים, וזו מדה
שהתורה נדרשת בה, שקבל ופרט וכלל האמורים בתורה, אי אהת
דן – אין למדים מהכלל, אלא דברים שהם בעין הפרט – דומים
לפרט, והיינו כמו שהתבאר בברייתא שלומדים מפסוק זה כל דבר
הדומה לבהמה ועוף, וממעטים דם חגבים ודגים וכדומה, שאינם
דומים לבהמה ועוף המוזכרים בפסוק.
תמזהה הגמרא: והא לא דמי כלל בפרט כלל לא קמא – והרי אין
הכלל האחרון דומה לכלל הראשון, שהרי כלל לא קמא – בכלל
הראשון נאמר רק איסור לאו, ואילו כלל בפרט – בכלל האחרון,
נאמר עונש קרת, ואם כן אי אפשר לדרוש את הפסוקים בדרך של
כלל ופרט וכלל, אלא ככלל ופרט, שאין בכלל אלא מה שבפרט.
מתרצת הגמרא: הא תנא דבי רבי ישמעאל – התנא של ברייתא זו
הוא מבית מדרשו של רבי ישמעאל, וסובר דכללי ופרטי דרשינן
מן הדין גזונא – שיש לדרוש כללים ופרטים אף באופן כזה, ואף על
גב דלא דמי כלל בפרט כלל לא קמא – ואף שאין הכלל האחרון
דומה לראשון, ולכן הוא דורש את הפסוקים בדרך של 'כלל ופרט
ובכל'.
הגמרא מבארת עתה את הדרשה שבברייתא: אמר ר' שיש
לדרוש את הפסוקים ככלל ופרט וכלל, ואי אהת דן לרבות
מהכלל, אלא דברים שהם בעין הפרט, והיינו כעין בהמה ועוף
המוזכרים בפסוק, מה הפרט מפורש שהוא דבר שיש בו טומאה
קלה וטומאה המורה, ויש בה איסור והיתר, ויש בה מין פשר, אף
כל דבר שיש בו טומאה קלה וטומאה המורה וכו', ויש בו איסור
והיתר והוא מין בשר, יש בו איסור דם.
מבררת הגמרא: לשון 'אף כל' דקתני בברייתא, לאיתוי מאי – מה
היא באה לרבות, והרי בהמה ועוף נאמרו בפירוש, וחיה אף היא
בכלל בהמה (חולין ע"א), ואינה צריכה ריבוי מיוחד. מבארת הגמרא:

כריתות. פרק חמישי – דם שחיטה דף כ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קצט רש"י

אוציא דם שרצים שאין בהן טומאה חמורה — שאין שרצים מטמאין אדם לטמא בגדים. שכולו חיתר — מפרש לקמן (עמוד ב). לעוף ולבהמה — למה נאמרו שניהם? שהרי מאחד מהן הייתי דן בעין הפרט. אי מה עוף כו' — כלומר, אם לא נאמר אלא עוף הייתי אומר: מה עוף שאין בו כלאים. מפרש לקמן — בלאי הצמר, דנרצת העוף אין בהן משום כלאים.

אף בהמה שאין בצמרם כלאים — כגון שור ועז — חייבין על דמן. אבל לא על דם צאן, שהרי בצמרן כלאים. אף עוף שאינו באם על הכנים — כגון עוף טמא שאינו טעון שילוח — חייבין על דמו, אבל עופות טהורים לא. דבי רבי ישמעאל דייני בללי ופשי בי האי גוונא — בשלהי יאלו טרפות' (חולין סו,א). ואף על גב דלא דמי כללא קמא לכללא בתרא. לאתויי כו' — וחיה לא איצטרך לרבות, וזיה בכלל בהמה, בפרק "בהמה המקשה" (חולין עא,א) בדמפרש רבי יוחנן לקמיה. איצטרך קרא למיסר ספיקא — בתמיה. דלמאי מדמינן ליה? אי לחיה — דמה אסור, אי לבהמה — דמה אסור? נבלתו מנלן — איסור אכילת נבלתו מנלן? בכה הויך תליה רחמנא — דכל דאית ליה כף שקורין פולפי' נהוג בו גיד גזיה. והאי דאינו נהוג בעוף, בפרק "גיד הנשה" (שם עב,א) מפרש, דלא עגיל כף ידיה. טומאתו — שנתמא נבלתו. "צריכין מחשבה וחכש" גרסינן במסכת עוקצין. תעשה חתיכה שלי מחשבה — דכיון דחתיכה אחשבה, דאי נגעה ביה טומאה מקבל טומאה. נבלת בהמה בכל מקום — ואפילו בשווקים שיש שם רוב עם צריכה מחשבה לאכילה לקבל טומאת אוכלין, והואל דאין דרך לאוכלה. וכן נבלת עוף טהור בכפרים — שהעם מועטים, צריכין מחשבה לטומאת אוכלין. ואין צריכין הכשר — משום דמטמאין טומאה חמורה, דנבלת בהמה מטמאה במשא, ונבלת עוף טהור מטמא בגדים אבית הבליעה. ואמרין לקמן דכל שסופו לטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר. והא לא גרסין "והחלב". ואף על גב דתנינא לה גבי שווקים, דמשמע: הא בכפרים צריך מחשבה — לא תנן ליה בירשא, דלא מיתני ליה אינו צריך הכשר, דאי בחלב נבלה — צריך הכשר, דאינא מטמאה טומאה חמורה, ואי בחלב דחושט, כיון דבכפרים קאי — לא מיתבשר בדם שחיטה, דהכשר דקודם מחשבה לאו הכשר הוא. כדאמרין ב"העור והררטב" (חולין קב,א). עלשין שליטן לבהמה ונמלך עליהן לאדם — צריכין הכשר שני. משנה זו בשילוחי מסכת עוקצין. נבלת בהמה טהורה בכל מקום — ואפילו בכפרים, כמשה מועט — אינן צריכין מחשבה, דסתמא למאכל גוים עומדת, וכן נבלת עוף טהור. וחלב בהמה וחיה בשווקים — שהעם מרובין. אינן צריכין מחשבה ולא הכשר — דנבלת בהמה ועוף מטמאין טומאה חמורה. וחלב — בחלב חשוחה קמיייר, שהרי הוכשר בדם שחיטה. והא היא גופה טמאה היא — טומאת נבילות. בפחות מכות — ליכא טומאת נבילות, וכי חשיב עליה לאכילה — מצטרף לבדידי אוכלין פחות מכביצה לטומאת אוכלין. אי הכי — דפחות מכות הוא, ולא אתי לעולם ליה טומאת נבילות, ניבעי נמי הכשר, דהא תנא דבי רבי ישמעאל כו' — לאפוקי

אוציא דם שרצים — שאין בהם טומאה חמורה, אוציא דם ביצים — שאין מין בשר, דם דגים דם חגבים — שכולו חיתר. "לעוף ולבהמה" — אי מה עוף שאין בה פלאים, אף בהמה שאין בה פלאים! תלמוד לומר: "ולבהמה"; אי מה בהמה שאינה באם על הכנים, אף עוף שאינו באם על הכנים! תלמוד לומר: "לעוף ולבהמה". ואימא: "כל דם" — כלל, "עוף ובהמה" — פרט, כלל ופרט — אין בכלל אלא מה שבפרט, עוף ובהמה אין, מדי אחרניא לא! — "נפש אשר תאכל כל דם" — חזר וכלל, כלל ופרט וכלל — אי אתה דן אלא בעין הפרט. — והא לא דמי כללא בתרא לכללא קמא, כללא קמא — לאו, כללא בתרא — פרת! — האי תנא דבי רבי ישמעאל, כללי ופרטי דרשינן מן הדין גוונא, ואף על גב דלא דמי כללא בתרא לכללא קמא. אמר מר: כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא בעין הפרט, מה הפרט מפורש דבר שיש בו טומאה קלה וטומאה חמורה, ויש בה איסור והיתר ויש בהן מין בשר, אף כל דבר שיש בו טומאה קלה וטומאה חמורה וכו'. "אף כל" דקתני לאיתויי מאי? אמר רב אדא בר אבין: לאתויי דמו של כו'. מאי קסבר? אי קסבר: כו' ספיקא הוא, איצטרך קרא למיסר ספיקא? אלא קסבר: כו' בריה בפני עצמו הוא. אשפחן דמו, חלבו מנלן? — מ"ל חלב. נבלתו מנלן? — מ"ל כל נבלה". גיד הנשה מנלן? — בכה הירך תליה רחמנא, והא אית ליה כף הירך. טומאתו ושחיטה מנלן? — סברא, מדלכל מילי רבייה רחמנא בבהמה, טומאתו ושחיטתו נמי בבהמה. אמר מר: אוציא דם מהלכי שתיים, שיש בהן טומאה חמורה ואין בהן טומאה קלה. וימיהו: החותך מן האדם צריך מחשבה והכשר; וקשיא לו: מחשבה למה לי? תעשה חתיכה שלו מחשבה! ואמר ריש לקיש: בחותכו לכלב, ומחשבה לכלב לאו מחשבה היא. — ולא? והתנן, כלל אמרו בטומאה: כל המיוחד לאכול אדם — טמא עד שיפסל מאכילת כלב! — ההוא לאפוקי טומאה מיניה, דכיון דמעיקרא הוה חזי לאדם, לאפוקי מטומאה — עד שיפסל מאכילת כלב; הכא לאחזיתי ליה טומאה, אי חזי לאדם — חזי לכלב, אי לא חזי לאדם — לא חזי לכלב. מפל מקום קתני מחשבה, ומחשבה — לטומאה קלה היא! — הני מילי מחיים, אבל לאחר מיתה — טמא הוא טומאה חמורה. — דכוותה גפי בהמה לאחר מיתה, אי בשר — מטמא טומאה חמורה, ואם דם — מטמא טומאה חמורה, דתנן: דם נבילות — בית שמאי מטהרין, ובית הלל מטמאין! — לא נצרכא אלא לכדתנן: נבלת בהמה טמאה בכל מקום, נבלת עוף טהור בכפרים — צריך מחשבה ואין צריך הכשר. נבלת בהמה טהורה בכל מקום, ונבלת עוף טהור וחלב בשווקים — אין צריכין לא מחשבה ולא הכשר; ואמר ליה רב לרבי חיאי: מחשבה למה לי לטומאה קלה? היא גופה טומאה היא! אמר ליה: כגון דאיכא פחות מפות נבילה וצרפה לפחות מפביצה אוכלין, דהאי והאי הוי פביצה. — אי הכי, ליבעי נמי הכשר! דהא תנא דבי רבי ישמעאל: "על כל זרע אשר יזרע", מה זרעים מיוחדין שאין סופן לטמא טומאה חמורה וצריך הכשר — אף כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריך הכשר! אמר ליה: הני מילי באוכלין דעלמא, דלית בו פחות מפות נבלה. אכל הכא, דאיכא בגויה פחות מפות נבילה, כיון דאילו מצרף ליה פויה — לא בעי הכשר; לאפוקי

אוציא דם שרצים שאין בהן טומאה חמורה — ואף על גב דמטמא בנגע, במשא מיהא לא מטמא, ולא בגדים. דם ביצים של עוף שאינו מין בשר — תימה לרבינו ברוך, דלא מיירי הכל בחד צד, ויש בהן איסור והיתר ודם ביצים וחגבים הוה מצי למעט שאין בהן טומאה חמורה. אלא האי פשוט יותר להם להיתר שאומר תלמודא. כו' בריה בפני עצמה — בפרק "אורח ואת נבר" (חולין פ,א) דקתני: כו' בריה בפני עצמה היא ולא הכריעו חכמים אי מין חיה או מין בהמה היא. והיא בריה לא הוי כמו בריה דהבא, שהרי בריה דחתם הוי או מין בהמה או מין חיה, מדרקמא: ולא הכריעו בו חכמים כו'. אבל הכא רוצה לומר: בריה בפני עצמה שאינה לא חיה ולא בהמה, דאי הוי או בהמה או חיה לא איצטרך לרבינו דמו. וכן ההיא (ומא עד,א). "כל חלב לרבות כו' חצי שיעור, וקאמר: כו' בריה בפני עצמה — אינו אומר שיהא ספק או חיה או בהמה, דאם כן לא צריך קרא לאסור חלב. בחותכו לכלב — הוא הדין דהוה מצי לשנוי: בחותכו לרפואה. אלא הא קא משמע על, אפילו בחותכו לכלב כע' מחשבה. כגון דאיכא פחות מכות נבילה וצריפה — אבל כוית וצריפה ליכא למימר: ומהניא מחשבה שישמא האי כביצה אוכלין אחרים אפילו לא ינעו האוכלין רק בצירוף, ולא צריך שינעו בנבילה. דאם כן לא מיישב מה בהמה שיש לה טומאה קלה, דמשמע שיש נבילה שאין עליה רק טומאת אוכלין, ואי הוה בה כוית — הוה ביה טומאה חמורה. ועוד יש לומר: דמשמע דנקט במתניתין דמיתוי עליה: בהמה כו' בכל מקום ונבלת עוף טהור כו', משמע: נבלת בהמה דומיא דנבלת עוף, כלומר דצריכה מחשבה כמו על עוף, ולכן נקט פחות מכות. רב

קסבר: כו' ספיקא הוא, איצטרך קרא למיסר ספיקא? אלא קסבר: כו' בריה בפני עצמו הוא. אשפחן דמו, חלבו מנלן? — מ"ל חלב. נבלתו מנלן? — מ"ל כל נבלה". גיד הנשה מנלן? — בכה הירך תליה רחמנא, והא אית ליה כף הירך. טומאתו ושחיטה מנלן? — סברא, מדלכל מילי רבייה רחמנא בבהמה, טומאתו ושחיטתו נמי בבהמה. אמר מר: אוציא דם מהלכי שתיים, שיש בהן טומאה חמורה ואין בהן טומאה קלה. וימיהו: החותך מן האדם צריך מחשבה והכשר; וקשיא לו: מחשבה למה לי? תעשה חתיכה שלו מחשבה! ואמר ריש לקיש: בחותכו לכלב, ומחשבה לכלב לאו מחשבה היא. — ולא? והתנן, כלל אמרו בטומאה: כל המיוחד לאכול אדם — טמא עד שיפסל מאכילת כלב! — ההוא לאפוקי טומאה מיניה, דכיון דמעיקרא הוה חזי לאדם, לאפוקי מטומאה — עד שיפסל מאכילת כלב; הכא לאחזיתי ליה טומאה, אי חזי לאדם — חזי לכלב, אי לא חזי לאדם — לא חזי לכלב. מפל מקום קתני מחשבה, ומחשבה — לטומאה קלה היא! — הני מילי מחיים, אבל לאחר מיתה — טמא הוא טומאה חמורה. — דכוותה גפי בהמה לאחר מיתה, אי בשר — מטמא טומאה חמורה, ואם דם — מטמא טומאה חמורה, דתנן: דם נבילות — בית שמאי מטהרין, ובית הלל מטמאין! — לא נצרכא אלא לכדתנן: נבלת בהמה טמאה בכל מקום, נבלת עוף טהור בכפרים — צריך מחשבה ואין צריך הכשר. נבלת בהמה טהורה בכל מקום, ונבלת עוף טהור וחלב בשווקים — אין צריכין לא מחשבה ולא הכשר; ואמר ליה רב לרבי חיאי: מחשבה למה לי לטומאה קלה? היא גופה טומאה היא! אמר ליה: כגון דאיכא פחות מפות נבילה וצרפה לפחות מפביצה אוכלין, דהאי והאי הוי פביצה. — אי הכי, ליבעי נמי הכשר! דהא תנא דבי רבי ישמעאל: "על כל זרע אשר יזרע", מה זרעים מיוחדין שאין סופן לטמא טומאה חמורה וצריך הכשר — אף כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריך הכשר! אמר ליה: הני מילי באוכלין דעלמא, דלית בו פחות מפות נבלה. אכל הכא, דאיכא בגויה פחות מפות נבילה, כיון דאילו מצרף ליה פויה — לא בעי הכשר; לאפוקי

כריתות. פרק חמישי – דם שחיטה דף כא עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" תוספות

רב חנניא אמר אפילו תימא בו' — לא נחא ליה לאוקמי בדאוקמא רבי חיאי, דדחוק הוא לומר כיון דאילו מצרף ליה לכזית משום הכי לא בעי הכשר. דהכי נמי מצי למימר עתה כיון דאי לא מחפה בבצק לא בעי הכשר בו', ולא רצה לתרץ כדרכי חיאי, אלא משני: השתא נמי מטמא במשוא. ועוד, דדחוק הוא במילתיה דרבי חיאי, דטומאה חמורה וטומאה קלה בתרי דוכתי, טומאה חמורה בכזית וטומאה

לִאֲפֻקִי מִתּוֹ, אֵפֶן עַל גַּב דְּמִמְלָאָה לִיהּ - לֹא מְטַמֵּא טוּמְאָת אֻכְלִין, מִשּׁוּם דְּבִטְלָה דַּעְתּוֹ אֲצֵל כָּל אֲדָם. רַב חֲנִינְיָ אָמַר: אִפִּילוּ תִּימָא דְהוּי פְּזִית, הָכָא בְּמֵאֵי עֲקִינִי - פְּגוֹן שְׁחִיפָהוּ בְּבָצֵק. - אִי הָכִי, הִכְשֵׁר נָמִי יִנְעִי? - הִנֵּי מִיָּלָה בְּאֻכְלִין אַחֲרֵינִי, דְּלֹא מְטַמֵּא לֹא בְּמִנְעָה וְלֹא בְּמִשְׁא. אֲבָל הָכָא, נִהִי דְלֹא מְטַמֵּא בְּמִנְעָה, דְּקִמְחָפִי בְּבָצֵק - בְּמִשְׁא מִיהָ לִיטְמָא, דְּהָא מַעֲזִין לִיהּ; לִאֲפֻקִי מִתּוֹ, דַּאֲפֵּן עַל גַּב דְּחִיפָהוּ בְּבָצֵק - מְטַמֵּא טוּמְאָה חֲמוּרָה, דְּטוּמְאָה בּוֹקֶעַת וְעוֹלָה בּוֹקֶעַת וְיִוְרְדָתָה. אָמַר מִר: יִצְאוּ שְׂרָצִים שְׁאִין בְּהֵן טוּמְאָה. וְלֹא? שְׂרָצִין מְטַמֵּא בְּמִנְעָה! - בְּמִשְׁא לֹא מְטַמֵּא. אָמַר מִר: יִצְא דִּם דְּגִים וְדִם חֲגָבִים שְׁפִיזִין חִיתִּיר. מָאי פוֹלֵוּ חִיתִּיר? אִילִּימָא דְחִלְבּוּ מוֹתֵר - הִרִי חִיה דְּחִלְבָּה מוֹתֵר, וְדָמָה אֲסוּר! וְאֵלָּא מִשּׁוּם דְּלִית בְּהוּ אִיסוּר גִּיד תְּנִשָּׁה - וְהִרִי עוֹף דְּלִית בֵּיה אִיסוּר גִּיד תְּנִשָּׁה וְדָמוֹ אֲסוּר! אֵלָּא מָאי פוֹלֵוּ חִיתִּיר? דְּלֹא בְּעֵי שְׁחִיטָה. אָמַר מִר: מָה עוֹף שְׁאִין בּוֹ כְּלָאִים, אֵפֶן בְּהֵמָה - תִּלְמוּד לֹמַר: "בְּהֵמָה". כְּלָאִים דְּמֵאִי? אִילִּימָא כְּלָאִים דְּהִרְבַּעָה וְכְלָאִים דְּחִרְשָׁה - וְהִתְנַן: חִיה וְעוֹף פִּיזְיָא בְּהֵן! אֵלָּא אָמַר אֲפִי: שְׂצִימְרוּ אִין חִיבִין עָלֵיו מִשּׁוּם כְּלָאִים. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: דִּם שְׂרָצִים לֹקִין עָלֵיו בְּכִזִּית. מִיתִיבִי: דִּם הַטְּחוּל, דִּם הֶלֶב, דִּם הַפְּלִיז, דִּם אֲבָרִים - הִרִי אֵלוּ בְּלֹא תַעֲשֶׂה; דִּם מְהֻלְכִי שְׁתִּים, דִּם שְׂרָצִים וְרִמָּשִׁים - אֲסוּר, וְאִין חִיבִין עָלֵיו! - מָאי אִין חִיבִין עָלֵיו - כֶּרֶת, אֵלָּא מִחִיבִי. - חֲדָא, דְּהִינֵּי רִישָׁא! וְעוֹד, תִּנְיָא מְלֹא נָמִי קָא מְמַעֵט לִיהּ, דְּקִתְּנִי: יִצְא דִּם שְׂרָצִים שְׁאִין בְּהֵן טוּמְאָה חֲמוּרָה! אָמַר רַבִּי יוֹרְא: הִתְרוּ בּוֹ מִשּׁוּם שְׂרָצִין - לֹקֶה, מִשּׁוּם דִּם - אִינוּ לֹקֶה. אָמַר רַב: דִּם דְּגִים שְׂבִינְסוּ - אֲסוּר. מִיתִיבִי: דִּם דְּגִים, דִּם חֲגָבִים - מוֹתֵר וְאִפִּילוּ לְכַתְּחִלָּה! - הִתְרָא בְּשֵׁלָא פִינְסוּ, כִּי קָא אָמַר רַב - בְּשִׁבְיָנְסוּ. - דְּכוּתָהּ גַּבִּי מְהֻלְכִי שְׁתִּים בְּשֵׁלָא פִינְסוּ מִי אֲסוּר? וְהָא תִּנְיָא: דִּם שְׁעָל גַּבִּי כֶּפֶר - גּוֹרְרוֹ וְאֻכְלוּ, שֶׁל בֵּין הַשְּׂנִיִּים - מוֹצֵצוֹ וּבּוֹלְעוֹ וְאִינוּ חוֹשֵׁשׁ! אֵלָּא כִּי

קלה פחות מכזית. אבל רב חנניא משבח ליה בחד דוכתא — בכזית וחציפוהו בבצק, דחמורה במשא וקלה במגע. והא דקאמר: אפילו תימא דהוי כזית — אין הלשון מכון, דמשמע דמודה שפיר בפחות מכזית, וליתא כדפירשנו. **דכוותה** גבי דם מהלכי שתיים בשלא כינסו — פירוש: דבהחיה ברייתא דדם דגים, קתני: דם מהלכי שתיים אסור. ומי אסור בשלא בעיץ? והא תניא י"ה דם שביין השניים מוצצו ואינו חושש, ופירש הקונטרס: אפילו מצות פרוש אין בו. ולכן פירש הקונטרס, דאם לא כן מאי פריך? הכי נמי בדם שביין השניים — משום דאינו נראה ולא פירש. אבל התם שפירש — אסור אפילו לא כינסו, כדקאמר: דם שעל גבי הכתר גוררו. לכן פירש הקונטרס: דם שעל הכתר גוררו בו', לא נחא וגב דליכא איסור — מצות פרוש יש בו. ומיהא פריך, דקאמר רב אסור, והכא משמע דליכא רק מצות פרוש אף על גב דנראה ופירש. אבל קשה: שהרי מצות פרוש — איסור מעליא הוא, ואם כן לא פריך רק מסיפא, ומאי פריך? שאני התם בדם שביין השניים משום דם דלא פירש, אבל דם מהלכי שתיים שפירש — אסור אפילו לא כינסו, ודכוותה דם שעל הדג דמותר אפילו פירש. או שמא הא דקאמר: מוצצו ובלועו — היינו משום שהוא נודע ומוחלם אתו. והא דקאמר בדם מהלכי שתיים שהוא אסור, מיירי בשלא נודע מהיכא אתי, אבל אצבעו מטפסם דם — שרי, משום דמותרם קאתי, ולכיא לספוקי לא דביי בהמה ולא בדם חיה! ויתרין רבינו בריך, הכי פריך: דכוותה גבי דם מהלכי שתיים בשלא כינסו מי אסור? פירוש: אי אמרת בשלמא דדם דגים שרי אף בכינסו, ודכוותה מהלכי שתיים אסור נינהו, ואם כן חידושא דמהלכי שתיים אסור אף בכינסו, כלומר, דבכינסו נמי איצטרך לאשמועינן איסור מהלכי שתיים — נחא דלא תני היתר ממהלכי שתיים, כגון לא פירש, שהרי עיקר מילתיה הוי מכינסו. אלא כיון דאמר דכינסו אסור בדם דגים, ואם כן הא דתני דם מהלכי שתיים אסור מיירי בלא כינסו, דבהא איירי מדקאמר דדם דגים מותר דבכינסו אסור. וכיון דהא דתני איסור דם מהלכי שתיים בשלא כינסו, הוה ליה דפיתוי צד היתר שבו, כמו דתנא דם דגים דנקט ההיתר, אם איתא דיש בו היתר בדם מהלכי שתיים. אלא שמע מינה דאין בו היתר כלל, ואפילו לא פירש. ולכן פריך: והא תניא כי ושביין השניים מוצצו ואינו חושש, ואם כן שמע מינה דמותר, ואם כן הוה ליה לאיפולגי גבי דם מהלכי שתיים! ומשני: אלא כי תניא מתניתא — דאית ביה קשקשין בו, ונחא דלא תני היתר גבי מהלכי שתיים, דלא שייך ביה קשקשין, ומדכא משמע דברם דגים ליכא איסורא רק בכינסו ובלא קשקשין. **מיתבי** דם הטחול בו' הרי אלו בלא תעשה — ומיהא פריך: אבל כרת ליכא. ושייך לדף כבא, לא קרעו אינו עובר עליו — מוקמא ליה בלב עוף דליכא כזית, ומכל מקום איכא איסורא למאן דאמר (יזמא עגב) חצי שיעור אסור מן התורה. ומשום הכי אסור, אבל אינו לוקה כיון דלית ביה כזית. **כ**י קתני בדם דיליה — ולא גרסינן: "כי קתני אין חיבין עליו", דהא גבי כל לא קתני ליה. ואם תאמר: אמאי לא פריך ממתניתין, ופריך מברייתא: שהרי בהדיא קתני מתניתין: דם הטחול דם הלב — אין חיבין עליו ויש לומר: דאיכא לאוקמי בלב עוף. ואבל ברייתא ליכא לאוקמי בעוף, שהרי קתני: דרי אלו בלא תעשה.

לִאֲפֻקִי מִתּוֹ — כלומר, להכי אמרין לעיל: יצאו מהלכי שתיים שאין בהן טומאה קלה, דאף על גב דממלי לפחות מכביצה אוכלין מפותות מכזית מן המת — לא מצטרף בהדיא לטומאת אוכלין, דבטלה דעתו אצל כל אדם. **שחפהו בבצק** — פחות מכביצה, וזה משלימו לכביצה. דאף על גב דהוא גופיה טמא מהני ליה צירוף. דהשתא לא מטמא במגע, דהא מכוסה הוא, וכי אמר דמצטרף בהדי בצק — לטומאת אוכלין, דאיכא כביצה אוכלין טמאין, ומטמאין אוכלין אחרים הנוגעים בהן. **אי הכי** — דמכוסה הוא ואין סופו לטמא טומאה חמורה, הכשר נמי ינבעי **לִאֲפֻקִי מִתּוֹ** — להכי קתני לעיל: מהלכי שתיים אין בהן טומאה קלה. דאם חציפוהו בבצק — טומאה חמורה בוקעת ועולה. דכל אהל של המת שאין בו חלל טפח — טומאה בוקעת ועולה, כדאמרין **בְּהַעֲרֵו הָרוֹטֵב** (חולין קכ"ה). **אמר מר יצאו שרצים בו'** — נראה בעיני דלא גרסינן להא מילתא. דקא משני ליה: במשא מיהא לא מטמא. דהא עוף נמי לא מטמא במשא, ואמר לעיל דמטמא טומאה חמורה. **חיה ועוף כיוצא בהן** — בבבא קמא בפרק "שור שנחנא את הפרה" (נדרב), אחד השור ואחד דם בהמה לפלית הבור בו ולכלאים ולשבת, וכן חיה ועוף כיוצא בהן. לוקין עליו — קא סלקא דעתך משום דם. **[בלא תעשה]** — ולא בכרת שאינו דם הנפשו. ואין חיבין עליו — מלקות. **חיה דהיינו ירשא** — דאם כן מה הפרש בין דם (מהלכי שתיים) [שרצים] לדם האברים, ואמאי פלגינהו לתרתי מילי. ועוד **האי תנא** דלעיל מלאו נמי **ממעט ליה** — דקתני: יצא דם שרצים מכלל דם דלא תאכלהו. **חתרו בו משום שרץ לוקה** — כדאמרין בפרק קמא (כריתות דב), "וזה לכם הטמא" — לימוד על דם השרץ ובשרו שמצטרפין לכזית לאכילה. אלא דם שרצים כבשרן. שכנסו בכלי **אסור** — דמחילין בדם בהמה, והוראה אמר מותר לאכול דם. דם דגים וחגבים מותר לכתחלה — היינו סיפא דרך ברייתא דקתני לעיל: דם הטחול דם הלב בו. דכוותה גבי מהלכי שתיים — דקתני בך מציעתא אסור ואין חיבין עליו, מוקמת נמי בשלא כנסו, דהא הוי תרצת לסיפא דברייתא, דם שעל הכתר — אף על גב דלא ככנסו דמי, וליכא איסורא, מידו מצות פרוש יש בו. אבל של בין השניים דאכתי מחובר הוא — אפילו מצות פרוש אין בו, ומוצצו ואינו חושש, ולא ככנסו דמי. דאית ביה בדם קשקשים — מותר לכתחלה, דלא אתי לאיחלופי בדם בהמה חיה ועוף. מהלכי שתיים — אדם. **מצות פרוש אין בו** — דאינו מותר לפרוש ממנו אפילו משום מצות פרישה בעלמא.

דפירש

תניא **ההיא מתניתא** — דאית ביה קשקשים, **כי קאמר רב אסור** — דלית ביה קשקשים. **אמר רב ששת**: דם מהלכי שתיים, אפילו מצות פרוש אין בו. **מיתבי: דם הטחול, דם הלב, דם הפליז, דם אברים** — הרי אלו בלא תעשה; **דם מהלכי שתיים, דם שרצים ורמשים** — אסור **ואין חיב עליו!** — **כי תניא אסור** דפירש

לא קרעו אינו עובר עליו — מוקמא ליה בלב עוף דליכא כזית, ומכל מקום איכא איסורא למאן דאמר (יזמא עגב) חצי שיעור אסור מן התורה. ומשום הכי אסור, אבל אינו לוקה כיון דלית ביה כזית. **כ**י קתני בדם דיליה — ולא גרסינן: "כי קתני אין חיבין עליו", דהא גבי כל לא קתני ליה. ואם תאמר: אמאי לא פריך ממתניתין, ופריך מברייתא: שהרי בהדיא קתני מתניתין: דם הטחול דם הלב — אין חיבין עליו ויש לומר: דאיכא לאוקמי בלב עוף. ואבל ברייתא ליכא לאוקמי בעוף, שהרי קתני: דרי אלו בלא תעשה.

כריתות דף כא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (לים רביעי) רא

ולפי המבואר בדברי רבי חייא מסיימת הגמרא את ישוב הברייתא
שאמרה שרק בבהמה יש טומאה קלה ולא באדם, שבאמת מדובר
לאחר מיתה, ומכל מקום אין בבהמה טומאה חמורה של נבילה
כיון שמדובר בפותות מכזית, ויש בו טומאה קלה כיון שצירפו
לאוכלים וביחד הם בשיעור כביצה, ודין זה שמחמת הצירוף יש
בהם טומאה קלה הוא רק בבהמה, לאדם אדם מות – להוציא
מכלל דין זה את האדם המת, שאף באופן שאין בו טומאה חמורה,
והיינו כשיש בו פחות מכזית, אין בבשרו טומאה קלה, ואף על גב
דממלא ליה – אף שצירף לאותו בשר אוכל בשיעור המשלימו
לכביצה, לא מטמא טומאת אובלן, משום דממלא דעתו של
החושב על בשר המת לאכילה אצל כל אדם, ואין בשר המת נחשב
כאוכל, ומה שאמרו במשנה בעוקצין שבשר אדם מטמא טומאת
אוכלים, היינו בבשר אדם חי.

הגמרא מביאה דעה נוספת באיזה אופן צריך מחשבה כדי
שהנבלה תטמא: רב חנניא אמר, אפילו תימא דהני כות – יכול
אתה לבאר את המשנה בעוקצין אף באופן שיש בבשר כזית וראוי
הוא לטמא טומאה חמורה של נבילה, ואף על פי כן הוצרכה
המשנה לנקוט שיש בבשר טומאה קלה, דהכא במאי עסקינן –
כאן, במשנה, במה מדובר, כגון שחפיהו בקצק – שכיסה את הכזית
מהבשר בבצק, והבצק משלימו לכביצה, ואף שיש על הבשר
טומאת נבילה, מכל מקום אינו יכול לטמא דברים אחרים במגעו,
כיון שהוא מכוסה חלוו בבצק ואינו נוגע בהם, ורק משום שהוא
מצטרף לטמא להחשב כמאכל ויש בו טומאה קלה, הרי כל
המאכל ביחד ושל הבשר עם הבצק מטמא במגעו טומאה קלה.

מקשה הגמרא: אי הכי – אם כך, שהבשר מכוסה בבצק ואינו
עתידי לטמאות כלל טומאה חמורה, תיבשר גמי ניכע – היא צורך
שיוכשר הבשר לקבל טומאה על ידי מגע משקים, ככל מאכל
שאנו מטמא טומאה קלה אלא אחרי שבאו עליו משקים, ואילו
במשנה מבואר שדי במחשבה ואין צורך בהכשר. מתרצת הגמרא:
הני מילי – דבר זה, שלטומאה קלה צריך הכשר, היינו באובלן
אחרים – במאכלים אחרים, ולא מטמא – שאינם מטמאים טומאה
חמורה לא כמנע ולא כמנע, וכיון שכך, צריכים הם הכשר לקבלת
טומאה, אבל הכא, בבשר נבילה המחופה בבצק, הני ולא מטמא
כמנע – אף שאינו מטמא דברים אחרים על ידי מגעו, דקמחפי –
שהרי הוא מכוסה בקצק ואינו נוגע בהם, כמנע מיהת ליטמא –
מכל מקום הוא מטמא את הנרשוא, דהא טעון ליה – שהרי הוא
נרשוא אף כשהוא מכוסה בבצק, וטומאה זו היא טומאה חמורה,
וכיון שיש בו צד טומאה חמורה, אינו צריך הכשר לטמא טומאה
קלה. לעיל (ע"א) ביארה הגמרא שמה שחילקה הברייתא שבאדם
אין טומאה קלה ובבהמה יש, מדובר לאחר מיתה, ולפי דברי רב
חנניא מתבאר כיצד שייך בבהמה לאחר מיתה טומאה קלה, כעת
מבארת הגמרא מדוע אין זה שייך באדם: לאפוקי – להוציא מכלל
זה את בשר האדם המת, דאף על גב דחפיהו בקצק, מטמא את
הנוגע בבצק טומאה חמורה, כיון דטומאה של מת בוקעת ועולה
בוקעת ויוצרת, כל זמן שאין רווח טפח בין המת לבין הכיסוי שעל
גביו בוקעת הטומאה ומטמאת את הנוגע בכיסוי.

(הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא: אמר רב ברייתא, יצאו
שצצים מכלל איסור אכילת דם, שאין בהן טומאה חמורה). תמהה
הגמרא: ולא – וכי אין טומאה חמורה בשצצים, והרי שצין מטמא
אדם כמנע. מתרצת הגמרא: מכל מקום כמנע לא מטמא, ובכך
שונה הוא מנבלת בהמה המטמאת במשא).

אמר רב ברייתא, יצא דם דגים ודם חגבים מכלל איסור אכילת
דם, כיון שכולן חיות.

מבארת הגמרא: מאי – מה כוונת הברייתא במה שאמרה ש'כולו
חיות', מה הוא הדבר שבשאר בעלי חיים הוא איסור ובדגים
וחגבים הוא מותר. אילימא – אם תאמר שכוונת הברייתא לכך
דחלבו של דג או הדג מותר, ולכן גם לא אסרה בו התורה את
הדם, לא יתכן לומר כן, דהרי היה טהורה דחלבה מותר, ואף על
פי כן דמה אסור. ואילא אם תאמר שכוונת הברייתא משום דלית

בהו – שאין בדגים וחגבים איסור גיד הנפש, ויהי עוף דלית ביה
איסור גיד הנפש, ואף על פי כן דמו אסור.
מבארת הגמרא: אלא מאי 'כולו חיות' שאמרה הברייתא, דלא כפי
שחפיה – שאין דגים וחגבים צריכים שחיטה כדי להיות מותרים
באכילה, ובדבר זה הם שונים מבהמה חיה ועוף שהם טעונים
שחיטה, וממילא אף לגבי איסור דם הם שונים מבהמה חיה ועוף,
ולא אסרה בהם התורה את הדם.

אמר רב ברייתא, אם היתה התורה כותבת איסור דם רק בעוף,
לא היינו למדים מכך בהמה, אלא היינו אומרים מה עוף שאין בו
איסור בלתי, אף בהמה יש בה איסור דם רק באותם שאין בהם
משום בלתי, תלמוד לומר 'ולבמה'.

מבארת הגמרא: בלתי דמיא – לאיזה איסור בלתי כוונת
הברייתא, אילימא בלתי דחפיה – שאסרה התורה להרביע מין
בשני מינו, ובלתי דחפיה – שאסרה התורה לחרוש בשני מיני
בעלי חיים, וחתנו במשנה (ב"ק טז) לגבי איסור בלתי שאף היה
ועוף כיוצא בהן – כמו שור ושאר הבהמות, שיש בהם איסור
בלתי. מבארת הגמרא: אלא אמר רב, כוונת הברייתא לומר
שצציהו של העוף, והיינו נוצותיו, אין חייבין עליו משום בלתי אם
טוים אותו יחד עם פשתן, משום שאינו בכלל 'צמר' שאסרה
תורה, מה שאין כן בצמר של כבשים שיש בהם משום בלתי.

הגמרא מבארת את האיסור שיש בדם שרצים: אמר רב יהודה,
אמר רב, דם שרצים, לוקין עליו – על אכילתו, כבזית.
מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו בברייתא: דם חלבו, דם
הכליות, דם אברים, הרי אלו בלתי תעשה, ואין בהם חיוב כרת. דם
החלבי שמים, דם שרצים ודמשים, אסור לאוכלו, ואין חייבין עליו,
והבינה הגמרא שאין חייבים עליו אפילו מלקות, וזהו שלא כדברי
רב המחייב מלקות באכילת דם שרצים. מתרצת הגמרא: מאי –
מה כוונת הברייתא במה שאמרה שאין חייבין עליו, היינו ברת,
(אלאו) [אכל לאו] מתיב, ולוקים עליו, וכדברי רב. וסברה עתה
הגמרא שהמיעוט מהפסוק של 'לעוף ולבהמה' הוא רק לענף
כרת.

דוחה הגמרא את התירוץ: תדא – קושיא אחת, דהיינו רישא –
שאם אינו חייב כרת אך עובר בלאו, אם כן דינו שוה לדם אברים
האמור ברישא של הברייתא. שלוקים עליו, ומדוע חילקה
הברייתא בין דם האברים לדם שרצים ודמשים, הרי דינם שוה.
ועוד קשה, דתנא מלאו גמי קא כמנע ליה – שהרי בברייתא
שהובאה לעיל (כ"א) מבואר שדם שרצים ממועט אף מאיסור לא
תעשה, דקתני בברייתא, שזמנו שצומר (והוא י' ב') 'וכל דם לא
תאכלו בכל מושבתכם לעוף ולבהמה' אנו למדים שדווקא מה
שדומה לעוף ובהמה יש בו איסור, יצא דם שרצים שאין בהן
מוקפה חמורה, ואין הוא בכלל האיסור האמור בפסוק זה, ואם כן
אף לא אין בו.

מאחר שדחתה הגמרא את התירוץ הקודם, מתרצת הגמרא באופן
אחר את הקושיא מהברייתא על רב: אמר רבי יוחנן, מה שאמר רב
שלוקים על דם השרץ, כוונתו היא שאם יהיה בו משום איסור
אכילת שרץ, לזקה, כיון שדמו של השרץ אסור כבשרו אף אם רב
סובר שאם התרו בו משום איסור אכילת דם, אינו לזקה, וכמבואר
בברייתא שאין בזה אפילו לאו.

הגמרא מבארת את דין אכילת דם דגים: אמר רב, דם דגים שצבים
בכלי בפני עצמו, אסור באכילה.

מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו בברייתא, דם דגים ודם חגבים, מותר
באכילה, ואפילו לכתחלה, ושלא כדברי רב האוסר דם דגים.
מתרצת הגמרא: תהא – ברייתא זו, עוסקת בשלא צינפו לדם בפני
עצמו, אלא אכלו כשהוא עם הדג, וכיון שניכר הדבר שזהו דם
של דג, שהוא מותר באכילה, אין בכך איסור אפילו לכתחלה, כי
קא – ומה שאמר רב שאסור, זהו שצבים, שכיון שאין ניכר שזהו
דם דג אסרוהו חכמים, מחשש שיבואו להתיר גם דם בהמה
האסור.

מקשה הגמרא: אם אתה מעמיד את הברייתא בדם שאינו כנוס,
המשך בעמוד רטו

דְּפִינִישׁ – באופן שפרש הדם מגוף האדם, וְכִי קָאָמַר רַב [שְׁשֵׁת] שדם אדם מותר לכתחילה, היינו בְּרִייתָא דְּפִינִישׁ עדיין הדם מגופו. וחילוק זה הוא בְּרִיתָא דְּבִרְיָא, דָּם אדם שְׁעָל גַּבִּי, גִּזְרֵי לָדָם וְאִכְלוּ לִכְכֵּר, אבל דם שֶׁל בֵּין הַשְּׂנִינִים, מִצִּיץ וּבֹלֵעַ וְאִינוּ חֹשֶׁשׁ.

הגמרא מביאה לשון אחרת בדברי רב ששת: אִיבָא דְּתַנְיָ לָהּ לְהָא דְּרַב שְׁשֵׁת עַל הָדָא דְּתַנְיָ – יש ששנו את דברי רב ששת על ברייתא זו, שֶׁכֶּךָ שֵׁנִינוּ בָּהּ, וְכֹל הֵיית לומר לגבי חֶלֶב מְחֻלָּבִי שְׁתִּים [וְחֶלֶב אִשָּׁה] שֶׁהָאִכְלוּ עֹבְרִי בְּלֵאָה, ומבארת הברייתא את הסברא לומר כן, וְדִין הוּא – והיה מקום ללמוד זאת בקל וחומר, מִה בְּהֵמָה מְטָמָה, שֶׁהִקְלָתָהּ בְּמִנְעָה – שאין בה טומאת נדה וזבה, הִתְמַרְתָּה בְּחֶלְבָהּ, לאסור, אם כן מְחֻלָּבִי שְׁתִּים – נשים, שֶׁהִתְמַרְתָּה בְּמִנְעָה לומר שהן מטמאות בזמן נדותן וזיבותן, אִינוּ דִּין – האם אין זה קל וחומר שֶׁתְּהִמִּיר בְּחֶלְבָן לאסור. תִּלְמִיד לִימֵר – לכך נאמר הפסוק וְהָיָה לָכֶם הַטָּמֵא [ויקרא יא כט], ויש לדרוש ממנו שרק זה טָמֵא, והיינו שהרצים המנויים בפסוק, וְאֵין חֶלֶב מְחֻלָּבִי שְׁתִּים טָמֵא, אֵלֹא טָהוֹר. מבררת הברייתא: שמה אִיצִיא מכלל האיסור רק אֵת הַחֶלֶב של מחלבי שתיים, כיון שְׁאֵין איסור שָׁוֶה בְּכָל, שהרי חֶלֶב בהמות טהורות מותר, וְלֹא אִיצִיא מכלל האיסור את הָדָם של מחלבי שתיים, שְׁשֻׁוּה בְּכָל, שהרי אף דם בהמות טהורות אסור, ונאמר שדם אדם יהיה אסור. תִּלְמִיד לִימֵר וְהָיָה לָכֶם הַטָּמֵא, ללמוד שרק זה טָמֵא, וְאֵין דָּם מְחֻלָּבִי שְׁתִּים טָמֵא, אֵלֹא טָהוֹר.

אָמַר לֵיהּ [וְאָמַר עֲלֶיהָ] – ועל ברייתא זו אמר רב ששת, בחלב של מחלבי שתיים, אִפְּשִׁילוּ מִצִּנּוֹת פְּרוֹשׁ אֵין בּוֹ, אלא מותר הוא לכתחילה.

שנינו במשנה: דם הלב וכו' אין חייבים עליו.

הגמרא מבארת את אופן אכילת לב של בעלי חיים: תִּנּוּן הָתֵם, במסכת חולין (טז), חֶלֶב, קִרְעוּ וּמוֹצִיא אֵת דָּמוֹ, ואם לא קִרְעוּ, ואכלו כמות שהוא. אִינוּ עֹבְרִי עָלָיו מִשּׁוּם איסור אכילת דם.

הגמרא מבררת באילו בעלי חיים נאמר דין זה: אָמַר רַבִּי יוֹרְאֵה, אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ – לא נשנה דין זה, שהאוכל את דם הלב אינו עובר, אֵלֹא בְּלֶב שֶׁל עֹז, הוֹאִיל וְאֵין בּוֹ [בדמו] בִּצְת, ולכן אינו חייב עליו, אֲכָל לֶב שֶׁל בְּהֵמָה, דִּישׁ בּוֹ בִּצְת, אִסּוּר לאוכלו ללא הוצאת דמו, וְחִיבִין עָלָיו בְּרַת, כִּדִּין האוכל דם אסור.

מקשה הגמרא על רב: מִיִּתְיָבִי, שֵׁנִינוּ בְּבִרְיָא, דָּם הַחֹהֵל, דָּם חֶלֶב, דָּם הַכְּלִיֹּת ודָם אֲבָרִים, הֲרִי אֵלֹו בְּלֹא תַעֲשֶׂה, אך אין בהם כרת. דָּם מְחֻלָּבִי שְׁתִּים ודָם שְׁקִיצִים וְדָם מְשִׁים, אִסּוּר לאוכלם, ומכל מקום אֵין חִיבִין עָלָיו מִן הַתּוֹרָה, ומבואר בברייתא שבהם הלב יש רק איסור לא תעשה, ושלא בדברי רב האומר שיש בו חיוב כרת. מתרצת הגמרא: כִּי קִתְּנִי – מה ששנינו בברייתא שְׁאֵין חִיבִין עָלָיו, היינו עַל דָּם דִּילִיָּה – על הדם שבלוע בבשר הלב עצמו, כִּי קָאָמַר רַב – ומה שאמר רב שיש חיוב כרת על דם הלב, היינו על דם דְּאֵתִי לֵיהּ מְעֻלָּמָא – שנכנס לחלל הלב ממקומות אחרים שבגוף, וכמו שיבואר להלן.

מקשה הגמרא על התירוץ: כיצד ניתן לומר שהברייתא עוסקת בדם הבלוע בלב עצמו, והרי דָּם דִּילִיָּה – הדם שבלוע בבשר הלב עצמו תִּינִינוּ דָּם אֲבָרִים, וכבר מנתה זאת הברייתא כדבר בפני עצמו, ומוכח שידם הלב' האמור בברייתא היינו דם שבא לחלל הלב משאר הגוף, ואף בו אין חיוב כרת.

חזרת הגמרא ומקשה על המקשן עצמו: וְלִיִּטְמִיךְ – והלא אף לדבריק, שידם הלב' היינו הדם שבא לחלל הלב, ואם כן אין להקשות קושיא זו על דם הלב, אך עדיין קשה, מִי לֹא קִתְּנִי – וכי לא מנתה הברייתא את דָּם הַכְּלִיֹּת, וְאֵף עַל פִּי שֶׁכֶּכָּר קִתְּנִי 'דָּם אֲבָרִים', שהוא ודאי כולל את דם הכליות, אֵלֹא בהכרח עליך לתרץ ולומר, תִּנִּי וְהָדָא תִּנִּי – שנה התנא את הפרטים, של דם שבכל אבר ואבר, ואחר כך חזר ושנה את כולם ביחד כידם האבריים, ואם כן קָאָמַר גַּמִּי – אף לגבי דם הלב יש לומר כן, דְּתִנִּי וְהָדָא תִּנִּי, ולעולם דָּם הַלֵּב' הוא הדם שבלוע בבשר הלב.

הגמרא מבררת את האמור בתירוץ, שיש דם הבלוע בבשר הלב,

ויש דם הנמצא בחלל הלב. מבררת הגמרא: דם דְּאֵתִי לֵיהּ מְעֻלָּמָא, מְחִיבָא אֵתִי לֵיהּ – מדיכן בא דם זה ללב. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹרְאֵה, בְּשִׁעָה שֶׁהִנְשָׁמָה יוֹצֵאתָ מִגּוֹף הַבְּהֵמָה, מִיִּשְׁרָף שְׂרִירָה – מושכת בהבמה את הדם בנשימתה מבית השחיטה אל הלב, ודָם זה שאינו מבשר הלב, אלא הוא בא מבית השחיטה, דינו ככל דם הנפש שחייבים עליו כרת.

שנינו במשנה: דָּם שֶׁהִנְשָׁמָה יוֹצֵאתָ בּוֹ, חִיבִין עָלָיו. בשעת שחיטת הבהמה יוצא מתחילה דם שחור, ואחר כך דם אדום, ושתיים יוצאים בשתייה, בלא קילוח, ואחר כך מתחיל הדם לקלח בחוץ למרחוק, ואחר כך שוב שותת הדם בשפיכה. הגמרא מבארת מה הוא הדם שהנשמה יוצאת בו: אִיתְמַר – נאמרה מחלוקת זו בבית המדרש, אִיִּהוּ דָּם הַקֶּהֱן שֶׁהִנְשָׁמָה תִּלְוִיהּ בּוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כָּל זֶמֶן שֶׁמְקַלָּח הָדָם בַּחוּץ, וזהו הדם השלישי, כמבואר לעיל. רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, מְטִיפָה הַמְּשַׁחֲרֵת הָאֲחֵרוֹנָה בּוֹ, כלומר ממתי שמטתים זה הדם השחור ומתחיל לצאת דם אדום, וזהו דם הנשמה תלויה בו. הגמרא מקשה על ריש לקיש מברייתא: מִיִּתְיָבִי, שֵׁנִינוּ בְּבִרְיָא, אִיִּהוּ דָּם הַקֶּהֱן שֶׁהִנְשָׁמָה יוֹצֵאתָ בּוֹ, כָּל זֶמֶן שֶׁמְקַלָּח, יֵצֵא מִכֹּלל זה דָּם הַתְּמִצִּית – דם המתמזה ונשפך מגוף הבהמה בסוף, מִפְּנֵי שְׁהוּא שוֹתֵת – נשפך בנחת, ואינו מקלח. וּמֵאֵי לֹא – האם אין כוונת הברייתא שְׁאִפְּשִׁילוּ דָם רִאשׁוֹן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָה, קוֹדֵם הַקִּילּוֹחַ, וְדָם אֲחֵרוֹן הַיּוֹצֵא לֵאחֲרֵי הַקִּילּוֹחַ, דְּשׁוֹתֵת הוּא, כִּדָּם הַתְּמִצִּית דְּמִי – דינו דומה לדם התמציט, שאין זה דם הנפש, וְחִיבִיבָא דְּרִישׁ לְקִישׁ – דהרי זו קושיא על דברי ריש לקיש האומר שהדם האדום ששותת לפני תחילת הקילוח הוא דם שהנשמה יוצאת בו.

מתרצת הגמרא: לֹא – אין זו כוונת הברייתא, אלא לְמַעוֹטֵי דָּם הַמְּשַׁחֲרֵת הַיּוֹצֵא בַּתְּחִילָה, שהוא שוֹתֵת, אֲכָל דָּם אֲדוֹם רִאשׁוֹן, וְכֵן הָדָם הָאֲחֵרוֹן, אֵף עַל גַּב הַהוּא שוֹתֵת וְאִינוּ מְקַלָּח, תִּינִינוּ דָּם הַנֶּפֶשׁ, ורק הדם השחור ששותת בתחילה אינו דם הנפש.

ממשיכה הגמרא להקשות על ריש לקיש: מִיִּתְיָבִי, אִיִּהוּ דָּם רִאשׁוֹן שֶׁהִנְשָׁמָה יוצאת בו, כָּל זֶמֶן שֶׁהָדָם מְקַלָּח, יֵצֵא מִכֹּלל הַיּוֹסֵר דָּם רִאשׁוֹן שִׁיּוּצָא לִפְנֵי הַקִּילּוֹחַ, וְדָם אֲחֵרוֹן, שֶׁלֹּאחֲרֵי הַקִּילּוֹחַ, מִפְּנֵי שְׁהוּא שוֹתֵת, וְחִיבִיבָא דְּרִישׁ לְקִישׁ – וקשה מכאן על דברי ריש לקיש האומר שהדם האדום שקודם הקילוח נחשב כדם שהנשמה יוצאת בו. מתרצת הגמרא: אָמַר לָהּ רִישׁ לְקִישׁ, תִּנְיָא הִיא – מחלוקת תנאים היא, מה נחשב כדם הנפש, דְּתַנְיָא בְּבִרְיָא, אִיִּהוּ דָּם הַנֶּפֶשׁ, כָּל זֶמֶן שֶׁמְקַלָּח, דְּבִרְיָ רַבִּי אֲלֵיעֶזֶר, רַבִּי שְׁמֵעוֹן אָמַר, דָּם הַנֶּפֶשׁ הוּא מְטִיפָה הַמְּשַׁחֲרֵת וְאֵלֶּה, והיינו כדברי ריש לקיש.

הגמרא מביאה ברייתא בענין כִּי מְשַׁחֵךְ שִׁישׁ לְדָם לְחִכְשִׁיךְ את הזרעים לקבל טומאה: תִּנְיָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל – שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל דרשה זו, נאמר בפסוק (במדבר כד) וְיָדָם חֲלָלִים יִשְׁתַּחֲוּ, הֲרִי שֶׁהָדָם שִׁיּוּצָא מִן הַחֲלָלִים, לאחר מיתתם, הוא הקריי משקה, פָּרָם לָדָם קִילּוֹחַ שֶׁהִנְשָׁמָה יוצאת בו שְׁאִינוּ קְרִי מְשַׁקָּה, ולכן אִינוּ מְשַׁחֲרִי אֵת הַזֵּרִיעִים לִקְבֻלַּת טוּמְאָה.

הגמרא מביאה ספק התלוי במחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש: בְּצֵא מִיָּדָה – שאל ממנו רבי יְהוֹנָתָן מִרְבִּי יוֹרְאֵה שֶׁהָיָה זֶה, אדם שהקִיף דָּם לְבָחֶיָה וְקִיבֵל אֵת דָּמָה בְּשֵׁנִי כּוֹסוֹת, וְשָׁתָה אֵת שְׁתִּיתוֹן, מִהוּ – על אִינוּ מִתֵּן חִיבִי, והוסיף רבי ירמיה ואמר, עַל הַכּוֹס הַרִאשׁוֹן שֶׁל הָדָם שִׁיּוּצָא מִהַבְּהֵמָה, פְּשׁוּט לִי שֶׁלִּדְבָרִי חֶלֶב חִיבִי, כִּיוֵן שִׁישׁ בּוֹ אֵת דָּם הַקִּילּוֹחַ שֶׁל הַבְּהֵמָה, שֶׁהִנְשָׁמָה יוצאת בו, אך הספק שלי הוא עַל הַכּוֹס הָאֲחֵרוֹן, מִי מִיִּתְיָבִי – האם הוא חייב עליו או לא.

אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹרְאֵה, דִּין זֶה שֶׁל הַכּוֹס הָאֲחֵרוֹנָה יֵהָא תִּלְוִי בְּפִלּוּגָתָא דְּבִי יוֹחָנָן וְרִישׁ לְקִישׁ, דְּאִיתְמַר, הֲקִיף דָּם לְבָחֶיָה וְקִיבֵל דָּמָה בְּשֵׁנִי כּוֹסוֹת, שֶׁבִּכּוֹס הָרִאשׁוֹנָה שֶׁ אֵת דָּם הַנֶּפֶשׁ וּבִכּוֹס הַשְּׁנִיָּה שֶׁ אֵת דָּם שֶׁלֹּאחֲרֵי הַקִּילּוֹחַ, רִישׁ לְקִישׁ אָמַר, אִם שָׁתָה אֵת שְׁתֵּי הַכּוֹסוֹת בְּשִׁתִּי הַעֲלֵמוֹת חִיבִי שְׁתֵּי הַכּוֹסוֹת, כִּיוֵן שֶׁאֵף הָדָם שֶׁבִּכּוֹס הָאֲחֵרוֹנָה נִחְשָׁב דָּם שֶׁהִנְשָׁמָה יוצאת בו, וכמו שאמר לעיל שמטיפה המשחרת ואילך יש איסור, ואפילו דָּם הַשּׁוֹתֵת, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אִינוּ חִיבִי אֵלֹא אֶתֵּת עַל הַכּוֹס הָרִאשׁוֹנָה שִׁישׁ בָּהּ דָּם קִילּוֹחַ, אבל על השנייה פטור, כִּיוֵן שֶׁזֶהוּ דָּם הַשּׁוֹתֵת שֶׁאֵין הַנֶּפֶשׁ יוצאת בו לדעתו.

כריתות. פרק חמישי – דם שחיטה דף כב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י

דפירש – שפירש מן האדם, בכלי או על גבי ככר. חלב מחלבי שתיים – חלב דאשה.
 היקלת במנעה – שאין בה זיבות ונדות. שאינו שוה בכל – דבטהורה מותר ובבהמה
 טמאה אסור. לא שנו – דאינו עובר עליו, אלא בלב עוף, דאין בדמו כוית. דם דיליה –
 הנבלע בכשר חלב, כשאר דם הנבלע באברים. דאיתי ליה מעלמא – אותו הנמצא בחלב
 חלב. מירשרף שריף – מושך הדם מבית
 השחיטה בנשימתו, וכונסו בלבו. שריף – בלעו
 הומיר. גליון: מירשרף. והוא דם הנפש, ואדם
 הנפש אמרין בריש פירקין שחיבין עליו כרת.
 עד כאן הגהה. דם הקזה – בתחלה שחור ואחר
 כך יוצא אדום, ושתיקן בשתיחה בלא קילוח
 ברוק. ואחר כך מקלח, וסוף כשהדם מתמעט
 – שותת ויורד בסמוך. כל זמן שמקלח – היינו
 אנמצעי. מטיפה המשחרת ואילך – משכלה
 משחור הראשון והתחיל להאדים הוא דם
 הנפש. ראשון ואחרון – מאדים שלפני הקילוח
 ושל אחרון מדנקט טעמא מפני שהוא שותת
 והני נמי שותתין. לא למעוטי דם המשחיר –
 מפני שהוא נמי כדם התמצית. ודם חללים ישתה
 – דם היוצא מן החללים, כלומר לאחר מיתה
 – קרוי משקה. פרט לדם קילוח שאינו לאחר
 מיתה. דוחו דם הנפש, ואינו קרוי משקה ואינו
 מכשיר את הוריעה. על הראשון דברי הכל חייב
 – דדם קילוח מעורב בו. המאת אחת – על
 הראשון, שדם הקילוח מעורב בו. דם – זה
 מצי למיכתב, מה תלמוד לומר "כל דם ונכרתה"
 וגו'. לפי שנאמר כי הדם הוא הנפש יכפר –
 דמשמע דאינו חייב אלא על דם ודראי לכפרה.
 לזריקה על המזבח, ואין לו כרת אלא בדם
 קדשים, והוא שהנפש יוצאה בו שהוא לכפרה.
 דכתיב: "בנפש יכפר", דמשמע אין כפרה אלא
 בדם הנפש. ודם התמצית – בקדשים. רבי
 יהודה היא – אלמא סבירא ליה דדם התמצית
 לא מכפר, מדאיצטריך לרבווי "מכל". משנה
 שאינו מכריז אלא מעילתו – אינו צריך להביא
 את המזון. מכיז מעילה – המזון וחומשו.
 גיליון – היינו דכתיב: "זאת אשר חטא מן
 הקדש", שמביא שוה מה שהנה וחומשו במנחת
 ומוסר לכוהן הגזבר, והמנחה יפלו לנדבה לקיץ
 המזבח. תוספות. בשני סלעים – הנקח בשני
 סלעים, דכתיב (ויקרא ה') "בערבך כסף" וגו'.
 שפמן שפמאי כו' – הילכך יכול להביא
 ולהתנות.

גמרא

דם חללים פרט לדם קילוח כו' – פירש רש"י: דם חללים – שכבר נתחללה, כלומר שכבר
 מתה מקודם לכן, מכשיר. פרט לדם קילוח דעתה נתחללה. ורש"י לא פירש בן פרק
 "השוחט" (תולין לו.א), ופירש: פרט לדם קילוח – כלומר, דם שנשעו בו חלל מכשיר, פרט
 לדם קילוח שהוא לאחר שנעשית חלל. וקשה: שהרי בשמעתין משמע דדם קילוח הוא דם
 שהנשמה יוצאה בו. ומשמע לפי הסוגיא
 דשמעתא, דגבי אדם ובמהה אין דין שוה, דגבי
 אדם דם שלאחר יציאת נשמה – מכשיר, אבל
 לא אותו שיוצא בשעת יציאת נשמה. וגבי בהמה,
 דם שלאחר יציאת נשמה אינו מכשיר, כדאמרין
 פסחים (טז.ב). הנה לדם התמצית, דאפילו בחולין
 לא מכשיר, ולא דם מיתה ולא דם מגפתה, רק דם
 שחיטה דמציעו מיתשפכו במים.
 קבל דמו בשני כוסות – בבוס ראשון יש דם
 קילוח, ובבוס שני זה שאחר קילוח חייב
 שתי חטאות, אם אבל בשתי העלמות.
 אם

החלב שאין שוה בכל, ולא אוציא הדם ששוה בכל! תלמוד לומר: "זוה לכם הטמא"
 – זה טמא, ואין דם מהחלבי שמים טמא אלא טהור. אמר לה רב ששם: אפילו מצות
 פרוש אין בו. תנן התם: חלב קורעו ומוציא את דמו, לא קרעו – אינו עובר עליו. אמר
 רבי יורא אמר רב: לא שנו אלא בלב עוף, הואיל ואין בו פיות, אבל לב בהמה דיש בו
 פיות – אסור וחיבין עליו כרת. מיתבי: דם הנחול, דם חלב, דם הפליות, דם אברים –
 הרי אלו בלא תעשה; דם מהחלבי שמים, דם שקצים ורמשים – אסור ואין חיבין עליו!
 – פי קתני אין חיבין עליו – על דם דיליה, פי קאמר רב – דאיתי ליה מעלמא. – דם
 דיליה היינו דם אברים! – וליטעמיה, מי לא קתני דם פליות וקתני דם אברים? אלא
 תני ותרד תני, הכא נמי – תני ותרד תני. מעלמא מהיכא אתי ליה? אמר רבי יורא:
 בשעה שהנשמה יוצאה מירשרף שריף. "דם שהנשמה יוצאה בו חיבין עליו". איתמר:
 איזהו דם הקזה שהנשמה תלויה בו? רבי יוחנן אמר: כל זמן שמקלח, ריש
 לקיש אמר: מטיפה המשחרת ואילך. מיתבי: איזהו דם הקזה שהנשמה יוצאה
 בו? כל זמן שמקלח, יצא דם התמצית מפני שהוא שותת; מאי לאו אפילו
 ראשון ואחרון, דשותת הוא – בדם התמצית דמי? תיובתא דריש לקיש! –
 לא, למעוטי דם המשחיר, אבל דם ראשון ואחרון, אף על גב דהוא שותת – היינו
 דם הנפש. מיתבי: איזהו דם ראשון? כל זמן שמקלח, יצא ראשון ואחרון מפני שהוא
 שותת; תיובתיה דריש לקיש! – אמר לך: תנאי היא, דתנאי: איזהו דם הנפש? כל זמן
 שמקלח, דברי רבי אלעזר; רבי שמעון אומר: מטיפה המשחרת ואילך. תנא דבי רבי
 ישמעאל: "ודם חללים ישתה" – פרט לדם קילוח, שאינו מכשיר את הוריעה. בעא מיניה
 רבי ירמיה מרבי יורא: תקיז דם לבהמה וקיבל דמה בשני כוסות, מהו? על הראשון –
 דברי הכל חייב, על האחרון מי מיתבי או לא? אמר ליה: פלוגתא דרבי יוחנן וריש
 אלא אחת. "רבי יהודה מיתבי בדם התמצית". אמר רבי אלעזר: מודה רבי יהודה לענין כפרה, שנאמר: "כי הדם הוא
 בנפש יכפר", דם שהנפש יוצאה בו – מכפר, ושאין הנפש יוצאה בו – אינו מכפר. אמר רב נחמן בר יצחק: אף אנן נמי
 תנינא, דתנאי: "דם", מה תלמוד לומר "כל דם"? לפי שנאמר: "כי הדם הוא בנפש יכפר", אין לי אלא דם קדשים שהנפש
 יוצאה בו שהוא מכפר, דם חולין ודם התמצית מניין? תלמוד לומר: "כל דם"; סתם סיפרא מני? רבי יהודה היא. משנה
 רבי עקיבא מיתבי על ספק מעילה אשם תלוי, וחכמים פוטרים. ומודה רבי עקיבא, שאינו מכיז את מעילתו עד שיתודע
 לו, שכיבא עמו אשם ודאי. אמר רבי טרפון: מה לזה מכיז שתי אשמות? אלא מכיז מעילה וחומשה, ויביא אשם בשני
 סלעים, ויאמר: אם ודאי מעילתי – זו מעילתי וזו אשמי, ואם ספק מעילתי – המעות נדבה ואשם תלוי, שממין שהוא מכיז
 על הודע – מכיז על לא הודע. אמר רבי עקיבא: נראין דבריו במעילה מעוטה, הרי שכיבא לידו ספק מעילה במאה מנה,
 לא יפה לו שכיבא אשם בשתי סלעים, ולא יביא ספק מעילה במאה מנה? מודה רבי עקיבא לרבי טרפון במעילה מעוטה.

גמרא

כאשר האדם הולך לכבוש את העולם ולעשותו כלי לאלוקות, צריך הוא לדעת שהוא במצב של "על אויבך", למעלה מ"אויבך".
 ממאמרו שבת פרשת תצא, ה'תשמ"ה

אם עד שלא נמלקה הודע בו ועשה ודאי – פירוש: ותאכל כשאר חטאת. ואם
תאמר: מאי איירא שנודע לה קודם שנמלקה? אפילו לאחר שנמלקה נמי תאכל
לכהנים. דאי משום דלא היא ידיעה בשעת מליקה – הא אמרין בפרק קמא דמכילתין
(כריתות ז,א.) מודה רבי יוסי במחוסר כפרה, דכיון דאינו מביא רק לאשתריו בקדשים
– דלא בעי ידיעה בתחלה ואי טעמא הוי
גזירה שמואי יאמר חטאת העוף הבא על הספק
נאכלת – הניחא לרבי יוחנן דאמר לקמן בפרק
"המביא" (ז,ב.) דאם משנמלקה נודע לו שילדה
ודאי – אסור, גזירה ברי. אלא לרב דאמר לקמן
דאפילו נודע לו משנמלקה, כיון שנודע לו
קודם הזאה מותר באכילה, אם כן אמאי לא
נקט משנמלקה? ויש לומר: דהוא חזין לאחר
מליקה. ולא אתא לאפוקי רק אחר הזאה, דאז
ודאי אתו למימר חטאת העוף הבא על הספק
נאכלת.

ומי

גמרא תנו רבנן: "ואם נפש" – לחייב על ספק
מעילות אשם תלוי, דברי רבי עקיבא, וחכמים
פוטרים. לימא בהא קא מיפלגי, דרבי עקיבא סבר:
למדון עליון מתחתון, ורבנן סברי: אין למדון עליון
מתחתון? אמר רב פפא: דכילי עלמא למדון עליון
מתחתון, דאם פה, צפון בן בקר לא משפחת להו.
אלא הכא היינו טעמא דרבנן דפמרי – דגמרי
"מצות" "מצות" מחטאת, מה להלן דבר שחייבין על
ודונו פרת ועל שנגתו חטאת – ועל ספיקו אשם
תלוי, אף כל שחייבין על ודונו פרת ועל ספקו חטאת – ועל שנגתו אשם תלוי, לאפוקי
מעילה דאין חייבין על ודונו פרת, דתניא: הויד במעילה – רבי אומר: במיתה, וחכמים
אומרים: באזהרה. ורבי עקיבא סבר: כי ילפינן "מצות" "מצות" מחטאת חלב – להכי הוא
דיילפינן: מה להלן בקבועה – אף פאן בקבועה, לאפוקי עולה ויורד דלא. ורבנן סברי: אין
גזירה שוה למחצה. – מפלל דרבי עקיבא סבר: יש גזירה שוה למחצה? אלא, דכילי עלמא
אין גזירה שוה למחצה. אלא היינו טעמא דרבי עקיבא, דאמר קרא: "ואם נפש" – וי"ו
מוסיף על ענין ראשון, וילמד עליון מתחתון, ורבנן סברי: תחתון הוא דגמר מעליון לאשם
בכסף שקלים. ורבי עקיבא סבר: אין היקש למחצה. – מפלל דרבנן סברי: יש היקש
למחצה? והא קיימא לן דאין היקש למחצה? – דכילי עלמא אין היקש למחצה, והכא היינו
טעמא דרבנן – דגמרי "מצות" "מצות" אפקיה מהיקשא. ורבי עקיבא, אשם בכסף שקלים
נפקא ליה מ"זאת תורת האשם" – תורה אחת לכל האשמות, לאשם בכסף שקלים. ורבנן,
אף על גב דכתיב "זאת תורת האשם", איצטריך למכתב "ואם נפש", וי"ו מוסיף על ענין
ראשון וילמד תחתון מעליון; ואי מ"זאת תורת האשם", הוה אמינא: כי אמינא תורה אחת
לכל אשמות – הני מילי בשאר אשמות ודאין, אבל אשם תלוי, כיון דעל ספק חלב קאתי
– אימא לא יהא ספיקו חמור מודא, מה ודא חטאת בת דנקא – אף ספיקו אשם בר
דנקא, אהכי כתב רחמנא: "ואם נפש", וי"ו מוסיף על ענין ראשון. – הא ניחא למאן דדריש
"זאת תורת האשם", אלא למאן דלא דריש "זאת תורת האשם" מאי איפא למימר? – יליף
"בערפך" "בערפך" מאשם מעילה. – אשם שפחה חרופה לא כתב בה "בערפך"! – ילפינן
ב"איל" "איל". "מודה רבי עקיבא בו" ואם ספק". מאי קאמר? אמר רבא, תני: אם בספיקו
עומד לעולם – יהא אשם תלוי, שפמין שהביא על הודע מביא על שלא הודע. סוף סוף
פי מתידע ליה בעי לאיתויי אשם ודאי! אמר רבא, מדברי שניהם נלמד: אשם ודאי לא
בעי ידיעה לכתחלה. משנה האשה שהביאה חטאת העוף, עד שלא נמלקה נודע לה
שילדה ודאי – תעשינה ודאי, שפמין שהיא מביאה על הודע מביאה על לא הודע. חתיכה
של חולין וחתיכה של הקדש, אבל אחת מהן ואין יודע איזה מהן אכל – פטור,
רבי עקיבא מחייב אשם תלוי; אבל את השניה – מביא אשם ודאי. אבל אחד
את הראשונה ובא אחר ואכל את השניה – זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם
תלוי, דברי רבי עקיבא; רבי שמעון אומר: שניה מביאין אשם אחד, רבי יוסי אומר:

אין

גמרא ואם נפש אדם – באשם תלוי כתיב, ולעיל מיניה באשם מעילות קמרי
ב"ויקרא". לחייב על ספק מעילות אשם תלוי – קא סלקא דעתין מדרבנא גבי הודי.
עליון – מעילות. מתחתון – אשם תלוי. גליון הכי גרסין: אלא הבא היינו טעמא דרבי
עקיבא דכתיב ואם נפש. לימא בהא קא מיפלגי – דמר סבר הקישא עדיף, ומר סבר גזרה
שוה עדיף. לא דכילי עלמא הקישא עדיף –
שהרי אין משיבין על ההיקש. ואמר לך רבנן:
היינו דיקש, דתחתון למד מעליון לכסף שקלים.
ורבי עקיבא סבר אשם לכסף שקלים נפקא ליה
מוזאת תורת – אלא היקש להכי אתא –
ללמד עליון מתחתון, והכי פירש רחמנא. והוא
הוא שבקונטרס, אלא ע"כ מביאר היטב, עד כאן
הגליון. אם כן – דלרבנן אין למדון – לא
אשכחן צפון בן בקר, דחטאת ועולה יהו טענין
שחיטה בצפון. דצפון כתיב בן צאן ב"ויקרא",
ובמסכת זבחים (מא,א.) יליף בן בקר בהאי דינא
בעליון מתחתון, באשם תלוי כתיב "מצות",
ובחטאת כתיב "מצות". חטאת חלב – היינו
סתם חטאת, ולהכי נקט חלב – משום דסמוכה
לחלב, דכתיב ב"ויקרא": "כל חלב וכל דם לא
תאכל", וסמך ליה: "נפש כי תחטא" וגו',
במיתה – בידי שמים. לאפוקי עולה ויורד –
כגון שמיעת קול וביטוי שפתים וטומאת מקדש
וקדשו, דלא מייית על ספיקו אשם תלוי. וי"ו
מוסיף על ענין ראשון בו" – הילכך אתא היקש
ואפקיה מגזירה שוה להא מילתא, ועל כרחין
גזירה שוה זו למחצה. בעליון כתיב כסף שקלים
– והיקש לתחתון מעליון הוא דאתא, ולא
למילף עליון מתחתון (לשווייה גזרה שוה
למחצה). ורבי עקיבא אין היקש למחצה – לא
גרסין לה, דלאו היינו דיקש למחצה. ובשחיטת
קדשים בפרק "איזהו מקומן" (מתא,א.) איתא
לכולהא שמענתא, ולא גרסין להא, אלא הכי
גרסין: ורבי עקיבא אשם בכסף שקלים מנא ליה
בו, הילכך על כרחין דיקש לאפוקי מגזירה
שוה אתא, למיחוי גזירה שוה למחצה, דאי לאו
להכי אתא דיקשא למאי תדרוש ליה. הניחא
למאן דדריש תורת – בשמעתא קמיתא
דמנחות (ג,ב.) "זאת תורת המנחה" – תורה
אחת לכל המנחות. הניחא למאן דריש –
מצי רבי עקיבא למימר הכי: לא איצטריך
דיקשא לאשם בכסף שקלים, ומכאן נפקא
וכי איצטריך דיקשא – לספק מעילות לאשם
תלוי. בערפך בערפך – אשם תלוי מאשם
מעילות. אשם שפחה חרופה יליף מאיל אל
– אשם נזיר דכתיב בספרים שבוש הוא, דהא
באשם נזיר (במדבר ו) כבש בן שנתו כתיב,
ואמרין בפרק "ארבעה מחוסרי כפרה"
(כריתות יב,י) מדאיל בן שתי שנים בשני
סלעים – כבש בן שנתו בסלע. מאי קאמר
– "ואם ספק? הא פשיטא דספק הוא לז' סוף
סוף – כי הביא במעילה מועטת מעילותו
ואשמו בתנאי, אכתי לא נפיק מידי שני
אשמות, דכי מתידע ליה דודאי מעל – בעי איתויי אשם ודאי. דקא סלקא דעתין אשם דומיא דחטאת, וחטאת שהביא על ספיקא חטאת תלוי, כי מתידע ליה דאש – בעי
איתויי חטאת. מדברי שניהם – דרבי עקיבא ורבי טרפון, דמדור במעילה מועטת. לא בעי ידיעה בתחלה – הילכך, כי אתיה מספק על תנאי – עולה לו לאשם ודאי כי
מתידע ליה. משנה חטאת העוף – ספק ילדה מין פטור או מין חיוב, מביאה קינה. העולה מביאה ומתנה אם מין חיוב הוא – זו עולתה, ואם לאו – תהא נדבה.
אבל חטאת מביאה מספק ואינה נאכלת. תיעשה ודאי – ויאכל לכהנים. רבי עקיבא מחייב – רבי עקיבא לטעמיה, דמחייב אשם תלוי בספק מעילות. שניה מביאין אשם
אחר – בשתותות, ויאמר זה לזה: אם אכלת חתיכה של קדש – יהא חלקי מחול ולך, והא אשם כולו עליך.

אין

עולם הזה הוא עלמא דשיקרא לכן הנה גם בהטוב מעורב פסולת, וצריך בירור מלמטה למעלה ובדרך מלמעלה למטה.

היום יום יא אלול

גמרא

שנינו במשנה: רבי עקיבא מחייב על ספק מעילה אשם תלוי, וחכמים פוטרים. מביאה הגמרא ברייתא בענין זה: הָנוּ רַבֵּנּוּ בברייתא, נאמר בפסוק לגבי אשם תלוי (ויקרא ה' יז) 'וְאִם נֶפֶשׁ כִּי תִחָטָא וְעִשְׂתָּהּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְלֹא יָדַע אֶת־שֵׁם הַיָּצֵר, וְיִשָּׁר לִדְרוֹשׁ מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאִם נֶפֶשׁ', שֶׁבֶּא הַפֶּסֶק לְחַיֵּיב עַל סֶפֶק מַעֲלִיּוֹת אֲשֶׁם תְּלוּי, דְּרַבִּי רַבִּי עֲקִיבָא. וְחֻקֵּימִים חֻלְקִים וּפְסִיקִים בִּסְפֵק מַעֲלִיּוֹת אִפִּילוּ מֵאִשָּׁם תְּלוּי.

מבררת הגמרא: לִמָּא בְּהָא קָא מִפְּלִג – שְׁמָא נֶאֱמַר שְׁבִדְבֵר זֶה נִחְלָקוּ רַבִּי עֲקִיבָא וְחֻכְמִים, דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר, לְמַדְרִין עֲלִיּוֹן מִתְּחִלָּתוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר בְּתוֹרָה תְּחִילָה פִּרְשֵׁת מַעֲלִיּוֹת (שם ה' יז–טו) שֶׁהִמְעֵל בְּהִקְדָּשׁ חַיִּיב אֲשֶׁם, וְנֶאֱמַר אַחֲרָיָה פִּרְשֵׁת אֲשֶׁם תְּלוּי (שם ה' יז–יח), שֶׁהִמְסוּפֵק אִם חָטָא מִבֵּיא אֲשֶׁם תְּלוּי, לֹמְדִים אֵת הַפֶּרֶשָׁה הָעֲלִינָה שֶׁל מַעֲלִיּוֹת מִהֶתְחַלְתוֹנָה שֶׁל אֲשֶׁם תְּלוּי, בִּסְפֵק מַעֲלִיּוֹת וְכִיּוֹן יֵשׁ אֲשֶׁם תְּלוּי. וְאִילוּ רַבֵּנּוּ סָבְרִי שֶׁאֵין לְמַדְרִין עֲלִיּוֹן מִתְּחִלָּתוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בִּפְיֻרְשׁ דִּין אֲשֶׁם תְּלוּי בִּסְפֵק מַעֲלִיָּה, אֵין חַיִּיבִים בּוֹ אֲשֶׁם תְּלוּי.

דוחה הגמרא: אָמַר רַב פֶּפְא, דְּבִלּוּי עֲלָמָא – לְדַבְרֵי הַכֵּל, בְּכֹל הַתּוֹרָה לְמַדְרִין עֲלִיּוֹן מִתְּחִלָּתוֹ, וְהִרְאִיָּה לִכְךָ, דָּאָם בֵּן – שֶׁהָרִי אִם נֶאֱמַר שֶׁלְדַעַת חֻכְמִים אֵין לֹמְדִים עֲלִיּוֹן מִתְּחִלָּתוֹ, צָפֻן בֵּנָן בְּכָר לֹא מִשְׁבַּחַת לָהּ – לֹא הָיוּ חֻכְמִים לֹמְדִים דִּין זֶה, שֶׁקִּדְשֵׁי קִדְשִׁים הַבָּאִים מִבֵּן הַבֶּקֶר נִשְׁחָטִים בְּצַד צִפּוֹן שֶׁל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁהָרִי דִין זֶה נִלְמַד (ובזה"מ) בְּלִמּוּד שֶׁל עֲלִיּוֹן מִתְּחִלָּתוֹ, אֲלָא, הָכָא הֵינּוּ מִטְּמָא דְּרַבֵּנּוּ דְּפִסְפִּי – כֹּאן, בְּבִרְיִיתָא, הָיוּ טַעַמָּא שֶׁל חֻכְמִים שְׁפֻטִּירִים סֶפֶק מַעֲלִיּוֹת מֵאִשָּׁם תְּלוּי, דְּמִיָּדִי – כִּיּוֹן שֶׁהִם לֹמְדִים דִּין זֶה בְּגִזְרָה שׁוֹה 'מִצְוֹת' מִצְוֹת' מִתְּחִלָּתָא, שֶׁגַּם לִגְבִּי אֲשֶׁם תְּלוּי וְגַם לִגְבִּי חֲטָאֵת נֶאֱמַר תֵּיבַת 'מִצְוֹת', וְיֵשׁ לְדְרוֹשׁ, מַה לְּהֵלֵךְ, לִגְבִּי חַיִּיב חֲטָאֵת, מְדוּבָר בְּכָר שֶׁחַיִּיבֵין עַל דְּוִנוֹ כֶּרֶת וְעַל שִׁנְתוֹ חֲטָאֵת (וְעַל סִפְיָן אֲשֶׁם תְּלוּי), אִם כֵּן דְּבַר שֶׁחַיִּיבֵין עַל דְּוִנוֹ כֶּרֶת וְעַל (סִפְיָן) [שִׁנְתוֹ] חֲטָאֵת, (וְעַל שִׁנְתוֹ) [מִבֵּיא עַל סִפְיָן] אֲשֶׁם תְּלוּי, לְאִשְׁפִּיק – לְהוֹצִיא מִכֹּלל זֶה סֶפֶק מַעֲלִיָּה, דָּאֵין חַיִּיבֵין עַל דְּוִנוֹ כֶּרֶת, דְּתִנְיָא – שֶׁהָרִי שְׁנִינוּ כֵּן בְּבִרְיִיתָא, אִדָּם שֶׁהָרִי בְּמַעֲלִיָּה, רַבִּי אֱמִיר, בְּמִיתָה – חַיִּיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, וְחֻקֵּימִים אֱמִירִים, בְּאִתְרָה – אֵינוֹ עוֹבֵר אִלָּא עַל אִיסוּר לֹאן, וְעַל כָּל פְּנִים לְדַבְרֵי שְׁנִיָּה אֵין חַיִּיב כֶּרֶת, וְלִכֵּן סוֹבְרִים חֻכְמִים שֶׁאֵין חַיִּיבִים עַל סִפְיָן אֲשֶׁם תְּלוּי.

רב פפא מבאר עתה את טעמו של רבי עקיבא: וְרַבִּי עֲקִיבָא הַמַּחֲיִיב סֶפֶק מַעֲלִיָּה בִּאֲשֶׁם תְּלוּי, סָבַר שֶׁאִמְנָם דּוֹרְשִׁים אֵת דִּין אֲשֶׁם תְּלוּי בְּגִזְרָה שׁוֹה מִחֲטָאֵת, אֲךָ כִּי יִלְפִינּוּ – מַה שֶׁלֹּמְדִים אֲשֶׁם תְּלוּי בְּגִזְרָה שׁוֹה שֶׁל 'מִצְוֹת' מִתְּחִלָּתוֹ, חֵלֶב, לְחֵבִי הוּא יִדְלִיפִין – לַעֲנִין זֶה בִּלְבַד לֹמְדִים אוֹתוֹ, מַה לְּחֵלֵךְ – כְּמוֹ שֶׁחֲטָאֵת חֵלֶב בֶּאֱבָרָה – אֵין חִילּוֹק בְּהַבְאָתָה בֵּין עֵנִי לְעִשִּׂיר, אִלָּא כּוֹלֵם מִבֵּיאִים שְׁעִירַת עִזִּים אוֹ כִּבְשָׂה, אִם פֶּאֶן, בִּאֲשֶׁם תְּלוּי, חַיִּיבֵין הוּא בְּקִבּוּעָה, כְּלוֹמֵר בְּחֲטָא שְׁעוֹנָשׁ שִׁנְתוֹ קְבוּעָה, לְאִשְׁפִּיק עוֹלָה וְיֹוֹרֵד, דִּלָּא – לְהוֹצִיא וְלִמְעַט חֲטָאִים שֶׁמִּבֵּיאִים עַל שִׁנְתָּם קֶרֶבֶן עוֹלָה וְיֹוֹרֵד, שֶׁהִעֲשִׂיר מִבֵּיא יוֹתֵר מֵהַעֲנִי, כְּגוֹן שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי, וְטוֹמָאֵת מְקִדָּשׁ וְקִדְשִׁי, שֶׁאֵין מִבֵּיאִים עַל סִפְיָן אֲשֶׁם תְּלוּי.

ממשיכה הגמרא ומבארת: וְאִילוּ רַבֵּנּוּ סָבְרִי, אֵין יוֹרֵד שְׁוֹה נִדְרָשֶׁת לְמַחֲצָה, אִלָּא כִּיּוֹן שֶׁהִשוּתָה הַתּוֹרָה חֲטָאֵת קְבוּעָה לְאִשָּׁם תְּלוּי, יֵשׁ לְדוֹמָתָם לְכָל עֵנִי, וְאִם לַעֲנִין זֶה שֶׁאֵין חַיִּיב אֲשֶׁם תְּלוּי אִלָּא עַל דְּבַר שֶׁחַיִּיבִים עַל דְּוִנוֹ כֶּרֶת, וְלֹא בְּמַעֲלִיָּה שֶׁאֵין עַל דְּוִנוֹ כֶּרֶת.

תמחה הגמרא: מְכַלְל – מִשְׁמַע מְדַבְרִיךְ, דְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר שֶׁשִּׁשׁ יוֹרֵד שְׁוֹה לְמַחֲצָה, וְהָרִי אֵין הִדְרֵב כֵּן, אִלָּא לְדַבְרֵי הַכֵּל אֵין גִּזְרָה שׁוֹה נִדְרָשֶׁת לְמַחֲצָה. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא, אֲלָא, דְּבִלּוּי עֲלָמָא – לְדַבְרֵי הַכֵּל, בְּכֹל הַתּוֹרָה אֵין דּוֹרְשִׁים יוֹרֵד שְׁוֹה לְמַחֲצָה, וְהָיָה רָאוּי לְלַמּוֹד מִחֲטָאֵת שֶׁאֵין אֲשֶׁם תְּלוּי בֹא עַל סֶפֶק מַעֲלִיָּה, אֲלָא הֵינּוּ מִטְּמָא – זֶהוּ טַעַמָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא הַסּוֹבֵר שֶׁכֵּאֵן בֶּאֱבָרָה גִּזְרָה שׁוֹה רַק לְמַחֲצָה, כִּיּוֹן דְּאִתְרָא קָרָא בְּפִרְשֵׁת אֲשֶׁם תְּלוּי (שם ה' יז) 'וְאִם נֶפֶשׁ כִּי תִחָטָא', וְיִי' הָאֱמֹר בְּתַחֲלִיל הַפֶּרֶשָׁה מוֹסִיף עַל עֲנִין רִאשׁוֹן, וְהֵינּוּ

על פרשת מעילות האמורה לפני כן, וְיִלְמַד עֲלִיּוֹן מִתְּחִלָּתוֹ – תְּלַמֵּד פִּרְשֵׁת מַעֲלִיּוֹת מִפֶּרֶשֶׁת אֲשֶׁם תְּלוּי, שֶׁבִּסְפֵק מַעֲלִיּוֹת יֵשׁ חַיִּיב אֲשֶׁם תְּלוּי, וְהִיקֵּשׁ זֶה מוֹכִיחַ שֶׁכֵּאֵן נֶאֱמַר הַגִּזְרָה שׁוֹה רַק לְמַחֲצָה, וְבִאֵה רַק לְמַעַט חַיִּיב אֲשֶׁם תְּלוּי מִדְּבָרִים שֶׁשִּׁנְתָּן בְּקֶרֶב עוֹלָה וְיֹוֹרֵד, וְלֹא לְלַמּוֹד שֶׁאֵין אֲשֶׁם תְּלוּי בִּסְפֵק מַעֲלִיָּה, אִם שֶׁאֵין בּוֹדוֹנָה כֶּרֶת.

ממשיכה הגמרא לבאר: וְאִילוּ רַבֵּנּוּ סָבְרִי, תְּחִלָּתוֹ הוּא דְּנִיָּר מַעֲלִיּוֹן – יֵשׁ לְלַמּוֹד אֵת פִּרְשֵׁת אֲשֶׁם תְּלוּי מִפֶּרֶשֶׁת מַעֲלִיּוֹת, לַעֲנִין זֶה שֶׁאֲשֶׁם תְּלוּי נִקְנָה דּוּקָא בְּכֶסֶף שְׁקָלִים – בְּשֵׁנִי שְׁקָלִי כֶסֶף, וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּבָה הַתּוֹרָה לִגְבִּי אֲשֶׁם וְדָאֵי שֶׁל מַעֲלִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ה' טו) 'נֶפֶשׁ כִּי תִמְעַל מִעַל וְחָטָא בְּשִׁנְתָּהּ מִקִּדְשִׁי ה' וְהִבֵּיא אֵת אֲשָׁמוֹ לֵה' אֵיל תְּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְפֶּךָ כֶּסֶף שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְאִשָּׁם', וְשְׁקָלִים' זֶה לְשׁוֹן רִבִּים, וְיֵשׁ לְלַמּוֹד מִכָּן שֶׁהָאֲשֶׁם נִקְנָה בְּשֵׁנִי שְׁקָלִים. וְכִיּוֹן שִׁישׁ דְּבַר אַחֵר לְלַמּוֹד מִהוּיָּו הַמוֹסִיף, סוֹבְרִים חֻכְמִים שֶׁעֲדִיף לְלַמּוֹד אֵת זֶה מֵאִשֵּׁר לְלַמּוֹד מִמֶּנּוּ אֲשֶׁם תְּלוּי בְּמַעֲלִיָּה, שֶׁאֵין נִצְטָרֵךְ לְדְרוֹשׁ אֵת הַגִּזְרָה שׁוֹה לְמַחֲצָה. וְאִילוּ רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר שֶׁאֵין חַיִּיב לְמַחֲצָה, וְכְמוֹ שֶׁלֹּמְדִים אֵת הַתְּחִלָּתוֹ מַעֲלִיּוֹן לְחַיִּיב הַבֵּאֵת אֲשֶׁם תְּלוּי דּוּקָא בְּשֵׁנִי שְׁקָלִי כֶסֶף, כֵּךְ יֵשׁ לְלַמּוֹד עֲלִיּוֹן מִתְּחִלָּתוֹ שִׁישׁ חַיִּיב אֲשֶׁם תְּלוּי בִּסְפֵק מַעֲלִיּוֹת.

תמחה הגמרא: מְכַלְל – מִשְׁמַע מְדַבְרִיךְ דְּרַבֵּנּוּ סָבְרִי שִׁישׁ חַיִּיב לְמַחֲצָה, וְהָא קִיָּיָא לָן – וְהָרִי מְקוּבֵל בִּידְנֵינוּ דָּאֵין חַיִּיב לְמַחֲצָה. מִתְרַצֵּת הַגְּמָרָא: אִלָּא דְּבִלּוּי עֲלָמָא סוֹבְרִים, שֶׁבְּכָל הַתּוֹרָה אֵין חַיִּיב לְמַחֲצָה, וְהָכָא, לִגְבִּי סֶפֶק מַעֲלִיָּה, הֵינּוּ מִטְּמָא דְּרַבֵּנּוּ שֶׁאֵין הַהִיקֵשׁ מִלְּמַד שִׁישׁ אֲשֶׁם תְּלוּי עַל סֶפֶק מַעֲלִיָּה, כִּיּוֹן דְּמִיָּדִי – שֶׁהִם לֹמְדִים אֲשֶׁם תְּלוּי בְּגִזְרָה שׁוֹה שֶׁל 'מִצְוֹת' מִצְוֹת' מִחֲטָאֵת קְבוּעָה, שֶׁאֵין אֲשֶׁם תְּלוּי בֹא אִלָּא עַל דְּבַר שֶׁחַיִּיבִים עַל דְּוִנוֹ כֶּרֶת, וְכְמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר לַעֲלִי, וְגִזְרָה שׁוֹה זֶה אִתְּקִיָּה מִתְּקִיָּא – הִרְצִיָּה אֵת הָרִיךְ הַזֶּה מְכַלֵּל הַהִיקֵשׁ שֶׁל שְׁנֵי הַפֶּרֶשִׁיּוֹת זֶה לָזֶה, וּמִלְמַדֵּת שֶׁאֵין חַיִּיב אֲשֶׁם תְּלוּי בִּסְפֵק מַעֲלִיּוֹת, כִּיּוֹן שֶׁאֵין בּוֹדוֹנָה כֶּרֶת, וְנִשְׁאָר הַהִיקֵשׁ רַק כִּדִּי לְלַמּוֹד אֵת הָרִיךְ שֶׁאֲשֶׁם תְּלוּי צָרִיךְ לְהַקְנוֹת בִּכְסֵף שְׁקָלִים כְּמוֹ אֲשֶׁם וְדָאֵי שֶׁל מַעֲלִיּוֹת.

ממשיכה הגמרא ומבארת: וְרַבִּי עֲקִיבָא, שְׁסוֹבֵר שֶׁהַהִיקֵשׁ בֹּא לְלַמּוֹד שִׁישׁ בִּסְפֵק מַעֲלִיָּה חַיִּיב אֲשֶׁם תְּלוּי, וְלֹא לְלַמּוֹד שֶׁאֲשֶׁם תְּלוּי צָרִיךְ לְקַנוֹתוֹ בִּכְסֵף שְׁקָלִים, דִּין אֲשֶׁם תְּלוּי שֶׁנִּקְנָה בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, נִפְקָא לֵיה – הוּא לּוֹמֵד מִהַפֶּסֶק (שם יא) 'זֹאת תוֹרַת הָאֲשָׁם', וְלִשׁוֹן זֶה בֹּאֵה לְלַמּוֹד שְׁתוֹרָה אַחֶת – דִּין שׁוֹה הוּא לְכָל הָאֲשָׁמוֹת, לְלַמּוֹד לְכָל אֲשָׁם דְּבִכְסֵף שְׁקָלִים הוּא בֹּא, וְאִם אֲשֶׁם תְּלוּי בְּכָל.

מבארת הגמרא את דעת חכמים: וְרַבֵּנּוּ, הַלּוֹמְדִים דִּין זֶה מִהַיָּקֵשׁ, סוֹבְרִים שֶׁאֵין אִפְשָׁר לְלַמּוֹד זֹאת מִפֶּסֶק זֶה לְבַדּוֹ, דָּאֵין עַל גִּבְּרִית 'זֹאת תוֹרַת הָאֲשָׁם', אֲצִיטְרִיךְ לְמַכְתֵּב – הוֹצֵרָה הַתּוֹרָה לְכַתּוּב גַּם 'וְאִם נֶפֶשׁ' וּמִכָּן אֵנוּ דּוֹרְשִׁים שֶׁיִּי' מוֹסִיף עַל עֲנִין רִאשׁוֹן, וְיִלְמַד תְּחִלָּתוֹ מַעֲלִיּוֹן, וְהִטַּעַם לִכְךָ, דָּאֵין הֵינּוּ בֹאִים לְלַמּוֹד דִּין זֶה שִׁישׁ לְקַנוֹת אֲשֶׁם בִּכְסֵף שְׁקָלִים רַק מִזֹּאת תוֹרַת הָאֲשָׁם, הֵנּוּ אֲמִינָא – הֵינּוּ יְכוּלִים לּוֹמֵר, כִּי אֲמִינָא – מַה שֶׁאֵנוּ לֹמְדִים מִפֶּסֶק זֶה שִׁישׁ תּוֹרָה אַחֶת לְכָל הָאֲשָׁמוֹת, שִׁנְתוֹת בִּכְסֵף שְׁקָלִים, הֵנִי מִיָּלִי – זֶהוּ דּוּקָא בְּשָׂאֵר אֲשָׁמוֹת וְדָאֵין, נוֹסֵף עַל אֲשֶׁם מַעֲלִיּוֹת שְׁבּוֹ נֶאֱמַר דִּין זֶה בִּפְיֻרְשׁ, וְכְּגוֹן אֲשֶׁם גִּזְלוֹת, אֲכָל אֲשָׁם תְּלוּי, כִּיּוֹן דְּעַל סֶפֶק חֵלֶב קָאֵמִי – כִּיּוֹן שֶׁהוּא בֹא עַל סֶפֶק דְּבַר שִׁנְתוֹ חֲטָאֵת, כְּגוֹן אֲכִילַת חֵלֶב, אֲמִינָא – שְׁמָא נֶאֱמַר שִׁלָּא יִהָא סִפְיָן תְּמִיד מוֹדָא, מַה וְדָא – וְכֵשֶׁם שֶׁכִּשְׁדִּיעָה לוֹ בִּבְרִירָה שֶׁעָבַר בְּשׁוּגָה עַל אִיסוּר אֲכִילַת חֵלֶב, אֵינוֹ מִבֵּיא אִלָּא חֲטָאֵת כֶּת דְּנִיָּקָא – חֲטָאֵת הַקְנוּיָה אִפִּילוּ בְּמִטְבַּע קִטְנָה בִּיּוֹתֵר, שִׁשְׁמָה 'דְּנָקָא', אִם סִפְיָן מִבֵּיא אֲשָׁם תְּלוּי כֶּרֶת דְּנָקָא, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְקַנוֹת אֲשֶׁם בִּכְסֵף שְׁקָלִים, אֲחֵכִי כֶּתֶב רִחְמָנָא – לִכֵּן הוֹצֵרָה הַתּוֹרָה לְכַתּוּב בְּפִרְשֵׁת אֲשֶׁם תְּלוּי 'וְאִם נֶפֶשׁ', וְיִי' מוֹסִיף עַל עֲנִין רִאשׁוֹן, לְלַמּוֹד שֶׁאֵין אֵת אֲשֶׁם תְּלוּי יֵשׁ לְקַנוֹת בִּכְסֵף שְׁקָלִים, כְּמוֹ בִּאֲשֶׁם וְדָאֵי הָאֱמֹר בְּפִרְשָׁה הַקּוּדְמָת.

מקשה הגמרא: הָא נִיָּה – בִּיאוֹר זֶה, שֶׁרִבִּי עֲקִיבָא אֵינוֹ לּוֹמֵד אֵת הַהִיקֵשׁ כָּלֵל, מוֹכֵן לְמִאֵן דְּרַבִּישׁ – לְדַעַת מִי שְׁסוֹבֵר שְׁנִיתָ לְדְרוֹשׁ מִהַפֶּסֶק 'זֹאת תוֹרַת הָאֲשָׁם' שִׁישׁ דִּין שׁוֹה לְכָל הָאֲשָׁמוֹת, אֲלָא

1 אִין שְׁנַיִם מְבִיאִין אֶשֶׁם אֶחָד, כִּיּוֹן שְׁהוּא סוֹבֵר שְׂאִי אִפְשָׁר לַעֲשׂוֹת
2 תְּנַאי בְּקֶרְבָּנוֹת, אֲלֵא אוֹ שְׁפֹטֵר מִלְּהִבֵּיא אֶשֶׁם תְּלוֹי, וְכֹדַעַת תְּנֵא
3 קָמָא, אוֹ שְׁמַבִּיאוֹ לְבֵדּוֹ, וְכֹדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא.
4 הַמְשִׁנָּה דְּנָה עֵתָּה בְּאוֹכֵל סֹפֶק חֵלֶב: הִיּוּ לִפְנֵי הַתִּיבָה חֵלֶב
5 הַאֲסוּרָה בְּאִכְלָהּ וְהַתִּיבָה שׁוֹמֵן שֶׁל בְּהֵמָה חוֹלִין, הַמּוֹתֵרֶת
6 בְּאִכְלָהּ, וְאָכַל אֶחָת מֵהֶן וְאִינוּ יוֹדַע אִיזוֹ מֵהֶן אָכַל, לְדַבְּרֵי הַכֹּל
7 מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוֹי, שְׁהָרִי אִם אֵכֵל אֶת הַחֵלֶב עֵבֶר עַל עֲבִירָה
8 שֶׁשִּׁגְּגָתָה חֲטָאָה, וּבִסְפֶּק עֲבִירָה כּוּזָה חִיבָה הַתּוֹרָה אֶשֶׁם תְּלוֹי. וְאִם
9 אַחֲרֵי שֶׁאֵכֵל אֶת הַחֲתִיכָה הֶרְאֵשׁוּנָה חוֹר וְאָכַל גַּם אֶת הַשְּׁנִיָּה,
10 וְנִמְצָא שֶׁאֵכֵל בּוֹדֵיא חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב, אֲלֵא שְׂאִינוּ יוֹדַע אִיזוֹ מֵהֶן,
11 מְבִיא הַמָּטָה, כְּדִין הָעוֹבֵר עַל אִיסוּר לֹא תַעֲשֶׂה בִּשְׁוֹגָה.
12 אִם אָכַל אִדָּם אֶחָד אֶת הַחֲתִיכָה הֶרְאֵשׁוּנָה, וְכֵא אִדָּם אַחֵר וְאָכַל אֶת
13 הַחֲתִיכָה הַשְּׁנִיָּה, זֶה מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוֹי וְזֶה מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוֹי, כִּיּוֹן שֶׁכֹּל
14 אֶחָד מֵהֶם מְסוּפֶּק הָאֵם עֵבֶר עַל אִיסוּר אִכְלִית חֵלֶב (דְּכָרִי) רַבִּי
15 עֲקִיבָא. וְאִף כִּיזָּה נִחְלָקוּ הָאֵם יִכְלוּם לְהִבֵּיא קֶרֶבֶן אֶחָד אוֹ לֹא. רַבִּי
16 שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶם מְבִיאִין הַמָּטָה אֶחָת, וּמִתְּנִים שְׁתֵּיהֶם חֲטָאָה זֶה שִׁיבֵּת לֹאוֹתוֹ
17 הַקֶּרֶבן כּוּלּוֹ קִנּוּי לֹאוֹתוֹ אֶחָד שֶׁאֵכֵל אֶת הַחֵלֶב. רַבִּי יוֹסִי חוֹלֵק
18 וְאוֹמֵר אִין שְׁנַיִם מְבִיאִין הַמָּטָה אֶחָת, כִּיּוֹן שְׂאִין עוֹשִׂים תְּנַאי
19 בְּקֶרְבָּנוֹת.
20 הַמְשִׁנָּה דְּנָה עֵתָּה בְּאוֹכֵל דְּבַר אִיסוּר, וְאִינוּ יוֹדַע אִיזוֹ אִיסוּר הוּא:
21 הִיּוּ לִפְנֵי הַתִּיבָה חֵלֶב שְׁחִיבִים עַל אִכְלִיתָה בִּשְׁוֹגָה חֲטָאָה, וְעַל
22 סְפִיקָה אֶשֶׁם תְּלוֹי, וְהַתִּיבָה שׁוֹמֵן שֶׁל קוֹדֶשׁ, שֶׁלְּדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא
23 חִיבִי עַל סְפִיקָה אֶשֶׁם תְּלוֹי, וְלִחְכָּמִים פְּטוּר, וְאָכַל חֲתִיכָה אֶחָת
24 מֵהֶן, וְאִינוּ יוֹדַע אִיזוֹ מֵהֶן אָכַל, לְדַבְּרֵי הַכֹּל מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוֹי, שְׁהָרִי
25 מִחֲמַת סֹפֶק אִכְלִית הַחֵלֶב לְבֵדּוֹ מִתְּחַיֵּב הוּא בְּאֶשֶׁם תְּלוֹי. וְאִם חוֹר
26 וְאָכַל גַּם אֶת הַחֲתִיכָה הַשְּׁנִיָּה, מְבִיא גַּם הַמָּטָה וְגַם אֶשֶׁם וְדֹאִי, שְׁהָרִי
27 יוֹדַע לוֹ שֶׁעֵבֶר עַל שְׁנֵי אִיסוּרִים בִּשְׁוֹגָה, וְאִכְלִית חֵלֶב מִחֲיִיבָת
28 חֲטָאָה, וְאִכְלִית קוֹדֶשׁ מִחֲיִיבָת אֶשֶׁם.
29 בְּאוֹפֶן זֶה, שְׁהִי שֵׁם חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב וְחֲתִיכָה שֶׁל קוֹדֶשׁ, וְאָכַל אֶחָד
30 אֶת הַחֲתִיכָה הֶרְאֵשׁוּנָה, וְכֵא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה, זֶה מְבִיא אֶשֶׁם
31 תְּלוֹי וְזֶה מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוֹי, וְכִפִּי שֶׁהִתְבָּאֵר בְּאוֹפֶן שֶׁאֵכֵל אִדָּם אֶחָד
32 חֲתִיכָה אֶחָת, שְׁחִיבִי אֶשֶׁם תְּלוֹי. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, אִין הֵם חִיבִים
33 לְהִבֵּיא אֶשֶׁם תְּלוֹי, כִּיּוֹן שֶׁשְׁנֵיהֶם יָחַד עֵבְרוּ עַל אִיסוּר הַמְּחַיֵּב
34 חֲטָאָה וְעַל אִיסוּר הַמְּחַיֵּב אֶשֶׁם, וְכִיּוֹן שֶׁאִפְשָׁר לַעֲשׂוֹת תְּנַאי
35 בְּקֶרְבָּנוֹת, לִכֵּן שְׁנֵיהֶן מְבִיאִין הַמָּטָה וְאֶשֶׁם, וְעוֹשִׂים תְּנַאי, שֶׁהִחֲטָאָה
36 תִּהְיֶה קִנּוּיָה לֹאוֹתוֹ שֶׁאֵכֵל אֶת הַחֵלֶב, וְהָאֵשֶׁם לֹאוֹתוֹ שֶׁאֵכֵל אֶת
37 הַקֹּדֶשׁ. רַבִּי יוֹסִי חוֹלֵק אִף כֵּן וְאוֹמֵר, אִין שְׁנַיִם מְבִיאִין הַמָּטָה וְאֶשֶׁם
38 אֶחָד, וְלִכֵּן כֹּל אֶחָד מֵהֶם צָרִיךְ לְהִבֵּיא אֶשֶׁם תְּלוֹי, כְּדִין אִדָּם שְׂאִינוּ
39 יוֹדַע אִם אֵכֵל חֵלֶב אוֹ קֹדֶשׁ.
40 עֵתָּה מִבְּאֵרֶת הַמְשִׁנָּה אֶת דִּינוֹ שֶׁל הַמְּסוּפֶּק אִם אֵכֵל חֵלֶב רִגְלִי אוֹ
41 חֵלֶב קוֹדֶשׁ: הִיּוּ לִפְנֵי הַתִּיבָה חֵלֶב שֶׁל חוֹלִין שְׁחִיבִים עֲלֶיהָ חֲטָאָה,
42 וְהַתִּיבָה חֵלֶב שֶׁל קוֹדֶשׁ שְׁחִיבִים עֲלֶיהָ גַּם חֲטָאָה מִשּׁוּם חֵלֶב וְגַם
43 אֶשֶׁם מִעִילָהּ, אָכַל אֶחָת מֵהֶן וְאִינוּ יוֹדַע אִיזוֹ מֵהֶן אָכַל, מְבִיא הַמָּטָה,
44 שְׁהָרִי וְדֹאִי אֵכֵל חֵלֶב הַמְּחַיֵּב בְּחֲטָאָה, וְאִינוּ מְבִיא אֶשֶׁם עַל
45 הַקוֹדֶשׁ, כִּיּוֹן שְׂאִין אֶשֶׁם תְּלוֹי בֹא עַל סֹפֶק מִעִילָה, כְּדַעַת חֲכָמִים
46 שֶׁבִּמְשִׁנָּה לְעִיל (כֵּב). רַבִּי עֲקִיבָא חוֹלֵק וְאוֹמֵר, שֶׁמִּלְּבַד חֲטָאָה
47 מְבִיא אִדָּם זֶה אִף אֶשֶׁם תְּלוֹי, עַל סֹפֶק הַמִּעִילָה שִׁישׁ לוֹ, שְׁהָרִי יִתְּכֵן
48 שֶׁאֵכֵל חֵלֶב שֶׁל קֹדֶשׁ, וְכִשְׁתִּטּוֹ לְעִיל סֹפֶק מִעִילָה מְחַיֵּב בְּאֶשֶׁם
49 תְּלוֹי. וְאִם חוֹר וְאָכַל גַּם אֶת הַחֲתִיכָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁל הַחֵלֶב, מְבִיא שְׁנֵי
50 הַמָּטָה, עַל שְׁתֵּי אִכְלִיתוֹת הַחֵלֶב, וְאֶשֶׁם וְדֹאִי עַל חֵלֶב הַקֹּדֶשׁ
51 שֶׁאֵכֵל.
52 בְּאוֹפֶן זֶה, שְׁהִי שֵׁם חֲתִיכָה חֵלֶב שֶׁל חוֹלִין וְחֲתִיכָה חֵלֶב שֶׁל
53 הַקֹּדֶשׁ, אָכַל אִדָּם אֶחָד אֶת הֶרְאֵשׁוּנָה וְכֵא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה, זֶה
54 מְבִיא הַמָּטָה וְזֶה מְבִיא הַמָּטָה, שְׁהָרִי כֹל אֶחָד מֵהֶם וְדֹאִי אֵכֵל חֵלֶב,
55 אִף אִינֵם מְבִיאִים אֶשֶׁם תְּלוֹי, כִּיּוֹן שְׂאִין מְבִיאִים אֶשֶׁם תְּלוֹי עַל
56 סֹפֶק מִעִילָה, וְכֹדַעַת חֲכָמִים בִּמְשִׁנָּה לְעִיל (כֵּב). רַבִּי עֲקִיבָא חוֹלֵק
57 וְכִשְׁתִּטּוֹ בִּמְשִׁנָּה שֵׁם וְאוֹמֵר, זֶה וְזֶה מְבִיאִין גַּם אֶשֶׁם תְּלוֹי, מִשּׁוּם
58 סֹפֶק מִעִילָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, זֶה מְבִיא הַמָּטָה וְזֶה מְבִיא הַמָּטָה,
59 שְׁהָרִי כֹל אֶחָד מֵהֶם וְדֹאִי אֵכֵל חֵלֶב, וְשְׁנֵיהֶן מְבִיאִין אֶשֶׁם אֶחָד,

60 וּמִתְּנִים שְׂאִינוּ שְׂאֵל אֵכֵל אֶת הַקֹּדֶשׁ יִקְנֶה לְחִבְרֵי אֶת חֲלָקוֹ
61 בְּאֶשֶׁם. רַבִּי יוֹסִי חוֹלֵק עַל רַבִּי שְׁמַעוֹן וְאוֹמֵר, שְׂאִין שְׁנֵיהֶן מְבִיאִין
62 אֶשֶׁם אֶחָד, אֲלֵא לְדַעַת רַבִּי עֲקִיבָא כֹל אֶחָד מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוֹי,
63 וְלִחְכָּמִים שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים.
64 הַמְשִׁנָּה מִבְּרֵרֶת אֶת דִּינוֹ שֶׁל הַמְּסוּפֶּק אִם אֵכֵל חֵלֶב סֵתָם אוֹ חֵלֶב
65 שֶׁל נוֹתָר: הִיּוּ לִפְנֵי הַתִּיבָה חֵלֶב סֵתָם, וְהַתִּיבָה חֵלֶב שֶׁל נוֹתָר,
66 שֶׁהָאוֹכֵל חִיבִי שְׁתֵּי חֲטָאָה, מִשּׁוּם חֵלֶב וּמִשּׁוּם נוֹתָר, אָכַל אֶחָת
67 מֵהֶן וְאִינוּ יוֹדַע אִיזוֹ מֵהֶן אָכַל, מְבִיא הַמָּטָה עַל חֵלֶב, שְׁהָרִי אֵכֵל
68 וְאֶשֶׁם תְּלוֹי עַל נוֹתָר, שְׂאִינוּ יוֹדַע אִם אֵכֵל, וְאִף לְדַבְּרֵי חֲכָמִים יֵשׁ
69 אֶשֶׁם תְּלוֹי בְּנוֹתָר. אָכַל גַּם אֶת הַשְּׁנִיָּה, מְבִיא שְׁלֹשׁ הַמָּטָה, שְׁתֵּים
70 מִשּׁוּם חֵלֶב וְאֶחָת מִשּׁוּם נוֹתָר. אָכַל אֶחָד אֶת הֶרְאֵשׁוּנָה וְכֵא אַחֵר
71 וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה, זֶה מְבִיא הַמָּטָה עַל הַחֵלֶב וְאֶשֶׁם תְּלוֹי עַל הַנוֹתָר,
72 וְזֶה מְבִיא הַמָּטָה וְאֶשֶׁם תְּלוֹי. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, זֶה מְבִיא הַמָּטָה וְזֶה
73 מְבִיא הַמָּטָה כִּיּוֹן שֶׁשְׁנֵיהֶם חִיבִים בּוֹדֵיא עַל אִכְלִית חֵלֶב, וְשְׁנֵיהֶן
74 מְבִיאִין עוֹד הַמָּטָה אֶחָת, וּמִתְּנִים שְׁתֵּיהֶם חֲטָאָה זֶה שִׁיבֵּת לֹאוֹתוֹ
75 שֶׁאֵכֵל אֶת הַחֵלֶב שֶׁל נוֹתָר. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, כֹּל הַמָּטָה שְׁהִיא בָּאָה
76 עַל הַמָּטָה, אִין שְׁנַיִם מְבִיאִין אוֹתָהּ עַל יְדֵי תְּנַאי, וְלִכֵּן עַל כֹּל אֶחָד
77 לְהִבֵּיא חֲטָאָה וְאֶשֶׁם תְּלוֹי.

גמרא

78 שְׁנֵינוּ בִּמְשִׁנָּה: חֲתִיכָה חֵלֶב וְחֲתִיכָה חוֹלִין, אֵכֵל אֶחָד אֶת
79 הֶרְאֵשׁוּנָה וְכֵא אַחֵר וְאֵכֵל אֶת הַשְּׁנִיָּה, זֶה מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוֹי וְזֶה
80 מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוֹי. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶם מְבִיאִין חֲטָאָה אֶחָת.
81 רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, אִין שְׁנַיִם מְבִיאִין חֲטָאָה אֶחָת.
82 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה עַל מִשְׁמַעוֹת הַמְשִׁנָּה, שְׁנֵיהֶם שֹׁשׁ שִׁטּוֹת בְּדִין
83 זֶה: אֶמֶר לִיָּה רַבָּא לְרַב נַחֲמָן, הֲרִי לְדַעַת רַבִּי יוֹסִי, מִשְׁמַע שֶׁרַק
84 הַמָּטָה הוּא דְּלֹא מִיִּתֵּי שְׁנֵיהֶן – אִין שְׁנֵיהֶם מְבִיאִים חֲטָאָה אֶחָת,
85 כִּיּוֹן שְׂאִינוּ בָּאָה עַל תְּנַאי, אִךְ יֵשׁ לְדִיק מְדַבְּרֵי, הֵא – אֵכֵל אֶשֶׁם
86 תְּלוֹי, מִיִּתֵּי שְׁנֵיהֶם – חִיבִים שְׁנֵיהֶם לְהִבֵּיא, כִּיּוֹן שֶׁכֹּל אֶחָד יֵשׁ
87 סֹפֶק אִם הוּא אֵכֵל חֵלֶב אוֹ לֹא, וְאִם כֵּן חִיבִים – זֶה הוּא דַּעַת תַּנָּא
88 קָמָא, וְזֶה הוֹסִיף רַבִּי יוֹסִי בְּדַבְּרֵי. מִנְּסָה רַבָּא לִישֹׁב: וְכִי תִּמָּא –
89 וְאִם תִּרְצָה לֹאמַר שֶׁחֲתִיכָה אֶחָת מִשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת אִיכָּא בִּינֵיהוּ –
90 שִׁישׁ מִחֲלוקֶת בִּינֵיהֶם בְּכָךְ שֶׁלְּדַעַת רַבִּי יוֹסִי יֵשׁ חִיּוּב אֶשֶׁם תְּלוֹי רַק
91 בְּאוֹפֶן שְׁהִי לִפְנֵי שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת וְאֵכֵל אֶחָת מֵהֶן, וּמִמִּילָא בְּנִדּוֹן שֶׁל
92 מִשְׁנָתוֹ שֶׁהִשְׁנִי אֵכֵל אֶת הַחֲתִיכָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁהִתָּה לְבֵדָה לִפְנֵי, לֹא
93 יִתְחַיֵּב אֶשֶׁם תְּלוֹי, וְאִילוּ תָּנָא קָמָא סוֹבֵר שְׂאֵף בְּחֲתִיכָה אֶחָת
94 לְבֵדָה, שִׁישׁ בָּה סֹפֶק אִם הוּא חֵלֶב אוֹ שׁוּמֵן, חִיבִי שֶׁכֹּל תְּלוֹי. דְּרוּתָה
95 רַבָּא: וְהַתְּנָא בְּבִרְיָא לִגְבִי אוֹפֶן זֶה שֶׁל מִשְׁנָתוֹ, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר,
96 זֶה מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוֹי וְזֶה מְבִיא אֶשֶׁם תְּלוֹי, הֲרִי שֶׁלְּדַבְּרֵי שְׁנֵיהֶם יֵשׁ
97 חִיּוּב אֶשֶׁם תְּלוֹי עַל שְׁנֵיהֶם אִף שֶׁלְּגִבִּי הִשְׁנִי אִין זֶה חֲתִיכָה אֶחָת
98 מִשְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, וְזֶה הַתְּחַדָּשׁ בְּדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי.
99 מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: אֶמֶר לִיָּה רַב נַחֲמָן לְרַבָּא, בְּאֵמַת אִין מִחֲלוקֶת בֵּין
100 תָּנָא קָמָא לְרַבִּי יוֹסִי, וְאִדְרַבְהָ, הֵא קָא מְשַׁמֵּעַ לָן – דְּבַר זֶה בָּאָה
101 הַמְשִׁנָּה לְהַשְׁמִיעֵנָה, דְּמָאן תַּנָּא קָמָא – שְׁמִי הוּא תָּנָא קָמָא שֶׁל
102 מִשְׁנָתוֹ הַמְּחַיֵּב כֹּל אֶחָד מֵהֶם בְּאֶשֶׁם תְּלוֹי, וְזֶה רַבִּי יוֹסִי.
103 שְׁנֵינוּ בִּמְשִׁנָּה: חֲתִיכָה חֵלֶב וְחֲתִיכָה קֹדֶשׁ (כּו'), חֲתִיכָה חֵלֶב
104 וְחֲתִיכָה חֵלֶב קֹדֶשׁ כּו', חֲתִיכָה חֵלֶב וְחֲתִיכָה חֵלֶב נוֹתָר כּו', אֵכֵל
105 אֶחָת מֵהֶן וְאִינוּ יוֹדַע אִיזוֹ מֵהֶן אָכַל, מְבִיא חֲטָאָה וְאֶשֶׁם תְּלוֹי. אֵכֵל
106 אֶת הַשְּׁנִיָּה, מְבִיא שְׁלֹשׁ חֲטָאָה.
107 מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: אֶמֶר לִיָּה רַבָּא לְרַב נַחֲמָן, בְּאוֹפֶן שֶׁאֵכֵל גַּם אֶת
108 הַחֵלֶב הֶרְגִּיל וְגַם אֶת הַחֵלֶב שֶׁל הַנוֹתָר, מְדוּעַ נִפְטָר בִּשְׁלֹשׁ
109 חֲטָאָה, וְלִיָּה נָפִי – מְדוּעַ לֹא נִחְיָיְבוּ לְהִבֵּיא גַּם אֶשֶׁם וְדֹאִי דְּנוֹתָר
110 – עַל אִכְלִית נוֹתָר, דְּבִשְׁר הַנוֹתָר קֹדֶשׁ הוּא, וְחִיבִים אֶשֶׁם עַל
111 אִכְלִיתוֹ. מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: אֶמֶר לִיָּה רַב נַחֲמָן, מְדוּבָר בִּמְשִׁנָּה בְּאוֹפֶן
112 דְּלִית בֵּיה – שְׂאִין בְּאוֹתוֹ בִּשְׁר נוֹתָר שְׁוֹה פְּרוּקָה, וְכִיּוֹן שְׂאִין מִעִילָה
113 בְּפִתּוֹת מִשּׁוּם פְּרוּטָה אִין הָאוֹכֵל בִּשְׁר זֶה חִיבִי אֶשֶׁם מִעִילָה, אֲלֵא
114 רַק חֲטָאָה מִשּׁוּם אִכְלִית נוֹתָר.
115 הַמְּשִׁיךְ רַבָּא וְהַקְשָׁה לְרַב נַחֲמָן: וְהֵא מְעִיקָרָא – וְהֲרִי בְּתַחֲלִיל

אשר לה' לרבות האימורין – והקשה רבינו אלחנן: הא איצטריך קרא ד'אשר לה' למדרש: הניתר לטהורים חייבין עליו משום טומאה (מנחות כהב.) ויש לומר: דשקלים ויבאו שניהם בחד קרא. **בוולדות** קדשים וקסבר בהויתן חן קדושים – דאיסור חלב ואיסור מעילה בהדי הדדי קא אתו. ואף על גב דבקדשים קלים ליכא מעילה עד לאחר זריקה, כדתנן פרק קמא דמעילה (ו.ב.)

מכל מקום איסורא מיהא איכא, ואם תאמר: הא איסור חלב קדים ממעי אמו. והבי אמר רבי יוחנן פרק "בהמה המקשה" (חולין עה.א): תלש חלב מכן תשעה חי – חלבו כחלב בהמה, דחדשים גרמי ולא אירא! ויש לומר: דנדע ולא בעי אירא דולד שיצא לחוץ, אלא מכל מקום בעינן אירא דחלב, שיצא החלב לחוץ, וממעי אמו לא חייל.

הדרן עלך דם שחיטה

המביא אשם. יפלו דמיו לנדבה – פירוש: יביא בדמיו עולה. והנסכים משל ציבור. דמתורות אשם לקץ המזבח, ולכן יביא עולה.

אם משנשחט הדם ישפך – לרבי מאיר אתי שפיר, דחולין בעורה ניהו. אלא אפילו לרבנן דאמרי דעבדי מיניה עולת נדבה – היינו דוקא לדמיו, אבל אידו גופיה מודו דזבח פסול הוא. אי נמי, כיון דבשעת שחיטה לא היה ראוי לעולה, שעדיין לא נודע לו – לכך לא יקריבוהו עולה אחר שחיטתו.

במפרש

דתניא: "אשר לה'" – לרבות את האימורין. ואימורין קאי עליהו באיסור עולין, וחלב קאי עליהו באיסור פרת, וקאתי איסור טומאה תייל עליה. תדע שכן הוא, דהא רבי סבירא ליה איסור חל על איסור, (ואימא) והני מילי – איסור חמור על איסור קל, אכל איסור קל חל על איסור והוא איסור חמור – לא; ובקדשים שמעינן ליה דאמר: איסור קל על איסור חמור נמי חייל. דהא איסור מעילה קל הוא – מיתה, ואיסור קדשים איסור חמור – פרת, ואתי איסור מיתה תייל על איסור פרת. דתניא, רבי אומר: "כל חלב לה'" – לרבות אימורי קדשים קלים למעילה, ומעילה – איסור מיתה, וקא חייל על איסור חלב דאיסור פרת הוא; שמע מינה: בקדשים גלי קרא. – והא תניא, רבי שמעון אומר: אין פיוגול בעולין ואין נותר בעולין – אלא תנאי היא ואליבא דרבי שמעון, דאיכא דאמרי: בקדשים איסור חל על איסור, ואיכא דאמרי: בקדשים נמי אין איסור חל על איסור. ולמאן דאמר: בקדשים נמי אין איסור חל על איסור, "כל חלב לה'" מאי עביד ליה? – מוקים ליה בולדי קדשים, דקסברי: ולדי קדשים בהויתן והו קדושים, דתרוניהו בהדדי אתו.

הדרן עלך דם שחיטה

המביא אשם תלוי ונודע לו שלא חטא, אם עד שלא נשחט – יצא וירעה בעדר, דרבי רבי מאיר. וחכמים אוקרים: ירעה עד שישתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה. רבי אליעזר אומר: יקרב, שאם אינו בא על חטא זה – הרי הוא בא על חטא אחר. אם משנשחט נודע לו – ישפך הדם והבשר יצא לבית השריפה. נורק הדם והבשר קיים – יאכל. רבי יוסי אומר: אפילו הדם בכוס – יורק והבשר יאכל. אשם ודאי אינו כן, עד שלא נשחט – יצא וירעה בעדר, משנשחט – הרי זה יקרב, נורק הדם – הבשר יצא לבית השריפה. שור הנסקל אינו כן, עד שלא נסקל – יצא וירעה בעדר, משנסקל – מותר בהנאה. עגלה ערופה אינו כן, עד שלא נערפה – תצא ותרעה בעדר, משנערפה – תקבר במקומה, שעל ספק באה מתחלה, כיפרה ספקה והלכה לה. **גמרא** במאי פליגי? רבי מאיר סבר: פיון דלא צריך ליה – לא מקדיש ליה, ורבנן סברי: מתוך שלבו נוקפו גומר ומקדיש. תנא: בין שנודע לו שחטא ובין נודע לו שלא חטא פליגי רבי מאיר ורבנן; בנודע לו שחטא – להודיעו כחו דרבי מאיר, דאף על גב דידע דחטא, פיון דבעינא דאפרשיה [לא ידע] – תצא ותרעה בעדר; ובנודע לו שלא חטא – להודיעו כחו דרבנן, דאף על גב דלא חטא, פיון דבעינא דאפרשיה [לא ידע] – לבו נוקפו הוה, הלכך גמר ומקדיש. אמר רב ששתי: מודה רבי מאיר לחכמים

במפרש

וחלב – דאימורין, קאי עליה בכרת. תדע שכן – דבקדשים איסור חל על איסור לדברי הכל. דהא רבי סבירא ליה – בעלמא איסור חל על איסור, והני מילי איסור חמור על הקל, אבל קל על החמור – לא. ובקדשים שמעינן ליה דאפילו קל על החמור. והא דאיסור חמור על הקל לא אינפיש לי היכא. **איסור מיתה** – קל הוא, דאין חייבין על שגגת חטאת. לרבות אימורי קדשים קלים למעילה – כדכתיב (ויקרא ג.) "כל חלב לה'" (הוא), אלמא ד"חטאה בשגגה מקדשי ה'" (שם ה) קרינא בהו. אין פיוגול חל על העולין – שהאובל אימורי פיוגול, כגון בלית – אינו חייב ברת, אלמא אפילו איסור חמור לא חייל איסור קל. תנא דמתניתין אליבא דרבי שמעון סבר איסור חל על איסור בקדשים. והא תנא דסבר אין פיוגול בעולין, סבר בקדשים נמי אין איסור חל על איסור. **והא תנא** – דאין פיוגול בעולין, האי "כל חלב לה'", דמשמע דמעילה חיילא אימורים – אלמא איסור קל חל איסור חמור בקדשים, מאי עביד ליה? דבשלמא מ"אשר לה'" לרבות אימורי איסור טומאה לא פרכינן, דמצי לתרצו דלאו רבי שמעון היא, אלא רבנן דפליגי עליה דרבי שמעון, דאית להו בחולין איסור חל על איסור על ידי כולל, כגון נבלה ביום הכפורים. וטומאת הגוף נמי איסור כולל הוא. מנו דמסר בבשר – אתסר נמי בחלב. אלא האי קרא דמעילה דאמר דאיסור קל חל על איסור החמור קשיא לן, דהא לא אשכחן ליה בחולין, אלמא דשני לן בין חולין לקדשים! מוקי ליה – באימורי ולדות קדשים. דקסבר ולדות קדשים בהויתן חן קדושים – ו"היה" לישא דקרא דאיירבי מיניה ולדות קדשים, דגריסין בבכורות בפרק שני (ידב.) "דק קדשין" – אלו התמורות, "אשר יהיה לך" – אלו הוללות. והיה דרשא דגבי טומאת הגוף דלעיל "אשר לה'" לרבות האימורים – לית ליה, ומוקי ליה לדרשא אחרינא בתורת כהנים לרבות את חל ואת היוצא.

הדרן עלך דם שחיטה

המביא אשם יצא וירעה בעדר – עם שאר צאנו בחולין גמורין. וחכמים אוקרים כו' – מפרש טעמא בגמרא. "ישפך – לאמה. לבית השריפה" – דאף על גב דחולין שנשחטו בעורה בקבורה בעלמא, האי בשריפה, דהוי כזבח פסול, נורק הדם – קודם שנודע לו. יאכל – הבשר. שדרי גמר כל הכפרה, והוה ליה אשם תלוי כשר, שדרי על הספק בא מתחלה, וכפר הספק וחלק. יורק – הדם, שכל העומד ליורק – כזורק דמי, והוה ליה כנודע לו לאחר זריקת דם. אינו כן – בההוא לא פליגי רבנן דאם נודע לו עד שלא נשחט – יצא וירעה בעדר. דטעמיהו דרבנן באשם תלוי – כיון דלבו נוקפו גמר ומקדישו מספק, אבל אשם ודאי, דאמרו לו: אבלת קדש, ונודע שלא חטא, דהומו העדים. אי נמי, כסבור קדש אבל ונמצא חולין – איגלאי מילתא דהקדש טעות הוא, מי ששנה זו לא שנה זו. שור הנסקל אינו כן – כאשם תלוי, רבנן. דאם עד שלא נערפה נמצא ההורג – תצא ותרעה בעדר. כיפרה ספקה – בשעת עריפה. שדרי עריין ספק היה וחלכה לה. הלכך אסורה בהנאה, ותקבר כדון כל העגלות הערופות. **גמרא** שלבו נוקפו – שמתירא מספק החטא שחטא, ומייתי. אבל חטאת, כיון דהשתי, איגלאי דבעידנא דאפרשיה לא הוה צריך לחטאת לאיתורין, הילכך אמרינן

הדרן עלך דם שחיטה

פרק ששי - המביא אשם

משנה

משנתנו דנה לגבי כמה חיובים הנוהגים בהמות, ומבאר מה
דינה של הבהמה שהובאה לקיום החיוב, כאשר מתברר שהחיוב
התבטל: המביא אשם תלוי, ונודע לו שלא חטא באותו חטא
שהסתפק בו, שמחמתו הביא את הקרבן, אם נודע לו עד שלא
נשחט - לפני שחיטת הקרבן, יצא וירעה בעדר עם שאר הבהמות,
ומותר הוא בהנאה כחולין גמורים, דברי רבי מאיר. והכמים
אומרים, אין ההקדש מתבטל, ומכיון שאי אפשר להקריבו, ירעה
עד שיסתאב - עד שיפול בו מום, ויפטר ויפלו דמיו לנדבה - ישמשו
דמיו לקניית עולת נדבה. רבי אליעזר אומר, יקרב הקרבן עצמו
לאשם תלוי, משום שאם אינו בא על חטא זה הרי הוא בא על חטא
אחר. כלומר, על אף שעתה התברר שלא התחייב אשם תלוי, אך
בודאי יש לאדם להסתפק שמא חטא פעם בחטא כלשהו, ומחמת
ספק זה יכול הוא להקריב קרבן זה לאשם תלוי.
אך אם משנשחט - לאחר שכבר נשחט הקרבן נודע לו שלא חטא,
ישפך הדם לאמת המים שבעזרה, והקדש יצא לבית השחיפה -
למקום שבו נשרפים הקרבות שנפסלו, וישרף שם.
ואם כבר נזרק הדם על המזבח קודם שנודע לו שלא חטא, הקרבן
כשר (והקדש קיים), ויאכל הבשר לכהנים, כדן אשם תלוי. רבי
יוסי אומר, אפילו אם הדם של הקרבן נכנס - בכלי בו קיבלוהו
מצוואר הבהמה ועדיין לא נזרק על המזבח, יזרק עליו עתה,
והקדש יאכל לכהנים.
המשנה מבאר מה דינו של המביא אשם ודאי להקרבה ונודע לו
שלא חטא: אשם ודאי אינו בן - דינו שונה מאשם תלוי בכך
שחכמים אינם חולקים בו, שאם סבר אדם שחטא והביא אשם
להקרבה, ונודע לו שלא חטא עד שלא נשחט, לפי כולם יצא וירעה
בעדר. ואם נודע לו שלא חטא משנשחט - לאחר שכבר נשחט, הרי
זה יקרב. ואם נזרק הדם ורק לאחר מכן נודע לו, הקדש יצא לבית
השחיפה.
דין נוסף: שור הנסקל - שנגמר דינו להיסקל, אינו בן - דינו שונה
מדין אשם תלוי בכך שחכמים אינם חולקים בו, שאם נודע שאינו
חייב סקילה עד שלא נסקל, יצא וירעה בעדר. ואם נודע הדבר
משנסקל - לאחר שכבר נסקל, מותר בשרו בהנאה, כמו שור רגיל
שמת.
דין נוסף: עגלה ערופה - עגלה שהובאה לעריפה, אינו בן - דינה
שונה מדין אשם תלוי בכך שחכמים אינם חולקים בו, שאם הביאו
עגלה לעריפה, ונמצא הרוצח עד שלא נערפה העגלה, ואין כבר
צורך בהבאתה, תצא ותרעה בעדר. אבל אם נמצא הרוצח
משנערפה - לאחר שכבר נערפה, תקרב במקומה - במקום בו
נערפה, ואסורה בהנאה. והטעם לכך הוא משום שעל ספק בזה
מתחלה, דהיינו כיון שדין הבאתה הוא באופן שיש ספק מי הרוצח,
ואכן בשעה שהביאהו וערפה לא היה ידוע מי הוא הרוצח, על
כן בפרה שפחה והלכה לה. כלומר, עשתה את מה שהיה עליה
לעשות, שכיפרה את הספק. ואף שעכשיו התברר מי הוא הרוצח,
מכל מקום אסורה כיון שנערפה כדין.

גמרא

הגמרא מבאר במה נחלקו רבי מאיר וחכמים. מבררת הגמרא:
במאי פליגי - במה נחלקו רבי מאיר וחכמים. משיבה הגמרא: רבי
מאיר סבר כיון דלא צריך ליה לא מקדיש ליה. כלומר, כל מה
שהקדיש היה משום שסבר שצריך לו, ואם לא היה צריך לו לא
היה מקדיש, אם כן עתה שהתברר שלא חטא והתגלה למפרע

מבאר הגמרא היכן ריבתה זאת התורה: דתניא בברייתא, נאמר
בפסוק (ויקרא ז) 'והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה'
וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה', ומהלשון 'אשר לה'
יש לרבות את האימורין - איברי הקרבן המוקטרים על המזבח,
כמו החלב והאליהו, שהאוכלם בטומאה חייב כרת, ולכאורה
קשה, הרי אימורין, קאי עליהו באיסור עולין - חייב עליהם האדם
מחמת איסור לאכול דברים העולים על גבי המזבח, וחלב
שבאימורין קאי עליהו גם באיסור כרת, ואף על פי כן אמרה
התורה דקמתי - שבא איסור טומאה וחייל עליה, ומחייבו בכרת
משום טומאה, ומוכח שלגבי איסורי קדשים איסור חל על איסור,
ולכן במשנתנו חל איסור נותר על איסור עולין.
מוסיפה הגמרא להוכיח שאין מחלוקת בדבר זה: תנע שכן הוא -
ראה לדבר, שלדברי הכל בקדשים איסור חל על איסור, דתא רבי
סבירא ליה - שזרי רבי סובר בכל מקום דאיסור חל על איסור,
(ואתא) וזני מילי - והיינו רק באיסור חמור שחל על איסור קל,
אבל איסור קל (חל) על איסור (והוא איסור) חמור, סובר רבי שלא
חל, ומכל מקום בקדשים שמענין ליה - שמענו לרבי דאמר שאיסור
קל על איסור חמור נמי חייל - גם כן חל. ומבאר הגמרא היכן
מצינו זאת: דתא איסור מעילה קל הוא, שיש בו במזיד מיתה בידי
שמים ואין חייבים חטאת על שגגתו, ואיסור קדשים איסור חמור
הוא, שיש על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, ואף על פי כן סובר רבי
דאיתי - שבא איסור מיתה של מעילה וחייל על איסור כרת של
קדשים, דתניא בברייתא, רבי אומר, נאמר בפסוק לגבי הקטרת
האימורים של קרבן שלמים 'והקטירם ויחלוק המזבח להם אשה
לרית ניחח כל חלב לה' (שם טו) ולשון זו באה לרבות אימורי
קדשים קלים למעילה - שיש בהם איסור מעילה, שנאמר במעילה
נפש פי תמעל מעל וקטאה בשגגה מקדשי ה' (שם טז), ומלשון
הפסוק 'כל חלב לה' לומדים שאף חלב בכלל 'קדשי ה' שיש בהם
מעילה, ומעילה יש בה איסור מיתה בידי שמים שהוא איסור קל,
שהיה אין חייבים על שגגתו חטאת, וקא חייל - וחל איסור זה על
איסור חלב, דאיסור כרת הוא, והוא חמור יותר, שהרי חייבים על
שגגתו חטאת. שמע מנה - ומוכח מברייתא זו שלדעת רבי
בקדשים גלי קרא - גילתה התורה שאיסור חל על איסור.
הגמרא מקשה מדברי רבי שמעון עצמו בברייתא אחרת. מקשה
הגמרא: כיצד ניתן לומר שלדעת רבי שמעון חל איסור נותר על
איסור עולין, והא תניא בברייתא לא כך, רבי שמעון אומר, אין
פגול בעולין - באברים העולים על גבי המזבח, ואין איסור נותר
בעולין, ומוכח שאפילו איסור חמור אינו חל על איסור קל.
מתרצת הגמרא: אלא תנאי היא ואלכא דרבי שמעון - מחלוקת
תנאים היא בדעת רבי שמעון, דאיכא דאמרי - שיש שאמרו
בדעתו שבקדשים איסור חל על איסור, וזו היא דעת התנא של
משנתנו, ואיכא דאמרי - ויש שאמרו בדעת רבי שמעון שבקדשים
נמי - גם כן אין איסור חל על איסור, וכמו בכל האיסורים שבתורה,
וזו דעת התנא שבברייתא.
מקשה הגמרא: ולמאן דאמר - ולדעת התנא בברייתא, האומר
שלרבי שמעון בקדשים נמי אין איסור חל על איסור, הפסוק 'כל
חלב לה', מאי עבדי ליה - מה הוא דורש מפסוק זה, והרי אינו יכול
לדורשו כפי שדרש רבי בברייתא שאיסור מעילה חל על אימורי
קדשי קלים, אף שהם כבר אסורים מדין חלב, שהרי לדבריו אף
בקדשים אין איסור חל על איסור. מתרצת הגמרא: מוקים ליה -
תנא זה יעמיד את הפסוק פגול קדשים - ולדות שנולדות מבעלי
חיים הקדושים למזבח, (דקסברי) [קסברי] - ותנא זה סובר שלרבי
קדשים, אף שלא הוקדשו בפני עצמם, מכל מקום פגולין יהו
קדשים, כלומר, נדרשים הם מלשון הפסוק (דברים יב כ) 'רק קדשך
אשר יהיו לך, ומיהיו לך' דרשו שולד הנמצא במעי בהמת קרבן
הרי הוא קדוש כמותה, וכבר במעי אמו הוא קדוש, ונמצא אם כן
דתרנייהו בתרדי אתו - ששני האיסורים, חלב וקדשים, חלים בבת
אחת, ובאופן כזה יכולים לחול שני איסורים, וריבתה התורה שאף
באימורים יש איסור מעילה.

מכך שרבה הקשה על דברי רב יהודה בשם רב, מבואר שחולק
 עליו וסובר שחכמים חולקים אף באשם תלוי שהוזמו עדיו.
 הגמרא מביאה שאף רבי אלעזר ורבי יוחנן נחלקו בזה. אומרת
 הגמרא: **בפלוניתא** – במחלוקת רב יהודה ורבא נחלקו אמוראים
 נוספים, שכך נאמר בבית המדרש, **אשם תלוי שהוזמו עדיו, רבי**
אלעזר אומר, בהבמה שהוקדשה **הרי היא כמנחת קנאות, דתנאי**
 בברייתא לגבה, **שאם נמצאו עדיו** ו-העדים שאמרו שהאשה
 נסתרה זוממין, **מנחתה נמצא לחולין**, ואין בה שום קדושה משום
 שמתברר שהוקדשה בטעות. וכן בהמת האשם תלוי שהוזמו עדיו
 יוצאת לחולין מאותה סיבה. ורבי יוחנן אומר, אין האשם תלוי יוצא
 לחולין באופן זה, אלא **ירעה עד שישתאב ויפטר ויפלו דמיו לנדבה**.
 שואלת הגמרא: ורבי יוחנן, מדוע סובר כן, **נתייב למנחת קנאות**
 – הלא באמת יש לדמות אשם תלוי למנחת קנאות כדברי רבי
 אלעזר, ולהוציאו לחולין, ומדוע רבי יוחנן חולק על כך. משיבה
 הגמרא: לא דמי – אינם דומים, משום ש**מנחת קנאות לא לכפרה**
קאתי – היא באה, **אלא לכפר את העון** היא באה, כלומר לברר
 האם אכן האשה זינתה כפי שנחשדה, ולכן כאשר מתברר שכלל
 לא נסתרה ואין סיבה לחשוד בה ממילא גם אין צורך במנחתה,
 ועל דעת כן בודאי לא הוקדשה ולכן יוצאת לחולין. **אבל אשם**
תלוי דלכפרה על החטא שאולי חטא בו איתו, **מתוך שלבו נוקפו**,
 הוא נוקף ומקדישו גם על הצד שלא חטא.
 אגב שהזכר לעיל שור הנסקל שהוזמו עדיו, מביאה הגמרא דין
 נוסף שנאמר בו: **אמר רבי כירוספא אמר רבי יוחנן**, שור הנסקל
 שהוזמו עדיו לאחר שנגמר דינו לסקילה, **כל המפחית בו לקנותו**
זכה בו, מכיון שהוא הפקר לאחר גמר דינו. **אמר רבא**, **מסתברא**
מעמיא דרבי יוחנן ו-מסתבר טעמו ונראה שאמר דבריו רק באופן
 זה, **כגון דאמר ליה נרבע שורו** – שאמרו העדים שהשור נרבע על
 ידי אדם אחר, שמתוך שהאמין להם, הפקיר את שורו כיון שידוע
 שסופו להיסקל, **אבל אם אמרו העדים שהוא עצמו נרבע את שורו**,
 הוא עצמו מידע ידע – יודע את האמת דלא נרבע, ולא מפקר ליה
 – אינו מפקיר את השור, ונראה ויפית עדים – שלא טרח ומביא
 עדים שיזימו את הראשונים ויפטרו את שורו מסקילה.
 הגמרא מבררת האם בכך שרבה פסק כן, נמצא שהוא חולק על
 דברי ריש לקיש לגבי עיר הנדחת: **ומאי שנא** – ומה שונה דין זה
 מהא דאמר רבה בר אבא **אמר ריש לקיש**, עיר הנדחת – עיר
 שהעידו על רוב תושביה שעברו עבודה זרה, שהדין הוא שכל
 התושבים שבה נאסר בהנאה, **שהוזמו עדיו** – ואחר כך הוזמו העדים
 שהעידו על כך, **כל המפחית בה לקנות את הממונ שבה**, וזכה בה –
 בממונ, משום שלאחר שנגמר דינה להיחשב 'עיר הנדחת' הפקירו
 תושביה את ממונם מתוך מחשבה שממילא עתיד להיאסר
 בהנאה. ולכאורה, הרי גם שם יודעים התושבים שלא חטאו, ולפי
 רבא היה לנו לומר שלא יפקירו את ממונם אלא יטרחו למצוא
 עדים שיזימו את המעידים עליהם.
 משיבה הגמרא: עיר הנדחת דרבים ניהו – שתושביה רבים, כל חד
 אמר בדעתיה – כל אחד מהם אומר לעצמו **אנא לא חטאי אחריתי**
חטא – אמנם אני לא חטאתי אבל האחרים כן חטאו, ויפסק
 כמזניה – ולכן הוא מפקיר את ממונו, כיון שידוע שכאשר רוב
 התושבים חטאו נאסר גם ממונם של תושבי העיר שלא חטאו.
אבל חטא – כאן, באדם שהעידו עליו שרבע את שורו, דבריה
תליא מילתא – שבו בלבד תלוי הדבר האם באמת רבע, הוא
בעצמו מידע ידע דלא נרבע, ולא מפקר ליה, ובודאי באופן זה פרה
 ויפית עדים.
 הגמרא מביאה מקרה נוסף בו סובר ריש לקיש שהמחזיק בנכסים
 זוכה בהם: **אמר ריש לקיש**, הנותן מתנה לחבירו, ו**אמר חלה** –
 המקבל, **אי אפשי בה** – איני רוצה בה, **כל המפחית בה לקנותה**,
זכה בה. משום שיצאה המתנה מרשות הנותן ולא נכנסה לרשות
 המקבל, נמצא שהיא הפקר.
 מבררת הגמרא: **ומאי שנא** – ובמה זה שונה מהא – מהדין דאמר
רבה בר אבהו אמר רב ששת, ואמר לה **אמר רבי אבהו אמר רב**

במפרש שני אשמות תלויים לאחריה כדי שאם יאבד הראשון
 יביא את השני, ו**נתפסר אחת מהן** על ידי שהקריבו, ולאחר מכן
 נודע לו שלא חטא, **דשני ירעה עד שישתאב**, ויפטר ויפלו דמיו
 לנדבה. מפרש רב ששת: **מאי מעמיא** – מה הטעם שבאופן זה מודה
 רבי מאיר, משום שעד כאן לא (פליגי) (פליגי) – לא חלק רבי מאיר
 עליוהו דרבנן – על חכמים, **אלא משום דלא נלי דעתיה** – לא גילה
 המקדיש את דעתו דלבו נוקפו שמת חטא, ואין סיבה לומר
 שהקדיש את הקרבן גם על הצד שיתברר שאינו מחויב בו, ולכן
 במקרה כזה הוא יוצא לחולין, **אבל חטא** – כאן, **מכרי חד הוא**
דאיכע ליה לאפרשי – הרי אשם אחד הוא היה צריך להפריש,
מאי מעמיא אפרשי תרי – ומדוע הפריש שנים, אלא בהכרח שעשה
 כן משום דכפר – חשב לעצמו, אי מירכס חטא – אם יאבד אחד
 מהם מיכפרנא באיך חכריה – אתכפר בשני, ויכין דנלי דעתיה –
 שגילה דעתו דלבו נוקפו היה – שחושש הוא לכפרתו, הואיל וכך
 היה, ואומרים בדעתו שנקר והקדישו על דעת שתחול עליו
 הקדושה גם אם יתברר שאינו חייב בו.
 הגמרא מביאה אופן שבו מודים חכמים לרבי מאיר שהמפורש
 לאשם תלוי יוצא לחולין: **אמר רב יהודה אמר רב**, מודים חכמים
 לרבי מאיר **באשם תלוי שהוזמו עדיו**, כגון שהעידו עליו שנים
 שאכל ספק חלב, והפריש על פי דבריהם אשם תלוי, ובאו אחרים
 והעידו שהראשונים היו איתם באותו זמן במקום אחר, ומכח
 עדותם התבטלה העדות הראשונה, **דיצא וירעה בעדו**, מפרשת
 הגמרא: **מאי מעמיא** – מה הטעם שבזה מודים חכמים, משום דע
כאן לא פליגי רבנן עליה – על רבי מאיר, **אלא היכא דאפרשיה**
לקרבן על פי עצמו – מכח מה שהסתפק בעצמו, ו**אמרנן לכו**
נוקפו, וגמר בדעתו להקדישו גם אם אינו חייב בו, **אבל היכא דרק**
על פי עדים אפרשיה, ובינו לבין עצמו ידע שבאמת לא אכל ספק
 חלב, **לא הנה קמוהו עליו עדים** – אינו סומך על דברי העדים,
 משום דכפר, **דלמא אתו אחרים וממי להו** – אולי יבואו עדים
 אחרים ויזימו אותם, ואינו גומר בדעתו להקדיש את הבהמה על
 הצד שיתברר שלא חטא.
 רבא מקשה ממשנתנו על רב: **מתיב רבא**, שנינו במשנתנו שור
 הנסקל אינו כן – אין בו מחלוקת כפי שנחלקו באשם תלוי, אלא
 אם נודע שאינו חייב סקילה עד שלא נסקל, יצא וירעה בעדו.
 ולכאורה תיב דמי – במה מדובר, אולימא דאית בי תרי – אם נאמר
 שבאו שנים, **אמר** – ואמרו הרי שור זה אדם, וכי תרי – ושנים
 אחרים אמרי – אמרו לא הרי, **מאי הוית דציית לכתרא** – מה ראינו
 לקבל את דברי האחרונים, ציית להו לקטאי – קבל את דברי
 הראשונים, שהרי אין סיבה לומר שהאחרונים יותר נאמנים. **אלא**
לאו – אלא ודאי מדובר במשנה בעדו חוקה – שהוזימו האחרונים
 את הראשונים, ולכן התקבלו דבריהם באופן מוחלט, ודכוותיה –
 ובדומה זה יש לבאר לגבי אשם תלוי, שמדובר בעדו חוקה, ובכל
 זאת פליגי – חולקים חכמים על רבי מאיר, וסוברים שחלה קדושה
 על הקרבן מתוך שלבו נוקפו, ואם כן מוכח שלא כדברי רב,
 הסובר שכאשר התחייב באשם תלוי על ידי עדים וזממים אין לבו
 נוקפו ובוזה לא חלקו חכמים.
 אביי מיישב את קושיית רבא: **אמר ליה אביי לרבא**, ודלמא – ואולי
 לגבי שור הנסקל לא מדובר בעידי הומה, אלא תיב דמי, כגון שפא
 הויה ברנלי – שבא לפנינו אותו אדם שעליו העידו שהשור הרגו,
 ומשום כך נפטר השור, שהרי התברר ששקר העידו עליו.
 ודכוותיה – ובדומה לזה יש לבאר לגבי אשם תלוי, שמדובר כגון
 דהויקה חתיקה, כלומר, שהיו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת
 של שמן, ועדים מעידים שאכל אחת מהם ואינם יודעים אם אכל
 את החתיכה האסורה, והפריש אשם תלוי על פיהם, ולאחר מכן
 הוכרה החתיכה הנותרת שהיא של חלב, וממילא מתברר שאכל
 את החתיכה המותרת ולא חטא, באופן זה חלקו חכמים שהקרבן
 שהפריש ירעה עד שישתאב, **אבל היכא דאפרשיה לאשם תלוי על**
פי עדים והוזמו, לא חלקו חכמים על רבי מאיר, אלא מודים
 שיוצא הקרבן לחולין, וכדברי רב.

כריתות. פרק שישי - המביא אשם דף כד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) ר"א רש"י

אמרין מספיקא לא אקדישה. לאחריות — שאם יאבד האחד יקריב לחבירו. מבדי חד
הזה ליה לאפרושי — כלומר, דהא ידיעין דגלי דעתיה דלבו נוקפא, דלא הוה ליה
לאפרושי אלא חד הוה הפריש תרי. באשם תלוי שהוזמו עדי — שאמרו לו שנים: אכלת
ספק חלב בשוגג, והפריש אשם תלוי על פיהם, ובאו עדים אחרים הוזימום ואמרו: הלא
אותו היום עמנו הייתם — לא סמך אעדים, דהא
יודע בעצמו שלא אכל, וסבר: מייחנא סהדי
ומזמי להו, ויצא אשמו לחולין. אלא לאו בעדי
הזמה — בשור הנסקל, דמודים חכמים לרבי
מאיר דאינו באשם תלוי משום דליכא למימר
לבו נוקפא, הילכך יצא וירעה בעדר. ודבוחתיה
— הא דפליג באשם תלוי — בעדי הזמה פליג,
דאף על גב דהוזמו עדים אמרי רבנן דקדוש הוא
דלבו נוקפא. דלמא שור הנסקל — גרודע שלא
הרג, והדי דמי — כגון שבא הרג, אותו האיש
שאמרו עליו ששור זה הרגו בא לפנינו ברגליו
בריא ושלם — בהא מודו רבנן דיצא השור
וירעה בעדר. ודבוחתיה פליג באשם הדבוחה
חתיכה — הנותרת, ונמצא שהיא חלב ואותה
שאכל היתה שומן — בהדיא פליגי רבנן ואמרי
דקדוש הוא. אמרין מתוך שלבו נוקפא גמר
ומקדישו. אבל גבי עדים — דאיכא למימר לא
נקפו לבו, דסבר: מייחנא סהדי ומזמי להו —
בהדיא לא פליגי רבנן. בפלוגתא — כי היכי
דפליגי רבא ורב יהודה לעיל דאמר: מודין
חכמים באשם תלוי שהוזמו עדי, ופליג עליה
רבא ואותביה שור הנסקל — הכי נמי פליגי רבי
יוחנן וריש לקיש. מנחת קנאות — מנחת סוטה.
נמצאו עדיה וזמין — אותן שאמרו שנסתרה
עם האיש. לברר עון — אם אמת אם שקר.
והוזמו עדי — לאחר שנגמר דינו לסיקל. וזה
כו' — דהפקר הוא משנגמר דינו. נרבע שור —
וגמרו דינו בסקילה על פיהם. דודאי מסתמא
אפקריה מיניה, דסבר עדי אמת הן, הילכך
הפקר הוא. ופרח ואייתי עדים — להזימם. עיר
הנחת כו' — ואף על גב דכל חד חוד ידע שלא
חטא, ואיכא למימר ממוניה הוא ולא אפקריה.
ותיובתא דרבא. אחריני חטאו — ואמרין
ב"חלק' (סנהדרין ק"א,ב): צדיקים שבעיר
הנחת יוצאין ממנה ערומין וממונם אבד. ואמר
הלל — מקבל. כל המוחזק בה זכה — דהפקר
הוא. מקבל מתנה — שטר מתנת קרקע, שאמר
המקבל לאחר שבא שטר המתנה לידו. הכי
גרסינן: הבטל מבטולא אי אפשי בה לא אפר
כלום בשלה היא אינה מתנה דבריו קיימין —
הכי גרסינן לה ב"השולח גט" וגסין לבא,
וטעמא מפריש היתם — משום ד"חבטל"
מבטולת" "אי אפשי בה" — להבא משמע,
והוא כבר קבלה, לפיכך לא אמר כלום, ואם יש
עליו בעל חוב — גובה אותה הימנו. ומתא ליכא
לאותוביה לריש לקיש, דכי אמר ריש לקיש —
במתנת משטלטין, דיוקן דאתי לידיה והפקירה
— היא הפקר, אבל זה לא הפקר את השדה,
אלא אינו חפץ שתהא המתנה קיימת, אלא
סיפא תמיד לן אודיש לקיש, דקתני: "בטיילא"
דיא" "אינה מתנה" — דבריו קיימין, דלשעבר
משמע, והכי קאמר: כשקבלתיה, לאו לשם
מתנה קיבלתיה. והוראת בעל דין כמאה עדים,
לפיכך דבריו קיימין.

באי

במפריש שני אשמות לאחריות — אית ספרים דגרסי: ונתכפר באחד מן. ואינו צריך,
דאפילו שניהם עדיין חיים, אם נודע לו שלא חטא או חטא — ירעו עד
שיסתאבו. אם עד שלא נסקל יצא וירעה בעדר כו' מאי חזית וכו' — ואם תאמר: מאי
פריך? הא אמרין סנהדרין (ט"א): כמיתת בעלים כך מיתת השור, וכיון דאין הבעלים
נחרגים בעדות מוכחשת — השור לא יחרגו ואי
לאסור בהנאה — בלא עדות אחרונים נמי אינו
אסור בהנאה, לפירוש רבינו תם שפארש בעלמא
קדושין (נ"ג). דשור הנסקל אינו אסור מחיים
בהנאה עד לאחר שיגמר דינו שישחטו ויש לומר:
דמיתיה ליה משום סיפא, דקתני: משנסקל מותר
בהנאה. אמאי? ציית לקמאי לאסור בהנאה
אלא לאו בעדי הזמה כו'. אבל לא מצי למיפטר
מפשטיה דמתניתין, דתני: ובשור הנסקל אינו כן,
דהיינו על פי עדים, ודבוחתה באשם תלוי על פי
עדים, וקשה לרב יהודה איכא למימר: דמתניתין
מייירי בעדי הכחשה, כלומר שהוכחשו העדים
שזמין על פיהם אשם, דבהדיא לא סמך אעדים
שיבאו אחרי הראשונים להכחושן, אבל רב
יהודה מייירי שהוזמו העדים, ואעדים סמך
בהזמה, ולכך צריך לחלומא למוקד בדדיק.
היכי דמי? אילימא דאתו בי תרי ואמרי הרג כו',
מפי רבי.
דאמר לו נרבע שור — מכאן קשה לפירוש
רבינו אפרים, שהיה אומר: רובע
ונרבע אינו אסור בהנאה, דלא גמרין ליה משור
הנסקל. ומנן ליה: שהרי צריך קרא גבי רובע
ונרבע בעשרים ושלושה, ולא גמרין ליה משור
הנסקל. והכא משמע דאסור בהנאה, מדקאמר:
כל המוחזק בו זכה בו ויש ליישב: דודאי מותר
בהנאה. והא דקאמר הכא: כל המוחזק בו זכה בו,
דמשמע דאפקריה משום שהוא אסור בהנאה —
לאו הכי פירשו. אלא זכה בו — בדמי השור,
במה ששאו בחייו יותר מאשר בעלמא, דלא
אפקריה רק שיעשה לו מיתת בית דין, אבל לא
מדמי הנבלה. אבל קשה מזהיא דשילחי "האיש"
מקדש' (קדושין נ"א) קאמר לתלמודא: לא מצניז
בעלי חיים נאסרים. ופריך: והרי רובע ונרבע
דמחיים ועוד דבתוספתא ודבא קמא פרק
רביעין איכא בהדיא: נרבע אסור בהנאה
אלמא

לנדרבה. ורבי יוחנן, נדמייה למנחת קנאות! — לא דמי, מנחת קנאות לא לכפרה קאתי
אלא לברר עון, אבל אשם תלוי דלכפרה אתי, מתוך שלבו נוקפא גומר ומקדישו. אמר
רבי פרוספדאי אמר רבי יוחנן: שור הנסקל שהוזמו עדי, כל המוחזק בו זכה בו.
אמר רבא: מסתברא מעמא דרבי יוחנן — כגון דאמרי ליה נרבע שורו, אבל אמרו
רבע שורו — הוא בעצמו מידע ידע דלא רבע, ולא מפקר ליה, ופרח ומייתי עדים.
— ומאי שנא מתא דאמר רבה בר אבאי אמר ריש לקיש: עיר הנדחת שהוזמו עדיה,
כל המוחזק בה זכה בה? — עיר הנדחת דרבים נינהו, כל חד אמר דעתיה: אגא לא
חטאי, אחרינא חטא, ומפקר ממוניה. אבל הכא דבדידיה תליא מילתא, הוא בעצמו
מידע ידע דלא רבע, ולא מפקר ליה, ופרח ומייתי עדים. אמר ריש לקיש: הנותן
מתנה לחבירו ואמר הלה "אי אפשי בה" — כל המוחזק בה זכה בה. ומאי שנא
מתא דאמר רבה בר אבבה אמר רב ששת, ואמרי לה אמר רבי אבהו אמר
רב ששת: מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת מתנה לירו: "מתנה זו תיבטל",
מבטולת, "אי אפשי בה" — דבריו קיימין. "בטיילא" "אינה מתנה" — לא אמר פלוס;
באי

אלמא חולין שנשחטו בעורה בשריפה ורמיניה אשם ודאי אינו כן - פירש רבינו יצחק דלרבנן לא פריך, שחרר אשם תלוי אף כי נודע לו קודם שחטוה - אינו חולין אלא קדוש לדמיו, ואם כן לאחר שחטוה פשיטא דבשריפה הוי, ואמאי קרי ליה חולין בעורה? אלא לרבי מאיר דוקא פריך, דאמר: אף אשם תלוי, כי נודע לו קודם שחטוה - ירעה בעדר עם שאר צאנו, דחולין גמורין הוי,

ואפילו הכי קאמר: הבשר יצא לבית השריפה. וניחא דקרי ליה חולין בעורה, ולכך פריך שפיר. ומשנה: תברא כו', אמר רבה אידי ואידי - לרבי מאיר אתי שפיר. והא דקאמר גבי דאי יקבר - משום דחולין גמורים הוי, שהרי הפירשו על הודא, וכי איגלאי מילתא טענה - חולין הוי, אבל אשם תלוי לא הפירשו אלא על הספק. ואף על גב דרבי מאיר לית ליה לבו נוקפא וגמר ומקדשו, היינו דוקא קודם שחטוה, אבל לאחר שחטוה - גמר בלבו ומקדשו, ולכך בשריפה. **רב** אשי אמר לא קשיא - ירשא משום דמיחוי כובב פסול, דהיבא דנורק נראה כובב פסול. ולכך ישרף. אבל ירשא, דמשנשחט ולא נורק עדיין - יקבר, דכיון דלא נורק לא נראה כובב פסול: אבל אשם תלוי דבא על הספק - גם לפני זריקה ישרף, דמיחוי יותר כובב פסול. **קסבר** רבי יוסי כלי שרת מקדשין הפסול בתחלה ליקרב - ואם תאמר: דבפריך "דמנבח מקדש" (זבחים פ"א), בעי רבי שמעון בן לקיש מרבי יוחנן: כלי שרת מהו שיקדשו לכתחלה? ופשט ליה: אין מקדשין. ונימא דלא כרבי יוסי וישא לומר: דבעלמא בשאר פסולין אית ליה אין מקדשין. והבא שאני, דאין זה פסול כל כך, שהיה תחלתו קרבן ובא על נקפת לב, ואינו חולין, דעדיין שם אשם עליו. ורבנן דאמרי ישפך לא קשיא, דיש לומר דבי גמי בעלמא מקדש הני מילי משום דהוו קדשים אך אירע בהן פסול, אבל הבא דנמצא שהיה חולין - אין כלי שרת מקדשים קדשים פסולין.

אמאי

מאי לאו דבריו קיימין - דהדרא למה? - לא, דבריו קיימין - והוא גמי לא קני לה, וכל המחזיק בה זכה בה. מיתבי: האומר לחבירו "דין ודברים אין לי על שדה זו" "אין לי עסק בה" ו"די מסולקת הימנה" - לא אומר כלום; והא "די מסולקת הימנה" כ"א אפשי" דמי, וקתני: לא אומר כלום! - שאני ההם, דאמר: כי סליק נפשיה - מדיון ודברים, מגופה דשדה לא סליק נפשיה. מיתבי: הפותח נכסיו לאחרים והיו בהן עבדים, ואמר הלה "אי אפשי בהן", אם היה רבו שני בהן - אוכלין בתרומה; רבן שמעון בן גמליאל אומר: פיון שאמר "אי אפשי בהן" - כבר זכו בהן יורשין. בשלמא לרבן שמעון בן גמליאל, קסבר: כי יהיב איניש מתנה - אדעתא דמקבלין לה מיניה, כי לא מקבלין לה מיניה - הדרא למה? אלא לתנא קמא, אי כי אמר "אי אפשי בהן" כל המחזיק בהן זכה בהן, הכא דאמר שני "אי אפשי בהן" - הוה להו זרים, וקאכלי זרים תרומה! - קסבר: המפקיד עבדו - יצא לחירות וצריך גמ שחרור מרבו, וקסבר: מעובד לגמ שחרור אוכל בתרומה. "רבי אליעזר אומר: יקרב" כו'. לרבי אליעזר למה לי הלא? הא אמר רבי אליעזר: אשם תלוי בנדרה אתי, דתנן, רבי אליעזר אומר: מתנדב אדם אשם תלוי ככל יום! אמר רב אשי: רבי אליעזר דאמרו לו הוה, דתנן: אלא אומרים לו המתן עד שתפנס לבית הספק, אם

משנשחט נודע" כו'. קתני: תבשר יצא לבית השרפה, אלמא חולין שנשחטו בעורה - בשריפה. ורמיניה: אשם ודאי אינו כן, אם עד שלא נשחט - יצא וירעה בעדר, משנשחט - הרי זה יקבר! אמר רבי אליעזר: תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. אמר רבה: אשם ודאי על אשם תלוי קרמית? אשם ודאי, פיון דלא צריך ליה - לא מקדיש ליה; אשם תלוי, מתוך שלבו נוקפו - גומר ומקדשו! אלא אי קשיא, אשם ודאי על אשם ודאי קשיא, דקתני: הרי זה יקבר; אימא סיפא: והבשר יצא לבית השרפה! הא ודאי תברא, מי ששנה זו לא שנה זו. רב אשי אמר: רישא דקתני באשם תלוי: והבשר יצא לבית השרפה, לא קשיא - משום דמיתחי כובב פסול. "נורק הדים - תבשר ואכל". ואמאי? הא הוה ליה ידעיה! אמר רבא, אמר קרא: "והוא לא ידע ונסלה לו", והא לא הוה ליה ידעיה בשעת סליחה. "רבי יוסי אומר: אפילו הדים בפוס" כו'. לרבי יוסי אמאי וזרק? הא הוה ליה ידעיה בשעת סליחה! אמר רבא: רבי יוסי סבר לה דרבי שמעון, דאמר: כל העומד לזרוק פזרוק דמי. - אימר דאמר רבי שמעון - במידי דעומד לזרוק, אבל האי אין עומד לזרוק! אמר במערבא, קסבר רבי יוסי: כלי שרת מקדשין בו את הפסול בתחלה ליקרב. "אשם ודאי אינו כן" כו'. איתמר: עגלה ערופה אימתי נאסרת? רב המנונא אומר: מחיים, רבא אומר: לאחר עריפה. בשלמא לרבא - מעידנא דאיתעביד בה מעשה, אלא לרב המנונא מאימתי?

אמר

מאי לאו דבריו קיימין והדרא למה? - אלמא היבא דבריו דהרא למרה. **לא** דבריו קיימין ולא קני לה - ולמרה נמי לא הדרא כו'. והוא הדין דהוה נמי מצוי לתרוצי: לא דמי לדריש לקיש, דהבא דכיון דאמר לא לשם מתנה קיבלתיה - הוה למרה, דכי יהיב איניש מתנה אדעתיה דמקבלי לה מיניה, ואי לא מקבלי לאו מתנה היא. אבל דריש לקיש, לאחר שקבלה בתורת מתנה הפקירה. והכי מתרצין לקמן בשמעתין קשיא אחרית, ומיחא בקשיא קמייחא דחיה כי האי גונא, ולקמן דלא מצוי לדחייה שנייה הכי. **האומר לחבירו** - שזיה שותף עמו בשדה זו. דין ודברים אין לי על שדה זו **לא אומר כלום** - ולא אבד זכותו. וקתני **לא אומר כלום** - ד"אי אפשי בה" לאו לשון הפקר לא לשון מתנה הוא. תויבנתא דריש לקיש ורב ששת דאמרו: דבריו קיימין. מדיון ודברים סילק נפשיה - ובהכי עסקין, דאמר כל הלשונות הללו בידך, הילכך אמרין כולוה מדיון ודברים קיימו. והכי קאמר: לא ארין ולא אזכר על שדה זו עם שום אדם, כי מוחזקת שלי היא, ואין לי עסק בה עם שום אדם בין ודברים, וידי מסולקות הימנה בין ודברים. הובות נכסיו - שכבי מרע. בפרק שני דשחיטת חולין (לט"ב) מוקמינן פלוגתא בשזיכה לו שטר מתנה על ידי אחר, ושחק ולבסוף צווח, רבנן סברי: מדאישותיק מיתב ניהא ליה וקטאה, והשתא הוא דהדר ביז, ורבי שמעון סבר: הובית סופו על תחלתו שלא נתרצה בתחלה. **בשלמא** - מדברב שמעון לא קשיא לרבי לקיש, דכיון דאית ליה הובית סופו על תחלתו לא יצאו מיד הראשון, כי יהיב איניש מתנה כו'. אבל לרש לקיש משקנא הפקירה. **אלא לתנא קמא** - קשיא לרש לקיש: כיון דלית ליה הובית סופו וקטאה שני, אי אמרת "אי אפשי" לשון הפקר הוא, הא כי אמר שני "אי אפשי בהן" - כל המחזיק בהן זכה, כדריש לקיש, וקטו עצמן בני חורין מן הופקר, דהפקר ניהו, ואשתבח דאכלי עבדים זרים תרומה! אלא לאו מדאכלי בתרומה שמע מינה: לא אומר שני כלום, דלאו לשון הפקר הוא, ותויבנתא דריש לקיש ורב ששת דאמרו: דבריו קיימין והוי הפקר, ויצא לחירות, דהא זוכה בעצמו מהפקדו. **לבית הספק** - דקצת איסורא בעיא, אי עשה אי לאו אי כרת. **אשם ודאי** - מסתמא לא אקדשה אי הוה ידע ולא צריך ליה, הילכך הקדש טעות הוא. אבל אשם תלוי - הא ספק הוא ליה, והוה סבור דשמא לא חטא ואפילו הכי אקדשה, הילכך גלי אדעתיה דלבו נוקפו וגמר והקדישו. ולא היו חולין שנשחטו בעורה, אלא בשאר קדשים שאירע בהן פסול, ובשרפה כדאמרין בפסחים בפרק "כל שעה" (כ"ב). הכי גרסינן: **רב אשי** אמר משום דמיחוי כובב פסול - ואשם ודאי קא מתרין רב אשי דמיחוי שלאחר זריקה אירע בו פסול, ואתי למימר קדשים שנפסלו נקברים. הוה ליה ידעיה - ורחמנא אמר: ולא ידע הוא דמביא אשם תלוי, הא אי ידע - לא. סליחה - זריקה, היינו עיקר כפרה. דכתיב (ויקרא יז) "ואני נתתיו לכם על המזבח" וגו'. כל העומד לזרוק פזרוק דמי - בבבא קמא בפרק "מרוובה" (ע"ב). הא אינו עומד לזרוק - דהא לא חטא, וסופו להודיע קודם זריקה, ואיגלאי מילתא למפרע דאינו עומד לזרוק. כלי שרת - כגון חבא, דנתקבל הדים בכלי שרת.

מתרצת הגמרא: קָסָבָר – סובר תנא קמא שהמַקְפִּיר עֲבָדוֹ יֵצֵא
לְחֵירוֹת ואסור להשתעבד בו, וְצִדְקָה נָטַ שְׁחָדוֹ מִדְּבַר כְּדִי שִׁיחֵשֵׁב
עבד משוחרר לגבי כל הדינים שחלים עליו, וְקָסָבָר – וגם סובר,
שעבד שיצא לחירות והוא מְעוּקָב לְגַט שְׁחָדוֹ – שעניין לא שחררו
רבו בשטר, אוֹכֵל בְּתוֹמָה אִם רבו כהן. דְּהֵינּוּ, שבאמת תנא קמא
סובר כריש לקיש שאמירת 'אי אפשי' לגבי מתנה מועילה
להחשיבה הפקר, ואכן עבדים אלו מופקדים ויצאו לחירות, אלא
שכיון שהם זקוקים לשטר שחרור מהמקבל שהפקים, יכולים הם
לאכול בתרומה כדין עבדי כהן.
שנינו במשנה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר יִקְרָב בּוֹ שֶׁאִם אֵינוּ בֹא עַל חֹטֵא
זֶה הִרִי הוּא בֹא עַל חֹטֵא אַחֵר.
הגמרא מבררת את שיטת רבי אליעזר. מקשה הגמרא: לְרַבִּי
אֱלִיעֶזֶר לָמָּה לִי חֹטֵא – מדוע אמר שרק משום שחטא בחטא אחר
יכול להקריבו לאשם, הֵא – והרי אִמָּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֲשֶׁם תְּלִי, ⁷³
בְּנִדְבָה אֲחֵי – בנדבה בא, גם ללא חטא. דְּתַנּוּ – שכן שנינו במשנה
(להלן בה) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, מִתְנַדֵּב אֲדָם אֲשֶׁם תְּלִי בְּכָל יוֹם, ⁷⁵
דְּהֵינּוּ, שיכול להביא קרבן זה בנדבה גם כשברור לו שלא חטא.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אֲשֵׁי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דָּמְרוּ לוֹ הוּא, כלומר
רבי אליעזר כאן נוקט כן לדעת אותם החכמים שלא הניחו לבבא
בן בוטא להביא אשם תלוי ביום שלאחר יום כיפור, דְּתַנּוּ – שכן
שנינו במשנה להלן (ס) שבבא בן בוטא רצה להקריב כל יום אשם
תלוי, ואף ביום שלאחר יום הכיפורים רצה להביא, אֲמָלָא שְׁהוּ
אומרים לו החכמים, הִמְתֵּן עוֹד שֶׁתִּקְנֶנָּה לְבֵית הַסֶּפֶק – עד שיתמנע
אצלך ספק שמא חטאת ואז תוכל להביא, אבל מיד לאחר יום
כיפור שעדיין אין להסתפק שמא חטאת אין להביא, כיון שיום
הכיפורים כבר כיפר על כל הספקות. ולדעה זו התייר כאן רבי
אליעזר את הקרבת האשם רק משום שיש לו להסתפק שחטא
בחטא אחר, כיון שלפי אותם חכמים צריך ספק חטא כדי שיהיה
יכול להביא אשם תלוי.
שנינו במשנה: אִם מִשְׁנִשְׁחַט נִדְעָ בּוֹ לוֹ, יִשְׁפַךְ הָדָם, והבשר יצא
לבית השריפה.
הגמרא מקשה סתירה בדברי המשנה: קִתְּנִי – שנינו במשנה, שאם
נודע לאחר שחיטה הַבָּשָׂר יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרִיפָה, אֲמָלָא – מוכח מכאן
שהולין שִׁנְשַׁחְמוּ בְּעוֹרָה דֵּינָם בְּשִׂרְיָה, שהרי באופן שנודע למביא
האשם שלא חטא, מתברר שהקדשתו של הקרבן היתה בטעות
ויש להחשיבו כחולין. וְרַבִּינֵיהּ – ויש להקשות על כך, ממה ששנינו
במשנה המשנה, אֲשֶׁם וְדָאִי אֵינוּ בָּן, אלא אם נודע לו שלא חטא
עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחַט, יֵצֵא וְיִרְעָה בְּעֶרְדּוֹ, ואם נודע הדבר מִשְׁנִשְׁחַט הָרִי
זֶה יִקְרָב. והרי גם אשם זה הודקש בטעות ויש להחשיבו כחולין
שנשחטו בעזרה, ומדוע אומרת המשנה שדינו בקבורה.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, תִּבְרָא – אכן דיני משנה זו
מקשים ומשברים זה לזה, ולכן צריך לומר שֶׁיִשְׁנֶה הַלְכָה זו
לֹא שֶׁנֶּהֱ הַלְכָה זו, כלומר דין זה שנוי במחלוקת תנאים, ומשנתניו
נשנתה על ידי שני תנאים שונים.
תירון נוסף: אָמַר רַבָּה, אֲשֶׁם יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרִיפָה – וכי אתה
מקשה מהרישא שעוסקת באשם תלוי על הסיפא העוסקת באשם
ודאי, והלא יש לחלק בניהם, דָּאֲשֶׁם וְדָאִי, בֵּין דָּלָא צִרְדָּה לִיָּה לֹא
מִקְרִישׁ לִיָּה, כלומר הקדישו רק משום שסבר שודאי חטא, ובאופן
זה לא הקדישו על הצד שיתברר שלא חטא ואינו צריך להביא
קרבן, ואם כן עתה מתברר שהקדש בטעות הוא, ונחשבת לבחמה
חולין שנשחטה בעזרה ודינה באמת בקבורה, אבל אֲשֶׁם תְּלִי
שֶׁבֶא עַל הַסֶּפֶק, מִתּוֹךְ שִׁלְבוּ נִקְפָּה נִזְמֵר וּמִקְרִישׁוֹ. דְּהֵינּוּ, שכן
שהקדיש אף שיער שאולי לא חטא, גילה בדעתו שמקדיש משום
שליבו נוקפא, וגמר בדעתו להקדישו אף על הצד שלא חטא,
ולפיכך אף כאשר מתברר שלא חטא אין זה הקדש בטעות, אלא
נחשב כקדשים שאירע בהם פסול שדינם בשריפה.
ממשיך רבה: אֲמָלָא אִי קִשְׁיָא – אם באת להקשות על משנתנו אֲשֶׁם
וְדָאִי עַל אֲשֶׁם וְדָאִי קִשְׁיָא – יש לך להקשות ממה ששנינו לגבי
אשם ודאי על מה ששנינו לגבי אשם ודאי, דְּקִתְּנִי – ששנינו לגבי

מֵאִי לֹא דְּקִרְיָו קִימִין – האם אין כוונת רב ששת במה שאמר
'דבריו קיימין' דְּהֵרָא לְמָרָה – שחזרת המתנה לבעליה [הנותן]
ואינה הפקר, ושלא כדברי ריש לקיש.
מתרצת הגמרא: לֹא – אין הכוונה שחזרת לבעלים, אלא הכוונה
שהמתנה יצאה מרשות הנותן ודְּקִרְיָו של המקבל קִימִין, והוא נָמִי
לֹא קִנִּי לָהּ – ואף הוא לא זוכה בה, ונמצא שהיא הפקר וְכָל
הַפְחִזִיק בָּהּ, וכסברת ריש לקיש.
הגמרא מקשה על ריש לקיש מברייטא: מִיתִיבִי – הקשו בני
הישיבה, שנינו בברייטא, הָאִמָּר לְחִבְרִי שִׁהִיה שוֹתֵף עִימּוֹ בַּשְּׂדֶה,
דִּין וְדָרְבִּים אֵין לִי עַל שְׂדֶה זו, וכן אם אמר לו אֵין לִי עֶסֶק בָּהּ, וכן
אם אמר דִּי מְסוֹלֶקֶת הִמְנָה, לֹא אִמָּר בָּלוֹם – לא איבד את זכותו
בשדה. מבארת הגמרא את הקריאי: וְהָא – והרי משמעות לשון
יְדִי מְסוֹלֶקֶת הִמְנָה, בָּאִי אֲפִשִׁי דָמִי – היא כמשמעות לשון אי
אפשי בה, שבשתייהן רק אומר שאינו רוצה בדבר, וְקִתְּנִי לֹא אִמָּר
בָּלוֹם, דְּהֵינּוּ, שאמירה כזו לא גורמת לו לאבד את זכותו בשדה,
וקשה על ריש לקיש שאמר שאמירת 'אי אפשי' גורמת למקבל
לאבד זכותו במתנה.
מתרצת הגמרא: שְׂאֵנִי הָתָם – שונה הדבר שם בברייטא, (דאמר)
[דְּאִמְרִינָן] בִּי סִילִק נְפִשִׁיה – שכאשר אמר שמסלק עצמו מהשדה,
כוונתו היתה שמסלק עצמו מְדִין וְדָרְבִּים, דְּהֵינּוּ שאומר שלא ידון
עליה עם שום אדם. ומדובר באופן שאמר את שלושת הלשונות
ביחד, ולכן כל הלשונות מתפרשות על מה שאמר בתחילה 'דין
דברים, אבל מִנְפָּה דְּרָדָה – מכותו בשדה עצמו בלא סִילִק
נְפִשִׁיה – לא סילק עצמו. ואין להקשות מכאן על דברי ריש לקיש,
שעסק באופן שהמקבל סילק עצמו מגוף המתנה.
הגמרא מוסיפה להקשות על ריש לקיש מברייטא אחרת: מִיתִיבִי –
הקשו בני הישיבה, שנינו בברייטא, הַבּוֹתָב נָכְסִי לְאַחֲרִים – שכבי
מרע המזכה נכסיו לאחרים על ידי שטר מתנה, וְהִיזִי בָּהּ – בין-
הנכסים עֲבָדִים, ובתחילה שנת המקבל, לאחר מכן חזר וְאָמַר
הָלֹא – המקבל, אִי אֲפִשִׁי בָּהּ, אִם הָיָה רָבִי שֶׁנִּי וְ-מקבל המתנה
בָּהּ, אוֹכֵלִין הַעֲבָדִים בְּתוֹמָה, כיון שזכה גם בהם ולא הועילה לו
אמירתו והרי הם עבדיו. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר, בֵּין שְׂאִמָּר
המקבל אִי אֲפִשִׁי בָּהּ, כָּבֵר זָכוּ בָּהּ הַיּוֹשֵׁבִין שֶׁל נוֹתֵן המתנה.
כלומר, הועילה אמירתו שלא יזכה בהם, ואם יורשי הנותן
ישראלים הם, אין העבדים אוכלים בתרומה. ומבארת הגמרא
בחולין (ט) שמחלוקת התנאים היא, האם מה שצווה לבסוף
שאינו רוצה בה, מוכיח על תחילתו שלא התכוון לקנות, או שמא
רק עתה חוזר בו ואין זה מועיל. אומרת הגמרא: בְּשִׁלְמָא לְרַבִּין
שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל – מובן הדבר שאין להקשות על ריש לקיש
מדברי רבן שמעון בן גמליאל, כיון שטעמו של רבן שמעון בן
גמליאל הוא משום דְּקָסָבָר בִּי הָיִיב אֵינִישׁ מִתְּנָה אֲדַעְתָּא דְּמִקְבְּלִין
לָהּ מִינֵיהּ – כאשר אדם נותן מתנה נתינתו היא על דעת שיקבלו
אותה ממנו, וממילא בִּי לֹא מִקְבְּלִין לָהּ מִינֵיהּ הֵרָא לְמָרָה – כאשר
המקבל אינו רוצה במתנה, היא מתבטלת וחזרת לרשות הנותן,
וכיון שסובר רבן שמעון בן גמליאל שהוכיח סופו על תחילתו
שכלל לא רצה לקבלה, נמצא שלא על דעת כן ניתנה המתנה
ולכן חזרת לבעלים, ואין להקשות מדבריו על ריש לקיש הסובר
ש'אי אפשי' היא לשון הפקר. אֲמָלָא לְתַנָּא קָמָא – אבל לפי תנא
קמא שסובר שאין סופו מוכיח על תחילתו, וקנאו השני, אם כן
קשה על ריש לקיש, שהרי אִי בִי אָמַר – אם סובר לגבי כל מתנה
שכאשר אמר אִי אֲפִשִׁי בָּהּ, הדין הוא שְׁלֵל הַפְחִזִיק בָּהּ זָכָה בָּהּ,
כריש לקיש, אם כן הָכָא – כאן לגבי מתנת עבדים, דְּאִמָּר שְׁנִי
וְ-המקבל אִי אֲפִשִׁי בָּהּ, ובכך הופקרו העבדים, ומיד מחזיקים
העבדים בעצמם וזוכים בעצמם ויוצאים לחירות, אם כן הָיוּ לָהּ
וְרִים – ישראלים רגילים שאסורים בתרומה, שהרי עתה אינם
עבדיו של כהן, וְקָאֵבִי לוֹ – ונמצא שאוכלים וְרִים תְּרוּמָה, והרי לא
יתכן שהתנא יאמר כן, אלא על כרחך סובר תנא קמא שלא כדברי
ריש לקיש, ואמירת אי אפשי אינה מועילה כלל והמקבל זוכה
בעבדים, וכיון שהוא כהן הם אוכלים בתרומה.

המשך ביאור למס' כריתות ליום ראשון עמ' א

הַרְאִשׁוֹנָה בְּמִזְדִּיר וְאֵת הַשְּׁנִיָּה בְּשׁוֹנֵג, פְּטוּר, מִשּׁוּם שֶׁאֵכִילַת
הַרְאִשׁוֹנָה הִיחֵד בְּמִזְדִּיר, שֶׁאֵין מְבִיאִים עָלָיו קֶרֶב, וּבִאֲכִילַת הַשְּׁנִיָּה
לֹא הָיוּ לִפְנֵינוּ שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת. וְרַבִּי מְחִיבֵי אִשֶּׁם תְּלוּי גַם כִּשְׁהַשְּׁנִיָּה
בְּשׁוֹנֵג, כְּשִׁיטְתוֹ שֶׁאֵף בִּסְפֵק שֶׁל חֲתִיכָה אַחַת חִיבֵי אִשֶּׁם תְּלוּי.
מִמְשִׁיכָה הַבְּרִייתָא: אִם אָכַל אֶת שְׁתֵּיהֶן בְּמִזְדִּיר, פְּטוּר שֶׁאֵין קֶרֶב
בֹּא עַל מִזְדִּיר. אֲכִלּוּם שְׁנֵי – שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם אֶת שְׁתֵּי הַחֲתִיכוֹת בְּשׁוֹנֵג,
שְׁנֵיהֶן חִיבִין – כָּל אֶחָד מְבִיא אִשֶּׁם תְּלוּי. וּמִבֵּאֵר הַבְּרִייתָא: הַשְּׁנִי
– מִה שֶׁהִשְׁנִי מְבִיא אִשֶּׁם תְּלוּי עַל הַחֲתִיכָה הַשְּׁנִיָּה, לֹא מִן הַדִּין
הוּא, שֶׁהָיָה כִּשְׁאֲכִלָה לֹא הָיוּ לִפְנֵינוּ שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אֲלָא שֶׁאִם אֶתֶּה
אוֹמֵר שֶׁהִשְׁנִי פְּטוּר עַל הַחֲתִיכָה הַשְּׁנִיָּה, קִבְּעָתָּ אֶת הַרְאִשׁוֹנָה
בְּחִטָּאתָ, כְּלוּמָר, הֵינָנו טוֹעִים לֹמֵר שֶׁהִטְעַם שֶׁהִשְׁנִי פְּטוּר מִשּׁוּם
שֶׁהוּא אֲכָל שׁוּמֵן, וּמִמִּילָא הַרְאִשׁוֹן אֲכָל חֶלֶב, וְנִבּוֹא לַחִיבֵי אֶת
הַרְאִשׁוֹן חֲטָאת וְלֹא אִשֶּׁם תְּלוּי.
מִבְּרֵרַת הַגְּמָרָא: וּמִנּוּ – הַסִּיפָא שֶׁל הַבְּרִייתָא, לִגְבֵי שְׁנֵי שֶׁאֲכָלוּ
בְּשׁוֹנֵג אֶת שְׁתֵּי הַחֲתִיכוֹת, כְּשִׁיטְתָּ מִי הִיא, אִי כְּדַעַת רַבִּי
שֶׁבְּבְרִיתָא, הַסּוֹבֵר שֶׁאִשֶּׁם תְּלוּי בֹּא אֵף עַל סֵפֶק חֲתִיכָה אַחַת, אִם
כֵּן יִקְשֶׁה, מִדּוּעַ אִמְרָה הַבְּרִייתָא שֶׁהָאִשֶּׁם שֶׁל הַשְּׁנִי אֵינוֹ מִן הַדִּין,
וְהִלָּא מִן הַדִּין וּמִן הַדִּין הוּא – בּוֹדָאֵי הוּא חִיבֵי גִמּוּר מִן הַדִּין, שֶׁהָיָה
אֵף בִּאֲוֹכַל חֲתִיכָה אַחַת מִסּוּפֶקֶת סוֹבֵר רַבִּי שְׁחִיבִים אִשֶּׁם תְּלוּי,
וְאִי כְּדַעַת רַבִּינָן, הַסּוֹבֵרִים שֶׁאֵין מְבִיאִים אִשֶּׁם תְּלוּי אֲלָא בִּסְפֵק שֶׁל
שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אִם כֵּן יִקְשֶׁה, וְכִי מִשּׁוּם דָּלָא נִקְבַּע רְאִשׁוֹן בְּחִטָּאת –
כְּדִי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ הַרְאִשׁוֹן לְהִבְיֵא חֲטָאת עַל אֲכִילַת הַחֲתִיכָה
הַרְאִשׁוֹנָה, נִימָא לֵיה שְׁנֵי אִימֵי חוֹלִין לְעוֹרָה – נִאֲמַר לִשְׁנֵי לְהִבְיֵא
חוֹלִין לְעוֹרָה, שֶׁהָיָה כִּיּוֹן שֶׁאֵין מְבִיאִים אִשֶּׁם תְּלוּי בִּסְפֵק חֲתִיכָה
אַחַת, הָאִשֶּׁם שִׁבְיָא הַשְּׁנִי הוּא חוֹלִין בְּעוֹרָה.
מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אוֹמֵר רַבִּי אִשִּׁי,

דְּהִתְנִן (שם), רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִתְנַגֵּב אִדָּם אִשֶּׁם תְּלוּי בְּכָל יוֹם, וְאֵף
אִם אֵין סֵפֶק לִפְנֵינוּ.
מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אוֹמֵר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּבִבְרָא בֵּן בּוֹטָא
– מִה שֶׁהוֹצִירָךְ רַב נַחֲמָן לֹמֵר שֶׁלְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר חִיבֵי רַק בִּאֲוֹפֵן
שֶׁאֲכָלָה, הוּא לִפִּי שִׁיטַת בָּבָא בֵּן בּוֹטָא, דְּהִתְנִן – שְׁשִׁנִּינוּ לִקְמָן (שם),
שֶׁהָיָה בָּבָא בֵּן בּוֹטָא מְבִיא אִשֶּׁם תְּלוּי כָּל יוֹם חוּץ מִמַּחֲרַת יוֹם
הַכִּיפּוּרִים, כִּיּוֹן שִׁיּוֹם הַכִּיפּוּרִים כִּיפֵר עַל סֵפֶק עֲבִירָה שְׁבִידוֹ,
וְנִשְׁבַּע שֶׁאֵילוֹ הָיוּ מְנִיחִים לוֹ הִיָּה מְבִיא גַם בִּאֲוֹתוֹ יוֹם, אֲלָא שֶׁהָיוּ
אוֹמְרִים לִי הִתְנִן עַד שֶׁתִּכְנַס לְבֵית סֵפֶק – הִתְנִן עַד שֶׁיַּעֲבֹר עֲלֶיךָ
זִמָּן שֶׁתּוּכַל לְבֹא בּוֹ לִידֵי סֵפֶק חֲטָא, וְלִפִּי שִׁיטָה זֹאת אֵפִילוֹ לְרַבִּי
אֱלִיעֶזֶר צָרִיךְ שִׁיאֲכַל אֶת חֲתִיכַת הַבֶּשֶׂר כְּדִי שִׁיְהִיָּה מִקְצַת סֵפֶק
וְאֵף בִּסְפֵק חֲתִיכָה אַחַת.
הַגְּמָרָא מְבִאֵר בְּרִייתָא בְּדִין שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת לִגְבֵי חִיבֵי אִשֶּׁם תְּלוּי:
הָנּוּ רַבִּינָן בְּבְרִיתָא, הָיוּ לִפְנֵינוּ שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אַחַת שֶׁל שׁוּמֵן וְאַחַת
שֶׁל חֶלֶב, כֹּא יִשְׂרָאֵל וְאָכַל אֶת הַרְאִשׁוֹנָה, וְכֹא עוֹבֵד בּוֹכְבִּים וְאָכַל
אֶת הַשְּׁנִיָּה, חִיבֵי יִשְׂרָאֵל אִשֶּׁם תְּלוּי עַל אֲכִילַת הַרְאִשׁוֹנָה, כִּיּוֹן
שֶׁבִשְׁעָה שֶׁאֲכָל הָיוּ לִפְנֵינוּ שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, וְכֵן אִם בֹּא בְּכָל וְאֲכָל אֶת
הַשְּׁנִיָּה, וְכֵן עוֹרֵב שֶׁאֲכָל אֶת הַשְּׁנִיָּה, חִיבֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲכִילַת
הַרְאִשׁוֹנָה. אֲבָל אִם כֹּא עוֹבֵד בּוֹכְבִּים וְאָכַל אֶת הַרְאִשׁוֹנָה, וְאַחֲרָיו
כֹּא יִשְׂרָאֵל וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה, פְּטוּר, כִּיּוֹן שֶׁבִשְׁעָה אֲכִילָתוֹ לֹא הָיוּ
לִפְנֵינוּ שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת. וְרַבִּי מְחִיבֵי אֵף עַל אֲכִילַת הַשְּׁנִיָּה, מִשּׁוּם שֶׁרַבִּי
סוֹבֵר שֶׁאִשֶּׁם תְּלוּי חִיבֵי אֵף בִּסְפֵק שֶׁל חֲתִיכָה אַחַת. מִמְשִׁיכָה
הַבְּרִייתָא וְאוֹמֵרֶת דִּין נֹסֶף: אִם אָכַל יִשְׂרָאֵל אֶת הַחֲתִיכָה הַרְאִשׁוֹנָה
בְּשׁוֹנֵג, שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סֵפֶק חֶלֶב, וְאֵת הַשְּׁנִיָּה אֲכָל בְּמִזְדִּיר, שִׁידַע
שִׁישׁ כֹּאן סֵפֶק, חִיבֵי עַל אֲכִילַת הַרְאִשׁוֹנָה אִשֶּׁם תְּלוּי, כִּי כִּשְׁאֲכָל
אֶת הַרְאִשׁוֹנָה, שֶׁשָּׁנֵג בָּהּ, הָיוּ לִפְנֵינוּ שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אֵךְ אִם אֲכָל אֶת

אגרות קודש

ב"ה, י"ט אלול, תשכ"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו עם המצורף אליו, ראשי פרקים מדברי ימי חיי.

ומובן שאין מקום לבקשת סליחה, וגם להבא יכול לכתוב בעת הצורך, אלא שיהי רצון מהשי"ת
שהוא עצם הטוב ומטבע הטוב להיטיב שתוכן מכתביו יהיו משמחים וטובים בטוב הנראה והנגלה.

ולתוכן מכתבו, והתקוה שלעת קבלת המענה כבר הוטב מצב רוחו,

הנה כיון שעל האדם לעשות התלוי בו בדרך הטבע, וכמה מקרים דומים כשלו ובפרט בתקופתנו
זו, בטח שואל דעת מומחה במקצוע וממלא הוראתו, אלא ועיקר עליו להתבונן בענין מציאות בורא
עולם ומנהיגו, שהרי רואים במוחש שאין העולם הפקר, ויש בעל הבית לבירה זו, והסדר שמוצאים
בשטח הדומם וכו' שהוא רובו ככולו של העולם שמסביב לנו מכריח, שבדאי ישנו סדר גם בחלק
הקטנטן בו, ועד להאדם, ואין לומר שאין בו סדר או ששורר בו היפך הסדר.

והרי זוהי גם גישת המדע, שאותן החוקים השולטים ב99 אחוז של איזה תופעה, בודאי ששולט
הסדר באחוז האחד שעדיין לא נבחן או שאינו נראה וכו'

המשך בעמוד הבא

17 דגים, שהרי לא ניכר שהוא דם מותר, ובי תניא תהיא מתינתא -
 18 ומה ששנינו בברייתא שדם דגים מותר לכתחילה, היינו באופן
 19 דאית ביה - שיש בדם קשקשים, שניכר הדבר שהוא דם דגים, ולא
 20 יטעו להתיר מחמתו גם דם בהמה, ואילו דם אדם אסרה הברייתא
 21 בכל אופן, משום מראית העין, כיון שלא שייך בו היכר כשהוא
 22 כנוס. ובי קאמר - ומה שאמר רב שדם דגים אסור, היינו באופן
 23 דלית ביה - שאין בו קשקשים, שגזרו עליו חכמים איסור מחשש
 24 שיטעו ויתירו מחמתו גם דם בהמה.
 25 הגמרא מבארת את דין דם האדם: אמר רב ששת, דם מהלכי
 26 שתיים, אפילו מצות פרוש אין בו - אין אפילו מצוה מדרבנן לפרוש
 27 מאכילתו, אלא הוא מותר לכתחילה.
 28 מקשה הגמרא, מיתבי, שנינו בברייתא, דם תחול, דם הלב, דם
 29 הקליות ודם אברים, הרי אלו כלא תעשה. דם מהלכי שתיים, דם
 30 שרצים ודמשים, אסור ואין חייב עליו. ומבואר בברייתא שיש איסור
 31 באכילת דם אדם, ושלא כדברי רב ששת. מתרצת הגמרא: כי
 32 תנא - מה ששנינו בברייתא שדם אדם אסור,

1 אם כן דביותה - בדומה לכך, גבי דם מהלכי שתיים שאמרה
 2 הברייתא לפני כן שהוא אסור, מדובר בשלא בינסו, ועדיין ניכר
 3 שהוא בא מאדם, ואם כן אין הטעם משום מראית העין, אלא זהו
 4 איסור בפני עצמו, וקשה, מי אסור - וכי דם אדם שאינו כנוס אסור
 5 באכילה, והא תניא בברייתא, דם שעל גבי כפר, שנשך האדם את
 6 הכפר בפיו ויצא דם מבין שיניו על הכפר, יש מצוה מדרבנן
 7 לפרוש מאכילתו, ולכן גזרו לדם מהכפר ואוכלו לכפר. אבל דם
 8 של בין השניים, כל זמן שנמצא בתוך פיו, אין בו אפילו מצוה
 9 פרישה, אלא מוצצו ובוטלו ואינו חושש, כיון שאין מי שרואה זאת.
 10 ועל כל פנים מבואר שדם שעל גבי הכפר שאינו כנוס, אין בו
 11 איסור גמור אלא רק מצוה לפרוש ממנו, ואילו בברייתא מבואר
 12 שבדם מהלכי שתיים יש איסור גמור בכל אופן, ואף כשאינו כנוס
 13 וניכר שהוא דם אדם.
 14 הגמרא חוזרת בה מתירוצה הראשון, ומיישבת באופן אחר את
 15 הסתירה בין דברי רב לבין הברייתא. מתרצת הגמרא: אלא, באמת
 16 בין דברי רב ובין הברייתא עוסקים בדם כנוס, ולכן אסר רב דם

המשך ביאור למס' כריתות ליום שישי עמ' ב

14 מקום בין דבועדנא דאפרשיה - בזמן שהפריש בהמה זו לקרבן [לא
 15 ידע שחטא אלא היה מסופק בכך, תנא ותעשה בעדה. משום שלא
 16 הקדיש אותה על דעת שתוקרב לחטאת על הודאי, אלא רק
 17 לאשם תלוי הבא על הספק. ובגודע לו שלא חטא, הוזכרה
 18 מחלוקתם כדי להודיע בין דבועדנא דאפרשיה על גב שהתברר דלא
 19 חטא, ולכאורה על דעת כן לא הקדיש את הבהמה, שהרי הוא
 20 פטור מקרבן, מכל מקום בין דבועדנא דאפרשיה - בזמן שהפריש
 21 אותה לקרבן לא ידע זאת], לבו נוקפו היה ו-היה, הלכך גמר
 22 ומקדיש - הוא מחליט בדעתו להקדיש אותה באופן מוחלט, גם על
 23 הצד שיתברר שאינו מחויב בקרבן זה.
 24 הגמרא מבארת אופן שבו מודה רבי מאיר לחכמים שהמופרש
 25 לאשם תלוי ירעה עד שיסתאב: אמר רב ששת, מודה רבי מאיר
 26 לחכמים

1 שלא היה צריך לו, אין הקרבן קדוש. ורפנן כברי, מתוך שלבו
 2 נוקפו - שמתירא שמא חטא, גומר בדעתו ומקדיש את הבהמה
 3 מלכתחילה לקרבן, גם על הצד שיתברר שלא חטא, ולפיכך חלה
 4 עליה קדושה, והיא יוצאת לחולין רק לאחר שיפול בה מום
 5 ותימכר, ובדמיה צריך להביא קרבן אחר.
 6 הגמרא מביאה ברייתא הדנה במחלוקת רבי מאיר וחכמים: תנא -
 7 שנינו בברייתא, המקדיש בהמה לאשם תלוי, והתברר שאינו חייב
 8 להביאו, בין אם התברר כן על ידי שגודע לו שחטא וממילא חייב
 9 חטאת ולא אשם תלוי, ובין אם התברר כן על ידי שגודע לו שלא
 10 חטא, פליגי רבי מאיר ורפנן האם הקרבן יוצא לחולין או ירעה עד
 11 שיסתאב. מבארת הגמרא: בגודע לו שחטא הוזכרה בברייתא
 12 מחלוקתם, כדי להודיע כחזו - חזק דעתו דרבי מאיר, דאף על גב
 13 דידע לבסוף דחטא והתברר שלמעשה מחויב הוא בקרבן, מכל

המשך מהעמוד הקודם

שמזה מסקנא המידית, שסוף סוף הסדר והטוב מנצח, וזה נותן בטחה ועודד רוח, שאף שלפי
 שעה הטוב מכוסה ע"י תופעה פלונית ע"י מיחוש פלוני, בודאי שניתנו לאדם הכחות להתגבר עליהם
 באם רק ירצה אלא שבטבע הבריאה, ששינוי במצב הוא בא צעד אחר צעד ולא בפעם אחת מן הקצה
 אל הקצה וכו', וההתבוננות בהאמור ובפרט לפי כתבו ע"ד חינוכו ועסקו במדעים, עלי להביא לעודד
 רוח ולתוספת בבטחון עצמו ולאפטימיזם בכלל, שע"י כל זה יתוסף גם במרץ ובשיפור המצב, אלא
 שכנ"ל צעד אחר צעד.

באם תמיד זקוקים לברכת יוצר האדם ומנהיגו הוא השם יתברך ויתעלה עאכו"כ ככהנ"ל
 שזקוקים לתוספת ברכה ולברכה מיוחדת, והצנור והכלי לזה הוא, הנהגה בחיי היום יומים מתאימה
 להוראות תורתנו תורת חיים ובקיום מצותי עליהם נאמר וחי בהם, ואין נפקא מינה באם מבינים
 הקישור בין הנהגה והברכה או לא, ובדוגמת דבר בנוגע לשיפור מצב הגוף ע"י סממני רפואה, שאין
 נפק"מ כ"כ באם החלש מבין איך סממני רפואה מרפאים, ובפרט כשהרפואה באה לאחר זמן, ובלבד
 שיקח הסממני רפואה, ובודאי לדכוותי למר אריכות בהאמור אין בה צורך, ואצפה לבשו"ט בכל
 האמור.

והרי הימים ימי רצון, ימי חדש אלול חדש הרחמים והרצון.

בברכה לכתובה וחתימה טובה ולבשו"ט.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **כב** מי שנתלכלכו ידיו בטיט קצא - מקנחם בזנב הסוס או בזנב הפרה²⁶⁸, או במפה הקשה קצב העשויה
2 לאחוז בה הקוצים^{קצג}, אבל לא במפה קצד שמקנחים בה הירדים, שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחל,
3 ויבא לכבם המפה קצה:

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, סעיף כב:

ביאורי הלכה

קצא] ידיו בטיט - וכן מי שנתלכלכו ידיו בשאר לכלוך או טינוף כגון צואה או מים סרוחים שרגילים לשטוף המטלית מיד לאחר הקינוח²⁶⁷.
קצב] במפה הקשה - כמו שק עב ומחצלת²⁶⁹.
קצג] הקוצים - מותר לקנח בסמרטוט לכלוך כשאין מקפידים לכבסו מיד לאחר הקינוח, אבל טינוף גדול כצואה טוב לנגבו לכתחילה בעזרת נייר המושלך לאשפה לאחר הניגוב²⁷⁰.
קצד] במפה - מגבת או מטפחת.
קצה] לכבם המפה - מי שעבר וכיבס בגדו באופן שיש בו איסור²⁷¹ לדברי הכל²⁷², אם עשה במזיד אסור לו²⁷³ ליהנות מכיבוס זה לעולם²⁷⁴, ולאחרים מותר מיד במוצאי שבת, ואם בשוגג אסור ליהנות ממנו (לו ולאחרים) עד מוצאי שבת.
ונכרי שכיבס בגד עבור ישראל, בין בשוגג בין במזיד - אסור למוצאי שבת עד שיעשו²⁷⁵.

ציונים והוספות

מקום יש להקל מטעם אחר, משום שלכתחילה לא חלה עליו הגזירה, וכדמשמע מהלשון "שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול", והרי בחול אינו מכבסו, וייתכן שבכלל זה כל דבר שלא רגילים לרחצו מיד אלא להשליכו עם שאר הכבסים שרגילים לכבסם במשך השבוע, ולפי סברא זו מותר לקנח לכלוך קל במגבות או מפיות בד המוגשות בסעודות שונות,
אך בטינוף שרגילים לשוטפו מיד כמו מגבת מטונפת בצואה ששוטפים אותה קודם שמשליכים לכביסה (ולרוב עושים זאת גם בסמרטוט כשהוא מטונף בצואה או בטיט) - אסור לנגב בה, גם אם לא מקפידים עליה.
ומכל-מקום, מוטב לנקות טינוף גדול בנייר המושלך לאשפה לאחר הניקוי, או על ידי שפיכת מים שיסירו את עיקר הטינוף, ואת שאריות המים מותר לנגב בסמרטוט כיון שאינם מסריחים ביותר, ולא רגילים לכבסו מיד.
וראה להלן סעיף כג שהעדיפו השימוש בנייר גם לניקוי נוזלים אף שאינם ממש מטונפים.
(271) אפילו רק מדרבנן.
(272) משא"כ בדבר שיש בו מחלוקת כמו נייעור אבק דלעיל סעיף ג, שאז מותר ליהנות ממנו מיד.
(273) או למי שנתכבס בשבילו, אלא אם כן ניקה נגד רצונו של בעל הבגד, או שהוא לכלוך שבעל הבגד אינו מקפיד עליו וכיבסו במים נגד רצונו של בעל הבגד שהיה מעוניין לכבסו באופן המותר ללא מים.
(274) ורשאי ללכלכו ולכבסו שוב כדי ליהנות ממנו, אבל לא יועיל לכבסו שוב ללא שיתלכלך. ראה בירור הלכה (זילבר) סי' שב.
(275) סי' שיח ס"א והמבואר שם.

קצא] ידיו בטיט - וכן מי שנתלכלכו ידיו בשאר לכלוך או טינוף כגון צואה או מים סרוחים שרגילים לשטוף המטלית מיד לאחר הקינוח²⁶⁷.
קצב] במפה הקשה - כמו שק עב ומחצלת²⁶⁹.
קצג] הקוצים - מותר לקנח בסמרטוט לכלוך כשאין מקפידים לכבסו מיד לאחר הקינוח, אבל טינוף גדול כצואה טוב לנגבו לכתחילה בעזרת נייר המושלך לאשפה לאחר הניגוב²⁷⁰.

(267) אלא שבצואה הרגילות לרחוץ את ידיו ולא לקנחם מיד, משא"כ בטיט שאינו מסריח, ובניגוב מים סרוחים יש להזהר גם מסחיטתם, אף שאין בזה 'שרייתו זהו כיבוסו'.
(268) ניגוב בזנב בהמה אינו נחשב כטלטול מוקצה, משום שלא אסרו אלא גוף הבע"ח ולא שערן המחובר להם (ביה"ל ד"ה מקנחה), או משום שרגילים בכך לנגב ידיים מלוכלכות בשערותיו וחשיב כעומד לכך - ולכן אין השערות מוקצה - אע"ג שמחוברות לבע"ח (שש"כ פכ"ז הע נו בשם הגרש"ז א), אמנם יש שסברו (תורת שבת סי' שב ס"ק כא, חזון יחזקאל על תוספתא שבת פ"ז ה"ה) שהשערות נחשבות כמוקצה והיתר הקינוח בזנב הסוס עוסק בזנב תלוש (ואין כן משמעות שוע"ר), ויש שחידשו (שביתת השבת, הקוצר, באר רחובות ס"ק לו ד"ה עוד יש) שאף אם הזנב מחובר ודינו כמוקצה, מכל-מקום טלטול מקצתו נחשב כטלטול מן הצד המותר בטלטול לצורך דבר המותר.

(269) ערוך השלחן סכ"ב, והוא-הדין לכל דבר שיש בו שינוי מדרך החול.

(270) לעיל (סעיף כ) לגבי ניגוב מים הקילו ע"י סמרטוט שלא מקפידים לסוחטו, כיון שגם אם יסחוט לא יתחייב, אך מכל-מקום בנידון דידן שהחשש שמא יכבס הסמרטוט (כדרכו ע"י כסוס וכו') ויתחייב משום מכבס אולי יש לאסור, ועוד שלא נזכר כאן היתר בדבר שאין מקפידים עליו,

אך למעשה, יש להקל בדבר שאין מקפידים לכבסו מיד (וכן הוא בתהל"ד ס"ק יג ובמשנ"ב ס"ק נז שהאיסור דווקא ב"מפה שמקנחים בה הידים" שמקפידים על נקינה, אמנם בשוע"ר לא משמע שהיתר מפה קשה הוא משום שאין מקפידים על נקינה אלא משום השינוי שבזה, אך מכל-

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות קריאת שמע – לפי לוח "רב יומי"

ה בני אדם שיש להם ספסל נקוב שנפנים עליו וכן באותם
בתי שיש בתוכם כסאות קטנים נקובים לצורך הילדים
קטנים שבבית צריך לזהר שיהיו מכוסים בשעת קריאת
שמע ותפלה ודברי תורה או יוציאו מהחדר שמתפלל או
לומד בו אפילו הם נקיים בתוכם ועל גבם שכיון שהם
מיוחדים לפנות עליהם הרי הם כבית הכסא שאפילו אין בו
צואה צריך להרחיק ממנו ד' אמות ולפניו כמלא עיניו מן
התורה:

חלק א' סימן פג דיני בית הכסא בקריאת שמע:

* * *

א מרחץ חדש שלא רחצו בו מותר לקרות בו שאין קריאת
שם אוסרתו כמו שאוסרת בבית הכסא לפי שבת הכסא
הוא מאוס ביותר.

ומרחץ ישן בבית החיצון שכל העומדים שם הם לבושים
מותר לקרות שם קריאת שמע ולהתפלל.

ובאמצע שקצת מן העומדים שם הם לבושים וקצתם
ערומים יש שם שאלת שלום אבל לא קריאת שמע ותפלה
ודברי תורה (א) אפילו בשעה שאין שם אדם ערום אבל
מותר להרהר שם בדברי תורה אפילו כשיש שם ערומים
ומותר לפסוק שם דין ובלבד שלא יאמר טעמו של דבר שזה
אינו אלא כמו הרהור בדברי תורה שמחשב הטעם בלבד.

והבית הפנימי שכל העומדים שם הם ערומים אפילו שאלת
שלום אסור כי שלום הוא שמו של הקדוש ברוך הוא
שנאמר ויקרא לו ה' שלום והוא הדין שאסור ליתן שלום
לחבירו במבואות המטונפות.

ואדם ששמו שלום יש אוסרין לקרות בשמו אלא בלשון
(לע"ז) ויש מתירין כיון שאין מתכוין על ענין השלום אלא
להזכרת שמו של אותו אדם (ובדברי סופרים הלך אחר
המיקל וכן נוהגין).

ואסור לענות שם אמן ולא להרהר בשום דבר שבקדושה
ואם שאל לו אדם דבר הלכה אסור לומר לו אין משיבין
במרחץ אבל בבית האמצעי מותר לומר לו כך:

חלק א' סימן פד אם מותר לקרות במרחץ:

* * *

א לא ילך אדם במבואות המטונפות ויניח ידיו על פיו
ויקרא קריאת שמע ואפילו אם היה קורא ובא צריך
להפסיק כשיגיע למבואות המטונפות ואם לא פסק עליו
הכתוב אומר כי דבר ה' בזה וגו' הכרת תכרת וגו' וכשיצא
משם חזר למקום שפסק אם לא שהה כדי לגמור את כולה
כמ"ש בס' ס"ה.

ולא קריאת שמע בלבד אלא כל ענין שהוא מדברי הקודש
אסור לאמרה במקום הטינופת דהיינו במקום שיש בו צואה
או מי רגלים או בבית הכסא או בבית המרחץ ואפילו לאמרו
בלשון חול.

א כשם שאסור לקרות קריאת שמע כנגד הצואה מן
התורה כך אסור לקרות כנגד בית הכסא ישן דהיינו
שנשתמש בו כבר פעם אחד בעשיית צרכיו ואפילו אם פינה
ממנו הצואה אח"כ שכיון שחל עליו שם בית הכסא פעם
אחד מאוס הוא ואין זה מחנה קדוש ואסור מן התורה
ואפילו הוא ממחיצות גבוהות י' טפחים שהן חולקות רשות
לעצמן לכל מה שבתוכן ונמצא שהצואה שבתוכן היא
ברשות בפני עצמו מכל מקום המחיצות עצמן כיון שהם
מיוחדים לכך הם מאוסין כמו גרף של רעי וצריך להרחיק
מהם ד' אמות ולפניו כמלא עיניו אפילו פינה ממנו הצואה
ולכן צריך לזהר שלא לקרות או להתפלל או להרהר בדברי
תורה בחצר כנגד בית הכסא כמלא עיניו אף על פי שהוא
סגור ואי אפשר לראות הצואה שבו.

במה דברים אמורים כשעשה בחצירו חדר מיוחד לזה אבל
אם עשה בית הכסא במחיצות של בית או חצר אין על
המחיצות אלו דין בית הכסא אע"פ שהן ג"כ מחיצות של
בית הכסא (ו) כיון שאינן מיוחדות לו בלבד [ומותר לקרות
אפילו בסמוך להן ממש (רק שלא יהיה סמוך להחלל
שביניהם שנפלה שם ולא כנגדו מלא עיניו):

ב הזמין מקום או חדר לבית הכסא ועדיין לא נשתמש בו
אסור לקרות בתוכו מדברי סופרים הואיל ונקרא עליו
שם בית הכסא יש בו בזיון לקריאה שבתוכו אבל מותר
לקרות כנגדו אפילו בסמוך לו תוך ד' אמות שאין קריאת
השם בלבד כדאי לאסור חוצה לו:

* * *

ג היו לפניו ב' חדרים ואמר חדר זה יהיה לבית הכסא וגם
זה הרי שניהם אסורים לקרות בתוכם אבל אם אמר על
השני וחדר זה ולא אמר וגם זה הרי השני ספק אם הזמין
לכך אם לא לפיכך אין קורין לכתחלה ואם קרא יצא אבל
אם קרא במקום שאסור לקרות בודאי אפילו אין איסורו
אלא מדברי סופרים צריך לחזור ולקרות כמ"ש בס' ע"א:

ד בית הכסא שהוא בחפירה ופיו ברחוק ד' אמות מן
הגומא והוא עשוי במדרון בענין שהרעי מתגלגל ונופל
מיד למרחוק וכן המי רגלים יורדין מיד לגומא הרי הוא
כסתום וכאלו אין שם בית הכסא כלל חוץ לגומא (בין שיש
לו מחיצות בין שאין לו) ומותר לקרות שם אם אין שם ריח
רע וגם אין משתנים חוץ לגומא.

אבל אם משתנים שם לפעמים (ורגילים בכך) אסור להרהר
שם בדברי תורה ואצ"ל לקרות קריאת שמע (ואפילו בשעה
שאין שם מי רגלים) לפי שיש שם בית הכסא על מקום זה
שחוץ לגומא שמשתינים שם וצריך להרחיק ממקום זה ד'
אמות ולפניו כמלא עיניו (ומכל מקום אם יש לו מחיצות
אין להם דין מחיצות בית הכסא להרחיק מהן כיון שאין
המחיצות אלא לבית הכסא של הטלת מי רגלים שאין
אסורין אלא מדברי סופרים אחר שנפלו לארץ שהצואה
שבגומה כסתום דמי ואין מחיצות אלו נקראים בשבילה
מחיצות בית הכסא):

מן התורה משום והיה מחניך קדוש ולכן אין הטלת רביעית
מים או יותר מועלת כלום בגרף של רעי ועביט כמו
שמועלת במי רגלים עצמן לפי שמי רגלים לאחר שנפלו
לארץ אין איסורן אלא מדברי סופרים לפיכך הקילו בהן
לבטלם במים משא"כ בגרף ועביט שאיסורן מן התורה ועוד
שמי רגלים הם צלולין ומתערבין עם רביעית מים שנותן
בהם ומתבטלים בהם אבל גרף ועביט אין מה שבלוע בהם
מתערב במים שיתבטל בהן:

ב גרף ועביט שניהם של חרס הם אלא שהמיוחד לרעי
נקרא גרף והמיוחד למי רגלים נקרא עביט והוא הדין
אם הם של עץ מפני שהחרס או עץ של גרף ועביט הוא
מובלע בתוכו הרבה ומלא זוהמא ומאוס כבית הכסא אבל
אם הם של מתכת או של זכוכית או של חרס מצופה
בזכוכית (או בבדיל ועופרת) כיון שאינן מובלעים ומלאים
זוהמא כל כך מותר לקרות כנגדן אם הם רחוצים יפה
ובלבד שלא יהיה בהן ריח.

ואפילו של חרס או של עץ אם הם מיוחדים גם כן לתשמיש
אחר כגון לשפוך לתוכן שופכין אינן דומין לבית הכסא ואם
אין בהם צואה ולא ריח מותר והוא הדין אפילו כלי המיוחד
להשתין בלבד אלא שבכל פעם שמשתיין נותן בתוכו
רביעית מים לבטלם:

* * *

ג גרף ועביט שכפה עליהם כלי אחר מותר שכיסוי מועיל
להם כמו לצואה ומי רגלים אבל אם כפה הגרף או
העביט עצמו לא הועיל כלום שכיון שהוא בלוע בתוכו הרי
ברו כתוכו אבל של מתכת וזכוכית שאינו רחוק מתוכו
מועלת לו כפייה כיון שאין איסורו אלא מתוכו:

ד בית שיש בו צואה או מי רגלים או גרף או עביט מותר
לקרות בו כשמרחיק מהם ד' אמות מלאחריו ואין
אומרים שכל הבית הוא כדין ד' אמות.

ואם יש בבית מטה גבוה י' טפחים ומחיצותיה מגיעות
(לפחות מג' טפחים סמוך) לארץ והגרף והצואה הם אחורי
המטה הרי המטה חשובה כמחיצה להפסיק בינו לבניהם
וא"צ להרחיק מהם ד' אמות והוא שתהיה המטה חוצצת
מכותל לכותל ואם לאו אינה חשובה כמחיצה שהיא בטלה
לגבי הבית (אבל אם עשה מחיצה לשם כך אין צריך לחצוץ
מכותל לכותל אפילו היא מחיצת עראי כגון מחצלת או
סדין) (עס"י שט"ו) ואם הניחם תחת המטה אע"פ שאינו
גבוה י' טפחים אם מחיצותיה מגיעות עד פחות מג' טפחים
סמוך לארץ שכסתומים ומכוסים הם במחיצות המטה שכל
פחות מג' טפחים כלבוד הוא.

והוא הדין אם נפל עליהם כלי ויש אויר קצת בין הכלי
לקרקע כגון שהכלי בולט קצת מצד אחד אם הוא אויר
פחות מג' טפחים בגובה כלבוד הוא אבל אם הכלי פתוח
למעלה אפילו פחות מג' טפחים אסור מפני שצריך שיהיה
מכוסים ולא מגולים:

חלק א' סימן פז כמה צריך להרחיק בשעת קריאת שמע מן גרף של
רעי:

ולא לאמרו בלבד אלא אפילו להרהר בלבו אסור אפילו
בדברי תורה שחייב להגות בה יומם ולילה ולכן כשנכנס
לבית הכסא טוב לחשוב חשבונותיו שלא יבא לידי הרהור
תורה ובשבת שאסור לחשבם יפנה לכו להרהר בציורים
ובנינים נאים וכיוצא בדמיונים אלו המושכים ומפנים לכו
מלבא לידי הרהור דבר שבקדושה ואפילו הלכות בית הכסא
אסור ללמוד בבית הכסא וכן הלכות בית המרחץ בבית
המרחץ:

ב אבל דברים של חול מותר לאומרם שם בלשון הקודש
אלא שמדת חסידות הוא להחמיר.

וכן הכינויים כגון רחום וחנן ונאמן וכיוצא בהם מותר
לאמרם שם מן הדין לפי שגם בני אדם מכונים בהם
לפעמים כמו שנאמר חנן ורחום וצדיק:

* * *

ג שמות המיוחדין להקב"ה והן ד' שמות שאינן נמחקין
אסור להזכירן שם אפילו בלשון חול דהיינו שם
שהקב"ה נקרא בפי כל עם ולשון שיהיה (כגון גא"ט בל"א
או בוג"א בלשון פולין ורוסיא) שאף ששם זה אין בו
קדושה באותיות כתיבתו ומותר למחקן מכל מקום יש בו
משום בזיון בהזכרתו במקום טינופת כמו בהזכרת שלום
שמות ג"כ למחקן ואעפ"כ כיון שהקב"ה נקרא בו אף על
פי שאינו מיוחד לו אסור להזכירו כשמתכוין על ענין
השלום כמו שנתבאר סימן פ"ד כ"ש שמות המיוחדים לו
בלשונות הנכרים שלכמה דברים דינם כשמות שבלשון
הקודש כגון לענין שבועה ולענין הזכרת שם שמים לבטלה
ולענין קללת חבריו בשם (עיין ח"מ ס' כ"ז) (ולענין ברכת
השם עיין ב"ד ס' ש"מ (סל"ו) [סל"ז]):

ד אם נזדמן לו להפריש מדבר איסור במרחץ או בבית
הכסא מפריש אפילו בלשון הקודש ובענין קודש דהיינו
לומר לו אפילו בלשון הוראה שאסור לעשות כך וא"צ
לדקדק ולומר אל תעשה כך בלי לשון איסור והוא הדין אם
נכנסה אשה בלבו מותר להרהר בדברי תורה מפני שהוא
כמו להפריש מדבר איסור שהתורה מצלת מהרהורים רעים
ואפילו שלא להפריש מאיסור מותר לומר לחבירו עשה לי
כך וכך אפילו אם הוא בענין שממילא הוא הוראה שבוה
מורה לו שהוא מותר לו לעשות כך כיון שאינו אומרו
בלשון הוראה:

חלק א' סימן פה באיזה מקומות אסור לקרות קריאת שמע:

* * *

א מים סרוחים או מי משרה ששורין בהן פשתן או קנבוס
שסתמן מסריחין צריך להרחיק מהן ד' אמות ממקום
שכלה הריח ולפניו כמלא עיניו כמו מן הצואה:

חלק א' סימן פז שצריך להרחיק מן מים סרוחים:

א גרף של רעי ועביט של מי רגלים צריך להרחיק מהם
ד' אמות ולפניו כמלא עיניו כמו מן הצואה ומי רגלים
עצמן אע"פ שאין בהן כלום ואפילו אין בהם ריח רע שכיון
שהם מיוחדים לכך הרי הם כמחיצות של בית הכסא שאסור

לְקוּטֵי תוֹרָה פֶּרֶשֶׁת כִּי־תֵצֵא – הַפְּרָשָׁה הַחֲסִידִית

כִּי תֵצֵא¹

וְהָיָה בַּחֲנִינָה נְקוּדַת־הַלֵּב וּפְנִימִיּוּתוֹ הַמְתַּגַּלָּה בְּכָל־לִוּוֹת
נִשְׁמוֹת־יִשְׂרָאֵל בְּבַחֲנִינָה רְעוּת־אֲדִילָבָא. וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב
(עֲקֵב ד, כט); "בְּכָל לִבְבֶּךָ", שִׁישׁ ב' לְכָבוֹת – חִיצוֹנִיּוּת הַלֵּב
וּפְנִימִיּוּת הַלֵּב;²
חִיצוֹנִיּוּת־הַלֵּב הֵיא לְמַטָּה מִן הַדַּעַת, שְׁמִמְנָה לִּוְקָחָה.
וְהֵיא הַתְּגַבְּרוּת הַנֶּפֶשׁ בְּכַח הַשְׁגָּתָה וְהַשְׁפָּלָתָה, שְׁמִשְׁכָּלָת וּמִתְבּוֹנְנַת ש"אֵין לָךְ עֵשֶׁב מִלְּמַטָּה שְׁאֵין לוֹ
מִזֵּל כו"³, וְ"גְבוּהָ מֵעַל גְּבוּהָ וּגּוּמֵר"⁴ עַד רוּם הַמַּעֲלֹת.
וּמְקוֹר וְרֵאשִׁית כָּל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת וְהַתְּהוּוֹת הַחֲנִיּוֹת הֵיא
– "וּבְרוּחַ פִּיּוֹ כָּל צָבָאם" (תְּהִלִּים לג, ו), "וְאַתָּה מְחִיָּה אֶת
כּוֹלָם" (נְחִמָּה ט, ו).
וּבְכָתִיב (נְצִבִּים ל, טו): "רָאָה נָתַתִּי לִפְנֵיךְ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים
וְגו'" – שְׁבָכָל דְּבַר נִבְרָא יֵשׁ בּוֹ בַּחֲנִינָה מוֹת וְחַיִּים. שְׁהִמּוֹת
הֵיא גְּשְׁמִיּוּת הַדְּבַר וְחוּמְרִיוּתוֹ, וְהַחַיִּים הֵינּוּ הַרוּחָנִיּוֹת
שְׁבוּ. שְׁעַל יְדֵי זֶה "וּבַחֲרַת בַּחַיִּים [...] לְאַהֲבָה אֶת ה' [...]"]
כִּי הֵיא חֲנִיָּךְ וְגו'" (שֵׁם, יט-כ), שְׁהֵיא חֲנִי־הַחַיִּים בְּרוּךְ־
הֵיא, וּמְקוֹרָא וְרֵאשִׁיתָה דְּכוּלָּא, וְהַכֵּל נִגְדוּ בַּחֲנִינָה מוֹת.
וְזֵהוּ "רוּמְמוֹת אֵל בְּגִרוּנָם, וְחֶרֶב פִּיפִּיּוֹת בִּידָם לַעֲשׂוֹת
וְגו'" (נְקָמָה בְּגוֹיִם) "תְּהִלִּים קמט, רז):
וְרוּצָה לֹאמַר:
"גּוֹיִם" הֵם הַמַּעֲשִׂים וְדִיּוּרִים וּמַחֲשׁבוֹת אֲשֶׁר "לֹא
לֵה' הַמֶּלֶךְ", וְהֵם נִמְשָׁכִים מִבַּחֲנִינָה עֲמֻלָּה. וְהַ"נְקָמָה",
שְׁהֵיא בִּישׁוּלָן וּשְׁבִיבִיתָן, הֵיא עַל יְדֵי "וְחֶרֶב פִּיפִּיּוֹת"
שְׁמִבְּחִינָה "רוּמְמוֹת אֵל", דְּהֵינּוּ כְּשִׁמְתְּבוֹנָן הָאֲדָם שְׁהֵיא
מְקוֹר וְשֵׁרֶשׁ הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת וְחַי־הַחַיִּים בְּרוּךְ־הֵיא.

1 "כִּי תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ וְגו'" (פֶּרֶשְׁתָּנוּ כֹּא, י);
2 הִנֵּה אֵינָהּ בּוֹהֶרֶת: "שְׁעַת צְלוּתָא – שְׁעַת קְרָבָא".
3 וּמַלְחָמָה זֶה הֵיא מַה שְׁכָתוֹב (בְּשַׁלַּח יז, טז): "מַלְחָמָה לֵה'
4 בְּעַמְּלֶךָ מִדּוֹר דּוֹר, שְׁבָכָל דּוֹר וָדוֹר, וּבְכָל יוֹם וָיוֹם,
5 צִרִיךְ לִהְיוֹת מַלְחָמָה זֶה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם.
6 כִּי "זֶה לַעֲוִימַת זֶה עֲשֵׂה אֱלֹהִים": נֶפֶשׁ דְּקְדוּשָׁה,
7 מַעֲשֵׂה דְבוּר וּמַחֲשָׁבָה, מִדּוֹת וְשִׁכָּל דְּקְדוּשָׁה, וּכְנִגְדָּה
8 נֶפֶשׁ הַחֲנִיּוֹנִית הַבְּהִמִּיּוֹת כו', "וְלֹאֻם מִלְּאֻם יֶאֱמִין" (תּוֹלְדוֹת
9 כה, כג), וְצִרִיךְ הָאָדָם לְהַגְבִּיר נֶפֶשׁ דְּקְדוּשָׁה. וְשְׁעַת מַלְחָמָה
10 הֵיא שְׁעַת הַתְּפִלָּה, שְׁאֵז הֵיא שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר לְמַעֲלָה וכו'.
11 וְהִנֵּה אֵינָהּ בּוֹהֶרֶת: "מֵאֵן דְּקָטִיל לְחוּיָא, יְהִיבִין לֵיהּ
12 בְּרֵתָא דְּמִלְכָּא": "חוּיָא" הֵיא נֶחֶשׁ הַקְּדוּמוֹנִי – בַּחֲנִינָה
13 עֲמֻלָּה. וְ"מֵאֵן דְּקָטִיל לְחוּיָא" – שְׁנִצָּח הַמַּלְחָמָה, "יְהִיבִין
14 לֵיהּ" מַלְעִילָא – בַּחֲנִינָה "בְּרֵתָא דְּמִלְכָּא".
15 וְהַעֲנִין, כִּי הִנֵּה בְּמַלְחָמָה זֶה יֵשׁ בָּהּ ב' בַּחֲנִינּוֹת:
16 הָאֶחָת הֵיא מִצַּד כַּח הַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹהִית שְׁהֵיא שְׁכָל
17 וּמִדּוֹת כו', וְיֵשׁ לָהּ כַּח דְּקְדוּשָׁה לְהַתְּגַבֵּר וּלְנִצָּח
18 הַמַּלְחָמָה – וְעַל זֶה אָמְרוּ "מֵאֵן דְּקָטִיל לְחוּיָא כו".
19 וְהַב' הֵיא מַה שְׁאֵין בְּכַח הַנֶּפֶשׁ מִצַּד עֲצָמָה לְהַתְּגַבֵּר
20 – וְעַל זֶה אָמְרוּ "יְהִיבִין לֵיהּ מַלְעִילָא", הֵיא בַּחֲנִינָה
21 "מַלְחָמָה לֵה' בְּעַמְּלֶךָ".
22 וּבִיאֹר עֲנִין זֶה:
23 הִנֵּה "בְּרֵתָא דְּמִלְכָּא" הֵיא "נְקוּדַת צִיּוֹן" וְ"כְּנֶסֶת
24 יִשְׂרָאֵל" – שְׁכּוּנְסַת וְאוֹסְפַת לְתוֹכָהּ הָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל־
25 דְּלַעֲלִילָא.⁶

1. (נֶאֱמַר בְּרַבִּים בְּשָׁכַת פֶּרֶשֶׁת תֵּצֵא, י"ג אֶלּוּל תִּקְס"ה.
הַנֶּחֱת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדוֹמִרֵי הָאֱמֻצִּיעִי מִהֶמְאָמֶר וּבִיאֹרוֹ – בְּסִפֵּר הֶמְאָמֶרִים
תִּקְס"ה חֶלֶק ב עֲמוּד תַּחַב וְאֵילָךְ. בִּיאֹר נֹסֶף – שֵׁם ע' תַּחֲסֵה. חֶלֶק מִהֶמְאָמֶר זֶה
עַם הַתּוֹרָה אֲחֵרוֹת וְהוֹסְפוֹת – בָּאוֹר הַתּוֹרָה דְּבָרִים כִּרְךָ הַ עֲמוּד ב'ג. הַעֲרוֹת
נֹסְפוֹת – בָּאוֹר הַתּוֹרָה תֵּצֵא עֲמוּד תַּחֲסֵה. מִהֶמְאָמֶר אֲדוֹמִרֵי הָאֱמֻצִּיעִי הַמִּיּוֹדֵשׁ עַל
מִהֶמְאָמֶר זֶה נִדְּפֵס בְּמִהֶמְאָמֶר אֲדוֹמִרֵי הָאֱמֻצִּיעִי דְּבָרִים עֲמוּד תַּחֲסֵה.
בַּעֲנִין "יִפֶּה תוֹאֵר" – רָאָה לְקוּטֵי שִׁיחוֹת חֶלֶק יט עֲמוּד 506.
כְּמָה מִהֶעֱנִינִים מִהֶמְאָמֶר נִתְבָּאֵר דְּבוּר הַמִּתְחִיל "לָךְ אִמֵּר לְבִי תִשְׁכַּח – סִפֵּר
הֶמְאָמֶרִים מִלּוּקָט חֶלֶק ג עֲמוּד רַפְּד וְאֵילָךְ.
2. (רָאָה זֶה חֶלֶק א רה, ב. חֶלֶק ג רמג, א)
3. (קִהְלָת ז, יד. וְשֵׁם: "הָאֱלֹקִים").
4. (עֲנִין בְּפֶרֶשׁה וְיָחִי עַל פֶּסוּק (מט, ח) "וְהוֹדָה אֶתָּה" (תּוֹרָה אוֹר
מַה, ב), שֵׁב פֶּרֶשִׁיּוֹת דְּקִרְיַא־שְׁמַע – "שְׁמַע", "וְהִידָה", הֵם
בַּחֲנִינָה רֵאוּבֵן וְשְׁמַעוֹן; "וְאִמֵּת וְיָצִיב" הֵיא בַּחֲנִינָה לוי; וְשְׁמוּנָה
עֲשָׂרָה הֵיא בַּחֲנִינָה "וְהוֹדָה אֶתָּה" – בִּישׁוּל כו'.
5. (מִי שְׁהוֹרָג אֶת הַנֶּחֶשׁ נוֹתֵנִים לוֹ אֶת בַּת הַמַּלְכָּה. תַּקּוּנִי זֶהר סוֹף תַּקּוּן יג כט,
ב).
6. (עֲנִין מַעֲנִין זֶה בְּפֶרֶשֶׁת תֵּצֵא, דְּבוּר הַמִּתְחִיל "זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשִׂה
לָךְ עֲמֻלָּה" (תּוֹרָה אוֹר פד, א). [עֲנִין בְּזֶהר חֶלֶק ב', ריש פֶּרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים,
צ"ד, ב').
7. (עֲנִין מַזָּה: דְּבוּר הַמִּתְחִיל "מִי מִנָּה" (לַעֲלִיל חֶלֶק סו, א). וּבְדְבוּר
הַמִּתְחִיל "אַתֶּם נְצִבִּים" (לַקֵּץ מַד, ב). [עֲנִין מַה שְׁנִתְבָּאֵר דְּבוּר הַמִּתְחִיל
"שִׁשִּׁים הֵמָּה כו'" (לַקֵּץ שִׁיר הַשִּׁירִים לט, סוֹף עֲמוּד ג וְאֵילָךְ, מַה שְׁכָתוֹב
שֵׁם בְּשֵׁם ה' מִשְׁנַת חֲסִידִים").
8. (בְּרַשִׁית רַבָּה י, ו. זֶהר חֶלֶק א רנא, א, וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).
9. ("שׁוּמֵר". קִהְלָת ה, ז).

1. (נֶאֱמַר בְּרַבִּים בְּשָׁכַת פֶּרֶשֶׁת תֵּצֵא, י"ג אֶלּוּל תִּקְס"ה.
הַנֶּחֱת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדוֹמִרֵי הָאֱמֻצִּיעִי מִהֶמְאָמֶר וּבִיאֹרוֹ – בְּסִפֵּר הֶמְאָמֶרִים
תִּקְס"ה חֶלֶק ב עֲמוּד תַּחַב וְאֵילָךְ. בִּיאֹר נֹסֶף – שֵׁם ע' תַּחֲסֵה. חֶלֶק מִהֶמְאָמֶר זֶה
עַם הַתּוֹרָה אֲחֵרוֹת וְהוֹסְפוֹת – בָּאוֹר הַתּוֹרָה דְּבָרִים כִּרְךָ הַ עֲמוּד ב'ג. הַעֲרוֹת
נֹסְפוֹת – בָּאוֹר הַתּוֹרָה תֵּצֵא עֲמוּד תַּחֲסֵה. מִהֶמְאָמֶר אֲדוֹמִרֵי הָאֱמֻצִּיעִי הַמִּיּוֹדֵשׁ עַל
מִהֶמְאָמֶר זֶה נִדְּפֵס בְּמִהֶמְאָמֶר אֲדוֹמִרֵי הָאֱמֻצִּיעִי דְּבָרִים עֲמוּד תַּחֲסֵה.
בַּעֲנִין "יִפֶּה תוֹאֵר" – רָאָה לְקוּטֵי שִׁיחוֹת חֶלֶק יט עֲמוּד 506.
כְּמָה מִהֶעֱנִינִים מִהֶמְאָמֶר נִתְבָּאֵר דְּבוּר הַמִּתְחִיל "לָךְ אִמֵּר לְבִי תִשְׁכַּח – סִפֵּר
הֶמְאָמֶרִים מִלּוּקָט חֶלֶק ג עֲמוּד רַפְּד וְאֵילָךְ.
2. (רָאָה זֶה חֶלֶק א רה, ב. חֶלֶק ג רמג, א)
3. (קִהְלָת ז, יד. וְשֵׁם: "הָאֱלֹקִים").
4. (עֲנִין בְּפֶרֶשׁה וְיָחִי עַל פֶּסוּק (מט, ח) "וְהוֹדָה אֶתָּה" (תּוֹרָה אוֹר
מַה, ב), שֵׁב פֶּרֶשִׁיּוֹת דְּקִרְיַא־שְׁמַע – "שְׁמַע", "וְהִידָה", הֵם
בַּחֲנִינָה רֵאוּבֵן וְשְׁמַעוֹן; "וְאִמֵּת וְיָצִיב" הֵיא בַּחֲנִינָה לוי; וְשְׁמוּנָה
עֲשָׂרָה הֵיא בַּחֲנִינָה "וְהוֹדָה אֶתָּה" – בִּישׁוּל כו'.
5. (מִי שְׁהוֹרָג אֶת הַנֶּחֶשׁ נוֹתֵנִים לוֹ אֶת בַּת הַמַּלְכָּה. תַּקּוּנִי זֶהר סוֹף תַּקּוּן יג כט,
ב).
6. (עֲנִין מַעֲנִין זֶה בְּפֶרֶשֶׁת תֵּצֵא, דְּבוּר הַמִּתְחִיל "זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשִׂה
לָךְ עֲמֻלָּה" (תּוֹרָה אוֹר פד, א). [עֲנִין בְּזֶהר חֶלֶק ב', ריש פֶּרֶשֶׁת מִשְׁפָּטִים,
צ"ד, ב').
7. (עֲנִין מַזָּה: דְּבוּר הַמִּתְחִיל "מִי מִנָּה" (לַעֲלִיל חֶלֶק סו, א). וּבְדְבוּר
הַמִּתְחִיל "אַתֶּם נְצִבִּים" (לַקֵּץ מַד, ב). [עֲנִין מַה שְׁנִתְבָּאֵר דְּבוּר הַמִּתְחִיל
"שִׁשִּׁים הֵמָּה כו'" (לַקֵּץ שִׁיר הַשִּׁירִים לט, סוֹף עֲמוּד ג וְאֵילָךְ, מַה שְׁכָתוֹב
שֵׁם בְּשֵׁם ה' מִשְׁנַת חֲסִידִים").
8. (בְּרַשִׁית רַבָּה י, ו. זֶהר חֶלֶק א רנא, א, וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).
9. ("שׁוּמֵר". קִהְלָת ה, ז).

מלא, ששמים וארץ שוה. וכמאמר¹⁵: "והקדוש בשמים ובארץ" – שהוא קדוש ומובדל "בשמים ממעל" כמו "על הארץ מתחת" (ואתחנן ד, ט), שגם הרוחניות – כמו גשמיות יחשב לפניו יתברך. ולכן המלאכים אומרים¹⁶: "איה מקום כבודו?" ואומרים¹⁷: "מלא כל הארץ כבודו!"

והנה "בוכבים" ו"כל צבא השמים וגו' אשר חלק כו"¹⁸ – "בוכבים" הם המזלות שמקבלים מע' שרים. והם מקבלים חיות משמרי האופנים, ו"גבוה מעל גבוה" עד שמקבלים מ"רוח פיו" יתברך, שהוא בדרך וסדר השתלשלות ממדריגה למדריגה.

והנה אמרו רז"ל¹⁹: "אין מזל לישראל כו". וכדכתיב: "כי חלק הוי"ה עמו" (האזינו לב, ט), "ואתם תהיו לי וגו"²⁰, שהם מקבלים מבחינת "קדוש" ומובדל, שאינו בגדר ההשתלשלות – בחינת 'סובב כל עלמין'. ושם הוא שרש נקודת פנימיות הלב, להיות האהבה לה' – למעלה מבחינת טעם ודעת, בבחינת רעותא דליבא. וכמו שכתוב (תהלים עג, כד-כו): "מי לי בשמים? ועמך לא חפצתי בארץ. בלה שארי ולבבי, צור לבבי וחלקי כו"²¹.

והנה אהבה זו בנפש, היא מסותרת ומכוסה "בלבוש שק"²², בבחינת גלות בתוך הגוף ונפש הבהמית. וכענין מאמר רז"ל²³: "גלו לאדם שכינה עמהם", ד"שכינה" היא ניצוץ אלהות שבנפש²⁴, שהוא בבחינת גלות ושעבוד, דאגת הפרנסה שמקפת ומלבשת את פנימיות הלב והנפש, כי "בנפשו יביא לחמו"²⁵, וטרוד לבו ב"רבות מחשבות כו"²⁶.

ועל זה נאמר: "מאן דקטיל לחי'א" – בהתגברות הנפש בחיצוניות הלב, במלחמה המסורה בידיה בכח שכלה והשגתה, "הבין ליה מלעילא ברתא דמלכא", היא בחינת גילוי נקודת פנימיות הלב בנפש. והיא

וזהו שכתוב (מקץ מה, כב): "בחרבי ובקשתי", ותרגום אונקלוס: "בצלותי ובובעותי": שעל ידי התפלה, שבה נזכר רוממותו ו"סידור שבחיו של מקום"¹⁰, נעשה מזה בחינת חרב וקשת לבטל הרע שבנפשו.

והנה התבוננות זו היא מבחינת מלכותו יתברך הממלא כל עלמין, כי "מלכותך מלכות כל עלמים" (תהלים קמח, יג) כתיב, ושם עלו השגת הנשמות ומלאכים – ואשר משרתיו כולם עומדים כו ומקדישים וממליכים את שם כו"¹². דהיינו בחינת ומדת מלכותו, שאינו אלא בחינת "שם", כי הוא לבדו יתברך מרום וקדוש, שמרומם ומתנשא ומובדל וכו. ו"שם" הוא דיבקות הנפש-המשכלת, ומתבוננת בשרשה באלהים-חיים, בחינת מלכותו יתברך. וכמאמר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" – "ואהבת כו".

ב. אף בחינת פנימיות הלב היא רעותא דליבא ו"תעלומות לב"¹³ (תהלים מר, כב), אשר למעלה מעלה מן הטעם ודעת המושג ומושכל בכח השגת הנפש והשכלתה. והיא בחינת אלהות שבנפש, המתגלה בבחינת יחידה שבה, להשתתף נפשה אל חיק אביה¹⁴ ממש בבחינת ביטול כו – והארה זו היא מבחינת 'סובב כל עלמין'.

כי הנה ממלא כל עלמין היינו חיות ואור אינסוף ברוך הוא שיוצר ומשתלשל בהשתלשלות המדריגות, מעילה לעילה, הארה והארה דהארה כו.

וסובב כל עלמין היינו שהוא לבדו יתברך, כמו קודם שנברא העולם כו, ואינו בגדר 'עלמין' כלל, ולא שייך לפניו יתברך בחינת השתלשלות כלל.

וכמו שכתוב (ירמיה כג, כד): "את השמים ואת הארץ אני

10. (ראה עבודה זרה ז, סוף עמוד ב).

11. (ענין מענין זה, בדבור המתחיל "נני ושמחתי" (תורה אור ז, א ואילך), בפירוש "וצדקתך יונני" (תהלים קמח, ז).

12. (ברכת "יוצר אור").

13. (ענין: סוף דבור המתחיל "ושמתי כדכד", בפירוש "וכל גבולך לאבני ספן" (ישעיה נד, יב), ובדבור המתחיל "ראה אנכי", בפירוש וענין "נחל איתן" (שופטים כא, ד), ועל פסוק "ביום השמיני שלח" ובדבור המתחיל "כי המצוה הזאת", גבי תשובה – תשובה, במילוי יו"ד כו).

14. (בהשתתף נפשו אל חיק אמתם. איכה ב, יב).

15. (ברכת "ישתבח").

16. (נוסח קדושת "כתר").

17. (ישעיה ו, ג).

18. (ואתחנן ד, יט: "ופן תשא עיניך השמימה, וראית את השמש ואת הירח ואת הבוכבים, כל צבא השמים... אשר חלק ה' אלקיך אתם לכל העמים תחת כל השמים").

19. (שבת קנז, סוף עמוד א. נדרים לב, א).

20. ("ממלכת כהנים וגוי קדוש". יתרו יט, ו).

21. (וענין מה שנתבאר: בדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת". ובדבור המתחיל "אם לא תדעי כו" (תורה אור כג, ב).

22. (אסתר ד, ב).

23. (ספרי מסעי לה, לד. ראה מגילה כט, א).

24. (ענין ב"עץ חיים", שער מ"א, פרק ג).

25. (פיוט "בי בשמך" לזמנים נוראים. על פי איכה ה, ט).

26. (משלי יט, כא).

ומפילות את האדם להמשיך אחריהם. וכנודע מענין
החלומות וכף הקלע, שהם מהלבושים המלבישים את
הנפש מראשה ועד רגלה עד שהיא אסורה וקשורה
בהם. והקבוצה הוא על ידי הארת גילוי נקודת-הלב
שמבחינת 'סובב כל עלמין' ד'יהבין ליה מלעילא' על
ידי 'דקטל לחויא' כנ"ל.

אף להיות גילוי עצמות נקודת-הלב ממש, להפך
עצמיות המדות מרע לטוב, על זה נאמר (פרשתנו כא, יא):
"וְרָאִיתָ בַּשָּׂבִיחַ אֵשֶׁת תּוֹאֵר וְגו'"²⁷.

וביאור הענין:

הנה פירוש "תואר" הוא ענין מה שכתוב (בראשית א, כו):
"בַּעֲשֵׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ וְגו'". והנה כתיב (שם, כז): "וַיִּבְרָא
אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצֶלֶם אֱלֹקִים כו'", ב' פעמים
בצלם – כנגד ב' בחינות שיש בנשמה:

הא' – המתפשטת ומתלבשת בגוף, והוא אשר ירדה
בדרך וסדר ההשתלשלות מעילה לעילה, וכמו שכתוב
(ישעיה מז, ז): "וְלִכְבוֹדִי בְּרֹאשִׁי, יִצְרְתִּי, אֵף עֲשִׂיתִיו".

ובחינה הב' – היא בחינת הנשמה שעומדת למעלה
בבחינת מקיף, ואינה מתפשטת ומתלבשת תוך הגוף

"מלחמה לה' בעמלק" – להוציאה מההעלם אל
הגילוי²⁷.

וזהו "פי תצא למלחמה", דהיינו מלחמת הנפש ב'זה
לעומת זה", אזי תהיה "על אויבך" – היא בחינת גילוי
נקודת-הלב, שהוא מבחינת 'סובב כל עלמין' – למעלה
מאויבך, שאין לאויב שלמטה שליטה ואחיזה שם, וכמו
שכתוב "אשר חלק וגו'". ואזי "ושבית שבי" – שנתהפך
הרע לטוב בהסרת הבגדים הצואים²⁸ כו²⁹. והיינו
בהגלות נגלות אור ה' הסובב כל עלמין בבחינת
פנימיות נקודת-הלב, שהוא למעלה מאויבך דוקא. :

ג. והנה גילוי זה שעל ידי ניצוח המלחמה בכח הנפש
שלמטה, הוא גילוי הארת נקודת הלב בנפש – להפוך
לבושי מחשבה, דיבור ומעשה שב'זה לעומת זה',
ולקבץ כחות הנפש האלהית המפוזרים בפזיור הנפש
בלבושים ההם, שפחותיה והארותיה בלבד הם
שמתפשטים בלבושים הללו.

ועל זה נאמר (נביאים ל, ד): "אם יהיה נדחק בקצה
השמים משם יקבץ כו'": ש"הנדחים" הם הארת הכחות
המתפשטות מן הנשמה להתפשט ולהתלבש בגוף ונפש
הבהמית – ב'רבות מחשבות'³⁰ הטורדות ומבלבלות

27. (ועיין מה שנתבאר ב'האי גוונא' – על פסוק "תספרו
המשלים יום"; ובענין "פתחי לי בחודה של מחט ואני אפתח
לך כפתחו של אולם" – בביאור על פסוק "אני ישנה").

28. (וכוהי ג, ד: "הסירו הבגדים הצאים" .. העברתי מעליו עונך". ראה תנאי
פרק ט, י. לעיל פהס עה, ג. ועוד).

29. (וכמו שכתוב ב"עין חיים" בשם הזהר, הובא ב"ספר של בינונים",
סוף פרק ט').

30. (משלי יט, כא).

31. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "אם לא תדעי" (תורה אור כג,
ב), בענין "ורחל יקחה יפת תואר" (ויצא כז, ט).

והנה להבין קצת מהו שרש ענין "גילוי עצמות נקודת-הלב"
ממש, ו"גילוי הארת נקודת הלב" כו', דלכאורה אינו מובן
כל כך ההפך, מאחר שגם ההארת נקודת הלב היא
מבחינת 'סובב כל עלמין' כנ"ל. ואם כן, מנלן לעשות
מדרגות כל כך בנקודת הלב שבאדם בין עצמיות להארה
כו'?

אף הענין:

כמו שכתב הרמ"ז ריש פרשת משפטים (דף צ"ד עמוד ב'),
בשם ספר ה'גלגולים', שיש ג' בחינות בנשמות: א' – היא
נר"ן מבחינת ב"ע, ב' – נר"ן מבחינת אצילות שבפנימיות
ב"ע, ג' – מסוד אצילות בעצמו.

והנה היצונית הלב, שהוא נלקח ונמשך מן הדעת
וההתבוננות – זהו בחינה הא', דהיינו נר"ן דב"ע עצמן, כי
בינה "מקנא בכורסיא" (תקוני זוהר תקון ו) שהוא עולם הבריאה
כו'. ועצמיות נקודת-הלב אשר למעלה מעלה מן השעם
ודעת המושג – זהו בחינה הג', שהוא אצילות עצמו, כי

אצילות בכלל הוא בחינת חכמה (ראה תקוני זוהר שם). ומוזכרין
דאבא הוא מה שלמעלה מהבינה ודעת כו', וזהו ענין "רובע
ישראל" (בלק כג, ט) – הבחינה הרביעית, היא בחינת אצילות.

ומעתה יובן כמו כן היסוד לעשות מדרגות בנקודת-הלב
שבאדם, בין "עצמיות נקודת הלב" ממש, שזהו בחינת גילוי
והמשכה ממלכות-דאצילות עצמו העליון; ובין "הארת
נקודת-הלב", שהוא מבחינת אצילות שבפנימיות-העשייה,
או אצילות שבפנימיות-יצירה ובריאה – שהם הארה
מאצילות-העליון, ולכן נקרא "הארת נקודת-הלב". ועל כן
פעולת גילוי הארה זו היא להפך לבושי מחשבה, דבור,
ומעשה, שהן הן בחינת ב"ע עצמן כנודע.

ומעתה מובן איך שבחינה זו דנקודת-הלב ישנו בכל אחד
מישראל, שהרי גם בנפש שמבחינת עשייה מלוכש
בפנימיותו בחינת אצילות כנ"ל.

ועיין מה שנתבאר על פסוק "מי מנה", בענין "אף עשיתיו" (ישעיה מג,
ז) – "אף" מרבה הבחינה הרביעית הנ"ל.

ועיין מה שנתבאר (בבאורי זוהר) על פי הרע"א-מהימנא פרשת
פי תשא (קפו, ב), בענין "והדל לא ימעיט כו'" (תשא ל, טו) –
"יסוד-אבא ארוך" (לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת דברים. ושם בלק דבור
המתחיל "ומחן פאתי מואב"), שהארת אבא נמשך ומתפשט בכל
אחד מישראל, אף מי שאין לו בינה ודעת. והיינו להיות
מסירת נפש בלי טעם ודעת כלל כו'. והיינו אפילו בנפש
דנפש דעשייה שאין בו הארת הבינה והדעת.

עוד יש לומר: דעצמיות נקודת הלב ממש נמשך מבחינת
בנסת-ישראל ממש, שהוא פרוץ הפנימי דמלכות-
דאצילות; והארת נקודת הלב נמשך מבחינת פרוץ החיצון
כו'. וזה קרוב גם כן לדרך הא'.

34 שְׁהִיא בַּחֲנִינֵת הָאֶרֶת פְּנִימִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (קֹהֶלֶת ת, א):
 35 "חֲכָמַת אָדָם תֹּאִיר פָּנָיו"³⁷, וְעַל יָדֵי זֶה "יָאֵר פָּנָיו אֲתָנוּ
 36 סֵלָה" (תְּהִלִּים סז, ב).

37 וְהַמְצוֹת הֵן הֵם פְּנִימִיּוֹת רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, תְּרִי"ג מְצוֹת
 38 דְּאוֹרֵייתָא, וְז' מְצוֹת דְּרַבְּנָן בְּגִימְטְרִיא "תְּרִי"ף עֲמוּדֵי
 39 אוֹר"³⁸, שֶׁהֵן נִמְשְׁכוֹת לְמִטָּה עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמְצוֹת.
 40 בְּמֵאֵמֶר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו כו'", וּבְמֵאֵמֶר רַז"ל³⁹:
 41 "הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא מְנִיחַ תְּפִלִּין כו'".

42 "וְצִדְקָה כִּנְגֵד כּוֹלָם"⁴⁰, כִּי עֵינֵן הַצִּדְקָה הוּא לְהִיּוֹת
 43 מִדַּת הַחֲסִדִּיחָם, "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים" (יִשְׁעִיָּה נז, טו), שֶׁהֵן
 44 כָּל הַמְּדַרְגּוֹת שֶׁבְּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת, דְּ"כוֹלָא קָמִיָּה
 45 כְּלָא חֲשִׁיב"⁴¹. וְזוֹהוּ "וְהִיָּה מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה שְׁלוֹם" (יִשְׁעִיָּה
 46 לב, יז), וּבִתְיָב (יִשְׁעִיָּה נז, יט): "שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחוּק וּלְקָרוֹב" –
 47 "לְרַחוּק שֶׁנַּעֲשֶׂה קָרוֹב"⁴². כִּי שְׁלוֹם הֵינּוּ בַּחֲנִינֵת
 48 הַתְּקַשְׁרוֹת מֵעֵלָּה וּמִשָּׁה, שִׁינִיָּה גַם הַרְחוּק בְּבַחֲנִינֵת קָרוֹב
 49 בְּנִ"ל.

50 וּבְשֵׁם שֶׁנִּמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה לְמִטָּה בַּחֲנִינֵת "אֵת פָּנָיִךְ ה'",
 51 כִּי נִמְשָׁךְ מִמִּטָּה לְמַעְלָה בַּחֲנִינֵת "בִּקְשׁוּ פָנָי", לְהִיּוֹת
 52 נְקוּדַת פְּנִימִית־הַלֵּב עוֹלָה וְנִכְלָל בְּאוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־
 53 הוּא מִמֶּשֶׁה⁴³.

54 וְלֹא מִהָעוֹלָם־הַזֶּה לְכַד, שֶׁהוּא בַּחֲנִינֵת הַתְּקַבְּצוֹת
 55 מִפִּיזוֹר הַנֶּפֶשׁ הַמִּתְפַּזֵּר וּמִתְפַּשֵּׁט בְּמַחְשָׁבָה, דִּיבּוֹר
 56 וּמַעֲשֵׂה, לְבוּשֵׁי הַגּוֹף הַגִּשְׁמִי שֶׁנִּמְשָׁכִין אַחֵר עוֹלָם־הַזֶּה,
 57 אֲלֹא אֲפִילוּ מִגֵּן־עֵדֶן הַתְּחַתּוֹן וְעַלְיוֹן, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (תְּהִלִּים
 58 עג, כח-כו): "מִי לִי בַשָּׁמַיִם, וְעַמְּךָ לֹא חָפְצָתִי בָאָרֶץ. כֹּלָּה
 59 שְׂאִירִי וּלְכָבִי צוּר לְכָבִי וגו'". וְעַל זֶה נֶאֱמַר (שִׁיר הַשִּׁירִים ח, ה):
 60 "מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מִתְרַפֶּקֶת עַל דּוֹדָה" – "עַל
 61 דּוֹדָה" מִמֶּשֶׁה.

62 וְזוֹהוּ "וְלִקְחָתָהּ לָךְ לְאִשָּׁה" (פֶּרֶשְׁתָּנוּ כא, יא): דְּהֵינּוּ כְּעֵינֵן
 63 שֶׁנֶּאֱמַר⁴⁴: "בַּיּוֹם הַזֶּהוּ וגו' תִּקְרָאִי לִי אִישִׁי". וְהֵינּוּ עַל
 64 יְדֵי הַתּוֹרָה, וּבְמֵאֵמֶר רַז"ל⁴⁵: "'בַּיּוֹם חֲתוּנָתוֹ" (שִׁיר הַשִּׁירִים ג,
 65 יא) – זֶה מֵתָן תּוֹרָה", שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בַּחֲנִינֵת חֲתָן, וּבְנִסְת־
 66 יִשְׂרָאֵל נִקְרָאת כֹּלָּה, בַּחֲנִינֵת "כֹּלָּה שְׂאִירִי וּלְכָבִי" מִמֶּשֶׁה.

1 כֹּלָּל. וְנִקְרָא בְּשֵׁם "מְזוּל" בְּלִשׁוֹן רַז"ל (מְגִלָּה ג, א): "דֹּאף עַל
 2 גֵּב דֹּאִיָּהוּ לֹא חָזִי – מְזוּלִיָּה חָזִי". כִּי מְזוּל – לִשׁוֹן מַפְעִיל,
 3 שֶׁמְזוּל וּמִמְשִׁיךְ הַהֶאָרָה וְהַשְׁפָּעָה לְבַחֲנִינֵת הַנִּשְׁמָה
 4 שְׁבִתוֹף הַגּוֹף.

5 וְהִנֵּה:
 6 הַנִּשְׁמָה שֶׁבְּבַחֲנִינֵת מְקִיף נִקְרָאת בְּשֵׁם "יִפֶּת תּוֹאֵר",
 7 שֶׁשְׂרָשָׁהּ מְבַחֲנִינֵת "לָךְ ה' הַגְדִּלָּה וְהַגְבִּירָה וְהַתְּפַאֲרָתָה"
 8 (דְּבָרִי הַיָּמִים א' כט, יא), שֶׁהִיא "תְּפַאֲרָתָה" הוּא עֵינֵן יוֹפִי – "הִנֵּה יוֹפִי
 9 דּוֹדִי וגו'" (שִׁיר הַשִּׁירִים א, טו).

10 וּבַחֲנִינֵת הַנִּשְׁמָה שְׁבִתוֹף הַגּוֹף נִקְרָא "אִשָּׁת יִפֶּת־תּוֹאֵר",
 11 שֶׁמִּקְבֵּל מִ"יִפֶּת תּוֹאֵר"³².

12 וּכְדִי לְהוֹצִיאָהּ מִן הַשְׂבִּיָּה בְּבַחֲנִינֵת עֲצֻמוּתָהּ וּמַהוּתָהּ,
 13 דְּהֵינּוּ הַשְׂכָּל וְהַמְדוּת עֲצֻמָּן שֶׁתְּהִינֶנּה לַחַד לְכַדוֹ, וּלְבַעַר
 14 הָרַע מִקְרָבוֹ מִכָּל וְכָל, וְהֵינּוּ בְּהַתְּפַכּוֹת הַמְדוּת שֶׁל
 15 הָרַע לְטוֹב מִמֶּשֶׁה וְלַהֲפָלֵל בְּקִדּוּשָׁה³³, צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ
 16 גִּילּוּי אֱלֹהוּת מְבַחֲנִינֵת מְזוּל, הוּא הַנִּשְׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן
 17 הַגּוֹף.

18 וְעַל זֶה אֶמֶר דּוֹד הַמֶּלֶךְ עַל־יִהְיֶה שְׁלוֹם (תְּהִלִּים כז, ח):
 19 "בִּקְשׁוּ פָנָי", פִּירוּשׁ: פְּנִימִיּוֹת שְׁלִי, הֵינּוּ עֲצֻמִּיּוֹת פְּנִימִיּוֹת
 20 נְקוּדַת־הַלֵּב וְרַעוּת־אֲדִלְבָּא, שֶׁהוּא בְּהַסְתֵּר וְהָעֵלֶם,
 21 וְצָרִיךְ לְבַקֶּשׁהּ וּלְחַפֵּשׂ אַחֲרֶיהָ, וְלַהּוֹצִיאָהּ מִהָעֵלֶם אֶל
 22 הַגִּילּוּי. (וְכַעֲנֵן שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קיט, קעו): "תַּעֲנִיתִי כִּשָּׁה אוֹבֵד,
 23 בִּקֵּשׁ עֲבָדְךָ".

24 וְכִיצַד יִבְקֵשׁ וְיַחַפֵּשׂ אַחֲרֶיהָ?
 25 "אֵת פָּנָיִךְ ה' אֲבַקֵּשׁ" (שִׁם): הֵינּוּ פְּנִימִיּוֹת הַיּוֹ"ה, בַּחֲנִינֵת
 26 "וְיַעֲבֹר הַיּוֹ"ה עַל פָּנָיו וגו'" (תְּשָׁא לז, ו), שֶׁמֶשֶׁם נִמְשָׁכִים
 27 מִ"ג מִדּוֹת הֶרְחָמִים". וְהֵן נִמְשְׁכוֹת בִּימֵי הַסְּלִיחוֹת, שֶׁאֵין
 28 הוּא זִמָּן וְעַת רְצוֹן לְמַעְלָה, וּבְכָל הַשָּׁנָה נִמְשָׁךְ פְּנִימִיּוֹת
 29 הַיּוֹ"ה בְּבַחֲנִינֵה זֶה עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וְהַמְצוֹת, שֶׁהֵן הֵן
 30 פְּנִימִיּוֹת רְצוֹנוֹ וְחֻכְמָתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא בְּכַבּוּדוֹ
 31 וּבְעֲצֻמוֹ כְּבִיכּוֹל, "דְּלִית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיה"³⁴:

32 שֶׁעַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה נִקְרָא "קוֹרָא בַּתּוֹרָה"³⁵, שֶׁקּוֹרָא
 33 וּמִמְשִׁיךְ חֻכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ. דְּ"אוֹרֵייתָא מִחֻכְמָה נִפְקֵת"³⁶,

32. (עֵינֵן בְּזֵהָר: רִישׁ פְּרָשַׁת בְּמִדְבָּר, דָּף ק"ז עֲמוּד א'. פְּרָשַׁת שְׁלַח, דָּף קנ"ט, א'. וְעֵינֵן בְּזֵהָר חֵלֶק א', וְחִי, דָּף רמ"ה סוֹף עֲמוּד א' וְעֲמוּד ב').

33. וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּ"סִפֵּר שֶׁל בִּינוּגִים" פָּרָק י"ד.

34. (תְּקוּנֵי זֵהָר בְּהַקְדָּמָה, "פֶּתַח אֱלֹהִי").

35. (בְּרַכּוֹת רִישׁ פָּרָק ג וּבִבְמָה מְקוּמוֹת).

36. (זֵהָר חֵלֶק ב קכא, א).

37. (עֵינֵן בְּבִיאוֹר עַל פְּסוּק "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם כו").

38. (פֶּרֶדֶס שַׁעַר ח פָּרָק ג).

39. (בְּרַכּוֹת ו, א. וְרָאָה זֵהָר חֵלֶק א קמו, א).

40. (בְּבָא בְּתָרָא ט, א).

41. (זֵהָר חֵלֶק א בְּהַקְדָּמָה יא, ב).

42. (בְּרַכּוֹת לז, ב).

43. (וְעֵינֵן: בְּדִבּוּר הַמִּתְחִיל "מִי מִנֵּה". וּבְדִבּוּר הַמִּתְחִיל "רֹאשִׁי הַמְּטוֹת". וּבְדִבּוּר הַמִּתְחִיל "וְהָיָה מִסְפֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וּבְדִבּוּר הַמִּתְחִיל "אַחֲרֵי ה' אֱלֹקֵיכֶם תִּלְכּוּ" (אַחֲרֵי יג, ח), גָּבִי "וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ" (שִׁם), וּבְדִבּוּר הַמִּתְחִיל "אִם לֹא תַדְעִי כִי צָאִי כו". עֵינֵן שִׁם).

44. (הוֹשַׁע ב, יח: "בַּיּוֹם הַזֶּהוּ נֶאֱמַר ה' תִּקְרָאִי אִישִׁי").

45. (תַּעֲנִית כז, ב. וְרָאָה רִשִׁי בְּשִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא וּבְמַצְדּוֹת דּוֹד שִׁם).

ראשו⁵¹ (נשא ה' ה). אבל בלויים שהם למטה במדריגה,
מסטרא דדינא קשיא כתיב (בהעלותך ח, ז): **וְהַעֲבִירוּ תַּעַר**
וְגו'⁵². ו"שער באשה ערוה"⁵³ – ששם יניקת החיצונים.
וזהו ענין אמרם⁵⁴: "עם-הארץ אסור לאכול בשר",
שהבשר הוא מורידו ומשפילו למטה. מה שאין כן
תלמיד-חכם, כי "צדיק אוכל לשובע נפשו" (משלי יג, כה)
כתיב. וכן אמרו⁵⁵: "שיחת חולין של תלמידי-חכמים
כ⁵⁶", דייקא. ולכן הבעל-תשובה צריך לסגף את
עצמו – כדי להרחיק עצמו מהמותרות, שלא יורידנו
ויחזירנו לסורו חס ושלום:

"והסירה את שמלת שביה" (פרשתנו בא, יג):
הנה אמרו רז"ל⁵⁷: "בבואה דבבואה לית להו, אבל
בבואה לחודה אית להו" גם ב"זה לעומת זה", דהיינו
בחינת מקיף למעלה. כענין "עבירה גוררת עבירה"⁵⁸,
ומטמאין אותו הרבה וכי⁵⁹. וצריך להסיר גם בחינת
המקיף שנמשך מלמעלה מאליו, כי עוונותיכם
מבדילין⁶⁰ כתיב, שמבדילין ומפסיקין בין השראת גילוי
אלהותו יתברך שנמשך על ידי התורה והמצות, ובין
נקודת פנימיות-הלב, שאינו נוגע לפנימיות-הלב בלתי
אם יסור המכסה והמסתיר לבחינת המקיף שב"זה
לעומת זה". שעל ידי הסרה זו:

"וישבה בביתך" (פרשתנו שם): שתהיה בחינת ישיבה
וקביעות האהבה שבנקודת-הלב – **בל תמוט עולם**
ועד (תהלים קד, ה). ובזה יעלה יבוא ויגיע לבחינה
ומדריגה יותר עליונה, היא מדריגת **ובכתה את אביה**
וגו" (פרשתנו שם):

כי הנה מעלת ומדריגת הבכיה היא בחינת תשובה
עילאה הגדולה מכולם. שפמה בחינות ומדריגות יש
בתשובה-עילאה והיא העולה על כולנה. ועל זה נאמר
לעתיד-לבא (ירמיה לא, ח): **"בבכי יבואו וגו'";** וכתיב (שמות ב,
ו): **"והנה גער בוכה ותחמול עליו"**.

אך להיות בחינה זו של המשכת התורה והמצות,
פנימיות רצונו יתברך וחכמתו, כדי להעלות בחינת
פנימיות נקודת-הלב בבחינת עצמותה ומהותה ממש,
צריך להקדים להיות בבחינת **"וחשקה בזה"** (פרשתנו שם) –
שיהא כל ישעו וחפצו בזה. כי **"רוח אייתי רוח ואמשך**
רוח" (זח"ב קסב, ב), **"אם ישים אליו לבו, רוחו ונשמתו אליו**
יאסוף" (איוב לד, יד). מה שאין כן אם אינו חושק ומתאנה
להעלות פנימית נקודת-הלב, בודאי לא ימשך כלום:

ד. "והבאתה אל תוך ביתך" (פרשתנו בא, יב):
והענין: כמו שכתוב בזהר⁴⁶ על פסוק **"נפלה לא**
תוסיף קום וגו'" (בעמוד ריש סימן י', ה). שלא תהיה בבחינת
"קום" – ממוטה למעלה, רק כמו שכתוב (עמוד ט, יא): **"ביום**
ההוא אקים וגו'". שיומשך מלמעלה למטה, שהיא לה
גם למטה בחינת **"קימה מעלייתא"**⁴⁷.

והיינו להיות אור פני ה' נמשך למטה, להיות **"כמים**
הפנים" (משלי כו, יט), בבחינת **"והחזירנו בתשובה שלמה**
לפניך"⁴⁸, **"לפניך"** דייקא, בבחינת פנימיות, שזו היא
שלימות התשובה – **"תשוב ה' כו"**⁴⁹. והוא בחינת קומה
– **"אקים את סוכת דוד הנופלת כו"** (עמוד ט, יא).

וזהו בחינת עשרת ימי תשובה, **"כמים הפנים כו"**.
שבסליחות ממשיכין **"ויעבר הוי"ה על פניו וגו'",**
להיות בעשרת ימי תשובה בבחינת **"והחזירנו בתשובה**
שלימה לפניך":

"וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה" (פרשתנו שם):
הנה שערות הראש הן מותרים-המוחין שנפלו במילי
דעלמא. וצפרנים הן מותרים-מדות – **"חסד דרועא**
ימינא"⁵⁰, **"אברהם שיצא ממנו כו"**. וצריך האדם להסיר
המותרות, כי מסטרא דקדושה-עליונה הנה המותרות
הם בחינת קדושה. וכמו **"ג' מדות הרחמים"** שנמשכות
מבחינת שערות כו. וכענין **"קדוש יהיה, גדל פרע שער**

52. ועיין בזהר) בפרשת תזריע (דף מ"ח, עמוד ב').

53. (ברכות כד, א).

54. (פסחים מט, ב).

55. (עבודה זרה יט, א).

56. וצריכה לימוד.

57. (יבמות קבב, א. גיטין סו, א).

58. (אבות ד, ב).

59. (יומא לט, א: "אדם מטמא עצמו מעט – מטמאין אותו הרבה").

60. (ישעיה נט, ב: "כי אם עונתיכם הוי מבדילים").

46. (פרשה ויקרא, דף ו' סוף עמוד א' ועמוד ב'). וברעא-מהימנא

פרשת פנחס, דף רנ"ז סוף עמוד א' ועמוד ב').

47. (וכענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ושמתי פדכז", בענין **חז**
אמר שהם).

ועיין בזהר חלק א', ויחי (דף רל"ז, ב'), פירוש בענין אחר ממה
שכתוב בפרשת ויקרא – **יש לומר זהו כמאן דאמר "ישפדה"**.

48. (נוסח שמונה עשרה).

49. (זהר חלק ג נשא קבב, א).

50. (תקנין זהר בהקדמה, "פתח אליהו").

51. (עיין מזה לקמן: על פסוק **"כי כארץ תוציא צמחה"**. ובפרשת
אמור על פסוק **"ונקדשתי בתוך"**).

וְעַל עֲנֵן בְּכִיָּה זֶה אֵיתָא בְּשֵׁם הָאֲרִיז'ל⁶¹: "שָׁכַל מִי
שָׂאִינוּ בּוֹכָה בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה וַיּוֹם־הַכַּפּוּרִים אֵין נִשְׁמָתוֹ
שְׁלִימָה", שְׁבִכְיָה זֶה הִיא שְׁלִימוֹת הַנִּשְׁמָה, וְעִיקָרָה בְּיוֹם־
הַכַּפּוּרִים, בְּחִינַת תְּשׁוּבָה־עֵילָאָה – "לִפְנֵי הוֹי"ה תִּטְהָרוּ"
(אחרי טו, ל). :

וְהֵינּוּ עַל דְּרָךְ שְׂאֻמְרוֹ עַל רַבִּי עֲקִיבָא, בְּשֻׁמְרוֹ
שִׁיר־הַשִּׁירִים "זָלְגוּ עֵינָיו דְּמַעוֹת"⁶¹ – שְׁהִבְכִיָּה הִלְזוּ הִיא
מִחֲמַת דְּבִיקוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּשִׁרְשָׁהּ, לְמַעַלָּה מִכַּדִּי אֲשֶׁר תּוּכַל
נִפְשׁוֹ שְׂאֻת, שְׂאֻז "אֵין" שְׁלִיט בְּרוּחַ לְכֹלָא וְגו'⁶³ (קהלת
ח, ח).

הַיְּהוּדִים").

64. (הובא בפרי עץ חיים שער השופר ריש פרק ה. וב"באר היטב" שְׁלֵחַן עֲרוֹךְ
אורח חיים סימן תקפ"ד סעיף קטן ג. שער הכפונות דְּרוֹשֵׁי ראש השנה קודם
דְּרוֹשׁ א. סידור האריז"ל סוף סדר הנסיעה)

61. (ראה זהר חלק א צח, ב במדרש הנעלם. ט"ז אורח חיים סימן רפ"ח סעיף
קטן ב. בשם זהר חדש).

62. "אדם".

63. (וענין מה שנתבאר: לעיל סוף דבור המפתח "וְשֻׁמְתִי בְּכַדְרִי".
ובפְּרִשְׁתֵּי וַיִּשְׁלַח, על פסוק "וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְּיָדוֹ מִנְחָה". ועל פסוק "וַיִּקַּבְּ

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

תשובה שהוא הקיבוץ והאסיפה של הניצוצות הרי הן
מפוזרים בע' שרים כו' בעולם הפירוד והוא עצמו
סיבת הגאולה שנקרא קיבוץ גלויות כו' וכך יובן בגלות
השכינה דגלו לאדום שכינה עמהם וכך בכל פרט
הפיזור של ישראל בע' שרים הרי בחי' פיזור דנדחי
ישראל תחת ממשלת ע' שרים הוא עצמו ענין פיזור
גלות השכינה (כמ"ש מלך אלקים על גוים) כמ"ש עת
אשר שלט האדם באדם לרע לו כדי שיוברר ממנו
הטוב כו' כי כל גלות הוא בחי' בירור כידוע ובחי'
הקיבוץ גלויות שבגלות השכינה ג"כ עד קיבוץ גלויות
של ישראל כמ"ש מי זאת עולה מן המדבר מדבר
העמים כו' וכמ"כ בחינת גלות של התורה מאחר
דאורייתא מתקשרא בקב"ה וישראל באורייתא דג'
קשרין הללו כולא חד וענין גלות התורה היינו ג"כ ענין
פיזור ופירוד ההלכות עד שא"א למצוא הל' ברורה
כלל כי מפני הפיזור לא יוכלו לברר דבר ההלכה כמו
שמצינו בכל הפילפולים שבגמ' שמקשה ורמינהו מפני
שאותה ההלכה נתפזרה במקומות הרבה ויש לה
סתירות וקושיות מזו על זו בדין והלכה א' והתירושים
לברר אותה הוא בא ג"כ ממה שמוצא דוגמתה
במקומות מפוזרים כמו כל ת"ש שבגמ' שדין זה
תוציא מדין כמוהו הנמצא במקו' אחר וכה"ג כל ענין
הפילפול שבגמרא וזהו רק מפני בחי' פיזור ההלכה עד
שא"א לעמוד על בירורה עד שמתרץ הכל דהיינו
שמעמיד כל א' על מקומו וכמו שמתרץ ל"ק כאן כו'
(וכמ"ש במ"א שזה כמו סילסול בשער' שמפריד
הדיבוק והבילבול כו' כך פיזור ההלכו' נקרא בילבול
שאין א' על מקומו שזהו עיקר ענין הגלות כמו שנחבר

1 (נג) וזהו והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה.
2 דהנה פי' משפטים תרגום משפט הלכתא
3 וקאי בהלכות שבתורה שבע"פ שנקרא הלכתא כידוע
4 ופי' תשמעון לשון אסיפה וקבוץ כמו וישמע שאול כו'
5 דהיינו לקבץ ולאסוף כל בחי' פיזור ההלכות שבתורה
6 שנתפזרו בזמן הגלות שהתורה חוגרת שק כו' והענין
7 הוא דכיון שאמר ג' קשרין ישראל מתקשרין באורייתא
8 ואורייתא בקב"ה א"כ כאשר ישראל בגלות בע' שרים
9 וישראל מתקשרין באורייתא גם התורה היא בגלות כו'
10 ואוריית' מתקשרא בקב"ה ע"כ אמרו גלו לאדום שכינ'
11 עמהם שהשכינה בגלות ג"כ עם ישראל ותורה,
12 דאורייתא וקב"ה כולא חד כו' וביאור הדבר' הנה ענין
13 גלות של ישראל באוה"ע הוא כמו בכל פרט בניצוץ
14 האלקי הנקרא ישראל שנתפזרו כל פרטי חלקיה בפיזור
15 רצונות הזרות והנכריות של נפש הבהמית שמלוכת
16 בה ונעשי' לה בחי' לבושים צואים ביותר כידוע וצריך
17 תחלה להיו' בחי' קיבוץ ואסיפה מכל פיזור רצונות
18 הזרות שהנפש הבהמית קשורה בהן ע"י תשובה
19 מעומקא דלבא שע"ז נתקבצו כל חלקי נצוצות דנפש
20 האלקית ועולין מעולם הפירוד לעולם היחוד והוא
21 הנקרא קיבוץ גלויות בכל ניצוץ בפרט וז"ש אם יהיה
22 נדחך בקצה השמים משם יקבצך נדחך ל' יחיד כו'
23 וכמ"ש במ"א וכך הוא ענין קיבוץ גלויות בכללות נ"י
24 שכל מה שנתפזרו כל ניצוצות הקדושים שבכנ"י בבחי'
25 גלות בע' שרים בהסתור הלבושים צואים שמשועבדים
26 בהם כו' יתקבצו ויעלו ליכלל באחד כו' וזה שאמר
27 נדחי ישראל יכנס וכן אנו אומרי' מקבץ נדחי עמו
28 ישראל וכמאדז"ל אם עושין תשובה נגאלין שבלתי

22 ברורות בלי פילפול כלל ונקרא אשכולות איש שהכל
23 בו עד ב"ש וב"ה שרבו תלמידי' שלא שמשו כל צרכן
24 הוצרכו לפילפול עד בימי אביו ורבה שנתרבו הפילפול
25 ביותר ואע"ג דלכאורה אמר בכ"ד קושיות וכ"ד פרוקי
26 רווחי שמעתת' ביותר אך עד שמברר גודל הבלבול
27 שבפיזו' ההלכו' אין ההלכה ברור' כלל והראשונים היו
28 יודעים סוף דבר ההלכה הבא לידי ברור ע"י הפילפול
29 הרב מפני שהיו יודעים כל הלכה כמו שהיא בשרש
30 מקומה וע"כ לא היה להם קושיות ובלבולי' בלימודם
31 כלל וכמ"ש במ"א שהפילפול זה ענין הוצאת מים מן
32 הסלע ע"י ההכאה שזה היה חטא משה ואהרן שלא
33 אמרו אל הסלע להקדישני כו' וד"ל וז"ש ערוכה בכל
34 ושמורה פי' ערוכה בכל שתהיה ההלכה ברורה וערוכה
35 בכל בלי יצא ממנה בחי' פיזור ובלבול להיות קושי'
36 וסתירה שהיא מסטר' דקליפה וז"ש ושמורה בפ"ה בלי
37 גיגום ואז נק' שמורה מיניקות החיצונים כו' משא"כ
38 אם אינה ברורה וערוכה אינה שמורה מן החיצונים
39 שזהו ענין גלות התורה כמו גלות השכינה וישראל כו'
40 וד"ל. והיינו שאמר והיה עקב תשמעון כו' ושמרתם
41 שבקיבוץ גלות התורה אז ושמרתם מיניקות החיצונים
42 כמ"ש ערוכה בכל ושמורה וד"ל:

זינך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. טד"9

1 שבלבל כל האומות להושיב אומה זו במקו' זולתה
2 שזהו עיקר הגלות כאשר גולה ממקומו כידוע וד"ל)
3 וא"כ יובן שתורה היא ג"כ בגלות שאין כל דין והלכה
4 נמצאת ברורה במקומה אלא בבחי' פיזור ובלבול גדול
5 וקיבוץ הגלות של ההלכות הוא בחי' ברור ההלכות
6 להעמיד כל א' על מקומה ולא יהיה לה סתירה ממקום
7 אחר כלל כו' וד"ל (וכמו שא' במחשכי' הושיבני זה
8 תלמוד בבלי כו') ודוקא תורה שבע"פ מל' קרינן לה
9 בה עיקר הגלות וצריך ברור יותר בזמן הגלות כידוע
10 דשכינה הוא בחי' המלכות וגלות השכינה וישראל
11 ותורה שבע"פ הכל שרש א' כו' וד"ל. וזהו והיה עקב
12 תשמעון את המשפטים האלה. פי' בזמן עקבות
13 משיחא שהוא סוף כל הביירוים דרפ"ח כו' כאשר
14 יבורר הכל מראש עד סוף הכל בבחינת העקביים ג"כ
15 כנ"ל אז תשמעון את המשפטים כו' שיהיה אז בחי'
16 קיבוץ ואסיפה לפיזור ובלבול ההלכות דתושבע"פ
17 שנקרא משפטי' כנ"ל דתרגום משפט הלכתא וז"ש
18 תשמעון את המשפטים כו' כמו וישמע שאל כו'
19 שיתקבצו קיבוץ גלות התורה לידע הלכה ברורה
20 במקומה בלי פיזור ובלבול ממקומות הרבה (וכמו
21 שאמרו שקודם החורבן הרבה היו יודעין הלכות

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

13 מההתחלקות ולכן הספי' מ"ט ימים להמשיך ממנו
14 מתחלה עכ"פ כסדר מעט מעט וע"כ אומרים היום שני
15 ימים ולא יום שני מפני שהם המשכה מבחי' שכולל
16 את הכל ע"כ אין יום השני נפרד מהראשון כי מיד
17 בגילוי למטה הרי הוא א' עם הראשון וזה פי' היום
18 שני ימים כלומר מעתה יש בגילוי שני ימים ולמחר הרי
19 כאן שלשה כא' כו' ועי"ז ממילא מתגלה בשבועות
20 מקור מקומם הכוללם יחד וז"ס תספרו חמשים יום
21 (ויקרא כ"ג ט"ז) אעפ"י שסופרים מ"ט כי הנ' הוא
22 המ"ט אלא שהוא הכולל שלהם:
23 (פרטי ענין ספה"ע בענין דם נעכר כו' מבואר בביאור
24 לתורה ע"פ ואהי' אצלו אמון תקע"א):

1 (ד) ועתה ית' מצות ספירת העומר שנאמר וספרתם
2 לכם ממחרת כו' (ויקרא כ"ג ט"ו) כי העומר
3 שהוא שעור ה' מזון המלאכים שמבחי' עלמא
4 דאתגליי' במוחם והשגתם, וישראל ג"כ נצרכים לו
5 לצורך נפשם הבהמית ושתי הלחם לנפש האלהית כנ"ל
6 לכן נצטוינו בספי' העומר כדי להמשיך מתחלה הארה
7 מן ההעלם הנ"ל לידי גילוי בתוך העומר ע"י ספירה
8 לאט לאט ואח"כ בשבועות יומשך כללות ההארה,
9 והתועלת מזה הוא שגם נפש הבהמית תוכל למסור
10 נפשה באחד ע"י גילוי בחי' אנכי כו', כי הנה יש נש"ב
11 וידוע דשער הנ' כולל כולם והוא בחי' הכתר ואינו דבר
12 בפ"ע אלא שהוא המקור של מ"ט כמו שהם למעלה

מצות הקרבת וספירת העומר

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

42 וחיבור, וזהו עוד פי' בענין ושמי הוי' לא נודעתי להם
43 שאם כי ידעו משם הוי' (דלתתא) מ"מ לא נודעתי בחי'
44 יחוד כו'.

45 **אמנם** ע"י מ"ת נתגלה בחי' שם הוי' כו'. וזהו
46 ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקי' פי'
47 קאי אדלעיל מיני' שנא' וידבר כו' אני הוי' כו' והייתי
48 לכם לאלקי' שבחי' הוי' יהי' לכם לאלקי'. וביאור
49 הענין דהנה יש ג' בחי', הא' בחי' שם אלקים בחי' עיר
50 אלקינו בחי' אותיות הדיבור, ויש בחי' גדול ה' שמאיר
51 בבחי' עיר אלקינו והיינו ע"ד שמש ומגן הוי' אלקי',
52 ויש בחי' שם הוי' עצמו דהיינו שנמשך הגילוי מבחי'
53 שם הוי' עצמו ע"ד כמו משם אלקי', וזהו אינו כמ"ש
54 במ"א בענין והי' הוי' לי' לאלקי' שהוי' לגבי ע"ק
55 כאלקי' יחשב שאז שם הוי' הוא במדרגת שם אלקי'
56 רק שהוא בחי' אלקי' היותר נעלה, כ"א שהגילוי הוא
57 מש' הוי' כמו מש' אלקי' ועכ"ז הוא בחי' שם הוי',
58 וזהו והייתי לכם לאלקי' שש' הוי' יהי' כמו ש' אלקי',
59 ועכ"ז יהי' שם הוי' ולא ש' אלקים. אך משצ"ל הלא
60 נת' בלק"ת בסוף ביאור כי כארץ תוציא צמחה בענין
61 ש' אלקי' שאומרים על שם אלקי' אלקינו, משא"כ בכל
62 השמות, והתירוץ כי פי' אלקינו היינו שלנו שיומשך
63 בבחי' גילוי ממש לנו, וזהו דוקא ע"י שם אלקי' שהוא
64 בחי' גבורות וצמצומים, ואיך נא' כן על שם הוי' שלא
65 נא' בשם הוי' כמו בש' אלקים אלקינו כו'. אך הענין
66 הוא ע"ד משאדו"ל עתידים צדיקים שיקראו על שמו
67 של הקב"ה, ופירש"י ז"ל שיהי' שמם הוי' וע"ד שכ'
68 ושם העיר מיום הוי' שמה, וכמאדו"ל טבא למדינתא
69 דשמא כשם מלכא, והיינו מה שעכשיו הוא בחי' עיר
70 אלקינו תהי' לע"ל בחי' שם הוי', וא"כ יובן מ"ש
71 והייתי לכם לאלקי' שבחי' שם הוי' יהי' בחי' אלקים
72 הגם שלא נאמר בו כמו בש' אלקי'.

73 **אמנם** הנה כ"ז הוא ע"י ולקחתי אתכם לי לעם פי'
74 שכל הכח הזה הוא ע"י שתהיו לי לעם ע"י
75 קבלת התומ"צ שנתלבשו בדברים גשמי' דוקא וכמו
76 החותם שאינו ניכר על האבן טוב מחמת רוב בהירתו
77 כ"א על השעוה דוקא, כמ"כ עיקר ההמשכה הוא ע"י
78 תורה ומצות שנתלבשו בדברים גשמי' דוקא, וע"י
79 עשיית המצות בקבלת עול מלכות שמים שמקבל עליו
80 עול מצות גשמיים, הנה ע"יז הוא בבחי' לי לעם, וע"יז
81 והייתי בחי' אני הוי' לכם לאלקי' כו'. ואם כי הגילוי
82 הוא מבחי' שם הוי' דלתתא מ"מ הוא גבוה מאד נעלה,

1 **ויאמר** אליו ה' לך רד ועלית אתה ואהרן עמך
2 והכהנים והעם אל יהרסו לעלות וגו'. וצ"ל
3 מה שבכל פרשה זו דמ"ת קרא לבנ"י בשם עם וכמ"ש
4 ויענו כל העם, וישב משה את דברי העם, מן ההר אל
5 העם, ויוצא משה את העם לקראת האלקים, שלכאורה
6 יפלא למה קראם בשם עם, הלא עם הוא מלשון
7 עוממות נפרדי' כו', וגם בתחילת סיפור ענין מה שיהי'
8 ע"י יצי"מ קראם בשם עם, כמ"ש ולקחתי אתכם לי
9 לעם שצ"ל שמה שקראן בשם עם זהו עיקר ענין
10 עבודתם שלכן קראם בשם זה דוקא. וכן צ"ל למה
11 צירף וחיבר משה ואהרן יחד דוקא שגם בתחלת שילוח
12 משה למצרים אמר לו ה' ואהרן אחיך יהי' נביאך
13 מתורגמנך. וכן בפ' וארא כשאמר לו וידבר אלקי' וגו'
14 אני הוי' וארא וגו' ושמי הוי' כו' לכן אמור לבנ"י אני
15 ה' אמר לו ג"כ וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצווה
16 אל פרעה כו' ואל בנ"י להוציא את בני מאמ"צ,
17 שלמה הי' צריך החיבור דמשה ואהרן למ"ת וליצי"מ
18 שזהו הכנה למ"ת כנודע. וגם מהו"ע הציווי לבנ"י,
19 היתכן שהם לא רצו לצאת עד שיהיו צריכים לציווי
20 ע"ז.

21 **אך** הענין יובן ע"פ משנת"ל שורש ההפרש בין שם
22 שדי לשם הוי' שכל מה שיכולים לומר עליו
23 הגבלת בחי' המספר הוא מבחי' שם שדי, ושם הוי'
24 הוא בלי מספר, שזהו שנתגלה ע"י מ"ת דוקא
25 כמשי"ת.

26 **ולכן** כתי' וארא אל אברהם כו' באל שדי, דהנה
27 האבות הן הן המרכבה שהיו בבחי' מרכבה
28 תמיד ע"ד והחיות נושאות את הכסא שהם תמיד בבחי'
29 ביטול וזעים מחיל כסא, עד"ז היו האבות תמיד בבחי'
30 ביטול כו', אמנם עכ"ז היו נבראים, ואהוי"ר של
31 הנברא מצד עצמו אינו יכול להגיע כ"א לשרש ומקור
32 הנבראים, וזהו בחי' שם שדי שאמר לעולמו די כו',
33 ולכן וארא כו' באל שדי כו', ומה שלא נתגלה עליהם
34 בבחי' היותר גבוה, זהו מחסד ה' עליהם בכדי שלא
35 יתבטלו ממצאותן לכן נגלה עליהם בשם שדי בחי'
36 שורש ומקור הגבול שיוכלו לקבל ולא יתבטלו
37 ממהותן, וכענין שאמרו רז"ל הושיט הקב"ה אצבעו
38 הקטנה ביניהם ושרפן כו', שע"י גילוי יתר מחוק
39 הקצוב נתבטלו המלאכים שהם נבראים ממהותן לגמרי
40 כו', אבל ושמי הוי' לא נודעתי להם פי' אם כי ידעו
41 משם הוי' זהו רק בדרך ידיעה אבל לא בבחי' יחוד

שמונת נימין ושל תחא"מ של יו"ד נימין, שהפרש בין
בהמ"ק לימות המשיח הוא בנימא א' לבד, ודתחא"מ
של עשרה נימין, שהענין הוא שעשרה נימין רומזים
לעשר ספירות וזהו בחי' יו"ד כו'.

בס"ד. יוס' ג' ערב חג השבועות, ל"ב.

דהנה עיקר שם הוי' הוא היו"ד של שם, שש' הוי'
לשון שמח"י ומהווה, והיו"ד מורה על תמידות
ההתהוות כמו ככה יעשה כו'. והנה ארז"ל כנור של
בהמ"ק הי' של ז' נימין, וכנור של ימות המשיח של

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

עוד זאת, שעל ידי זה תהיה עסק תורתו וקיום
מצותיו בבחינת עבודת עבד לעשות רצונו יתברך, ולא
בשכיל הנאת עצמו כלל, כי אם למלאות רצונו יתברך
ולעשות נחת רוח ליוצרו, ש"נחת רוח לפני שאמרתי
ונעשה רצוני כו"⁸, ויש לו גם כן תענוג בזה, והיינו
שמתענג בהעונג שלמעלה כו'. ומשום זה העבודה היא
בשמחה כו', כמו שנתבאר במקום אחר.

(וענין זה דרך לעשות נחת רוח, יש גם כן בהאזנה
ד"כבא דאשתדל כו"¹⁰, כמו שכתוב בסוף פרק י' וסוף
פרק מא.

ומכל מקום יש לומר, שיש בזה חילוק בין אהבה ליראה:
דבאהבה יש לו עונג, וטוב לו בזה שיש "יחוד קודשא בריך"
הוא ושכינתיה" בתחתונים; וביראה הוא בבחינת ביטול ביותר.

והיינו, שאינו באופן כזה שלו טוב מזה, כי אינו שייך
להתפשטות זו גם כן, אלא שטוב לו מהעונג שלמעלה לבד,
ובזה הוא מתענג כו'.

ולמעלה מזה הוא שמתענג בזה שיש "יחוד קודשא
ברוך" הוא ושכינתיה" בתחתונים. אבל הוא הוא התענוג
העליון עצמו, כי העבד הוא כמו האדון עצמו ודרך אחד אתו,
ולזאת תענוג העליון הוא עצמו תענוג שלו כו').

וצריך להיות שתייהם, אהבה ויראה, וכמו שכתוב
ב"ספר של בינונים" פרק מא.

קיצור. יבאר, אשר גם היראה טבעית – בלב כל ישראל,
וצריך לגלותה על ידי ההתבוננות. על ידה באה השלימות
ב"סור מרע ועשה טוב", ועסק התורה ומצות הוא בבחינת עבד
(אופן התענוג באהבה או ביראה).

(יט) וכן הוא בענין היראה, שהיא גם כן:
"טבעית ומוסתרת בלב כל ישראל, שלא למרוד
במלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא", וצריך
להציאה מהעלם אל הגילוי על ידי ההתבוננות,
בשמתבונן ב"גדולת אי"ן סוף ברוך הוא ומלכותו אשר
היא מלכות כל עולמים", עליונים ותחתונים, ואיהו
ממלא כל עלמין כו', ומניח העליונים ותחתונים ומייחד
מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט כו'.
והנה ה' נצב עליו, ומלא כל הארץ כבודו, ומביט
עליו, ובוהן כליות ולב" אם עובדו כראוי. ועל כן צריך
לעבוד לפניו באימה וביראה בעומד לפני המלך, ונעמיק
במחשבה זו כו" – וכמו שכתוב ב"ספר של בינונים" פרק מא
וענין שם.

ובפרק מב כתב:

"והנה כל אדם מישראל, יהיה מי שיהיה, בשיתבונן
בזה שעה גדולה בכל יום, איך שהקדוש ברוך הוא מלא
ממש את העליונים ואת התחתונים, ואת השמים ואת
הארץ ממש, "מלא כל הארץ כבודו" ממש, וצופה
ומביט ובוהן כליותיו ולבו, וכל מעשיו ודיבוריו וצדקו
יספור⁵, אזי תקבע בלבו היראה לכל היום כולו,
בשיחזור ויתבונן בזה אפילו בהתבוננות קלה בכל עת
ובכל שעה, יהיה "סור מרע ועשה טוב"⁶ במחשבה דבור
ומעשה כו'.

ועל ידי התעוררות היראה, לבד זאת שיהיה על ידי
זה שלם ב"סור מרע ועשה טוב", "שלא למרות חס"
ושלום עיני כבודו כו", כמו שכתוב ב"ספר של בינונים"
שם,

7. למרות... עיני כבודו: על פי ישעיה ג, ח.

8. ספרי במדבר, קז.

9. ויש לו גם כן החילוקים בתענוג שנוכחי כאן ראה בביאור יותר בדבור
המתחיל "אחרי ד' אלוקים תלכו" (שבת פרשת ראה בהמשך "יום טוב של ראש
השנה", תרס"ו) ועמוד תל בזהצאה החדשה. – הערת כבוד קדושת אדמו"ר.

10. "כבא דאשתדל בטר אבוי ואימיה, דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה
ורוחיה ונשמתיה כו', ומסר גרמיה למיתה עליהו למיפרק לון".

1. ומלכותו... מלכות כל עולמים: על פי תהלים קמה, יג.

2. וזהו ה' נצב עליו: רצא כח, יג.

3. מלא כל הארץ כבודו: ישעיה ג, ג.

4. ובוהן כליות ולב: על פי ירמיה יא, ב.

5. וצדקו יספור: על פי איוב לא, ד.

6. סור מרע ועשה טוב: תהלים לז, טו.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

מאמר קנין החיים המדבר בענייני תשובה ותפילה שבהם ועל ידם ימצא האדם חיים, כאמרו ז"ל (יומא דף פ"ו עמוד ב) גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם.

ב"ה

- 1 הקדוש-ברוך-הוא, העבדים והמשרתים של הקדוש-
- 2 ברוך-הוא. אנחנו נקראים הבנים של הקדוש-ברוך-הוא
- 3 ככתוב "בנים אתם לה' אלקיכם" ואנחנו נקראים
- 4 עבדים ומשרתים של הקדוש-ברוך-הוא, ככתוב "כי לי
- 5 בני ישראל עבדים, עבדי הם", בני ישראל לא יכולים
- 6 להימכר לעבדים, כי אנחנו עבדים ומשרתים של
- 7 הקדוש-ברוך-הוא. הגמרא (בבא בתרא דף י עמוד א)
- 8 אומרת, טרנוסרופוס הרשע שאל את רבי עקיבא: אם
- 9 הקדוש-ברוך-הוא אוהב את העניים, מדוע הוא לא זן
- 10 אותם בעצמו? אמר לו רבי עקיבא: כי הבורא ברוך-
- 11 הוא רוצה לזפות אותנו במצוות הצדקה, לכן הוא
- 12 השאיר לנו מקום בו נוכל לעשות מעשים טובים, לתת
- 13 לאנשים אוכל ושתייה ודברים אחרים שאנשים צריכים
- 14 להם. אומרת שם הגמרא שבני ישראל נקראים בנים
- 15 והם גם נקראים עבדים ומשרתים. כאשר בני ישראל
- 16 עושים את רצון ה', הם נקראים בנים, וכאשר הם אינם
- 17 עושים את רצון ה' חסו-שלום, הם נקראים עבדים. לכן
- 18 ביום ראש השנה, שהרי הוא יום הדין והמשפט,
- 19 מבקשים אנו כל בני ישראל מהקדוש-ברוך-הוא,
- 20 שירחם עלינו כמו על בנים או כמו על עבדים, כי יש
- 21 מצוות כאלה שאנו שומרים כמו בן נאמן השומר את
- 22 ציווי האב, ויש כאלה מצוות שאנו חלשים בהם
- 23 (חסו-שלום), ועושים אותן רק כמו עבד העושה (שלא
- 24 ברצון) את ציווי האדון, לכן אנו מבקשים מהקדוש-
- 25 ברוך-הוא, אם כבנים אם כעבדים, את שני הדברים:
- 26 כמו בנים וכמו עבדים. אם כבנים, שירחם עלינו כפי
- 27 שאב מרחם על בנו. ואם כעבדים, אנו מקווים אליך
- 28 ברוך-הוא, שתרחם עלינו כמו שאדון טוב מרחם על
- 29 עבדו. ואנו מקווים אליך ברוך-הוא, שאתה תוציא את
- 30 משפטנו לטובה בבירור ובאור וזרח. כלומר, אנחנו לא
- 31 יודעים כיצד הוא המשפט שלנו וכיצד תשפוט אותנו,
- 32 האם כפי ששופטים בן, או כפי ששופטים עבד, כי
- 33 אנחנו בני ישראל הננו הבנים והעבדים שלך. והנה
- 34 כאשר בן עושה נגד הוריו, העבירה גדולה יותר מאשר
- 35 כשעבד עושה נגד אדונו, כי הרי בן קרוב להוריו יותר
- 36 מאשר עבד לאדונו. אבל הרחמנות של הורים על הילד,
- 37 היא רבה יותר מאשר הרחמנות של אדון על העבד.
- 38 מבקשים אנו ממך רבונו של עולם, שתרחם עלינו כאב

אל ידידינו אנ"ש והתמימים די בכל אתר ואתר
ד' עליהם יחיו ויתענגו על רוב טוב.

שלום וברכה!

לקראת השנה החדשה הבאה עלינו, ועל כל ישראל
לטובה, הנני בא במכתבי זה בקריאה של אהבה וחיבה
לכל אחד ואחד מאנ"ש והתמימים יחיו לאמר:
הביטו אל צור חוצבתם, זכרו נא את ימי קדם בהיותכם
בארץ מולדת אבותיכם ואבות אבותיכם אשר בגללם
זכיתם לשם הכבוד חסיד.

אנא ידידינו אנ"ש והתמימים יחיו, איש איש מכם
יזכור את גזע מולדתו, ואבות אבותיו, החסידים ואנשי
מעשה בלימוד חסידות והדרכה טובה, ובהם תדבקו
להדריך את בניכם ויוצאי-חלצכם יחיו.

ובגלל הדבר הזה יברך השם יתברך אתכם ואת בניכם,
בתוך כלל אחינו בני ישראל, בשנה טובה ומתוקה,
בשנת אורה ושמחה, בשנת תורה ופרנסה טובה, שנה
אשר בה ירום קרן התורה והעבודה וקרן אחינו בני
ישראל, ויקוים בנו היעוד ובה לציון גואל צדק ויקבצנו
מארבע כנפות הארץ, אמנן-כן-יהי-רצון.

מצורף לזה הנני שולח מאמר קניין החיים, המדבר
בענייני תשובה ותפילה, שבהם ועל ידם ימצא האדם
חיים, כאמרו ז"ל (יומא דף פ"ו עמוד ב) "גדולה
תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם".

והנני ידידם עוז הדורש-שלום טובם והצלחתם, בבני
חייא ומזונא רויחא.

המברכם בכתובה וחתימה טובה

יוסף יצחק שניאורסאהן

אלול תרפ"ח, ריגא.

- תרגום חופשי מאידיש -

א היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי
עולמים, אם כבנים, אם כעבדים, אם כבנים

רחמנו כרחם אב על בנים, ואם כעבדים עינינו לך
תלויות, עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו איום קדוש.

היום הזה, יום ראש השנה, הוא יום ההולדת של
העולם וכל הנבראים שלו. וביום הזה, יום ראש השנה,

הקדוש-ברוך-הוא מעמיד את כל הנבראים של כל
העולמות למשפט. בני ישראל נקראים הבנים של

עושה נרשם, ולבסוף עושים חשבון עם האדם על כל
הדברים, אלו שהוא כן וזכר וגם על הדברים האלה
שהוא כבר שכת.
ג ויהי היום, ואומר התרגום, "ביומא דדינא רבא",
ביום הדין הגדול, היינו ביום ראש השנה,
והרי ראש השנה הוא יום הדין, וביום הזה באים כל
המלאכים שנבראו ממעשיו של האדם, הן המלאכים
הטובים והן המלאכים הרעים, היינו כל המלאכים
שנבראו ממעשיו של האדם, כולם באים והמלאכים
הטובים מעידים על האדם שהוא עשה דברים טובים,
והמלאכים הרעים מעידים על האדם שהוא עשה
מעשים רעים, ואז בא גם השטן בין כל המלאכים, כדי
להראות את הדברים הרעים שהאדם עשה, ולתבוע
מהקדוש-ברוך-הוא שיעניש את האדם, כפי שהגמרא
אומרת (בבא בתרא דף ט"ז ע"א) "הוא שטן, הוא יצר
הרע, הוא מלאך המות". הוא השונא (התובע
והמקטרג), הוא היצר הרע, והוא מלאך המות הרע,
כפי שהברייתא אומרת (שם), "יורד ומתעה", הוא יורד
אל האדם ומפתה אותו, מבלבל אותו עם כל הדמיונות
הרעים, כפי שהגמרא אומרת (ברכות דף ס"א ע"א)
"יצר הרע דומה לזוכב ויושב בין שני מפתחי הלב".
היצר הרע הוא כמו זוכב היושב בין שני דופקי הלב
ומפתה את האדם לרע, כפי שהגמרא אומרת (שבת
ק"ב ע"ב), "כך היא אומנותו של יצר הרע", כך היצר
הרע נוהג באומנות: "היום אומר לו עשה כך, ולמחר
אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה".
היצר הרע מתנהג עם האדם בפקחות רבה, הוא לא בא
אל האדם לפתות אותו לעשות את מה שאסור, אלא
תחילה הוא מפתה את האדם לוותר בכל הדברים
הטובים שמותר, שיאכל טוב וישתה טוב, ועוד דברים
טובים שונים. אחר-כך הוא מתחיל לפתות אותו
לעשות את מה שאסור, עד שמביא אותו, שרחמנא
ליצלן יחדל מלהיות יהודי. זאת אומרת, היצר הרע
תופס את האדם מעט מעט, עד שהוא מביא אותו
לדרגה התחתונה ביותר של רע. וזהו "יורד ומתעה",
הוא מסית את האדם בכל הדברים הרעים, כמו אחד
שיש לו חבר רע, והחבר מסיר אותו מהדרך הטובה
ומביא אותו לדברים רעים שהוא לבדו לא היה עושה,
אלא החבר הרע מפתה אותו לעשות דברים לא טובים,
עד שחלילה יכול לעשות אותו לגנב וגזלן. כך הוא
היצר הרע, המפתה את האדם לעשות דברים רעים.
תחילה הוא גורם לו שיתאוהב לדברים אלה ומפתה את
האדם עד שהוא תופס את האדם מכל הצדדים, והאדם
נופל ברשת של הרע.

על הבן, ואם אנחנו לא ראויים שתרחם עלינו, כמו אב
על בן, תרחם עלינו כמו האדונים המרחמים על
עבדיהם, כמו שכתוב (תהלים קכג, ב) "הנה כעיני
עבדים אל יד אדוניהם, כעיני שפחה אל יד גבירתה,
כן עינינו אל ד' אלוקינו עד שיחנונו". כשם שהתקווה
של העבדים היא רק ליד של אדוניהם, כאשר הם
עושים טובות, נותנים להם טובות, וכאשר הם עושים
לא טוב, מענישים אותם, והכל בא מיד האדון, כך היא
התקווה שלנו אליך רבנו של עולם, שתרחם עלינו
ביום הדין, והמשפט שלנו יהיה לטובה, ברור כמו אור
זורח.
ב איום קדוש, איום פירושו נורא, כמו שכתוב "איום
ונורא הוא" (חבקוק א' ז'), וכמו שכתוב "לבי
יחיל בקרבי ואימת מוות נפלה עלי" (תהלים נ"ה ה'),
הלב רועד בתוכי ופחד מוות נופל עלי. "קדוש" פירושו
קדוש, נבדל, מביט על כל דבר עם קדושה, עם
רחמנות. ושני הדברים הללו, איום וקדוש, רחוקים
מאד זה מזה. מי שהוא נורא ואיום, מביט על כל דבר
בתוקף גדול, כפי שאנו רואים בהנהגת בני אדם, אלה
שהם נעלים בעיני עצמם מביטים על היותר קטן
בתוקף רב או שאינם מביטים כלל, כי האדם הקטן לא
נחשב בעיניהם כלל. אבל הקדוש-ברוך-הוא הוא איום
קדוש, הוא איום, אבל קדוש. וזה נותן לנו את העידוד
לקוות שאתה ברוך-הוא תרחם עלינו לקבל את הבקשה
ואת התשובה שלנו ביום הדין. כתוב (איוב ב' א'),
"ויהי היום ויבואו בני האלוקים להתייצב על ה' ויבא
גם השטן בתוכם להתייצב על ה'". כאשר בא יום ראש
השנה, באו המלאכים להתייצב לעמוד לפני הבורא
ברוך-הוא, וגם השטן בא בין המלאכים. מכל דבר
שאדם עושה נברא מלאך. כשהאדם עושה דבר טוב,
נברא מלאך טוב, וכאשר האדם עושה חלילה דבר רע,
נברא מלאך רע, כמו שכתוב בפרקי אבות (פרק ג'
משנה ט"ו, ט"ז), "הכל צפוי", הכל ידוע, אפילו מה
שהאדם עושה בחשאי מלאה, נסתר בחדרי חדרים,
הכל ידוע, "והרשות נתונה", האדם בתוכו חופשי
ברצונו, לבחור לעצמו מה שהוא רוצה ואיך שהוא
רוצה, לעשות טוב או רע, "הכל נתון בערבון", הכל
ניתן עם ערבון, כלומר, חיי האדם הם ערבון על כל
מעשיו, כי "מצודה פרושה על כל החיים", רשת
פרושה על חיי האדם, היינו שהאדם משלם בחייו
(ובחיי הילדים שלו חסידיו), וזה כמו חנות,
"החנות פתוחה" וכל אדם יכול לקחת כל מה שהוא
רוצה בהקפה, לשלם אחר-כך. "והחנוני מקיף",
החנוני נותן לכל אחד בהקפה, "והפנקס פתוח", הספר
פתוח והכל נרשם בו. "והיד כותבת", כל מה שהאדם

שלנו ברוך-הוא, המוחל למי שעושה תשובה ועושה
טוב. וזהו הפירוש "איום קדוש", אתה נורא מאד אבל
קדוש, לכן מקווים שתתנהג עמנו ברחמנות של אב
ושל אדון טוב.
ה והנה זהו הפירוש "היום הרת עולם", היום הוא
ההולדת של העולם עם כל הנבראים שבו,
ופירש אדמו"ר הזקן, נשמתו-עדן: היום הרת עולם,
היום העולם רועד, כשם שכאשר מצפים לילד, הרי
נמצאים בבהלה גדולה איך זה יעבור, ומבקשים
מהקדוש-ברוך-הוא שהכל יעבור בטוב ובאשר, כך
ראש השנה הוא היום שבו העולם נולד מחדש, כי הרי
ראש השנה הוא יום הדין שבו כל הנבראים עומדים
למשפט, כמו שכתוב במשנה (מסכת ר"ה פ"א מ"ב)
שבראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון,
ביום ראש השנה כל הברואים עוברים לפני הקדוש-
ברוך-הוא, כמו כבשים שמעבירים אותם דרך פתח צר
אחד אחד, כמו שכתוב: "מראשית השנה ועד אחרית
שנה", מתחילת השנה עד סוף השנה, ואומרת הגמרא
(ראש השנה ד"ה ע"א) מראש השנה נידון מה יהא
בסופה, בתחילתה של השנה נקבע במשפט מה יהיה
עם כל נברא עד סוף השנה. לכן ימי ראש השנה,
עשרת ימי תשובה ויום כיפור נקראים ימים נוראים, כי
זהו הזמן של הדין ומשפט על כל סוגי הנבראים, אלה
שבארץ (על האדמה) וכן גם אלה שבשמים, מלאכים
ונשמות, כי אפילו על הנשמות שהם כבר בגן-עדן גם
יש משפט כמה טוב יתנו להם, הרי לכן ביום כיפור
מזכירים נשמות כדי שנשמות הצדיקים שהם כבר בגן
עדן, יתעלו למעלה ולמעלה, כמו שכתוב בשלחן-ערוך
(אורח חיים סימן תרכ"א ס' ו') נהגו לדור צדקות ביום
הכפורים בעד המתים, ומזכירים נשמותיהם, דהמתים
גם כן יש להם כפרה ביום הכפורים. ביום כיפור צריך
להבטיח לצדקה עבור נשמות המתים, הורים וכל
הקרובים, כי גם לנשמות יש עליה ביום הקדוש יום
כיפור, ואלה שמזכירים נשמות של הורים ושל צדיקים,
ונותנים לצדקה עבורם, יש להם זכות גדולה, כי
הנשמות של ההורים והצדיקים מבקשות מהקדוש-
ברוך-הוא שירחם על הבנים שלהם, על הנכדים שלהם
ועל התלמידים שלהם, ויתן להם שנה טובה ומבורכת,
ואפילו על מלאכים גם יש דין ומשפט, כפי שאנו
אומרים "ומלאכים יחפזון, וחיל ורעדה יאחזון",
מלאכים ממהרים, פחד ורעדה תופסים אותם מיום
הדין, היינו שבראש השנה כל הנבראים נשפטים. וזהו
הפירוש "היום הרת עולם", היום, ראש השנה, העולם
רועד, כי הרי היום הוא יום הדין, ועל כן כל העולם
רועד.

1 כבר פיתה את האדם, עולה ומרגיז, אזי הוא עולה
2 לשמים ומדבר על האדם את כל הדברים הרעים
3 שהאדם עושה, כמו אחד שמלשין, ומוכיח שהאדם
4 עצמו אשם בכל, ונוטל רשות ונוטל נשמה, הוא מבקש
5 שיתנו לו רשות לקחת מהאדם את הנשמה חס-ישראל,
6 כמו אחד שמתלונן על השני במשפט והמאשים מוכיח
7 שהאשם עצמו אשם בכל, ודורש שיענישו אותו
8 בחומרה. וזהו שהגמרא אומרת שהיצר הרע ראשו
9 מתוק וסופו מר, ההתחלה שלו מתוקה והסוף מר.
10 תחילתו היא שהוא מפתה את האדם בדיבורים
11 מתוקים, כדי שהאדם יחטא, אבל סופו הוא מר, כי
12 הוא זה שתובע שיענישו את האדם אפילו שהאדם
13 עושה תשובה, היינו אפילו שהאדם מתחרט על העבר,
14 שגם זה לא יעזור, וזהו שכתוב "ויבא גם השטן
15 בתוכם", השטן בא לפני הקדוש-ברוך-הוא בראש
16 השנה להלשין על בני האדם, ולכן אנו אומרים "איום
17 קדוש", רבונו של עולם, אתה ברוך-הוא הנך נורא אבל
18 אתה קדוש, זאת אומרת, הרי הקדוש-ברוך-הוא לא
19 רוצה להעניש את האדם, הוא רוצה שהאדם ילך בדרך
20 טובה, כמו אבא הרוצה שהבן שלו יהיה טוב והגון,
21 ויתנהג טוב, וכאשר הבן אינו מתנהג טוב, אזי האב
22 מעניש אותו, וכך הבורא ברוך-הוא רוצה שהאדם
23 יתנהג טוב, אלא שכאשר האדם אינו הולך בדרך
24 הטובה, או חלילה הולך בדרך רעה, אזי הבורא
25 ברוך-הוא מעניש אותו על כך, אבל הקדוש-ברוך-הוא
26 אינו רוצה להעניש את האדם, אדרבה, הקדוש-ברוך-
27 הוא מחכה שהאדם יעשה תשובה, אפילו מי שהוא
28 חלילה, לא עלינו, פושע, הקדוש-ברוך-הוא רוצה
29 שהוא יעשה תשובה, כמו שכתוב "אתה נותן יד
30 לפושעים, וימינך פשוטה לקבל שבים". אתה ברוך-
31 הוא נותן יד-הצלה אפילו לחוטאים, ויד ימינך פתוחה
32 לקבל את אלה שעושים תשובה, הקדוש-ברוך-הוא
33 רוצה שאפילו רשעים גם יעשו תשובה, והוא אינו
34 רוצה במותם של הרשעים, כי הקדוש-ברוך-הוא אינו
35 רוצה להעניש את האדם, הוא רוצה שהאדם ילך בדרך
36 טובה, כמו שכתוב (יחזקאל ל"ג י"א) "אמור אליהם,
37 חי אני, נאום ה' אם אחפוץ במות הרשע, כי אם בשובו
38 מדרכו וחי". הקדוש-ברוך-הוא אומר ליחזקאל
39 הנביא, אמור לבני ישראל שאני נשבע בשמי האלוהי
40 שאיני רוצה בעונש של הרשע, אלא רצוני הוא
41 שהרשע ישוב מדרכו הרעה ויחיה, וזהו שהנביא אומר
42 (ישעיה נ"ו ז') "יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו,
43 וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלוקינו כי ירבה לסלוח",
44 שהרשע יעזוב את דרכו והאיש הרע את המחשבות
45 הרעות שלו, וישוב אל הקדוש-ברוך-הוא, האלוהים

מאמר חסידות זה ששמעתי אז, היה המאמר
האחרון של י"ב תמוז ששמעתי מאבי בעלמא-דין.
במשך הזמן דיבר אתי אבי פעמים רבות בענין
מסירות נפש על תורה. כמה ימים לפני הסתלקותו
אמר לי, שעל תורה צריכים למסור את הנפש בפועל,
לא רק בכוח כח-אם בפועל ממש. כך גם ברגעיו
האחרונים בעלמא-דין, דיבר אתי על כך.
אחרי ההסתלקות החלו הגזירות על תורה ועל
חדרים. בשנת תרפ"ב התאספו במוסקבה תשעה
"תמימים" - תלמידי "תומכי תמימים" - ואני הייתי
העשירי, ונשבענו כולנו למסור את הנפש על תורה
עד טיפת הדם האחרונה. חילקנו את העבודה במדינה
לכל אחד בנפרד. העבודה היתה פוריה ביותר
והשפעתה היתה גדולה במדינה, נוסדו אז מאות בתי
תלמוד-תורה וחדרים, שלא כמו באמריקה שתלמוד
תורה הוא רק כדי ללמד לעשות ברכה או לומר
קדיש, אלא ללמוד באמת.
לאחר מכן החלו הרדיפות על ידי ה"יבסקציה",
ונאלצו לסדר את הלימודים במרתפים. באמריקה
קוראים לכך "סעלערס". אך שם היה זה מרתף
פשוט, חפרו בור, והיה קר שם, בלי אש, בלי חלונות,
ובהם היו לומדים כמה שעות עם תלמידים. גם
במרתפים אלה היה הפחד גדול. המלמדים שנתפסו
בשעת לימודם, נענשו בעינויים קשים ונשלחו לארץ
גזירה, גם התלמידים-הנערים עונו ביסורים קשים
והרבה מהם נהרגו ביריה, כי לית דין וכו'. כדי
לשמור על הלומדים שלא יפלו לפתע בידי הזרים, היו
נשים מסתובבות סמוך למרתפים, עושות עצמן
מוכרת קטניות ופולים, וכך היה ביכולתן להזהיר את
הלומדים מסכנה מתקרבת.
השהייה באויר המעופש שבמרתפים, השפיעה
לרעה על הלומדים שרבים מהם חלו, והיו כמה בעלי
בתים שהביעו התנגדותם לצורת לימוד כזה. הייתי אז
בלינגרד, קראתי אלי אותם בעלי בתים ואמרתי
להם:
כל עבודות בית המקדש נעשו על ידי כהנים
ולוים, עבודת השחיטה בלבד היתה מותרת גם בזר,
אבל עיקרי העבודה היו נעשים על ידי כהן. עבודה
אחת היתה ביום הכיפורים שנעשתה כולה על ידי זר,
והיא העבודה של שליחת השעיר לעזאזל. לעבודה זו
נצרך "איש עתי" שהיה מוכן לכך מקודם, על אף
שידעו שמוליק השעיר לעזאזל לא היה מוציא את

א. לפני חמש עשרה שנה, קידש השי"ת בעצמו
את ה'. היה אז ניצחון אור התורה על צוררי התורה
ועל צוררי ישראל. היום גם כן זקוקים לניצחון אור
התורה על צוררי התורה.
פעמים רבות רצו לספר פרטי המאורע, אלא
שלא היתה שום הזדמנות לכך. ואילו כיום הרי זה
נוגע לזמן זה, ונספר במקצת על-כל-פנים.
י"ב תמוז תרע"ט אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
בפני מאמר חסידות. - בדרך כלל היה אבי אומר לפני
בי"ב תמוז מאמר ביחוד, לבד המאמר שהיה אומר
בשבת ברבים. - י"ב תמוז היה היום שלי, החג שלי.
הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה אומר אז בפני מאמר
חסידות, מספר סיפורים ומשוחח על ענינים שונים.
סיפורי צדיקים בכלל ובפרט כשצדיק מספר אותם -
זה תורה ממש.
בי"ב תמוז תרע"ט אמר בפני הוד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק מאמר, בו דובר הענין של מסירות נפש.
- בעצם היו צריכים לומר מאמר זה עכשיו, ורק
מפאת מניעות שונות אינני יכול לעשות זאת, והוא
יופיע באותיות הכתב -
באותו מאמר דובר הענין שאין התורה נקנית
אלא במסירות נפש, שעיקר לימוד התורה הוא
במסירות נפש, אמנם יכולים גם ללמוד תורה בלי
מסירות נפש, אך על ידי מסירות נפש ממשיכים את
עצמותו של הקב"ה בתורה. ההסבר לכך הוא ההפרש
בין מסירות נפשו של אברהם אבינו לבין מסירות
נפשו של רבי עקיבא.
לא כעת הוא הזמן להאריך בביאור ההבדל, אך
הענין בקצרה הוא, שרבי עקיבא חיפש וקיווה
למסירות נפש על תורה, כפי שאמר¹ "מתי יבוא לידי
ואקיימנה", ואילו ענינו של אברהם אבינו עליו
השלום היה לפרסם אלקותו יתברך ברבים, לאו
דוקא על ידי מסירות נפש, רק אם אי אפשר אחרת,
היה מוכן למסור נפשו ממש. לכן לא היתה מסירות
הנפש אצלו בהרגש, הוא נחבש על אלקות, שבע
שנים בקרדו ושלש שנים בכותא².
לכן אנו מוצאים, שר' עקיבא כשהיה חבוש בבית
האסורים והיו צריכים ללמוד ממנו ענין מסויים
בתורה, היה עליו לומר זאת ברמז, כידוע בענין שרבי
יהושע עמד על הפתח וכו', ואילו אברהם אבינו
עליו-השלום גם כשהיה תפוס, גילה ופרסם אלקות
ברבים.

45 האם חרשים אתם ואינכם שומעים את ה"שובו
 46 שובו בית ישראל ולמה תמותו"? האם אתם כל כך
 47 גסים ואינכם מרגישים במתרחש לנגד עיניכם?
 48 מהגשמיות שלכם עשיתם חומריות, האם חושבים
 49 אתם, שהנכם יהודים אחרים, עם רבש"ע אחר, עם
 50 תורה אחרת חלילה?
 51 כאן באמריקה, אב, הבן והנכד, כולם נראים
 52 שווים.
 53 כתבתי למישהו, כיצד נראה כאן, במדינה זו, רב,
 54 שוחט. הם אינם חוטאים, שהרי הם עושים על פי
 55 דין, אבל הם מחטיאי הרבים. היהודים הפשוטים
 56 אינם מבחינים בהבדל שעל פי דין. בעיניהם הכל
 57 שווה, הורדת הזקן בתער או במכונה, אצלם זה
 58 נעשה היתר גמור ועוברים על חמשה לאווים, אחד
 59 מסתכל על השני, ומכולם יחד מתהווים הרבה הרבה
 60 לאווים. שאל אותי הנמען הנ"ל: אם כך - הרי
 61 שחיתתם והוראתם אסורה? ועניתני לו - ייתכן...
 62 בשו"ת "שואל ומשיב" ישנן שתי תשובות אודות
 63 שו"ב שיצא מכשול מתחת ידו. בתשובה אחת כתוב,
 64 שאין צריכים להעביר אותו שו"ב אלא לכמה ימים
 65 ושחיתתו כשרה, למהדרין מן המהדרין. בתשובה
 66 השניה הוא פוסק שיש להעביר את השו"ב ושחיתתו
 67 נבילה לעד ולעולמי עולמים. שאלוהו לטעם הדבר,
 68 וענה: אצל הראשון זה היה בשגגה והוא עצמו כאב
 69 על כך, ואילו אצל השני זה בא מתוך קלות ופריקת
 70 עול.
 71 מחמשת הלאווים מתהווים אלפי לאווים, ונוצרה
 72 ביצה, ואתם טובעים בביצה זו.
 73 אינני מגיד מוסר, אינני דורש דרשות, אין אני
 74 משמיע התראות, אלא...
 75 יש להקים תלמודי תורה כשרים. תלמודי התורה
 76 הבלתי כשרים בהם המורים אינם שומרי שבת, אינם
 77 מניחי תפילין, אינם שומרי תורה ומצוות - הם בתי
 78 שמד. כשמכניסים שם ילד ללמוד, דומה הדבר
 79 שכאילו משמדים אותו. אלא שנותנים כספים על כך,
 80 הרי זה כאילו נותנים לבתי שמד. מוטב לתת עבור
 81 מנזרים. כפי שפוסק הרמב"ם, כשהולכים בדרך
 82 וזקוקים לשמירה, את מי לקחת לשומר ברדת או
 83 אינו ברדת, לכאורה מוטב מי שאינו ברדת, אך
 84 הרמב"ם פוסק לקחת רק ברדת, שכן הוא נוטה
 85 יותר למדות טובות.
 86 כשנותנים עבור מנזרים, הרי רק גויים ילכו לשם,
 87 ואילו לתלמודי התורה הבלתי כשרים הולכים ילדי
 88 ישראל לשמד ר"ל.

1 שנתו - נדחקו וקפצו רבים לעבודה זו, כיוון שהיתה
 2 זו עבודת בית המקדש. מכל-שכן העבודה של תורה,
 3 שנותנת חיים, הרי על-אחת-כמה-וכמה שצריכים
 4 להימצא כאלה שיתעסקו בה.
 5 הדברים עשו ב"ה רושם חזק והרבה אברכים
 6 מסרו נפשם על עבודת הרבצת התורה, ועל ידי כך
 7 נתרבו כמה מאות חדרים. מאוחר יותר, בשעת
 8 המאסר - תרפ"ז - היה לי מזה עונג גדול, כי ידעתי
 9 שכל ידי כך יתווספו כמה וכמה מאות חדרים.
 10 כעת ישנה במדינה זו גזירה על תורה. רוצים
 11 להנהיג לימודי חול בשעות הבוקר לפני לימודי
 12 הקודש, יש בכך חלילה משום הירוס הישיבות. אסור
 13 לאפשר את הדבר בשום אופן, זה צריך להיות איכפת
 14 לכל אחד, לא רק להורים שיש להם ילדים בישיבות.
 15 יש לזעוק ברחובות ולרוץ אל הנציגים, אל גבאי בתי
 16 הכנסת, כלומר לאותם גבאים יראים שומרי שבת.
 17 עם הגבאים מחללי השבת, לא צריכים לדבר כלל
 18 אודות זה, רק עם הגבאים היראים, ויש לומר להם,
 19 שילכו לנציגיהם בממשלה. יש להרעיש ולחפש עצות
 20 כיצד להסיר את הגזירה, שכן יש לדעת ברור,
 21 שחלילה - היל"ת - ביום שבו תבוצע גזירה זו, תהיה
 22 למדינה המפלה הגדולה ביותר - רוצים לחלל את
 23 התורה, להרוס את הישיבות.
 24 רבנו הזקן אמר: הממשלה שתתחיל לפגוע
 25 בתינוקות של בית רבן - תימחה, אל תגעו במשיחי³
 26 - אלו תינוקות של בית רבן.
 27 יש לדעת שכדי לנצח את השונא, הנה כשם
 28 שזקוקים לכלי זין גשמיים, צריכים גם לכלי זין
 29 רוחניים - וזה התורה. לכן אסור להתגרות אתה. יש
 30 למסור את הנפש על כך ולא לאפשר ביצוע הגזירה.
 31 לחיים. יעזור השי"ת, שגם היום ינצח האור את
 32 החושך.
 33 ישנם ענינים שלא יכולים להעלים אותם, אני
 34 שבור כולי הן בכלל והן בפרט.
 35 בזמן הגזירות ברוסיה היתה מלה אחת מעוררת,
 36 כמו ניצוץ של אש בעגלת חציר יבש. היה מספיק
 37 "תמים" אחד שבא לעיר ודיבר אודות חדר, מקוה
 38 וכו' - והדבר התבצע מיד. כאן, במדינה זו, זה כבר
 39 שנתיים, שמדברים ומדברים, ולא נגע ולא פגע, אף
 40 פיסת קרח לא נהפכה למים. מכך אני שבור בפרט,
 41 מדוע הביאה אותי ההשגחה העליונה למדינה זו.
 42 יהודי אמריקה, היכן אתם, האם עיוורים אתם
 43 ואינכם רואים את היד החזקה, העולה על רוחכם
 44 היה לא תהיה?

26 הבהיר של יום הולדת הבעל שם טוב ורבנו הזקן,
27 אוכל לבשר לכם בשמחה, שמרכז הישיבות "תומכי
28 תמימים" יסד ישיבות נוספות, וקנאת סופרים תרבה
29 חכמה, שגם ישיבות אחרות יקימו סניפים, ועל ידי
30 העבודה הטובה של ה"מרכז לעניני חינוך" ועבודה
31 של "מחנה ישראל" יעזור השי"ת.
32 יעזור השי"ת, שיהיה קיץ בריא ונוח, ובקרוב
33 ממש נלך לקבל פני משיח צדקנו ברחמים.
34 י' אלול
35 (קטע משיחה)
36 ...כבר סיפרתי פעם, שבימי הבעל שם טוב נ"ע
37 נגזר כליון על מושב ישראל. קרא אליו הבעל שם
38 טוב את ר' מרדכי ור' קהת, חבריו מהצדיקים
39 הנסתרים, כדי להושיב בית-דין לחפש עצות איך
40 לבטל את הגזירה. לבעל שם טוב היתה עליית נשמה,
41 והוא ראה שאת הגזירה אין להשיב. בהלכו חזרה
42 דרך ההיכלות, ראה בהיכל אחד אור גדול, ונודע לו
43 שזה היכלו של יהודי כפרי שהיה חוטב עצים ובשעת
44 מעשה אומר תהלים, וכך בכל המלאכות שעשה.
45 בדרך זו היה אומר כל יום חמש פעמים את כל ספר
46 תהלים, ואותיות התהלים הן המאירות כל כך. נסע
47 הבעל שם טוב אל אותו יהודי ושאלו: אם היה יודע
48 שבעולם הבא שלו יש בידו להציל ישוב יהודי - האם
49 היה עושה זאת? היהודי הכפרי ענה לו מיד: אם יש
50 לי עולם הבא, אני מוסר זאת מיד, והגזירה בטלה...
י"ב תמוז ה'תש"ב

(5 שמות ג, יד"טו).

1 נתקלתי בעצמי בילדים מתלמודי תורה כאלה, היו
2 אלה היבסקים...
3 במדרש 'שוחר טוב' מנויות כל הגלויות, קציר,
4 מסיק, בציר וגת. גלות בבל - קציר. מדי - מסיק.
5 בציר - יון. גת - הגלות הנוכחית האחרונה. ואומר
6 שם במדרש: יואל חמי לי, ישעיה חמי לי, אסף חמי
7 לי, דוד חמי לי, שנאמר⁴ למנצח על הגיתית.
8 בגלות מצרים אמר השי"ת למשה רבנו לומר
9 לישראל⁵ אהי אשר אהי, אמר משה, די' צרה
10 בשעתה, וענה לו השי"ת לומר לבני ישראל, אהי וגו'
11 ד' אלקי אבותיכם וגו'. את הגלות הנוכחית הראו
12 למשה רבנו עליו-השלוש וזה נמסר לארבעים דורות,
13 ממשה רבנו עליו-השלוש עד רב אשי, ומרב אשי
14 ואילך עד עתה. בגת דורכים ענבים ועושים מהם יין.
15 תמיד היו צרות, אך כעת סובלים כולם ובני ישראל
16 במיוחד.
17 במכה השלישית במצרים הם אמרו "אצבע
18 אלקים היא", ואילו כיום אחרי כל כך הרבה מכות
19 ר"ל ועדיין לא מכירים כלל.
20 אינני מטיף מוסר, אינני דורש דרשות, כי-אם
21 מצד אהבת ישראל אני אומר מה שאני מרגיש
22 בפנימיות עומק לבבי, שכולם צריכים לחזור
23 לתשובה, לתורה ולמעשים טובים.
24 אני שבור מאד מהמצב של מספר החדשים
25 הבאים, אלא שאני מקווה שעד ח"י אלול, שהוא יום

(4 תהלים ח, א. פא, א. פד, א).

אגרות קודש

בי"ה, י"ז מנ"א תרצ"ט

אטוואצק

ידידי הנכבד והנעלה וו"ח אי"א

מוהררמ"א שי

1 שלום וברכה!

2 במענה על מכתבו מ"ב לחודש זה אודות חלישות
3 בריאות אמו תי, השי"ת ישלח לה רפואה ויחזקה
4 ויאמצה בגשם וברוח.

5 חשבון מדויק מהוצאת ספר השנה אינו נוגע לי לידע,
6 רק זאת שעלה ביוקר, והעיקר אצלי שיושמר התנאי אשר
7 הסך אלף לטא הי' הכוונה כמו קרן יסודי להוצאת
8 ספרים.

9 אודות ירחון זמני של אחו"ת נחוץ במאד להתענין
10 בזה, כאשר יהי' הנוסח שמופיע מזמן לזמן הרי אין בזה
11 הכבדה. והנני מבקשו להתענין בזה, ובדבר תקנון עבור
12 אחו"ת.
13 בדבר המתאימה לנסוע ללעמבערג, אם מרת
14 שמואלאוויטץ מתאימה לזה הנני מסכים על זה, ומבקשו
15 להתדבר עמה, וכאשר אקבל תשובתו אז אתדבר עם
16 לעמבערג. כמדומה אשר כבר באחד ממכתביי בענין זה
17 עוררתי את הנוסעת צריכה להיות מלבשתה והנהגותי
18 מתאימות, באופן אשר תוכל להשפיע בעזה"י התועלת
19 הנרצה גם על המדקדקים בלבושיהם וכו'.
20 בדבר הגימנסיען דתורה ודרך ארץ, צריכים להניח
21 כוחות על זה, ומה שתלוי בידידינו הרמ"ד שי, בטח יעשה

14 בא מר טראפער, ועתה נודע כי מחליפים גם ראשי
15 ההנהלה הישנה בפולין בחדשים, ואפשר הדבר - איני יודע
16 ברור, כי גם במדינתם יחליפו את המנהל הישן בחדש. עד
17 כמה ששמעתי עד כה הנה ההנהלה החדשה שולחת אזרחי
18 ארצה"ב על מקומי ההנהלה הישנה, אבל אפשר הדבר כי
19 במדינתם יחליפו את הישן בחדש מקומי - ולא באזור
20 ארצה"ב - צריכים להודיע ע"י מר מינץ.
21 והנני כותב מזה לידידנו הרמ"ד שי כפי ההעתק
22 שהנני שולח לו בזה ... ובבקשה להתראות עם ידידנו
23 הרמ"ד שי ולהתיישב בזה.

24 ידיו הדו"ש ומברכו

25 יוסף יצחק

אג"ק מוהרי"צ כרץ יז

1 בזה, והשי"ת ירחם כי יהי הכל כשורה וטובה ולברכה
2 בגשם וברוח.

3 בדבר שני הבתי ספר צריכים להניח כוחות עצומים
4 אשר הא' יהי לנערים והב' לנערות, ואתפלא על זה איך
5 נתבטל ההחלטה הטובה, הלא ידידי בתור מומחה בעניני
6 חינוך אופעצאלי הי' לו לתבוע זאת בכח כהונתו, ולא
7 מטעם ענין דתי אלא גם מענין אנושי, דגם בלתי דתיים
8 שומרים במדה ידועה סייגי הצניעות, ומה גם בצעירים
9 תלמידי בתי הספר, וכן ידידנו הרמ"ד שי צריך להניח
10 כחות על זה, והשי"ת יהי בעזרם בגו"ר.

11 בזה הנני להעירו בענין כללי נחוץ מאד, בהמוסד
12 דזוינט זה כשלשה חדשים או יותר אשר נחלפה ההנהלה
13 הראשית ותמורת מר כהן - שהי' יו"ר בועד האירופאי -

המשך ביאור למס' כריתות ליום שישי עמ' א

29 איסורים: אמר ליה רבא לרב נחמן, ומי אמר - וכי סובר רבי שמעון
30 שאיסור חל על איסור, וממילא יכול לחול איסור נותר על איסור
31 חלב, ויתחייב שתי חטאות, והא תנאי בברייתא, רבי שמעון אומר,
32 האוכל נבלה ביום הכיפורים, פטור מאיסור יום הכיפורים, כיון שאין
33 איסור יום הכיפורים חל על איסור נבלה, ואם כן קשה, שאף כאן
34 היה ראוי לומר שלא יתחייב משום שני איסורים. מתרצת הגמרא:
35 אמר רב ששת בריה דרב אידי, משנתנו עוסקת בגזון דאכל בוליא
36 בקלבה את הכליה עם כוית מהחלב שעליה, וכוונת המשנה שעל
37 החלב חייב חטאת אחת, ועל הכליה שהיא 'נותר' חייב חטאת
38 נוספת, אך באמת על אכילת החלב עצמו אינו יכול להתחייב גם
39 משום נותר, כיון שאין איסור חל על איסור.
40 ממשיכה הגמרא ומקשה: וכוליא בקלבה נמי - והרי אף אם אכל
41 חלב יחד עם כליה, הא קאי עלה באיסור עולין - והרי הכליה
42 אסורה עליו משום שעלתה על המזבח להיקרב, והיכי אתי -
43 וכיצד בא איסור נותר וחיל עלה - וחל על הכליה.
44 הגמרא מנסה לתרץ, ודוחה את התירוץ: ובי תימא - ואם תרצה
45 לומר, דכביא ליה לרבי שמעון דנותר איסור חמור הוא, וחיל על
46 איסור קל דעולין, כלומר שמודה רבי שמעון שאיסור חמור חל על
47 איסור קל, ואיסור נותר שיש בו כרת חמור יותר מאיסור אכילת
48 דבר שעלה על המזבח, שהוא רק בלא תעשה. הרי אי אפשר
49 לומר כן, והא נבלה, דאיסור קל הוא, שאינו עובר אלא בלא
50 תעשה, ויום הכיפורים דאיסור חמור הוא, שהאוכל בו חייב כרת,
51 ואף על פי כן אמר רבי שמעון לעיל דלא קאיתי - שלא בא איסור
52 יום כיפורים דחמור, וחיל על איסור נבלה דקל הוא, ואם כן מדוע
53 איסור נותר חל על איסור 'עולין'.
54 מתרצת הגמרא: אלא, באמת לדעת רבי שמעון אין איסור חמור
55 חל על איסור קל, ובקדשים גלי דחמורא - גילתה התורה בדיני
56 קדשים, דאיתי - שבא איסור וקל על איסור.

1 המשנה, באופן דאית ביה - שיש בבשר שוה פרוטה עסקינן -
2 מדובר, והראיה לכך, דקתני לגבי האוכל חתיכה מן הקדש, שחייב
3 אשם ודאי, ואשם זה בא רק על מעילה בשווי פרוטה. ואם כן לא
4 מסתבר שבסיפא מדובר בחתיכה שאין בה שוה פרוטה. אמר ליה
5 - תירץ לו רב נחמן, יש חילוק בין הרישא לסיפא, והיא חתיכה
6 דלא נותר היא - אותה חתיכה שמדובר בה ברישא, שהיא בשר
7 קדש המותר באכילה, ואינה 'נותר', שוויא פרוטה - שוה היא
8 פרוטה, ויש עליה חיוב אשם מעילות, אבל חתיכה של נותר שהיא
9 של בשר ישן, אינה שוה פרוטה, ולכן אין בה חיוב אשם ודאי.
10 המשך רבא והקשה: והא במשנה לעיל (א) שנינו שיש אוכל
11 אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד, דקתני ביה -
12 ששנינו בתוך האיסורים שיש באכילה זו את איסור נותר, וקתני
13 במשנה שמביא ארבע חטאות ואשם אחד, והיינו אשם מעילות על
14 אכילת בשר קודש, ומוכח שאף בשר נותר שוה פרוטה, וחייבים
15 עליו אשם. אמר ליה רב נחמן, והיא - משנה זו באכילה נסה,
16 שאכל הרבה בשר, ויש בזה שוה פרוטה אף שהבשר ישן, ותימא -
17 ואילו כאן, במשנתנו, מדובר באכילה דקה, שאין בה שוה פרוטה,
18 ולכן אינו חייב אשם. תירוץ נוסף: (ולא קשיא) והיא - המשנה
19 לעיל המחייבת אשם על אכילת נותר, עוסקת בימות הקשים,
20 שהבשר אינו מתקלקל מהר, ולכן אף שהוא בשר נותר הוא ראוי
21 לאכילה, ושוה פרוטה, והקא - במשנתנו, מדובר בימות החמה,
22 שאם נותר בשר עד למחרת הרי הוא מתקלקל, ואין בבשר שווי
23 פרוטה, ולכן פטור מאשם מעילות.
24 שנינו במשנה: חתיכת חלב וחתיכת נותר, אכל אחד את הראשונה
25 בר' ובא אחר ואכל את השנייה, זה מביא חטאת ואשם תלוי וזה
26 מביא חטאת ואשם תלוי, רבי שמעון אומר, זה מביא חטאת וזה
27 מביא חטאת, ושניהן מביאין חטאת אחת.
28 הגמרא מבררת כיצד ניתן להתחייב על חתיכה אחת משום שני

פרשת כִּי־תֵצֵא

כא כִּי־תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנָו יְהוָה
אֵלֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבוּיִם: ^א וּרְאִיתָ בַשָּׁבִיָּה
אִשָּׁת יִפְתָּתָאֵר וְחִשְׁקָתָ בָּהּ וּלְקַחְתָּ לָךְ
לְאִשָּׁה: ^ב וְהִבֵּאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וּגְלַחְתָּ אֶת־
רֹאשָׁהּ וְעָשִׂיתָהּ אֶת־צַפְרָנֶיהָ: ^ג וְהִסִּירָהּ אֶת־
שְׂמֹלֹת שָׁבִיָּה מֵעָלֶיהָ וְיִשְׁכַּב בְּבֵיתְךָ וּבִכְתָּהּ
אֶת־אֶבְיָהּ וְאֶת־אִמָּהּ יָרַח יָמִים וְאַחֵר כֵּן תָּבוֹא
אֵלֶיהָ וּבְעֻלָּתָהּ וְהִיתָה לָךְ לְאִשָּׁה: ^ד וְהָיָה
אִם־לֹא חָפְצָתָ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכַר
לְאֶת־מִכְרָנָהּ בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת
אֲשֶׁר עָנִיתָה: ^ה ^(לוי) ^ו כִּי־תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי
נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה וְהָאֶחָת שְׂנוּאָה וְיִלְדוּלוּ
בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר
לְשִׁנְיָאָה: ^ז וְהָיָה בַיּוֹם הַנִּחְיָלוֹ אֶת־בָּנָיו אֶת
אֲשֶׁר־יְהִיָּה לוֹ לֹא יוּכַל לְכַבֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה
עַל־פָּנָי בֶּן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר: ^ח כִּי אֶת־הַבְּכֹר
בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יִפִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנִים בְּכָל
אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֹאשִׁית אֲנֹו לוֹ מִשְׁפָּט
הַבְּכֹרָה: ^ט ^(וישראל) ^י כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר
וּמֹרֵה אֵינָנּוּ שְׂמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ
אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: ^{יא} וַתִּפְּשׁוּ בּוֹ אָבִיו
וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר
מִקְדָּמוֹ: ^{יב} וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בָּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר
וּמֹרֵה אֵינָנּוּ שְׂמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ זֹלָל וְסָבָא: ^{יג} וַיִּרְגְּמוּהוּ
כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בָּאֲבָנִים וּמָת וּבִעֲרִיתָ הָרָע
מִקִּרְבְּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ: ^{יד} ^{טו} ^{טז} ^{טז}

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת תצא התשכ"ה)

והנה ידוע פתגם אדמו"ר הזקן שפירוש רש"י על התורה הוא "זינה של תורה", שמנה מוכן שפרוש רש"י מתאים עם המבואר בפנימיות התורה:

ולקאורה אינו מוכן בגדו"ד-דין:

בדיושי חסידות על התחלת פירושנו, מבואר בארוכה ש"כ"י תצא למלחמה גו"י קאי על מלחמת הנפש האלקית עם הנפש הפהמית (יצר-הרע) בעת התפלה, ד"שעת צלותא

שעת קרבא" - ואיך מתאים פרוש זה עם פרושו של רש"י ד"במלחמת הרשות, הכתוב מדבר"? והבאור בזה:

מבואר בכמה מקומות, שיש ב' אופנים בברור היצר הרע: (א) בדרך מלחמה, (ב) בדרך מנוחה. שפכילות זהו החילוק בין עבודת התפלה - "שעת קרבא", לעבודת התורה - "הרבה דרכי נועם גו' שלום": עבודת התפלה הוא ברור היצר-הרע מלמטה למעלה, על-ידי התלבשות המכור (נפש האלקית) בהמתכרר (נפש הפהמית), ולכן זה בא על-ידי מלחמה ויגיעה; אבל הברור שעל-ידי תורה הוא מלמעלה למטה, בדרך ממילא, שעל-ידי לימוד התורה הוא ממשיך ומגלה אלקות בנפשו, ועל-ידי זה מתבטל (ומתכרר) היצר-הרע מאליה.

על-פי-זה מוכן מה שברור היצר-הרע על-ידי מלחמה נקרא "מלחמת הרשות" - כי ישנו ברור באופן של מנוחה - על-ידי עבודה של תורה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 32)

זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים הפעל-שם-טוב היה לומר עם תלמידיו שעור גמרא. פשהגיעו למסכת ערכין (טו, ב) ולמדו את המאמר "לישנא תלינאי קטיל תלינאי", פרש הפעל-שם-טוב: לשון הרע הורג כל השלשה - המצויא, המספר, והמאזין. אלא שזהו רציחה בלבושים ודחניים, שהיא קשה יותר מרציחה גשמית.

שני כב וכי-יהיה באיש חטא משפט-מות והומת ותלית אותו על-עץ: כ לא-תלין נבלתו על-העץ כיקבור תקברנו ביום ההוא כיקללת אלהים תלוי ולא תטמא את-אדמתך אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה: ס כב כ לא-תראה את-שור אחיך או את-שני נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיו: ד ואם-לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל-תוך ביתך והיה עמך עד דרש אחיך אותו והשבתו לו: ג וכן תעשה לחמו' וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל-אבדת אחיך אשר-תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם: ס - לא-תראה את-חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו: ס ה לא-יהיה

כְּלִי־גִבּוֹר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבָּשׁ גִּבּוֹר שִׁמְלַת אִשָּׁה
כִּי תוֹעֵבֶת יִהְיֶה אֱלֹהִיד בְּלַעֲשָׂה אֱלֹהִי: פ כי
יִקְרָא קוֹן־צִפּוֹר | לַפָּנִיד בְּדֶרֶךְ בְּכַל־עֵץ | או
עַל־הָאָרֶץ אֶפְרָחִים או בִּיצִים וְהָאֵם רִבְצָת
עַל־הָאֶפְרָחִים או עַל־הַבִּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם
עַל־הַבָּנִים: וְשָׁלַח תִּשְׁלַח אֶת־הָאֵם וְאֶת־
הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יֵיטֵב לָךְ וְהִאֲרַכְתָּ
יָמִים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (היום יום יג חשוון)

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְכָּם
מִבְּאֵר בְּתַנְיָא (אגרת הקדש ס"ב), שִׁמְחָשְׁבֶת לְשׁוֹן הָרַע
חֲמוּרָה יוֹתֵר מִדְּבוּר: "וְאִישׁ אֶת רַעַת רָעָהוּ אֶל תִּחְשְׁבוּ
בְּלִבְכֶּם כְּתִיב, וְלֹא יֵעָלֶה עַל לֵב לַעֲוֹלָם, וְאֵם תַּעֲלֶה יִהְיֶהכֶּנֶּה
מִלְּבוֹ כִּהְדִּיף עֵשֶׂן, וּכְמוֹ מִחֲשַׁבֶת עֲבוּד־הַזֶּה מִמֶּשׁ. כִּי
גְדוּלָּה לְשׁוֹן הָרַע כִּנְגֵד עֲבוּד־הַזֶּה וְגִלּוֹי עֲרִיזוֹת וּשְׁפִיכוֹת
דָּמִים, וְאֵם בְּדִבּוּר כֶּף כּוֹי. וּבְכָר נִדְּעָה לְכָל חֶסֶם־לֵב יִתְרוֹן
הַקָּשֶׁר הַמִּחְשְׁבָה עַל הַדְּבוּר, הֵן לטוב וְהֵן למוֹטֵב."

שְׁלִישִׁי ה כי תִּבְנֶה בֵּית חָדָשׁ וְעִשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגִנְךָ
וְלֹא־תֵשִׂים דָּמִים בְּבֵיתְךָ כִּי־יִפֹּל הַנֶּפֶל מִמֶּנּוּ:
ס לֹא־תוֹרַע בְּרִמָּה בְּלָאִים פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלָאָה
הַזֹּרַע אֲשֶׁר תוֹרַע וּתְבוֹאֵת הַכֶּרֶם: ס לֹא־
תַחַרֵּשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחֲדוּ: י לא תִלְבַּשׁ שַׁעֲמֻנֹו
צִמֹּר וּפְשָׁתִים יַחֲדוּ: ס יִגְדְּלִים תַּעֲשֶׂה־לָךְ
עַל־אַרְבַּע בְּנָפוֹת בְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תִּכְסֶּה־בָּהּ: ס
י כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׁנֵאוֹהָ: י וְשֵׁם
לָהּ עֲלִילַת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עֲלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר
אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לִקְחָתִי וְאָקֵרֵב אֵלֶיהָ וְלֹא־
מִצָּאתִי לָהּ בְּתוּלִים: י וְלָקַח אָבִי כְּתִיב הַנֶּעַר
קִרִי הַנֶּעֱרָה וְאָמַר וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלִי כְּתִיב הַנֶּעַר
קִרִי הַנֶּעֱרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשְּׁעָרָה: י וְאָמַר אָבִי
כְּתִיב הַנֶּעַר קִרִי הַנֶּעֱרָה אֶל־הַזִּקְנִים אֶת־בְּתִי נָתַתִּי
לְאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וּשְׁנֵאוֹהָ: י וְהִנֵּה־הוּא שֵׁם
עֲלִילַת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מִצָּאתִי לְבִתִּי
בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בְּתִי וּפְרָשׁוֹ הַשִּׁמְלָה לְפָנֶי

זִקְנֵי הָעִיר: י וְלָקַחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהוּא אֶת־
הָאִישׁ וַיִּסְרוּ אוֹתוֹ: י וְעִנְשׁוּ אוֹתוֹ מָאָה כֶּסֶף
וְנָתְנוּ לְאָבִי הַנֶּעֱרָה כִּי הוֹצִיֵא שֵׁם רָע עַל
בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יִוָּכַל
לְשַׁלְּחָהּ בְּלִי־יָמִיו: ס וְאִם־אָמַת הִיָּה הַדֹּבֵר
הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְּתוּלִים כְּתִיב לַנֶּעַר קִרִי לַנֶּעֱרָה:
ס וְהוֹצִיאוּ אֶת־ כְּתִיב הַנֶּעַר קִרִי הַנֶּעֱרָה אֶל־פֶּתַח
בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אֲנָשִׁי עִירָה בְּאֲבָנִים וּמָתָה
כִּי־עָשָׂתָה נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנוּת בֵּית אָבִיהָ
וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבָּךְ: ס כִּי־יִמָּצָא אִישׁ
שֹׁכֵב | עִם־אִשָּׁה בְּעַלְתָּ־בָּעַל וּמָתוּ גַם־שְׁנֵיהֶם
הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבַעֲרַת הָרַע
מִיִּשְׂרָאֵל: ס כִּי יִהְיֶה כְּתִיב גַּעַר קִרִי גַּעֲרָה
בְּתוּלָה מֵאֲרֻשָּׁה לְאִישׁ וּמִצָּאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשֹׁכֵב
עִמָּה: ס וְהוֹצִיאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר | הָעִיר
הַהוּא וּסְקָלְתֶם אוֹתָם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ אֶת־
כְּתִיב הַנֶּעַר קִרִי הַנֶּעֱרָר עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צִעֲקָה
בָּעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־עָנָה אֶת־אִשְׁתּוֹ
רָעָהוּ וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבָּךְ: ס וְאִם־בִּשְׂדֶּה
יִמָּצָא הָאִישׁ אֶת־כְּתִיב הַנֶּעַר קִרִי הַנֶּעֱרָה הַמֵּאֲרֻשָּׁה
וְהַחֲזִיקָהּ הָאִישׁ וְשֹׁכֵב עִמָּה וּמָתָה הָאִישׁ
אֲשֶׁר־שֹׁכֵב עִמָּה לְבָדוּ: ס כְּתִיב וְלַנֶּעַר קִרִי וְלַנֶּעֱרָה
לֹא־תַעֲשֶׂה דְּבַר אֵין כְּתִיב לַנֶּעַר קִרִי לַנֶּעֱרָה חֲטָא
מוֹת כִּי כָּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רַעְהוּ וּרְצָחוֹ גָּפֵשׁ
כֵּן הַדֹּבֵר הַזֶּה: ס כִּי בִשְׂדֶה מִצָּאָה צִעֲקָה
כְּתִיב הַנֶּעַר קִרִי הַנֶּעֱרָה הַמֵּאֲרֻשָּׁה וְאֵין מוֹשִׁיעַ
לָהּ: ס כִּי־יִמָּצָא אִישׁ כְּתִיב גַּעַר קִרִי גַּעֲרָה
בְּתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֲרֻשָּׁה וּתְפִשָּׁה וְשֹׁכֵב עִמָּה
וְנִמְצְאוּ: ס וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי
כְּתִיב הַנֶּעַר קִרִי הַנֶּעֱרָה חֲמוּשִׁים כֶּסֶף וְלֹא־תִהְיֶה
לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לֹא־יִוָּכַל שְׁלַחָה כָּל־
יָמָיו: ס כֵּן « לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אָבִיו

וְלֹא יִגְלֶה כְּנָף אָבִיו: ם בִּלְאִיבֹא פְצוּע־דְּכֹא
וּכְרוֹת שְׂפָכָה בַקֶּהֱל יְהוָה: ם גִּלְאִיבֹא מִמּוֹר
בַּקֶּהֱל יְהוָה גַּם דְּדוֹר עֲשִׂינִי לֹא־יִבֹא לוֹ בַּקֶּהֱל
יְהוָה: ם דִּלְאִיבֹא עֲמוּנִי וּמוֹאֲבִי בַקֶּהֱל יְהוָה
גַּם דְּדוֹר עֲשִׂינִי לֹא־יִבֹא לָהֶם בַּקֶּהֱל יְהוָה
עַד־עוֹלָם: ה עַל־דְּבָר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם
בִּלְחָם וּבַמָּוִם בְּדֶרֶךְ פְּצֹאתְכֶם מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר
שָׁכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרָם
נִהְיִים לְקַלְלָךְ: ו וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ
אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ אֶת־הַקַּלְלָה
לְבִרְכָּה כִּי אֶהְבֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ז לֹא־תִדְרֹשׁ
שְׁלָמָם וּטְבָתָם כָּל־יָמוּךְ לְעוֹלָם: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 29)

זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים
אמרו רז"ל "לישנא תלימאי קטיל תלימאי" - המדבר,
השומע והאדם שעליו מדברים. וקשה, מהי אשמתו של
האדם שעליו דברו. ויש לומר, דהנה הדבור מוציא מן
ההעלם, מתשכח, אל הגלוי. כל עוד לא מדברים על הרע
שבאדם, הרי זה ב'העלם', והקב"ה מאריך אף ומחכה
שישוב בתשובה. אף כשמדברים על כך והדבר מתגלה
בעולם הדבור, עלול לצאת מזה קטרוג שיגרם גזק.

רביעי הִלְאִיתְתָּעַב אֲדָמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־
תִתְּעַב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְּאֶרֶץ: ט בָּנִים
אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דְּדוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בַּקֶּהֱל
יְהוָה: ם כִּי־תֵצֵא מִחֲנֶה עַל־אִיבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ
מִכָּל דְּבַר רָע: י כִּי־יִהְיֶה כָךְ אִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה־לֵּילָה וַיֵּצֵא אֶל־מִחוּץ
לְמַחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: יי וְהָיָה
לַפְּנוֹת־עֶרֶב יֵרַחַן בַּמָּוִם וּכְבֹּא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא
אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: יג וַיֵּד תַּהֲיֶה לָךְ מִחוּץ לְמַחֲנֶה
וַיֵּצֵאתָ שָׁמָּה חוּץ: יד וַיִּתֵּד תַּהֲיֶה לָךְ עַל־אֹנֶךְ
וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחִפְרִיתָ כֹּה וְשִׁבְתָּ וּכְסִיתָ
אֶת־צִאתְךָ: טו כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְּהַלֵּךְ בַּקֶּרֶב
מִחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וּלְתֵת אִיבֶיךָ לַפְּנֵיךָ וְהָיָה

מִחֲנֶךָ קְדוֹשׁ וְלֹא־יֵרָאֶה כָךְ עֲרוֹת דְּכָר וְשִׁב
מֵאַחֲרֶיךָ: ם ז לֹא־תִסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדָנָיו
אֲשֶׁר־יִנְצֹל אֹלֶיךָ מֵעַם אֲדָנָיו: ח עַמּוּךָ יֵשֵׁב
בַּקֶּרֶבְךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ
בְּטוֹב לוֹ לֹא תוֹנְנוּ: ט לֹא־תִהְיֶה קְדוּשָׁה
מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קְדֹשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
י לֹא־תִבְיֹא אֶתְנָן זוֹנָה וּמַחֲרִיר פְּלִבַּי בֵּית יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְכָל־גֵּדֵר כִּי תוֹעֵבֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
גַּם־שִׁנְיָהֶם: ם בִּלְאִיתְשִׁיךָ לְאָחִיךָ גִּשְׁשׁ כֶּסֶף
גִּשְׁשׁ אֹכֶל גִּשְׁשׁ כָּל־דְּבַר אֲשֶׁר יִשְׁשׁ: טא לִנְכְרִי
תִשְׁשׁ וְלֹא־אָחִיךָ לֹא תִשְׁשׁ לְמַעַן וַיִּכְרְכֶךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַשְׁלַח יָדְךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה
בֹּא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: טב כִּי־תִדְרֹךְ גֵּדֶר לִיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לֹא תֵאָחֵר לְשִׁלְמוֹ כִּי־דִרְשׁ יִדְרֹשְׁנוּ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַעֲמֹךְ וְהָיָה כָךְ חֲטָא: טז וְכִי
תַּחֲדֹל לְגִדֵּר לֹא־יִהְיֶה כָךְ חֲטָא: טז מוֹצֵא
שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נִדְרַת לִיהוָה
אֱלֹהֶיךָ נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִי: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש י עמ' קצד)

זכור את אשר עשה ה' אלקיך למרים
שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע,
שספר לי, אשר נכנס אליו אחד ליחידות ושאל תקן על
איזה ענינים, ובשעת מעשה תאר מצבו הרוחני באותיות
מבהילות. ונענה כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר ידוע חמר הענין
דלשון הרע, שאסור לספר על חבירו וגם על עצמו. ודל.

חמישי כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רַעֲדָה וְאִכַּלְתָּ עֲנָבִים
בְּנִפְשֶׁךָ שִׁבְעָךָ וְאֶל־כֶּלֶיךָ לֹא תִתֵּן: ם ט כִּי
תָבֹא בַקֶּמֶת רַעֲדָה וְקִטְפַת מְלִילַת בִּידָךְ וְחִרְמַשׁ
לֹא תִנְיֹף עַל קֶמֶת רַעֲדָה: ם כד א כִּי־יִקַּח
אִישׁ אִשָּׁה וּבִעֲלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן
בְּעֵינָיו כִּי־מֵצֵא כֹה עֲרוֹת דְּכָר וְכַתֵּב לָהּ סֵפֶר
כְּרִיתָתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ: ז וַיֵּצֵאָהּ
מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר: זי וַיִּשְׁנֹאֶהָ
הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן וְכַתֵּב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתָתָהּ וְנָתַן

עֲמַלְק מְקַרֵּר אֶת הָאָדָם, שְׁעִבּוּדְתוֹ תִּהְיֶה בְּקִרְיוֹת. מִקְרָה – עֲמַלְק גּוֹרֵם לָאָדָם לֹא לְרָאוֹת עֲנִי הַשְׁנָחָה פְּרִטִית. טִמְאָה – עֲמַלְק מְטַמֵּא אֶת הָאָדָם, כְּפֶרֶשׁ "רִישׁ פְּרִשְׁת וַיִּקְרָא "לְשׁוֹן עֲרָאִי וְטִמְאָה, כְּמוֹ שֶׁתּוֹכּ וַיִּקְרָא אֱלֹקִים אֶל בְּלָעָם".

שְׁבִיעִי י' לֹא־תַעֲשֶׂק שְׁכִיר עֲנִי וְאֶבְיוֹן מֵאֲחִיד אוֹ מִגֵּרָה אֲשֶׁר בָּאֲרָצְךָ בְּשַׁעֲרֶיךָ: ט' בְּיוֹמוֹ תִּתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשְׁמָשׁ כִּי עֲנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נִשְׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה כִּךָ חֲטָא: ס' לֹא־יִוָּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יִוָּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֲטָאוֹ יוֹמָתוֹ: ס' לֹא תִפֹּה מִשְׁפַּט גֵּר יְתוֹם וְלֹא תִחַל בְּגֵד אֲלֻמְנָה: י' וְזִכְרָתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶה לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס' כִּי תִקְצֹר קִצִּירְךָ בְּשָׂדֶךָ וְשִׁכַּחְתָּ עֹמֶר בְּשׂוּדָה לֹא תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לִיתוֹם וְלֹא־לֻמְנָה יִהְיֶה לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ס' כִּי תִחַבֵּט זֵיתֶךָ לֹא תִפְאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לִיתוֹם וְלֹא־לֻמְנָה יִהְיֶה: כ' כִּי תִבְצֹר בְּרִמְזָה לֹא תַעֲלֹל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לִיתוֹם וְלֹא־לֻמְנָה יִהְיֶה: כ' וְזִכְרָתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־כֵּן אֲנֹכִי מִצְוֶה לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס' כֹּה כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אַנְשִׁים וַנִּגְשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוֹם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצְדִּיק וְהָרָשִׁיעַ אֶת־הָרָשָׁע: כ' וְהָיָה אִם־בֶּן הַפּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִפְהוּ לְפָנָיו כְּדִי רַשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: ג' אֲרֻבָּעִים יִכּוּ לֹא יִסֹּף פֶּן־יִסֹּף לְהַפְתּוֹ עַל־אֵלֶּה מִכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אַחִיד לַעֲנִיד: ד' לֹא־תִחַסֵּם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ: ס' כִּי־יִשְׁבּוּ אֲחִים יַחְדָּו וּמֵת אֶחָד מֵהֶם וּבֶן אִין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֲשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יִכְמֹה יָבֵא עָלֶיהָ וְלָקַחְהָ לֹא־לְאִשָּׁה וַיִּבְמָה: ו' וְהָיָה הַכֹּהֵן אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אֲחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: ו' וְאִם־

בְּיָדָהּ וְשָׁלַחָה מִבֵּיתוֹ אוֹ כִּי יָמוּת הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן אֲשֶׁר־לָקַחְהָ לוֹ לְאִשָּׁה: ז' לֹא־יִוָּכַל בְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר־שָׁלַחָה לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרִי אֲשֶׁר הִטְמִינָה כִּי תוֹעֵבָה הוּא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תִחַטֵּא אֶת־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה: ס'

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א' עמ' 310)

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמַלְק

שְׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטוּ וַיִּשְׁאֵל בְּכַנִּיסְתָּן לְאֶרֶץ - מְנוֹי מֶלֶךְ, מַחֲתֵת עֲמַלְק וּבְנֵי בֵית הַמִּקְדָּשׁ. הָרִי שְׁמַחֲתֵת עֲמַלְק מִבִּיאָה שְׁלֵמוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. וְהָנָה, ז' שְׁנֵי אֲוִפֵּי נִקְדָּה בְּתַבַּת "זָכָר" - בְּצִירִי אוֹ בְּסִגְלִי. וְיֵשׁ לִזְמַר, שְׁכָר בְּצִירִי, ב' נִקְדוֹת, רוֹמָת עַל מַחֲתֵת עֲמַלְק שְׁקִדְמָה לְשִׁפְתֵי מִקְדָּשׁוֹת, בֵּית רֵאשׁוֹן וּבֵית שְׁנִי. וְזָכָר בְּסִגְלִי, שְׁלֹשׁ נִקְדוֹת, רוֹמָה עַל מַחֲתֵת עֲמַלְק שְׁקִדְמָת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

שִׁשִּׁי ה' כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חַדִּישָׁה לֹא יֵצֵא בְּצִבָּא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכַלֵּדְכָּר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שְׁנָה אַחַת וְשִׁמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקַח: ו' לֹא־יִחַבֵּל רַחִים וְרָכַב כִּי־נִפְשׁ הוּא חֲבֵל: ס' כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ גֵּנֶב נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמְרוּ־בּוֹ וּמָכְרוּ וּמֵת הַגֵּנֵב הַהוּא וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבְּךָ: ס' הַשְׁמֹר בְּנִגְע־הַצִּרְעָה לְשֹׁמֵר מָאֵד וְלַעֲשׂוֹת כָּכָל אֲשֶׁר־יִזְוּוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כְּאֲשֶׁר צִוִּיתֶם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: ז' זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרַיִם: ס' כִּי־תִשָּׂה בְּרַעַךְ מִשְׁאֵת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹת עִבְמוֹ: י' בְּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אִתָּה נִשָּׂה בּוֹ יוֹצִיא אֶלֶיךָ אֶת־הָעִבּוֹת הַחוּצָה: כ' וְאִם־אִישׁ עֲנִי הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעִבְמוֹ: ג' הַשֵּׁב תִּשְׁבּוּ לוֹ אֶת־הָעִבּוֹת כְּבֹא הַשְׁמָשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבִרְכָּךְ וְלֹךְ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס'

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א' עמ' 328)

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמַלְק

שְׁלֹשָׁה פְּרוּשִׁים בְּתַבַּת "קִרְדָּה", ז' לְמִטָּה מְנוּה. קִרְיוֹת –

יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאָמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן יְהִי שְׁמֹה
רַבּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. וְהִבְרִיךְ: יְהִי שְׁמֹה רַבּא מְבָרַךְ
לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יְתַבְרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר,
וְיִתְרוֹמֵם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֹה
דְּקִדְשָׁא בְּרִידָא הוּא. אִמֵּן לְעָלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא
וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנִחַמְתָּא, דְּאִמְרִין בְּעָלְמָא, וְאָמְרוּ

אָמֵן: אִמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות עמ' 104)

זכור את אשר עשה לך עמלק

עמלק הוא מלשון "עמלק את ראשו", הוא 'חותך' ואינו
מאפשר להקבנה השכלית שבמחם לרדת למדות שכלב. זהו
שנאמר בו "אשר קרך", שקרר את אמות העולם שלא יפחדו
מישראל, למרות הנסים והנפלאות של יציאת מצרים וקריעת
ים סוף: שבע האמות הן שבע המדות הרעות, ועמלק גרם
לכך שהמדות שכלב לא ישפיעו מההקבנה השכלית של
גדלות ועצמת ה' וישראל.

מפטיר ז' זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך
בצאתכם ממצרים: ה' אשר קרך בדרך ויוגב
בך בלֹהֲנֵיךְ שְׁלֵים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עֵינֶךָ וְיִגַּע וְלֹא
יֵרָא אֱלֹהִים: וְהָיָה בְּהִנֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל לִבְךָ
מִכָּל־אֵיבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאַרְצֵן אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ
נָתַן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחַל אֶת־זִכְרִי * (זכר)
עמלק מתחת השמים לא תשכח: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תש"ז א עמ' 345)

זכור את אשר עשה לך עמלק

כאן נאמר "מחה תמחה", פעלת האדם, ואלו בסוף
פרשת בשלח נאמר "מחה אִמְחָה", פעלת ה', וכתוב
"מלחמה לה' בעמלק", שבוזה מדגשת הודאות של בטול
עמלק לגמרי. ויש לבאר, דהנה פרשתנו היא במשנה תורה,
שאמר משה "מפי עצמו" (וברוח הקדש), לא כמו ארבעה
הספרים הראשונים, שאמר "מפי הגבורה". וכיון שהגלוי
שלמעלה מאיר בארבעה הספרים יותר, מדגש בטול עמלק
בפרשת בשלח יותר מאשר בפרשתנו.

ק"י פסוקים, ע"י סימן.

לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לִקְחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָּ
יְבִמְתּוֹ הַשְּׁעָרָה אֶל־הַזִּקְנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יָבִמִי
לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יִבְמִי:
ח וְקָרְאוּ־לּוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר
לֹא חִפְצָתִי לִקְחָתָהּ: ט וְנִגְשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו
לְעֵינֵי הַזִּקְנִים וְחִלְצָה נַעֲלָה מֵעַל רִגְלָו וִירָקָה
בִּפְנֵיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כֹּכָה יַעֲשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו: י וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל
בֵּית חֲלוּץ הַנַּעֲלָה: יא כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו
אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אִשְׁתְּ הָאָחִיר לְהַצִּיל אֶת־
אִשְׁתּוֹ מִיַּד מִבְּהוּ וְשִׁלְחָה יָדָהּ וְהַחֲזִיקָהּ
בִּמְבִשּׁוֹ: יב וְקִצְתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תַחֹם
עֵינֶיךָ: יג לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִסֶּךָ אָבִן וְאָבִן
גְּדוּלָה וְקִטְמָנָה: יד לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אִיפָה
וְאִיפָה גְּדוּלָה וְקִטְמָנָה: טו אָבִן שְׁלֵמָה וְצֹדֵק
יִהְיֶה־לְךָ אִיפָה שְׁלֵמָה וְצֹדֵק יִהְיֶה־לְךָ לְמַעַן
יֵאָרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נָתַן לְךָ: טז כִּי תֹעֲבֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּלַעֲשֶׂה
אִלָּה כָּל עֲשֵׂה עוֹל: פ זָכֹר אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה
לְךָ עַמְלָק בְּדֶרֶךְ וְיִוָּגֵב בְּךָ בְּלֹהֲנֵיךְ שְׁלֵים אַחֲרֶיךָ
וְאַתָּה עֵינֶךָ וְיִגַּע וְלֹא יֵרָא אֱלֹהִים: יז וְהָיָה
בְּהִנֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל לִבְךָ מִכָּל־אֵיבֶיךָ מִסָּבִיב
בְּאַרְצֵן אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה
לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחַל אֶת־זִכְרִי * (זכר) עמלק מתחת
השמים לא תשכח: פפפ

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמו רבא. אמן בעלמא די ברא
כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה
ויקרב משיחה. אמן בתיכון וביומיון ובחני דכל בית

(*) מנהיגנו שה' בעל קורא' אומר פעמים תיבת זכר, הראשון זכר (בצירה) והשני זכר (בסגול).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֵינֵי־חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְהַמְכִּיחַ מֵאִשֶּׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיבִיתֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בַּיְמִינָה, בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וְגִדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקק, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א את ירושלים רנני אשר היות בעקרה אשר לא ילדה על פי אנשים קלו מננה ואינם, הנה עתה בזמן הנאותה, פצחיו פתחו פה בקול רנה וצחלי אשר היות עד עכשיו פאשה אשר לא־חלה שלא ילדה ביריבים בני־שוממה עתה בנית יהיו רבים מבני בעולה מבני מדינה אחרת, כי

היתה לה בעל וילדה לו בנים אמר יהוה: ב הריבוי | מקום אהלך להחיות את כל בני המדבר ויריעות משכנותיך יפו יהיו נוסים לארץ ולרחב אל־תחשכי אל תפנעי מלחשוכם. האריכי מיתריך החבלים החולים בשפולי האהל שיהא נוח לקשרם היטב לתדות ויתרונך התקועות בארץ חזקי: ג כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרָצִי את הנבולים, ותחשוך ארצך חוץ לנבולים האלה ותרעד גוים יִירָשׁ עַד שְׁעֵי יִשְׂרָאֵל לא יספיקו לכן יירשו עוד ערי עובים, וגם אלה לא יספיקו להם עד וערים נשמות בין מארץ בין משאר ארצות יושבו אותם: ד אל־תיראי אל תפחדי שיקרה צאתך מנלות זה בצאתך משאר גלילות ששמצאוך בארצך עם צרות רבות

שי למורא

א רנני, לשון רנה ושמחה. עקרה לא ילדה, את ירושלים אשר היות בעקרה שלא ילדה, כי אנשור קלו מננה ואינם. אבל עתה בזמן הנאותה פצחיו פתחו פה להרים קול רנה וצחלי, ועליו בקול גדול. לא חלה, שלא ילדת. והוא על שם חבלי הילדה, כמו "חיל

פולדה" (תהלים מזח). בני שוממה, בני ירושלים שחורו מהנלות. בעולה, ארץ אדם שהיתה מושבת. ג מיתריך, הם החבלים, ובשביל שיוכלו להרחיב את האהל, צריך להאריך את החבלים. ד תִּפְרָצִי, תתחזקי. ה כי לא תבושי, כי לא תבושי עוד לעולם

הפטרת כי תצא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק נד

נִד א רנני עקרה לא ילדה פצחי רנה

וצחלי לא־חלה ביריבים בני־שוממה

מבני בעולה אמר יהוה: ב הריבוי

מקום אהלך ויריעות משכנותיך יפו אל־תחשכי האריכי

מיתריך ויתרונך חזקי: ג כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאל תִּפְרָצִי ותרעד גוים

יִירָשׁ וְעָרִים נִשְׁמָוֹת יוֹשִׁיבוּ: ד אל־תיראי אל תפחדי שיקרה צאתך מנלות זה בצאתך משאר גלילות ששמצאוך בארצך עם צרות רבות

להיות בגלות. לא תחפירי, כי תהי מבטחת שלא תהי עוד לחרפה. עלומיך, נעורך. והוא רמז על גלות בית ראשון ובית שני. אלמנותיך, חסרון המלכות. ה) כי בעליך עשיר, כי אדוניך מנדיל אותך. ו) ואשת נעורים וגו', כמו אשת נעורים, שאם תמאס בעיני בעלה לא יתמיד המאוס, כי ישוב וירחם. ז) ברגע קמן עובדיך, אהי-על פי שארכו ימי הגלות, כלם יהיו נחשבים ברגע קמן כנגד הרחמים שיהיו גדולים כשאקבצך. "ברגע", כמו בזמן. ח) בשצף קצף, במעט קצף. * ההרים ימושו והגבעות תמוטטנה, אף אם תכלה זכות האבות והאמהות.

יא) סערה, מרב צרות לבה סוער. מרבין בפור, מרצף רצפתך מאבני נפך. ראה שמות כח.יח. יב) כדבר, מין אבן יקרה המאידה. והוא מלשון "כדודי אש" (איוב מא.א). שמשתיתך, חלונות. אקדח, מין אבן יקרה המאידה ביותר. והוא מלשון "קדחי אש" (ישעיה נא.א). לאבני חפץ, אבנים יקרות שאדם חפץ ורצה בקו. יג) למודי ח', כלומר, ישבילו בחכמה כאלו היו תלמידי ח'. יד) בצדקה תפונני, בעבור הצדקה שתעשי תהי מבססת. רחמי מעשך, תהי מרחקת מעשקים. כי לא תיראי, ולא תפחדי מהם. ומפחתה, משכר ופחד. טו) גור

ורעות בבית ראשון ובבית שני, כ"לא תבואי עוד לעולם אחר שתצאי מזה הגלות. ואל-תפלגי להרים ראש ולהראות גדולה בחשבך מן הגולה שוב כי לא תחפירי לא תבואי עוד ללכת גולה כי בשת עלומיך כי הבושת שהיה לך בימי נעורך פאשר היית גולה ומטולקת תשפחי כי לא יקרה לך עוד

ואל-תפלגי כ"לא תחפירי כי בשת

עלומיך תשפחי וחרפת אלמנותיך לא

תזכירי-עוד: ה כי בעליך עשיר יהיה

צבאות שמו וגאלך קדוש ישראל

אלהי כל-הארץ יקרא: ו כ"כאשה

עזובה ועצובת רוח קראך יהיה ואשת

נעורים כי תמאס אמר אליך: ו ברגע

קמן עובדיך וברחמים גדלים אקבצך:

ח בשצף קצף הסתירתי פני רגע ממך

ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך

יהוה: ט כ"מי נח זאת לי אשר

נשבעתי מעבר מירנח עוד על-הארץ

כן נשבעתי מקצף עליך ומגער-בך:

י כי ההרים ימושו והגבעות תמוטטנה

וחסדי מאתך לא-ימושו וברית שלומי

לא תמוט אמר מרחמך יהוה:

יא עניה סערה לא נחמה הנה אנכי מרבין בפור אבניך

ויסדתיך בפסירים: יב ושמתי בך כל שמשתיתך ושעריך לאבני

אקדח וכל-גבולך לאבני-חפץ: יג וכל-בניך למודי יהוה ורב

שלום בניך: יד בצדקה תפונני רחמי מעשך כ"לא תיראי

ומפחתה כי לא-תקרב אליך: טו הן גור יגור אפס מאותי

כעין החול אבניך אבני הרצפה ויסדתיך ותסוד בעצמו ארבין בפסירים אבנים יקרות: יב ושמתי מאבן כדכר בחיור ביותר שמשותיתך מוחצות החלונות

שחשמש וזרחת דרך כם ושעריך מוחצות השערים יתפכו להיות לאבני אקדח המאידים ביותר וכל-גבולך אבני רצפת כל גבולך יתפכו להיות לאבני-חפץ

אבני יקר שהאדם חפץ ורצה בקו: יג וכל-בניך כאלו יהיו למודי יהוה עד שלא יהיה מחלוקת ביניהם בענין לימוד ואמונה, ומפילא ורב שלום בניך:

יד בצדקה בעבור המעשים טובים בין אדם למקום תפונני תהיה נבונה בכל טובה רחמי יהיה מונח מרחק מעשך כ"לא תיראי מהם כלל וכלל ומפחתה

תהיה מרחקת כי לא יוכל תקרב להתקרב אליך: טו הן גור יגור אפס מאותי רק מי שהוא נערך ונפרד ומרחק ממני. מ"גר אתך

וחרפת אלמנותיך הצרות שהיו לך בגלות שהיית פאלקנה לא תזכירי

עוד כי מרוב טובה תשכחו כל הצרות הראשונות: ה כי בעליך כלומר

אדוניך, הוא עשיר יהיה צבאות שמו ותכולת בידו כי הוא אדון

צבאות מעלה ומטה, ועוד וגאלך הוא קדוש ישראל אשר אלהי כל-

הארץ יקרא יהוה בכל משלה: ו כ"כאשה עזובה ועצובת רוח

קראך יהוה לשוב אליו ואשת נעורים כי תמאס בעיני בעלה, הנה

לא תתמיד המאוס כי ישוב וירחם, מן אמר אליך לרחם עליך: ז ברגע

קמן עובדיך ימי הגלות כולם יהיו נחשבים ברגע קמן כול הרחמים גדלים אקבצך ותתמיד

לאורך ימים: ח בשצף קצף במעט קצף הסתירתי פני רגע ממך אל מול

החסד תחשב רק לרגע, מאחר ובחסד עולם רחמתיך אמר גאלך

יהוה: ט כי כמו מי המבול בימי נח זאת לי שבעה בדי אשר נשבעתי

או מעבר שלא יהיה מירנח עוד על-הארץ כן נשבעתי שתי

שבעות מקצף עליך על ידי ענך ומגער-בך לחלוקתך: י כי לפעמים

יקרה אשר ההרים ימושו ויסוד ממוקדם והגבעות תמוטטנה מלשון

נטיה על-ידי רעש, אבל וחסדי מאתך לא-ימושו וברית שלומי

לא תמוט אמר מרחמך יהוה: יא את ירושלים בעניה סערה

הרועדת מרוב ועוד לא נחמה כי אין מי לנחמה. הנה אנכי מרבין

משכב ומסדר בפור בחול, והוא רק כעין החול אבניך אבני הרצפה

והוא רק כעין החול אבניך אבני הרצפה ויסדתיך ותסוד בעצמו ארבין בפסירים אבנים יקרות: יב ושמתי מאבן כדכר בחיור ביותר שמשותיתך מוחצות החלונות

שחשמש וזרחת דרך כם ושעריך מוחצות השערים יתפכו להיות לאבני אקדח המאידים ביותר וכל-גבולך אבני רצפת כל גבולך יתפכו להיות לאבני-חפץ

אבני יקר שהאדם חפץ ורצה בקו: יג וכל-בניך כאלו יהיו למודי יהוה עד שלא יהיה מחלוקת ביניהם בענין לימוד ואמונה, ומפילא ורב שלום בניך:

יד בצדקה בעבור המעשים טובים בין אדם למקום תפונני תהיה נבונה בכל טובה רחמי יהיה מונח מרחק מעשך כ"לא תיראי מהם כלל וכלל ומפחתה

תהיה מרחקת כי לא יוכל תקרב להתקרב אליך: טו הן גור יגור אפס מאותי רק מי שהוא נערך ונפרד ומרחק ממני. מ"גר אתך

שי למורא

עטרת מרים

מי ש'אסוף להלחם בך, עליך יפול' כמו שאמר על הרי ישראל יפול: זו הנה אנכי בראתי חרש נפלח באש פתחם נפת בנחלים כבויים להבערים יפה ומוציא כלי למעשהו לצורך גומרו כל צרכו ואנכי בראתי אש מושחית לחבל קלקל את חבלי ההוא, כלומר אני המגדל בך את האויב ואני מתיש בחר:

בזה כבואר שאם אנכי אני רוצה להשחית, אז: "ז' כל-כלי" וז' יוצר עליך להלחם בך לא יצליח כי לא יזיק לך. וכל-לשון תקום-אתך למשפט את תרשיע אותו במשפט ולא יזיק לך לא במשפט ולא בדבור, המכרה הזאת נחלת עבדי יהוה וצדקתם זאת היא הצדקה אשר תבוא להם מאתי נאם-יהוה: א הוי כל צמא לשון קריאה, כל המאב לדבר ה' לכו למים יחד אל הנביא לשמוע דבר ה', ואשר אינלו כסף לא יחוש, אלא לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא-כסף קנו דברי מאכל ואכלו, ועל דברי התורה יאמר ובלוא מתן מחיר קנו יין וחלב כי נמשלה תורה גם ליון וחלב: ב למה תשקלו-כסף בלוא-לחם למה תרבו לתת מחיר בעבור לימוד חכמות נכריות שאין בהן תועלת ויגיעכם למה תתנו הון הבא ביגיעה בלוא לשבעה בעבור חכמות הנזים דבר שאין משיבוע שמעו שמעו אלי ללמוד חכמת התורה ואכלו-טוב פן תקרא חכמת התורה (משלי ד) ותתענג בדרשן נפשכם והו תענג הנשמה בעולם הבא: ג הו אוזנכם לשמע אמרי ולכו אלי ללמוד תורתי שמעו אלי ותתי נפשכם ותונו לעמוד בתחיה בימי המשיח ואכרתה לכם ברית אהבה להיות מתקנות עד עולם בחדרי דוד הנאמנים אשר הכמתתי לו שלא תפסק המלוכה מנרע:

ד הן עד לאומים נתתיו את דוד שדבר ה' יקום לעולם, ותמשיח הבא מנרע יהיה נגיד ומצוה לאומים אל הנוים את המעשה אשר יעשו: ה כמו שמתקנים החסד שהכמתתי לדוד, פן יתקום החסד שהכמתתי לך, כי הן גוי אשר לא-תדע מעולם, הוא תקרא אליך לשמש אותך, וגוי אשר לא-ידעך מעולם אליך

ירצו להיות קרים למשמעתך למען יהנה אלהיך השוכן בקרנך ולקדוש ישראל כי פארך אשר נתן לך פאר להשרות שכינתו בקרנך:

יגור, ענין פחד. כמו "לא תגורו" (דברים א.יז). אפס מאותי מי שאין אני עמו. מי גר אתך עליך יפול, מי שיתגרה אתך להלחם בך, על הרוח ופ. יו) כל כלי יוצר עליך, כל כלי נשק אשר יוצר להביא עליך. הוי, לשון קריאה. כל צמא לכו למים, כמו שהצמא מתאנה למים,

בך הנפש החכמה מתאנה לתורה ולחכמה. וכמו שאמר הנביא עזרים "לא רעב ללחם ולא צמא למים בראם לשמע את דברי ה'" (עמוס ח.א). ואשר אין לו כסף, כלומר, המאב לדבר ה' יחד אל הנביא לשמע דבר ה' מבלי שצטרף לשלם כסף שברו, לשון קנייה. יין וחלב, נמשלה התורה ליון המשפת, כמו שכתוב "פקודי ה' ישרים משמחי לב" (תהלים יט.ט). ונמשלה לחלב שהוא מקום ומגדל את התינוק, כי דברי התורה הם קיום הנשמה וגדולה, שהיא הולכת וגדלה במדרגתה על ידי למוד התורה. בלוא לחם, כלומר, למה תרבו לתת מחיר עבור למוד חכמות נכריות שאין בהם תועלת. ויגיעכם כסף הבא לכם על ידי יגיעה. בלוא לשבעה, בדבר שאינו משיבוע. ותתענג בדרשן נפשכם, תענג הנפש בעולם הבא. חסדי דוד הנאמנים, חסדי דוד הקמים. והוא מלך המשיח, שנקרא על שם דוד, ככתוב "דוד עבדי נשיא להם לעולם" (יחזקאל יז.כח). עד לאומים, שר וגדול עליהם, ומובית ומעיד דרכיהם על פניהם. נגיד ומצוה לאומים, המלך המשיח יהיה ראש על העמים, ומצוה להם את המעשה אשר יעשו. ונקרא "נגיד" על שם שפונים נגדו בכל עניניהם. גוי לא תדע תקרא וגו', גוי שהוא

רחוק מארץ ישראל, תקרא אותו ויבוא לפניך, אף-על-פי שלא תדעוהו ולא ידעך עד היום, כי ישמע את הנפלאות שיעשה ה' עם ישראל. ורוי לעבודך. ולקדוש ישראל, ולמען הקב"ה. פארך, לשון פאר ויפי.

ירצו להיות קרים למשמעתך למען יהנה אלהיך השוכן בקרנך ולקדוש ישראל כי פארך אשר נתן לך פאר להשרות שכינתו בקרנך:

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,

הָאֵל הַנָּאֲמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמַן, אֶתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֲמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מֶלֶךְ דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּכִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אֲבִתֵּינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת־עֲנֵינוּ
וְאֶת־עֲמָלָנוּ וְאֶת־לַחֲצָנוּ: ^ה וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה
מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרֶעַ נְטוּיָה וּבִמְרֹא גָדֹל
וּבִאֲתוֹת וּבִמִּפְתִּים: ^ט וַיָּבֵאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה
וַיִּתֵּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב
וְדִבְשׁ: ^י וְעַתָּה הִנֵּה הִבֵּאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִי יְהוָה וְהַנְּחִלְתָּ לִּפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ וְהַשְׁתַּחֲוִיתָ לִּפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
^{יא} וְשִׂמַּחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וּלְבִיתְךָ אֶתָּה וְהַלְוִי וְחֹגֵר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ: ^ס (ישראל)
^ב כִּי תִכְלֶה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂי תִבּוּאֶתְךָ
בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנִתְּנָה לַלְוִי לֶגֶר
לִיתְנוֹם וְלֹא־לִמְנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וּשְׁבָעוּ:
^ג וְאִמְרַתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּעֲרַתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־
הַבֵּית וְגַם נִתְּנוּ לַלְוִי וְלֶגֶר לִיתְנוֹם וְלֹא־לִמְנָה

קריאת התורה למנחת שבת קודש
כו « וְהָיָה כִּי־תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁל יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וּרְשֻׁתָּה וַיִּשְׁבְּתָה בָּהּ:
וְלִקְחָתָּ מֵרֵאשִׁית ^א כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
תָּבִיא מֵאֲרָצְךָ אֲשֶׁל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשִׂמַּחְתָּ
בָּטָנָא וְהַלַּכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשִׁפְן שְׁמוֹ שָׁם: ^ב וּבֹאֵת אֶל־הַכֶּהֵן אֲשֶׁר
יְהִי בַיָּמִים הָהֵם וְאִמְרַתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם
לְיְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בֵאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
יְהוָה לֵאבֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ: ^ג וְלִקַּח הַכֶּהֵן הַטָּהוֹר
מִיָּדְךָ וְהִנִּיחֹו לִפְנֵי מִזְבֵּחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ^ה וְעֲנִיתָ
וְאִמְרַתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אֲבִי וַיֵּרֶד
מִצְרַיִמָּה וַיַּגֵּר שָׁם בְּמִתִּי מֵעֵט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי
גָּדוֹל עָצוּם וָרֹב: ^ו וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ
וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה: ^ז וַנִּצְעֵק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי

צויתני: ^{טו} השקִיפָה מִמַּעַן קִדְשָׁךְ מִן־הַשָּׁמַיִם
וּבְרַךְ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נָתַתָּה לָנוּ כִּאֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתָּ לְאַבְתִּינוּ אֶרֶץ זִבְת־
חֶלֶב וְדִבְשׁ: ^ס

כָּל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צוִיתִנִי לֹא־עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ
וְלֹא שִׁכַּחְתִּי: ^ד לֹא־אֲכַלְתִּי בָאֲנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־
בַּעֲרֹתִי מִמֶּנּוּ בְּטֶמְאָה וְלֹא־נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמֵת
שְׁמִיעֹתִי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כָּכָל אֲשֶׁר

המשך ביאור למס' כריתות ליום חמישי עמ' ב

45 נפטר לגמרי, וכשיתברר לו לאחר זמן שחטא לא יצטרך לחזור
46 ולהביא אשם אחר.

משנה

47 הרישא של משנתנו מביאה דין נוסף מחמת הכלל האמור במשנה
48 לעיל (כב), שאותו מין קרבן בא באשם ודאי ובאשם תלוי, אשה
49 היולדת או מפילה ולד צריכה להביא שני קרבנות, אחד חטאת
50 ואחד עולה. אך אם הפילה ולד שאין לו דמות אדם, פטורה,
51 כמבואר במשנה לעיל (טו). אם יש ספק מה הפילה, מביאה קרבנות
52 אלו מספק, ועל העולה יכולה היא לעשות תנאי, שאם אינה
53 חייבת בה תהיה העולה נדבה, ונאכלת לכהנים ממה נפשך, או
54 בתורת חובה או בתורת נדבה. אמנם על החטאת אינה יכולה
55 להתנות, כיון שאינה קריבה בנדבה, ולכן מביאה אותה מספק כדי
56 שתותר לאכול בקדשים, אך אינה נאכלת לכהנים, כיון שחטאת
57 העוף אינה נשחטת אלא נמלקת, ואם אינה חייבת בה והיא חולקין,
58 מליקתה עושה אותה נבילה.
59

60 הַאֲשֶׁה שֶׁהִבִּיאה חֲטָאת הָעוֹף עַל נֶפֶל, וְהִידָּה לֹה סֶפֶק אִם הוּא וְלֹד
61 שִׁישׁ לוֹ צוֹרֵת אֲדָם, הַמַּחֲיִיב קֶרֶבֶן, או לֹא, [אם] עַד שֶׁלֹּא נִמְלָקָה
62 הַחֲטָאת נִזְדַּע לָהּ שְׁלִילָהּ וְדָאִי - שִׁילִידָה וְלֹד הַמַּחֲיִיבָה בְּקֶרֶבֶן,
63 וְהִזְיִינוּ שִׁישׁ לוֹ צוֹרֵת אֲדָם, תַּעֲשִׂינָהּ וְדָאִי - תוֹקֶרֶב הַחֲטָאת בְּתוֹרֵת
64 וְדָאִי וְתֹאכֵל לְכַהֲנִים. וְהִטַּעַם לִכְךָ, כִּיּוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ שָׁהִי מִבִּיאה עַל
65 הַזֶּדַע - עַל חִיּוֹב שֶׁל לִידָה וְדָאִית, הִיא מִבִּיאה עַל לֹא הוֹדַע - עַל
66 סֶפֶק לִידָה, וּמִמִּילָא קוֹדֵם הַקֶּרֶבֶת הַקֶּרֶבֶן אֲפֹשֶׁר לִשְׁנוֹתוֹ מִסֶּפֶק
67 לְדָאִי.

68 הַמִּשְׁנָה עוֹבֵרֶת עֵתָה לְדוֹן בְּאוֹפְנִים בְּהֵם מִתְחַיִּיב הָאֲדָם בְּאִשָּׁם
69 תְּלוּי: הִיוּ לִפְנֵי הָאֲדָם חֲתִיכָה שֶׁל בֶּשֶׂר חוֹלִין וְחֲתִיכָה שֶׁל בֶּשֶׂר
70 הַקֶּדֶשׁ, וְאָכַל אֶחָת מֵהֶן, וְאִין יוֹדַע אִיזָה מֵהֶן אָכַל, פְּטוֹר מֵאִשָּׁם
71 תְּלוּי, וּבִדְעַת חֲכָמִים בַּמִּשְׁנָה לְעִיל (ע"א) שֶׁאִין אִשָּׁם תְּלוּי בֹא עַל
72 סֶפֶק מִעִילָה. רַבִּי עֲקִיבָא מְחַיֵּיב אִשָּׁם תְּלוּי, וּבִשְׁטִיתוֹ שֵׁם, שֶׁסֶּפֶק
73 מִעִילָה מִחַיִּיב בְּאִשָּׁם תְּלוּי. אֲךָ אִם לֹאחֵר שֶׁאֲכַל אֶת הָאֲחֵת, אָכַל
74 גַּם אֶת הַשְּׂנִיָּה, וְנִמְצָא שֶׁאֲכַל בּוֹדָאִי גַם אֶת הַחֲתִיכָה שֶׁל הַהֶקֶדֶשׁ,
75 מִבִּי אִשָּׁם וְדָאִי, שֶׁהִיוּ יוֹדַע לוֹ בִּדְרָאוֹת שֶׁאֲכַל הַקֶּדֶשׁ, וְאִף שֶׁאִינוּ
76 יוֹדַע אִיזוֹ מִשְׁתֵּי הַחֲתִיכוֹת הִיתָה שֶׁל הַקֶּדֶשׁ.

77 הַמִּשְׁנָה מִבִּיאה מַחֲלּוּקֶת בְּאוֹפֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים שׁוֹנִים אֲכָלוּ אֶת שְׁתֵּי
78 הַחֲתִיכוֹת: אִם אָכַל אֶחָד אֶת הַחֲתִיכָה הָרִאשׁוֹנָה, וְכֹא אֲדָם אֶחָד
79 וְאָכַל אֶת הַחֲתִיכָה הַשְּׁנִיָּה, וְלֹא יוֹדַע אִיזוֹ חֲתִיכָה הִיתָה שֶׁל הַקֶּדֶשׁ
80 ואִיזוֹ שֶׁל חוֹלִין, וְהָ מִבִּי אִשָּׁם תְּלוּי, וְהָ מִבִּי אִשָּׁם תְּלוּי, שֶׁהִיוּ
81 כֹל אֶחָד מֵהֶם מִסּוּפֵק אִם אֲכָל בֶּשֶׂר הַקֶּדֶשׁ, דְּבָרִי רַבִּי עֲקִיבָא,
82 וּבִשְׁטִיתוֹ לְעִיל שֶׁעַל סֶפֶק מִעִילָה חַיִּיב הָאֲדָם לְהִבִּי אִשָּׁם תְּלוּי.
83 רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, שְׁנֵינָם מִבִּי אִשָּׁם אֶחָד, וּמִתְנִים זֶה עִם זֶה
84 שְׁנוֹתוֹ אֶחָד שֶׁאִינוּ חַיִּיב בְּקֶרֶבֶן יִמְחַל לְחֻבְרֹו עַל חֲלָקוֹ בְּקֶרֶבֶן,
85 וְנִמְצָא שֶׁהַקֶּרֶבֶן כּוֹלוֹ שִׁיךְ לְאוֹתוֹ שֶׁחַיִּיב בּוֹ. רַבִּי יוֹסֵף אוֹמֵר,

1 לְמֵאֵן דְּלֹא דְרִישׁ 'זֹאת תּוֹרַת הָאִשָּׁם', מֵאֵי אִיכָא לְמִימַר - כִּיצַד נִיתַן
2 לְבֹאֵר אֶת שִׁטַּת רַבִּי עֲקִיבָא, וּמִנֵּי הוּא לּוֹמַד שְׁאִשָּׁם תְּלוּי צָרִיךְ
3 לְהַקְנוֹת בְּכֶסֶף שְׁקָלִים. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: לְדַבְרֵי מֵאֵן דְּאִמְרֵי זֶה, יִלָּף
4 - לּוֹמַד רַבִּי עֲקִיבָא גִזִּירָה שׁוּה 'בְּעֶרְכָּךְ' 'בְּעֶרְכָּךְ' מֵאִשָּׁם מִעִילָה,
5 שְׁנֵאִמְרַב בְּאִשָּׁם מִעִילָה (וִיקָרָא ה' טו) 'וְהִבִּי אֶת אִשָּׁמוֹ לָהּ' אִיל תָּמִים
6 מִן הֵצֵאן בְּעֶרְכָּךְ בְּסָף שְׁקָלִים בְּשָׁקֶל הַקֶּדֶשׁ לְאִשָּׁם, וְלּוֹמְדִים מִמֶּנּוּ
7 לְכָל הָאֲשִׁמּוֹת הָאֲחֵרִים שְׁנֵאִמְרַב בְּהֵם לִשׁוֹן זֶה, וּבִכְלָלֶם אִשָּׁם
8 תְּלוּי שְׁנֵאִמְרַב בּוֹ (שם ה' יט) 'וְהִבִּי אֶת אִיל תָּמִים מִן הֵצֵאן בְּעֶרְכָּךְ לְאִשָּׁם
9 אֶל הַכֹּהֵן', וּכְמוֹ שֶׁבְּאִשָּׁם מִעִילָה נִאֲמַר בְּפִירוּשׁ שִׁישׁ לְהִבִּיאוֹ
10 בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, כִּךְ אֶת שָׂאֵר הָאֲשִׁמּוֹת יֵשׁ לְהִבִּי אִשָּׁם בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, וְאִף
11 אֶת אִשָּׁם תְּלוּי.

12 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: לְדַעַת הַסּוֹבְרִים שֶׁאִין דּוֹרְשִׁים לִשׁוֹן 'תּוֹרַת',
13 וְלּוֹמְדִים דִּין זֶה מִלִּשׁוֹן 'בְּעֶרְכָּךְ', אִם כֵּן יִקְשָׁה, אִשָּׁם שְׁפַחָה חֲרוּפָה,
14 דְּלֹא כְּתֹב בָּהּ הַפְּטוֹק לִשׁוֹן 'בְּעֶרְכָּךְ', מִנֵּי שִׁישׁ לְהִבִּי אִשָּׁם בְּכֶסֶף
15 שְׁקָלִים. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: 'לְלִפְנֵי' - לּוֹמְדִים זֹאת בְּגִזִּירָה שׁוּה 'אִיל'
16 'אִיל', שְׁנֵאִמְרַב בְּאִשָּׁם מִעִילָה (שם ה' טו) 'וְהִבִּי אֶת אִשָּׁמוֹ לָהּ' אִיל
17 תָּמִים מִן הֵצֵאן, וְנִאֲמַר בְּאִשָּׁם שְׁפַחָה חֲרוּפָה (שם יט כ"א) 'וְהִבִּי אֶת
18 אִשָּׁמוֹ לָהּ' אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אִיל אִשָּׁם, וּכְמוֹ שֶׁבְּאִשָּׁם מִעִילָה
19 אִמְרַב תּוֹרָה שִׁבִּיאוֹנוּ בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, אִף בְּשְׁפַחָה חֲרוּפָה עֲלִיו
20 לְהִבִּיאוֹ דּוּקָא בְּכֶסֶף שְׁקָלִים.

21 שִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה: וּמוֹדָה רַבִּי עֲקִיבָא כּוֹ' שֶׁאִינוּ מִבִּי אֶת מִעִילָה וְכו',
22 אִמְרַב רַבִּי טְרַפּוֹן, מִזֶּה לִזֶּה מִבִּי אֶת שְׁתֵּי אֲשִׁמּוֹת, אִלֹּא מִבִּי מִעִילָה
23 וְחֻמּוּשָׁה, וִיבִי אִשָּׁם בְּשֵׁנִי סְלִעִים וִיאֲמַר: אִם וְדָאִי מִעִלְתִּי, זֶה
24 מִעִילְתִּי וְזֶה אֲשָׁמִי, וְאִם סֶפֶק מִעִלְתִּי, הַמַּעוֹת נִדְבָה וְאִשָּׁם תְּלוּי.
25 הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת אֶת הַלִּשׁוֹן שֶׁנֶּקֶט רַבִּי טְרַפּוֹן. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מֵאֵי
26 קָאִמַר - מִזֵּי כּוּוֹנֵת רַבִּי טְרַפּוֹן שְׁאוֹתוֹ אֲדָם אוֹמַר 'אִם סֶפֶק מִעִלְתִּי',
27 וְהִיוּ כָל הַנִּדּוֹן שֶׁל מִשְׁנַתּוֹ הוּא בְּאֲדָם שִׁישׁ לוֹ סֶפֶק אִם מִעִלְתִּי,
28 וְעֲלִיו לְהִבִּי אִשָּׁם תְּלוּי, וְאִילוֹ מִלִּשׁוֹן רַבִּי טְרַפּוֹן מִשְׁמַע שִׁישׁ צַד
29 שְׁמַעַל בּוֹדָאִי. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אִמְרַב רַבָּא, תִּנִּי - יֵשׁ לִשְׁנוֹת בַּמִּשְׁנָה
30 'אִם בְּסִפְקוֹ עוֹמֵד לְעוֹלָם, יִהְיֶה אִשָּׁם תְּלוּי', כְּלוּמַר, אִם יִשְׁאֵר
31 לְעוֹלָם בְּסִפְקוֹ וְלֹא יִתְבַּרֵּר לוֹ בּוֹדָאוֹת שְׁמַעַל, יִשְׁאֵר הַקֶּרֶבֶן אִשָּׁם
32 תְּלוּי.

33 שִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה: שְׁמִינִי שֶׁהִבִּי אֶת חוֹדַע מִבִּיאוֹ עַל שְׁלֹא הוֹדַע. מִקְשָׁה
34 הַגְּמָרָא: כִּיצַד אִמְרַב רַבִּי טְרַפּוֹן שִׁיכּוֹל לְהִבִּי אִשָּׁם אֶחָד וְלַהִיפְטֹר,
35 וְהִיוּ סוֹף סוֹף, כִּי מִתְדַּעַד לִיָּה - כִּשִּׁיתְבַּרֵּר לוֹ שְׁחָטָא בּוֹדָאִי, בְּעִי
36 לְאִיתִי - יִצְטָרֵךְ לְהִבִּי אִשָּׁם וְדָאִי, וּכְמוֹ שֶׁהַמִּסּוּפֵק אִם עֲבַר עַל
37 חָטָא שֶׁשִּׁגְּגָתוֹ אִשָּׁם, מִבִּי אִשָּׁם תְּלוּי, אֲךָ אִם מִתְבַּרֵּר לוֹ לֹאחֵר
38 זֶמַן שְׁחָטָא בּוֹדָאוֹת, חוֹזֵר וּמִבִּי אִשָּׁם וְדָאִי, וְאִם כֵּן כִּיצַד אִמְרַב כֵּאֵן
39 רַבִּי טְרַפּוֹן שֶׁהוּא יִכּוֹל לְהַתְנוֹת עַל אִשְׁמוֹ וְלַהִפְטֹר בְּקֶרֶבֶן אֶחָד.
40 מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אִמְרַב רַבָּא, מְדַבְּרִי 'שְׁנֵינָם נִלְמַד' - יֵשׁ לְלַמּוֹד מִדְּבַרִּי
41 רַבִּי טְרַפּוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא, הַסּוֹבְרִים לְגַבִּי מִעִילָה מוֹעֲטָה שִׁיכּוֹל
42 לְהִבִּי קֶרֶבֶן אֶחָד וְלַהִתְנוֹת עֲלִיו, דְּאִשָּׁם וְדָאִי, לֹא בְּעִי - אִינוּ צָרִיךְ
43 יִדְעָה לְכַתְּחָלָה, אִלֹּא אִף אִם הִבִּי אִשָּׁם כְּשֶׁעֲדִידִין לֹא נּוֹדַע לוֹ
44 בּוֹדָאוֹת שְׁחָטָא, וְהִתְנָה שֶׁאִם יִתְבַּרֵּר לוֹ שְׁחָטָא יִהְיֶה זֶה אִשָּׁם וְדָאִי,

פרק א משנה ד

יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם. יוסי בן יועזר איש צרדה אומר, יהי ביתך בית ועד לחכמים, ויהי מתאבק בעפר רגליהם, ויהי שותה בצמא את דבריהם.

נקודות משיחות קודש

והתנא מדייק "בית ועד לחכמים" לשון רבים, כי לפני יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן לא הוזכרו זוגות, כי האחד הי' לראש, ורק בימיהם הוחל זמן המחלוקת בישראל⁴. לכן יש צורך בחכמים רבים, כדי שיקבעו ההלכה על פי הרבים.

והוא מתאבק בעפר רגליהם – האדם המתחבר לחכמים צריך להרגיש שמצד עצמו הוא בבחינת "אבק" לבד, שאין בו ממש ואין בו תועלת, כאבק הזה שאינו מצמיח.

והתנא מדייק "בעפר רגליהם", ולא באבק רגליהם". כי אצל החכמים גם בחינת "רגל" שלהם (בחינה התחתונה ביותר) היא בבחינת "עפר" וביטול, כמאמר "ונפשי כעפר לכל תהי". כי בעפר הגרגירים דבוקים זה לזה (בחינת דביקות וביטול) והעפר גם מצמיח (משא"כ באבק)⁵.

ומדייק "בעפר רגליהם", לרמז שיש ללמוד מהנהגתם ודרכי הילוכם של החכמים.

והוא שותה בצמא את דבריהם – אולם, כשמדובר בדבריהם של החכמים, היינו דברי התורה שלהם, אזי אינו מספיק הביטול להחכמים ("והוא מתאבק בעפר רגליהם"), אלא על האדם לקלוט את הדברים בפנימיות, בהבנה והשגה.

אך, העובדה שהלימוד צריך להיות בהבנה והשגה, עלולה לגרום חלישות מסויימת ברגש הביטול אל החכמים (שהרי הלימוד תלוי בהבנתו הוא).

על זה אמר "והוא שותה בצמא את דבריהם": עליו להכיר שהוא זקוק לחכמים, ועליו לשמוע תורה מפיהם מתוך ביטול, כאדם השותה מים לצמא, שהוא מרגיש עד כמה הם חסרים לו.

זאת ועוד: לא זו בלבד שהחכמים יוסיפו לו בדיעת והבנת התורה, אלא הם גם ישפיעו עליו שחלקן בתורה יתגלה ויאיר בכל תרי"ג כחות נפשו. זהו הרמז ב"הוי שותה": המים מעבירים ומחלקים את המזון⁶ לכל חלקי הגוף⁷.

השאלות במשנתנו: א. הדיוק "בית ועד לחכמים", ולא "לתלמידים" (כמשנה א' – "והעמידו תלמידים הרבה"), או "לתלמידי חכמים". ב. הקשר לבעל המאמר – יוסי בן יועזר. והביאור:

יהי ביתך בית ועד לחכמים – בדורו של יוסי בן יועזר היתה המחלוקת הראשונה בישראל שלא באה לידי הכרעה¹. לכן דרש יוסי בן יועזר, בתור נשיא הדור, שכל אחד ישתדל לעשות ביתו "בית ועד" לחכמי ההוראה היושבים על מדין, כך שבמקרה של חילוקי דעות יהיו נוכחים חכמים רבים, ויוכלו לבוא לידי הכרעה ופסק דין. ודבר זה הוא בבחינת מילי דחסידותא, כי משורת הדין די ב"בית ועד" אחד.

והוא מתאבק בעפר רגליהם – בעל הבית עלול לחשוב, שלאחר שהעמיד את ביתו לרשותם של החכמים ודאג לצרכיהם רשאי הוא, ואולי אף צריך, לצאת לדרכו, כדי שנוכחותו לא תפריע לחכמים בדיוניהם. ולאידך גיסא – מאחר שהחכמים מתקבצים בביתו, וצריכים לו, יתכן שיראה את עצמו כשוה להם או אפילו נעלה מהם בבחינה מסויימת. והתנא שולל את שתי הסברות האלה: על בעל הבית להשאר ולהצמא בחברתם של החכמים, וזאת מתוך ביטול מוחלט והכרה שאינו שייך ליותר מאשר "רגליהם".

והוא שותה בצמא את דבריהם – יתר על כן, עליו להשתוקק לשמוע את דברי החכמים ולהתענג בהם כאדם השותה מים לצמא. וכאשר בטל הוא לחכמים ומאזין לדבריהם בקשב רב, וכן שותה בצמא את דבריהם, אזי קולט את הדברים כראוי והם נחקקים בזכרונו. וכשיתנהג בדרך זו – יהי גם הוא סוף סוף לאחד מחכמי ישראל².

*

יהי ביתך בית ועד לחכמים – היינו שביטולו יהי המקום הקבוע לועידת חכמים, בקביעות ובתמידות³. וזה מקנה לביתו חשיבות מסויימת גם כשאננם בביתו.

5. ראה תו"א וישלח (כו, ג), ש"עפר" רומז למלכות דקדושה, ו"אבק" למלכות דקליפה.
6. עירובין כו, ב במשנה ובפיה"מ שם.
7. משיחת ש"פ אחרי תשכ"ב – על פי רשימת השומעים בלבד.

1. תוד"ה יוסי – חגיגה טז, א (בשם הירושלמי).
2. משיחת ש"פ מטו"מ תשמ"ב – על פי רשימת השומעים בלבד.
3. ראה פיה"מ: שתשים ביתך מוכן להתקבץ החכמים תמיד.
4. תויו"ט.

לוח זמנים לשבוע פרשת כיצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה	מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת		
		מג"א		אדמונה"ז			א	ש	א	ש	א	ש				
		א	ש	א	ש										א	ש
באר שבע (ק)	6:21	6:24	8:53	8:54	9:27	9:28	10:32	10:32	13:10	13:08	18:56	18:48	19:22	19:14	18:30	19:25
חיפה (ק)	6:19	6:23	8:51	8:52	9:26	9:27	10:31	10:31	13:09	13:07	18:59	18:51	19:23	19:15	18:23	19:25
ירושלים (ק)	6:19	6:22	8:51	8:52	9:26	9:26	10:31	10:30	13:08	13:06	19:00	18:52	19:21	19:13	18:13	19:23
תל אביב (ק)	6:20	6:24	8:53	8:54	9:27	9:28	10:32	10:32	13:10	13:08	18:57	18:49	19:23	19:15	18:30	19:25
אוסטריה, וינה (ק)	6:21	6:29	8:48	8:52	9:35	9:38	10:42	10:43	13:25	13:22	19:23	19:10	19:56	19:44	18:54	19:57
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:32	6:23	8:47	8:41	9:23	9:18	10:23	10:19	12:48	12:46	18:05	18:10	18:32	18:37	17:52	18:48
אוקראינה, אודסה (ק)	6:25	6:33	8:54	8:57	9:38	9:41	10:45	10:46	13:27	13:24	19:24	19:12	19:56	19:44	18:56	19:57
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:56	6:04	8:23	8:27	9:09	9:12	10:16	10:17	12:59	12:56	18:57	18:44	19:30	19:18	18:28	19:31
אוקראינה, דנייפטרובסק (ק)	6:06	6:14	8:33	8:37	9:20	9:23	10:27	10:28	13:10	13:07	19:08	18:56	19:42	19:29	18:40	19:43
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:30	6:39	8:56	9:00	9:44	9:48	10:52	10:53	13:36	13:33	19:36	19:22	20:11	19:57	19:07	20:11
אוקראינה, קייב (ק)	6:22	6:31	8:48	8:52	9:37	9:40	10:44	10:46	13:29	13:25	19:28	19:15	20:04	19:50	18:59	20:04
איטליה, מילאנו (ק)	6:53	7:00	9:21	9:25	10:05	10:07	11:11	11:12	13:53	13:51	19:51	19:39	20:21	20:09	19:23	20:21
אקוודור, קיטו (ח)	6:09	6:06	8:40	8:38	9:08	9:06	10:11	10:09	12:42	12:40	18:15	18:13	18:37	18:35	17:55	18:44
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:03	6:55	9:20	9:15	9:55	9:50	10:56	10:51	13:21	13:19	18:41	18:45	19:07	19:11	18:27	19:22
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	7:59	7:48	10:10	10:04	10:49	10:43	11:48	11:44	14:13	14:11	19:28	19:34	19:57	20:03	19:15	20:15
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:41	6:47	9:12	9:14	9:50	9:52	10:56	10:57	13:36	13:33	19:26	19:17	19:55	19:45	19:00	19:57
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:29	6:35	9:00	9:02	9:39	9:41	10:45	10:46	13:25	13:23	19:17	19:07	19:46	19:36	18:50	19:48
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	6:30	6:36	9:00	9:03	9:40	9:42	10:46	10:46	13:26	13:23	19:17	19:07	19:47	19:37	18:51	19:48
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:05	7:11	9:34	9:37	10:15	10:17	11:21	11:22	14:02	13:59	19:54	19:44	20:25	20:14	19:28	20:26
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:02	7:05	9:35	9:36	10:09	10:09	11:13	11:13	13:50	13:48	19:36	19:29	20:01	19:54	19:12	20:04
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:30	6:34	9:02	9:04	9:38	9:39	10:43	10:43	13:21	13:19	19:08	19:00	19:35	19:27	18:43	19:37
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:04	7:06	9:37	9:37	10:09	10:09	11:14	11:13	13:50	13:47	19:33	19:27	19:58	19:51	19:10	20:01
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:25	6:31	8:55	8:58	9:35	9:37	10:41	10:42	13:21	13:19	19:13	19:03	19:43	19:33	18:47	19:44
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:54	7:00	9:24	9:27	10:04	10:05	11:09	11:10	13:50	13:47	19:41	19:31	20:10	20:00	19:15	20:12
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:23	6:29	8:53	8:56	9:34	9:36	10:40	10:40	13:20	13:17	19:12	19:02	19:43	19:32	18:46	19:44
בוליביה, לה-פס (ח)	6:34	6:29	9:00	8:57	9:30	9:27	10:31	10:28	13:00	12:58	18:27	18:28	18:50	18:51	18:10	19:00
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:06	7:15	9:31	9:36	10:21	10:24	11:28	11:30	14:13	14:10	20:13	20:00	20:50	20:35	19:44	20:50
בלגיה, בריסל (ק)	7:06	7:16	9:32	9:36	10:21	10:25	11:29	11:30	14:13	14:10	20:13	20:00	20:49	20:35	19:44	20:49
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:11	6:05	8:34	8:30	9:06	9:02	10:07	10:03	12:34	12:32	18:03	18:04	18:22	18:24	17:46	18:34
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:59	5:53	8:23	8:19	8:54	8:50	9:55	9:51	12:22	12:20	17:47	17:48	18:11	18:12	17:30	18:22
בריטניה, לונדון (ק)	6:23	6:33	8:48	8:53	9:39	9:42	10:46	10:48	13:31	13:28	19:33	19:20	20:08	19:54	19:07	20:08
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:30	6:40	8:52	8:58	9:46	9:50	10:54	10:56	13:40	13:37	19:43	19:28	20:21	20:06	19:15	20:21
גרמניה, ברלין (ק)	6:28	6:38	8:52	8:58	9:44	9:48	10:52	10:54	13:37	13:34	19:40	19:26	20:16	20:02	19:11	20:16
גרמניה, פונקפורט (ק)	6:50	6:59	9:16	9:20	10:04	10:08	11:12	11:13	13:56	13:53	19:55	19:42	20:31	20:17	19:26	20:31
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:13	6:06	8:35	8:31	9:07	9:03	10:08	10:04	12:35	12:33	18:04	18:06	18:22	18:25	17:48	18:34
הודו, מומבאי (ח)	6:25	6:26	8:58	8:58	9:28	9:28	10:32	10:31	13:07	13:05	18:48	18:42	19:11	19:06	18:25	19:15
הודו, פונה (ח)	6:21	6:22	8:54	8:54	9:25	9:24	10:29	10:27	13:03	13:01	18:43	18:38	19:07	19:02	18:21	19:11
הונגריה, בודפשט (ק)	6:11	6:19	8:39	8:42	9:24	9:27	10:31	10:32	13:14	13:11	19:11	18:59	19:44	19:32	18:43	19:45
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:33	5:39	8:04	8:06	8:44	8:46	9:50	9:50	12:30	12:27	18:22	18:12	18:52	18:41	17:56	18:53
יוון, אתונה (ק)	7:00	7:06	9:32	9:34	10:10	10:11	11:15	11:16	13:55	13:52	19:45	19:35	20:13	20:04	19:19	20:15
מולדובה, קישינב (ק)	6:32	6:40	9:00	9:04	9:45	9:48	10:52	10:53	13:35	13:32	19:32	19:20	20:05	19:52	19:04	20:05

רמז

לוח זמנים לשבוע פרשת כיצצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:22	6:23	8:55	8:55	9:26	9:25	10:30	10:28	13:04	13:02	18:45	18:39	19:08	19:03	18:22	19:12
ניו-זילנד, קריסטצ'רץ' (ח)	6:47	6:36	8:54	8:47	9:35	9:29	10:34	10:29	12:57	12:55	18:08	18:16	18:40	18:47	17:56	18:59
נפאל, קטמנדו (ח)	5:45	5:48	8:18	8:19	8:51	8:52	9:56	9:56	12:33	12:30	18:17	18:10	18:42	18:35	17:53	18:45
סין, בייג'ין (ח)	5:48	5:54	8:19	8:21	8:58	9:00	10:04	10:04	12:44	12:41	18:36	18:26	19:05	18:55	18:07	19:06
סינגפור, סינגפור (ח)	6:59	6:57	9:30	9:28	9:59	9:57	11:01	10:59	13:33	13:31	19:06	19:04	19:28	19:26	18:46	19:35
פולין, ורשא (ק)	5:58	6:08	8:22	8:27	9:14	9:18	10:22	10:23	13:07	13:04	19:08	18:54	19:45	19:31	18:39	19:45
פרו, לימה (ח)	6:07	6:03	8:36	8:33	9:05	9:02	10:06	10:04	12:36	12:34	18:05	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליון (ק)	7:10	7:17	9:38	9:42	10:22	10:25	11:29	11:30	14:11	14:08	20:06	19:55	20:39	20:27	19:39	20:39
צרפת, פריז (ק)	7:17	7:25	9:43	9:48	10:30	10:34	11:38	11:39	14:21	14:18	20:21	20:08	20:54	20:40	19:52	20:54
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:49	5:48	8:21	8:19	8:49	8:48	9:52	9:50	12:25	12:22	17:59	17:56	18:21	18:18	17:39	18:27
קנדה, טורונטו (ק)	6:49	6:55	9:18	9:21	10:00	10:02	11:06	11:07	13:47	13:45	19:43	19:33	20:12	20:01	19:16	20:13
קנדה, מונטריאול (ק)	6:24	6:31	8:52	8:56	9:36	9:38	10:42	10:43	13:24	13:21	19:20	19:09	19:51	19:39	18:53	19:52
קפריסין, לרנקה (ק)	6:23	6:27	8:55	8:56	9:31	9:32	10:36	10:36	13:15	13:12	19:03	18:55	19:30	19:22	18:38	19:32
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	6:15	6:26	8:36	8:43	9:32	9:37	10:41	10:43	13:27	13:24	19:32	19:17	20:11	19:56	19:01	20:11
רוסיה, מוסקבה (ח)	5:47	5:58	8:07	8:14	9:05	9:10	10:13	10:16	13:01	12:57	19:10	18:54	19:47	19:31	18:39	19:47
רוסיה, רוסטוב-על-הדון (ח)	5:49	5:57	8:16	8:20	9:02	9:05	10:09	10:10	12:51	12:49	18:48	18:36	19:21	19:09	18:20	19:22
שווייץ, ציריך (ק)	6:53	7:01	9:21	9:25	10:06	10:09	11:13	11:14	13:56	13:53	19:57	19:45	20:26	20:14	19:29	20:27
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:07	6:07	8:40	8:39	9:09	9:08	10:13	10:12	12:47	12:45	18:25	18:21	18:48	18:43	18:03	18:52

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התנועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחִיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתִּינֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלִת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שׁי **הלוי** בן חנה
וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר
ויוצאי חלציהם
צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**
שלום יצחק **הלוי** ומשפחתו
רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**
זבולון הלוי וזוגתו **רות**
חגית ובעלה **גבריאל סופייב**
שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**
אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**
יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו
לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00697
08/09/2019

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

